LJUBLJANSKI ZVON

Ljubljanski
ZVON.

Leposloven in znanstven list.

Uredil:

dr. Ivan Tavčar.

XII. leto.

1892.

V LJUBLJANI.

Tisek „Národne Tiskarne“.

Imenik

dosedanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“.

1. *Alastor* v Gradci.
2. *Apih Jožef*, c. kr. profesor v Celovci.
3. *Arko Albin*, pisatelj v Ljubljani.
4. *Aškerc Anton*, kapelan v Mozirji.
5. *Dr. Bubnik Janko*, c. kr. sodni pristav v Logatci.
6. *Barlè Janko*, bogoslovec v Zagrebu.
7. *Bartel Anton*, c. kr gimnazijski profesor v Ljubljani.
8. *Bátog* v Beljaku.
9. *Bedenek Jakop*, pisatelj na Dunaji.
10. *Belè Ivan*, učitelj na I. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani.
11. *Belec Ivan* †, župnik pri Sv. Duhu.
12. *Berbuč Ivan*, c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
13. *Bežek V.*, c kr. profesor na učiteljišči v Gorici.
14. *Bistràn.*
15. *Bezenšek Anton*, gimnazijski profesor v Sredci v Bolgariji.
16. *Bezlaj J.*, učitelj na meščanski šoli in c. kr. okrajni šolski nadzornik na Krškem.
17. *Dr. Bleiweis vitez Trsteniški Karol*, primarij, dež. poslanec in občinski svetovalec v Ljubljani.
18. *Borghi Jožef*, c. kr vélike realke profesor v Ljubljani
19. *Brcè Anton*, župnik v Št Lambertu
20. *Brencè Matej* †, privatni uradnik v Ljubljani.
21. *Brezovnik Anton*, učitelj v Vojniku.
22. *Bric Simon*, notarski kandidat v Tolminu.
23. *Bučar Ivan.*
24. *Canjko V.*, kapelan v Pitomači.
25. *Dr. Celestin Fr. J.*, kr gimn. profesor v p. in vseučiliški docent v Zagrebu.
26. *Cimperman Jožef*, pisatelj v Ljubljani.
27. *Cilenšek Martin*, gimnazijski profesor v Ptuji.
28. *Cvetána.*
29. *Cvetnič I.*, c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
30. *Čuček Fran*, c. kr. dež. sodišča pristav v Ljubljani.
31. *Dr. Dečko Ivan*, advokat in deželni poslanec v Celji.
32. *Dr. Detela Fr*, c. kr. gimn. direktor v Novem Mestu.
33. *Dolenec Anton*, pomorski kadet v Pulji.
34. *Dr. Dolenec Hinko*, c. kr. dež. sod. tajnik v Ljubljani.
35. *Dolenec Rihard*, ravnatelj dež. vinarski šoli v Novem Mestu.
36. *Dolenjec.*
37. *Erjavec Fran* †, c kr. vélike realke profesor v Gorici.
38. *Eržén Viktor* †, pisatelj v Ljubljani.
39. *Fajdiga Ivan*, priv. uradnik na Dunaji.
40. *Fajgelj Danilo*, nadučitelj na Srpenici.
41. *Fékonja Andrej*, kapelan na Ponikvi.
42. *Filodem.*
43. *Fon Ivan*, c. kr. gimnazijski profesor v Novem Mestu.
44. *Franke Ivan*, c kr realčni profesor v Ljubljani.
45. *Freuensfeld Jožef*, učitelj v Ljutomeru.
46. *Funtek Anton*, c. kr. učitelj na obrtnih strokovnih šolah v Ljubljani.
47. *Gašperšič Aleksij B.*, upravitelj v Marezigah pri Kopru.
48. *Gestrin Fr.* v Ljubljani.
49. *Gerbič Fr.*, ravnatelj v zavodu »Glasbene Matice« v Ljubljani.
50. *Dr. Glaser Karol*, c. kr. gimn. profesor v Trstu.
51. *Govekar Frančišek* †, nadučitelj v Šiški.
52. *Gregorčič Simon*, duhovnik na Gradišči.
53. *Gustin Jožef*, slikar na Dunaji.
54. *Guttman Emil*, c kr. finančne prokurature adjunkt v Ljubljani
55. *L. Habétov.*
56. *Hauptmann Fr.*, c. kr. profesor na učiteljišči v Gradci
57. *Hlavka Fran* †, pisatelj v Ljubljani.
58. *Hönigmann J.*, učitelj v c. kr. gluhonemnici na Dunaji.
59. *Holz Vatroslav*, uradnik banke »Slavije« v Trstu.
60. *Hribar Ivan*, glavni zastopnik banke »Slavije«, deželni poslanec in občinski svetovalec v Ljubljani.
61. *P. Ladislav Hrovat*, c. kr. gimn. profesor v p. v Novem mestu.
62. *Hubad Fr.*, c. kr. profesor na Dunaji.
63. *Hubad Matej*, učitelj »Glasbene Matice« v Ljubljani.
64. *Hudoklin Fr* †, v Št Jerneji na Dolenjskem.
65. *Hudovernik Aleksander*, c. kr. notar v Kostanjevici.
66. *Dr. Ipavec Benjamin*, zdravnik v Gradci.

67. *Ivanovič* v Ljubljani.
68. *Jaklič Fr.*, učitelj v Ljubljani.
69. *Jarc Val.*, nadučitelj v Braslovčah.
70. *Jelovšek Ernestina* v Ljubljani.
71. *Jenko Ivan* †, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
72. *Jereb Gregor*, c. kr. brzojavni uradnik v Trstu.
73. *Jesenko Janez*, c. kr. gimnazijski profesor v Trstu
74. *Jesenko T.*, uradnik banke »Slavije« v Ljubljani
75. *Jurčič Josip* †, pisatelj v Ljubljani.
76. *Kalan Janko*, c. kr. davčni nadzornik v Kočevji.
77. *Kalčič J. K.* v Ljubljani.
78. *Karlin Martin*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
79. *Kaspret Anton*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
80. *Kaš Igo*, c. in kr. stotnik v Badnu
81. *Kavčič Fridolin*, c. kr. nadlajtnant v Celovci.
82. *Kenda Jožef*, učitelj pri Sv. Luciji.
83. *Kermavner Valentin*, c. kr gimn. profesor v p. v Gradci.
84. *Kersnik Janko*, c. kr. notar, graščák in deželni poslanec na Brdu.
85. *Klemenčič Fr.*, pravnik v Gradci.
86. *Dr. Klemenčič Ignacij*, c. kr. vseučiliški profesor v Gradci.
87. *Knežan*.
88. *Koblar Anton*, kurat in deželni arhivar v Ljubljani.
89. *Koder Anton*, c. kr. poštni uradnik v Tridentu.
90. *Dr. Kos Fr.*, c. kr. profesor v Gorici.
91. *Kostanjevec Jožef*, učitelj na Colu.
92. *Kragelj Andrej*, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
93. *Križnik Gašper*, trgovec v Motniku.
94. *Kržišnik Jožef*, bogoslovec v Mariboru.
95. *Kuralt Fr.*, pravnik na Dunaji.
96. *Lah Evgen*, tajnik »Matici Slovenski« in mag. konceptni pristav v Ljubljani.
97. *Lapajne Ivan*, ravnatelj mešč šoli na Krškem.
98. *Lazar Mihael* †, c. kr. profesor v p. v Čemšeniku.
99. *Leban Anton*, nadučitelj v Komnu.
100. *Leban Ignacij* v Gorici.
101. *Leban Janko*, nadučitelj v Begunjah.
102. *Lego Jan*, uradnik češkega muzeja v Pragi.
103. *Lendovšek Jožef*, c. kr. gimn profesor v Beljaku.
104. *Letnar Lovro*, nadučitelj in c. kr. okr. šolski nadzornik v Mengiši.
105. *Levec Fr.*, c. kr. realčni profesor in c. kr. okr šolski nadzornik v Ljubljani.
106. *Levstik Fran* †, skriptor v c. kr. licejski knjižnici v Ljubljani.
107. *Ljudevit*.
108. *L. A.*
109. *Magdić Fr.* kr. profesor v Zagrebu.
110. *Dr. Majaron Danijel*, advokaturski kandidat v Ljubljani.
111. *Markič M.*, modroslovec na Dunaji.
112. *Martelanec D.*, v Barkovljah pri Trstu.
113. *Maselj Fr.*, c. kr. nadlajtnant v Tridentu.
114. *Medved Anton*, doktorand v Rimu.
115. *Mejač A.*, posestnik in trgovec v Komendi.
116. *Dr. Mencinger Janez*, advokat na Krškem.
117. *Mešiček Jožef*, nadučitelj v Globokem.
118. *Mlinarič I.* v Gradci.
119. *Dr. Murko Matija* na Dunaji
120. *Murnik R.*, medicinec na Dunaji.
121. *Nadlišek Márica*, učiteljica v Trstu.
122. *Navratil Ivan*, načelnik pomočnih uradov pri c. kr. najvišjem sodnem dvoru na Dunaji.
123. *Nedvěd Anton*, c. kr. glasb. učitelj v p. v Ljubljani.
124. *Nemanič Davorin*, c. kr gimn. ravnatelj v Sarajevu.
125. *Nenád* v Trstu.
126. *Nikdo* v Gorici.
127. *Novák Gr.*
128. *Obláh V.*, dr. modroslovja v Celji
129. *Obreza Anton*, trgovec v Ljubljani.
130. *Orožen Fr.*, c. kr. profesor na učiteljišči v Ljubljani
131. *Pagliaruzzi-Krilan Jožef* †, c. kr. poštar in posestnik v Koboridu.
132. *Dr. Pajk Janko*, c. kr gimn. profesor na Dunaji.
133. *Pajkova Pavlina*, pisateljica na Dunaji.
134. *Pečnik Jernej* na Krškem.
135. *Perušek R.*, c. kr gimn. profesor v Ljubljani.
136. *Pesjakova Lujiza*, pisateljica v Ljubljani.
137. *Pin Alojzij*, učitelj na Brezovici.
138. *Pintar Fr.*, učitelj v Stopercih pri Rogatci.
139. *Pintar Jožef*, učitelj v Koprivnici.
140. *Pintar Luka*, c. kr. gimn. profesor v Novem Mestu.
141. *Pirc Karl*, c. kr. realčni prof. v Ljubljani.
142. *Pirec Alfons*, c. kr. vladni koncipist v Kočevji.

143. *Pleteršnik Maks*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
144. *Podgorec Janko* v Gradci.
145. *Podgornik Frančišek*, pisatelj v Trstu.
146. *Podgornikova Lucila* v Trstu.
147. *Podgoršek Jožef*, kr. vélike realke profesor v Zemunu.
148. *Podkrajšek Frančišek*, načelnik železniški postaji na Savi.
149. *Podkrajšek Hinko*, učitelj v Rádovljici.
150. *Dr. Pogačnik Ivan*, c. kr. avskultant v Celovci.
151. *Pogodin Ivan* v Ljubljani
152, *Poljak Jožef*, c. kr. okrajni komisar v Radovljici.
153. *Poznik Radivoj* †, c. kr. inženir v Dunajskem Novem Mestu.
154. *Dr. Požar Lavrencij*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani
155. *Požene! Anton*, c. kr. računski oficijal pri višjem sodišči v Gradci
156. *Premrou M*, pravnik v Gorici
157. *Dr. Prevec Fr.*, odvetniški kandidat v Novem Mestu.
158. *Radics pl. Peter*, historijograf v Ljubljani.
159. *Raič Anton* †, c. kr. vélike realke profesor v Ljubljani.
160. *Rahnè Janko*, c. kr. notar v Ilirski Bistrici.
161. *Dr. Rakež Jožef*, zdravnik v Ljutomeru.
162. *Ranko.*
163. *Rástislav.*
164. *Razinger Anton*, učitelj na II. mestni deški šoli v Ljubljani.
165. *Remec Fr.* †, c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
166. *Resman Ivan*, južne železnice uradnik na Brežini.
167. *Rohrman Viljem*, pristav na deželni vinarski šoli v Novem Mestu
168. *Rozina Frančišek*, c. kr. sod. pristav v Ribnici.
169. *Rutar Simon*, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
170. *Seidl Ferd.*, c. kr. realčni profesor v Gorici.
171. *Dr. Semerad Emanuel*, zdravnik v Časlavi.
172. *Seneković Andrej*, c. kr. gimn. direktor v Ljubljani.
173. *Dr. Sernec Janko*, advokat v Mariboru.
174. *Dr. Simonič Fr.*, c. kr. skriptor v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
175. *Dr. Sket Jakǫb*, c. kr. gimn. prof. v Celovci.
176. *Solnce Ivan*, župnik v Owatonni v Severni Ameriki.
177. *Starè Jožef*, kr. realčni prof. v Zagrebu
178. *Stazinski Konrad*, kapelan v Ptuji.
179. *Stébor.*
180. *Stegnar Feliks*, c. kr. učitelj in deželni poslanec v Ljubljani.
181 *Steklasa Ivan*, kr. učiteljski profesor v Zagrebu.
182. *Stritar Jos.*, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
183. *Strnad Márica*, učiteljica v Št Juriji pri Celji.
184. *Sušnik Anton*, pisatelj v Ljubljani.
185. *Svetek Anton*, rač. svetovalec pri c. kr. finančnem ravnateljstvu v Ljubljani.
186. *Svetič Fr.*, modroslovec na Dunaji.
187. *Šašelj Ivan*, župnik v Adlešičih.
188. *Dr. Škofic Fr.* †, c. kr okr. sodnik v Škofji Loki.
189. *Dr. Štrekelj Karl*, vseučiliški docent in urednik državn. zakonika na Dunaji.
190. *Štritof Anton*, gimn prof. v Ljubljani.
191. *Šubic Ivan*, c kr. ravnatelj obrtnih strokovnih šol v Ljubljani.
192. *Šubic Jurij* †, slikar v Parizu.
193. *Dr. Šubic Simon*, c. kr. vseučiliški profesor v Gradci.
194. *Šuklje Fr.*, c. kr. gimn. profesor in državni poslanec na Dunaji.
195. *Šuman Jožef*, c kr. deželni šolski nadzornik v Ljubljani
196. *Šumi Frančišek*, pisatelj v Ljubljani.
197. *Schweizer J.*, pravnik na Dunaji.
198. *Dr. Tavčar Ivan*, advokat, deželni poslanec in občinski svetovalec v Ljubljani.
199. *Tinea* v Ljubljani.
200. *Tomšič Fran*, inženir na Dunaji.
201. *Tonejec Matej, Samostal* †, meščanski učitelj na Dunaji.
202. *Torkar Matija*, župnik v Košani.
203. *Trdina Janez*, kr. upokojeni gimn prof. v Novem Mestu.
204. *Trinko Ivan*, duhovnik v Lašk. Vidmu.
205. *Trnovec Matej*, c. kr. dež sod. svétnik v Trstu.
206. *Trstenjak Anton*, kontrolor mestne hranilnice v Ljubljani.
207. *Dr. Trtnik Ivan* v Gradci
208. *Dr. Tuma Henrik*, c. kr. sodni pristav v Tolminu.
209. *Dr. Turner Pavel* na Dunaji.
210. *Ukmar Anton*, c. kr. pomorstveni adjunkt v Pulji.
211. *Ulrich Vojteh* †, modroslovec v Kranji.
212 *Valjavec Matija*, kr. gimn. profesor in akademik v Zagrebu.
213. *Valenta Vojteh*, mestni blagajnik v Ljubljani.
214. *Velimir.*

215. *Vesel Jožef*, c. kr. učitelj na obrtni strokovni šoli v Ljubljani
216. *Višnikar Franćišek*, c. kr. okr. sodnik in deželni poslanec v Ribnici.
217. *Vodušek Matej*, c. kr gimn. profesor v Ljubljani.
218. *Volarič Andrej*, učitelj v Kozani
219. *Dr. Vošnjak Jožef*, primarij in deželni odbornik v Ljubljani.
220. *Vrhovec Ivan*, c. kr gimn. profesor v Novem Mestu.
221. *Vrhovnik Ivan*, župnik v Ljubljani.
222. *Wiesthaler Fr.*, c kr. gimnazijski direktor v Ljubljani.
223. *Dr. Zarnik Valentin* †, advokat in občinski svetovalec v Ljubljani.
224. *Zarula Jožef*, c. kr. davčni uradnik v Škofji Loki.
225. *Dr. Zbašnik Fr.*, c kr. okr. komisar v Kamniku.
226. *Zorán* na Dunaji.
227. *Zorn J.*, učitelj pri sv. Križi.
228. *Zorec Fr.*, kapelan v Trebelnem
229. *Zupan Tomo*, c. kr. gimn. profesor, konzistorijalni svetovalec in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu »Collegium Aloysianum« i. t. d v Ljubljani
230. *Zupančič Vilibald*, c kr. profesor na učiteljišči v Ljubljani.
231. *Žakelj Friderik*, c kr. gimn. profesor v Ljubljani.
232 *Železnikar Ivan* †, urednik »Slovenskemu Narodu« v Ljubljani.
233 *Žirovnik Janko*, nadučitelj v Št. Vidu nad Ljubljano.
234. *Žlogar Anton*, kurat v c. kr. kaznilnici v Ljubljani.
235. *Žnidaršič Jakob*, c kr. gimn. profesor v Sarajevu.
236. *Žumer Andrej*, nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
237. *Žvab Lovro* †, urednik »Edinosti« v Trstu.
238. *Ahmed Sabir.*
239. *Y.* v Mariboru.

Kazalo.

I. Poezije.

Stran

II. Pripovedni spisi.

III. Poučni in zabavni spisi.

IV. Književna poročila in drobne književne novice.

V. Domače novice.

VI. Razne novice.

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.

Štev. 1. V Ljubljani, dné 1. prosinca 1892. Leto XII.

Mirza.

Romanca iz jutrovih dežel.

1.

To bil je grôzni Džami šah,
Imel je tri zaklade:
Sopróge v haremu so tri,
Iz treh dežel, od treh straníj,
Prekrasne žêne mlade.

Sinove Džami ima tri,
Od žêne sina vsake;
Pozná vas ves iztočni svet,
Vas prince: Ahmed, Mirza, Fet!
Tri brate, tri junake.

A muhast vam je stari šah!
On ljubi sámo Feta;
Le Fet ljubimec je njegóv,
Podaril mu je sto gradóv,
Bogastva že nešteta.

Princ Fet z očetom sam povsód
Na častni desni žije;
Pri isti mizi ž njim sedí,
Iz istih skléd jé ž njim jedí,
Iz iste čaše pije.

Piruje s Fetom vsak dan šah,
V razkošnosti živita,
A Mirza, Ahmed le drobtín,
Če vrže kdo jih z grajskih lin,
Za vbógajme dobita.

Princ Fet je vse! Njegovih želj
Šah vsako izpolnuje;
A Mirzo, Ahmeda črtí,
Kot sina suženjske krví
Prezira, zaničuje . . .

»Oh, Mirza, nimaš nič krví?«
Princ Ahmed bratu reče —
»In midva mu sinóva sva . . .
Kaj? . . . Otcu pa robóva sva!
Oh, to me peče, peče«.

2.

Kaj danes tam razlega se
Krik bojni okrog grada?
Osvétiti se čè trpín:
Princ Ahmed sám, nesrečni sin,
Očetov grad napada.

Le brani šaha zdaj, sin Fet,
Odbijaj mu sovraga!
Boj ljuti že besní trí dni,
V potokih teče rdeča kri . . .
In Ahmed grad premaga.

Njegóv je grad, odstavljen šah . . .
Uplenjena je krona . . .
Gorjé ti, oče zdaj, gorjé!
Če puntar te dobí v roké,
Že pehnil te je s trona.

A glej! kdo na pomoč hití,
Oteti šaha skuša?
Kdo z ánj ko lev se tù borí?
Tron, krono spet mu podarí?
Sin Mirza, dobra duša!

3.

V palači svoji Džami šah
Sedí dnes na prestóli;
Stojé sinovi tù trijé —
V okóvih Ahmedu roké —
Ministri naokoli.

Kakó vesél oblasti spet
Šah stari je lokávi!
Krog ust igrá mu zlóčest smeh,
Porógljiv plamen pa v očéh,
Sinovom svojim pravi:

»Jaz ljubim sámo tebe, Fet!
Ker ljubim mater tvojo.
Tí sin-prvák ostaneš moj,
Tá prêstol kdàj bo prêstol tvoj,
Tí prejmeš krono mojo.

»Sin Ahmed, tebe se bojim,
Tí človek si nevaren!
Da v miru me posléj pustiš,
Zató dnes carstva pol dobiš —
Pa bodi blagodaren.

»In tí, o Mirza ljubi moj,
Tí sáma si dobrota!
Oh, kaj pretrpel si za mé!
S čim pač naj vse usluge té
Poplačam ti, sirota? —

»No, vidiš sám, čemú — ha, ha! —
Bi moral kàj ti dati?
Udan si itak mi ko rób,
Ponižen, skromen ko golób:
Ní tebe mi se — bati!« . . .

Užaljen Mirza gré od tod.
Po bélem rómat sveti;
In koderkoli se mudí,
Povsód, povsód učí ljudí
Tó mično pésem peti:

»Oj, ti dišeča róžica,
Cvetóča v rajskem logi!
Hvaležnost tebi je imé,
Poznajo dobri te ljudjé,
A níkdar ne — trinógi.«

A. Aškerc.

Otróku.

Spominov nima, nì spoznanja,
In srečen je otròk vsekdár;
Kjer ni spominov, ni kesanja,
Kjer ni spoznanja, ni prevár.

Bistràn.

Stari naslanjáč.

Bajka. Spisal **S. P.**

Noč ima svojo moč. Kadar ljudje in druga živa bitja počivajo v trdnem spanji in je vse tiho in mirno, kakor da je zastalo in otrpnilo življenje, takrat prešine človeka nekova skrivnostna groza, če bedí in zrè v črno temino. Znane so mu vse stvarí, ki ga obkoljajo, in vender se mu zdé drugačne nego podnevi. Jasno ne vidi, ali pomagata mu spomin in domišljija, da si od znanih oblik po malem ustvarja popolnoma nove podobe. Siva skala se izpremení v pošast in dobiva očí, da te je kàr groza. Kadar pa v nočno temino nekoliko posveti mésečina, oživí se vse, kar je bilo podnevi neživo, in odprè se ti čarobni svet strahov in strašíl. O tem čudnem ponočnem svetu vé človek le to, kar mu pripovedujejo stare in nove pravljice.

Ko odbije kládivo v zvoniku polnočí, začnè se ura za strahove. Mrliči vstajajo iz grobóv; blagi duhovi in zlè pošasti zapuščajo podzemeljske luknje in gôrske brloge svoje, vender tudi razne vsakdanje stvarí se nekako oživé, da se menijo in kratkočasijo kakor ljudje.

V navadni gospôdski spalnici je bilo nameščeno raznotero novodôbno pohištvo, in med njim je stal velik starinski naslanjáč, nekoliko popravljen in prevlečen z novo tkanino. Dasi je bil ličen in kàj pripraven, ostali hišni opravi venderle ni pristojal kàj posebno in sam se je čutil tujega med to razposajeno mladino, katera ga ni umela, nego se mu celó posmehovala. Ali saj ni čuda; bil je star, prežil že nekoliko mlajših rodov, in tisto malo tovarišev, kar jih je bilo iz njega dôbe, moral je nedavno zapustiti in se preseliti v popolnoma tuj kraj. Težko se je ločil in rajši bi se bil do dobra pogreznil v grob, kjer je takó rekoč že tičal z jedno nogo, nego da je šel iz nova v svet; ali inako

se mu je storilo, in zopet je začutil nekoliko nekdanjega ponosa, ko ga je znana roka otela smrti, skrbno ga opravila in ga na stara leta postavila na dôkaj častno mesto. Saj je izkusil mnogo, zató se je hitro privadil nove službe! Jedino to ga je jezilo vsako noč, da so mladi páglavci okolo njega stikali glave in sedaj šepetali, sedaj čudno pogledovali nánj . . .

Ko odbije zopet ura v sosedni sobi dvanajst, dvigne se prva gizdava postelja, sune tovarišico svojo in ji nekaj pové na uhó. Stari naslanjáč se raztogotí, zakaj dobro vé, da ga bodeta sedaj zopet obirali kakor sléharno noč. Kàr kipelo je v njem; stara kri mu je zavrela, in ni se mogel dlje premagovati. Nekoliko se odkašlja, potem se ohrabrí in izpregovorí s slabim, tresočim glasom:

»Kaj bi se smijali vé mêni — vé, ki se vama še smola cedí iz razpók? Vsa soba je polna vajinega duhá, kakor da sta prišli šele danes iz gozda! Koliko sem jaz izkusil v dolgem življenji svojem, in kaj vesta vé o njem? Ničesar! Poleg tega ni misliti, da bi kdàj učakali kàj prida; saj sta takó slabi in občutni, da kàr pokata in stokata, ako le nekoliko zakurijo v pêči. Slišal sem, kakó se je gospá zadnjič jezila na vajine razpóke; ali sinoči sta gospá in gospod oba zajedno šinila kvišku, ko ju je zopet jedna izmed vaju vzbudila iz prvega spanja in ju prestrašila, nikar da bi jima bila dala mirnega počitka, kakor se spodobi dobri postelji! Kakšna bode vajina usoda? Prodali vaju bodo prav po ceni; iz lepe te sobe prideta Bog vé v kakšno luknjo, kjer vaju bode hitro konec vzpričo težke službe, da ne bodeta za drugo rabo nego za na ogenj. Prav takó bode! In kaj bodeta védeli o svetu in o ljudéh? Saj pravim, ta sedanji rod! Kakó vse drugače je bilo nekdaj!«

Takó toži stari naslanjáč, ozrè se milujé po novem pohištvu in globoko vzdihne. Stoli okolo njega se debelo spogledajo, in videti jim je, kakó jim je starec ustregel, da je oštel razvajeni gizdalinki, ki sta se prevzetno šopirili sredi sobe, kakor ne bi nihče drug imel kàj veljave, in vender sta bili najmlajši med vsem pohištvom. Dasi razposajeni, popolnoma spačeni venderle nista bili, in vsaj za prvi hip so jima starčeve besede globoko segle v srce. Sram ji je bilo, in povesili sta očí, da ne bi videli hudega naslanjáčevega pogleda, niti radovednih očíj vsega manjšega pohištva, na katero sta se vedno ozirali oblastno in zaničljivo, kakor na podložne strežnike in strežnice. Želeli sta, da bi zasvetil dan in bi bilo konec neprijetnega njiju stanja.

Iz te zadrege ji reši starejša šivalna mizica, stoječa tik pred naslanjáčem. Davno že jo je mikalo, da bi se kàj več seznanila z zanim-

ljivim starčkom, zlasti ko je videla, kakó spoštljivo se domača gospá méni o njem in kakó vedno lepó ravná ž njim. Oglasí se torej in pravi:

»Dragi sosed, nikar se ne hudujte! Razvajeni otroci so bili vsekdar takšni, in kaj sta ti postelji drugega nego otroka? Nikar ne bodite hudi nánji! Toda nič jima ne škoduje, da sta čuli, kar jima gré, saj jima itak nikdar nihče ne reče zlè besedice. Zató mislita, da sta že Bog vé kaj, a potem se brez vzgoje in brez izkustva posmehujeta drugim, ki niso prav takšni, kakor sta sami. Jaz sem le za kakih deset let starejša od njiju in kakor vidite, precèj opravljena kakor onidvé, toda privoščili mi še nista prijazne besede, dasi nisem zadnja v hiši. Gospá po dolge ure sedí pri mêni in večkrat tudi vzprejema posete kàr pri mêni, ne da bi jih vêdla v gostinsko sobo. In tudi tedaj, kadar se ne utegne dlje muditi z menoj, ne zabi me nikdar, ampak vsak čas prihaja semkaj za trenutek, kakor bi v lepi domačnosti svoji ne mogla biti brez mêne. Bodisi, da se oblači ali slači, mêne je treba vselej, in menda bi lože pogrešala zrcala nego mêne. Tudi zaupa mi marsikaj. Kadar pride domóv in snema zapéstnice in drugi lišp, vselej ga poveri mêni, predno ga spravi, toda nikdar ga ne polega na posteljo. Vender kam sem zabredla? Blebetam, kakor bi zavidala ónima dvema njiju mladost, kaj li? Nikar mi ne zamerite; vprašati sem vas hotela nekaj drugega; ne da bi bila radovédna, ampak spoštujem vas, odkar ste pri nas. Oblika vaša mi priča o veliki starosti vaši, in zató sem si vedno mislila, koliko ste morali prebiti, in koliko bi se mi mladiči mogli učiti od vas. Povejte nam, dragi sosed, odkod in kakó ste prišli k nam? Ne bode vam žàl; hvaležni vam bodemo vse žive dni, zlasti pa se óni mladi gizdalinki naučita pameti in se prepričata, kakó brezumno ravná, kdor se posmehuje staríni. Lepó vas prosim, povejte nam kàj iz svojega življenja.«

Vse stvarí odrevené kakor podnevi in čakajo uprtih očíj, kaj poreče starec. Naslanjáč se ozrè po sobi in zadovoljen je; nikjer ni videti, da bi ga kdo preziral; celó o posteljah priča sramežljiva rdečica, da se kesata prejšnje neotesanosti svoje.

»Bodisi,« reče napósled, »pravil nisem še nikdar nikomur in tudi vam ne bi mogel povedati vsega, kar sem prebil, zakaj spomin mi peša, in zató sem pozabil že marsikaj. — Porodil sem se v Ljubljani, v imenitni starinski hiši. Nikar se ne čudite; takrat je bilo drugače, nego je dandanes. V tedanjih časih dober gospodar ni kupoval narejenih stvaríj, ampak sam si je naročil dobrega blagá in nató pozval dobre in poštene obrtnike, da so domá vpričo njega naredili, česar

je potreboval. Takó je bilo tudi z menoj. Kar je lesenega na mêni, naročil je prvi moj gospodar pri starem mizarji tam nekje pri Sv. Petru, žimo je dobil s Stražišča pri Kranji, po prevleko pa je pisal na Dunaj. Bila je čisto volnena tkanina, svetlo-modra, z velikimi belimi cveticami. Ko je bilo vse skupaj, prišlo je nekoliko delavcev z zelenimi suknenimi prepasniki. Urno so se lotili dela. Napravili so zofo, šest manjših stolcev in dva velika naslanjáča, namreč mêne in tovariša mojega. Jaz sem bil prvi dodelan in sem se prvi zavédel življenja svojega. Na tovariši sem tedaj gledal svoj razvoj; ali bolj nego to so me zanimali ljudje, katere sem rad opazoval že takrat. Na prvi pogled sem videl, da niso vsi jednaki in da je velik razloček med njimi. Že delavci so se nekoliko ločili drug od drugega. Dočim je prvak ali mojster iz večine le ukazoval, delala sta druga dva pridno in le vmes rekla kakšno besedo; mali učenec pa ni smel niti ziniti in je bil bolj za postrežbo ostalim delavcem.

Še večji razloček je bil med tistimi, ki so se prišli časih nekoliko pomudit pri delavcih in zopet odšli. Prav pogostoma se je pokazal stari strežnik; ne vém, ali je imel najmenj pôsla v hiši, ali je hodil gledat, da delo ni zastajalo. Vêdel se je kàj oblastno; bil je gladko obrit; redke črne lasé si je mazal, da so se svetili in dišali že od daleč; okolo vratú je imel belo ruto, na suknji rmen rob in srebrne gómbe, hlače pa le do kolén, kjer so bile podvezane nad visokimi svilenimi nogavicami. Izmed delavcev je učenec le skrivàj pogledoval nánj, mojster pa se je menil ž njim, kakor da sta stara prijatelja. Drugi pôsli so se ustavili le mimogredé, pogledali dovršene stolce, časih kàj rekli in šli po svojem poti dalje. Več veljave je kazala postavna čedna ženska srednjih let. Nosila se je gospôdski, in iz prva sem mislil, da je gospá; ali skoro sem ugenil, da je le gospodinja, zakaj rekali so ji »gospodičina« in jo vpraševali za svèt, ali bi bilo dobro takó, ali misli morda drugače. Ona je prva za poskušnjo sedla náme in me pohvalila, da sem ravno prav mehák, da je naslonílo dosti nagnjeno in da sta držali visoki, kolikor treba, da človeku podpirata roke. Mojster ji je zatrjeval, da bode tudi zofa kàj pripravna, in rad bi se še kàj pomenil ž njo. Ali zdajci se na pragu oglasí kuharica, in gospodičina vstane, prebira ključe na pásu in zopet odide iz sobe. Za dobre pol ure se vrne, toda sedaj pride ž njo star častit gospod popolnoma belih lâs. Ko stopi čez prag, pusté delavci delo, vstanejo, in prvak hitro sname kapo in se mu spodobno pokloni. Gospodičina mu je rekala »gospod grof«, kazala mu, kar je bilo narejenega ter hvalila delo in delavce. Mojster je pri zadnjih besedah

široko raztegnil usta in se zadovoljno namuznil, ko je grof prikimal z glavo in rekel: »Že dobro, že dobro!« Tiho, kakor je prišel, odide stari gospod, in skoro za njim prinese oblastni strežnik po njega naročilu delavcem kruha in vina, da bi jim šlo delo bolje od rok. Sedaj vsi skupaj hvalijo grofa, kakó je dober, in tróijo na njega zdravje. Strežnik, ki mora hoté ali nehoté sesti k delavcem, zgovoren je čim dalje bolj in obširno pripoveduje o grofu in njega rodbini. Jaz sem ga zvesto poslušal in zvédel, da je grof vdovec in da je jedini sin njegov na Dunaji v visoki cesarski službi. Strežnik je rekel, da ga ima cesar kàj rad in da ga utegne še kdàj imenovati za prvega ministra svojega.

Takó so potekali prvi dnevi mojega življenja. Privadil sem se ljudij in razumeval sem njih govorjenje. Skoro sem ž njimi čutil, kar so čutili oni, in — ljubil sem jih. V tem je bila »garnitura«, takó namreč so skupaj zvali nas stolce, zofo in naslanjáča, dodelana, in nesli so nas v najlepšo sobo, kjer so nas namestili okolo svetle oglajene mize. Zofo so postavili ob steni, na kateri sta v zlatih okvirih viseli podobi grofa in umrše žene njegove, jaz in moj tovariš sva stala drug proti drugemu vsak na jednem konci mize, stolci pa niso imeli stalnega mesta, ampak kakor je nanesla potreba, bilo jih je nekoliko po vrsti nameščenih pred mizo, ostali pa so se poizgubili po sobi kje ob steni. Tukaj sem tedaj prebil najimenitnejšo dôbo svojo; imenitno zató, ker sem bil v grofovski službi in ker nisem imel malone nobenega opravila. In vender ne morem rêči, da sem bil kàj posebno zadovoljen; časih po več dnij nisem videl žive duše, in ker so bila okna zagrnjena, niti solnčni žarki niso mogli posvetiti v sobo, kjer je bil podnevi vedno sómrak. Svetlo je bilo le zvečer, kadar so imeli gôste in je strežnik prižgal vse sveče na velikem lestenci, ki je sredi sobe visel od stropa. Velike hrupne družbe ni bilo nikdar; shajali so se le trije ali štirje gospodje, ki so bili po letih in po vedenji svojem prav podobni našemu grofu in so bili bržkone tudi imenitni kakor on. Saj sem čul, kakó je strežnik pravil novi hišni, da »k nam« zahajajo samó gospôda »od stanú«. Resnično, mêni so se vsi gospodje zdeli jednaki, le jeden se je ločil od njih in prijal mi je najbolj. Debel gospod je bil, manjše nego srednje rastí; na glavi je nosil višnjevo kapico, okolo vratú pa mu je na zlati verižici visel kàj lep in dragocen križ. In glej, kakor bi védel, kolikanj ga čislam, sédal je vselej le náme. Bil je škof ljubljanski. Kaj so govorili ta imenitna gospôda, tega ne vém; govorili so le nemški, jaz pa nemški ne znam. Slovenske krví sem, in tudi prva vzgoja moja je bila popolnoma slovenska; če bi

se bili gospôda shajali pogosteje in se menili o navadnih vsakdanjih stvaréh, naučil bi se bil sčasoma tudi nemški, saj imam, hvala Bogú, bistro glavo, ali takó sem le semtertjà ujel kakšno besedo.

Zadnji čas svojega kratkega bivanja na grofovskem dômu sem sodil po raznih znamenjih, da se kàj izpremení pri nas, ali da se zgodí kàj nenavadnega. Stari grof je češče prihajal k nam v sobo, postajal pred podobo pokojne žene in se globoko zamišljal; tudi sem dobro videl, da je časih vzel iz žepa svileno ruto in si otrl solzne očí. Potem je nagnil belo glavo, povesil očí in sklenjenih rók stopal po sobi. Sedaj je tudi škof češče dohajal k njemu in ostajal prav dolgo pri njem. Bila sta vedno samá in sta se bržkone pogovarjala o jako imenitnih stvaréh. Zapazil sem, da je grof časih globoko vzdihnil, škof pa se mu je nasmehnil sósebno ljubeznivo, kakor bi ga hrabril. To pa je gotovo, da je bil grof po vsakem sestanku s škofom veselejši in zadovoljnejši.

Vse drugače se je izpremenila domača »gospodičina« ali gospodinja. Kàr vedno je bila razmišljena in nemirna kakor kdo, ki ga je doletela velika sreča. Tudi ona je večkrat prihajala v sobo, zlasti kadar gospodarja ni bilo domá; ali prihajala je plašno, kakor da se je prikradla, in vselej je zaprla vrata za seboj. Navadno je stopila pred véliko zrcalo, ogledovala se na vse straní ter se je sedaj ljubko nasmehnila, sedaj zopet držala resno in častito. Sploh se je vêdla tolikanj čudno, da sem iz težka zadrževal smeh, časih pa sem že mislil, da se ji blêde. Tudi je sédala na zofo ter se premikala in popravljala na nji, kakor bi kàj poskušala. Ko nekega dné zopet stojí pred zrcalom, odpró se nenadoma vrata, in v sobo stopi grof. Gospodičina se zardí do ušes, ali v tem jo stari gospod smehljaje objame in poljubi, in zdajci jo mine vsa boječnost. Odslej ga ni bilo več starega reda in mirú v hiši; vse je bilo nekako zbegano. Vrata naše sobe so ostajala kàr na iztežaj odprta, in videl sem kakó imajo vsi dela čez glavo. Kadarkoli je zapel zvonec na hodníku, vselej je kdo kàj prinesel in izročil gospodičini. Grofa in starega strežnika tedaj ves teden ni bilo domá; bržkone sta se kam odpeljala na kmete, ker so imeli več graščin. Tem mogočnejša je bila domača gospodičina; sedaj šele je bila prava gospodinja! Nekoč je prišumela v sobo v prekrasni svileni obleki, kakeršne še nikdar nisem videl na nji; ne vém, ali ji je bila predolga ali kaj, to pa sem videl dobro, da se je za dve ali tri pedí po tleh vlekla za njo. Tákrat ni bila sáma, ampak ž njo je prišla bleda ženska, katero je domača gospodičina klicala za »gospodičino Marí«. Menili sta se nekoliko nemški, nekoliko slovenski, in skoro sem ugenil,

da je Marí šivilja. Pred vélikim zrcalom sta obe ogledovali šumečo opravo; tukaj je bila nekoliko preširoka, ondu pretesna, in Marí se je ponižno prestopala sedaj na to, sedaj na drugo stran ter zatikala igle v gubé, ali pa s kredo zarisavala, kjer je bilo pretesno.

Še se je sukala okolo domače gospodičine, ko je na hodníku iz nova zapel zvonček. Takoj natό je hišna privedla déklico, ki je v vsaki roki držala toliko povezanih belih škatelj, da nje sáme skoro ni bilo videti izmed njih.

»Ravno prav, Marí, da ste tukaj! Bodete mi vsaj pomagali klobuke izbirati; jednega potrebujem za to obleko, drugega pa za pot,« reče gospodičina in pomaga déklici sneti lahko brême, katero s šiviljo razložita po vsi garnituri, dočim déklica hitro razveže pokrove. Sedaj se začnè pomerjanje. Gospodičina šumí vsa nemirna od škatlje do škatlje in si izvestno vsak klobuk po trikrat in štirikrat dene na glavo, pogleduje se v zrcalu in se zopet obrne k šivilji, češ, kaj poreče ona. Marí je v zadregi, zakaj nji prija malone vsak klobuk, saj je modistka itak poslala le najlepših na ogled. Tem teže je torej izbirati. Časih reče tudi déklica, da ta ali óni sósebno pristoja obrazu in opravi, toda gospodičina ji v tem ne priznava nobene veljave in se niti ne méni za nje besede. Ne rečem preveč, ako pravim, da je gospodičina potrebovala dobro uro, ali še več, predno si je izbrala dva klobuka. Toda saj se ji ni nič mudilo, ampak zdelo se mi je, da ji je bilo celó ljubo, ker je mogla delj časa v lepi novi obleki šumeti po sobi.

Drugi dan potem nisem bil nič kàj vesel. Možjé ki so prej razbijali le od daleč, prišli so tudi v našo sobo in prinesli s seboj velik zaboj in raznega mizarskega orodja. Radovéden sem bil, kaj začnó. V tem me jeden trdo prime za držala, potisne me v stran, kakor da sem péto koló na svetu in odmakne zofo. V mêni je vse kípelo od jeze; ne zató, ker me je bolelo od okorne roke, s katero me je zgrabil, ampak žalilo me je, da me je preprost, neotesan hrust prijel takó trdo in zaničljivo, mêne, ki sem bil vajen, da so najimenitnejša gospôda kranjska in ljubljanska nežno in uljudno ravnali z menoj. Kàr milo pa se mi je storilo, ko sta možá snela podobi grofa in grofice, položila ji v zaboj in natό oba zajedno bíla po žebljih, kakor da sta v kovačnici, nikar pa v grofovski gostinski sobi. Za podobami so pobrali iz sobe tudi druge manjše stvarí, in bili smo do dobra oplenjeni vsega lišpa, ki nas je tolikanj veselil in kratkočasil, vpričo drugih pa povzdigoval našo veljavo. Nisem védel, kaj pomeni vse to, toda čutil sem, da záme in tovariše moje ne bode dobro.

Zoperni hrup v hiši se je skoro polegel; zopet je bilo mirno in tiho kakor prej; vender ni bil več tisti prijetni mir, ki dobro dé sléharni stvári, ampak bilo je kakor po nevihti, ko vidiš sledi nje razdevanja, kamorkoli se ozreš. Takó je bilo mêni. Nekoliko mi je odleglo, ko sta se vrnila grof in strežnik; toda le prehitro sem spoznal, da nista več prejšnja. Stari gospod ni več maral za nas in bil je, kakor da se čuti tujega na svojem dômu. Popóldne sta s strežnikom obhodila vse sobe, ozirala se po stenah in iztikala po kotih, kakor bi česa iskala ali gledala, če niso kàj pozabili. Drugo jutro pride strežnik v sobo in nas postavi v stari red, da nismo bili razmetani, kakor bi se bili sprli. Odprl je okno, vender ko je s pohištva le površno pobrisal prah, zaprl ga je zopet. Prav mudilo se mu je, na sebi pa je imel tisto dolgo svetlorjavo suknjo, ki mu je sezala do tal, in katero je oblekel le tedaj, kadar so se kam peljali.

Morda uro pozneje, ko sem dobro čul, da je pred hišo obstala kočija, pride zopet strežnik, odprè vrata na iztežaj in se postavi prédnja kakor vojak na straži. Dva gospoda, ki sta prej večkrat zahajala k nam, prideta skupaj v sobo in sedeta jeden náme, drugi na tovariša mojega. Oblečena sta bila popolnoma črno, in na prsih sta imela pripete nekake zlate svetinjice, kaj li. Le malo se pomudita, v tem stopi v sobo grof, opravljen za na pot, pod pázduho pa vodi domačo gospodičino, ki je tudi v potni obleki. Skoro da je nisem spoznal, takó se je izpremenila v lični gospôdski opravi, in tudi počesana je bila drugače, nego sem je bil vajen. Gospoda sta hitro vstala, viteški se poklonila gospodičini, grofu pa prijateljski stisnila roko. Niso več sedli, ampak kar stojé so se nekoliko pomenili. Končno vzame jeden gospod gospodičino izpod pázduhe, drugi pa se oklene grofa kakor dober prijatelj, in vsi štirji gredó iz sobe in tudi z dóma, zakaj gôri do nas se čuje, kakó druga za drugo oddrdrata dve kočiji. (Dalje prihodnjič.)

Ponôči.

Zvezda se utrne,
Pade v tème črne —
Nje sijáj nikoli več
Kvišku se ne vrne . . .

V duši béda vlada,
Mrè blesteča nada —
Skôro nje sijáj na vék
Vgasne v dnù prepada . . .

J. K.

Jesénsko listje.

1.

Dan za dnevom pada,
Jesen togepolna!
Žgè srcé mi rana,
Duša mi je bolna!

Dól in gôro s snegom
Zima bo zavila;
Vènder nam za zimo
Pride pómlad mila.

Ti srcé potrto,
Ali tudi tebi?
To ti zná le Oni,
Ki sedí na nebi!

2.

Veter je zapihal.
Drevje zašumelo,
Súho rmêno listje
Daleč odletelo.

Toga mi globoka
Dušo je pretresla,
Nádeje in sanje
Daleč vse odnesla.

Gôla zdaj je duša,
Prazno srce moje,
Kakor hrast, ki pustil
Vetru listje svoje.

3.

Vse je odletelo,
Ko čez mórje ptica,
Vse minulo, kakor
Jutranja meglica.

Vse okolo mêne,
Vse puščava širna,
Kamor se obrne
Duša mi nemirna.

Žalostna le pesem
Milo mi šepeče,
In hladí in téši
Srce krvaveče!

4.

Črna noč po duši
Krila je razpela,
Zima ledonosna
V njo mi je zavela.

Mrzli prt obupa
Mrtvo srce krije,
Nánje z néba mesec
Mrzle žarke lije.

In nad njim se ziblje
Sôva sivoóka
Ter mrtvaško pesem
Neprestano stóka!

5.

Oj, ti srce moje,
Mrtvo in ledeno,
Kakor da iz matke
Zime si rojeno!

Vzdrami se! Zapôdi
Vse skrbí moreče!
Vzdrami se in trdno
Primi se mi sreče!

Pij, da Bog te vidi!
Pij iz polne čaše:
To je čudodelno
Tolažilo naše! . . .

6

Vino, novo vino,
Bodi mêni zdravo!
Tebi naj zapôjem
Kakor gré ti, slavo!

Preljubó iz čaše
Smeješ se šumeče,
Dar ti najmodrejši
Hudomúšne sreče!

V prsih mêni srce
Vzbujati se jame:
Kaj li, če napósled
Vino me prevzame?

7.

Z vinom, brate, reši
Vsako se vprašanje;
Ono raztolmači
Najnovejše sanje.

Če za jedno druga
Pije se zdravijca,
Naglo vse je srečno,
Draga mi dušica!

Kaj li še! Napij mu,
In takòj brez kesa
Širom sveti Peter
Ti odprè nebesa!

8

Vino, rujno vino,
Zlati dar iz néba,
Nikdar te ni bilo
Kakor zdaj nam treba!

Kvišku, polne čaše,
Kvišku, bratje míli!
Zdaj na zdravje bomo
Že vem kómu pili . . .

Ej, na nóge zložno!
Vsi poglejte náme:
Kleta nam razpórnost,
Naj te slana vzame!

9.

Ej, ti vince zláto,
Mêni bilo zdravo!
Ali morebiti
Res mi lézeš v glavo?

Dejte, bratci dôkler
Zdrava je glavica,
Zadnja se oglási
Pametna zdravijca!

Živeli, Slovenci,
Na vse večne čase!
Vedno se in pridno
Trgajte za láse! . . .

Zamejski.

Misli s česke razstave.

Spisal —r—.

Leto 1891. ostane v zgodovini českega naroda zapisano z zlatimi črkami. Vedeli smo sicer, da je kraljevstvo Česko biser avstrijskega cesarstva, dežela s staro kulturo, bogata in napredna; znano je bilo povsod, da je češki narod kakor vsi Slovani neizmerno napredoval v našem stoletji, ali takšnega uspeha, kakor ga je imela česka razstava, niso pričakovali niti Čehi sami, niti njih prijatelji, še menj pa njih sovražniki. Dà, sovražniki, ki so v svojem napuhu hoteli razstavo najprej preprečiti in so jo potem sistematiški zamolčevali ali grdili, pomagali so le, da se je povečala slava českega naroda. Ko so se češki Nemci, na katere se je toliko oziralo, začeli kujati in so napósled odrekli svoje sodelovanje, preplašilo je to marsikaterega Čeha, sosebno člane raznih odborov, ali kmalu se je razdal iz globočine src českega naroda glasni klic: »Tem bolje, pokažemo sami, kaj smo, in kake so naše močí!« Storil pa je tudi vsak svojo dolžnost od najvišjega aristokrata do poslednjega delavca. V teku jednega leta je bilo dognano ogromno delo, glavna palača za industrijo celo v petih mesecih navzlic temu, da se je prva železna konstrukcija zrušila zaradi deževja. Koliko je bilo drugih težav, ali vender je bila razstava, ko jo je dné 15. maja odprl nadvojvoda Karl Ludvik, zastopnik cesarjev, dosti bolj dokončana, nego je to navadno pri takih prilikah, in nadvojvoda, ki je od leta 1873. odpiral skoro vse deželne razstave, izrekel je brez ovinkov, da je česka večja in lepša od vseh. Res, praška razstava je pustila v vsakem oziru daleč za seboj celo buda-peštansko leta 1885., kjer so bile zastopane vse dežele ogerske krone, t. j. 15 milijonov prebivalcev,[1]) v Pragi pa se je predstavljala le kraljevina česka in še od te le česko prebivalstvo, t. j. $3^1/_2$ milijona, in večina plemstva, razsejanega po vsi deželi. Udeležilo se je razstave sicer še precèj Nemcev, sosebno velikih fabrikantov, ali ti so dobro vedeli, zakaj so to storili: zahtevala je to njih korist. Sploh pa so oni le nadomestili delo českega uma in čeških rok, ki služijo tudi drugim Nemcem, saj ti vedno radi rabijo česko delavsko moč.

Razstava je navzlic temu podajala popolno podobo narodnogospodarskega in duševnega bogastva vsega kraljevstva českega; bila je

[1]) Tako je obiskalo česko razstavo za 156 dnij 2,434.887 plačujočih oseb, tedaj razmerno vsak dan 15.608; peštansko pa za 187 dnij 1,759.368, tedaj na dan 9408 oseb.

obča deželna, ne samo po imeni ampak tudi dejanski; izpremenila se je sicer v narodno češko, ali za to se Čehi in drugi Slovani zahvaljujemo onim, katerih ošabnost je popolnoma pogorela pri tej priliki. Pokazala se je sijajno visoka kulturnost jednega iz slovanskih plemen, moč in važnost českega naroda za državo, in zaradi tega je dobila razstava brez volje Čehov tudi velikanski politiški pomen, ki ne prinaša koristi samo Čehom, ampak tudi drugim Slovanom. V zlato Prago niso prihajali gostje samo iz slovanskih krajev, ampak iz vse Evrope in tudi iz Amerike; navzlic vsemu hujskanju je videlo razstavo tudi veliko Nemcev, sosebno strokovnjakov, ki niso skrivali svoje pohvale; pisalo in pripovedovalo se je o praški razstavi napósled povsod; čudili so se ji mnogi avstrijski poslanci, skoro vsi ministri, mnogi nadvojvode in nadvojvodinje (bodoči prestolonaslednik je bil sam razstavljalec); venec največje slave pa je doseglo delo českega naroda, ko se je za cel teden naselil v veličastnem kraljevskem gradu na Hradčanih presvetli cesar in kralj, da se kot razstavin pokrovitelj prepriča o blaginji in velikem napredku Svojega »ljubljenega kraljevstva českega«. Kdor je videl one prekrasne slavnostne dni, ki so privabili v Prago na stran cesarjevo cvet avstrijske aristokracije — v »Narodnem gledališči« slišali so se zaradi tega celo madjarski glasovi — najvišje dvorske in vojaške dostojanstvenike, avtonomne zastopnike iz vse dežele, kdor je na razstavi na vsakem koraku lahko srečeval česke Nemce, moral si je pač reči, da je Praga tudi danes res »caput regni«, kakor pravi nadpis na njeni staroslavni mestni zbornici, da kraljevstvo česko ni navadna provincija in da je narod česki čislan faktor naše monarhije.

Česka razstava se je zvala jubilejna, bila je namreč prirejena k stoletnici prve industrijske razstave o priliki kronanja cesarja Leopolda II. za českega kralja leta 1791., zajedno prve na evropski kopnini. Čudil se ji je takrat kralj s svojim spremstvom, ali kakšen razloček je bil med njo in denašnjo! V letnem refektoriji praškega Klementina je razstavilo takrat 150 razstavljalcev rokodelne proizvode česke na prostih mizah. Letos pa je industrijska ali srednja palača sama zajemala 12.870 štirijaških metrov in stala skoro pol milijona. In kje so druge večje stavbe, kje zasebni paviljoni, katerih je bilo 107? Vender moj namen ni podajati raznih številk in jih primerjati številkam drugih razstav — vse to bo ohranjeno v obširnem poročilu, katero namerja odbor še izdati, in upam tudi, da se še oglasijo o nji razni naši strokovnjaki — omenjam le, da je bila razstava prirejena res lepo, ukusno in jako poučno in da ni imela značaja deželne, ampak

že svetovne. Češko je obdarila priroda z vsemi bogastvi, in nje prebivalci jih tudi znajo rabiti. Češko steklarstvo, dragi kameni, železarstvo, pivovarstvo, sladkorstvo, glasbeni, kemiški in fizikalni instrumenti i. t. d. se slavé povsod, tudi daleč na tujem. Te in druge industrije so bile tudi spodobno zastopane, in za primer bodi le resnica, da izvzemši pariško svetovno razstavo v zadnjih 20 letih ni bilo nikjer tako velikega oddelka za stroje kakor v Pragi. Jednako se je pokazalo, da so Čehi izvrstni in marljivi gospodarji, ki se brigajo za vsak napredek, in sicer ne samo veliki posestniki, ampak tudi manjši, kar so pričale razstave raznih gospodarskih društev, okrajev in tudi posameznikov. Sploh se je moral človek povsod čuditi »malim« razstavljalcem z dežele, njih sposobnostim in tudi ukusu. Po takem ni čudno, da nahajaš povsod v našem cesarstvu in tudi v drugih državah čeških tehnikov, inženirjev, obrtnikov, oskrbnikov, gozdarjev, vrtnarjev i. t. d. Bila je neizmerna sreča, da so se Čehi jedenkrat doma in skupno pokazali vsemu svetu in razpršili toliko prežvekovane trditve, da v Avstriji ni industrije in obrta brez Nemcev. Dasi poznam Čehe precèj dobro, vender sem mislil, da zaradi nemške abstinencije nekateri izdelki, kakor n. pr. tkalčevski, ne bodo dobro zastopani, ali bil sem prijetno iznenaden tudi v tem oziru. Narodnogospodarske razvitosti in moči češkega naroda pač ne more nikdo več zanikati: to je neocenljiva mirna zmaga!

Še važnejši in zanimivejši pa je čisto narodni in duševni napredek češki. Pred sto leti je prosil Dobrovský v seji kraljevske družbe znanostij kralja Leopolda, naj ohrani češkemu narodu njegov materinski jezik, ali sam do smrti (1829. leta) ni veroval, da je češki jezik še za drugo rabo nego za prostonarodno. Letos pa je bil jezik prednikov povsod na prvem mestu, in po razstavi je odprl cesarjev najstarejši brat v lepi češčini češko akademijo znanostij in umetnostij, in s tem je dovršeno poslopje najvišje samostalne omike češke. V umetniški razstavi smo se lahko prepričali, koliko imajo Čehi imenitnih slikarjev, kiparjev in arhitektov; poslednje so hvalili tudi razni paviljoni, in na glasbenih so nas spominjala imena Bendl, Smetana, Dvořák i. dr., da Čehi niso samo dobri godci, ampak da že imajo tudi svetovnoznane skladatelje; drugje smo videli, kako se vsestransko razširja češka književnost in kako knjigotržci skrbé za otroke in odrasle ljudi, za kmetsko hišo in za salon: Ottovi »Čechy« in Šimáčkovi »Hrady a zámky české« bi bili na čast vsakemu evropskemu založniku; z ilustriranimi listi, kakor »Světozor« in »Zlatá Praha«, z mesečniki, kakor »Osvěta« in »Květy«, ne morejo se hvaliti avstrijski Nemci. Zdi se vam celo, da

se morebiti preveč tiska, ko vidite tudi razna tuja dela, sosebno nemška, v čeških izdajah, ali gotovo nahajajo Dorréjeva biblija, Ebersov »Egipet«, Stanleyeva knjiga »V najtemnejši Afriki« in druge jednake tudi med Čehi zadosti kupcev. Pojdite še na večer v »Narodno gledališče«, kjer se dostojno kakor kjerkoli predstavljajo domači in tuji umotvori, in povedati si morate, da Čehi lahko ponosno kličejo: »Mi smo narod!«

Nepristranski Slovan pa mora še dodati: »Vi ste prvi slovanski narod!« Te besede se ne smejo umeti krivo. Češka književnost nima takih velikih talentov kakor poljska in ruska; v krakovskih Sukiennicah je več in boljših novodobnih slikarjev nego na češki deželni razstavi; rusko slikarstvo je izvirnejše in samostalnejše, ali poljska in ruska kultura ni tako sistematiška, ne seza tako globoko v prosti narod. Izvirnega »Naučnega slovnika«, kakeršnega Čehi izdajajo že drugokrat, nimajo Rusi še danes, nikjer se ne tiska razmerno toliko knjig, še menj pa časnikov in časopisov, saj ga že ni skoro mesta na Češkem, ki ne bi imelo svojega časnika, saj skoro ni strokovnjakov brez svojega časopisa![1]) S češkim šolstvom, sosebno s strokovnjaškim, ne more se meriti noben slovanski narod; sokolstvo so nam Čehi ustvarili, in pri njih je razvito in urejeno tako mogočno, da so jim to zavidali celo francoski gimnasti in o njem poročali predsedniku republike in županu pariškemu; jednako so razvita dobrovoljna gasilna, pevska in druga društva; češka industrija ni umetno ustvarjena in presajena, ne potrebuje tujih inženirjev in delavcev; kot obrtnika sta celo na Dunaji Pospišil in Pavliček to, kar sta v Peterburgu Šmid in Peterson; češki zemljedelci in gozdarji naj bodo za primer vsem bratskim; kredit nikjer ni narodu tako pristopen kakor v Čehih, in narod tudi nikjer tako ne nalaga svojih penez, saj spada 51 odstotkov vseh posojilničnih vlog v Avstriji na Češko in Moravo.

Najlepše dokaze za razmerno visoko omiko in tudi bogastvo češkega prostega naroda ste videli, če ste opazovali obiskovalce. Gotovo ni vasi na Češkem, iz katere bi ne bil nikdo na razstavi. Skoro vsak dan so privažali posebni vlaki iz Češke in Moravske tisoče in tisoče kmetskega ljudstva, ki je navzlic slabi letini s ponosno zavestjo

---

[1]) Da imajo gospodarji, gozdarji in lovci veliko število svojih listov, ni treba omenjati, ali celo vrtnarjem služita dva, in svoje časopise izdajajo tudi taka društva, kakor »društvo za rejo in vadbo psov v kraljevstvu češkem« ali »društvo za pestovanje rezljanja z izrezačo.« Ne čudimo se dvema listoma za pivovare, ali tudi mlinarji, gostilničarji, peki, mesarji, imajo svoja glasila; poleg občih obrtniških listov nahajamo še posebne za risanje, za mehanike, za tipografe (dva), rokavičarje, čevljarje in kožuharje.

romalo »na našo razstavo«, večji podjetniki in gospodarji pa so pošiljali svoje delavce in delavke v velikih skupinah ob svojih troških v Prago. Na avtomatiških stoléh, kjer si na Dunaji kmeta nisem mogel misliti, sedele so kmetice poleg najelegantnejših dâm pred glasbenim paviljonom ali pa pred fontano; v retrospektivni razstavi semtertja nisem vedel, čemu naj se čudim bolj, razstavljenim zakladom ali prostemu narodu, ki je ogledoval vse kar najpozorneje; motil vas je sicer v umetniški razstavi joč otrok, ki so jih matere in pestunje nosile na rokah, ali veselilo vas je, ko ste videli tako veliko zanimanje za umetnost in lahko slišali izborne opazke pred raznimi slikami. Čudo torej ni, ako vidite ob umetniški, s častno diplomo II. reda odlikovani sliki »Pustite otročiče k meni« v katalogu pripisek, da je lastnina — vaške šole (v Nové Vsi u Lomnice), in naravno se vam zdi, da imajo mnoga česka mesta svoje muzeje in arheološka društva in da se povsod skrbno čuva vsaka starina. Čudili ste se tudi lahko lepim in bogatim narodnim nošam, katere so se še ohranile v mnogih krajih, in zanimivo je bilo v »česki chalupi« (koči), kako je narod veselo gledal samega sebe; saj pa je tudi lepo in prijetno tam, in večina českih zaslužnih mož se je porodila v jednakih kočah. Najlepše pa je bilo opazovati šolsko mladino pod vodstvom katehetov, učiteljev in učiteljic iz vseh stranij, sosebno iz nemških krajev in celo z Dunaja, katero so pošiljali roditelji, posamezne osebe, društva in občine. Ko so se zbrale otroške skupine na večer pred fontano, ki je bila večja in lepša od pariške in celo štirikrat večja od lanjske dunajske, da končajo vsednevno ogledovanje, čudeč se čarobnemu vodometu v vseh barvah, čutila so ta mlada srca, da ne pevajo zastonj: »A to jest ta krasná země, země česká domov můj!« Tolikokrat ste slišali to pesem, ki je tudi prirejena za nas in nam vzbuja vselej najlepša čustva, ali ko se je razlegala iz teh grl, niste se mogli ubraniti solz in lahko ste odhajali z zavestjo: Ta narod ima še lepšo bodočnost!

Česki narod je pokazal s svojo razstavo, da ni samo raven svojim sosedom, ampak da se more ž njimi tudi meriti na svojo korist. V marsičem ostajajo za njim celo česki Nemci, ker živé v neugodnejših razmerah v goratih krajih; o alpinskih deželah pa niti ne govorim. Sosedstvo z nemškim življem, tisočletna borba ž njim je prinesla tudi mnogo dobrega sadu. Ne prija sicer mnogokrat drugim Slovanom česki značaj, ali treba je pomisliti, da česki narod mora biti takšen, ker bi ga drugače ne bilo.

Vsak prijatelj Čehov je moral opaziti v Pragi tudi druge reči. Zaslugo, da se je razstava posrečila v nepričakovani meri, sme si pri-

pisovati vsak Čeh, dasi je bila večinoma delo Staročehov in plemstva. V dobi, ko česka politika ni posebno srečna, ko kraljuje v narodu velika zmešnjava in razburjenost, delovali so skupno vsi sinovi te blagoslovljene dežele; na razstavi so si oddihovali od strankarskih bojev; v svoje namene nikdo ni zlorabil razstave. Posebno pa je morala veseliti vsakega nepristranskega opazovalca impozantna udeležba českega plemstva. To plemstvo se ne zove zastonj historiško, ampak res kaže, da skrbno hrani dragocene spominke svoje minulosti in da so njegove tradicije zvezane s slavno zgodovino te dežele; podpira pa tudi novejšo domačo umetnost in gospodari izvrstno med narodom, s katerim ga veže toliko vezij. Plemstvo in česki narod še res nista tako zlita, kakor si želi marsikateri Čeh in ž njim tudi drugi Slovani, ali resnično je tudi, da to plemstvo ljubi svojo deželo, da je nanjo ponosno in da mu mora že zaradi tega biti pri srci tudi blagost njenega naroda. Jaz si ne morem misliti bolj domoljubnih in rodoljubnih besed, nego so bile one, s katerimi je najvišji maršal, knez Jurij Lobkovic, zaključil razstavo. Iz tega plemstva je tudi namestnik česki, grof Fr. Thun, ki je razstavi sam pomagal z vsemi močmi in storil vse, da jo je tudi vlada izredno podpirala. Načelnik najvišje avtonomne oblasti mu je izrekel zato javno zahvalo s pomenljivimi besedami: »on je dokazal, da ta umeje nalogo vlade nasproti deželi, kdor zna tudi nasproti vladi stati kot zvest in lojalen sin svoje dežele.« Narod sam pa je državnika, ki ima za sedanjo dobo na Českem nepopularno nalogo, pozdravljal pri poslednjem prihodu na razstavo tako navdušeno, kakor še nobenega namestnika ne. Znano je, da grof Thun težko govori česki, takisto grof K. M. Zedwitz, neumorni predsednik izvršujočega odbora, ali baš to dokazuje veliki pomen in notranjo moč českega naroda, da mu služijo iz čistega prepričanja taki možjé. Lahko se pove, da je razstava še bolj zbližala plemstvo in narod, sosebno če bodo nekateri česki krogi razumeli svojo nalogo. Omeniti pa še moram, da so se Poljaki pri vzprejemu v »Praškem klubu« čudili, kako se bratijo taka gospôda kakor mlada kneza doktorja Schwarzenberga z drugimi stanovi.

Praška razstava ostane v radostnem spominu vsakega Čeha, in ponosno bodo lahko pripovedovali o nji svojim sinovom in vnukom. Prinašala pa jim bo tudi velike koristi. Resno se je narod lotil svojega velikega dela, slavno ga je dovršil, ali ta slava ga ne omami. Národ se je tudi neizmerno mnogo učil od razstave, in med njim se bodo vedno nahajali kritiški možjé, ki so svoje uspehe primerjali tujim uspehom, in bodo vedeli, česa je Čehom še treba, da ostanejo ne

samo na sedanji visokosti, ampak da bodo tudi napredovali v bodočnosti. Razstava je rodila že lepo vrsto novih načrtov in mislij. Ustanovi se zemljedelski in gozdarski muzej za kraljevstvo češko, mnogi zgodovinski spomeníki pojdejo v krasno novo stavbo Češkega muzeja; delajo se priprave za muzej čeških iznajdeb — na kaj takega že morejo misliti Čehi — pravila češkega izvoznega društva so že gotova, v srednji palači in drugih stavbah, ki ostanejo na spomin, bodo se že prihodnje leto videle nove razstave, sosebno zanimiva narodopisna češka leta 1893. Gmotno in duševno nezavisnost češkega naroda je jubilejna razstava utrdila, in vzpodbujala bo Čehe, ki so se naučili sedaj spoznavati in ceniti sami sebe, k večji podjetnosti.

Jednaki bodo tudi moralni nasledki. Češki narod se bo lahko vedno skliceval na svoje dovršeno delo in nastopal mnogo zavedneje. V tem oziru je bila razstava tudi jako poučna. Reči moram, da se pri nas premalo poznajo težnje češkega naroda, ki so se povsod jasno kazale tudi pri tej priliki. Razstava je bila prirejena k stoletnici kronanja Leopolda II. za češkega kralja; pri vhodu sta mikala oko grb kraljevine češke in krona sv. Večeslava od samih cvetic; pred industrijsko palačo nas je spominjal spomenik Juriju Poděbradskemu jednega iz najslavnejših čeških kraljev; na pročelji je bil Leopold II. v češkem ornatu; na njenem vrhu se je svetila vsak večer jasno krona svetovečeslavska, in daleč so se lesketali njeni dragi kameni; k r a l j e v s t v o češko se je poudarjalo na vsakem koraku; videli so se tudi združeni grbi Češke, Morave in Slezke. Cesarja so pozdravljali Čehi kot svojega kralja, kot dediča vse svoje minulosti; veličastni grad, v katerem je bival, nosi še vedno ime kraljevskega, v »Narodnem gledališči« so zveneli radostni klici v kraljevsko ložo; na Vinohradih mu je izročila celo šolska deklica šopek v imeni mladeži »Vašega najmlajšega kraljevskega mesta«; pri okrašanji Prage in okoličnih mest se je rabila navadno krona svetovečeslavska z grbi vseh njenih dežel, in pri razsvetljavi na večer sv. Večeslava se je zopet lesketala njegova krona od plinovih žarkov. Vse to, kar se ne samo dovoljuje na Češkem, ampak dela celo z namenom, preseza daleč meje navadnega avstrijskega provincijalizma: kdor pozna minulost sedanjega namestnika, pač lahko ugane, da cesarski dnevi niso razveseljevali Čehov slučajno k prazniku sv. Večeslava, vé tudi, po čegavem nasvetu je Njegovo Veličanstvo po cesarski himni zahtevalo narodno češko »Kde domov můj«. In kako pozornost in veselje so vzbujale cesarjeve besede, večkrat rabljene v Pragi in Liberci: »Moje ljubljeno kraljevstvo češko« ! Jednaki izrazi so sicer navadni v oficijalnem zlogu, ali na Češkem po-

menijo danes, ko bi si Nemci radi ustvarili posebno deželico, program českega naroda, ki ima svoje zgodovinske pravice in ne more dopuščati, da bi ga kjerkoli v deželi njegovih prednikov šteli v tujce. Mi Slovenci pa, ki nimamo samostalne zgodovine in smo strašno razkosani, ne smemo pozabljati, da narodnostna ideja sicer dosledno preraja Avstrijo, ali to načelo ni jedino odločilno: Ogri, Čehi, Poljaki in Hrvatje se držé zgodovinskih individuvalnostij. Kaj pa je resnično nam do naših vojvodin in grofij, sosebno do vojvodine štajerske in koroške? V tem oziru se naši ideali križajo s českimi in hrvaškimi; v našem programu je po takem treba narodnostno načelo združiti z zgodovinskim, zlasti pa posnemati na Štajerskem in Koroškem česke Nemce: sprava ni potrebna samo na Českem, ampak povsod v Avstriji, in Nemci naj poplačajo drugje vsaj nekoliko tega, kar pridobé na Českem!

(Konec prihodnjič.)

Bolna ljubezen.

Srcé je moje bilo pusta njiva,
Kril jo je sneg in led —
Kar se nasmehne pómlad ljubezniva,
Požene cvet.
Oh, smiliš se mi cvetje:
Nikdár, nikdár ne sine ti poletje!

* * *

Glej, koliko jih bilo je pred tabo,
Ko jim je še prijazen vetrec vèl,
A vsem usèhlo stébelce je slabo,
In nerazcvel že vsak je ovenèl.
Pod rušo nenasiten črv prebiva,
Nemirno glóje ondu noč in dan,
Zató, ko malo hipcev slaj uživa,
Na bolnih tleh umrje cvet bolán.

Fr. Gestrin.

Biríča Suhodláka najhujši pot.

Spisal **F. K.**

I.

Huda zima je bila na Gorenjskem meseca prosinca leta 186 . . Sneg je zapadel štiri čevlje na debelo. Na sv. treh Kraljev večer se je zjasnilo, in zlatormena zora prihodnjega jutra je pripeljala s seboj krasen zimski dan.

Okrajni predstojnik v mesteci K. je prišel v svojo pisarno. Zadovoljno je pogledoval na okna, skozi katera so sijali prvi žarki vzhajajočega solnca. V tisočerih odsevih so se bliščale zimske cvetice po zamrzlem steklu. Kakó prijetno jih je gledati pri zakurjeni pêči! Visoko tam gôri na snežnikih plamené snežni in ledeni vrhovi v jutranjem svitu; niže pod njimi se odsevajo biseri snežnih zvezdic izmed temnozelenega smrečja, ravnino pa pokriva krasna bela odeja, da kàr vid jemlje. Dôli pod gradom, v katerem gospoduje naš predstojnik, vije se bistra Sava, in nad njo se drevé jate gladnih vrân in krokarjev, počasi mahaje z otrplimi perutimi.

Ko se predstojnik naveliča lepega razgleda, séde zložno v naslanjáč, potegne iz žepa cév velikanske turške pipe in zakliče: »Suhodlàk!«

V vratih se prikaže urnih nóg uradni sluga, po domače birìč Cene Suhodlàk. Srednje je rasel, obraz mu je suh, brki ostriženi.

»Kaj zapovedujete, milostivi gospod predstojnik?« vpraša z velikim strahom.

»Zažgì!« zarenčí gospod predstojnik, ne da bi ga pogledal. Suhodlàk prižiga veliko pipo. V lepih valovitih kolobarcih puha predstojnik izborni turški tobak prédse.

Kakor je prišel, takó zopet izgine Suhodlàk. Niti miška ne bi slišala, takó tiho je zaprl vrata za seboj. To je silno ugajalo gospodu predstojniku. Pogostoma ga je celó pohvalil vpričo svojih pisáčev, dà, celó uradnikom ga je navajal za vzgled.

Ko počasi potegne došle spise iz zavitkov, razjezí se. Ljubljansko dežélno sodišče je razpisalo glavno kazensko obravnavo proti Antonu Albrehtu, logarjevemu sinu z Volbenka pod Sv. Joštom. Anton Albreht se je hotel oženiti še ta predpust; zahteval je od očeta, naj mu izročí hišo, in ker se je starec branil, pretil mu je z orožjem.

Danes še mora Suhodlàk v hribe s povabili za tožnika očeta in zatoženca sina.

»Niti v najhujši zimi mi ne dajó trínogi ljubljanski mirú! Kàj mislijo, da sem prišel tlako delat zánje v to mesto?«

In prav je govoril gospod predstojnik. Res ni prišel na tlako v to mesto. Poglejte samó njega okrogli trebušček, poglejte polne políce zastarelih nerešenih sodnih spisov, in izvestno mi potrdite, da gospod predstojnik ni tlačánil!

Res da on ne bode trpel hude zime, vender se huduje, da se mu jedva vidi rdeča glavica izmed gostega dima! Zakaj dežélno sodišče je zopet odločno zahtevalo, in to ga je spravilo iz ljubega mirú.

»Suhodlàk!« zakliče zopet.

»Evo vam dvoje povabil, jedno za Toneta Albrehta, po domače Lavra, in jedno za Jožeta Albrehta. Danes še ji morata imeti v rokah.«

Kakor da je treščilo z jasnega néba, takó se je prestrašil Suhodlàk. Danes, ko se sléharna božja stvarca greje pri topli pêči, ali vsaj čepí kje v zatišji, danes da bi moral gaziti najgrše jarke, najstrmejše griče!

Palec na desni nogi mu dá nekaj več srčnosti, zakaj prav radovedno mu preží izpod obuvala. Kakó ga bode zeblo!

»Milostivi gospod predstojnik, ali ne bi mogel počakati do nedelje, če pride kdo k maši, ali do ponedeljka, ko je tržni dan? Saj takrat lahko izročim povabili.«

»Kaj, da bi zaradi jedne biríške kostí preložili vso obravnavo? Danes še morata imeti povabili v rokah, sicer si poiščem ob meseci drugega služabnika.«

Ostre besede — ali v srci predstojnik izvestno ni mislil takó hudo. Zakaj če odide Suhodlàk, kdo bi mu takó lepó prižigal pipo, kdo vratáril tolikanj spretno? Vender je ta huda grožnja brezkončno vplivala na ubogega Suhodláka. Globoko se prikloni in še globoče vzdihne, nató vzame povabili. Toda v najtajnejšem kotu duše se mu kuha upravičen srd do krutega predstojnika. Krčevito stisne nezakriti palec in zaprè vrata skoro nekoliko trše.

2.

Ves žalosten se napoti domóv na kokerško predmestje.

»Mica, danes pa le môli záme, če me hočeš še videti živega,« reče svoji ženi.

»Kaj se je pripetilo takó strašnega?« vpraša ga ona boječe.

»Moj Bog, v največji sneg so me zapodili kakor vzteklega psa! Danes še moram biti pri Lavru na Volbenku. Aló, Tonče, hitro mi skôči k Brkerežu, da mi zakrpa čevelj, sicer bodem moral še bós gaziti po snegu kakor zver.«

Suhodlàk se pripravlja na težavni pot. Obleče volnén jopič, čézenj zgoranjo suknjo, katera pa že sredi hude zime nagiblje na cvet. Ženica mu prinese oskromen obed. Ko se vrne deček s čevljem, obuje se, pokrije novo uradno kapo, da se pokaže ljudem veljavnejšega, in vzame močno gorjačo.

Iz nova poboža Tončka, ki se drží na jok, podá skrbni ženi roko in reče: »Mica, ako obtičim kje v snegu, ali če me raztrga zver, plačaj črno mašo pri Sv. Joštu, da podelí mir in pokoj moji duši!«

3.

Hudo je škripal sneg, ko je stopal Suhodlàk po savskem mostu. Ura v zvoniku cerkve Sv. rožnega venca je udarila baš jedno uro popóldne.

Takoj na konci savskega mostú se zavije pot na desno stran skozi Górenjo Savo proti vasici Rákovici. Lep in prijeten je ta pot, vedno držèč ob savskem obrežji. Ali samó poleti je tod lep izprehod. Takrat se tudi gospôda iz mesta, mala in vélika, ali kakor že pravimo, »jara in visoka«, rada izprehaja med zelenim bukovjem. O tem vremeni mora Suhodlàk pač sam hoditi. V poldrugi uri prisopiha do málina v Rákovici, kjer je tudi krčma.

Málinarjeva hči, priljudna Micika, prinese mu mérico vina in ga povpraša za njega opravke.

»Na Volbenk k logarjevim sem namenjen,« odgovorí ji Suhodlàk.

»Moj Bog, ali si upate takó daleč v tem snegu? Vrnite se, ako nečete biti nesrečni! Minilo še ni mesec dnij, kar so našli Rákovčevega Janeza gôri za Kucno zmrzlega. In takrat je bilo na pol menj snegá.«

„Ej, ta si je bil sam kriv smrti. Zakaj pa je lazil vse nočí dôli čez Kucno k ónemu dekletu, že véš, katero mislim? Vsa pota so mu držala dôli čez Tičnico. Pravijo, da ga je véšča zvodila s pota. Jaz pa sem se priporočil sv. Joštu. Njemu na čast napravim ta pot.«

Suhodlàk je legàl. Kar je bilo mogoče, jezil se je na predstojnika, in najmenj na čast sv. Joštu je nastopil ta pot, toda žalostni konec Rákovčevega Janeza ga je prestrašil, zató se je sedaj izročal sv. Joštu.

„Pojdite, pojdite, ali res mislite, da mora vsakogar vzeti hudôba, kdor nekoliko povasuje pri svojem dekleti?« ugovarja mu málinarjeva Micika in se zraven poredno nasmeje, kakor bi že védela iz svoje izkušnje, da hudič res nima tolike močí, kakeršno mu prisvajajo.

»V božjo voljo sem se udal, potem pridi, kar hoče,« tolaži se Suhodlàk.

„Le počakajte! Tudi vam se lahko pripetí, da vas premoti véšča,« nagaja mu Micika.

Kakó bridko so se izpolnile nje besede!

»Ali so gorjanci že napravili kàj gazí dôli k vam?« pozveduje Suhodlàk.

»Jedini Hostník z Górenjega Zabukovja je prišel po mešič smeljine. Po njegovih stopinjah se ravnajte. Veliko lože bodete gazili.«

»Zdrava ostani, Micika!« poslovi se Suhodlàk.

»Srečen pot, varujte se véšč in v sneg nikar ne sedajte.«

Težkega srca se napoti Suhodlàk v góro. Sedaj se začnè zánj šele pravo trpljenje! Prej je hodil vedno po ravnini, tukaj pa se polagoma tlà dvigajo v mogočno gorovje Sv. Jošta. Solnce je še sijalo, toda mrzel sever je pihal s snežníkov. Boječe stopa Suhodlàk po sledovih Hostníkovih. Toda Hostník je moral biti mnogo težji, globoke razore je puščal za sabo. Suhodlàk se je malone pri vsaki stopinji izgubil v njih. Le iz težka je potezal nogo za nogo iz teh snežnih otlin.

Pomagati si hoče drugače. Zleze v leskovo grmovje. Tam je menj snegá. Ali snežne vejice ga švrkajo po lici in ostalem telesi, da je podoben snežnemu možicu, nikar pa cesarskemu biríču. Zopet mora izpod grmovja pod milo nebó. Pot je čimdalje bolj strm. Vedno bolj se udira Suhodlàk v sneg, in jedino široko razprostrte roke ga otimajo, da popolnoma ne izgine v snežnih brêzdnih.

Na čevljih se mu je nabral debel leden podplat. Smuk! Suhodlàk podričí po strmini daleč v dnò. »Naglica ni dobra,« rekel je polž. Takó nekako si misli tudi Suhodlàk, ko takisto težavno zopet leze vkreber.

Pride vender na Górenje Zabukovje. Vroč pot mu lije po lici navzlic hudemu mrazu. Gôri se mu odprè nov svet. Vsa gorenjska stran se prostira pred njim. Nebrojne cerkvice se vidijo po ravnini in po hribih. Okolo njih so razvrščene vasí. Proti jugu se širi ogromno lesovje. Sredi njega je graščinski gozd Volbenk. Veličastne smreke, jelke in bori dvigajo tam svoje zasnežene vrhove.

Tudi življenje v gozdu ni izumrlo. Glej, Suhodláče, prav blizu tebe na óni-le smreki te opazuje dvoje črnih očij in se čudi tvojemu prihodu. Za deblom sedí skrita véverica, toda veliki, kosmati rep ji izdajno visí na drugo stran. Cela tolpa šój se je kričé vzdignila. Nejevoljne so, da jih kdo moti v ljubi tihoti. Tam-le pri ónem grčavem hrastu vidiš v snegu izdolbeno luknjico. Miška jo je izglodala, da si poišče kje vgrizka. Na trhlem kostanji pa trka žolna, kakor bi čevljár pribijal podplate. Toda Suhodláka ne mika lepi razgled, ne zanimlje gozdno življenje.

Na Volbenk ima uprt pogled, obrvi se mu nabirajo, in prav krepko zakolne. No, oproščeno mu je bilo še ta dan, ko je v veliki stiski klical Mater božjo, sv. Jošta in vse svetnike na pomoč.

4.

Od daleč ugleda gôrsko vasico Peščeno. Nekaj jarkov mu je še pregaziti in nekaj gričev prelezti, in bil bi gôri. Solnce se že nagiba. Brez močí se v podobi rdeče kroglje pomiče za vrhe. Jedenkrat še pokažejo snežni vrhovi ves svoj kras in se kakor suho zlató izpreminjajo v sinji višavi, dočim polagoma lega mrak na raván.

Kaj pa to? Tam gôri na robu stojí visoka moška oseba. Kàr ne gane se. V desnici nekaj drží, bržkone orožje. Kdo bi neki bil ta samotar? Kàj prida gotovo ni, kdor se v tej zimi potika po tem snegu!

Jedenkrat skoči Suhodlàk in izgine za grmovje. Ondu je dobro skrit. Št — zašumí zdajci za vejami, ki se polne snegá šibé do tal. Toliko da se dobro zavé, že poči puška. Suhodláku se od strahú spodrsne, in s sneženim plazom vred izgine v bližnjem jarku. Ko se prerije izpod snega, potiplje premrle ude in se prepriča, da je odnesel zdravo kožo. Ne daleč od njega pojemlje krvavèč zajec. Skupaj s Suhodlákom se je zvalil dolgoušec po strmem brégu. Suhodlàk, skrivaje se neznanemu človeku, prepodil je zajca iz varnega ležišča. Lovec Sorščák s Peščenega, ki je zajca sledil, izpihnil mu je življenje.

»Kaj pa laziš tukaj in se skrivaš kakor polesni maček? Rajši bi domá gospôdi sobe pometal in ječe kuril!« kara ga Sorščák, bližaje se Suhodláku. »Toliko da te nisem z zajcem vred poslal na óni svet, kjer bodo imeli boljšo kurjavo pripravljeno za biríške tvoje grehe.«

Nekoliko debela je bila šala, vender jo je Suhodlàk voljno prebil v snegu.

»Ako si človek božji, usmili se me in spravi me vsaj do Peščenega!« prosi Suhodlàk.

Sorščáku se mož smili. Saj je tudi on storil uslugo njemu, ko mu je prepodil zajca iz grma. Prime ga za roko in ga skoro privleče zopet na vrh. Potem gazi pred njim, da ga Suhodlàk dohaja le iz težka.

5.

Na precèj strmem robu stojí samotna Nartovčeva hišica. Od strmine je baje tudi dobila ime. Semkaj vêde Sorščák Suhodláka.

V óni dôbi, ko je Suhodlàk tod lazil, stanovala je pri Nartovci mlada vdova. Domačini so jo klicali za »malo Mino«. Pred dobrim letom ji je umrl mož in jo zapustil vdovo brez otrók. Točila je žganje, dobro domače in slabo fabriško. Ob rómarskih shodih in drugih imenitnih dnevih v letu se je dobivalo tudi vino. Govorili so o nji, da ima denarcev, zató ni pogrešala snubačev gorjanskih in z ravnine.

»Dober večer!« pozdravi Mina prišleca. Bila je lepa ženska drobne rastí. Po letih bi sodil, da še nima mnogo nad dvajset let, dasi je bila bliže tridesetim.

»Bog dàj dober večer!« odzdravi Suhodlàk, otresajoč sneg z obleke. »Hvala bodi sv. Joštu, saj me ni zapustil, ker me je privêdel k tebi. Prinesi mi urno tepkovca, da si zopet oživim premrle ude.«

»Ne skrbite. Vam prinesem najboljšega, da nas ne bodete hodili rubit.«

»S to kapljico si človek pač dušo priveže. Bog vas žívi, oče Sorščák! Na sodni dan še vam bodem hvaležen, da ste me privêdli pod to srečno streho,« takó napije Suhodlàk Sorščáku, pokusivši sladkega hruševca.

In zopet zahteva nove mérice. Suhodláku se niso otajali samó zamrzli udje, tudi srce mu je utripalo hitreje. Ali ga je ogrela krepka pijača, ali morda celó prijazni pogledi male Mine? Kdo vé, morda oboje.

»Suhodlàk, ako hočete danes na Volbenk, treba bode odriniti. Mraz je sicer, toda noč je jasna in svetla. Prvi krajec že sveti, nekoliko bodete še sneg brêdli in skoro ste na Volbenku,« opominja ga Sorščák.

Beseda »Volbenk« kàr pretrese Suhodláka. Tukaj pri Minici, pri topli pêči in sladkem hruševci je takó ugodno, vender služba mu kliče: »Volbenk!«

Težkega srca se loči od Minice.

»Pa se nazaj gredé zopet oglasite. Nekaj v stran je, zató se pa toliko bolje okrepčate«, vabi ga Minica in ga zraven pogleduje takó prijazno, kakor bi mu rekla: »Cene, le ostani še!«

In malone bi se dal zavêsti. Toda oče Sorščák je tukaj, ta bi izvestno pripovedoval, da je ostal pri mladi Minici. Zató odide, služba ga zôve.

Ko prideta do ónega kozolca, kjer se zavije pot proti Volbenku, posloví se Sorščák, rekši: »Na levo se držite, potem pri ónem-le robu na desno in nató zopet na levo. Bodete pa potem pri starem Lavru nočíli. Srečen pot in lahko noč!« (Konec prihodnjič.)

Prisega.

Kdaj nam zláta zloga sine?
V knjigo se zaril je črv,
V knjigo, ki doslêj samíca
K zlogi bila nam je brv.

Bratje, Bógu prisezimo,
Da poslêj nam vladaj mir:
Národa nihčè ne ljubi,
Kdor zanéta v njem prepir!

Bistràn.

Zvezdi.

Bog prižgal je zvezdi dvé:
Prva svètle žarke svoje
Trosi v čutno mi srcé —
Zvezda je ljubezni moje!

Druge zvezde jasni žar
V sreči mêni, v togi sije,
Pot do vzorov mi vsekdár
Kaže zvezda — poezije . . .

Rástislav.

Biser in zvezda.

Biser na dnù je morjá,
Zvezda na stropu nebá.

Biser globóko je skrit,
Zvezde oddaljen je svit.

Zemlja deklétce lepó
Tamkaj imá pod goró.

Biser in zvezda zemljé,
Tebe le išče srcé!

y.

Geološke razmere župnije starotrške in nje bližnje okolice.

Spisal M. Cilenšek.

Meža in Mislinja sta vzeli v svoje krilo óne odrastke dravsko-savskega pogorja, ki so pomaknjeni najbolj na sever. Tukaj stojí tudi njih severozapadni mejník, gora Sv. Urše, ki se na našo stran polagoma znižuje v mislinjsko dolino, na koroško pa je na vso čast apnenim planinam, zakaj tukaj ti kaže zeló strme prepade in brêzdna, ki pričajo, da so nánjo vplivale silovite podzemeljske močí. Ob desnem bregu Mislinje se razprostirajo zadnje panoge košatega Pôhorja in obrobljajo s prejšnjim pogorjem prijazno dolinico, ki se od izliva Suhodolnice precèj zožuje in na severozapad odpira k Dravi. Zadi, na vzhodni panogi Sv. Urše, pozdravlja te župljanska cerkev starotrška, ki je v zadnjih letih zaslula po svojem vrlem župniku daleč daleč po učenem svetu. Ondu je bilo zbirališče nádejepolnih rojakov, sèm so zahajali tudi izobraženi tujci, zató se nam zdí umestno, da izpregovorimo nekoliko o kraji, kjer je deloval mož učenjak in proslavljal domovino našo, o kraji, kjer je izdihnil blago svojo dušo Davorin Trstenjak.

Ozemlje sicer ni veliko, vender ni nastalo najedenkrat. Severovzhodni in severni kos sta gledala iz pramorja na jug in tjakaj pošiljala pozdrav brdu, ki je med Plešivcem in Sv. Vidom ob dežélni meji ž njima naraslo zajedno. Vse to prištevamo I. dôbi ali pratvorbi. Po dolgem presledku, za katerega se je sesedala na górenjem Štajerskem železna ruda, na Češkem in drugje pa črni premog, in za katerega je dobilo stolno mesto naše deželе podstavo nekdanji trdnjavi, nastopila je našemu kraju nova dôba. Ta dolgotrajni odmor, ki je v geoloških knjigah resnično zabeležen z zlatimi pismenkami, ostal ni brez sledú za slovenske pokrájine. Vsaj premogova tvorba se je razvila precèj dobro, toda razven tega, da nam je dala nekaj rude, gospodarila je z nami jako skopo. Vender bi brez nje pomoči Ljubljančanje ne imeli z Gradú krasnega razgleda na mogočno steno skalovitih Karavank in še divnejšega na ponosnega orjaka kranjskega, Celjanje ne na solčavske planine in na Pôhorje. Ko pa je nastopila naši zemlji III. dôba, vzdignilo se je dravsko-savsko pogorje in s Pôhorjem zajezilo mórje, sezajoče iz panonske kotline do pragor. Kar se

je vzdignilo sedaj, to je po snôvi in skladovitosti svoji popolnoma različno od prejšnjega. Tretjaško mórje, katero je polnilo posamezne zalive v zvezi z imenovano kotlino in lizalo ter izpiralo njih obrežje, naplavilo je raznih tvarin, ki se lahko ločévajo od ostalih, zakaj že na čelu se jim pozná odnosna starost. Ko se je izlilo to mórje na jugovzhod, nanosile so še predpotopne vodé ob véliki cesti nekoliko potopnin, in ob Mislinji se tlà še sedaj menjavajo, zlasti za povódnij, in napravljajo raznovrstne naplavine. Samó II. dôba ni zapustila tù nobenega sledú razven zilskih [1]) skladov ob górenjem teku beluninem, ki ležé na kristalasti progi Plešivec — Sv. Vid. To je ob kratkem zgodovinski pregled geoloških dôb našega ozemlja.

Ker so se razvile na takó neznatnem prostoru malone vse geološke dôbe, ni čuda, da je površje prav različno. Zlasti pa lahko razločujemo z ozirom na zunanjo obliko tri oddelke, kateri takoj oznanjajo strokovnjaku, da se ž njo ujema tudi geološka podstava. Povsod po pragorah vidimo pohlevne, nekako zaokrožene vrhove, brez tistih strašnih strmin in prepadov, katerim se čudimo po apnenem svetu. Rastlinstvo pokriva táko površje zdržema, plačuje delavcu na primernem mestu obilo njegov trud in mu namaka časih zemljišče še preveč. Toda ker je sestavljeno od kristalastih, večinoma temnih hribin, zadržava dôkaj vode, ki se počasi zliva v mrzle studence. Ne trdimo sicer, da je to jedini vzrok óni bolezni, za človeštvo toli bridki, takó zvanemu kretinizmu, vender bi ne ravnali prav, ako bi ne jemali v poštev vpliva geološke sestave, in to še radi tega ne, ker je omejen pristni kretinizem samó na pragorje. Da pa se ta pojav po krajih, ki mejé z mlajšimi hribinami, ne prikazuje v vsi obilosti svoji, moramo brez dvojbe pripisovati vplivu geoloških razmer. Take odnošaje nahajamo na severnem delu našega ozemlja, kjer se razprostirajo zapadne panoge pôhorske, v katerih so si izdolble Mislinja, Sečnica in Meža svoje struge do Drave. Ker pa leží ves ta kraj na skrajni meji kristalaste pratvorbe, opazujemo le malokje omenjeno bolezen. Pripomniti vender moramo, da niti Meža niti Mislinja ne delata meje med pragorami in skladovitimi tvorbami, temveč približno jih loči cesta, držeča iz Starega trga v Kotle.

Ves drugačen je svet na zapadu, na jugu omenjene ceste. Namesto zaokroženih gričev in hribov kipé mestoma navpične stene v v sinje nebó; prepad se vrstí za prepadom, in sotéske vežejo večje in manjše doline. Takó zlasti blizu gore Sv. Urše. Že iz daljine vidiš belkasto skalovje in posamezne peči, med katerimi rastlinstvo

[1]) Zila na Koroškem, kjer je to skladovje najrazvitejše.

uspeva le oskromno. Takšen svet se more obdelovati samó po nižinah, kamor je nanosila voda raznih raztvorbin, dočim pokriva srednje obronke gozd, vrhove pa skalovje, pečevje in groblje. Ker apnenec, zlasti čisti, prepereva jako polagoma in plohe odnašajo nastalo prst, zató je takšen svet malo sposoben za kmétovanje. Najbolj pa pogrešajo po takih krajih vodé, zakaj poletna padavina se krči skoraj na polovico óne v pragorji. Vzrok temu pojavu je kakovost hribin, o katerih izpregovorimo na drugem mestu.

Na vzhod proti Suhodolnici se ozemlje niža, napravlja nizke griče in prehaja v dolino. Tretjaška tlà so večinoma podstava rodovitemu polju, katero potoki dobro napajajo.

Sedaj, ko smo v vélikih potezah spoznali geološke dôbe in od njih zavisno zunanjo obliko, treba prve pregledati natančneje in opisati njih sestavine vsaj površno. — Od severnega pogorja po Dravi odločeno Pôhorje je temelj, na katerega se naslanjajo mlajše tvorbe. Akoravno se ne dá trditi, da bi bile njega hribine prvotna zemeljska skorja, ki je za dolgih vekov morda ostala neizpremenjena, to vender moremo naglašati, da starejših ne poznamo in sicer ne samó na Štajerskem, ampak sploh nikjer, kakor tudi to, da si blagovoljni čitatelj ne predstavljaj tvorb druge vrhu druge — kar je le redkokje — temveč mi sodimo po kakovosti zemeljske skorje, ki se je v raznih dôbah ràzvijala različno. Da bi se baš ta točka ne umevala in tolmačila napačno, bodi v pojasnilo še nekaj. Opazovalec, ki je n. pr. dobro proučil zilske skladove na Koroškem, najde jih iz lahka tudi na Kranjskem in Štajerskem in jih spozná dobro po kakovosti sestavljajočih snovíj, naj tudi ne vé, kaj je spodnja, kaj górenja stena. Navadno pa so razmere jako zamotane, in tukaj treba vse opreznosti. Zlasti apnenci, ki so dostikrat prav podobni drug drugemu, človeka lahko premotijo in zavedó. Treba je vsestranskega opazovanja, sósebno se moramo ozirati po okameninah, ki so po navadi jedino odločilne.

Osrednja, precèj široka pôhorska ós je zgrajena od drobnozrnatega granita, ki je nalik drugim predorinam brez vse skladovitosti. Sestavljajo ga zrna kremenova in živčeva ter luske sljudine. Nánj se naslanja rula (gnajs), po sestavnih drobcih mu popolnoma podobna, toda skladovita v vseh delih svojih. Obeh je v našem področji le malo, zlasti pa granita. Tù pa tam kipé osebljeni oddelki rulini in majhne gruče granitove iz kristalastih skriljevcev, ki prav za prav tvarjajo pragorje. Sicer je sljudovca le malo, tem razvitejši pa je praskriljevec, mlajša oblika njegova. On je zelenkastosiv ali temnosiv, časih

tudi črn in le malokdaj izvrstnega, navadno nedovršeno skriljavega zloga; večkrat je nabran v gubíce in na razkolnih ploskvah se bliščí kakor svilenina. Njegovi nasadi se naslanjajo neposredno na rulo in granit, dočim jim je drugje sljudovec spodnja stena. Ker je granit, predirajoč iz globine, razkosal kristalasto pragorje, zató so njega plastí nagnjene proti predorini in držé na jug. Dôkaj dobro se dá to opazovati celó ob poti na grad [1]), kjer gleda izpod krednega apnenca po nekod praskriljevec, sicer pa le podstavo dela tretjaški tvorbi. Nad Málinom ob Mislinji so razmere podobne, a tukaj pokriva praskriljevec neposredno prod, v katerega se vtaplja na jug.

Sestavine iz druge dôbe tukaj niso razvite, razven že omenjenih zilskih skladov ob Beluni, na katere je postavljena gora Sv. Urše. To si moramo ogledati od juga, ako hočemo, da nam je vse jasno. Tukaj so razvite spodnje in srednje triasne [2]) plastí do strmih obronkov, ki so sestavljeni od górenje-triasnega apnenca. Ta je nekoliko rdečkastosiv, gost in zlasti na preperelih ploskvah poln sledov okamenin, med katerimi se najgošče opazuje Spiriferina gregaria; nje lupine navadno okremené. Tudi drugi górenje-triasni mekužci niso ravno redki. Apnenec najvišjega vrha naše gore so prištevali razni geologi retiški [3]) tvorbi, poudarjajoč prereze Megalodontove. Ker pa omenjenih okamenin retiškega skladovja ni mogoče po samih prerezih do dobra prepoznati in jih ločiti od triasnih — saj se nahajajo jednaki prerezi tudi v triasnih plastéh, in vrhu tega retiške tvorbe ni opazovati drugje na slovenskem Štajerji — zató je najbolje, ako ne delamo razločka. Našo misel podpira tudi kakovost hribin, ki niso prav nič različne od spodnjih.

Tù pa tam ob severovzhodnem obódu gore Sv. Urše se dobiva górenje-triasni grintavec. [4]) To je posebna vrsta apnenčeva, ki se razločuje od pristnega sósebno po kemijski sestavi. Dočim je namreč apnenec zgolj ogljikokislo apno, združeni sta v grintovci dve spojini, zakaj imenovani spojini se pridružuje še ogljikokisla magnezija. Grintavčeva zemlja je izmed vseh najnerodovitejša, dasi napravljajo njega bele, bliščeče stene na človeka velikanski vtisek.

Triasno skladovje gleda kakor otočje iz tretjaških [5]) tâl in sestavlja precejšen del domačih gorâ. Bolj še je mogoče to rêči o srednji tvorbi III. dôbe. Jurski [6]) nasadi kažejo navadno čudno različnost v hribinah in o kameninah. Ker so zadnje večinoma prav redke in ker je zaradi razkosanosti posameznih skladov jako težko pregledati

[1]) Nad cerkvijo. [2]) Trias. [3]) Rhätische Formation. [4]) Dolomit. [5]) Staro oznamenilo, dokler so mislili, da je razvitih samó troje tvorb. [6]) Po pogorji »Jura«.

odnosno starost, ne smemo se čuditi, da se je vtihotapila marsikatera pomota gledé na te plastí. Prestopivši mejo sosedne vojvodine, razprostirajo se ob severnem vznožji Sv. Urše nekoliko na vzhod in potem na jug. Njih hribine so jako izpremembne in dôkaj pisane. Največ je gostega, temnosivega ali rmenosivega apnenca, ki je tù pa tam jasnordeč. Okamenine tukaj ravno niso redke, ali težko jih je izluščiti iz kamenja, ker se večinoma razdrobé pod kládivom. Največ je lupinarjev, in ti nas najbolj poučujejo o starosti omenjenih nasadov.

Najmlajša tvorba III. dôbe — kredna tvorba — zapustila je tudi ob severnem robu južnih apnenih planin svoje sledove. Dobiti jih ni mnogo zdržema, in tudi sicer so jako razmetani. Precejšnja proga górenje krede — hipuritni [1]) apnenec — začenja se zapadno od Starega trga ónikraj Sečnice, naslanja se na severu neposredno na kristalaste skriljevce, na jugu pa dela dnò tretjaški tvorbi. Osobito ob poti na grad narejajo ti apnenci górenjo steno skriljevcem. Najnižji je tù belkastosiv, razpokan grintavec, nad njim pa gost, precèj grmadast apnenec rmenkastosive barve. V njem se nahajajo malone povsod na preperelih ploskvah sicer majhne, toda dobro ohranjene okamenine, kakeršne so odločilne za górenjo kredo. Ob Mislinji je nad skriljevci jednak apnenec, toda brez okamenin.

Potujé nizdolu ob Suhodolnici, katera hkratu izgine v podzemeljsko strugo ter se za kake pol ure zopet prikaže, opaziš pod cerkvijo Sv. Duha veliko razliko med zapadom in vzhodom. Apnenec in grintavec z robatimi svojimi oblikami prehajata polagoma v zaokroženejše obronke in premineta napósled popolnoma. Nadaljujejo ju v nižjih gričih spodnje plastí mlajše tretjaške tvorbe, ki tvarjajo hriboviti šentvidski svet. Tukaj teče Pónikva, oskromna rečica, ki izgine v apnenec in se v »Hudi luknji« zopet prikaže. To ozemlje do Podgorja sestavlja jako trd sprimek (konglomerat), ki se dalje proti nižinam izpreminja v precèj drobnozrnat sivkast peščenjak, v katerem se svetijo sljudine luskice. Sploh pa je barva nestanovita in zavisna od lepiva, ki veže večja in manjša zrna v celoto. Te plastí so spodnji sockini skladovi, ki so se prav dobro razvili v tem kraji. Górenji člen imenovanega skladovja, ki se tukaj skoraj nikjer ne kaže na površji, zložen je od raznih sesedlin, ki nam pričajo, da so nastale v mirni vodi. Največ je skriljevcev in glinovnatih láporjev temnosive, pa tudi črne barve, v katerih se svetijo drobne luskice. Med oba člena pa je priroda posadila tiste črnikaste nasade, ki se vidijo izven planin-

[1]) Hippurites, najnavadnejša okamenina.

skega svetá v premogovi tvorbi. Sevéda jih imamo v našem okraji malo, in še ti niso takó bogati, kakor n. pr. med Savo in Savinjo. Navadno je premog tukaj v ozkih žilah ali celó v posameznih gručah, katerim delajo skriljevci górenjo steno.

Tretjaška tvorba se je razvila v našem področji tudi v najmlajši obliki. Od koroške meje se vleče na jugovzhod precèj široka proga, zgrajena od proda in peska; poslednji prehaja večkrat v ilovico. V teh plastéh kopljejo v nižje skladove na premog. Dostikrat ni na površji ne tega ne ónega, toda blagovoljni čitatelj se je že lahko prepričal sam, da zakrivajo raznovrstne raztvorbine, nastale po preperevanji, spodnje plastí in dajó črnico, v kateri kalé mnogovrstne rastline.

Drugih tretjaških nasadov nimamo tukaj. Nobenega sledú ni o tistih algah, ki so, živèč v tretjaškem morji, gradile litavski apnenec. IV. dôba je bila mirna, in ognjeníki niso nametali trahita in ž njim pokrili starejših utvorov, kakor n. pr. v severni panogi savinjskih planin tjà do Vojnika.

Toda popolnoma še nismo pri kraji. Med Holmščico in pôhorskim vznožjem se razprostira rodovito polje, čegar podstava so potopnine vodâ, ki so nanosile s Pôhorja ogromno množino njegovih tâl. Tukaj se opazuje prod razne debelosti do najdrobnejšega peska. Kakeršna so bila prvotna tlà, katera so razjedale vodé in odnašale odkrhane kosove, prav takšna morajo biti sedaj drugotna, sevéda samó z ozirom na kakovost pojedinih delov, ne pa tudi njih oblike. Odkrušeni kosovi so pač iz prva oglati in robati, toda po vodi se ogladé, obrusijo ter pookroglijo ali sploščé. Kar se odbrusi, nareja pesek, na primernem prostoru pa glino ali drugo raztvorbino. Jednakega značaja so naplavine, ki se tvarjajo ob strugah sedanjih potokov ter površje mnogokrat preobrazujejo, jemajoč tù rodovito prst, ondu pa jo pretvarjajoč v močvirje ali pustinjo.

Naša domovina se ponaša zlasti na vzhodu s slátinami, katerih nekaj uporabljamo samó v ožjem krogu, nekaj jih je pa takó izvrstnih, da jih izvažamo v daljne kraje. Malone vse izvirajo iz tretjaških tâl in so večinoma v neki zvezi s trahitom, ki je za te dôbe dvakrat predrl starejše plastí. Sevéda ne trdi nikdo, da so nastali njih izvirki v navedeni hribini ali potrebovali kakšne njene prvine, temveč to zvezo moramo umevati takó, da vrelčni tokovi zasledujejo réže in razpokline, nastale v vulkanski hribini in da se primešava s primernim tlakom vodi ogljíkova kislina v različni, po nekod precejšnji globočini. To posnemamo že iz tega, ker najboljši studenci res privrévajo iz napominjanih tâl. Drugi pa, katerim nedostaje take zveze, ti so takó

rekoč mlačni in nimajo nobenega vpliva na širši svet. Studenca zadnje vrste nahajamo tudi na našem ozemlji, drugega blizu drugega, zapadno od Holmca, na katerem se sveti cerkvica Matere božje. Njiju voda je čista in pitna ter je za navadno rabo. Ker sta vodnjaka jako globoka, ni môči raziskovati žil, in mogoče je, da se jih meša več raznovrstnih, katere morda slabé silo jedne žile. Gledé na to, kar smo povedali o drugih slátinah, v tem kraji ni pričakovati studenca posebne imenitnosti.

Pozimi.

Snéžec beli pada
Na goró, poljé,
Pada mêni žalost
V prsi in srcé.

Rože so odcvèle,
Ptičev spev molčí,
Ljubljenca že k mêni
Dolgo bilo ní . . .

Kàj ljubezen tudi
Zimski čas pozná?
Cvetje, petje, sreča
Odbeží srcá?

Pada vsako leto
Snéžec na poljé —
Srcu pride zima,
Kdáj — to se ne vé! . . .

y.

Snegu.

Le mêti, mêti, beli sneg,
Zamêti dól, zamêti breg.

Sinoči šel sem k ljubi v vás,
Za sabo v snegu puščal gáz.

Stikále bodo zdaj glavé
Ženíce mláde in staré:

»Pod oknom gledi je gazí,
Od kod, od kod ta sléd drží?«

Zatorej mêti, beli sneg,
Zamêti stèzo, dól in breg!

Zorán.

Dr. Vincencij Franul de Weissenthurn,[1] slovenski pisatelj.

Spisal **Gr. Jereb.**

Znano je, da so možjé druge národnosti pogostoma jako marljivi pospeševalci te ali óne književnosti. Najsrečnejši národje so v tem oziru sevéda tisti, ki stojé na višji stopinji omike in imajo izobražen, završen jezik. Vender je tudi nam Slovencem usoda naklonila nekaj pisateljev in pospeševalcev naše književnosti, katerih ni porodila in dojila mati slovenska. Poleg znanih mecenov Ungnada in Zoisa imamo slovničarja Gregorija Alasia da Sommaripa, ki je že leta 1607. izdal v Vidnu slovensko-italijansko slovnico; potem Janeza N. Edlinga, graščáka iz Ajdovščine, ki je leta 1777. izdal več šolskih knjig v nemškem in slovenskem jeziku, in napósled tudi Franula-Weissenthurna, ki se je trudil dati slovenskemu jeziku celó salonsko obliko.

Dasi je Weissenthurnovo ime slovenskim razumnikom do sedaj malo znano, vender ostanejo njega mnogostranske zasluge za Slovanstvo na Primorskem nevenljive. Namenil sem se zaradi tega nekoliko razsvetliti temò o njega življenji in književnem delovanji.

Franulova obitelj je prišla v XVI. veku baje iz Albanije v Lovrano v Istro, kjer je obogatela in bila jako ugledna. Pozneje je prodala svoje posestvo občini lovranski in se preselila na Reko. Tukaj so se popeli Weissenthurni visoko v javnih službah in osebnem razmerji. Zlasti se je odlikoval ded našega Vinka, doktor prava, Ivan Krstnik Franul, mestni sodnik in svetovalec ter brodov lastnik, ki je dobil plemstvo s pridevkom »de Weissenthurn«,[2]) po diplomi dunajski z dné 19. listopada 1713. leta.[3]) Grb podeljenega plemstva je kazal moder ščit, v katerem je bel okrogel stolp s tremi okni v trikotniku, spodaj lesena vrata, okovana z železom; na vrhu je črn orel z glavo na levo obrnjeno, z zaprtim kljunom, široko razpetimi perutnicami in nogami, pripravljenimi na vzlet. Na vrhu ščita je odprt šlém, okolo ščita pepelasto in modro mešano perje (namesto pepelastega

[1]) Gradivo je nekoliko iz ostaline pokojnega L. Žvaba, katera je post tot discrimina rerum prišla v moje roke. *Pis.*

[2]) Dr. Const. Wurzbach, »Biografisches Lexikon«, IV. Theil, pg. 342.

[3]) Diplomo je imel shranjeno Vinkov sin Jurij, umrši leta 1887. meseca svečana na Opčinah poleg Trsta.

tudi srebrno), vrhu šléma zlata krona, okrašena s štirimi nojevimi peresi, modrimi in pepelastimi. Koncem diplome je svojeročni podpis: Carolus s. r.

Ko se je cesar Karol VI. dôkaj prepiral z Benečani, pridobil si je dr. Ivan Krstnik Franul premnogo zaslug za cesarsko obitelj in za mesto Reko. Preskrboval je namreč ladje z ljudmi in živežem ob svojih troških in pomagal cesarju odbijati sovražne napade na primorska obréžja. V priznanje njega zaslug ga je odlikoval cesar z dednim plemstvom. Rečenega dr. Ivana Krstnika sin, dr. Frančišek Franul, oče Vinkov, bil je od 1756. leta vodja naddijakonski kapiteljski pisarni na Reki, dasi je štel tedaj šele dobrih 30 let.[1]) Njega žena Margerita mu je povila sina, katerega so krstili za Vincencija. V reški krstni knjigi je vpisan takó-le: »Vincentius, Maria, Antonius, Blasius filius legit. nobilis Domini Francisci et Margarithae jugalium Fragnul, natus 2. et baptizatus 3. februarii 1771. Patrini: Antonius de Velleuz, Carolina de Giomarini. Baptizavit canonicus Josephus Spingarolli.« Različna pisava imena »Fragnul« nas ne smé motiti, ker vémo, kakó so se nekdaj pisala imena slovenska.

Kanonik Spingarolli, Italijan po rodu, vknjižil je ime po svoji izreki, torej vrinil *g* in hotel s tem označiti, da je treba ime mehko izgovarjati. Toda Franuli se niso nikdar pisali po Spingarollijevem pravopisu. Plemstveno pismo piše »Franul« in ne »Fragnul«, kar izključuje vsako dvojbo. — Vincencij je hodil v osnovno šolo in gimnazij v svojem rôdnem mestu, toda kje je obiskoval in završil vseučiliške nauke, o tem pogrešamo virov. Za vzbujenega absolutizma, ko je baron Žiga Zois v Ljubljani zbiral okolo sebe najveljavnejše domoljube, nastanil se je leta 1798. dr. Vincencij Franul de Weissenthurn v Trstu. Tukaj se oženi dné 4. malega srpana 1801. leta z gospodičino Terezijo pl. Cronnestovo. Poroka je bila v Trstu pri oo. jezuvitih, kjer je v poročni knjigi takó-le vknjižena: »Nob. Doms. Vincentius Franul de Weissenthurn Patricius fluminensis JUDr. (juris utriusque doctor) et advocatus 3 anni hic degens, cath. 29.[2]) annorum, celebs, sponsa: D. Teresia filia Dni. Alexandri de Cronnest Goritiensis hic educata 21 annorum celebs. Testes D. Jos. Minelli actuar. circol. et D. Jos. Cronnest advocatus.« Poročil ju je Frančišek Ks. Millanich, admin. Parrochiae. Videti je, da se je dr. Franul pri Cronnestu vežbal v odvetniških poslih in ondu spoznal poznejšo soprogo svojo.

[1]) Ms: Jonner, Genealogie Triestine, parte I. A. — K., archivio diplomatico di Trieste, na 325. strâni.

[2]) Stati bi moralo *30*.

Dr. Franul se je želel ustanoviti za samostojnega odvetnika, zatorej se je obrnil do tržaškega „gubernija“, kateri je v óni dôbi dajal potrebno dovolitev. Njega prošnjo je namestništvo ugodno rešilo s tem-le odlokom: »An den Gerichtsadvokaten Herrn Dr. Vincenz von Weissenthurn zu Triest. —

Kraft der dem Triester Gubernium von Seiner kais. königl. Apost. Majestät übertragenen Gewalt wird ihm, Herrn Vincenz Franul von Weissenthurn, nach den von seiner Rechtschaffenheit und erforderlichen Kenntnissen gegebenen zureichenden Beweisen an den von ihm heute abgelegten Eid, das Amt eines öffentlichen Notars verliehen und ihm zu seiner Rechtfertigung sowohl als zur Sicherstellung des Publicums gegenwärtiges Diplom ertheilt.

Geschehen Triest, den 10. Februar 1803.«

Dr. Franul odprè meseca svečana leta 1803. svojo odvetniško pisarno in postavi takó trden temelj daljnemu svojemu delovanju.

Zaradi svoje spretnosti in velikega ugleda ga izvolijo pet let pozneje za tržaškega mestnega plemiča (patricija), in kakor takšen je bil tudi mestni svetovalec. Vrhu tega ga imenuje vlada dné 16. vinotoka 1815. leta za šolskega nadzornika ilirski-srbski zasebni občinski šoli. To nam priča o mnogostranskem Vinkovem delovanji in njega spretnostih.

Prešéren je zapel Matiji Čopu v spomin: »Minljivost sladkih zvez na svet' oznani: kak kratko je veselih dni število.« Te besede so upravičene tudi o usodi dr. Franulovi. Sredi najlepših let in nádej ga zadene kap; prejemši svetotajstva umrè v hiši št. 137. v starem mestu zadi za magistratno palačo dné 2. vélikega srpana 1817. leta. Italijanski vladni list »L' osservatore Triestino« z dné 6. vélikega srpana 1817. l. št. 60. je prinesel poročilo, ki slôve slovenski takó-le: »V jutro dné 2. vélikega srpana t. l. je umrl gospod dr. Vinc. Franul de Weissenthurn, pravnik v našem mestu in c. kr. notar, katerega je zadela kap v 45. letu (prav 46. letu) njega dôbe. Poleg pravoslovnega znanja je izvrstno poznal tudi druge znanstvene stroke, kar je dokazal pogostoma kot bivši član društva »Gabinetto di Minerva«. Tudi javno je pokazal svoje znanje in izdal pred nekaj leti jako čislano slovnico ilirskega jezika, sósebno izvrstno začetnikom.

»V priznanje njega teoretiškega in dejanskega znanja so ga imenovali za šolskega nadzornika ilirski-srbski šoli«. Rečenega lista poročevalec piše dalje: »Pogreb je bil včeraj ob 8. uri zjutraj; spremili so ga k zadnjemu počitku gospodje odvetniki in velika množica od-

ličnega občinstva. Pokopan je pred vélikimi vrati stolne cerkve Sv. Justa. Njega spomeník[1]) je v cerkvi št. 1.«

Šestintridesetletna Franulova vdova se je dné 16. listopada 1818. leta zopet poročila s petdesetletnim samcem marquisom Pietragrassom, c. kr. uradnikom in mestnim svetovalcem, kateri je skrbel za vzgojo Franulove mladoletne dece. Franul je namreč ostavil šest otrok;[2]) dva sta umrla že v nežni mladosti. Aleksander, porojen 1803. leta, svetovalec zadarskega namestništva, umrl je 1859. leta. Hči Karolina, porojena 1804. leta, poročena z dr. Grmovnikom, umrla je dné 20. ržé-nega cvéta 1882. leta, Ludovik, porojen 1811. leta, polkovnik v pokoji, bivši pobočnik nadvojvode Ivana, živí na Opčinah. Četrti je Jurij, porojen 1814. leta, umrl meseca svečana 1887. leta na Opčinah. Ludovikova hči, živeča na Dunaji, piše podlistke v »Presse« z moškim imenom Max von Weissenthurn; Jurijeva hči Leonora pa je poročena s slovenskim učiteljem Števom Ferlugo.[3]) (Konec prihodnjič.)

Sedanji zemljevid Afrike.

Spisal **S. Rutar.**

Kdo se ne spominja tiste bele pleše sredi Afrike, ki se je takó oblastno svetila na starejših zemljevidih te zemljine? Poleg nje je bilo še vse polno pretrganih črt, ki so pomenile negotove réčne toke, ali pa še ne preiskane jezerske bregove. Sedaj je popolnoma izginila óna pleša, in pretrgane črte se vidijo le še malokje na novejših zemljevidih Afrike. Določil se je izvir ne samó Nilu, kar se je zdelo starim ljudem nemogoče (zató pregovor: »quaerere caput Nili«), nego tudi Nigru in Sambesiju. Dà, celó najzamotanejša vodopisna uganka o toku reke Kongo je sedaj večinoma že rešena. Prej so risali srednji tok Kongov dve do tri zemljepisne stopinje južno od polutnika, sedaj pa se je pokazalo,

[1]) Beležka pri Vinkovem sinu Ludoviku: »Da un conto del Don Carlo de Bottoni custode settimanuale e vicario curato della Cattedrale di S. Giusto di data 4. agosto 1817 risulta che il sig. Vincenzo Dr. Franul de Weissenthurn fu sepolto nel monumento della Chiesa Nro. 1.«

[2]) »L' osservatore Triestino«, 1817. leta, str. 1810.

[3]) Gospod učitelj hrani dr. Franulovo fotografijo, jako dobro pogojeno po neki sliki.

da teče skoro toliko nad polutnikom. Jedino górenji tok njegov še ni popolnoma dognan, ali misli se, da mu je treba iskati izvira v jezeru Bangveolu. Dognali pa so preiskovalci v ravnokar minulem letu, da je reka Uelle pritok Ubangu, ki se izliva blizu Aequatorvilla v Kongo. S tem je rešeno tudi vprašanje gledé na razvódnico med Uellom in Šari-reko, ki teče v Čadsko jezero.

Tudi število jezer se je izdatno pomnožilo v srednji Afriki. Jezeri Moere in Bangveolo je našel šele Livingstone na svojih potovanjih v povirji Kongovem. Prav takisto je bilo jezero Njassa pred njega odkritji le malo znano. Na severozapadni stráni Ukereva (Victoria Njansa) rišejo starejši zemljevidi samó jedno jezero Albert Njansa ali Mvutan. Sedaj pa se je pokazalo, da sta tam dve jezeri (Albertovo in Albert - Edvardovo jezero) in da se dviga med njimi celó do 5500 *m* visoko gorovje Jezera v zapadnem delu države Kongo so imenovali po belgijskem kralji Leopoldu II. V zadnjih letih je našel potem Oger Teleky še dve jezeri med Ukerevom in Abesinijo ter ji krstil na čast avstrijskima prestolnikoma Rudolfovo in Štefanijino jezero. S tema je število večjih jezer v Afriki izvestno že napolnjeno. Mimo tega je dognano, da so malone vsa afriška jezera blizu vzhodnega obrežja, kjer so tudi najvišje goré.

Gledé na navpično izobrazbo se nam prikazuje Afrika kakor velikanska, malo razvita visoka planota, ki se stopnjevito in dosledno dviga od severa proti jugu, v najjužnejšem delu pa zopet v ozkih stopicah spušča k morju. Velikanske robne goré obkrožajo afriško planoto malone na vseh stranéh, le na najzapadnejšem konci je zemljina nekoliko bolj odprta. Izmerila se je višina najvišji afriški gori Kilima-Ndžara in določila na 6100 *m*. Nekoliko bolj proti severu stoječi Kenija je le za 600 *m* nižji. Ob najnotranjejšem delu gvinejskega zaliva kipí Kamerunsko gorovje, čegar vrhunci dosezajo višino 4000 *m*. Najnovejši afriški velikan pa je Ruvencori, ki se dviga v deželi Ugandi blizu Albert-Edvardovega jezera 5500 *m* visoko. —

Še čudovitejše izpremembe kaže politiški zemljevid Afrike. Res je, da so si razni evropski národje (sósebno Portugalci) že od konca XV. stoletja prisvajali posamezna obréžja afriška, ali takó obilo se to ni godilo nikoli, kakor v zadnjem desetletji. Za nekoliko let so se zvršile nove politiške stvaritve in izvêdle naselbine, da iz težka sledimo vsem tem izpremembam. Vender tudi njih vzročne zveze ne moremo pojmiti, niti razmotriti njih važnosti, ker stojimo še sredi razvijajočih se izpremememb in ne vemo, kakšen jim bode konec. Toda

nekako se dadó te izpremembe venderle razvrstiti, in iz nekaterih pogledov jih je môči presoditi vsaj nekoliko.

Najprej lahko razločujemo štiri središča, okolo katerih se kristalizirajo nove politiške stvorbe. Ta štiri središča so: górenje porečje Nilovo ter dežele ob vélikih jezerih, reka Niger, reka Kongo in južna Afrika.

V górenjem porečji Nilovem so se uprli leta 1883. takó imenovani »madisti« (pristaši preroka Mahdija), premagali Kartum leta 1885. in popolnoma odtrgali Egiptu takó imenovani »egiptovski Sudan«, t. j. dežele Nubijo, Meroč, Senaar, Kordofan in Darfor. Dejanska oblast egiptovskega kediva seza sedaj na jug samó do 22^0 severne širine, in v sedanjih mejah ne meri Egipet (s polotokom sinajskim vred, ki pripada politiško Egiptu) več nego 9943 μm^2 in šteje le 6,822.000 prebivalcev. Ko je odpadel egiptovski Sudan, pojavili sta se dve vprašanji, prvič, čegave naj bodo dežele ob Rdečem morji, in drugič, kakó se odprì nov pot do Sudana.

Prvo vprašanje se je tikalo najbolj Angležev, ker preko Rdečega morja drží važen trgovski pot v Indijo. Ali tudi Francozje in Italijani so se potezali za posest tega prehoda. Prvi so imeli že prej ob babelmandebskem prelivu posestvo Obok, drugi pa Assab. Že leta 1884. so začele vse tri tù omenjene vélike vlasti živahno gibanje ob Rdečem morji in adenskem zalívu. Ker so se Angleži bali tekmeca Francoza, zató so se združili z Italijani in jih povabili, naj zasedejo zapadno obrežje Rdečega morja, kolikor ga ne pripada Egiptu. To so Italijani tudi storili leta 1885.; zasedli so Massauo in položili temelj naselbini Erythreji, ki se je morala iz zemljepisnih vzrokov širiti vedno dalje proti jugu. Pri tem pa so Italijani zadeli ob Abesince. Okoristili so se domačih prepirov v Abesiniji in sklenili dné 2. vélikega travna 1889. leta z novim »negušem« (vladarjem abesinskim) Menelikom II. pogodbo, s katero so razširili svoje pokroviteljstvo na vse dežele abesinske. Od tedaj občuje neguš s tujimi državami le po italijanski vladi. V začetku lanskega leta so potem sklenili Italijani novo mejno pogodbo z Abesinijo in dobili priznanje neguševo gledé na italijanske naselbine ob Rdečem morji. Navzlic tem pogodbam pa abesinsko vprašanje še sedaj ni rešeno.

Ker so se uprli madisti, izgubili so Evropci prirodni vhod v Sudan; t. j. ob Nilu doli niso mogli več predirati. Toda dežele ob vélikih jezerih so silne važnosti v trgovinskem oziru, in zató so morali Evropci iskati novega pota v Sudan. Pri tem so hoteli biti Nemci prvi, tembolj ker je Emin-paša, sedanji vladar v Vadelaji blizu

Albertovega jezera, nemškega pokolenja. Razne ekspedicije, prirejene baje zató, da bi rešile Emina, hotele so si resnično le prisvojiti ozemlje na južni stráni Ukereva. Da bi se to lože zgodilo, osnovali so Nemci leta 1885. svoje »vzhodnoafriško društvo«, kateremu so izročili trgovino in organizacijo »nemške vzhodne Afrike«. Angleži so se čutili s tem prizadeti in so tudi ustanovili »angleško vzhodnoafriško društvo«. Od tedaj se je začelo tekmovanje in potezanje, kdo dobí vplivno besedo v Sansibaru in kdo ob nasprotnem obrežji. Napósled sklenejo Nemci in Angleži dné 1. malega srpana 1890. leta pogodbo, po kateri si razdelé vzhodnoafriško obréžje takó, da je pripadla vsa dežela med Sansibarom, Kilima-Ndžarom, Ukerevom in Tanganjiko Nemcem, vse drugo na severu in severovzhodu nemške vzhodne Afrike pa Angležem, ki so od dné 4. listopada 1890. leta tudi pokrovitelji Sansibaru. Takó vladajo sedaj vsi zemlji med Kilima-Ndžarom, Ukerevom, Darfurjem, Senarom, Abesinijo in reko Džubo.

Od leta 1885. se je torej vse izpremenilo v vzhodni Afriki. Italijani so razširili svoje območje ob Rdečem morji od 18° severne širine do polutnika ob izlivu reke Džube. V njih območje so prišli tudi Kaffa ali Galla in Somali-národje z vsem somalskim obréžjem od Džube do rta Ras Hafuna, ker so po pogodbi z dné 15. listopada 1889. leta vzprejeli pod svoje pokroviteljstvo tudi nekdanja sansibarska mesta Kismaju, Barava, Bogdišu i. t. d. Onostran rta Ras Hafuna pa se začenja angleško obréžje, ki se zavija okolo rta Guardafuija ob južni stráni adenskega zaliva do ónostran Zeile. To obréžje so si prisvojili Angleži leta 1884. in 1885. ter so zasedli leta 1886. tudi otok Sokotro. Obréžje ob tadžurskem zalívu z mestom Obokom je ostalo še vedno Francozom. Ali so s tem stalno rešili razmere v vzhodni Afriki, ali je vse to le efemeren prikaz, to nàm pokaže bližnja prihodnost.

V porečji Nigrovem se borita najbolj francoski in angleški vpliv, ker nemške pridobitve v Kamerunu po letu 1884. niso tolikanj važne, kakor se je mislilo. Francozje so predirali najprej iz Senegambije ob Senegalu proti vzhodu že leta 1880., ko je Faidherb postavil načelo, da se mora francoska oblast razširiti v porečje srednjega Nila. Čudovito vztrajno pridobivajo Francozje čimdalje več zemlje ob górenjem Nigru, podjarmljajo manjše razrode in usiljujejo prej mogočnim domačim državam svoje pokroviteljstvo, n. pr. leta 1887. državama Samory in Ahmadu, leta 1888. državi Tieba in leta 1889. državi Kongo. Leta 1890. so zasedli Francozje državo Segu-Sikoro in dné 1. prosinca 1891. leta tudi Nioro, zadnji ostanek

države Ahmadu. Pozneje so razširili svoje območje tudi preko državi Massina in Gandu, takó da imajo sedaj vse górenje porečje Nigrovo in tudi desno stran srednjega porečja. Prekoračili so dalje Kongiško gorovje in zvezali svoja senegalska posestva z gvinejskimi, zakaj óni zmatrajo vso Slonokoščeno obréžje za svoje in imajo posestva tudi na Zlatem in Robskem obréžji.

Angleži pa so začeli leta 1885. svoj vpliv širiti od dólenjega Nigra proti severu in so že spravili v svoje območje takó imenovane »Haussa-države«, med katerimi je najimenitnejša Sokoto med Nigrom in njega dotokom Benue. Leta 1889. so se poskušali dogovoriti s Francozi o omejitvi obojestranskih interesov, ali rešili niso tega vprašanja. Francozje kažejo vedno očitneje svojo namero, da hočejo združiti svoja posestva v Alžiru in Tunisu s Senegambijo in Guinejo ter zavladati vsi zapadno-polovici severne Afrike. Da bi to lože dosegli, zató so začeli predirati tudi od severa, iz Alžira v srednji Sudan in k Čadskemu jezeru. V ta namen pa so sklenili izdelati saharsko železnico celó do omenjenega jezera. Vsa proga bode dolga okolo 3000 *km*, torej polovica krajša, nego sibirska železnica. Do sedaj drdrá že vlak 239 *km* daleč od postaje El Guerrah (37 *km* južno od Constantina) do Biskre. Od tod pojde čez Tuggurt, Temassinin in Air ali Asben v Kuko ob Čadskem jezeru. — Tudi iz S. Louisa v Senegambiji že delajo Francozje železnico proti Timbuktu.

Najčudnejši prikaz v novi zgodovini je pa država Kongo. Skoro v sredini »temne zemljine«, tam kjer so bile dežele še pred desetimi leti do malega neznane, utemeljili so leta 1885. evropski národje iz trgovskih ozirov samostalno in nevtralno državo ter ji dali belgijskega kralja za vladarja. Ta država obseza sedaj 22.412·5 μm^2 in šteje 14—15 milijonov prebivalcev, stolno mesto pa ji je Boma blizu izliva Kongovega, torej skoro na države skrajni meji. Upravno je razdeljena država v 12 distriktov, in uradnike ji imenuje belgijski kralj, v čegar imeni vlada deželo »generalni administrator«. Državne meje so bile urejene po posebnih pogodbah s Francozi (leta 1885. in 1887.) in s Portugalci (leta 1891.), zakaj prvi in drugi so si svojili nekatere dele kongiške države. Portugalci so si svojili zapadni del južne Afrike že od takrat, ko je Jernej Diaz našel rt Dobre nádeje, Francozje pa so začeli v novejšem času širiti svoje gospodstvo med zatonom Biafra in reko Kongo. Znani afriški potovalec Savorgnan de Brazza je namreč na svojem prvem potovanji leta 1880.—1882. pridobil več razrodov na desnem obréžji Kongovem francoski vrhovni ob-

lasti in jih združil s prejšnjimi francoskimi posestvi ob rekah Ogove in Gabun. Od tedaj se je začel »francoski Kongo« čimdalje bolj širiti proti sredini afriški, in podoba je, da namerjajo Francozje tudi od te strani predreti do Čadskega jezera. — Portugalci pa so uredili svojo mejo proti državi Kongo s pogodbo z dné 25. vélikega travna 1891. leta, takó da sezajo njih posestva (dežela Angola) celó do izliva reke Kongo in do vzporednika, ki drží skozi ta izliv. Gledé na vzhodno mejo so se dogovorili dné 20. vélikega srpana 1890. leta z Angleži takó, da pripade Portugalcem ves svet na zapadni stráni górenjega toka Sambesijevega. Od tedaj je nastala tišina v kongiški državi zlasti zató, ker je svoje težišče prestavila med lok kongiške reke.

V južni Afriki opažamo vedno večji narastaj britanskega območja. Odkar so Angleži v letih 1836.— 1848. pregnali »bure« (t. j. prvotne holandske naseljence) iz Kaplandije, zmatrali so vso južno Afriko na južni stráni povratnika za svojo. Nekoliko časa so jih sicer motili v tej posesti zmagoviti Sulu-Kafri in »buri«, ki so leta 1882.—1884. mimogredé utemeljili več državic v južni Afriki. Ko so pa Nemci leta 1884. zasedli deželi Nama in Damara na zapadni stráni južne Afrike, tedaj so se osokolili Angleži in izdatneje podpirali kapsko naselbino. Že leta 1885. so Angleži zasedli deželo Bečuanov in takó razširili svojo oblast čez južni povratnik. Od tedaj se je pojavila v Kaplandiji mogočna stranka, ki je zahtevala, da se mora razširiti angleško območje celó do Sambesija. Ko si je tudi britanska vlada leta 1888. postavila to nalogo, tedaj se je porodila drzna misel, da mora angleška oblast sezati od najjužnejšega rta afriškega do povirja Nilovega in da morajo obréžja vélikih jezer biti angleška! Angleški in škotski misijonarji so delali že dolgo časa prej na to in pripravljali pot britanski okupaciji. Začeli so tudi graditi železnico iz Captowna in Port Elizabeta in so jo do sedaj izvêdli že v porečje Kai Garipa.

Ali tukaj so Nemci zagvozdili leta 1886. sovražen klin med angleški plen in zasedli vse dežele od Njasse do Ukereva, kakor je bilo povedano že zgoraj. Pogodba z dné 1. malega srpana 1890. leta je določila južno in zapadno mejo »Nemške vzhodne Afrike«, in Angleška je morala popustiti svoj načrt, da bi zvezala svoja posestva na severu Ukereva in Kilima-Ndžara z ónimi v južni Afriki. Vender so ostale v angleškem območji vse dežele na južni stráni jezer Moëro in Tanganjika, torej tudi vojaški urejena država Matabele med Sambesijem in Limpopom, o kateri vé češki potovalec E. Holub pripovedovati toliko zanimljivega.

Poleg Nemcev so se upirali razširjenju britanske oblasti v južni Afriki tudi Portugalci, ki imajo že od nekdaj Sofalo in Mosambik na vzhodni stráni južne Afrike, t. j. vse obréžje z dotičnim zagorjem od Delagoa-drage do rta Delgado. Ta svoja posestva bi bili tudi Portugalci radi združili z ónimi v Angoli in si takó prisvojili skupno zemljo v severnem delu južne Afrike. Začela so se dolgotrajna pogajanja med Angleži in Portugalci, katera so se končala šele s pogodbo z dné 28. vélikega travna 1891. leta. Po tej pogodbi sezajo portugalska posestva ob sofalskem in mosambiškem obréžji proti zapadu do jezera Njassa in obsezajo obe dólenji porečji Sambesija in Limpopa. Portugalci so nazvali ta svoja posestva »Slobodno vzhodno Afriko« in ja razdelili v dve pokrájini, kateri se imenujeta po svojih stolnih mestih Mosambik in Lorenzo Markez (ob Delagoa-dragi).

Takó so sedaj razna območja v južni in vzhodni Afriki natančno omejena in vzajemne razmere evropskih držav uravnane po posebnih pogodbah. Te pogodbe so torej prav takó zaprečile združenje britanskih posestev, kakor portugalskih in nemških. Ali ostane takó, ali dadó morda ravno afriške naselbine povod splošni evropski vojni, kdo more prerokovati to že sedaj? Izvestno je, da gledajo Angleži zavidnih očíj in težkega srca, kakó se vedno bolj širi francoska oblast v severozapadni Afriki, gospodujoča že sedaj petini vse zemljine. Škodovanje angleških trgovinskih interesov bi utegnilo mnogo vplivati tudi na konstelacijo evropskih držav, ker sta bila želodec in žep še vedno najodločilnejša faktorja v zgodovini.

Kakó pišimo lastna staroklasiška imena?

Ali ni to vprašanje že zastarelo? Saj smo Slovenci kakor v večini prepornih pravopisnih točk in slovniških oblik takó tudi v pisavi in sklanji i latinskih i drugih národov lastnih imen dosegli jedinstvo vsaj za silo. In tega pravopisnega jedinstva ne moremo ceniti dovòlj dostojno, ker je jedini vidni znak národne celokupnosti; veseliti pa se ga smemo tem bolj, ker smo je ustvarili tolikanj naporno, po tolikih krvavih — abecednih vojnah. Te vojne so bile jako opasne národnemu našemu obstanku. Recimo, da bi bili obveljali metelčica in danjčica: dandanes bi imeli namesto jedine slovenščine kranjščino, štajerščino ali vindiščino, kakor se vidi rekati nasprot-

nikom, in morda še tretji slovenski jezik. Vedno bi se bile uporabljale vse dijalektiške razlike, da bi se bilo čim prej odtujilo narečje narečju, in danes bi bili brezuspešni vsi jedinstveni napori. Hvala Bogú, da je preobladala gajica, s katero pišejo in beró vsi Slovenci, izimši ogerske, a tudi v somboteljsko škofijo je družba sv. Mohorja poslala letos svoje knjige 158 letnim udom.

Res da jedinstvena pisava še ni dognana v vseh podrobnostih, ali kdo bi se čudil temu? Nikakor, celó nečuveno čudo bi bilo, ako bi ravno naš pravopis ušel vsem nezgodam, katerim sicer ne uide noben pravopis, bodisi historiški ali fonetiški, t. j. oskodnostim, nedoslednostim in omahljivostim. Treba pomisliti tudi to: naš pravopis je razmerno mlad, resne studije za njega izboljšanje so se komaj pričele; navzlic najboljši volji torej do sedaj ni bilo možno zatreti vseh dvoumnostij. Priznanja vredna pa je bistroumnost in vztrajnost naših slovenistov, katerim se je poročilo vsaj to, da so pravopisju položili trden temelj. Podlaga mu je torej književna slovenščina 16. stoletja (gl. „Cvetje", V., 2); a točno razsoditi vsak dvojbeni slučaj bode možno šele tedaj, kadar bode dogotovljena historiška naša slovnica, h kateri pridno znašajo gradivo mimo priznanih veljakov tudi mlajše močí, kakor Oblak, Murko, Zavadlal in dr. Dokler pa to delo ni dovršeno, dotlej je neumestno zahtevati od pravopisa točnosti v vsaki podrobnosti, in dotlej nam bodi tù načelo: in dubiis libertas.

V obče pa smemo biti zadovoljni: v glavnih točkah smo se sporazumeli — in necessariis unitas —, in abecedna vojna, ne samó da nas ni razcepila, še utrdila nas je. Drugim, imetnejšim národom pa se šele napoveduje. Znano je, kakó razcepljeni so v tem pogledu Nemci, ki imajo prav toliko uradnih pravopisov, kolikor je večjih držav, a proti denašnji konvencijonalni pisavi francoščine in angleščine, ki je že popolnoma zastarela in vender ne strogo historiška, izjavljajo se čimdalje bolj resni možjé, kažoč baš na češko in jugoslovansko popravljeno latinico.

Res bi se dala doseči tudi v podrobnostih jedinstvenost in točnost, ako bi se kàr — ukazala, recimo uradno. Ta predlog se menda že poraja nekje — v šolskih krogih: sklical naj bi se shod šolnikov slovenskih, ki naj bi rešili vse dvojbene slučaje in takó ustanovili pisavo, ki naj bi se uvêdla v vse šolske knjige; sestavila naj bi se po ukrepih tega shoda pravopisna knjižica nalik nemškemu „Regeln u. Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung". Treba ni obširno dokazovati, da bi bil takšen predlog prenagljen. Prvič ni razumeti, kakó bi se množici še takó bistroumnih šolnikov v nekaterih sejah posrečilo dognati to, za kar so se strokovnjaki trudili ves čas svojega življenja: znanstveni razlogi bi se na tistem shodu nadomestili z glasovanjem; drugič, kakor izkušnja kaže, lože je pač d e k r e t o v a t i pravopis šolam in uradnikom, nego ostalim smrtnikom. Kaj se je doseglo pri nas

z nemškim uradnim pravopisom? Učitelji res s tisto pomočno knjižico v roci lahko samosvestno popravljajo napake učencem; toda razven šolske in uradniške prakse piše in tiska se dandanes vse vprek po starem, celó uradna „Wiener Zeitung". Še večjo veljavo nego za tedaj imajo za dandenašnji besede Miklošičeve: »Da si tudi ta popravljena pisava ni popolnoma dovršena, pa vendar ž njo, kakor nas iskušnja uči, jako lahko izhajamo«. — Za malenkosti pa ne bodimo nestrpljivi in počakajmo, da nam njih pisavo utrdé strokovnjaki in — raba.

Dà, raba! „Usus est tyrannus". Tega samosilnika treba uvaževati tudi ondu, kjer nadomešča vse znanstvene razloge; tembolj pa se moremo ozirati nánj, ako ne nasprotuje jezikovnim zakonom, ampak se ujema ž njimi. Ujema pa se — in v tem se vračamo k začetemu predmetu — tudi v našem slučaji. N a š n á r o d s i p r i k r o j u j e t u j a l a s t n a i m e n a p o s v o j e. Kdo bi se mu drznil kratiti to pravo? Vsak národ dela takó. Ozrimo se samó na óne, ki so za nas najvažnejši: na staroklasiška národa in na Nemce. Grki so barbarskih národov lastna imena, katerih glasniki so se upirali njih govorilom, preobražali in pretvarjali takó dolgo, dokler se niso pokarjala domačega jezika zakonom ter dobila takó kolikor toliko domače lice. Časih je skoraj nemožno iz grških refleksov pogoditi barbarskim imenom prvotno obliko; da navedem samó nekaj slučajev: iranski Kuruš so si pretvorili Grki v Κῦρος, Darajavuš v Δαρεῖος in Artakšatra v Ἀρταξέρξης. Takisto so ravnali z latinskimi imeni poznejši helenisti in pisali Ῥωμαῖος, Ῥωμύλος, Γαλάτης, Κικέρων, Γάιος Καῖσαρ za lat. Romanus, Romulus, Gallus, Cicero, Gaius Caesar. — Rimljani, na katere so v kulturi že zarana vplivali Grki, in kateri so se pozneje grškemu uplivu udali toliko, da so mnoge oblike kàr naravnost vzprejeli iz grške sklanje, ravnali so vender jako samostojno celó z grškimi o s e b n i m i imeni. Da o lahnejših izpremembah, kakor Attika, Homerus, Plato nam. gršk. Ἀττική, Ὅμηρος, Πλάτων niti ne govorimo, nahajamo tudi silnejše izpremembe, n. pr. Ajax, Hercules, Vlixes (gl. Brambach, Hülfsbüchlein für die lat. Rechtschreibung, 66) nam. gršk. Αἴας, Ἡρακλῆς, Ὀδυσσεύς. — In Nemci, katere nam kažejo za vzornike vestnega in konservativnega postopanja s staroklasiškimi imeni? Res da pedantiški natančno beležijo vsak posebni grški ali latinski glasnik s posebno transkripcijo (prim. njih c, ch, ph, th, x, y, z), ali ta tankovestnost v pravopisu jih ne zadržuje, da grška in latinska lastna imena v obče in tudi osebna pretvarjajo po svoje. Da vzprejemljejo grška imena navadno v latinski obliki, kdo bi se spotikal ob tem? Naravni, zgodovinski tek kulture je učinil, da so se v zapadni Evropi sploh bolj udomačili latinski refleksi staroklasiških imen. A tudi teh se Nemci oklepajo samó toliko, kolikor prijajo svojstvu njih jezika; pišejo in govoré: Athen, Rom, die (!)

Tiber, Homér, Hesiód, Hérodot, Lucréz, Propérz, Horáz, Vergíl, Ovíd i. t. d. Že iz teh vzgledov se dá slutiti, da tudi nemščina sledí tu nekako svoje zakone; ali to je vsekakor gotovo, da o strogem varovanji antiknih oblik tudi v Nemcih niti govora ni. Da pa nemščina češče hrani nominativno obliko latinskih osebnih imen nego slovenščina, kdo bi se čudil temu, ako se pomisli, da se jim je sklanjatev osebnih imen izgubila skoro do cela? Nemcu končnice *us*, *as*, *es* v Menela*us*, Pelopid*as*, Miltiad*es* ne napravljajo nikakeršnih težav v ostalih sklonih, katere naznanja samó s členom (v gen. sing. tudi z apostrofom); množino pa nareja lahko zopet po domače, na pr. die drei Horatier, die beiden Gracchen, die Scipionen (gl. Willomitzer, deutsche Grammatik, p. 20.); nam pa bi nominativi Menelaus, Pelopidas, Miltiades narekovali neblagoglasne oblike: Menelausa, Pelopidasa, Miltiadesa, Menelausu i. t. d., katerih se je instinktivno ogibal že Truber (pr. F. Levec, die Sprache in Trubers „Matthäus", str. 9); oblike Plato, Cicero, Xenophon pa bi nas silili do rodilnikov: Plata, Cicera ali Platota, Cicerota in Xenophona.

Da se je torej tudi naš národ v rabi tujih lastnih imen ravnal po svojih potrebah in po svojstvu svojega jezika, to je čisto naravno in prav. Kakó so Slovani v obče, prav kakor Nemci, tuja imena ónih krajev, v katere so se priselili, prekrščevali in prikrojevali in prilikovali domačim glasovom, o tem čitaš zanimljive podatke v Krekovi „Einleitung in die slav. Literaturgeschichte" v 1. izdaji str. 188./9.[1]) — Obče pravilo o rabi tujih lastnih imen pa je povse dobro pogodil Sket (Janežič) v slov. slovnici, str. 17.: „Besedam (bolje bi bilo reči »lastnim imenom«), vzetim iz drugih slovanskih narečij ali iz grščine in latinščine, dajemo v končnicah po navadi slovensko lice; tujkam iz novejših jezikov pa rajši puščajmo njih obliko in pravopis; samo v bukvah, za prosto ljudstvo namenjenih, kaže je včasi podomačiti. Na pr. Hellas = H e l a d a , Cicero = C i c e r o n , Kragujevac = K r a g u j e v e c ; vendar Schiller, Goethe, Shakespeare sploh tudi v slovenščini. Dvoglasnike *au*, *ei*, *eu* itd. pišemo z *av*, *ej*, *ev* i. t. d., na pr. Eugenius = Evgenij, Aurelius = Avrelij, Paulus = Pavel"; (prim. tudi sklanjavo lastnih imen v omenjeni slovnici str. 39. sled. § 95, 1, 2 in § 98).

Le-tá pravila, pojavljajoča se že v stari slovenščini, posneta so i po najboljših piscih, in klanjali so se jim najboljši pisci do najnovejše dôbe. Navedem naj samó iz sedanjega stoletja dve klasiški priči, Vodníka in Prešérna. Vodník poje v »Iliriji oživljeni« (Pismenost, 1811):

> »Sdaj Branzi (Franki) in Gótje,
> In Némzi slové
> Ilir pa v' tamníze
> Posablene gré«

[1]) Druga izdaja obseza še več dotičnega gradiva, a ni mi pri roci.

in pozneje:

»S' Bilipam in Sandram
So jméli terd boj.«

Vodník pretvarja tedaj tujke prav v duhu slovenskih jezikoslovnih zakonov. Prešéren pa pravi v pesmi »V spominj Matija Čopa« (Poezije 1847., str. 95.)

»Lél bil náš je kermár, drúgi je bil Palimúr«.

Poučen prav za naše pravilo je tudi ta-le distih:

»Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni;
Stánko Slovéncov vskòk, Vráz si naróbe Katón (sic! Ibid. 113).

Da je latinska oblika „Dobrovius" v zabavljivem napisu »Danîčarjam« (ibid.) komiški patetiška, umeje se samó ob sebi.

Navedene, prav v slovenskem duhu ustanovljene prakse pa se niso oklenili samó književniki, ampak tudi spisovatelji šolskih knjig, in pisec teh vrstic vé iz svoje izkušnje, da je v dijakih ta raba utrjena takó, da celó drugošolcem uhajajo pri nemškem pripovedovanji slovenski prikrojene oblike n. pr. Alkibijad, Patrokel, Prijam i. t. d.

Dasi jedino upravičena, trdno utemeljena in širom razširjena, vender ta praksa ni splošno priznana. Nekaj, dasi malo privržencev, in še ti menda pripadajo zgolj klasiškim filologom — šteje óni deloma nasprotna praksa. Tudi po tej praksi se sklanjajo staroklasiška lastna imena po že navedenem slovenskem pravilu — kakó bi se tudi drugače? — a v nominativu sing. se pridržujejo latinske oblike, tedaj: Vergilius, Horatius (vender sem našel tudi nominative: Hippon, Apollon, Tibera, Neapolj, Athenec, Lutecija, Gallci, katerih končnica ustreza zopet našemu pravilu). In ker se po prvem koraku naravno umerja drugi, tedaj se morajo dotičniki služiti v staroklasiških imenih z latinskim pravopisom, torej: C*ae*sar, Jugurt*h*a, R*h*en, Mamerkus *Ae*milius, Antio*ch*us je obljubil Fili*pp*u i. t. d. i. t. d. Tega načela se je držal prof. Pleteršnik v povesti: »Pervi dnevi tretjega triumvirata«, v Stritarjevem »Zvonu« 1880.; to načelo je tirala do skrajne doslednosti slovnica prof. Kermavnerja (leta 1885.), ki je v svojih prej izšlih »Vadbah« še nekoliko omahoval, in po slovnici njegovi so se ravnale tudi »Vadbe« Wiesthalerjeve (1886. leta, glej predgovor). Kermavner je sledil v tem pogledu zlasti Čehe, ki so menda to prakso raztegnili na vso književnost. V navedenih učnih knjigah so pisana celó obča imena z latinskim pravopisom, torej: difthong, assimilacija, akkusativ, pyramida i. t. d.

Kolikor je mêni znano, Kermavnerjeve pisave odločilni národni krogi niso odobravali, in v ostali književnosti ni le našla nikakeršnega odziva niti posnemanja, ampak celó odločen odpor. Lahko bi tedaj mirnega srca prešli preko nje na dnevni red. Toda vprašanje to je prav sedaj zopet imenitno

in nujno; zakaj latinske vadbe za I. in II. gimn. razred so pošle: treba drugega natiska. Njih spisovatelj, g. ravnatelj Wiesthaler, pa neče, da bi bila pisava vzrok kakeršnemukoli očitovanju ali prikritemu zbadanju, in je porabil to priliko, da soglasno s prizadetim učiteljstvom jedenkrat za vselej načeloma reši vprašanje o pisavi staroklasiških lastnih imen. Zakaj samó za lastna imena se gré tukaj; antikno pisavo apelativnih imen je večina učiteljev že a priori zavrgla, in jedini vzrok, ki se je navêdel zánjo, da takó pišejo Nemci, naši učitelji in vzorniki, ta je prepiškav, da bi razpravljali o njem. Niti resničen ni, zakaj Nemci v rajhu so jo že vrgli čez plot in pišejo vakant, Kolonie, Sekte, Lokal, Karzer, Partizip, publizieren ali publiziren, Zirkus, Konzert, sploh prednice kol, kon. kor i. t. d. (gl. Bauer-Hofer, Grundzüge der neuhochdeutschen Grammatik, avstrijska izdaja, Nördlingen, 1885, str. 184). Samó sedanja uradna pisava avstrijska je uvela zopet antikni pravopis celó v take izposojenke, ki so že iz davna udomačene in imajo često že domače končnice, n. pr. Casse, Classe, Act, Medicin, Process, Concert.

Prav za prav, če pritrjujemo načelu, da se obćemu književnemu jeziku in pravopisu klanjaj vsakdo brez izjeme, to je vse daljnje besedovanje odveč, in to načelo je jedino pravo in zdravo. Vém, da so i akademije i pojedini učenjaki večkrat strastno, a smešno trdovratno negovali in še negujejo jezikovne in pravopisne posebnosti — marote —, toda masa národova brezozirno, vender po pravici prehaja na dnevni red mimo takega otročjega učenjaštva. Cesar Klavdij je zaukazal uvêsti novo črko Ⅎ (narobe F) za soglasnik *v*, ki se pa ni obdržala, a nam, šolskim mogotcem, da bi se posrečilo, národu usiliti takoj več črk (ch, rh, x, y,) in ga privaditi podvajanju soglasnikov, katero je on že iz davna odslovil? — Čujem ugovor: „Ta pravopis imej veljavo samó za šole.“ Takó, tedaj samó za šole, in menda samó za latinske? Zakaj tudi realke in male šole bi nas lepo zahvaljale za pravopis, pri čegar pravilni rabi bi morale v jedno mer sezati po latinskem slovniku! In zakaj bodi šola, četudi samó latinska, v tem izjemnem položaji, da bi si smela, ali bolje, morala privoščevati luksus zasebnega pravopisa? Vedno poudarjamo »Non schola, sed vitae discendum,« tukaj pa silimo šolsko mladino, naj bi se privadila pisavi, ki nasprotuje svojstvu domačega jezika in pravopisa; a v življenje stopivši, prepriča se strmèč tista mladina, da je bil ves nje trud s sitno staro pisavo samó »in usum scholae«! *V. Bežek.*

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

I.

Dr. M. Murko: 1. Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, njen izvor i kratak obzir na druge slovenske redakcije. Prēštampano iz C. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu. 1890. — 2. Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven. (Sitzungsberichte der kais. Akad. der Wissenschaften in Wien. Philos.-histor. Kl. Bd. CXXII., Nr. X.) Wien, Tempsky, 1890. 138 str., 8°.

Danes se že natančno vé, da je mnogo bajk in pripovedek, katere nahajamo v srednjeveških in novih književnostih in še danes med národom, priromalo iz daljnega vzhoda. Najpopularnejšim jednakim delom pripada „Povest o sedmih modercih“, o kateri je Görres rekel, da je bila bolj razširjena, nego vse klasiške knjige; po mnenji drugih učenjakov je bila za Svetim pismom preložena v največ jezikov. Príšla je sevéda tudi k Slovanom, in nje usoda pri njih je predmet obema razpravama dr. Murka.

Prva razprava se bavi natančno z bolgarskim in srbskim prevodom, ali kratko se govorí tudi o drugih slovanskih redakcijah in o zgodovini te knjige sploh. Nastala je povest gotovo v Indijcih, dasi nimamo izvirnika, ampak le perzijske, židovske, sirske, grške, arabske, turske in španske vzhodne redakcije. Pripoveduje se v njih, da je mogočen in moder cesar na vzhodu imel več ženâ, ali od nobene ni dobil naslednika. Ko mu je vender jedna porodila, hotel ga je vzgojiti kàr najskrbneje in ga je dal sedmim modercem. Ali v mnogih letih se pri njih ni naučil ničesar. Cesar ga tedaj izročí svojemu največjemu modercu Sintipi, kateri ga v kratki dôbi naučí vsega potrebnega znanja. Ko se cesarjevič vrne na očetov dvor, ne smé sedem dnij govoriti, ker so njega filozofi brali to prepoved v zvezdah. Cesar je zaradi tega žalosten, in jedna žena vzame sina, da mu razveže jezik. Vender je bil nje namen, da zavêde mladeniča v greh. Ker se ji ne udá, zatoži ga očetu, ki se dá pregovoriti, da obsodi sina na smrt. Sedaj pride sedem modercev, ki cesarju pripovedujejo razne povesti, iz katerih naj se prepriča, da se človek ne smé prenagliti in ne verjeti ženski prekanjenosti. Žena se brani s podobnimi pripovedkami, ali sevéda zmaga napósled preganjana nedolžnost. Pripovedke sinove končujejo to „vzhodno povest v okviru“.

Število pripovedek je v raznih redakcijah različno, ker nahajamo v nekaterih več modercev — v turski celó štirideset vezirjev — in po dve pripovedki ženini; tudi pripovedke se menjajo.

Precėj rano je prišla knjiga tudi na zapad. Že v 12. stoletji jo nahajamo v raznih redakcijah. Tukaj vzgaja vedno le sedem modercev cesarjeviča, in ti ga morajo braniti — mačehe, ki zavzema mesto vzhodne zlobne žene. „Knjiga", „historija" ali „kronika" o sedmih modercih nam je znana v latinskih, francoskih in laških redakcijah in v španskem, holandskem, galskem, nemškem, islandskem, švedskem, datskem in armenskem prevodu. V nemščini je znanih nad 40 starejših tiskov, izmed katerih imajo mnogi za našo dôbo negalantni nadpis: »Sehr lustig und nützlich wider der falschen Weiber Untreu zu lesen«.

Usoda knjige o sedmih modercih pri Slovanih priča jako značilno, kakó se je razvijala civilizacija med njimi. Čehi so jo imeli že v 14. stoletji v svojih „Gesta Romanorum"; tiskali so prevod redakcije »Historia septem sapientum« že okolo leta 1502., imeli tudi »komedijo« o sedmih modercih in si ustvarili celó popolnoma samostalno redakcijo, s katero dr. Murko prvikrat obširno seznanja učenjake. Stari prevodi so delani po latinskih izvirnikih, jednako dva poljska, izmed katerih pripada jeden najstarejšim poljskim tiskanim knjigam. Šele v najnovejšem času se je knjiga pri Čehih in Poljakih na novo prestavila po nemških »volksbücher«. Rusi so jo dobili, kakor druga dela srednjeveške zapadnoevropske književnosti, od Poljakov in jo marljivo prepisovali v 17. in še v 18. stoletji, takó da so pri Rusih za to dôbo mogoče še jednake filološke studije, kakor pri zapadnih národih h koncu srednjega veka. Bolgari in Srbi pa so dobili šele v začetku našega stoletja prevode Sintipe iz novogrščine in še tega so imeli Bolgari najprej le v rokopisu.

Dr. Murko je v obeh svojih razpravah izmed 40 znanih rokopisov porabil 38, takó da doslej, kakor pravi češki znanstveni časopis »Athenaeum«, nobena ruska povest ni bila preiskana takó natančno, kakor je to preiskal dr. Murko. Tudi sicer so priobčene pohvalne ocene v slovanskih in drugih jezikih. Francoski akademik G. Paris imenuje v svojem poročilu („Romania", 1891., Avril str. 373.—374.) Murkovo razpravo »travail d' une érudition à la fois très étendue et très sûre«. Varšavski mesečnik »Ateneum« (1891, Lipiec, str. 177.–179.) pravi: »Gruntowną tę rozprawę dr. Murki wszystkim pracującym nad literaturą średniowieczną polecić należy«. Jednako pohvalno so poročali dosedaj o knjigi časopisi: „Giornale istorico della letteratura italiana", „Anzeiger für deutsches Altertum", praška „Krok" in „Athenaeum", „Przegląd polski", mesečnik krakovskih vseučiliških profesorjev, in „Vienac". Vratislavski slavist dr. Nehring pa, ki je kot učenjak, sósebno kot poljski literarni zgodovinar na dobrem glasu, priobčuje v berlinski „Deutsche Litteraturzeitung" z dné 5. kimovca m. l. štev. 36. obširnejšo oceno o nemški

razpravi dr. Murka in pravi napósled: »Die Abhandlung ist eine achtungswerte Leistung, sie bietet mehr, als der Titel erwarten lässt, nämlich die Würdigung der einzelnen, namentlich der russischen Fassungen nach der sprachlichen, stilistischen und nationalen Seite hin, sie ist auch für die allgemein vergleichende Sagenforschung wertvoll, worauf die betreffenden Gelehrten gewiss ihr Augenmerk richten werden«.

Končno omenjamo še naročila, katero je prejel dr. Murko od peterburške akademije, da bi namreč pri nji izdal ruske tekste, o katerih je podrobno razpravljal v zagrebškem in dunajskem spisu. — To so izvestno častna priznanja, za katera iskreno čestitamo dičnemu našemu sotrudniku!

Češka književnost.

Piše J. L.

Kdor hoče dobro poznati češko književnost, mora računjati z vsemi činitelji, kateri ji dajó življenje. Tem ne prištevamo samó pisatelja, knjigarja inbralca, ampak tudi mnogo takih okolnostij, katere bodisi pospešujejo nje razvoj, bodisi nekateri nje stráni pritiskajo poseben značaj. Vsaka književnost je sicer verno zrcalo národove kulture, toda kar se tiče razvoja, ima češka književnost v marsikaterem pogledu toliko posebnega in torej tudi poučnega, da se loči od vseh književnostij iztočne polovice evropske. Ker v národnopolitiškem oziru morda nikjer ni takšne analogije, kakeršna je sedaj med národom slovenskim in češkim, nadejem se, da ustrežem bralcem, ako jim bodem na tem mestu, če ne nadrobno poročal o češki književnosti, vender slikal verne očrte tiste duševne delavnosti bratskega národa, ki po številu tudi ni velik národ, čegar delavnost pa je môči po nje intenzivnosti primerjati delavnosti petkrat, dà osemkrat večjih národov. Veselilo me bode torej, ako marsikateremu slovenskemu rodoljubu prepodim brezupnost in ga prepričam, da lahko tudi majhen národ izvršuje višje in najvišje namene življenja, ako se ne zanaša na tujo pomoč, temveč ako ostane vsak njegov sin zvest krvi svoji in s trdno voljo in gorečo ljubeznijo podpira vse, kar národu koristi in ga osrečuje. Vsakdo je poklican, da dela v svojem področji in po svojem razmerji; komur pa ni dosti môči, tega vestno podpiraj, kdor si mu brat po rôdu in pozivu!

Književnost češka se loči od književnostij iztočne polovice evropske sósebno po tem, da ni eksotiška rastlina, ki more živeti samó v toplih rastlinjakih plemstva in bogatega meščanstva, ampak da je domača rastlina, ki rase bujno po vseh hribih in dolinah čeških deželâ, takó da sezajo nje koreníne

globoko v najnižje in najširše plastí národa češkega. Književnost češka pa je tudi bogata miza, pogrnjena vsakemu stánu, in oskrbena s hrano za sléharno potrebo. Psihološka posebnost češkega národa je, da je čitateljski národ v taki meri, v kakeršni morda ni drugega; knjigarji, ki prav dobro poznajo češko in nemško čitateljstvo in knjigotrštvo tudi drugih národov, lahko pričajo o tem. Zlasti v nižjih in najnižjih plastéh, pri kmetu, rokodelci, dninarji, šivilji, perici i. t. d., vidimo, kakó različno je veselje do čitanja v Čehih in Nemcih. Ako čita nemški rokodelec knjigo, véruj mi, da jo je bržkone izposodil kje iz »Leihbibliotheke« ali v »Lesezirklu«; češki rokodelec pa si knjigo kupi, da bode njegova, da bi jo lahko bral vselej, kadar mu bode potreba; čim več knjig ima v preprosti omari svoji, tem bolj se ponaša ž njimi. Da čita češko ljudstvo rajši nego nemško, temu je bistveni vzrok to, da je češki otrok v šolskem pouku razbornejši od nemškega, to pa bržkone zató, ker se češki književni jezik v slovnici tolikanj malo loči od govora preprostega ljudstva, da ga češki otrok čitaje takoj umeje. Nemški književni jezik pa je takó različen od domačega narečja, da se ga mora otrok šele učiti kakor tujega jezika. Ta razloček med nemškim književnim jezikom in nemškimi narečji na Češkem je mnogo večji, nego je razloček med slovenščino in srbščino, dà, tolik je, da se Nemci s Krkonoš, Rudnih gorâ in Šumave kàr nič ne umejejo.

Toda češki národ bi ne bil čitateljski národ, da ni bil za takšnega vzgojen, t. j. da ni bilo móž, kateri so pisali knjige češki mladini in kateri so jih tudi marljivo razširjali med njo. V obojem oziru gré prva zasluga češki duhovščini, o kateri so popolnoma upravičene besede: Kakeršna duhovščina, takšen národ! Jasneje negoli kje vidimo pri národu češkem, česa je zmožna duhovščina, ako le hoče! Zakaj dasi štejemo v češki duhovščini 660 pisateljev, vender bi le-tó veliko število navdušenih delavcev ne bilo národu pomoglo do tolikega uspeha, ako bi zopet zlasti duhovščina ne razpečavala knjig, ne snovala šolskih knjižnic za mladino in sploh mogočno ne razširjala čitanja med národom. Kaj koristi národu knjiga, ako je nihče ne bere? — Zató je tudi Moravska v poslednjem stoletji, odkar je češki národ zopet oživel, zaostala za češkim kraljevstvom v vsakem oziru za dve generaciji, ker moravska češka duhovščina ni vzgajala čitateljstva, niti budila mladini veselja do čitanja takó, kakor je to storila češka duhovščina v kraljevstvu, zlasti v prvi polovici tega stoletja. Posledice le-té delavnosti v kraljevstvu vidimo sedaj razločno: Od leta 1860. rase češka književnost vsako desetletje v potencijalnem razmerji, in če bode vedno napredovala takó, kakor se nádejemo, zvršé se v tridesetih letih vse naše želje v tej sméri.

Kakó se dandanes razvija češka književnost, kar se tiče množine razpečavanih knjig, priča nam najzgovorneje statistika knjigarska. Čeških

založnikov knjig (brez sortimenta) je na Češkem 25, na Moravskem in Sleškem pa so 4. Založnikov, ki izdajajo češke in nemške knjige, štejemo na Češkem 4. Čeških knjigaren je na Češkem 86, na Moravskem in Sleškem samó 8. Češkonemških knjigaren (kjer je lastnik navadno Nemec, ki pa v svoji prodajalnici tudi prodaja češke knjige) teh je na Češkem 17, na Moravskem in Sleškem 15. — Ker je češkega prebivalstva na Češkem 3,645.000, na Moravskem in Sleškem pa 1,720.000 duš, šteje se torej jeden češki knjigar (izmed 86) v kraljevstvu na 42.000, na Moravskem in Sleškem pa (izmed 8) na 215.000 duš. — Če bi bilo knjigotrštvo na Slovenskem toliko, kolikeršno je na Češkem, imel bi slovenski národ (štejem tudi ogerske in beneške Slovence) sedaj najmenj 30 knjigotržcev! (Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

»Matica Slovenska«. Društvenikom »Matice Slovenske« so se razposlale za leto 1891. nastopne tri knjige: 1. »Letopis Matice Slovenske za leto 1891.« Uredil prof. *Anton Bartel*; 2. »Zgodovina Novega Mesta«, sestavil prof. *Ivan Vrhovec*, in 3. »Pegam in Lambergar«, povest, spisal *dr. Fr. D.* — V »Letopisu« čitamo na prvem mestu obsežno razpravo *dr. M. Murka* »Enklitike v slovenščini«. Ta članek se bavi, kakor pravi pisatelj, le z enklitikami v (novi) slovenščini; na druge slovanske in sorodne jezike se ozira le mimogredé. Vender enklitike sploh niso predmet tej razpravi, zató pa se ozira pisatelj natančno na vse pojave, ki so z enklitikami v zvezi v našem jeziku z zgodovinskega in dijalektološkega stališča. Nekatera poglavja so se razširila, ker je bilo treba govoriti tudi o naglašenih oblikah in nekatere drugače razlagati, nego je navada, ali pa pobijati krive nauke. Dr. Murko obravnava letos samo oblikoslovje; skladnja pride na vrsto šele prihodnje leto. Po splošnem uvodu govorí o zaimkih, kateri so za enklitiško rabo razvili posebne oblike (enklitike v navadnem pomenu), in sicer razpravlja brezspolni osebni zaimek ter zaimek tretje osebe *jь*; nato prihajajo glagoli, ki so enklitiški, ali pa so razvili krajše ohlike, ki se lahko rabijo enklitiški, namreč pomožni glagol *sem*, *biti*, glagol *bodem*, *hotěti*, *iměti*. Potem govorí o enklitiški rabi tudi drugih besed, sosebno členkov, združenk, besed, ki so zaradi ritma v govoru izgubile naglas, in končno o besedah, katere podrejajo druge svojemu naglasu, to so nikalnica *ne*, *naj* in predlogi. V drugem delu svoje razprave bode dr. Murko prihodnje leto poročal o rabi in porazstavi enklitik v stavku. — Za tem spisom priobčuje *dr. V. Oblak* drugo polovico svoje razprave »Doneski k historični slovenski dialektologiji«. Pisatelj pravi v uvodu, da imamo za poznavanje gorenjskega in dolenjskega narečja primeroma lepo število pisanih in tiskanih virov iz XV. do XVII. stoletja; tudi za notranjščino ne pogrešamo virov, dasi sezajo samó v drugo polovico XVII. stoletja. Takisto imamo za koroško narečje dragoceni slovar Megiserjev in kratko prisego, katero je objavil dr. Sket; v kajkavskem narečji pa je celo mnogo knjig iz XVI. do XVII. stoletja. Najslabše stojí s poznavanjem goriško-beneškega govora, ker nimamo iz

starejše dôbe nobenega spomeníka, niti pisanega niti tiskanega, razven italijansko-slovenskega slovarja, katerega je sestavil Gregorio Alasio da Sommaripa in izdal leta 1607. v Vidnu. Temu se pridružuje še jeden na pergamenu pisan rokopis iz konca XV. stoletja, katerega objavi »Archiv für slav. Philologie«. Tem večje važnosti je tedaj knjižica Sommaripova; samo to kvari nje rabo in zanesljivost, da je v nji mnogo očitih pomot. To knjigo torej razpravlja dr. Oblak, potem pa navaja nje najvažnejše oddelke, in sicer predgovor, slovniške obrazce, cerkvene pesmi in molitve in iz slovarja vse one besede, katere so važne zaradi svoje redkosti ali pa zanimljive zaradi oblike. Dalje še poroča o slovenskem ukazu ali naznanilu briksenskih škofov, namenjenem preprostemu národu bleškega okraja. To naznanilo je z leta 1642. in ne obseza več nego jeden list, ki je popisan samo na prvi stráni in je shranjen v deželnem muzeji ljubljanskem; pravopis mu je sevéda osnovan na nemški podlagi. Končno poroča pisatelj o silno redkem Trubarjevem »Katekizmu z dvema izlagama« z leta 1575., na katerega je prvi opozoril dr. Krek v »Kresa« prvem letniku. — Tretji spis v »Letopisu« je naslovljen »Premogova tvorba v obče, posebej pa nje izobrazba na slov. Štajerji«, spisal prof. *M. Cilenšek.* Najprej nas seznanja pisatelj z geološkimi tvorbami v obče, potem pa o ziljskih skladovih na različnih krajih. Razprava je navzlic dôkaj težavnemu in v nas tudi kolikor toliko novemu predmetu pisana jako pregledno in zato tudi zanimljivo ter je vsekakor na čast domačemu znanstvu, zlasti zato, ker jo je prof. Cilenšek spisal na podlagi svojega raziskovanja. — Daljni članek iz peresa prof. *S. Rutarja* slôve »Prazgodovinske in rimske izkopine po Slovenskem leta 1890.« Ondu čitamo zlasti o izkopinah ljubljanskih, novomeških in sploh izkopinah na Kranjskem, Primorskem, Koroškem in Štajerskem. Vse te izkopine so opisane kratko toda temeljito; pojasnjuje jih tudi štirinajst slik. — V članku »Barve in njih uporaba v ornamentiki« razpravlja ravnatelj *Ivan Šubic* kakovost svetlobe in barv, komplementarne barvé, barve prirodnin, nasičene barve in hromatiške ekvivalente; nató podaja nekatere splošne opazke o zvezi barv, o njih estetiškem učinku, o pigmentih z ozirom na spektralne barve, o vrstah in dobavi pigmentov, in končno beremo zgodovinski pregled, kakó so rabile barve v ornamentiki raznih zlogov in dôb. Kolikor vemo, to je o barvah jedina večja razprava, kar jih imamo v slovenskem jeziku; tem večja je torej nje vrednost. — S spisom »Fr. Miklosich« je postavil *dr. M. Murko* slavnemu učenjaku dostojen spomeník v Matičinem »Letopisu«. V njem ne pripoveduje samó, kaj je bil Miklosich Slovanstvu sploh, nego tudi pobija marsikatere krive nazore. V posebnem oddelku nadaljuje životopis Miklosichov, katerega je v »Letopisu« za leto 1882. in 1883. priobčil *Anton Trstenjak*, in našteva dela Miklosicheva od leta 1883. Na konci razprave je natisnjeno pismo, katero je pisal »Matici Slovenski« *Ivan Navratil* in v katerem pripoveduje o poslednjih dneh velikega pokojnika. — »Bibliografija slovenska; slovensko knjištvo od 1. jan. 1890. leta do 1. jan. 1891. leta«, sestavil *Ivan Tomšič*, uravnana je po nasvetih, katere je v lanskem letniku našega lista priobčil prof. R. Perušek; nekoliko se uravná še v prihodnje, ako bode tako bolje po godu slovenskemu občinstvu. Reči moramo, da nas je sosebno razveselila nova uredba, ki kàj dobro ustreza tako znanstvenim kakor praktičnim potrebam. — V končnem izvestji »Matičinega« tajnika *E. Laha* čitamo poročilo o delovanji »Matice Slovenske« v dôbi od dné 1. vinotoka 1890. do dné 30. kimovca 1891. leta, računsko poročilo, poročilo o društveni knjižnici, upravništvo »Matice Slovenske« za leto 1891., imeník udov »Matice Slovenske« leta 1891., umrše ustanovnike zadnje dôbe, zapisnik društev, ki z „Matico" zamenjujejo knjige in naposled zaznamek društvene knjižetne zaloge. Ves „Letopis" obseza 358 stranij vélike osmerke, natisnila pa ga je „Národna Tiskarna".

O obeh drugih knjigah, kateri smo navedli v pričetku svojega poročila, priobčimo pozneje samostalno oceno; za sedaj samo še izrekamo prepričanje, da bodo „Matičarji" izvestno sosebno zadovoljni z letošnjimi knjigami „Matice Slovenske".

Levstikovi zbrani spisi. Knjigarna Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg razpošilja nastopni poziv: „*Fran Levstik* je v slovenskem slovstvu uže blizu štirideset let zveneče in slavno imé. Uže prva zbirka njegovih mladostnih poezij, ki je prišla na svetlo leta 1854., vzbudila je po slovenskem svetu občno zanimanje. V tehničnem oziru za tist čas nenavadno dovršene, po svoji vsebini izvirne, polne globokega čustva, zdravega humorja in človekoljubivih nazorov nam kažejo te poezije samostvornega pesnika, čigar krepka osebnost se dobrodejno odlikuje od vseh slovenskih pesnikov tedanje dôbe.

V tistem slovenskem pesništvu neprijaznem času preostro sojene, bile so „Pesmi" (1854.) usodepolne našemu pesniku. Vrgle so ga iz tira, po katerem bi mu bilo drugače najbrž mirno teklo njegovo življenje, in pravi deseti brat brez doma in rodbine si je Levstik dolgo vrsto let kruha iskal po raznih pokrajinah slovenske domovine. Trd boj za vsakdanji kruh, resne znanstvene studije, v katere se je utopil samouk, sotrudstvo pri raznih političnih časopisih in tudi nekakšen strah pred javnostjo — vse to je provzročilo, da se je Levstik le v dolgih presledkih oglašal v slovenskem slovstvu, da pa do svoje smrti ni objavil nobenega večjega celotnega pesniškega dela.

Toda tudi uže z ónimi spisi, katere je priobčeval v „Glasniku" in „Novicah", v „Vrtci" in „Zvonu", v „Slovenskem Narodu" in „Napreji", vplival je mogočno na razvoj našega književnega jezika.

Sploh se je Levstik slovenskemu občinstvu zadnjih trideset let kazal bolj jezikoslovca nego pesnika. Samo dobremu prijatelju pesnikovemu se je posrečilo, za svoj list od Levstika dobiti kaj poezij, in še te je pesnik najrajši priobčeval brezimno ali pa z izmišljenim podpisom. Zatorej se je v slovenskem občinstvu ukoreninila misel, da je Levstik pač velik učenjak in bistroumen jezikoslovec, da pa je v njegovem srci usahnil vir večnolepe divne poezije.

Toda kako napačna je bila ta misel, to je pokazala njegova literarna ostalina.

Razven obsežnega leksikalnega gradiva, ki se porabi drugod, ostavil je Levstik svojemu narodu bogat zaklad dovršenih poezij samo deloma uže natisnjenih povestij, pravljic in pripovedek, bistroumnih kritik, znanstvenih razprav in jezikoslovnih studij. Samo poezije njegove obsezajo okolo 450 številk, in dobra tretjina teh poezij doslej ni bila še nikjer natisnjena. Od nežne erotične pesence in vesele otročje igre do vznesene himne in veličastne ode, od zveneče ubranega soneta in pobožne cerkvene pesni do mračne balade in jasne romance, od prekrasne Marijine legende, božične kantate in mične basni do pereče satire in smeh vzbujajoče parodije — vse vrste pesništva so zastopane v Levstikovih poezijah!

Podpisana knjigarna, ki je od Levstikovih dedičev kupila pesnikovo literarno zapuščino, izročila je nje ureditev *g. prof. Fr. Levcu*, ki Levstikovih zbranih spisov ni samo priredil za natisek, ampak je vsakemu zvezku dodal tudi obširen tolmač, kateri — kolikor je bilo to možno dognati — natanko pojasnuje, kedaj je pesnik dotično pesen ali dotični spis zložil ali spisal, kedaj in kje natisnil ali za natisek priredil; kaj je pesniku dalo povod tej ali óni pesni, temu ali onemu spisu. Ta tolmač znatno povišuje vrednost vse kritično in spretno urejene zbirke, kakeršne Slovenci doslej gotovo še niso imeli."

„Levstikovi zbrani spisi" izidejo v petih zvezkih z nastopno vsebino: I. zvezek — Poezije I. — obseza: Uvod — Pesni — Ode in elegije — Sonetje — Romance, balade in legende — Tolmač. II. zvezek — Poezije II. obseza: Otročje igre v pésencah — Različne poezije — Zabavljice in pušice — Jéža na Parnás — Ljudski

Glas — Kraljedvorski rokopis — Tolmač. Ostali trije zvezki izidejo prihodnje mesece v kratkih presledkih. III. zvezek bode obsezal **povesti pravljice in pripovedke.** V tem zvezku izide sloveča povest »*Martin Krpan z Vrha*«, dalje »*Doktor Bežanec v Tožbanji Vasi*« in več krajših pripovedek. IV. zvezek prinese: **Kritike in znanstvene razprave.** Poleg krajših spisov bode ta zvezek obsezal zlasti znane »*Napake slovenskega pisanja*«, spis »*Gospodoma nasprotnikoma*« (ves spis), kritično razpravo »*Pegam in Lambergar*«, »*Vodníkovo življenje*« i. t. d. V. zvezek: **Jezikoslovne stvari.** V tem zvezku izidejo spisi jezikoslovne vsebine, zlasti važni doneski k slovenski slovnici. —

Živo prepričani, da národ slovenski veselo vzprejme prelepo božično darilo, katero mu je podal g. prof. Levec, priredivši Levstikovih spisov prvi in drugi zvezek, za sedaj samo oznanjamo Levstikove poezije; obširnejše poročilo pa priobčimo v prihodnjih številkah. Omenjamo še, da sta priredila založnika za vse spise štiri izdaje, in sicer stane broširana izdaja: gld. 10·50, v platno elegantno vezana gld. 13·50, v pol francoskem usnji gld. 14·50 in konči v prekrasni fini vezbi gld. 15·50.

Jurčičevi zbrani spisi, katere izdaja »Národna Tiskarna« in ureduje prof. *Fr. Levec*, obsezajo v desetem svojem zvezku znani roman »Rokovnjači«, ki je bil priobčen v »Ljubljanskega Zvona« prvem letniku, nató štiri pripovedne črtice »Moj prijatelj Jamralec«, »Šest parov klobas«, »Po tobaku smrdiš« in »Ženitev iz nevošljivosti.« Vse štiri so bile natisnjene v »Slovenskem Narodu« leta 1877., 1878 in 1879. Odveč bi bilo še priporočati Jurčičeve spise; omenjamo samó, da deseti zvezek završuje pripovedne spise in da veljá kakor prejšnji zvezki nevezan 60 kr., krasno vezan pa 1 gld. Jurčičevi zbrani spisi se sploh dobivajo v »Národni Tiskarni«, prodajata jih pa tudi Janez Giontini in Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani.

»Od pluga do krone.« Zgodovinski roman iz minulega stoletja. Preprostemu narodu spisal *Jakob Bedének.* V Ljubljani 1891. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 270 str. — Romanov, namenjenih preprostemu národu, šteje slovenska književnost ubogo malo, zatorej veselo pozdravljamo vsako novo delo takšne vrste in ga, kakor se umeje samó po sebi, ne merimo takó, kakor romane, pisane izobraženim stanovom. Bedénekov roman si je našel mnogo priznanja pri ónih čitateljih, katerim je namenjen; temu priča je to, da se pridno kupuje, celó pridneje nego druga pripovedna in pesniška dela. Z dobro vestjó lahko rečemo, da ima mnogo prednostij, sevéda tudi dôkaj nedostatkov. Velika prednost je že to, da se bere jako gladko, ker je pisava vseskozi domača in lahkoumevna; sosebno pa ga priporoča prelepa in hvaležna snov, katero obravnava pisatelj. Kaj ga je nagibalo spisati ta roman, to pripoveduje v predgovoru sam: prvič je hotel Slovence seznaniti s preslavnim rojakom našim (velikim matematikom *Jurijem Vego*) in mu takó postaviti živ spomenik v srci národovem; drugič pa je hotel ž njim oči odpreti zlasti tistim kmetskim očetom, ki imajo nadarjene sinove, toda jih ne dajó v šole. Oboje se je pisatelju posrečilo precèj dobro, dasi je to velika hiba v romanu, da čitamo le nekatere odlomke iz življenja Vegovega, ker osebnost glavnega junaka preveč zakrivajo druge osebe in druga dejanja, katera riše pisatelj časih celó po nepotrebnem. Sploh moramo rêči, da je pisatelj pregostobeseden, zlasti tedaj, kadar govori o vélikih zgodovinskih osebah in zgodbah; po nekod pa je tudi nepravičen. Navedli bi lahko več odlomkov, kjer se pretirano govorí o pruskem Frideriku, ki je in ostane odlična osebnost v zgodovini navzlic vsem pegam svojega značaja in navzlic krutim krivicam, katere je provzročal z železno roko svojo. Tudi véliki Jožef II. je opisan precèj čudno, da ne rečemo kàj hujšega. O osebah samih, ki nastopajo v romanu, priznavamo, da so risane jasno in krepko. Bedénekov Vega je vseskozi simpatiška osebnost, izvestno najboljša izmed vseh; tudi mati njegova je pogojena jako dobro. Prija nam

takisto Vegova sestra Polonica, mladi Vehovec pa je pristen vzgled nestanovitega kmetskega posestnika. Posrečil se je tudi »mrtvaški ptič« Javorškov Jaka, dasi nam semtertjà presedajo njega dovtipi in po nekod prisiljene šale. Nikakor pa nam ne prija Selanova Anica, ki se takó hladnokrvno odreče Vegi. Vemo sicer, kakó se je zgodilo, da se je v prevelikem duševnem strahu obljubila Petelinovemu Janezu, ali pisatelj bi bil moral vse drugače motivirati nje slovó z Vego; sploh je Vegovo razmerje z Anico najslabši oddelek vsega romana. Nandetova zveza s Polonico je opisana dosti nežneje in zatorej tudi srečneje; vender bi bil pisatelj brez škode lahko izpustil óni čarovniški proces, ali pa ga vsaj opisal takó, da bi bil — verjeten. — Velika hiba je tudi to, da malone vse glavne osebe ne umirajo navadne smrti. Starega Vehovca pobije skala, Petelinovega Janeza in Anico zagrne Ljubljanica, ko se baš peljeta s svatovščine na dom; Nandeta potopi Dunava, mladi priženjeni Vehovec skoči sam v morje, Javorškovega Jako ubije kovač zagoriški (sicer oseba zelo nejasnega značaja), Jurija Vego napósled pahne málinar Janoš v Dunavo. Čemú to? Petelinovemu Janezu in Anici bi bil pisatelj lahko privoščil življenje, Javorškovemu Jaki tudi, ker prav tukaj ne vidimo najmanjše potrebnosti za dejanja logiški razvoj, da morajo te osebe umreti. Drugače je sevéda z Vego. Da je utonil v Dunavu, to je dokazana resnica, ali v romanu ni dovòlj utemeljena njegova smrt. Málinar Janoš ga pahne v vodo iz strastí po zlatu — ali ne bi bil mogel pisatelj stvarí zasukati takó, da bi bil Janoš — nekdanji Močilnikarjev Nemec — ki že tedaj ni mogel trpeti Vege, ko sta bila še paglavca na Zagorici, v tisti usodni nóči spoznal majorja Vego in ga iz s o v r a š t v a in lakomnosti pahnil v valove dunavske? To bi bil po naših mislih konec, ki se dá jako dobro podpreti in bi tudi kàj dobro sklepal roman in življenje Vegovo.

To so v obče nedostatki Bedénekovega dela, katerih se nam je zdelo potreba omeniti; o manjših stvaréh ne govorimo. Sicer pa ponavljamo, da je knjiga vredna toplega priporočila, ker ima resnično lepe prizore, in veliko nravno vrednost. Da ni vse takó, kakor bi moralo biti, tega ni tolikanj kriv pisatelj, nego óna temina, ki pokriva življenje našega slavnega matematika. Pritrditi moramo, da knjiga ustreza svojemu namenu in da jo bode rado in pogostoma prebiralo preprosto naše ljudstvo o dolgih zimskih večerih!

»4000«. Ta satiriška fantazija, katero je lani prinašal naš list, izšla je tudi v posebnem odtisku in se dobiva v »Národni Tiskarni« v Ljubljani po 50 kr.

»Popotnikov koledar za slovenske učitelje«, katerega izdaja že šesto leto g. *M. Nerat*, nadučitelj in urednik »Popotnikov« v Mariboru, prinaša v svojem letošnjem tečaji poleg običnih koledarskih stvaríj popolu imenik šolskih oblastev, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osebja po južnem Štajerskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega. Po vsebini in nje razvrstitvi je torej bistveno jednak svojim prednikom, vender mu je g. izdajatelj vtisnil nekoliko slavnosten značaj in mu v spomin 300letnice vélikega pedagoga Komenskega dodal lepo sliko, katera kaže Komenskega v 60. letu dôbe njegove. Izdajatelj priznava, da novi letnik »Popotnikovega koledarja« ni še izšel popolnoma brez nedostatkov, ali temu ni vzrok on, nego dotični gospodje učitelji, ki mu niso poslali naprošenih podatkov, oziroma popravkov. Vender lahko rečemo, da je koledar v obče zanesljiv, in zató ga radi priporočamo bodisi slovenskemu učiteljstvu, bodisi vsakomur drugemu, kdor ima posla z ljudskim šolstvom slovenskim. Natisnil in založil ga je g. *Dragotin Hribar* v Celji, ki se je potrudil, da mu je dal tudi lepo zunanjo obliko. »Popotnikov koledar» stane v platno vezan 1 gld. 20 kr., po pošti 1 gld. 25 kr. Denar se pošiljaj Drag. Hribarju v Celje.

Poezije. Zbirka liričnih pesem, fantazij, humorističnih balad, rapsodij, satir, pripodob, basnij, prislovic, epigramov, balad in junaških pesem. Zložil: *Fran Andrejevič Zakrajski.* V Gorici 1891. Založil Anton Jeretič. Tiskal A M. Obizzi. 144 str. — O tej knjigi priobčimo prihodnjič obširnejšo oceno; za danes samó izrekamo, da se naš list ne more strinjati z vsem, kar se je pisalo o nji.

Iz odborove seje »Matice Slovenske« dné 25. listopada m. l. — Zapisnik poslednje seje se odobrí; zapisnik o seji književnega odseka je na ogled. — Predsednik se spominja † *L. Robiča* in † *Fr. Kotnika*; zahvalja gospode, ki so se v društvenem imeni udeležili Bleiweisove in Potočnikove slavnosti. Pri Gajevi slavnosti je zastopal »Matico« g. *Ivan Hribar.* — Društvenim knjigam za leto 1891. se določijo založne cene takó-le: »Letopisu« po 1 gld. 20 kr., »Zgodovini Novega Mesta« po 1 gld 20 kr. in povesti »Pegam in Lamberger« po 60 kr. — Odobré se nagrade pisateljem in korektorjem. — Za prihodnje leto se izdadó tri knjige: 1. »Letopis«, urednik profesor *A. Bartel.* 2. »Goriška«, spisal prof. *S. Rutar.* 3. O tretji knjigi, katera izide kot VII. zvezek »Zabavne knjižnice«, vršé se še dogovori. — Poročilo o založnih knjigah se vzprejme na znanje; prošnji ravnateljstva vélike realke za nekaj založnih knjig v prid šolski knjižnici se ustreže, kakor nasvetuje književni odsek. — Tiskarski računi se odobré; nekatere izpremembe v poverjeništvu se vzprejmó na znanje. — Na razpis častnega darila je došla »Matici« izvirna povest, ki je še v rokah presojevalcev. — Več društev, s katerimi je »Matica« v književni zvezi, poslalo je v zadnji dôbi svoje proizvode. — Knjižnica se je pomnožila od zadnje seje za 77 knjig, zvezkov in časopisov. — Za leto 1891. je vplačalo udnino 1721 letnikov; od zadnje odborove seje je pristopilo iz nova 77 društvenikov, in sicer 1 ustanovnik (izmed letnikov) in 76 letnikov.

Iz muzejskega društva. Kakor smo že poročali, predaval je v muzejskem društvu dné 16. listopada prof. *Voss* v rudninah, ki se dobivajo po gorah na obeh straněh Kórenske Save, ali kakor jo ljudstvo sámo imenuje „Save Dolinke". Nje dolina je turistiško jako zanimljiva, in slavni angleški potovalec Sir Humphry Davis jo imenuje najveličastnejšo dolino, kolikor jih je njemu znanih. Prezanimljiva je tudi v botaniškem oziru, ali g. predavatelj jo je hotel opisati le gledé na rudninske redkosti. Sava izvira 1203 *m* visoko pod imenom *Nadiža* in pada v visokem slapu v dolino *Planico*, kjer se izgubí v pesku. Tudi o povodnji ne teče Sava po Planici, ampak pesek le gomazi po strugi kakor potujoče mravlje, ker je „gorska kreda" zeló lahka in ostaja na vodnem površji. Ta gorska kreda se nareja od apnenca, katerega je voda razdrobila, in se razločuje od pisalne krede v tem, da so v le-tej mnogi ostanki luščin lupinarjev. Tudi cinkova ruda se nahaja v Planici. — Ko dospè Nadiža podzemeljski v Korensko dolino, zbira se med železniško progo in okrajno cesto v jezerce, takó imenovano „Kórensko jezero" (okolo 840 *m* nad morjem), in iz tega šele teče vidno, toda jako polagoma. Široka je že precèj, toda v pravo reko se izpremení šele potem, ko ji pri Kranjski gori priteče *Pišnica* izpod prestreljenega Prisnika.

Niže dôli se nahajajo rudnine v *Zgórenji Krmi*, in sicer tam, kjer je iz nje prehod na planino *Velopolje*, dobivajo se sledovi žvepla, ki pa ni čisto, nego pomešano z organiškimi ostanki, prav takisto, kakor pri Radobolji na Hrvaškem. Nekoliko časa se je dvojilo, ali se na omenjenem mestu res nahaja žveplo, toda v novejšem času so to nepobitno dokazali. — Na *Mržalku* med Radovno in Jesenicami se dobiva „bohinjit", (Wocheinit), ki je prav podoben bohinjskemu.

Na podnožji Karavank se dobiva sadra (gips) skozi in skozi od *Dovjega* doli čez *Hruševico* in *Jesenice* do *Most* pri Žerovnici, dà, celo v kotlino ljubljansko, največ pa pri Hrušici. Tudi v tržiški okolici so sledovi sadre, ki se je naredila od apnenca (če se

apnenec v vodi združi z žvepleno kislino, naredí se od njega sadra). Med Dovjem in Bégunjami se vidi na več krajih marmor, n. pr. v jarku *Mlinica* takó imenovani pegasti marmor. Dalje se lomi marmor v jarku *Mirca* pri Jesenicah, pri *Javorniku* in *Pristavi* kjer je črne barve in ima v sebi polno okamenin, toda ni kàj obilen. V jarku *Dragana* za razvalino „Katzenstein“ je tudi pisan marmor, od katerega je n. pr. napravljen podstavec za Dežmanovo poprsje v muzeji ljubljanskem.

Više gôri na obronku Karavank so štirje rudniki, *Rezni hrib* pri *Planini* nad Jesenicami, *Lepenje* nad Javornikom, *Belšica* pod *Stolom* in *Begunščica*. Najbogatejši rudnik je prvi in daje sosebno jeklenec (Spatheisenstein) in svinčeni sijajnik (Bleiglanz), poleg tega pa so tudi druge rudnine, n. pr. žveplen železovec (železni kršec in gomoljast markasit), potem bakreni kršci, malahit, sadro (malo) in lep drstev. Bližnji lepenjski rudnik pod kočenskim sedlom je podoben prvemu gledé na rudnine, ali opustili so ga leta 1868., in kraju pravijo sedaj „Stare jame“. Tudi rudnik Belšico pod Stolom so opustili leta 1883., ker so bile plastí dôkaj neredne in pritisek od zgoraj prevelik. Rudarska koliba se je sedaj prekrstila v Valvasorjevo kočo, ki rabi hribolazcem.

Potem je pokazal g. profesor, kakó je geološki sestavljen Stolov obronek, sósebno v dolini Belšici. Na vrhu se nahaja dolomitni apnenec in grušč, spodaj pa je zagvozdena ogljena tvorba, torej starejšega izvora, in v tej tvorbi se dobivajo kovine. Pod njo leží črni škriljevec in rdeči škriljevec iz Werfenske tvorbe. Obronek so navrtali štirikrat. Četrti najdaljši rov se nahaja 576 *m* nad morjem in leží 86 *m* niže od prvega. Tudi v tem rudniku so bile iste kovine, kakor v prvih dveh, poleg tega še cinkova svetlica, žvepleni kršci in rjavi manganovec (Braunstein).

Četrti rudnik se dobiva na južnem obronku *Begunščice* pri Bégunjah, in sicer se v njem sósebno kopljeta rjavi manganovec in rdeči železovec. — Na obronkih Karavank se nahajajo tudi še druge zanimljive rudnine, n. pr. v Reznem hribu rdeča arzenova svetlica (sestavljena od arzena in žvepla), in sicer je to doslej jedino znano mesto, kjer se dobiva ta ruda na Kranjskem. V okolici Koroške Bele se dobiva tetraedrit (Fahlerz), od katerega se naredí malahit, če na zraku razprhne. Takšen malahit se nahaja tudi na planini *Roščici* pri Dovjem.

Sklepaje poročilo o tem velezanimljivem predavanji, ne moremo zamolčati želje, da bi gosp. profesor prav skoro opisal tudi druge predele Kranjske v mineraloškem oziru in da bi takó spopolnil sliko vse naše dežele, ker še nimamo priročnih knjig, iz katerih bi se mogli prepričati o nje rudninskem bogastvu. *S. R.*

Slovensko gledališče. Predstava dné 29. listopada: „Dalila“. Drama v štirih dejanjih. Francoski spisal Octave Feuillet. Preložil Vekoslav Benkovič. — Feuilletove drame se sicer ponašajo z veliko tehniko in hvaležnimi nalogami, vender rišejo značaje neresnično, nì realistiški nì romantiški. V „Dalili“ nas ne ogreva nì jedna izmed nastopajočih oseb, in ako bi ne bilo igranje res dovršeno, izvestno bi bila prepala ta predstava. Pohvaliti moramo gospó *Borštnikovo*, ki je nastopala v posebno krasnih opravah in izborno izvajala nalogo markize Leonore, mimo nje gospoda *Borštnika*, kot chevalierja Carniolija.

Predstava dné 6 grudna: „Konkurzi gospoda notarja“. Veseloigra v treh dejanjih. Češki spisal Jan Vávra. Preložil Ivan Gornik. — Prijetna igrica je prav srečno prikrojena našemu razmerju, kàj posebnega pa ni. Predstava je bila povoljna.

Predstava dné 8. grudna: „Dve tašči“. Veseloigra v jednem dejanji. Poslovenil Vekoslav Benkovič. — „Pot po nevesto“. Komična opereta v jednem dejanji. Glasba A. Titlova. Prevod J. Cimpermanov. — Z veseloigro je bilo občinstvo zadovoljno, ne takó pa z opereto, čemur vzrok je zlasti to, da je že zastarela. Seči bi

bilo vender že po drugih operetah, bodisi tudi starejših; saj so nekatere jako melodijozne in se tudi pridobé brez posebnih troškov. Prijala je prav za prav le gospodičina *Daneševa*; sicer se je igralo prezaspano.

Predstava dné 13. grudna: »Revček Andrejček«. Národna igra s petjem v petih dejanjih. Nemški »'s Nullerl«, spisal Karol Morre. Poslovenil J. Bedenek. — »Revček Andrejček« se je predstavljal že pogostoma in vselej še privabil mnogo občinstva, takó tudi ta večer. Gospoda *Borštnika* Revček Andrejček je, kakor znano, jedna najboljših njegovih nalog, takisto je dovršena gospé *Borštnikove* Franica. Žàl, da so se nekateri prizori predstavljali premrtvo.

Predstava dné 20. grudna: »Ubožan plemič«. Igrokaz v petih dejanjih in sedmih slikah. Spisal Octave Feuillet. Poslovenil F. Sch. — Dandanes se izvestno težko dobé ljudje, kakeršen je marquis de Champecy, junak tega igrokaza, in kakeršni so tudi drugi v tej drami. Gospod *Borštnik* je igral premišljeno in zmerno, dobro je prijal tudi gospod *Verovšek*, sósebno hvalno pa je omenjati gospé *Borštnikove*. Nekateri drugi igralci zopet niso vedeli nì besedice o svoji nalogi.

Predstava dné 26. grudna: »Prvikrat v gledališči«. Burka v jednem dejanji. Poslovenil Jak. Alešovec. — »Cannebas«. Komična opereta v jednem dejanji. Uglasbil Fr. pl. Suppé. Poslovenil Jak. Alešovec. — O burki bi bilo škoda sléharne besede, ker ni bila kàr nič naučena. Rajši ničesar, nego take predstave! Občinstvo že smé zahtevati vsaj to, da se igralci učé, ako ne drugega! — Opereta je ugajala popolnoma.

Predstava dné 27. grudna: »V vodnjaku«. Opera v dveh delih. Spisal R. S. Poslovenil Fran Gerbić. Uglasbil Viljem Blodek. — Ta opera prija vselej, kadar se uprizori; vender se je pela ta večer slabše nego zadnjič, ker je imela vojaška godba prvikrat normalno uglašene instrumente. Vender so se izvajale posamične točke dobro, takisto je bil po volji močni mešani zbor, ki je krepko vztrajal zaporedoma dva večera.

Anton Červ, bivši spirituval v goriški bogoslovnici, umrl je dne 14. grudna l. l. v voji rojstveni hiši v Koritnici na Tolminskem. Porodil se je dne 20. prosinca 1846. leta, a za mašnika je bil posvečen dné 24. prosinca 1869. leta. Bil je zelo nadarjen in klasiški izobražen duhovnik ter izvrsten cerkven govornik. Kot jezikoslovec je gojil najbolj ruščino, češčino in francoščino. Imel je jako spretno pero in se je pokazal posebno dobrega humorista v spisu »Časopisje na trdih kmetih«, katerega je s podpisom »Job« priobčil v goriški »Soči« leta 1878. št. 11., 17. in 18. Trentarsko dolino je opisal leta 1874. v »Glasu« št. 42.—50, Zadnja leta je pisal v »Rimskem Katoliku« »Črtice o ruski cerkvi« in »Ljudska šola v Rusiji«. Kot samostalno delo je izšla njegova knjiga »Sveta Gora pri Gorici«. (Gorica 1883. Natisnila Hilarijanska tiskarna. Založil L. Rutar), v kateri je korenito opisal postanek in razvitek te imenitne božje poti ter vsega tega, kar je ž njo v zvezi. Škoda velika, da ni zadnja leta pisal nič več šaljivega, ker tako zdravega humorja ne najdeš iz lepa, kakor pri pokojnem Červu. Lahka mu zemljica!

Dva nova groba. »Ljubljanski Zvon« je izgubil minulega meseca dva vrla podpornika in sotrudnika: dné 19. grudna je umrl namreč *Vojteh Valenta*, mestni blagajnik v Ljubljani, ki je pred leti, dokler ga še ni potrla bolezen, v našem listu korenito ocenjal domača in druga glasbena dela ter sploh priobčeval marsikatere zanimljive novice iz glasbenega življenja. — Istega dné je umrl v Dunajskem Novem Mestu c. kr. inženir *Radivoj Poznik*. Pokojnik je rad delal na književnem polji in zlasti zbiral národno blagó, katerega je nabral že jako mnogo. Tudi je leta 1879. na Dunaji izdal »Slovanski almanah«, v katerem so bili natisnjeni spisi v vseh jezikih slovanskih. Drugi letnik »Slov almanaha« pa je bil zaradi maloruske pesemce zaplenjen, in Poznik je zategadelj

prebil dôkaj bridkih izkušenj tudi v javni svoji službi. — Obema odličnima pokojnikoma bodi s temi vrsticami ohranjen hvaležen spomin v našem listu!

Matica hrvaška je izdala letos nastopne knjige: 1. *Oton Kučera*: »Črte iz magnetizma i elektriciteta«. 2. *Er. Valla*: »Poviest srednjega vieka.« Prvi del. 3. *Ivan Lepušić*: »Slike iz Bosne«. 4. *Evgen Kumičić*: »Obiteljska tajna«. Veseloigra v treh dejanjih. 5. *Dimitrija Demeter*: »Teuta«. Žaloigra v petih dejanjih. — »Grobničko polje«. Pesem. Uvod napisala Vlad. Mažuranić in Fr. Marković. 6. *Jos. Kozarac*: »Medju svjetlom i tminom«. Povest. 7. „»Slike iz svjetske književnosti". Prvi zvezek: Pesniški prvaki v prvi polovici XIX. veka. 8. *Šandor-Gjalski*: „Iz varmegjinskih dana". Portreti, akvareli in razni nariski. 9. *Plutarh*: „Izabrani životopisi". Drugi del: Životopisi znamenitih Rimljanov. Preložil, uvod in opomnje spisal *Stjepan Senc*. — Prvih osem knjig dobé člani za običnì donesek, deveto pa za 1 gld. — Te knjige so jasna priča, kakó se trudi „Matica hrvatska" ustrezati svojim članom, zató je upati, da ji ostanejo zvesti dosedanji člani, da ji pa pristopijo tudi novi.

Akademija češka in jugoslovanska. Češka akademija znanostij in umetnostij je imela dné 31. vinotoka 260.229 gld. založnega imenja. Za leto 1891. je izdala 47.402 gld. Poleg obrestij iz zalogov dobiva 10.000 gld. podpore od dežele in 16.000 gld. od države. — Glavnica akademije jugoslovanske pa znaša 413.008 gld. 92 kr., ali 14.986 gld. več nego lani. Nje pokrovitelj biskup Strossmayr ji je poklonil tudi letos 1000 gld. za izdavanje slovarja.

Nov glasben list hrvaški je ustanovil *V. Klaič* v Zagrebu. Naslov mu je »Gusle«, prinašal pa bode razprave o glasbi in nje šolski in cerkveni uporabi, oziral se na zgodovino glasbene umetnosti, ocenjal glasbena dela in glasbene produkcije, priobčeval biblijografijo in končno tudi odgovarjal vprašanjem, katera bi se pošiljala uredništvu. »Guslim« se bodo dodajale glasbene priloge, katere uredujeta Ivan pl. Zajc in naš rojak A. Stöckl, dočim bode óni del, ki se tiče tamburice, oskrboval Milutin pl. Farkaš. Prva številka je izšla z jako zanimljivo vsebino. »Gusle« izhajajo vsak mesec na jedni pôli in imajo pol pôle glasbene priloge. Naročnina znaša za vse leto 3 gld. in se pošilja lastniku Vekoslavu Klaiču, Zagreb, Ilica štev. 60.

Nov roman Evgenija Kumičiča. Uredništvo hrvaškega ilustriranega »Doma i Sveta« nam naznanja, da izide v novem letniku najnovejše delo cenjenega hrvaškega pisatelja Evgenija Kumičiča, in sicer veliki zgodovinski roman »Urota Zrinjsko-Frankopanska.« Kumičić je pazno proučil óni del hrvaške zgodovine, in zató bode njega delo izvestno vrlo zanimljivo. »Dom i Sviet« stoji za vse leto samó 6 gld, za pol leta 3 gld. in za četrt leta 1 gld. 50 kr.

Novo gledališče v Zagrebu. Hrvaški ban je izrekel v proračunskem odboru, da se jame prihodnje leto graditi v Zagrebu novo deželno gledališče

Obča glasbena in gledališka razstava bode letos na Dunaji. Hrvaški listi poročajo, da se bode tedaj tudi v posebnem gledališči, katero se postavi v Pratru, predstavljala hrvaška igra, bržkone Gundulićeva »Dubravka«.

»Balkanska carica«. Poročali smo že lani, da je Dionizij de Sarno San-Giorgio v Kotoru uglasbil to dramatiško delo črnogorskega kneza. Opera je sedaj izšla v založništvu C. Schmidla in dr. v Trstu, prirejena za klavir, s podloženim tekstom v cirilici. Ukusna izdaja ima na zavitku alegoriško sliko po načrtu J. Rendića, pred naslovom pa sliko pisateljevo. Delo obseza 234 stranij in veljá 6 gld. Dobiva se pri založniku v Trstu ali pa v »Dionički tiskari« v Zagrebu.

»Uspomena na izlet Srba i Čeha iz Srbije na izložbu u zlatni Prag« (6. jula 1891. god.). — Vsebina te lične knjižice, katero je spisal g. *Jos. Zd. Raušar-Žuborić* v

Belem Gradu, razvidna je iz naslova. Omenjamo samó, da jo krasí deset jako lepih slik s češke razstave. Dobro bi bilo, da se je tudi za izletnike slovenske izdala takšna spomenica!

»Stražilovo«, srbski list za pesništvo, pouk in književnost, izdajal bode letos zopet v Novem Sadu g. *Jovan Grčić*. List izhaja vsako nedeljo na jedni pôli in veljá za vse leto 5 gld.

Jana Nerude zbrani spisi. Toliko da se je osušil grob nedavno umršega pisatelja in prvega listkarja češkega, že se izdajajo njega zbrani spisi, katere ureduje Ig. Hermann. Kakó težko so pričakovali te nove izdaje, to se vidi najjasneje iz tega, da se je précej tisti dan, ko je izšel prvi zvezek (»Drobne klepy. Růžné kresby humoristické«) razposlalo do 20.000 izvodov. Resnično, od Čehov se nam je učiti marsikaj, sósebno pa, kakó naj se podpirajo književna podjetja!

Tristoletnica Komenskega. Po vsi Avstriji, lahko se reče, po vsem svetu, pripravljajo se pedagoški krogi, da kàr najdostojneje poslavé spomin vélikega Komenskega, ki je vsemu pouku in vsi vzgoji odmeril pravi in prirodni pot, oprostivši šole duhomornega mehanizma. Najsijajneje sevéda poslavé Čehi slavnega svojega rojaka. V Pragi se je že meseca vinotoka 1890. leta ustanovil poseben odbor za slavnost, ki se bode vršila dné 28. sušca t. l.; ta odbor deluje tudi na to, da bi se v posebnem »Muzeji Komenskega« v Pragi zbrali Komenskega spisi v izvirnem jeziku in v prevodih, dalje shranile podobe, katere je Komensky sam risal za šole, podobe mest, kjer je živel, iz kratka, da bi obsezal namerjani muzej vse, kar se dostaje njega življenja in delovanja. Češka učiteljska društva so odmerila ves triletni prispevek, da se nakupijo potrebne stvarí. V národnem gledališči praškem se bode na večer pred slavnostjo bržkone predstavljala kakova igra, katero je Komensky sam spisal za svoje učence; dné 28. sušca pa bode velika slavnostna akademija. — Iz hrvaškega »Napredka« posnemljemo, da izdá »Pedagoški književni zbor« za svoje člane spomeniški spis o delovanji Komenskega in tudi krasno sliko njegovo. Kaj pa pri nas?

Poljski roman. »Ona«, powieśc przez *Maryę Rodziewicz*, Kraków, Warszawa 1890. Sirota brez očeta in matere to je — ona, Kostusia. Živí pri rojakih v gradu na deželi, na pol domača, na pol dekla. Gospodar ima v mestu na vseučilišči sina — medika, domá dve hčeri, »ki govorita z očetom francoski, s seboj angleški, a s Kostusijo — nikako« (9.) Zató le-tá največ dela in — molčí. S pomočjo gospe tete vodi gospodinjstvo, in zató govoríta ujec in gospá ž njo časih z glasom protektorjev ali pa se šalita, pri gostih pa jo vsi — prezirajo. Toda Kostusia je iskrena, preprosta in jako hvaležna. Ima dobra načela, prirojeno logiko, jasen um in veliko (dobre) trdne volje. Zvečer sedí navadno sama v svoji sobici, a tovariš ji je — cvrček. Pride Sewer Stamierovski, prijatelj domačega sina, in opazi, da ima uboga rojakinja rada tega njegovega prijatelja. Njemu (Seweru) bi radi dali hčer Felo, ali on se zaljubi v Kostusijo. Otroška ljubezen med domačim sinom in siroto izgine, ali zató jo ljubi Sewer in ona njega. Nje pestunja živí samotno v lesu; tu se vidita on in ona, tu in blizu na materinem grobu; povesta si, da se ljubita. Ali nazaj v grad gresta po toliki sreči — »žalostna, vedno bolj žalostna« (66.). To je čudno! Sewer ne more ostati v gradu, gre k óčimu, ali tajno zahaja k svoji dragi. To ljubezen opazijo ujec in drugi ter se silno srdé, sósebno teta. Ona Sewera ne sme več videti, toda on jo čaka večkrat ves brezupen. Potem ga óčim preganja, ker bi si rad prisvojil njega imetek. Zató ga draži, a veliko razdražnost je podedoval Sewer po očetu, draži, dokler se Sewer ne vrže nánj kakor divja zver. Ali zvežejo ga in zapró v vrtno hišo, kjer ga hoče óčim držati — do smrti (?!) Kostusia čaka, čaka, zboli, in ozdravi jo stara dojka, katera gré potem in zvé vse o

Severu, zvé tudi, da je sedaj — idijot Jako neverjetno opisuje pisateljica, kakô »ona« in dojka oslobodita Sewera idijota in bežita ž njim. — Hodita samó podnevi, ponôči počivajo vsi trije, da bi jih kdo ne videl (?!)

Precèj daleč od dóma gredó služit nekega gospodarja, vdovca, kateremu pa je pridna Kostusija takó po volji, da jo hoče za ženo, njo, ki ljubi — tepca (!). Bežé v tèmi, mrazu, viharji in snegu na tem krvavem poti (165). Ne znajoči zmotra, »gnani kot jesensko listje, šli so, šli« O božiči si ustanovijo na nekem pokopališči (!?), in Kostusia gré prosit v bližnji gradič kàj toplega. Prosijo se v službo, ali na zimo jih neče nikdo. Kostusia ima bose, krvave noge, roke ozeble, lice žolto. A vender je lice lepo »nezemnim — mirom«, bleda usta imajo črto sladkega nasmeha in duševne radosti (175). Smilijo se staremu gospodarju in gospodarici v gradiči; dasta jim staro, mrzlo kočo v lesu, da bode tepec — šumar (?). Ali šumar je seveda — ona; muči se strašno, toda od uboge plače morajo še nekoliko dajati oskrbniku. Toda mirni so, dasi mora stara pestunja zánje beračiti kruha. Kostusia lovi izpod leda na prozubu ribe. Ali spomladi jih skoro zalije — povodenj in umorí — lakota. Potem pride mladi gospodov sin — doktor. Ona mu ugaja, vidi tudi, da je Sewer — tepec, in skrbi zánje. Sewer je nemiren in srdit, kadar ni nje pri njem, in to porabi doktor za poskus, da bi ga vzbudil iz mrtvila. Pride ujčev sin, prijatelj gospodarjevemu sinu, in oba pazita na bolnika, kateri doktorja kàr ne more videti. Toda prav tega mu je treba, da se vzbudí iz mrtvila: besen napade doktorja in potem umrè. Ona žaluje, ali ostane pri gospôdi in ne gré k ujcu in teti, da ne bi ondu čula kàj zlà o njem (263). Ostane, dasi vé »że pełna ciszy i rezignaciji żyje dla siebie (265).«

Iz kratke vsebine vidimo, da je »ona« narisana za romantiško, sentimentalno deklè. Ves zamisel in zaplet je neverjeten. Neverjeten je óčim, kakor ga riše pisateljica. Pretirani so v obče vsi glavni značaji in tudi »ona«. Vender ima nje ljubezen in požrtvovalnost za tepca marsikaj, kar je veren glas ženskega srca. Mêni se zdi, da je najbolj proučen, opazovan in risan prav óni tepec. Lepo je opisana priroda tam v močvirnem lesu pozimi in spomládi. Pohvaliti pa ni tega, da ónega óčima Budakovskega, ki je vender največ kriv, pisateljica kàr pozablja, ko ga ne potrebuje. Čitatelj ne more biti zadovoljen, da ta óčim toliko greši proti zakonu, in mu za to ni nič. Saj so vender tudi na Poljskem — sodniki! Jezik je pravilen, prost in tudi precèj značilen.

Dr. Fr. C.

Šola za gledališke igralce v Pragi. Čehi namerjajo ustanoviti posebno šolo za češke gledališke igralce. Troške so proračunjali na letnih 5000 gld.; upajo pa, da tudi deželni zbor dovoli primerno podporo.

Slike V. V. Vereščagina so se meseca listopada m. l. prodajale v New-Yorku; zánje se je iztržilo vsega skupaj 72.635 dolarjev.

„Slavjanskoje Obozrenije“ se bode imenoval nov zgodovinsko-književni in politiški list, ki začnè prihodnje leto izhajati v St. Peterburgu. Urednik mu bode znani slavist *Anton Semenovič Budilović*, profesor varšavskega vseučilišča. Iz vabila, katero se nam je poslalo, vidimo, da je program novemu listu jako obširen. „Slavjanskoje Obozrenije“ bode namreč prinašalo članke o slovanskih književnostih, slovanski etnografiji, zgodovini in politiki; dopise; letopis slovanskih dogodkov iz obsega politiškega, verskega, družabnega in književnega; kritike in biblijografijo; poročila o delovanji slovanskih društev in drugih podobnih zavodov; zmes; v prilogah prevode iz slovanske beletristike; portrete slovanskih dejateljev; objavljenja. — „Slavjanskoje Obozrenije“ bode izhajalo vselej v drugi polovici meseca na 8—10 pôlah; naročnina, katera znaša 10 gld., pošiljaj se uredniku Budiloviču v Varšavo ali pa tudi znanim knjigarnam po večjih mestih.

Listnica. P—r. (»Pod lipo«):

»Ko zvonjenje milo
Gine v nočnem časi,
Tožno se spominjam
Lipe sredi vasi.

Oh, saj tam je bilo . . .
Lipa je šumela,
Ona pa na prsih
Lehno mi slonela.«

Kdaj je to bilo, tega ne beremo v pesmi, vender bi sodili iz konteksta, da Vam je zvečer »lehno« slonela na prsih. Kje? Pod vaško lipo, torej nekako — coram populo!

»Z roko se okoli
Vrata je ovila,
Solza sreče tihe
Lice je rosila.«

Ali nam ne bi hoteli povedati, kdo je jokal, „ona" ali Vi, ali morda celó oba? Lep prizor: zaljubljenca pod vaško lipo, ihteča od „tihe sreče;" nad njima šumí lipa, iz zvonika se oglaša večerni zvon . . . Kam vender zavêde človeka iztikanje po „izvirnih" motivih! — „V pomladni noči" pripovedujete, kako „divno" Vam bije na uho „slavčji spev sèm z brega," kakó se milo okrog razlega, „duši bolni mir nesoč," in končno pravite:

„V srci mojem, ko te čujem,
Spev poln izgubljenih nad" —

slavec pôje o izgubljenih nádejah, jako dobro! —

„Ljuta mi bolest izginja,
Manjša se pekoči jad."

Kdorkoli nosi „ljuto bolest" (sicer isto, kakor „pekoči jad") v „bolni duši," njemu iskreno priporočamo, naj gré poslušat slavčje petje; siromaku potem brez dvojbe odleže! — „Prvi sneg". Mladenič, ki obeta svoji izvoljenki, da jo povêde pred oltár, „ko prvi sneg bo mêsti jel", to je jako preprosta duša, da ne rečemo kàj hujšega. — Odrekamo Vam sploh vsako sposobnost za pesništvo. — Pošiljatelju iz Novega Mesta: Rekli smo že lani, da se na brezimne dopise ne oziramo. Zató poslanih pesmij ne presodimo, predno nam ne poveste svojega imena. — Alenka. Jedno o priliki. — J. M—č. Prvo pesem bi utegnili nekoliko izpremenjeno priobčiti kdàj pozneje, drugih ne. Trohajski deseterec mora imeti po naših mislih vselej zarezo po drugi stopici, torej — ᴗ — ᴗ | — ᴗ — ᴗ — ᴗ. Tega pravila, ki je strogo izvedeno v jugoslovanskih národnih pesmih, niste se držali do cela.

„Ljubljanski *Zvon*"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 2. V Ljubljani, dné 1. svečana 1892. Leto XII.

Haranova želja.

Romanca.

Duh pred Harana priplava,
Dé mu od veselja vnet:
»Haran, tvoja pot je prava,
Kakor duh si čist in svet.

»Živi dvajset let v samôti,
Môli, svet preziraj vès,
Strásti v duši svoji krôti,
Bíčaj se in búdi kès!

»Kàdar mine let število,
Na perotih priveslam,
In naklónim za plačilo,
Česar žêlel bodeš sam.«

Duhu odgovarja Haran:
»Bógu hvala, če sem čist,
Upaj, in ne bodeš varan,
Jaz ostanem vedno ist.«

Haran odpové se části,
Rôdni svoj ostavi grad;
Srčno se upira strásti,
Svètnih ni ga skrb naslád.

Logov ne, nì vrtov rožnih,
On puščáv je tihih gòst.
Čita le iz knjig pobožnih,
Biča se in ceni pòst.

Vedno pa besedam ónim
Pot odpira v srčni hram:
»Za plačilo ti naklónim,
Česar žêlel bodeš sam«.

Dvajset mine let spokornih.
Harana pokliče duh:
»Haran, mož krepostij vzornih,
Danes je odprt moj sluh,

»Mnogo žêli, žêli pravo,
Vse ti dam, kar hočeš lé!«
Haran nagne sivo glavo,
Tiho misli, glasno dé:

»Dàj življenje s čašo upa,
Dàsi je ukus gorjup,
Človek ne boji se strupa,
Ako s strupom pije — up.

»Večno rad takó bi živel,
Kakor žil sem dvajset let.
V sladkem upanji osivel —
Upati pričnem naj spet!« . . .

Bêre, móli v črni halji,
Upov sládko čuti kál.
Duh šepeče v sinji dalji:
»Haran, pravo si odbral!«

Filodem.

Na Gospesvétskem polji.

Glej, suče meč na vse straní
Na stolu novi knez:
»Osveta tujcem«, govorí,
»A svojcem bodem — jez!«

Zvení iz tisoč krepkih grl
Do néba ljudstva klic:
»Naš novi knez zaščitnik vrl
Domačih je pravic!«

Vološče národ zapustí,
Ostavi s knezom plan,
Junaško zrè v bodoče dní
Slovenski Gorotán.

Grobišče danes je poljé,
Prebiva tujec tod —
A kdo li mêni, kdo povê,
Kje prejšnji — naš je rod? . . .

y.

Zimska vožnja.

Pokril je beli sneg raván in grìč,
In lena megla se nad snegom plazi;
Težkó hropèč utrujeni konjìč
Po zameteni, slabi cesti gazi.

Tù ali tam v ravnini mi čepí
Pohlevna koča za zametom skrita,
Tù ali tam ko senca mi stojí
Samotna smreka v sneg in noč zavita.

Oh, dolgo že se nisem vozil tod:
Po gladkih potih sem predírjal mesta,
A vender mi je vedno in povsod
V spomin se vračala ta slaba cesta.

In vračale so ure se bridké,
Ki sam prebil sem jih v otožnem časi . . .
A glej! Zdaj hiše, koče se gosté —
Dà, spet sem v znani, dragi gôrski vási!

Tam gôri še brlí jedina luč.
Sicer mrtvó vse . . . Nì ne čuješ glasa.
Obstal je konj . . . Zaškripal v durih ključ . . .
Ná, déklica, me zopet, črnolasa!

Radmir.

Kdaj solnce sine mi?

V jesensko noč sem zrla tožno,
Vihar je bučal v nji strašán,
A po nevihti jutro rožno,
Svetál sem zopet zrla dan.

Razsajal bòj je v duši moji,
Umiril se je krut vihár:
Slovó sem dala sreči svoji . . .
Kdaj solnce sine mi? Nikdár! —

Cvetána.

Stari naslanjáč.

Bajka. Spisal S. P.

(Dalje.)

Pomnil nisem, da bi bili kdàj prej takó samí in zapuščeni, kakor smo bili sedaj. Vrata so bila na iztežáj odprta iz sobe v sobo; nikogar ni bilo, da bi jih zapiral in vsaj nekoliko pospravljal po sobah, kjer je bilo vse razvlečeno kakor še nikdar, odkar sem služil na grofovskem dômu. Po vsem kar, sem videl in slišal poslednje dni, nisem si upal misliti, da se dobri grof še kdàj vrne med nas. Ali takó tudi ni moglo ostati; brez gospodarja nihče ni na svetu, ne človek, ne stvar, in menda niti mi ne ostanemo. Takó ugibaje začujem iz druge sobe ženski glas. Skoro tudi zapazim, da počasi stopata proti naši sobi kuharica in hišna. Prva je bila že starikasta ženska, druga pa še mlada déklica, katero je grof nedavno vzel z graščine v mesto. Ko prideta pred garnituro, tedaj me kuharica nekoliko odmakne, in mimo mêne gredé pozove tovarišico svojo:

»Le-sèm sédi, Rezika, k mêni na zofo; zakaj se ne bi tudi medve danes čutili nekoliko gospôdski, ko se naša gospodičina povzdigne v grofico?«

»Veste kaj, Marijanica,« reče hišna in séde poleg kuharice na zofo, »mêni se pa le čudno zdí, da ga je hotela.«

»Takó sodiš danes, ko si še neizkušeno deklè; za deset let bodeš govorila drugače. Gospá in grofica! To ni karsibodi; grofa in barona tudi nima vsaka za priči, nikar da jo poroča sam škof! To se zgodí le malokdaj in ne vsakomur, najsi plača ne vém koliko. Kar sem jaz v Ljubljani, ne pomnim, da bi bil škof koga poročal. To je kàj posebnega.«

»Ne rečem, da ni, ako bi bila poroka v cerkvi; ali domá v škofovi kapelici, saj ju nihče niti videl ne bode.«

»Videl, videl!« zavrne jo kuharica nejevoljno, »saj poroka ni zató, da bi ljudje zijála prodajali. Sevéda, ti bì jo rada bolj bahaško, takó kmetsko, da bi za teboj bálo vozili, s samokresi pokali in da bi bila vsa vás po konci! Gospôda take stvarí rajši opravljajo na tihem, in v tem se popolnoma ujemam ž njimi. Ko bi se kdàj možila, poročila bi se tudi jaz brez hrupa kàr skrivaj.«

»Bodisi,« odjenja hišna in jo vpraša dalje: »Ali povejte mi, Marijanica, kakó se je vender zgodilo to, da je grof vzel za ženo nekdanjo hišno svojo? Saj bi bil dobil nevest plemenitega stanú, kolikor bi jih hotel!«

»Dobil bi jih, dobil, ako bi bil neumen,« reče kuharica, »toda naš gospod v svojih letih ne potrebuje žene ne záse, ne za svet, ampak treba mu je nekoga, ki mu bode dobro stregel. Zató pa ne bi našel boljše ženske od naše gospodičine. Nekam čudno je imeti noč in dan tujo žensko v hiši; ljudje so hudobni in si hitro kàj izmislijo. Zató je na vsako stran bolje, da se je poročil ž njo. Sevéda tù v Ljubljani bi bilo skoro nemogoče; kadarkoli bi stopila čez hišni prag, ozirali bi se ljudje po nji in obirali ‚kmetsko grofico', ali na Dunaji, tam se nihče ne bode menil zánja; hodila in vozila se bodeta skupaj v cerkev in v gledališče, na izprehode in kamorkoli bodeta hotela; v visoko druščino pa stari grof itak ne bode več hodil. In ko bi tudi kdàj šel, ona bi mu ne bila na sramoto. Saj se zná vêsti, kakor da je res ‚od stanú'. Bistre glavice je; pokojna grofica jo je vzela popolnoma mlado k sebi, pošiljala jo k nunam v šolo in jo tudi sáma vzgajala takó, da bi ji bila za postrežbo in za druščino. Ko je videla, da ji deklè ugaja, preoblekla jo je gospôdski in jo povsod jemala s seboj. Kesala se ni, zakaj ko je skoro nató zbolela in ležala dolgo dolgo, lajšala ji je hvaležna déklica trpljenje in ji stregla z vso ljubeznijo srca svojega, da ji rôdna hči ne bi mogla bolje. Blaga gospá je bila kàr ginjena, in pogostoma jo je priporočala grofu, naj po nje smrti on skrbí zánjo. Tudi v hiši je vse preskrbovala namesto bolne grofice, da je šlo po starem tiru. Grof si po smrti žene svoje ni mogel želeti boljše gospodinje od nje strežnice, in jo je obdržal za ‚gospodičino'; sedaj pa mu je ‚gospá', in prav je takó.«

»Ako bi bil on mlajši, bilo bi že, ali takó star!« ugovarja hišna. »Toliko rečem, ljubši mi je mlad siromak nego star bogatin.«

»Nič se ne bój, saj ne bode ne jednega ne drugega!« odreže se zopet kuharica. »Kdo se méni za ubogega pôsla, najsi je služil v gro-

fovski hiši? Dobrega pol veka sem prebila pod to streho; sile mi ni bilo, in tudi prihranila sem si precèj, toda sedaj? Iti moram od tod, kjer sem bila kakor domá. Ali kam? Za drugo službo nisem, in brez dela tudi ne morem biti. Poskusila bodem s študenti; za življenje bode že, pa bodem vsaj sáma svoja. Res, žalostno je, ako se razdere takó stara domačnost! Kàr groza me je jutrišnje dražbe, toda saj me ne bode blizu. — Rezika, nekdo je pozvonil, skôči na hodník gledat, kdo je. Takoj pridem za tabo; morda je že oskrbnik, da vse pripravi za jutri.«

Do konca sem zvesto poslušal pogovor teh dveh grofovskih služnic, ki sta mi razjasnili vse dogodbe zadnjih dnij. Samo kar je kuharica rekla o neki »dražbi«, tega nisem umel in sem se ž njo bal jutrišnjega dné, dasi nisem védel, zakaj. Kuharica je ugenila, da je bil oskrbnik, ki je pozvonil. Tudi ta se je izpremenil. Kadar je prej prišel grofu poročat, kakó je na graščini, stopal je rahlo po svetlih tleh in govoril tiho, danes pa je kresal po sobah kakor okoren drvár, zarenčal izpod ščetinastih brkov sedaj pa sedaj káko besedo, in vsaka stopinja se je poznala za njim, ker si pred vrati ni odrgnil nog. Nekoliko je pogledal po sobi in takoj zopet odšel, toda po obedu se je vrnil z dvema težákoma ter s kuharico in hišno. Ne bodem pripovedoval na široko, kar se je godilo sedaj. Znesli so nas in vse ostalo pohištvo v véliko sobo tik hodníka in nas čez noč zaprli kakor jetnike. »Kaj bode z nami?« mislil sem si in od samih skrbíj nisem mogel spati; šele proti jutru sem nekoliko zadremal, ali tedaj sem imel strašne sanje in ko sem se vzbudil, bolela me je silno glava.

V tem sem zaslišal rožljanje ključev in se spomnil dobre naše gospodičine. Toda bila je le kuharica, ki je odprla vrata na hodník na iztežáj, potem pa s hišno prinesla mizo, postavila jo za vrata in okolo nje namestila nekoliko stolov. Sedaj so polagoma dohajali tuji ljudje, moški in ženske, gospôdski in preprosti, in vsi so obstali na hodníku. Nekateri so tiho čakali, drugi so izpraševali kuharico ali hišno, nekateri so pa stopali čez prag in se ozirali po nakopičenem pohištvu. »Jakop je tudi že tù«, reče nekdo, in vsi se obrnejo proti stopnicam, na katerih se sedaj pokaže mlad mož srednje rastí. Pod nosom in po bradi je popolnoma obrit, le pod ušesi mu črne ščetine robijo rdeča lica. Imel je nekoliko ponošeno suknjo gospôdskega kroja in na glavi črno ploščato kapo z usnjeno strešico nad čelom. Kuharica nekaj zašepne hišni in odide; videl je nisem več. Spomnil sem se, kar je rekla včeraj, in premišljal, ali se je morda tolikanj bala tega človeka. Toda že je stal strašni Jakop na pragu in takó hudó

uprl váme ostre svoje očí, da sem bil kakor uklet. Kàr odleglo mi je, ko je zopet stopil na hodník, kjer se je začelo živahno gibanje. Oskrbnik z velikim pisanjem v roki in droben gospod s cesarsko kapico sta se nekaj menila; potem je poslednji sédel za mizo, nateknil naóčnike in pregledoval pisanje. V tem prinese mož v dolgi črni suknji, menda birìč, tinte in česar je sicer treba, na drugi stráni vrat pa se postavi mestni bóbnar. Prav kislo se drží in čmerno gleda, kdaj mu gospod namigne. Ljudij se je nabralo precèj, ali Jakop je bil najveljavnejši med njimi; in čudno, vsi so ga poznali in ga klicali kàr po krstnem imeni kakor domačega človeka ali dobrega prijatelja. On pa jim je nekaj pravil, da so se na glas smijali. Govoril je hitro in mahal z rokami, kakor da zdajci koga poči po obrazu.

Povedal še ni do kraja svoje povesti, ko bóbnar pri vratih zabobna. Jakop se hitro obrne in stopi prvi k mizi, za katero stojí gospod s cesarsko kapico in nekaj govorí. Za njim so tiščali tudi ostali ljudje, in taka gneča je nastala pri vratih, da nisem mogel umeti ničesar, kar se je godilo zunaj. Čul sem posamezne udarce po bobnu in veden klic: »Prvič! Drugič! Kdo dá več?« Kàr zazeblo me je, ko je isti glas zakričal: »Garnitura s stolci in naslanjáči osemdeset goldinarjev! Kdo dá več?«

»Jaz dam petinosemdeset,« zavrne oblastni Jakop med vrati.

„Jaz devetdeset!« oglasí se lepa visoka gospá, ki se je nekoliko prej prerila skozi množico ter zadovoljno tipala in ogledovala mêne in moje tovariše, da sem takoj védel, kaj namerja z nami. Srce mi je igralo od veselja, ko se je pogajala za nas, zakaj nekaj mi je reklo, da bode vse dobro, le Jakopu ne v pest. Toda Jakop ni odjenjal, ampak ponujal vedno več nego lepa gospá, ki je napósled umolknila. Zopet je zakričal hripavi glas na hodníku: »Prvič! Drugič! Tretjič! Kdo dá več?« Nihče se ni oglasil, in bili smo Jakopovi.

Mêni se je kàr zmračilo, in omedlel sem. Nič ne vém, kakó dolgo se nisem zavédel; šele hladna sapa in otlo bobnenje pod mano sta me vzdramila. Peljali so nas čez most. Naloženi smo bili drug na drugega na vozičku, katerega je vlekel čvrst težák, dočim je Jakop potiskal zadi in pazil, da se nismo zvrnili. Onikraj mosta smo zavili na levo stran, peljali se ob Ljubljanici še nekoliko nizdolu in obstali pred črnimi železnimi vrati. Težák se globoko oddahne in si otira znoj z obraza, Jakop pa potegne iz žepa velik ključ in odprè obe železni krili na iztežáj. Ko nas varno zložita z vozá, neseta nas vsakega posebej v temen mrzel hram, kjer je nakopičeno toliko raznovrstnih stvaríj, malovredne in prazne šare, da se ni môči geniti. »Kaj bodemo

mi tukaj, in kam nas deneta?« mislim si, ko me težák prvega prinese čez ta grozni prag. Toda Jakop ni kàr nič v zadregi; hitro skače semtertjà in tù kàj preloží, tam kàj vrže na drugo stran, in skoro izprazni toliko prostora, da nas moreta za silo tesno namestiti; saj itak nismo imeli nobenega opravila, samó da smo bili pod streho. Ko smo zopet vsi skupaj, zaloputne Jakop težka vrata in nas zaklene.

Sedaj nam je bilo res kakor v ječi, ali pa še huje. Ne da bi kje brlela svetilka kakor pri mrličih, ali da bi skozi razpoko predrlo nekoliko solnčnega ali mesečnega svita, ampak temno je bilo kakor v rogu, in ničesar nisem videl nego črno. Geniti se tudi nisem mogel in nisem smel; zakaj ako bi se le malo premeknil ali iztegnil, zadel bi se ob kakšno stvar, ki bi potem sunila drugo in tretjo in takó dalje; vsa ta čudna grmada pa bi se utegnila podreti náme in me polomiti. Saj me je bilo dosti strah, ko se je gôri na vrhu nekaj s svojo težo nekoliko sesedlo in je potem vse zaporedoma zaškripalo do tâl. Sicer sem se popolnoma udal v trdo usodo svojo, saj ni moglo priti nič hujšega več náme, in skoro sem trdo zaspal. Nič se mi ni sanjalo, in popolnoma prerojen in krepak sem se vzbudil, ko je šinila miška mimo mêne in se z repom svojim oplaznila ob krivo mojo nogo. Sedaj šele sem mogel mirno presojati žalostno usodo svojo in tolažil sem se, da morda ne bodemo dolgo tukaj. Ako bi le ne bilo takó grozno temno v našem zaporu; za prvi čas bi si ogledoval novo druščino in morda bi po nji mogel kàj sklepati za svojo prihodnjost. Ali vedno jednako je bilo temno, in védel nisem, ali je zunaj dan ali noč. Pustil sem torej to in se zamislil v prejšnje lepe čase, ki sem jih prebil na grofovskem dômu. Kaj neki počnè dobra gospodičina, ki me je takó prijetno kratkočasila poslednje dni? Kaj stari grof? Kaj njega strežnik? Vseh sem se spominjal in si mislil, ali pač še kdàj vidim koga izmed njih.

Takó sem premišljal dolgo dolgo, in nапósled je venderle zaropotal ključ v ključánici. Vrata zaškripljejo, in na pragu stojí oblastni Jakop, naš gospodar. Duri odprè na iztežáj, odprè tudi okno, zamreženo kakor pri ječah, potem pa prebira bogastvo svoje in se sósebno zadovoljno ozira na nas. Bil je lep dan, solnce je prijazno sijalo, dasi še ni moglo zasijati na naša vrata, ki so gledala proti zapadu. Jaz sem bil zadovoljen, da sem le zopet kàj videl. Nove druščine nisem bil nič kàj vesel; bile so do cela drugačne stvarí, nego smo bili mi, preproste, stare in polomljene. Kàr sram me je bilo, da smo morali biti mi grofovski med njimi, ki nismo nič pristojali drug drugemu, in umeti nisem mogel, čemú nas je Jakop prav za prav

kupil in gnal céno takó visoko; rajši nas bi bil pustil óni gospé, ki nas bi bila imela takó rada. V tem je Jakop namestil pred vrata nekoliko miz, znosil nánje raznega drobiža, ne da bi vmes postavil le količkaj vredno stvar, dasi jih je imel dovòlj v hramu. Kakor bi hotel zasramovati samega sebe pred svetom, razložil je staro zarjavelo železnino, ponošene čevlje in škornje, na pol potrte ure, popolnoma zakajene steklenice in drugo obrabljeno posodo. Dvojil nisem več, da ima Jakop vse te stvarí na pródajo, in začel sem upati, da nas kdo kupi in reši te grde druščine. Ali glej! Prihajali so le preprosti in siromašni ljudje, in kolikor menj je bila stvar vredna, prej jo je kdo kupil. Moj up je zopet splaval po Ljubljanici, zakaj taki ljudje nas izvestno ne odkupijo.

V tem pride čvrst Gorenjec najlepše moške dôbe; soditi po novih jirhastih hlačah, mora biti tudi denaren.

»Dober dan, oče!« pozdravi ga Jakop prav prijazno in mu stopi nekoliko naproti, »kaj pa bi radi? Prav močne lopate imam in tudi nekoliko motik; ali potrebujete kàj cókelj za koló ali morda železno verigo? Kaj pa burklje za mater, da bodo lonce v peč devali; prav po ceni jih dam, na pol zastonj.«

»Ničesar ne potrebujem, hvala Bogú,« zavrne ga kmet ponosno, »le takó sem hotel nekoliko pogledati, kaj imate.«

»Vsega imam, česar si kdo želí,« pobaha se Jakop, »le sèm stopite, najlepše stvarí imam v prodajalnici, da se ne zaprašé in da jih ne zmoči ploha. Človek se trudi in trudi, da bi kàj zaslužil, toda napósled ima le škodo in izgubo.«

Mož stopi v našo ječo, ali takó zvano »štacuno«, ne da bi se mnogo menil za Jakopove besede; tem radovedneje pa se ozira po mnogovrstnih stvaréh. Najbolj se zagleda v podobe, in sósebno po volji mu je jedna na platno slikana, ki sloní tik mêne med nogami prekopicnjenega stola.

»Ta pa ta, oče!« pravi Jakop. »Kaj ne da, lepa je?«

»Res je lepa,« pritrdi mu kmet, »koliko pa hočete zánjo?«

»Prodati je nisem mislil; ravno sem jo pripravil, da jo zvečer vzamem s seboj domóv. Vender bodisi, vam jo dam za dva goldinarja; prav toliko je tudi mêne stala, ko sem jo povrhu kupil z mnogimi drugimi stvarmí, saj drugače bi je niti ne bil dobil.«

Mož seže v žep po listnico in odšteje dva goldinarja. Jakop ju hitro vzame in že pripravlja popir, da bi zavil podobo. Zdajci ga mož ustavi, rekši

»Še to mi povejte, kakšen svetník pa je to, katerega ste mi prodali?«

»To ni svetník,« odreže se mogočno Jakop, »to je tržaški gubernêr.«

»Kaj? Gubernêr!« ujezí se Gorenjec. »Kàr hitro mi vrnite moja goldinarja; ‚pijontarja' pa nečem, če mi ga tudi zastonj daste.«

Hoté ali nehoté vrne Jakop óna goldinarja, katera kmet zopet dene v listnico. Nató mož nejevoljen odide, ne da bi še kàj rekel.

Takó je potekal dan za dnevom, in hitro mi je mineval čas, ko sem opazoval ljudi, dohajajoče in odhajajoče. Vpraševali so po tem in ónem in mnogo so pokupili, le za nas, za garnituro, menil se ni nihče. Jakop je zmajeval z glavo in rekel: »Preveč novcev sem vteknil v to stvar; ako je skoro ne prodam, ne bode dosti dobička.« Takó preudarja na pragu stojé sam v sebi; kar se mu zasvetijo očí, in hitro se odkrije in pozdravi:

»Dober dan, gospá; ali se pogodiva za garnituro? Včeraj bi jo bil že skoro prodal; óni tuji ljudje, ki stanujejo na Viderčanovem grádu, hoteli so jo imeti kàr po sili, toda rekel sem, da je že na pol obljubljena, naj se zopet oglasé morda za tri dni.«

»Kaj to mêni, komu obetate in prodajate svoje stvarí?« reče lepa gospá, ki sedaj stopi v štacuno in zopet očí poželjivo obrača na nas, kakor takrat na dražbi pri grofu.

»Gospá, nalašč me nečete umeti,« dobrika se ji premeteni Jakop, ki je takoj ugenil, iz kakšnega namena je prišla, »čuval sem jo za vas; še od zadnjič se spominjam, kakó vam je bila po volji, in védel sem, da pridete pónjo.«

»Ne vém, kakó bode. Ako mi jo tolikanj privoščite, zakaj mi je pa na dražbi niste pustili?« ugovarja mu ona.

»Ej, gospá, trgovina je trgovina. Zakaj pa ste vi primikali? Le jedno besedo da ste mi zašepetali in prepustili vse mêni, in bolje bi bilo za oba. Jaz bi bil garnituro dobil ceneje in bi jo vam tudi prodal ceneje. Živeti moram tudi jaz. Vender, kaj vam za nekaj desetakov več ali menj! Še zmiraj je dosti po ceni; sáma žima je toliko vredna, kolikor zahtevam za vso garnituro z mizo vred.«

Gospá nas zopet tiplje kakor kdo, ki umeje take stvarí, in pritrdi: »Kar je res, to je res; žima je najboljše vrstí. Ako ne bi védela, da so delali pri grofu garnituro domá, ne bilo bi me niti blizu; ali dobra žima, ta me je mikala.«

Jakop zná gospé prigovarjati čimdalje bolj, in skoro se pogodita. Vesel, da se je iznebil garniture, misli premeteni barantáč takoj na

novo trgovino. »Še nekaj imam za vas, gospá,« reče ji, »prav lépo sliko z uro in muziko. Vidite, tam gôri jo imam; spodaj je mórje, na pečini grad s pravo uro, in ondu je gora Vesuv. Kadar se navije, oživí kàr vsa podoba; gora piha ogenj, ura kaže in bije, a po zadnjem udarci se vsako uro oglasí kratka godbica. Pri vseh ljubljanskih urarjih ne dobite takó umetno zložene ure in podobe zajedno. Kupil sem jo na dražbi pri prejšnjem generalu, ki jo je bržkone prinesel z Laškega. Prístojala bode nad zofo kakor nobena druga stvar.« Gospá se dá pregovoriti in kupi tudi podobo z uro.

Mêni je kàr srce utripalo od veselja, da pojdemo zopet iz tega hrama, ki so ga zvali »štacuno«. Takó sem se zamislil v negotovo prihodnjost svojo, da niti ne vém, kakó so nas preselili. Iz sánj me vzbudí šele radostno kričanje otrók, ki v lepi sobi skačejo okolo nas, sédajo sedaj na tega, sedaj na drugega izmed nas in nepotrpežljivo čakajo, ko zabija hlapec Miha v zid velik kavelj za novo sliko z uro. Za otroki je stala njih mati, óna lepa visoka gospá, ki se je na dražbi pri grofu prvikrat zagledala váme. Govorila ni, ali videl sem, da tudi ona težko čaka, kdaj bode zopet vse v redu. »Dobro bode,« reče Miha, prime s krepkimi rokami težko uro in jo obesi na kavelj. Nató vzame ključ in navije uro, muziko in »ogenj« na Vesuvu. Otroci kàr strmé; ura in godba jim nista neznani, ali kaj je óno, kar se kadí iz gore? Ali gorí? Lojzika, najstarejša sestra, ki je že hodila v šolo, raztolmači jim, da je to sopka ali ognjeník. V tem nas mati in Miha namestita prav takó, kakor smo stali pri grofu. (Dalje prihodnjič.)

Svetílki.

Svetílka, lehnó dogorévaj mi,
Temò le še dolgo presévaj mi!

Poslédnje sem nôvce za olje dal,
S poslédnjo žveplenko sem te prižgal.

Kadàr mi prijazni tvoj vgasne trak,
Zagrne me tajnostno mrkli mrak.

A mrklega mraka je mêne strah:
Zlih bésov borjênje bi gledal plah . . .

Svetílka, lehnó dogorévaj mi,
Temò le še dolgo presévaj mi!

J. K.

Misli s češke razstave.

Spisal —r—.

(Konec.)

Neizmerno poučna je bila razstava tudi za slovansko vprašanje. Češki narod je najjasnejši dokaz, da novodobna kultura koraka od zapada na vzhod in da je nevarna le onim, ki se ne znajo sami braniti z njenimi pomočki. Na tej resnici ne morejo ničesar izpremeniti vse teorije ruskih in drugih »slavjanofilov«, ki iščejo slovanstva v kmetavstvu in zaostalosti. Pravdal sem se nekdaj s takim Rusom in mu v dokaz, kako malo morejo pomagati Čehom v njih vsakdanji borbi za življenje, navajal razne strokovnjaške češke časopise, kakeršnih še Rusi nimajo. Odgovoril mi je na to porogljivo: »Eto už po německi!« Da, nemški, ako že hočete, ali za to češkega kmeta ne iztesnjava Nemec kakor ruskega povsod, kjer se stikata na širokem ruskem jugovzhodu, tako da ruski listi že nekaj let kličejo vlado na pomoč, naj razširi prepovedi, ki so veljavne proti tujcem v poljskih in litevskih gubernijah — mi jih niti za jedno vas ne moremo imeti — še dalje na vzhod. Ne morem tukaj bolj osvetljevati tega vprašanja; omenjam le, da so po isti teoriji Moravani že večji Slovani, in računja se nanje, da se bodo od Čehov še odcepili; popolnoma pravi Slovani pa so šele Slovaki! Ali si morete misliti hvaležnejši predmet za ironizacijo, ako bi stvar sama po sebi ne bila tako žalostna? Smešno pa je, da se celo na Slovenskem vzdržuje listič, ki ima nalogo, da brani jednake nazore!

Praška razstava pa je tudi vsakega človeka, ki ima očí, da vidi, lahko prepričala, da je panslavizem res strašilo, katero si izmišljujejo naši sovražniki, dasi ne brez pomoči politiških naših otrók. Je li mogoče, da bi narod, ki ima tako vsestransko razvito individuvalnost, svojo tisočletno in slavno zgodovino, in se je s svojimi močmí v neugodnih razmerah zopet vzpel na odlično mesto, vse to žrtvoval komu drugemu? Pisali so sicer starejši češki pisatelji, in sliši se lahko celo danes semtertja med Čehi, da so pripravljeni vzprejeti kakov vseslovanski jezik, ali to so bile v svojo dobo dobrodušne, dandanes so brezzmiselne deklamacije. V politiškem oziru so pa češki državnopravni ideali in terjatev, naj se avstrijski cesar kot dedičin češki kralj tudi krona, naravnost negacija panslavizma, ki si predstavlja, da mora Av-

strija izginiti in ž njo tudi habsburška dinastija, ali pa ta vsaj biti potisnjena kam drugam.

Pokazalo pa se je na češki razstavi, da je seme **slovanske vzajemnosti**, katero so večinoma tudi Čehi zasejali, prineslo že obilen sad. Češkega uspeha so se veselila vsa slovanska plemena, in Praga je bila za razstave res slovanska Mekka, ki je privabljala toliko Slovanov, kakor še do sedaj nobeno drugo mesto. Poljaki so priromali oficijalno petkrat, vselej v velikem številu, Slovenci so bili tam trikrat, Hrvatje dvakrat, izostali niso Slovaki, Rusini, Srbi iz kraljevine in celo Bolgari, katerih je mnogo vlada sama poslala iz vse kneževine. Koliko pa je bilo v Pragi manjših skupin in posameznih oseb iz širokega slovanskega sveta! Saj se je pot tudi poplačal. Praga zaostaja sicer po velikosti za Varšavo in ruskimi stolicami, ali tako lepo ni nobeno slovansko mesto (po leži se more ž njo meriti le Kijev); toliko starinskih spomenikov, navzlic vsem burjam ohranjenih s táko pieteto, ni v Krakovu in Moskvi, s tako slavno zgodovino se ne more hvaliti nobena slovanska stolica. Čehi pa ne ljubijo samo svoje zgodovine, ampak jo tudi poznajo. Marsikaj je bilo na razstavi jedinskega, in tako ste tudi videli dve mapi Prage z leta 1419. pred husitskimi boji s takratnimi imeni ulic, s hišnimi številkami in z označenjem hiš, v katerih so stanovale osebe, takrat zgodovinski važne. To je delo prof. V. V. Tomka, in z jednakim se ne more ponašati nobeno evropsko mesto. In kako lepo in mogočno se razvija Praga v našo dobo! V poslednjih desetletjih so poleg nje vzrasla nova mesta; navzlic pičli avtonomiji je Praga neizmerno važno središče industriji, obrtu in trgovini; takisto se odlikuje s svojim znanostnim in umetnostnim življenjem. Dasi je stolica dvojezične dežele in ima celo nemško vseučilišče in več srednjih šol, vender je Praga po svojem jedru bolj češka, nego je Zagreb hrvaški, Buda-Pešta madjarska, ali Peterburg ruski. Ta skoro neverjetni pojav objasnjujejo zgoraj omenjene prednosti Čehov pred drugimi Slovani in narodi na jugovzhodu. Res, to še ni dolgo tako. Marsikateri Čeh si je moral reči, ko je po mnogih letih iz tujih krajev prišel zopet gledat svoje »matičke«: ko smo bili še mladi, vsega tega niti v sanjah nismo pričakovali! Saj so celo slavnemu slikarju Kossaku zaigrale solze v očeh, ko je privêdel na razstavo poljske umetnike in literate in pri pozdravu omenil, kakšna je bila Praga pred 40 leti, ko jo je prvič videl.

Ako je že Praga sama morala navduševati vsakega Slovana, koliko bolj še razstava, kjer si je lahko ogledoval čuda, ki jih ustvarja njegov brat. Razstava pa ni samo razveseljevala očesa in srca, ampak

vsakdo je ž nje odhajal z dobrimi nauki, zlasti pa z zavestjo, da noben narod ni izgubljen, ki se sam ne zapusti. Kake težave in boje je moral prebiti maloštevilni češki narod, obkoljen od mogočnega soseda, da je dosegel take uspehe s svojimi močmi! V tem oziru ni bil nikdo tako kompetenten sodnik kakor Poljaki, pri katerih gotovo ni pogrešati narodnega ponosa. Izmed gostov je prišlo največ Poljakov na razstavo, okolo 5000 ljudij, kar je res velikansko število, sosebno če pomislimo, da so politiški odnošaji med avstrijskimi Poljaki in vladajočo češko stranko precèj napeti in da ruski Poljaki ne morejo nastopati korporativno. Vender imata oba najbližja soseda toliko skupnega ne samo v jeziku, veri in omiki, ampak tudi v svoji minulosti, da mimohodna politiška konstelacija ne more uničiti iskrenih simpatij. Morebiti še bolj pa je mikal Poljake vzgled Čehov. V poljskih politiških in strokovnjaških listih lahko vedno berete, česa naj se učí Galicija od Češke; v Varšavi se jako brigajo za češko kulturno življenje, in tam izhajajo prevodi mnogih čeških del. Razstava pa je razvila pravo »pragomanijo«, kateri ni nikdo odrekal opravičenosti. Na banketu, s katerim so se na tretjem izletu, katerega bi lahko imenoval aristokratiškega, poslovili Poljaki, zahvalil se je J. knez Świdrygiełło-Świderski začetniku izleta v verzih te-le vsebine: »Hvala Ti lepa, da si nas privedel v zlato Prago, kjer se danes ne sveti zlato, pač pa krepóst in jasni za nas svéti primer, kaj se dá doseči z delom in redom! Čehi so nam nekdaj dali vero in mater kraljev, mater Chrobrega, danes nas učé, kako se branimo zlega, ne z orožjem, ampak s težkim delom, kako ostanimo možje, novi vitezi, katerih grb je požrtvovalnost. Tega ne zgrize noben zob časa, v tem grbu je jutranje zore nadeja!«

Poseben vtisek je delala razstava v tem oziru na Poljake iz Poznanjskega in Ruskega. Kdor se je brigal tudi za to, kaj poljski listi pišejo o razstavi — pisali so pa med slovanskimi največ in imeli takoj v začetku o nji res izvirne dopise — lahko pove, da bo visokim politikom med avstrijskimi Poljaki vedno težko podpirati zistemo, ki bi hotela tlačiti Čehe in južne Slovane, ker takrat bi jim ne kričali samo mi takó, da bi krika njih ušesa ne mogla prenašati, kakor se je nekoč izrazil krakovski »Czas« sam, ampak v Poljakih samih bi se vzdignila silna burja, zlasti ob Visli in Varti, kjer čutijo, kaj je pritiskovanje. S tem moralnim faktorjem smemo računjati, takisto pa morejo pričakovati tudi Poljaki, da ne sodimo poljsko-ruskega vprašanja, najglavnejšega v slovanskem svetu, z jednostranskega stališča nekega panrusizma, za katerega niso nikoli marali najboljši ruski možje in

tudi danes ne marajo. Na Českem se v tem oziru že jasní, kar pričajo razprave K. Kramářa, E. Jelínka, T. Černega, sosebno pa prof. Masaryka, katere je v začetku leta 1891. prinašalo glasilo čeških realistov, praški »Čas«. Veselo znamenje je bila tudi popolna zloga med češko »naprednjaško« in poljsko »demokratiško« mladino na shodu slovanskega dijaštva v Pragi. Daj Bog, da bi česka razstava prinesla še več sadu vzajemnega spoznavanja, ki bo na korist vsemu Slovanstvu!

Poljaki so po takem za češke razstave pokazali več slovanskega, ali če hočete »slavjanskega« (v popolnoma neslovenski obliki je morebiti še večji) duha, nego se je pričakovalo v krogih, ki o poljskih razmerah sodijo še vedno po neki starokopitni šabloni. Zato pa Rusi po isti terminologiji ne bi zaslužili imena Slovanov: ni jih bilo v Prago, da bi bila slovanska rodbina popolna. Da ni bilo v Pragi »panslavistiških« demonstracij, sosebno otročjega »incidenta« z belimi kapicami, pisalo bi se tudi malo o nji v ruskih listih. Sicer pa govôri jeden izmed njih sam (»S. Peterburgskija Vědomosti«, dné 8. avg. 1891): »Rědko kogda političeskij absentizm russkago intelligentnago obščestva skazyvalsja tak nagljadno. Rědko kogda korporativno — obščestvennoe predprijatie zapadnych slavjan, nesmotrja daže na svoj nesomněnnyj polnyj uspěch, priznavaemyj i nedobroželateljami češskago naroda, vozbuždalo u nas, govorja otkrovenno, tak malo vnimanija. Serby, poljaki, chorvaty, daže bolgary davno uže organizovali obščestvennyja poězdki na prazdnik češskago truda i češskoj promyšlennosti. My ostalisь pozadi vsěch. Toljko russkich — to i ne bylo do poslědnjago vremeni sredi posětitelej pražskoj vystavki.«

Kdor pozna Ruse, njih življenje in mišljenje, mogel je kaj jednakega, dasi ne v tako ostrih besedah, prerokovati brez posebnega preroškega darú in reči Čehom: Bodite veseli, ako se vsak Rus, ki se vrača zdrav iz čeških kopališč, ustavi v Pragi in da polovica onih, ki potuje na evropski zapad in jug, napravi ovinek čez nadvltavsko stolico. Mnogi so to storili, in prišli so tudi pojedinci le zaradi razstave. Več zahtevati pa so mogli le oni, ki so imeli ali posebne pretenzije ali pa vroče želje po jednakih nezrelih demonstracijah, kakeršne so provzročili »ruski gostje iz Kijeva,« t. j. Čehi, med njimi več pravoslavnih neofitov, ki so šele na razstavi pokrili svoje modre glave z »ruskimi« kapicami znanega — pruskega kroja in se morali potem poučiti od ruskih listov, ki so v tej reči pisali jako taktno in se sosebno lotili njene smešnosti, da se Rusi jednakih stanov oblačijo »po evropski bez vsjakich »nacionaljnych otliček« (»Novoe Vremja«), in da so dunajski publicisti napravili »iz muhe slona« (»St. Peterb. Vě-

domosti«). Korporativnega obiska ni bilo pričakovati od Rusov, ker sploh niso vajeni javnemu življenju in nimajo nì sokolskih nì pevskih nì drugih podobnih društev. Mnogi bi se jako čudili »procesijam« naših »ferejnov« po nemškem vzoru; saj sem našel celo peterburškega Nemca, ki je nekaj let studiral v Halli, in vender ni mogel razumeti, da se tam civiliziran človek postavi v fraku in beli kravati pri belem dnevi na čelo kakega pevskega društva! Razven tega so Čehi ogromni večini ruskega naroda tuji, ker jih ne veže ž njim ista vera, kar je še vedno celó pri mnogih omikancih znak slovanstva; drugi Rusi se zopet bojé, da bodo imeli neprijetnosti kot »panslavistiški agitatorji,« ker je žal pri naših ljudeh večkrat premalo — takta — tako se mi je nekoč pritožil ruski učenjak, katerega že ni več med živimi — ki jih kar splašijo z rusko himno ali pa s kako napitnico ruskemu carju; drugim se morebiti sedanja doba res ni zdela primerna za nastopanje v skupinah; jeden iz glavnih vzrokov pa je seveda bil »politiški absentizem« ali indiferentizem.

Navzlic vsemu temu je nekoliko mesecev po vseh listih izraelskega tabora v naši monarhiji in na tujem strašila pošast ruskih gostov, ki namerjajo v Pragi, Bog ve, kaj vse. Kako so se izpuščale razne race v ves svet, treba je vender nekoliko pojasniti. Reči se mora, da je najprej mnogo zakrivilo glavno češko glasilo. Vsak Čeh, ki je iz Moskve ali Kijeva naznanil kakemu prijatelju, da namerja priti v svojo domovino in je morda res tudi Ruse nagovarjal, naj potujejo ž njim, izpremenil se je v »ruske goste«, ki pridejo s »posebnim vlakom«. Ko je Izrael na svojo žalost videl, da prihajajo res razni Slovani v Prago, poprijel se je v svoji lakoti sosebno »ruskih gostov", da spodtika Čehom prirejanje »panslavistiških demonstracij«. To je bilo po njegovem mnenji najbolji pomoček, da se prepreči cesarjevo potovanje v Prago. Poleg tega glavnega namena je bil še drug, precèj važen: razdvojiti Čehe in Poljake, ker to mnogim Nemcem in vsem šmokom ni šlo v glavo, česa Poljaki iščejo v Pragi. »Kölnische Zeitung« se je nekdaj zaletela celo tako daleč, da je napisala: »Es ist wieder eine Sendung Polen in Prag angekommen«. To je seveda najkonservativnejše poljske liste tako razdražilo, da so zahtevali, «naj se tudi takim žurnalistiškim piratom kakor ,Köln. Ztg.' in ,Neue freie Presse'« usta zapró«, in ne brez uspeha. Da omenjeni priimek ni bil nezaslužen, naj pričajo ta-le fakta. Nekega dne je prinesla »Neue fr. Presse« telegram iz Lvova, da po poročilu poljskih listov pridejo posebni vlaki iz Moskve in Kijeva, ali v vseh glavnih poljskih dnevnikih, katere sem preiskal zaradi tega, ni bilo o tem ni sluha ni duha. Ker

še to ni pomagalo, pojavila se je nekega večera na prvem mestu vest »iz gotovega praškega vira«, da se ruski pisatelji in žurnalisti iz Moskve in Peterburga pripravljajo na pot v Prago in da hočejo o čeških razmerah poročati po svojih studijah (oh, da bi le!). To poročilo se je seveda dolgo prežvekovalo, ali ko so na Dunaji že vedeli, da vsi manevri niso nič pomagali, pojavila se je zopet na prvem mestu v večernem listu vest iz jednako »dobrega praškega vira«, da so ruski žurnalisti odložili svoj pot do oktobra, da ne bi delali Čehom neprijetnostij zaradi cesarjevega prihoda. V spakedrani obliki Bog vé iz kakega nemškega ali angleškega lista je prišla ta vest za nekaj časa v peterburškega »Graždanina«, iz njega jo je zajel le »Dziennik Polski«, ali nekov židek jo je iz Lvova zopet telegrafiral v dunajsko Fichtegasse kot poročilo »poljskih listov", da Rusi nečejo priti: v tej obliki se je raca vrnila po nekaterih tednih tja, od koder je izletela.

Sploh sem se za češke razstave zopet prepričal, kako večina slovanskih listov rabi neokretno dunajske posrednike, dasi ima rubriko »slavensko novinstvo« in celo s cirilico tiska imena časnikov, samo da jih prekrščuje, ker izvirnika ne vidi, kakor n. pr. »S. Peterburgskija Vědomosti« v »Petrogradske«. Manjšim uredništvom se še to ne zameri, ali neopustno je, ako napišejo celo »Národní Listy«, ki vender vedo, kako se delajo telegrami, na podlagi jedne iz omenjenih rac nad črto: »Naj le pridejo naši bratje iz velike in svete Rusije, oni so nam pred vsemi dobro došli.« (Seveda se je ta modrost telegrafirala na Dunaj in romala potem dalje po svetu). Jeden podlistkar je bil vender še tako oprezen, da je porabil frazo: Če je res, ker dosedaj prihaja ta vest le z Dunaja. Omenjena glosa prvič ni bila posebno taktna z ozirom na druge Slovane, ki so prihajali brez takih namigov, drugič pa spominja kot tipiški primer našega rusofilstva nehoté na Gogoljevega gorodničega, ki toži šolskemu nadzorniku, da je učitelj zgodovine prenavdušen — in da je, govoreč o Aleksandru Macedonskem, celo razbil stol, ter h koncu pravi: „Aleksander Macedonski je seveda junak, ali zakaj stole lamati?« Rusija je res velika, ali znajte že vender tudi mero! Jaz sem prvi, ki bi češki narod svaril šovinizma, ali prepričan sem tudi, da ga ni treba poniževati pred nikomer. Podobna nesrečna, za junake ne posebno spoštljiva misel, bilo je nabiranje za Črnogorce, da se jim omogoči pot v Prago, in javno pisanje o tem.

Tudi v drugih rečéh se je pokazalo, kako malo se še poznamo. Rojakom Šafaříkovim so morali Rusini dokazovati, da so samostalna

narodnost; poljske Sokole se je hotelo razveseljevati z rusko himno — državne himne sploh niso igrače — nekov bolgarski oficijoz se je zopet načital toliko panslavizma iz nemških listov, da se mu je zdelo potrebno Bolgare pred odpotovanjem v Prago oprati tega madeža; nekateri govori niso posebno priporočali znanja, taktnosti in politiškega razuma na obeh straneh, še menj pa pripravljenosti govornikov, katera je tam na mestu, kjer se vé, da pojdejo govori v svet. Čudil sem se tudi, da se potovanja v Prago niso primerno pospeševala. Pametni državniki — lahko bi se jim povedalo — mogli bi se z avstrijskega stališča le veseliti, da imajo slovanske narodnosti v monarhiji, to je večina prebivalstva, nekaj skupnega, kar jih zbližuje, saj smo že dovolj razcepljeni, in iz različnih vzrokov vleče vsak na svojo stran. Jednako je moglo prestižu Avstrije le koristiti, če so drugi Slovani videli, na kako visoki stopinji omike in blaginje stoji jedna avstrijskih slovanskih narodnostij. Tudi Francozom ni škodilo, da so razširili svoje narodopisno znanje in se prepričali, da ne samo Rusi, o katerih so v zadnjih desetih letih popolnoma izpremenili svoje pojme, ker sila kola lomi, niso barbari, ampak tudi drugi Slovani ne. Morebiti bodo iskre takih simpatij naši državi prej dobro došle, nego se misli. Sploh je bila češka razstava tudi avstrijsko podjetje, in kdor ni bil strastno zaslepljen, moral se je le veseliti, da se širi slava češke industrije po svetu.

Natančni opazovalec ne more tudi zamolčati nekaterih opazk o slovenskih potovanjih v Prago. Gotovo ni naroda, ki bi Čehe tako spoštoval in ljubil kakor mi Slovenci, in gotovo tudi nikdo ne potrebuje tako njih pomoči kakor mi. Porabiti se mora tedaj vsaka prilika, sosebno takšna, kakeršna je bila češka razstava, da se še bolj utrdé vezi med obema narodoma, zlasti pa, da se oba dobro spoznavata. Ali se to doseže s tem, ako Slovenci ostajajo v senci, tako da se sosebno pri drugem izletu mnogokrat niti njih ime ni imenovalo? Lepo je bilo, da so se Slovenci združili s Hrvati, in tudi pohlevnost je lepo svojstvo, vender ima svoje meje. Pokazalo se je tudi zopet to, kar smo videli v svojo dobo pri slovenskem gledališkem vlaku: takih potov se udeležujejo večinoma le tako zvani »nižji stanovi«, višje inteligencije pa premalo, razven duhovništva, kateremu bodi vsa čast. Človeka sicer veseli, ko vidi, da je temelj našega naroda zdrav, da se navdušuje in uči, ali svoje poslopje moramo zidati tudi više. Kje ostajajo drugi naši krogi? Tako ubogi nismo, kakor bi človek moral soditi, ako nas ne pozna, in pot v Prago na razstavo, ki je bila pod cesarjevim pokroviteljstvom, vender ni bil kaj posebno nevarnega. Našim županom in drugim avtonomnim veljakom ne bi bilo škodilo, da

so si ne samo ogledali razstavo deželnega odbora, mesta praškega in okrajnih zastopov, ampak se tudi seznanili ž njih poslovanjem in se prepričali, kaj velja avtonomija, če jo znajo ljudje dobro rabiti. Tudi osebne dotike z dotičnimi češkimi funkcijonarji bi nam bile le na korist. Mi imamo tudi veliko število móž, ki se kaj radi hvalijo s svojo nezavisnostjo, ali zakaj jih ni videti pri takih izvrstnih prilikah, da bi bila reprezentacija našega naroda primernejša in popolnejša? Sicer smo demokratiški narod, ali neka hierarhija je povsod potrebna; udje morajo imeti tudi svojo glavo. Jaz spoštujem iz globočine svoje duše vsak stan — v primerno razvitem narodu in v jednaki državi drug drugega le dopolnjujejo — vender ne morem zatajiti, da sem se čudil, ko n. pr. 400 Slovencev in Hrvatov pri vhodu na razstavo ni imelo govornika z višjim stališčem od hrvaškega učitelja ali pa s kakim slavnim imenom. Ako pride narod k narodu, treba se je tudi o vsem prej natančneje dogovoriti, da ni neprijetnostij in nemilih spominov za oba. Sosebno napačno pa je, da se taki dogovori in vse vodstvo prepuščajo podjetniku. Ako teh stvarij, razven tehniških, ne vzame v roke kako društvo, naj se vsaj ustanovi poseben odbor in naj se mu postavijo na čelo primerni možje, ki že s svojim imenom marsikoga privabijo k skupnemu izletu, ker jamčijo zato, da se bo vršilo vse spodobno. V tem oziru se je bilo mnogo učiti od Poljakov; tako se je n. pr. tri mesece prej oglašalo, da bo poljske umetnike in pisatelje, katerim se je pridružilo mnogo profesorjev in drugih inteligentnih móž, vodil častiti slikar V. Kossak. Jednako so se vsakokrat izletniki sami najprej natančno dogovorili o programu z društvi, od katerih so se dali vzprejemati. Kak vtisek pa mora napraviti n. pr. dogodek, da so pri tretjem slovenskem izletu ostali sedeži v parteru »Narodnega gledališča«, za katere so se ljudje takrat trgali, na čast Slovencem prazni, po krivdi vodje — podjetnika, katerega že ni bilo več v Pragi? In mnogi češki prijatelji Slovencev niso vedeli, kam naj gredo iskat svojih gostov! Več organizacije nam je treba tudi pri takih prilikah!

Prinêsi češka razstava tudi nam Slovencem še druge koristi razven one moralne za vse Slovanstvo! Upam, da so se mnogi rojaki, ki so jo videli, tudi marsikaj učili od nje. Žal, da niso prišli tudi na kmete in v mala mesta, da bi videli, koliko truda, učenja in varčnosti je treba, da se ustvari kaj takega, kakor je bila češka razstava. Godilo bi se mnogim gotovo kakor jednemu iz naših blagih móž: sanjal je vedno, da bi bil najsrečnejši, ako bi imel veliko češko posestvo. Prišel je res na Češko, ali ko je videl, kako se mora tam delati, niti sanjal

ni več o taki sreči. Za Boga, ne sodite o Čehih samo po tem, kar berete o njih ali celo slišite od njih samih: češki radikalizem ni tako strašen, še menj pa dosleden, kakor ga rišejo dunajski in po njih tudi naši listi, seveda tudi mnogi Čehi sami; češke demonstracije pa so po svojem jedru prav nedolžne. Češki narod je zaradi vedne in težke borbe za življenje neizmerno praktičen, prozajičen in trezen, ima tako malo praznikov, da so oni, katere vender prireja, precèj podobni njegovi književnosti, ki je sentimentalna in mnogobesedna iz istih vzrokov.

Velikost in moč češkega naroda delajo njegova p r a v a svojstva, o teh pa nam je pripovedovala vsa razstava. Popolno sliko ste dobili, če ste opazovali tudi narod na nji. Razstava mu ni bila zabava ali igrača, ampak sveto delo, katerega ni samo ljubil, ampak tudi marljivo izučeval od kraja do konca; z velikim zanimanjem so se poslušala razna predavanja na razstavi, prirejali so se shodi različnih strokovnjakov, tudi obrtniških, iz vseh čeških deželâ. Čustvu za postavnost in red, za katero je češki narod vzgojen po mnogoštevilnih svojih društvih, morali ste se čuditi. Delati pota z vrvicami med ogromnim občinstvom, bila je Sokolom skoro igrača; kakor zid je stal narod za društvi in šolskimi otroki pri cesarjevem vhodu po praških ulicah. In kako mirno in resno se je ljudstvo valilo po večerih samo po jednem poti v Prago nàzaj! Meni je imponirala svečanostna tišina, ko se je po razsvetljavi na razstavi v predvečer sv. Večeslava nad 70.000 ljudij vsipalo proti mestu; zdelo se vam je, da nikdo niti ne govori. Primerjajte temu veselost Dunajčanov, ko se vračajo pri jednakih prilikah iz Pratra, skoro vsak s svojim lampijončkom: koliko slišite pri tem klicev, vriskov, koliko zabavnih besed in tudi petja! Kaj pa bi se še videlo in slišalo pri nas in v Zagrebu? Še čudovitejša je bila skoro neverjetna zmernost. Na Dunaji so še tudi meseca septembra ljudje prihajali po večerih razveseljevat se na zemljedelsko in gozdarsko razstavo, in do polnoči je bilo pri vinu povsod živahno; v Pragi pa se je v isto dobo razstava, ko so zamrkli žarki čarobne fontane, takoj izpraznila, da skoro niste več videli žive duše. Da so bili n. pr. taki lokali kakor turška kavarna zaprti že ob deveti uri, raztomalči vam zapoved policije, ki je bila tudi v takih stvareh neizmerno stroga, ali kdo je odganjal ljudi od njih pivaren — svoja piva ljubi vender vsak Čeh — vinaren in »ochutnavaren«, da niso čakali jednajste ure, ko se je razstava zapirala? Svojim jugoslovanskim rojakom hočem še rešiti v spomin tudi dve številki, ki se tičeta češke zmernosti in treznosti, iz malih vestij čeških časnikov. Kot kuriozum se je poročalo, da se je pri slavnosti prvega milijona, ko je

bilo na razstavi nad 82.000 ljudij s plačanimi vstopnicami, tedaj skupaj gotovo nad 90.000, izpilo 62.000 litrov piva in 232 vina. Žal, da nimamo zagrebške statistike o jednakih dneh, kaj bi nam pripovedovala o res staroslovanskem gostoljubji in pitji, ki je že tudi jednemu iz hrvaških pesnikov izvilo obupen klic iz domoljubnih prsij? Res, naše življenje je lepše v trenutkih, ko se nam smeje zlato vince med petjem in govorniško povodnijo, zato pa se tudi korenito razlikujemo od Čehov v duševnem, še bolj pa v gmotnem oziru. Koliko kapitala, zdravih močij, talentov, še več pa značajev je že pogubilo naše veselo življenje! Kaj je Hrvaška s svojo veliko avtonomijo nasproti Češki, in kaj bi bila Češka, ko bi imela jednako samostalnost, kako bi jo znala porabiti in čuvati: majhna razpravica o tem bi bila veliko delo kakega hrvaškega rodoljuba!

Mi Slovenci se moremo seveda še menj primerjati Čehom po svoji veljavi, ali drugače smo si gotovo najpodobnejši: živimo v jednakih ali še hujših razmerah, vender tudi naše ljudstvo po svoji omiki in zavednosti stoji više od vseh svojih južnih bratov. Tudi naša dotika s tujimi življi iz ranih dob ni bila brezpogojno škodljiva. Tudi mi smo zidali in še zidamo od zdolaj, ali moramo se izpremeniti tudi v narod v pravem pomenu te besede. Posnemali smo do sedaj Čehe v marsičem, naj nam bodo s svojimi pravimi in dobrimi svojstvi učitelji tudi v bodočnosti! Še bolj nego Češka je jedna naših deželâ popolnoma v naših rokah in ta se vedno oziraj na to, da reprezentira večkrat ves slovenski narod in da mora marsikaj ustvarjati za vse Slovence. Drugače ne pričakujmo pomoči od nikogar, še menj pa mislimo, da nam bo zreli sad sam padal v naročaj. Čehi bi lahko tudi pred razstavo in sploh pred vsakim spomenikom svoje narodne prebujenosti postavili nadpis, kateri se blišči z »Narodnega gledališča«: „Národ sobě«! Po jednakih potih moramo hoditi tudi mi, zlasti pa pomniti, da so podlaga pravemu napredku in resnični nezavisnosti omika, marljivost, delavnost, zmernost in gmotna blaginja. Naj širi uspeh češke razstave te resnice tudi pri nas!

Biríča Suhodláka najhujši pot.

Spisal **F. K.**

(Konec.)

6.

Sorščák zavije čez hrib, Suhodlàk pa proti niže ležečemu Volbenku. Ali duša njegova je ostala gôri pri mladi vdovi. Kakó se je sladko smijala in sukala okolo njega in žive očí upirala vánj toli prijazno ali celó zavêdno, da mu je koprnelo srce! Danes mu je Mina bolj ugajala, nego óna rdečelična točájka v Podrtini, zaradi katere jih je moral toliko preslišati od zakonske svoje druže. Ozrè se nazaj. Še gorí luč v beli hišici. Kakó ga vabi nazaj! Suhodlàk sicer ni poznal močí gorskih Vil, toda take ali jednake so morale biti. Zastonj se braniš, Cene! Premagale so celó Grke, ko so se vračali s trojanske vojske!

In Cene Suhodlàk obstane. Kakor severna zvezda mornárjem na razdivjanem morji, takó migljá njemu sredi snežene puščave lučica iz hišice tam gôri na robu.

Tedaj mu šine v glavo srečna misel. „Kaj veljá, ako se vrnem k lepi Minici in nočim tam gôri? Jutri zarana še dospem lahko na Volbenk.« In Suhodlàk se vrne. Kakó lahko se dviga sedaj, in kakó težko je lezel prej v nižavo! Zastonj se ti ne čudijo, moč ljubezni! Celó mórje vzdiguješ, ko se je zaljubilo v luno, kakor pravi pesnik.

„Ljuba Mina, odprì! Srečna zvezda me je privêdla nazaj k tebi,« reče Suhodlàk in potrka lahko na okno. Kakó vesela mu hití Mina odpirat!

»Sedaj pa le urno zopet hruševca na mizo!« zakliče Suhodlàk. »Sedaj naj si tudi ubogi uradni trpin kàj privošči.«

Bil je izredno dobre volje. Ravnokar se je še tresel od mraza, da so mu škripali zobjé tam dôli v divjem gozdu. Sedaj pa sedí pri topli pêči. Steklenica sladke pijače stojí pred njim. Kakó se prilega grlu, to vé le ôni, ki je sam že moral gaziti snežene jarke in griče. Kakó izpreletí jeden sam požirek vse žile! Poleg njega pa sedí drobna Minica. Da je Suhodlàk poznal besede nemškega pevca, ki pravi, da je prostora dovòlj tudi v najmanjši koči dvema srečnima zaljubljencema, tedaj bi bil izvestno pristavil: »Toda še bolje se jima godí, ako imata zakurjeno peč in dobre pijače steklenico.« Suhodlàk je bil srečen!

»Mina, véš kaj, čimdalje bolj mi ugajaš. Ali bi me vzela za možá?« nagovarja jo, zatajivši ženo svojo.

»Kaj bi počela dôli med meščani? Vêsti se ne znam in tudi oblačiti ne, kakor je navada dôli pri vas.«

»Ne skrbi. Temu se hitro priučiš, in gospôdski klobuk ti bode prístojal takó lepo, da bodo celó véliki gospod iz kancelije gledali za tabo in rekli: ‚Glej, glej, kdo bi si bil mislil, da ima Suhodlàk táko gospó'!«

Suhodlàk je obetal Minici klobuk, in v tem popolnoma pozabil, da je obljubil ženi svoji za novo leto nov robec. Pozabil je tudi mnogo drugega, takó da mu je Minica verjela. Moj Bog, katera preprosta déklica bi se ne dala premotiti, če ji govoriš o klobukih, gospôdskih oblačilih in drugih jednakih mičnih stvaréh!

Suhodlàk je čimdalje boljše volje. Napósled si mora s petjem dati odduška. Zapôje prav primerno:

»Sem hodil na róvte,
Sem ptičke lovíl,
Sem ptičkom nastavljal,
Sem Min'co dobíl . . .«

Suhodlàk je na vrhunci sreče. Toda čuj, kaj je to? Z nasprotnega griča se razlegajo krepki glasovi stare národne pesmi:

»Po goricah je ivje,
Po dolin'cah pa mraz . . .«

Kdo bi utegnil v tem mrazu prepevati po gozdu v največjem snégu? In vrhu tega še o mrazu! Ta se ne bojí snegá kakor Suhodlàk! Ko petje utihne, zauka prav ta ponočnjak takó močno, da odmeva od Sv. Jošta do Šmarjetne gôre.

»Oh, on prihaja, to je njegov glas!« šepne prestrašena Minica in se hitro odmakne od preprijaznega Suhodláka.

»Kdo je ta on, ali pride morda sèm?« le-tá vpraša boječe. Imel je slabo vest.

Toda ni utegnil dolgo vpraševati. Že se čujejo stopinje, udirajoče se v sneg.

Pri oknu se pokaže kosmata moška glava in grdo zareží. Suhodlàk, sedaj ti pojde trda! Kam bi izginil? Pod klóṗ za mizo zleze, zakaj skrajni čas je.

Minica ne hití dovòlj odpirat, in prišlec telebi takó silno na vrata, da odleté iz zapahov.

»Minica, danes ti ni treba želeti dobrega večera, ker ti ga je želel drug pred menoj.« Takó pozdravi prišlec. Visok je, krepak in

ves obrasel. Puško risanico ima na rami, čez pleča pa mu visí ubita lisica. Bil je Tone Laver, kateremu je Suhodlàk nosil pozovnico. Minica je bila njegova ljubica, in prav zaradi nje se je sprl z očetom, starim logarjem. Kakor je Suhodlàk Minici zatajil ženo svojo, takó je tudi ona njemu zamolčala zvezo z Lavrom.

»Birìč Suhodlàk je bil tukaj. Ker ni mogel več dalje, morala sem ga vzeti pod streho. Saj je bil k vam namenjen,« takó tolaži Minica razjarjenega ljubljenca.

»Kaj vraga, k nam hoče ta biríški postopač? Da bi me tiral v ječo, kàj ne? Torej nikar da bi prišla ta predpust ti k mêni na Volbenk za ženo, spravil bi me starec rad biríčem v róke? In ta potepuh mi hoče še ljubico zavêsti, predno ujame mêne? Kam je izginil sedaj? Pokaži mi ga, da mu nekoliko prerahljam kostí.«

Suhodlàk v svojem slabem skrivališči že misli, da se mu bliža zadnja ura. Pod mizo notri spozná pregreho svojo. Pred očí mu stopi dobra žena Mica, in prav milo vzdihne k sv. Joštu, ki gospodari v tem hribovji ter čuva dobre ljudi in strahuje hudobnike. In res, skoro je rešen neznosnega zavetja.

Ko Laver kolne biríške kostí, tedaj potegne Suhodlàk nogo, ki preveč molí izpod klopí, nekoliko k sebi. Zdajci prekopicne stol. Laver ga zapazi, skoči kakor besna zver k njemu in ga potegne izpod klopí. Samó jeden mogočen sunek — in Suhodlàk se valí v mehkem snégu dôli po strmini.

Kolikor se je tožil danes na sneg, ta trenutek ne more prehvaliti Bogá, ki je podelil snegu táko mehkôbo. Še jedno dobroto je imelo zánj to prehitro slovó: utegnil ni plačati hruševca. In kakor gotovo je on cesarski birìč Cene Suhodlàk, takó gotovo ga ne bode več blizu! Kdor se zadnji smeje, ta se smeje najlože.

7.

Ušel je trdim pestém Lavrovim. Milo se ozrè proti Sv. Joštu, ki ga je rešil tolike nevarnosti, in hvaležne molitve pošilja h Gospodu vojnih trum, ki je mogočnejši od Lavra. Toda kaj sedaj? Sneg mu seza do pása.

»Lisice imajo jame, in spitani jazbec dremlje v topli jázbini, samó jaz, nesrečni Suhodlàk, nimam mesta, kamor bi naslonil glavo svojo,« takó vzdihuje.

Tedaj pa začuje od hišice, kjer se je nedavno čutil v malih nebesih, popevanje, gotovo nánj napérjeno:

»Ne hôdi na rovte,
Ni Mine domá!
Ni moja, ni tvoja,
Je Laverjeva.«

Suhodlàk zaškriplje z zobmí in zapretí s pestjó. Vender ga obide groza, mislečega, da se morda nocoj še srečata.

Nebó je jasno kakor ribje okó. Neznatnim drobnim kristalom so podobne blesteče zvezde. Rimska cesta pa se sveti kakor srebrn pas, posut z dragimi kameni.

Gozd Volbenk se razprostira pred njim. Toda kje je logarjeva hiša? Molčé gazi na célo. Tam iz gošče se mu oglaša sova. Pod strmim javorniškim lesom laja gladna lisica, da ga izprelétuje groza.

Gazi že debelo uro, sedaj nizdolu, sedaj zopet kvišku. Utrujen je, in noge mu zastajajo. Pride v jarek, podoben zágati. Po njem teče bister studenec. Nad njim se dviguje strmina. Močí mu pojemajo. Ne upa si vkréber. V tem snégu je ni mogoče pregaziti. Zajedno ga obide spanec. Véliki trud in nekoliko tudi žganje ga je omotilo. Oj, kakó prijetno bi bilo, da si nekoliko počije kàr tukaj v snégu! Vsaj ne zeblo bi več. In res, Suhodlàk séde.

Kakó mehkó, kakó hladilno je! Očí se mu nevedé zapirajo. V duhu pa vidi velikansko plešočo véščo, katere ga je svarila málinarjeva hči v Rákovici. Naravnost v Nartovčevo hišico na robu ga vodi.

Toda uhó, tanko Suhodlákovo uhó, še ni otrpnilo. Čuj, nekakšen šum, kakor bi renčala zverina, zasliši se v obližji. Suhodlàk se vzdrami. Oj, groza! Tam gôri na vrhu, dober streljáj od njega, premika se nekova pošast. Kaj je, ne more razločiti. Tudi grdo renčanje ali tuljenje mu ni znano.

Zver se mu bliža čimdalje bolj. Očí se ji svetijo, kakor bi ji bil vteknil dva žareča oglja v glavo. Zmiraj grozneje renčí. Le še nekoliko korakov je od njega. Iz dnà srca kliče na pomoč Mater božjo in sv. Jošta. Obeta plačati dve maši, ako se reši te pošasti. Sedaj se pošast postavi na zadnje noge. Suhodláku se ježé lasjé, da privzdigujejo kapo. Kaj, ko bi bil pravi peklenšček? Morda je prav ta zadavil Rákovčevega Janeza, in sedaj prihaja vrsta nánj, ker se je pri Minici takó pregrešil.

Stemní se mu. Le pošast še vidi pred sabo, vedno večjo in večjo. Urno se prekriža, napnè zadnje močí in skoči na nasprotni rob. Samó jeden neznanski skok — in v velikanskem plazu izgine Suhodlàk po

strmini z glavo naprej. Daleč, daleč dôli v precèj prostorni ravninici se zopet zavé. Skrivàj pobolščí iz snegá, ali gré pošast za njim. Toda vse je tiho. Zleze torej iz plazú, ves opraskan in raztrgan. Lepe nove kape ni môči najti. Bržkone jo je izgubil, ko so se mu od strahú ježili lasjé.

Nič ne dé, da je le rešen grozne pošasti! Saj ne gré prvič brez kape domóv. Kmetom iz Stranske vasí je nosil pred leti pozovnice na kazensko sodišče. Svojili so si nekov gozd. Tedaj so ves srd, katerega so kuhali na gospôdo, ohladili na njem. Žené, možjé in otroci, vse ga je drevilo daleč iz vasí. In kar je takrat padlo na potrpežljiva pleča, moralo se je tudi voljno prebiti. Kapo so vzeli kmetje, nesli jo v vás kakor bojno trofejo in jo obesili na najvišjo hruško. Ali izkupili so jo! Kakor je pohlevno bežal, takó je ponosno primahal za nekaj dnij v vás. Na vsaki stráni ga je spremljal orožnik s svetlim bodalom. Snel je kapo s hruške in imel do danes celó dve. Takrat jih je nasukal, te kmete!

Ko se torej Suhodlàk v snégu zopet zavé, odleže mu. Rešen je dveh nevarnostij. Da je v snégu zaspal, bil bi zmrznil, in plaz ga je odnesel izpred očij óne mrcine.

Kaj je bila prav za prav tista pošast, tega niti dandanes ne vé. Medved ni bil. Medveda je poznal, dà, še predobro se je seznanil ž njim, ko je nekdaj cigane službeno izganjal, ker so beračili z medvedom. Lopovski cigan je kosmatinu nalašč popustil verigo, in oščenila ga je zver po rami, da mu je odtrgala rokav in nekoliko kože. Torej medved izvestno ni bil. Volk tudi ni bil, ker je kobacàl po dveh. In očí so se mu svetile kakor risu. Kdo vé, ali ni bil pravi peklenšček!

8.

Suhodlàk se pozorno ozira. Ne vé, kam bi se obrnil. Toda glej! Človeške stopinje v snégu, in še nove! Prešlo ni dolgo časa, kar je moral tod nekdo hoditi. Stopinje se skoro razširijo v ozko gaz. Ugleda pred seboj ostrešje neke hiše; gotovo je Lavrova. Vsa je skoraj zasuta v sneg.

Sedaj se čuje glasno vpitje. Tù se prepirajo. Suhodlàk zleze na vrh zagréba ali zapada, ki se malone dotika strehe. Iz nova se mora podričati. Z zagréba smukne naravnost v vežo, ker so vrata odprta.

Tukaj se mu prikaže zopet nov prizor, ne menj grozen od prejšnjih.

Stari Laver se tišči v kotu. V roki ima kol, s katerim se brani. Sin pa drží napet samokres. Kakó je mogel pred njim priti sèm, to je Suhodláku uganka. Še grše gleda nego gôri pri Nartovci, ko ga je takó hitro zalučil po strmini.

»Ako ne ustopite tožbe in mi ne izročite hiše, končàj se najino življenje!« kričí mladi Laver.

»Rajši vidim, da se na čepuljskih pečéh belijo moje kostí!« Divje gleda pri teh besedah starec in zaničljivo se grohoče razjarjenemu sinu.

Suhodláku bi se zopet ježili lasjé, da si ni z robcem obezal gole glave, ko je izgubil kapo.

V tem trenutku se prikaže pri vratih strahotna oseba Suhodlákova. Z belim robcem ima povito glavo, ostali del je pokrit s snežno odejo. Podobnejši je duhu nego biríču.

Oba logarja se ga prestrašita. Suhodlàk ne zine besedice, vrže pozovnici na sredo hiše in izgine zopet kakor duh.

9.

Na konci Lavrovega travnika obstane. Pogleda tjà gôri proti Sv. Joštu. Pozlačeni križec na zvoniku lepe rómarske cerkve se sveti na vrhu gôre. Na drugi stráni se vidi Šmarjetna gora. Brez pota krene naravnost proti nji.

Pride v ozko dolinico. Pretaka jo močen studenec. Kjer je tekel, skopnel je sneg, takó da lahko pri kraji stopa po kópnem. Toda potok se skoro razlije v široke, močvirne travnike. Pokriti so sicer s snegom, ali pod snegom stojí voda. Do kolena mora brêsti vodo, više gôri pa rije po snegu.

Takó vender srečno pribrêde in prigazi do vasí Górenje Bitnje. Ravno za Križnarjevim skednjem izkobacá iz mlakuž. Trda noč je še. Zavije mimo hiše. Zopet nekaj novega Suhodláku! Visoko gôri na lestvi vidi precèj veliko, debelo moško osebo. Preveč je že izkusil nocoj, zató si ne upa ogledati te nove prikazni. Naredí takó, kakor óni izkušeni pes, ki nalašč ni hotel pogledati mačka. Dosti je imel opraviti z vééčami, s pošastjo in z logarjem. Noč ima svojo moč.

In Suhodlàk koraka dalje, ne menèč se za skrivnosti, ki se godé vrhu lestve. Po ozki gázi pride srečno na cesto.

Zvezde že bledé, samó danica ima še ves svoj sijaj, ko koraka Suhodlàk po savskem mostu nazaj v mesto. Kadar potrka na vežna vrata svojega stanovanja, pride mu žena vsa objokana naproti:

»Nesrečni človek, kje vender hodiš? Ali se ti nič ne smilim jaz in deca, da nam napravljaš take skrbí in táko žalost?«

»Bogá zahvali, Mica, in Mater božjo pa sv. Jošta, da me še vidiš živega! Pričakoval nisem, da bodem še kdàj spal domá! Mislil sem, da mi je Bog odločil prihodnje stanovanje med hribi in lesovi,

med medvedi in volkovi. Dà, nesrečen je bil ta dan záme, in srečna ura, ki me je rešila!«

* * *

Suhodlàk 'si je dobro ogrel prezeble ude, potem pa zopet pokorno služboval dalje. Ostri predstojnik je odšel, in Suhodláku se je tudi obrnilo na bolje. Deca so mu dorasla; jeden je že pel novo mašo in lahko napravi očetu dve suknji namesto jedne.

Le Volbenk mu ne gré iz spomina. Ko se dolgih zimskih večerov zbira vesela družba vinskih bratcev, zadovoljno srkajočih dobro kapljico pri Golarji, tedaj se razveže našemu Suhodláku jezik in pripoveduje vam po dolge ure o samem Volbenku. Stalni gôstje so mu izkitili važnejše dogodke s krepko šalo. Natanko mu opisujejo, kakó visoko so mu stali lasjé, ko so mu odnesli kapo, in kakó se je valil z zajcem. Tudi o véšči ga izprašujejo, ali o nji najrajši molčí, le časih se nekoliko namuzne, češ, jaz že vém, kakó je nevarna. Najbolj ga izprašujejo sósebno lovci, kaj je bila prav za prav óna zver, ki je imela medvedjo hojo, volčji glas in risje okó. Suhodlàk jo je pa le videl in tudi ušel ji je, hvala Bogú in sv. Joštu!

Trdno je prepričan, da je bil sam peklenšček, ki je podpihoval oba logarja — in morebiti celó njega samega tam gôri pri Nartovci. Zató tudi ni pozabil sv. Joštu na čast plačati dveh maš, ker ga je rešil te grdobe.

Ako dobí kdàj plemstvo, tedaj si omisli v grbu gozd Volbenk in v njem sv. Jošta, kakó hudiča seka, nalik sv. Mihaelu. Sv. Jošta pa bode obkrožala velika véšča.

Končujé svoje pripovedovanje, omenim naj še, da je bil mladi logar obsojen na šestnajstmesečni zápor. Stari logar je kmalu umrl. Hiša pa je pogorela. Govorí se o tem požaru to in óno. Razrušeno židovje še stojí. Sredi njega poganjajo že čvrsti mecêsni in borôvci. Tudi gozd je svojina tujim posestnikom. Sedaj je že druga ženska njegova lastnica.

Zaradi ženske se je vnel prepir med obema logarjema, ki je napravil toliko muke Suhodláku. Mlada si še, brdka Rezika, ki sedaj gospodinjiš na Volbenku, zatorej toliko bolj pazi, da se ne priklati zopet v starodavni Volbenk hudobni duh, ki bi motil blagodejno gozdno tihoto!

Fizijološki pomen vode za rastlinstvo.

Spisal Viljem Rohrman.

Neprestano obteka voda našo zemljo; dalje in dalje potuje iz potokov v reke, iz rek v mórje, iz katerega se zopet dviga v nevidnih hlapih, zgoščujočih se visoko pod sinjim nebom v oblake. Te gonijo vetrovi po vsem širem svetu, da kakor dež in druge padavine namakajo zemljo, napolnjujejo izvirke in napajajo žejno rastlinstvo.

Rastline rabijo neizmerno vode za življenje svoje, in kakó neizogibno potrebna je voda zánje, o tem je izvestno že vsakogar prepričal blagodejni dež, kateri je po daljši suši napojil suha tlà.

Da je voda bistven življenski pogoj rastlinam, sklepamo lahko že iz tega, ker je glavni obstojni del vseh rastlinskih organov. V raznih rastlinah je sevéda različno mnogo vode, proti njih téži pa vsekdar zeló veliko. Koliko vode imajo posamezne rastline, določimo preprosto takó, da rastline posušimo na zraku in potem stehtamo. Razlika v téži nam kaže, koliko vode je izpuhtelo iz usehle rastline. Posušena senožetna trava izgubí n. pr. $^3/_4$ svoje téže; iz 100 *kg* zelene trave dobimo torej povprek 25 *kg* sená, sušenega na zraku. To senó pa še ni popolnoma suho, t. j. popolnoma brezvodno, temveč izgubí po umetnem sušenji pri 100° do 110° C. še káko sedminko svoje téže.

Zelnate rastline, sočni plodovi in mesnate korenine so sósebno vodene. Takó je n. pr. v špinači 88%, v paradižniku 92%, v špargeljnu 93%, v salati 94%, v kumarah 95%, v grozdji, češnjah, breskvah, hruškah, jabolkih, malínah, jagodah in brusnícah 78 do 89% vode; v krompirji, pési in korenji pa nahajamo 75 do 88% vode. Nekatere povôdne rastline in gobe je imajo 90 do 95%. Vender tudi trdni rastlinski deli so jako vodati. Surovi les ima 40 do 50% vode.

Rastline so torej v obče zeló vodate, in po množini vode, ki je v njih, sklepamo prav lahko tudi, koliko je potrebujejo za življenje. Sevéda so v tem oziru še zeló velike razlike med rastlinami. Površen pogled na zemeljsko odejo nas o tem poučí do dobra.

Površje naše zemlje je čez in čez odeto z rastlinstvom, dasi ga pokriva še mnogo bolj razno vodovje in golo pečevje strmih gorâ. Ali če pogledamo na dnò vode, vidimo, da je tudi porasteno z najraznovrstnejšimi rastlinami; tudi na videz goli planinski vrhovi niso brez njih. Da potrebujejo povôdne rastline in kamenoživke

primeroma s pozemeljskimi rastlinami takisto razne množine vode za obstanek, baš ni treba dokazovati na dolgo in široko. Zanimlje nas pa vprašanje, zakaj in v čem je voda tolikega pomena za rastlinsko življenje.

Navêdli smo že spredi, da je voda poglavitni del rastlinskega telesa. In res nahajamo vodo v vseh najmanjših rastlinskih tvorih — v vsaki staníci, od katerih je rastlina zgrajena, kakor satovje od nebrojnih célic. Vse rastlinske staníce brez izjeme, ki so iz večine mehurčkaste ali vrečaste, napolnjene so s kapljevino, takó zvanim »staničinim sokom«, ki je največ sestavljen od vode. Ali voden ni le staničin sok, temveč tudi trdna staničina kožica, katera obkroža staníce in katero zmatramo gledé na nje nalogo po pravici za okostje rastlinskega telesa. Voda napolnjuje torej vse rastlinsko staníčje, in smelo rečemo, da je tista snov v rastlini, od katere je tudi zlasti zavisna podoba posameznih nje organov.

S toliko množino vode je sorazmerna nje neprecenljiva važnost, katera se v rastlinskem življenji razodeva zlasti v dvojnem oziru. Voda je namreč osobito jedna najvažnejših redilnih snovíj za rastline in potem tudi posreduje vzprejemanje ostalih trdnih redilnih snovíj. Razven tega prevaja redilni sok iz organa v organ in se udeležuje vseh prikazov življenja, zlasti prilikovanja in preosnove.

Vode potrebujejo rastline ves čas svojega življenja, od kalenja do zorenja. Speča kal v semeni se vzbudí šele tedaj, kadar se je semensko zrno o primerni toploti namočilo in napelo ter je voda v zrnu nakopičeno zalogo živeža izpremenila v lahko užitne redilne snoví. Potem predrè vzbujena kal semensko kožico, požene koreninico v zemljo, dočim se vzpenja steblo in listje iz tâl. Nekatere rastline potrebujejo že za kalenje izjemno veliko vode; takó n. pr. morajo pridelovalci riža sejati že prej v vodi namočeno seme na preplavljene njive, da dobro izkalí. Prav to je rêči o vseh močvirnih in povôdnih rastlinah.

Ko požene mlada kal koreninico in je ozelenelo prvo listje, že vzprejema vodo váse, in to traja potem nepretrgoma, dokler rase. Neprestano se dviga voda v rastlinah, dokler ne pride v listje, iz katerega zopet nevidno izhlapeva. Obtok vode v rastlinskem telesi je zeló živahen; od staníce do staníce, od organa do organa se pretaka — od spodnjega konca korenin do najvišje vejice, do zadnjega lista.

Z vodo vred vzprejema rastlina — tukaj mislimo na pozemeljske rastline — tudi ves živež iz zemlje, sestojèč od raznih mineraliških solíj. Ker pa trdne snoví ne morejo predreti koreninske

kožice, da bi stopile v rastlinsko teló, četudi so majhne kakor najdrobnejši prah, morajo biti za vzprejemanje raztopljene v vodi. Prehod redilnih snovíj iz zemlje se vrší torej le s pomočjo vode. V to zvrho je voda, ki obkroža zemeljske drobce, v neprestani dotiki z vodo, ki napaja staničino kožico na koreninah, in ta zopet s staničinim sokom.

Da se vzprejemajo raztopljene redilne snoví, imajo večinoma vse pozemeljske rastline posebne sesalne staníce, ki so takó rekoč prirastene zemeljskim drobcem. Vsi podzemeljski ali na zemlji ležeči rastlinski deli, katerim je srkati živež iz tâl, morajo imeti takšne sesalne staníce. Mnogi mahovi — jetrenjaki jih imajo na spodnji stráni, ploščato na zemlji razgrnjene steljke (thallus); sicer pa so iz večine tikoma konca rastočih korenin. Sesalne staníce so podobne zeló majhnim in nežnim cevém. Na prosto okó se nam vidijo kakor drobni lasci, in zató jih imenujejo rastlinoslovci tudi »koreninsko lásje«. Časih so lasci takó gostí, da je konec korenine prevlečen kakor z žametom. Drobnogled nam kaže, da ti lasci niso drugega, nego zeló iztegnjene in z nežno kožico obkrožene staníce, polne staničinega soka. Kadar pa je v zemlji vedno dovòlj vode in redilnih snovíj v neposredni dotiki s koreninsko kožico, ostanejo sesalne staníce ploščate in ne izrasejo v lasce.

V sesalne staníce prihaja voda z raztopljenimi redilnimi snovmí vred po vpoji ali endosmozi. Po tem prirodnem zakonu prestopa menj gosta voda iz zemlje skozi kožico v sesalne staníce, kjer je vodeni sok vedno gostejši. Staníce se zategadelj takó zalijejo z vodo, da nastane tlak (koreninski tlak), s katerim se pomiče voda tem hitreje iz staníce v staníco, vedno više in više v gorenji del rastline.

Majhna je sicer pojedina staníca, takó majhna, da jo napolni najmanjša kapljica vode; ali na milijone takih staníc deluje na koreninah kakor sesalne priprave, in neštevilne kapljice se pretakajo v deblo, kjer se družijo v mogočen tok, krožèč po vsi rastlini.

Ako pomislimo, koliko vode posrkavajo rastline, po kakó strmem poti in kakó visoko jih pogostoma dvigajo v svojem organizmu — v drevesih tudi po 30—100 *m* visoko — vprašamo se, kakó se li more voda takó visoko dvigati nasproti zakonom težnosti?

Poglavitni vzrok temu prikazu nahajamo v takó imenovanem koreninskem tlaku, katerega smo omenili nekoliko prej. Zaradi neprestanega vzprejemanja vode iz zemlje je koreninski tlak vztrajen in nezavisen od vodne porabe. Dogaja se zató čestokrat, da vzprejme rastlina več vode iz zemlje, nego je more porabiti in izhlapeti. To opazujemo zlasti spomládi kakor sploh za najmočnejše rastí. Preobila

voda izteka potem na ranjenih mestih; takó si razlagamo tudi obče znani prikaz, da se obrezane trte spomládi solzé. Prav takó se solzí tudi drevje, n. pr. breza, javor i. t. d., kakor sploh čvrsto rastoče in močno ukoreninjeno grmovje. Če deblo blizu tâl po čez odrežemo, vidimo, kakó močno se cedí sok iz njega. Časih je iztekajočega sokú čudovito veliko. Na otoku Javi rabijo nekatere lijanaste[1]) vrste »Cissus« takó rekoč za vegetabiliške studence. Iz prerezanih trt teče sok namreč takó silno, da je podstavljen kozarec nedolgo poln čvrste in hladilne pijače. V Indiji dajó nekatere rastline toliko sokú, da jih imenujejo »rastlinske studence« (Phytocrene), n. pr. P. gigantea, bracteata i. dr. Če prerežemo počez še mlado cvetno steblo mehikanske rastline »Agave Americana«, takó zvane stoletne aloje evropskih vrtov, izteče za 24 ur kakih 365 *g* in v tednu dnij 2500 *g* sokú. To izcejanje traja 4—5 mesecev, in krepka agava dá v tem času do 50 *kg* sokú, od katerega napravljajo Mehikanci opojno pijačo »pulque«.

Koreninski tlak provzročuje tudi tiste kapljice, ki visé pogostoma na koncéh žitnega listja in se kakor biseri leskečejo v prelepih mavričnih barvah. Te kapljice iztiska iz listja koreninski tlak; ljudje jih pa napačno tolmačijo za roso. Takó iztisnjene kapljice opazujemo časih tudi pri drugih rastlinah, pri máku, ogerščici, krompirji i. t. d. V suhem zraku se sevéda ne morejo tvoriti take kapljice, ker iztisnjena voda sproti izhlapeva.

Da se dviga voda v rastlinskem telesi, važno je dalje h l a p e n j e (t r a n s p i r a c i j a), zaradi katerega odhaja porabljena voda zopet iz rastlinskega telesa. Listne staníce in sploh od zraka obkroženi deli rastlinski — izvzemši deblo, odeto z debelo skorjo — oddajajo vodo neprestano kakor nevidne hlapove v zrak. Oddano vodo pa nadomeščajo z novo vodo, katero vzprejemajo iz sosednih staníc. Te jo zopet dobivajo od nižjih staníc, takó da primerjamo lahko ves ta proces nekakemu s e s a n j u, s katerim se voda dviguje iz spodnjih rastlinskih delov v listje. Spodaj v koreninah deluje torej tlak, ki potiska vodo navzgor, zgoraj v listji pa delujejo prava sesála za dviganje vode.

Pri lesnatih rastlinah jezé vodo, dvigajočo se v deblu, zračni mehurčki, ki uravnavajo dviganje vode; zaradi njih se v deblu lahko nabere veliko vode, katero rabijo potem ob suši. V lesnatih rastlinah se zlasti na jesen nabira voda, torej takrat, ko so organi za hlapenje (listje) odpadli. Celó pozimi vzprejemajo korenine iz globokih in gor-

[1]) Lijane so rastline, katere so po svoji rásti podobne navadnemu srobotu (Clematis Vitalba).

kejših zemeljskih plastíj vodo váse, ki se nabira potem v deblu. Marsikatera vsakdanja prikazen nam potrjuje, da je lesnati del rastlinski pravi vodnjak in regulator za prevajanje sokú. Lahko n. pr. opazujemo, kakó poredkoma véne veliko drevje ob suši, dasi izhlapeva nenéprestano obilo vode iz listja, in sicer zategadelj, ker je v deblu in vejah veliko vode; šele tedaj, kadar ta poide, listje véne. Vse drugače je to pri zelnatih rastlinah. Pri buči n. pr. opazujemo iz lahka ob toplih solnčnih dnevih na ovenelem listji, da izhlapí več vode, nego je morejo posrkati korenine. (Dalje prihodnjič.)

Pri slovesi.

»Pošiljal bodem ti pozdrave«,
Takó mi rekel je v slovó,
»Po ptičkah vsak dan iz daljave«,
Potem mi stisnil je rokó.

Odšel čez pólja in planine
Moj ljubček je med tuji svet —
Goré med nama in doline,
Nazaj ga ni že mnogo let.

Žgolí mi ptiček pesmi svoje,
Pozdrava pa ne izročí;
Poslušam ga in vém, kaj pôje:
Vém to, da ljubček zvest mi ní! ...

Alenka.

Pravljica.

Življenja, čuj, pravljica v srci speča,
Prihaja mêni često iz srcá,
Ko spev iz davnih časov se glaseča,
Čarôbna je pravljica tá:

»Otròk prežil si dôbo sreče zláte,
Obràz od toge solz ni bil rosán,
Vsak hip je sipal nove sreče náte —
A dôba ta — oh, sèn cvetán . . .

V življenje stopil jasnega si lica,
Redkejši vedno bil je sreče sòj,
Z očesom rôsnim zrl, kakó krivica
Ostavlja zmagovalka bòj.

Osível mož . . . Užaljen, samcat toži:
Sam v starosti ostàl, nezgode sin,
Zamrle nádeje ko cvetje roži,
Zamrl jedino ni — spomin . . .«

Življenja ta pravljica, v srci speča,
Prihaja mêni često iz srcá,
Ko spev iz davnih časov se glaseča,
Čarôbna je pravljica tá . . .

Rástislav.

Šivilja.

Naglo ubadaj, igla jeklena,
Naglo ubadaj in šivaj drobnó,
Ž njo pa teci, nitka svilena,
Ure kazalci na polnoč gredó.

Srečni nevesti šivam to krilo,
Ki ga obleče jutrišnji dan;
Ko ji veselje bo lice rdečilo,
Prízor to bode čarobno krasán!

Leto za letom igla ubada,
Šivam v samoti drugim ljudém;
Često na delo solza mi pada,
Ki jo izvablja žalost očém.

Kje ste, vi dnevi, ko z iglo jekleno
Sebi šivala sem krilo svetló?
Gledam pred sabo gomilo zeleno:
Njega počiva srcé v nji zvestó.

Venec poročni in nádeje svoje
V črni sem dela grob bolečin;
Žalna obleka ljubezni je moje
Veden, četudi jedini spomin.

Naglo ubadaj, igla jeklena,
Naglo ubadaj in šivaj drobnó,
Ž njo pa teci, nitka svilena,
Ure kazalci na polnoč gredó!

Alastor.

Bolna noč.

Viharna noč. — V potokih hudournih
Tik hiše voda se valí.
Temà ob mêni črna, v prsih burnih
Srcé kot skala me teží.
Vihar na tlà ob cesti drevje ruši,
Nemilo tuli skozi log;
Bolán ležim na udih in na duši,
Oh, kaj sem pač zadolžil, Bog!
Pustí za máno prêšli dnevi, prazni,
Pred máno vrsta bolnih dnij . . .
Neznane, čudne plešejo prikazni
Okrog zatisnjenih očij.
Iz tesnih prsij vzdihuem v noč globôko,
Na vročo glavo položim si rôko.
Živim li? V duši vstaja mi trpeči
Spomin, da sanjal sem nekdàj — o sreči . . .

Filodem.

Senanus.

Spisal **A. Funtek.**

I.

Samoten solnčen žarek se je prikradel skozi zamreženo okno pritlične pisárne in trepetal po velikanskih knjigah na pisni mizi knjigovodje gospoda Gregorija. Zvedavo je posvetil baš na dolgo vrsto ónih številk, katere je zapisala suhotna roka póstarnega možá v trgovsko knjigo, in razlil blestèč trak po pleši glavi njegovi, le po nekod še obrobljeni s šopki redkih lâs. Tiho je bilo v pisárni, samó dvoje peres je praskalo po popirji. Toda ne vselej. Časih se je ustavilo jedno peró, in ondu iz kota pri drugi pisni mizi, do vrha obloženi z zvezki in knjigami, zazvenel je pritrt vzdih v prašni zrak. Slišati ga ni bilo dosti, in razven vzdihovalca in gospoda Gregorija tudi ni bilo nikogar v sobi, da bi se menil zánj; knjigovodja pa se je itak tolikanj zagledal v račune svoje, da je zaprl uhó in srce sléharnemu pojavu stiskane duše človeške . . .

Dà, srce tudi! Gospod Gregorij je mož, ki se ne méni mnogo za svet in njega bridkosti; kaj li bi mu bilo do takšnih vzdihov, kakeršni se izvijajo sicer takó veselemu, in po njega sodbi tudi tolikanj lahkoživemu mladeniču, kakor je óni-le pri drugi mizi? Sicer je že pogostoma čul njega vzdihanje, časih, zlasti v prvi dôbi, kar je delal óni Pavel Vodè poleg njega, zazvenela mu je sredi najzamotanejših računov péta ali zvižgana pesem na uhó, da je šinil po konci, kakor bi ga bil gad pičil, in s strogo besedo zatrl razposajenosti, kakeršne ne sodijo v trgovsko pisárno. Brezuspešen ni bil njega odpor, zakaj mladi tovariš se je le še malokdaj izpozabil takó, da je motil resno delo nič menj resnega knjigovodje; toda popolnoma venderle ni mogel zadušiti živahnosti, katera je kàj slabo pristojala temu zatohlemu prostoru . . .

Resnica je, da nas končno vznemiri še tolikanj rahel šum, ako se ponavlja redno in vztrajno, in takó se je tudi že gospod Gregorij nekolikokrat zgenil, ko so se na zvočnih valovih rahlo, toliko da čutno, prizibali do njega óni zategli vzdihi. Ali zgenil se je le nevedé, ker je iz početka le uhó čulo óne neobične in prepovedane glasove, ne da bi se jih popolnoma zavédala duša. Marljivo je pisal dalje, kakor je že pisal leta in leta, zvest služabnik svojega gospoda, služabnik, kateremu so bile poslovne knjige dražje, nego vse druge knjige

in knjižice, kakeršne pišejo preprosti ljudje v brezposelnih urah, da ž njimi slepé samí sebe in druge nevedne duše človeške! . . .

Iz nova je vzdihnil Pavel Vodè. Gospod Gregorij pa se sedaj ni samó zgenil, nego odložil je celó peró in preko naóčnikov svojih strupeno pogledal proti mizi v kotu. Ostre so bile te sive očí pod košatimi obrvimi; videti jim je bilo, da so se že davno odvadile gledati prijazneje; tudi obraz je bil toli brezgiben, da si je bilo iz težka misliti dobrovoljen nasmeh na njem. — Počasno se je iztegnil, vzel pipo iz kota pri oknu ter jo tlačil skrbno in premišljeno.

»Danes menda zopet ničesar ne delate, Vodè«, takó napósled s suhotnim glasom pozdravi svojega tovariša. »Rad bi vas vender vprašal, ali ste že sklenili račun gospoda Slaka, ki seza že nazaj v nekaj let? Terjatve naše pri firmi Zelenčevi ste sevéda že takisto pregledali? In óno meníco Kraljevo, to ste prav takó že vknjižili? In potem — ali prosim vas, Vodè, to me umorí! Zdí se mi, da vzdihate že precèj dolgo, ne li?«

Nič odgovora.

»Vi ste neznosen človek! Toliko vam povém, kar čudim se, da vas naš gospod že davno ni pognal po svetu! To je posledica, ako je človek preusmiljen z ljudmi vaše vrste! Tega si niti misliti ne morem, da bi gospod Zorec ne poznal vaših nerednostij, ki se kažó le prejasno o sléharni priliki. O poslednjem čudovitem naročilu vašem, kjer ste otročje razmišljeni zapisali do cela druge številke, nego so vam bile ukazane, o tem niti ne trosim premnogo besed, ali to, da vas ne poboljša nobena beseda — no, Vodè, zapomnite si: da sem jaz vaš gospodar, niti jeden dan več bi vas ne gledal v pisárni, Bog sam mi bodi priča! Niti jeden dan več, ali slišite?«

»Slišim, gospod Gregorij!« oglasí se óni v kotu in umolkne. Najsi je bil res tolik grešnik, mehki glas njegov je bil venderle jako prikupen.

Gospoda Gregorija sloko teló se popolnoma vzravná na usnjatem naslanjáči. »Slišite, takó ste rekli« izpregovorí s poudarkom, »samó slišite in nič drugega? Vi se ne kesate, kaj? In še več! Zdí se mi celó, da se rógate, vi, mladenič, mêni, staremu móžu? No, toliko vam povém, doslej sem molčal, ali odslej, da vidite! O prvi priliki izpregovorim z gospodom Zorcem resno besedo, in ako je še kàj pravice na svetu . . .«

Knjigovodja ni izgovoril svojega pretenja, zakaj hipoma je ugledal poleg sebe njega, katerega je hotel opisati gospodu Zorcu, natanko,

kakor je vreden. Pavel Vodè je stal pri njem in mu ves prijazen položil roko na ráme.

»Kaj bi se jezili, gospod Gregorij!« dejal je brezskrbno. »Moj Bog, saj delam, kolikor morem, no, in ako se časih človeku ne ljubi, da bi se utapljal v te puste račune, ko mu vender bije živo srce v prsih —«

»Takó? Ne ljubi? Puste račune? Zivo srce v prsih? Krasno, Vodè, vi ste vzor vestnega komptoirista! Trgovec bodete, da nič takega! Ne ljubi se vam — no, resnično, ako je še kàj pravice na svetu, takega trgovca Bog ne bode dopustil na sramoto vsemu trgovskemu stanu! Sicer pa, do tjà je še daleč, Vodè, predno bodete vi sezali v trgovsko življenje naše! Bogá hvalite, ako ostanete še dolgo to, kar ste, nezasluženo plačevani komptoirist gospoda Zorca namreč. Trgovec, vi trgovec!«

In stari gospod raztegne vela ustna na zaničljiv nasmeh in seže po vžigalicah, da zapali pipo svojo. Mlademu móžu se hipoma zresní obraz, in krepko odgovorí:

»Vi zopet govorite neupravičeno, gospod Gregorij! Odkar delam poleg vas —«

»Delate? Vi ne delate ničesar.«

»Vidite, to je iz nova očitanje, kakeršnega ne zaslužim. Toda vi mi sploh dosihdob še niste dali pohvalne besede, nego vedno se zadirate náme, bodisi, da vam delam po volji, bodisi, da se mi časih pripetí nezgoda, kakeršna se končno nahudi vsakomur, vam tudi —«

»Vodè, jaz si prepovedujem —«

»Ah, kaj, nezmotni niste! Izurjenejši ste od mêne, to je vse. Kadar bodem jaz posloval toliko let kakor vi, delal ne bodem nič slabše, o tem bodite prepričani. Pomislite samí náse; morda je bil tudi kdàj čas, ko ste —«

»No, kakšen čas?« vzklikne knjigovodja jezno. »Menda me celó poučujete? Vodè, tega vam ne svetujem, sicer —«

»Ne poučujem vas nikakor, gospod Gregorij! Tudi nečem vas poučevati. Rêči sem hotel samó, da je bila tudi vam kdàj dôba, ko niste gledali svetá jedino le s trgovskega stališča; saj ste bili mladí ..«

»Mlad? Dà, mlad, ali takšen ne, kakor ste vi! Hvala Bogú!«

»Kakor sem jaz!« nasmeje se Vodè in se zasuče na pêti. »Kolikokrat ste mi že povedali to! Ali recite, gospod Gregorij, kakšen sem vender? Ali je to pregreha, da se ne zapiram v sobo kakor vi, kadar odhajate iz pisárne? Da hočem kàj imeti od svetá, da si časih poiščem vesele družbe, da hodim, recimo v gledališče, na veselice?

Ali res hočete, da bi hodil svojim pótem, sam, zapuščen kakor vi? Sevéda, prepričan sem, da bi me radi videli takega, in tedaj bi bili morda zadovoljni z menoj, ali pa tudi ne. To ni takó gotovo, zakaj časih ste precèj čudni, gospod Gregorij!«

Vodétove besede so gospoda Gregorija zbodle do živega, to se je videlo iz sléharne poteze na njega obrazu. V prvem hipu je gledal kakor odrevenèl na mladeniča, ki mu je z mirnim glasom pravil tolikanj pikre besede, nató pa je zrasel in se razkoračil dôkaj oblastno.

»To je res lepo!« dejal je rezko in ježil obrvi. »Vodè, ta nesramnost zahteva zadostila! In ako je še kàj pravice na svetu, poplačate mi te besede. Čuden, jaz čuden! In zadovoljen bi bil, ali pa tudi ne! Bog ne dàj, povejte vender, kdo je zadovoljen z vami? Kdo more biti zadovoljen z vami? In čujte, tega, da hodim svojim pótem, sam in zapuščen, kakor se vam je zazdelo rêči, tega mi ne očitajte. To sploh ni očitanje. Jaz sam sem si izvolil ta pot, in žàl mi ni —«

»Saj to je ravno,« prikima Vodè mirno. »Zató pa se vam je srce toli zakrknilo, da obsojate vsakogar, kdor ne hodi po samotnem poti. Krivični ste ne samó proti mêni, nego proti vsemu svetu. In to je zlò, verujte, da je zlò!«

»Vi me ne bodete učili!« razvname se knjigovodja. «Ali kaj — vredno ni, da bi se pregovarjal. Saj je itak upati, da vas lepega solnčnega dné roka gospoda Zorca potisne prav v óni svet, katerega tolikanj ljubite, in kateri vas tudi ljubi takó. Haha, tedaj se bodete že učili, kaj se pravi hoditi po svojem poti! Ali čujte, Vodè, takrat ne bodete znali hoditi, ker se niste nikoli učili! Kaj bi bili vi brez mêne, da vas ne drezam, ne vodim jaz! No, povejte, kaj?«

Rekši se gospod Gregorij porogljivo zareží, mladeniču pa udari kri v lice.

»Res je, gospod Gregorij,« izpregovorí grenko, »hudo mi ne bode, kadar pojdem odtod. Ali roka gospoda Zorca me ne pahne v svet, nego sam pojdem vánj in dobro bodem hodil po njem — morda kàj skoro! In takrat upam, gospod Gregorij, da spoznate krivico svojo, da končno, in bodisi po dolgih letih, celó čutite mojo roko, kakó bode sezala v trgovsko življenje, kakor ste rekli. Mehak nisem, kakor si mislite; vsak vetrič me tudi ne upogne. Ali pri vas, gospod Gregorij, pri vas bi mi utegnilo zledeneti srce v mrzli sapi, katera brije okolo vas! Vi bi mi utegnili uničiti vse veselje do dela, kolikor ga še niste z otrovanimi pušicami svojimi! Takó, da veste!«

Govoril je končno nekoliko krepkeje, nego je morda hotel. Izgovorivši pa se je umiril in lahkodušno stopil k oknu ter gledal iz

tesne mračne sobe v širi jasni svet. Knjigovodji je zastala sapa, in od samega strmenja je položil že prižgano pipo iz rok.

»Tega ne umejem,« zamrmrá napósled. Vodè se obrne od okna.

»Ne umejete? No, dobro, da govorim jasno. Zgoditi se utegne, da ostavim to pisárno in začnem tržiti sam záse.«

Knjigovodja zamahne z rokami in séde na svoj naslanjáč.

»Vi, Vodè? Bog mi zanesi, to je — haha, to je presmešno! Vi in tržiti! Sam záse tržiti!«

Nekaj takega, kar imenujemo sicer smeh, izvije se gospodu Gregoriju. Toda smeh ni bil, nego samó ustna so se raztegnila, in zagrgralo mu je.

»Je li, to je čudno?« vpraša Vodè že popolnoma miren. »Toda smešno ni. Gospod Gregorij! Saj veste, da nisem kàr brez ničesar, in poleg tega — oh, ali to je ravno, oh!«

Začuden gleda knjigovodja svojega tovariša. Naslonil se je na pisno mizo, povesil glavo in vzdihnil, kakor je že vzdihal vse popóldne. In takó je slonel dolgo časa, napósled pa molčé odšel k svoji mizi in težko sédel na stol.

„Bog sam umej tega človeka,« zagodrnjá gospod Gregorij. »Prej možuje, kakor da je načelnik prvi trgovini na svetu, in sedaj vzdiha kakor otrok! Trgovec, to ne bode nikdar trgovec!«

Rekši užgè pipo in seže iz nova po peresi.

»Gospod Gregorij!« izpregovorí zdajci Vodè.

Póstarni mož nejevoljno zarenčí, vender piše dalje.

»Nekaj bi vas vprašal.«

»Za vraga, torej vprašajte! Toda hitro. Ali se vam kàj ne ujema v računu? Čuda bi ne bilo.«

»Ej, pustite račune, nekaj drugega je. Gospod Gregorij, ali kdàj čitate kàj drugega, nego poročila o kurzu?«

»Čemú to vprašanje?«

»Zató. Glejte« — rekši že stojí Vodè s knjižico v roki pri mizi gospoda Gregorija — »zató, ker bi vas vprašal, ali ste že kdàj brali to knjižico?«

Knjigovodja po stráni pogleda zlatoobrezani zvezek, katerega mu drží Vodè pred očí.

»Kaj je to? Ne spominjam se.«

»Prešérnove poezije so —«

»Poezije, za Bóga, poezije!« vzklikne gospod Gregorij. »In te nosite s seboj v pisarnico, berete jih celó, nikar da bi delali? Vodè, to preseza vse meje. Poezije in trgovske knjige!«

»Res, to se ne ujema, temu ste živa priča vi,« nasmehne se Vodè. »Bodisi, vi jih ne marate, to vém —«

»No, torej —«

»Potrpite! Gospod Gregorij, ali ste bili kdàj zaljubljeni?«

Čuden je bil učinek teh besed; mladenič izvestno ni príčakoval takega. Stari knjigovodja je zdajci vrgel peró na odprto knjigo, da je kanila tinta po lično popisanih listih, in razdražen šinil po konci. Hropèč se postavi pred Vodéta in mu srepó gleda v očí.

Mladič, vi si dovoljujete govoriti z mano kakor še nikoli!« vikne mu hripavo. »Marsikatero nemarnost sem prebil od vas, Vodè, samí veste, koliko. Zamižal sem z jednim očesom, kaj z jednim, z obema sem zamižal, da ne bi videl vaše malomarnosti, kateri sem tolikokrat priča v tej pisárni, in katerih jedna je že vredna, da bi se za vselej poslovili od tod — ali da bi me smešili vi, ki ne veste ničesar o svetu in nehvaležnosti njegovi, tega vam ne oprostim nikoli! Tega ne prebijem! Jaz ali vi! H gospodu Zorcu pojdem, pri tej priči pojdem, in ako je še kàj pravice na svetu, tega ne bode trpel, da bi njega služabnik — kaj pravim, služabnik — njega stari tovariš in prijatelj moral poslušati tolikanj žaleče besede, katere mu govorí neizkušen, nezrel mladenič! Sram vas bodi, kesali se bodete pozneje!«

Rekši seže gospod Gregorij po klobuku in palici, da odide. Skrajno začuden ga gleda mladi mož — siromak sevéda ne vé, kakó se je nevedoma doteknil tajne rane v srci starega gospoda!

»Ali čujte, gospod Gregorij —«

Knjigovodja se hipoma obrne do njega.

»Z vami nobene besede več!« reče ledeno.

»Toda kaj je to hudega, ako sem vas vprašal —«

»Jaz si prepovedujem vsako vprašanje, umejete? Vi da bi me pikali —«

»Ali prisegam vam —«

Knjigovodja že stojí pri vratih.

»Kar ste hoteli, evo vam! Gospod Zorec vas vsekakor naučí, kakó se je vêsti proti svojim predstojnikom, ako je še količkaj pravice na svetu. Prvič in zadnjič ste mi očitali, da sem bil nekdaj zaljubljen —«

»Aha, takó torej!« vzklikne Vodè presenečen. »Haha, torej res, vi, gospod Gregorij, haha!«

Ne more si kàj: krčevito se oprime stola in se glasno zasmeje.

Da mu je povedal Vodè, ne vémo, kaj, nič bi ne bilo zbodlo gospoda Gregorija bolj nego ta vzklik in smeh, in nič bi ga ne bilo

obdržalo v sobi. Takó pa se je razljučen postavil pred Vodéta in dejal zamolklo:

»Izpregovorite še jedno besedo, in Bog mi je priča, da vas pobijem pri tej priči, ako je še kàj pravice na svetu!«

Gledajoč razpaljenega knjigovodjo, Vodè resnično spozná, da bi bilo najbolje, ako se podá, dasi vé, da ni treba doslovno jemati njegove grožnje. Zató se zresní in reče: »Resnično, gospod Gregorij, oprostite mi, žaliti vas nisem hotel. Saj vém, da niste takó hudi, kakor se delate. Sploh ne umejem, kaj vas je moglo tolikanj razvneti. Nedolžno moje vprašanje, ali ste bili kdàj zaljubljeni — no, no, potrpite, saj ne mislim ničesar hudega — to mi je prišlo le od tod, ker je moje razmerje takšno . . . kakó bi vam povedal brž — no, sramovati se mi ni treba, ker sem se zaljubil, gospod Gregorij! In še kakó zaljubil — oh, oh!«

Te besede nekoliko utolažijo knjigovodjo. Sicer gleda še jako razkačeno, ali stisnjena ustna se mu polagoma razklenejo, in zaničljiv izraz se prikaže na njih.

»Bog sam se vas usmili, Vodè! Še tega je bilo treba za brezumnosti vaše . . .«

Mladenič ga rahlo prime za roko.

»Saj ne tajim, da sem nekoliko drugačen nego sicer. Moj Bog, kdo bi ne bil? Ali to se že zgodí takó, gospod Gregorij, in zató mi ni treba šteti v zlò, ako vas časih razdražim nehoté. Navzlic vsemu zadiranju me imate celó nekoliko radi — sezite mi v roko, da se zopet sprijazniva! Kaj to, ako si poveva resnico? Jaz vam ne zamerim ničesar, dasi bi časih želel, da bi mi bili nekoliko milejši sodnik.«

Gospod Gregorij molčé postavi palico v kot in obesi klobuk na navadni prostor. Nató séde in se s komolci podprè ob pisno mizo. Majhen molk nastane. Vodè hodi nemirno po sobi; končno se ustavi pri knjigovodji.

»Ledenega srca nimam v prsih, gospod Gregorij, in popolnoma sem prepričan, da bi ne bilo prav, ako bi ga imel. In ako še prisije žarek vánje, kakor je prisijal mêni, tedaj —«

»Stara pesem!« zamrmrá knjigovodja.

»Sevéda, stara kakor človeštvo! Mlado srce je občutno; vname se kakor — ne, obrabljene primere nečem! Dovòlj, moje se je vnelo, in zató —«

»Zató berete pesmi, je li?« grohoče se gospod Gregorij.

»Mordà. Zaljubljen človek ni za trgovske knjige. Ako že ne morem govoriti, o čemer bi rad, zakaj bi vsaj ne bral, kar se do cela ujema

s sedanjim razmerjem mojim? Verujte mi, lepa pesem v takih hipih čudovito vpliva na srce —.«

»Kaj pak, da se še bolj užgè tisti brezumni plamen!« zagodrnjá stari knjigovodja in si iz nova užiga pipo.

»Prosim vas, ne govorite takó!« reče Vodè iskreno. »Vi sevéda samó živite v svojih knjigah, in brezpametno se vam vidi vse, kar je zunaj njih. To ni dobro, to ni —«

Gospod Gregorij zamahne z roko.

»Pustite to; kadar vam pridejo moja leta, govorili bodete drugače.«

»Vaša leta? Vsekakor. Ali sedaj se mi še razgrinja svet, kateri se vam je že davno zaprl, ker ste samí hoteli takó, in do mêne še pólje življenje z vsemi svojimi sladkostimi in tudi z bridkostjo svojo. Kadar mi zledení srce —«

»Kaj pak, ne govorite toli otročje!«

»Dà, zledení srce«, vzklikne Vodè, »kakor je zledenelo vam, takrat sevéda mi ne bode do življenja. Ali sedaj mi še bije toplo —«

»Za kóga neki?« roga se gospod Gregorij.

»Za kóga? Za njo.«

»To je sevéda povedano dôkaj točno.«

„Bodisi. Kaj bi vprašal po imeni, saj ne ljubim imena! In odkritosrčno vam rečem, gospod Gregorij, niti ne poznam ga. Sploh ne vém ničesar . . .«

»To je popolnoma po vašem,« zareží se knjigovodja iz nova. »Lepa je sevéda, mlada . . .«

»Dà, lepa je in mlada!« vzklikne Vodè navdušeno. »Oh, gospod Gregorij, ako bi jo videli, prepričan sem, da bi ne govorili tolikanj porogljivo. Lepota ima moč do sléharnega srca, in bodisi, da je tudi vaše.«

»Ali zopet začenjate?« reče knjigovodja srdito. »Sploh bodi dovòlj, Vodè. Itak ne umejem, kakó sem mogel toliko časa poslušati vaše neslanosti. Nobene besede več! Priporočal bi vam, da si izbijete vse te neumnosti iz glave — ondu vas čakajo računi, vánje se zatopite! Točnost, Vodè, to je prvi pogoj dobremu trgovcu, in točnost vam priporočam najbolj. Ako pa že samí nečete delati, pustite vsaj mêne. Lep trgovec bodete vi, rad bi vas videl. Za mesec dnij vam zapró prodajalnico!«

Toliko je Vodè še poznal starega knjigovodjo, da je tedaj razmerno dobre volje, kadar ga jame učiti in semtertjà tudi zbadati. Da ne bi provzročil novega prepira, molčal je in zamišljeno gledal v

tisti koščék nebesne modrine, katera se je svetila skozi okno. Gospod Gregorij pa je nadaljeval:

»Takó, takó! Sedaj tudi vém, zakaj takó silite od nas! Deklè vam roji po glavi — no, častitam prihodnji soprogi vaši, ki bode kraljevala v vaši trgovini. Lepo bode to, vzgledno in točno! Oženiti se sevéda mislite, kaj ne?«

»In sicer kàr najhitreje,« potrdi Vodè.

Knjigovodja skomizgne z rameni.

»Kàr na roko, je li?«

»Tega ni treba, gospod Gregorij! Povedal sem vam že, da imam nekaj —«

»Ona tudi?«

»Ona? Kakó li vprašate tako? Saj je niti ne poznam, saj niti ne vém — —«

»No, dobro, dobro!« zareží se knjigovodja in omoči peró. »Samó to vam še povém, Vodè, in potem me pustite v miru: Spominjali se bodete še presrečne dôbe, ko ste poslovali pri nas, in solznih očíj bodete gledali nánjo! Samó prepozno bode ... Ne poznate je! Sevéda, bogata je, da nič takega; žàl, da bode bržkone baš obratno! Lep začetek, lep konec! Povém vam, rad bi učakal ta konec, in ako je še kàj pravice na svetu, učakam ga. Takrat pa mi ni treba praviti, Vodè —«

»Ah, kaj,« vzklikne mladenič sedaj venderle jezen, »neumnost je bila itak prevelika, da sem izpregovoril besedo z vami. To bi si bil že lahko prej naštel na prste, da se bodete samó zadirali náme kakor po navadi. Vi in ljubezen! Ali prepričani bodite, konca ne učakate, zaklinjam se, da ne! Videli bodete še, kaj vzmore Vodè, ako le hoče!«

Rekši se hipoma obrne in gré trdih korakov k svoji mizi. Gospod Gregorij zahrka porogljivo, kar more, užgè pipo in se zaglobi v prejšnje delo. Pokojno je zopet v pisárni, kjer se je nekoliko prej mlado bodro življenje upiralo póstarni preračunjajoči resnobi; skozi zamreženo okno pa se vsipljejo posamični solnčni žarki, in iz nova praska dvoje peres po popirji ... (Dalje prihodnjič.)

Pokončna pisava.

Spisal A. Štritof.

Pokončna se imenuje óna pisava, pri kateri stojé črke pravokotno na vrsti. Da bi priporočali to pisavo namesto dandanes v obče navadne ležeče pisave, pri kateri so črke kolikor toliko nagnjene na desno stran proti vrsti, utegne se marsikomu zdeti malenkostno novotarjenje, katero ni vredno, da bi se ogrevali zánje. Ali malenkostna je stvar le na videz; dejanski je takó važnega pomena za zdravje šolske mladine, da so se bavili in se še bavijo z vprašanjem, kakó pišimo, ležeče ali pokončno, premnogi zdravniki posamič in v zdravniških zborih, in da odmevajo uspehi teh zdravniških preiskav novejši čas tudi že v visokih šolskih oblastvih. Nastala je o tem vprašanji šira literatura; za teoretiškim dokazovanjem so prišla praktična potrdila, in dandanes ni dvojbe, da se bode skoraj jedino pokončna pisava rabila v šoli in nató tudi v življenji.

Ker je torej ta pisava baš sedaj aktuelnega pomena, ustrežem morebiti marsikomu, ako na kratko in pregledno razvijem bistvo in zgodovino zanimljivega preobrata v pisanji.[1]) Zajedno mislim, da treba vsako novost, in bodisi še takó očitih prednostij, večkrat poudarjati in razjasnjevati, da si končno pridobí obče priznanje. — Stvar je sicer iz večine zdravniškega področja, ali izvestno gré tudi učitelju nemala beseda, ker on ima največ prilike praktičnim pótem opažati istinitost teoretiških preiskav.

Da dobro pojasnim bistvo, s katerim se upravičuje pokončna pisava, treba je poseči nekoliko dalje. Med takó zvanimi šolskimi boleznimi, katere se lotijo mladine do kakega 14. leta, najvažnejši sta dve: kratkovidnost (myopia) in kriva hrbtenica (skoliosis). Statistiški je dokazano, da se širita ti dve bolezni po šolah čimdalje bolj in da sta v posameznih slučajih tem večji, čim više se pomika bolni učenec od razreda do razreda. Dotičnih izkazov je na izbero, ali predaleč bi zašel, ako bi jih hotel navajati podrobno. V dokaz, da je resnična naša trditev, zadoščaj nam splošna sodba z najverodostojnejšega mesta, sodba, katero je izrekel c. kr. najvišji zdravstveni svèt na Dunaji v seji dné 14. svečana 1891. leta, ko se je razpravljalo vprašanje o pokončni pisavi: „Kurzsichtigkeit und Wirbel-

[1]) Kdor se hoče poučiti natančneje, njemu priporočam izvrstno knjigo: »Emanuel Bayr, Steile Lateinschrift. 2. Auflage. Wien 1891. A. Pichlers Witwe u. Sohn«. 8⁰, 177 str. Cena gld. 1·20. V nji se razpravlja obširno, kakó je nastalo in kakó se je razvilo to vprašanje, pridejane so ji fotografiške slike pokončno in ležeče pišočih učenk, na str. 1.—12. pa je zaznamenovana vsa dotična literatura.

säulenverkrümmung nehmen stets zu an Zahl und Hochgradigkeit und verlangen prophylaktische Maßregeln.« Vsakdo je izvestno tudi že opazil sam, da velikemu številu otrók, kateri prihajajo zdravih očíj v šolo, slabí vid v šolskih letih in da rase število kratkovidnežev in kratkovidnost sáma od razreda do razreda. Koliko mladih ljudij nosi dandanes naóčnike! Skolijoza sevéda ni takó očividna, a zaradi tega se ne pojavlja nič menj pogostoma. — Vzrokov tema boleznima je nedvojbeno mnogo, in izvestno ne tičé samó v šoli. Poleg osebne nagnjenosti ji provzročajo in pospešujejo rasoče šolske zahteve sploh, slaba razsvetljava, nedostatna učila, zlasti predrobni tisek, premala skrb roditeljev in učiteljev, da bi mladina prav sedela, slabe šolske klopí i. t. d. Visoka šolska oblast tudi ni zamudila opažati teh vzrokov in se je trudila, da odpravi njih zlè posledice, kolikor jih ima šola na vésti. Dokaz temu sta znana ministerska ukaza, kakó se váruj vid šolski mladini (z dné 26. listopada 1878. leta št. 15213., in z dné 10. svečana 1880. leta št. 2160.), in določbe o sedenji, vzprejete v návod za pouk na realkah v odstavku za lepopisje (točka 1.). Zlasti se je razpravljalo, vender do sedaj še ne rešilo, vprašanje o primernih šolskih klopéh, ker so se dosedanje preproste klopí zmatrale za glavni povod napominjanih boleznij. Umerjali so klopí natanko po držanji sedečega telesa, da so ustrezale vsem anatomskim in fizijološkim zahtevam, toda praksa je vselej pokazala, da sedí mladina v novih, zdravniško odobrenih klopéh prav takó slabo, kakor je sedela v prejšnjih. Jednako so imele tudi druge oprezne naredbe in določbe le neznatne uspehe. — To je napotilo vestne opazovalce, da so iskali vzrokov tema boleznima še drugje. In res so jih našli tam, kjer bi jih bilo najmenj pričakovati. Spoznali so dosedanjo ležečo pisavo za glavni vzrok kratkovidnosti in krive hrbtenice, ker se zaradi nje glava in život neizogibno drží takó, da je kvarno mladi hrbtenici in mladim očém. Posledica temu prevažnemu spoznanju je bila, da so zahtevali, naj se škodljiva ležeča pisava odpravi in nadomesti s táko, v kateri ni nevarnosti za zdravje mladine. Ta pa je pokončna pisava.

Predno podrobno dokažem to na videz čudno in osupno izjavo, zdi se mi potrebno, podati kratek zgodovinski pregled tega vprašanja. Ležeča pisava ni takó stara, kakor bi človek mislil. Splošno uveljavljena je bila šele v začetku našega stoletja.[1] Prej so pisali ljudje pokončno ali vsaj prav malo nagnjeno, kar izpričujejo ohranjeni stari rokopisi. Grška in latinska paleografija, ki razlaga in razreduje staroklasiških umotvorov rokopise od najstarejše dôbe do 16. stoletja, pozná sicer poleg pokončne pisave tudi

[1] Bayr trdi na str. 18., da jo je uvêdel kaligraf Heinrigs v Krefeldu leta 1809. (nagnjenje črk 45°).

kurzivno, toda le-tá je bistveno različna od sedaj navadne; nje črke so le malo daleč od navpičnice.[1]) Jednako nam kažejo zgodovinske listíne do konca 18. stoletja skoro zgolj pokončne ali neznatno nagnjene črke. Kakó pa se je v začetku našega stoletja pojavila ležeča pisava? Odgovor je prav takó kratek kakor osupen: Ležeča pisava ni drugega, nego posledica hitrega in nemarnega pisanja. Ta prvotno le grda navada se je kmalu udomačila, ker je dobro služila praktični potrebi — hitri pisavi. Razvili so jo razni lepopisci, kateri so metodiško učili, hitrejše črke tudi lepó pisati, in ko se je vzprejela še v šole, prevladala je kmalu splošno v življenji. Le malokdo je ohranil prvotno pokončno pisavo, bodisi tradicijonalno, bodisi po prirodnem nagibu, o katerem slišimo pozneje še nekaj več. Bayr nam podaja v prilogi svoje knjige dva taka rokopisna posnetka pokončno pišočih móž iz časov, ko je bila ležeča pisava v splošni navadi. Ljudje so torej hitreje pisali ležeče. — Ali marsikdo je plačal to hitrost z zdravjem očij in hrbtenice. Zvezo teh boleznij z ležečo pisavo je zasledil prvi dr. Ellinger in jo izkušal razjasniti v »Wiener medicin. Wochenschrift« leta 1870.[2]) Sledil mu je dr. Gross v »Grundzüge der Schulgesundheitspflege. Nördlingen, 1878.« Ali ta dva zdravniška pisatelja sta pač zapazila kvarnost ležeče pisave in jo podprla z dokazi, vender v pozitivnem delu, v nasvetih za preosnovo pisanja, nista se niti ujemala, niti se popela do tega, kar smemo dandanes zmatrati za rešitev pisnega vprašanja, do pokončne pisave.[3]) Le-tó je prvi strogo znanstveno utemeljil nje glavni dosedanji zagovornik dr. Schubert v zbornici zdravnikov srednjefrankovskih leta 1880. in v mnogih pozneje izšlih spisih.[4]) Za njim so dokazovali drugi zdravniki prednost pokončne pisave, n. pr. Cohn, W. Mayer, Daiber, Weber in nezavisno od nemških učenjakov enketa francoskih zdravnikov, katero je sklicalo v Pariz ministerstvo za javni pouk leta 1881., »da se preiščejo vzroki vedno večje kratkovidnosti pri učencih in da se nasvetujejo pomočki za izboljšanje nezdravega stanja.«[5])

[1]) Prim. n. pr. paleografske vzorce v Iwan Müller's Handbuch der class. Alterthumswissenschaft, I.

[2]) »Ueber den Zusammenhang der Augenmuskelthätigkeit mit Skoliose«. Kar tù navajam imen in spisov, vzeto je vse iz Bayrove knjige.

[3]) V poznejših spisih se je Ellinger vender pridružil zagovornikom pokončne pisave.

[4]) Glavna dotična dela njegova so: 1) Ueber den Einfluss der rechtsschiefen Schrift auf das Auge des Schulkindes. Aerztl. Intelligenzbl. München, 1881. in 1882. l. — 2) Ueber den heutigen Stand der Schiefschriftfrage. Berlin. Klin. Wochenschrift, 1884. — 3) Ueber die Haltung des Kopfes beim Schreiben. Graefes Arch., 1886. — 4) Ueber Heftlage und Schriftrichtung. Zeitschrift f. Schulgesundheitspflege, redig. von Kotelmann, Hamburg u, Leipzig, 1889. — 5) Zur Vertheidigung der Steilschrift, ibid. 6) Ueber Steilschriftversuche in Schulen, ibid. 1891. — 7) Ueber senkrechte Schrift in Schulen. Bayerische Lehrerzeitung, 1890.

[5]) Bayr, p. 40.

Vender je bilo tudi nekaj nasprotnikov pokončne pisave, izmed katerih sta najznamenitejša dr. Berlin in dr. Rembold v skupnem spisu: „Untersuchungen über den Einfluss des Schreibens auf Auge und Körperhaltung des Schulkindes. Stuttgart, 1883.“ Vnela se je huda, večletna borba med tema dvema zdravnikoma in med Schubertom, a zmagal je Schubert in ž njim pokončna pisava. Schubertove dokaze sta podprla iz nova prof. Toldt in prof. Reuss na Dunaji.[1]) Tedaj je dospelo teoretiško dokazovanje do neovržne jasnosti in določnosti. S teoretiškega stališča ni nihče več dvojil o prednosti pokončne pisave. Sedaj je trebalo prebiti še jedno izkušnjo: Kakó se obnese ta pisava v praksi? Za to gré največja zasluga E. Bayru, vodji mestne dekliške šole v VI. dunajskem okraji. Od leta 1889. se že poučuje v njegovem zavodu pokončna pisava z izrecnim namenom, da se dokaže, koliko se ujema dejansko izvajanje pokončne pisave s teoretiškim dokazovanjem. Bayr poučuje kakó rekoč pri odprtih durih. Vsakdo se smé v njegovi šoli prepričati na svoje oči, kakó vpliva nova pisava na držanje telesa. In prihajali so prav mnogi, med njimi odposlanci c. kr. najvišjega zdravstvenega svèta na Dunaji. Polagoma so tudi po drugih šolah in ne samó na Dunaji poskušali pokončno pisavo. V šolskem letu 1890./91. našteva Bayr[2]) že 149 takih razredov. Bayr si je izprosil mnenja vseh ónih učiteljev, kateri gojé to pisavo, in vzprejel jih je v drugo izdajo svoje knjige.[3]) Ujemajo se čudovito in vsa govoré za pokončno pisavo. Odločilen pa je bil ukrep najvišjega zdravstvenega svèta na Dunaji. Le-tá je sestavil poseben odbor, kateri naj bi temeljito preudaril to vprašanje z oftalmološkega in ortopedskega stališča. Poročevalca profesorja Reuss in Lorenz sta oddala svoji mnenji[4]) v seji dné 14. svečana 1891. leta. Na podlagi teh mnenj je sklenil najvišji zdravstveni svèt: »Splošno se priporoča, uvêsti pokončno pisavo za prvi pouk v pisanji, da je môči doseči ravno držanje telesa, zabraniti skrivljenje hrbtenice in odpraviti napake vida.«[5]) Posledica temu sklepu je bila, da se od začetka letošnjega šolskega leta malone po vseh večjih krajih uvaja pokončna pisava. Sedaj se pričakuje samó še, da jo visoka šolska oblast izrecno in splošno ukaže po vseh začetnih šolah. —

[1]) Prvega mnenje z leta 1889. je natisnjeno pri Bayru na str. 75.—84., drugega predavanje v c. kr. družbi zdravnikov na Dunaji pa v »Wiener klin. Wochenschrift« 1890. št. 49.

[2]) p. 111.—114.

[3]) Med njimi čitamo na str. 130. tudi izjavo slovenskega učitelja g. Stiasnega.

[4]) Natisnjeni v »Das österr. Sanitätswesen, 1891«. V slovenskem prevodu ji je prinesel »Učit. Tovariš« v zadnjih dveh številkah leta 1891.

[5]) Sklep je objavljen v »Wiener Zeitung« z dné 17. svečana 1891. leta.

Po tem zgodovinskem pregledu prehajam na meritoriško stvar sámo. Rekel sem, da so zdravniki spoznali ležečo pisavo za vzrok kratkovidnosti in skolijoze in da se pokončna pisava upravičuje baš s tem, ker ustreza zdravstvenim ozirom. Odgovoriti je treba sedaj vprašanju: Zakaj je ležeča pisava škodljiva hrbtenici in očém, pokončna pa ne?

(Konec prihodnjič.)

Kakó pišimo lastna staroklasiška imena?

(Konec.)

S tem, kar smo rekli do sedaj, vidi se mi vprašanje do kraja rešeno; toda ker se je že izprožilo, razpravimo je temeljito. — Upravičen je ugovor: kateri razlogi pa nas naj nagibljejo, da pišimo grška in latinska lastna imena z grškim in latinskim ali bolje z grško-latinskim (ta izraz še pojasnimo!) pravopisom? — Odgovor: pijeteta! — Lepa pijeteta to, ki se kaže samó v mrtvih črkah! Črka morí, čuli smo večkrat. Če bi nam mani starih Grkov in Latincev mogli odgovarjati, rekli bi nam pač, da se na taki pijeteti, ki se pojavlja v polklasiškem pravopisu, prav lepo zahvaljujejo, in svetovali bi nam blizu takó-le: »Mi Grki in Latinci smo pisali, kakor so nam velevali naši jeziki in naša ušesa (fonetiški), ne brigajoč se za to, kakó so pisali drugi pred nami; pa še vi pišite takó! A nikar ne vlivajte novega vina v stare mehove! Nas pa častite s tem, da našega uma stvore prav pridno čitate in se navzemate duhá, ki je v njih!« — Lahom bi se hudo zameril in res delal krivico, kdor bi jim odrekal pijeteto do njih dozdevnih pradedov, Latincev, a to jih ne ovira, da pišejo i latinska lastna imena fonetiški po svoje.

Drugi razlog: »Prepis lastnih imen bodi diplomatiški natančen!« Dasi ne uvidevamo niti ne priznavamo potrebe diplomatiški natančne transkripcije, vender tudi te ne doseza Kermavnerjev pravopis. [1]) Kermavner se je ravnal po načelu, naj se vzprejmó samó tiste latinske črke, katerim slovenščina nima vrstnic, torej ch, rh, th, x, y, toda ph mu nadomešča domači f in latinski c pa ali k (pred a, o, u in soglasniki in ob konci besed) ali pa c (pred drugimi samoglasniki). Je li ta prepis diplomatiški natančen? Ne daje li misliti, da so Rimljani f in ph govorili jednako, toda c v vsakem izmed navedenih dveh slučajev različno, drugače v ‚Cicero', drugače v ‚Cacus', in da se je iz grščine vzprejeti z (Zama) glasil kakor slovenski z?

[1]) Da Grkom in Latincem Kermavnerjev pravopis ne meri z jednako mero, temveč da kaže grške končnice n. pr. os, on in grške dvoglasnike ai, oi, ei v latinskem refleksu, to bodi omenjeno le mimogredé.

Vender vse troje je krivo, in razlikovanje med c in k je le ustopek poznejši, dandanes pri Nemcih navadni izreki latinski. Torej tudi te prednosti nima Kermavnerjev pravopis, da bi pospeševal natančnejšo izreko grških in latinskih tujk.

Še tretji vzrok bi se dal navêsti v prilog Kermavnerjevi teoriji in se je resnično tudi že navel; ta je: »Tudi Nemci delajo takó«. — Lahko bi a limine odklonili ta vzrok, rekoč, oní po svoje, mi po svoje: »jeder kann nach seiner Façon selig werden«. Toda bodisi! Priznajmo ta vzrok, vender dajemo précej na pomislek: »Duo cum faciunt idem, non est idem«. Ako pišemo po Kermavnerjevem vzgledu, to uvajamo v domačo azbuko tuje, národu do cela neznane črke, katere so pa Nemcem (razven y) znane vse tudi iz domačih ali udomačenih besed, n. pr. ph v Epheu, in često tudi še v Adolph, Adolphine, Ludolph, Rudolph, Westphalen; x v Axt, Hexe, Nixe; tudi y je starejši nemščini mnogo služil in ondu značil = ii ali ji, n. pr. miin = mein, in ni še davno tega, da so pisali sey nam sei. O ch, th, z ni da bi govoril.

Sicer pa vsa čast naobraženosti nemški, ki je poleg francoske in angleške višek vse sedanje omike; ali zategadelj teh národov ne smemo posnemati slepo. Ravno pravopisje je najslabša stran i Nemcev i Francozov i Angležev. Razumniki teh národov so samí uverjeni, da njih umetno zverižene azbuke nimajo samó nikakeršne vrednosti, ampak da so tudi naravnost škodljive. A. Bechtel, znani spisovatelj francoskih učnih knjig, napisal je (v „Zeitschrift für das Realschulwesen", XIV. Jahrg. 1889. str. 591.) o francoskem in angleškem pravopisu to-le lapidarno sodbo: „Die streng historische Schreibung hat für den Sprachforscher einen wissenschaftlichen Wert; die heutige conventionelle Schreibung des Französischen und des Englischen hat weder diesen noch einen Bildungswert für den Schüler. Viel Zeit auf die Eindrillung der Orthographie zu verwenden, ist eine Vergeudung der Arbeitskraft". In dr. Leo Burgerstein, odobrujoč Bechtlovo sodbo (v istega časopisa XV. letniku 1890. str. 17 sled.) in priznavajoč „die Wertlosigkeit u. Schädlichkeit eines verkünstelten Chinesenthums speciell in der französischen Orthographie", po pravici opominja rojake svoje: „Wir können aber bei weitem nicht so ausgiebig vor der uns ferner liegenden französischen Thüre kehren als vor unserer eigenen" ter jim stavlja v vzgled fonetiški osnovani španski in srbski pravopis.

Kdor se zanimlje za pravopisno vprašanje, temu mora biti znano, da se pri Francozih i Angležih i Nemcih pojavlja mogočna struja, ki snuje temeljit pravopisni preobrat, v fonetiški smeri 'sevéda. Da se ni že zvršil, tega je kriva neodoljiva „vis inertiae", pri Nemcih pa tudi uradni pravopisi.

— A sedaj se še kdo ogrevaj za tisto pravopisno »kinezarstvo«, katero skoro popusté Nemci samí!

Še jeden razlog baje priporoča Kermavnerjevo prakso, in ta je: „Če le-to popustimo, moral bode latinščine učitelj mnogo popravljati v pisavi antiknih lastnih imen“. No, do sedaj si ta razlog ni upal naravnost na dan, in dobro zánj, da ne; vender če pride, postreže in posveti se mu lahko, kakor mu gré. Toliko pa bi se nam že sedaj lahko očitalo v brk: »Najprej pišite vi svoje domače slovenske priimke pravilno, potem šele oponašajte drugim krivo pisavo lastnih imen, grških in latinskih«.

Da ne zamolčimo ničesar, očita se domači pisavi staroklasiških imen tudi to, da dosledno izvedena tira do „čudnih“, dà, časih celó smešnih oblik; kot take absurdne oblike se navajajo: Tit, Cir, Pir, Kserks. — Dasi ta razlog ni strogo logiški, ampak oportunistiški, vender nekaj besed tudi o njem. Dvojbe menda ni, da je govorjenje o absurdnosti in prikladnosti, lepoglasnosti ali nelepoglasnosti besednih oblik prepir „de gustibus“; kar zvení temu národu blagoglasno, to je drugemu slaboglasno, in jezikoslovcu je vse blagoglasno, kar je prav. Da nam, ki smo se šolali v nemških gimnazijah, oblike Tit, Cir, Pir, Kserks, neljubo praskajo ušesa, to je morda res, ali takšen subjektiven počutek se ne smé jemati v poštev, kadar se rešuje táko vprašanje. Naši učenci pa so tem oblikam, katere sliševajo v vseh predmetih razven pri latinščini in grščini, takó privajeni, da jih rabijo neposiljeno, preprosto, kakor sem se uveril sam; sicer se pa mêni samemu takó godí z obliko Cir, kateri sem se privadil že učenec iz Lesarjevih »Zgodb sv. pisma«.

Rekli smo že, da je misel na antikno pisavo občih imen odločno opustila večina našega učiteljstva. In takó je prav! Vsak národ si izkuša oskodno svoje besedišče spopolniti s tujimi apelativi, kateri so mu potem del svojega besedišča. Kaj čudo, če jih izkuša kàr najtesneje spojiti z domačim blagom, katero jih napósled popolnoma posrka. Take dobro prebavljene tujke ne samó ne škodujejo národnemu obstoju, temveč národu celó razširjajo duševno obzorje; zató so pa tudi nekako merilo národne naobraženosti. A národ tisto spajanje tujk z domačinkami pospešuje s tem, da daje tujkam kolikor mogoče domače lice v glasovih in končnicah, izpreminja jim po potrebi spol i. t. d. Takó ravná vsak národ; da ne hodimo dalje, pogledimo zopet k Nemcem, na katere se sklicujemu takó radi. Nemci rekajo Disciplin, Universität, Excellenz, Ellipse, Satire, Medicament, Capitel, der (!) Dialect, Paragraph, das (!) Consulat, das ali der Katheder (καθέδρα), der Aedil, das Insect, das Verb. — Malokdaj in le bolj v učenjaški pisavi se tvori i jednina i množina staroklasiški: das Thema — die Themata, poleg die Themen, das Lexicon — die Lexica, das Tempus — die Tem-

pora, das Verbum - die Verba poleg die Verben, das Factum — die Facta, der Terminus — die Termini, a v drugem pomenu der Termin — die Termine. — Toda oblik: »im genetivo, bei den Verbis« i. t. d. se spominjamo samó še iz nemško-latinskih ur na gimnaziji, ko so nam vbijali v glavo lepo ubrane memorijalne verze, n. pr.:

»Die Endung o, or, os, e—r
und e—s, das der Silben mehr
im genetivo zu sich nimmt,
ist für das Männliche bestimmt«.

Torej tudi nemška konservativnost razodeva se samó ondu, kjer se pojavlja lahko, t. j. v pravopisu, ker se nemška azbuka skoro do pičice ujema z latinsko in grško.

Toda „est modus in rebus"; doslednost nas ne tiraj do dosledničarstva! Pravila o slovenski pisavi staroklasiških imen izvestno ne rušimo, ako pišemo tujke, kadar jih rabimo vedoma in hotoma kot tujke, i s pravopisom i v obliki tistega jezika, iz katerega so vzete. Takó delamo zlasti v naslovih in napisih: znana sta slovenska zavoda Collegium Aloysianum in Collegium Marianum; kranjski deželni muzej se imenuje Rudolphinum. V teh slučajih so se prej močno rabile résice („"), ki se pa dandanes popuščajo. V šolskih knjigah bodemo torej tudi odslej, kakor dosihdob, čitali pri raznih poglavjih take-le naslove: Verba deponentia, verba defectiva, consecutio temporum, ablativus absolutus i. t. d.

Sedaj še samó nekaj malega o vprašanji, ki se sicer naravnost ne dostaje našega predmeta, toda bi se nam vender utegnilo zastaviti; ne da bi ga hoteli tukaj temeljito rešiti — zató bi trebalo posebne razprave — samó nekaj svojih mislij hočemo povedati v njem. Ugovarjati bi se nam namreč moglo: »Zakaj pa tujkam iz novejših jezikov rajši puščajmo njih obliko in pravopis?« [1]) — Gledé na nemška lastna imena odgovor ni težak: ne samó jezika, ampak tudi pravopisa nemškega znanje je med nami takó razširjeno, da celó poštena slovenska imena pišemo nemški. Spakovali bi se torej in se delali afektovano nevedne, ako bi Nemcu Schillerju popravljali krstni list, ko imamo med seboj Schinkouzev, Schussniggov, Suppantschitschev i. t. d. — Z lastnimi imeni drugih novejših národov pa je naš národ doslej prihajal v dotiko le malo; saj je znano, da je do najnovejšega časa živel v takó neugodnem kulturnem razmerji, da razven nabožnih knjig skoraj sploh ni čital ničesar. Lahko rečemo, da je bilo preprostemu Slovencu za turških bojev duševno obzorje širše nego poslej pa do našega stoletja. Verjetno je

[1]) Prijaznemu g. dopisniku tržaškemu v odgovor: Vaši sodbi o cirilici moremo pritegniti le deloma in mislimo, da niti cirilica ne bi odpravila težkoč, ki nam jih napravlja pisava modernih lastnih imen.

pač, da bi si národ vsa druga lastna imena prirejal po svoje, kakor si je nemška in laška; o tem nam pričajo národne tvorbe kakor: Indija Komandija (Koromandel), Dolomacija ali Drmacija (Dalmacija), Rim, Jakin (Ankona), Labin (Albona) Nin (Aenona), Plomin (Flanona), Solin (Salona), Skradin (Scardona), Devin (Divona) pr. „Cvetje z vertov sv. Frančiška", V., 6. Toda takih tvorb je premalo, da bi iz njih posneli za vse slučaje zanesljive glasoslovne zakone, po katerih bi mogli pretvarjati tuja lastna imena ter jim podajati domače lice. Kaj nam torej preostaje, nego rabiti tujko v imenovalniku v izvirni obliki, ki se nam ponuja v našem vsakdanjem berilu — v nemških časnikih, v ostalih sklonih pa pridevamo končnice -a, -u, -om i. t. d.; mnogi tu rabijo črto veznico, mislèč, da se mora pri lastnih imenih nominativna oblika neizpremenjena kazati v vseh sklonih. Pri imenih, ki se končujejo na samoglasnika e in i, zatikamo zev, ki nastane v zavisnih sklonih, s soglasnikom i: Rudinija, Goetheja, dasiravno so nekateri izkušali bolj po domače pisati Goetheta. Dà, ta raba se je nekaterim pisateljem tako omilila, da so jo raztegnili celó na domačinke — Šukljeja poleg Šuklja — kjer je pa vsekakor neumestna. Národ sklanja krstna imena in priimke na e, ki niso baš redki, takó-le: Tine, Tineta, Rodè, Rodéta i. t. d., in zatrjevalo se mi je, da v Beli Krajini govoré: Šŭkljè, Šŭkljéta i. t. d. — Da pišemo novejših tujih narodov imena izvirno, temu je tudi to vzrok, ker bi bila transkripcija nekaterih jezikov, n. pr. francoskega in angleškega, ki imata svoje posebne glasove, silno težka, dà, časih naravnost nemožna. Točne izreke angleških imen ti pa skoro nihče ne vé povedati.

Da pa navzlic vsem težkočam kaže v knjigah, namenjenih preprostemu národu, tudi novejša lastna imena podomačiti, temu ne oporekamo. V novejšem času seza celó naš seljak pridno po novinah in zlasti rad pozvedava, kaj se godí po širokem svetu; zanimlje ga tudi zunanja politika. Treba mu je čitanje olajšati kolikor možno, plašila pa bi ga ravno množina tujih imen, zabeleženih z neznanim mu pravopisom. Tukaj ubrati pravi pot in utrditi primerno rabo, bodi nalog ónim možém, ki v najnovejšem času izdajajo oskromne, a prekoristne lističe za národ! *V. Bežek.*

Češka književnost.

Piše J. L.

(Dalje.)

Kakó se razvija češka književnost gledé na vsebino knjig, razvidi se iz »Seznama«, katerega je izdalo društvo knjigarskih pomočnikov za leto 1890. Ta »Seznam« kaže: slovarjev, enciklopedijskih in knjigopisnih del

15; bogoslovnih 76; modroslovnih 11; iz državoslovja, pravništva, politike, národnega gospodarstva in statistike 83; za zdravnike, lekarnike i. t. d. 66; iz prirodoznanstva 46; za vzgojo, pouk in šolstvo 43; spisov za mladino in knjig s slikami 171; iz staroklasiške književnosti 20; zgodovinskih, mestopisnih, zemljepisnih, potopisnih in národopisnih 71; iz književne in kulturne zgodovine, životopisov i. t. d. 34; iz računstva in računarstva 16; iz tehnologije, merstva, staviteljstva, strojarstva, trgovstva in za obrt 30; za domače gospodarstvo, kmetovalstvo, gozdarstvo, lov, vrtnarstvo, ribarstvo 62; za telovadbo, gasilstvo, vojaščino 14; jezikoslovnih spisov, slovnic in čitank 32; iz leposlovja: a) romanov, novel in pripovedek 247, b) pesmij 53 zvezkov; gledališkib iger, opernih tekstov in solovih prizorov 112; iz lepoznanstva, zgodovine umetnosti i. t. d. 39; koledarjev 79 in drugih prostonárodnih spisov 20; spisov razne vsebine 57. — Skupaj torej okolo 1400 del.

Izmed vseh je leposlovje na prvem mestu s 300 zvezki, na drugem mestu pa so spisi za mladino s 171 zvezki. Značilno in velikega pomena je tudi število 79 koledarjev, ker se jih večina tiska v mnogih tisočih vsakega gesla; na Češkem ni hiše, kjer bi ne bilo koledarja. Največjo važnost moramo vender prištevati spisom za mladino; tu je začetek, tu je izvir in tudi vzrok vse duševne moćí češkega národa! Da se v češki mladini vedno ne budí veselje do čitanja, izvestno bi se národ tolikanj ne trudil nadalje izobražati samega sebe. Kjer je izobraženost, tam so tudi pomočki za blaginjo, in kjer je blaginja, ondu je tudi nezavisnost, rodoljubna požrtvovalnost in misel za politiško slobodo. Le izobražen národ si ohrani svoj obstoj, t. j. svojo národnost — neizobražen národ pa je izobraženemu hlapec, hirajoč v robstvu, dokler napósled ne izumrè.

Kakó vrlo se trudi češki národ za svoje izobražanje, vidi se najbolje iz njega časopisov, sosebno iz strokovnih. Čeških časopisov je izhajalo 1890. leta: 401; izmed njih je bilo 36 z 1 prilogo, 3 z dvema in 1 s tremi prilogami. Do malega vse priloge so bile politiških listov in vsebine gospodarske ali pa poučno-zabavne. Po deželah se delé takó-le: na Češko jih pripada 306, na Moravsko in Sleško 59, na Dunaj 2, na Pariz 1, na Berlin 1 in na Ameriko 32. — Izmed njih je bilo 215 popolnoma strokovnih; ostali so bili večinoma (blizu $^4/_5$) za obče stvarí in za vsakdanjo politiko, nekoliko ($^1/_5$) pa za poučno in šaljivo zabavo. Strokovnim listom prištevam tudi 12 perijodiških uradnih listov okrajnih zastopov in c. kr. glavarstev ter 2 ordinarijatna lista, ker to v tem pogledu precèj označuje češko razmerje. Ostali strokovni listi se vrsté takó-le: Listov za bogovestje štejemo 20; za samoupravo 2, pravniških 3, za književnost, znanost in umetnost 6, za prirodoznanstvo 2, za kemijo 1; češki zdravniki imajo 2 lista, lekarniki 1; za matematiko in fiziko je 1, za filologijo 2, za zemljepisje in zgo-

dovino 1, za arheologijo 1, za tehniko 1, za inženerje in stavitelje 2. — Uradni list zemljedeljskega sveta za kraljevino češko 1; za gospodarstvo, gozdarstvo, lov, vrtnarstvo in vinarstvo 42, za rejo perutnine 1, za ribarstvo 1, za bučelarstvo 2, za rejo in vadbo psov 1, za domače gospodinje 1. — Vladni list v stvaréh osnovnih šol na Češkem 1, na Moravskem 1; pedagoških listov (za učiteljstvo in za mladino posebej) je 25; list Osrednje matice šolske 1; za glasbo 7; za citriste 1, za gledališke stvarí 2. — Za financije 5, za hranilnice in posojilnice 3, za trgovino 1, za trgovsko mladino 1; za obrt sploh 2, za cukrovarstvo 1; društva v podporo uradnikov cukrovarskih 1 za pivovarstvo 2; za málinarje 1, peke 2, mesarje 1, krojače 2, čevljarje 3, stolarje 1, rokavičarje 1, fotografe 1, tipografe 3, mehanike 1, strojarske delavce, ključárje, kovače i. t. d. 1, zidarske delavce 1 in za delavce sploh 9; — za gostilničarje 1, list društva za povišanje tujinskega poseta Prage 1; — dijaška 2, ženski list 1, za človekoljubje (priloga) 1, za obrambo češke národnosti v nemških krajéh na Češkem 1; za vojaščino 1, list dosluživših vojakov 1. — Sokoli imajo 4 liste, gasilci 4, turisti 1, velocipedisti 2, tesnopisci 3, društvo za rezljanje z izrezačo 1, socijalni demokratje 2. — Največ časopisov je torej zemljedelskih, namreč 42; v drugi vrsti je pedagogika z 25 listi, v tretji vrsti pa bogoverstvo z 20 listi.

Da more izhajati toliko strokovnih časopisov čeških, temu vzrok je to, da se je združevanje na Češkem razvilo takó kakor morda nikjer drugje na Avstro-Ogerskem. Združevanje je posledica izobraženosti, ta pa pospešuje vsako stroko s tem, da se izdaja strokovne liste, in takó ima skoraj vsako češko društvo tudi svoj list, kar je sevéda češki književnosti na veliko korist.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

† IVAN ŽELEZNIKAR.

Dné 26. prosinca je umrl po dolgi in mučni bolezni Ivan Železnikar, slovenski pisatelj in urednik „Slovenskega Naroda". Pokojnik se je porodil v Stiški vasi pri Cerkljah dné 28. grudna 1839. leta, dovršil gimnazijske studije v Ljubljani leta 1859. in potem šel na Dunaj, kjer je tri leta poslušal pravoslovje. Nató je vstopil kot notarski kandidat pri g. notarji Radeji v Slovenski Bistrici in leta 1881. po smrti Jurčičevi prevzel uredništvo „Slovenskega Naroda". Mimo obilih člankov politiške vsebine je pisal v le-tá

časopis „Nedeljska pisma“, ki so se mu časih jako posrečila, poleg tega je bil urednik „Škratu“ in pozneje „Brusu“. Izmed drugih del omenjamo, da je priredil novo izdajo Razlagove „Pesmarice“ in uredil po naročilu upravnega odbora „Národne Tiskarne“ prvi zvezek Zarnikovih zbranih spisov. Tudi našemu listu je bil zlasti prejšnja leta zvest sotrudnik in priobčil dôkaj lepih spisov („Osapska dolina“) in zanimljivih drobnosti („Napoleonove litanije“). Pokojnika sta dičili izredna odločnost in vztrajnost, torej svojstvi, katerih je sósebno živo treba časnikarju slovenskemu! R. I. P.

Levstikovi zbrani spisi. Lani že smo imeli nekolikokrat priliko govoriti o novi izdaji Levstikovih poezij, katero je po naročilu ljubljanskega knjigarja g. Bamberga pripravljal g. prof. *Fr. Levec;* v poslednjem zvezku pa smo zabeležili, da sta že izšla prva dva zvezka, obsezajoča Levstikove poezije, in izrekli prepričanje, da slovenski národ sósebno veselo vzprejme prelepo izdajo, s kakeršno se dosihdob izvestno ni mogla ponašati književnost naša. Nekako navajeni smo sicer že nekaj let, da se nam sléharno leto za praznike podá novo književno darilo, toda na Levstikove poezije smo bili sosebno radovedni, prvič, ker si iz raztresenih spisov Levstikovih ni bilo lahko môči ustvariti celotne slike pesnikove, drugič, ker se je našlo v njega ostalini obilo nenatisnjenega gradiva, in tretjič, ker smo bili uverjeni, da dobimo iz roke g. prof. Levca vsestranski dovršeno delo.

O Levstikovem delovanji se je že tolikanj pisalo baš v našem listu, da ni treba iz nova govoriti o njem. Kdor se vender želí poučiti, njega opozarjamo na prelepo razpravo, katero je leta 1889. priobčil v našem listu prof. Stritar, in na zanimljivi spis prof. Levca v prvi številki lanskega letnika. Danes izpregovorimo samó nekoliko splošnih besed o Levčevi izdaji, pozneje pa priobčimo o nji nekoliko podrobnejše poročilo.

Skupna izdaja Levstikovih poezij bi bila že sama po sebi jako zaslužno delo, akotudi bi ji ne bile dodane razjasnjujoče opomnje, kakeršne je priobčil prof. Levec. Tolmači pesniških del so čestokrat preučeni in zategadelj presuhoparni, takó da jih preprosti čitatelj niti ne bere, nego da imajo vrednost samó za književnega zgodovinarja. Ne takó tolmač prof. Levčev. Koliko gradiva je nakopičenega v njem, zanimljivega vsakomur, koliko stvaríj, ki so bile doslej neznane tudi izobraženemu čitatelju! Kjerkoli se bodo čitale in razlagale Levstikove poezije, ozirati se bode na Levčev tolmač, ki je že sam po sebi nekakšna analiza Levstikovega duševnega in družabnega življenja. Zategadelj ne moremo prehvaliti izdajatelja, da je priobčil te znamenite svoje opomnje, v katerih tičí precejšen oddelek književne zgodovine slovenske. Druga prednost je ta, da je pri vsaki pesmi ali pridejan vir, kje je izšla, ali letnica, kdaj je dotično pesem Levstik sam priredil za natisek, po nekod tudi letnica, kdaj je bila ta ali óna pesem zložena; vseh letnic sevéda ni bilo môči dognati. Izvestno nam pritrdi vsakdo, da je stalo urednika mnogo truda in časa, predno je zbral te prezanimljive podatke, kakeršnih ne dobiš v nobeni drugi pesniški zbirki slovenski.

Uredovanje Levstikovih poezij pa je bilo tudi v marsikaterem drugem oziru zamudno in težko delo. Prvič je treba pomisliti, da so bile spisane v dolgi dôbi štiridesetih let, drugič, da jih je Levstik neprestano pilil in prenarejal, časih celo prevestno, ker je često zaradi jednega nedostatnega stika ali verza izpremenil vso pesem, takó da je našel prof. Levec v rokopisih časih po 15 varijant, in tretjič, da je bila Levstikova pisava jako različna. Izdajatelj se je torej moral odločiti za jedno, in sicer kolikor môči dosledno pisavo; da se je ravnal po Levstikovi pisavi v poslednjih letih, to je popolnoma prav. Jedinosti sevéda ni bilo môči dognati popolnoma, saj se niti ne dá doseči v prozi, ako nečemo, da ne zabrišemo óne, rekli bi, lahke rôse, katera se bliska na duševnih cveticah sléharnega pisatelja; kakó li hočeš doseči dosled-

nost v poeziji! S strogo formalnega stališča nam res ne ugajajo raznotere oblike, ali to dobroto imajo venderle, da se v njih jasno zrcali pesnikovo hrepenenje po čimdalje višji popolnosti, po formalno in stvarno dovršenih proizvodih. Vse izpremembe Levstikove pač niso bile kàj srečne; marsikaj nam prija bolje v prvi obliki nego v poslednji. Poglejmo samó »Ubežnega kralja«, jedno najlepših balad slovenskih! To pesem je Levstik naravnost izpridil, pesniško lepoto je žrtvoval jezikovni čistoti, in odkritosrčno rečemo, da bodemo vselej rajši čitali »Ubežnega kralja« takšnega, kakor je izšel v »Glasniku«, nego takovega, kakor ga je napósled izpremenil pesnik sam! —

Prof. Levec je razvrstil pesmi takó-le: V prvem zvezku čitamo poleg uvoda 121 pesmij, izmed katerih 53 še ni bilo natisnjenih, nató 11 ód in elegij, med njimi 4 nenatisnjene; 38 sonetov (28 nenatisnjenih) in končno 29 romanc, balad in legend (9 nenatisnjenih). Skupno podaja torej prvi zvezek dvesto različnih poezij, izmed katerih je malone polovica vzeta iz pesnikovih rokopisov. — Drugi zvezek prinaša 19 otročjih iger v pésencah, 23 različnih poezij (6 nenatisnjenih), 44 zabavljic in pušíc (24 nenatisnjenih), znano satiro »Ježa na Parnás« z dodatno, doslej nenatisnjeno pesmijo »List iz Olomuca«, potem obsežno, tudi nenatisnjeno satiro »Ljudski Glas« in končno prevod kraljedvorskega rokopisa, ki je izšel že leta 1856. v posebni knjižici. Skupaj torej razven napósled navedenih večjih pesniških del 86 poezij, izmed teh 31 nenatisnjenih. Oba zvezka podajata preko tristo poezij, iz česar se vidi, da je bil Levstik sploh najplodovitejši pesnik slovenski. Od teh tristo poezij dobra tretjina še ni bila nikjer natisnjena.

Že površen pogled ti kaže, kakó mnogostransko je bilo delovanje pesnika Levstika. Sedaj ti zapoje nežno liriško pesem, sedaj epiško, précej nató ti izpustí pereča pušíco, kakeršnih nahajaš samó še v Prešérnu. Krasne stvarí sploh beremo v Levstiku, in sicer toliko, da se ni lahko odločiti, katera pesem je lepša od druge. Beri óne presrčne »Otročje igre v pésencah« in beri nato veličastno pesem »Sovražnikom«; beri odo »Bog« in potem pesmi, katere je zložil Levstik ljubljenki svojega srca — iz kratka: odprl knjigo, kjerkoli hočeš, povsod se bodeš čudil silnemu nasprotju, katero se pojavlja v njega čustvovanji; težko ti je verjeti, da je to vse spisalo jedno peró! Zató je upravičena sodba, da Levstik ni samo najplodovitejši pesnik, nego tudi pesnik najobsežnejšega duševnega obzorja, jednako dičen lirik, epik in satirik! —

Gledé na vse to, kar smo povedali, lahko rečemo, da sta pričujoča zvezka Levstikovih poezij sploh jedna najlepših zbirk, kar jih imamo. Pregledujé skupno pesniško stvarjanje pokojnega pesnika, vidimo šele, kolika škoda je bila, da je Levstiku zastala, nikoli pa usehnila pesniška žila, dasi je njega drugo delovanje neizrecno spešilo razvoj naše književnosti. Levstiku pesniku gré prav tako častno mesto kakor Levstiku kritiku in jezikoslovcu, in zato smo prav živo hvaležni prof. Levcu, da nam je podal to kritiški urejeno zbirko. — Pohvaliti je treba tudi prekrasno zunanjo obliko, ki bi bila na čast sléharni katerikoli tiskarni. Takih knjig se pri nas ne tiska mnogo! Ceno posamičnim zvezkom smo navedli že zadnjič, zatorej danes samo še želimo, da bi občinstvo slovensko dejanski priznalo trud izdajateljev in požrtvovalnost založnikovo. Pri nas, hvala Bogú, še ni izumrlo veselje do prave poezije, in takšno pravo poezijo nahajamo baš v spisih Levstikovih, katere torej iz nova priporočamo kàr najtopleje.

Pegam in Lambergar. Povest. Spisal *dr. Fr. D.* V Ljubljani, 1891. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala Blasnikova tiskarna. 187 stranij. — Takó je popolni naslov zgodovinski povesti, ki je izšla v VI. zvezku »Zabavne knjižnice«, katero izdaja naša »Matica.« Gospod pisatelj je zajel snov svojega dela iz zgodovine celjskih grofov, ki sploh podaja obilo hvaležnega gradiva slovenskim pripovedovalcem, in sicer jo je zajel

iz one dôbe, ko so se različni velikaši potezali za dedščino poslednjega celjskega grofa Urha, katerega so leta 1456. Ogri ubili v Belem Gradu. Cesar Friderik III., vdova grofa Urha, kneginja Katarina, kralj Ladislav Posmrtnik, vsi so si svojili celjsko grofijo, dasi bi po dedni pogodbi z leta 1443. pripadla glavarju habsburške rodovine, kadar bi izumrl rod celjskih grofov. Veliko, lahko rečemo, največjo oblast je imel takrat vojskovodja umršega grofa, Jan Vitovec, ki se je sicer boril v imeni kneginje Katarine, skrivàj pa roval proti nji in skrbel zlasti za svojo slavo in svoj dobiček. Velike zmede so vladale tedaj po krájinah slovenskih; nekaj plemičev je ostalo pri Vitovci, med njimi sosebno silni Ostrovrhar z Galenberga, nekaj pa se jih je ločilo od njega, n. pr. Krištof Lambergar, graščák na Črnelem, dobro četrt ure od Doba na poti proti Kamniku. Zgodilo se je celo, da je Vitovec hotel ujeti cesarja, katerega je bil povabil v Celje, in ga je končno še oblegal v celjskem gradu. Tedaj je poslal cesar po pomoč na Kranjsko, in plemstvo naše se je res vzdignilo proti oblastnemu »Pehajmu« = Pegamu Vitovcu, na čelu mu Krištof Lambergar. Posrečilo se je kranjski vojski osloboditi cesarja. Kralj Ladislav je v tem času umrl, kneginja Katarina se je morala umekniti na Krško, katero ji je cesar odkazal za vdovščino, in Vrtovec sam je naposled služil cesarja ter se toli hrabro boril zánj, da ga je Friderik iz hvaležnosti povzdignil za grofa Zagorskega in bana slovenskih dežel.

Na tej zgodovinski podlagi je spisana povest »Pegam in Lambergar.« Priznati moramo, da je nje »fabula« izumljena prav srečno; tudi je zvršena tako zanimljivo, da odložiš knjigo iz težka, predno je ne prebereš. Kakor smo že namignili, Pegam ali »Pehajm« (Čeh) je vojskovodja Vitovec, proti kateremu hití mladi junak Krištof Lambergar na boj. kakor pôje znana národna pesem slovenska. Osebe so risane jako spretno in jasno; tudi jih ni več, nego jih je neizogibno potrebno. Resna dôba zahteva sevéda resnih ljudij, in takšni so iz večine vsi, kar jih slika pisatelj; skrbel pa je tudi za zastopnike neprisiljenega humorja, kakeršna sta n. pr. krčmar Tomaž Ložar in Belčev Janez. Sosebno se zanimlje čitatelj za mladega oskrbnika Gregorja, kateremu je odmerjena celo večja naloga nego Lambergarju samemu, in za nežno, jako simpatiško Tajdo, netjakinjo gorenjegrajskega meniha Benedikta. Njiju ljubezen je opisana tolikanj nežno, da v slovenski književnosti nimamo dosti takšnih popisov. Dobro pogojen je Ostrovrhar, nekdanji zaročenec Krištofove sestre Ane, junak, ki se je tolikanj zaljubil v Vitovca, da je ostavil nevesto svojo; prija nam tudi to, kako pisatelj riše Vitovca samega in njega razmerje proti kneginji Katarini. Srečno je opisano življenje v gorenjegrajskem samostanu, živo tudi obleganje celjskega gradú, iz kratka: ko čitaš vse te dogodbe, resnično ne véš, kaj je strogo zgodovinskega in kaj je izmišljenega. Opomnili bi samo to, da je povest po nekod nekoliko nejasna, ali samo na prvi pogled, zakaj zasledili nismo nikjer, da bi se ne razvijala po logiških zakonih; za površnega bralca sevéda ni pisana. Tehnika je res vzgledna, in prav iz tega razloga se bere povest jako gladko — prednost, s katero se baš ne ponašajo vse povesti slovenske!

Dasi torej vsebini ni očitati ničesar, nego moramo glasno izreči, da je povest resnično lepo delo, omeniti moramo venderle, da nam jezik ne prija povsod. Pravilen je sicer iz večine, ali lahko bi bil g. pisatelj marsikaj zasukal drugače. Najprej smo zasledili hibe proti besednemu redu. Pri nas je sedaj obča razvada, da se n. pr. pomožni glagol tudi v preprostih stavkih postavlja za glagolom; zlasti beremo to v političkih naših časopisih. Tudi v »Pegamu in Lambergarji« čitamo stavke kakor »Na dvorišči stala sta že konja« (10), »In poleg te žalosti zginjala je njena« (21), »Vse pohištvo kazalo je« (27); podobnih konstrukcij vidimo jako mnogo. Sploh niso enklitike povsod razpostavljene pravilno: »Oh, da bi mili Bog ne dal mi učakati tistega dne« (13); »in zidala

in podirala mu gradove« (21); »potem pa šel z Jernejem poklonit se opatu« (26); »da je bil Gregor tako slab politik in tako brezuspešno upiral se njeui logiki (37). Podobne stvari so tudi drugje. — Pisatelj rabi glagole z napačnimi predlogi, ali pa celo rabi predloge tam, kjer jih nikakor ni treba: »Hudovala sta se nad možaki« (36); »prihrula divja vojska v tiho dolino nad mirni samostan« (41); »vedno bode odločnost gospodovala nad neodločnostjo« (44); »Strijca je prisilil smeh nad tako čudnim razumevanjem« (57); »da je ona popolnoma nedolžna nad tem napadom« (106) i. dr. Pogrešno je reči: skrivati (se) pred kom (121, 126) namesto samó skrivati (se) komu. Neslovenski so družilniki kakor »zapaziti s tiho zadovoljnostjo (41), odhajati z veselim prepričanjem (65) i. t. d. Ponajveč se dadó izraziti ali s prislovnimi določili z deležniki ali, torej: na tihem zadovoljen, veselo prepričan; takisto bi bilo stavek »z največjo natančnostjo jej je moral povedati« (99.) popraviti takó-le: »kar najnatančneje . . . Prav takó se ne moremo ogrevati za družilnike kakor z zavezanimi očmi in zamašenimi ušesi, s solznimi očmi, z ginjenim srcem i. t. d. Ali bi ne kazalo v takih primerih rabiti rodilnika: zavezanih očij, zamašenih ušes, solznih očij, ginjenega srca? — Dvojina roki, ustni se nam vidi prisiljena; sicer pa tudi pisatelj sam ni dosleden, ker piše lica, z rameni. Zapazili smo tudi nekaj nepotrebnih dostavkov: postopati okrog, obrniti se proč, vrstiti in boriti se med seboj, govoriti, šaliti se, šepetati med seboj; »po sobi . . . je hodil gospodar zamišljen sem ter tja« (84); glave skupaj stiskati; proč vreči, proč goniti i. t. d. — Glagola odstraniti se, oddaljiti se sta izvestno nemška; dalje čitamo obdajati nam. obkoljati, obkrožati, dopadati se nam. prijati, ugajati, podati se (z največjim dopadajenjem! 33), podati se, postati (werden), prestati (nam. prebiti). Pravilni niso izrazi kakor z jedno besedo; nam. iz kratka, občudovati, obžalovati nam. čuditi se, žalovati po kom ali čem; sredstvo nam. pomoček; goljufan nam. prevarjen, osleparjen; manjkati nam. pogrešati, nedostajati ali kakó drugače; par dnij, parkrat, par trenotij . . . nam. nekoliko, nekolikokrat. Poleg nekaterih manjših pogreškov čitamo stavke: »Koliko tisoč ljudi stori smrt« (156) nam. umrje; »Kako si ima tolmačiti to in ono« (55), »da proti upornikom nobeno postopanje (prav: ravnanje) ni krivično« (123).

Zakaj navajamo vse to? Zató, ker se v tolikanj lepi knjigi, kakor je »Pegam in Lambergar« strinjaj oboje: lepa vsebina in lepa oblika! Tedaj bi je bil še veselejši vsak čitatelj: óni, ki jo bere samó zaradi zabave, in óni, ki ljubi poleg zabavne vsebine dovršen, blagoglasen jezik! — Iskreno želimo, da bi nam »Matica Slovenska« skoro zopet podala kàj takega, kakor je »Pegam in Lambergar«!

Poezije. Zbirka liričnih pesem, fantazij, humorističnih balad, rapsodij, satir, pripodob, basnij, prislovic, epigramov, balad in junaških pesem. Zložil: *Fran Andrejevič Zakrajski.* V Gorici 1891. Založil Anton Jeretič. Tiskal A. M. Obizzi. 144 str. — Našemu listu je jako ljubo, kadar more pohvalno oznanjati proizvode domače književnosti, toda o tej knjigi kàr ne moremo reči priporočilne besede. Dandanes smo vender že napredovali takó, da nam ne more biti odločilen rodoljubni namen, iz katerega kdo pošlje knjigo v dežel; pesništvo naše mora do dobra zahvaljati strogo kritiko, da se je popelo do denašnjega stališča. V teh najnovejših pesmih pogrešamo vsega, kar smemo in moramo pričakovati od dobrih pesmij, in dasi obeta g. pisatelj mnogo v naslovu, mi nismo našli ničesar. Liriške pesmi niso liriške, humoristiške balade so vse drugo, samó ne humoristiške, satire so brez sléharnega žela, pristnega epigrama nismo našli nobenega, junaške pesmi niso niti senca pravih junaških pesmij. Obširno ne moremo utemeljevati svoje sodbe, ker nam je prostor pretesen, samó v obče še izpregovorimo

nekoliko besed. Ko smo čitali nekatere pesmi, zdelo se nam je, da nam zvení samega Koseskega jezik na uhó: »Kjer umira solnca žgoči pik", „V me ni meril trpkih domov lok", „Zibnejo mi v nič, pozabe rop", „In s pustih holmov čuje se tulba sivih pâs", „Notranjega je Savel znak prepira", „Lažnjivega naj strela govoruna" (sic!), „Ostril je brambe pik", „Pripravljen koj v kolenopad", „Vsake obzirbe prost razvname se", „Sproži cevkovrat", „Prehitel si, pustivši v dvomu brige", „On v groznem hlačetresu nič ne čini", „Ukačem o prikazni čeljust se stegne v pas", „Spočeto grof za šalo pod himbe skrije lub", „Kdor hoče jo objeti, naj v sulčbi skusi dlan" i. t. d., i. t. d. Glasno in slovesno moramo ugovarjati, da bi se dandanes še takó grozno mučil jezik slovenski! — V izrazih in podobah ni pisatelj nikakor izbirčen: „V divjem krohotu prokleto hiti" (Turek namreč), „Za hrbtom mu Drenjci pokažejo fige". „Prokleta bolha", „Prokleta baba", „A zdajci nastane krohot, se z baše ropot", „Kar iz golid naravnoč rumeni sok ti žro"(!), „In kakor Ugolina v Pizi že zrem se v kaši", „A da-si zel je sad filozofuha", „Pač grenke so človeku sreče fige", „Ogromnih oslarij si tužna priča", „Sadje najbolj zrelo ne pade samo v žrelo", „Da bi spet napokal se", „Ker osmolil si je gobec". Koliko je še drugih trivijalnostij, katerih niti ne omenjamo! — Stiki so po nekod jako slabi, pevska mera ni povsod izbrana kàj srečno. Zakaj beremo toliko pesmij v nibelunški meri, ko je vender jasno kakor beli dan, da ne prija našemu jeziku? — Iz kratka: ako se pisatelju njega proizvodi res zdé taki, „da ga mora biti resna volja, oteti je pozabljenja," mi mu ne pritrjujemo. Najboljše, kar sploh čitamo v knjigi, to je prevod Heinejevega „Belsazarja", ali še ta ni takšen, kakeršnega smemo zahtevati po vsi pravici. Omenjamo še, da kazí knjigo mimo vsega drugega premnogo tiskovnih pogreškov, ki bi se bili lahko odpravili brez vsakega truda. Žàl nam je, da moramo toli ostro soditi knjigo Zakrajskega, ali naloga leposlovnemu listu je vender ta, da vestno in nepristranski poroča o proizvodih, kateri se mu pošiljajo na ogled!

Nauk, kako zasajati vinograde z ameriškimi trtami, da jih trtna uš ne more uničiti. — Ta knjižica, katero je po naročilu deželnega odbora kranjskega spisal g. *Rihard Dolénc*, vodja deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu, podaja v drugem natisku najpotrebnejše nauke, kakó je zopet zasaditi vinograde, uničene po trtni uši. Knjižica je spopolnjena po najnovejših izkušnjah, pojasnjuje jo tudi 25 slik. Cena?

»Pavliha«. Slovenci smo že imeli jako mnogo šaljivih listov, uredovanih kolikor toliko srečno, ali dolgo ni izhajal nobeden, in ko je zamrl, nihče ni posebno jokal po njem. Novo leto nam je zopet prineslo nov humoristiški list »Pavliho«, kateri bode izhajal 15. in 30. dan vsakega meseca, tiskal pa se bode v Trstu. Izdajatelj in odgovorni urednik mu je g. *Šimen Jak.* Prva številka, ki se nam je poslala na ogled, obseza dôkaj šaljivega berila, žàl, da le malo ali nič izvirnega, in nekoliko podob, izmed katerih pa je óna »Slovenci o Božiči« do cela ponesrečena. »Pavliha« veljá za vse leto 4 gld. Ali bode njega usoda boljša od usode njegovih prednikov, to bodemo šele videli; želeti bi bilo vsekakor.

Pesmi S. Jenka. Prejeli smo dopis, čegar zmisel je ta, da bi se priredila nova izdaja Jenkovih pesmij, ker je prva izdaja že davno pošla; vánjo naj bi se vzprejele sevéda tudi nenatisnjene pesmi iz Jenkove ostaline. — Takšna izdaja je izvestno živo potrebna, in zató drage volje priobčujemo te vrstice. Govorili smo o tej stvári tudi z g. Giontinijem, ki je svoje dni kupil Jenkove pesmi, in ker se g. Giontini ne upira novi izdaji, zató je upati, da se nam vender — dasi ne précej — v lepi obliki podadó poezije jednega najboljših pesnikov slovenskih.

Dr. Th. Elze, Zur Geschichte der Reformation in Krain. Znani protestantski župnik in raziskovalec reformacijske dôbe na Kranjskem je priobčil v zadnjem zborniku

„Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich“ (XII. Jhg, IV. Heft) kratko poročilo o povratku Primoža Trubarja na Kranjsko leta 1561. To poročilo je Trubar sam sestavil in je pripravil za natisek v podobi „letečega lista“. Naslov mu je: „Kurze Erzählung, wie dem Pr. Trubero auf seiner Reise in Land Chrain ergangen und was ihm im Anfang seines Beruffs daselbst begegnet. etc. etc. 61 stranij.“ Nad ta naslov je zapisala tuja roka že v XVI. stoletji: „Neue Zeittuugen, was sich in Land Krain zu Laibach mit Primo Truber und Polydoro Propst und mit andern in Monat Junio und Julio dieses 61 Jahrs hat zugetragen.“

Poročilo pripoveduje, da je odpotoval Trubar dné 9. junija iz Uracha in prišel dné 22. junija čez Koren na Kranjsko. Dné 23. junija je prišel na Bled, kjer je ostal tudi nastopnega dné in propovedoval v grajski kapeli. Dné 25. junija je dospel v Kranj. Tukaj mu je svetoval „Herr von Eckh“, naj nikar ne hodi dalje v Ljubljano, ker sta deželni glavar in škof ljubljanski dobila ukaz, naj zaprečita Trubarju povratek v Ljubljano. Vender se je Trubar odločil, da odjezdi dné 26. junija (v četrtek) proti mestu, rekši: „Wenn ich heute nicht gen Laibach käme, würden die gutherzigen Christen betrübt und sorgen, ich fürchte und fliehe das Kreuz und die gottlosen würden gestärkt in ihrem bösen Vornehmen wider mich.“ Dve milji sta mu prišla naproti stari deželni pisar Matevž Khlombner in mestni svetovalec Luka Zweckhl, pol milje pa mu je prijezdilo naproti okolo dvajset vitezov. Četrt milje pod Ljubljano (torej koncem Šiške) ga je pričakoval „ein Haufen Männer und ehrbarer christlicher Frauen und Jungfrauen.“ Trubar je razjahal, in zbrani protestantje so ga vzprejeli solznih očij. Ko je prijezdil v mesto, zatrobil je začetkom le jeden piskač („Thürmer“) s stolpa na gradu na pozavno. Ko pa je prišel v stanovanje k trgovcu Andreju Forestu iz Istre, tedaj so vsi štirje mestni piskači „mit Schalmei und Trometen Te Deum laudamus mit vier Stimmen, ganz wohl und künstlich, länger denn eine Viertelstunde geblasen.“ Isti čas, ko je prišel Trubar v Ljubljano, umrl je generalni vikarij in korar Nikolaj Škofic, katerega so drugi dan pokopali, ne da bi se bil kaj meščanov ali meščank udeležilo pogreba.

Deželni stanovi so izročili Trubarju špitalsko cerkev (v sedanjih Lingerjevih ulicah) in mu ukazali, naj propoveduje na sv. Petra dan nemški. Ker je bil takrat ravno sejem, prišlo ga je tudi nad 40 duhovnikov poslušat, in Trubar je govoril takó, da mu tudi „papisti“ niso mogli kàj očitati. Pozneje je propovedoval v špitalski cerkvi vsako nedeljo **slovenski** in razlagal evangelije in katekizem, vsak četrtek pa nemški. Vender ni bil gotov svoje službe, ker ni védel, kaj odloči o njem Njega Veličanstvo cesar.

Na konci tega poročila pripoveduje Trubar, kakó je škof sodil prošta **Polidora** iz **Montagnane** zaradi konkubinata. Iz te sodbe in še nekaterih drugih podatkih o generalnem vikarji Škofici je môči jasno spoznati cerkveno in nravstveno razmerje v Ljubljani okolo srede XVI. stoletja. *S. R.*

Slovensko časopisje. Starodavne naše »**Novice**« so nastopile svoj 50. tečaj, nekoliko prenovljene po obliki in vsebini. — Celovški »**Mir**«, katerega je ustanovil pokojni Andrej Einspieler, in čegar krepki glas vztrajno drami koroške Slovence, izhaja od novega leta v večji obliki namesto po dvakrat po trikrat na mesec: dné 10., 20. in 30. vsakega meseca. Za imovitejše rodoljube veljá 2 gld., za menj imovite pa 1 gld. 50 kr. na leto. — Mariborski »**Slovenski Gospodar**« je tudi povečal svojo obliko, cena pa se mu je znižala na 2 gld. 50 kr.

Muzejsko društvo. Na obilo obiskanem zboru dné 13. prosinca je predaval g. prof. *Julij Wallner* o »Kranjski in Primorski v začetku avstrijske nasledstvene vojske.« Vlada je sklicala dné 6. kimovca 1741. leta notranje - avstrijsko obrambeno komisijo v Gradec, da osnuje deželno brambo in zavaruje mejne prehode. Kranjski stanovi se iz

prva niso udeležili zborovanja, češ, vsaka dežela ukrêni, kar je potreba za nje obrambo in varstvo. Odrekli so za vojsko zunaj dežele vsako davščino v pridelkih, ker itak plačujejo vojni davek. Za mnoge planinske prelaze ob meji bi bilo treba mnogo vojakov, katerih ni môči nabrati v deželi; sósebno nevarno bi bilo kmetom dajati orožje v roke; sploh ni môči resno braniti dežele. Voljnejši so bili stanovi, ko so se Štajerci in Korošci posebe obrnili do njih; spominjaje se starega továrištva izza turških vojsk, obetali so za tri mesece (kimovec, listopad in gruden) vojni prispevek po 3000 gld., toda izrecno so si izgovorili, da se kranjski podložniki »ex ratione politica« ne smejo jemati v vojake. Navzlic temu je vlada vender dognala, da je bil iz Kranjske poslan v graško obrambno komisijo zastopnik grof Andrej Danijel Barbo, katerega sta spremljala aktuvar Frančišek Julij pl. Wiesenfeld in vpisovalec Miklav Malič. Toda vezalnega pooblastila ni imel; samó dolžan je bil, o vseh važnih obravnavnih stvaréh po brzovestnikih poročati v Ljubljano.

Dočim se je v Gradci posvetovala komisija, kakó bi zastopila Bavarcem in Francozom pot na Štirsko, pretila je Avstriji na jugu druga še večja nevarnost. Vlada je dobila od različnih stranîj vest, da namerja špansko-napoljsko brodovje napasti avstrijsko obalo, ki je bila skoro popolnoma brez obrambe. Nató skliče vlada v začetku l. 1742. poseben shod v Ljubljano, da bi osnovala obrambo avstrijskega obrežja in primorskih dežel. V mestih s pristanom ni bilo malone nobenih vojnih potrebščin, niti topov, niti smodnika; utrdbe in okopi, vse je bilo propalo. Tržaški mestni glavar, grof Seyfried Herberstein, opozoril je prvi vlado na nedostatnost obrambnih priprav in predlagal, naj se ustanoví majhno bojno ladjevje in utrdi obala. Za varstvo tržaške luke je nasvetoval, naj se zgradita dva dolga pristanska jeza, ki bi zapirala tujim ladjam pot v luko. Dalje je predlagal, naj se hitro osnuje deželna bramba, tako imenovana »cernida«, katero so primorske dežele že imele iz davnih časov. Delila se je primorska cernida na 4 stotnije (na tržaško, devínsko, avstrijsko-istersko in hrvaško), takisto goriška (na tolminsko, goriško, kraško in gradiško). Po načrtu generalnega majorja barona Keila naj se vzprejemajo v cernido samó možjé od 20.—40. leta; prevelike stotnije naj se razdelé v manjše čete od 20—30 móž. V vsaki vasi naj jih vadijo desetniki ob nedeljah in praznikih v orožji; zato so oproščeni vsake tlake. Tudi naj se uvêde streljanje v tarčo kakor v nemških alpskih deželah. Vse vaje nadzirajo za to imenovani částniki; pri pouku naj se rabi deželni jezik. — Ko so v tem napolski korzarji drzno plenili po Jadranskem morji in avstrijskim in drugim trgovcem jemali ladje — med poškodovanci je bil tudi kranjski trgovec Zois — ustanovila je vlada korzarsko flotilo, da zabrani razbojništvo na morji in zasede utrjena mesta. Pri tem so jo sosebno podpirali tržaški trgovci in Senjani, da bi se odškodili za uplenjene ladje. Nekatera mesta so dobila celo dovolilne liste, da smejo pod habsburško zastavo jemati in pleniti sovražne trgovske ladje. — Naposled je govoril g. predavatelj o vladnem načrtu, po katerem naj bi Avstrija in Anglija skupno napadli Napolitansko. V ta namen je oborožila vlada 8 ladij, in to ladjevje je prvikrat zaplulo dné 2. vélikega srpana 1742. leta, združilo se z angleškim in odplulo ž njim pred Genovo. — To velezanimljivo predavanje, katero so poslušalci živahno pohvalili, kazalo je, kako težavno je bilo vladi dobiti izdatno pomoč od posameznih dežel v nevarnih časih, dalje je predavatelj dokazal, da je bilo za Avstrijo nujno potreba prestrojiti upravo in vojaštvo v jednotnem zmislu, ako je hotela vztrajati poleg jednotno urejenih držav.

A. Kaspret.

Slovensko gledališče. Meseca prosinca so se predstavljale do malega zgolj igre, o katerih smo že poročali, torej zadošča, ako jih samó zabeležimo. Dné 1. prosinca se je igrala veseloigra „Strijc bogatin“, dné 3. prosinca burka „Pojdimo na

Dunaj!", dné 6. prosinca veseloigra „Popolna žena" in opereta „Mesečnica", dné 10. prosinca pa burka „Slovenec in Nemec". Kar se dostaje te burke, dovoljeno nam bodi venderle nekoliko besed. Naša misel je taka, da takšni proizvodi nikakor ne sodijo na naš oder, zakaj vrednosti prvič nimajo prav nobene, nego bijejo naravnost dobremu ukusu v obraz, drugič pa je tudi naše slovensko razmerje popolnoma drugačno, nego je morda kje na Češkem; trd slovenski gospodar v nas ne najema nemških hlapcev in dekel nikoli in nikjer. Česar ne pretirava neslana igra sama, to so slastno pretiravali naši igralci, da se moramo res kar najodločneje upirati takšnim predstavam. Bodisi, da se je igrala burka že pred leti; takrat je bila morda upravičena, ker je bila dramatika slovenska še na slabšem, nego je dandanes, ali sedaj je dobrih iger, resnično lepih salonskih iger, na izbiro, in po teh je treba sezati, saj jih ni dobiti kaj težko!

Dné 17. prosinca se je predstavljala šaljiva igra „Strijček", ki je itak znana slovenskemu občinstvu iz prejšnjih časov, dné 24. prosinca pa so se igrali prvikrat „Vragovi zapiski". Veseloigra v treh dejanjih. Francoski spisala Etienne Arago in Paul Vermond. Preložil —. Le-tá veseloigra ima sicer dôkaj preprosto ali jako srečno snov; mimo tega je izvedena toli izborno, da je zanimala občinstvo od prvega prizora do zadnjega. Glavno nalogo je imel g. *Borštnik*, na čegar korist je bila ta predstava. Občinstvo ga je odlikovalo takoj pri nastopu in tudi večkrat pozneje pri odstrtem pozorišči, dokaz, kakó splošno se cenijo njega izredne zasluge za našo dramatiko. Tudi druge naloge so bile v dobrih rokah, razven naloge Valentinove, o kateri g. *Perdan* zopet ni znal nì besedice. Kaj čuda, ako je torej popolnoma izpridil najefektnejše prizore! — „Vragovi zapiski" se izvestno ohranijo na repertoarji slovenskega gledališča, in mi samó še želimo, da bi se jim pridružilo še mnogo takih veseloiger!

Improvizacija Ivana Mažuraniča. Pod tem naslovom je prinesel „Vienac" o vélikem pesniku „Cengić-age" in spopolnitelji Gundulićevega „Osmana" drobno črtico, katera se nam zdí toli zanimljiva, da podajamo iz nje vsaj važnejše stvarí. Leta 1843. pred praznikom sv. Jurija so se zbrali, kakor že večkrat prej, v gostilni, zajedno kavarni Čeha Černega na stari Harmici, sedaj Jelačičevem trgu, mladi ilirski književniki Ivan Mažuranić, Demeter, Stanko Vraz, Užarević, Babukić, Niemčić in Bogović, mimo njih mladi grof Gjuro Erdödy. Razgovarjali so se o književnih delih domačih in tujih pisateljev, končno pa je Stanko Vraz obrnil pogovor na sonet in dokazoval, da se tudi v hrvaščini dadó zlagati dobri sonetje, ne da bi pesnika težile metriške spone; zajedno je poudarjal, kakó bi bili baš lepi sonetje na diko mladi književnosti ilirski. Vsi mu pritrdé, in nekdo vpraša, ali si upa kdo takó rekoč zvezanih rok na podane stike zložiti sonet. Bogović zdajci na listek zapiše nastopne stike: *voda*, *meni*, *roda*, *sjeni* — *poda*, *izmieni*, *zgoda*, *stieni* — *glasi*, *stoji*, *časi* — *moji*, *da si*, *tvoji*. Družba pozove Ivana Mažuraniča, naj pri tej priči zloži sonet s temi stiki in takó dokaže, da se sonetje lahko zlagajo v blagoglasnem jeziku hrvaškem. Mažuranić se nasmehne, vzame listič s stiki, pregleda jih in napiše ta-le sonet:

Kud teče Drava, Sava, Kupa voda,
Liep narod živi, blag i srodan meni,
Liep i blag narod hrvatskoga roda,
A živi u strašnih još predsudâ sjeni.

Što mu s početka Bog i narav poda,
Sad tudjin teži, svojim da izmieni;
I da nanese huda i kleta zgoda,
Na goloj bi nam bilo umriet stieni!

Na domorodni još zanose glasi
I domovine bolji dio stoji,
A utat valja, dvć' će i bolji časi.

Dan Gjurdjev slave nad vse versi moji,
I s toga, Gjuro, vazda zdravo da si,
(A s tobom, brate,) prijatelji tvoji!

Ko je Mažuranić prečital ta sonet, živo so vzklikali prijatelji, mehki Bakubić pa je zaplakal od radosti in sreče. Grof Erdödy je naročil šampanjca, da z žarno kapljo poslavé „Gjurjev dan" in njega dičnega slavitelja. — Omeniti je še, da besede v poslednjem verzu „A s tobom, brate" niso Mažuraničeve. Dotični listek je namreč ob robu natrgan, in prvo polovico poslednjega verza je spopolnila druga roka. — „Veselilo bi nas in zajedno tudi mnoge druge Hrvate", pravi „Vienac", „ako čim prej učakamo popolno izdajo Mažuranovičevih književnih del. Nikolí ni prerano ponatiskovati dela takšnih veleumov!"

Novi grobovi. Nedavno je umrl ruski pisatelj *Konstantin Nikolajevič Leontjev,* čegar dela se jako cenijo v književno-politiških krogih. Bil je plemič kaluške gubernije, zvršil na moskovskem vseučilišči zdravniške studije in deloval za krimske vojske v kerški bólnici. Od leta 1887. je živel zgolj književnosti Leontjev je prepotoval ves iztok, kjer je nabiral snoví za svoja dela. Važnejši spisi so zbrani v moskovski izdaji pod naslovom: »Vostokъ, Rossija i Slavjanstvo«, rade se pa čitajo tudi njega povesti iz novogrškega življenja.

V Parizu je umrl dné 19. grudna m. l. *Aleksander Chodžko,* poljski pesnik in pisatelj, poslednji osebni prijatelj Mickiewiczev, v 88. letu dôbe svoje. Služil je delj časa za uradnika pri ruskemu poslanstvu v Teheranu in pri konzulatu v Gilanu na južnem bregu Kaspiškega morja. Ker ondotno podnebje ni ugajala njega zdravju, šel je najprej v London, potem v Pariz in bil po Mickiewiczi imenovan za profesorja slovanskih književnostij v Collège de France. Bolj nego pesnik sloví Chodžko po drugih delih. Imenujemo zlasti spise »De la litterature sacrée chez les Slaves«, francoski prevod národnih pesmij maloruskih, »Specimens of the popular poetry of Persia«, »Etudes philologiques sur la langue Courdé«, »Legendes slaves du moyen age«, »Grammaire paleoslave suivie des textes paleoslaves.« Naslednik Chodžku v Collège de France je znani profesor Louis Léger.

Františék Vogl, češki skladatelj in profesor na konservatoriji praškem, umrl je dné 30. grudna l. l. na Kraljevih Vinogradih v 70. letu dôbe svoje. Porodil se je dné 20. malega srpana 1821. leta v Vroutku, okraji Zateškem, studiral na praškem konservatoriji in že devetnajstleten mladenič vzbudil občo pozornost s krasnim svojim baritonom v operi »Così fan tutte.« Pozneje je čestokrat nastopal v Mozartovih operah na praškem odru. Skladatelj Vogl sloví zlasti po svojih skladbah »Cigani« (le-tá skladba je tudi dobro znana in omiljena slovenskim pevskim zborom), »Vltava«, »Dům otcovský« in »Půda vlastenecká«, izmed katerih so nekatere že popolnoma národne. Pred 20, 30 leti ni bilo na Češkem nobene pevske slavnosti, kjer bi se ne bili zlasti Voglovi »Cigani« peli in poslušali sosebno navdušeno. Dobro znan je tudi njega zbor »Povzbuzení k tanci.«

Hrvaško gledališče je zadela bridka izguba: dné 30. grudna je umrl za kapjo, baš ko se je predstavljal Mosenthalov »Ivanjev dvor«, véliki umetnik in ljubljenec hrvaškega občinstva *Šandor Sajević* v 49. letu dôbe svoje.

Dné 2. prosinca t. l. je umrl v Varšavi slavist *Jožef Perwolf,* profesor carskega vseučilišča v Varšavi, češki in ruski pisatelj. Porodil se je leta 1841. v Čimelicih na

Češkem, dovršil gimnazijo v Pisku in potem studiral filozofsko fakulteto v Pragi. Leta 1864. je bil imenovan za asistenta pri knjižnici Češkega muzeja, leta 1869. pa za arhivarja temu zavodu. Leta 1871. mu je bila podeljena stolica zgodovine in književnosti slovanske na vseučilišči v Varšavi. V letih 1861.—1871. je bil sourednik Kobrovega naučnega slovnika in pisal vánj mnogo člankov o politiški in književni zgodovini národa poljskega in ruskega. Preselivši se v Varšavo, proučeval je kàr najpridneje zgodovino obeh teh národov in v poslednjih letih izdajal v ruskem jeziku veliko delo »Slavjane«, katerega so doslej izšle tri knjige. V njem je hotel pokazati bistveni značaj slovanskega duhá in zgodovino slovanske ideje, kakor se kaže v književnosti národov slovanskih. Dela žàl ni zvršil, vender pa so na srečo našli popoln rokopis četrte knjige, katero skoro izdadó njega varšavski tovariši. Perwolf je bil iskren Slovan, ki pa je znanstveno kritiko družil s pravim rodoljubjem. Njega smrt je velika izguba za vso znanost slovansko.

Dné 4. prosinca je umrl v Gorici znani pisatelj nemških veselih iger *Julius Rosen*, porojen Čeh. Njega pravo ime je bilo Nikolaj Duffek. Porodil se je dné 3. listopada 1833. leta v Pragi, bil do leta 1866. v državni službi, pozneje pa je bil dramaturg Karlovega gledališča na Dunaji. Izmed njegovih iger so nekatere preložene tudi na slovenski jezik.

V Pragi je umrl dné 11. prosinca arhitekt *Františck Schmoranz*, ravnatelj državne umetno-obrtne šole praške. Schmoranz je bil jeden najboljših arhitektov avstrijskih, sósebno odličen poznavalec orijentnih zlogov. Delj časa je bival v Siriji, Palestini in Egiptu, bil celó dvorni arhitekt egiptovskega khediva in zvršil po njega naročilu mnogo lepih staveb. Na dunajski razstavi leta 1873. je zgradil egiptovski paviljon; mimo tega je imenovati škofijsko palačo v Zadru in v egiptovskem zlogu zgrajeno kopelj v Krapini. Pri konkurzu za zgradbo novega Češkega muzeja je dobil drugo darilo. Leta 1885. je bil imenovan za ravnatelja umetno-obrtni šoli v Pragi in se je mnogo trudil, da se je ta zavod povzdignil do denašnje višine.

Nova češka opera. V minulem meseci se je predstavljala v češkem národnem gledališči nova komična opera v treh dejanjih »Viola«, katero so po Shakespeareji spisali Adler, Schubert in Novohradský, uglasbil pa *Karl Weis*. Opera je popolnoma uspela, in kritika neobično hvali nadarjenost mladega skladatelja.

Bolgarski almanah se bode imenovalo novo zanimljivo delo, ki bode letos izhajalo v Sredci. To bode nekakšna enciklopedija; prvi zvezek bode obsezal 70 do 80 pôl. Izdajatelji so P. A. Petrov, T. K. Ljubinov, Sv. Ivović in Kozma Georgiev.

„Slavjanskaja Muza“. Kakor čitamo v »Vienci«, izšla je s tem naslovom v Peterburgu zbirka ruskih prevodov iz raznih pesnikov slovanskih. Vánjo so vzprejete tudi pesmi slovenske, in sicer jedna Prešérnova in šest Gregorčičevih. Na konci ima knjiga kratke životopisne črtice o vsakem pesniku in pisatelji, čegar pesmi ali spise obseza. Prejeli je nismo, torej tudi ne moremo natančneje poročati o nji.

Grof Lev Tolstoj je izrekel, da smé vsakdo prevajati njegova dela, ne da bi mu bilo treba plačevati kàj nagrade. Takisto prepušča vse óno, kar bi odslej spisal in izdal. Povod tej izjavi Tolstega je to, da se mnogi pisatelji obračajo do njega z vprašanji, ali smejo ta ali óni njegov proizvod prevêsti in izdati v tujem jeziku.

Listnica. F. Č—č. (»Pozimi«):

»Li vidite, kakó se vsiplje
Iz neba doli beli sneg?«

Dà, vidimo in radi Vam potrjujemo, da se vsiplje doli iz neba in da je bel.

»Z odejo težko že zagrinja
Visoki hrib in nizki breg.«

Kako značilna je ona drobna besedica »že«! Pripoveduje nam, da niste še kàr nič mislili na sneg, in sedaj — sedaj že res zagrinja s »težko« odejo ne samo visokega hriba, ampak tudi nizki breg. To je resnično žalostno!

»Po snegu tjà samoten hodim,
In glej, srcé mi je težko —«

kaj pak, verjamemo, sneg brêsti res ni prijetno —

»In solze mi rosijo lice —«

tolikanj hudo pa menda vender še ni! —

»Ko nánjo mislim, oh, na njo!«

Prosimo Vas, nikar ne mislite nánjo, vsaj v snegu ne, in dobro bode vsem skupaj, Vam in nam! Dalje Vas sevéda nečemo in ne utegnemo spremljati po snežni stezi. Srečen pot! — J. S. (»Pesem ptica«):

»V noči mêni razcvetela
Pesem se je v dnù srcá,
Zdaj podnevi pa zletela
Križemsvet bo pesem tá.

Krila hitra bo razpela
Čez goré, doline tri,
In naravnost bo zletela
Kakor ptica k ljubici.«

Naravnost k ljubici? Motite se, predragi gospod, zletela bode naravnost k nam — v koš! — F. J. S. Zadnjikrat izrekamo danes, da brezimnih stvarij ne priobčujemo; ako hočete, da izpregovorimo o poslanih pesmih, povejte nam svoje ime. Drugič niti več opominjali ne bodemo nikogar, nego vrgli dotično pošiljatev v koš. — F. B. na D. Na Vaše vprašanje odgovarjamo, da priobčimo že v prihodnji številki daljšo jako zanimljivo humoresko »Kolesarjeva snubitev« iz peresa gosp. Janka Kersnika. — P. v S. Nezrelo. — R. S. (»Utrinki«): Deklè — svetlé; nébi — têbi, to niso rime. Poslana pesem je nerabna — Vsem drugim gospodom, ki so nam poslali pesmi in druge spise na ogled: Sproti res ne moremo presojati vsega, kar prejemamo; prosimo torej nekoliko potrpljenja.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 3. V Ljubljani, dné 1. sušca 1892. Leto XII.

Krišna.

Indska legenda.

In više, više v zrak nesó
Nevidne ga peróti . . .
Glej, rajsko mesto Dvárakam
Bleščí že se napróti.

To bog je Višnu. Tisoč let
On hodil je po sveti;
Kot človek Krišna žível sám,
Učil ljudí živeti.

Domá . . . Družina vseh bogóv
Vzprejemlje Krišno v raji,
Vzprejemlje Indra, car nebés,
V čarôbnem ga sijaji.

Obsipajo ga z vprášanji
Bogovi vsi nebeški:
»Kakó si, Krišna, žível tam
Na zemlji po človeški?«

»»Nesmrtniki presrečni vi,
Lehkó vam bogovati!
Visôko je nad svetom vam
Lehkó gospodovati.

»»Kaj veste vi, kaj to je — kri,
Sok živi, rdeči, vroči!
Kakó človeka greje tá
Po žilah mu poljóči.

»»Ne čutite, kaj to je — strast,
Kaj hrepenenje, želje;
Ne stiska žalost vam srcá,
Ne dviže ga veselje.

»»Ne veste, kaj ljubezen je
In kaj življenja cvet je,
Ne veste, kaj življenja raj,
Kaj njega slast in med je.

»»Ne veste, kaj je to — napást,
Kaj bôrba brez odmóra —
Ne veste, kaj je pad in greh,
Kaj kès in kaj pokóra.

»»Ne veste, kaj je nada, strah,
In kaj obupa srd je;
Kaj rojstvo je, neznano vam,
Ne veste nì, kaj smrt je . . .

»»Vse to, bogovi, skusil sem
Živeč, trpeč na sveti . . .
Oh, tóži se mi po ljudéh,
Spet hotel bi živeti!

»»Iméjte večnost svojo vi
In dolgčas njen moreči!«« . . .
In Višnu stopi spet na svet,
Kot Buddha se včloveči.

A. Aškerc.

Strunár.

»Gosli razdrobite, sluge,
Ki prinesel jih strunár!
Môči ni mi čuti speva,
Ki le žalost ga preveva —
Brenkal več ne bo nikdár!«

Vitez to govoril trdi,
Čul strunár njegov ukàz.
Sluge so ga izpolnili:
Gosli drage razdrobili,
Rógali se mu v obràz . . .

»Čuj me, vitez, kaj ti pravim
Mož izkušen, mož — trpin:
Gosli si uničil moje,
Tega ne, kar zovem svoje:
Srce živo in — spomin!

»In doklèr zaklada moja
Solnčni mi ogreva soj:
Vedno mi spomin na srečo
Vzbujal pesem bo tožečo,
Spev mi ne utihne moj.

»Saj strunár nikdár ne vpraša,
Je li ga posluša kdó:
Dosti, da srcé razvneto
Izvrší nalogo sveto,
Ki mu dalo jo — nebó!«

Rástislav.

Kováč.

Starec sivi kuje mêče,
Kládivo po náklu pada;
Pôtno čêlo si otêre,
In doprsno gladi brado:

Kujem dôkaj let železo,
To samó je delo pravo!
Plug sem skóval nekateri,
Da ratár je rezal brazdo;
Kôga delo bolj potrebno
Svetu je in bolj priznano?
Kujem dôkaj let železo,
To samó je delo pravo!

Že verige hudodelcu,
Lanec že sem mnogi zváril;
Kdo se trudil je na zemlji
Bolj za ljudstva mir in spravo?

Mêče kujem zdaj jeklene,
Srce bije mi junaško!
Na sovrage jih vrteli
Naši bodo v zmago slavno;
Kládivo, le glásno pléši,
Iskre jezno trósi, náklo!

y.

Stari naslanjáč.

Bajka. Spisal S. P.

(Dalje.)

Prav zadovoljen sem bil z usodo svojo. Na novem dômu sîcer ni bilo takó imenitno kakor na grofovem, ali bilo je živahneje, in kar je bilo najbolje, z novo gospôdo si nismo bili takó tuji kakor s prejšnjo. Sósebno dobro mi je delo, ko sem videl in čutil, kakó nas ima gospá rada. Kadar se je sáma izprehajala po sobi, postala je vsak čas nekoliko, nagnila glavo po stráni in zrla kakor zaljubljena na nas. Kadar ji je podnevi trebalo počitka, sedla je vselej náme, vzela robec iz žepa in ga pogrnila, kamor je naslonila glavo, da bi me ne zamazala. Nikdar nisem mislil, da me bodo kdàj še tolikanj čislali. Menj nas je cenil nje mož, póstaren gospod. Kàr ustrašil sem se ga, ko je prvič prišel v sobo; toda saj ga niti ni bilo vánjo, ampak na pragu je obstal in nas pogledal takó grdo, kakor bi hotel rêči: »Kaj je bilo vas treba?«

Še bolj sem se čudil, ko ga niti pozneje ni bilo blizu in so minili meseci, predno se je za trenutek pokazal v naši sobi, nikar da bi se delj mudil pri nas. Moral je priti že sósebno dober prijatelj ali znanec, da je domačega gospoda privabil v našo sobo; ali vselej sem zapazil, da si je moral delati silo. Náme ali na zofo ni sédel nikdar, ampak kadar se nas že nikakor ni mogel ogniti, odmeknil je nejevoljno katerega manjših stolcev in boječe sédel nánj. Zgodilo se je tudi, zlasti zvečer, kadar se je zbralo več gostov, da se je zmuznil v drugo sobo in si prinesel pleten stol. In glej, dasi sem védel, kakó nas črti na vso moč, jaz ga le nisem mogel sovražiti, ampak čimdalje rajši sem ga imel. Ako bi bil mogel govoriti, kakor sedaj ponôči govorim z

vami, povedal bi mu bil, kakó ga čislam, in vprašal bi ga bil, kaj ima proti nam, ki se nismo samí vrinili v njega dom, kateremu nismo bili ne v škodo, ne v sramoto. Toda nam stvarém ni dano, da bi se menile z živim človekom, in moral sem tudi odslej gledati, kakó me je sovražil on, ki sem ga ljubil.

Utegnili bi me vprašati, kaj je bilo posebnega na tem móži, ki se mi je nehoté tolikanj prikupil. Prav za prav niti sam ne vém, kaj je bilo. Bil je srednje rastí in podolgastega, bledega obraza, toda iz rjavih očíj mu je sijala dobrota, kakeršne nisem še nikdar videl pri nobenem človeku, akotudi sem jih videl dovòlj različnih dôb in stanov. Dasi je bil slab, bolan ni bil, in sivi njegovi lasjé so bili gostí, da bi mu jih bil lahko zavidal vsak mladenič. Vesel ni bil nikdar, ampak zmiraj tožen in zamišljen, kakor bi imel veliko skrbíj. Ako so bila vrata v njega sobo odprta in ni bilo nikogar pri njem, čul sem ga pogostoma, da je na glas računjal. Otroke je imel kàj rad, ali prav v tej ljubezni sem videl, kakó se je z njega telesno slabostjo strinjala še večja duševna dobrota. Kàr ničesar ni mogel odreči otročičem svojim in izpregledal jim je malone vsako nerodnost. Odločnejša in ostrejša je bila mati. Hudó je pogledala, in otrok je stal kakor uklet pred njo, ne da bi si upal ziniti le besedico, in zadovoljen je bil, ako ni zapéla šiba. Na visoki omari so bile vedno pripravljene brezove šibe Miklavževe, in ž njimi je mati hitro ukrotila male razposajence, kadar so si posegli v lasé. Nič ni vpraševala, kdo je kriv, ampak zgrabila je drugega za drugim in našvrkala vse po vrsti, da so se jokali krivični in nedolžni.

Takó sem se polagoma seznanil s svojimi ljudmi, opazujé jih skozi odprta vrata v sosednih sobah; vsega pa sevéda nisem mogel videti, ker so imeli našo sobo za »lepšo«, v katero so vêdli njega, kdor je prišel v poséte; domačinov pa navadno ni bilo v nji. Le déklice so se v nji vadile na klavirji, dečko pa se je zaprl vánjo, kadar se je učil na glas. Najpusteje je bilo zjutraj, zakaj takrat so bila oboja vrata zaprta, in nikogar nisem ne videl ne slišal. Časih je kdo po kàj prišel, toda takoj zopet odšel. Jedina hišna se je nekoliko mudila, dokler je pometala in pospravljala, toda povedala ni ničesar, samó prepevala je, ako je bila dobre volje. Šele prav predpóldnem so dohajali ljudje tudi v našo sobo. Domača gospá je prišla prva. Brez pravega namena je stopala po sobi, tù kàj poravnala, tam pobrisala prah, katerega je bistro nje okó takoj zapazilo na svetlo oglajenem pohištvu, ali pa je za trenutek odprla okno in pogledala po ulicah.

V tem se obrne v sobo in velí: »Noter!«, zakaj čul sem tudi jaz, da je nekdo potrkal. Vrata se odpró, in v sobo prišumí lično opravljena in nališpana gospá, ljubeznivo se nasmehne in pozdravi gospodinjo, ki je tudi na vso moč ljubezniva in vesela »nepričakovanega poséta«. Nató sédeta druga kraj druge na zofo in se živahno menita ter večkrat glasno zasmejeta, dokler zopet kdo ne potrka na vrata. »Noter!« oglasí se zopet domača gospá, tuja pa hitro vstane, kakor bi odhajala; ali domača ji še ne dá oditi in jo seznani z gospó v popolnoma novi opravi in z nje ravno doraslo hčerko, ki danes prvič v dolgem krilu spremlja mater svojo v. poséte. Glasno ščebljanje privabi malo Netko, da radovedna odtisne vrata in debelo poluka v sobo. Tuja gospá se ji prijazno nasmeje in ji migne, naj stopi bliže. Nekoliko boječe stopica déklica proti zofi, podá gospé molčé desnico, z levico pa pritiska punčiko náse. Mati ji velí: »Netka, pojdi gledat, ali je Tinica že prišla iz šole, in reci ji, naj pride sèm!«

Poslušno dete kàr takoj steče skozi vrata; ali na gladkih tleh se mu spotakne, da skupaj s punčiko svojo pade z obrazom na tlà in bridko zajoče. Mati skoči za njo, zajedno pride iz druge sobe tudi Tinica na pomoč, in obe vzdigneta Netko, potolažita jo in vêdeta nazaj v gostinsko sobo. Še se nekoliko pomenijo, v tem bije ura nad zofo dvanajst, gospé vstanejo jako osuple, da so se zamudile predolgo, in se poslové. Pri vratih zopet obstanejo, zakaj še si imajo mnogo povedati; domača gospá jih spremi v prednjo sobo in tudi tam še nekoliko postanejo. Ker niso zaprle vrat za seboj, čul sem s hodníka, kakó so tudi vrhu stopnic še govorile in se smijale, predno so se do dobra poslovile in odšle. Takó mi je navadno minévalo predpóldne. Sevéda, o slabem vremeni, ali če je šla naša gospá sáma v poséte, bilo ni nikogar, zató pa so si o lepem vremeni gospé časih kàr kljuko podajale.

Med obedom in tudi še káko uro potem smo bili zopet do cela zapuščeni. Popóldne je bilo že bolje. Kadar ni bilo šole, morala se je najprej Lojzika vaditi na klavirji, za njo je prišla na vrsto mlajša sestra Tinica, in takó mi je čas hitro potekal, zakaj glasbo sem zmiraj rad poslušal, in vedno sem hvalil srečno usodo, da mi je bil klavir takó blizu. Ako se ne motim, pripadal je tudi klavir tistim stvarém, katerih gospod ni maral; zató so ga namestili v našo sobo. Saj nisem nikdar videl, da bi bil oče kdàj otroke priganjal h klavirju, ali da bi kdàj prišel poslušat Lojziko, ki je že igrala takó lepó, da je genila nas nežive stvarí; toda kakó je omečila občutno človeško srce, tega si niti misliti ne morem. Mêni so bili to pač prelepi časi, ko sem

mirno stal za klavirjem in kakor zamaknjen gledal krasno déklico, ki je z drobnimi prsti svojimi takó spretno prebirala koščene tipke, da je odmevala vsa soba od sladkih in ubranih glasov. In bila je ravno v tisti dôbi, ko se déklica razcvita kakor nežna rožica na gredici, in se nedolžna še ne zavéda lepote svoje. Videl sem mnogo déklic, ki so jih zaljubljene matere nališpane vodile v poséte in bile ponosne nánje, vender ni bila nòbena le iz daleka podobna naši Lojziki. Dasi je rada igrala, časih je vender opešala, ko je morala po dolge ure kakor prikovana sedeti pri klavirji. Zastonj so bile prošnje in jok; ostra mati se ni genila od nje in ji ni dovolila prestati, dokler ni do dobra znala svoje naloge.

O takšni priliki ni bilo druge pomoči, nego kadar je kdo prišel v poséte. Lojzika je na tanka svoja ušesa takoj čula, če je stopal tujec po prednji sobi, in kadar je potrkal na vrata, précej je zaprla klavir in veselo skočila naproti neznanemu rešitelju. Bile so navadno po dve ali tri dobre znanke, ki so popóldne zahajale k nam. Takó nališpane niso bile kakor óne gospé predpóldne; tudi bolj domače so bile, in kadar so odložile klobuke in plašče, vzele so pletilo iz žepa in posedle po garnituri, kakor se je kateri bolj prilegalo. Jaz in moj tovariš sva prišla vselej prva na vrsto, potem šele zofa. Z gospémi so prišli tudi njih otroci, katere je domača gospá takoj odvêdla v drugo sobo, kjer so se igrali z nje otroki in skakali, ne da bi koga motili. Toda dasi je časih kdo teh malih gostov preglasno zakričal, gospé so se menile takó živahno in si imele toliko povedati, da niti niso čule, kaj se je godilo v drugi ali tretji sobi. Govorile so sicer nemški, ali vpletale so toliko slovenščine, da sem ugenil skoro vse njih pomenke. Mnogo so se pogovarjale o otrocih, njih boleznih, in kaj je komu pomagalo. Jedna je na vso moč hvalila novega zdravnika, ki je nedavno prišel s Tirolov, in ne zapisuje ničesar, ampak zdravi vsako bolezen z ónimi belimi zrni, ki jih nareja sam; druga ji je ugovarjala in se potezala za stara zdravila iz lekarnic; tretja pa ni verovala v drugo nego v domače cvetice. Sedaj so prišle novice na vrsto. Spotoma je čula mala gospá, da bržkone še danes umrè bogati nje sosed.

»Koliko bode neki zapustil in komú?« vpraša druga.

»No, sedaj bode Matilda pač mogla vzeti svojega stotnika; saj sta se načakala že dobro dolgo«, reče gospodinja.

»Ne verjamem,« zavrne mala gospá na zofi; »oče je nič kàj ne mara; preošabna je, in jako se mu je zamerila, ko ni hotela tistèga uradnika, ki je bil takó silno zaljubljen vánjo. Težko, da bi ji kàj zapustil.«

In takó so kramoljale in rešetale, kar je bilo novega in imenitnega v mestu. V tem je hišna pogrnila mizo, razpostavila po nji kozarce in čašice ter prinesla kavo. Domača gospá je natočila najprej kozarce za gospé, potem pa čašice, da jih je hišna nesla otrokom. Dobro dišeča kava je gospé še bolj razgrela, dokler jih v živahnem pomenku ni prehitela noč. Sedaj se niso več dale zadržati; ta je morala domá še nekaj naročiti zaradi večerje, drugi se je mudilo zaradi otrók, katerih izvestno že čaka instruktor, in tretja se je morala še preobleči za gledališče.

Takšni shodi popóldne so bili zâme kàj kratkočasni; čul sem mnogo in zvédel vse, kar se je godilo po mestu. Spoznaval sem cele rodovine in vse njih razmere, dasi jih nikdar nisem videl. Vselej sem se veselil, kadar sem zvédel od otrók, kdaj ne bode šole, zakaj ob takih dnevih so gospé najrajši hodile druga k drugi »na kavo«. Saj sem videl, da je časih tudi naša gospá skoro po obedu oblekla otroke in šla ž njimi k ónim, ki so bili prej pri nas. Zvečer pa je bilo navadno prazno in pusto; le pozimi in to samó o posebnih praznikih in godovih je bilo nekoliko izpremembe. Takó so Miklavža vselej čakali v naši sobi. Kakor se je zmračilo, bili so otroci nemirni in razdraženi. Sedaj pa sedaj se je kdo pokazal na pragu in se plašno oziral po drugih vratih. Napósled so prišli vsi skupaj z materjo, ki je prižgala dve lojevi sveči, postavila po vrsti stolce in posadila otroke po letih drugega kraj drugega. Manjši si od strahú kàr niso upali dihati, starejši pa so ponavljali krščanski nauk, da bi znali Miklavžu odgovarjati. Tudi oče je takrat prišel in stopil k Julčku, da bi ga ne bilo preveč strah »parkelja«. V tem zazvončká na hodníku, in otroci kàr umolknejo. Vrata se odpró, in evo jih! Naprej stopata dva angelja, oblečena v tanko žensko krilo, obšito z zlatim robom, na glavi pa imata krono od zlatega popirja, s katere jima čez obraz visí bel zavoj, da jih niti ni spoznati. Za njima koraka počasi Miklavž, oblečen za škofa, in se opira na zakrivljeno palico, ovito s srebrnim popirjem. Velika bela brada mu zakriva malone ves obraz, da tudi njega ni spoznati. Na pragu rožljá z železno verigo »parkelj« z dolgimi rogovi in dolgim jezikom od rdečega popirja. Mala Netka zajoče kàr na glas, takó se ga ustraši, jaz pa spoznam od daleč, da je to domači hlapec Miha. Miklavž mu zapretí s palico, in miren je; ali tudi Netko potolaži mati in ko odmoli ž njo kratko molitev k angelju váruhu, tedaj je vse dobro. Nató pridejo drugi na vrsto; ti morajo moliti, druge izprašuje sam Miklavž krščanski nauk. Lojzika, ki je v šoli zvédela vso Miklavževo skrivnost, zasmeje se nehoté na veliko pohujšanje

mlajših sester in bratov; ali kakor bi trenil, zažene se parkelj pod njo in zarožljá in tuli, da zajokajo manjši otroci kàr v dvoje. Miklavž grdega hudobca zopet zapodí iz sobe, pohvali otroke in ko jim obeta, da jim ponôči prinese lepih stvaríj, gré z angeljema iz sobe in izgine na temnem hodníku. Sedaj so otroci zopet veseli in razposajeni ter prinesó vsak svoj jerbašček, katerega »nastavijo« na klavirji, a Lojzika zapiše vsakemu njega ime na listek popirja in ga dene v jerbašček, da bi Miklavž védel razdeliti darove. Ko so otroci pospali, prišla je mati, napolnila jerbaščke in vsakemu dodala pozlačeno brezovo šibo.

Bilo je še vse temno in tiho po hiši, in že so se vzbudili otroci. Videl sem skozi odprta vrata v tretjo sobo, kakó je Lojzika v sámi srajci ob nočni svetilki prižgala svečo in kakó so se za njo prav takisto zmuzali iz posteljic vsi ostali otroci ter prišli po Miklavževe darí. Dobro je poznal vsak svoj jerbašček, in še predno je sestra prebrala imena, vzel si je vsak, kar mu je bilo namenjeno. Bilo je dôkaj igrač in slaščic, za male otroke Miklavž od popirja in voska ter parkelj od češpelj, za večje po kàj oblačila, a vsakemu povrhu brezova šiba. Nič ni bilo prepira, nič zavidnosti, ampak vsak je bil vesel svojih darov in jih je zasopel razkazoval drugemu. Dasi so se kàr tresli od mraza, genili se niso od klavirja, dokler jih mati ni pozvala nazaj v spalnico. Slušali so, ali vsak je vzel svoj jerbašček s seboj, in sedé v topli postelji so se igrali z novimi igračami do belega dné. Za vsako stvar je vsak védel pohvalno besedo, le o šibi ni zinil nìhče. Drugo jutro sem videl, kakó so morali na máterino povelje z óne velike omare tik do vrat v našo sobo pobrati ostanke lanskih šib, sežgati jih in jih zameniti z novimi, katere so prej obrali češpelj in orehov, privezanih nánje.

Nekako domače slovesno je bilo tudi tedaj, kadar je prišel k nam krstni kum z ženo in otroki. Prihajal je le pozimi, zlasti o božičnih praznikih, in vselej zvečer. Takrat se otroci niso ločili od roditeljev, ampak vsi so ostali skupaj, in tudi naš gospod je bil med njimi. Sédel je kraj kuma in se ves večer ni genil od njega. Bila sta domá iz istega kraja, oba trgovca in dobra prijatelja izza mlada, zató sta si imela dôkaj povedati. Ko so se nekoliko pomenili, nasvetoval je kum, da bi skupaj igrali tombolo, za katero je prinesel raznih dobitkov s seboj. »Tombolo, tombolo!« klicali so veselo otroci, in hitro je morala Lojzika po tablice, kosce razrezanega stekla in zeleno vrečico s števílkami. Večji otroci, ki so že hodili v šolo, pazili so samí na svoje tablice, mali pa so se stisnili ta k očetu, drugi k materi, tretji h kumu ali kumici, da so jim kazali, kakó treba pokrivati. Veselje je bilo čimdalje večje, dokler niso bili izigrani vsi do-

bitki. Tedaj so tablice pospravili, hišna je pogrnila mizo in prinesla potvic, katere je kumica hvalila na vso moč in vprašala gospodinjo, kakó jih dela. Stara prijatelja sta se v tem menila o trgovini, o du najskih in brnskih sejmih in drugih vsakdanjih stvaréh. Lojzika in najstarejša kumova hči sta se morali poskusiti na klavirji, in napósled so zapeli kàj slovenskih pesmij iz nove »Grlice«.

Bili so to lepi časi, ko so se gospôda pri lojevih svečah po domače menili in si kratili dolge zimske večere! Toda dolgo ni bilo takó! Kum je nagloma umrl, in naš gospod je izgubil ž njim jedinega prijatelja, kateremu je povsem zaupal. In še kàj hujšega je moralo težiti blago srce njegovo, zakaj bil je čimdalje čmernejši, in nobena stvar mu ni bila po volji. Jezil se je, kadar se je Lojzika vadila na klavirji.

»Čemú ta neumnost? Kaj ji treba tega?« rekel je nejevoljno ženi; ali ta ga je takoj rezko zavrnila:

»Treba ji, da si bode kdàj mogla sáma služiti kruha.«

Dobri oče je bridkotožno pogledal hčerko in umolknil. To sem umel, zakaj bile so jasne slovenske besede; ko sta se pa nekaj tednov potem oče in mati zaprla v našo sobo in ji je on prav zaupno nekaj razlagal nemški, umel nisem ničesar; le toliko sem ugenil, da ni bilo nič dobrega. Videl sem, kakó je bila ona razdražena, on pa ves potrt. Sedaj je bilo pri nas žalostno, kakor da je vsak dan véliki petek. Celó otroci so bili tožni, dasi menda samí niso védeli, zakaj se ne veselé mladega življenja kakor prej. Jedini Lojziki se je nekaj dozdevalo, toda žalostna se je stisnila v kot, in se zamislila, kakor da bi kàj ugibala v neizkušeni glavici. Ravno se je po malem zavédala devištva svojega in jela hrepeneti po nečém, ne da bi védela, po čém; spoznavala je, da ni več otròk, kakor so mlajše nje sestrice. Pogostoma sem videl, da je skrivàj odprla okno pri klavirji in zrla na ulice; neka tajna moč jo je vabila iz otroške sobe v svet. Da pojde v svet, to je dobro védela, ali kakšen bode pot vánj, tega še ni znala tedaj.

(Dalje prihodnjič.)

Fizijološki pomen vode za rastlinstvo.

Spisal **Viljem Rohrman.**

(Dalje.)

Sicer vpliva tudi kakovost listja najizdatneje na hlapenje. Ker je zunanja listna kožica (cuticula) sploh nepredirna za vodo, zató je hlapenje na površji listja v obče zeló malenkostno in se vrší zlasti skozi listne preduhe ali réže (Spaltöffnung). Preduhi so torej za pozemeljske rastline neprecenljivo važni. Zeló so raznovrstni, kar si prav lahko razlagamo, ako pomislimo, kakó se na zemlji menjavata zračna vlažnost in toplota, ki vplivata največ na hlapenje. Kakó različen je zrak v tropiškem primorji in zrak v suhih puščavah! Kakó različna je toplota v posameznih pasovih in letnih časih, in kolika razlika je časih med zračno in zemeljsko vlažnostjo na majhnem prostoru — v senčni dolinici in na prisojni, skaloviti rébri! Na tem kraji je zrak takó nasičen z vlažnostjo, da ne more voda hlapeti iz rastlin, na drugem mestu pa takó suh in solnce takó vroče, da ne morejo rastline posrkati toliko vode, kolikor je izhlapí. Ali modra priroda je skrbela za vse to in ustvarila za vse kraje pripravno listje na rastlinah, s katerim se hlapenje po potrebi pospešuje, oziroma zadržuje. Takó imajo drevesaste práproti, ki rastó v senčnatih in vlažnih globélih tropiških pasov, zeló tanko listno kožico, da voda lože izhlapeva. V naših krajih pa ima listje zató na več mestih mehko staničje, ki je polno preduhov. To luknjasto staničje je svetlejše barve, in listje je zategadelj lisasto ali pegasto, kar opazujemo pri krvavem lisci ali zajčku (Cyclamen), rmeni mrtvi koprivi (Galeobdolon luteum), navadni plučnici (Pulmonaria officinalis), pasjem zobu ali surki (Erythronium dens canis), ki rastó po naših gozdih.

Kadar je listna ploskev velika in gladka namesto kosmata, tedaj se tudi hlapenje pospešuje, kar nam pričajo navadni repuh (Petasites officinalis), orlova práprot (Pteris aquilina), petelinčki (Corydalis), ki rastó pri nas na vlažnih krajih ob vodi in drugje. V vlažnih tropiških krajih vidimo razne palme, ki imajo velikansko listje. V najmokrejših krajih cejlonskih je domá orjaška palma (Corypha umbraculifera), kateri meri listje 7—8 *m* na dolžino in 5—6 *m* na širino. V Braziliji je »Tupatipalma«, ki ima največje listje, kolikor je doslej znano. Listi so po 19—22 *m* dolgi in 12 *m* široki; listni pecelj je

sam 4—5 *m* dolg. Pod jednim listom vrste »Talipot-palme« pa si lahko deset ljudij poišče zavetja. Tudi tropiške »banáne« (Musaceae) imajo velikansko listje, da voda lože izhlapeva. Listi so takó veliki, da jih rabijo za rjuhe, senčnike i. t. d.

Ker so preduhi ali réže najvažnejši tvori za rastlinsko hlapenje, biti mora njih najbližja okolica odprta. Okrog preduhov morajo biti torej naprave, s katerimi se odvrača voda, ki bi utegnila preduhe zamašiti in takó zapreti pot uhajajočim vodenim hlapom. Preduhi so večinoma na spodnji stráni listja. O tem se iz lahka prepričamo, če potopimo listnato vejico za nekaj časa v vodo in jo nató dobro otresemo, potem pa ogledamo, katera stran listja je namočena. Najčešče vidimo, da je górenja stran listja mokra, spodnja pa suha. Utegnili bi misliti, da je górenja stran zategadelj malone brez preduhov, ker je razpostavljena dežju, in da so preduhi na spodnji stráni zató, ker je obvarovana dežjà. Ali motili bi se! Zakaj rosa namaka tudi spodnjo stran listja. Na jutranjih izprehodih gledamo res le górenjo stran listja rosno in torej mislimo, da seda rosa le na to stran; odtod tudi običnа govorica, da »rosa pada«. Ali treba je le obrniti porošen list, in prepričamo se, da je spodnja stran listja prav takó rosna kakor górenja in da ostane še rosna, ko so že davno izginile rosne kapljice na górenji stráni vzpričo pripekajočega solnca.

Da se preduhi ne zamašé z vodó, morajo biti torej na listji druge varnostne naprave. Zlasti je važna v tem oziru v o š č e n a p r e v l a k a, katero opažamo na listji kakor drobno, mokasto skorjico ali navadno kakor neizmerno tanko in nežno, nekako nadihnjeno plast, ki se dá obrisati. Z voščeno prevlako je pokrita n. pr. spodnja stran listja raznih vrb, kakor mandeljnaste in skrlatne vrbe (Salix amygdalina in S. purpurea), potem mnogoštevilnih ločkov in srpic (Juncus, Scirpus). Če hodimo ob močni rôsi skozi vrbovje, vidimo, koliko rosnih kapljic visí na spodnji stráni listja, ne da bi bila ta namočena. Ako se jih le rahlo dotaknemo, otresemo jih, in kdor je že hodil po takem grmovji, vé nam povedati, kakó dobro se je premočil.

Pri rastlinah, ki imajo preduhe na górenji stráni listja, videti je tudi voščena prevlaka kakor varnosten pomoček na tisti plati. Listje grahovo, makovo, kovačnikovo ali kozjih parkeljcev (Lonicera), raznih klinčkov, zelja in raznovrstnih stročnic ima preduhe na górenji stráni in zategadelj tudi tam voščeno prevlako. Če polijemo takšno listje z vodo, rosí v kapljicah nizdolu kakor po vratu ali hrbtu politi raci.

Da ne predira voda do preduhov, to zabranjujejo tudi lasjé, zaradi katerih je listje kosmato. To vidimo pri raznih sleznicah (Malvaceae), ki rastó kraj potokov in na mokrih krajih ter imajo preduhe na obeh kosmatih stranéh listja. Opozoriti bi bilo pri tej priliki tudi na to, da vidimo pogostoma rastline, ki imajo górenjo stran listja golo in brez preduhov, spodnjo pa kosmato in polno preduhov, zlasti poleg vodâ; n. pr. lepén (Tussilago farfara).

V ta namen so preduhi pri nekaterih rastlinah v posebnih jačkih in brazdicah. Pri korenji (Daucus Carota) so preduhi takó obokani od sosednih staníc, da nastane majhen pridvor, do katerega ne more voda. Pri olejandru (Nerium Oleander) so preduhi v jamicah, ki so vrhu tega pokrite z neizrecno nežnimi in drobnimi lasci.

Kakor je treba, da se za obilega dežévja in vlažnosti hlapenje pospešuje kolikor môči, takó je treba tudi tedaj, ko nastopi suho vreme, pravilnega ravnotežja med vzprejemanjem vode iz zemlje in med oddajanjem vode skozi listje. Za to rabijo zopet raznovrstne varnostne naprave na listni kožici. Zlasti je omenjati zunanje listne kožice (cuticula). Kjer je zračna vlažnost vse leto velika, tam je kutikula zeló tenka, kakor smo že čuli. Tiste rastline pa, ki so časih izpostavljene suši, imajo debelo kutikulo, sósebno tedaj, kadar je listje vedno zeleno in ostane po več let na vejicah. Takó imata bodeča palma ali ostrolistnica (Ilex Aquifolium) in olejander (Nerium Oleander) zeló debelo kutikulo. Tudi vedno zelene zajedalke, n. pr. oméla (Viscum), tropiške kukovice (Orchideae), ki rastó na drevesni skorji in trpé poléti veliko sušo, dalje debelolistnice (Crassulaceae) in sploh vedno zeleno igličevje imajo debelo kutikulo.

Prav takó vplivajo voščena prevlaka in rastlinski lasjé (trichomi). Ti lasjé so tudi iztegnjene in nežnim cevkam podobne staníce; razlikujejo se pa od koreninskih lâs v tem, da so iz večine suhi, t. j. napolnjeni z zrakom, kar zeló ovira hlapenje na solnčni stráni. Če je samó spodnja stran listja kosmata, tedaj se listje takó zakriví in zvije, da se obrne spodnja stran proti pripekajočemu solncu. Ta zanimljivi prikaz opazujemo pri kosmuri ali skrzolici (Hieracium Pilosella); nje listje je na górenji stráni goló, spodaj pa kosmato in pokriva tlà kakor mična rozeta.

Na kamenitih tleh, kjer je zemeljska plast zeló plitva in trpé zategadelj rastline pogostoma žejo, vidimo po navadi debelolistnice (Crassulaceae) n. pr. lomulice (Sedum), kamenokreč (Saxifraga) in rastline s kosmatim listjem in steblom; na takih krajih prebiva n. pr. kosmato kurje zdravje (Draba tomentosa, D. stellata), krasni, kakor

svila svetli petoprstnik (Potentilla nitida), mimo tega najznamenitejše planinske rastline, kakor aromatiška in v svilni obleki blišćeča planinska komoljika (Artemisia Mutellina) in belovolnata očníca (Gnaphalium Leontopodium), s katero se takó radi ponašajo hribolazci.

Vender je tudi listje takó naseljenih rastlin posebne oblike; iz večine je majhno in ozko ali pa debelo in mesnato. V suhih léžah nahajamo pri nas drobnolistno ovčjo bilnico (Festuca ovina) in razne vrste mesnato-listnih homulic (Sedum). Najzanimljiveje so ustvarjeni v tem oziru kakti, pri katerih nadomeščajo listje debela in mesnata debla. Na teh so preduhi, in deblo deluje tukaj gledé na hlapenje prav takó kakor zeleno listje. Pri nekaterih kaktih so posamezni deli debla takó podobni mesnatemu listju, da se zdé neveščáku kakor debelo listje; takó pri figovem kaktu (Opuntia). Namesto listja nosi kaktovo deblo bodíce (trnje), lasé, ali suhe luskine. Koža debelna je navadno debela kakor hrustanec ali usnje, in ni se čuditi, da so zató debla pristni vodnjaki, ki ne usahnejo o največji suši. Zató jih nahajamo tudi v najgorkejših krajih, v razbeljenem pesku puščave Sahare, kjer bi listnate rastline poginile od žeje. Po pravici jih primerjajo zategadelj velblodom, ki se tudi za dolgo časa preskrbujejo s potrebno vodo, da iz lahka prebivajo izredno sušo takih krajev.

Skozi listje in stebla ne morejo vzprejemati pozemeljske rastline niti vode niti hlapov, ne da bi ne bile ranjene na zunanji ploskvi teh organov. Da so uvele rastline po dežji ali rôsi ali ob vlažnih večerih nahitroma zopet nabreknjene, to si razlagamo takó, da rastline lahko iz premočene zemlje vzprejmó najedenkrat več vodé, ali pa, da je hlapenje ob vlažnem zraku in rôsi zabranjeno.

Vse drugačne so v tem pogledu povôdne rastline; voda jim je še veliko važnejša nego pozemeljskim rastlinam, zakaj oné usahnejo précej, ko jih vzamemo iz vode. Povôdne rastline rastó vse življenje pod vodo in plavajo prosto v vodi (n. pr. podvôdni rogatek, Ceratophyllum) ali so pa pripete s posebnim staničjem na dnò vode, ne da bi imele korenine. Neštevilne alge in haluge so prirasle s posebnimi stanícami na kamenje ali skale, pa tudi na živali in druge rastline. Zlasti polži in školjke so pogostoma čez in čez porasle s halugami. Znamenit je v tem oziru prikaz, da si pokrijejo nekateri raki hrbet čez in čez s takimi rastlinami, katere se ga primejo kàj hitro. Takó odščipnejo mnoge rakovice (Carcinus) s svojimi škarjami cele kóse halug, katere spravijo potem na hrbet, kjer jih pritrdé na kljukaste in trnkom podobne ščetine. Te rastline se hitro in brez vsake škode primejo oprsja in jim rabijo za važna braníla; takó

maskirane rakovice namreč veliko lože uidejo svojim zasledovalcem. Ta zanimljivi prikaz je za nas poučen, ker nam kaže, da povôdne rastline ne dobivajo živeža od tistega mesta, kjer so prirasle, temveč da ga morajo prejemati naravnost iz vode. In takó je tudi! Povôdne rastline vzprejemajo svoj živež iz vode skozi kožne stanice in sicer po vsem životu. V vodi je vedno toliko raztopljenih redilnih snovíj, kolikor jih potrebujejo za življenje. Vode same pa vzprejemajo te rastline le toliko, kolikor je potrebujejo za živež in za prevajanje redilnega sokú. Zató povôdne rastline tudi ne izhlapujejo vode, in umevno je, da ne vidimo torej na listji nikakih preduhov, še menj kakovih braníl ali spešíl za hlapenje. (Konec prihodnjič.)

Kolésarjeva snubitev.

Humoreska. Spisal **Janko Kersnik.**

I.

V majhnem trgu na Slovenskem, menda v Šmáriji — toda ne vémo, v katerem — imel je trgovec Rok Kobal v jedno nadstropje zidano hišo. V pritličji je bila prodajalnica, v kateri se je od žeblja do žafrana, od solí do svilenega robca dobivalo za dober denar vse, česar potrebuje navadna kmetska hiša. Za prodajalnico je bila prostorna shramba za blagó, v prvem nadstropji pa je bival Rok, ali kakor mu je navadno dejalo mlado in staro v trgu, Rokec Kobal, sam s svojo kuharico, deklo, prodajalko Uršo, ki je bila vse to v jedni, namreč svoji osebi, prava desna roka gospodarjeva.

Rokec je štel tedaj, ko se je vršila naša povest, okolo petdeset let, bil majhne rastí, precèj rejen, toda ugibčen in mladosten, kakor bi se sukal šele okolo dobrih petintridesetih.

V trgu ga je imelo v obče vse rado, akotudi so se časih nekoliko pošalili ž njim; zakaj kakor vsak človek, imel je tudi Rokec nekaj svojstev, ki sicer niso škodovala drugim ljudem — zató mu tudi ni bil nihče sovražen — ki so bila pa vender lahek predmet za zbadanje hudomušnih sosedov in tržanov.

Kuharico Uršo je bil prevzel še po svojih roditeljih s trgovino in hišo vred. Štela je skoro petnajst let več nego nje gospodar, vender tudi nji še breme let ni pustilo posebnega sledú. Ves trg je védel,

da je skrbela Urša že od nekdaj za svojega gospoda, kakor za rôdnega sina, in iz tega je menda tudi izviralo, da je imela od sile tehtno besedo v Rokčevi hiši. Ne da bi kdàj pozabila, da je le dekla; nikakor ne, vedno je govorila le o »našem gospodu«, kadar je imela Rokca v mislih, in se sploh vêdla, kakor se mora vêsti pôsel. Toda bila je star pôsel v hiši, in takov ima tudi svoje posebne, ne ravno prijetne straní in lastnosti.

Ako je kupil Kobal nekaj več železa v mestu, nego je bilo ravno treba za tisti čas, takoj je imela Urša opazko pripravljeno, »ali se je nov kovač naselil v trgu.« Ako jo Rokec pripeljal nekoliko vatlov suknà menj iz mesta, nego se je zdelo nji potrebno, vprašala je, »ali se bojí, da mu je morda môlji snedó?« On pa se menda ni menil za to; vsaj razglasilo se ni, da bi se bil radi teh opazk kregal s staro svojo Uršo. Njega tovariši, s katerimi je sedèl sléharn večer v krčmi in pil gotove tri čaše piva, pripovedovali so tudi, da je skrbno pazil na deveto uro; tedaj se je vračal domóv, in reklo se je, da bi stara Urša rabila često druge primere in izraze, ako bi prišel gospod pozneje domóv, nego jih je rabila v prodajalnici, kadar se je dovažalo premalo ali preveč blagá iz mesta.

Bližnjih sorodnikov Rok Kobal ni imel. Pač pa je bila še tretja oseba v hiši ali bolje, pri hiši, namreč hlapec Nejče, delavec za vse, česar nista mogla ali nista hotela opravljati gospodar in njegova oskrbnica Urša. Njega stanovanje je bilo v hlevu za hišo, ker je oskrboval čilega gospodarjevega konjiča in dve kravi. Vozil je v mesto in nazaj, spravljal blagó v shrambo, pomagal ga nalagati tujim kupovalcem in sploh opravljal vse, kar gré takemu pôslu; vender — to tudi le toliko, kolikor se je ravno njemu poljubilo. Temu Nejčetu gospodar časih ni bil sósebno prijazen; toda Nejče je bil sorodnik Uršin — sestrin sin — in s tega stališča je imel nekoliko pravic v Rokčevi hiši. Ta možák se je védel tudi izkazovati prav koristnega. Bil je skoro v Kobalovih letih in slul daleč na okrog za velikega navihanca, dasi mu nihče ni očital nepoštenosti.

O Rokci samem pa moramo povedati še nekoliko, da ga čitatelji spoznajo do dobra. Dejali smo, da je bil jako mladosten. Zató je hodil rad na lov, kjer sicer ni nikdar kàj ustrelil, pač pa so pravili, da je nekdaj neumnega zajca, ki je počenil prédenj, pobil s kopitom svoje puške, zajedno pa kopito strl. Pozimi se je drsal na bližnjem ribniku na smučéh kakor petnajstleten deček in prav takó na lahko padal na led. Ko so ustanovili v trgu gasilno društvo, bil bi Rokec silno rad za načelnika, ali imel ni pojma o vojaški komandi; znal ni,

kaj se pravi »na desno kreni«, »na levo glej«, »stopaj«, »društvo, pozor«, in kolikor je še teh skrivnostij. Vežbal se je sicer dolgo časa, in to pod vodstvom svojega hlapca Nejčeta, ki je nekdaj služil za vojaka in se kot izvršujoč član gasilnega društva skoro priučil tudi slovenski komandi. Sosedje so pravili, da sta v tistem času v mesečnih nočéh stala Rokec in Nejče na zaprtem dvorišči med hišo in hlevom in da je Nejče tam prav korporalski ravnal z gospodom svojim.

»Pozor!« »Korak!« »Stopaj!« veleval je Nejče.

Rokec je metal noge prédse, život pa držal trd kakor drenov klin; takó je stopical proti hlevnim vratom. Ko ni mogel skozi nja, ker so bila zaprta, obrnil se je in hotel zopet nazaj.

»Glej ga no!« zakričal je Nejče; »ali sem morda velel: ‚Obrni se?' Še jedenkrat: ‚Herstellt'«. V tem je Nejče padel v nemško povelje. Rokec je že toliko védel, da mora zopet nazaj na prvo mesto, in se je postavil tam kakor rekrut, katerega vodijo že štirinajst dnij po pesku pred vojašnico. »Korak! Stopaj!« zakričí strogi poveljnik iz nova, in Rokec zopet butne v hlevna vrata. Sedaj si ne upa obrniti in neprestano ceptá na pragu, z nosom pa rije v duri. Hudobni Nejče si tišćí trebuh od samega smeha in neče veleti: »Stoj!«

»Osel neumni!« zakliče napósled Rokec, »reci vender, naj se obrnem, ali kar hočeš!« ter še vedno cepotá v duri.

»Stoj!« reče vender Nejče.

»Oh!« vzdihne Rokec in si hoče obrisati pót s čela.

»Sedaj je še vedno ‚pozor' komandirano!« zakričí Nejče, in vestni njegov učenec ga sluša ter stojí zopet kakor sveča.

Takó se je vežbal Rokec, toda vse mu ni pomagalo, da bi ga izvolili za načelnika gasilnemu društvu; prekosil ga je njega trgovski tekmec v Šmáriji, ki je bil svoje dni vojak. Rokca vender niso mogli prezreti popolnoma, in zató so ga napravili za pobočnika. Nató si je omislil dragoceno sekirico, lepo pozlačen šlém z belim konjskim repom, in o posebnih prilikah je zajahal svojega konjiča. In srečen, silno srečen je bil, kadar je svetlo opravljen stopal med vrstami, ali pa jahal na svojem sirci poleg načelnika.

Toda v zadnjem času ga je do cela prevzelo nekaj drugega, nekaj čisto novega.

V trg so prihiteli lepega poletnega dopóldne nekateri kolésarji. Ustavili so se pred krčmo blizu Kobalove hiše, naslonili svoje vozove ali kolesa ob steno in si potem sedèč okrog mize pod košatim kostanjem brisali pot s čela, iztezali roke in noge ter jedli suh kruh.

Šele ko so bili do dobra ohlajeni, izpil je vsak kozarec piva, in potem hajdi zopet na koló! »Cink, cink, cink!« zapel je zvonček, privit na prvem kolesi, in kakor bi trenil, izginili so po prašni cesti.

Ta dan je bil neizbrisen iz Rokčevega spomina. Takšno koló se mu je neprestano sukalo po glavi. Stari Urši o tem sevéda ni zinil, tudi v krčmi je bolj sramežljivo govoril o svoji želji, sesti kdàj na takov voz, akotudi se je vedno silno oduševljen spominjal te nove iznajdbe. Jedinemu Nejčetu, čegar zasluge je vedno cenil v vojaškem svojem vežbanji in katerega je videl od ónega časa mnogo lože nego prej, razodel je svojo misel, da si kupi takšno koló in se privadi tej novi spretnosti.

Nejče je zmajal z glavo, nasmehnil se nekoliko hudomušno, toda nasprotoval ni gospodarju. »Potem bode še menj domá!« mislil si je, in to mu je bilo izvestno najljubše. In res! Nekega dné se vračata Rokec in Nejče z vozom polnim blagá iz mesta, na vrhu pa leží pristno kolesarsko koló, voz, kakeršnega si je želel naš junak.

Stara Urša je iz prva veselo vzkliknila: »Joj, joj, to pa je svete Katarine koló! To pojde v cerkev!«

»Béži, béži!« zagodrnjá Rokec.

»Gospodu pa še utegne biti — svete Katarine koló! zamrmrá« Nejče z zlobnim nasmehom in pristavi: »Kadar si polomi kostí pod njim!«

»Môlči in petrolej zváli v klet!« velí Kobal, sam pa jako varno spravi novi svoj zaklad v vežo.

Drugega dné se je vršil prvi poskus na kolesi. Nejče in drug dninar sta opirala gospodarja, jahajočega na tem novem železnem konji, in vsa trška mladež je vpila in drla za njimi. To je trajalo tri dni. Četrtega dné se je že malokdo menil za novega kolésarja; samó zvečer v krčmi so mu v obraz hvalo peli, zakaj Rokec se je že sam vozil brez podpore Nejčetovih rok, za hrbtom pa so se mu rogali in si namežikovali.

V dobrem tednu je bil Rokec na kolesi že res kàr »na konji«, in mladi fantje v trgu so živo ugibali, kje in kakó bi se dobil denar, da bi si sléharni kupil takov voziček.

»Jaz sem le radovedna, kakšno brezumnost si še omisli naš gospod!« mrmrá nekega večera stara Urša proti netjaku Nejčetu.

»Babo!« vzklikne le-tá z zlobnim naglasom. »Oženil se bode!«

»Ka — á — j? Kogá?« zakričí teta, in žlica ji pade iz rok.

»No, jaz sem le takó mislil,« pravi Nejče.

»Še tega nam treba!« vzdihne ona. »Pa morebiti ti — kàj véš o tem?«

»Jaz?«

»I, ko takó govoriš!«

»Ne, toda mislil sem, to bi bila največja brezumnost! Za naju namreč, hehe!«

»Bog nas váruj!« vzdihne Urša iz nova.

Tisto noč ni mogla spati.

Nje strah pa je bil tedaj povsem prazen; zakaj Rok Kobal, petdesetletni mladenič, ni mislil na ženitev. Ponujala se mu je bila sicer že mnogokrat, saj je bil imovit mož, v obče spoštovan, dasi takov, kakor smo ga narisali; toda ločiti se lepega samskega stanú, to mu ni prišlo na misel. Ali človek nikdar ne vé, kaj ga čaka, in le v tem oziru je bil strah stare Urše vender nekoliko upravičen.

II.

Zakaj se gospod Rokec še ni oženil? O tem morda ugiblje marsikdo. Povejmo vzroke kàr na kratko. Jedini sin svojih roditeljev in pomočnik v njih trgovini, živel je do svojega petintridesetega leta vedno pri njíh. Oče mu ni hotel dati gospodarstva, mati ni želela druge gospodinje, in takó je moral ostati Rok samec. Počutil se je prav dobro pri tem. Ko so mu pa roditelji umrli, prav naglo drug za drugim, bila je zopet stara Urša, ki je prevzela máterino nalogo, in takó Rokcu ženitev zopet ni mogla prav v glavo.

Nekaj moramo še izdati: Rokec bi se bil bržkone oženil, toda izbirčen je bil, in v trgu mu ni bila nobena po volji, dalje na okrog pa jih ni poznal, in »kàr takó mačka v vreči kupiti,« dejal je sam v sebi, »vender nečem.«

Kakor smo že čuli, ugajalo je to najbolj Urši in njenemu netjaku.

Bilo je poléti, nekoliko pred pasjimi dnevi, tedaj ko běžé meščani, katerim pripuščata čas in denar, iz vročega zidovja na deželo, na kmete.

V Šmárije sicer do sedaj še ni bilo nikdar nikogar, ker ni bilo pripravnih stanovanj in ker so se tržani držali gesla, da je najbolje, ako ni tujcev médnje; toda semtertjà v bližnji okolici je prebila kaka rodbina vroča dva poletna meseca, in o tej se je v trgu védelo sléharni dan, kaj počenjajo nje člani, kaj jedó, koliko imajo denarja in sploh vse, kar spravi klepetanje na dan. Bilo je torej o tem času, ko se je ustavila zgodaj dopóldne pred Kobalovo hišo mestna kočija, iz katere je zlezel debel možiček, okroglega gladko obritega lica, in naglo prisopihal v odprto prodajalnico.

»Si li še živ, Rokec? Ali me še poznaš?« zakliče gospodarju.

Ta zrè nekoliko osupel na prišleca, toda potem veselo vzklikne in mu podá roko: »Ej, Tinček, ti si! Komaj komaj sem te spoznal!«

»Kakó je kàj?« hití óni.

»Hvala Bogú, dobro, kakor vidiš! In tebi?«

»No, takó, takó!«

Govorèč stopata oba v górenjo sobo.

Tinček Zajec je bil star znanec in prijatelj Rokčev. Skupaj sta se izučila, in potem je pričel Tinček kmalu na svojo roko v oddaljenem mestu svojo trgovino, dočim je šel Rokec domóv pomagat očetu. Videla sta se malokdaj in zlasti zadnjih petnajst let nič več; godilo se je pa obema dobro.

»I, kaj je vender tebe prineslo semkaj?« pričnè Kobal dôkaj radoveden.

»Ugeni!«

»Kakó bi? Opravki, trgovski opravki vender ne?«

»Ne boj se, ljubček moj!« zasmeje se Tinček. »Škode ti ne napravim!«

»No, kaj pa je vender?«

»Vedi, prijatelj, na deželo, na kmete hočem, to se pravi, ne jaz ampak moja žena in moja hči — oh, ti še nobene ne poznaš! Moja Tonica ima že dvajset let; sevéda, ko sva se midva zadnjič srečala, bila je še otrok, pa ti je itak nisi videl. Torej na kmete hočemo za nekaj tednov.«

»I, pa semkaj — k nam — v Šmárije?« vpraša Rokec nekako začudeno.

»Nimaš li nič prostora? Oj, ti srečni človek! Hišo imaš, sob dovòlj — ti bi nas lahko spravil za nekaj dnij pod streho!«

»Hm, hm!« zamrmrá Rokec. Kakor je bil sicer uljuden in postrežen, ta prijateljeva misel mu ni hotela v glavo.

»Kaj poreče Urša?« dejal je sam v sebi. Te oblastne osebe pa slučajno ni bilo domá, da bi se mogel posvetovati ž njo, oziroma dobiti dovolitev v takó važni stvári, ki se je tikala zlasti venderle nje, gospodinje.

Toda prijatelj je znal govoriti takó lepo, da je pozabljal Rokec čimdalje bolj, da ne more odločevati sam, in ko je napósled spremil Tinčka v krčmo in sta ondu s kozarcem piva trčila na staro prijateljstvo, obetal je, da vzprejme Zajčevo rodbino za nekoliko tednov pod svojo streho.

Tinček se je vesel odpeljal, Rokčevo srce pa je bilo vedno težje, kolikor bolj se je bližal dômu.

Tega nečemo povedati, kakó umetno je Kobal domá razkrival Urši, kaj ji je namenjeno v kratkem času. Le to moramo razodeti, da vsa prijazna zvitost njegova ni opravila ničesar.

Ko je Urša zvédela, kaj je obetal nje gospod, razsrdila se je kakor obstreljena levica, in konec vsemu je bil ta, da je Rokec slovesno zatrdil, da Zajčevi ne pridejo v njega hišo.

Drugo jutro že je poslal pismo svojemu prijatelju, polno izgovorov in opravičevanj, zajedno pa obetal, da mu preskrbí za nekoliko dnij v bližnji okolici primerno letovišče. Koncem svojega pisma je vzdihnil, zadovoljen skoraj sam s seboj, zakaj domislil se je, da bi tudi njemu marsikaj ne bilo po godu, ko bi imel tujce v hiši.

Nató se je odpravil iskat obetanega letovišča in ga je srečno našel v Balantovi krčmi na Klanci, dobre pol ure od Šmárija. Takó je skoro vse uredil, in za nekaj dnij še radoveden ni bil, ali so prišli Zajčevi ali ne.

Vroči dnevi so mu tudi branili, da bi se bil vozil na ljubem svojem kolesi; Uršin obraz pa je imel zopet navadne gubé.

III.

Ali kakó čudno se je hipoma izpremenil Rokec kakih štirinajst dnij po zadnjem dogodku! Ne na zunaj, ampak domá med svojimi stenami. Vse je videl, vse grajal, vsako mrvico prahú na mizi, vsak nepravilno postavljeni stol, vsako mrtvo muho na oknu! »Le čedno le čedno, le čedno, Urša!« veleval je od zôre do mraka.

In zakaj vse to?

Zajčevi so dospeli na Klanec, in mati in hči sta za nekoliko dnij prišli k staremu prijatelju Tinčkovemu.

»Oh, kakó imate lepo, kakó prijetno!« klicala je stara.

»Oh, tukaj bi hotela zmiraj biti!« šepetala je mlada.

»Oh, vi ste srečen človek, ko živite v tem krasnem kraji!« ponavljala je mati.

»Oh,« vzdihovala je hči, »mi pa v mestu požiramo prah, in slab zrak nas obkroža!«

Tinček je tudi posezal v govor ter blagroval Rokca, in ta stari mladenič, ki ni bil vajen takega mestnega sladkega govorjenja, vzprejemal je vse kakor suho zlató in res mislil, da je vse takó lepo in srečno pri njem, kakor trdijo óni. Začel se je pa ozirati, in videl šele

sedaj, da ima umazana tlà v sobi, da se okna ne zapirajo dobro, da je zid tù in tam okrušen, in drugega več.

»Urša, to mora biti drugače!« velel je, in sedaj se je začel pravi dirindaj po hiši.

Urša se je hotela upirati, toda poučil jo je že prvi poskus, da je vse zastonj.

»Kaj bode, kaj bode?« vzdihovala je zvečer Nejčetu.

»Baba, kaj drugega kot baba! Nisem li pravil?« rogal se je ta; »nisem li trdil, da se še oženi?«

Urše se loti skoro brezupnost.

Takó sta bila ta dva že mnogo prej, nego se je Rokec sam domislil kàj jednakega, trdno uverjena, da mu je Zajčeva Tonica glavo zmedla.

Končno sta pa vender govorila prav.

Zajčevi so prihajali mnogokrat v gostí k staremu, vedno še mlademu prijatelju, ta pa jih je vozil redno domóv na Klanec, in kadar se mu je Tonica prijazno nasmehnila, čutil se je takó srečnega kakor nikdar prej. Tovariši v krčmi so ga dražili, in takó je v njem skoro skoro pognala kalí resna misel, da bi se oženil; zajedno pa prepričanje, da ga Tonica gotovo vzame.

»Sicer bi ne bili vsi takó prijazni!« dejal si je.

Nekega popóldne sedé zopet vsi trije Zajčevi pri njem, in čudno je videti, kakó veselega lica ponuja Rokec gostom, kar vzmore njega kuhinja in klet, in kakó srditega obraza hodi Urša okrog stolov, ko menja krožnike.

»Preveč, preveč, vsega preveč!« hití Tinček; »mí te kàr plenimo!«

Ej, gospodičina Tonica, malo še vzemite! In ne pijete tudi ničesar!« govorí Rokec in pridno toči kozarce.

»Saj vidite, kakó vas slušam!« méni ona in se mu láskavo nasmehne.

»Oj, ti bi bil izvrsten mož, izvrsten soprog!« zakliče Tinček in mu veselo namežikne preko mize.

»Gotovo, gotovo!« reče mati. Tonica pa zrè prédse na prt, utopljena menda v popolnoma druge misli, nego v to, o čemer se govorí.

»Jutri pričakujemo tudi mi gôstov!« povzame zopet Tinček, »in kakšnih! Na kolesi, na jednem kolesi pride vsak! Haha!«

»Hej, to znam tudi jaz!« vzklikne Rokec.

»Ti?« vpije óni.

»Vi?« vzklikneta mati in hči.

»Sevéda! Sedaj sem nekoliko počival, toda vozim se na kolesi kakor le kdo!«

»Oj, to je lepo, to je krasno! To je mêni po volji!« zakliče Tonica in ploskne z rokami. »Pridite jutri, oj, pridite jutri k nam! Naši gôstje vas bodo veseli!«

„Kdo pa so ti?« vpraša Rokec oprezno. Pri tem ne opazi, da Tonica skriváj odmigne očetu. »Ej, dva trgovca znanca iz mesta!« reče óni rató.

»Dobro, dobro!« veselí se Rokec.

Ko so nocoj odhajali, niso se hoteli voziti, in Kobal jih je spremil doberšen kos pota. Prav po mestno je ponudil Tonci roko in jo takó vodil pred roditelji po trgu, ne menèč se za to, da so povsod za vsakim oknom tržani iztezali svoje vratove in šepetali zlobne opazke na uhó.

Rokcu se je vzbudila nekova junaška srčnost.

»Odločnosti je treba!« dejal si je, ko je molčé stopal poleg Tonice. In ko se mu je zdelo primerno, vprašal jo je zdajci: »Kaj ne, saj ste mi prijazni?«

Tonici se je zdel ta nagovor in še bolj šepetajoči glas Rokčev nekoliko čuden, toda zavrnila je vesela: »I, sevéda, vi ste naš dragi prijatelj!«

Več nocoj Rokec ni mogel govoriti. Ko se je poslovil vrhu hriba, od koder je tekla cesta jako strmo nizdolu proti Klancu, kjer so stanovali Zajčevi, korakal je silno zamišljen proti dômu. Ali še pred trgom je hipoma postal in govoril polglasno prédse: »Kar mora biti, mora biti! Oženim se — jutri povprašam!«

In s tem sklepom v prsih pride domóv. Tam velí Nejčetu, naj mu prej preskrbí pri Rotarjevi Neži velik šopek cvetic za jutri — Neža jih je imela na vseh oknih — potem pa naj osnaži njegovo koló, ki že tri tedne počiva v shrambi za prodajalnico.

To sta bila dva čudna ukaza, in Nejče se je trudil delj časa, da ju je spojil; toda zvršil ju je točno.

Po večerji pa, ko se je gospodar že zibal v sladkih sanjah, stikala sta Urša in Nejče v kuhinji glave, in ko bi ju bil kdo videl, ugenil bi bil takoj, da to ni káj prida, kar se tù kuha.

Po dolgem posvetovanji se je ločil Nejče.

»Le čakajte, teta, le mêne pustite, jaz opravim vse dobro. Rokec bi se jutri rad postavil, toda jaz mu napravim, da si oddahne šele pol ure pod Klancem; potem naj pa svoje koló na hrbtu nese nazaj k Balantu. Postavljal se pa ne bode jutri in se ne bode!«

»Da se mu le kàj ne pripetí!« deje Urša venderle nekoliko skrbno.

»Ne bojte se, samó švignil bode s svojim šopkom mimo Tinčkovih, kakor bi bila kuga pri njih!«

»No, ali se mu bodo smijali!«

S tem je bila zarota za nocoj dovršena.

IV.

Drugega dné je bilo pri Balantu, kjer so stanovali Zajčevi, jako živahno. Iz mesta sta že zgodaj dopóldne prikolesala dva čila mlada gospoda, in prav dobro se jima je godilo v družbi Tinčetovih. Pripovedovala sta mnogo novic, ki so prihajale kakor nalašč radovednim letoviščarjem, oddaljenim že več časa od mesta; v zameno sta tudi zvédela, kakšno je življenje na kmetih, kakó se jé in pije, kaj je drago in kaj po ceni. Jeden izmed gospodov je v jednomer sedèl ali hodil poleg Tonice, in videti jė bilo, da je tudi očetu in materi takó prav.

»Oh,« vzklikne Tonica hipoma, »gospoda, danes vaju čaka še posebno iznenadenje! Domačega kolésarja bodeta videla tukaj, samó ne vém res, ali prikolesá, kaj li?«

»Kaj? — Kolésar tukaj? I, kdo je to vender? V teh hribih?« čudita se oba.

»Le potrpita!«

Toda Tonica vender pripoveduje o Rokci šaljivo in nagajivo, zajedno pa prav takó, kakor je ženska navada; v pripovedovanje vpleta nekoliko besed, ki naj bi pričale, da ta Rokec vender ni takó nekaj vsakdanjega in da se tudi ona zanimlje zánj.

Gospod, ki je sedèl vedno poleg nje, vlekel je ramena kvišku in se porogljivo smehljal; vender je bilo videti, da ga je óno Toničino zanimanje dirnilo jako neprijetno.

Potem so govorili o drugih rečéh, izprehajali se zopet, in ko so popóldne počivali pod vélikim orehom na konci hiše, tekla jim je zabava povsem gladko in veselo. Imeli so lep razgled na cesto, ki je tukaj najstrmlje padala proti dolini, v katero je stekla kakor lepa bela kača ter se izgubljala v dalji za nizkimi holmi.

Ob istem času se je Rokec domá kàj slovesno pripravljal za izlet na Klanec k Zajčevim. Oblekel je temnomodro kolésarsko opravo, v kateri se je videl še okroglejši nego sicer, ker se mu je vse tesno prijemalo života, na glavo je del istobarveno nizko čepico, na prsi pa si je pripel dôkaj velik šopek, katerega je povila za dober denar Rotarjevà Neža. Takó je bil v dobri uri pripravljen za odhod.

V tem je imel Nejče mnogo pôsla s kolesom. Svetilo se je v solnci, kakor da je od samega srebrá, toda še vedno je Nejče nekaj popravljal in prirejal. Ta navihanec je poznal koló že v vseh njega delih in tudi védel, kakšna svojstva imajo taki vozovi; popravil ga je bil že nekolikokrat sam, in zató se je Rokec lahko popolnoma zanesel, kadar je Nejče pritrdil vprašanju, ali je vse v redu.

Takisto se je zgodilo tudi danes.

»Urša, ne vém, kdaj se vrnem. Z večerjo ni treba čakati!« reče Rokec na stopnicah. Starka zagodrnjá nekaj neumevnega, Kobal pa že stojí pri kolesi. Zapenja si le še rokavice.

»Vse v redu, Nejče?«

»Mislim, da je!« zavrne le-tá, in ako bi gospod Rokec ne bil takó razburjen, čudil bi se temu odgovoru, zakaj sicer je Nejče klical vse mogoče na pomoč in pričo, da je vse takó v redu, kakor le more biti.

»No, pa pojdimo!« reče trgovec zadovoljno in skoči v sedlo, dočim zapelje koló skozi vélika vrata z dvorišča na cesto.

»Cink, cink, cink!« zapôje zvonček, ko se sosedov deček hitro ne ogne s ceste; v tem pa tudi že koló izgine za ovinkom.

»Nejče, kaj si mu naredil?« vpraša Urša skoro plaho izza ogla.

»Nič, prav nič, samó pri Balantu ne ostane!« nasmehne se zviti rokovnjáč in zaprè vrata na dvorišči.

Rokec kolesá veselo, vender pa nekako tesnega srca, po gladki cesti, ki je tukaj na lahko napeta do kakih pet minut pred Balantovo hišo, kjer pada v strm klanec, ki je ravno pri Balantu najhujši in se potem še daleč izteza nizdolu v ravnino. Tukaj je trebalo paziti na koló in oprezno ravnati z zavornico, ki se zgoraj z majhnim vodom pritiska na kolesno platišče in takó ravná koló, kakor si kolésar želí.

Dejali smo, da je bil Rokec razburjen in da mu je bilo zajedno tesno pri srci. Kaj li ne? Važno je bilo zánj, kar je namerjal. Danes se treba pokazati gospodičini Tonici v najlepšem svitu, in potem ni dvojbe, da ga rada vzame.

V teh globokih mislih iz prva pozabi, da je že privozil do klanca, in koló začnè silno hiteti naprej. Zapazivši to, dvigne noge raz stopali, in jih iztegne prédse kakor vajeni kolésarji na vožnji nizdolu, ko jih že strmina sáma goni naprej. Zajedno prime za vòd ob zavornici in pritisne.

Ali strah in groza! Zavornica ne prime platišča, in koló hití neznano hitro po klanci. Rokec prebledí in ves preplašen zaman poskuša ujeti stopali z nogami. Takoj spozná véliko nevarnost.

»Ubijem se, če kam priletim!« vzdihne in pritisne vòd iz nova, da bi skoro izgubil ravnotežje. Toda zastonj! Zavornica ne gré na platišče.

V tem se vozi ubogi snubáč vedno hitreje. Godí se mu kakor vozniku, ki na železnici vozi parni stroj, in kateremu le-tá hipoma odpové. Smrt, pogubljenje vidi pred seboj. In četudi ne to? Tam blizu, pol kilometra pred njim, ali bolje pod njim, beli se stena Balantove hiše izza zelenja; oj, tam ga sedaj pričakujejo, tam ga bodo videli, kakó smukne mimo njih, in oh, strah in groza: tam se pričenja najhujši klanec! Ustaviti se ni mogoče, in ako pade in se zadene ob steno, tedaj mu je smrt skoro gotova! In tam dalje dôli — nikjer postanka, nikjer do globoke ravnine! Akotudi srečno dospè tjà dôli, kdaj privleče voz nazaj v ta breg; gôri kolesati ni môči, potem pa še ta smeh, te šale! In še dva tuja kolésarja sta tukaj!

Vse to šumí in vrší po Rokčevi glavi, vender moramo rêči na njega čast, da ne izgubí niti telesnega ravnotežja niti — pameti.

»Kje je kàj mehkega?« vzdihne, ko je že dobrih sto korakov pred Balantom; družba pod vrhom ga je ugledala in strahoma zapazila, kakó divje se vozi.

»Je li zblaznel?« zakličeta mlada gospoda kolésarja, in vsi skočijo kvišku.

V tem je pa tudi Rokec, ki sedaj ni mislil nì na družbo, nì na smeh, ampak samó na nevarnost in na »kàj mehkega«, kamor bi bilo môči zavoziti — v tem je ugledal v predoru med družbo in hišo, tam zadi na Balantovem dvorišči nekaj visokega, temnorjavega. Brezupnega in upajočega srca je ljuto zasukal ročico na kolesi, šinil kakor strela mimo prestrašene družbe na dvorišče, naravnost proti ónemu temnorjavemu kupu — Balantovemu gnojišču. Koló se zarije v kùp, ubogi Rokec pa zletí, dvakrat se preobrnivši v zraku, preko kupa, kakor bi ga ustrelil iz topa, in potem začujejo prestrašeni gledalci le glasen in čapatoč »štrbonk«!

Rokec je padel z glavo naprej v globoko gnojničino jamo.

Kravji pastir je prvi pri njem in ga postavi na suho. Siromak se stresa in sopiha, v levici pa drží nekaj čudnega, razmršenega, s česar kapljajo sveži sledovi te neprostovoljne kopelji.

Vse vprek kričí, in nihče ne more več zadrževati smeha. Umevno je, da so vsi hodili v precejšnjem polkrogu okrog nesrečneža.

»I, kaj pa imate v roki?« vpraša Tonica, držèč žepni robec pred nos.

»To je, to je za — vas, gospodičina!« deje Rokec in molí Rotarjeve Neže šopek prédse.

„No, lepa hvala!« zavrne ona.

»Gospod, vi ste nesramni!« zakliče kolésar, ki ves dan ni izpustil Tonice.

»Kdo pa ste vi?« vpraša Kobal jezno.

»To je moj ženin!« zavrne Tonica jezično.

Rokec bi bil v tem najrajši iz nova padel v gnojnico.

Daljšega razgovora ni bilo, zakaj naš junak je izginil s kravjim pastirjem na Balantov pòd, in družba pod orehom, ki ni mogla iz tihega smeha, videla je le, kakó je pastir škafoma nosil vodo v tiho shrambo, kjer si je poiskal Kobal svoje zavetje.

Odtod ga ni bilo na dan; v pozni nôči šele se je peljal na Balantovem vozu domóv, ves opravljen v krčmarjevo deloma hodno obleko. Poleg sebe je imel nesrečno koló in debelo culo, ki je še vedno pričala o njega nezgodi.

Kaj naj še povém?

Da je hudobnega Nejčeta še tisti večer zadela zaslužena kazen.

Domóv prišedši, preiskal je Kobal kolesno zavornico in našel žebelj, katerega je očito zlà roka zateknila pod peró, ki drží zavornico; zató je ni bilo môči pritisniti na platišče.

Kdo drugi bi bil to storil kakor Nejče? Tisti večer še je moral iz hiše. Da ni morala Urša za njim, prihajalo je le odtod, ker Rokec o nje sokrivdi ni bil prepričan in ker je je bil prenavajen.

»Je li naš junak še vedno — samec?« vpraša menda kdo ali katera.

Vedno še, in sedaj trdi celó večkrat nego prej, »da je bolje, ako ostane človek — takó.«

Studenec bistri, têci . . .

Studenec bistri, têci,
Poživljaj veli cvet,
Usèhnil je pred solncem
Ravnine pisan svet.

A tudi ti iz srca,
Le têci, rdeči vir,
Poživljaj upe vele,
Privabi v prsi mir.

Življenja suša upe
Dobila je v oblast;
Le têci, pesmij vrelec,
Ožívi novo rast!

y.

Kriva vera o usodnih dneh.

Spisal **dr. Simon Šubic**, profesor na vseučilišči v Gradci.

Tiste dni v tednu, kateri po ljudskih vražah prinašajo nesrečo sléharnemu delu, započetemu v njih, imenovali so Rimljani v svoji pratiki »*dies aegyptiaci*« ali *egiptovske dni*, kakor nam poročata imenitna zgodovinarja *Mommsen* in *Thewrewk*. Iz te rimljanske šege je sklepal *Pavel Jablonski* v svojih spisih, imenovanih »*opuscula*«, da prihajajo vraže o srečnih in nesrečnih dneh od starih Egipčanov. Jablonski pravi: »Egipčani, kateri so postavljali *temelj naši pratiki*, vzprejemali so brez dvojbe vánjo tudi marsikaj svojih ljudskih vraž. Misel o srečnih in nesrečnih dneh prihaja torej iz egiptovske dežele.«

Po tistih deželah, katere so dobivale v starih časih iz egiptovskih krajev kàj za svoje potrebe, bodisi za delo na polji ali na dômu, bodisi za notranje duševno življenje, širile so se tudi misli egiptovskega ljudstva in ž njimi vred njih vraže med tujimi národi.

Nemogoče pa ni, da se tudi brez egiptovskega vpliva nahajajo podobne vraže med preprostimi neizobraženimi národi ne samó v starih dneh, ampak tudi v sedanjem času. Popisujé ljudske primere po Afriki in sicer v *Ugandi* in po egiptovskem *Sudanu*, pravi *Felkin*: »Ko so prebivalci zaslišali, da smo potovali šest dnij od Towejra in da sem si poškodoval nogo, rekli so: ‚To *škodo* imate od tega, ker ste šli v *torek* na pot.'« — Kakor mislijo ti ljudje, treba je odpotovati v *ponedeljek*, ali pa tudi v *četrtek* ali v *soboto*, ako hočeš biti srečen na poti. Nesrečen pa bodeš, ako odpotuješ v *nedeljo*, *torek* ali v *petek*.

Takšne vraže so jako nadležne Evropcem, kateri sedaj pogosteje zahajajo v tiste kraje nego prej; kadarkoli namreč potrebujejo spremljevalcev domačinov, branijo se ondotni prebivalci spremljati tujce take dni, v katerih se bojé nesreče.

V *koranu* se omenjajo paganske misli o usodnih dneh, kar izpričuje, da je bila ta vraža razširjena pri starih paganskih národih v Arabiji. Kdor pomisli, da se vsako ljudstvo ničesar ne drží takó trdovratno kakor svojih šeg in navad, ta hitro spozná, da so bržkone Izraelci na poti iz Egipta preko Arabije v obljubljeno deželo zadeli v Arabiji na take vraže. Čimbolj se jih je v mladih letih prijela egiptovska kriva vera, tem bolj je vplivala na njih mišljenje in tem bolj

so se navzeli tudi arabske krive vere v ónih dolgih letih, katera so prebili v arabski puščavi.

Predno se je uvêdla mahomedanska vera ali izlam, Arabci niso dopuščali nobene ženitve meseca »shawala«. Da bi zatrl to krivo vero, vzel je prerok Mahomed svojo 'Aïšo nalašč prav tega meseca za ženo. Pokazati je hotel, da neče podpirati vražne paganske volitve časov in dnij.

Med pastirskimi národi in med Beduvini se tudi še nahajajo paganski ostanki gledé na volitev posebnih dnij. Burckhardt pravi, da se 'Aneze-Beduvini nečejo bojevati dné 6., 16. in 21. vsakega meseca; tudi srede se ogibljejo, češ, da bi bili ta dan gotovo premagani.

Misel, da prinašajo nekateri dnevi v tednu ali v letu človeškim delom ali početjem srečo ali nesrečo, opira se ponajveč na bibliške in koranske temelje. V svojem spisu o pomembi usode, izvirajoče iz tega ali ónega dné, pripoveduje Abu Nassr-al-Hamadânî, zajemaje iz starih poročil, takó-le:

»Bog je ustvaril prvi dan nebó in zemljo; kdor hoče torej saditi ali sejati, stóri to v nedeljo.(!) — Solnce in luna sta ustvarjeni drugi dan, obe pa se vedno gibljeta; kdor hoče torej potovati, odpotuj v ponedeljek. — V torek je ustvaril Bog živali. Govedo pa imamo za pobijanje; zató je torek važen za vojske. — V sredo je ustvaril Bog reke in mórja, torej se prilega sreda zdravilom. — Raj in pekel sta bila ustvarjena v četrtek; zató se priporoča ta dan za prošnje do Bogá. — V petek je ustvaril Bog Adama in Evo, torej se prilega ta dan sósebno ženitvi.« — Soboto pa priporoča brez imenovanega vzroka zlasti za lov.

Drug imeniten mahomedanski učenjak Al-Dsâhiz poroča takó-le: »Sobota je dan sleparstva; nedelja hasne sadenju in zidanju; ponedeljek potovanju in skrbi za živež; sreda je usoden, najnesrečnejši dan; četrtek se prilega rómarjem; petek, dan móž in ženâ, ta je za ženitev in za bogočastje.«

V Cottaskih potopisih beremo o denašnjih Sirovcih, da pri njih v sredo ne gré za nič nobeden zdravnik k bolniku.

Kakor poroča Al-Zamachsarî, to je različnim národom že od starodavnih časov nedelja sploh srečen, sreda pa nesrečen dan.

V sredo je Bog potopil Faraona v mórje, ko se je drevil za Izraelci, da bi jih proti volji božji gnal nazaj v egiptovsko deželo. V sredo je Bog uničil Adite in Tamudite in druga ljudstva.

Perzijani ločijo črne in bele dni. Kakor druga ljudstva niso vedno jedinih mislij o pomenu dnevne usode, takó tudi niso Perzijani

zlasti zadnjo sredo meseca »safarza« imajo za nesrečno in jo imenujejo črno; sploh pa jim je sreda bel dan, ker je po njih mnenji v sredo napočila luč stvarjenja. Zató je pri Perzijanih navada, da se v sredo pričnó baviti z znanostimi, učenostimi in umetnostimi.

Bolj še nego o sredi, razlikujejo se ljudske misli o torku. Tradicija ga imenuje dan krví, ker je na ta dan Kajn ubil Abela in ker so tudi ta dan sovražniki pobili mnogo prerokov. Nasprotno pa ga hvali perzijski pesnik Nizâmî in pravi, da je torek najboljši dan vsega tedna. Ta njegov nazor izhaja bržkone iz judovskega mnenja, po katerem je torek najsrečnejši dan v tednu. —

V zbirki poročil Muslimovih se bere: »V ponedeljek in četrtek se odpirajo rajska vrata; odpuščajo se grehi sléharnemu človeku, kateri ni proti Bogú, samó njemu ne, kdor sovraži bližnjika svojega.« Imenitni mahomedanski bogoslovec Al-Gazâlî pravi: »V ponedeljek in torek je vsemogočnemu Bogú najbolje predlagati dela človeška. Bogú sósebno prija, ako se kdo posti v teh dneh ali izvršuje dobra dela.« Poroča se tudi, da se je prerok Mahomed najrajši v ponedeljek ali v četrtek odpravljal na pot.

Francoz Daumas omenja v svoji knjigi »La vie arabe et la société muselmane, Paris 1869« med vražami algirskega národa tudi to-le: »Heureux lui, qui prend la route un samedi. Pourquoi? Parce que le prophète préferait ce jour à tous les autres.« (Srečen, kdor se odpravi na pot v soboto. Zakaj? Zató, ker je bil prerok med vsemi drugimi dnevi temu najnaklonjenejši).

Prebivalci indijski so se menda že od nekdaj v petek izogibali vsakega dela. Ko vpraša perzijski učenjak dvornega šaljivca, zakaj, odgovorí mu ta: »Zakaj ne? Saj bi menda prijalo tudi drugim ljudstvom, ogibati se dela, ne le v petek ampak tudi v tednu.«

Takisto tudi izobraženi Evropci vémo ceniti nedeljo ali dan brez dela. Ako nas kdo vpraša, zakaj, odgovorimo mu neutegoma, da zató, ker je tudi Stvarnik počival sedmi dan po dovršenem stvarjenji.

Stari Egipčani v petek niso hoteli pričeti ničesar zidati, zakaj zidovje pričeto v petek, razrušilo bi se baje prehitro. Šaljivca smo slišali, ko je dejal: „Cheopsovo piramido so jeli rajni Egipčani zidati pred kakimi štiritisoč leti v petek, tedaj pa tudi ne bode kàj ž njo; polagoma se že ruši!« Ali stara je piramida; koliko slavnih mest in koliko národov, obračujočih ves svet, zgrudilo se je v prah in pepel, dočim razsajajo ob nji vsakeršne nezgode hudournega afrikanskega vremena!

Kaj bi slabili to podobo, pristavljajoči to ali óno vražo naših dnij Bralcem so znane, in ni jih treba dolgočasiti ž njimi. Poleg drugih je vsakdo menda slišal na svoje uhó: »Petek, slab začetek«! — Ko sva bila z očetom leta 1842. namenjena v ponedeljek na Koroško, deževalo je; zató nisva odrinila, dokler se ni zvedrilo. Pride petek, prvi lepi dan; mislim si: »Danes pojdeva!« oče pa pravijo mêni nič, tebi nič: »Danes ne, počakajva sobote!«

Cerkveni učenjak Krizostom in nekateri cerkveni zbori v srednjem veku (v Augsburgu leta 1548. in v Bordeauxu leta 1583.) svarili so ostro krive vere v usodne dni. Prav takó so spoznali tudi mahomedanski bogoslovci, da je takšna vraža proti pravilom izlamovim; turški bogoslovec šestnajstega stoletja dostavlja svojemu svarilu to-le:

»Čas sploh ni drugega nego določena mera gibanja med zvezdami in našim svetom, in ta mera, po kateri se gibljejo svetovi, ima do cela jednako svojstvo; torej ni nikakor upravičeno rêči: ta ali óni konec te mere, ta ali óni dan ima drugo svojstvo nego drugi. Srečne in nesrečne dni si pripravlja človek sam sebi, kakor izvršuje kàj dobrega ali kàj hudega.«

Pri trpinovem pogrebu.

K počitku sem večnemu spremil možá,
Ki dôkaj mu bilo trpeti,
Ki mnogo jadú in gorjá je prebil,
Odkàr mu je bilo živeti.

Da videl te nisem, trpinov pogrèb:
Zamolklo so peli zvonovi,
Med tožno zvonenje srce stiskajóč
Jokú so se čuli glasovi.

K počitku sem večnemu spremil možá,
Oskromna mu bila je krsta,
Ni vencev pred njó, ni trakóv — in za njó
Neznatna pogrébnikov vrsta!

Premišljal sem . . . Nékdaj pa tiho sem zrl
Pogrébni sprevòd bogatina —
Mordà mi zató siromaški pokòp
Trpinov ne gré iz spomina? . . .

Tam venci, trakóvi, srebró in zlató
In množica ljudstva nešteta —
Le tukaj ničesar ko nekaj sirót,
Ki smrt jim je vzela — očeta!

Solzé so pretakali tukaj in tam,
Na krsto je gruda bobnela,
Bogátcev sem gledal solzé in sirót —
Tedàj mi je duša vzkipela . . .

Na videz so tekle, bogatci, solzé,
Ki vi ste takràt jih točili,
A ves vaš odtehtajo toge nakit
Solzé, ki ubožci jih lili! . . .

Gr. Novák.

Senanus.

Spisal A. Funtek.

(Dalje.)

II.

V preprosti hiši na predmestji, začrneli od starosti, imel je gospod Gregorij majhno sobo v prvem in jedinem nadstropji. Posebnega razgleda ni bilo iz nje, saj je videl samó na tesne, precèj temotne ulice, kamor se je le malokdaj izgubil brezposeln izprehajalec, in na dolgo vrsto nasproti stoječih hiš, nizkih in zanemarjenih, kakeršne iz večine vidiš po predmestjih. Staremu knjigovodji ni bilo dosti do lepega razgleda, še menj do tega, da bi ob svojih dohodkih prav lahko stanoval v lepšem delu mesta; zadovoljen je bil s stanovanjem svojim in sicer ni pogrešal ničesar.

Rêči ne moremo, da bi bil prijazen dom, v katerem je prebival priletni samec. V nizki zatohli sobici je stalo samó najpotrebnejše pohištvo, postelj, omara, miza in stol, vse iz stare dôbe, kolikor toliko že tudi poškodovano. Stara stréžnica Katarina, ki je postiljala gospodu Gregoriju, brisala prah s pohištva, kolikor se ji je zdelo potrebno, semtertjà z metlo potegnila po črvivih tleh in sploh gospodinjila v samčevi sobi, dejala je sicer nekoč jako ponižno, da bi ónih dveh na pol zaslepelih oken kàr nič ne kazile zavese, da bi ne bilo napačno, ako bi si gospod omislil tudi nekoliko cvetic nánji, in končno kupil to ali óno malenkost, ki lepša stanovanje, ali gospod Gregorij ji je povedal prav suhotno, da že sam vé, česa je treba ali ne, in dobro je bilo. Zavese za okna? Neumnost! In cvetice? To je za otroke ali sploh za ljudi, ki ne vedó kam s prostim časom, nikar pa zánj. Pohištvo je držalo najmenj dvajset let, dobro bode že še toliko časa, dokler živí. Na stara leta si ne bode kupoval ničesar.

Ostalo je torej takó, kakor je bilo, in Katarina je še vedno brisala prah z óne črvive omare, z razmajanega stola, odpirala in zapirala okna brez zaves in cvetic ter nikoli več priporočala gospodu, kaj in kakó, dasi gospod Gregorij ž njo ni ravnal takó odurno kakor z drugimi ljudmi, ker je je bil navajen in dobro poznal nje dobra in slaba svojstva. Sicer pa tudi ni bilo dosti prilike za daljši razgovor, ali bolje, nobene ni bilo. Zakaj knjigovodja je tičal do pozne večerne

ure v pisárni in zjutraj tudi že odhajal zarana — kam? V pisárno sevéda. Poštene besede mimo vsega ni bilo govoriti ž njim; dnevni dogodki — saj se vender vsak dan pripetí kàj novega, kar ljudje radi poslušajo — niso ga zanimali, in takó je torej prišlo, da gospod Gregorij po mesece in mesece ni izpregovoril pet besed s svojo stréžnico; niti mesečnega svojega plačila ni prejemala neposredno od njega, temveč ga redno dobivala prvega dné vsakega meseca na mizi v zaprtem zavitku.

Iz početka, morda pred desetimi leti, zanimala se je sevéda dosti bolj za svojega gospoda in opazovala ženski natančno, kaj počenja v brezposelnih svojih urah. Ali skoro se je prepričala, da je jeden dan takšen kakor drugi. Kadar je bil knjigovodja dobre volje, naslonil se je z neizogibno pipo v ustih na okno in gledal na ulice, sicer pa težko sedèl na stolu in puhal dim prédse, da bi ga bil kàr rezal. S knjigo v roki ga ni bilo videti, pač pa so ležali po mizi precèj obrabljeni časopisi, iz večine posuti z neumevnimi številkami, takó da se nikakor ni dalo misliti, kakó more človek nepremično strmeti na tiste puste in dolge vrste. Točno ob osmi uri zvečer je oblekel dolgo, precèj ogóljeno suknjo in počasi in zamišljen stopal v krčmo »k zlati luni«; ondu je sédel za posebno mizo v kot, večerjal, izpil nekoliko piva in ob poldesetih že prikorakal domóv, prav takó počasi in zamišljen, kakor je šel z dóma. Nató je šel spat in spal zopet točno do sedme ure ter odšel v pisárno, ne da bi si bil poživil želodca s kakeršnokoli pijačo ali s kakeršnimkoli ugrizkom.

Kaj čuda, ako se je torej splošno sodilo, da je knjigovodja gospoda Zorca skop kakor malokdo. Toda skop ni bil, samó potreboval ni ničesar. Čemú tudi? V druščino ni zahajal, veselice je menda poznal samó po tem, kar je semtertjà slišal o njih, obleke si ni kupoval več, nego je bilo neizogibno treba, pojedal in popijal ni, prvič, ker ga ni veselilo, in drugič, ker v trgovskem poslovanji ni nič hujšega, nego s pokvarjenim želodcem in motnih možganov sedeti pri pisni mizi. Resnično, gospod Gregorij bi bil izhajal s četrtino plače, katero je prejemal od svojega gospodarja Zorca! Kar mu je ostajalo na mesec, to je redno nosil v hranilnico — kaj pa je sicer hotel z denarjem — ali nosil ga je brez pravega določenega namena, zakaj misliti ni bilo môči, da bi si rad kàj prihranil za stara leta. Saj bi ti povedal vsak otròk, da bode gospod Gregorij pisal v trgovini gospoda Zorca, dokler se mu bode le mezinec gibal na roki! Za bolezen si tudi ni bilo treba založiti Bog vé kaj; bolan ni bil še nikoli in takih suhotnih in koščenih ljudij tudi ne podere iz lepa. Da bi hranil

komu drugemu? Knjigovodja je bil popolnoma sam na svetu, in zató se niti natanko ni dalo misliti, kam bi prešel denar po njega smrti.

Ako se torej vse prav preudari, to ni bil póstarni mož nič drugega nego neznatna številka, katero je zapisala priroda v svojo poslovno knjigo k ónemu malenkostnemu dolgu, kateri se poravná tedaj, kadar pride dospetni rok in se oglasí smrt, da prejme terjatev svojo!

Bilo je nekoliko dnij po ónem dnevi, ko se je gospod Gregorij tolikanj pregovarjal s svojim tovarišem Vodétom. Grdo deževno vreme je bilo, dela knjigovodja ni imel toliko, da bi bil moral poslovati čez uro, in zató je prišel že o mraku domóv. Postavil je stol k oknu, potegnil iz žepa časopis in vteknil dolgo pipo med zóbe. Dež je škropil na okna, v sobi je bilo precèj hladno in zategadelj sevéda neprijetno, takó da je bil knjigovodja še slabše volje nego sicer. Poleg tega se je v pisárni ves dan jezil na Vodéta, ki mu ni nobene stvarí naredil po volji, vender pa bil takó nesramen, da je do cela hladnokrvno, in kar je gospoda Gregorija še sósebno togotilo, tudi brez sléharnega ugovora poslušal vse rezke besede svojega predstojnika.

Brezgibno je strmel póstarni mož na óno stran časopisa, kjer so bila natisnjena poročila o kurzu, dnevne cene, trgovska naznanila in sploh strogo trgovske stvarí, kàr se je začulo lahko trkanje na vrata. Jako presenečen je pogledal preko naóčnikov na duri, zakaj dobro dolgo že nihče ni potrkal na njega stanovanje.

V tem pa se že odpró vrata, in v sobo stopi — gospod Gregorij šine s stola, kakor bi bilo treščilo prédenj — v sobo stopi mlada cvetoča déklica, ki mu želí dober večer in nató rahlo potisne vrata za seboj . . .

Knjigovodja ne véruje svojim očém. Ženska, mlada, lepa déklica v njegovem stanovanji! Semkaj, v to nizko sobo, kamor ni smeti stopiti nikomur, semkaj je prišlo žensko bitje, katerih se izogiblje, kjerkoli more, katere sovraži — in še kakó sovraži! — od óne dôbe . . . ne, ni da bi mislil dalje! Popolnoma vzravnan stojí poleg stola, strmí kakor nezavesten na mladenko in diha težko. Vsa kri mu je udarila v obraz, in srce mu utriplje, kakor bi mu hotelo raznesti stare koščene prsi.

Ako bi ne bil gospod Gregorij tolikanj osupel in ne premišljal samó o nezaslišani resnici, da je óna déklica prestopila prag njegovega dóma, nedvojbeno bi ga bila prevzela izredna lepota te usiljenke. Oblečena je bila preprosto, toda lično, bila vitke rastí, obilih zlatorjavih lâs, ki so ji v dveh kitah izpod lahke rute padali po ramenih, nežnega, lepó rdečega lica, in iz sinjih očíj ji je sijala nekova ljubez-

niva šegavost, ko je gledala na slokega možá, ki je še vedno stal ves otrpel poleg stola. Bilo je resnično, kakor da je svetel solnčen žarek prisvetil v mračno stanico gospoda Gregorija!

»Dober večer, gospod Gregorij!« pozdravi ga neznanka iz nova. Kakó je bil to mehak, prikupen glas! Knjigovodja se zgane po vsem životu, nató si potegne z roko preko čela.

»Kdo ste?« zajéca napósled in jo gleda, kakor bi se bil ravno vzbudil iz sánj. »Kakó prihajate sèm?«

Déklica se nasmehne in stopi za korak bliže. Gospod Gregorij se prav za toliko umakne.

»Kdo sem? Kakó prihajam sèm? Oh, kakó se me bojite!« zasmeje se neznanka iz nova, in dve vrsti belih zób se ji pokažeta med živordečimi ustnicami. »In odzdravili mi tudi še niste! Res je, gospod Gregorij, prav takšni ste, kakor so mi pripovedovali. Jaz pa nisem verjela vsega in jako radovedna sem bila na vas. Ali ste res takó hudí?«

Strupen pogled jo zadene iz sivih očíj, ali ona nadaljuje živahno:

»Moj Bog, kakó srepó me gledate, kakor bi me hoteli kàr predreti! No, ako vam ni prav, da sem tukaj, le povejte mi. Samó nekoliko naj vam pospravim po sobi in steklenico vodé naj vam prinesem — ej, resnično, redú nimate prav nobenega! Poglejte, kakó je vse razvlečeno, oh, in kakó je pusto in mrzlo v sobi vaši! Brr! Tukaj ne bi hotela bivati za nič na svetu! In ta dim! In ta zaslepela okna! In óne vélike pajčevine na zidu! Ne, resnično, to vam rečem —«

„Ali kdo ste vender?“ zakliče knjigovodja, ki se je napósled venderle vzdramil iz omotice. »Kaj sploh hočete? Kdo vas je klical?«

Bil je zopet óni trdi suhotni glas, s katerim je vselej govoril gospod Gregorij, kadar je moral govoriti. Dà, bil je celó osornejši, bil je kàr hripav.

Ona zmiga z rameni.

»Saj sem vam vender povedala, kaj hočem«, reče mu prijazno. »Oh, z vami res ni govoriti nobene besedice. Človek bi se vas malone bal, ko ste takó odurni —«

Knjigovodji se zježé obrvi.

»Čujte me«, reče ledeno, „mêni ni popolnoma nič do tega neslanega blebetanja. Čim prej odidete, od koder ste prišli, tem bolje bode. No, ali bode kàj?“

Pri zadnjih besedah je že iztegnil koščeno svojo roko in pokazal na vrata. Neizrecna razdraženost se mu bere z velega obraza, zató se déklica hipoma zresní, v očéh pa se ji zablisne kakor od velike nejevolje.

»Nič zató, kakor želite. Za vašo prijaznost se itak ne pulim —«

»Toda, ako je še kàj pravice na svetu, gospodičina, ali kaj ste že, zapovedujem vam, da me pri tej priči pustite samega, sicer, sicer —«

Knjigovodja išče besed, da bi dal duška neizmerni jezi, katera se mu dviga v srci. Izpozabi se celó takó, da se krčevito stisnjenih pestíj postavi prav trdno pred njo.

»Iz sobe! Takoj!«

»Tudi ako vam ne pospravim?« reče ona mirno.

»Kaj pospravite? Kaj hočete pospraviti? Ali sem vas klical? Za pospravljanje je stara Katarina — vi pa —«

»No, jaz pa prihajam namesto nje, takó je!« prikima déklica. »Nič se ne bojte! Saj vidim, da bi se me radi iznebili, čim prej tem bolje. Samó vodé vam še prinesem in potem grem. Kaj pak, uljudnost je lepa stvar, in vi ste res jako ljubeznivi.«

Knjigovodja jo gleda kakor obsteklel, in počasi se mu povesijo roke.

»Namesto Katarine prihajate?« izpregovorí zateglo. »Kaj — kdo pa ste prav za prav?«

»Ali veste, da niste vredni nobenega odgovora, ker ste se tolikanj zadirali náme?« reče déklica, sedaj že zopet takó prijazno kakor iz početka. »No, da vidite. Teta moja je nekoliko bolehna in o slabem vremeni ne more dobro z dóma; zató sem prišla jaz, da vas vprašam, česa želite i. t. d. Vi pa ste velik nehvaležnik, gospod Gregorij!«

Knjigovodja zahrka.

„Takó, takó, Katarina je vaša teta?“ méni počasi in tlači svojo pipo. »Bolna je, pravite? Sevéda, ženske itak niso nič prida, za nobeno rabo niso. Da jih le nekoliko glava bolí —«

Déklica zamahne nejevoljno z roko.

»Kaj pak, popolnoma ste brez srca! Ubogi stari ženi, ki še nikoli ni okusila ničesar dobrega, rogate se celó, kadar jo podere bolezen. Dà, to je prav po vašem, ali povém vam, da takšnih besed ne bodete govorili vpričo mêne nikoli in nikjer.«

Knjigovodja raztegne ustna na širok in zloben posmeh.

»Glejte, glejte, kaj si domišljate! Kdo pa vam daje pravico, da takó govorite z menoj? Odkod ste prejeli dovolitev, da ste prestopili prag mojega stanovanja? Od tete, ne li? No, dobro, povejte ljubeznivi teti svoji, da jo lepo zahvaljam, ker mi je poslala takšno namestnico na vrat. Sevéda! Še tega mi je treba. Na stara svoja leta naj bi še poslušal, kakó me poučuje táko nezrelo in predrzno deklétce, kakeršno ste vi!«

»Toda —«

»Nič toda!« razvname se knjigovodja in udari z nogo ob tlà, »tam so vrata — idite! Ne potrebujem vas. Mêni ne bodete pospravljali ničesar. Rajši se zadušim v práhu. In če mi prinesete pijače od suhega zlatá, jaz je ne pijem. Iz vaših rok že ne. Kakšna predrznost, vgnezditi se na mojem dômu! Pojdite, pri tej priči! Stari Katarini pa povejte, naj pride jutri sáma, ako hoče, sicer je sploh ni treba. Postréžnic je na izbiro. No, ali bode kàj? Takšna nesramnost beraška!«

Déklici se je razširilo milo sinje okó, ko je takó govoril knjigovodja, in strepetala je, kakor da jo obhaja huda slabost. Napósled pa se ji porosé očí, in bridke solze se ji utrinjajo po obledelih licih. »Moj Bog, to tudi še!« vzklikne bolestno. Zakrije si obraz z roko in glasno zaihtí, potem pa zbeží iz sobe brez odgovora, brez pozdrava. Knjigovodja še čuje, kakó joka zunaj na hodníku, potem je zdajci vse tiho . . .

Nekoliko hipov strmí gospod Gregorij na vrata, ki so se že davno zaprla za ihtečo déklico, nató se odločno obrne in stopi k oknu. Zunaj še vedno škropí dež po strehah; dolge večerne sence legajo po zemlji. Póstarni mož puha goste oblake prédse in diha težko. Čudo ni, saj se je razjezil kakor že dolgo ne. Ali pokazal se je tudi možá, kakeršen mora biti proti takim ljudém! Da je ne bode več v njega sobo, o tem je prepričan takó trdno, kakor o tem, da ni najmanjšega pogreška v njega trgovskih knjigah; gorjé tudi, ako bi prišla! Kolika predrznost! Kakšne besede je moral preslišati, on, knjigovodja firme Zorčeve, od nje, uboge stvarce, o kateri ne vé drugega nego to, da je stara Katarina nje teta! In Katarina, ta naj se varuje, kadar mu pride zopet pred očí; njo tudi izpové, kakor je vredna in kakor je izpovedal že tega in ónega, ki ni točno izvrševal svojih dolžnostij . . . Zakaj bolezen je toli prezorna laž, da bi je ne verjel nobeden človek; óno neslano deklè se je bržkone hotelo vtihotapiti v njega dom, da bi videlo na svoje očí, kakšen je gospod Gregorij in domačnost takšnega samca!

Gospod Gregorij pogleda na uro. Nekoliko čez sedem šele! Koliko časa še, predno pojde večerjat! Kdo vender ga je premotil danes, da ni ostal v pisárni? Koliko nejevolje in jeze bi si bil prihranil, da je ostal ondu, kamor vsaj ne stopajo takšni nepovabljeni, nadležni gostje! Odslej niti ne bode popolnoma varen na svojem dômu, o katerem si je dosihdob domišljal, da je otok sredi morjá, otok, kateremu vlada samó on . . .

Razdražen prižgè luč, séde k mizi in razgane časopis, kateri mu je v prejšnji nevihti padel na tlà. Zopet strmí na óna trgovska poročila, ali kdo vé, kakó je to, nocoj kàr ne more brati. Nikoli se še ni pripetilo, da bi bil odložil časopis, predno ga ni prečital do poslednje vrste, nocoj ga ne zanimljejo najvažnejše stvarí. Sevéda, preveč se je razvnel, saj še sedaj vse vrè po njem. In kar ga jezí najbolj: óne črke in številke mu kàr plešejo pred očmí, med njimi pa se kaže dvoje sinjih očíj in ga gleda toli bistro, da se mu zdí, kakor bi ne mogel prebiti teh pogledov. Srdito položí časopis na mizo, nasloni se na stol in zamiží, da bi ne videl ničesar, nì črk nì številk, nì tistih očíj . . . Ne, takó ni nič! To je še slabše! Sedaj jo vidi celó natanko pred seboj, óno predrzno deklétce, ki je prestopila prag njegovega dóma. Prav takšna je stala pred njim: vitkorasla kakor gozdna jelka, živa kakor lahkonoga srna, mehkega, nežnega lica, po ramenih pa sta ji padali dve debeli kiti zlatorjavih lâs! In zdi se mu celó, da čuje nje smeh, kateri mu kàr zvení po duši, čuje potem, kakó ihtí, vidi, kakó beží iz sobe — dovòlj bodi, dovòlj!

Hipoma se vzdigne in hodi težkih širokih korakov po sobi. Ali se mu je zmedlo v možganih? Ali je sploh vredno, da premišlja o vsem neprijetnem prizoru, nikar da bi ga pozabil? Ali ni bilo morda prav, da je ravnal takó odločno, tolikanj brezozirno? Sevéda je bilo prav, kakó pa je hotel ravnati drugače! Čudno je samó to, da ni toli zadovoljen, kakor je bil vselej, kadar je komu na vsa usta povedal, kar mu je šlo, kadar je do skrajnosti branil svoje stališče, svoja načela . . .

Načela! Knjigovodja obstane pri mizi in gleda na trepetajoči plamenček v svetilki. Kakšna načela je branil danes? Nehotoma si pogladi redke lasé in se zamisli. Sevéda je branil načela! Tega ne trpí, da bi kdo nepozvan stopil k njemu v stanovanje, nikar še, da bi prišla vánje takšna brezstidna stvarca, kakeršna je bila óna To je izvestno tudi načelo. In zakaj ne trpí tega? Ej, to so neprijetni spomini, katerih neče buditi; to je zastarela stvar, katere ne kaže vleči iz tiste obile starine, katero je vrgel v najtemnejši kot svojega srca, ko so ga minile vse mladostne neumnosti. Utegnil bi se res še domisliti, da je bil sedanji resni mož nekdaj menj resen mladenič, kateri se je dôkaj bolj zanimal za življenje okolo sebe nego dandanes! . . .

Knjigovodja si ne more pomagati: kàr sámo po sebi se mu plete v glavi, in to, kar je bilo baje pokopano na vse večne čase, oživlja se zopet, kakor da se je zgodilo včeraj. Pipa mu je ugasnila

v ustih, on ne vé ničesar, nego stojí nepremično pri mizi sredi sobe ter misli in misli . . .

Kakó je že bilo tisto? V prav takovi preprosti hiši, kakeršna je sedanja, stanoval je mladi komptoirist, zadovoljen sam s seboj in z vsem svetom. Gôri nad njim pa je prebival upokojen uradnik z jedino svojo hčerjo, živo, vedno veselo, vedno pojočo déklico, katere srebrni glas je čestokrat slišal nad sabo, kadar je slonel pri odprtem oknu in marsikaj ugibal o sedanjosti in še več o prihodnjih dneh. Kakó lepo so mu zvenele na uhó óne preproste pesemce, katere je prepevala tolikanj izrazno in mehko! In kadar jo je slučajno srečal na stopnicah — srečal pa jo je pogostoma — tedaj se mu je vselej nje podoba vtisnila živeje v srce, in zdelo se mu je, da bi bil najsrečnejši človek na svetu, ako bi ga ljubila ta vitka cvetoča mladenka. In zgodilo se je res samó po sebi, da jo je jel pozdravljati na stopnicah, na ulicah, na šetališčih, saj je vender skrajno neprijetno, ako se molčé srečujejo ljudje, stanujoči v jedni hiši! Prijazno mu je odzdravljala, in dozdevalo se mu je celó, da ga je vedno pogledala posebno ljubeznivo in bistro. Kàr zaskelelo ga je v srci, kadar so se uprle vánj te vélike jasne očí . . . »To ali nobene!« Takó je sklenil tedaj navdušeni gospod Gregorij in čakal jedino ugodne prilike, da bi ji razkril vsa óna čustva, ki so mu dvigala in stiskala zaljubljeno dušo . . .

Ali kakó je že bilo pozneje? Mlad gospodič je začel zahajati v drugo nadstropje; srečaval ga je češče, nego je bilo dobro in potrebno. Kakó neizmerno je črtil tega gospodskega mladeniča, na čegar ustnih se je gibal veden smeh, kadar je stopal po stopnicah, drobno paličico vrtèč v nežni beli roki! . . . Ali ona, ona je bila še vedno prav takó prijazna ž njim in niti zapazila ni, ali tudi ni hotela zapaziti, da jo gospod iz prvega nadstropja pozdravlja dôkaj hladneje nego sicer. Tista njegova hladnost! Kakó težko se je delal hladnega, ko je vse kipelo v njem od ljubezni, sovraštva in ljubosumnosti! Bilo mu je časih, kakor da se mora o belem dnevi zgruditi pred njo na kolena in zakrikniti na ves glas, da jo ljubi, da kàr ne more živeti brez nje! Ali dasi je bila uljudna in ljubezniva, nekaj je sijalo iz nje očíj, kar mu je podiralo vso srčnost. Tega bi ne prebil, da bi se onidve modri zvezdi osuplo, vprašaje uprli vánj in bi morda izginil presrčni nasmeh z živordečih lic . . .

Odlagal je in odlagal, dokler ni bil nekega večera nema priča prizoru, ki se je vršil na stopnicah. Gôri je stala ona, kateri je posvetil vse mišljenje in čustvovanje svoje, in svetila ónemu osladnemu mladeniču, ki se je baš odpravljal na odhod. Gospod Gregorij je za-

škripal z zobmí in obstal brezglasno. Videla ga nista, saj se tudi nista menila za nič in za nikogar. Zapazil je, kakó ji je stisnil roko in jo poljubil na ustna . . . Stemnilo se mu je, in opotekal se je v sobo. Ondu se je zgrudil na stol in premišljal vse tisto, kar premišlja človek, kateremu se je hipoma zgreznila najlepša nádeja v prazen nič . . .

Zvršilo se je potem vse, kakor se je moralo. Gospod Gregorij se niti ni dosti čudil, ko se je lepega solnčnega dné pred hišo ustavila kočija, da odpelje srečna poročenca. Zježenih obrvij je stal pri oknu in strmel na nevesto, ki se je še poslednjič ozrla na dosedanji svoj dom. Tedaj se je nje okó ujelo z njegovim, in prikimala mu je takó prijazno kakor le kdàj, toda njemu se je dozdevalo, da se mu le roga . . . Zaloputnil je okno, da se je kàr potreslo po sobi, in se umeknil k nasprotni steni.

Takó se je torej zgodilo, da se je gospod Gregorij zarotil proti vsemu svetu in neizrecno sovražil njo, katero je ljubil, kakor le more ljubiti srce človeško, in takisto črtil vse, kar bi ga količkaj spominjalo njega izdane ljubezni. Izdane? Da je bil pravičen, priznal bi si, da ona niti ni védela o nji! Toda preveč ga je peklo, da bi bil pravičen. Niti pozneje ni sodil mirneje, sovraštvo do ženstva se ni poleglo. Vse laž, vse licemerstvo! Umeknil se je v zatišje, da bi ga nikoli več ne zmotilo gladko žensko lice, prijazen nasmeh na rdečih ustnih, ljubezniv žarek iz jasnih očíj . . .

Mirno je živel v samoti dôkaj let. Danes pa — danes so valovi življenja zanesli na njega otok déklico, katere se je sicer srečno odkrižal, katera pa mu je vender tolikanj premotila blaženi pokoj, da se nikakor ne more utešiti. Kakó li še vse trepeče v njem! Ne, takisto razsrditi se ne smé nikoli več, sicer bi umrl od jeze!

Knjigovodja se krepko vzravná, postavi pipo v navadni kot ter vzame klobuk in dežnik. Nató ugasí luč in stopa trdih korakov iz sobe. Čas še ni za večerjo, ali bodisi. Nocoj kàr ne more biti sam. Ondu »pri zlati luni« vsaj ne bode mislil na to, kar je moral prebiti tega usodnega dné! —

Tisti večer pa se je zgodilo resnično čudo: Gospod Gregorij se ni menil za popolnoma določeno mero piva, nego jako vztrajno zalival svoje misli in jezo svojo! Pozno se je opotekal domóv in mrmral neumevne besede . . .

Pijača ga je omamila — morda prvič v življenji!

(Dalje prihodnjič.)

Dunajske pesmi.

IV.[1])

Währing.

Mlad takó in že beračiš? —
Kaj bo s tabo, dete moje? —
Kar obrni proti dômu
K materi korake svoje!

Oh, gospod, kdo bi pač rajši
Bil domá . . . za mizo polno —
Ali glad je hud — še huje
Mater je imeti bolno.

Brez jedíla, brez zdravíla
Bolni revi je ležati —
Ljubim jo, dasì ne morem
In ne vém ji pomagati.

Vènder, kar mi je mogoče,
Vse storim za svojo mámo —
Kaj bi bilo, če umrje
In pustí me dete sámo?!

Pítajte me le z beračem,
To ne more me boleti —
Saj za mater mêni zláto
Nič pretežko ni trpeti!

V.

Prater.

Lahna hója, pôgled jasen,
Zvonek smeh in glas vesel!
Jaz pa jedenkrat med svetom
Srečen biti bi ne smel?

Srečen? — Koliko po sreči
Vprašal drugih si, povèj!
Vérovati v svojo srečo,
To najteže je vselèj!

VI.

V daljnem tujem svetu
Srce mi vzdihuje,
Od bolesti silne
Duša omaguje.

Brez veselja, sreče
Dan za dnevom mine,
In za nádo náda
Iz srcá mi gine!

Vènder moč življenja
V mêni ni končana,
Zadnja náda moja
Ni še pokopana.

VII.

Stvarnik v dnij temôtnih
Mojih je števila
Luč poslal nebeško
Srcu v tolažilo.

Žar poslal nebeški
Bog je v dušo mojo,
Ko mi dal je s tabo
Vso ljubezen tvojo!

VIII.

Ni noči nì dneva,
Da Bogá ne prosim,
Naj ljubezen čuva,
Ki jo v srci nosim.

Saj doklèr mi cvèla
Ta ljubezen tvoja,
Bode tudi žila
Srečna duša moja!

[1]) Glej »Ljubljanski Zvon«, XI. leto, 12. štev.

IX.

Zdaj goré med nama
Mêje so visôke,
Dóli so in réke
Šumne in globôke.

V mislih vnet poljubljam
Lice ti cvetoče,
In ob tebi zabljam
Vse bolí pekoče.

Kaj mi je višina,
Kaj mi je nižava?
Saj jih lahnokrili
Duh moj le preplava!

Pôzdrav ti pošiljam
Iz srcá globine,
Pôzdrav svoj iskreni
Iz hladné tujine! . . .

Alastor.

Padec Krupe leta 1565.

Spisal **Ivan Steklasa.**

V dražestni dolini reke Une je poleg Bihača izvestno najvažnejše mesto Krupa, ki se je do konca 13. veka zvala Pset, kesneje pa le Krupa, bržkone po potoku Krupnici (Krušnici), ki teče mimo mesta. Kakor Pset, takó se je delila tudi Krupa na dve mesti, na gorenje in dolenje, kar nam dokazuje slika v potopisu Slovenca Benedikta Kuripešiča z leta 1530. in tudi druge listíne iz 15. veka. Kraj krupski pa je poznat že za domačih vladarjev hrvaških. Takó nam je znan psetski župan Miroslav iz leta 1072., a druge listíne dokazujejo zopet, katerim plemenom je vladalo mesto Pset, ki je bilo iz početka župansko, kesneje pa kraljevsko mesto. Od konca 13. veka so bili gospodarji v Krupi knezi Baboniči. Prvi se je zval Babo Babonić, ustanovitelj mesta Blagaja na Sani, pritoku Une, toda pozneje so se Baboniči zvali tudi Blagajski ali Blagaji. Le-tí velikaši so prav takó znameniti za staro dôbo hrvaške zgodovine kakor Zrinjski in Frankopani, ako ne še bolj, zakaj samí kralji so jih zmatrali za prve velikaše na Hrvaškem. Saj so se raztezala njih posestva od štajerske in kranjske meje daleč dôli proti Bosni preko reke Vrbasa. V borbi proti hrvaškim kraljem italijanske krví, sósebno proti Karlu Robertu (od leta 1300. do leta 1341.) in Ludoviku Vélikemu (od leta 1341. do leta 1382.) za pravice hrvaške kraljevine, izgubili so sicer precèj posestev, ali ostalo jim je še toliko, da so bili še vedno najodličnejši med velikaši hrvaškimi. Že po njih letnih dohodkih moremo soditi takó, zakaj njih imenja so jim nosila na leto do 120.000 cekinov. To so za óne čase ogromni dohodki, kakeršnih niso imeli mnogi nemški knezi. Bilo je iz njih obitelji tudi

nekoliko banov, in takó so odločevali v vseh važnih dogodkih Hrvaške, Ogerske in Bosne. Sósebno se je proslavil Štefan Babonić, ki je bil tudi upravitelj Štajerske od leta 1254. do leta 1260. za kralja Bele III. (IV.) Arpadoviča.[1]) Koncem 13. veka so si razdelili Baboniči svoja velika in prostrana posestva, utemeljivši več obiteljskih gran. Posebno so važne tri grane, namreč: knezi Blagaji po mestu Blagaji na Sani, knezi Vodički po Vodičevem, mestu poleg denašnjega Dobrlina, in knezi Kostajniški in Krupski.

Praded krupske grane je bil Štefan, sin Babe, ki se spominja kot ban leta 1294. do leta 1316. Imel je štiri sine: Dijonizija, Pavla, Jurija in Ivana ter hčer Katico, omoženo v prvem zakonu z grofom Henrikom Ortenburškim. Dijoniziju in Pavlu je podelil kralj Ludovik Véliki leta 1360. z novo darovnico kraljevsko mesto Krupo na Uni za njega vojne zasluge. Ali knezom Baboničem Krupskim ni bilo sojeno vladati dolgo. Leta 1370. sta živela samó še brata Dijonizij in Pavel, a poslednji, tudi brez otrók, zapustil je ves svoj del v Krupi in okolici bratu Dijoniziju, in ako bi ta ne imel potomcev, svojim bratrancem, sinovom Dujma, kneza Blagajskega. Dijonizij in Pavel sta bila oženjena z groficama Ortenburškima, in sicer Dijonizij z Ano, hčerjo Otona, in Pavel z drugo Ano, hčerjo Majnarda, deželnega glavarja kranjskega leta 1331[1]).

Pavel knez Krupski je živel še leta 1382. Po letu 1370. je dobil sina Pavla, ki je bil poslednji iz rodú knezov Babonićev Krupskih. Bržkone se je bil oženil z neko kneginjo Frankopansko, ker so si Frankopani po smrti Pavlovi prisvajali Krupo, kar je bilo mogoče le vzpričo rodbinskih zvez. Ali pravi nasledniki v posestvu Krupi so bili po prvotni oporoki Baboniči Blagajski; zaradi tega so se pojavile med obema mogočnima rodovinama hude borbe, ki niso škodovale samó obema porodicama, nego sploh vsemu národu hrvaškemu. Prav takrat so se borili Hrvatje proti svojemu kralju Sigismundu (od leta 1385. do leta 1437.) za svoje pravice in za samostalnost hrvaške kraljevine dolgih 25 let (od leta 1384. do leta 1409.). Med temi borilci za samostalnost so bili tudi knezi Blagajski; zlasti znamenit je v teh borbah knez Štefan, ki je združen z bosenskim kraljem Tvrdkom I. (od leta 1376. do leta 1391.) zbral vse odličnejše velikaše hrvaške proti Sigismundu. Ker Zrinjski niso bili v njegovem taboru in so se tudi že prej dolgo časa prepirali, napadal je Štefan Blagajski tudi posestva Zrinjskih knezov. Iz teh prepirov pa je imel najhujši sovražnik krščanstva — Turek največ koristi. Knezi Blagajski se namreč takó spozabijo v neukrotni jezi svoji, da pokličejo leta 1400. proti Frankopanom Turke

[1]) Smičiklas, »Poviest Hrvatska«, I., str. 355.—357.

na pomoč, kateri so že takrat prav pogostoma napadali Bosno. Letopisec Megiser (Annales Carintiae, str. 1191.) trdi to izvestno; tudi zgodovinar kanonik ljubljanski Ludovik Schönleben pripoveduje v svoji zgodovini grofov Blagajev,[1]) da so se Hrvatje še za njegove dôbe leta 1680. v pesmih spominjali nesreče, katero so takrat provzročili kraljevini hrvaški knezi Krupski. To je zajedno najboljši dokaz, kakó strašni so bili ti turški napadi, katerih se je národ spominjal toli živo. Valvasor (XII., 120.) pa poroča, da so Turke navabili v pounske kraje Krupski knezi šele leta 1464., kar pa ni verjetno, ker je bil takrat gospodar v Krupi Martin Frankopan, ki gotovo ni zval Turkov na pomoč.

Ali knezi Blagaji niso morali braniti Krupe samó proti Frankopanom, nego tudi proti kralju Sigismundu, proti kateremu so se Blagaji še vedno borili za slobodo domovine svoje. Kralj Sigismund jim radi te oporbe vzame leta 1396. Krupo in Ostrožac ter dá oba gradova bosenskemu banu Vukcu. Proti tej odloki se vzdignejo vsi Blagaji, zlasti odločno pa je zagovarjal pravice svoje rodovine Štefan Blagajski, sin Dujmov, kanonik zagrebški, toda ni uspel. Krupo zasede leta 1410. za kralja Sigismunda banska vojska.

Takó se je izpremenila Krupa v kraljevsko posestvo, in upravitelji so bili odslej v nji župani zagrebške županije kot kastelani. Nekaj let kesneje založí kralj Sigismund Krupo svojemu svaku Frideriku, knezu celjskemu, sinu kneza Hermana, ki je bil po knezih Ortenburških v rodu s knezi Baboniči Krupskimi. Že leta 1429. izročí kralj Sigismund kraljevsko mesto Krupo omenjenemu knezu v neomejeno svojino. Ko je zadnji knez celjski Ulrik leta 1456. poginil po mêči Ladislava Hunjada v Belem Gradu, razdelili so si njega ogromna posestva opravdani in neopravdani pretendentje. Posestva v avstrijskih zemljah si je prisvojil večinoma cesar Friderik III. (od leta 1440. do leta 1493., hrvaška pa kralj Ladislav Posmrtnik (od leta 1444. do leta 1457.). Kar je bilo posestev ob Kupi in Uni, prisvojili so si jih Frankopani, sorodniki celjskih grofov, in Krupo si je pridobil še posebe bogati Martin Frankopan, izplačavši nemškim stotnikom, katere so postavili grofje celjski v tem mestu za poveljnike, neko neznatno vsoto. Ali ker je bila Krupa že prej kraljevsko, sedaj pa samó založeno posestvo, moral jo je Martin Frankopan po posebnem dogovoru leta 1464. zopet vrniti ogersko-hrvaškemu kralju Matiji Korvinu (od leta 1458. do leta 1490.).

[1]) Genealogia ill. et nobilis familiae dom. comitum Vrsinorum de Blagaj. Rokopis grofa Ludovika Blagaja. Tudi v tiskani zgodovini knezov Blagajskih pod naslovom: Rosa Ursina istega zgodovinarja.

Kralj Matija Korvin poveri nató Krupo radi obrambe proti Turkom z nekimi sosednimi trdnjavicami na gorenjem Hrvaškem senjskim stotnikom, ki so imeli v pomejnih mestih svoje kastelane, sebe pa zvali tudi stotnike mesta Krupe. Po smrti kralja Matije Korvina (leta 1490.) je prepala stotnija krupska. Po dogovoru med kraljem Vladislavom (od leta 1490. do leta 1516.) in naravnim sinom kralja Matije, vojvodo Ivanom Korvinom, dobí le-tá kot ban hrvaški mnoga kraljevska mesta, med ostalimi tudi Krupo, katero pa kralj že leta 1491. navzlic pogodbi založí banu Ladislavu Egervarskemu. Ali Ivan Korvin ostane venderle gospodar v Krupi, kjer je večkrat prebival v istem času. Leta 1498. je zapisal Ivan Korvin Krupo svoji hčeri Jelisavi. Po njega prerani smrti kakor tudi po smrti njega otrók prevzame mesta na turški meji, med njimi tudi Krupo, kraljevska uprava, postavivši leta 1509. v tem mestu za stotnika Mirka Turaka Heninga. Nekaj let potem dobí Krupo državni kancelar kardinal Tomaž Bakač Erded. Le tá jo poverí v varstvo in uživanje banu Ivanu Karloviču. Ko je pa le-tá prav takrat izgubil vsa svoja posestva v krbavski, liški in kninski županiji, kamor so bili že predrli Turki, zaželel je Krupo pridržati záse. Zató nastane pravda med kardinalom in banom Karlovićem. Po smrti Bakačevi (leta 1521.) je pridržal Karlović Krupo, kjer je takrat pogostoma prebival zaradi obrambe proti Turkom. Takrat je držala tudi cesta skozi Krupo s Hrvaškega v Bosno in v iztočne zemlje. Dné 28. vélikega srpana leta 1530. so prispeli semkaj cesarski poslanci do sultana, glasoviti Nikola Jurišić, takrat še stotnik reški in komornik hrvaški, z Josipom Lambergom in tajnikom Benediktom Kuripešičem, Slovencem iz Górenjega Grada na Štajerskem. [1]) Gospodar Krupe, ban Ivan Karlović, vzprejel je poslance že prej vrlo svečano v Klokoči, odkoder jih je spremil v Jezersko in Krupo. (Letopis »Matice Slovenske« za leto 1888., str. 197. in Lopašić »Bihać i Bihaćka krajina«, str. 205.). Ban Ivan Karlović je umrl leta 1531., in Krupo so dobili po dogovoru s pokojnim posestnikom knezi Zrinjski, ki so vladali temu mestu, dokler ga jim ni vzel Turčin. [2])

Ko je padla trdnjava Jajce leta 1528., bil je Turkom odprt pot do reke Une, na kateri se je razvrstila lepa vrsta cvetočih mestec.

---

[1]) Potopis Benka Kuripešiča se čita v: Anton v. Gevay: »Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Oesterreich-Ungarn und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte. Wien, 1840« pod posebnim naslovom: »Itinerarium, wegraysz kön. May. potschaft gen Constantinopel zu dem Türkischen keyser Soleyman. Anno XXX.« Pod istim naslovom je izdal Benedikt Kuripešič leta 1531. posebno knjižico. V tej knjižici je tudi slika stare Krupe in drugih važnejših mest.

[2]) Iz večine so zgodovinski podatki iz starejše dôbe mesta Krupe vzeti iz Lopašičeve knjige: »Bihać i Bihaćka Krajina« str. 197.—210.

Sedaj je zapretila vsem mestom največja nevarnost, sósebno Krupi, ki ni bila dovòlj zaklonjena po prirodi sámi. Že leta 1509. prihrumí pod Krupo do 2000 Turkov, požgè trg in most na Uni; vender jih odžene stotnik Mirko Turak, ki se je na vso srečo s svojo vojsko povrnil o pravem času izpod Mutnika, katerega je hotel vzeti knezu Ivanu Karloviču. Na svojo nesrečo samí kristjani v teh časih niso bili zložni, in velikaši so se le prepogostoma napadali, kar je bilo Turku le v prid.

Leta 1522. in 1523. Turki zopet obsedejo Krupo. Bosenski paša Surim prihrumí na Hrvaško z 2000 konjiki in 5000 pešci ter obsede Krupo. Turki pripeljejo s seboj tudi velike topove in druge priprave za obleganje ter napadajo trdnjavo dolge štiri mesece. Ban Ivan Karlović je bival takrat na dvoru cesarja Karola V., kamor se je napotil, da izprosi pomoči sebi in Hrvaški. Namestnik njegov, kastelan Ivan Novaković je odbijal turške napade, dokler se ni zbrala krščanska vojska na ostroškem polji. Toliko da je napravila nov most preko Une, pobegnili so Turki kàr nagloma. Tudi leta 1524. se prikažejo Turki pod Krupo. Valvasor (XII., 18.) omenja, da jih je bilo 20.000 pešcev in 5000 konjikov, kar je pa neverjetno, zakaj le malokdaj se je zbrala takó velika vojska pod bosenskimi pašami. Kristjanom se je pri tej priliki posrečilo, da so nekoliko prej okrepili posadko v trdnjavi in srečno prebili tudi to obleganje. Sovražnik se je moral sramotno vrniti.

Glavna skrb hrvaških velikašev je bila odslej obraniti pomejne trdnjavice. Vse svoje dohodke so porabljali v to zvrho, vender se niso mogli vzdržati v nejednaki borbi. Védeli so dobro vsi, da je Hrvaška izgubljena, ako pade obrambena črta na Uni. Zatorej so iskali pomoči pri sosedih Slovencih, ki so jim bili vedno verni drugovi v teh žalostnih časih. Ban Ivan Karlović, gospodar Krupe, prosi pomoči tudi pri kralji Ferdinandu I., katerega so Hrvatje ravnokar (leta 1527.) izbrali za svojega zakonitega vladarja. Vender izdatnejše podpore ni mogel dobiti od nikoder in takó je ostal leta 1529., ko so se Turki zopet spravljali proti Krupi, brez strelcev in brez denarja. Na vso srečo niso prišli Turki pod trdnjavo, zakaj izvestno bi jo bili osvojili že tedaj. Ali nevarnost ni bila zató nič manjša. Saj so se Turki spravljali vsako leto na osvajanja in ravno najrajši proti Krupi, ker so bili prepričani, da jo osvojé najlože izmed vseh trdnjav. Takó se vzdignejo zopet nastopnega leta meseca ržénega cvéta na Krupo. Ban Ivan Karlović je bil v največji zadregi, zakaj v krupski trdnjavi je bila maloštevilna posadka in še ta prav slabo oskrbena. Iz Mutnika, kjer je bival takrat, prosil je pomoči generala Ivana Kacijanarja. Svoje pismo, polno grenkih tožeb, sklepa takó-le: »Ako mi že ne moreš dati česa

drugega, pošlji mi vsaj stót smodnika!« In prav takrat so Turki kàr divjali okolo Krupe, ker se je knez Zrinjski ž njimi nekako pogodil, da pusté njega posestva na miru. Zrinjski je celó dovolil svojim ljudem, da so prevažali Turke preko Une. To so bili za Hrvate najhujši časi, in Zrinjski je resnično dvojil, da bi mogli sploh vztrajati v tej borbi proti sovražniku. Ali prav takrat sklenejo hrvaški stanovi, zbrani na zboru v Zagrebu, da se živi nikdar ne podadó Turkom, nego da bodo vztrajali v trdi borbi in branili ostanke kraljevine hrvaške do poslednje pedí. Le po tej vztrajnosti in pomoči slovenski se je Hrvaška rešila popolnega prepada, čeravno so jo Turki napadali takó pogostoma, da se branitelji čestokrat niso mogli niti oddehniti. Takó naznanijo leta 1531. Biščani stotniku Erazmu Turnu,[1]) da se pripravlja velika navalna vojska proti Krupi in da s seboj vleče topove in druge priprave za obleganje. Biščani so pri tej priliki za Boga prosili generala Ivana Kacijanarja, naj pomore Krupi, zakaj če pade ona, huda se bode godila ne samó Hrvatom nego tudi Slovencem. Še huje je bilo po smrti Karlovičevi (leta 1531.) za njegova in ostala mesta na Uni, sósebno za Krupo, zakaj tudi od kralja Ferdinanda, od katerega so pričakovali Hrvatje izdatne pomoči, bilo je ni prav v tem času dobiti zaradi verskih prepirov na Nemškem. Zatorej so se dogovarjali neki velikaši okolo Bihača, ali ne bi rajši priznali Ivana Zapolje za svojega kralja namesto Ferdinanda, Turki bi jim morda potem zanašali, saj ga ravno oní najbolje podpirajo proti Ferdinandu. Ali to so bili dogovori le v največji zdvojenosti; dejanski pa so se vsi, tudi Zrinjski, zložno borili proti splošnemu sovražniku. Zlò je bilo, da se je glas o smrti bana Karloviča prehitro raznesel po vsi krájini. Neki Vlah, po imeni Reko Sudorović, uporabil je ta dogodek in pobegnil iz Brekovice k paši bosenskemu, da mu oznani smrt hrvaškega bana. Zajedno razjasni tudi žalostno razmerje krščanske vojske v pomejnih trdnjavah, posebe še o Krupi, katero bi mogel paša popolnoma lahko osvojiti s Cazinom in Ostrožcem vred. Radi tega so morali Zrinjski, nasledniki Karlovičevi, napeti vse sile, da še vsaj nekoliko časa obranijo žalostne ostanke svojih in podedovanih posestev. (Lopašić, »Bihać i Bihaćka krajina«, str. 212.).

(Konec prihodnjič.)

[1]) Erazem Turn je bil prvi samostalni zapovednik v Bihači leta 1528. in glavni vojaški zapovednik (generaloberster) hrvaško-pomorskih mej. Leta 1538. je bil član državnega zbora, ko se je razpravljalo o bojnih pripravah proti Turkom.

Národne stvarí.

I. Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Priobčil **M. Cilenšek.**

VIII.

Svoje dni je hodil mladenič ponôči čez polje v vás. Sredi polja je stala kapelica Matere božje. Vselej je ondu pokleknil in izmolil nekaj češčenihmarij, da bi mu bila presveta Devica milostiva in mu pomagala v vseh nevarnostih pozemeljskega življenja. Nekdaj se oglasi Marija, rekoč: »Stopi hitro semkaj za mêne; smrt pride póte.« Toliko da je mladenič v zavetji, že prihití smrt mimo kapelice. »Kam pa takó naglo, smrt?« vpraša jo Marija. »Po tistega mladeniča grem, ki navadno hodi po tem-le polji v vás; nocoj ga vzamem, moram ga imeti.« Toda skoro se vrne bela žena, in Marija jo vpraša: „Kakó to, da se vračaš praznih rok?“ — »Danes mi je odnesel peté, jutri zvečer pridem pa nekoliko prej«, odreže se smrt in gré po druge ljudi. »Kaj pa je to, kar sedaj-le mimo šumí, kakor bi se podila jata dolgouhih zajcev?« — »To so samí rogački, ki gredó čakat duše, toda ne bodo je dobili«, poučuje mladeniča visoka zaščitnica. »Ako te je volja, stopiva za njimi; sedaj se ti ni treba bati smrti, póte pride šele jutri; ti pa pridi k mêni in sicer nekoliko prej nego danes.« — Prideta do hiše, kjer umira bolnik. Ljudje okolo njega molijo rožni venec in prepevajo svete pesmi. Dva angelja stojita pri bolnikovi postelji, hudobci pa visé po stenah. Zdajci zavije smrt bolniku vrat; angelja vzameta dušo in jo spremita v nebesa, zlodeji pa odidejo praznih rok.

Drugega večera se ponoví pri kapelici prav tisti prizor, in smrt zatrjuje, da ji pretkani dečko jutri ne uide. Nató gré po bolnika, katerega je bolezen že dolgo mučila. „Sedaj si brez skrbí, jutri pa še prej pridi k mêni; če hočeš, stopiva za njo.“ V tem hipu prilomastijo rogački; prav glasni so, mislèč, da nocoj ne gredó zastonj. Onadva gresta za njimi in prideta do bolnika, pri katerem mešajo tiste umazane podobice, grdo preklinjajo in nesramno govoré. Tudi pri tem bolniku sta angelja, toda jokata se, peklenskih pošastij pa je polna hiša, in čudno se pačijo. Ko bolnik prestane, polasté se njega duše in jo tirajo v večno pogubljenje. Zunaj nastane tak vihar, da se vse trese. »Vidiš, kam zavêde človeka zmota in pregrešno življenje; ko-

likor pa je še dobrega na njem, to mu pogubé igralci, preklinjevalci in drugi nesramneži!« vzdihne Marija, mladenič pa se prekriža.

Ko tudi tretji večer smrt ne dobí mladeniča, odgovorí Mariji: „Nič več ne grem pónj; učakal bode visoke starosti in še sam me bode prosil, naj pridem pónj.“ — »Sedaj si brez skrbí; ako ti je drago, poglejva še nocoj nekoliko po svetu.« — »Kar je tebi ljubo, to je tudi mêni prav; neizrecno sem srečen, da smem biti v tvoji družbi.« — Hodita že dolgo po polji, in Marija mu pripoveduje marsikaj lepega; kar ugleda mladenič prav svetlo luč in reče: »Kaj pa to pomeni?« — »To je večna luč; ako hočeš, greva k nji.« Tam je bila velika kapela in v nji vse polno svetilk. Nekatere so gorele prav jasno, druge slabo, nekaterim pa je luč že umirala. „Kaj pomeni to, saj sedaj ni čas božjih grobov?“ — »To je večna luč; vsaka svetilka pomeni življenje jednega človeka. Kakeršna je njega lučica, takšno je njegovo življenje.« — »Oh, preblažena Devica, pokaži mi mojo luč!« — »Glej, tista-le je, ki gorí takó jasno«, in Marija pokaže na svetilko, do vrha nalito z oljem. »Pokaži mi sedaj še svetilko moje déklice.« — »Ona-le je, ki že ugaša.« Rekši mu pokaže svetilko, v kateri je prav malo olja. Mladenič pa odlije iz svoje svetilke toliko goriva, da ga je v obeh jednako. »Oj, dobri mladenič! Tvoja misel je zlatá vredna, nikoli se ne bodeš pritoževal radi tega.« —

Srečno sta živela v zakonu in dočakala sive starosti, da sta se že vsega naveličala. Zena je umrla samó jeden dan pred možem.

IX.

Sedaj pa še recimo kàj o drugem mladeniči, ki je imel čudno navado, da je malone vsako noč vstal iz postelje, hodil po polji ter ukal in pel. Domačemu župniku to ni bilo nikakor po volji, zakaj naveličal se je tega ponočnega nemira že takó, da mu je presedal menda do vrha glavé. Zató reče nekega dné svojemu hlapcu: »Vzemi bikovko, ki visí tam ob steni in zalôži ónemu ponočnjaku nekaj gorkih«. — »Tudi mêni je takšno vriskanje odveč, in prav veselí me, da ga smem nekoliko kaznovati«, odgovorí hlapec in se pripravi, kakor mu je bilo ukazano. — Drugega dné vpraša župnik svojega posla, ali je morda zaspal, da ni čul ponočnega petja okolo župnišča. »Hm, ako bi bili vi to videli, kar sem videl jaz,« dé hlapec ves plah in upalih očíj, »stavim, da bi bili skočili iz kože. Le poslušajte, povém vam po resnici. Ko ga zaslišim, hitro skočim za óni-le zid in si mislim, nocoj ga našeškam, da me bode pomnil vse žive dni in opustil

to grdo navado. Hkratu pa je umolknil, in že sem mislil, da ga ne bode blizu. Kàr pogledam za steno — in Bog se usmili! — poleg mladeniča stopa velikan, ki seza mnogo nad naš kozolec. Lasjé so se mi kàr ježili, in takó me je prešinil strah, da se čudim, kakó li se nisem vpričo sesul. Kakó sem prišel v hlev, tega ne vém, to pa rečem, da ga ne grem nikdar več čakat.« — »Skoro ti ne verjamem; drévi pridem k tebi, da se sam prepričam.« — Toliko da léže noč na zemljo in zaziblje ljudi v trdno spanje, že stopi župnik k hlapcu. Skoro se oglasí tudi mladenič in koraka pojoč proti pokopališču, kjer utihne. Za nekaj časa pa zauka in zopet zapôje. Toliko svetlo je bilo, da sta prej videla, kakó je proti pokopališču stopal le jeden, toda sedaj se vračata dva. Spremljevalec je visok kakor stolp, in od groze ostrmí pobožni mož. Hlapec pa šepne: »Prav ta ga je spremil tudi sinoči«, in oba pobegneta v hlev.

Drugega dné pokliče župnik našega mladeniča in se razgovarja ž njim o različnih vsakdanjih rečéh; napósled črhne tudi nekaj o ponočnem ukanji in petji. Nató mu pripoveduje mladenič takó-le: »Hvala Bogú, zdrav sem, toda ker ne morem spati, vstanem in hodim po polji. Da me ne nadleguje dolg čas, zapojem si káko pošteno in tudi zaukam. Ko pa pridem do pokopališča, pokleknem na prag in izmolim nekaj očenašev za pokojnike in dostavim h koncu: Bog jim dàj večni mir in pokoj, in večna luč jim sveti!«

Župnik mu sedaj pové, kaj je namerjal. »Toda gorjé bi mi bilo, ko bi se te bil doteknil; jasno mi je, da te varujejo rajniki. Kdor bi ti nasprotoval, raznesli bi ga kakor solnčni prah. Le priden bodi in ravnàj kakor dosedaj, pa môli za pokojnike, zakaj to je dobro delo«.

Pokončna pisava.

Spisal **A. Štritof.**

(Konec.)

Ležeča pisava je škodljiva zató, ker poševno pišoči učenec ne more sedeti ravno in pokonci, ampak sedí skljočen in zvit, da bolje vidi. *Prav to pa, da je skljočen in da nagiblje glavo in život, pospešuje kratkovidnost in skolijozo.* Pomisliti je namreč treba, kakó razlagajo zdravniki kratkovidnost in skrivljeno hrbtenico. Skolijoza, pravijo, nastaja,

ako se jednakomerna rast mlade hrbtenice ovira po trajnem jednostranskem obteževanji. To je lahko umevno. Nekoliko teže je umeti kratkovidnost. Le-tá nastaja, ako se poveča razdalja med roženíco (cornea) in mréžnico (retina), ako torej dobivajo očí trajno podolgasto, jajčasto obliko, da padajo svetlobni žarki pred mréžnico, namesto nánjo. Kaj pa provzroča podolgasto očesno obliko? Mislimo si gumasto žogo, napolnjeno z vodo. Če vsilimo, bodisi kakorkoli, več vode v žogo, ali če pritisnemo od zunaj s prstom nánjo, pomnožimo vodni tlak jednakomerno na vse stene. Sedaj pa bodi žogina stena kje nekoliko tanjša in menj odporna pritisku. Pomnoženi vodni tlak se pojavi takoj vidno, zakaj óno mesto se trebušasto napnè: okrogla žoga se je izpremenila v jajčasto. Prav takó je z očesom. Njega steklovino (corpus vitreum) obkrožajo kožaste opnice, katere so na zadnjem očesnem tečaji tanjše in ne takó odporne pritisku kakor drugje Kadar se torej pomnoží tlak očesne steklovine, morajo opnice baš na zadnji očesni stráni odjenjati in se izbočiti. Ako pritisek skoro prestane, vrne se tudi opnica brez nasledkov v prvotno svoje stanje; če se pa pomnoženi tlak ponavlja češče in močno, ne more se opnica več vračati v prejšnji stan, ker je premalo prožna, nego ostane trebušasto izbočena; okó je trajno podaljšano in zató kratkovidno. Lahko torej rečemo, da je okó kratkovidno zató, ker očesna steklovina trajno pomnoženo pritiska na očesne opnice. Odkod pa prihaja očesu ta pomnoženi pritisek? Dva glavna vzroka sta, podobna ónima pri gumasti žogi: lahko se pomnoží kri v očesi, lahko pa tudi očesne mišice ob stráni stiskajo očesno jabolko. Kadar se sklonimo, šine nam kri v glavo in torej tudi v očí. V manjši meri se to dogaja, ako nagnemo samó glavo. Vsako delo torej, pri katerem trajno nagibljemo glavo, da nam sili kri v očí, utegne podaljšati očesno oblo in zategadelj skratiti vid. To je prvi vzrok. Drugi pa je ta: Ako zremo na oddaljen predmet, vzporedni sta nam očesni osí. Čim bliže pa je predmet, tem bolj se primikata (konvergujeta) osí. To primikanje preskrbujejo posebne mišične vezí, ki so ob očesni obli. Kadar se te vezí zbok prehudega primikanja napenjajo, tiščé prav takó na očesno jabolko, kakor v gorenjem vzgledu pritiskajoči prst na gumasto žogo. Prehudo primikanje očesnih osíj, kadar gledamo na bližnje predmete, to je torej drugi vzrok, da se okó podaljša in da vid oslabí. Trdno združena s premikanjem pa je tudi očesna zmožnost, uravnavati si lečo takó, da do gotove meje jasno vidimo stvarí v različni razdalji (Accommodationsvermögen). Ako gledamo preblizu, trpí tudi ta zmožnost in pospešuje kratkovidnost. Iz kratka: Vsako delo, ki nas sili gledati zeló blizu, kvari nam vid. [1])

[1]) Razpravljujoč kratkovidnost, držal sem se prof. dr. Reussovega predavanja v c. kr. družbi zdravnikov na Dunaji, vzprejetega pri Bayru na str. 90. – 93.

Videli smo, kako nastajata miopija in skolijoza; sedaj se je treba vrniti k vprašanju, *ali se izvršuje ležeča pisava res takó, da jednostransko obtežuje hrbtenico in da moramo držati glavo nagnjeno ter očí približevati zvezku*, kar smo spoznali za vzrok obema boleznima. Vsakdo vé iz svoje izkušnje, da se res držimo skljućeno in zvito, kadar pišemo sedaj navadno pisavo. Zahtevaj se v šoli še takó strogo, da se je učencem držati ravno in pokonci: na učiteljev opomin se res vzravnajo za trenutek, toliko pa da je izzvenel opomin, že nagibljejo najprej glavo, potem vrat in končno ves život, in le prekmalu čepé zopet takó zviti in sključeni nad zvezkom, da se pojavlja gôri opisana nevarnost za hrbtenico in očí. Žalosten je pogled na pišočo mladino sósebno v srednjih šolah, kjer učitelji zadostno ne pazijo, kakó se držé učenci, in kjer je kratkovidnost pri mnogih učencih že ukoreninjena. — Da je z ležečo pisavo neizogibno združeno kvarno telesno držanje, o tem nas pa ne uverja samó vsakdanje izkustvo; zdravniki so tudi dokazali, *da se učenci niti ne morejo držati drugače* in da so vsi učiteljevi opomini zaman, ker se razbijajo ob *fizijološko nemožnost*. Ali podrobno zasledovati te dokaze, to je neveščáku težavno, ker mu nedostaje anatomskega in fizijološkega znanja. Dovòlj nam morajo biti torej le nekateri glavni očrtki.

Najvažnejši stavek, na katerega je oprto vse, slôve takó: *Kadar čitamo ali pišemo, obračamo glavo vedno takó, da se očesna osnovnica*, t. j. *zvezna črta očesnih vrtišč* (Basallinie), *vzmetena na površje knjige ali pisanke, kolikor možno strinja z merjo vrstic*. O tem se prepriča vsakdo lahko sam, ako položí knjigo najprej naravnost prédse, vzporedno z miznim robom, natô pa jo zasuče nekoliko na jedno ali drugo stran navzgor. Dokler leží knjiga naravnost pred očmí in so vrstice vzporedne z očesno veznico, držimo glavo pokonci; toliko pa da smo zasukali knjigo, že nagnemo nehoté tudi glavo in izkušamo vzporediti očesno osnovnico z merjo vrstic. — Drugi važni stavek je ta: *Od tega, kakó pišoč držimo glavo, zavisno je tudi to, kakó sploh držimo život, zakaj, ako se glava drží le količkaj nepravilno, skoro se tudi napačno drží vse telo.*[1]) — Na podlagi teh dveh stavkov, zdravniško dokazanih in od nas na vero vzprejetih, oglejmo si sedaj natančneje ležečo pisavo, da spoznamo, kakó kvarna je očém in hrbtenici.

Ležeče je možno pisati v treh različnih ležah zvezkovih. Učenec drží zvezek ali naravnost pred sabo, vender takó, da je desni rob nekoliko navzgor zasukan: to je *poševna srednja leža*. Drugič lahko leží zvezek

[1]) Oba stavka sta vzeta poročilu prof. dr. Reussa v že imenovani seji najvišjega zdravstvenega svèta na Dunaji.

vzporedno s klopjó, pomaknjen pa je takó proti desni stráni, da meri podaljšani levi rob zvezkov v sredino telesa: to je ravna desna leža. Tretjič more imeti zvezek desno in zajedno poševno ležo: to je poševna desna leža. Ako leží zvezek drugače, tedaj ni môči pisati ležeče. Ako položimo zvezek naravnost prédse in vzporedno s klopjó, kar bi bila ravna srednja leža, ne morejo se črke pisati drugače nego navpično na vrsto. Naše šolske določbe zahtevajo ravno desno ležo in 50^0 v desno nagnjene črke. [1])

Recimo da sedí učenec, predno piše, popolnoma pokonci in da gleda naravnost prédse, zvezek pa ima v ravni ali poševni desni leži. Ako hoče pisati, zavrteti mu je glavo naprej ob navpični ósi vodoravno v desno stran proti zvezku, da se mu zjednači razdalja očíj od zvezka, ker nihče ne more gledati, ako so očí nejednako daleč od predmeta. Kadar pa se glava vodoravno zasuče, skriža se očesna osnovnica z vrstico. Da sta obe vzporedni, kar je brezuvetno potrebno, zasukati je glavo še ob vodoravni ósi v levo stran takó, da je levo okó niže od desnega. Vender takó ne more nihče dolgo držati glave, ker je težišče vsega górenjega života premaknjeno v labilno stanje. Nobena moč, pa tudi nobena konstrukcija klopí ne ubrani, da se v nadomestilo in olajšavo ne skriví ves život: vratne mišice onemorejo, sledèč glavi se ramena zasučejo v desno stran, levo ráme se poviša, desno se poniža, hrbtenica se skriví, da je podobna črki C, glava se opasno približa pisavi — kmalu čepí ves život nad zvezkom, da se ti pisec kàr smili. Tedaj pa so že nastopili pogoji, ki provzročajo kratkovidnost in skolijozo, kakor smo jih opisali zgoraj. Ta kvarni vpliv ležeče pisave v desnih ležah zvezkovih priznavajo vsi veščáki in jo soglasno zavračajo. — Ležeče pa se dá pisati tudi v poševni srednji leži. Dokler niso védeli, kakó so očí zavisne od vrstične merí, priporočali so nekaterniki to ležo namesto desnih lež. Berlin in Rambold sta namreč mislila, da pišemo debele poteze črk vedno navpik na očesno osnovnico, in iz tega sklepala, da je pri poševni srednji leži možno držati glavo pokonci, ker je samó zvezek nagnjen, črke pa se pišejo navpično. Ali Schubert je dokazal, da je ta domnevani »fizijološki zakon« brez pomena in da se drží glava jedino po zakonu o vzporednosti očesne osnovnice z vrstično merjó. Zategadelj se mora tudi pri tej leži najprej glava toliko nagniti na levo stran, da se vzporedé očí z vrsto. Ker pa nagnjena glava premakne težišče našega života proti levi stráni, treba je v nadomestilo in da se ohrani ravnotežje, zajedno skriviti hrbtenico v nasprotno stran kakor Ɔ (narobe C). Ako se hrbtenica le malo časa obtežuje takó jednostransko, ne čutimo slabih nasledkov; ali učenec bi moral takó sedeti dan na dan po več ur. Tega pa ne prebije. Ker bi rad raznim mišicam olajšal breme, skoro skljuČi ves górenji život in pri-

[1]) Primeri v »Navodu za pouk na realkah« odstavek za lepopisje, točko 3. in 5.

bliža glavo pisavi. Zdajci pa se zopet pokažejo znani pogoji za kratkovidnost in skolijozo, kakeršne smo zapazili pri obeh desnih ležah. Razloček je samó ta, da se pri desnih ležah krivi hrbtenica na levo stran, pri poševni srednji leži pa na desno, in da pri prvih dveh več trpí desno okó, pri poslednji pa levo. Slabši vid na jedno okó opažamo istinito dôkaj pogostoma tudi pri ljudéh, ki sicer niso kratkovidni.

Sedaj umejemo, kar smo rekli zgoraj, da so pri ležeči pisavi vsi opomini učiteljevi, naj sedé učenci ravno in pokonci, brezuspešni zaradi tega, ker se razbijajo ob fizijološko nemožnost. Učenec ne more ustrezati zahtevam učiteljevim. Zlasti pa sedí slabo učenec domá, ker ga malokdaj kdo nadzira in mu je jedino le do lepe pisave, ne pa do tega, ali sedí pravilno ali ne. Ključi se na vso moč, da bolje vidi, in rad trpí še toliko, čepèč nad zvezkom, samó da učitelj pohvali njega čedno pisavo. —

Takšna je torej ležeča pisava in nje vpliv na telesno zdravje. Nihče ne ugovarjaj, sodèč po sebi, da ima navzlic ležeči pisavi zdrave očí in ravno hrbtenico. Žrtve ležeče pisave so dokazane; da je vender mnogo ljudij ostalo zdravih, tolmačiti je prav takó, kakor tudi najhujše kužne bolezni ne pobirajo vseh ljudij. — Vpraša se sedaj, s kakšno pisavo nadomestimo kvarno ležečo? Z zdravstvenega stališča se mora odgovoriti, da izvestno le s táko, pri kateri je vedno možno držati teló ravno in pokonci, ker le takó se izognemo povodom kratkovidnosti in skolijoze. Kakó pa dospemo do takega držanja?

Zgoraj se nam je pokazalo, kakó važna je leža zvezkova, kakó se baš zaradi nje nagiblje glava in krivi život. Ako torej hočemo, da sedí učenec pravilno, položiti mu moramo najprej zvezek takó, da se mu zaradi njega leže ni treba viti in ključiti. To pa dosežemo le tedaj, ako leží zvezek pred sredino telesa in je zajedno vzporeden z robom klopí, t. j., ako mu odmerimo ravno srednjo ležo. Očesna osnovnica je tù vzporedna z zvezkom, ne da bi trebalo nagniti glavo na jedno stran; očí so jednako in dovòlj daleč od pisave, ramena se držé popolnoma somerno, ves górenji život je jednakomerno oprt na roke, sloneče takó na podstavci, da tvorijo pravi kot tam, kjer se skoraj stikajo. Da so pri tej zvezkovi leži možne samo pokončne črke, to ni bistveno. Prvo je pravilno sedenje; pisava je le posledica tega pogoja. To treba izrecno poudarjati, da umejemo, zakaj je pokončna pisava priporočna. — S tem smó dospeli do konca teoretiškemu dokazovanju. Zdravstveni razlogi so nam podali trdno stališče, s katerega lahko uspešno presojamo vse pojave, tičoče se tega pisnega vprašanja.

Oglejmo si še sedaj pokončno pisavo v praktični rabi, ali se ne kaže tù morebiti kàj neprilik. Vsi učitelji, ki gojé to pisavo, strinjajo se v tem, da

sedé učenci res vzorno lepo, malone vojaški pokončno. Zeló poučno je, ako sredi pokončnega pisanja učencem mahoma ukažemo, naj pišejo ležeče. Kakor bi jih pritisnila skrivna moč, hkrati vsi povesijo glave in skrivé život. Ali pa odkaži jednim pisati ležeče, drugim pokončno, in opazuj jih od zadaj. Na prvi pogled spoznaš po njih držanji, kakó piše posamezni učenec, pokončno ali ležeče. O tem sem se često prepričal sam. Sevéda ne smejo biti klopí preširoke, ako se pokaži ta pisava v vsi veljavi svoji, ker v preširokih klopéh se ne dá takó lahko opirati na roke, kakor je potrebno zaradi ravnotežja. Vender je vprašanje o klopéh bolj postransko, vsaj ne tolike važnosti, da bi kdo trdil: v starih širokih klopéh se ne dá povoljno gojiti nova pisava. Na ljubljanski nižji gimnaziji imamo klopí starega sistema, in vender sem dosegel v prvem letošnjem tečaji s pokončno pisavo krasne uspehe. Najprikladneje bi bilo po mojem mnenji, ako bi bila notranja robóva pisalnega podstavca in sedeža v isti navpični ravnini, ali drugače rečeno, ako ne bi bil sedež nič oddaljen od podstavca (»nikakeršna razdalja«, Nulldistanz). Sevéda bi moral biti sedež potem premičen, ali zaklopen,[1]) da bi učenec mogel tudi stati v klopi.

Poleg te glavne prednosti, kažoče se v zdravstveno pravilnem sedenji, zapažamo pri pokončni pisavi še druge praktične vrline, katerih ne smemo prezirati. Ker pokončno sploh ni môči pisati, ako ne sedimo do cela pravilno, sklepamo lahko obratno iz pisave na držanje telesa: ako je pisava slaba, moral je tudi pisec slabo sedeti. To je velike važnosti pri domačih nalogah, ker je učenec prisiljen, da se tudi domá drží prav takó kakor v šoli. Pri ležeči pisavi ni možno táko posredno nadzorstvo. — Pokončne črke so dalje razločnejše in se čitajo lože nego ležeče. Ako nam je seštevati več podolgastih, vzporedno postavljenih stvarij, n. pr. letve pri plotu, seštejemo jih veliko lože, kadar stojé navpično, nego kadar so poševno pribite, čeprav so obakrat pojedine letve jednako daleč druga od druge. Takó je tudi pri tisku; kurzivnih črk ne čitamo takó lahko kakor pokončne. Kolikega pomena pa je, ako se pisava lahko čita, o tem vé povedati tisti, kdor ima mnogo opravila z rokopisi. — Pokončne črke jemljó tudi menj prostora, kar se dá geometriški dokazati. Mislimo si na vodoravni črti več jednakomerno oddaljenih navpičnic. Ako nagnemo navpičnice počasi takó, da ostanejo vzporedne, pokaže se nam takoj, da je razdalja med njimi tem manjša, čim bolj se bližajo vodoravni črti. Ako hočemo, da so tudi poševne črte prav toliko oddaljene druga od druge, kolikor so bile navpične, moramo jih razmekniti; razmaknjene pa očito potrebujejo več prostora. S pokončno pisavo se prištedi torej mnogo popirja. — Ker se pri tej pisavi drží teló popolnoma prirodno, priučí se ji začetnik izvestno lože in prej nego ležeči, pri

[1]) Morebiti izumi naša obrtna šola najprimernejši mehanizem.

kateri se mora život ključiti takó nenaravno. In ali ni teže dopovedati otroku, v kakšnem kotu mora biti zvezek nagnjen, nego ako mora paziti samó na to, da je zvezkov spodnji rob vzporeden s klopjó? Začetniki v obče poskušajo, kakor nam zatrjujejo ljudski učitelji, prve črke nehoté pisati pokončno, in dôkaj truda stane, predno se izkorenini ta prirodni nagib in utrdi protinaravna ležeča pisava. Pri mnogih učencih se pozneje zopet vzbuja ta prirodni nagib, zlasti ako jim je v šolskih letih vid oslabel. Nevedoma pišejo menj ležeče, in njih pisava se bliža pokončni. Tovariš V. B. mi je sam pravil, da se je njemu takó godilo. — Ta pisava tudi ni takó utrudljiva. Prstnemu krču je menj povoda, ker se drží roka popolnoma prirodno. Roka sloní takó na mezinci, da je dlan skoraj navpična na mizno ploščo; za pestjó ni upognjena na zunanjo stran, ampak ima vseskozi isto mer kakor spodnji laket. Nasprotni konec pisala je obrnjen proti komolcu, ne proti ramenu kakor pri ležeči pisavi. — Napósled je ta pisava zeló ugodna pismenemu številjenju. Znano je, kakó težko pišejo učenci istovredne številke pravilno drugo pod drugo. Vsi daljši računi kažó navadno poševne vrste številk. Izkušali so ta nedostatek odpraviti z mrežasto črtanimi računskimi zvezki. Ali ker so taki zvezki kvarni očém, prepovedalo jih je zopet visoko ministerstvo leta 1885. Pokončna pisava ne potrebuje nobenega takega pomočka. Ker so namreč tudi številke pokončne in ker leží zvezek vzporedno s klopjó, učenec lahko pregleda mer in podpisuje istovrednice prav.

Ali proti pokončni pisavi se tudi marsikaj ugovarja. Največ ugovorov provzroča to, da ljudje niso dovòlj poučeni o pravem bistvu pokončne pisave. Marsikomu se zdí še vedno, da je vse skupaj poljubno izmišljeno novotarstvo, ki se loví ob pozneje skrpanih dokazih. Nasproti takim predsodkom ne moremo drugega, nego kazati na gorenjo razpravo, kjer smo izrecno poudarjali, da je pisava le posledica zdravstvenih zahtev. — Neveljaven je tudi ugovor, da pokončna pisava ni lepa in da se v nji pogreša tista individuvalnost, katera je važna sósebno pri podpisih. O individuvalnosti more dvojiti samó óni, ki še nikdar ni videl pokončnega rokopisa „moške roke in ki sodi le po šolarski pisavi. Saj se tudi pri ležeči pisavi razvija individuvalnost šele v poznejših letih. Kar se pa tiče lepote, zavrnili bi ugovor lahko s tem, da treba pri pisavi najprej gledati na razločnost, potem šele na lepoto. Ali kdor oponaša pokončni pisavi nelepoto, zamenjuje svoje hipno čustvo o pogledu na nenavadno pisane črke s splošno estetiškim nezadovoljstvom. Pokončna pisava je istinito dôkaj lična. Sevéda, komur prijajo tiste zavijače in čirečare, s katerimi zná trgovski pisár prav nepotrebno obkladati posamezne črke, njemu se ne more lepa zdeti pre-

prosta in jednostavna pokončna pisava. Sicer pa oblike pokončnih črk še niso stalno določene; mnogo se bode še izboljšalo. [1])

Nekoliko upravičen bi utegnil biti jedini ugovor, da se pokončno ne piše takó hitro kakor ležeče. Ali razloček se mi vidi po dosedanjih mojih izkušnjah zeló neznaten. Učenci so res nekoliko zaostajali, dokler so imeli običné podolgaste in nizke zvezke. (Ako je namreč vrsta predolga, mora se zvezek pomikati proti levi stráni, ker se debele poteze ne morejo dobro pisati, če ne merijo v sredino telesa. To premikanje je zamudno.) Ko sem pa zvezke pregenil čez polovico in so učenci pisali najprej na levo polovico, potem na desno, zdelo se mi je, da so uspešno tekmovali z ležeče pišočimi tovariši. Treba bode torej ozkih in visokih zvezkov. Saj so tudi stari pisatelji pisali v ozkih predelkih, kakor nam pričajo njih ohranjeni rokopisi. Bodisi kakorkoli, šola nima namena vzgajati brzopisce. Kdor mora hitro pisati, njemu ne zadošča tudi najhitrejša kurentna pisava, on mora — stenografovati. V navadni rabi se bode izhajalo, tudi če je res pokončna pisava nekaj počasnejša, kar pa nikakor še ni priznano. Kaj pa, če bi se peró držalo takó, da bi nasprotni konec molèl med kazalcem in srednjim prstom? Takó pišem jaz zeló hitro.

Peres ni treba posebnih, vender so boljša óna, ki so ostra in zajedno mehka, kakeršna je izumil Bayr nalašč v to zvrho. Imenujejo se „Bayr's Steilschriftfedern, A. P. W. & S. Wien", in so različnih številk. Meni ugaja zlasti št. 6. F. Držala naj bodo med prsti debela, a vseskozi lesena; jeklo s konca je v obče jako slabo, sósebno pri tej pisavi.

Končno naj izpregovorim še nekaj o imeni te pisave. Čital sem po slovenskih novinah sedaj »strma pisava« sedaj „stoječa«, sedaj zopet »pokončna«. Prvi izraz je popolnoma napačen, ker je zgolj doslovna prestava nemške »Steilschrift". Kolikokrat se je že poudarjalo, da se nove besede ne smejo kàr prestavljati iz tujega jezika, ampak da treba najprej pójem premisliti in nató poiskati domače besede, katera ga najbolje izraža. Tudi »stoječa« diší malo po nemškem „stehend". »Pokončna" pa točno znači bistvo in je zajedno dobra slovenska beseda.

[1]) Čujemo, da »Slovensko učiteljsko društvo« ukreplje, kakó je genetiški razviti pokončni črkopis. Naj bi skoraj izdalo lične vzorce, zakaj to bi bilo velike važnosti zlasti zató, ker utegne biti pokončna pisava skoro obligatno uvedena po različnih učnih zavodih.

† FRAN CEGNAR.

Dné 14. t. m. je umrl v Trstu po daljši bolezni sloveči pesnik in pisatelj slovenski, višji upokojeni poštni kontrolor *Fran Cegnar* v 66. letu dôbe svoje. Pokojnik se je porodil dné 8. grudna 1826. leta pri Sv. Duhu blizu Stare Loke, dovršil ljudsko šolo v Škofji Loki, nató pa hodil v ljubljansko gimnazijo do leta 1849. Ker mu ni bilo dovolj pomočkov za vseučiliške studije, oglasil se je za državno službo in jo tudi dobil pri brzojavnem uradu v Trstu. Vender je za svojega službovanja prebil dôkaj bridkih izkušenj, ker se je vselej kazal iskrenega Slovenca; pred tremi leti pa je bil upokojen zaradi bolehnost svoje. — Cegnar je jako odlična osebnost v književni zgodovini slovenski. Njega prvi pesniški proizvodi so bili priobčeni v Bleiweisovih »Novicah«, poznejše pesmi pa so izhajale v Cigaletovi »Sloveniji«, kateri je bil Cegnar sploh vztrajen sotrudnik in nekaj časa tudi urednik. Zbrane pesmi svoje je izdal leta 1860. pri Leonu v Celovci; zbirka obseza poleg izvirnih pesmij dôkaj prevodov zlasti srbskih, čeških in ruskih národnih pesmij, končno tudi štiri pesmi iz nemščine. Od leta 1850. do leta 1851. je uredoval „Ljubljanski Časnik", natό pa s svojimi spisi izdatno podpiral sósebno »Ilirskega Primorjana", »Primorca« in „Edinost«. V óno dôbo spada tudi prvo večje delo Cegnarjevo, namreč prevod Schillerjeve drame „Marija Stuart«. V Janežičevem »Cvetji iz domačih in tujih logov« sta mimo tega izšla vzgledna prevoda Schillerjevega „Viljema Tella« in Nemčeve »Babice«. (Le-tá je izšla leta 1884. iz nova v Krajčevi »Národni biblioteki"). Leta 1864. je izdal pri Egru v Ljubljani »Valenštajnov ostrog«; vsa trilogija pa je izšla leta 1866. v založništvu tržaške čitalnice. Omeniti je še prevoda Mosenthalove „Debore" in končno prevoda poljske povesti Mihaela Grabowskega, naslovljene „Koliščina in stepe", katero je priobčila tudi leta 1884. Krajčeva „Národna biblioteka". Ta prevod je bržkone poslednje večje delo Cegnarjevo. — V vseh spisih, tudi v Cegnarjevih prvencih, čudimo se izredno lepemu in pravilnemu jeziku, čegar blagoglasnost se zlasti odkriva v dovršenem prevodu Schillerjevega „Wallensteina". Izmed njegovih izvirnih pesmij so nekatere dobro znane vsemu slovenskemu národu, n. pr. „Rojakom", „Na grobih"; mimo tega sta se pogostoma deklamirala in čitala prevoda „Graničar" in „Pevčeva kletev". Cegnarju bi šlo častno mesto v naši književnosti, ako bi ne bil priobčil ničesar drugega nego „Valenštajnov ostrog". Ako se vrhu tega oziramo na dolgo vrsto drugih spisov, očito je vsakomur, da mora književnost naša glasno in hvaležno priznavati njega zaslužno de-

lovanje. Koliko se je trudil na národnem polji sploh do leta 1890., ko ga je podrla huda bolezen, tega tukaj ne moremo razpravljati, dovolj bodi, da je bil mož, kakeršnih je malo. Prav lani nam je gosp. prof. Marn v „Jezičniku" korenito opisal blagega pokojnika — mislili nismo, da mu bode treba takó hitro pisati nekrolog! Slava njega spominu, mir njega plemeniti duši!

Češka književnost.

Piše J. L.

(Dalje.)

Strokovno izobražanje češkega národa pospešujejo razne »matice«, »biblioteke« in perijodiški »zborniki«. „Matice česká", o kateri izpregovorim pozneje več, skrbí za znanstveno izobražanje češkega jezika. »Matice lidu« zopet skrbí za izobražanje srednjih in nižjih plastij češkega národa, izdajajoč vsako leto po 6 knjig skupaj v 60 pôlah za 1 gld. Knjiga »Matice lidu« so po večini znanstveno-poučne, po manjšini zabavno-izobražujoče. Koliko znanstva razširja »Matice lidu" s prosto, lahko umevno pisavo med preprostim ljudstvom, priča n. pr. to, da se je prve izdaje Fričeve geologije češke dežele razpečalo 20.000 izvodov. Toda jedne knjige ne bere samó jeden bralec, na Češkem bere vsako najmenj 10 bralcev. Ako kmet prebere n. pr. tisto geologijo dvakrat, trikrat in se o nji v nedeljo popóldne razgovarja s sosedom svojim, kakó se jim potlej razjasni v glavi, ko zvedó, kakšna je prav za prav zemlja tega in ónega kraja, kateri délci so v nji in kateri niso, kar jih potrebuje rastlina za življenje svoje. Ali pa recimo, da dobí kmet, rokodelec, dninar i. t. d. v roko Kořínkov „Obraz Slovanstva", kakó močno se takemu bralcu vzbudí slovanska zavest, da si reče ponosno: »Ta Poljak, Lužičan, Rus, Bolgar, Srb, Hrvat in Slovenec — to vse sem tudi jaz!« ... Zabavno izobraža »Matice lidu" s pripovedkami iz češke in slovanske zgodovine ter z življenjepisi imenitnih móž čeških in sploh slovanskih, budèč ljubezen do svoje krví in gojèč navdušenje za vse, kar je krepostno in plemenito. Takó „Matice lidu". — »Matice rolnická« in »Rolník nového věku« sta za izobražanje kmetstva. — »Bibliotek« in „Zbornikov« je 23. Izmed njih omenjam teh-le: pedagoške in za mladino so 4, politiški sta 2, za rokodelce je 1, gledaliških iger sta 2, za zabavo jih je 6.

Češko književnost pospešuje tudi imenitna podjetnost marsikaterih čeških založnikov in knjigotržcev. Za podjetnost ni dosti, da je založnik splošno in popolnoma strokovno izobražen, da je dovolj imovit, da je v ži-

vahni dotiki s pisateljstvom in da dobro pozná svoj národ sploh, njega duševne potrebe pa posebno, ampak da ga tudi toplo ljubi. Le-tega rodoljubja je treba sósebno ondu, kjer se morajo višji znanstvenosti odpirati vedno nova pota, zaradi česar je treba natisniti marsikatero knjigo, o kateri se vé že naprej, da se ne bode izplačala, ali da donese v najugodnejšem slučaji le malo dobička. Izmed najpodjetnejših založnikov čeških je na prvem mestu J. Otto. On je češki Brockhaus, dà, Čehom je še več, nego Nemcem Brockhaus. O njem se smé po pravici reči, da je razvoju češke književnosti prava sreča, in res je tega, kar je izdal v 22 letih založniške svoje delavnosti, že cela književnost. Njega trgovska solidnost je vzorna, njegovo rodoljubje pa obče znano; ni ga podjetja, katerega bi se ne udeležil v čast češkega imena, in koliko podpira tajno, za to vé dobro izmed mnogih drugih tudi marsikateri pisatelj. Otto ne izdaja samó takih del, katerih bi se nihče ne tvegal, kakor je n. pr. njegov „Slovník naučný“, ampak tudi taka, katera mu ne donašajo gmotnega dobička. Tem večji je njega moralni uspeh, in česar mu ne donese jeden spis, tega mu desetkrat donese drugo delo. Njegova delavnost vedno rase, in morda ne bode trajalo dolgo, da se bode prostirala tudi po drugih književnostih slovanskih. V njegovem zavodu (pisarni in tiskarni) delajo 104 osebe, razven teh pa je še v uredništvu „Slovnika naučnega“ 14 stalnih pisateljev. [1]) Njegova ilustrirana dela tekmujejo z najboljšimi takšnimi deli drugih književnostij. Naj tù omenim na prvem mestu dela „Čechy“, popisa češkega kraljevstva po krajih z njih zgodovino, kulturo i. t. d. Doslej je izšlo 115 sešitkov v vélikem foliju po 90 kr. Drugo delo je Holubov potopisa »Sedm let v jižní Africe“ (za 11 gld.); 3. Holubova „Druhá cesta po jižní Africe« (za 11 gld. 40 kr.); 4. Doréjeva biblija; 5. Vrchlickega »Legenda o sv. Prokopu“ (za 5 gld. 40 kr.); 6. Šubertovo »Národní divadlo v Praze« (za 15 gld. 20 kr.); Práškove „Atheny« (za 3 gld. 60 kr.) in še drugih 13, večinoma potopisnih del.

Vsa dela pa, ki jih je Otto doslej izdal, vrsté se po vsebini takó-le: Slovarjev je 5; bogoslovnih del 5 zv.; modroslovnih in pedagoških 43; pravniških 48; zemljepisnih in potopisnih 29; zgodovinskih 73; iz prirodoznanstva 30; leposlovnih *a*) pesmij 73 zv.; *b*) romanov, novel in pripo-

[1]) Uredništvo »Naučnega Slovníka« je osnovano kakor nekova majhna akademija in urejeno takó-le: V višjem uredništvu, ki odločuje v načelnih stvaréh, tam so profesorji češkega vseučilišča dr Fr. Studnička, dr. Jar. Čelakovský in dr. Em. Maixner; prof. češke politehnike Jos. Šolín, kanonika dr. Kl. Borový in dr. Fr. Krásl. Ravnatelj uredniške pisarne je tajnik češke akademije Jos. Kořán, sotrudniki pa so: pis. V. Maierhofer, prof. dr R. Dvořák, prof. dr. J. Vysoký, prof. dr. J. Guth, prof. K. Bečka, prof. K. Štěpánek, dr. A. Štolc, pis. Vodák, prof. dr. Herzer, pis. Vl. Pech, pis. G. Dörfel, prof. dr. J. Hanuš in dr. K. Plischke. Zunanjih strokovnjakov pa je 658, kakor kažeta sešitka 20. in 45. tega »Slovníka«.

vedek 176 zv.; za mladino 82 zv.; gledaliških iger 10; za trgovstvo in obrt 24; koledarjev 71 letnikov; raznih 12 zv. in časopisov 46 letnikov. Skupaj torej 727 zvezkov, med katerimi so tudi folijanti. Izmed časopisov imenujem sósebno le-te: 1. „Pražské hospodářské noviny«, 2. „Athenaeum" in 3. »Zlatá Praha«, ki prinaša slike tudi iz slovenskih deželâ. (Glej poročilo o nji v lanskem »Ljub. Zvonu" str. 766.).

Najimenitnejše delo izmed vseh pa je sevéda Ottov »Slovník naučný", in sicer ne samó zató, ker se tega akademiškega dela tiska 14.000 izvodov, ampak ker je to delo jedino slovansko, v katerem ima, kolikor je le mogoče, mesto vse, kar se tiče vsega Slovanstva. Neverjetno je, proti kolikim oviram se je bojevati, da bode ta slovar zlasti v slovanskih rečéh popoln in v vsakem pogledu zanesljiv. Ali kakó bi bilo delo olajšano, ako bi vsaka izmed slovanskih književnostij imela slovar, ki bi bil „Slovníku naučnému« podoben vsaj v posamičnih delih! Pravim „v posamičnih delih"; menim namreč, naj vsak slovanski národ napiše sam o sebi in svoji domovini slovar, v katerem se po geslih, t. j. po imenih oseb, mest in znanstvenih predmetov nahaja vse, česar je treba znati o vsem njegovem življenji in njega domovini. S takim slovarjem bi vsak slovanski rod ne postavil le spomenika samemu sebi — res monumentalno delo — ampak vsi Slovani bi se potlej v vzajemnem poznanji naglo zbližali, in kakó lahko bi jim bilo napósled sestavljati popolne naučne slovarje! — Priobčujem to misel v presojo zlasti slovenskim učenjakom, ker sem prepričan, da bi bilo takšno delo sósebno velikega pomena za slovensko národnost in da bi njega učinki sezali daleč in globoko. (Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

„Zgodovina Novega Mesta." Sestavil *Ivan Vrhovec*, c. kr. profesor. V Ljubljani, 1891. Založila „Matica Slovenska". Tiskala „Katoliška tiskarna". 316 stranij. — Prav radostno pozdravljamo to obširno knjigo marljivega gosp. pisatelja, uvažujé zlasti težko stališče, katero je imel, ko je sestavljal „Zgodovino Novega Mesta". Zeló težavno je spravljati za takšno delo zanesljivega gradiva, katero je raztreseno po različnih tiskanih in netiskanih virih. Navzlic vsem oviram nam je podal g. pisatelj zanimljivo in jasno sliko „dolenjske metropole". Četudi se semtertja nahajajo nekatere neznatne pomote, vender to ne krati knjigi velikih prednostij, katere ima.

Tvarina je takó razvrščena, da beremo za popisom novomeške okolice „najstarejšo zgodovino". Tej se pridružuje popis starega mesta, in za tem popisom se stoprav vrsti zgodovina Novega Mesta, katera je razdeljena v več dôb, in sicer: I. dôba od ustanovljenja Novega Mesta do ustanovljenja Karlovca (1365.—1580.); II. dôba od ustanovljenja

Karlovca do Marije Terezije (1580.—1740.); III. dôba od Marije Terezije do francoske okupacije (1740.—1809.); IV. dôba pa obsezą francosko okupacijo (1809.—1813.) Potem čitamo zgodovino kapiteljna in novomeških šol. Za dodatek ima knjiga tri izvirne listine, med njimi Rudolfa IV. ustanovno pismo novomeško (z dné 7. malega travna 1365. leta). Priznati moramo, da je takó vsa tvarina razvrščena prav pregledno in da so sosebno „kulturne slike" velike vrednosti.

O kratkem opisu novomeške okolice nam je omeniti, da se je tu vrinila neka pomota. Leta 1198. je bil kralj ogerski Emerih (1196.—1204.), a ne Bela III. (str. 2., 15. vrsta od spodaj), kateri je vladal od leta 1173. do leta 1196.

Kar se tiče „najstarejše zgodovine", priznavamo, da je jako težavno iz pravljic in različnih najdeb izluščiti zgodovinsko jedro, vender bi bil g. pisatelj o prazgodovini novomeške okolice lahko omenil kàj več, zlasti ker je v najbližji okolici mesta, t. j. pri „kapiteljskem marofu", stalo prazgodovinsko gradišče in ker je že od nekdaj tam mimo držala zeló rabljena pot. Pozneje so Rimljani izvêdli svojo vojaško cesto in jo privêdli prav blizu mesta, namreč skozi Dolenjo Kamenico, Veliko Bučnovas in Mačkovec. Pri poslednji vasi se je našel tudi rimski miljnik, in nemogoče ni, da je stala kje tam blizu rimska postaja „Crucium", kakor se dá sklepati iz daljav na Peutingerjevi tabuli. Vsekakor je držala že v prazgodovinskem času in v rimski dôbi važna občevalna pot čez Krko ravno tam, kjer sedaj stojí Novo Mesto in dalje mimo Mehovega v južni del Dolenjskega v Podzemelj in Črnomelj.

Jako zanimljiv je „popis starega mesta", kjer se nam opisujejo le količkaj znamenite stavbe in poslopja in se nam takó kaže, kakó se je razvijalo mesto v štirih stoletjih.

Gledé na zgodovino IV. dôbe bi pripomnili, da sta se leta 1443. pomirila cesar Friderik IV. (III.) in celjski grof Ulrik II. ter sklenila dedinsko pogodbo, v kateri je cesar celjskemu grofu med drugimi posestvi obetal tudi Novo Mesto, Mehovo, Kostanjevico in Metliko, ako bi Habsburžani izmrli prej nego celjski grofje.

V „zgodovini kapiteljna" se omenja, da je bil Polydorus de Montagnana hud zatiralec protestantizma. Dodali bi samó, da se Polydorus kot administrator Admonta v pismu do svojega nadškofa sam hvali: „Totum illum districtum (namreč arhidijakonat „Savnijo") ab haeresium labe immunem conservavi." Lahko torej uvidimo, zakaj so ga takó črtili protestantje in ga dolžili različnih pregreh. Zaradi tega so bržkone tudi poročila protestantskih pisateljev o tem móži pretirana. Polydorov grobni spomeník je v župni cerkvi Laškega trga, kjer je tudi bržkone pokopan.

Glasovitim Novomeščanom prišteva g. pisatelj n. pr. tudi Vodníka, kateri vender ni v nikaki zvezi z zgodovino Novega Mesta, samó da je nekoliko časa tam živel, ko je bil še deček. „Prizori iz dijaškega življenja" bodo sicer poznavalcem „dolenjske metropole" povzročile dôkaj smeha, vender so premalo važne, da se jim posveti toliko prostora. Takó je n. pr. po našem mnenji Fr. Germa doletela prevelika čast, da je predmet tri straní obsezajočim dogodkom.

Jezík je prav uglajen in pravilen. Knjiga se jako gladko čita in mika čitatelje do konca. G. pisatelj nam podaja mnogo novih podatkov, kateri so važni doneski za zgodovino slovenskega národa. Sploh kaže ves spis samostalno in vestno sestavljeno delo, katero je dobro došlo ne samó Novomeščanom, temveč tudi vsem krogom, zanimajočim se za zgodovino slovensko. *Fr Orožen.*

Wolfov slovensko-nemški slovar je po malone desetletnem neutrudnem delu g. prof. *M. Pleteršnika* že toliko dovršen, da se bode tiskal še to leto. Ako bi bilo móči prirediti kdàj novo izdajo nemško-slovenskega dela, bili bi obe knjigi prekrasno

delo, s katerim bi se po pravici ponašala književnost slovenska. Žal, da na to niti misliti ni, in zategadelj veselo pozdravljamo vsaj slovensko-nemški slovar, ker nikakor ne dvojimo, da nam je g. prof. Pleteršnik ustvaril delo, katero bode na čast njemu in jeziku našemu. Slovar obseza, kakor čujemo, do 80.000 besed.

»Luči«. Spisal *Anton Funtek*. Celje, 1891. Tisek in založba Družtv. tiskarne D. Hribar. 127 str. 8°. Cena broširanemu zvezku 70 kr., elegantno vezanemu 1 gld. 20 kr., po pošti 5 kr. več. — O teh slikah, dobro znanih našim čitateljem, prinaša zagrebški »Vienac« v svoji 8. štev. z dné 20. svečana t. l. nastopno oceno: A. Funtek revan je suradnik »Ljublj. Zvona«, gdje se je već g. 1883. pojavio pjesmom. Uz Gregorčićeve, Stritarove, Aškerčeve i Cimpermanove rado su se čitale i Funtekove pjesme. God. 1889. počeo je pisati svoje »Luči«; u »Zvonu« objavi njih 20, a posljednjih 10 sada prvi put ugleda svijet. »Luči« su bez sumnje najljepši i najzreliji plod Funtekove muze; zgodno ih možemo nazvati pjesmama u prozi. Kako su nastale »Luči«, kaže nam pjesnik sam u posljednjoj 30., koja je jedina pisana u vezanom slogu: U čarobnoj se noći digao duh pjesnikov na krilima mašte nebu pod oblake; iz onih visina upire pogled svoj na zemljicu crnu, koju zastire tamna noć. Tek gdjegdje zatitra svjetlo, sad u siromašnoj kolibici, gdje sirota djevojka radi, da prehrani mater, sad kod mrtvaca, kojega oplakuje bijedna žena, sad opet u sjajnoj palači, gdje se bogataš bezbrižno podaje nasladama itd. Na ovakovu »Luč« nanizuje pjesnik cijeli niz refleksija i treba priznati, da je duboko zavirio u dušu i srce ljudima, što ih motri. Ako i nije lako odrediti, koja je »Luč« pjesniku najbolje uspjela, jer su sve lijepe, ipak možemo reći, da će se čitateljima najviše svidjati: 2., 3., 8., 11.,—13., 15., 19., 20., 26. i 29. Pripovijedanje u »Lučima« veoma je slikovito i čovjek ih čita s nasladom, a i jezik mu teče umiljato, glatko i pravilno. Uvjereni smo, da će braća Slovenci prigrliti »Luči« onim žarom, kojim smo mi prigrlili Mažuranićevo »Lišće«; jer obje su knjižice nalik po načinu prikazivanja. A i našemu općinstvu usrdno preporučujemo to djelce; mi ćemo čitateljima ovoga lista naskoro donijeti dvije tri »Luči« u prijevodu. Iskreno želimo dobar uspjeh i poznatoj nakladnoj tiskari D. Hribara, koja je tu knjižicu u lijepom obliku poslala u svijet. *Ž-ć.*

Slovenske šolske knjige. Nedavno je izšel pri Milici v Ljubljani prvi zvezek zemljepisja, katero je po naročilu deželnega odbora spisal prof. *Fr. Orožen*. Mimo tega se tiskata dve šolski knjigi: pri Blazniku prvi zvezek zgodovine, katero je spisal prof. *Ivan Vrhovec*, in pri Bambergu prof. *Hubadovo* prirodopisje. Za poslednjo knjigo je naročil deželni odbor iz Berlina 280 potrebnih klišéjev. Več drugih knjig še pišejo raznoteri pisatelji, in zató bode deželni odbor tudi za letošnje leto predlagal primerno podporo, kadar se snide deželni zbor.

»Zabavna knjižnica za slovensko mladino.« Ureduje in izdaje *Anton Kosi*, učitelj v Središči. I. zvezek. V Ptuji 1892. Zalaga izdajatelj, tiska W. Blanke. 39 str. Cena 15 kr. — Gospod Kosi je občinstvu slovenskemu dobro znan po svojih »Legendah«, o katerih smo že nekolikokrat govorili v našem listu. Njega novo književno podjetje je vredno toplega priporočila; vsaj prvi zvezek »Zabavne knjižnice« je jako prikupen. V njem čitamo pravljice, pripovedke, basni, drobne povesti, poučne črtice, pregovore, kratkočasnice i. t. d. Takšna mnogovrstna vsebina izvestno mika mladega čitatelja. Poudarjamo pa iz nova, da g. pisatelj premalo skrbí za čist pravilen jezik. Najprej moramo pograjati ono razvado, da se za istodobno dejanje v jednem in istem zloženem stavku rabijo različni časi, zlasti sedanji in pretekli čas. Samo nekoliko vzgledov izmed mnogih: »Na potu ga sreča deček, ki je gnal kozo na pašo« (6). »Sreča dečka, ki je nesel koš gnoja« (6). »Zadene krošnjo na rame; ali zdela se mu je preveč lahka« (11) i. t. d. V teh stavkih stoj ali povsod sedanji ali povsod pretekli čas: »Na poti ga

sreča deček, ki žene kozo na pašo. Sreča dečka, ki nese koš gnoja. Zadene krošnjo na rame, ali zdi se mu prelahka.« — Glagol je še vedno prepogostoma prav po nepotrebnem potisnjen na konec stavka: »Mojster pové, da je prevzel zidanje zvonika in da bi ga rad prav hitro, lepo pa tudi močno sezidal« (18) namesto: ». . . . da bi ga rad sezidal prav hitro, lepo in tudi močno.« — »O tem pričajo tudi njena mnogobrojna imena, katere je po različnih krajih dobila« (20) namesto: », . . katera je dobila po različnih krajih.« — Slab je stavek »Tudi znam, da ako bi po gozdu iskali jedilnih gob, ne pustili bi globanje« (26); prav: »Tudi znam, da bi ne pustili globanje, ako bi po gozdu iskali jedilnih gob.« — Neslovenski slôve: »O postanku posamez stoječega starinskega zvonika stare cerkve v Ptuji pripovedoval mi je . . .« (17); prav: »Kako je bil sezidan posamez stoječi starinski zvonik stare cerkve v Ptuji, to mi je pripovedoval . . . .« — Stavek: »Malo je manjkalo, da tudi njega ni potegnil za seboj (7) popravi tako-le: »Toliko da tudi njega ni potegnil za seboj,« ali: »Skoro bi bil tudi njega potegnil za seboj.« Stavek: »Ko je celo najpremožnejšim ljudem zmanjkalo živeža« (15) izpreméni tako-le: »Ko je celó najpremožnejšim ljudem pošel živež,« ali: »Ko že celó najpremožnejši ljudje niso imeli živeža« — Drugi pogreški bi bili: »In naposled tudi očeta za njeno roko prosi« (8; do cela neslovenski stavek. Pristni Slovenec bi rekel: »In naposled tudi očeta prosi, naj mu dá hčer za ženo«). »Ko pripelje (nam. privêde) tedaj grajščak . . . hčere« (9). »Ki sem si ga v svojem življenju z ropanjem pridobil« (12), namesto: «Ki sem si ga naplenil.« — „Z veliko slastjo (nam. 'jako slastno) je použila gladna četvorica" (14). „Od česa (nam. ob čem) se vdova živi" (15). „Sveti Bolfenk je potoval enkrat (nam. nekdaj, nekoč) vrh pogorja iskajoč (nam. iščoč) mesta" (20). „Požrešno planejo nad (nam. na) mrtva trupla" (24). „Peroti sta ti vzrastli, rabi jih (nam. ji) pridno" (32). „V ta pesek pokoplji na jesen lep*e* zdrav*e* jab*e*lka, pa tako, da se drug*a* druge ne bode dotikal*a*" (33). „. . . da obvarje zdravo potenje pred marsikatero boleznijo" (34) namesto „marsikatere bolezni". — „Že od mladih nog" (36) namesto „izza mlada, od mladih let." — „O ja(!), danes je že dvakrat tepen bil.' — Vprašanju „Ali mu je že kaj bolje? (ne bolj*š*e), odgovoril bi Slovenec: „Bolje", kakor tudi pravimo n. pr. „Ali si zvršil svoj posel?" — „Zvršil".

Omeniti je še nekaj drugih hib: „zved*ivši* (13), od zdaj zanaprej (14) nam. odslej, *s*amore (14), od t*i*h dob (17) županija (18; Pfarre = župnija), z vlovljenim jagnjetom (20) nam. z ujetim, ogoljufan (21) nam. osleparjen, prevarjen, naj *v*sedem na zadnji voz (23) s prek*lj*anim čelom (23) nam. s prek*l*anim, saj vender pišemo klati, ne k*lj*ati! Roparji (23) nam. razbojniki, vtikovati (24) nam. vtikati, list*e*ke (30), pripog*uje*jo (31) nam. pripogibajo. — Nekatere teh hib so bržkone tiskovni pogreški, katerih je v knjižici več nego dovolj. Rekli smo že o priliki, da je baš mladinskim spisom živo potrebno čistega vzornega jezika; to ponavljamo tudi danes in vselej bodemo grajali jezikovne hibe v takšnih spisih, zakaj človek bi ne verjel, kakó globoko se vcepijo mlademu čitatelju! Sicer pa radi priporočamo „Zabavno knjižnico" in želimo od vsega srca, da bi podjetje g. Kosija uspevalo bolje, nego so uspevale dosedanje podobne zbirke!

Podpiralna zaloga vseučiliščnikov v Gradci je nastopila z lanskim akademiškim letom dvajsetletnico svojega delovanja. Koliko je v tem času storila za blaginjo vseučiliške mladeži naše, znano je iz dosedanjih natančnih poročil dovòlj vsakomur, kdor se zanimlje za društvo in zlasti za óni nádejepolni naš narastaj, kateremu so namenjene podpore, ki jih društvo delí leto za letom v vedno večjih vsotah. To mu je bilo po sreči mogoče, zakaj zanimanje za društvo do sedaj še nikoli ni pešalo, temveč narasta leto za letom. Zató je bilo moči v minulem akademiškem letu razdeliti vsoto,

kakeršne še nikoli prej, in vrhu tega glavnici dodati 200 gld. v gotovini. Vse imetje glavnice znaša tedaj 7200 gld. v pismih denarne vrednosti in 500 gld. v gotovini. Čistih dohodkov z obrestimi vred je bilo 1320 gld. 85 kr., iz prejšnjega leta pa je ostalo v gotovini 584 gld. 38 kr., torej skupaj 1905 gld. 23 kr. Troški so znašali 1036 gld. 72 kr., in gotovine je ostalo 868 gld. 51 kr., kateri so na račun prihodnjega akademiškega leta v hranilnici shranjeni na obresti. V hranilnici je tudi vsota 500 gld.. katera je bila po odborovih sklepih leta 1889./90. in 1890./91. dodana glavnici v gotovini. Odbor je zboroval osemkrat in je rešil 87 (prejšnje leto 71) vloženih prošenj; odbiti sta bili dve, drugim 85im se je dovolila vsota 809 gld. Najmanjša jednokratna podpora je bila 5 gld., največja 25 gld. Podpiranih je bilo 18 (prejšnje leto 12) slovenskih vseučiliščnikov: 8 pravnikov, 8 medicincev in 2 modroslovca. Po deželah jih je bilo 12 s Štajerskega, 5 s Kranjskega in jeden je bil s Primorskega. Koroškega Slovenca, ki bi bil prosil podpore, to leto ni bilo, in sploh ni bil nobeden vpisan na vseučilišči. — Na čelu prekoristnemu društvu je g. prof. *dr. Gregorij Krek*, njega namestnik je g. prof. *dr. H. J. Bidermann*, tajnik g. *Bogomil Krek*; odborniki so gg.: *Vinko Stergar*, *Hinko Šuklje*, *Emanuel Dereani*, *Fr. Eller*, *Anton Kunst*.

IX. izkaz darov za Prešérnov spomenik. [1]	Prenesek . gld.	695·29
Márica Nadlišek, učiteljica v Trstu	„	10·—
Fr. Praprotnik, nadučitelj v Mozirji	„	1·—
Slovenski gimnazijci in obrtni učenci v Gradci dné 23. vélikega travna 1891. leta	„	5·50
Fr. Žmavec, c. kr. avskultant v Gradci	„	1·—
Anton Mirnik, c. kr. poštni praktikant v Gradci	„	1·—
Božidar Kurbos, vojak v Gradci	„	1·—
Slovenski gimnazijci in obrtni učenci v Gradci dné 12. grudna	„	4·60
	Skupaj . gld.	719·39

Ilirska dôba v arheologiji. Še sedaj ni izginila iz šolskih knjig napačna trditev, da so v raznih prazgodovinskih dôbah tudi razna ljudstva bivala po srednji Evropi, n. pr., da so bili prebivalci mostišč finske národnosti, izdelovalci brona pa Kelti. In vender ni nič naravnejšega, nego da je jedno in isto ljudstvo prebilo vse razne kulturne dôbe ter izpreminjalo svoje orožje, šege in stanovanja nekoliko zaradi napredujoče omike, nekoliko po zunanjem vplivu z Grškega in iz Italije. Najveljavnejši sedanji arheologi so tèga mnenja, da se prebivalstvo srednje Evrope po zadnji ledeni dôbi ni nič izpremenilo, nego da se je izpreminjala le njegova kultura.

Samó ker se bojé Slovanov, trudili so se nemški učenjaki dokazati, da so neposredno pred Rimljani stanovali Kelti po južni Nemčiji in Avstriji ter so radi imenovali broneno dôbo tudi „keltsko“. Zgodovina pa ničesar ne vé o Keltih (odnosno Galcih) po naših krajih pred letom 400. pr. Kr., nego vé samó to, da so v starodavnih časih stanovali Ilirci na obeh stranéh Jadranskega morja in tudi na njega severni stráni. Zató je najprej hrvaški arheolog Šime Ljubić, ravnatelj arheološkega muzeja v Zagrebu, imenoval broneno dôbo „ilirsko“, in temu so pritrdili tudi italijanski arheologi, ki so našli v severo-italijanskih nekropolah (n. pr. v Villanovi pri Bologni, ali pa v Certosi pri sedanjem bolonjskem pokopališči) popolnoma jednake starinske predmete, kakeršni se nahajajo na severni in vzhodni stráni Jadranskega morja.

Izrazu „ilirska dôba“ se tudi ne upirajo več novejši nemški arheologi, kakor je videti iz M. Hörnesovega sestavka »Geographisch-urgeschichtliche Parallelen« (Mitthei-

[1]) Glej »Ljublj. Zvon« 1891., str, 702.

lungen der geogr. Gesellschaft in Wien 1892, pg. 34—40). Ker se je kultura pred Kr. počasi pomikala od juga proti severu, zató razločuje Hörnes nastopne štiri pasove: 1. južno-sredozemeljski pas, ki obseza kulturo starih Egipčanov in Feničanov; 2. severno-sredozemeljski pas, obsezajoč kulturo starih Grkov, Italcev in Ilircev; 3. južno-dunavski pas (kultura Ilircev in Galcev) in 4. severno-dunavski ali severno-evropski pas z germansko kulturo.

Ilirsko kulturo nahajamo torej v drugem in tretjem pasu, in zato je bila med vsemi najbolj razširjena. Dočim so se Grki in Italci v primeroma kratkem času otresli železne dôbe, trajala je pri Ilircih na vzhodu in pri Keltih na zapádu precèj dolgo, in od obeh so jo potem vzprejeli Germani. Hörnes poudarja, da ni še „niti iz daleko zadosti spoznano in preiskano, kako važna je bila naloga Ilircem v tako imenovani hallstattski dôbi." To se tudi ne bode zgodilo, dokler se znanstveno ne preiščejo Albanija, Makedonija in Trakija. Do sedaj se je znanstveno kopalo le v gorenji Italiji, Istri, po jugovzhodnih alpinskih deželah, po Hrvaškem in po Bosni. Med temi deželami in med Grecijo zijá prazni trikotnik Preveza-Solun-Novipazar, katerega naj bi avstrijski učenjaki preiskali in odkrili v arheološkem pomenu.

Ilirci so iz početka le vzprejemali kulturo od Grkov in Italcev, pozneje pa so v mnogih stoletjih razvili samostalno kulturo in so jo posredovali severneje bivajočim Germanom. To potrjujejo najnovejše izkopine v Olimpiji v Peloponezu. Tam so izkopali na mestu, kjer so stali nekdaj oltarji olimpijskih bogov, v globočji plasti mnogo takih starin (večinoma votivne kipe od brona), ki so po obliki in delu popolnoma podobni bosenskim iz nekropole pri Glasinci. Starine iz bosenskih gomil, n. pr. jeden bronast šlém, in iz óne globočje plastí v Olimpiji kažejo neko čudno zmes starejše bronaste kulture in mlajših elementov. Po Hörnesovem mnenji je to produkt pomešanja dveh različnih národov. (Primeri: G. Stratimirović, Opis polja Glasinca, „Glasnik muzeja v Bosni i Hercegovini," knjiga IV., 1891.).

Hörnes namreč trdi, da so bili Ilirci prvotni prebivalci severnega dela balkanskega polotoka, Ligurci pa severnega dela apeninskega polotoka, dočim so Grko-Italci prvotno stanovali ob srednjem Dunavu. Odtod so se Grko-Italci izselili proti jugu in ob severnem delu Jadranskega morja razcepili na dvoje: Grki so zadeli na Ilirce, Italci pa na Ligurce. Že tedaj sta imela oba národa, ki sta bila napósled klasiška, posebno broneno kulturo, katera pa ni bila kàj razvita. Ostanki te kulture se nahajajo po gorenje-italskih „terramarah", t. j. na otokih sredi umetno narejenih jezer. Šele potem, ko so se Grki in Italci stalno naselili na južni stráni Balkana in Apenina, dosegli so višjo kulturo, izumili poseben zlog v ornamentiki in kovali železo. To pomnoženo kulturo so potem Ilirci posredovali prebivalcem severne Evrope, vender si jo tudi samí v kratkem času prisvojili takó popolnoma, da jim ni bilo nič več treba na posodo hoditi k južnim sosedom.

Spomina vredno je, da se v Hallstadtu ni našlo nič predmetov od dragih kovin, a na Glasinci so našli že srebrno fibulo, srebrno verižico in zlato spiralno cevčico. Predmeti iz dežel med Apeninom, severnimi Predalpami, Črnim morjem in Helado imajo svoj posebni, jasno izobraženi značaj. Kultura v teh deželah je modificirana po grškem vplivu, ali pojavila se je na domačih tleh in ima svoj jedinstveni znak. Zató je popolnoma umevno in prav, da ta kultura dobí tudi svoje posebno ime. Kakor že rečeno, vzprejeli so italijanski arheologi izraz „ilirska dôba" (primeri: Dr. Marchesetti, Od Spljeta do Sarajeva, „Glasnik muzeja bosansko-hercegovačkoga", knjiga III., l. 1891.), in sedaj so se sprijaznili ž njim tudi nemški arheologi in ga predložili učenemu svetu v vzprejem in potrdilo (primeri: Hörnes, Hallstatt en Autriche, sa nécropole et sa civilisation". Paris 1889, str. 336.). *S. R.*

**

Slovensko gledališče. Kakor že v poslednjem poročilu, tako nam tudi danes ni omenjati posebnih novostij. Igrale so se ponajveč starejše stvari: že precèj premleti »Vzbujeni lev«, »Cvrček«, »All right«, »Revček Andrejček« in »Materin blagoslov«. Nova je bila veseloigra v jednem dejanji »Medved snubač«, katero je ruski spisal Viktor Krylov. Sodèč po naslovu, pričakovali bi zanimljive vsebine, vender ni igra nič posebnega. Predstavljala se je gladko, o g. *Danilu* pa moramo reči, da nikakor ni za take naloge. Sploh je to velik križ, da mora biti igralec danes resen ljubimec, jutri pa komik in ne vémo kaj še; takisto se prisodi igralki danes naloga dostojanstvene dame, prihodnjič pa mora igrati — najivno ljubimko! V novem gledališči bode treba vsekakor resno skrbeti, da se odpravi véliki to nedostatek. — Zajčeva opereta »Mornarji na krov«, ki se je igrala prvič dné 7. svečana, odlikuje se po lepih glasbenih točkah, žàl, da je zložena na takó brezzmiselu libreto, kakeršen je Harischev nestvor. Uprizorje na je bila skrbno, kolikor je sploh mogoče na tesnem čitalniškem odru. Prav dobro sta izvajali svojo nalogo gospodičina *Daneševa* in gospá *Gerbičeva*, g. *Bučar* pa je igral časih pretirano, mimo tega je partija starega Piffarda pisana za bariton in zató njemu prenizka. Dobro se je držal zbor mornarjev, menj se je posrečil nastop sosed, ker so ga močno pokvarili óni nesrečni nosovi, katere so morale natekniti pevke ne vémo zakaj.

† **Dr. Fr. Gross.** V Idriji je umrl dné 8. svečana dr. Fr. Gross, voditelj ondotnega okrajnega sodišča, odličen veščák v glasbi, kakeršnih nimamo mnogo. Grossu gré zahvala, da se je ustanovil v Ljubljani pevski zbor „Glasbene Matice“, katerega je vodil od začetka do lanskega leta, ko je bil iz Ljubljane pozvan v Idrijo. Bil je blagega, oskromnega značaja; rekli bi celó, da je bil preoskromen, saj mu niti ni bilo prav, da smo v lanskem poročilu o koncertu „Glasbene Matice“ po pravici poudarjali njega velike zasluge. Ker ni rad pisal, zató ni razven njegove skladbe „Perice“ znana nobena druga. — Blag mu spomin!

Šolstvo in kulturni zavodi na Hrvaškem. Deželna vlada hrvaška je izdala obširno poročilo o hrvaškem šolstvu koncem leta 1889/90. Vseh šol skupaj je bilo 1259, in sicer občih ljudskih 1197, verskih javnih 39, zasebnih 23. Izmed vseh šol je bilo 78 deških, 87 dekliških in 1094 mešanih. Po učnem jeziku jih je bilo 1189 hrvaških, 51 nemških, 15 madjarskih, 2 rusinski in 2 slovaški. Troški za obče šole in učitelje so znašali 1,456.833 gld. 64 kr.; na jednega prebivalca bi torej pripadal letni donesek 67 kr. Učiteljev in učiteljic je poučevalo 1924, šolskih otrók, ki bi morali hoditi v šolo, bilo je 252.807, vender pa jih 87.554 ni hodilo v nobeno šolo. — Višjih ljudskih šol je bilo 19 s 140 učitelji in 1639 otroki; rokodelskih 29 s 3153 učenci, zabavišč 20 z 807 otroki, varovalnic 12 s 395 otroki. Šolskih knjig se je v deželni zalogi od leta 1886.—1890. tiskalo 788.000 izvodov; zánje se je iztržilo 162.553 gld. 44 kr. — Učiteljišča so na Hrvaškem 4 z 41 učitelji in 360 pripravniki in pripravnicami. Dalje sta 2 trgovski šoli (v Zagrebu in Zemunu in 2 zborni trgovski šoli (v Zagrebu in Varaždinu). Strokovnih šol je 20, šol za ženska ročna dela 8, glasbenih šol 6. — Srednjih šol je 16, in sicer 8 vélikih gimnazij, 4 realne gimnazije in 4 realke z 281 učitelji in 4041 učenci. Za srednje šole se je potrošilo 338.299 gld 55 kr. V poslednjih petih letih se je izdalo za srednje šole 47 knjig v 145.300 izvodih. — Za izobraževanje katoliške duhovščine je bogoslovna fakulteta na vseučilišči zagrebškem, mimo tega sta škofijska zavoda v Djakovem in Senji; za grškoiztočno duhovščino je ustanovljen bogoslovni zavod v Karlovcih. Bogoslovcev je bilo 1890. leta 308. — Vseučiliška knjižnica je štela 1890. leta 80.447 zvezkov. Na vseučilišči je bilo 47 učiteljev in 363 slušatelji. Vseučiliški zaklad je imel koncem leta 1890. glavnico 565.702 gld. 52 kr., in zaklad za osno-

vanje medicinske fakultete glavnico 129.974 gld. Za vzdrževanje vseučilišča se je izdalo 104.455 gld. — Humanitarnih zavodov je 10, kulturnih 5, in sicer národni muzej (troški zánj so znašali letnih 15.989 gld.), pedagoško-književni zbor, društvo sv. Jeronima, Matica Hrvaška in jugoslovanska akademija. Pedagoško-književni zbor je izdal od leta 1886. vsega skupaj 52 knjig v 131.000 izvodih, društvo sv. Jeronima 283.600 izvodov raznih knjig. Matica Hrvaška je izdala v poslednjih petih letih 41 knjig v 301.000 izvodih, jugoslovanska akademija pa 22 zvezkov „Rada“, 6 knjig „Starin“, 5 zvezkov „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“, 1 zvezek „Monumenta historico-juridica“ in še več posebnih del. Knjižnica akademije šteje danes preko 25.000 knjig, 1800 rokopisov in do 25.000 različnih listín.

Skupno število vseh Slovencev. Pri zadnjem številjenji so našteli po slovenskih deželah 1,176.535 Slovencev, in sicer 466.257 na Kranjskem, 400.367 na Štajerskem, 135.036 na Goriškem, 101.030 na Koroškem, 44.390 v Istri in 26.639 v Trstu z okolico. Ostalih 2816 pa je raztresenih po raznih deželah. Poleg tega izkazuje uradna statistika 70.658 Slovencev na Ogerskem in 20.987 na Hrvaškem. Takó bi bilo vseh Slovencev v naši državi 1,268.180, ali če prištejemo še kakih 2000 v Bosni in Hercegovini živečih Slovencev, v okroglem številu 1,270.000. Prištejemo li tudi 33.000 beneških Slovencev, to vidimo, da je vseh Slovencev (brez amerikanskih) nad 1,300.000. —

Te številke pa se ne ujemajo z resnično vsoto Slovencev. Razven morda na Kranjskem. Slovenci na Hrvaškem in v Istri nikjer niso šteti natanko. Največ so jih zamolčali v Trstu in okolici, kjer jih je izvestno 50.000 (20.000 v mestu, 30.000 pa v predmestjih in okolici). Na Koroškem in Štajerskem so jih zatajili v vsaki deželi po 20.000, a na Goriškem 15.000. Nasproti so pa menda na Ogerskem tudi kajkovske Hrvate šteli za Slovence in našli óno neuavadno visoko število. V resnici menda ne bode nad 50.000 Slovencev na Ogerskem. Če te številke zravnamo, privzeti moramo številu 1,300.000 še kakih 60.000, in tedaj se nam pokaže, da živí sedaj v Evropi okolo 1,360.000 Slovencev, torej ravno toliko, kolikor šteje prebivalcev ves Véliki Dunaj.

Da se v Istri niso Slovenci od leta 1880. pomnožili skoro nič, to prihaja odtod, ker se tam ne dá lahko določiti, kdo je Slovenec, kdo Hrvat. Leta 1880. so našteli n. pr. v buzetski občini 3626 Slovencev, a lani le 1801. Prej so zapisali mnogo Slovencev tudi v vaséh Vrh, Sovinjak, Draguć in v mestu Buzetu, ker so tam Kajkavci. Ali koncem leta 1890. so vzprejeli za Slovence le prebivalce vasij Movraža, Sočerga in po nekoliko óne v Črnici. *S. R.*

»Istorija srpskoga naroda«. Kralj. srpska državna štamparija v Belem Gradu je začela izdajati lani srbsko zgodovino za srednje šole v Srbiji. Spisujeta jo *Lj. Kovačević* in *Lj. Jovanović*. Prvi del (64 stranij) obseza najstarejšo dôbo do Stevana Nemanje (leta 1168.), drugi del (100 stranij) pa do smrti Stevana Tvrdka (leta 1391.). Oba dela se nam podajata kot prva knjiga, (stojita 1 dinar in 80 par), in pridejane so jima štiri lično izdelane zgodovinske karte, ki pojasnujejo obseg in razdelitev srbske zemlje v raznih dôbah. Pripovedovanje v tej knjigi je zelo zanimljivo, jezik lep in jedernat. Priporočamo torej knjigo prav živo izobraženim Slovencem, ki bi se radi poučili o starejši zgodovini srbski, ne da bi zajemali svojega znanja iz kalnih tujih virov.

Bronislava Wolska, koncertna pevka z Dunaja, in čelist *Leon Juffé* sta priredila dné 25. svečana v dvorani ljubljanske čitalnice koncert, ki je zanimljiv v mnogem oziru. Vzpored se je odlikoval po raznovrstnosti slovanskih pesmij, katere je pevka umetnica pela večinoma v svojem máterinem poljskem jeziku; poleg teh smo čuli pesmi v češčini, ruščini, in dve v slovenščini. Našemu občinstvu sta pač najbolje ugajali slovenski pesmi Gerbičevi: »Skupaj sva pri oknu stala« in »Želel bi, da bil bi ptica«, ker

je občinstvo njih besede razumelo, česar ne moremo trditi o vseh drugih. Zlasti drugo slovensko pesem je pela gospodičina Wolska z jasno vokalizacijo, pristnim čustvom in z lepim frazovanjem muzikalnih stavkov. Koncertna pevka je že v minulih letih mnogokrat pela po raznih mestih avstrijskih in inozemskih ter povsod v dostojni meri žela zasluženo hvalo; sedaj je prvič prišla v Ljubljano in nas seznanila z raznimi skladbami slovanskimi. Razven pesmi slavnega poljskega skladatelja Moniuszkega »Dumka«, Brahmsove »Pri zibeli«, katero je izvajala s finim mezzavoce, Gallove »Dziewczę z buzią jak malina« in za nameček péte slavne pesmi norveškega skladatelja Griega »Jaz ljubim te«, pogrešali smo v drugih venderle skladeb globoke, absolutno muzikališke vrednosti. Ruska pesem Alabievova: »Salawiej« se odlikuje po lepi, slovansko-tožni melodiji. Vélika arija iz opere »Afrikanka« pa v koncertni dvorani ne napravi povoljnega vtiska, ker je iztrgana iz opernega dejanja in je neumevna vsem poslušalcem, kateri opere ne poznajo iz gledališča, tembolj, ker v muzikalnem oziru ni preduhovita. — Čelist gospod Leon Juffé, rodom Poljak, igral je več točk svojega repertoarja z dobro tehniko in z razumnim frazovanjem. Največ je ugajala karakterističa skladba Popperjeva »Prediška«, in znani »Nokturno« Chopinov. Pridobil si je mnogo pohvale; vender akustika čitalniške dvorane ne pripušča, da bi se razvil poln ton. — Gospod Karol Hoffmeister, pianist in učitelj »Glasbene Matice«, spremljal je vse točke obsežnega vzporeda z dobro tehniko in finim ukusom. — — Kadar gospodičina Wolska zopet pride v Ljubljano, priporočali bi ji, da se kolikor možno še več ozira na slovenske pesmi. S tem ustreže sebi in nam!

Listnica. V—k. Izmed vseh Vaših verzov potrdimo samó ónega „Lep večer je nama bil", toda še ta ni Vaš nego Jenkov. Kar dalje pripovedujete o lepem večeru, ko sta z ljubico slonela pri oknu in „skupaj jasne zvezde štela", to nam je vse preotročje. — Pesem „Deklici" je zgolj ponesrečen prevod Heinejeve pesmi: „Du bist wie eine Blume":

„Ti diješ kot cvetica,
Kak' mila, lepa si,
A ko tè gledam, lica
Mi solza porosí." —

Mirko v C. Vašo „Nesrečnico" smo pokopali kàr najslovesneje. — Dr. Abecé. Ali res mislite, da se Vam je posrečila namerjana mistifikacija? Sicer pa: Vaš pseudonim je takó značilen za pesniško Vaše delovanje, da bi si ne bili mogli izbrati boljšega! — R—h. Pesmi „Mati" tudi prenarejene ne moremo priobčiti. — Neznanovič. Nerabno. Hroma deklica, ki gleda na plešoče pare v svetli dvorani in kateri se rdé lica od radosti — to se nam upira. Poleg tega nesrečno Vaše vprašanje: „Zakaj pa v ples se ne spustiš"! Takšno snov bi bilo treba obravnavati drugače — primerite Stritarjevo pesem „Hromemu otroku". — M. S. v Š. L. Za danes nikakor ni bilo mogoče. — M. H. na B. O prvi priliki. — G. Lamurskij v T. Vaši želji smo ustregli drage volje.

„Ljubljanski Zvon"
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 4. V Ljubljani, dné 1. malega travna 1892. Leto XII.

Našli so rokopise.

(Leta 1890.)

Iskáli po prašnih arhivih,
Po cerkvah so že, po gradéh,
Iskali po knjižnicah starih,
Pod stréhami in po kletéh.

Preískana vsa je dežela,
Prebrskan vsak kot, premetán:
Želênih nikjér rokopisov,
Let dolgih ves trud je zamán!

A star učenják se zamisli,
Kazalec ob čelo uprè,
Ob čelo zgubančeno resno —
Svetuje jim mož govoré:

»In vènder jih moramo najti,
Svedoke preslavnih nam dnij,
Pomníke kulture prastare
In staromadjarske močí!

»Turčín pobegnivši iz Bude
Uplenil nam mnog je zaklàd,
Odnesel i lístine stare,
Velím vam, s sebój v — Carigrad!

»Tam biblije, pesmij cerkvenih
Častiti trohní pergamén,
Tam pesmi junaške so naše
Iz kralja Matjaža vremén . . .

»Svetínj naših starih poískat
Rad pojde pač vsak narodnják . . .«
A v Ištambul pet učenjakov
Odpelje že bliskovni vlak.

Vse knjižnice ôdpre jim Sultan,
Zakladnice vse na stežáj:
»Tù šare bo morda kàj vaše . . .
No, Allah sám sreče vam daj!«

In iščejo, iščejo dolgo,
Pretaknjen vsak kot, premetán:
Želênih nikjér rokopisov!
Tù tudi ves trud bo zamán?

Pa iščejo, iščejo dalje: —
Pod prašnim koránom prikrit
Leží pergaménast tù svitek . . .
Dve lístini — nádeje svit!

Kdo pisal tá písmena krasna?
Kák jezik na listih je téh?
Glej, glagolske črke . . . a jezik
Slavjanski na pismih obéh!

Na jednem podpisan kralj srbski,
In Milutin mu je imé;
Na drugem podpisan ban Hrvoj . . .
A našli so sámo tí dvé!

Kalašnikov.

Glej »Vienac« 1890., str. 760. in 1891., str. 457.

Slávina.

Kaj storil si ljutim bogovom Črtom,
Kaj boginji hladni Moráni, Krut,
Da spavaš ogrnjen z mrtvaškim prtom,
S solzami dvorjanov zvestih posut?

Na té se Slávina žêna ozira,
Ko rôsna cvetica na tèmni oblak.
Glasôvi vršé strahú in nemira,
Vojaku šepeče skrivno vojak:

»Na pir je Hinek kralja, kraljico
Povabil v najlepši svojih gradóv;
Ko jasno nebó je rodilo danico,
Prinesli so mrtvega kralja domóv.«

Med dvôrnimi vitezi hladno truplo
Saksonski králjevič Hinek rosí,
Skrivàj na njegovo lice osuplo
Obrača Slávina žarne očí.

Sloveni iz cvètnih polabskih krajev
Prihajajo kralja na dvor milovàt.
Z otoka iz svetih rujanskih gajev
I žréc prihití Svetovidov, Neràt.

Zaplaka gôrko ob mrtvem kralji,
Pogleda Slávino, Hinka temnó,
Razporje si rizo v globokom žalji,
Potóži dvoru glásno takó:

»Zakaj li pustila je sokolica
Sokôlovo rôdno gnezdo, zakaj?
Iz tuje dežêle neverna ptica
Priplavala z orlom sovražnim nazaj.

»Zasekala smrtne sta rane sokolu,
Pehnila na volhko krilo ga tâl,
Da vladala bi samá na prestolu
In smelo zrla z visokih skâl.«

Umolkne duhovnik — králjevič vrisne,
Na durih odskoči železni zapàh.
Sloveni jeknejo, hipno zablisne
Sto mêčev med vrati v saksonskih rokàh.

»Sežgíte kralja, uklônite čêla!
Pretí vam mečev nemila réz.
Saksoncev bodi polabska dežêla,
In mladi králjevič bodi ji knez!«

Poljubi Krutov obraz morilka,
Ozrè se na Hinka, na šumni zbor,
Vztrepeče, kakor ob vetru bilka,
In blazna ostavi Slávina dvor . . .

Filodem.

Višja ukazuje moč . . .

»Dókler pómlad pestrokrila
Bivala je še pri nas,
Tvoja pesem je glasila,
Nje mogočen bil je glas.

»Zima prišla je ledéna,
Pesmi tožno se glasé;
Mrtva njih je moč ognjéna,
Pesmi lépe v srci — spé!«

Ni takó, mladenka zala,
Pevca ne umeješ ti:
Pómlad ni mi pesmij dala,
Zima vzela mi jih ni.

Srečo pôjem in nezgodo
Bodi pómlad, zime noč;
Kakšne pa naj pesmi bodo,
Višja ukazuje moč! . . .

Rástislav.

Stari naslanjáč.

Bajka. Spisal S. P.

(Dalje.)

Bližala se je zopet zima. Hlapec Miha je snel hladne veternice in nateknil zimska okna, pečár je tudi že zamazal pečí; večeri so bili vedno daljši, dnevi vedno krajši, in le malokdaj je pozno jesensko solnce predrlo gosto meglo ter za trenutek posijalo v sobo. Ljudje so jeli nositi toplo obleko, naš gospod pa je zjutraj ogrnil plašč, kadar je šel v cerkev. Spaval je v sobi poleg nas z najstarejšim sinom Julčkom. Nekega dné je zopet na vse zgodaj šel z dóma, Julček pa je tedaj prižgal svečo in se v postelji učil za šolo. Prav skoro se oče vrne, stopi k sinu, uprè vánj dobre svoje očí in se bridko razjoka. Nató seže pod plašč in mu podarí volnen jopič.

»Ná za zimo, da te ne bode zeblo,« reče mu zamolklo; »saj ti ne bodem mogel dajati ničesar več!« Zopet mu stopijo solze v očí in se mu vlijó po ostarelih licih.

»Oče, zakaj se jokate?« vpraša ga sin ves osupel, »kaj se je zgodilo?«

»Danes ne odpremo več prodajalnice; zapečatili jo bodo,« pravi oče počasi in zopet umolkne. Sin izpustí knjigo, stisne očetovo roko in jo hvaležno poljubi, toda ziniti ne more nì besedice. Silna žalost ga je dušila in mu stiskala srce; šele ko se je oče obrnil in zamišljen hodil iz sobe v sobo, zaril se je sin pod odejo in ihtel, dokler mu ni nekoliko odleglo.

Kakó je obitelj in druge domačine pretresel trgovski polom gospodarjev, tega ne vém, zakaj nisem jih videl; le toliko sem čutil v našo sobo, da zjutraj ni bilo navadnega hrupa, ko so vstajali. Niti

otrók ni bilo slišati, kakor bi bili vsi pomrli ali se izselili; tudi hišne ni bilo blizu, da bi bila pometla in pospravila. V tem čujem iz prednje sobe prav živahno govorjenje. Za poséte je bilo še prezgodaj, in vender je bil glas tujega človeka. Vrata se odpró, in z domačo gospó stopi v sobo majhna priletna ženska, ne gospôdska, ne kmetska, zavita v velik volnen robec; na glavi ima nekakšno pokrivalo, da ni môči razločiti, ali je klobuk ali zavijača.

»Kaj pa hočete prav za prav?« vpraša jo domača gospá.

»Kaj hočem? Čudno vprašanje! Svoje novce hočem,« zavrne óna in se ogleduje po sobi. »Svoje novce hočem, da bodem živela ob čem. Saj pravim, rajši bi jih bila dala v hranílnico. Ali kdo mi more zameriti: v mojem uboštvu se pozná vsak krajcar, in dobro sem potrebovala večjih obrestij. In ljudje so govorili: ‚Nič se ne bojte, ta gospod je sámo poštenje; varnejši so novci pri njem nego v vsaki hranilnici.‘ In sedaj? Sedaj bodem morala ob petkih hoditi od hiše do hiše ubogajme prosit.«

»Nikar ne govorite takó brezumno,« ugovarja ji gospá, »saj sem vam že rekla, da ne izgubí nihče niti beliča, kdor je kàj posodil v gotovem novci, in pred vsakim drugim plačilom se povrnejo male prihranjene vsote, kakeršna je vaša.«

»Mislite?« vpraša žena nekoliko mirnejša in milo pogleda našo gospó.

»Ne mislim samó, ampak vém za gotovo,« reče gospá.

»Tedaj pa mi nikar ne zamerite,« prosi óna in se zopet radovedno ogleduje. »Kakó imate vender lepó, prav kakor kje pri grofu! Morda je le res, kar govoré ljudje, da vam ne bode sile; da ste svoje tisočake dobro shranili in poskrili?«

»Naša gospá vzkipí od upravičene jeze, in očí se ji zabliskajo, kakor bi kresala iskre iz njih.

»Kaj? Takšne nesramne laží pobirate po mestu in si jih upate praviti mêni v obraz? Vi, ki ste v samih obrestih dobili dvakrat toliko ali še več, kolikor je vseh vaših prihranjenih novcev? Kàr poberite se mi, sicer govorim drugače s cesarsko gospôdo, in nič usmiljenja ne bodo imeli z vami.«

Staro ženo zapeče vest, skesá se nepremišljenih besed in rada bi jih preklicala in prosila oproščenja; ali odločna naša gospá ji ne dá govoriti, ampak pokaže ji vrata in jih vsa togotna zaprè za njo. Še se ni potolažila, nego vsa razdražena hodila po sobi, ko je prijokal v sobo Julček s knjigami pod pázduho. Mati se ne zmeni zánj; saj se otroci hitro jokajo in takoj zopet smejejo. Ali danes je bilo dru-

gače; deček ni prestal, ampak se stisnil v kot, ihtel in si vedno iz nova otiral očí.

»Kaj ti je?« vpraša ga napósled mati in obstane pred njim.

»Oh, mama, kakó so me v šoli zasmehovali in mi priímke dajali!« izjeca nedolžno dete.

»Kdo te je zasmehoval?« vpraša mati.

»Otroci,« reče sin, zadovoljen, da ga kdo posluša, in hoče pripovedovati dalje. Toda mati se mu kratko odreže:

»Kdo bi se menil za otroške neumnosti!« Ndtó gré iz sobe.

Zopet sem čul pred vrati glasno govorjenje, in zopet je z domačo gospó prišla tuja, suha, prevzetna in huda gospá, kakor bi ona ukazovala tukaj. Vse je šumelo na nji od težke svilnate oprave, in kàr lesketala se je od bogatega zlatega lišpa, dragocenih kamenov in biserov. Upehana od stopnic in od jeze kàr takoj séde na zofo in neprestano govorí, ne da bi se oddehnila. Ne vém, ali jo je naša gospá prezirala, ali se je je bala; to pa vém, da je sicer vselej sedela kraj gosta na zofi, danes pa je prvič o takšni priliki sedla náme.

»Vsemu temu je kriva neizmerna vaša gospodščina,« reče oblastna gospá. »Kaj vam treba vsega tega; kdo se méni za kramarjevo ženo, ali poseda na pleteno klop, ali na grofovsko garnituro! In hčerke, sevéda, morajo se vzgajati za gospodičine in se spakovati na fortepijanu ter si kaziti očí po laških in francoskih slovarjih, kakor bi se kdàj baroni trgali zánje! Dopóldne kuhalnico v roko, popóldne pa šivanko; to se spodobi meščanskim dekletom, a ne pohajati v drevored in pod Rožnik ter Bogú čas krasti. Kakó sem morala jaz delati v mladih letih in se truditi, da sedaj nimam skrbí in da si časih smem privoščiti malo poboljška! Niti dandanes ne bi dejala svilnatega krila náse, da se ne bojim skoposti, ki je velik greh. Naj le trosi, kdor ima; ali prej si mora sam kàj zaslužiti in prihraniti, ne pa razsipati imetja tujih žuljev.«

»Vsak po svojem,« seže ji v besedo domača gospá, »kar je bilo nekdaj dobro, to danes ne veljá. Ako bi vam bil Bog dal otrók, izvestno bi jih tudi vzgajali drugače, nego so vaši roditelji izrejali vas. Prav to, da je trgovina dandanes takó težavna in nestanovita stvar, prav to je vzrok, da sem vedno silila, naj se otroci učé, kar se dá. Kolikokrat sva se zaradi tega sporekla z možem! Le prehitro je prišlo, da je skrb moja upravičena. In kar stane učenje, to ni niti kaplja v mórje proti temu, kar se izgubí po nesrečni trgovini. Sicer pa ste vi menda prva, ki je kdàj kaki materi očitala, da preveč trosi za vzgajanje otrók. Sram vas bodi!«

»Takó! Sram me bodi?« sikne tuja gospá kakor besna kača, »sram me bodi, da se potezam za svoje novce? In to mi pravite vi, ki ste me s svojim napuhom oškodovali za polovico imetja? Že dobro; pomnili me bodete; niti za krajcar ne odjenjam; naj le vse pride na boben.«

»Oho! Nikar se ne prenaglite. Prav radi bodete odjenjali; in če tudi odpišete polovico, še ne bode toliko, kolikor ste dobili krivičnih obrestij. Pazite! Tudi za oderuhe je zakonov, ne samó za óne, ki sta jih spravili v nesrečo poštenost in dobrota. Vedite tudi to, da sem za vzgojo otrok trosila svoj denar, ne da bi bila potrebovala niti jednega krivičnih vaših krajcarjev.«

»Svoj denar!« zasmeje se bogatinka, »vi, pa svoj denar! Kdaj ste imeli kàj svojega?«

»In vender je takó,« ugovarja domača gospá ponosno, »česar nisem imela prej, dobila sem pozneje.«

»Takó, takó; pozneje ste dobili; rada bi védela, odkod?« vpraša tujka.

»Nikomur nič do tega; jaz takih stvaríj ne obešam na véliki zvon,« zavrne jo domača gospá.

»Zmiraj isti napuh in ista prevzetnost!« vzkipí nališpana tujka zopet. »Ako imate, zakaj pa niste pomagali dobrotniku svojemu v nesreči?«

„Premalo imam,« opravičuje se gospodinja, »a to malo sem čuvala, da nam ne bode treba prejemati tuje miloščine, predno otroci odrasejo in si bodo mogli samí služiti kruha.«

Tuja gospá se je polagoma umirila, ko je izlila prvo jezo svojo in spoznala, da jo nasprotnica dobro zavrača. Sedaj pa sedaj je še rekla kàj rezkega, ali napósled je čisto odjenjala in se z gospodinjo menila kakor s staro prijateljico. Odhajaje ji je celó prav ljubeznivo stisnila roko in jo poljubila na lice.

Po nje odhodu ni bilo dopóldne nikogar več v našo sobo, iz sosednih pa nisem čul ničesar, ker so bila vrata zaprta. Po obedu je prišla domača gospá po stari navadi počivat, pa je delj nego sicer slonela na mêni. Spala ni, ampak globoko se je zamislila, kakor bi snovala kàj imenitnega. Potem je hodila po sobi, šla iz nje in se zopet vrnila, toda vedno je bila zamišljena. V tem nekdo prav močno potrka na vrata; gospá obstojí in velí: »Noter«! Bil je gospod, prav ljubezniv in sladák; vêdel se je, kakor se ne spodobi moškemu. Vedno se je držal na smeh, nekoliko tolažil, nekoliko miloval gospó, ki mu je na kratko povedala o trgovskem polomu, vmes pa je vpletal vpra-

šanja kakor ogledník, ki bi rad zasledil kàj skrivnostij; ali zastonj je bil licemerski njegov trud; saj je bilo vse čisto in jasno kakor beli dan. Kàr ostrmí in se hudobno smejé ozrè na gospó, rekši:

»Oh! Saj še ni sile; vidim, da pri vas še zmiraj živite po stari potratni navadi.«

Videl je namreč, da je hišna v sosedni sobi pogrnila mizo in postavila nánjo posodo s kavo. Gospá se je že dolgo premagovala vpričo grdega lizuna, katerega je menda poznala že od prej; toda sedaj jo je minila vsa potrpežljivost, in kàr vzkipela je:

»Kaj? Potrato zovete, ako použije človek namesto večerje čašo kave? Torej niti jesti ne bi smel človek, katerega je zadela nesreča? Gospod! Čudno se vêdete, in sploh ne umejem, čemú ste prišli danes, ko vas leta in leta nisem videla pri nas. Hvala Bogú, nam ni treba skrivati svojih dejanj nikomur, in jih tudi ne bodemo niti vam. Ako nam tolikanj zavidate nekoliko tople kave, saj tudi vam še lahko postrežem. Izvolite!«

Ponosna gospá vstane in pokaže nepozvanemu gôstu v drugo sobo. Toda gospod ne vzprejme povabila, ampak sram ga je, in ves rdeč izjeca nekoliko neumevnih besed ter se hitro posloví in se zmuza skozi vrata kakor kdo, ki nima dobre vestí. Po južini se gospá zopet vrne in prebira neka pisma; kàr prihití hišna in zašepetá na pragu:

»Gospá! Gospod župnik so prišli.«

Gospá zloží pisma, hitro jih dene v miznico in pozdravi župnika, ki odloží plašč in tolaži gospó:

»Le ne obupati, drago dete! Bog bode že pomagal; njemu se priporočite, in ne zapustí vas. Sedaj izkuša stanovitost vašo, in zopet vas povzdigne, kadar vidi, da vam nobena nadloga ne more omajati vere.«

»Prav takó je, prečastiti gospod,« pritrdi mu gospá; »ako bi človek ne imel vere, moral bi že davno obupati. Bog je dober, ali ljudje so hudobni. Kar ves dan prihajajo náme ter me zbadajo in pikajo s strupenim jezikom, kakor da sem največja grešnica na svetu in kakor da sem jaz zakrivila vso nesrečo.«

»Oprostite jim,« tolaži jo župnik, »morda so le orodje, s katerim vas izkuša Najvišji. Toda kesali se bodo še dejanja svojega in vas prosili oproščenja.«

»Malo me briga, kar rekó mêni,« pravi gospá; »nekaj že prebijem, ako je treba, in znam tudi zavrniti, komur treba. Ali kaj so zakrivili nedolžni otročiči, da morajo že v nežni dôbi svoji izkušati bridkosti življenja? Julček je danes jokaje prišel iz šole in tožil, kakó so ga zasramovali tovariši.«

»Je li mogoče, da so ljudje takó hudobni in izprijeni?« začudi se župnik.

V tem pride v sobo Lojzika in poljubi župniku roko, on pa jo poljubi na čelo, ko stari prijatelj nje obitelji, in pravi:

»Kakó si vender vzrasla, Lojzika! Kaj je tega, kar sem te krstil, a sedaj si že kàr gospodičina, da bi te niti ne spoznal, ako bi te srečal na ulicah. Letos ne hodiš več v šolo; ali se ti kàj toži po nji?«

Déklica sramežljivo povesi očí, ne odgovorí pa ničesar. Mlado nedrije se ji hitro dviga; videti je, da si dela silo, napósled pa se le ne more premagovati, nego zaihtí in si otira solze.

»Kaj ti je, ljubo dete?« vpraša jo župnik, »ali sem te razžalil?«

»Kaj pa mislite, prečastiti gospod,« opravičuje se mati in prigovarja hčerki: »Kàr odkritosrčno povej, kaj ti je; gospoda župnika se nič ne sramuj, saj véš, kakó so nam dobri.«

»Mama, dovôli, da se ne pojdem več k gospodičini učit šivanja!« prosi Lojzika. »Ti ne véš, kakó zlobna so dekleta! Nobena se danes ni hotela meniti z menoj, ampak le glave so stikale, časih kàj zašepetale na uhó, pogledovale me po stráni in se smijale. Mama, to je grozno, tega ne prebijem!«

Župnik se kàr čudi in ne more razumeti, da so mestni ljudje takó hudobni in surovi; saj vender hodijo v šolo in v cerkev, in kakor da se jih nič ne prime. Potem tolaži mater in hčer, kakor najbolje vé in zná; ko se pa zmračí, posloví se, ogrne plašč in odide. Lojzika mu spodobno poljubi roko, mati pa ga zahvali za sočutje in ga spremi na hodník.

Skoro se vrne, ali ž njo pride tuj gospod, ki se mi prikupi na prvi pogled. Besed ni izbiral, toda kar je rekel, bilo je moško in iskreno.

»Gospoda torej ni domá,« dejal je; »nič ne dé, ž njim danes itak ni mogoče pametno govoriti; premehkega srca je, vsaka trda beseda ga pretrese. Toda saj se še umirí; gospodje pri sodišči so pametni možjé; tudi so se kàj učili in vedó, kaj je trgovina. Sedaj ne gré več takó, kakor je šlo nekdaj. Železnica je preobrnila vse razmerje, in kar nas je starih trgovcev, morali bodemo dobro paziti, da bodemo kos silnemu tekmovanju mladih tovarišev. Pomnite, kaj vam pravim: v dveh, treh letih bodo trgovski polomi pri nas takó navadni, da se jim ljudje ne bodo več čudili, nego še menili se ne bodo zánje. Toda nisem prišel, da bi vas tolažil, saj ste samí previdni; tudi se ne utegnem muditi dolgo. Rad bi vam za prvi trenutek nekoliko olajšal sedanje stanje vaše. Gotovina vam utegne za prvi čas poiti, toda živeti

morate venderle. Zató vam rad postrežem s specerijskim blagom, ali če bi sicer česa potrebovali iz moje prodajalnice. Kàr k mêni pošljite in vsega dobite; za plačilo vas nič ne skrbi; kadar bode zopet pri starem, poravnate tudi mêni, kakor utegnete. Mi stari moramo drug drugemu pomagati.«

»Vi ste preljubeznivi,« seže mu gospá v besedo, »ne vém, kaj poreče moj mož.«

„Kaj bi rekel dobremu prijatelju?« zavrne jo stari poštenjak; »ali sedaj ima drugih skrbíj, zató bode najbolje, ako mu niti v misel ne jemljete, da sem bil tukaj. Sicer pa sodim, da bode na vsako stran bolje, če vzprejmete mojo ponudbo; že zaradi ljudij, saj veste, kakšni so naši meščani! Ljubljana je še premajhna; premalo se zgodí v nji, zató je ljudij briga za stvarí, ki se jih ne tičejo kàr nič. Torej, pošljite po vse, česar potrebujete. Sedaj pa mi oprostite, da grem; mudí se mi. Lahko noč!«

»Hvala vam, gospod, storila bodem, kakor želite,« reče gospá in tudi njega spremi iz sobe.

Bili smo zopet popolnoma samí; ves večer ni bilo nikogar blizu, niti h klavirju ni mati priganjala nikogar. Vrata so bila zaprta, zató mi je bilo dovòlj časa in mirú, da sem premišljal, kar sem videl in slišal. Časih sem si želel biti človek, sedaj pa sem bil vesel, da sem neživa stvar, zakaj če imamo menj prijetnostij, imamo tudi menj bridkostij. Koliko morajo prebiti ljudje, in največ drug od drugega! In kakó dragó morajo plačevati tisto malo radosti življenja! Ubogi moji domačini, kakšna jim bode noč po takovem burnem dnevi! Gospoda od zjutraj niti videl nisem, toda čul sem, da je imel mnogo pôsla pri „notarji«; ne vém, kdo je to in s čim se bavi. Mislil sem, kaj bode jutri? Ali zopet takšen dirindaj? Ali pa bode morda, kakor je bilo prej? Napósled me je premagal spanec, in bil je že svetel dan, ko sem se vzdramil.

Dolgo je bilo vse tiho, kàr sem začul iz prednje sobe težke korake in živahno govorjenje. Glas mi je bil znan, in ko so se odprla vrata, spoznal sem takoj Jakopa, tistega, ki me je bil nekdaj kupil na dražbi pri grofu. Nič se ni postaral, odkar ga nisem videl, in okreten in zgovoren je bil kakor nekdaj. Ž njim sta prišla gospod in gospá ter Netka, ki se je držala máterinega krila, kakor da se je bala tujega možá. Saj sem se ga ustrašil tudi jaz, ko je preobračal stolce in z izkušeno svojo roko neusmiljeno pipal vso našo blazino. Ali nas morda zopet odpelje v tisti hram, ki ga nisem mogel pozabiti vsa ta leta? To me je skrbelo in ne zastonj. Ko nas je do dobra

pregledal, obrnil se je proti gospôdi in ponudil neko vsoto, katere si pa nisem zapomnil. Morala je biti kàj majhna, zakaj gospá je odločno zmajala z glavo, gospod pa se je ves jezen zadrl na predrznega barantača in mu očital, da zasmehuje nesrečne ljudi. Toda Jakop je dobro poznal našega gospoda in se ga ni bal kàr nič, ampak smijal se je ter zbijal svoje šale, v tem pa se vedno pogajal za garnituro. Napósled je gospod odšel in ves razkačen zaloputnil vrata za seboj. Gospá je nató Jakopa odpravila, rekši, da sobo s pohištvom rajši oddá. Jakopovega hrama smo se torej iznebili, ali kaj bode z nami, tega nisem mogel ugeniti; dobrega se nisem nádejal.

Popóldne tistega dné pride hlapec Miha z dvema težakoma, in na gospejino povelje vse preobrnejo. Najprej vzdignejo klavir in ga odnesó v tretjo sobo. Potem nas prestavijo vse drugače, posnamejo s sten vse lepše podobe in tudi uro z godbo, v kót pa postavijo posteljo in česar sicer treba posameznemu človeku v stanovanji. Napósled zapró in zaklenejo vrata, denejo prédnja z jedne in druge straní visoko omaro, da je vhod v sosedne sobe do dobra zadelan. Takó oplenjeni vsega lišpa smo ostali zapuščeni dva dolga dni. Tretji dan predpóldne pa čujem, kakó se odklepa prednja soba, in z domačo gospó stopi čez prag gizdav částnik v beli vojaški suknji. Prav lično in uljudno se je vêdel, sukal namazane brke ter si ogledoval sobo in vso njeno opravo. Bil je zadovoljen, odštel gospé nekoliko bankovcev in zopet odšel. Takoj po obedu se je vrnil in se naselil za stalno. Njegov strežnik, ki se je nastanil v prednji sobi, prinesel je z drugim vojakom nekoliko majhnih zabojev ter izložil částnikovo obleko in druge stvarí, katere je namestil, kakor mu je velel gospod. Ničesar nisem razumel, zakaj govorila nista ne slovenski, ne nemški, ampak menda laški ali kakó. To je bila záme velika puščoba; toda ako bi ju bil tudi razumel, mnogo itak ne bi bil slišal, ker je bil částnik podnevi malokdaj domá, in kadar je bil, tedaj je skoro vedno sam ležal na postelji, ali pa se zavalil náme, zažgal pipo in pušil tobak, da je zakadil vso sobo. Ne morem povedati, kakó hudo mi je bilo, kadar je mastno glavo naslonil na lepo mojo tkanino, katero je gospá takó čuvala, da je vedno robec pogrnila po nji. Ali pa, če se je s prašnimi ali blatnimi čevlji iztegnil po zofi, na katero so prej posedale nežne gospé v svilenih oblekah. Takó sem torej tudi jaz čutil nasledke trgovskega poloma; ali kakó so jih čutili moja gospôda in dobri njih otroci? Kakó rad bi bil kàj slišal o njih, ali nihče mi ni povedal ničesar, in bili so záme kakor izgubljeni. In vender sem bil v duhu vedno pri njih ter se spominjal vsakega posebe in vseh skupaj, kakor sem jih bil vajen.

V samoti svoji sem časih tudi mislil na grofa in njega »gospodičino«. Kaj je neki ž njima? Ali on še živí? In zopet si nisem védel odgovora. Takó mine vse, in čim starejši je kdo, tem slabše je zánj; to sem izkusil celó jaz, ki sem neživa stvar. Časih sem se tolažil, da me bode skoro konec; ali motil sem se; marsikaj sem moral še učakati, in povém vam tudi še to, dasi ne vém več vsega. Star sem in sem že mnogo pozabil.

Nekoliko tednov potem, ko se je naselil částnik, zapazil sem, da se je nekako izpremenil. Popóldne je bil rad domá, toda bil je jako razdražen in nemiren. Nekega dné je bil zopet domá, hodil nekoliko po sobi, malo postal pri oknu in gledal na ulice. Napósled se zadovoljno nasmeje in zaprè okence, rekši nemški: »Šel je starec«. Toliko sem razumel; ali kaj je mrmral dalje, ne vém. Pred zrcalom si je popravil namazane lasé, zasukal brke, zapel suknjo in prepasal sabljo, kakor kadar se je odpravljal z dóma. Ali danes ni odšel, ampak sredi sobe je s sabljo nekolikokrat udaril ob tlà, kakor bi dajal znamenje; nató je šel iz sobe ter na hodníku pokašljeval in prav glasno rožljal s sabljo. Vrnivši se v sobo, odpasal je sabljo in sedaj nastavljal uhó na vrata, sedaj premikal stolce in z moje blazine oprašil pepel pokajenih smodek. Zopet nastavi uhó, zakaj iz prednje sobe se čujejo drobni koraki, in nekdo rahlo potrka na vrata.

Veselo skoči částnik proti vhodu, viteški se nakloni in poljubi roko gospé, ki ni več v prvi mladosti, ali v tisti dôbi, ko ženske najrajši kažejo lepote svoje in se rade spogledujejo, da bi koga očarale. Iz prva je bila nekoliko v zadregi, ali pa se je hlinila, da je, in se plašno ozirala, kakor bi se hotela prepričati, ali sta pač samá in ali ju nihče ne moti. Ko vidi, da je varna in ji on nekaj zašepetá, zasmejeta se oba, in ves strah ju mine. Sedaj ji on pokaže proti zofi, kakor bi jo povabil, naj séde, ona pa odmakne mêne in se lahkotno spustí na mehko mojo blazino. Nič je nisem bil vesel, dasi sam ne vém, zakaj; zdelo se mi je, da ona nikakor ni smela biti tukaj, zató sem jo črtil od prvega trenutka. Saj sem že kàj videl in izkusil, ali takšnega gôsta še ni bilo pri nas. Morala je stanovati v naši hiši, zakaj imela ni ne klobuka, ne solnčnika, ampak kàr gologlava je prišla. Toda, kakó je bila čudno opravljena! Lasé je imela visoko in široko spletene okolo glave, vánje pa so bile zataknjene velike igle, okovane z dragimi kameni. Okolo golega vratú je imela niz biserov, za pestjó pa težke zlate zapestnice. Obleka njena je bila od neke svetle tančice, široko izrezana, da si videl ramena in nedrije, ko je odgrnila svileni zavoj. Tudi rokavi so bili silno široki, da je kàr gole lektí položila

na moji držali. V levi roki je imela umetno vezen robec, iz katerega se je po vsi sobi razpuhtela močna dišava; v desnici pa je držala mahalce, s katerimi se je sedaj igrala, sedaj pahljala, da ni držala rok križem.

Iz prva sta le šepetala in se tiho smijala, skoro pa sta se grohotala na ves glas in bila čimdalje bolj domača. On ji je zvil smodčico od tankega popirja, in ona jo je kadila kakor moški gizdalin. Napósled sta bila čisto razposajena in celó poljubljala in objemala sta se. V mêni je kàr kipelo, ko se je ta nečimerna ženska razvirala po mêni; najrajši bi jo bil pehnil daleč od sebe, ako bi jo bil mogel. Bil je že mrak, ko je odšla; ali tista njena dišava se je takó prijela tkanine moje, da sem je čutil vso noč in me je od nje strašno glava bolela. In glej, drugi dan je zopet prišla, in le malokatero popóldne da je ni bilo. (Konec prihodnjič.)

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

I.

Povejte mi, poročila, ako še takó globoko tičite v basnoslovji davne minulosti, povejte, kakó sta ogenj in hči njegova, luč, obvzemala človeškega duhá; pokažite mi skrivna pota, po katerih je njiju prvotna nebeška moč vodila človeka v njega otroški dôbi, predno ga je privêdla do tolike zavednosti, da ju rabi pogumno, kakor vidimo to dandanes! . . .

Človeški nazori o prvotnem ognji izvirajo iz temnih prazgodovinskih časov. Kjer tedaj zgodovina s svojo lučjo ne sije v óno temino, ondu nam prihajajo na pomoč mnogotere basni, v katere so stari národje zavijali svoje mišljenje.

Po Aziji so častili nekateri preprosti národje ogenj za nekovo skrivnostno, mogočno bitje; uklanjali se niso jedino solnčnemu bógu, nego častili so celó óne plamene, kateri se delajo po močvirnih krajih od gorečih plinov, puhtečih iz tâl. Nekdanja Medija je sezala na severni svoji stráni, razprostiraje se proti Baktriji, do obronkov Kaspiškega mórja. Ondu, kjer se ti gorati kraji znižujejo okolo bregov tega

mórja, nahaja se mnogo virov, po katerih teče nafta ali petrolej iz zemlje. Kakor sveti nam petrolej, prižigali so v stari Mediji národje nad takim virom svoj sveti ogenj. Nekdanji Parzi so častili ta ogenj, in njih nasledniki ga menda še česté; saj so ga častili še v tistih poznih dneh, ko sta bili že davno izginili ponosni stolni mesti Ekbatana in Gaza, katerih bog je bil ogenj.

Prerok Zoroaster se je sicer trudil, da bi odpravil malikovanje ognja, ali nič kàj uspešno. Učil je, da je ogenj samó zunanja dika božja ali znamenje božje mogočnosti, do katere je hotel povzdigniti ljudske misli. Toda vpričo koristnih učinkov, zaradi katerih je častilo ljudstvo ogenj za svojega bogá, védel si ni pomagati drugače, nego da je priporočane molitve do višjega bogá vidno družil z ognjem. Zoroaster je tedaj ukazal, da opravljaj ljudstvo svoje molitve obrnjeno z obrazom proti ognju na zemlji ali pa proti solncu. Vender, da bi bili častilci bliže solnčnemu ognjenemu bitju, od katerega ni mogel utrgati zraslih ljudskih mislij, svetoval je, naj hodi časteče ljudstvo na visoke hribe, kjer se bog najrajši razodeva v čistem »etru«. Zoroaster sam je moral pripustiti, da so zidali nova svetišča na čast ognju, čegar češčenje se je širilo iz tedaj silno mogočne Perzije na vse kraje: na tej stráni preko Medije do Kapadocije, kjer so še za Strabona stale kapele, posvečene ognju, na óni stráni pa do Inda.

Preprostemu národu je bil torej ogenj najimenitnejša stvar vesoljnega svetá, zakaj njega toplota oživlja vse, krepí rast in podpira življenje. Modrijanom starih časov pa je bil ogenj celó izvir vsakeršnih prikazov in dogodeb po vesoljnem stvarstvu. Sodili so modri možjé, da je zemlja, katera obseza vsakovrstne tvarine, sama na sebi brez sléharnega gibanja, in trdili, da izhajajo posebnosti njenih rudnin in vsakaterih teles iz zunanjega vira, iz prvotnega ognja.

Kjerkoli ugleda preprosto ljudstvo poseben prikaz, domišlja si, da ga provzročuje posebno, človeku podobno bitje. Povzdigovali so si v mislih največje vrline človeškega duhá in telesa, kolikor je bilo mogoče, in si takó ustvarili mnogo višjih bitij, katera so po njih misli družila svet in njih sáme z bogovi. Po tem takem so rekli prvotnem ognju Vulkan, Phta ali Kneph. Kneph je bil človeške podobe; slikali so ga temno oblečenega; v rokah je držal žezlo in pas, na glavi je imel kapo, odičeno s ptičjim perjem, iz ust pa se mu je izpehovalo debelo jajce.

Porfir pravi, da je bil Egipčanom Kneph vzrok sléharnega gibanja po vesoljnem svetu. Nekateri učenjaki trdijo, da bi

bil ta paganski bog izbruhnil jajce, iz katerega se je porodilo drugo bitja Phta. Imena Phta niso pridevali samó prvotnemu ognju nego tudi solncu.

Pravi bog ognja pa je bil Vulkan ali Hefest. Vpodabljali so ga kakor kovača s kovaškim kládivom v rokah. Slike ga tudi kažejo v druščini njega delavcev Ciklopov. Častili so ga sósebno ob ognjeníkih, n. pr. na Etni in na Vezuvu. Vulkan je prvak med izumitelji, oče umetnostij. Zató je bil ljubljenec najvišjega bogá Jupitra ali Zena.

Kakor je navada pri ljudéh, izkazovali so razni ti bogovi prijaznosti in dobrote ta temu, óni drugemu ljubljencu. Zen je rešil Ciklope iz Tartara, kjer so se kaznovale duše za posvetne pregrehe. Ognja sicer v Tartaru ni bilo kakor v vicah ali celó v peklu našem, nego vse je bilo v tolikanj strašni temi, da je ni mogel predreti nobeden solnčni žarek. Toda v Eliziji so bili vzveličani duhovi deležni veliko čislanih dobrot ognja in njegove luči, ker jim je vedno svetilo posebno elizejsko solnce.

Odkar so Ciklopi, hvaležni za rešitev svojo, Zenu podarili strelo, vzpel se je ogenj v podobi strele do tolike častí, da ga je Jupiter povzdignil in izvolil za svoje značilno znamenje. Za pričo svoje vsemogočnosti drží Zen švigajočo strelo v rokah ter se najrajši ponaša ž njo in z gromom. Eskulapa, ki je vzbujal mrliče od smrti, ubil je Zen s strelo.

Ali ne samó Ciklopi, tudi njih glavár Vulkan se je izkazoval Zenu prijaznega, da mu je prepustil posvetni ogenj. Ko je tedanji gospodar nebeških prostorov postavljal mejníke svojim pohištvom, naredil mu je Hefest velikanska vrata od suhega zlatá in jih po čislani svoji umetnosti odičil z rajskimi podobami.

Takó visoko so torej starodavni národje cenili ogenj in njega močí, da so mu pripisovali izvir umetnostij. Utegne pa tudi biti, da se to čislanje ne opira zgolj na koristne vsakdanje učinke, kakeršne prinaša ogenj, nego nekoliko tudi na to, da je Prometej spoznal njega skrivnostno bistvo in z ognjem oživil svojega prstenega človeka. Kakó potreben je bil ogenj od nekdaj človeškemu ródu, to nam razodeva pravljica, da je velikan Prometej ogenj bogovom ukradel z nebá.

Prometej, sin titana Japeta in okeanide Klimene, jako moder in umétalen, bil je celó prijatelj in tovariš tedanjih bogov. Zameril pa se je njih očetu Zenu, ker je dvojil o njega vsevednosti, zlasti pa zató, ker se je poskušal z bogom, da bi ustvaril človeka. Kakó je bil zvit

in kakó se je védel prikupiti bogovom, temu je priča modra boginja Minerva, ki mu je prinesla z mize nesmrtnih bogov kupo nektara, s katerim bi Prometej okrepil stvarjence svoje. Ker pa jih ni mogel oživiti z nektarom, bil je tolikanj premeten in izumljiv, da je bógu samemu izmeknil ogenj z nebá in z ognjem vdihnil dušo svojemu človeku. Takšna predrznost, prisvojiti si čast najskrivnejših božjih del, razkačila je bogá očeta takó, da je sklenil pogubiti Prometeja. Ali zadoščalo mu ni, da bi ga uničil s strelo, kakor je ubil Eskulapa, nego hotel ga je kaznovati takó strašno, da bi se drzni ljudje nikoli več ne upali sezati po božji oblasti. Naprosil je bogá pozemeljskega ognja Vulkana, da je prikoval Prometeja na Kavkaz. Prikovani Prometej se ni mogel braniti orla, katerega je pošiljal Zen sléharni dan iz nebá, da je nesrečniku kljuval jetra iz prsij. Dolgo je trpel Prometej, ker so mu jetra ponôči vedno rasla iz nova, dokler ni Herkul ustrelil orla in njega takó rešil brezsrčnega mučenja.

Iz teh in podobnih basnij ni videti samó tega, da so imeli ljudje ogenj za glavno pomoč umetnostij, nego v njih gledamo tudi kakor v jasnem zrcalu do dnà človeškega bogostvarjanja. Iz početka so imeli bogovi še premnogo človeških svojstev, slabostij in strastíj. Kakor človeka jih je trla zavist, jeza in želja po osveti; vladala pa jih je tudi naklonjenost, ljubezen in druge človeške strasti in kreposti, in sicer sléharna na najvišji stopinji, do katere je bilo sploh môči povzdigniti razvneto domišljevanje človeško.

Toda ne samó starodavnosti gré čast, da ima svojega Prometeja, ampak tudi blizu sedanjosti, v drugi polovici minulega stoletja, porodila je zemlja našega Prometeja, kateri sicer ni narejal ljudij od prstí, temveč dovrševal njih človeške pravice. Mislimo namreč Benjamina Franklina. Kdo bi se ne domislil zgodovinskih dogodkov v severni Ameriki koncem osemnajstega stoletja! Sedanje Združene države so se borile za svojo slobodo in se izkušale otresti angleškega jarma. Franklin pa ni samó pomagal rešiti svojega národa óne zavisnosti, posrečilo se mu je tudi odkriti in razjasniti doslej skrivnostni prikaz nebesne strele. Potegnil je s svojim zmajem prvi v zgodovinskem času ogenj ali strelo z nebá in zajedno izumil strelovod, kateri jemlje nebeškemu ognju in blisku njega strahovite učinke.

Ko so privêdli Franklina leta 1778. njega pôsli — dogovori zaradi osloboditve severne Amerike — v Pariz, vzprejela ga je francoska akademija kàr najčastneje ter ga proslavljala osloboditelja njega domovine in izumitelja strelovoda. Mogočnejši, nego je bil nekdanji Prometej, videl se je Franklin članom francoske akademije. Vsi na-

vdušeni so ga vzprejeli z D'Alambertom: »Coelis eripuit fulmen, sceptrumque tyrannis« — velikan v resnici, ki je izvil nebu strelo, trinogom pa žezlo. —

Ogenj rabi tudi indovski trojici vélikih bogov. Bog Šiva, stanujoč vrhu Himalaje, bog razdevanja, pa tudi bog plojenja, nosi na svojih podobah ognjen plamen v znamenje svoje vsemogočnosti. Boginja Nahâ-Kâlî, njega žena, včlovečena plodna moč prirodna, nosi na svoji levji glavi ognjeno krono. — V popisih se tudi imenuje Šiva takó velikanski ogenj, da mu celó trimurtna sobogova Brama in Višnu ne poznata mere.

Indski solnčni bog Indra se vozi dan na dan okrog svetá na svojem zlatem vozu, dvigujé grmečo strelo.

Grkom je vodil Helij solnčni voz, v katerega so bili vpreženi štirje vihrajoči konji, leteči od mórja do mórja, in prinašal ž njim dan zemljanom. Kakor ognjeni plameni mu dičijo glavo zlati lasjé, in iskreča tančica, stkana od sape Zefirove, ovija se mu okrog života in nog, ko dirja s solncem po nebu.

Skandinavska mitologija poroča o prelepi devici, hčeri zvezdnega bogá; ime ji je bilo Sunna. Bogovi so ji izročili solnčni voz, kateri je bil sestavljen od ognjenih utrinkov, vzetih iz njih raja. Nekateri učenjaki mislijo, da so stari Germani častili solnce kot posebno, iskreče in žareče bitje po imeni Sunna.

Slovani so v starih paganskih dneh med mnogoterimi drugimi bogovi častili tudi bogá Peruna, sósebno v bogovom posvečenem mestu Kijevu ali Novgorodu. Na podobah so dajali Perunu ognjenobarven obraz, glavo pa so mu krasili z ognjenimi šopi. Po nekaterih krajih, n. pr. v Romovi je gorel pred njega podobo sveti večni ogenj. Žgali so na ognji bukova drvà, posvečena Perunu. Duhovnika, kateremu je sveti ogenj ugasnil, usmrtili so, jednako, kakor so v Rimu umorili óno vestalsko devico, kateri je ugasnil ogenj v svetišči boginje Veste.

Grom in strela sta znamenje Perunove močí. Grmèč je govoril ljudstvu in drevil strelo za prijatelji in sovražniki. Kdo bi se tukaj ne spominjal, kakó imajo še dandanes navado, da roditelji svaré otroke, kadar grmí: »Ali ne slišiš, kakó se Bog krega?« — Pa vsaj ne izvira ta navada iz tiste davne dôbe, ko se je razljučeni Perun bliskaje in grmèč znašal na ljudéh? —

Kakó so slavili ogenj nekdanji modrijani, to beremo v Makrobiji, ki pravi:

»Solnce in zvezde so sestavljene od silno tanke, svetle in ognjene snoví, katera je prvotni vzrok sléharnemu gibanju in življenju, ali Bog sam. Zató je mnogo modrijanov, ki dajó obnebju, odičenemu z bliščečimi zvezdami, ime Bog.

»Kadar naj se na zemlji oživí kakovo truplo, izpustí se okrogla trohica te ognjene ali eteriške snoví iz rimske ceste proti luni. Na luni se navzame ondotnega zraka, ki je nekoliko tanjši od zemeljskega, in se nató lahko druži s tvarinami naše zemlje. Takó pripravljeni eteriški ogenj se vrine telesu, kadar je porojeno, oživí ga z dušo, rase ž njim in trpí. Ko napósled teló razpade in se razkrojí v posamične tvarine svoje, loči se jih ta neoskrunljivi eteriški ogenj, in óna ognjena okrogla trohica bi iz nova utonila v vesoljnem morji brezmejnega etra, da je ne zadržuje to, kar se je prijelo zemeljskega zraka. Ta zrak ali nje prilepljeni pozemeljski plin pa obdrží na sebi podobo umršega telesa in ostane senca, meglena prikazen ali negotova podoba (fantom) mrličeva. Grki so imenovali to senco podobo duše. — Ako je človek prav živel, vrne se njega senca v luno, kjer se zopet loči, kar se je prijelo pozemeljskega, ognjena trohica pa se dvigne in vrne v vesoljni eter ali k Bógu. Ako pa človek ni prav živel, morala je njega duša ostati na zemlji, dokler se ni očistila, in begala je po zemlji kakor Homerova senca.«

Nekoliko različni od navedenega nazora so bili starodavni nazori ónih modrijanov, ki so učili, da prešinja ognjeni eter vse stvarstvo in da je ta eter prvotna svetovna sila, iz katere prihaja vse življenje. Herodot trdi, da izvira górenja misel o duši in nje potovanji od starih Egipčanov in da se je od tod zanesla v grške dežele. Homer pa je našel prav tiste misli v Aziji. Salomon jim ni pripisoval nobenega pomena, nego jih zasmehoval kot lažnjivo basen.

Iz tega vidimo, kakó se je trudilo staro paganstvo razrešiti neizrecne skrivnosti vesoljnega stvarstva, zlasti duše in telesa; prav zató si je izmislilo vesoljni ognjeni eter. Egipčani pa so tudi že spoznavali, da ostanejo te skrivnosti človeku vekomaj zakrite; vsaj nekaj takega pomeni njih zastrta podoba v Saisu, katera je baje provzročila smrt njemu, kdor bi jo odgrnil. Ta vera o zastrti podobi v Saisu menda ne pripoveduje drugega nego to, da se hrepenečemu človeškemu duhu šele ónikraj groba odpró skrivnosti vsega stvarstva.

Starodavnim modrijanom je pomenil ogenj v podobi óne ognjene tekočine, katero so imenovali »eter«, prvotno moč vesoljnega stvarstva ali duhá svetov, kateri vse oživlja.

Pitagora je nazival ta svetovni ogenj Hestijo ali Vesto; tej boginji na čast so postavljali sredi svetišč oltar z večnim ognjem, češ, da pomeni Vesta solnce, katero stojí in gorí sredi svetov. Večni ogenj je bil izročen vestalskim devicam; ako je kateri ugasnil, usmrtili so jo, zlasti če se je kàj pregrešila proti devištvu. Ugasli ogenj se je moral zopet prižgati s solncem. Ali ne izpričuje to, da so že takrat poznali jednake optiške priprave kakor mi, ki prižigamo na solnci bukovo gobo bodisi s stekleno lečo, bodisi z izbočenim zrcalom?

Stojiški modrijani so sezali nazaj proti začetku vsega, kar je, vender tudi niso pritirali na dan druge odkrite resnice nego domišljanja, da izvira stvarstvo jedino le iz prvotnega ognja.

Mojzes, ki je prepovedal častiti oblike in podobe ter uvêdel češčenje nevidnega večnega Bogá, dosegel bi bil rad, da bi Izraelci ne bili častili ognja v podobi zvezd in solnca. Akotudi se je iskreno trudil zatreti takšne ostanke stare krive vere, vender se jih je ohranilo jako mnogo, n. pr. sedem lučij vélikega svetilnika (podoba sedem planetov), praznik jednakonočja i. dr. Dolgo časa po njega smrti so bile po stenah slike paganskega solnčnega bogá z vozom, vpreženim s konji.

Ko je nekega dné Mojzes gnal Jetrove ovce na pašo daleč v puščavo, prišel je celó do gôre Horeb. Na tej gôri se mu je prikazal Bog v podobi gorečega trnovega grma. Mojzes se čudi, da gorí grm plamenom, toda ne zgorí. Ko stopa bliže, da bi videl, kaj je, nagovorí ga Bog: »Nikar se ne bližaj, ampak sezuj si čevlje, ker sveta je zemlja, na kateri stojiš; to je dežela tvojih očakov.« Mojzes si zakrije obraz in si ne upa pogledati gospodu Bogú v lice. Bog pa govorí dalje: »Videl sem sirote svojega ljudstva v Egiptu in ga hočem rešiti iz sužnosti ter odvêsti iz te dežele v drugo boljšo deželo, kjer teče mleko in méd. Pojdi k Faraonu in reci mu, da moraš odvêsti ljudstvo moje iz dežele.«

Ljudstvo v Egiptu je bilo tisti čas menda že nekaj zvedenejše, ne več tako nedolžnih preprostih mislij, kakor Grki v Homerovih dneh. Mojzes se je namreč izgovarjal: »Saj mi ne bodo verjeli!« Na ta izgovor mu reče Bog: »Vrzi svojo palico ob tlà!« Mojzes jo vrže ob tlà, in palica se izpremení v kačo; Mojzes ves prestrašen odskoči. Sedaj mu ukaže Bog: »Iztegni roko in primi kačo!« Ko jo Mojzes prime, ima zopet palico v rokah. — Zbrala sta Mojzes in brat njegov Aaron izraelsko ljudstvo; Aaron je ponovil besede, katere je govoril Bog Mojzesu, Mojzes pa je storil čudo s svojo pa-

lico. Zdajci je ljudstvo vérovalo besedam božjim in častilo Bogá. — Iz tega poročila Svetega pisma ni spoznati, da bi bilo ljudstvo in Faraon dvojilo o ognjenem prikazu gorečega grma, ampak o božjem pozivu Mojzesovem. —

Homer vé tudi marsikaj povedati o shodih paganskih bogóv in izvoljenih ljudij na hribu po imeni Ida; pripoveduje pa tolikanj resničnega obraza, da ni čuti nobene dvojbe iz njega besed. Nikoli bi ne prišlo Homeru na misel, da bi ónemu, komur so bogovi izročili kakovo opravilo, polagal na jezik besede: »Saj mi ne bodo verjeli!« — Homerovo ljudstvo še ni dvojilo o dotiki in pogovorih med ljudmi in bogovi; čudes tedaj še niso poznali. Treba jih je bilo torej šele od tistih dôb, ko so prestale preproste misli o sodelovanji človeka z bogovi. Čim bolj je človek povzdigoval svojega Bogá, čim nižjega se je čutil samega sebe proti njemu, tem več čudes se je pojavljalo med njim in Bogom.

Izraelsko ljudstvo je imelo veliko srečo, da ni moralo verjeti Mojzesu samó na besedo, kakó se mu je Bog prikazal v gorečem grmu, ampak da je Bog sam iz ognja govoril z ljudstvom svojim. Takó priča Sveto pismo, ko pripoveduje, kakó je Bog dajal zapóvedi na gôri sinajski: »Ko je napočilo jutro tretjega dné, grozno je začelo grmeti in bliskati se. Silno črna megla je zakrivala ves hrib, da je bil kàr v dimu in ognji. Ljudstvo v šatorih se je prestrašilo. Bog sam se je spustil v ognji dôli na hrib.«

(Dalje prihodnjič.)

Zvečér.

Razpeta so krila noči,
Na nebu se zvezda zasveti;
Spomine ljubé mi budí,
Začenja srcé koperneti . . .

Nad góro visoko vsekdár
Ta zvezda priljubljena vzhaja;
Z oblastjo željâ mi nje žar
Ostavljeno dušo navdaja.

Zamaknjen v to zvezdo svetló
Upiram poglèd iz tujine;
Tam daleč jo gleda še kdó
In z máno si vzbuja spomine . . .

Z.

Fizijološki pomen vode za rastlinstvo.

Spisal **Viljem Rohrman.**

(Konec.)

Povôdnim rastlinam so podobne močvirne rastline, ki so vkoreninjene v vedno mokrem blatu na dnù jezer, ribnjakov i. t. d., in imajo spodnji del stebla navadno pod vodo, górenji del stebla z listjem vred pa nad vodo. Močvirne rastline so n. pr. trstika (Phragmites), vodni tropotec ali porečnik (Alisma), vodna perunika (Iris Pseudoacorus), lokvanj (Nymphaea) i. t. d. Značilno za močvirne rastline je to, da poginejo, ko bi morale potopljene živeti pod vodo, dočim jim ne škoduje, ako so tudi spodnji deli stebla na suhi zemlji. Močvirne rastline se hranijo kakor pozemeljske rastline. Za hlapenje pa potrebujejo pospešíl. Zató je pri lokvanji (Nymphaea alba) listna ploskev velika in kolutasta, in listne ploče ležé druga poleg druge, da je videti, kakor bi bila jezera in ribnjaki daleč na okolo tapetovana. Na nekaterih močvirnih rastlinah vidimo na listji kot pospešíla za hlapenje obilo brbončic, t. j. povišeb, in med njimi ponižbe, v katerih ležé preduhi. Padajoče deževne kaplje se odtekajo na takih listnih ploskvah, in preduhi ostanejo suhi, četudi so rastline delj časa potopljene. Brbončasto listje nahajamo zlasti pri tistih močvirnih travah, ki so časih po dolge mesece pod vodo, potem pa zopet več mesecev na kopnini, kakor pri šaših (Carex stricta, C. paludosa), crpicah (Scirpus lacustris) in pri visokih trstastih travah (Glyceria spectabilis, Phalaris arundinacea).

Močvirnim rastlinam prištevamo tudi amfibiške rastline ali dvoživke, n. pr. dristavce ali skrakone (Potamogeton), ki so prav za prav prehod od povôdnih rastlin do pozemeljskih. Spodnje listje amfibiških rastlin je zmiraj pod vodo, górenje listje pa je podobno ónemu močvirnih rastlin. Ako upade voda za toliko, da pride spodnje listje na suho zemljo, tedaj se to posuší; górenje listje pa rase naprej in živí ob hrani, katero vzprejemajo korenine iz zemlje. Górenje listje izhlapeva in potrebuje pospešíl za hlapenje, spodnje pa ne.

Kakó čudno so ustvarjene v tem oziru šele kaméne rastline ali kamenoživke, t. j. tisti lišáji in mahovi, ki rastó na golem kamenji! Ob suhem vremeni nahitroma usahnejo in se takó posušé, da jih iz lahka s prsti zmanemo v prah. Po prvem dežji se pa zopet vzbudé iz dozdevne smrti, in prej suha skorja se zopet nabrekne v

sočno in bujno rastočo blazino. Tem rastlinam škoduje suša najmenj, ker jo prebijejo več tednov čudovito trdno in žilavo.

Kamenoživke ne vzprejemajo živeža iz kamenja, na katero so prirasle; to kamenje jim rabi kakor povôdnim rastlinam le za stališče ali podlago. Živež pa dobivajo iz zraka, in sicer po zračnih padavinah, dežji, rôsi i. t. d. V zraku plava zmiraj neizmerno droben prah, sestavljen od raznih redilnih snovíj za te malo potrebujoče rastline. Ta redilni prah izpira dežévnica ter ga dovaja lišájem in mahovom, ki ga raztopljenega vzprejemajo váse skozi kožne staníce na vsem svojem površji. Večinoma so kamenoživke pristni »praholovci«, ker lahko dolgo časa pridržujejo prah, katerega prinašajo vetrovi, snežníca, dežévnica i. t. d., da ga porabijo pozneje, ko se raztopí v vodi. Nekateri listni lišáji (kakor Grimmia apocarpa) imajo to čudno svojstvo, da jim je prav takó dobro pod vodo kakor na kopni zemlji.

Pri pozemeljskih, povôdnih in kamenih rastlinah je vsak pojav v življenji, zlasti vzprejemanje živíl ali hranitba, najtesneje združen z vodo, in kadar bi jim pošla voda, prej ali slej mora usehniti vsaka izmed navedenih rastlin. Toda poleg teh treh glavnih skupin rastlinskih imamo premnogo takih, ki živé ob drugih rastlinah in živalih ter so naseljene kot zajedalke ali paraziti na živih rastlinah in živalih ali pa rastó na gnijočih rastlinskih in živalskih ostankih; zaradi tega imenujemo te ostanke tudi gnilobne rastline.

Zajedalkam ali gnilobnim rastlinam pripadajo zlasti neštete glivice, ki so preimenitne za prirodno gospodarstvo. Tudi te rastline potrebujejo vode od početka svojega življenja do konca. Med zajedalkami nas zanimljejo v prvi vrsti razne bakterije, tiste mikroskopiške glivice, ki provzročujejo najnevarnejše epidemiške bolezni pri ljudeh in živalih, n. pr. kolero ali človeško kugo, difteritis ali davico, vráničin prisad (Bacillus Anthracis) i. t. d. Kolikor je doslej znano, te bakterije so najmanjši rastlinski organizem, sestavljen od pojedinih staníc, ki merijo v premeru $^1/_{500}$—$^1/_{2000}$ *mm*. Za razvoj in rast potrebujejo vodene kapljevine s pravo kemijsko sestavo, kakeršna je n. pr. človeška in živalska kri. Da uničujemo bakterije, rabimo v bólnicah za razkužuvanje sob, v katerih so ležali bolniki z nalezljivimi boleznimi, prav uspešno klorovnato apno; to je zaradi klora zeló kemijsko sorodno z vodíkom, katerega siloma odteza po zraku plavajočim trosom bakterij, da se spaja ž njim. S tem se razkrojí voda v trosih, ki se zategadelj razdenejo in ukončajo.

Zajedalkam prištevamo tudi raznovrstne glivice, n. pr. rjo, prašnato snét, smrdljivo snét, krompirjevo plesen, strupeno roso i. t. d.,

ki napadajo in izsesavajo druge rastline in takó provzročujejo rastlinske bolezni. Kakó zeló potrebujejo te glivice vode za razvoj in pomnožitev, vidimo lahko iz tega, da se te glivice ne širijo ob suhem vremeni in da je suša po navadi najcenejši in časih jedini pomoček zoper te rastlinske škodljivce.

Vodenega redilnega soka potrebujejo še dôkaj več tiste zajedalke, ki so po svoji zunanjosti še najsorodnejše cvetnim pozemeljskim rastlinam, iz katerih ga srkajo s posebnimi organi, sesalnimi bradavicami in koreninami i. t. d., kakor predenica (Cuscuta), pojalnik (Orobanche), skrobotec (Rhinanthus), črnivec (Melampyrum), lusnec (Lathraea Squamaria), oméla (Viscum) i. t. d.

In koliko vode porabijo gnilobne rastline! Koliko je teh mičnih rastlinic v morski vodi, zlasti kraj obrežja, kjer vse mrgolí od živalij in rastlin in kjer pogine in segnije na stotine živalij in rastlin in njih odpadkov! Ali niso tudi naše mlake prava domovina najraznovrstnejših in časih lepo pisanih nitkastih rastlinic — alg (Oscillaria, Palmella, Chroococcus)? Gnijoče listje na dnù mlake je čez in čez pokrito z mičnimi sluznatimi algami, n. pr. z zelenim »Pleurococcus angulosus« in kakor ametist rdečim »Protococcus roseo-persicinus«. Mrtve živali pa so preprežene s plesni podobnimi glivicami (Saprolegnieae). Tudi na videz čisti studenci niso nikdar brez teh rastlinic, ker je v njih vedno nekaj gnijočih organskih ostankov, ki se skoro pokrijejo z glivicami in algami. Prav takó so naseljene gnilobne rastline na kopni zemlji. Na gnijočih, pokvarjenih jedilih in drugih rastlinskih snovéh nahajamo raznovrstne »plesni«, ki razdevajo dotične tvarine, toda le kadar je zadosti vlage. Nekatere glivice, ki provzročujejo alkoholsko kipenje (Sacharomices cerevisiae), po katerem se sladke kapljevine izpreminjajo v opojne pijače, vino, pivo i. t. d. ali pa po katerem se tudi pojavljajo razne bolezni teh kapljevin (Sacharomices Mycoderma, M. aceti), potrebujejo posebno veliko vode, da se uspešno razvijajo in hitro množé.

Vse rastline, od najpopolneje ustvarjenih cvetnih rastlin do najmenj organiziranih glivic, potrebujejo vode ves čas življenja svojega in ako kdàj pogrešajo zadostne vode, vzet jim je glavni pogoj za življenje; rastline hirajo in venó, dokler popolnoma ne usahnejo. Voda pa ni za rastlinsko življenje važna le zató, da je sáma prepotrebna redilna snov in da posreduje vzprejemanje ostalih živíl; voda pomaga tudi različno graditi rastlinsko teló. Takó vidimo pri cvetnih rastlinah, katerih življenje še najbolj poznamo, da sodeluje voda zlasti pri prilikovanji (asimilaciji) v zelenem listji, kjer se iz vzprejetih zemelj-

skih redilnih snovíj s pomočjo vode in ogljíkove kisline, vsopljene iz zraka, tvorijo najprej ogljíkovi hidrati kot prve organske spojine (večinoma škrob [1]) ali sladkor [2]). S prvim ogljíkovim hidratom se godé po potrebi rastline in po osnovi nje življenja najraznovrstnejše izpremembe, različne prekladbe, uvrstitve in pretvorbe. Dokler rastlina živí, pretvarjajo se nastale snoví pótem prilikovanja. To pretvarjanje imenujemo preosnovo. Zlasti se posredno ali neposredno tvorijo od prvega ogljíkovega hidrata (škroba ali sladkorja) vse druge organske spojine, od katerih so zložene rastline, kakor beljakovine, staničnina (celuloza), sladori, oziroma škrob, tolšče i. t. d. Ker se s temi snovmí večajo in množé rastlinske staníce ter omogočuje rast in pomlajenje organov, pravimo jim po pravici »gradivo«. Vse v zelenem listji izdelane snoví prevaja in prenaša vodȃ na tista mesta, kjer se porabijo. Takova mesta so vsi rastoči rastlinski organi, n. pr. brstje in konci mladik na steblu in vejicah, rastoče listje, konci rastočih korenin. Kjer organi rastó in potrebujejo za to novih staníc, ondu je treba tudi gradiva. Lesnate rastline rabijo nekaj gradiva tudi za tvorbo lesá; to gradivo potuje iz vrha zopet nazaj v deblo. Sósebno dolgo mora potovati gradivo za rastoče korenine pri visokih drevesih, da pride iz listja nizdolu v korenine.

Z gradivom se rastlina redí in rase, t. j. debelí se in veča, množí listje, napravlja cvet in sad. Vse snoví, nastale pótem prilikovanja in preosnove, pa se ne porabijo précej zajedno, temveč odlagajo se časih kolikor toliko v posebnih delih rastline ali pa tudi nakopičijo za dolgo časa v posebnih organih, da se porabijo pozneje. Takó odložene ali nakopičene snoví imenujemo »rezervne snoví«. Te snoví tudi prenaša voda iz izvirnega kraja v različne organe, in to je zajedno nje zadnje letno opravilo v živih rastlinah. Rezervne snoví se nabirajo za zoritve v semeni, kjer so potrebne za prvi razvoj mlade kalí, potem v gomolji in debelih koreninah (krompir, georgina, pesa) in sploh v vztrajnih delih večletnih rastlin, v deblu in vejah pri drevji ter grmovji in v listji samem pri vednozelenih rastlinah, da rabijo združene z vodo na novo oživljenim rastlinam za prvi živež.

Prevelikega pomena je torej voda za rastlinsko življenje, in čuditi se nam ni, da je od tega činitelja zavisen zlasti razvoj rastlinstva na posameznih mestih in krajih, ali bolje rečeno, da se po množini vode v prvi vrsti ravná cvetána ali flora posameznih krajev in celih deželȃ. In kakó je uspešna rast posameznih rastlin zavisna od zadosti

[1]) Dr. Suerssen, dr. Prantl.

[2]) v. Kerner.

vodé, o tem nam vedó iz prakse še največ povedati vrtniki, ki si pridelujejo razno zelenjavo in vsakovrstne cvetice, pri katerih dela voda večkrat prava čuda, če jih pravilno zalivajo. Takisto se kaže voda tudi v rokah poljedelčevih čudotvorna, če ž njo prav namaka svoja zemljišča, kakor nam pričajo lombardski kmetovalci, kateri po 6krat do 7krat na leto kosé svoje namočene senožeti. Smelo torej rečemo, da je voda tista snov, od katere je največ zavisna živnost sléharne rastline!

Jesenski spomini.

1.

Kakó svoj mrkli grb
Jesen v prirodo črta!
Poletja zlati sèn
Pobegnil tù je z vrta . . .

Odcvèl i mêni cvet,
Zašló je solnce moje:
Meglà čez srce gré,
Podeča vránov roje . . .

2.

Tù na vrtu še stojiš,
Ko jeseni brije piš,
Smrti izročêna,
Roža zapuščêna! . . .

Náda, osamela tù
Véneš mi na prsij duù,
V srce zasajêna,
Níkdar razpuščêna . . .

3.

S tožečim se glasom žerjavi
V dežele toplejše selé,
In ž njimi ihteči pozdravi
Od sévera k jugu hité.

Ob Muri na vrtu jesenskem
Mladenka stojí vzdihujóč:
»Pozdravite dom na Slovenskem! . . .«
Selílcem naroča plačóč.

4.

Drhtí usèhlo listje z vej,
Jesen rezkó prirodi vlada,
Takó v življenja mrazu, glej,
Od srca up za upom pada . . .

A tam otroci zlatih lâs
Podé za listi se čez jarek,
Njih krik zvenèč odmeva v vás,
Zlatí jim lica sreče žarek.

Ko zró veselje njih očí,
Sladák spomin mi v dušo sili:
Takó pod gajem kràj vasí
Nekdàj smo mi se veselili!

A móžu v prsih tù sedaj
Veselja ni, ne jasne sreče:
V detinska leta me nazaj
Spominov ljubih sila vleče . . .

y.

Slavni vojaki slovenski.[1]

V. Frančišek Lavrenčič, vojaški kapelan.

Spisal **Fridolin Kavčič.**

Dasi mož, čegar životopis tukaj podajam, ne pripada ónim junakom, ki so se z orožjem v roki bojevali proti sovražnikom, vender ga smem prištevati slavnim vojakom slovenskim, zakaj naudajala ga je bojevitost, kakor je naudajala njega drugove v polku. Ta mož je bil polkovni kapelan 47. pehotnemu polku, Frančišek Lavrenčič.

Iz ljubezni do vojaškega stanú si je izvolil najlepši poziv duhovnikov, poziv na krvavem bojišči častí. Okolo njega je besnel boj, on pa je neustrašeno delil duševno pomoč, pomagal pri amputacijah in je z ognjevitimi govori, kakor nekdaj Haspinger, vnemal srčnost vrlih dolenjih Štajercev, udeleževal se dejanski italijanske vojne, uplenil celó pri Sussegani papeško grenadirsko zastavo, in marsikateremu Kinskijancu ohranil življenje.

Lavrenčič živí še sedaj, devetinsedemdesetleten častit starček. Sreča ga ni ravno oblagodarila z zemeljskimi darovi, toda ostal je vedrega mladeniškega duhá in vesele nravi, kakor pristoja staremu vojaku, živečemu le še o sladkih spominih minulih dnij, v ponosni zavesti, da je izpolnil nalogo življenja svojega.

Frančišek Lavrenčič se je porodil dné 31. vinotoka 1813. leta v Pobrši pri Ptuji na spodnjem Štajerskem. Oče mu je bil imovit málinar, umrl mu je pa že za otroških let. Mati se je drugič omožila, in sila surovi óčim je neizrecno mučil ubogega pásterka. Da se iznebí ukaželjnega dečka, neprestano tičečega v knjigah, pošlje ga na varaždinsko gimnazijo in ga nastani pri siromašnem jermenarji. Za hrano mu je tukaj plačeval po 2 goldinarja stare veljave na mesec.

Po smrti óčimovi bi bil moral Frančišek prevzeti domači málin, in bogat kmet mu je pri tej priliki ponudil celó svojo lepo hčer za ženo. Toda Frančišku ni prijalo, da bi požiral prah v málinu, nego osta je v šoli. Zvršivši gimnazij, krene leta 1834. na graško vseučilišče. Ondu dokončá modroslovne in bogoslovne nauke, in nató ga 1840 .leta posveté v duhovnika. Do leta 1841. je bil duhovni pomočnik v Wildonu, Feldkirchu in Gamlizu. Tega leta ga imenujejo na njega prošnjo vojaškim kapelanom 47. pehotnemu polku.

[1]) Glej »Ljublj. Zvon« 1887., str. 483.

Ravno tačas ni imel polk nobenega kapelana, veščega slovenskemu jeziku. Lavrenčič je moral tedaj nemudoma odriniti v Padovo, kjer je istočasno garnizoniral polk.

Kakó izvirno ga je vzprejel polkovni načelnik, polkovnik Vanka, osivel bojník stare korenine, v čegar junaških prsih je bílo plemenito, gorko čuteče srce, popisuje Lavrenčič sam takó-le: »Prednik moj, sedaj že umrši Andrej Korošec, mlad mož, obolel je na umu, in zató so ga upokojili. Ko se jaz, tudi še mladenič, kateremu je šele poganjala mišja dlaka, predstavim polkovnemu poveljniku, ploskne gospod polkovnik z dlanjo ob dlan in vikne začuden: ‚Kaj, vi ste že duhovnik? Želel sem starejšega patra, in sedaj mi pošljejo mladega pobalina, kateremu niti brada še ne poganja. Ognjevite Italijanke izpijó tudi vam tisto trohico možganov kakor vašemu predniku.‘ — Jaz pa ga zavrnem: ‚Gospod polkovnik, zlò je, ako je človek mlad, toda to zlò se boljša od dné do dné. Vsakdo tudi ne zblazní, najsi bi radovoljno uklanjal tilnik lepi Veneri; mêni, duhovniku, pa je celó sveta dolžnost, da se premagujem!« —

Te besede so ugajale polkovniku. Potrepal je mladega kapelana po ramenih in mu očetovski dejal: »Ljubi prijatelj, jaz sem vojaško dete. Služil sem počenši od pičice, oženil se že narednik. Žena mi je Čehinja, ki izvrstno prireja kolačke. Imam tudi dve zali odrasli dekleti, Reziko in Katico. Vsak večer ob 7. uri prihajajo k mêni gotovi částniki. Tukaj potem jemo, pijemo, igramo, časih tudi plešemo, in zapovedujem vam, da morate vsak dan priti k mêni, takó sem vam vsaj odtegnil priliko, da ne bodete kolovrátili po kavarnah in krčmah.«

Lavrenčič, naobražen šegav družabnik, odzval se je vsak dan temu prijaznemu vabilu, od tedaj pa tudi delil vse vesele in žalostne ure polkove. Vse ga je ljubilo in spoštovalo kakor rôdnega brata.

S polkom svojim je odšel potem v Mantuvo, Vicenco, Verono in Benetke. Navêsti hočem samó jeden slučaj iz tega časa: Dné 1. kimovca 1845. leta je marširal polk k brigadnim vajam v Belluno pod poveljništvom brigadirja kneza Hanibala Thurn in Taxisa, ki je 1848. leta padel na pokopališči v Vicenci. Dné 28. kimovca 1845. leta je bila vsi brigadi za konec vajam napovedana parada na papeževem trgu v Bellunu. Ob 9. uri zjutraj so prišli k nji tudi maršal Radecky z nadvojvodo Frančiškom Jožefom, sedanjim avstrijskim cesarjem, in Karlom Ljudevitom. Lavrenčič je služil poljsko mašo in odvêdel oba nadvojvodi v kapeličin šator in sicer nadvojvodo Frančiška Jožefa, kot dragonskega polkovnika, držèč za roko. — Ko je viteški naš vladar, Njega Veličanstvo leta 1883. bival v zeleni Štajerski, posetil je tudi

grad Holleneg, last kneza Liechtensteina. Sivolasi župnik in domači prijatelj knezovi rodbini Lavrenčič je imel srečo, da ga je knez Alfred Liechtenstein predstavil Njega Veličanstvu takó-le: »To je vojaški pater, ki je 1845. leta, ko je bilo Vaše Veličanstvo dragonski polkovnik v Bellunu, služil poljsko mašo in odvêdel Vaše Veličanstvo v kapeličin šator.« — Tega slučaja se je Njega Veličanstvo blagovolilo spominjati. Prisotni štiriinosemdesetletni general konjice Frančišek Liechtenstein, primetnil je nató: »Veličanstvo ste hitro avanzirali, v treh letih od polkovnika do cesarja.« —

Dné 14. vélikega travna 1848. leta je kampiral 47. polk pri Castretu pred Trevizo. Ko so vojaki kuhali, napadle so jih papeževe in neapolitanske čete. Lavrenčič se postavi na čelo jednemu oddelku in svojeročno sredi polkovnega moštva zapleni papeško grenadirsko zastavo. Sovražnik pa po kratkem boji pobegne.

Od dné 7. kimovca 1848. leta do leta 1849. so večkrat pozivljali Lavrenčiča, da je služil mašo pri feldmaršalu Radeckem v Villa reale. Pri teh mašah sta vselej stregla dva podčástnika, pred oltarjem pa je sredi klečalnika klečal Radecky, njemu na desnici soproga feldzeugmeistra Hessa in na levici nje soprog.

Popóldne ob 3. uri je bil navadno obed, pri katerem je Lavrenčič sedèl nasproti maršalu. Pri teh obedih je bil vselej prisoten fzm. Hess s soprogo in vsi šarži od poročnika do kornega poveljnika.

Preprosti, resnični popis zmagovite bitke pri Novari sem popolnoma povzel dnevniku Lavrenčičevemu:

»Dné 19. sušca 1849. leta je marširal polk iz Cugiona v Pavijo, dné 20. sušca pa v pričo Radeckega ves čiherni voj čez Pad na Pijemonteško. Vse je ukalo, plesalo in skakalo od sáme radosti, vidèč Radeckega, ki je vsakomur privoščil bodrečo besedico. Mêni je dejal: ‚Dà, ako je pater navzočen, izvestno nam ne odide zmaga, dà, dà, vrli moji Štajerci!‘

Nočili smo na travniku pri Gropelu, dné 21. sušca 1849. leta pa smo se pomikali dalje. Mesto samó so si bile že osvojile prednje straže. Navzlic temu nismo mogli korakati po njega ulicah, nego morali smo prej odpraviti demontirane topove, pobite konje in mezgè.

Od dné 22. na 23. dan sušca 1849. leta smo kampirali v Vespolatu pod milim nebom. Zarano zjutraj Kinskijanci še nismo vedeli, kaj nas čaka. Ko je polk ob 7. uri zjutraj pokuhal, nadaljevali smo pot proti Novari, oziroma v Olengo. Jaz sem korakal péš z avditorjem F. Hochlingom, polkovnim zdravnikom doktorjem Szomborom ob stráni polkovnemu poveljniku baronu Bianchiju. Spominjam se, da

sta se mi takoj početkom marša iz Vespolata približala stotnika grof Rudolf Salis in Schäffer ter dejala: ‚Ti pater, nekako zdí se nama, da padeva danes.‘ Prosila sta me, naj jima oskrbim neke obiteljske stvarí, kar sem jima sevéda rad obetal kot dober tovariš.

Ko se takó dalje pomikamo po cesti proti Novari in nas obhaja čustvo, katero se ne dá popisati, zdajci proti 10. uri dopóldne strašno zagrmé topovi in pokajo puške, jedva 20 minut od nas. Varstveni oddelki drugega našega kora pod fzm. d' Asprom so namreč zadeli na véliko vojsko sovražnikovo, katero je osebno vodil kralj Albert. Rezervni kor pod fzm. Thurn-Valsassino se je pomikal kakor tudi prvi kor pod generalom konjice grofom Vratislavom proti Vigevanu in tretji kor pod generalom konjice Wallmodenom proti Vercelliju. Vsi ti trije kori so imeli še do tri ure hodá, da so zadeli na sovražnika. Toda baron d' Aspre, ta sivolasi junak iz bitve pri Lipskem, hotel si je sam s svojim korom natrgati krvavih lovorik, predno bi še prišli drugi oddelki. Ko takó počasi stopamo dalje, prijezdi imenovani feldzeugmeister s svojim spremstvom in zakričí takó-le laskavo: ‚Vi psi, ali hočete večno živeti?! Stopaj! Na levo v boj!‘ Jaz sem ostal z avditorjem in polkovnim zdravnikom na cesti, in jedva nekoliko sto korakov od mêne so padali ljubi Kinskijanci mrtvi in ranjeni, med njimi štirje stotniki in resnično grof Salis tudi. Krogla iz topa ga je raztrgala na kosce; mrtveca smo spoznali po Leopoldovem redu in po redu francoske častne legije, katera je imel pripeta na suknji. Stotniku Schäfferju je preotlila krogla iz puške glavo sredi čela. V spomin nánj hranim še dandanes ónadva mala samokresa, ki sedaj visita pri moji postelji.

Prevelika sila sovražnikova nas je potiskala sedaj naprej, sedaj nazaj. Mi trije, ki smo stali na cesti, gledajoč to moritev, katere ne pozabim nikdar, čakali smo zvršetka kakor na trnji. Ko se je vršil boj, zvižgale so tudi krogle mimo nas. Nekako ob dveh popóldne začujemo topove od Vigevana in Vercellija. Iz Vespolata je že tudi drevil 4. kor pod fzm. Thurnom sredini na pomoč. Sedaj se je tudi nam izpremenil položaj. Sovražnik, katerega so prijeli od treh stranij, bežal je v mesto Novaro. Ob 4. uri so dejali, da je zmaga naša! In sedaj je bilo širo polje polkovnemu zdravniku doktorju Szomboru in mêni. Ranjencev, mrtvecev — temà prijatelja in sovražnika! Toda vsemu nisva mogla kàj. Zmračilo se je. Spal sem na véliki cesti. Okrog mêne so ležali trije mrtvi pijemonteški vojaki, za vzglavje mi je bil kùp gramoza. Dasi je dišalo po strelnem práhu in mrtvecih, akotudi sem se zavédal zmage, in navzlic govorici, da odmarširamo jutri v Turin,

spal sem izvrstno. Dné 24. sušca 1849. leta ob 10. uri zjutraj je bil slovesen vhod v mesto Novaro. Prej smo še oskrbeli težko ranjene Kinskijance in jih mnogo amputirali. Mêni je bila pri tem pôslu naloga, da sem žile prevodnice prevezoval s svileno nitjo. To je bilo sploh v vojski pri amputacijah moje delo. Oj, kakó opustošeno je bilo mesto! Premagani Pijemontezi so bili pokončali pred begom zdravila po vseh lekarnah, da jih nismo mogli dobiti nikjer, kar je neizrecno razljutilo mojega polkovnega zdravnika.

Po obedu ta dan sem se napotil med 10. in 12. uro v mesto, katero so bili oplenili in opustošili lastni rojaki. Na vélikem trgu pod milim nebom vidim mizo z nekoliko stoli. Sedèl pa je jedini general Schönhals in pisal. Okolo njega so stali Radecky, Hess, kralj Viktor Emanuel, pijemonteški grof Cavour in naš vojni intendant grof Pachta. Poleg drugega sem čul te-le besede: ‚Kralj Albert je odstavljen in mora v pregnanstvo na Portugalsko, zakaj z izdajico ni môči sklepati mirú. Kralj je njega sin Viktor Emanuel.‘ Toliko da sem se vrnil k svojemu polku, že nam je došlo povelje, da mora brigada Schultzig takoj odriniti in preganjati sovražnika severno od Novare ter očistiti vso okolico. Tudi jaz sem marširal ž njo. Mnogo, mnogo smo si imeli dopovedati o naših palih in ranjenih tovariših. Blizu sela Fara smo prenočili. Trudni smo legli k počitku.

Kakov nepozaben prizor je bil zjutraj našim očém! Vsa brigada je ležala in spala pod sneženo odejo, poldrug čevelj visoko. Živo se spominjam, kakó so nam klepetali zobjé, in kakó smo kolnèč, smijoč in šalèč se lezli izpod snegá. Odtod smo se dné 25., 26. in 27. sušca vrnili preko Novare v Vespolate in Pavijo.« —

Dné 4. vélikega travna 1849. leta je izgubil 47. polk svojega polkovnika. Imenovan je bil namreč za generalnega majorja in moral oditi k ogerskemu voju. Odhajajoči polkovnik je napisal na poti na postaji Aula vrlemu polkovnemu kapelanu to-le izpričevalo:

»Odpozvan od polkovnega poveljništva, čuti se podpisanec zavezanega, podeliti gospodu polkovnemu kapelanu Frančišku Lavrenčiču imenovanega polka vrlo zasluženo izpričevalo, da je ves čas, odkar je podpisanec vodil polkovno poveljništvo, ne samó izvrstno izpolnjeval dolžnosti, tičoče se ga v bólnici, na leci in izpovednici, pri uradnih spisih i. t. d., nego da je tudi vso usodo polkovo, počenši z italijanskim prevratom do danes, prebil v vzpodbujo k vztrajnosti, da je bodril moštvo o priliki, ko so je zavajali po Benetkah k nezvestobi do cesarske rodovine, da je tam v spremstvu oboroženih rebelov iz vojašnice vsak dan v bólnici bolnikom in pri Malgheri ranjenim vo-

jakom delil duhovno tolažbo in pomoč, dalje, da je od početka italijanske vojne prebil vsako nezgodo in vsako težkočo s polkom v bodrenje in v posnemen vzgled, da je ž njim bivakiral pod milim nebom; da je v bitvah pred sovražnikom vedno v smrtni nevarnosti delil ranjencem in umirajočim ne samó duševno tolažbo, nego da je pri izvadanji krogelj in pri amputacijah na lici mesta, kjer se je obezovalo, sam delil zdravniško pomoč; da je vedno moštvo z besedami in činom bodril k hrabrosti in zatajevanju v njega slovenskem máterinem jeziku, da je dné 14. vélikega travna 1848. leta pri sovražnem napadu iz Treviza pri Castretu sredi polkovnega moštva svojeročno zaplenil papeško grenadirsko zastavo; iz kratka, da je z besedo in dejanjem mnogo pomagal k izvrstnim hrabrim činom polkovim in da se zaradi tega najtopleje priporoča v počast in odlikovanje.

Postaja na poti Aula, dné 4. vélikega travna 1849. leta.

(L S.) *Bianchi* s. r.

polkovnik in poveljnik pehotnemu polku grof Kinski, št. 47.«

»Prezaslužno vedenje gospoda vojaškega kapelana Frančiška Lavrenčiča morem potrditi kot večkratni očividec ter ga radi tega najtopleje priporočati visoki počasti. Gledé na zaplenjeno papeško zastavo, morem tudi potrditi, da mi jo je imenovani gospod vojaški kapelan izročil zvečer po bitki pri Castretu in da sem jo potem osebno izročil Njega prevzvišenosti gospodu fzm. Nugentu.

(L. S.) *Frančišek grof Schaffgotsche* s. r.,

fmlt.«

O priliki, ko so dné 11. vélikega travna 1849. leta naši ljudje plenili Livorno, otel je Lavrenčič osemdesetletnemu škofu livornskemu Girolamu Gaviju življenje. V zahvalo ga je ta imenoval častnim župnikom vladiške dijeceze v Livornu. Dalje je bival Lavrenčič v Pizi, Luciji, Pistoji, Florenci, Civitavecchiji, bil prisoten pri slovesnem vhodu papeža Pija IX. v Rimu in služil mašo v cerkvi Aracoli.

Dné 24. malega srpana 1850. leta je feldmaršal Radecky svojeročno dekoriral Lavrenčiča z zlatim duhovnim križcem za zasluge »pro piis meritis«, rekši: »Zahtevali niste ničesar boljšega!«

Dné 1. vélikega travna 1852. leta so prestavili Lavrenčiča za kapelana k mornarici. Ves polk je žaloval, da so takó nepričakovano odpozvali ljubljenega polkovnega kapelana. Tedanji poveljnik polkovnik grof Castiglione je pri slovesi objel Lavrenčiča, snel s stene svoj portret in mu ga podal, rekši: »Ljubi moj prijatelj, ne morem vam dati drugega nego samega sebe!« Poleg tega je izročil Lavrenčiču

izpričevalo, pisano v najsrčnejših izrazih, čegar končne vrstice naj navedem tukaj:

»Neomejeno zaupanje vseh predstojnikov in otroška ljubezen vsega polka je bila vrlo zaslužena plača njega plodovitemu delovanju. Naše najodkritosrčnejše želje spremljajo tega najvrednejšega duhovnika, čegar spomin nikoli ne ugasne v hvaležnih srcih nas vseh.

V Florenci, dné 3. vélikega travna 1852. leta.

(L. S.) *Castiglione* s. r.,
polkovnik.«

Kot pomorski kapelan pa Lavrenčič ni deloval dolgo. Prijal mu ni morski vzduh, in že meseca kimovca 1852. leta je pustil svojo službo in prestopil v civilno službo, iz prva kot kaznilničin duhovnik v kaznilnici Karlau v Gradci. Kesneje mu je podelil tedanji ogerski guvernêr knez Frančišek Liechtenstein župnijo Holleneg na górenjem Štajerskem. Tù živí sedaj Lavrenčič v prijazni hišici, katero si je sezidal sam. Radi ga vselej vidijo v krasnem grádu Hollenegu, lasti kneza Liechtensteina.

Življenje — trpljenje.

Čemú trpim?
Čemú živim?
Živim, da morem trpeti,
Trpim, ker moram živeti.

Filodem.

Na grobu.

Pomlád je v cvét odela svét;
Kaj hodiš na gomilo zrét,
Mladenič tožni, tihi?
Cvetóv ne išči na gomili,
Iz trat so lepših privabili
Pomládi nežne dihi.

»Na grob cvetic ne hodim zret,
Žalujem le usèhli cvét,
Ki spava v krilu jame.
Pomlád ljubezni v mé je dèhnil;
Odkar mi cvét je tá usèhnil,
Pomlád ne cvète záme . . .«

Zdéslav.

Senanus.

Spisal A. Funtek.

(Dalje.)

III.

Vrata v pisárno gospoda Zorca se odpró na iztežáj, in razvnetega lica vstopi Pavel Vodè. Hitro se obrne k pisni mizi gospoda Gregorija, da bi ga pozdravil kakor sléharno jutro, ali jako presenečen obstane sredi stanice, zakaj knjigovodje ni nikjer!

Neverjetno pogleda mladi mož na začrnelo stensko uro, nató potegne še svojo uro iz žepa — resnično, motiti se ni môči, devet je že davno. Knjigovodja, ki je sicer točnost sáma, zamudil je danes uradno uro; naslanjáč njegov je prazen, klobuka ni na navadnem prostoru, knjige ležé takó, kakor jih je položil včeraj, skrbno namreč nakopičene druga vrhu druge; nobeno znamenje ne kaže, da bi bil že tukaj in zopet odšel.

Vodè zmaje z glavo in se ozira kakor kdo, ki ne vé, kaj bi si mislil o nepričakovanem dogodku. Iz prva ga obide misel, da je póstarni mož zbolel, ali précej nató jo zavrže. Saj se je še včeraj toli krepko zadiral nánj kakor že dolgo ne, in to je bilo vsekakor zanesljivo dokazilo, da je zdrav kakor le kdo. Torej preostaje samó še resnica, da se je gospod Gregorij izneveril tolikanj hvaljeni in pri vsaki priliki poudarjani natančnosti — dobro takó! To si je treba zapomniti za poznejše praske, saj človek ne vé, čemú je koristno to ali óno!

Sedaj šele obesi Vodè premočeno górenjo suknjo na klin, razpnè dežnik na tlà poleg svoje mize in si veselo mane roke. Lahkih korakov stopi k oknu in gleda na samotne ulice — Bog ne dàj, kakšen dež in vihar! Prej se je že nekoliko poleglo; ali sedaj lije zopet, da težke kaplje šumèč udarjajo po robatem tlaku; na ulicah sevéda nikjer žive duše. Kaj pak, kdor more, ostane domá, in morda je slabo vreme pridržalo tudi gospoda Gregorija. — Ne, to je brezumno; knjigovodja bi prišel, najsi lije sama žveplena kislina iz črno zapreženega neba! Zgoditi se je moralo kàj drugega, vender bodisi; saj ni nikjer zapisano, da bi moral človek premišljati baš o takšnem sitneži, zlasti ako ima drugih mislij dovòlj!

Zadovoljno kima Vodè z glavo; nevedoma se mu zaokrožijo ustna, in glasno zvižgana pesem zazvení po tihi sobi. Preplašen se zgane, nató pa se zasmeje samemu sebi. »Uspeh stroge vzgoje gospoda Gregorija!« zamrmrá izredno dobre volje, zvižga dalje in bobna s prsti po oknu. Kaj njemu do tega silnega naliva po ulicah, ko je takó vesel, da bi objel vesoljni svet! Da se ni tolika ploha vlila na zemljo, kdo vé, ali bi bil učakal tiste srečne hipe, ko je mogel govoriti z ljubljeno déklico, in četudi le nekoliko malovažnih besed? Takó pa se je storilo samó po sebi, da sta se našla v óni véliki veži, ki je gostoljubno vzprejela še druge ljudi v svoje zavetje, in takisto se je zgodilo samó po sebi, da je Vodè premagal malodušnost svojo in nagovoril milo neznanko, katera se je zatekla vedrit kakor on . . .

Res da je pogledala nekako osupla, ko je začula nagovor mladega gospoda — Vodétu se je celó zdelo, da se je lahno zardela — ali odzdravila mu je ljubeznivo, in Vodè je bil v devetih nebesih. Zamaknjen je stal poleg nje in ji gledal v velike sinje očí ter poslušal nje mehki glas in srebrni smeh, katerega ji ni mogla zadušiti óna malenkostna nezgoda, da namreč ni utegnila dalje v tolikem deževji. In smijal se je tudi on in prosil na tihem, da bi kàr povódenj preplavila vse ulice . . . Toda preplavila jih ni, nego celó prezgodaj je ponehal dež, in ločiti se je moral. Ničesar ji ni mogel povedati, kar bi ji bil povedal takó rad, toda velik solnčen žarek je vzel s seboj v srci, ko je odhajal, in prelepo zavest, da ta slučajni srečni sestanek ni bil zadnji, nego da se mu vsekakor še ponudi prilika govoriti z ljubim dekletom, in sicer govoriti več in iskreneje, nego je mogel vpričo ónih zijavih ljudij, kateri so čmernega obraza stali v veži in čakali, kdaj bodo mogli dalje po vlažnih ulicah.

Zakesnil se je precèj, ali kaj mu do tega? Pozabil je bil celó knjigovodje in vseh sitnostij njegovih. Nì pozneje, ko je pospešil korake, da bi zamuda venderle ne bila predolga, plašil se ni ničesar, nego ponosno vzravnan stopal po ulicah, kakor da je ves svet njegov in da sije najlepše solnce nad njim. Po dolgem čakanji vender korak bliže! Kakó je bila prijazna, kakó lepa! Dober vtisek je izvestno ostavil v nje srci, sicer bi se ne bila razgovarjala ž njim kakor z dobrim starim znancem in mu ne segla v roko, katero ji je ponudil v hipni drznosti . . .

Ves zatopljen v prijetne misli, odide mladi mož od okna in séde za pisno mizo, da bi pričel dnevni svoj pósel. Zdajci pa skoči nejevoljen kvišku. Kolika brezumnost, da se ji ni predstavil kot Pavel

Vodè, komptoirist v pisárni gospoda Zorca; takó bi bil bržkone zvédel tudi njeno ime! Kakó li, ako ga srečna usoda ne privêde zopet k nji? Danes je bila najlepša prilika — bedák, zamudil jo je! Vodétu se zdí, kakor da mora pri tej priči pobegniti iz pisárne in iskati drage déklice, dokler je ne najde . . .

Hipoma se mu obrnejo misli drugam. Kakó strašno je dolgočasno v tej pisárni! To je izvestno prehuda kazen, da mora danes tičati v nji! In celó sam mora tičati. Knjigovodje ne bode, kakor se kaže. Hm, ako je celó le-tá zamudil uradno svojo dolžnost, zakaj bi moral baš on ves dan sedeti v tej pústi stanici? Nejevoljen stisne ustna in gleda óne obile knjige, katere so nagrmadene vrhu mize. Čudno: zdí se mu, da ga prav odločno opominjajo dolžnostij njegovega stanú, zakaj cvetoči ljubezni ne bode pravih tal, ako ne posveti vseh močíj resnemu delu! Kakó li naj stopi nekega dné pred svojo déklico — Vodétu se prikaže srečen smeh na ustnih in se mu razlije po vsem obrazu — in kakó naj ji reče, da ji podaja roko in srce, ako si bode moral očitati, da tista roka ne izvršuje ónega pôsla, kateri bodi podstava vsemu prihodnjemu življenju, in da se tisto srce loví zgolj ob sanje, katere so sicer lepe, toda za dejansko življenje malone brez sléharnega pomena? Mladi mož krepko prikima: denašnja malomarnost je pregreha, učinjena njega zorni ljubezni! Odločno potisne stol k mizi, razgrne svoja pisanja in se trudi na vso moč, da bi ne mislil na nič drugega nego na to, kar je neizogibno potrebno.

Takó mine pol ure; kàr se odpro vrata, in knjigovodja stopi počasno v sobo. Brez vsakeršnega pozdrava gré k svoji mizi, obesi suknjo in klobuk na navadni klin, postavi dežnik v kot in séde. Vodè je dobro videl, kakó neizrecno čmeren in upal je bil njegov obraz, in obšla ga je misel, da je gospod Gregorij resnično bolan, da pa je iz prevelike natančnosti venderle preobladal slabost in prišel v pisárno. Zató je pogoltnil óne bodeče besede, katere so mu bile že na ustnih, in sploh ni dejal ničesar.

Ali kaj je bilo to? Kakor pritrt vzdih je zdajci zazvenèl od mize gospoda Gregorija, da je Vodè osupel vzpogledal od svojega pisanja. To ni mogoče: knjigovodja izvestno nima vzdihov v koščenih prsih svojih, in ako bi jih tudi imel, mladenič vé iz svoje izkušnje, da je baš knjigovodja mož, ki ne vzdihne za nič na svetu. Vender pogleda postrani nánj in se zgane od samega strmenja — gospod Gregorij sloní s komolcem ob mizi in gleda na ulice . . .

Vodè ne vé, ali sanja ali bedí. Toda, ako je mogoče, da je knjigovodja odložil peró, tedaj je takisto mogoče, da je prej vzdihnil

kakor iz globočine srca. Ali kaj se je moralo zgoditi, da se vêde resni mož danes tolikanj čudno? Zdajci ga vidi, kakó se obrne od okna in seže po svoji pipi. Skrbno in premišljeno jo tlači kakor vselej, potem se vzravná na stolu in gleda za oblački, kateri se lahno dvigajo proti stropu. Vodè maje z glavo, ne vedoč, kaj bi si mislil.

Gospod Gregorij kadí nekoliko časa, ali videti je, da se mu nič kàj ne ljubi. Napósled postavi pipo v kot, in ne dovòlj — hipoma vstane in jame dolgih korakov hoditi po sobi. Glava mu je sklonjena, roke ima prekrižane na hrbtu.

Sedaj vstane tudi Vodè. Prav tisti knjigovodja, ki je vedno godrnjal, kadar je njega tovariš za nekoliko hipov odložil peró in se drznil misliti na kàj drugega nego na to, kar bi baš smel, ostavil je svoj prostor pri ljubljenih knjigah, še več, nemirno hodi po sobi in premišlja, kdo vé o čem!

Suhotno teló gospoda Gregorija se vidi Vodétu še suhotnejše in koščeni obraz še bolj koščen — mož se je postaral kàr za deset let! Kaj čudo, ako mladi tovariš širokoodprtih očíj opazuje sléharno njegovo gibanje in neprestano maje z glavo!

»Kaj vam je, gospod Gregorij?« vpraša ga napósled nekamo sočutno. »Ali ste bolni?«

Knjigovodja se zdrzne po vsem životu in zdajci postojí. Z roko si potegne preko čela in zbegano pogleda Vodéta, kakor bi prav ne umel njegovega vprašanja.

»Oh, res, vi ste tukaj,« izpregovorí zateglo. »Kaj pa hočete?«

»Ali ste bolni, vprašal sem samó —«

Knjigovodja se hipoma razkorači.

»Bolan? Jaz bolan? Nikoli še nisem bil. Sicer pa, kaj vam do tega?«

Vodè zmiga z rameni; gospod Gregorij stopi bliže.

»Čudo bi napósled ne bilo,« reče jako čmerno. »Jeze itak užije človek več nego preveč, takó da bi moral biti res od lesá, ako bi hotel mirno —«

»Kaj govorite zopet? Saj vas doslej niti nagovoril nisem. Moje vprašanje pa vas tudi ne more jeziti.«

»Takšne brezumnosti me ujezé vselej, to dobro veste, in samó priporočal bi vam, da se jih odvadite, čim prej tem bolje.«

»Oho, to je pa vender že preveč!« vzklikne Vodè ves iznenádejan. »Kaj li morem za to, da se vêdete takó, kakor bi res hoteli zdajci v posteljo! Čemú vzdihate ondu pri mizi, ako vam ni nič? Sevé, da je obšla mêne takšna predrznost, to bi klicali sléharno kazen náme, vam pa je vse dovoljeno.«

Gospod Gregorij ga pogleda neizmerno hudobno, zajedno pa mu trepeče kakor notranji nemir v sivih očéh.

»Kaj? — Jaz ne vzdiham nikoli, zapomnite si to.«

»Tem bolje torej,« reče Vodè in se skloni čez svoja pisanja. »Žàl mi je, da sem vas nagovoril; dobre besede itak ni govoriti z vami. Danes celó ne.«

Molk nastane. Knjigovodja se porogljivo zareží in zopet séde k svoji mizi. To je gotovo, da bi ne bil kàr takó mirno pogoltnil ónih žalečih besed Vodétovih, ako bi ga ne peklo nekaj v srci kakor slaba vest. Bolan — kakó je prišla Vodétu ta misel? Ali morda vé, da je sinoči »pri zlati luni« použil več, nego je bilo treba, in da mu je prav zató danes jako slabo pri srci? Bog ne dàj — glava ga je bolela, ko se je vzbudil iz nemirnega spanja, kakor bi se mu hotela razpočiti; vsa soba se je sukala okolo njega, ko je stopil na noge! Resno je premišljal, ali bi ostal domá, ali bi šel v pisárno; napósled je zmagala navadna natančnost, in prišel je, toda takšen, da se kàr smili samemu sebi. In celó dve uri prekasno! Gospod Gregorij čuti, da se danes ne more tolikanj upravičeno zadirati na tovariša, in zató rajši molčí. Tudi se mu ne ljubi govoriti; najrajši bi naslonil glavo semkaj na mizo in spèč premagal óno slabost, katera ga obvzemlje od glave do nog . . .

Vse ga mrzí danes! Tobak ima tolikanj čuden ukus; številke v računskih knjigah mu plešejo pred očmí, vmes se utrinjajo iskre rdeče, modre in pisane, da mu vse miga pred pogledi, noge in roke se mu tresejo — ne, danes resnično ni za delo! Kdo vé, koliko brezumnostij bi še zapisal v svoje knjige, da bi ga bilo jutri groza samega sebe; saj čuti, da mu tudi misli niso popolnoma jasne, da mu kàr vrè v možganih — in evo je zopet! Ondu stojí pred njim lepa, vitkorasla, in težki dve kiti ji padata po ramenih, in ljubezniv nasmeh se ji ziblje na ustnicah! . . .

Gospod Gregorij se siloma premaguje, da ne vzdihne na glas, ne morda od bolesti, nego zgolj od prevelike togote. Kaj je naredil včerajšnji dan iz njega? Ali se mu je pogubila tista duševna moč, katere je brezuvetno treba, da je človek krepak tudi na telesi; ali se mu ne poleže skoro ta nepopisni nemir? V tej zatohli sobi nikakor ne, zunaj na zraku si mora ohladiti vroče čelo, in potem bode zopet vse dobro.

Nekoliko časa pomišlja; napósled odločno vstane in se odpravlja za odhod. Težko mu gredó besede iz ust, vender nekaj mora reči Vo-

détu, vsaj zaradi gospoda Zorca, ako bi slučajno prišel v pisárno in vprašal po njem. Zató stopi bliže k tovarišu in reče premišljeno:

»Vodè, govorili ste prav. Bolan sem; slabo mi je, in delati ne morem. To povejte gospodu Zorcu, ako bi vprašal po mêni.«

»Vidite,« prikima Vodè sočutno in vstane, »saj sem vas poznal précej na obrazu, da vam ni vse takó, kakor bi moralo biti. Lezite, gospod Gregorij, in várujte se; prav od srca vam želim, da se skoro pozdravite.«

In mladi mož mu proži rokó tako odkritosrčno prijazno, da knjigovodja nehotoma seže vánjo. Čudna senca mu izpreletí upali obraz, in okolo ust mu nekaj zatrepeče, kakor bi hotel izpregovoriti; vender stisne ustna in samó prikima v slovó. Nató odide počasnih in negotovih korakov.

»Mož je bolan«, mrmrá Vodè sam v sebi in gleda zamišljen na vrata, katera so zaprla za knjigovodjo, »siromak!« —

Dež je popolnoma ponehal; po nekod se je celó kazala nebesna modrina izmed natrganih oblakov. Ostri zrak je kàj blagodejno vplival na gospoda Gregorija, takó da se je čutil za dobro polovico zdravejšega. Dà, bilo bi mu morda celó popolnoma dobro, ako bi se mogel iznebiti ónega velikega nemira. Tudi ta nadležni spanec bi se že prebil kakó, saj gospod Gregorij ni otròk, ali dvojna težka zavest mu stiska dušo: prvič, da je ostavil pisárno, kjer jedino mu je mesto ob tem času, in drugič, da ga nekaj žene domóv, kaj, tega ne vé in tudi neče vedeti. Kaj tudi, za Bóga, bode o belem dnevi počel v temni svoji stanici? Ako ne léže v posteljo, delati nima pod milim nebom ničesar, in vender . . .

Gospod Gregorij obstane pred prodajalnico in gleda brez zanimanja vse óne lepe stvarí, katere so razpostavljene v izlogi. Dasi je popolnoma prepričan, da nima prav nobenega opravila domá, slepí vender samega sebe in siloma išče vzroka, ki bi upravičeval njega sedanje pohajanje. Zdajci zadovoljno prikima — sevéda mora domóv, videti mora, ali je venderle prišla stara Katarina, da mu pospravi po sobi; zakaj ako je ni bilo, treba bode iskati druge stréžnice, saj vender ne more nihče zahtevati, da bi si še sam postiljal in sam pospravljal po sobi, ko itak nima ničesar od življenja . . .

Zdrzne se. Ničesar od življenja! Ta misel se mu ni porodila še nikoli, nego vselej je poudarjal slovesno in zadovoljen sam s seboj, da se živí prav dobro takó, kakor živí on, da ne pogreša ničesar, in sedaj ta brezumnost! Ako jo razpleta nadalje, kaj li se mu kaže na obzorji prihodnjega življenja! Ločiti se bode moral dosedanjih navad,

zahajati morda celó med ljudi, da ne bode takó zapuščen; hoditi končno na veselice, v gledališče in kdo vé, kam še, iz kratka: sleči bode moral dosedanjega človeka in obleči novega, do cela drugačnega . . .

In odkod izvira vse to? Odtod, da je ona brezstidna déklica včeraj stopila čez prag njegove sobe! Gospod Gregorij čuti, kakó mu sili vsa kri k srcu, kakó ga duší v prsih kakor od neznosne bolečine. Dà, ona je kriva vsega! Ona se je zadolžila, da se je razvnel takó silno, da je srdit zabavljal stari Katarini, ki mu vender žive svoje dni ni storila ničesar žalega, nego vestno opravljala svoj pôsel že dolgo let; ona je provzročila, ako danes stara ženíca ni prišla na njega dom; ona je kriva, da je prišel sinoči takó pozno domóv, in končno ona je kriva, da je danes toli slaboten in nadležen, da je prav zató odšel iz pisárne in se zadolžil prve netočnosti v poslovanji, na katerem doslej ni bilo nobenega madeža! . . .

Gospod Gregorij globoko zasope in stopa dalje po robatem tlaku. Danes ne umeje samega sebe. Navzlic vsi krivici, katere jo mora dolžiti, obhaja ga celó čustvo, kateremu ne vé pravega imena. Ali je kesanje, ali je sram? Kesanje, da je bil sinoči takó brezoziren proti nji, sram, da ne zatrè óne mehkote, katera se mu čimdalje oblastneje šopiri v starem srci? Ako je pravičen, priznati si mora, da tisto vender ni bilo toliko zlò, ako je prišla v njegovo sobo namesto stare Katarine! In ker je že prišla, kakó bi bil zahteval od nje, naj molčí in končno molčé odide! Sevéda, mlada je, in mladi ljudje so živahnejši od starih ljudij, kakeršen je on. Nejevoljno zahrka. Kakeršen je on! Ne, takó star še ni, kakor bi si kdo mislil; krepak je tudi kakor le kdo. Starosti si neče očitati; ako Bog dá, živel bode še dolgo!

Takó premišljujoč že stojí pred svojim stanovanjem in stopa počasi po stopnicah. Stopivši v sobo, vidi vse prav takó, kakor je bilo, ko je odšel z dóma; žive duše ni bilo tukaj. Vender, morda je še prezgodaj, da bi bila prišla stara stréžnica; na jednajst gré šele, mimo tega se ni nikoli menil, kdaj mu prav za prav hodi pospravljat. Bolehna je tudi, vreme je bilo slábo, in zató ni nič čudnega, ako se nekoliko zakesní. Gospod Gregorij odprè okno in gleda precèj temno na ulice. Kaj je že premišljal spotoma? Res, tisto o starosti in da bode živel še dolgo, ako Bog dá. Hm, preprijetno ne bode to življenje, ako ostane táko, kakeršno je. Celó danes, ko mu ni prav za prav nič, čuti se tolikanj samotnega; kaj bi šele bilo, ako bi ga resnično podrla bolezen in bi ležal sam v tej pústi stanici brez strežbe, brez sléharnega človeka, ki bi mu izpregovoril tolažilno besedo? V

tej pústi stanici! Ali je res takó pusta, kakor se mu vidi danes prvič? Gospod Gregorij stopi od okna in se pazno ozira, zajedno pa se domisli vseh tistih izpremememb, katere je nekdaj nasvetovala stara Katarina — res, napačno bi ne bilo, ako bi se tù kàj izpremenilo, ondu zopet kàj popravilo! Ali najbolje: morda bi se kàr kazalo preseliti drugam, v lepši del mesta, ne pa prebivati v predmestji, kjer nima človek nobenega razgleda, nego je živ zakopan med štirimi stenami in nizkimi hišami!

Ubožno to pohištvo! Da stopi tujec v sobo, čudne misli bi ga obšle o njega lastniku. In brez dvojbe bi osupnil, ako bi slišal, da stanuje tukaj knjigovodja firme Zorčeve! Res, nekoliko premalo je držal náse, ne le kar se dostaje stanovanja in pohištva, nego tudi sicer. Nehotoma stopi pred oslepelo in razpoklo zrcalo ter pazno gleda óno starikavo lice, katero se kaže v njem. Marsikaj bi mu bilo očitati, precèj tudi obleki, katere takisto nekoliko vidi v zrcalu. Ovratnik ni takó bel, kakor bi se spodobilo; suknja je dosti ogóljena — hm, takó vsekakor ne smé več na ulice! Kakeršen je hodil doslej, bil je sevéda videti za deset let starejši; ali če se napravi nekoliko skrbneje, strmèč bi si morali priznati ljudje, da je gospod Gregorij jako postaven gospod, nekoliko resen sicer, vender pa mož, kateri kàj veljá in se tudi zavéda, kaj veljá!

Knjigovodja raztegne usta na zadovoljen nasmeh, prekriža roke na hrbtu in stopa nemirno po sobi. Napačna baš ni ta misel, katera se mu je pojavila prav sedaj. Ondu »pri zlati luni« ga bodo vzprejemali nekoliko drugače nego doslej, dasi ni posebno čutil, kakó prezirno se je časih ravnalo ž njim. Tudi stara Katarina bode nekoliko spoštljiveje gledala nánj — dà, kdo pa vé, ali še pride kdàj? Pónjo ne pojde, to je gotovo; tolikanj se ne bode ponižal. Ako bi ne bilo ničesar drugega, kdo li mu je porok, da ne najde na nje dômu n j e, lahkomiselne déklice, katera mu je do cela zastrupila včerajšnji in denašnji dan? Haha, vender pa bi bilo čudno, ako bi hipoma stopil prédnjo — kakó neki bi se vêdla? Hej, ali bi ji srdito zagorele tiste sinje očí, in jezno bi stisnila pest; jokala bi se morda celó od nejevolje, kakor se je jokala včeraj od žalosti! Gospod Gregorij si potegne z roko preko čela, kakor da hoče odgnati neprijetno misel. Ako dobro pomisli, to je bil včeraj res nekoliko pretrd; tistega o beraštvu ji ni bilo treba rêči; kàr nič ni bilo lepo. Vsi ljudje niso porojeni za bogastvo — no, dovòlj bodi; kaj pa more za to, da ga je razjezila z brezpametnim govoričenjem?

Kakó je že dejala? »Ej, resnično, redú nimate prav nobenega! Poglejte, kakó je vse razvlečeno, oh, in kakó je pusto in mrzlo v sobi vaši! In ta dim! In ta zaslepela okna! In óne velike pajčevine na zidu!« . . .

Knjigovodja položí prst na čelo in se globoko zamisli. Res, prav takó je dejala. Včeraj so ga razjarile te besede, danes se mu zdé precèj upravičene. Kaj pak, danes tudi misli trezneje nego včeraj. Lepo ni v njegovem stanovanji, to priznava tudi njega okó; jasneje še se kažó vsi nedostatki ženskemu očesu, ki je itak bolje vajeno takim stvarém nego moško. To ni nič čudnega — čemú pa so napósled ženske, ako ne za to, da pospravljajo in pobrisujejo sléharni prašek po sobi in da móžu, ki se ne utegne baviti z vsemi malenkostimi, strežejo ter lepšajo življenje? Stoj! Gospod Gregorij se zaloti pri misli, katera mu hipoma zatemní dosihdob precèj vedro čelo. Dà, nekdaj je tudi sam mislil takó, sanjal celó marsikaj lepšega, ali od tedaj — pustimo to! Takšne misli niso nič prida — sploh kaj mu je, da se udaja takim otročjim sanjarstvom, ki nikakor ne sodijo resnemu možu? . . .

Póldne bode, in Katarine še ni! Hitro stopi k oknu in gleda na ulice, nemirno, kakor mu ni navada. Zdí se mu, da mora stara ženíca zdajci priti okolo ogla, in ako ne ona, pa vsaj — nič, nikogar! . . .

»To mora biti drugače, vse drugače!« mrmrá gospod Gregorij, ko stopa po tesnih in temnih stopnicah; potem se molčé in zamišljen napoti k »zlati luni«. (Dalje prihodnjič.)

Sence noči.

Evo jih! Spet se mi bližajo sence noči,
Spet kopernenje iz njih se in ljubav rodí,
Ko se oziram vánje!
Evo jih! K méni samotniku v vas hité,
Bele, meglene mi nosijo njih roké
Čudne darove: sanje.

Bliže, čudni obrazi, strah me vas ni,
Saj sem navajen sladkih milih lažíj,
Ž njimi si dušo mamim!
Slikajte, varajte, pevajte sladkó,
Vender mi dovolite sočutno le-tó,
Da se nikoli ne vzdramim!

Ivan Bučar.

Dr. Vincencij Franul de Weissenthurn, slovenski pisatelj.[1])

Spisal Gr. Jereb.

(Konec.)

V Franulovi dôbi je bila slovenščina na tržaški borzi ravnopravna z laščino, zakaj borzno vodstvo je redno objavljalo cenovnike v slovenskem jeziku[2]); prelagal jih je bržkone Franul sam.[3]) Znana Kopitarjeva »Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark« je dala Franulu povod, da je spisal tudi on jednako delo Italijanom, kateri so silno potrebovali priročne slovnice za vsakdanjo rabo. Za to je imel Franul tem več vzroka, ker je Napoleon združil vse slovenske pokrájine v jedno upravno skupino. Ako je Franulov prijatelj Vodník zapel nesmrtno svojo »Ilirijo oživljeno«, zakaj bi se toli navdušen narodnjak, kakor je bil Franul, tudi ne udeležil národnega dela in bi ne pokazal Italijanom lepote svojega slovenskega jezika? Zató objavi v prilogi vladnega lista »L'osservatore Triestino« št. 7. z dné 21. prosinca 1811. leta nastopni poziv: »L' assoluta mancanza di una Grammatica Italiana-Cragnolina m'induse a racogliere delle regole ed osservazioni intorno a questo dialetto patrio, e mi eccita a dore ora alla luce un Saggio Grammaticale Italiano-Cragnolino.« Slovenski: »Popolni nedostatek italijansko-slovenske slovnice me je silil, da sem sestavil pravila in opomnje o tem domačem narečji, in me vzpodbujal, da izdam poskus italijansko-slovenske slovnice.« — Načrta tukaj ne navajam, ker je prav tisti kakor v slovnici. Koncem načrta pravi: »Nikakor ne dvojim, da se zdí učenje tega jezika stanovnikom ilirskih pokrájin malomarno. Zató vabim vse svoje domorodce na naročbo svojega dela, ki skoro izide; naj ga vzprejmó blagovoljno pótem naročbe. Cena izvodu je udarjena na 5 frankov, katere je plačati, kadar se knjiga prejme. Poštne troške plačajo naročniki samí. Naročila vzprejemajo v Trstu knjigotržnica Ivana Orlandinija in vdove Gnezde, na Reki Antona Orlandinija, v Ljubljani knjigotržnica Kornova.«

[1]) Čitaj v »Lj. Zvonu« XII. na str. 35. pod črto ne Jonner ampak Jenner; na str. 37. ne Pietragrossom ampak Pietragrosso.

[2]) Primeri točno ponatisnjeni izvirni cenovnik z leta 1810. v časniku »Edinost« št. 96., 1883. leta.

[3]) »Ljubljanski Zvon«, IX., na 410. in 411. stráni.

Za devet mesecev prinese zopet veselo oznanilo priloga vladnega lista „L'osservatore Triestino«, št. 76., z dné 21. kimovca 1811. leta. »Poskus italijansko-slovenske slovnice je natisnjen; čast mi je bilo rečeni poskus obširno razglasiti dné 21. prosinca l. l. Gospode naročnike vabim, da pošljejo po svoje izvode k pisatelju v zmislu naročila. Izvod se dobiva po šest frankov v Trstu pri Gaistingerji in vdovi Gnezdi, pa tudi pri pisatelji. V Ljubljani ima knjigo na pródajo H. W. Korn. V Trstu, dné 20. kimovca 1811. leta. Vincencij Franul de Weissenthurn«. Popolni naslov knjigi je: »**Saggio** | **Grammaticale** | Italiano-Cragnolino | composto da | Vincenzo Franul de Weissenthurn | dottore di Legge | Parte Teoretica | = Sbúdi ſe kranjſka Modriza | Sadoſti ſi ſpala do sdêj! | Al ní ozhítna pravíza | D' obúdena boſh sa naprej? | = Trieste, MDCCCXI. | Dalla Stamperia di Antonio Maldini. | Con Approvazione | 355 stranij v 8⁰. Šest prvih listov je brez zaznamenovanih stranij. Na drugi stráni zaglavnega lista je natisnjen latinski citat: Stupent in aliis (Linguis) vel Litterula parva artem transgredi, et paene propria Lingua vitium generat per singula verba. Res mira! tam magnos viros prudentiae deditos — cuncta haec in alienae gloriam transferre, et usum Scripturae in Lingua indigena non habere. Ottfried — Gottsched. — Na drugem listu, oziroma na tretji nešteti stráni, čitati je jako znamenito posveto, katero priobčujem tukaj v izvirniku in slovenskem prevodu.

A Sua Eccelenza il Signore **Francesco Serafino** Principe di Porzia, Conte di Ortenburg, Signore creditario di Prem, e Senoshezha, Lauterbach, Mailenhoffen ecc. ecc. Gran Cordone dell' Ordine Reale di Raviera di Sant' Uberto. ecc.

Nel consacrar a' grandi Mecenati le opere del loro genio due sentimenti egualmente ragionevoli animano, quanti mai[1]) sono gli scrittori.

Mirano in primo luogo a tributare un' omaggio pubblico al merito reale, od alle contingenze brillanti del Soggetto, cui si recano ad onore di contemplar o d' invocare a Protettor generoso; cercando in secondo luogo di porre all' ombra del medesimo i parti della loro penna, assicurando a questi un destino, qual più sanno, e fortunato e lusinghiero.

Avvene un terzo talora, ed è di esternare quei sensi, che credon dovuti alle beneficenze particolari, delle quali con munifica bontà cumulati, credono di non poter altrimenti, che con una solenne confession alleviar il peso, sempre dolce, sempre onorevole, e alle bennate anime, presente sempre.

[1]) Izvirnik ima »quan timai«, a prav je »quanti mai«.

Di quà gli elogj, le ricordanze, le suppliche, le quali ordiscono presso che tutte le Dedicatorie, che vengono in luce, e che hanno tutte quasi la sventura di costar pensieri, ed artifizio molto e di trovar leggitori, o niuno, o pochissimi.

Fortuna mia vuole, che mettendo sotto gli auspizj Vostri Eccelsi questa qualunque siasi fatica mia, d'elaborar una Dedica mestier non mi faccia. Poichè non si vedrà in fronte a questo libricciuolo il chiarissimo Vostro Nome, che ovunque sel porti fortuna, ei non dovrà far sapere nè quanto grande vi siete, nè quanto alto sollevi tra la nebbia di vetustissime generazioni la fronte illustre quella pianta, che dal Vostro Nome ossequiato uno degl' eletti suoi rami abbelisce, ed adorna. Posso tacer io tutto ciò, che tributo sarià di Vostra Grandezza, ed assicurarmi, che tutto quel mondo, che vi conosce, ed ammira, per me ne parla, e fa plauso; son certo alla ventura mia d'aver in Voi o Signore! il mecenate; e lieto auspizio da ciò prendo pel mio lavoro, ch' io pongovi a piè rispettosamente.

Questo solo forse potrebbe imputarmisi, ch' io di tanta venerazione pella sublime Persona Vostra, e da tanta riconoscenza, legato alla effusa Vostra munificenza, cosa si tenue messo mi sia in cour d'offerirvi, e la speri gradita, e accolta con la usata, e a Voi particolare bontà. Ma chi così pensasse nè di Voi, nè di me, nè della grammatica presente dritto ragionerebbe. — Non di Voi, che Filosofo vero, e della bella verità passionato amatore, gli oggeti mirate non dal verso della loro mole, ma da quello del vantaggio loro, e li prezzate tanto più, quanto in luogo di venirv' innanzi raccommandati da un lusso precario, in semplice arnese vi si affacciano, e risentonsi più della innocente spontaneità della bella natura. — Non di me, che avvolto tutto di per dover d'impiego nelle triche del Foro, nè ore ho da spendere in opera di lunghe veglie, e quando le avessi credo l'assumerla »d' altri omeri soma, che da miei.« —

Non finalmente della grammatica mia dritto ragionerebbe, poichè mostrerebbe costui d'ignorare, che io ho compilate le membra d'una lingua, che nata trà nostri monti, non osò finora cimentare, che pochi passi fuori del terreno ov' ebbe sua culla, e regna. Lingua quindi, che non ardisce di figurar ne' circoli, che non può accreditarsi come la lingua delle Grazie, e del Genio, nè sfogo altro ebbe finora, ne cultura altra che quella che natura, e bisogno le han procurata.

Ma lingua intanto che nacque trà que' monti, a' quali fortuna diede di risentirsi della Vostra Grandezza, d'esser felicitati della Vostra presenza, di presentarvi sovente, come a Signore loro, la candida semplicità de' loro omaggi. Ma lingua, che bisbiglia sicura, e cono-

sciuta all' orecchio Vostro, e che non meno delle altre, e più onorate, e più colte ha la gloria di suonar tra le vostre labbra medesime, ove si condisce del miel della scienza, e serve sovente di arredo ai concetti della più profonda metafisica dettati alla Vostra lingua.

Così pertanto io la Vi presento come vi offrirei un mazzolino di fioretti, che io m' avessi colti nei Vostri prati e nei boschi Vostri, sicuro, che più gradite vi tornerebbono quelle grazie, che la natura spontanea avesse educate sulle zolle neglette dal lusso, che non le più ridenti, che vi si presentassero armonizzate dalla mano interessata, ed artifiziosa d' un giardiniere.

Tutto questo oltrecchè giustifica la libertà di presentarmi al cospetto Vostro, con in mano un si tenue dono, mi conforta colla sicurezza, che Voi Filosofo, guardandolo nel suo lume, Voi amator della verità calcolandolo nel suo uso, Voi grande rapportandolo ai diritti che avete sulla mia venerazione, e sul mio sentimento; e degnerete d' accoglierlo con bontà, e vorrete guardarlo come una prova pubblica di quella servitù profondissima con cui mi glorio d' essere,

di Vostra Eccellenza

Umilissimo Servitore

Vincenzo Franul de Weissenthurn.

Prevod slôve: Prevzvišenemu gospodu **Frančišku Serafinu** knezu Porciji, grofu ortenburškemu, dednemu gospodu premskemu, senožeškemu, lauterbachskemu, mallenhoffskemu etc. etc., nositelju vélike svetinje sv. Humberta, kraljevskega redú bavarskega.

Posvetujoče velikim mecenatom dela svojega uma, navdušujeta pisatelje v obče dve jednako pametni čustvi.

Najprej namreč namerjajo javno počastiti pravo zaslugo ali sijajne dogodke predmeta s tem, da koga proslavé, zmatrajoč ga vrednim in imenujoč ga blagega pokrovitelja, v drugem oziru pa izkušajoč izročiti njega vplivu plodove svojega peresa, da jim zagotové zdravo, srečno in ugodno usodo.

Često je tudi še tretji namen, namreč izraziti jim óna čustva, katera so jim morda dolžni zaradi posebnih dobrot, s katerimi so bili blagodušno bogato obdarovani, in tedaj ne morejo drugače, nego da z javno izpovedjo olajšajo duševno težo, ki je sicer zmirom sladka, vedno častna in blagim dušam vedno pred očmí. Odtod hvala, spomini, prošnje, ki jih snujejo malone vsa posvetila, katera ugledajo beli dan in katera so navadno takó nesrečna, da stanejo mnogo premisleka in mnogo umetnosti, vender imajo le malo ali nič čitateljev.

Sreća je mêni, da mi ni treba izdelati posebnega posvetila, ko izročam prevzvišenemu Vašemu pokroviteljstvu ta svoj trud. Zakaj na čelu te knjižice ne bode stalo Vaše odlično ime, ker kamorkoli jo spremi sreča, ta knjižica ne bode razodevala niti Vaše mogočnosti, niti kakó visoko dviga med meglo najstarejših rodov odlične teme óno drevó, katero diči izvoljeno vejo spoštovanega Vašega imena. Vse to smem zamolčati, kar bi se lahko reklo o Vaši mogočnosti, in zavédati se smem, da vsi óni, ki Vas poznajo in se Vam čudijo, govoré o tem po mêni ter mi pritrjujejo; kar se dostaje mêne, gotov sem, da imam v Vas, gospod, mecenata: in dobro znamenje upam zaradi tega svojemu delu, katero Vam polagam ponižno pred noge.

Samó to bi se mi lahko očitalo, da sem sklenil v srci pokloniti Vam, do čegar odlične osebe me veže toliko spoštovanje in tolika hvaležnost radi obile Vaše blagodarnosti, takó majhno stvarco in da upam, da jo vzprejmete blagovoljno in posebno dobrohotno. Ali kdor bi to mislil, ne sodil bi prav niti o Vas, niti o mêni, niti o predstoječi slovnici. — O Vas ne, ker pravi modroslovec in vneti prijatelj lepe resnice, gledate stvarí in jih ne sodite po njih obsežnosti, temveč po njih koristi ter jih tembolj cenite, čimbolj Vam prihajajo pred očí v ponižni obliki namesto v ošabnem in potratnem razkošji ter se bolj razlikujejo po nedolžni odkritosrčnosti od lepe prirode. Niti ne sodijo prav o mêni, ki sem zaradi svoje službe ves dan zapleten v javne opravke ter mi ne ostaja časa, da bi ga rabil za dolgo bedenje, in najsi bi utegnil, menim, »da bi jemal težo z drugih ramen, a ne s svojih.« —

Tudi bi se ne sodilo upravičeno o slovnici, zakaj izpričalo bi se, da ne vedó, da sem sestavljal ude našega jezika, ki se je dosedaj, porojen v naših hribih, drznil storiti samó malo korakov iz óne dežele, kjer mu je tekla zibelka in kjer vlada. To je torej jezik, ki se ne usoja, da bi se šopiril v visokih krogih, ki se ne postavlja kot jezik Gracij in Genija ter dosihdob ni imel drugega odduška niti oblike od ónih, katere sta mu preskrbela priroda in potreba.

Ali jezik je to, ki se je porodil med ónimi hribi, katerim je usoda dopustila, da se ponašajo z Vašo mogočnostjo, da jih osrečuje Vaša navzočnost, da Vam čestokrat poklanjajo, kot svojemu gospodu, svojo nedolžno preprosto čast. Ali jezik je to, ki gotovo in poznan šepeče na Vaše uhó ter ima čast ne menj od drugih hvaljenejših in olikanejših, da ga govoré ista Vaša usta, kjer se navzemlje vednostnega medú, in često rabi v pomoč namislekom najtemeljitejše metafizike, katero izgovarja Vaš jezik.

Tukaj Vam zatorej predlagam darilo, kakor bi Vam nudil šopek cvetic, nabranih na Vaših pašnikih in po Vaših gozdih, in sem prepričan, da Vam bolje ugajajo óne, katere priroda sáma od sebe vzgaja na ledini, zapuščeni zaradi potratnosti, nego óne lepše cvetice, katere bi se Vam ponudile, ko jih je že skladno in umetno zbrala poželjiva roka vrtnarjeva.

Vse to ne opravičuje samó moje drznosti, priti pred Vaše obličje s toli ubožnim darom v roki, temveč osrečuje in zagotavlja me tudi misel, da ga bodete Vi, modroslovec, motrèč ga v njega svetlobi, Vi, ljubitelj resnice, poštevajoč ga v svoji rabi, Vi, odličnjak, z ozirom na pravico, katero imate do moje spoštljivosti in hvaležnosti, blagovolili dobrotno vzprejeti in blagovoljno poštevati kakor javen izraz najglobočje ponižnosti, s katero mi je čast biti

Vaše prevzvišenosti ponižni sluga

Vincencij Franul de Weissenthurm.

Posveta govorí sama jasno dovòlj o Franulovih nagibih; odveč bi bila vsaka razlaga. Semkaj naj postavim nekoliko podatkov o knezovem življenji. Frančišek Serafin Porcia[1]), humanist, porodil se je v Konjicah na Štajerskem dné 20. sušca 1755. leta, po drugih virih dné 21. sušca 1753. leta, umrl pa je v Benetkah dné 14. svečana 1827. leta. Bil je starodavnega plemenitega pokolenja; oče njegov je bil grof Aleksij (porojen 1713. leta, umrl dné 8. vélikega srpana 1760. leta). Frančišek Serafin Porcia, izvrstno vzgojen, oženil se je dné 4. svečana 1777. leta v 22. letu svoje dôbe z ogersko plemenito gospodičino Barbaro Jöchlingen. Zaradi te ženitve se je sprl s svojo rodovino, sosebno s starejšim bratom knezom in rodovinskim načelnikom Jožefom (porojenim dné 24. rženega cvéta, umršim dné 11. listopada 1785. leta). Do smrti svojega brata je živel mirno v »Krottendorfu« blizu Gradca. Po bratovi smrti nastopi rodovinsko načelništvo dné 7. listopada 1785. leta. — Frančišek Serafin Porcia je bil silno radodaren in res knežje plemenit značaj. Sedaj je imel vse pomočke, da je lahko delil dobrote na desno in na levo. Franul mu je postavil krasen spomeník, ko mu je poklonil delo svoje.

Na petem in šestem neštetem listu je natisnjen predgovor (prefazione), iz katerega naj postavim semkaj znamenitejše stavke, ki pričajo, da se je Franul prav živo zavédal slovanske svoje národnosti, dasi ni bil pristnega slovenskega pokolenja. Takó piše na mestu rečenem: Noi, che appartenghiamo similmente alla discendenza Slava,

[1]) C. Wurzbach, Biogr. Lexikon 23. Theil, pg. 117. in dalje.

che facciamo parte della nostra primitiva Nazione Illirica, che viviamo in una Città, il cui contado ha per dominante la sola lingua Cragnolina, — noi, che ci troviamo continuamento in relazioni col popolo Cragnolino, e che per mancanza della di lui lingua veggiamo compromessi persino gli affari nostri domestici, — non dovremmo noi esser egualmente animati dalla medesima voglia? non conviene a noi forse d'applicarsi allo studia d'una lingua, la cui cognizione ci si rende altrettanto utile, che necessaria? — Po naše: Nas, ki smo slovanskega pokolenja, ki smo del preprostega ilirskega rodú, ki živimo v mestu, čegar okolica je zgolj slovenska, nas, ki smo vedno v dotiki s Slovenci in smo v nevarnosti celó zaradi hišnih opravil, ako ne znamo jezika slovenskega, zakaj bi nas ne navduševale jednake želje? Ali ni dobro, da se učimo jeziku, čegar znanje je koristno in potrebno?.

Dalje pravi naš pisatelj: Lo Spirito nazionale, l'innata propensione alla patria favella, i nostri proprj interessi ne impongono non equivocamente un tal dovere, e ci provocano cotidianamente a familiarizzarci colla medesima. — To je: Národni duh, prirojena naklonjenost domovinskemu govoru in lastne naše koristi nam jasno kažejo to dolžnost vsak dan, da se seznanimo ž njim.

Ma come farlo, quando a noi Italiani mancano instruzioni grammaticali intorno a questo Dialetto? — Ali kakó hočemo, ako nam Italijanom nedostaje slovniškega pouka o tem narečji?

Egli è perciò, che azzardo d' avanzar questo Saggio Grammaticale Italiano-Cragnolino. — Uprav to je, da sem se drznil podvizati s svojim laško-slovenskim poskusom.

Dico Saggio, giacchè il mio lavoro non è, ch' un lavoro primizio[1]) — ristretto ad una raccolta di regole, ed osservazioni, le quali, circonscrivono le sole particolarità del Dialetto, senza entrare nell' analisi di ciò, ch' egli ha gio di comune colla lingua Italiana. — Pravim: poskus, zakaj moje delo je le začetno, skrčeno v pravila in opomnje, ki se omejuje na posameznosti narečja, ne da bi se spuščal v notranji ustroj jezikov, ki je podoben laškemu. —

Toliko bodi dovòlj. O slovniški ceni in veljavi mi ni treba govoriti, ker so to storili pred mano že drugi možjé: Metelko, Čop-Šafařík in prof. Jos. Marn.

[1]) Egli non contiene, che principj elementari dell Ortoepia, Prosodia, Ortografia, e dell' Etimologia.

Aforizmi o ljubezni.

Berilo gospé **Pavline Pajkove** dné 9. prosinca 1892. leta v »Slovenskem klubu« na Dunaji.

Prevzela sem nalogo, da vas za pol ure zanimljem, častita gospôda! Ali dosežem ta namen, tega ne vém; prisotni gospodje ste večinoma učenjaki in strokovnjaki, toda jaz sem preprosta ženska, katera zná povedati in popisati samó to, kar je čutila, videla in kar je skrbno opazujé in nekaj tudi po svojih izkušnjah nabrala in shranila v svojo last. Samó to so viri oskromne moje vednosti. To menda prizná vsakdo, ki je kdàj čital le vrstico mojih spisov.

Tudi za nocojšnje berilo sem si izbrala predmet, o katerem utegne po moji sodbi ravno rajresničneje soditi ženska, ker tičí vsa modrost njegova v čustvu in srci, o čémer je ženska najzvedenejša. Popisati vir, vrednost, moč in vpliv ljubezni bodi tedaj namen mojemu čitanju. Častite gospode pa že sedaj prosim potrpljenja, zakaj mé ženske čutimo in sodimo, kakor sploh o drugih stvaréh, takó zlasti o ljubezni različno od moških.

Ljubezen! Imenitna beseda, v kateri pólje morje čustev, ki ustvarjajo ali nebesa, ali peklo v prsih človeških! In vender, kdo bi mogel malovažno ali celó zaničljivo izpregovoriti to besedo? Predno premišljujem dalje o tem zanimljivem čustvu, rešim naj, kolikor môči, važno in težavno vprašanje: Kaj je ljubezen? Odkod izvira?

Bog, vir vsega stvarstva, vir je tudi ljubezni. Iz njega izvirajo kakor iz neusahnega vrelca čustva vsakeršne ljubezni, tolažeče, blažeče in osrečujoče človeštvo v vseh neizogibnih bédah in nadlogah. Bog in nikdo drug je ustvaril ljubezen; ona je blagodejni žarek njega svetlobe, ki razsvetljuje in ogreva vesoljno stvarstvo. Temen, pust, grobu podoben bi bil svet, da ne vladajo v njem glasovi srca. Dà, ljubezen je največja dobrotnica človeštvu. Samó ona nam nekoliko uglaja trnjev pot življenja, po katerem mora hoditi sléharni zemljan.

Navedimo nekoliko primerov! Mož in žena, ki se ljubita, srečna sta; v hiši, kjer otroci ljubijo roditelje in roditelji otroke svoje, biva pokoj, tudi kadar se naseli žalost in nesreča vánjo. — In prijateljstvo, katero teši dve nežni duši, in domovinska ljubezen, ki hrabrí, navdušuje junaka, in ljubezen do rôdne zemlje, od katere se topí sladko ginjeno celó najtrše srce, in sveta ljubezen do Bogá, goreča lju-

bezen do vere, vzvišena ljubezen do človeštva? — In še druga čustva ljubezni, niso li to zgolj dokazi óne neizmerne skrivnosti, ónega nebeškega žara, ki druži različne podlage življenja? — Vsekakor: ljubezen, bodi ji podoba kakeršnakoli, lepa je, nežna, sveta! Hvaljen On, ki je početek in konec vsake prave ljubezni!

Kadar dospè človek v óno dôbo, ko se zaklepajo brezskrbna otroška leta in se odpirajo duri ognjenih mladostnih let, tedaj ga vabi nekova tajna moč k óni svetlobi, katera sije na človeško žitje, odkar je Adam ljubil Evo v jasnem raji. Hitra, usodna je óna dôba, ko zahrepení srce po sočustvu, kakor hrepené pluča po čistem zraku, kakor iščejo očí svetlobe. Takrat ljubi človek, samó da ljubi: brez premisleka, brez preračunjanja in čestokrat tudi brez — upa. To potrebnost ljubezni je izrazil Viktor Hugo jako poetično. Mlado srce primerja trsu, ki se ovija vsega, do česar ga nanese slučaj, bodisi marmornatega stebra, bodisi grčavega lesenega kôla. Kadar človek hrepení po sočustvu, tedaj ljubi prvi prijetni prikaz, katerega slučajno ugleda, ne vprašujé, ali je predmet njega ljubezni vreden sočustva ali ne. Srce ima svojega čarovnika, vzor, kateri mu kaže ljubljeno osebo, ne kakeršna je res, temveč prestvarja jo po svojem ukusu, diči jo z lepoto, obseva z lučjo vseh popolnostij. Zató se napósled celó dogaja, da ljubi človek samó stvor svojega domišljanja, nikar da bi ljubil živo osebo.

Zdí se mi prav zató jako težavno, obče in določilno soditi o ljubezni, ki je in bode največja skrivnost vseh skrivnostij človeških. Stoletja in stoletja razpravljajo in razmotrivajo pesniki in pisatelji ta predmet, in vender je stara resnica vedno nova, ta namreč, da je na konci vseh preiskav ljubezen venderle največja uganka.

Prva ljubezen, ako je prava, ta je človeku navadno usodna. Izpremeniti mu utegne mišljenje in navade, prestvariti mu takó rekoč značaj. Ljubeči človek, zamaknjen v ljubljeno osebo, ima jo za vzor popolnosti — saj vémo, da je ljubezen slepa, da zmanjšuje in požlahtnuje tudi najhujše slabosti! — Ljubeči človek se torej trudi, da bi bil do cela podoben vzoru svojemu. Ko bi mogli vzbujati ljubezen samó blagi značaji, tedaj bi ljubezen nekamo prestvarjala dušo in ozdravljala vse človeške slabosti. Ali žàl, vsak človek, pošten ali nepošten, blag ali neblag, hrepení po ljubezni in ljubi; to pa je ravno, kar tolikanj neizmerno izpreminja način in značaj ljubezni.

Sv. Avguštin je tudi tega mnenja, trdèč, da se iz čiste in podle ljubezni rodé dobre in slabe navade.

Prva ljubezen, ako je prava, mogočna je časih takó, da se ne izpremení do konca dnij, da je ni môči pozabiti niti v starosti.

Vender vsakemu človeku ni vselej prva ljubezen najmočnejša. Ljubiti, iskreno ljubiti, more človek tudi dvakrat, trikrat in še večkrat — ali bodisi prvič, bodisi drugič ali večkrat, samó jedenkrat se oglasí to čustvo v njem tolikanj silno, da proti njemu omedlé vsa druga prejšnja ali poznejša čustva.

Nezvestoba utegne razrušiti to globoko ljubezen, smrt utegne razvezati nje vezí, čas zaceliti srčne rane, dani obet je môči pozabiti vzpričo nove in iskrenejše zaveze, vender se nobeno prejšnje nì poznejše čustvo ne dá primerjati prejšnjemu. In ta ogenj, ta iskrenost, ta skrivnostna moč, ta je povod, da je ljubezen večna!

V čém se loči prava ljubezen od neprave?

Ljubezen, ki se vzbudí, da ne vémo kdaj in kakó, ljubezen, katero vzgojí spoštovanje in češčenje, ljubezen, ki ne pozná sebičnosti, ki vse žrtvuje, vse odpušča, vse daruje; ljubezen iskrena in čista, katera kàr najviše vznaša mišljenje in čustvovanje naše, katera zaradi popolnega svojega zatajevanja ne uživa samó nebeških sladkostij, temveč tudi zemeljske bolečine, ker se nobeden zemljan ne more do cela iznebiti svoje naraví — takšna ljubezen je prava in samó takšna more biti tudi večna.

Naj podam še jeden primer prave ljubezni. Ako se v dveh srcih, katerima so znane nerazrušne zapreke, vender porodí prostovoljna, nepremišljena ljubezen in ako se srci bojujeta proti temu čustvu, toda njiju ljubezen navzlic vsemu boju in trudu venderle rase in plamení — tedaj smemo trditi, da je njiju sočustvovanje pravo, odkritosrčno, vzvišeno! Vprašati je samó, ali utegne tudi takšna mogočna ljubezen biti večna. Po mojem mnenji, ženskam dà, moškim ne.

Žensko srce je rahločutnejše nego moško; ženska čuti globočje, ljubi iskreneje; nje življenje je menj razmišljeno, nje duh bolj zbran, in zató si ustvarja iz sočustva do oboževanega malika nekakšen majhen svet, nekov višji vzor, nekova svetla nebesa! Ker se popolnoma udá temu snù, zató je do cela umevno, da ne more več prezreti nì pozabiti, kar se je toli močno utrdilo v nji. In takó ostane zvesta tej prazni mladostni senci do zadnjega diha.

Od možá ne moremo pričakovati kàj takega, in ako bi se tudi našli taki slučaji, izvestno jih je le malo.

Mož je menj občuten od ženske, ima premnogo posla, ima prijatelje, svoj poziv, politiko in razne druge stvarí, ki mu jemljó čas,

da bi premišljal svoje srce. In takó se ljubezen, katero je menda nekdaj čutil živo in resnično, polagoma ohlaja, dokler popolnoma ne otrpne. Končno, po nekaterih letih se iz težka še spomni ženske, katero je nekdaj ljubil; in ako se je spominja, domišlja se je kakor že davno preminulega pokojnika, po katerem žaluje le dôkaj hladno.

Ljubezen, katera ni prava, poraja se navadno iz zavêdnih omam telesne lepote; in kakor dobiva prava ljubezen hrano od notranjega vzajemnega sporazumljenja, od vzajemnega spoštovanja in češčenja, takó živí neprava ljubezen samó ob zunanjem blesku. Takšna ljubezen zagorí navadno kàr čez noč, toda prav takó nenadoma tudi ugasne. Nje ogenj, nikar da bi blagodejno grel, pokončuje vsa čustva, kakor uničuje huda burja najcvetnejše drevó. Spoštovanje, ki se šele poraja iz ljubezni, to je malo vredno; zakaj ko zamrè ljubezen, prestane tudi spoštovanje, in slabosti ljubljene osebe, katere nam je prej ljubezen prikrivala, zmanjševala, oblaževala takó modro, prikažejo se še večje. Zgodí se potem preslepljenemu zaljubljencu kakor otroku, katerega je omamila svetla kresníca: kadar jo po velikem trudu ujame, ugleda — nelepega črva!

Takšna ljubezen traja navadno jako kratko, in kdor takó ljubi, izpreminja svoje vzore, kakor menja mesec na nebu podobo svojo. Takšna ljubezen je podobna cvetici, katero držimo nekaj časa lepo in dišečo v roki in jo potem zavržemo, ne da bi količkaj žalovali po nji, ker smo ugledali krasnejših.

Sicer pa bi se takšno čustvo niti ne smelo imenovati ljubezen. Hipna trma, izvirajoča iz razgrete domišljije, zunanjega bleska, gmotnega dobička in drugih neblagih okolnostij, ne pa iz srca, čustvo, ki utegne samó za nekaj časa mamiti srce in glavo, potem pa ugasne — to ni čustvo ljubezni, temveč slabost, brezumna trma, pregreha! Prava ljubezen se ne omadežuje nikdar! (Konec prihodnjič.)

Razvila se je roža . . .

Razvila se je roža,
Ko bil pomlajen svet;
Razvil se mêni v duši
Ljubezni mlade cvet.

Zvenela roža v nôči,
Zbledèl je moj obraz —
Strupén je mraz prirode,
Strupén življenja mraz!

Alenka.

V odgovor.[1]

V prvi štev. let. Zvona uči neka razprava, kako pišimo lastna staroklasiška imena. Pa ne govori samo o lastnih imenih, ampak izpodriva sploh tuje črke v tujih besedah, na pr. *th*, *x*, *y* in podvojene glasnike, menda tudi *ae* in *oe*. V ta spis je vpleteno po nepotrebnem tudi moje ime, zato kratek odgovor.

Grajano pisavo tujih besed smo **skupno** ustanovili in sprejeli prestavljaje latinsko-nemški slovnik Rožekov. Ozirali smo se pri tem v prvi vrsti na latinsko-hrvaški rječnik, katerega so izdelali slovenski (Valjavec, Žepič) in hrvaški učenjaki. Ondu so tuje besede prav tako pisane, kakor smo jih mi pisali.

Enako so sprejeli praktični Rimljani za grške besede črke *th* in *y*, ker so ju drugače izgovarjali, kot *t* in *i*; in čeprav so imeli za svoje besede črko *f*, rabili je niso za enak grški glas, nego *ph*, na pr. Phaedrus. Enako je tudi cirilica sprejela posebne črke za *th*, *ps*, *x*, *y* v tujih besedah.

Da mi nimamo govoril za take glase? Tega gospod pisec sam ne verjame, ker v novejših lastnih imenih odobrava tujo pisavo: Bürger, Goethe, Schiller; Boccaccio, Byron, Victor Hugo; Przezdiecki, Przezstrzelski, in sam piše Wiesthaler. Niti podvojenih glasov naš narod ni odslovil; vsakdo loči natanko polletje od poletja.

Kje tiči tedaj napaka? V šoli. Ko bi se mladina naučila pravilno tuje besede izgovarjati, nikomur bi ne presedali *th*, *y*, *ae*, *oe* in podvojeni glasniki.

Jaz pri tej pisavi nimam niti krivde niti zasluge. Ostalo mi ni druzega, nego da sem se držal sprejetega načela, in sicer v prvih Vadbah popolnoma, ker so se tiskale ob enem s slovnikom, v drugih pa in v latinski slovnici s to spremembo, da sem za glas *k* in *f* pisal *k* in *f* nam. *c* in *ph*, na pr. konjunktiv. Pisava v slovnici je torej krenila, kjer je bilo mogoče,

[1]) Gorenji odgovor smo prejeli že v drugi polovici meseca prosinca, ko je bila natisnjena šele polovica prof. Bežkove razprave. Akotudi se je naš list že od nekdaj potezal za pisavo staroklasiških imen, kakeršno zagovarja g. prof. B., vender smo odgovorili g. prof. K., da vzprejmemo odgovor, da bi pa bilo vsekakor umestneje, ako bi odgovarjal šele po dovršeni razpravi, ker bi bilo tedaj še časa dovòlj. Gospod prof. K. nam nató ni odgovoril ničesar, pač pa nam je v minulem meseci poslal jako rezko dopisnico, na kateri govorí o »revolverpressi« i. t. d. in odločno zahteva, da se priobči njega odgovor, zakaj: »Kdor napade sprejema, je dolžan tudi odgovor sprejeti«. Mi sevéda ustrezamo g. profesorju in priobčujemo njega odgovor, précej za njim pa pojasnila g. prof. Bežka, ker nam je do tega, da se razbistrí in dožene to vprašanje.
Ured.

na ono stran, katero g. pisec zagovarja; lastna imena v slovenski obliki se ondu sploh ne jemljejo v pôštev; vendar pravi g. Bežek, da sem je ravno v slovnici tiral do skrajne doslednosti. Kdo bi vse premislil, predno govorí! To bi moral kak Prometej biti.

I kaj smo tako strašnega storili, da nas dregajo zdaj z nezrelimi dokazi? Postavili smo se javno na didaktično stališče.

Didaktika, zlasti na nižih stopnjah, zbližuje predmete, katere med seboj primerja. Ako se učencu narekuje: Cyrus, Themistokles, *y* in *th* pravilno izgovarjaje, bo v njegovi latinščini menj pomot, kot če rečeš: Cir, Temostokel. Takisto je s knjigo. Če vidi tuje besede, ne samo lastna imena, tako pisana, kakor se imajo izgovarjati, nauči se jih tudi pravilno izgovarjati.

Doktrinêrji pa in drugi pedanti narede okrog predmeta debelo in visoko ograjo, da jo potem ali prebijajo ali čez njo lezejo, ali pa odganjajo z njo učence. Vsak po svoje. *Kermavner.*

V obrambo.

Al pràv se piše káwa ali káſha
Se šóla nóvo-čèrkarjov serdíta
Z ljudmí prepíra stáriga kopíta,
Kdo njih pa právo tèrdi, to se práša.

Takó menda poreče mnogokateri naročnik „Zvonov“, ko mu pride pred očí g. prof. Kermavnerja odgovor in moja obramba. Nehoté morda vzdihne: „Bog pomagaj! Že zopet azbučna vojna!“ No, naj se pomirijo gospôda čitatelji; g. profesorja K. odgovor je, kakor so se uverili, ne samó jedernat, ampak tudi kratek, in tudi jaz se bodem potrudil, da se ognem gostobesednosti.

Zagovor moj pa tudi smé biti kratek; uprav lakoniški bi lahko pozval g. Kermavnerja: „Čitajte moj spis v prvih dveh številkah letošnjega ‚Zvona‘, zakaj tamkaj najdete povoljnega odgovora ne samó vsem ónim pomislekom, ki ste jih našteli, ampak tudi še drugim, ki bi se utegnili dvigniti proti domači pisavi staroklasiških lastnih in drugih imen.“ S tem bi bila pravda od moje strani končana, zakaj to smé vsakdo zahtevati od literarnega svojega nasprotnika, da preporni spis prebere; vender je g. prof. K. mojo nezrelost toliko preziral, da je ta odgovor spisal in poslal uredništvu „Zvonovemu“, še predno je izšla 2. številka; a niti tega, kar sem napisal v 1. številki, spoznal ni vrednim paznega čitanja, drugače bi se mu ne bilo pripetilo, da navaja proti domači pisavi takšen razlog, o katerem sem razpravljal že ondu (glej na mestu rečenem str. 45. o rimski pisavi grških tujk).

Možno se mi je bilo ozirati v svojem spisu na vse óne razloge, ki se upirajo domači pisavi, a podpirajo izvirno pisavo staroklasiških imen, in to zategadelj, ker sem bil prisoten pri skupščini gimnazijskih učiteljev, ponajveč filologov, katero je sklical g. ravnatelj Wiesthaler baš v ta namen, da reši to vprašanje. Prišli so na tisto zborovanje skoro vsi óni gospodje, ki so z g. profesorjem K. vred določili pisavo latinskih učnih knjig; tedaj sem lahko čul in sem si tudi zabeležil vse vzroke, ki govoré za to ali óno pisavo, in sem se tudi sam udeležil debate. V le-tej se je končna zmaga v obče z nekimi ustopki nagnila na óno stran, katero zagovarja »Zvon« že od nekdaj. Iz tega gg. čitatelji lahko presodijo, ali sem bil dovolj pripravljen in podkovan, da sestavim spis, ki je bil potemtakem skoro samó nekakšno poročilo o omenjeni skupščini; saj se mi je pri tisti priliki celó poverila izrecno ta naloga, češ da se pošlje zapisnik o naših razpravah v presojo tudi učiteljskim zborom drugih slovenskih gimnazij. Tóda mislil sem, da je bolje, ako objavim o tem sestavek, ki ga lahko čita tudi širše občinstvo, nego da napišem poročilo, namenjeno samó omejenemu krogu. — Po vsem tem mi slavno čitateljstvo menda verjame, da sem g. profesorja K. psovko o „nezrelih dokazih“ prav hladnokrvno požrl.

Rad pa priznavam in iskreno se kesam krivice, katero sem storil g. profesorju K., da sem v svoj spis vpletel njegovo ime; vidim, da mu je bilo to jako neljubo. Prav žàl mi je, da nisem namesto »Kermavnerjeva teorija, K. pravopis« i. t. d. rabil splošnejših izrazov, n. pr. »antikni ali antični pravopis, izvirna pisava« i. t. d.; morda bi se bila s tem preprečila vsa polemika. Ali v zadoščenje g. profesorju izpovedujem, da nisem hotel njemu nikakor podtikati kake odgovornosti za tisto pisavo niti ga grajati kot nje očeta; saj mi je bil znan iz óne skupščine njen početek. Rabil sem marveč popolnoma „bona fide“ njegovo ime, in to brez kakega častnega naziva (gospod, profesor), zaradi kratkoče, kot nekakov tehniški izraz. To pa sem menil, da smem storiti tem lože, ker je s tistim pravopisom pisan i Rožkov slovar (1882.), i njegove vadbe (1882., 1883.) i njegova slovnica (1885.). Takisto se je g. ravnatelj Wiesthaler, menda tudi radi kratkoče, v predgovoru svojim vadbam (za drugi gimn. razred, 1886.) izrazil takó-le: »Pravopis slovenski uravnan je tudi v tem delu vsaj v obče po Kermavnerjevih učnih knjigah.« — Odkrito pa naj povém: niti sanjalo se mi ni, da bi moja pisava utegnila razžaliti g. profesorja Kermavnerja. Da sem napisal ta-le stavek: »To načelo je tirala do skrajne doslednosti slovnica prof. Kermavnerja, ki je v svojih prej izšlih ‚Vadbah‘ še nekoliko omahoval«, k temu me je napotilo to, ker sem v njegovih vadbah (Prvi del) čital razno oblikovana lastna imena, a tem raznoterim oblikam nisem vedel pogoditi pravila. N. pr. na stráni 3. čitamo: *Scipio Afričan, C. Marius* poleg

Rhen in *Dunav*, *Karthago* poleg *Korinth* in *Numantija*, — Pozneje ukrenjene izpremembe gledé na glasove *c* in *k*, *ph* in *f* pa so mi bile znane iz óne skupščine.

Sedaj samó še dve tri pripomnje, da vsaj nekoliko spopolnim nezrele svoje dokaze z ozirom na g. profesorja K. nasprotne dokaze.

G. prof. K. piše: »Enako so sprejeli praktični Rimljani za grške besede črke *th* in *y*, ker so ju drugače izgovarjali, kot *t* in *i*« i. t. d. – Ne vém, ali so bili Rimljani bolj praktični v starejših časih, recimo pred Ciceronom, ali pa poslej, toliko pa vém, da so rabili omenjeni črki, takisto črke *z* (v novič), *ph* in *ch* šele za Cicerona ali malo pred njim. Poslušajmo, kakó piše o teh črkah tujkah W. Corssen „Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung der lat. Sprache," Leipzig 1868, str. 12. in 13.:[1]) „Einen Zuwachs erhielt nun das Lateinische Alphabet zunächst durch die Wiederaufnahme des verloren gegangenen Z aus dem Griechischen Alphabet. Dieses erscheint in altlateinischen Inschriften nur vereinzelt, ist aber schon zu Ciceros Zeit, wie bereits oben nachgewiesen ist, in der Bücherschrift für Griechische Wörter und Namen gebräuchlich. Das Griechische Y wird in älteren Lateinischen Inschriften gewöhnlich durch V wiedergegeben, selten durch I, ist aber zu Ciceros Zeiten schon gebräuchlich geworden, also gleichzeitig oder wenig später als Z aus dem Griechischen Alphabet aufgenommen und mit diesem an das Ende des Lateinischen Alphabetes angefügt worden. Aber Y und Z gelten den Römern immer als Griechische Buchstaben, sie haben nie Römisches Bürgerrecht und Römische Namen erhalten." — Navedši pomnoženo latinsko azbuko nadaljuje Corssen tako-le: „Etwa gleichzeitig mit der Aufnahme des Griechischen Y und Z in das Lateinische Alphabet machten die Römer Griechischer Aussprache und Schrift ein weiteres Zugeständniss. Während sie nämlich in der ältern Zeit statt der Griechischen Aspiraten φ, χ, ϑ, für die sie keine entsprechenden Laute in ihrer Sprache hatten, in Griechischen Lehnwörtern und Namen p, c, t sprachen und schrieben wie statt des Griechischen ζ s oder ss, statt des Griechischen υ u, seltener i, weil sie überhaupt die Wörter, die sie aus dem Griechischen entlehnten, in Lautgestaltung, Wortbildung und Wortbiegung sich mundgerecht machten und latinisierten, fingen sie gegen die Zeit des Cimbernkrieges an, den Laut jener Aspiraten durch ph, ch, th zu umschreiben, weil die Gebildeten die Griechische Aussprache derselben nach-

[1]) Corssenove besede navajam doslovno, izpustil pa sem citate. Naj mi gg. čitatelji oprosté dolgi nemški izvadek, ki mi podaje izborno dokazilo; da bi ga bil prevédel, to mi radi natančnosti ni kazalo.

ahmten (to je tista rimska praktičnost!) Nach etwa halbhundertjährigem Schwanken zwischen der ältern Aussprache und Schreibweise ward dann die letztere in der Sprache der Gebildeten und in der Litteratur zur Regel. Aber da die Volkssprache fortfuhr, in alter Weise Griechische Namen zu latinisieren, findet sich in Inschriften der Kaiserzeit statt ph, ch, th vielfach p, c, t, für ph in der späteren Kaiserzeit auch f geschrieben. Unwissende Abschreiber von Inschriften, welche die Aussprache und Schreibweise der Gebildeten nachahmen wollten, aber nicht sicher wussten, wo dieselbe berechtigt sei, schrieben gelegentlich auch falsch ph, ch, th statt p, c, t. Ebenso erklärt sich die in den Noten des Tiro und Seneca vorkommende Schreibweise th für s, da das Griechische θ assibiliert gesprochen wurde."

Ali ni bilo pri Rimljanih do pičice takó, kakor je sedaj pri nas? Vse do najnovejšega časa smo dobro ali slabo izhajali z oskodno svojo azbuko, prej bohoričico, sedaj gajico; naši Vodníki in Prešérni, Levstiki in Stritarji so se zadovoljevali ž njo. Vse poskuse, spopolniti jo z nekaterimi novimi znamenji, zavrnil je národ odločno. Toda glejte! V devetem desetletji devetnajstega stoletja smo se po mrvici poslovenjenih latinskih šol hipoma vzpeli do óne ciceronske omike in posnemamo takó izvrstno tujih jezikov glasove (o katerih izreki se sicer učenjaki še vedno prepirajo), da moramo po vsaki ceni prav kakor izobraženci rimski uvêsti nekaj novih pismenk v oskodno azbuko svojo. Da nas nevedni národ — profanum vulgus — ne more slediti na tem poti, kaj nam omikancem do tega! Napósled — če ne prej, vsaj čez poldrugo stotino let, ko se bode pisalo leta 2000. in nekaj čez po Kristusovem rojstvu — vender zmagamo!

G. profesor K. piše: „Kje tiči tedaj napaka? V šoli. Ko bi se mladina naučila, pravilno tuje besede izgovarjati, nikomur bi ne presedali *th*, *y*, *ae*, *oe* in podvojeni glasniki." — Aha, šola je torej tista panaceja, ki nam pomore do zmage! Sedaj šele umejem, zakaj je stoletja trajala pri Rimljanih óna borba med izobraženci in nevešćim národom; šol niso imeli, vsaj toliko ne, niti takšnih, s kakeršnimi se ponašamo mi. Mi pridemo mnogo hitreje do zaželenega zmotra, in skoro jame naš národ ***klassik*** in ***gymnasij*** izrekati vse drugače, pravilneje, negoli do sedaj, ko ga je motila barbarska pisava ***klasik*** in ***gimnazij*** ali ***gimnazija.*** Oj, ti zarobljeni Prešéren, ki si se drznil klasiško besedo klasik izgovoriti celó gorenjski — debelo, po bezjaški —! Razlika med izrekama ***klasik*** in ***klassik*** pa je menda ista, kakor med ***poletje*** in ***polletje***, kaj li?

Ko je pokojni Miklosich izustil imenitni rek, da glasoslovni zakoni niso naravni zakoni, tedaj bi bil pač moral pripomniti, da gré med óne činitelje, ki pretvarjajo glasoslovne zakone, šteti sósebno tudi — šole!

Toda še jeden razlog je, ki podpira vzprejem tujih črk: „Enako je tudi cirilica (recte: cyrillica) sprejela posebne črke za *th*, *ps*, *x*, *y* v tujih besedah.“ — Dà, ta razlog nam je pa popolnoma sapo zaprl, odkrito priznamo, da se ga nismo nádejali! Sedaj pa kàr orožje iz rok! Drugega ne morem, nego da svetujem g. Lamurskemu in drugim književnikom, ki bi radi priredili cirilico za slovenščino, naj se gotovo poprimejo tudi ravno navedenih cirilskih pismenk. Potem naj se cirilica ruska, srbska in bolgarska skrijejo pred našo! Toda vzprejeti ne smejo samó óne četvorice, ampak tudi vsa tista »znamenja, s katerimi so staroslovenski pisci, hlapčevski posnemajoč Grke, grdili zlasti samoglasnike ob začetku.« (pr. Miklosich, Altslavische Formenlehre in Paradigmen, str. XXXIV.) Sicer natančnost ne bode popolna!

Ker g. prof. Kermavner v odgovoru napósled omenja »dokrinêrjev (recte: doctrinarjev) in drugih pedantov«, tedaj nastane vprašanje, kateri so ti; ali óni, ki so v svoji preproščini uverjeni, da sicer naša národna pisavá ni popolnoma dovršena, da pa vender jako lahko izhajamo ž njó, kakor nas učí izkušnja (gl. Miklošičevo berilo za osmi gimnazijalni razred, na Dunaji 1865., str. 5.) ali pa óni, ki mislijo pospeševati natančnejšo izreko tujk s tem, da pišejo *klassik* in *gymnasij*? Razsodbo o tem vprašanji smehljaje prepuščam slavnemu čitateljstvu.

V. Bežek.

LISTEK.

Iz odborove seje »Matice Slovenske« dné 9. sušca. — Zapisnik poslednje seje se odobrí; zapisnik o seji gospodarskega in književnega odseka z dné 20. prosinca in dné 5. sušca je na ogled. — Na znanje se vzprejme poročilo gospodarskega odseka o nekaterih izpremembah pri hišnih strankah in o računih poslednje dóbe. — Za letos se izdadó tri knjige: 1. »Letopis«, urednik prof. *A. Bartel.* Knjiga izide v »Národni Tiskarni.« 2. »Goriška«, spisal prof. *S. Rutar.* Knjiga izide pri Milici. 3. »Z ognjem in mečem«, povest; prevel iz poljščine po Sienkiewiczi *M. M.* I. in II. del. Knjiga izide z ilustracijami v tiskarni F. Šimáčkovi v Pragi v obliki češkega prevoda. Prvi dve knjigi se natisneta v 2500, zadnja pa v 2700 izvodih. Obseg vseh treh knjig je preračunjen na 55 pól. — Kot založna knjiga izide v drugem natisku pri Albrechtu v Zagrebu »Slovenska stenografija«, spisal prof. *A. Bezenšek*; obsezala bode 6—7 tiskovnih pól. — Pokorny-Tuškov »Prirodopis rastlinstva« se tretjič ne bode izdal in zalagal, ker ne dopušča gmotno razmerje. Šolska predstojništva se utegnejo pogoditi z drugim založnikom, ki izdá to knjigo morda z deželno podporo. — Zamudne člane, ki plačujejo udnino šele potem, ko so knjige že razposlane, napotiti je na knjigarje. Le kdor redno plača v prvi polovici vsakega leta, ima zagotovljene knjige dotičnega leta. — Na razpis častnega darila je došla »Matici« povest »Dudka«, ki pa ni ustrezala zahtevam. Druga povest »Mešetar«, katera se je vrnila pisatelju, da jo nekoliko predela,

doslej še ni bila predložena iz nova. — Nekatere izpremembe v poverjeništvu se vzprejmó na znanje. — Več društev in posamičnikov je prejelo založne knjige. — Russelova knjigarna v Münstru si je izprosila za svoj katalog več pojasnil o društvenih knjigah; nje prošnji se je ustreglo. — Knjižnica se je pomnožila od zadnje seje za 98 knjig, zvezkov in časopisov, največ slovenskih, ruskih in čeških. — Umrlo je v zadnjem času 5 ustanovnikov. — Za lani je plačalo udnino 1747 letnikov, za letos doslej 359; od zadnje odborove seje je pristopilo iz nova 29 društvenikov, in sicer 1 kot ustanovnik (izmed letnikov) in 28 letnikov.

Nov dijaški list »Vesna« je začel izhajati v Celji pri D. Hribarji. »Vsebine je leposlovno-znanstvene, vender pa ne izključuje dnevnih vprašanj, ako so tesno združena s kulturnim napredkom Slovanov«. — »Vesna« izhaja po jedenkrat na mesec na jedni pôli in stane za vse leto gld. 1·50. Uredništvo novemu listu je na Dunaji VIII., Wickenburggasse 12, naročnino pa vzprejema Dragotin Hribar v Celji. — Ta novi list naznanjamo, ker se nam je poslal na ogled; priporočati ga pa ne moremo. Kritika se je izrekla o njem jako neugodno in ga označila za nepotrebnega. Književnim poskusom sploh ne kaže ustanavljati posebnega lista, nikar še takšnim, kakeršne podaja prva številka „Vesne“. Več govoriti se nam vidi nepotrebno, ker se list, takó pisan, itak ne more vzdržati.

»Črna Gora« se imenuje pripovedna pesem, katero je zložil prof. *J. T. Turkuš* v Gradci. Knjižica obseza 22 stranij in je posvečena knezu in škofu dr. M. Napotniku. Dobiva se po 20 kr. izvod. Naslov: Prof. Turkuš, Graz, Lessinggasse 22. — O priliki mordą kàj več.

Slovenske šolske knjige. V spopolnitev naše beležke v poslednji številki bodi omenjeno, da je deželni zbor kranjski za izdajanje slovenskih šolskih knjig v letu 1892. zopet dovolil 2000 gld. iz deželnega zaklada. — O knjigi prof. Orožna prihodnjič.

»Gorske cvetlice«. Slovenski napevi za čvetero in petero mešanih glasov zložil *Janez Laharnar*. Takó je naslov zbirki, obsezajoči sedem mičnih, v preprosto národnem duhu zloženih pesmij. Pesemce kažejo skladateljevo nadarjenost za preproste, lahke melodije. Priporočali bi gospodu skladatelju, da to nadarjenost svojo še kolikor môči izobrazi s studijami dobrih skladeb slovenskih in drugih národov. Zaradi prijetne preprostosti, lahkote in časih srečno pogojene ljubkosti posamičnih pesemc priporočamo slovenskim mešanim zborom to skladateljevo četrto delo, katero je tudi sam založil. Srečno so v omenjenem zmislu pogojene pesmi »Pozdrav«, »Planinska roža« in »Potoki tecite«. Nekatere hibe, katere so še v delu, popravijo lahko izvajajoči dirigentje samí. Pesmi je dobiti pri skladatelji ali pri Blasnikovih naslednikih v Ljubljani. Cena jim je 50 kr.

Koncert »Glasbene Matice« v dvorani filharmoniškega društva dné 12. sušca je bil preimeniten dogodek ne samó za Ljubljano, ampak za vse Slovenstvo. Kar so obetali pevci lani, ko so osnovali novi pevski zbor v „Glasbeni Matici“, to so sijajno zvršili pri zadnjem velikem koncertu. Sedaj smelo trdimo, da smo se Slovenci tudi na tem polji popeli do umetniške višine, katere nam odslej nihče ne more utajiti. Blagodejno bode vplival ta pojav na vse Slovence, vzpodbujal jih in jim krepil prepričanje, da mali naš národ še ni izgubljen, ko ima v sebi toliko življenske moči! — Vzpored koncertu je bil bogat in sestavljen umetniški premišljeno, ker je zgolj zasluga mladega in nadarjenega pevovodje g. *M. Hubada*. — Prva in zajedno glavna točka je bil **Dvořákov 149. psalm.** Anton Dvořák, porojen dné 8. kimovca 1841. leta v Nelahozevsi pri Kralupu na Češkem, sedaj profesor na praškem konservatoriji, mora se poleg Smetane, Napravnika, Zdenka Fibicha, Bendla, Nesvatbe in drugih prištevati najplodovitejšim skladateljem češkim. Njegove genijalne skladbe niso samó znane v ožji domovini njegovi, ampak pridobile so si že splošno svetovno priznanje in se izvajajo po vseh večjih mestih evrop-

skih in ameriških. Nemci, sósebno na Dunaji, prezirali so jih res nekaj časa, toda skoro je prevladalo tudi med njimi trezno in nepristransko mišljenje. Dvořáka znači neutrudna delavnost (sedaj šteje že opus 90.), prirojena izvirnost in mojsterska dovršenost v vsebini in obliki. Neusahni vir lepih melodij so mu češke národne pesmi, katere združuje z najnovodobnejšim, do cela dovršenim glasbovanjem.

Najnovejše velike skladba njegove so: op. 89. véliki requiem, op. 88. četrta simfonija in op. 84. velika opera „Jakobin". Tudi psalm (op. 79.) pripada vrhuncu umetnikovega glasbovanja, zakaj pred njim so bile že zložene svetovno-znane skladbe, n. pr. 3 simfonije, 2 oratorija, 2 operi in veliko število orkestralnih in kamornih kompozicij. — Psalm je mogočen slavospev Stvarniku. Vzvišena pesniška snov in slavnostni glasbeni izraz z mogočno instrumentacijo takó silno pretresa poslušalca, da trepeče pred vsemogočnostjo Najvišjega; zajedno pa povzdiguje njegov duh do nevidnih višin božjih. Uvod mirno pričenjajo vijoline, njim se polagoma pridružujejo lesena in pihalna trobila, takó da napósled narase jakost in obsežnost glasov, ki so izvedeni na orgeljskem basu, obsezajočem osemnajst taktov, do velikanske, skoro nepregledne obilosti, kar slikovito znači, da se bode vršilo nekaj veličastnega. Sedaj pričenja pevski zbor: „Nova pesem Stvarnika poslavi!" Prvi del je homofonski stavek, izvêden sedaj četveroglasno, sedaj zopet menjajoč ženski in moški zbor. To izvajanje in slavnostni slog v obče se dasta primerjati le najboljšim slavospevom v Händlovih oratorijih. Zanimljivo je pri Dvořáku sploh, kakó razvaja harmonijo od dominante preko oddaljenih tonovih načinov na toniko. Tudi v psalmu napravlja razvajanje od c-dura preko b-dura na a-dur velikanski vtisek. To višje in višje popenjanje nam lepó izraža brezmejno mogočnost božjo. Značilno svojstvo čeških národnih pesmij so pogoste sinkope. Tudi v psalmu so uporabljene in ker nastopajo v mnogoglasnih akordih, zató je njih učinek zlasti za slovensko uhó domače-prijeten. V srednjem stavku prvega dela so glasovi v prosti ožini na 16 taktov obsežnem orgeljskem basu figurovano izvêdeni in prehajajo preko oddaljenih harmonij jednoglasno od dominante na toniko. Starega pravila o glasbeni trozložnosti se Dvořák izogiblje; ponavljanje prvega dela zaznamenuje le kratko v štirih taktih, končuje petje jednoglasno in prepušča ponovitev orkestru. Sklepaje prvi del razširja Dvořák jednoglasni stavek v sedmeroglasen vokalen stavek in se kaže tu mojstra tudi moderne kromatike. Sósebno ta odstavek nas je kàr presenetil. Po mirni orkestralni medigri se pričenja drugi del skladbe z milobno recitacijo, altovo in basovo. Za njo se popnè skladba, dramatiškemu tekstu primerno, do slovesne in zeló umetnostne polifonije. Najbolj dramatiški je ta del pri besedah: „A meč vihté . . . da bi kaznovali zlò nešteto, národom prinesli ž njim osveto". Psalm se končuje z jednoglasnim koralnim petjem najprej basovim, nató tenorovim in altovim, za katerim prihaja homofonsko ponavljanje prvega dela. —

Za psalmom smo slišali vokalno točko, nov moški zbor *Nedvêdov* „Ne zabi me!" katerega je lani izdala „Glasbena Matica" v zvezku, obsezajočem osem novih Nedvêdovih moških zborov. Preprosti in oskromni skladbici je bilo težavno stališče za mogočnim, razsežno osnovanim psalmom. Dasi ni preduhovita, vender nas je prijetno genila nje nežnost, mirno vezana melodija in zelo umetna razdeljena dinamika. Treba jo je le čustveno peti, in ljubka pesemca se omili vsakemu razumnemu poslušalcu, kateri ceni tudi preprosto lepoto. V svoji obliki se odlikuje po zeló pravilnih stavkih in perijodah.

Dvořákovi „Moravski dvospevi za ženske glasove" (op. 32.) se prištevajo najobljubljenejšim in preprostemu ljudstvu najbolj znanim skladbam. Dražestni so ti dvospevi takó, da ni kmalu dobiti lepših biserov na vsem muzikalnem polji. Vsem je snov najnežnejša ljubezen, katera se nam često kaže v ljubko najivni obliki. Take vrste sta zlasti dvospeva „Prsten" in „A já ti uplynu", katera sta se pela kot 4. točka.

Njiju kratka vsebina je: *a*) Godba igrá, nevesta se odpravlja na ljubimca dom. Sedaj se spomni, da je pozabila „zlati prstan svoj". *b*) Ljubica hoče pobegniti, ljubimec je ne dá iz rok. Ako bi se izpremenila ona v ribo, vzel bi on trnek; ako se izpremení v golobico, vzame si on črnega gavrana i. t. d. Napósled hoče biti ona zvezda, on pa vé za ljudi učene, ki mu pokažejo zvezdo, in vzklikne: „Jaz te ne dam iz rok!" Do cela izvirne melodije tekó gladko, nikjer zastajaje; harmonije se vrsté popolnoma prirodno; oba glasova se družita iz lahka, dasi sta samostojno razvedena. Nežno kakor vse je tudi spremljevanje.

Druga vokalna točka je bil nov slovenski mešan zbor *Foersterjev*, zložen na krasne besede Pagliaruzzijeve balade „Ljubica". Po splošni sodbi glasbenikov in nevežčakov je ta skladba poleg Nedvědove skladbe „Nazaj v planinski raj" najboljši slovenski mešani zbor. Odlikuje se po mojsterski koncepciji in izredni izvirnosti. Plemenita pesniška in muzikalna ideja je izražena deloma dramatiški presunljivo, deloma se vpodablja v resnomirnem epiškem pripovedovanji. Raznovrstna dikcija, mnogi izpremeni taktovih načinov in duhu balade povsem primerno gibanje harmonij po sorodnih tonovih načinih, to vse se druži, da je pesem zanimljiva in izrazna, in ker je skladatelj navzlic posamezni raznovrstnosti ohranil v celoti jednotno obliko, zató je učinek tudi v absolutno muzikalnem oziru čist in globok. Takoj začetek pesmi, strog četveroglasen stavek v g-mollu, odlikuje se po a capella-obliki in po zanimljivem postopanji glasov v strogi, koralu podobni harmonizaciji, in lepó izraža resno situvacijo: „Ležal na mrtvaškem odru . . . mlad je mož". Sedaj se mirno pripoveduje: „Mrtveca od jutra v večer hodijo ljudje kropit . . . samo nekdo ni prišel zánj molit". — „Vsi so prišli, samo ljube, ljube k njemu ni biló" pojó ženski glasovi dvoglasno in troglasno na basovem tonu moških glasov sorodne g-durove tonike in donimante. Po moškem petji: „Pa pred kočico dekleta drobne stikajo glavé in skrivnostno šepetajo" povzemó troglasni ženski glasovi v živogibčnem tempu opravljivo: „Saj sem rekla, saj sem rekla, da je čisto brez srcá". Zlasti ta stavek je skladatelj pogodil kàj ljubko. Tudi starke v sobi se hudujejo: „Glejte, ona ni prišla, za njega nič ne mara, brez vesti je, brez srcá, tak je zdaj ta mladi rod". Toda prehitro so sodile. „Drugo jutro zvon se tožno je glasil — ona je preminula, počilo ji je srcé". Skupni zbor zopet povzame resni zlog začetka balade in izvêde konec z genljivim, srce pretresujočim izrazom v fortissimu, kateri tožno pojema in napósled pianissimo mine liki zadnjemu utripu ginečega srca. — Skladatelj je zložil pesem kot op. 44. za namerjano mariborsko slavnost „Slovenskega pevskega društva" leta 1891. Slovenci moramo biti g. Foersterju hvaležni, da je obogatil glasbeno našo literaturo s takó krasnim in duhovitim umotvorom!

Zadnja točka je bila „Cerkveni zbor" iz *Pietro Mascagnijeve* opere „Cavalleria rusticana" (mi bi rekli „Selska čast"). Dve leti še nista minili, odkar se je prvič predstavljala ta opera, in že je razširjena po vsi Evropi in Ameriki. Da je osemindvajsetletni skladatelj v toli kratkem času takó zaslul s prvim svojim opernim delom, to je pravi unikum v glasbeni zgodovini, zakaj vsi slavni skladatelji n. pr. Bach, Händl, Gluck, Mozart, Beethoven, morali so si šele po dolgoletnem trudu in naporu priboriti priznanje. Vzrok temu je nedvojbena genijalnost skladateljevá, njega ne toliko izvirna, nego ognjevita dramatiška glasba in mojsterski libreto, kateremu ni lahko najti jednakega. V koncertu se je izvajal odlomek iz te opere, dvojen mešan zbor s spremljevanjem orkestra. Umesten je tudi za koncertno dvorano, ker je samostojno-celoten v obliki in ga poslušalci umejo, dasi je iztrgan iz opernega dejanja. Situvacija je taka: V sicilijanski vasi je na Véliko nedeljo ljudstvo zbrano v cerkvi in na trgu pred cerkvijo. Po službi božji pojó verniki klečé slavospev vstalemu Gospodu in sicer v cerkvi „Regina coeli laetare", pred cerkvijo

pa „Njemu slava, ki vstal je od smrti“. Šesteroglasni latinski zbor, ki se je pri koncertu pel v stranski sobi, ponavlja glavne motive iz znanega opernega intermezza, zanimljivega i v harmoniškem i v melodiškem oziru. Za tem prihaja zbor pred cerkvijo; v začetku ga spremljajo večinoma trobila in leseni instrumenti. Za kratkim sopransolom Santuzze (gdč. *Danešev*a), vaškega dekleta, ki zaradi prestopka po tamošnji šegi ne smé v cerkev, nastopa polagoma ves zbor, med slavnostnim petjem pa se zajedno čujejo iz cerkve (v koncertu iz stranskè sobe) orglje in aleluja. Ta mogočni prizor in novodôbne dramatiški izvêdena polifonija nas prepričuje, da skladatelj ni zaslul brez vzrokov. Dasi ni klasiški duhovit, vender je njega skladba vseskozi melodiška, nikjer dolgočasna, v instrumentaciji pa zeló izrazna. Na poslušalce je napravila vidno globok vtisek.

Pri koncertu so sodelovali operni pevec g. *J. K. Trtnik*, koncertni mojster g. *Hanuš Baudis*, pianist in učitelj „Gl. Mat.“ g. *K. Hoffmeister* in vojaški orkester. G. Hofmeister je spremljal nekaj točk na klavirji s finim čustvom, dobro tehniko in razumnim predavanjem. Vojaški orkester pa se nam je zdel preglasen in časih premalo občuten. G. *Trtnik* je pel dve veliki in težki ariji, tekmospev Walterjev iz opere „Mojsterski pevci norimberški“ in Hüonovo arijo iz opere „Oberon“ ter izzval uprav frenetiško pohvalo, da je moral dodati še tri pesmi, med njimi Vilharjevo „Nezakonska mati“ in Zajčevo „Domovini in ljubavi“. G. Trtnik je junaški tenor, a pokazal se je tudi mojstra v kantileni, kar se druži malokdaj. Prijetni glas mu je krepak in obsežen, prehajanje iz prsnih registrov v glavne gladko, intonacija čista, predavanje razumno, izgovor jasen celó v koloraturi. Videlo se je, koliko pridobí prirodna nadarjenost v pravi šoli. Učil je g. Trtnika v Pragi prof. Lev in na Dunaji mojster Mancio. — G. *Baudis* je igral na goslih jedno Svendsenovo romanco in jedno Zarzyckijevo mazurko. Prva je zanimljiva skladba, katero radi igrajo goslarski virtuvozi, mazurka pa ni produhovita, dasi je posvečena mojstru Pablu Sarasateju. Ritmika je res živa, vender pogrešamo pravega melodiškega toka. Ugodno je razvêden samó srednji stavek. G. Baudis je igral navzlic ranjeni roki čisto, razumno in lepo frazovano. Dodati je moral še „Španske plese“.

O pevskem zboru nismo še govorili ničesar. Štel je nad 70 pevk in pevcev, cerkveni zbor pa je pelo poleg teh 60 učencev in učenk „Glasbene Matice“. V vsakem pogledu izvrsten in dovršen res še ni zbor, ali poznalo se mu je, da se je marljivo učil in se v kratkem času mnogo naučil. Gospódu kapelniku *Hubadu* gré popolno priznanje in neomejena hvala. Njega oduševljenost za glasbo in globoka razumnost ideje in tehnike se je očito zaznavala na zborovem petji. Smelo trdimo, da se z g. Hubadom pričenja nova lepa dôba na glasbenem polji slovenskem. —*p*—

Iz muzejskega društva. Na obilo obiskanem zboru dné 16. sušca je predaval gosp. prof. *Anton Kaspret* o Rankeji in J. Kopitarji. Ranke se je seznanil s Kopitarjem, ko je prišel dné 24. kimovca leta 1827. na Dunaj nabirat zgodovinskega gradiva. Tedanji vsemogočni minister, knez Metternich, dovolil mu je rabiti dvorni arhiv in arhivni oddelek dvorne knjižnice. Tukaj se je Ranke sprijaznil z našim rojakom. Opóldne sta navadno obedovala pri »belem volku«, kamor so tudi zahajali Hormayr in drugi učenjaki. Kopitar je takrat spoprijateljil Ranketa s slavnim srbskim pisateljem, Vukom Štefanovičem. Plod tega prijateljstva je bila zgodovina srbskega národa. Vuk mu je predložil zgodovinsko svojo zbirko. Ranke jo je od besede do besede preudaril in presodil; pri vsakem dogodku je moral Vuk imenovati priče, s katerimi je govoril, ali od katerih je dobil ustna ali pismena poročila. V vseh drugih rečéh, tičočih se národnosti, prava in državnih naredeb, učil je Kopitar Rankeja. Te in druge zanimljive stvarí iz duševnega občevanja obeh učenjakov je predavatelj zajel iz zbirke Rankejevih listov, katero je nedavno izdal Rankejev učenec, Alfred Dove.

Potem je gosp. arhivar *Anton Koblar* poročal o pasijonskih igrah na Kranjskem v Ljubljani, Novem Mestu, Škofji Loki in v Kranji. Te igre, navadne na Bavarskem in po drugih nemških deželah, uvédli so na Kranjskem zaradi kuge, ki je razsajala po deželi leta 1598. in 1599. Prirejali so na Véliki teden izprevode po mestnih ulicah in trgih. S podporo bratovščine trgovcev, jezuvitov in drugih redovnikov so se te igre v kratkem času udomačile na Kranjskem; osebe iz najimenitnejših stanov so sodelovale pri njih, celó stanovi so dovolili v ta namen 1000 gld. Sósebno zanimljive so bile igre, katere so priredili kapucini leta 1721. v Škofji Loki s pomočjo meščanov in slovenskih kmetov. Gospod predavatelj je navel za poskušnjo nekatere slovenske pesmi, katere so prepevali kmetje pri izprevodu. Tù imamo začetek dramatike slovenske. Gospod A. Koblar je zanimljivo svoje predavanje zajel iz rokopisa »Instructio pro processione locopolitana«, katerega je našel v arhivu loškega kapucinskega samostana. — Poslušalci so oba predavatelja živahno pohvalili. *Mostovski.*

Slovensko gledališče. »Dramatično društvo« je razvijalo v minulem meseci kàj živahno delavnost, zakaj igrale so se zgolj novosti. Zanimljivi sta bili zlasti predstavi dné 6. in dné 19. sušca, izmed katerih je bila prva na korist kapelniku dramatičnega društva gosp. prof. *Fr. Gerbiču*, druga pa na korist opernemu pevcu in režiserju g. *Fr. Bučarju.* Pri prvi se je ponavljala opereta »Mornarji na krov«, poleg nje pa smo videli štiri prizore iz Verdijevega »Trubadurja«. Predstavljalo se je namreč (v hrvaškem jeziku) II. dejanje véliki prizor Manrica (*g. Bučar*) in Azucene (*g. Gerbičeva*), IV. dejanje 1. prizor Leonore (*g. Daneševa*) in Manrica z zborom, 3. prizor Azucene in Manrica, in posledaji prizor Manrica, Leonore in Azucene. Le-tá prvi poskus vélike opere na našem gledališči je vreden žive pohvale, in občinstvo ga je tudi pozdravilo jako simpatiški; sevéda se ne dá tajiti, da takšni prizori, iztrgani iz celotnega dejanja izgubé mnogo svoje moči in lepote. — Prav tisti prizori so se igrali dné 19. sušca, samó da se jim je dodal še 3. prizor Manrica in Leonore iz III. dejanja, kjer pôje Manrico sloveče stretto. V začetku te predstave smo videli dva prizora iz Maillartove opere »Puščavnikov zvonček«, v katerih sta pela (v češkem jeziku) *g. Bučar* in *g. Daneševa.* V obče je treba reči, da sta obe operni predstavi jako ugajali. Beneficijanta gg. Gerbić in Bučar sta si pridobila velike zasluge za slovensko opero, in zató se tudi mi pridružujemo glasni pohvali, s katero ju je obakrat odlikovalo mnogoštevilno občinstvo.

Predstava dné 13. sušca: »Fužinar«. Igrokaz v štirih dejanjih. Francoski spisal *Georges Ohnet.* Po nemškem prevodu poslovenil *Val. Kopitar.* — Srečna misel je bila, da se je uprizorilo to slóveče delo, katero si je po vseh gledališčih pridobilo velik uspeh. Igrokaz je spisan po jednako imenovanem romanu Ohnetovem, zató ima tudi dôkaj momentov, ki nas precèj spominjajo romana. Sicer pa posamični prizori — zlasti Claire in fužinarja Filipa Derblaya — globoko vplivajo na gledalca, ker so izvedeni takó psihološko resnično. Igranju *g. Borštnikove* in *g. Borštnika* se je poznalo, da sta se vrlo zamislila v svojo nalogo; tudi sploh je bila predstava dobra. — Ali si ni bilo môči preskrbeti prevoda po izvirniku?

Predstava dné 20. sušca: »Diletantje«. Veseloigra v štirih dejanjih. Spisal *Julij Rosen.* Preložil *Vekoslav Benkovič.* — Ta igra se ne dviguje nad vsakdanje prikaze te vrste; Rosen je spisal dôkaj boljših. Ako se mimo tega nekateri igralci (sicer vedno jedni in isti) kàr nič ne potrudijo, da bi proučili svojo nalogo, tedaj je sevéda uspeh še manjši. Vidi se nam, da nekateri igralci niti po imeni ne poznajo óne ozirnosti, katero so dolžni gledališkemu občinstvu.

Predstava dné 25. sušca: »Putifarjeva žena«. Burka v jednem dejanji. Po *A. Görnerji* poslovenil *Ignacij Borštnik.* — Oskromna ta burka se je izvajala jako malo

decentno, bodisi v igri bodisi v kostumih. Ako se kdàj ponoví, nikakor se ne smé v tej obliki. — »Codrillo«. Opera v 1 dejanji. Tekst in glasbo zložil *Rudolf Wurmb*. Poslovenil *Fran Gerbič*. Ta opera ni uspela posebno; vzrok temu je nekoliko ta, da se glasba povsod ne prilega strastni vsebini, kolikor toliko zloženi po Vergijevem slovečem delu, še več pa to, da se je opažalo dôkaj negotovostij pri zboru in pri orkestru. Vender se vzdrži na našem gledališči, ker ima tudi lepe glasbene točke in je mimo tega pripravna za manjše odre.

Predstava dné 27. sušca: »Nora«. Igrokaz v treh dejanjih. Spisal *Henrik Ibsen*. Preložil *Fr. Svoboda*. To delo genijalnega realista je prvo, ki se je predstavljalo na odru slovenskem. O »Nori« so mnenja različna; mnogo se je že pisalo za njo in proti nji. Izborno se v nji obravnava ženski problem, ki zanimlje gledalca od prvega do zadnjega prizora, samó konec se nam ni hotel prav prikupiti, dasi je dobro motiviran. Predstava je bila jedna izmed najboljših predstav; gospá *Borštnikova* nam že davno ni prijala takó kakor v veliki in težki nalogi Norini. Tudi drugi so storili svojo dolžnost, *g. Sršenu* pa zopet ni bilo popolnoma jasno, kaj naj igrá, in zató sevéda tudi ne, kakó naj igrá.

Osebne novice. Č. g. *A. Aškerc* se je zaradi bolehnosti začasno odpovedal svoji službi v Vitanji. — Gosp. prof. *Fr. Hubad* je iz Gradca začasno pozvan v naučno ministerstvo. — G. *Jožef Rakeš* je bil nedavno na graškem vseučilišči promoviran za doktorja medicine. — Skladatelja g. *Fr. S. Vilharja* v Zagrebu je imenovalo hrvaško pevsko društvo »Kolo« za svojega častnega člana.

Tristoletnica Komenskega. Vesoljni pedagoški svet je te dni praznoval spomin češkega, slovanskega in občesvetovnega pedagoga Komenskega. Jan Amos Komenský se je porodil dné 28. sušca 1592. leta v Ogerskem Brodu. Oče in mati sta mu umrla zarano, toda ker sta bila imovita, bilo je Amosu pomočkov dovolj za šolske nauke. Iz početka je hodil v domačo šolo, leta 1608. pa je prišel v latinske šole, kjer se je zlasti iskreno učil latinščine. Pozneje je študiral v Herbornu in Heidelbergu, prišel tudi na Nizozemsko in Angleško; leta 1614. pa se je vrnil v domovino, kjer so ga izvolili za voditelja šoli v Prerovi. Štiri leta pozneje je bil šolski voditelj in propovednik jednote ali občine čeških in moravskih bratov v Fulneku. V obeh mestih je marljivo pisal šolske knjige in se trudil, kakó bi izboljšal šolski pouk. Toda ko so Španci leta 1621. zapalili Fulnek, izgubil je vse knjige in rokopise. Vzpričo velikih verskih zmed se je Komenský delj časa skrival pri svojem zaščitniku Karlu Žerotinu, in ko je napósled leta 1628. prišel ukaz, da se mora izseliti vsakdo, ki ne vzprejme vere katoliške, napotil se je bridko iskušani mož v najhujši zimi na Poljsko. Leta 1623. je še spisal »Labirint svetá« in leta 1625. pesem »Hlubina bezpečnosti«, oboje v češkem jeziku. Prišedši na Poljsko, vodil je v Lešnu ondotno gimnazijo in spisal mimo drugega slavni knjigi »Janua linguarum reserata« in »Didactica magna«. Po teh in drugih spisih je zaslul učeni mož po vsi Evropi; leta 1642. ga je naprosila angleška vlada, naj bi prišel na Angleško urejat šole po svojih načelih, takisto ga je pozneje naprosila švedska vlada. Nató je prišel v Elbing in Gdansko. Prav takrat (leta 1648.) ga je izvolila občina čeških in moravskih bratov v Lešnu za svojega vladiko, in Komenský se je vrnil v Lešno. Dve leti kesneje se je napotil v Saras-Patak na Ogersko, kamor sta ga pozvala knez Jurij Rakóczy in njega soproga Suzana. Ondu je zvršil najslavnejše svoje delo »Orbis pictus« ali »Svet v slikah«, v katerem je položil temelj nazornemu nauku. To monumentalno celo je izšlo leta 1657. in bilo preloženo v dvanajst evropskih in štiri azijske jezike. Po Rakóczyjevi smrti se je vrnil v Lešno, ali leta 1656. je izgubil vse imenje svoje, ko so si Poljaki v vojski s Švedi iz nova osvojili to mesto in je vpepelili. Komenský je pobegnil v Amsterdam, kjer je našel gostoljubno zavetje

pri meščanu Lavrenciji Geeru. Na poziv mestnega starejšinstva je tukaj izdal vsa svoja pedagoška dela v latinskem jeziku in dovršil še nekoliko manjših spisov, dné 15. listopada 1670. ali 1671. leta (to se ne vé točno) pa je izdihnil plemenito dušo svojo. Pokopali so ga v sosednem Naardenu.

Mimo naštetih spisov je izdal Komenský še dolgo vrsto drugih del; Adelung jih je naštel 92, imamo jih pa le 54. Odveč bi bilo govoriti o Komenskega zaslugah za šolstvo, ker so jih baš te dni poudarjali vsi strokovni listi. Dovòlj bodi, da je osnoval vse svoje delovanje na krščanski podlagi, da je odmeril priroden pot vsemu šolskemu pouku, da je odločno terjal národni šoli národni jezik! Tristoletnica njegova je zajedno tristoletnica ljudske šole. Ako bi ne bil storil ničesar drugega, nego to, »da je vzgajal boljšo mladino za boljšo prihodnjost,« da je baš s plemenitimi mislimi svojimi provzročil velikanski prevrat v šolskem pouku, storil bi bil dovòlj. Slovanstvo se po vsi pravici ponaša s preslavnim tem svojim učenjakom, največjim učiteljem vseh vekov in vseh národov, z možem, čegar častito ime se je te dni spoštljivo izgovarjalo po vsem izobraženem svetu. Večna slava bode njegovemu spominu!

† **Dr. Blaž Lorković.** Dné 18. svečana je umrl profesor politiške ekonomije na zagrebškem vseučilišči *dr. Blaž Lorković*, pravi član jugoslovanske akademije, častni član pravnjškega društva, čislan pisatelj in urednik pravniškega »Mjesečnika«. V prejšnjih časih je priobčil lepo vrsto novel in povestij, pozneje pa se je bavil zlasti z národnogospodarskimi vprašanji in bil v tem oziru sloveč veščák na Hrvaškem. »Matica Hrvaška« je izdala leta 1880. njega »Razgovore o narodnem gospodarstvu«, leta 1883. razpravo »Žena u kući i u družtvu«, leta 1888. pa v »Knjižnici za hrvatske trgovce« »Počela političke ekonomije ili obćega gospodarstva«. Lorković je bil vzgleden učitelj in velik rodoljub, ki se je dejanski zanimal za sléharno národno podjetje.

Listnica. K—č. »Prihod pomladi« Vas je tako navdušil, da ste mimo drugega zložili te-le vrstice:

»Noč se krajša, toplo sije
Lepi pomladanski dan,
Tisoč ljubih rožic krije,
Kamor le pogledam, plan.«

»Ako bi Vam kàj ne ugajalo, lahko popravite; mislim pa, da se oblika dobro prilega vsebini.« Prav govorite: tej vsebini se ta oblika res izvrstno prilega! — Tč. Neverjetno, kaj rimate: to so asonance, ne pa polni stiki! — F. S. Ako bode le mogoče. — J. K. Žàl, zopet nerabno. — H. v Z. Jako radi, ali za danes res nismo mogli. Sicer pa prihodnjič vsekakor priobčimo zanimljivo »Pismo iz Zagreba«, v katerem prof. Starè korenito razpravlja o letošnjih knjigah »Matice Hrvaške«.

Popravek. V denašnji številki sta na str. 212. v 15. vrsti od spodaj pri tiskovni korekturi izostali besedi „tudi v". Dotično vrsto beri torej: v bogovom posvečenem mestu Kijevu ali tudi v Novgorodu.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 5. V Ljubljani, dné 1. vélikega travna 1892. Leto XII.

Kazákova žena.

Balada.

»Danes še opašem ostri meč,
Z možem tvojim v bòj odidem.
Ako Stenko se ne vrne več,
Ako sam iz bôja pridem,
Plakala ne bodeš zapuščêna,
Têšil jaz te bodem, lepa žêna.«

»V tebi teče, v njem kazáška krí,
Igor, dom obeh je stepa.
Posvetíta drúgu drúg močí,
Če ljubezen vaju sklepa.
Kdor srčán je in sovraga črti,
Govorí o zmagi, ne o smrti.

»Ko objame trudno stepo sèn,
Otemní Kavkázu krona,
Ti ostavi dom oborožèn
In na breg prijahaj Dona!
Z lova mož se vrne, meč opaše;
Razodenem jaz mu, kam naj jaše . . .«

Mesec se blestí iz vode zroč,
Svet molčí v oblasti spanca.
Dva kazáka skozi jasno noč
Jezdita iskrena vranca.
Don šumeva, reka valovita,
Kaj da nôčna jezdeca molčita?

Čepo vleče prvi na očí,
Kinžal drugi v roki stiska,
Nežno lice prvemu bledí,
Drugemu okó se bliska.
Prvo lice Stenkove družice,
Drugo vam je Igorjevo lice.

Šepetaje Igor záse dé:
»V nôči jezdim sam ob móži.
Predno zvezde nebne potemné,
Smrtni spev mu vrán zakróži.
Z mečem mahnem, vrnem se in snubim
Njêga lépo žêno, ki jo ljubim.«

Spremljevalka plašno šepetá:
»Stenku duše sum ne moti,
Da bežim nezvestega srcá
Z Igorjem po temnem poti.
Za soproga le ljubezen čutim,
A ob drúgu smrt njegovo slutim.«

Reke šum zataplja uju šepèt.
Vranca skočita obema.
Konjskih zabobní kopit pekèt,
Zdrzneta vojaka nema.
Nárazen ju krepka roka pahne,
Nad obrazom lepim meč zamahne.

»Smrt nezvesti ženi!« vika jek,
»Bog kaznuj tatú ljubezni!« . . .
Konja se iz dalje čuje tek,
Ki ušel je roki jezni.
Vrán nad stepo kroži v sèn vtopljêno,
Stenko zrè na mrtvo svojo žêno . . .

Dolénjec.

Dunajske pesmi.

X.

Solnce v mráku tone,
Gôr zlatí vrhove,
In v oblakih drobnih
Hladna luna plôve.

Mir iz lin oznanja
Svetu zvon večérni;
Ura mirna záme —
Môlči, vzdih prešérni!

Oh, da mi je tiho
Kdàj srcé že moje,
Tiho, ko kraljevstvo,
Noč, tihotno tvoje!

XI.

Rothenthurmstrasse.

Oj, ti lépo žensko bitje,
V stran poglèd obrni svoj,
Ki me z neizrecno silo
Vleče tajno za teboj.

Od zlatá, demantov tvojih
Bolj okó se ti žarí,
In lokavo to smehljanje
V mreže tvoje me loví.

To teló v šumečem krili,
Belo, vitko in gibkó,
Vse mi je srcé prevzelo
Z neutéšljivo strastjó.

Huj, kakó se valovito
V žilah mi pretaka krí,
V strásti burni duša slepa
Koperněča plamení!

V stran poglèd si obrnila,
Drugemu se že smehljaš,
Res, nedolžna to zabava —
Prav prijetno se igraš!

Mêni pa, ko mi bodalo
Seglo, zdí se, bi v srcé —
In spoznanja in kesanja
Sólze mi okó rosé.

V duhu vidim nizko sôbo,
Vidim bled in mil obraz,
In po njem čistosti svéte
Angeljski razlit je kras.

Vidim sklenjene ročice,
Čujem prošnje vzdih glasán:
»Oh, ne vôdi ga v skušnjavo
Ter njegova bodi bran!«

Mègla na okó mi léga,
Divje krči se srcé —
Mladih dnij vi vzori svètli,
Vprašam,.kje sedaj ste, kjé!?

XII.

Hernalser Linie.

Revni deček, nì mladosti
Dôba srečna záte ní,
V bolečini in bridkosti
Tvojih broj se dnij gubí.

Med otrôke druge skakat
Tudi ti bi rad mi šèl,
Trdnih, zdravih nóg korakat,
Ne posêjal osamèl.

A zamán željé so tvoje,
Mirno, tiho tù sediš,
Zreš vrstníke srečne svoje
In se žalostno smejiš.

Zala tvoja ni postava,
Toda lep ti je obraz,
Ki ż milôbo olepšava
Čudno toge ga izraz.

To okó, kakó ti milo
In bolestno gleda v svet,
Z ognjem čudnim, s čudno silo
Tebi pôgled je razvnet.

Često že očí sem svoje
Meril z drugimi očmí —
A okó vztrpeti tvoje
Nemogoče se mi zdí!

Alastor.

Stari naslanjáč.

Bajka. Spisal S. P.

(Konec.)

Takó je minilo nekoliko tednov. Ko je nekega dné zopet prišla, vzprejel jo je částnik kàr hladno, malone neljubeznivo. Videl sem, da se je čudila in silila vánj, kakor bi ga izpraševala, kaj ima zoper njo. Toda on je molčal in molčal ter se v jednomer kujal. Ljubkala ga je in se mu dobríkala, da bi ga spravila v dobro voljo, toda vse zastonj. Sedaj se je ujezila tudi ona in mu rekla menda nekaj rezkega, zakaj ves besen ji je nekaj zavrnil in kričal nánjo, kakor bi ji kàj očital. Ostrmela je in se čudila, ali skoro se je tudi nji razvozlal jezik, in zavračala ga je, dokler se nista pomirila do dobra in se poljubila. Pri odhodu ji je moral reči nekaj imenitnega, zakaj dolgo je stala na pragu in prosèč dvigala roke proti njemu. Toda nikakor se ni dal omečiti; zopet se mu je zmračilo čelo, in poslovila sta se prav hladno. Ko je bil potem sam, stopal je ves razdražen po sobi in nekaj premišljal. Napósled pozove strežnika, osorno mu nekaj naročí in se odpravi z dóma.

Drugo jutro je bil slabe volje kakor človek, ki ga teží velika skrb. Kava mu ni nič kàj teknila, in zadrl se je na strežnika, da mu je ne zná več kuhati. V tem pride částnik, stisne mu prijateljski roko in mu nekaj poročí. Naš částnik prikima z glavo, kakor da je zadovoljen s poročilom, in mu velí sesti. Prav resno sta nekaj ukrepala, ogledovala sablje, izbrala si jedno in skupaj odšla. Natό ves dan ni bilo nikogar v sobo, niti strežnika ne, da bi bil pometal in pospravil, ampak vse je ostalo razvlečeno. Že se je zmračilo, in še ni bilo čuti žive duše. Po ulicah se je polegel hrup, in z nasprotne hiše so se zasvetili slabi žarki prižgane sveče. Od dolzega časa se mi je

dremalo; kàr me je vzbudilo počasno drdranje vozá, ki je obstal tik pod našim oknom. Predno se do dobra vzdramim, zarožljá ključ v vratih, strežnik plane zasopel v sobo, prižgè svečo in hití naravnat posteljo, ki je bila razgrnjena še od davi. Toliko da za silo postélje, in gospod v modri vojaški suknji s črnim ovratnikom odprè vrata na iztežáj; takoj za njim pa prineseta dva krepka vojaka našega částnika in ga položita na posteljo. Silno me je pretreslo, ko sem pri slabi lojevi sveči videl obraz ležečega částnika. Bil je bled kakor smrt, očí je imel zaprte, in v prvem hipu sem mislil, da je mrtev. Toda velika skrb, katero je imel zánj tisti gospod, ki je bil menda vojaški zdravnik, dajala mi je upanja, da še živí. Prav varno ga je slekel, in ko je vrgel strežnik obleko náme, videl sem, da je bila bela suknja presekana in vsa krvava. Sedaj sem se še bolj trudil, da bi videl kàj več, in kmalu sem se prepričal, da je částnik hudo ranjen. Strežnik je nosil hladne vode, zdravnik je izpiral rano in jo napósled dobro zavezal in mnogo naročal, predno je odšel. Skoro za zdravnikom je prišel vojak v temni obleki in je vso noč bedèl pri postelji. Drugo jutro je zdravnik na vse zgodaj prišel pogledat in je zadovoljno kimal z glavo. Mudilo se mu je, zató je hitro nekaj naročil vojaku in strežniku ter potolažil částnika, ki se je ponôči toliko pokrepčal, da je mogel tiho govoriti.

Takó je sedaj potekal dan za dnevom; jedni so stregli, drugi tolažili in kratkočasili částnika, ki je hitro okreval; saj je bil mlad in krepak. Skoro ni več potreboval drugega za pomoč nego strežnika svojega. Tedaj prišumí neko popóldne zopet óna nališpana gospá. Strežnik ji odprè vrata in ostane v prednji sobi, da sta samá z bolnikom. Kàr stekla je k postelji, nagnila se na částnikovo glavo in ga strastno poljubljala. Nató me je pomeknila k postelji, sedla in mu pravila mnogo mnogo; časih je tudi on potihoma kàj rekel, in tudi smijala sta se zopet, dokler je ni mrak spominjal, da se je zamudila že predolgo. Odslej je prav pogostoma dohajala in vselej prinesla částniku ali vkuhanega sadja ali drugih slaščíc, ki teknejo bolniku, kadar okreva. Nekega dné se je čutil částnik nenavadno pokrepčanega, in zdravnik mu je dovolil, da je vstal po obedu. Prav praznično se je oblekel, lepo počesal in namazal lasé, strežnik je moral po sobi vse lepo pospraviti ter od gospodinje izprositi prt za mizo in kolikor treba posód za malo južino. Ravno je bilo vse v redu, ko so po prednji sobi drobneli ženski koraki. Gospá je kàr ostrmela. Veselo je skočila k částniku, objela ga in poljubila, potem pa se radovedno ozirala po sobi, kaj pomeni ta izprememba. Razumel sem, da ji je rekel:

»Gostov pričakujem.« Ona je natό nekoliko v zadregi nekaj zavrnila in se vêdla, kakor bi takoj zopet odšla. Sedaj se ji on na ves glas zasmeje, razodene ji, da je ona ta željno pričakovani gost, in zdajci sedeta drug kraj drugega, kakor predno je obležal. Strežnik je v tem prinesel na mizo prav slastno južino, ki je oba še bolj razvnela in spoprijaznila. Bilo je še več takšnih južin v dvoje; sedaj je on pogostil njo, drugič ona njega, in kàr izkušala sta se, kdo komu ponudi boljših in slajših oblizkov.

Skoro je částnik toliko okreval, da je hodil z dóma, ali moral se je opirati ob palico. Gospé tedaj ni bilo več k njemu. Ne vém, ali sta se shajala drugjé, ali sta se morebiti sprla. Tudi sem zapazil, da částnik ni bil nič kàj dobre volje; pogostoma se je celó hudo razjezil, zlasti če mu je strežnik izročil kakovo pisanje. Nekega dné mu prinese krojač navadno gospôdsko obleko. Pri tej priči vrže od sebe vojaško opravo, hitro se preobleče, in nagloma nekam pošlje strežnika. Za dobre pol ure se ta vrne, ž njim pa pride Jakop, stari moj znanec »Kaj bode ta tukaj?« mislil sem si. Ali tù ni bilo mnogo besed. Částnik je pobral vso vojaško obleko in orožje ter kos za kosom podajal Jakopu. Karkoli je ta rekel, vsemu je částnik prikimal, in ni ga bilo navadnega pričkanja in pogajanja. Jakopu so se očí kàr svetile zaradi dobre trgovine; napósled je částniku odštel novce in odnesel njega vojaško opravo.

Gospôdski preoblečeni částnik ni bil več prejšnji. Skoro bi ga ne bil spoznal. Ali tudi držal se je do cela drugače in čmeren je bil in nejevoljen, kakor ga še nisem videl. Do večera ni šel z dóma, ampak s strežnikom je pobiral svoje stvarí in jih zlagal v zaboje. Drugo jutro se je napravil na pot. Dobri strežnik se je težko ločil od njega; solznih očíj mu je poljubil roko in mu laški nekaj govoril, potem je znosil zaboje na voz, in ni ju bilo več nazaj nì tega nì drugega.

Kako uro po njiju odhodu je prišla domača gospá v sobo, odprla okna na iztežáj in ogledovala pohištvo. Nejevoljna je majala z glavo in kazala dekli madeže, katerih je bilo dôkaj po garnituri. »Za takšne gospode je že dobra,« rekla je, »ako jo bodem pa še kdàj potrebovala sáma, dam jo prevleči. To je grozno, kakó ljudje vse zamažejo; ako jih ne bolí tuja škoda, moralo bi jim biti vsaj do tega, da bi imeli samí čisto. Le dobro pomij tlà in okna, da bode vsaj čedno, ako pride kdo pogledat.«

Do večera je bilo vse počejeno, in že drugi dan se je naselil nov gostáč. Bil je částnik kakor prvi; le mirnejši je bil, in ne pomnim,

da bi bil kdàj kdo prišel k njemu. Zanimljivega nisem ničesar doživel ž njim, a še menj z njega nasledniki, ki so bili posvetni gospodje. Mêni je bila to najdolgočasnejša dôba vsega življenja. Kadar se je kdo izselil in je zopet domača gospá stopila čez prag, vselej sem se spominjal nje besed, da nas bode kdàj potrebovala sáma, in mislil sem, ali je pač že prišel tisti čas. Vender dolgo dolgo smo morali še čakati. Minilo je gotovo nekoliko let. Napósled je bilo konec tudi tej puščobi. Prišli so zopet možjé z zelenim predpasnikom, potrgali z nas staro zamazano in iztrošeno tkaníno, zrahljali žimo in nas preoblekli čisto iz nova. Dobili smo zeleno tkaníno z belimi cveticami, torej nekoliko podobno stari. Niso nas pustili na prejšnjem mestu, niti nas predejali v drugo sobò, ampak vsi skupaj smo se preselili v drugo hišo. Kàr milo se mi je storilo, ko sem videl, kàkó se je vse izpremenilo. Gospod se je še bolj postaral, ali bil je mirnejši in kakor bi se ne bavil z ničímer. Gospá je bila odločna kakor zmiraj, in takoj sem videl, da sedaj gospodinji in zajedno gospodari le ona. Zastonj sem se oziral po otrocih, ki so me nekdaj tolikanj kratkočasili; razven mlajše hčerke, ki je bila pa tudi že za možitev, bilo ni nikogar več domá. Namesto njih je gospá imela v skrbi tuje dečke, ki so hodili v šolo. Bilo je med njimi dobrih in razposajenih, ali nobenemu se nisem mogel privaditi, zakaj preveč se mi je tožilo po domačih otrocih.

V novem stanovanji nas niso več ločili v posebno sobo, ampak namestili so nas v sobo, kjer sta domača gospá in hči največ bivali podnevi; sploh so se menda bolj skupaj stisnili v manjše stanovanje, česar jaz sevéda nisem mogel videti. Tudi smo se odslej večkrat selili in nismo bili takó navezani na isto hišo kakor prej. Mêni je to novo življenje ugajalo, in nič nisem pogrešal nekdanje veljave svoje, ko sem bil s továriši svojimi služil le imenitnejšim namenom.

Sedaj sem živel bolj po domače, vender tudi kratkočasneje, saj sem bil vedno med ljudmi in le ponôči in med obedom sem bil brez žive druščine. Časih so tudi otroci za nekaj tednov prišli domóv, ali skoro jih nisem poznal. Sinovi so bili že bradati gospodje, Lojzika pa odlična gospá, lepša nego je bila v mladih letih mati njena, in s seboj je privêdla vselej sinka, ki je že hodil in rad mnogo vpraševal in pripovedoval, in še manjšo punčiko, ki je bila še v naróčaji. Takó je minilo leto za letom vedno jednako, brez izpremememb, ki bi bile vredne spomina. Videl sem, kakó se ljudje starajo okolo mene, in čutil sem, da niti jaz nisem več mlad.

Po dolgoletnem jednakem in mirnem življenji je bilo napósled zopet nekoliko burnih dnij; ali ker se je obravnavalo vse v naši

navzočnosti, čul sem vse natanko in ni mi bilo treba ugibati in sklepati po posameznih znamenjih in prizorih. Naša gospá je imela nekoliko svojega imetja izposojenega na hiši, ki je prišla na boben. Bilo ni kàj prida kupcev, in vse je kazalo, da se hiša niti ne prodá za toliko, kolikor je na nji vknjiženega denarja. Hoté ali nehoté se je morala naša gospá udeležiti dražbe, da ne bi do zadnjega krajcarja izgubila svojega posojila. Takó so ji svetovali zvedeni možjé. Popolnoma zbegana se je vrnila z dražbe in solznih očíj povedala móžu in hčeri, da ji je hiša ostala.

»Le hiše ne!« vzkliknil je stari gospod, »le hiše ne! Izkusil sem, kaj je hiša; imetje je, ki pojeda samó sebe.«

»Kaj hočemo?« zavrne ga žena razvneta; »ali naj pustim še tisto malo, kar imam? Saj imajo tudi drugi ljudje hiše in venderle živé, celó med bogatine jih štejejo.«

»Med bogatine!« zasmehne se sivček bridko, »vender ga tudi ni večjega siromaka, nego je siromašni hišni gospodar.«

»Bodisi, kakor hoče,« odreže se ona; „borili se bodemo in trudili vse žive dni; saj nam ni usojeno, da bi bili kdàj brez skrbíj.«

»Nič se ne bojte, mama,« tolaži jo hči, »ne bode takó hudó ne. »Imeli bodemo vsaj svoj dom, da se nam ne bode treba več seliti iz hiše v hišo in plačevati tolike najemščine. Jaz se celó veselim; takšne starinske hiše imajo nekov poseben čar.«

»Lahko tebi sanjati, ali skrbeti bodem morala le jaz,« seže ji mati v besedo; vender se hitro udá v usodo in premišlja s hčerjo, kakó bi si uredili novi dom.

O svetem Mihelu smo se preselili. Dobro je rekla hči, da imajo starinske hiše nekov čar. Imajo ga zlasti po temnejših kotih, kjer se človeku slobodneje razvija domišlija. Vender ne, da bi se posmehoval; kar je res, to je res, tudi jaz sem se prav dobro počutil pod starinsko streho; bolj domače je bilo nego po vseh stanovanjih, katera smo izkusili zadnja leta; ali kar je najimenitneje, bili smo na svojem. Sicer se ni mnogo izpremenilo v vsakdanjem življenji našem. Skrbna naša gospá se je tudi tù ukvarjala s tujimi otroki, ki so bili časih razposajeni, da jih ni bilo môči krotiti. Bilo jih je, ki so bili razvajeni od dóma in niso kàr nič slušali. Kadar ni bilo šole in se niso imeli učiti, prišli so med nas in se razvirali po garnituri, kakor da so domá v družinski sobi. Največ so trpeli moji továriši, stoli, ki so imeli tanke drobne nogé. Vsak čas so katerega poslali k mizarju, da ga je klejil. Prišel sem pa tudi jaz na vrsto. Na moja držaja, na katera so prej nežne gospé in imenitni gospodje le polagali roke, sedali so raz-

posajeni páglavci na vso moč in skakali po njih, kakor po telovadni pripravi. Odlomil se je držaj in ni se dal več popraviti do dobra; ostal je pohabljen, in vedno ga je moral mizar iz nova klejiti, dočim je gospá kàr sama krpala raztrgano prevlako.

Sedaj nas niso več čuvali, in bili smo popolnoma ravni vsemu ostalemu pohištvu; minil je vsak razloček med mehko blazino in trdim lesom. Razvlekli so nas po vseh sobah, in zdelo se mi je, kakor bi se nam posmehoval, kadar nam je kdo rekel »garnitura«. Takó poravná starost tudi pri neživih stvaréh vse, in ostane ti le spomin na veljavo in gizdavost mladih let. Nekaj pa mi je venderle delo dobro. Stari naš gospod, ki me je nekdaj tolikanj črtil, sédal je rad náme, zakaj rekel je, da najbolje počije na mêni, kadar ne more ležati. Prestavili so me v njega sobo tik postelje. »Torej tudi midva sva se našla!« mislil sem si in izkušal čim bolje ustrezati nekdanjemu sovražniku svojemu, toda kaj pravim sovražniku, saj ni moglo mehko njegovo srce nikogar sovražiti, in sam Bog vé, zakaj je bil prav za prav zoper nas. Bodisi; sedaj je tudi on ljubil mêne, kakor sem ga ljubil jaz od nekdaj, in bil sem popolnoma zadovoljen. Toda videl sem, da ne bodeva dolgo skupaj. Čimdalje bolj mu je pešala moč; časih se po ves dan ni genil iz postelje, brez tuje pomoči pa že ni mogel vstajati. Vedno je moral biti kdo pri njem, in niti ponôči ga niso dolgo puščali samega. Največ mu je stregla mlajša hči Tinica, katero je imel menda najrajši; časih pa jo je namestila mati, kadar je ni zadrževalo gospodinjstvo. Napósled je blagi sivček že malo govoril; le spal je in molil ter se pripravljal na smrt. Nekega jutra prosi hčer, ki je ponôči bedela pri njem, naj mu pomaga iz postelje, ker ne more ležati. Ko vstane in se za silo obleče, séde náme in mi nasloni glavo na blazino. Takó sloní mirno, hči pa sedí poleg njega in dremlje. V tem pride mati in pogleda dobrega možá svojega. »Za Bóga!« vzklikne vsa prestrašena, »kaj je očetu?« Hči skoči kvišku, in obe vzdigneta sivo očetovo glavo, ali zastonj! Toliko da jo izpustita, pade zopet nazaj; očí se ne odpró, sapa je zastala — starček je mirno zaspal v Gospodu.

Prvi trenutek je bil grozen. Mati in hči sta se jokali na ves glas, in kdorkoli domačinov ali tujcev je prišel pogledat, kakó je umrl »pravični mož,« vsakomur so zalile bridke solze očí. Ko sta se nekoliko potolažili, imeli sta polne roke opravila in zmotili sta se. Drugi dan so prišli iz bližnjih krajev ostali otroci domóv, da se poslové od predobrega roditelja svojega in ga spremijo k večnemu počitku. Pogled na ugasle očí je silno pretresel vsakogar, in ni se mogel takoj upo-

kojiti. Ali človek se privadi vsemu, in tudi otroci so se umirili; saj so spoznali, da stari oče ni mogel več živeti in da torej smrt zánj ni bila nič hudega, zlasti takšna, za katero ga lahko zavida vsak človek. Potolaženi so sedeli skupaj in se pozno v noč menili o dobrem pokojniku. Karkoli je kdo povedal iz življenja očetovega, vse je le poveličevalo njega spomin. Zdelo se mi je, kakor da oče niti ni umrl, ampak da je v duhu med njimi, le nekako prerojen je, očiščen vseh tistih telesnih spon, ki svetu le prerade zakrivajo plemenito dušo, óni del božjega darú, ki človeka povzdiguje nad vse ostale stvarí tega svetá.

Po pogrebu so se otroci zopet razšli, le Netka, najmlajša hči, ostala je domá pri materi in starejši sestri svoji. V lepi zlogi so živele in si pomagale pri vsakdanjih opravilih. Najmlajša se je namesto matere, ki ni bila več odločna kakor nekdaj, ukvarjala z otroki in dobro jih je znala brzdati. Tudi sicer se je na starem dômu marsikaj zasukalo po novi šegi, in skoro sem zapazil, da se vse ravná po Netki, ki je imela pri materi največ veljave. Jaz sem bil s to izpremembo prav zadovoljen, zlasti ko se je pod izurjenimi prsti najmlajše hčerke tudi zopet oglašal klavir, ki je zadnja leta že popolnoma umolknil. Le jedno mi ni bilo po volji. Netka je mater vsak čas nagovarjala, naj kupi novo garnituro. »Ali kaj bode z nami?« skrbelo me je. Nič ne bi bil maral, ako bi nas bilo konec, saj sem že dolgo živel in še več izkusil; ali kaj, ko bi nas prodali Jakopu? Ta misel me je mučila noč in dan. In prav ta strah je bil vzrok, da se navzlic dobrim nje svojstvom nič kàj nisem mogel sprijazniti z najmlajšo hčerjo. Res, postarali smo se, ali za staro hišo smo že še bili, vsaj za toliko časa, da bi nas bilo do dobra konec, saj dolgo itak ne bi čakali smrti. Ne morem vam povedati, kakó me je pretreslo, in koliko sem trpel, ko je rekla nekega dné Netka: »Mama, saj bi Jakop tudi še kàj dal za staro garnituro, pa bi lahko kupili novo.«

Že sem bil uverjen, da nas nihče več ne reši Jakopa, in kakor na morišče sem se pripravljal na pot za Ljubljanico. Ali glej čudne usode! Preživel sem najmlajšo hčer na lastnem nje dômu. Mati je kupovanje vedno odlašala in dasi je po malem prihranila še precèjšnjo vsoto za novo garnituro, vselej je prišlo kàj vmes, kar je bilo potrebnejše, in novci so zopet pošli. V tem je Netka zbolela in prav naglo je hirala. Prihajali so zdravniki drug za drugim, stari in mladi, ali nobeden ni mogel pomagati. Déklica je pokašljevala čimdalje huje in je že sáma obupavala. Sedaj je tožila, da jo zebe, sedaj, da ne more dihati. Postavili so mêne za peč, in tù je zavita v topla ogri-

njala posedala vso dolgo zimo. Napósled je sneg skopnel, in tolažili so jo, da tudi njo zopet okrepí pomlajena priroda. Zmajala je z rameni in bridko vzdihnila, kakor da ne véruje tolažilnim besedam. Milo je pogledala proti oknu, ko je pomladansko solnce prvič zopet posijalo v sobo. Sedaj so jo z menoj vred potisnili k oknu in ga odprli, da je dihala čisti zrak.

»Oh, kakó dobro mi dé!« ponavljala je često in zrla proti modremu nebu nad streho nasprotne hiše. Drugi dan so naju zopet namestili k oknu in potem še nekolikokrat. Ali tudi to ni več pomagalo. Lože je kašljala, ali skoro je izkašljala; bila je čimdalje slabša, in preostra ji je bila sapa pri odprtem oknu. Upanja ni bilo, da bi še kdàj okrevala. Bilo je v postu, in bližala se je Velika noč. Znanke in prijateljice, ki so prihajale tolažit in kratkočasit bolno tovarišíco, pogovarjale so se o tem in ónem in govorile tudi o postnih propóvedih. Nató je omenila jedna, da je že bila pri izpóvedi; druga je rekla, da pojde v soboto, in bolníci se je milo storilo, da se ne more tudi ona udeležiti lepih pobožnostij. Ko je bila zopet sáma, pozvala je sestro k postelji in rekla: »Kaj praviš, ali bi se mama kàj zeló prestrašila, ako bi se izpovedala domá in prejela sveto obhajilo? Prej mine velikonočni čas, nego okrevam, ako sploh okrevam še kdàj.« Sestra v prvem hipu ni mogla odgovoriti; silna žalost ji je stiskala srce, zakaj dobro je védela, da Netka sáma čuti bližnjo smrt. Premagovala se je, kolikor je mogla, in je izjecala nekoliko tolažilnih besed. Rekla je, da si v tem svetem času vsakdo želí verskega tolažila, nikar bolnik; a mati, ki je sáma pobožna, spoznala bode, da je nje želja upravičena. Delj sestra ni mogla ostati pri Netki, ampak šla je iz sobe, in dolgo je ni bilo nazaj. Menda je pripravljala mater, zakaj ko se je vrnila ž njo, menili sta se o sestrini želji, kakor o stvári, ki se umeje sáma po sebi.

Drugo jutro se je Netka čisto preoblekla, sedla náme in čitala iz molitvenika. Sestra Tinica je pospravila po sobi, kolikor je mogoče pri bolniku, pogrnila mizico ter postavila nánjo podobo svetega križa in dve voščeni sveči. V tem naznani zvonček, da je prišel duhovnik z zadnjo popotnico. Skesano se je Netka izpovedala in pobožnega srca prejela sveto obhajilo, ali solzne očí so zajedno pričale, kakšne misli so ji pretresale dušo. Ko je duhovnik odšel, iznemogla je popolnoma. Dejali so jo v posteljo, ali vstala ni več; izdehnila je že nekoliko dnij pozneje.

Mêne so tedaj obhajale čudne misli; zdelo se mi je, da je tudi mêni odbila zadnja ura. Ne vém, ali je bilo naključje ali je bila usoda: odkar je Netka pri svetem opravilu zadnjič sedela na mêni, menil se

ni nihče záme, ampak potiskali so me po sobi, kakor bi bil vsem na poti. Ko so Netko devali na mrtvaški oder, vêdel se je najoblastneje človek, ki ni videl skoro ničesar, a glavo je imel izraslo po stráni. Tudi njemu sem bil na poti, zakaj spoteknilo se mu je, in padel je čez moj priklejeni držáj in ga odlomil; ko pa se je prijel za blazino, pretrgala se je vsa prevlaka, da nisem bil nikomur več podoben. Niso me več nì klejili nì krpali, ampak odnesli so me po temnih stopnicah gôri pod streho in me ondu takó neusmiljeno treščili ob tlà, da sem omedlel. Ko sem se zopet zavédel in se ogledoval, kje sem, žaloval sem le zató, da me niso pokončali do dobra. Kamorkoli sem se ozrl, videl sem zgolj razbite posode, zlomljeno pohištvo in razne druge nevredne in nepotrebne stvarí, ki so se preživele in niso bile za nobeno rabo. Jakopova »štacuna« je bila proti temu brlogu pravi raj.

»Kaj bodem tù? Ali me kdàj kdo otmè tega groznega pregnanstva? Toda kaj bi z menoj? Peč bi si zakuril.« — Takó sem premišljal in se uveril, da bi bilo najbolje, ako bi me sežgali. In vender sem bil tudi sedaj še nekomu dober. Mačke so prihajale in si izvolile mêne za ležišče. Ubraniti se jih nisem mogel; toda saj mi tudi niso storile ničesar. Bolelo me je le moje ponižanje, kadar sem se domislil nekdanje službe pri grofu in jo primerjal sedanjemu pozivu. Ali najhuje je bilo to, da se niti smrti nisem mogel nádejati; zakaj nihče me ni prestavljal, niti se me dotikal, in lahko bi bil mirno čepel pol veka in še delj v tej pusti samoti, ne da bi me bilo konec. Tinica je časih, sevéda malokdaj, prišla gôri k nam in iztikala med polomljeno šaro, kakor bi iskala pozabljenih zakladov, pa je vselej zopet odšla, ne da bi bila kàj našla, kar bi bilo vredno vzeti s seboj. Nekega dné je zopet prišla in ž njo tudi stara kuharica. Iskali sta starih škatelj, ali ni je bilo za rabo. Zdajci se kuharica zaničljivo odreže: »Gospodičina, vsa ta šara ni za drugo nego v ogenj.« Toda gospodičina Tinica je bila drugih mislij; čislala je vse stare stvarí, kakor bi bile svetinje, in ni dala odnesti ničesar. Takó sem ležal polomljen in pozabljen pod streho morda dve leti. V tem pride nekega dné proti večeru kuharica, zgrabi me in vleče dôli po stopnicah. Drugega nisem mislil, nego da me sežgè. Ali motil sem se; nesla me ni v kuhinjo, ampak v sobo, in me postavila kraj starega mojega tovàriša, ki je bil sklejen in pokrpan še zmiraj za manjšo službo. Kàr ginjen sem bil, ko sem zopet videl in slišal ljudi, akotudi se nisem mogel nádejati, da ostanem med njimi. Ura za uro je potekala, in predno sem si mislil, bíla je polnoč. Tedaj se oglasí moj tovàriš in me veselo pozdravi:

»Dobro mi došel! Mislil sem, da te je že davno konec; kàr čujem danes, da si še na svetu. Julček je na nekoliko dnij prišel k materi in sestri. Danes po obedu so vsi skupaj posedeli in se menili. Julčkova mlada žena je sedela na mêni in rekla, da ga med pohištvom po novi šegi ni stola, na katerem bi mogel človek počivati takó prijetno kakor na tem starinskem naslanjáči, namreč na mêni. Mati nató odgovorí, da ima pod streho še jednega in da ga ji rada prepustí, le popraviti in preobleči ga bode treba. In glej, sedaj si tù, jutri te prenové, in zopet bodeš v častéh.«

Védel nisem, ali bi se veselil nove izpremembe ali ne. Želel sem si smrti, ne pa nove službe med mlajšim zarodom, ki me ne bode umel in me utegne še zaničevati. Vsekakor sem radoveden čakal usode svoje. Prišli niso več delavci v hišo kakor nekdaj, ampak mêne so nesli k njim. Ondu so mi potrgali vse ostanke stare tkanine; popravili mi polomljene lesene kostí in jih nekoliko okovali z železom; zamenili so nekoliko jeklenih vzmetij, zrahljali žimo in ji dodali nekoliko nove; napósled so me vsega preoblekli s temnordečo, pisano tkaníno, da na mêni ni bilo videti nič lesá in sem bil do cela prerojen, lepši nego v mladosti svoji. Natό so me dobro zavili in me oddali na železnico. Da se bodem kdàj vozil po železnici, tega nisem mislil nikdar niti v srečnejših časih, nikar v pustem pregnanstvu pod streho. Takó sem prišel med vas, ki ste se posmehovali moji nekoliko zastareli obliki. Bodisi; sedaj veste, da nisem preprost pritepenec; izkusil sem dosti, ali vsega vam niti povedati ne morem, ker sem mnogo pozabil. Zadovoljen sem, da sem še na svetu; saj imam lahko in prijetno službo, da jo bodem opravljal še leta in leta. Razven predobre moje gospé skoro nihče ne poséda náme; ali sósebno dobro mi dé, da me gospá nič menj ne čisla nego vas mlajše po novi šegi; ampak celó nekako spoštljivo se pogovarja o mêni s svojim možem. Dobro, da ni — — —«

V tem je petelin zapel, in minila je dôba strahov in drugih čudnih prikaznij. Stari naslanjáč je umolknil in ni mogel dovršiti pripovedovanja svojega, katero se mu je itak nekoliko zavleklo.

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje.)

Imenitnega pomena je tudi tisti nebeški ogenj, katerega omenja Sveto pismo pri Elijevem darovanji, in óni, kateri se je prikazal, ko je sveti Duh razsvetlil apostole.

Prerok Elija, katerega je izvolil Bog, da bi izpreobrnil izraelsko ljudstvo, zavêdeno k maliku Baalu, svetoval je ljudstvu, naj se darujé prepriča, kateri bog je pravi. »Dajte,« rekel je ljudstvu, »mêni in Baalovim duhovnikom dva vola. Izmed njiju naj si izberó Baalovi duhovniki, kateregakoli hočejo, pripravijo naj ga za daritev, položé naj ga na drva, ležeča na ognjišči, ognja pa naj nikar ne prižigajo pod njim. Jaz, Elija, storim prav takó in tudi ne prižgem drvâ. Potem prôsi vsak svojega Bogá, naj blagovoljno vzprejme daritev. Tisti bog, kateri pošlje ogenj na oltar, bodi pravi Bog.« — Ljudstvo temu nasvetu pritrdi, Baalovi duhovniki prosijo na vso moč od jutra do večera Baala, da bi jih uslišal, toda zaman. To vidèč, pokliče Elija ljudstvo k sebi, postavi oltar, potegne rázor okolo njega, izpustí vode vánj, razseka vola in zloží kose na drva na ognjišči ali oltarji. Sedaj stopi pred oltar in prosi: »Bog, pokaži danes, da si ti Bog izraelski in da sem jaz tvoj služabnik vse to storil po tvojem povelji. Usliši me, Gospod, usliši, da spozná to ljudstvo, da si ti, Gospod, Bog in da se povrne k tebi!«

Na to prošnjo je padel ogenj z nebá, požgal vso žrtev in polizal celó vodo iz razora. To vidèč, padlo je ljudstvo na obraz in vzkliknilo: »Ta Gospod je Bog, ta Gospod je Bog!« —

Kdo bi se pri tej priči ne spominjal, kakó se je Bog sveti Duh v podobi plamenov spustil z nebá na apostole pri njih razsvetljenji? Ko so bili deset dnij po Kristusovem vnebohodu zbrani v nadstropji tiste hiše, kjer so se navadno shajali na judovski binkoštni praznik, zaslišal se je zdajci z nebá nekov vrišč, jednak silnemu vetru. Bog sveti Duh se je prikazal v podobi gorečih jezikov, ki so se dvigali nad vsemi glavami. — Vsi apostoli so bili razsvetljeni in s svetim Duhom napolnjeni. Jeli so govoriti vsakatere jezike.

Kàj imenitni so navedeni vzgledi iz Svetega pisma, premnogo dadó misliti človeku, ki jih premišlja z neizkaljenim umom in jih gleda

odprtih očíj. Pričajo pa tudi, kaj je v duhu tedanjega ljudstva pomenil nebeški ogenj.

II.

Mojzes se je pred trnovim grmom čudil, da grm gorí, toda ne zgorí. Prav takó bi se morali ljudje čuditi solncu, da gorí takó silno, toda ne zgorí. — Ko bi se solnce, prej nepoznano, hipoma prikazalo na nebu z veliko svojo svetlobo in s poletno vročino, ali bi kdo mislil, da ne gorí? Ako bi nas ta novi prikaz grel in pripekal z óno svetlobo in vročino kakor naše navadno solnce poléti, da prav takó ni môči gledati vánje kakor v razbeljen plávež, ali bi ne vpraševali gledalci, koliko časa bode neki gorelo, kdaj dogorí? Da bi ne zgorelo ali vsaj nikdar ne ugasnilo, to bi iz težka prišlo komu na misel. Dejanski pa smo takó vajeni vsakdanjemu solnčnemu prikazu, da se ne vprašujemo, ali bode kdàj zgorelo ali ne, temveč mislimo si po navadi, da ne zgorí in ne ugasne nikoli.

Vender tudi solnce, najsi je velikansko, dogorelo bode in ugasnilo v poznih prihodnjih časih.

Kdor bi se do živega zamislil v tisto dôbo, ko ugasne solnce, njega bi pretresla neizrecna groza, zakaj nikakor bi se ne mogel iznebiti brezupnih mislij na prihodnjost svetá. Nemirno bi se mu podilo po glavi vprašanje za vprašanjem, kakšne bi bile neki posledice tega dogodka. Ko bi se tolikanj umiril, da bi se že ne bal za življenje, spoznal bi, da pomeni konec solnčnega sijaja in ogrevanja konec vsega, kar rase in živí na zemlji.

Kdor bi si rad natančneje razjasnil posebne posledice, katere bodo izvirale iz konca solnčne gorkote, moral bi prej pozvedeti, kaj sploh ima zemlja od solnca in kaj je prejemala od njega od tistih davnih vekov, ko se je prvič jela delati plodna prst od skalovja, katero so razrušile prvotne sile prirodne. Kdor bi pa celó predrzno trkal na vrata pozne prihodnjosti in želel uzreti podobo tedanjega svetá, moral bi razširiti znano sedanjost solnčnih učinkov po prihodnjosti in sicer v tisti meri, kakor bode končno pešala solnčna moč. Po tem poti bi se utegnil razmišljujoči človek približati v mislih óni podobi, katero bode dobivala zemlja naša, ko bode ugašalo solnce.

V Goethejevem »Faustu« pravi sicer Mefisto Bogú: »Tvoja dela so še lepa kakor prvi dan stvarjenja«, ali bodisi, da so lepa, kolikor morejo biti, takšna venderle niso več, kakeršna so bila prvi dan. Nič ni stanovito, kar vpliva na naše počutke in kar se nam razodeva po

prikazih — povsod vedno izpreminjevanje! In samó do izpreminjevanja seza spoznanje človeško, do notranjega bitja nikoli!

Nihče ne more povedati, kakova bi bila zemlja, da ni ne solnca ne njegove gorkote in luči. Brez solnca bi ne bilo zemlje; vsaj takó trdi teorija Kantova in Laplacova. Kant in Laplace in ž njima večina denašnjih strokovnjakov učí, da se je naša zemlja ločila od solnca okrog njega srede. Tedaj je bila zemlja v mladih svojih vekih kos solnca in je še sáma gorela. Ohlajala se je pa tem hitreje, čim manjša je sáma. Ohladivši se, izgubila je svoj ogenj in svojo luč. Temna in mrzla bi plavala po brezkončnih prostorih svetá, da je tudi solnce ugasnilo takó hitro kakor ona. Solnce je bilo zemlji v pomoč s svojim ognjem, zlasti z žarečo gorkoto svoje luči, da se je sčasoma izkopala iz začetnega bôja med svojimi tvarinami ali iz káosa. To je tudi Mojzes takó preprosto oznanjal svojemu ljudstvu, da ga je lahko umelo Vse, kar pripoveduje Sveto pismo o stvarjenji na zemlji, vse je prihajalo od solnca; vsega tega in še marsičesa bi pogrešala zemlja, da ni gorečega solnca na nebu.

Da so že stara ljudstva ali vsaj njih modri možjé poznali to neizrecno imenitnost našega solnca, priča Makrobij, ko pravi: »Prirodoznanci imenujejo solnce srce svetá.«

Kakor je bilo že v starodavnosti solnce najčistejši prvotni ogenj, prav takó je bilo tudi poznejšim rodovom še tisoč in tisoč let pozneje podoba čistosti, dokler niso izumili daljnogleda. Vera v neoskrumbno čistost solnčno se je v dolgih vekih tolikanj globoko vrasla v duševno življenje človeško, da ni bilo môči verjeti prvemu opazovalcu, ki je z daljnogledom ugledal solnčne pege. Kakor plava na raztopljenem železu, ko se odteka iz plávža, nekaj temnih, nezgorelih rudnín, prav takó plavajo na videz po svetlem solnčnem obrazu temne lise. Kaj jih provzročuje, to dosihdob še ni dognano.

Paganski modrijani so si domišljali, da je solnce nekakšna orjaška posoda, iz katere priteka vesoljno svetovno mórje tiste ognjene in sveteče tekočine, katera prešinja kot »eter« vsa telesa. Od te tekočine prihaja rast in življenje. Iz takih nazorov o solnci izvira misel, da ni vesoljni svet nič drugega nego živa stvar, kateri se po žilah pretaka ognjena tekočina. Po tej sliki so dalje sklepali paganski duhovniki, da ne more nič poginiti, kar je ustvarjenega; tvarine in prvine so nepogubne kakor ves svet; življenje in smrt se ločita zgolj po sestavi trohic, od katerih je bilo zgrąjeno teló; večno je stvarstvo v prostoru in času!

Gledé na denašnje prirodoznanske nazore utegne kdo vzklikniti: »Nič ni novega pod solncem!« Ali pozabiti ni smeti razločka med domišljijo in pravim spoznanjem.

Solnčni ogenj, za našo zemljo najimenitnejši prikaz izmed vseh ognjenih prikazov, izvira iz dosedaj negotovega vzroka. Nekateri prirodoslovci mislijo, da gorí vse solnčno teló, ali da je vse solnce raztopljeno ali vsaj po površini oblito z raztopljenimi rudnínami, ker bi sicer ne razpošiljalo tolike svetlobe po svetovnem prostoru in ž njo vred takó hude vročine, da je kàr ni prebiti, ko nas poléti najhuje zadeva. Drugi pa trdé, da solnce ne gorí po vsem telesi in da ni do cela raztopljeno, nego da gorí le njegova plinova odeja ali atmosfera. Zató imenujejo njega svetečo odejo »fotosfero«. Nam se pa zdí, da bi ta vročina, katera se pojavlja vrhu solnčnega telesa, raztopila sléharne pozemeljske rudníne; saj celó zemljani v toliki razdalji časih silno trpimo od solnčne gorkote.

Razkrajanje solnčnih žarnih barev ali spektralna analiza je dokazala, da je sestavljeno solnčno teló vsaj do malega od prav takšnih tvarín in rudnín kakor naša zemlja; torej ni soditi drugače, nego da mora biti solnčno površje raztopljeno. Z lučjo vred uhaja solncu njega vročina, in solnce se ohlaja po vrhu, kakor se ohlaja na zemlji sléharna razbeljena stvar, kadar jo iz razgrete pečí postavimo pod milo nebó. Razgreto solnce, ki plava po prostem vsemirji, mora se torej vedno ohlajati. Ako se mu sedaj še ne pozná, da bi se ohlajalo, temu vzrok je to, da se solnčno teló še nekoliko skrčuje, odtod pa prihaja iz sredine njegove še toliko gorkote na površje, kolikor bi se razmerno ohladilo, ker neprestano delí gorkoto po vsem prostoru. Kadar se ne bode več krčilo, poznalo se bode ohlajanje, ako se mu od zunaj ne vrne izgubljena moč njegovega ognja. Takšne kurjave pa solnce ne pogreša. Kakor padajo ognjeni utrinki na zemljo, prav takó pada brez dvojbe obilo svetovnega ali planetnega drobiža v solnce. Morda zadene ta usoda časih tudi kakšno zvezdo repatico.

Kakor solnce še vedno gorí in po neizmernem prostoru razširja svojo vročino in luč, takisto goré in svetijo vse stalne zvezde razven premičnic ali planetov našega osolnčja. Stalne zvezde so jednake našemu solncu; vsaka je záse goreče solnce in vsaka vodi menda kakor naše solnčno krdelo veliko druščino sedaj že ugaslih planetov s seboj po svetovnih svojih potih. Kakó veličasten je vender pogled na te mirupolne nebeške ognje, kakó skrivnostno naudaja razburjeno srce óni ponočni svit nebeških lučij, brezštevilnih zvezd!

Toda kaj nam pripoveduje svetloba tega nebeškega ognja? O stvarstvu ónkraj solnca bi človek ne védel ničesar, da ne goré ondotna solnca, da ne prihaja njih luč in ne prinaša poročil na zemljo. Svetloba, poleg elektrike najhitrejša potovalka, premeri v jedni sekundi 42.000 milj; od solnca do zemlje — nad 20 milijonov milj — ne hodi dosti delj nego osem minut. Ali dasi teče hitro, venderle potrebuje več let do bližnje zvezde stalnice. Zvezde rimske ceste so pa celó tak6 daleč od nas, da potrebuje luč na tem poti okolo štiritisoč let (Aleksander Humboldt v »Kosmosu«).

Ko bi tedaj ugasnila stalna zvezda tam v daljnem nebeškem prostoru, videli bi jo še mnogo let, in ako stojí daleč, še po tisoč letih na prejšnjem mestu. Ako bi se pa druga zvezda v ónih krajih šele vnela, ugledali bi jo toliko pozneje, kolikor se zamudí luč njenega ognja na dolgem poti do zemlje. Človek torej ne ogleduje zvezd in zvezdnatega nebá, kakeršno je sedaj, temveč kakeršno je bilo v minulih časih.

Svetovi, kateri goré kakor solnce in stalne zvezde, vidijo se o svoji luči, planetje ali podruženi svetovi našega solnca, n. pr. zemlja, luna i. dr., pa ne goré več, da bi se videli o svoji svetlobi, torej so temna telesa, katerih bi ne bilo videti, dà jih ne obseva solnce. V starodavnih časih pa so goreli tudi planetje. Nekoliko takega požara se je videlo pred več leti na vélikem planetu Jupitru. Požar je sezal takó na široko po Jupitrovi zemlji, da bi morali naši zemlji sedemkrat odreti skorjo, ako bi hoteli ž njo pokriti goreče Jupitrove širine. Sčasoma je njega ogenj ugasnil ali tolikanj oslabel, da ga ni več videti. Površna skorja se mu je ohladila, pod njo pa še vedno tlí njega notranji ogenj.

Tisti časi pa, ko je gorel še ves planet Jupiter, minili so že davno. Dasi je Jupiter — ker je dlje od solnca nego zemlja — po Laplace-Kantovi teoriji starejši od zemlje, vender še po svojem površji ni prebil vseh ónih prevratov, katere je že v davni dôbi dokončala manjša zemlja, ker se je ohladila hitreje. Učé pa izkušnje, ne le óne pri arteških vodnjakih, nego tudi óne pri globokih rudnikih, da je čimdalje bolj vroče, kolikor niže prihajaš pod zémljo. Rudarji pravijo, da delavci po nekaterih globokih premogovnikih v Belgiji kàr nobene obleke ne strpé na sebi zaradi prehude vročine. Ako rase zemeljska gorkota v tistem razmerji z večjo globočino kakor pri arteških vodnjakih, to mora biti že dve do tri milje pod rušo vročina tolika, da so ondu raztopljene vsakatere rudníne. Geologi, kateri so primerjali razsežnost raztopljenega zemeljskega jedra debelosti ohlajene

in utrjene zemeljske skorje, pravijo, da trdna zemeljska skorja še toliko ni debela, kakor je jajčja lupina v primeri proti vsemu jajcu.

Zemlja je sicer že pred neznano dolgim časom izgubila ognjene povoje svojih otroških let, vender še ogenj ni povsod ugasnil na nji. Ne pojavlja se samó iz notranje zemlje kakor ogenj iz ognjeníkov, ampak tudi v nje ozračji kakor strela, utrinki, polarna luč in mnogoteri drugi ognjeni prikazi. (Dalje prihodnjič.)

Primera.

Tvoj duh za svet primere išče.
Ni boljše, menim jaz, od té:
Vesoljni svet je gledališče,
Igralci v njem ljudjé.
Kulise péstre so razmere,
Življenje naše igrokàz.
Junak si igre ti katere,
Junak katere — jaz.

Filodem.

Mladi pevki v spomin.

K pesmi v srce sezajoči
Vzdigni, pevka, glas krasán,
K stepni me začaraj koči! —
V nji sedí na klópi borni
Starka pri mladenki zorni,
Šiva rdeči sarafán.

Tja pošilja mi poglede
Skozi okno v kočo duh;
Stare matere besede
O mladosti dnéh nestalnih
In o starih urah žalnih
Čuje mi iz pesmi sluh.

A pri tem obraz zakrijem,
Kakor v slutnji vzdihujóč:
Tudi ti — naj čut izlijem —
Da si v svojem mladoletji
Slavca sramotila v petji,
Praviš vnukinji nekóč . . .

y.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XXV.

Pravite, da vam premalokdaj pišemo. Mogoče; ali kaj hočete: dandanes, ko se ljudem vedno le mudí in mudí, pa hitro poročajo vsako stvar, kratko in jedernato, na dopisnicah ali po brzojavih; dandanes se človek res težko odloči, da piše dolgo pismo, in le prerad odlaša takšno pisanje. Toda nikakor se ne mislimo opravičevati, saj se skoro kesamo, da pogosteje ne poročamo o kulturnem življenji hrvaškem, zlasti ker trdite, da Slovenci takó radi čitajo takšna poročila. Radi vam verjamemo, zakaj prepričali smo se samí o lanski tukajšnji razstavi, kakó se rojaki naši zanimljejo za duševni napredek Hrvatov in za lépo njih stolico, za beli Zagreb. Saj ga ni bilo dné, da bi na ličnem razstavnem prostoru sedaj tù, sedaj tam ne bili srečali znancev z ónkraj Sotle.

Omenili smo lanske zagrebške razstave ali »izložbe«, kakor bi nas pekla vest, da nismo kàj več poročali o tej prelepi kulturni cvetki, ki je iznenádejala vsakega, tudi najlahkovernejšega optimista. Res smo nekolikokrat hoteli zamočiti peró, da opišemo mično razstavo, ali kakó da jo opišemo? V jednem pismu se ni dalo povedati vsega, za več pisem pa je prostor v »Zvonu« pretesen. V tem so slovenski dnevniki dobro in obširno poročali o nji in nas rešili naše naloge. Saj majhen leposloven list niti ni, da bi obširno poročal o izložbi, ki je hotela zlasti pokazati »gospodarsko-gozdarski« napredek národa hrvaškega. Sevéda, lanska zagrebška izložba je imela še drug splošen, kulturen pomen, ali prav to je, kar nam ne dá, da bi do čista molčali o nji.

Že zunanja uredba in uravnava vse razstave je bila takó lična in ukusna, da je takoj prijetno iznenádejala vsakogar, kdor je prestopil mejo izložbenega prostora. Tù se je prav jasno pokazal lepi dar Hrvatov, ki umejo kakor malokdo vsako stvar podati v lepi obliki, da se ti mora takoj prikupiti kakor oní samí, ki so navadno ljubeznivi, prijazni in — veseli. Ta redki dar je nekoliko prirojen, nekoliko se je razvil po napredujoči omiki, a dobro dé vsakemu človeku in gotovo je tudi vzrok, da se tujec v Zagrebu takó hitro privadi in čuti domačega. Mlad mož, ki je videl večje razstave in večja mesta, hvalil nam je: »Ne morem rêči, kaj je posebno lepega; ali kamor

se ozrem po razstavi ali po mestu, vse mi je takó po volji, vse takó čarobno gódi očesu in srcu, da bi najrajši za zmiraj ostal v Zagrebu.« — Prav ta ljubka zunanjost in vesela prijaznost je privabila toliko tisoč in tisoč gostov v Zagreb na lansko razstavo, in gotovo se nobeden ni kesal, da je prišel.

Razstava pa je tudi pričala iz nova, kakó so Hrvatje vsekdar navdušeni za vsako kulturno začetje in da ga v tem ni razločka med politiškimi strankami, niti med stanovi. Na izložbenem prostoru so se polegla strankarska nasprotja, in prijatelji in neprijatelji, vsi so se jednako veselili lepemu uspehu; vsi so jednako navdušeno ploskali, kadar so z godbenega paviljona zazveneli domoljubni glasovi. Najlepše pa se je kazala ta zloga, ko so odkrivali Kačičev spomenik. Vsi bližnji in daljni kraji hrvaški so poslali k tej národni svečanosti zastopnike svoje, in nihče drug nego sam ban hrvaški je govoril slavnostni govor, v katerem je z národnega in kulturnega stališča razjasnjeval in slavil zasluge Kačiča pesnika. Ta lepa svečanost nas je dobro poučila, kakó moramo biti pri kulturnem trudu jedini in zložni, četudi se sicer morebiti ne ujemamo v vsem. Pri malih národih pa je takšna jedinost celó silno potrebna, ako sploh hočejo napredovati in ne zaostajati za drugimi izobraženimi národi.

Žàl, da tega nečejo spoznati prav tisti, katerih se največ tiče. Čitali smo nedavno v veljavnem nemškem dnevniku, kakó toži imeniten pisatelj, da knjige od samih časopisov ne morejo na dan. Res je takó. Ali če je ta tožba upravičena pri velikem nemškem národu, koliko bolj mora biti pri malih národih, kakeršni smo Hrvatje in Slovenci! Kakor si navaden človek ne more privoščiti vseh užitkov bogate vélike gospôde, prav takó tudi majhen národ ne more imeti vseh tistih naprav, ki jih vidi pri vélikih národih. In vender pri nas ni dovòlj, da ima vsaka stranka svoje časopise, ampak tudi vsak stan hoče imeti svoja posebna glasila. Takó izhaja v Varaždinu od novega leta nov hrvaški list za lovce! Kakó takšna podjetja drobé in slabé duševne naše moči, treba ni poudarjati iz nova. Toda saj vémo vsi, da bi bile lepe knjige pri nas bele vrane, ako bi ne imeli nekoliko književnih društev in zavodov. Velikemu čitajočemu občinstvu hrvaškemu podaja »Matica hrvaška« največ duševne hrane, pa tudi najboljše. O Božiči je udom svojim za leto 1891. razposlala devet novih knjig raznotere zabavne in poučne vsebine.

Prva, po kateri smo segli, bila je Šandora Gjalskega knjiga »Iz varmegjinskih dana«; to so po besedah samega pisatelja »portreti, akvareli in razne risarije« iz dôbe županijske. Poleg Kumičića je Gjalski

danes najobljubljenejši in najplodovitejši pripovedovalec hrvaški. Kakor smo najprej segli po njem, nismo ga deli iz rók, dokler ga nismo prebrali; ali to je prvo znamenje, da je knjiga dobra. Gjalski nam kaže v teh slikah svojih zopet nove straní starega hrvaškega, zlasti zagorskega življenja v tistih časih, ko so bile avtonomne županije podlaga državni upravi. Objektivno in realistiški, da se mu človek kàr čudi, riše svoje junake kot vzore za dolgo vrsto podobnih ljudij, v katerih se odseva značaj njih dôbe; kakor véšč anatom razdeva vsak značaj in nam brez usmiljenja odkriva vse njegove vrline in napake. In vender ga med vsemi junaki ni niti jednega, katerega bi človek črtil; vsi, tudi najslabši, znajo se ti prikupiti, a če koga ne moreš ljubiti, pa se ti smili. To je pravo čustvo, kakor te obhaja, kadar čitaš Gjalskega pripovedke; bolí te srce, ko vidiš, kakó gine in prepada v teh lepih krajih, kar je bilo dobrega, toda ne véš, ali bode kdàj bolje ali ne. Zató ni zgolj slučaj, da se v tej stari hrvaški družbi vsak čas prikazuje stari Batorić, prototip poštenega Hrvata starega kopita, ki nima vere v nove naprave, pa brani, kar je bilo nekdaj dobrega. Sósebno nam ugaja to, da je Gjalski vzvišen nad vsako politiško strast, in dasi ne more zatajiti plemenitega rodoljubja svojega, vender je pravičen vsaki nasprotni stranki, dobro vedoč, da ima vsaka tudi svoje dobro zrno, da ima vsaka poštenih in nepoštenih zastopnikov; toda kaj je najbolje, to itak pokaže šele prihodnjost. Prav kakor v resničnem življenji brani v Gjalskega pripovedkah vsak mož svoje prepričanje, napósled pa čutijo vsi, da so dobri Hrvatje, in zložno prepevajo rodoljubne pesmi. Topli pesniški zrak, katerega dišemo v pripovedkah Gjalskega, ta je vzrok, da nas njega naturalizem nikoli ne zazebe kakor pri drugih veljavnih naturalistih naše dôbe.

Dočim nas je Gjalski vodil po prijaznem Zagorji, po léži in po ljudeh Slovencem najbližjem kraji hrvaškem, vabi nas Kozarac v slavonsko vás, kjer živí med preprostimi kmeti nekoliko pozabljene »gospôde«, ali bolje rečeno, gospôdski preoblečenih ljudij. Kozarac pripada najboljšim mlajšim pisateljem hrvaškim, in ako mu Bog dá zdravja in telesnih močíj, dvigne se še visoko. V pripovedki »Medju svjetlom i tminom« nam riše prežalostne razmere, kakeršne so danes po kmetih v Slavoniji. Čitaje si človek misli, »saj svet le ne more biti takó spačen«; ali pripovedovanje je takó realistiško, da si pisatelj le ni mogel izmisliti kàj takšnega. Kàr studi se nam, kar počenja ta vaška navidezna gospôda, in skoro da je pisatelj sam čutil takó, zakaj mnogo lepše, prav vzorno je njega pripovedovanje, kadar nam opisuje

kmete in njih življenje in mišljenje. Le kmetska stran nas je sprijaznila s to najnovejšo njegovo pripovedko.

Da bi ne bil pozabljen nobeden kraj, izdala je Matica hrvaška tudi nekoliko »Slik iz Bosne«, katere je prav prijetno ter po vsebini in obliki prav značilno spisal Ivan Lepušić, ki sedaj kot učitelj sam biva med bosenskimi Hrvati in dobro pozná njih življenje. Značaj teh »Slik« je pomirljiv; mohamedovci in kristjani obeh cerkev čutijo, da so navzlic verskim razločkom venderle sinovi jednega in istega národa hrvaškega, pa drug drugega ljubijo in spoštujejo. Dobro vedoč, kaj je kristjanu Božič, usmili se na sveti večer imovit mohamedovec izgnanih in siromašnih katoliških kmetov, nahrani jih in vzame v službo svojo. V drugih pripovedkah nas pisatelj seznanja z drugimi osebami in razmerami, ki so bile značilne za dôbo turškega gospodstva. Toda pisatelj nam ne riše le zunanjega domačega in javnega življenja, ampak gleda tudi v dušo in srce bosenskih svojih rojakov in nam dobro razodeva tudi to notranje življenje. Matica hrvaška pa s takimi spisi izpolnuje še drugo vzvišeno nalogo, namreč da budí národno zavest v bosenskih mohamedovcih, ki kàj radi sezajo po takšnih knjižicah in se tudi po tem poti bližajo naši kulturi. Bosna se od drugih dežel turškega cesarstva loči zlasti po tem, da nje mohamedovci niso naseljeni Turki, ampak da so potomci nekdaj imenitnih hrvaških plemenitnikov; rajši se udadó vsaki državni izpremembi, nego bi ostavili zemljo davnih prednikov svojih.

O Kumičičevi komediji »Obiteljska tajna« smo poročali že tedaj, ko se je ta živa igra prvič predstavljala na zagrebškem gledališči. Matica hrvaška je ž njo gotovo ustregla vsem svojim udom, zlasti veliki večini tistih, ki igre niso mogli videti v gledališči. Sicer pa je prav Matici dolžnost, da priobčuje izvirne dramatiške plodove, ki najteže dobivajo založnika, toda so preimenitni za dramatiško pesništvo in dramatiško umetnost.

Sósebno prijetno nas je iznádejala Matica z novim književnim podjetjem, kakeršnega v podobni obliki ne najdeš niti v bogati književnosti nemški. Da bi nas seznanila s književnimi velikani drugih národov, kateri dandanes ne smejo biti povsem tuji izobraženemu človeku, sklenila je Matica hrvaška izdajati zbirko »Slik iz svetske književnosti«. Prvi zvezek nam podaja sedem pesnikov prvakov, ki so v prvi polovici našega stoletja »kakor sedem zvezd sijali na obzorji javnega življenja evropskega.« Ti slavni možjé so: Anglež Byron, Poljak Mickiewicz, Rus Puškin, Čeh Kollár, Italijan Leopardi, Nemec Heine in Francoz Viktor Hugo. Prvih šest nam je opisal in pojasnil

profesor dr. Šrepel, zadnjega pa profesor Adamović. Človek se kàr ne more ločiti te lepe knjige; toda ko jo je prebral, ne vé, ali je čital mičen roman ali učeno razpravo; zajedno se je naužil zabave in pouka, in žàl mu je le to, da ne more takoj seči po drugem zvezku. Gospod Šrepel je znal sósebno dobro združiti životopis pesnikov, duh njegovih pesniških umotvorov in značaj dôbe njegove, ki je vplivala nánj, kakor je tudi on, pesnik, deloval na mišljenje vrstnikov svojih. Natanko odmerjeni prostor pisatelju ni pripuščal, da bi nam v prevodu podal nekoliko primerov vsakega pesnika; ali zàtó je učeni gospod profesor z redkim estetiškim ukusom iz najimenitnejših del nabral prelepih mislij in je ž njimi »Slike« svoje posipal kakor s prijetno dišečimi cveticami, da se ti še bolj omilijo. Zlasti lepega cvetja je nabral iz Kollárjeve »Slavine hčere«, kjer nam kliče med drugim: »Pustite prepire, ki so itak že izkopali grob domovini vaši!«

Toda predaleč bi zašli, ko bi od prelepih mislij hoteli izpisati najlepše in jih podati čitateljem svojim, zakaj morali bi prepisati vso knjigo, a to le ni mogoče. Zató bi priporočali vsakemu izobraženemu Slovencu, zlasti odrasli mladini, da si omisli te »Slike iz svjetske književnosti«. Toda žàl, prepozno smo se oglasili. Hrvaška Matica je letošnje svoje knjige, ki so izšle v 8000 iztiskih, do čista razprodala v treh tednih. Mnogi stari udje so ostali letos brez knjig, ker niso o pravem času plačali letnine. Naj omenimo še to, da je Matica hrvaška za omenjene »Slike« pridobila novega pisatelja profesorja Adamoviča, ki se je delj časa v samem Parizu bavil s francosko književnostjo. V svojem spisu o Viktorji Hugonu ni le pokazal, kakó temeljito pozná tega preslavnega pesnika, ampak pokazal je tudi, kakó si je prisvojil gladko pisavo Francozov, ki umejo o učenih stvaréh pisati »poljudno« kakor nobeden drug národ. Čuli smo ugovor, da Matica s »Slikami iz svjetske književnosti« hrvaški národ opozarja na tuje knjige. Res je; ali opozarja ga le na vzorne in najboljše, ki nam morejo samó koristiti in ki bodo marsikoga vzpodbodle, da jih bode posnemal na domačem književnem polji. Zajedno pa bode Matica s tem podjetjem odvrnila mnogo drugih, da ne bodo kupovali kakeršnegakoli literarnega smetjà, katero jim usiljujejo brezvestni knjigarji.

Srečna misel je tudi ta, da je Matica hrvaška sklenila sedanjemu rodu po malem podajati, kar je najboljših literarnih plodov pognala dôba ilirska in katerih danes niti ni dobiti za težke novce. Letos je v lični knjigi izdala Demetrovo žalostno igro »Teuto« in njega liriško-epiško pesem »Grobničko polje«. Po domorodni vsebini in po vzorni obliki sta oba umotvora stalne vrednosti; ali Matica je to vrednost

še povzdignila s tem, da jima je na 88 stranéh dodala dva obširna uvoda, ki bi bila samá záse že lepa in koristna knjiga. V prvem je Vladimir Mažuranić, sin pokojnega bana pesnika, napisal životopis Dimitrija Demetra, ujca svojega. Ta životopis nam natanko in kritiški razjasnjuje književno delovanje Demetrovo in nam podaja novih vestíj za poznavanje imenitne dôbe ilirske. V drugem uvodu nam prof. dr. Marković estetiški razlaga »Teuto« in »Grobničko polje« in takó duhovito razpravlja o dramatiškem pesništvu, da smo se čitajoč prav živo spominjali Lessingove »dramaturgije.« Zató bi tudi to knjigo kàr najtopleje priporočali slovenski mladini, da ni takisto že pošla.

Izmed zgolj poučnih knjig omenjamo najprej petega zvezka »obče zgodovine«, ki obseza zgodbe srednjega veka od preseljevanja národov do Karla Vélikega. Da bi Hrvatje prej dobili véliko občo zgodovino, namerjala je Matica izdati za vsako dôbo prevod kake dobre zgodovine. Toda skoro so se pokazale napake takšnega začetja; prevod le ni to, kar je izvirna knjiga, razven tega pa treba vsako znanstveno knjigo, torej tudi zgodovino, pisati takó, da ugaja izobraženosti in drugim posebnim razmeram tistega národa, kateremu je namenjena. Zató je treba Hrvatom izvestno pisati drugače nego Francozom. To je glavni vzrok, zakaj Matičini udje niso bili povsem zadovoljni s prevodi izvrstne francoske zgodovine starega veka, katero sta spisala Maspero in Duruy. Sedaj je Matica drugače ukrenila in je spisovanje srednjega veka poverila prof. Valli, ki je z letošnjim prvim zvezkom pokazal, da je popolnoma dorasel težki nalogi. Kàj zanimljivo je prvo poglavje »Sviet rimski i barbarski na koncu IV. stoljeća«, v katerem nam pisatelj prav lepó razjasnjuje konec starega in začetek srednjega veka ter nas seznanja z Germani, ki stopajo po razrušitvi zapadnega rimskega cesarstva na prvo mesto med evropskimi národi. V osmem poglavji govorí o najstarejši dôbi Slovenov od leta 500. pr. Kr. do leta 500. po Kr. Kar je kje zasledil o slovenski kulturi v teh staro davnih časih, vse je marljivi gospod profesor upotrebil in zložil v jedinstveno celino. Izpregledal ni niti mičnih slovenskih pravljic o stvarjenji svetá in človeka, kolikor nam jih je pozabnosti otel prof. Trdina. Tudi v zadnjem poglavji o »prvih slovenskih državah« pripoveduje o ubogem našem državnem življenji, kolikor treba v večji obči zgodovini. Jezik je pravilen in gladek, zunanja oblika prijetna in ukusna kakor sploh pri vseh knjigah Matice hrvaške.

Največja letošnja knjiga Matice hrvaške so »Crte o magnetizmu i elektricitetu,« ki štejejo 24 pôl največje osmerke, in imajo v pojasnilo 196 podob. Dandanes, ko hitro napreduje elektriška znanost in je

elektrika čimdalje imenitnejša in koristnejša za vsakdanje življenje, gotovo je takšna knjiga primerna času, in Matica je ž njo zopet izpolnila jedno izmed mnogih željâ svojih udov.

Teh navedenih osem knjig je dobil vsak Matičar za sámo letnino treh goldinarjev; deveto pa dobí po znižani ceni. Ta knjiga je deveti zvezek zbirke »Prievoda grčkih i latinskih klasika« in nam podaja osem izbranih »Plutarhovih životopisov« v prevodu prof. Senca, ki je za uvod popisal Plutarhovo življenje in delovanje ter na konci dodal nekoliko opazek. Kakó lepi in poučni so Plutarhovi životopisi, tega ni treba poudarjati; najslavnejši možjé vseh národov so ogrevali dušo svojo na teh vzorih; da molčimo o drugih, omenjamo le cesarja Napoleona I., ki je Plutarha na potovanjih svojih vedno nosil s seboj, da je čital v njem, kadar je utegnil. Željo po hrvaškem prevodu te prelepe starogrške knjige so ponavljali Matičarji pogostoma na občih zborih, ali navzlic vsestranskemu delovanju in dobri volji je mogla Matica šele sedaj izdati prvi zvezek, v katerem čitamo životopise Korijolana, Katona, Tiberija in Gaja Graha, Sule, Cicerona in Cezarja. Želeli bi, da bi se ta koristna knjiga udomačila tudi med slovensko mladino, ki jo dobiva po znižani ceni za jeden goldinar. Ako bi si pa dijak hotel omisliti vseh doslej izšlih devet knjig, namreč dva zvezka Homera, dva Herodota, zvezek Ciceronovih govorov, Salustijevega Katilino in Jugurto, Tacitova manjša dela in Germanijo, zvezek Demostenovih govorov in Plutarha, plača za vse te knjige le šest goldinarjev.

Matičina žetev leta 1891. je bila torej prav obila in dobra, takó da jo prištevamo najboljšim létinam; žàl nam je samó to, da so se te lepe knjige takó hitro razprodale, da jih razven prevodov klasikov ni mogoče več dobiti. Sicer pa je bolje, da je takó, nego da bi se knjige leta in leta valjale po skladiščih, dokler ne bi pozabljene in zastarele izgubile prvotno vrednost svojo. Bog dàj srečo tudi nadalje!

Mrtvaški zvon.

Iz dalje zvon odmeva,
Pošilja žalen don;
Na tihem vselej vprašam:
»Ni li mrtvaški zvon?«

Nekdàj jaz bled bom ležal,
Telesnih rešen spon,
Takrat kdo drug bo vprašal:
»Ni li mrtvaški zvon?«

Filodem.

Padec Krupe leta 1565.

Spisal Ivan Steklasa.

(Konec.)

Krupa je bila po smrti bana Ivana Karloviča posestvo Zrinjskih, ali posadki v nji je zapovedoval stotnik bihaški. Takratni general Ivan Lenković se je trudil, kolikor se je dalo, da pomóre vsem posadkam na Uni, toda brez pravega uspeha, zakaj od kralja Ferdinanda I. so prihajale le neznatne denarne podpore. In kakó bi se bile mogle te trdnjavice potem vzdržati v nejednaki borbi proti Turkom! Takó je imela namreč Krupa po nekem izvestji generala Ivana Lenkoviča z leta 1563. le 40 móž posadke. Toda še ti so bili plačevani prav nevredno in so morali pogostoma celó brez uspeha prosjačiti za svojo plačo v Ljubljani, odkar je leta 1540. bihaška trdnjava pripadala upravi kranjskih stanov. Takó slaba se je godila ravno tej posadki, da je zdvojil celó neustrašni zapovednik krajiške vojske Ivan Lenković, ali jo bode mogel še dolgo braniti. Zatorej je predlagal bojnemu svetu, naj pustí krupsko trdnjavo in jo tudi poruši, da se Turek ne ugnezdi v nji. Toda ta predlog se ni izvêdel, zakaj že leta 1565. se je odločila usoda mesta in trdnjave Krupe. Dné 4. ržénega cvéta istega leta se prikaže pod trdnjavo bosenski paša Mustafa Sokolović z močno turško vojsko in jo sklene vsekakor osvojiti sultanu. Kakšno je bilo takrat razmerje v Krupi, dokazuje nam najbolje pismo stotnika Petra Farkašiča, katero je napisal v hrvaškem jeziku generalu Ivanu Lenkoviču iz Mrežnice dné 5. ržénega cvéta. Pismo slôve:

»Vzmožni in vzvišeni gospod, služba moja ponižna, da je priporočena vašemu gospodstvu, milostnemu mojemu gospodu. Znaj vaše gospodstvo, kakó mi je le-tó uro prispel list od kapitana bihaškega, gospoda Kronšala, kakó je pritekel k njemu stražár iz Krupe, ki je čuval most, in povedal, da so Turki obsedli Krupo. Zató, gospodstvo vaše, poskrbite, kakor vas je Bog najbolje naučil, zakaj óni siromaki, ki so v Krupi, pričakujejo pomoči od Bogá in od gospodstva vašega. Toda, gospod milostni, v trdnjavi je Matija Bakić, ki je vojvoda, in ž njim je 28 junakov, a Tihić, ki mu je tovariš in drugi vojvoda, ta je bil z ostalimi junaki izšel, prišel je k mêni prosit denarja, a jaz mu ga nisem mogel dati. In to je že šesti dan, odkar je odšel. Bojim se, da je tudi on poginil na poti noter gredé z junaki, zakaj da ni

poginil, bil bi glas od njega kakeršenkoli, premda je noter prišel. Zatorej, gospod milostni, poskrbite kàj, kakor je Bog naučil gospodstvo vaše. Tudi jaz sem nedavno celó dvakrat zánjo (Krupo) pisal tjakaj, da bi se bolj poskrbeli zánjo; in kakó so si jo hoteli nedavno temu Turki prisvojiti z ognjenimi strelami, da bi jo bolje oskrbeli s plačo. Dà, gospod milostni, nič se nemari, a na nobeni krajini ni teže nobenim siromakom, nego ónim, ki so v Krupi. Dà, tega se bojim, da ne bode niti Krupe niti njih, ki so v nji. Ali, gospod milostni, ako se sedaj ne zavzamete zánje, pojdejo vsi iz nje, ako jim ne priskrbite boljše plače nego drugim. Dà, gospod milostni, znajte, da je njim najteže od vseh drugih. In da sem vašemu gospodstvu priporočen. Dan v Mrižnici dné 5. ržénega cvéta 1565. leta. Sluga vašega gospodstva Petar Farkašić.« (Lopašić, »Bihać i Bihačka krajina«, str. 213.)

Prerano so se izpolnile besede stotnika Farkašiča, »da ne bode niti Krupe niti ónih, ki so v nji.« Krščanska vojska se je zbirala pod zapovedništvom Herbarda Turjaškega zbok nedostatnih pomočkov le prepočasi kakor po navadi takrat po vsi krájini. Prosili so sicer povsod pomoči, tudi cesarja Maksimilijana II., ali brezuspešno. Cesar je odgovoril dné 26. ržénega cvéta generalu Ivanu Lenkoviču, da mu ne more poslati vojske od Drave in Dunava za obrambo Krupe; naj jo brani le z óno vojsko, kolikor je ima. Takó je bila Krupa prepuščena na žalost le sebi in krájiški vojski, ki je pa bila v stoterih nadlogah.

Po izvestji krájiških zapovednikov Jurija Kronšala in Herbarda Turjaškega je prišel Mustafa Sokolović pod Krupo z 2000 Turki. Sovražna vojska se je utaborila pod mestnim hribom in po dolini ob potoku Krušnici. Nató izvêde hitro vse priprave za obleganje, in skoro je trdnjava obkoljena od vseh stranı́j. Sedaj poročé posadki, naj se jim dobrovoljno podá. Zapovednik posadki je bil v tem času hrabri vojvoda Matija Bakić, ki se je že pogostoma odlikoval v borbah za kralja Ferdinanda proti Turkom in Zapoljevcem. Sevéda je ponosno odbil poziv o podaji. Ko se to poročí Mustafi Sokoloviču, zapové svoji vojski streljati na trdnjavo. Zajedno zažgó Turki most čez Uno ter tudi vse čardake in máline blizu mesta, da bi takó odcepili obležence od vsake zveze s krščansko vojsko. Dokler je stal most čez Uno in dokler je bilo samó 2000 Turkov pod Krupo, mogla bi bila krščanska vojska oteti trdnjavo, dà se je zbrala o pravem času; ali sedaj je bilo že malone prekasno. Dné 16. ržénega cvéta so prispele nove turške čete pod Krupo, in končno se jih je zbralo okolo trdnjave po Valvasorji (XII. 18.) do 20.000. Sedaj se je bilo še menj

nádejati rešitve, zakaj okrepljena turška vojska je vse huje naskakovala obleženo mesto. Vender je vse te napade več dnij prav uspešno odbijala junaška četica krupske posadke, ali ubraniti ni mogla Turkom, da so napravili na zgodnih mestih štiri nasipe, v katere so zmestili svoje topove ter ž njimi streljali na trdnjavsko obzidje.

Prvi pride na pomoč oblegancem bihaški stotnik Jurij Kronšal, poslavši že prvi dan obsade stražo pod Krupo, ki se je z levega brega Une oglasila oblegancem in jih vzpodbujala na vztrajnost, zakaj skoro pride na pomoč večja vojska krščanska. Obleganci so bihaško stražo od radosti pozdravljali s krščanskim vzklikom: »Jezus, Jezus!« Bihaški stotnik je hitro spoznal veliko nevarnost, v kateri je bila Krupa, zatorej je poslal glasnika s hrvaškim pismom vsem bližnjim vojaškim zapovednikom in hrvaškim velikašem ter jih zajedno prosil pomoči. Takisto pošlje zvestega vojaka s pismom iste vsebine k vrhovnemu zapovedniku Ivanu Lenkoviču. Na dotičnem listu so bile od zunaj napisane te-le besede z velikimi in razločnimi glagolskimi črkami: „Noč in dan se nósi ta list v pošte brez postanka v Črnomelj brzo in brzo!« Prav takrat je namreč Ivan Lenković bival na svojem posestvu Podbrežji blizu Črnomlja, kamor je zahajal pogostoma.

Krščanska vojska se je zbirala v Pečih, blizu Cetina. Od tukaj se je vzdignila šele dné 21. ržénega cvéta proti Uni in se postavila na levem bregu nasproti Krupi. V taboru so se zbrali najodličnejši vojaški zapovedniki s svojimi krdeli. Takó je privêdel Jošt Gallenberg, dežélni upravitelj kranjski, 3000 móž in tri velike tope iz Bišča, Herbard Turjaški hrvaške graničarje, ban Peter Erded 300 konjikov, a stotnik Ivan Alapić 300 križevaških huzarjev. Le-tí zapovedniki so se dogovarjali, kakó bi napadli sovražnika, in so pripravili tudi 14 ribarskih čolnov, da prepeljejo del svoje vojske preko Une. Ali vse nakane se jim izjalové. Turki so se bili že takó izvrstno učvrstili okolo trdnjave, da jih ni mogla napasti krščanska vojska od nobene straní. Zató so tudi že prej porušili in sežgali most čez Uno, od juga pa so jim mogle brez zapreke dohajati vedno nove čete v pomoč. Samó takó je bilo môči oteti trdnjavo, ako bi napadli sovražnika za hrbtom in spredi. Toda kakó priti čez Uno! Le pri Novem je bil most čez reko. Predno bi bile pa naše čete prišle tjakaj, pasti bi morala Krupa vsekakor že prej, in celó Bihač bi bili mogli Turki obsesti. V takó neugodnem položaji je bila krščanska vojska, dočim so Turki, varni vsakega napada, vse huje napadali trdnjavo. Že prvi dan, ko je prišla krščanska vojska pod Krupo, napadejo jo Turki petkrat in ves dan streljajo na mesto. Žalostno je gledala naša vojska na trd-

njavo, kateri ni mogla pomagati. Nekoliko srčnejših vojakov se sklene prepeljati v čolnih na drugo stran reke; ali ko spazijo, da so Turki pri bivšem mostu napravili nasipe in izza njih postavili puškarje, upali si niso dalje. Streljalo se je s te in druge strani, in mnogo Turkov je poginilo, kar jih pa niti najmenj ni preplašilo; saj so dobro vedeli, da kristjani ne morejo preko reke. In prav to je prisililo naše zapovednike, da so sklenili zapustiti svoj tabor in se pomekniti ob levem bregu Une nazaj proti Bihaču do Ostrožca. Po tem ukrepu krščanskih poveljnikov je bila pa tudi Krupi odločena usoda.

Junaško se je venderle držala mala posadka krupska. Bilo je iz početka samó 28 junakov, in od teh je bilo do dné 22. ržénega cvéta ranjenih že šest, med njimi sam vojvoda Bakić. Videli so ti junaki, kakšna usoda jih čaka, ali zató se vender niso hoteli udati. Dva svojih tovarišev spusté dné 22. ržénega cvéta po vrvi raz mestni zid, kjer jih Turek ni zapazil. Le-tá razjasnita krščanskim vojvodam prežalostno stanje obležencev. Hrane imajo sicer dovòlj, ali proti turški sili se jim ni môči držati nobeden dan več. Turki so s topovi na več mestih razrovali trdnjavski zid in na dveh krajih podkopali jedno mestno kulo. Za 50 tolarjev se je prikradel bivši krupski strelec v Krupo z dvema zastavama, kateri je ovil okolo pasa, dné 23. ržénega cvéta pa je prišlo v trdnjavo 20 srčnih kristjanov pod varstvom topov krščanskih. Toda prav v tem trenutku zatrobijo Turki na napad. Vsa turška vojska je na nogah, in najodličnejši mohamedanci z zlatimi turbani in svetlimi perjanicami hité med prvimi proti mestnim zidinam. Huda borba se vname in traja neprestano do treh popóldne. Napósled spozná krščanska posadka, da se nikakor ne more ubraniti. Turki so kàr izvirali iz tal, toliko jih je bilo. Vender sramotno se nečejo podati junaki, ki so toliko časa branili trdnjavo. Kakor je leto dnij kesneje slavni Nikola Zrinjski v Sigetu v skrajnem času udaril iz trdnjave s četico vérnih svojih junakov in hrabro umrl za domovino, takó je predrl tudi Bakić dné 23. ržénega cvéta leta 1565. popóldne po brezupni brambi poverjene mu trdnjavice s sedmimi svojimi junaki med Turke in si prekrčil pot do Une le z dvema, zakaj pet so jih sovražniki sesekali na mestu. Bakić je hotel preplavati Uno, ali utopil se je, ker je bil precèj debel. Vreden je bil izvestno boljše usode za izredno svoje junaštvo. Prav tisti dan se je pomeknil Herbard Turjaški s svojo vojsko proti Ostrožcu in Beli Steni. Kesneje se napoti v Cetin, ban Peter Erded pa v Stemičnjak, da nahrani gladne svoje čete.

Osvojivši si Krupo, pridobil je paša Sokolović novo in čvrsto podlogo za daljna osvajanja na Hrvaškem. Sedaj, ko so imeli Turki

tolí važno trdnjavo na Uni, bilo jim je môči varneje napadati zemlje na levem bregu, zakaj imeli so na tem mestu varen prelaz za vsak slučaj. Velik strah je zavladal po vsi krájini hrvaški. Vse se je balo za Bihač, najmočnejšo trdnjavo v teh krajih, in sam Herbard Turjaški je poslal tjà hitro oddelek svoje vojske pod zapovednikom Matijo Morom. Saj so mislili vsi, da paša Sokolović nemudoma napade Bihač in ga tem lože vzame itak hudo zbeganim kristjanom. To se pa vender ni zgodilo. Sokolović je namreč sam veliko izgubil in je moral iz nova zbirati vojsko. Védel je pa tudi, da je Bihač bolje učvrščen nego Krupa in da ga njegova vojska sedaj ne bi mogla osvojiti. Za Bihač je torej nevarnost srečno minila.

Oblega Krupe se je zvršila za posadko tragiško ali slavno, za zapovednike krščanske vojske pa vsaj na videz sramotno. Zgodovinar Nikola Istvanfi je obdolžil kàr naravnost Herbarda Turjaškega, da se je vêdel prav plašno, in čudi se, da si ni upal napasti Turkov na ravnem polji, saj je imel do 7000 móž. Tudi še dandanes se bere v vseh hrvaških zgodovinah o Herbardu Turjaškem, kakó je bil pri tem obsedanji plašen in da celó ni dovolil svojima podvodjama Frankopanu in Fakšiču, da s 1000 možmí preplujeta Uno in napadeta Turke. Že Valvasor (XII., 19.) brani Herbarda Turjaškega proti Istvanfiju in mu oponaša pristransko sodbo, zakaj vse zlò pripisuje tujim zapovednikom, vse dobro pa le zopet svojim zemljakom. In takó je storil tudi v tem slučaji ter Herbarda Turjaškega obdolžil brez pravega razloga. Herbard Turjaški je bil oprezen vojak in je dobro preračunjal, kaj bi se zgodilo, ako bi ne mu uspel napad na Turke, ki so se takó čvrsto utaborili okolo Krupe. Velika nevarnost je bila za kristjane, da izgubé po neopreznosti še tisto leto tudi sam Bihač. Zatorej je imel Herbard Turjaški svojo vojsko zbrano za vsak slučaj in ni dovolil tudi svojim podvodjam, da se z manjšimi oddelki brezuspešno boré proti mogočnejšemu sovražniku. Lahko je razsoditi, da bi bila za kristjane velika smelost, ko bi bili napadli trikrat močnejšo izvrstno utaborjeno in dobro oskrbeno turško vojsko, dočim so samí trpeli potrebo v vsakem pogledu. Nezloge pa ni bilo med zapovedniki, kakor so mislili nekateri. Neverjetno je torej, da bi bil Herbard Turjaški iz plašnosti popustil Krupo, in sicer óni Herbard, ki se je sicer v vsaki borbi pokazal junaka in tudi kesneje sam v vojski je žrtvoval življenje za domovino pri Budačkem leta 1575. (Letopis M. Sl. leta 1889., str. 96.). Kranjska je pri tem pohodu žrtvovala največ. Poslala je, kakor smo že omenili, 3000 vojakov in 3 topove na bojišče, a troški v denarji so znašali nad 10.000 goldinarjev, kar je bilo

za tedanje čase že velika vsota. To vse pa so kranjski stanovi žrtvovali največ zaradi Bihača, ki je bil izročen njih varstvu.

Ko je padla Krupa, zapretila je ne samó Bihaču nego vsemu Pounju še večja nevarnost, zakaj še mesec dnij je ostal paša Sokolović v krupski trdnjavi, katero je dal jako učvrstiti. Od tega časa je ostala Krupa najvažnejša trdnjava turška na Uni, dokler ni pal tudi Bihač. Posadka v krupski trdnjavi je imela kakih 300 konjikov in 400 peščev. Od tukaj so napadali Turki na daleč okrog krščanske zemlje celó do Kolpe. Vender tudi še potem, ko je bil Bihač osvojen (leta 1592.), ostala je Krupa najvažnejše mesto na krájini in v sandžaku bihaškem. Ker je bila jako utrjena in po Uni dobro naklonjena, mogla je s svojo močno posadko gospodovati daleč na okrog in se je tudi hrabro držala v kesnejših borbah proti avstrijskim vojskam, sósebno leta 1690. in 1691. Šele z mirom karlovškim leta 1699. so prestali napadi na krščanske zemlje, ker je bila od hrvaške meje precèj daleč. Samó še leta 1716. so imeli Hrvatje nekatere praske s posadko krupsko, potem pa je trajal mir do leta 1878., ko je pripadla Krupa avstro-ogerski oblasti.

Krupa [1]) leží na desnem bregu Une v Turški Hrvaški. Na strmi pečini nad Uno se dvigajo podrtine starega gradú, ki je bil še v minulem veku dobro vzdržana trdnjava. Ravno pod starim gradom drží most preko Une na levo stran. V novejšem času se razvija mesto kàj lepó, sósebno odkar se naseljujejo semkaj trgovci pravoslavne vere. Léža Krupe je pa tudi prav ugodna za trgovino, takó da prihaja ves Kotar prav semkaj na sejme. Vsak ponedeljek so znameniti živinski in žitni sejmi. Sedaj je v Krupi sezidanih že tudi nekoliko lepših hiš, in prebivalstvo se je pomnožilo bolj nego v kateremkoli mesteci. Po popisu z leta 1885. šteje Krupa 2096 prebivalcev, ki stanujejo v 393 hišah. Večinoma so mohamedovci (1522), potem pravoslavni (523), a najmenj je katolikov (51). Tukaj je kotarska

[1]) Ime Krupa (slovenski Kropa) pomeni mesto, kjer se koplje ruda. Po navadi se takó imenujejo vode, zatorej je pri vsakem mestu tega imena običnо istoimeni potok. Pri bosenski Krupi se je v prejšnjih časih kopala zlata ruda, v bližini pa je še sedaj mnogo kamenene solí. Sploh je po hrvaških in slovenskih zemljah mnogo Krup. Takó je jedna pri Banjaluki, druga pri Bugojnu, tretja v Hercegovini; tudi v Dalmaciji je potok Krupa s samostanom pod Velebitom. Na Kranjskem je znan grad in potok Krupa pri Črnomlji. Valvasor misli (XI., 322.), da se grad imenuje po utemeljiteljih Krupskih grofih Blagajskih, ki so ga imeli dolgo časa v svojem posestvu ter ga morda celó sezidali. Bržkone pa je dobil grad ime po potoku Krupi, ki teče mimo njega. Tudi na Gorenjskem sloví Kropa zbok železarstva.

oblast in občinski urad. Ker sta v krupskem kotaru malone dve tretjini kmetov, a samó jedna tretjina slobodnih posestnikov, živí v Krupi tudi mnogo begov in ag (80). Krupski mohamedovci so iz večine slobodni posestniki, pravoslavni pa trgovci in obrtniki. Na národni šoli poučujeta sedaj dva učitelja, a pravoslavni imajo svojo versko šolo. Sploh ima to mestece lepo bodočnost, sósebno če se kdàj po unski dolini izvêde železnica od Novega do Bihača.

Senanus.

Spisal **A. Funtek.**

(Dalje.)

IV.

»Ali, gospod Gregorij, to je vse takó čudno, takó nepričakovano, kakor govorite danes! Nič ne rečem, saj bi bilo res dobro in potrebno, toda le pomislite, kakó ste me zavračali prav zaradi tega pohištva! In napósled, čemú bi vam bilo, čemú baš sedaj?«

Knjigovodja je sedèl pri odprtem oknu svoje sobe in sam s seboj zadovoljen gledal staro Katarino, katera je zopet kakor prejšnje dni brisala prah z zastarelega pohištva. Lep je bil danes postarni gospod, ko je imel obleko najnovejšega kroja in bil skrbno obrit — niti senca več ni bil prejšnjega gospoda Gregorija! Nekamo šegavo, kakor mu sicer ni bila navada, namežikal je svoji strežnici in raztezal usta na širok nasmeh; zajedno pa se je zložno gugal na stolu, in zlati solnčni žarki so se mu lesketali po pleši glavi . . .

Kakó da je venderle prišla stara Katarina? — Pónjo ni šel, prišla je sáma, ko je sploh mogla na ulice. Niti vprašal je ni, zakaj je izostala dva tri dni, ko si je moral pomagati brez nje, kakor je védel in znal. Ali zardèl se je celó, ko je stopila v sobo, kakor bi se zavédal neprijetnega pregreška, in spoznalo se mu je, da je precèj v zadregi. Stréžnica je začudeno pogledala svojega gospoda; saj ga ni bila vajena videti domá, in o tisti velikanski izpremembi, ki se je zvršila v srci in v življenji gospoda Gregorija poslednje dni, tudi ni védela ničesar. Knjigovodja je namreč spoznal mimo drugega, da res

zaradi trgovskih pôslov ni treba ves božji dan tičati v pisárni, in rad je prihajal vsak dan še pred kosilom domóv. Zakaj baš domóv? Zakaj li se je toli vztrajno naslanjal na okno in takisto vztrajno gledal po tesnih ulicah, kamor so nesle očí? In zakaj je uravnaval svoja pota takó, da je redno zahajal mimo preproste hišice na predmestji in vselej po stráni pogledaval na lično okence, kjer so cvetele skrbno gojene cvetice? Pripetilo se je óndan celó, da je zavil naravnost proti óni hišici; toda zdajci se je obrnil, kakor da se je skesal namere svoje . . . In zakaj se je v mestu takó pozorno oziral na vse straní in takó pazno pogledaval ljudi, katere je srečaval? Zakaj? Vse to je prihajalo od tod, ker je nosil gospod Gregorij čudno čustvo, sladko skrivnost globoko prikrito v nemirno kipečem srci! . . .

»Hm,« dejal je sedaj na gorenje vprašanje stare Katarine, »rad bi védel, zakaj se vam zdí vse takó čudno. Naveličal sem se dosedanje samote, spoznal sem, da tisto siromaštvo ni kàj prida, in tudi treba ga ni. Lahko si privoščim kàj boljšega.«

»No, res je, saj imate dovòlj, ali novo pohištvo za takšno stanovanje, gospod Gregorij, za takšno stanovanje!«

»Hm,« izustil je zopet knjigovodja in se nemirno premikal na svojem stolu, »to je — to bi bilo le začasno. Res, Katarina, samó za kratko dôbo bi bilo.«

»Pa ne da bi se hoteli preseliti, gospod Gregorij, kaj li?« odgovorí ženíca skrajno presenečena in obstane sredi sobe.

»Zakaj li ne?« vpraša knjigovodja nepotrpežljivo. »Nekaj dnij že premišljam, ali bi ne kazalo ostaviti te puste dupline. No, kaj je zopet? Kaj me gledate, kakor bi bili obstekleli? Sicer pa dosti. Bodisi takó ali drugače: to vse skupaj ni nič, kar imam po sobi — ako veste kupca za to polomljeno šaro, dobro, ako ne, razbijte jo in porabite za drvà.«

»In to je res — vse res, kar mi pravite?« mrmrá stréžnica kakor v sanjah.

»Res, in dosti.«

Rekši gospod Gregorij vstane in hodi jako hitro po sobi. Semtertjà mu švigne postranski pogled na staro Katarino, ki počasno in kakor vsa omamljena briše prah s pohištva; zdajci obstojí prav tik nje in jo gleda nekaj časa brez glasú, ustnice pa se mu gibljejo, kakor bi rad nekaj rekel, toda ne védel prav, kakó.

„Čujte, Katarina,« povzame nápósled počasi, »nekaj bi vas vprašal, ker ste že ravno tukaj. Zadnjič, ko ste bili menda bolní, prišla je semkaj — no, kakó ji je že ime?«

oblast in občinski urad. Ker sta v krupskem kotaru malone dve tretjini kmetov, a samó jedna tretjina slobodnih posestnikov, živí v Krupi tudi mnogo begov in ag (80). Krupski mohamedovci so iz večine slobodni posestniki, pravoslavni pa trgovci in obrtniki. Na národni šoli poučujeta sedaj dva učitelja, a pravoslavni imajo svojo versko šolo. Sploh ima to mestece lepo bodočnost, sósebno če se kdàj po unski dolini izvêde železnica od Novega do Bihača.

Senanus.

Spisal **A. Funtek.**

(Dalje.)

IV.

»Ali, gospod Gregorij, to je vse takó čudno, takó nepričakovano, kakor govorite danes! Nič ne rečem, saj bi bilo res dobro in potrebno, toda le pomislite, kakó ste me zavračali prav zaradi tega pohištva! In napósled, čemú bi vam bilo, čemú baš sedaj?«

Knjigovodja je sedèl pri odprtem oknu svoje sobe in sam s seboj zadovoljen gledal staro Katarino, katera je zopet kakor prejšnje dni brisala prah z zastarelega pohištva. Lep je bil danes postarni gospod, ko je imel obleko najnovejšega kroja in bil skrbno obrit — niti senca več ni bil prejšnjega gospoda Gregorija! Nekamo šegavo, kakor mu sicer ni bila navada, namežikal je svoji strežnici in raztezal usta na širok nasmeh; zajedno pa se je zložno gugal na stolu, in zlati solnčni žarki so se mu lesketali po pleši glavi . . .

Kakó da je venderle prišla stara Katarina? — Póňjo ni šel, prišla je sáma, ko je sploh mogla na ulice. Niti vprašal je ni, zakaj je izostala dva tri dni, ko si je moral pomagati brez nje, kakor je védel in znal. Ali zardèl se je celó, ko je stopila v sobo, kakor bi se zavédal neprijetnega pregreška, in spoznalo se mu je, da je precèj v zadregi. Stréžnica je začudeno pogledala svojega gospoda; saj ga ni bila vajena videti domá, in o tisti velikanski izpremembi, ki se je zvršila v srci in v življenji gospoda Gregorija poslednje dni, tudi ni védela ničesar. Knjigovodja je namreč spoznal mimo drugega, da res

zaradi trgovskih pôslov ni treba ves božji dan tičati v pisárni, in rad je prihajal vsak dan še pred kosilom domóv. Zakaj baš domóv? Zakaj li se je toli vztrajno naslanjal na okno in takisto vztrajno gledal po tesnih ulicah, kamor so nesle očí? In zakaj je uravnaval svoja pota takó, da je redno zahajal mimo preproste hišice na predmestji in vselej po stráni pogledaval na lično okence, kjer so cvetele skrbno gojene cvetice? Pripetilo se je óndan celó, da je zavil naravnost proti óni hišici; toda zdajci se je obrnil, kakor da se je skesal namere svoje . . . In zakaj se je v mestu takó pozorno oziral na vse strani in takó pazno pogledaval ljudi, katere je srečaval? Zakaj? Vse to je prihajalo od tod, ker je nosil gospod Gregorij čudno čustvo, sladko skrivnost globoko prikrito v nemirno kipečem srci! . . .

»Hm,« dejal je sedaj na gorenje vprašanje stare Katarine, »rad bi védel, zakaj se vam zdí vse takó čudno. Naveličal sem se dosedanje samote, spoznal sem, da tisto siromaštvo ni kàj prida, in tudi treba ga ni. Lahko si privoščim kàj boljšega.«

»No, res je, saj imate dovòlj, ali novo pohištvo za takšno stanovanje, gospod Gregorij, za takšno stanovanje!«

»Hm,« izustil je zopet knjigovodja in se nemirno premikal na svojem stolu, »to je — to bi bilo le začasno. Res, Katarina, samó za kratko dôbo bi bilo.«

»Pa ne da bi se hoteli preseliti, gospod Gregorij, kaj li?« odgovorí ženíca skrajno presenečena in obstane sredi sobe.

»Zakaj li ne?« vpraša knjigovodja nepotrpežljivo. »Nekaj dnij že premišljam, ali bi ne kazalo ostaviti te puste dupline. No, kaj je zopet? Kaj me gledate, kakor bi bili obstekleli? Sicer pa dosti. Bodisi takó ali drugače: to vse skupaj ni nič, kar imam po sobi — ako veste kupca za to polomljeno šaro, dobro, ako ne, razbijte jo in porabite za drvà.«

»In to je res — vse res, kar mi pravite?« mrmrá stréžnica kakor v sanjah.

»Res, in dosti.«

Rekši gospod Gregorij vstane in hodi jako hitro po sobi. Semtertjà mu švigne postranski pogled na staro Katarino, ki počasno in kakor vsa omamljena briše prah s pohištva; zdajci obstojí prav tik nje in jo gleda nekaj časa brez glasú, ustnice pa se mu gibljejo, kakor bi rad nekaj rekel, toda ne védel prav, kakó.

„Čujte, Katarina,« povzame napósled počasi, »nekaj bi vas vprašal, ker ste že ravno tukaj. Zadnjič, ko ste bili menda bolní, prišla je semkaj — no, kakó ji je že ime?«

»Jelico mislite menda?«

»Dà, njo,« prikima knjigovodja in se zardí do čela, »torej Jelica ji je ime? Tega — resnično nisem védel. Hm, res, ona tedaj je prišla —«

»Kaj pak, preprijazni niste bili ž njo —«

»Ali vam je povedala?« vpraša gospod Gregorij hitro in pozorno.

»I, kakó li ne? Takrat je celó prijokala domóv; no, kar se tiče mêne, bilo mi ni ravno dosti do vaših besed, ker vém, kakšni ste — ali Jelica — ne, take osornosti ni bilo ravno treba, ko vam ni storila ničesar —«

Knjigovodja se nestrpno prestopa ob mizi, in velik nemir mu gleda iz očíj.

»Sevéda,« roga se končno s posiljenim smehom, »na rokah bi jo bil moral nositi, ne li? Rad bi védel, zakaj.«

Katarina krepko uprè roke ob bok.

»In jaz bi rada védela, zakaj bi je ne nosili na rokah, kakor pravite!« vzklikne precèj razvneta. »Ali res ne morete prebiti, da bi ne pikali vsakogar? Nič zató, ako se zadirate náme; jaz že prebijem kàj, ali takšno deklè bolí vsaka trda beseda. In zató, da govorim po pravici, prav skelelo me je, ko mi je tožila, kakšni ste bili — kaj skelelo, jezna sem bila, da je vse pokalo po mêni! — No, hvala Bogú, takšne stvarí tudi ne trajajo večno; dekleta ne držé jeze, nikar da bi dolgo žalovala zaradi takih stvaríj, o katerih se napósled niti pregovarjati ni vredno.«

Gospod Gregorij je nekako čudno ponižno povešal glavo, ko so se vsipale nánj te besede, in molčal do konca. Sedaj pa ga je hipoma obšla velika razdraženost, in dejal je zlobno:

»Sevéda, vi ste že poskrbeli s svojim jezikom, da ste ji ublažili brezumno tisto žalost in me očrnili, kolikor se je dalo.«

»Brezumno žalost? Očrnila? Čujte, gospod Gregorij, tista žalost prvič ni bila tolikanj brezumna, kakor si mislite, ker vsakdo ni takó koščen kakor vi, in drugič, očrnila vas tudi nisem. Povedala pa sem ji, da bi ne bilo pametno misliti na vaše besede in na vas, ko vas poznam že dobro dolgo, kakó ste čmerni in čudni. Sevéda, najbolje bi bilo, da je nisem poslala k vam; toda kaj sem hotela? In kdo vender na božjem svetu bi bil takó osoren ž njo kakor vi?«

Knjigovodji švigne hud pogled iz sivih očíj, ne reče pa ničesar.

»In napósled,« nadaljuje stréžnica, »kaj bi danes govorila o tem? Deklè je hitro pozabilo tisti dan brez moje pomoči in tolažbe. Ej, da jo slišite, kakó prepeva domá, kakó je stokrat veselejša, nego je bila

sploh kdàj! Takó je čudno dobre volje in tolikanj živa je, da vam ne morem povedati. Celó vi bi se pomládili poleg nje, bodite že kakeršnikoli.«

Knjigovodja je nalašč preslišal zadnji stavek, ker mu ni bil kàr nič po volji.

»Takó, takó,« zamrmral je in se po stráni pogledal v zaslepelo zrcalo; zajedno se mu je razlil velik smeh po gladko obritem lici. »Vesela je, pravite? In že dolgo?«

»Ne baš. Ta teden. Časih si tega veselja kàr ne morem razjasniti. To vam zaporedoma vstaja od svojega šivanja, steče k oknu, gleda na ulice, zopet séde in pôje, vse takó, kakor da jo je hipoma doletela velika sreča. Celó mêne časih prevzame nje veselost, akotudi sem se že naveličala vsega.«

Knjigovodja stopi k oknu in gleda težko dihajoč na ulice. Zgovorna ženíca niti slutila ni, kakšne misli, kakšen neizrecen vihar so mu provzročile nje besede! Ta teden je taka, kakor bi jo bila doletela velika sreča — res je — v tem tednu je bila tukaj — kaj, ako bi prihajala tista sreča, katere omenja stara Katarina v preprostosti svoji — ako bi izvirala vsa tista veselost — gospod Gregorij se nehotoma prime za glavo, nató pa se nasmehne takó zadovoljno, takó od vsega srca sladko, da bi se začudil samemu sebi, če bi se ugledal v zrcalu! Ako je še kàj pravice na svetu, óna déklica — zláto nebó se odpira gospodu Gregoriju, ko gleda nje podobo v duhu in nadalje razpleta prešérno misel svojo — óna déklica — hm, kakó li bi se hitro povedalo to — óna déklica čuti prav tisto, kar se je živo razvilo v njega srci — dà, gospod Gregorij vé sedaj jasno, kaj mu je bilo zadnje dni, vé, da se imenuje óno čustvo — ljubezen!

»Kaj pravite?« vpraša nenadoma stréžnica, da se póstarni gospod kàr zgane in zajedno prestraši. Bog ne dàj — menda vsaj ni izrekel na glas, kar je mislil samó v najtajnejšem kotu duše svoje?

»Jaz? Ničesar nisem dejal,« odgovorí zmeden; zdajci pa ga hoče obiti nejevolja, da ga je nje nepremišljeno vprašanje vzdramilo iz prekrasnih sánj. Ako bi le-tá Katarina ne bila baš teta miljeni déklici — vsekakor, očitati ji ne smé ničesar, nego celó prav prijazen mora biti ž njo. In zdí se mu, da je dôkaj lahko prijazen, zakaj hipna nejevolja se mu raztopí kakor brêznov sneg na solnčnih žarkih! Prav blizu stopi k stréžnici in ji rahlo položí roko na ráme.

»Čujte, Katarina,« reče mehko, kolikor le more, in jo gleda svetlih očíj, »menda mi verjamete, da mi je jako žàl, ako sem bil takrat nekamo čmeren z vašo — z vašo Jelico . . . Zakaj pa je prišla baš

tistega dné, ko me je jezilo vse, kar sem videl in slišal? In ko bi bil précej védel, da ste vi teta nje in da ste bolni, saj bi ne bil takšen! Takó ji povejte, ko pridete domóv — tega nečem, da bi me imela za slabšega, nego sem res, in tudi to ji lahko rečete — ne, ničesar ji ne recite, nečem, da bi ji kàj povedali, zakaj to je . . .«

Gospod Gregorij globoko zasope, kakor bi ne mogel izgovoriti óne vélike misli, ki mu je prešinila glavo. Hipoma se ohrabrí in reče:

»Ne, ničesar ji ne povejte. Vi bi ji tudi ne znali povedati takó — kakor jaz! Kaj vam je zopet? Saj me ni treba gledati takó osuplo in takó —«

»Ali Bog mi je priča, gospod Gregorij —«

— »takó zbegano«, dokončá knjigovodja. »Jaz sam ji povém vse. K vam pridem na dom — bodete li morda ugovarjali, ako pridem?«

»Ali če vam pravim, da ne vém in ne umejem —«

»Saj tudi ni treba. Kaj bi vědeli in umeli! Takó bode, in dosti. Sedaj pa pojdite. Kosit grem, póldne je že.«

Rekši vzame knjigovodja klobuk in palico ter se pripravlja na odhod. Nì besedica ne gré iz ust stari Katarini, ko stopa zajedno z gospodom Gregorijem po stopnicah. Ko se napósled vzdrami iz omamljenosti, tedaj ravno še vidi, kakó knjigovodja mladostno hitrih korakov zavije okolo ogla.

Bilo je že precèj pozno tistega popóldne, ko se je gospod Gregorij iz gostilne »pri zlati luni« napotil proti pisárni. Jasen solnčen dan je bil, in jako ga je mikalo, da bi takšen sijaj užival zunaj v zeleni prirodi. Ali ker bi tedaj venderle prišel prepozno, obrnil je korake samó nekoliko po mestu, da dojde po majhnem ovinku v zatohlo sobo, kjer bi moral prav za prav sedeti že dobro dolgo.

Takšen krasen dan in takó bodro življenje v pomlajenem srci! Gospod Gregorij je bil danes srečen kakor še nikoli. Niti misliti ni hotel več na óno dôbo, ko se je moralo razpršiti toliko megel, ko je moralo skopneti toliko snegá v mračnih kotih njega duše, predno se je razvila v nji tista preljuba cvetica, katere milina mu je oživljala in zajedno mamila nekoliko opešanega duhá. Takó namreč je govoril sam v sebi gospod Gregorij, in zdelo se mu je neizrecno lepo, kakó so se mu vezale te misli, kakor bi pesem zlagal; naravnost rêči, da je zaljubljen, zdelo se mu je pretrdo, nelepo . . .

Koliko raznovrstnih ukrepanj! Te dní je gledal samemu sebi v srce in se čudil obilemu življenju, o katerem je mislil, da mu je usehnilo že davno. Toda čudnega ni bilo nič, ako je óne lepe misli prepletalo

marsikaj, kar je krepko koreninilo v dejanskem življenji. Sósebno zadovoljen je bil, da si je založil precejšnjo glavnico za prihodnje dni, mrtev denar sicer, ki se pa skoro utegne oživeti v njega rokah.

Knjigovodja obstane. Res, kadar dozóri stvar takó, da se odreče pustemu samčevanju — in zavisno je le od jedne besede, da se mu odpové — tedaj bode mogel kàj pokazati ónemu dragemu bitju; lahko ji poreče: »Glej, toliko imam, in kar imam, prihranil sem tebi!« . . .

Hm, tega ji ne more baš reči, ker ni res. Sicer pa ni treba sklepati že naprej, kakó bi govoril v odločilnem hipu! Takrat bode že dala beseda besedo, in končno — gospod Gregorij zamiží nehoté, da mu ne izgine prelepa podoba v blestečem zraku — napósled se mu bode privila in mu vsa zrdela zašepetala, da ga ljubi prav takó, kakor jo ljubi on — hudobni mož, ki je prvič govoril ž njo tolikanj brezozirno! . . .

Toda ako bi ne bilo takó, ako bi ga odklonila, popolnoma zavrgla celó? Kaj še — ona, uboga stvarca, ki bržkone ni okusila še nobene dobrote v življenji, njega, imovitega možá, čegar ljubezen in imenje ji odprè takó lepo prihodnjost? Niti misliti si ne more take nehvaležnosti — dà, nehvaležnosti, to je prava beseda! Sicer pa je sléharn pomislek odveč; saj je dejala Katarina sáma, kakó veselo je deklè že nekaj dnij — bedák, kdor bi si zdajci ne razjasnil te izpremembe! Najprej žalost, nató jeza, potem premišljanje, morda tudi nekoliko sočutja in proračunjanja, napósled ljubezen! Do koga? Do njega. Tedaj nekako isti pot, po katerem je hodil sam; le da je preskočil nekaj ovinkov in prišel od jeze do premišljanja, natò pa zdajci do ljubezni.

Sevéda mu ni vse po volji, kar je prebil baš zaradi nje, ali sedaj vé, da je bilo prav dobro takó, kakor se je zgodilo. Brezumno je bilo že tisto, da se je tolikanj bal življenja, ko mu ni bilo kàr nič treba. In še brezumneje je bilo, da se je jezil na druge ljudi, ki niso hodili po samotnem poti kakor on. Ali more napósled grajati recimo Vodéta, ako se je vselej kàr najodločneje upiral njega zbadanju? Hm, Vodè — ali bode pogledal továriša svojega, ko začuje nekega dné nepričakovano novico, da se je gospod Gregorij natihoma poročil z mlado, lépo déklico! Knjigovodji utriplje srce močneje, ko se spominja svojega továriša; prav dobro še vé, kakó pikro mu je óndan očital njega ljubezen — sedaj ni sam nič boljši in nič slabši od njega! In še druga misel ga prešine kakor elektriška iskra, da hipoma pospeší korake proti pisárni.

Čuden prizor se mu pokaže, ko ondu na tihem odprè vrata. Sredi sobe stojí Vodè, drží v jedni roki zláto obrezano knjižico, drugo pa izteza naravnost prédse in čita z močnim in navdušenim glasom. Gospod Gregorij skrbno prisluškuje, da bi ne preslišal nobene besede, in čudovito lepó se mu zdí vse, kar sliši. Prav takisto bi govoril sam, da mu je dano čustva svoja izliti v takó umetne in vender tolikanj preproste besede! . . .

Precèj časa stojí med vrati, ne da bi ga zapazil Vodè, zakaj le-tá je obrnjen proti oknu. Zdajci umolkne mladi mož in se neizrecno dobre volje zasuče na pêti. Ugledavši gospoda Gregorija, ostrmí in je videti nekoliko zmeden.

»No, no,« méni knjigovodja počasi in zaprè vrata za seboj, »Vodè, to je bilo pa res lepó, kar ste brali takó navdušeno.«

Vodè se veselo zasmeje.

»Ne, gospod Gregorij, danes govorite, kolikor hočete, in rogajte se, kolikor vam je drago, danes se ne bodem pregovarjal z vami! Oh, verjemite mi, najsrečnejši človek sem na svetu! Najrajši bi zavrisnil od veselja! Vender, kaj sem hotel reči: gospod Gregorij, kadar bode poroka —«

»Kakšna, čegava poroka?« reče knjigovodja dôkaj osupel. »Oh, res,« zamrmrá s samoljubnim nasmehom, »no, Vodè, ako že kàj slutite — tajiti nečem —«

»Slutim? Kaj bi slutil, ko vém, da bode! Gospod Gregorij, ali veste, da sem danes končno govoril ž njo, da sva se dogovorila do dobra? Ljubi me, kakor ljubim jaz njo, pomislite, sáma mi je dejala takó, in takó ljubezniva je bila in takó lepa! Povejte, ali je še kje človek na vesoljni zemlji, da bi se mogel primerjati mêni? Govorite vender — oh, dà — pozabil sem, da se ne menite za take stvarí . . . Kaj vam do tega!«

Knjigovodja je posnel iz Vodétovih besed, da se navdušuje mladi mož le za svojo ljubezen, in zató se je otresel tiste zmedenosti, katere ni mogel prikriti do cela, menèč, da govorí Vodè o njega poroki. Odložil je klobuk in palico ter dejal mirno:

»Prav je takó, Vodè, ako ste se zmenili do dobra. Saj je bilo že res predolgočasno, kakor ste odlašali.«

»Kaj? To pravite vi? Oh, dajte, da vas objamem! To so zlate besede, kakeršne vam ne prihajajo pogostoma iz ust. Vender še niste takšni, kakeršnega sem si mislil! Torej se celó zanimljete za mojo ljubezen; po volji vam je, da se je zvršilo vse takó srečno?«

Knjigovodja se nasmehne.

»Sevéda je prav,« reče premišljeno in si tlači pipo. »No, povejte vender, kakó je bilo.«

»Kakó je bilo?« hití Vodè. »Sam Bog vé, kaj mi je dalo toliko srčnosti, da sem se ji pridružil kàr na izprehodu, ko sem šel nekoliko predpóldne iz pisárne! Kaj ne da, predrzno je bilo? In spotoma sva govorila to in óno, in bila je takó prijazna, in napósled sem ji povedal, da jo ljubim od vsega srca, in takrat se je zardela in me pogledala takó milo — oh, gospod Gregorij! Kakó je bila krasna! In prišla sva do nje dóma, in tam se je morala končno udati, da me tudi ljubi — povém vam, tega ne prebijem, to je preveč, to me zaduší!«

In zdajci bega mladi mož po sobi, da gospod Gregorij kàr maje z glavo. Ko se končno vender ustavi pred njim, reče mu:

»Pametni bodite, Vodè; vse, kar je prav. Ljubezen je lepa reč, ali kaj bi jo kazali takó očito? Čakajte — nekaj sem vas hotel prositi —« zdajci položí prst na čelo, kakor bi premišljal, česa ga je hotel prositi — »res da. Vodè, posodite mi vender tisto knjižico, iz katere ste čitali prej. No, saj to ni nič takega, ako jo pregledam, le sèm jo dajte.«

»Knjižico? Prešérna hočete? Náte jo — oh, to so krasne stvarí v nji, videli bodete.«

Vodè se je v svoji zmedenosti prvi hip celó pozabil čuditi tej prošnji gospoda Gregorija in mu podal knjižico, katero je še vedno držal v roki. Sedaj pa se mu je venderle razširilo obličje, in vprašal je ves začuden:

»Ali za Bóga, kaj li bodete ž njo? Čitali vsaj je ne bodete?«

»Zakaj ne?« vpraša knjigovodja navidezno malomarno. »Prej sem vas slišal, ko ste brali iz nje — branje je lepó, ugajalo mi je —«

»In res jo bodete čitali, zlati gospod Gregorij? Vse tiste prekrasne pesmi o ljubezni? Bog ne dàj — kaj vam je vender? Res, takó nekamo čudni se mi vidite že nekaj dnij, tudi ne zadirate se več takó — kaj ko bi bili — eh, to je preneumno, haha! To bi bilo resnično preneumno!«

»Kaj govorite?« vpraša gospod Gregorij strogo.

»Ničesar. Danes sem takó srečen, da bi ne hotel razdražiti največjega sovražnika na svetu, nikar vas. Napósled, kaj mi je do tega, ako berete Prešérna! Kesali se ne bodete, takó vam povém.«

Gospod Gregorij je v tem že vzel knjižico in jo skrbno položil na pisno mizo. Olajšan si je oddehnil, zakaj nekamo bal se je, da bi Vodè ne izpraševal tega in ónega, zlasti pa tega, zakaj hoče

prav tisto knjižico, o kateri se je óndan izrazil tolikanj prezirno. Umel ni do cela, kakó li ga je že spotoma obšla želja po onih poezijah, želja, zaradi katere je celó pospešil svoje korake. Saj se žive dni ni menil za pesmi, ali danes se mu ni videlo baš napačno, ako bi prečital nekatere. Kaj pa hoče tudi? Časopis je čudno suhoparen, in zató je res treba čitati kàj drugega, kar ne bistri samó uma, nego tudi izraža čustva takó, kakor jih ne more navadna beseda! . . .

Umolknila sta končno oba, zlati žarki pa so sijali po odprtih trgovskih knjigah, v katerih so se danes kazale čudne bele praznine! Delala sta tisto popóldne jako malo, prav za prav ničesar. In ko je napósled minilo nekaj ur in je mladi tovariš vrgel peró na mizo, češ, da nikakor ne more več prebiti v tej duplini, dejal ni gospod Gregorij ničesar, nego vzel je klobuk in palico, potisnil knjižico v žep in odšel malone takó hitro kakor Vodè. Samó še nejevoljno je pogledal óna neodprta trgovska pisma, katera so ga precèj razločno opominjala zanemarjene uradne dolžnosti. Dolžnosti? Tlačánil je dovòlj dolgo, da smé oditi nekoliko pred uro, in ako bi komu ne ugajalo, nič se ne vé, kaj se utegne zgoditi. Hvala Bogú, njega razmerje je takšno, da se lahko zdajci postavi na svoje noge, ako je treba. Klanjal pa se ne bode nikomur! — (Konec prihodnjič.)

Aforizmi o ljubezni.

Berilo gospé **Pavline Pajkove** dné 9. prosinca 1892. leta v »Slovenskem klubu« na Dunaji.

(Konec.)

»Prava ljubezen je nebeška rosa, ki ohlaja srce!« pôje Dante. Dà, krasna je, pristavljam jaz. Ona je nekovo trepetanje stvarstva, svetloba solncu, vonjava cvetki, tolažba v vseh nezgodah. Ona je, ki nam manjša sléharno zlò, krepí, kar je dobro, dviguje in čisti človeka.

Prava ljubezen more človeka le poboljševati, vzviševati, blažiti — pohujševati nikdar.

Plutarh pravi, da je prava ljubezen učiteljica vseh krepostij, dočim méni Dante, da je ljubezen vir krepostim in pregreham.

Oba govorita resnico.

Res, mnogo žalosti in pregreh izvira tudi iz ljubezni, ki je časih prava tragedija življenja; vender ljubezen sáma na sebi ni kriva teh nesreč. Poleg ljubezni odločuje sto drugih slučajev, kateri ustvarjajo iz najblažjih čustev najhujša zlà.

Ljubezni čustvo je vedno blágo; ljubeče osebe so, katere ga večkrat oskrunijo. Zató ni ljubezen nikdar slabost, kakor bi kdo menil. Ljubezen se utegne izpremeniti v največjo bol, v najhujšo strast, v brezupnost — ali nravna slabost nikakor ni.

Ljubezen je človeku prijateljica ali sovražnica, kakor nanese usoda. Srečen, komur je prijazna, ali gorjé njemu, komur se ljubezen prikaže sovražnica! Prazno, tožno, brez sreče in brez veljave mu poteče življenje!

Kdor ne véruje v blaženost ljubezni, ta tudi nikdar ne bode ljubil. Brezsrčen pa je, kdor nedolžnemu srcu zastrupí vero v ljubezen, kdor brani vérovati, da je ljubezen neizmerna, vzvišena, večna! Vzvišenost je navdušenje nežnih in blagih duš; vzvišenost ni prazna pena! Bedák, kdor se upira temu, kdor si upa izruvati to blago kal iz duše človeške! Prava ljubezen, jedina ki je vredna tega imena, ljubezen, ki prebije čas, razdaljo, vse človeške izpremembe, dà, celó smrt, ona še živí, kakor je vedno živela, in bode tudi živela, dokler se svet ne poruši.

Sicer pa nezaupnost v ljubezen ni prirojena, niti se ne naučí, niti se komu ne usiljuje; plod je samó izkušnje in prevare. Ljudje so, kateri izgubé popolnoma vero v ljubezen, ako prebijejo v nji bridko prevaro. Kakor so prej silili v ljubezen, takó se ji sedaj upirajo.

Koliko se tedaj greš í proti temu čustvu; kolika krivica se mu godí!

Ljubezen utegne roditi solze, ker je srčna stvar in ker srce ni vedno veselo; vender ne mislimo, da so óne solze, katere provzroča ljubezen, tudi vselej izvir ljubezni, ki je sicer sestavljena samó od svetlobe in sreče. Ljubezni jok je temveč prepogostoma nasledek drugih čustev, ki se kàr najtesneje družijo z ljubeznijo, n. pr. ljubosumnosti, zavidnosti, sebičnosti in sto drugih neprilik, katere so bolj naslednice človeškega značaja nego njega čustvovanja.

Ne zamenjujmo čustva s strastjó, ljubezni ne s slučaji, ki spremljajo ljubezen!

Ljubezen sáma na sebi je kraljica vseh zemeljskih lepot; ljubezen je božji blagoslov celó tedaj, kadar nam jo zamorí katerikoli nesrečni slučaj. V takih razmerah moramo žalovati po nji, kakor žalujemo po izgubljeni sreči; spominjáti se moramo prebitih srečnih trenutkov takisto milo, kakor si navadno predstavljamo podobo drage osebe,

katere ni več. Ali zavreči, zanikati jo, to ni ne blágo, ne prirodno; sósebno ne za žensko srce, katero živí bolj ob čustvih nego moško. Ali zanikujemo morda máterino ljubezen, ker nam mater, ko smo jo ljubili, častili, obožavali, nenadoma odtrga smrt? Ali odrekamo iskrenost domovinske ljubezni, ker smo v svoji domovini in od svojih rojakov žéli zgolj nehvaležnost?

Ljubezen je móžu nekaj izbornega, ženski pa pomeni ves obstanek; ona je nje ponos, nje življenje, rekla bi skoro, nje vzveličanje!

Poznala sem moške jako pogrešne, brez vere, brez nravnosti, nezaupne; toda ko jih je navdihnila prava ljubezen, bilo jih ni več poznati.

Poznala sem déklice lahkomiselne in ohole, ki so se posmehovale temu čustvu; ali ko so sáme ljubile in bile ljubljene, izpremenile so se v najkrepostnejše žené in vzorne matere.

Res, ko je Bog zanetil v človeškem srci iskro ljubezni, védel je zakaj!

Kakó lep, kakó resničen je izrek: »Kdor ni ljubil, ni živel;« in jaz si ne morem misliti možá ali ženske, blagih v pravem pomenu te besede, ako nista ljubila.

Voltaire trdi, da je ljubezen najmočnejša vseh strastíj, ker omamlja srce, teló in glavo zajedno.

Takó si tolmačim, zakaj utegne biti ljubezen, ki poraja nežna in plemenita dejanja, ki reže kruh siromakom, ki podpira žensko v težavnih nalogah, ki navdušuje umetnika, ki je sreča življenja — zakaj utegne biti tudi najhujša nesreča.

Pregledujé povestnico, premišljujé človeško srcé in vsakdanje življenje, vidimo, da je ljubezen vir brezkončnih prestopkov in sramot, neizmernih bolestij in trpljenj, neoprostnih nesramnostij, neumevnih zablod.

In vender je ljubezen najsvetejša stvar. Celó tragedije ljubezni, bodisi igrane v gledališčih ali v sodiščih, vzbujajo resnobo.

Ako se človek umorí zaradi denarja, žaljene častí ali iz kateregakoli brezumnega vzroka, tedaj nas obhaja stud, ne usmiljenje; ako se pa dve ljubeči osebi, ki ne moreta biti združeni, brezupni usmrtita — kakó sočutno nam zatrepeče srce! Njiju dejanja sicer ne odobrujemo, toda obsojati ju ne moremo.

»Mnogo se oprostí njemu, kdor je mnogo ljubil,« pravi celó naš Rešitelj. Kakó ubožni bi bili, da se nam vzame ta tolažba! In ko bi tudi ljubezen imela več bridkostij nego veselja, ko bi tudi bila slabo vračevana — zató je ni smeti poniževati. Podobna je v tem

slučaji demantu, zakopanemu v zemlji, čegar cena in vrednost je še vedno tista, kakor je bila tedaj, predno se je izgubil v zemlji.

Prava ljubezen, vračevana ali ne, to je blágo čustvo, kateremu naj bi se vselej klanjali spoštljivo. Dasi ni vselej razumna, zató je še ni zaničevati; tedaj se moramo prepričati, da je nepopolnost usoda vsega človeškega mišljenja, čustvovanja in dejanja.

Ali se moreta ljubiti osebi, kateri se nista nikdar videli? — Dà, ali njiju ljubezen je domišljena, ne prava. Takovo čustvovanje se vzbudí navadno iz vnete domišljije, iz spisov, iz pozvedovanja, iz poetiških sánj. Ali takšna ljubezen ni trajna, nego živí samó, dôkler traja dopisovanje, dokler ne mine sèn. Ko bi se pa óna človeka videla le jedenkrat, utegnila bi zdajci izginiti njiju ljubezen.

Zató mislim, da se táko sočustvovanje ne more imenovati prava ljubezen. Utegne biti iskreno prijateljstvo, spoštovanje, češčenje, nagnjenje, ali prava ljubezen ne! Največ platonska ljubezen; zakaj ljubezen, katera se vzbudí, ne da bi se bile srečale očí, ta je popolnoma prazna. — Še jedno važno vprašanje o ljubezni, in potem nečem dalje truditi častitih poslušalcev. Kdo ljubi stanoviteje, moški ali ženska? Dasi je ženska nrav izpremembnejša, nestanovitejša od moške, vender ljubi ženska stanoviteje nego on. Najsi mož iskreno ljubi izvoljenko svojo, vender se ne more ustavljati lepoti druge lepe ženske, katera ga utegne takó omamiti, da se malone nevedé izneveri ljubezni svoji.

Moški so sploh jako slabotni proti ženski lepoti; tudi jih predolga ljubezen utrudi. Ženska pa, ki ljubi resnično, druži s svojo ljubeznijo čislanje in vero ter je takó prevzeta od ljubezni, da je slepa za vse, kar se ne dostaje nje vzora. Ženska mora vedno ljubiti. Menjati utegne svoj vzor, nikdar pa ne opustí češčenja.

Ženska je porojena, da ljubi; nji je dano netiti sveti ogenj v duši; kadar ugasne ta ogenj v jednem kotičku duše, vzplamtí v drugem.

Žensko srce je že sámo na sebi podobno majhnemu svetu. Premnogo bojev vihrá v njem, dôkaj žalostnih spominov ga prešinja, ali zastava z geslom: »Ljubi!« ne povesi se nikdar! Ženska živí za ljubezen celó tedaj, ko ji je zastrupila srce.

Takó smo videli, da je ljubezen sreča in trpljenje, da je življenje in luč človeške duše in da nihče prej ali slej ne ubeží temu prirodnemu zakonu. Srce mora prehajati svoja pota kakor mesečna luč, ki svoj čas rase in svoj čas pojema; pokoriti se mora zakonom teh izpremememb.

Sklep mojega premišljanja o ljubezni je ta: Ljubezen, dasi je sladka in radostna, vender ne more osrečiti popolnoma. V te sladkosti, tudi če je ljubezen srečna, silijo nehoté bridkosti in dvojbe, katere dovòlj mučijo dušo.

Kadar namreč zatrepeče srce od ljubezni, kadar se nam zdí, da je vse naše bitje zavisno od drugega milega bitja, tedaj se nam topí srce od sladkosti, ali skoro potem se nam krči od bolečine, zakaj dvojba, in bodisi najmanjša, to je največja muka ljubečemu srcu.

Vender: rajši nego nezmerne praznote duše, želeti si je hude prevare, ki nas spominja, da smo bili ljubljeni, da smo uživali trenutke nebeške slastí! In ko bi tudi srce sovražilo zaradi ljubezni, bolje mu bode, nego bi bilo prazno in mrtvó.

»Srcé je prazno, srečno ní!«

toži naš Prešéren. Dà, v sovraštvu tičí takisto življenje, in dokler živí v srci tudi to čustvo, tlí v njem prav takó še iskra upa!

- -

Človeško srce je največja uganka vsega stvarstva. Preiskovati njega skrivnosti, to bi bilo toliko, kakor predirati v skrivnosti življenja samega. Ako je življenje trpljenje, zakaj se rodimo? Ako je dobrota, zakaj nam smrt utrga nit življenja? — Človeštvo prihaja od Bogá in se vrača k Bógu. Življenje ni zmoter našemu bitju, ampak prehod je samó k neznanemu zmotru.

Prav takó ljubezen. Ako je ljubezen sreča, zakaj ni večna? Ako je nesreča, zakaj se nam vzbudí? Čemú ljubimo iskreno, požrtvovalno, zakaj smo tedaj srečni, blaženi, tega ne vémo — zakaj smo nesrečni, brezupni — to si moremo še menj raztolmačiti. Vender to je gotovo, da bi človek silno žalostno prebil vrsto trudapolnih let, ako bi ne ljubil.

Ljubezen s svojimi domišljenkami, s svojo vero, s svojim upanjem v boljšo bodočnost; ljubezen s svojimi radostimi in solzami, ona je jedini vzrok, da nam je življenje znosno, celó zanimljivo.

Zató mislim, da ne morem bolje skleniti razpravljanja svojega, nego da se sklicujem na največjega nemškega pesnika, kateri sicer takó kratko, toda izvrstno označuje ljubezen:

»Venec življenja,
Sreča brez pokoja,
To, ljúbav, je usoda tvoja!«

Okolo svetá.[1])

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

I. Iz Pulja do Mavricija.

Bilo je prvi petek meseca kimovca 1890. leta, ko smo se odpeljali iz Pulja na Njega Veličanstva vojni ladji »Sajidi.« Vsi mornarji in morski podčástniki, osiveli v službi, zmajevali so z glavo in nam prerokovali, da se ne vrnemo na domače obrežje, ker smo nastopili pot okolo zemlje v petek. V Pulji smo za »contra-carré« ali za meso — takó se namreč imenuje prostor za kadete na ladji — nakupili vsega, kar nam je nasvetoval naš »capo gamela«. Zadnji dan smo bili še na kopnini, potem smo se odpeljali v čolnu na ladjo, katera bi nas za leto dnij odslovila od naše zemlje. Močno je pihal severovzhodnik, takó da smo zapustili osrednje pristanišče zgolj z jadri, ne da bi rabili stroj. Ob treh popóldne nas je poklical poveljnik vsakega na svoje mesto. Po izvrstnem manevru smo ostavili domovino; s topnjače »Novare« so zagrmeli topovi, mornarji pa so nam zaklicali »Hurá!« Naše moštvo, kateremu smo se pridružili tudi mi, zaklicalo je takisto trikrat „Hurá!« — Iz početka je bil veter močan, takó da so nekateri že tedaj bógu Neptunu za dveletno vožnjo darovali neizogibno svojo žrtev.

»Sajida« se je srčno upirala hudemu pišu in plavala hitro. Četrti dan že smo se peljali mimo jonskih otokov. Dné 10. kimovca zvečer ugledamo otok Arovathi. Obrnili smo ladjo na zapadno stran otokovo in se usidrali prav blizu obrežja. Rešilni čoln smo izpustili v mórje, in poveljnik s tremi částniki in dvema kadetoma se je odpeljal na kopno zemljo. Na otoku je grški samostan, pri katerem se ustavi vsaka ladja, katera sploh količkaj utegne, da podarí vrečo jestvin ali boljšega žganja samostancem. Zató dobí sod mrzle vode iz vodnjaka. Ko sta se ponôči vrnila naša prijatelja, rekla sta, da samostan ni takó ubožen, kakor bi kdo mislil, ampak da ima polne kletí dobrega vina in marsikak izvrsten prigrizek. Od tega otoka smo skoro prišli v Sredozemsko mórje do otoka Kreta divars. Veter se je izpreminjal, toda v obče ni bil neugoden, takó da smo za teden dnij upali

1) Nekateri okrajšani odlomki teh črtic so bili že priobčeni v »Sl. Narodu«; tukaj podajamo celotni potopis. Dasi je pisatelj (sin g. svetniškega tajnika dr. H. Dolenca v Ljubljani) še mlad, vender se kaže iz njega črtic natančno opazovanje, in zató utegnejo zanimati tudi naše čitatelje. *Ured.*

priti v Port-Said. Omeniti je treba tukaj nekoliko našega dnevnega dela in gibanja na krovu.

Od polnočí do štirih zjutraj traja takó zvana »pasja straža«. Jedna divizija je v službi, dočim druga počiva v visečih posteljah. Ako je veter močan in mórje nemirno, truditi se je takó, da človeku kàr kostí pokajo. Ako piha veter jednakomerno in je mrzel, tedaj ima strážnik dvoje opravil: čuvati in zmrzovati. Kadar pa je mórje mirno, tedaj je soparno, da je človek od potú moker, kakor bi zlezel iz vode. Takšna je »pasja straža«.

Ob štirih zjutraj se menjajo straže in pričnè se jutranja straža, katero zovejo »dijano«. Ta je že prijetnejša. Jadra, katera so bila ponôči zaradi opreznosti zavita, razvijajo se sedaj; pričenja se delo na krovu in čiščenje vse ladje. Oblekel sem velike škornje in hodil po krovu, kateri je bil kmalu 5 *cm* pod vodo. Kadar se ladja čisti, treba je dobro paziti in vestno izvrševati svoj posel. Nobenega madeža ali praška ni smeti videti, da se izogneš ukoru ali trpkim besedam. Na ladje sprednjem delu, kjer je kuhinja, ondukaj je najteže čistiti krov. Ves čas lahko vpiješ in prosiš, toda to pomaga le malo. Kuharji so posebni siromaki, ker često onečistijo prostore brez svoje krivde. Evo kuharja, ko gré ne kàj varno čez krov! V rokah drží skledo z jajci; kàr se pridreví morski val; ladja se zaziblje, in kuhar leží na tleh. Višji kuhar se zaradi tega takó prestraši, da izpustí posodo, napolnjeno s paradižno omako, na tlà in hití kuharju na pomoč. Vender tudi on ni varen na krovu in skoro leží takisto na tleh. Oba se potem z združenimi močmí vzdigneta in hitita v kuhinjo, kjer sta bolje vajena. To potem nima drugih nasledkov, nego da dobiš pri kosilu v paradižni omaki jajčje lupine, v močnati jédi pa omako. Ali zaradi tega ni da bi tožil; tudi kuharja, zlasti višjega, ne mine dobra volja. Nekoč se spozabi njegov služabnik, da ima že polna usta; vedno pa še pokuša jedí. Ko ga višji kuhar pozove, naj se opraviči, sevéda mu ne more odgovoriti. Zató si pomaga s prsti in takó naznanja, da je hotel samó pokusiti. Toda višji kuhar mu založí takšno zaušnico, da mu od strahú pade jed iz ust, potem pa dostavi italijanski: »Prihodnjič govôri z usti in delaj z rokami, ne pa narobe!«

Jaz sem bil v oddelku, kateri je imel nalogo stražiti. To je jako naporno, ker traja straža osem ur na dan. Podnevi se še prebije, toda ponôči ne véš kàj početi. Spati ne smeš, opravila tudi ni dosti, in takó hodimo po krovu, da si preganjamo spanec. Skrivàj tudi pokadimo kakovo cigareto, da ostanemo treznejši; potem pa stopimo smelo izza skrivišča na krov. Pozno ponôči pride služabnik s čajem ali

črno kavo. Običnо je namreč, da pošlje službujoči částnik svojemu kadetu na stražo kàj krepilnega. Jako vesel je kadet, kadar zvon osmič udari; tedaj se menjajo straže. Zaspano pride njega naslednik na krov. Vsak bi ga pomiloval; ali zavest, da gremo počivat v viseče postelje, preseza čustvo pomilovanja, in hladno se mu umaknemo. Zjutraj nas zopet vzbudé, da opravimo jutranji pôsel. Ko se oblečemo in umijemo, izpijemo čaj ali kavo. Podnevi so razne vaje in šola, kjer se dogaja marsikaj prijetnega, ker so mornarji večinoma novinci. Preiskujé obleko, vprašal je službujoči částnik svojega vojaka:

»Koliko parov nogovic imaš?« — »Tri pare, gospod.« — »Kje jih imaš?« — »Jeden par, gospod, imam na nogah, jeden par sem izgubil, jeden par so mi pa včeraj ukradli.«

Ker smo se morali zvečer slačiti v contra-carréji, misli si lahko vsakdo, kakó je bilo v njem, ko so ležale obleke 34 kadetov na vse strani obrnjene in razmetane. Toda to še ni vse. Ako si pogledal natančneje, videl si med obleko skrite tudi — kadete. To so óni nesrečniki, kateri so bili na ponôčni straži, toda po izpremembi niso prišli v svoje postelje, ampak sèm, da bi lahko spali nekaj ur čez določeni čas. Zjutraj se zdajci vse oživí v contra-carréji. Vsakdo išče svoje obleke; vsakdo bi bil rad prvi oblečen. Navzlic velikemu ropotu spé óni kadetje trdno dalje, kakor bi bili mrtvi. Ponôči nam rabi torej contra-carré kakor spalnica in riznica. Kadar so vsi kadetje opravljeni, izpremené služabniki contra-carré v jedilnico. Dve dolgi mizi se pogrneta, in skoro smo zbrani pri zajuterku. Potem gremo na krov, da opazujemo, kakó daleč smo prišli ponôči. Ob desetih se mesa zopet polagoma polni. Takrat pridejo samó óni, kateri ne morejo pričakati póldne, da ne bi prej pojedli kàj malega. Od 10.—11$^1/_2$. ure rabi carré za vizitacijo moštva in druge službene opravke, pri katerih smo prisotni vsi. Po kosilu gremo počivat; potem igramo tarok, toda ne toliko za denar, kakor da si preganjamo dolgi čas. Ob petih se pričnó večerne vaje, katere trajajo do 6. ure; potem večerjamo. Po večerji se zopet zberemo na krovu, da se nasrkamo zraka in nekoliko pokadimo. Te večerne ure so sploh najprijetnejše. Tudi mornarji so po večerji prosti; lahko jih opažaš, kakó se ločijo po národnosti in dostojanstvu. Tukaj so najstarejši podčástniki, kateri pušijo iz kratkih lončenih pipic in govoré o dogodkih minulega dné. Nedaleč od njih so mlajši podčástniki. Ti niso več takó resni kakor prejšnji, pri katerih samó debeli profos časih provzročí nekoliko smeha. Mlajši podčástniki tudi pogostoma kàj zapojó, zlasti ako jim poidejo dovtipi in smešnice. Nekoliko dalje vidiš nižje moštvo, razdeljeno po

národnosti. Mornarji ležé na tleh, in vsak oddelek prepeva svoje pesmi. Ob osmih zvečer je vse končano. Pevci utihnejo, mi prestanemo kaditi. Vse je mirno. Moštvo se postavi v vrsto, in debeli profos prečita ukaz za naslednji dan; mornarji mu odgovarjajo s številkami. — Ko je tudi to končano, gredó prosti mornarji spat.

Dné 18. kimovca smo dospeli v Port-Said. Ker je obala zeló nizka, zató smo pozno ugledali mesto, katero nima nì jedne visoke zgradbe razven svetilnikov, katere zapaziš že iz dalje. Dasi ne vidiš kopne zemlje, vender spoznaš po temnejši barvi mórja, da je blizu. Umazano-zeleno barvo dobiva mórje od Nila, kateri prinaša mnogo zemlje in nesnage vánje. Pred vhodom smo najeli pilota, kateri nas je privêdel po plitvem morji v pristanišče. Takoj pri vhodu se pričenja sueški prekop. V pristanu je bilo več bojnih ladij, jedna turška, jedna angleška in jedna francoska. Ko smo prišli v pristan, pozdravili smo se z običnimi stréli. Na vožnji v pristanišče smo videli tolpo črncev, kateri so v vrečah nosili prêmog na ladje; drugi pa so nas pozdravili z velikim vpitjem, ko smo se peljali mimo njih. Toliko da smo se usidrali, že je bilo okolo ladje vse polno čolnov, v katerih so črnci kričali kakor za stavo. Umeli sevéda nismo niti besedice.

Popóldne smo se civilno oblekli in šli na zemljo. Takisto smo pozneje zmiraj v tropiški obleki hodili na kopnino. Ta obleka je popolnoma bela, z belimi platnenimi čevlji, višnjevim ali rdečim pasom, srajco od flanela, dolgim civilnim ovratnikom in angleškim klobukom. Razven tega smo imeli v rokah palice, v žepu pa samokres, kateri nam je često rabil prav dobro. — Ko pridemo na stopnice, držeče z ladje na zemljo, zbere se zdajci kakih trideset Arabcev, kateri kričé v slabi nemščini: »Landsmann, komm her!« ali pa »Gib halbe Frank!« Dobro moraš paziti, da te divja drhal ne vrže v mórje. Navadno smo najeli najoddaljenejšega Arabca; zaradi tega pa so se drugi časih kàr stepli. V čolnu sedèč bi mislil, da je sedaj konec vsi nadlogi in da se mirno pripelješ do obrežja. Toda naredil si račun brez — Arabca. Toliko da je odrinil s čolnom, že prosi napojnine in to čudovito vztrajno. To bi se še prebilo, samó da bi bil nekoliko ponižnejši. Kar je menj od pol franka, niti ne vzprejme. Ako se pa daš preprositi in mu daš »bakšiš«, ni še zadovoljen, imeti hoče še več. Nekoč smo se peljali na krov. Ker je bilo že precèj pozno in sem imel óno noč »pasjo stražo«, mudilo se mi je zeló. Da ne bi zamudil, rekel sem Arabcu, naj veslá hitreje. Odgovorí mi, da ne more; ako mu pa dam bakšiš, podvizal se bode. Ker sem bil že nejevoljen zaradi straže, razjezile so me te besede takó, da sem potegnil nenabit samokres iz žepa

in pomeril vánj, rekši: »Sedaj veslaj, sicer te ustrelim!« To je izdalo. Skoro smo bili na krovu.

Toliko da stopiš iz čolna, že te zopet obsuje tolpa črncev, kateri se ponujajo za tolmače. Od brega do mesta je slab pot, debelo potresen s peskom, nanešenim iz puščave, takó da se udiraš kàr do členkov. V mestu so pota boljša. Mesto šteje okolo 20.000 stanovnikov, izmed katerih je nad polovico domačinov. V njem niso velika poslopja, vender ima mnogo zanimljivega za Evropce. Mesto je razdeljeno v evropski in arabski del. Pri prvem je glavna cesta via commercio; široka je in ima vse večje prodajalnice, kavárne in hotele. Ostale ulice so večinoma zeló ozke. Na konci evropskega dela je véliki trg, sredi njega park s paviljonom in vodometom. Podnevi in ponôči je po ulicah jako živo. Celó menjalci denarjev opravljajo svoj pôsel pod milim nebom. V prodajalnicah je mnogo lepih stvaríj kitajskega, japanskega in turškega izvora. Človek ne vé, kaj bi kupil; najrajši bi vzel vse.

V arabski del ni varno hoditi ponôči; podnevi pa, predno si še dobro stopil v mesto, pride ti naproti tolpa Arabcev z osli. Prosijo te in ponujajo svoje živali, da bi katero zasedel in kam pojahal. Široka cesta te vêde tudi skozi arabski del, samó da se v nji do členkov udiraš v pesek. Druge ulice so zopet zeló ozke. Tù je kavárna poleg kavarne, katere so vse polne starih Arabcev in zamorcev; nekateri pušijo iz pipe, drugi igrajo razne igre; ondu zopet moli Arabec. Proti vzhodu obrnjen stojí pokonci; kàr se vrže na preprogo, poljubi petkrat do šestkrat tlà in zopet vstane. — Tù stojí mošéja; vsakdo, kdor stopi vánjo, sezuje si čevlje in dobí suknene. Potem pridemo do poulićnega gledališča. V krogu stojé Arabci in zadovoljno gledajo plešoče továrišе. Zdajci se vsi zasmejejo; morda je povedal plesalec dovtip. Tukaj si tudi lahko ogledaš odhajajočo ali došlo karavano. Velblodu toliko naložé na grbo, da misliš, kàr vstati ne bode mogel, ker ga natovorijo klečečega. Toda ko pride čas, dvigne se počasi in koraka varno dalje.

Zvečer, ko je solnce zatonilo, jahali smo navadno kam na oslih. V Port-Saidu jahajo namreč skoro zgolj osle, kateri so jako vztrajni in brzih nog. Ne da bi jih tepli, dirjajo neprestano, in gonjáči, kateri tekó čudovito vztrajno za njimi, dohajajo jih iz težka. Taka jéža pa ni preprijetna, ker te nadležni Arabec vedno prosi bakšiša. Ako mu kàj daš, miren je za četrt ure; potem pa iz nova prosi. Pri daljših ježah je navadni konec ta, da je bakšiš večji od zaslužka.

Večerjali smo navadno v hotelu, potem smo šli v ponôčno kavarno, kjer je igrala godba. V Pord-Saidu, kakor tudi v drugih južnih mestih, igrajo češke kapele, večinoma sestavljene iz mladih deklet, katera se pa nadzirajo jako strogo; ni se jim môči približati in se zabavati ž njimi. Prebivalci so Evropci, Arabci in zamórci. Prvi imajo v rokah hotele in trgovino, drugi pa prenašajo prêmog na ladje. Zamórci so lení in večinoma postopajo; zaradi tega so razmerno dobro rejeni, dočim so Arabci suhi, toda lepó rasli in jako mišični. Arabci imajo do malega evropski oblik, samó da so svetlorjavi. Zamórci imajo óne znane debele ustnice in krasne bele zobé, ker jih vedno drgnejo z nekim lesom. Obleka domačinov nima ničesar posebnega, zlasti moška ne. Ženske, mohamedanke, oblečene so popolnoma v črno haljo, samó očí se jim vidijo. Občevalni jezik Evropcev je francoski, laški in angleški, nekoliko tudi nemški; domačini govoré arabski. Toda tudi laški, angleški, celó nemški se lahko pogovarjaš ž njimi.

Po dveh dneh smo šli dné 20. kimovca iz Port-Saida in nastopili pot skozi sueški prekop, katera je trajala skoro dva dni. Prekop je 186 *km* dolg; širok 50—60 *m*, na najširšem mestu tudi do 100 *m*. Na obe straní se s krova vse prav dobro razločuje na prosto okó. Na desni in levi stráni ni drugega nego peščena raván, kjer ni videti ničesar zelenega. Jezero ali laguna izpremení tù in tam jednoličnost. Velike jate povodnih ptic poletavajo iz jezera; neprestano se dvigajo peščeni smrki. Za vožnjo so po nekod napravljene postaje, kjer se ladja izogne ladji. Na teh postajah je prekop nekoliko širši. Razven tega so postaje na ónih mestih, kjer stanujejo nadzorniki in zemljemerci. Tukaj ladja tudi zvé, smé li dalje ali ne. Ako mora počakati, umakne se drugi ladji prav do brega, kamor jo potegnejo z debelimi vrvmí. Na nekaterih krajih so veliki stroji, s katerimi čistijo prekop; ondu so tudi plavajoča stanovanja za delavce. Ob prekopu so nekatere velike vasí, med katerimi je Kantara največja. Hiše so jako preproste; tudi je videti dôkaj šatorov. Ponôči se smejo voziti skozi prekop samó elektriško razsvetljene ladje. Nam se je zdelo bolje, počivati v velikem grenkem sueškem jezeru »Timsah«. Prekop drží namreč tudi skozi dve grenki jezeri. Poleg jezera je prijazno in čisto mesto Izmajlah.

Nastopnega dné 21. kimovca smo nadaljevali pot. Na spodnjem delu prekopa je dežela čimdalje hribovitejša in obrežje takó visoko, da zapira ves razgled. Tisto popóldne še smo prišli v Suez. Mesto je ravno na konci prekopa. Suez je bil do leta 1859., ko so začeli graditi prekop, znamenito mesto, kjer se je stekala vsa vzhodna

trgovina; blagó so nalagali velblodom in ga prevažali do Nila, od tod pa do Sredozemskega mórja. Sedaj gré vsa trgovina po prekopu, in mesto je važno samó še za trgovino z Egiptom. Ker je pol ure od prekopa, morali so na obrežji zgraditi velika skladišča, takó da se je ondu skoro razvilo drugo mesto. Od mórja v Suez držita násip in železnica; tudi na oslih lahko jahaš v mesto. Takó smo storili nekateri, dočim so se drugi peljali po železnici. Ti so v Suezu izstopili kàr na cesti, ker mesto na tej stráni nima kolodvora, nego ima ga na drugi stráni, odkoder drží železnica v Kairo.

Hiše v Suezu so večinoma majhne, ulice ozke in ne kàj čiste. Belcev je malo; večinoma stanujejo tù Arabci. Podnevi je vse pustó in prazno, tem živahneje pa je zvečer. Najeli smo si osle in jahali v óni del mesta, kjer so takó zvani »café chantants«. Na vzvišenem odru so nekje v taki kavárni sedeli prekrižanih nog trije možjě in jedna déklica. Prvi je igral mandolino, drugi citre, tretji tamburino, in vsi so spremljali déklico, katera je pela arabski. Pesem ni bila kàr nič prijetna; nje vsebina je bila neki minljivost svetá. Pozno zvečer smo zopet zasedli osle in dirjali po ozkih ulicah. Za nami so se podili kričeči gonjáči; vsak je hotel biti prvi. Čudim se še sedaj, da se ni pripetila nobena nezgoda. Prišedše iz mesta, obsula nas je tolpa Arabcev, kateri so zahtevali najemnine. Dolgo smo se prepirali, predno smo se pogodili. Vender so nekateri Arabci še vedno zahtevali plačila. Marsikdo izmed nas je moral plačati dvakrat, trikrat, toda še ni dobil osla, ampak po dva sta morala sedeti na jedni živali. Veseli smo bili, ko smo prišli v pristanišče.

Dné 22. kimovca zjutraj smo odjadrali iz Sueza v Rdeče mórje. Obrežje je zeló hribovito, dasi posamezni griči niso kàj visoki. Videli smo gôro Sinajsko. Vse gorovje je golo ter ima jako ostre vrhove in ostre zareze. Vožnja po Rdečem morji je precèj nevarna zaradi mnogih čerîj, katere so ali pod vodo ali nad njo. Najeli smo arabskega pilota, kateremu pa ni bila posebna prilika, da bi pokazal svoje zmožnosti. Videli smo tri parobrode, kateri so obtičali na pečinah. Na nekaterih pečinah so svetilniki. Veter je bil ugoden; toda kadar se je polegel, zakurili smo stroj in takó prišli razmerno hitro (v devetih dneh) v Aden.

Vročina je bila v Rdečem morji kàr neznosna. Akotudi smo bili opravljeni prav lahko, vender smo bili vsi premočeni od potú. V spodnjih prostorih ni bilo môči spati, kaj li, kadar smo morali kuriti stroj. Večinoma smo spali na krovu pod milim nebom. Najslabše je

bilo v jedilnici, kjer nas je bilo na ozkem prostoru zbranih 34 móž. Na krovu so mornarji kàr cepali od vročinske bolezni. Pili pa so pijačo od vode in črne kave, dočim smo si mi mešali različne stvarí, da ni bilo treba piti mlačne vode. To so bili hudi časi, dokler nismo dné 1. vinotoka dospeli v pristanišče Steaner Point.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Levstikovi zbrani spisi. Uredil Frančišek Levec. I. in II. zvezek. Poezije. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1891.

Ko bi se šlo za to, s primernim zaglavjem opremiti zbirko poezij, ki ležé pred menoj v krasnih dveh zvezkih, to gotovo ne bi bilo môči najti prikladnejšega nadpisa, nego je óni „motto", katerega si je zložil Gregorčič sam za svojo zbirko:

Poet, le malokomu znan,
Leží po svetu razmetan;
Da kip njegov bi vam podal,
Raztresene sem ude zbral —
Ne vseh! . . . a kdor pregleda té
Spozna mu glávo in srcé!

Res je, da maloznan Levstik ni bil, in glavo in srce smo mu že dobro poznali tudi prej; tem bolj pa se ujema vse drugo. Ne samó, da je priobčeval Levstik svoje pesmi v različnih zbirkah in časopisih (gl. „Zvon" 1891., str. 15.) in to ne vselej pod svojim imenom, ampak mnogo poezij — dobre tretjine Levčeve zbirke — niti objavil ni. Res je, da je bil Levstik najmarkantnejša prikazen najnovejše literaturne dôbe od Prešérna do zadnjih let, kateri je on sam dal pravec in udaril pêčat krepke svoje individualnosti; res da smo ga vsi dobro poznali zlasti kot kritika, purista in národnega »tlačana«, »Pilatuša«, ki je mnogo več nego na javnem odru delal skrivnostno za kulisami kot „režisér", vender lahko trdimo, da o njem pesniku, toli obsežnem, kakeršnega se nam kaže sedaj v zbranih poezijah, menda nihče izmed nas ni imel nì malo pravega pojma, razven njegovih mnogoletnih prijateljev in učencev. Zbrana dela Levstikova — zlasti trdim to o poezijah — imajo tedaj še ves drug pomen negoli n. pr. Stritarjeva ali Jur-

čičeva; ti zbirki sta hoteli ustreči zahtevam čitajočega občinstva, zbirka Levstikovih poezij pa izvršuje to, kar je povedano v górenjih vrsticah:

»Da kip njegov bi vam podal,
Raztresene sem ude zbral«.

Dà, kipa pesnikovega nam je nedostajalo! A sedaj se nam je odkril, krasno lep, dovršen „ad unguem". Izklesal si ga je pesnik sam od snoví, ki je trša od kremena in medí, »aere perennius«, sebi v čast, a nam v slast! Kar očarani smo o novo odkritem kipu; ne moremo se mu načuditi, niti se ga nagledati. G. izdajatelj je obetal: „Lahko rečem, da bode slovenski svet strmèl, kadar ugledajo beli dan Levstikove ‚Poezije'". Njegove besede so se obistinile. Nas pa bodi skrb, pesniku iz njegovih del spoznavati glavo in srce, bolje negoli smo ji poznali doslej.

V teh vrsticah namerjam govoriti o izdaji; vender recimo za uvod dve, tri o Levstiku samem kot pesniku. Toda v tem uvodu nikakor ne namerjam ponavljati in slabše pripovedovati tistega, kar sta izvrstno pogodila ocenjevatelja, ki sta bila brez ugovora najsposobnejša soditi o Levstiku: Stritar in Levec.[1]) Stritar, čegar najmanjša zasluga ni, da nam je izkopal Prešérna iz groba pozabljenosti, kamor so ga hoteli zagrebsti zaslepljeni rojaki, napisal je že v I. svojem „Zvonu" o svojem prijatelji takó izborno oceno, kakeršno more napisati le kritik, ki je sam pesnik. Čitateljem zbranih poezij Levstikovih, ki bodo v toliki množini pesniškega blagá iskali vodilnih mislij, bodi najtopleje priporočena, tembolj, ker se sledeče pripomnje opirajo nánjo ter jo izkušajo samó spopolniti z ozirom na poznejše slovstveno delovanje Levstikovo. Stritarjeva karakteristika o Levstiku pesniku je namreč nepopolna samó zategadelj, ker obseza omejeno dôbo (od leta 1850. do leta 1870.). Toda Levstik, ki je bil tedaj že prekoračil (leta 1870.) dnij lepših polovico, ni se bil še nikakor obrabil ali izčrpil, ni bil še razkril in razvil vseh svojih poetiških darov. Jako verjetno je sicer, kar piše Levec („Zvon" XI., 11), da že leta 1870. in 1871. Levstik ni bil več tistega veselega humorja, tiste mladostne živahnosti kakor prejšnje čase in da je z zlomljenimi krili prišel v Ljubljano. Naravno je in dokazati se dá iz poezij samih, da so bili tedaj že minili časi, ko je bil pesnik sam sebe vesel, vedoč, da so ga tudi drugi veseli; nemila usoda in brezozirni nasprotniki so bili že poskrbeli za to, da mu je za vedno prešel tisti „urkräftiges Behagen", iz katerega se nam je porodil nov pesniški genre, kateremu ne nahajamo nič podobnega v našem slovstvu, prim. Levca na ozn. m. str. 16. Toda motil bi se, kdor bi mislil, da je Levstik pri takih okolnostih odrevenel, da mu je zamrla pesniška žila. Res je bil ugasnil ogenj mladostne erotike, polegle so se bile mladeniške

[1]) Stritar v I. letniku dunajskega in IX. ljubljanskega, a Levec v XI. letniku ljubljanskega »Zvona«.

strastí, toda nadomestila so jih blažja, nežnejša, če hočete, tudi svetejša, a zató nič menj globoka in iskrena čustva, in pesmi, v katerih je tem čustvom dal duška, smemo prištevati najlepšim cvetom ne samó Levstikove, ampak sploh slovenske muze. Tukaj so mi na misli n. pr. „Preprostega otroka molitev“, »Grešnikova molitev«, »Naša vas«, »Srnica«, „Siničja tožba“ in nekatere „Otročje igre v pesencah“. V mnogih poezijah veje duh toli istinite pobožnosti, da sem živo uverjen, da le-tá ni bila Levstiku samó pesniški nakit, ampak da je bila bistveno spojena z njegovim značajem. Že z ozirom na to novo stran Levstikovega pesnikovanja Stritarjeva karakteristika ni mogla biti popolna.

Rekel sem že, da ne namerjam obširneje pisati o pesniku samem, zlasti ne napisati temeljitejše studije o toli razsežnem pesniškem delovanji, za katero bi trebalo malo več časa in resnejših priprav, nego sem si jih mogel privoščiti jaz. A dovoljeno mi bodi izreči opazko, ki si mi je vrinila iz dosedanjega čitanja. Erotiška čustva niso najkrepkejša stran Levstikovega čustvovanja; zató pa so ljubovne pesmi, zlasti prve dôbe, (zv. I., 46—65) iz večine nekam medle, nekatere kakor „Lepe oči“ (I., 47) naravnost banalne. To je menda čutil tudi pesnik sam, zakaj izmed 24 pesmij, posvečenih Toni, objavil jih je samó 7 (glej kazalo), iz istih 7 tudi sam priredil za namerjano izdajo; med temi sedmimi pa je pač nekaj izbornih. („Prvi poljub“, „Otvi“). Ne da bi bil potanje poučen o Levstikovih zasebnih razmerah, sodèč samó po poezijah, dejal bi, da ga je Eros samó jedenkrat preobladal z elementarno silo, a to že za moške dôbe. Proizvodov, tej ljubezni posvečenih, več je nego 40, izmed njih samó okolo 16 ni bilo še objavljenih niti predelanih za natisek. Istinita moška strast jih naudaja. V dolgi vrsti teh pesmij (gl. I., 71—118) se nam kaže kakor v poetiški povesti razvitek in konec vsega ljubovnega razmerja. Ne motimo se menda, če trdimo, da je bil Levstik igrača praktični devici, kateri se je pač laskalo, da jo opeva mož, ki je bil že tedaj pesnik na glasu; toda resnih namenov imeti z možem, četudi glasovitim, a brez petic in brez stalne službe, to ji ni kazalo. To bridko spoznanje, sodim, pripomoglo je poleg sovražnega preganjanja in gmotnih stisk največ do tega, da so Levstiku tedaj za dolgo klonile peroti. — Če pa je naše domnevanje osnovano, ondu je gotovo, da baš Franjin ciklus završuje prvo, erotiško dôbo pesniškega delovanja; o erotiških proizvodih poznejše dôbe pa skoro ni da bi govoril, zakaj semkaj vender ne moremo šteti kitice: „Nadgrobni kamen“, ki je pač ponesrečena inačica nadgrobnega izvirnika; vsaj mêni se vidi zadnja vrstica „Njemu srce poka“ zeló navadna. —

Toda dovòlj ugibanja, ne prehitevajmo gosp. izdajatelja, ki izvestno završí zbrana dela Levstikova s podrobnim životopisom pesnikovim, da nam bode olajšano globlje razumevanje njegovih del.

Radi pritegnemo g. izdajatelju, ki imenuje v »Zvonu« (XI., 12.) »Otročje igre v pesencah« nedosežne, ker menimo, da se ta nedosežnost nanaša na njih srčni humor, nežnočutnost in tehniško dovršenost. Ali navzlic precèj obilemu tolmaču, ki ga jim je dodal že Levstik sam v »Vrtci«, vender še marsičesa v njih ni umeti lahko. Še teže bi bilo najti vodilno misel vsaki teh pesenc, in nekatere imajo samó zmisel kot posnemanke takih národnih kitic, kakeršnih še vse polno živí med nami, ki jih često že samí ne umejemo; le-té so ali izraz národne dovtipnosti, šegavosti in bistroumja (»Malo tacih mož«, „Gosli", „Kakó je v Korotani"), ali pa imajo morda celó kàj mitološkega jedra („Kadar otrok loví luno in zvezde", „Rimska cesta").

Sicer pa je vredno primerjati zadnji pesmi radi njiju velike, zlasti zunanje sličnosti; nekatere vrstice se ujemajo kàr doslovno. Podobno razmerje sem našel med sonetoma „Boj brez koristi" in „Družba starih oblik"; oba se namreč pričenjata z isto, skoro z istimi besedami izraženo podobo, toda vpodobljeni ideji sta pač tu in tam popolnoma različni.

Že Stritar piše o svojem prijatelji (na navedenem mestu str. 64.): „Iz vsega, kar vidi in sliši, pije méd, dela pesmi, iz žalosti in veselja, iz smešnosti in neumnosti; pije méd, pravimo, pa tudi nekoliko strupa, kar ga je treba za brambo; kaj nima tudi čebela strupenega orožja? Ne dražite ga torej; ostro želo ima, gorje mu, komur ga dá pokusiti; srbelo in peklo ga bo, in dolgo mu bo branila med ljudi." Ali niti Stritar ni slutil, da se bodo skoraj razmere Levstiku toliko obrnile na zlò; le-té so provzročile, da ni več nabiral medú, pač pa veliko strupa. Ves ta strup, pomešan z žolčem in srčno krvjó, izlil je v tiste grozno lepe poezije — óde bi jih smeli imenovati — pri katerih nas izpreletava kàr mraz in strah. Vém, da se niti najboljši poznavalci Levstikovi niso od njega nádejali tolike strastí, kakeršna se razodeva v odah: »Prisega v maščevanje« in »Sovražnikom«. Toda pomisliti treba, da jih je zložil Levstik v ónih hudih letih, ko ga je najhuje tepla usoda. Samó sovraštvo in zavist bi mu ne bila mogla do živega, ali nevera prijateljev, nezvestoba najbolj ljubljenega bitja, poleg tega najhujša materijalna beda — to je bilo preveč celó za takega korenjaka, kakor je bil Levstik! Ni čudo, da je prišel z zlomljenimi krili v Ljubljano, kamor je bil imenovan meseca kimovca leta 1872. za skriptorja v licejski knjižnici. Tisti, ki so se sedaj nádejali od njega takoj plodnega delovanja, varali so se: Levstik je bil umolknil, in šele za nekaj let mu je bolna duša okrevala toliko, da je zopet prijel za peró, menda prvič šele leta 1876. (za Tomšičev „Vrtec").

Prav prikladno pa se dá ravno po tem prestanku dolgoletno njegovo pesnikovanje razdeliti na dve dôbi: na dôbo pred tem odmorom in na dôbo

za njim. Poezije druge — moške — dôbe, katerih jedno stran smo že označili, razlikujejo se pač bistveno od prejšnjih i gledé na čuvstvovanje i gledé na jakost izraževanja — zum Teufel ist der Spiritus, das Phlegma ist geblieben — toda obzorje pesnikovo, katero ocenjevalci njegovi po pravici imenujejo omejeno v primeri s Prešérnovim ali Stritarjevim, to je v obeh dôbah bistveno isto. Že predno ga je usoda nemilo drevila semtertjà, „ni si ubijal glave s pusto spekulacijo, z nerodovitnimi teorijami,“ a sedaj, ko se mu je posrečilo najti trajno zavetje v mirnem pristanišči, sedaj da bi se bil začel ukvarjati z visokimi problemi in ónimi perečimi vprašanji in s socijalnimi zagonetkami, s katerimi si béli glavo denašnje človeštvo in zlasti tudi novodôbni pisatelji, ne, za to Levstik ni bil porojen! Ljubezen do večno mlade prirode (primerjaj krasne njegove pomladnje pesmi), rodoljubje v ožjem in širšem obsegu, skrbnost za domače nuje in potrebe, to mu polni vso dušo, vse srce, da mu ga ne preostaje prav nič za kozmopolitizem.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

LISTEK.

Stoletnica slovenskega pisatelja. Dné 7. vélikega travna 1892. leta preteče sto let, odkar je bil v Vodmatu pri Ljubljani porojen *Janez Ziegler*, slavni pisatelj prvega slovenskega národnega romana »Sreča v nesreči ali popisovanje čudne zgodbe dveh dvojčkov«, ki je pod imenom »Svetin« znan še dandanes med preprostim národom. »Svetin« je prišel na svetlo leta 1836., drugič ga je dal na svetlo Ivan Tomšič leta 1881. — Ziegler je bil duhovni pomočnik najprej v Št. Kocijanu na Dolenjskem, potem pri Sv. Petru v Ljubljani. nato kurat v ljubljanski ječarni ter naposled župnik v Višnji Gori, kjer je v visoki starosti umrl dne 11. malega travna 1869. leta. Poleg tega, da je sestavil mnogo molitvenikov in knjig pobožne vsebine, oglasil se je Ziegler tudi pesnik v »Kranjski Čebelici« (leta 1831. in 1832.), spisal je nekdaj mnogo brano »Življenje svete Heme, brumne koroške grofinje« (leta 1839.); dalje povest »Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov« (leta 1863.) in »Kortonica, koroška deklica« (leta 1866.). Ziegler je znal v svojih povestih dejanje mično zapletati in razmotavati ter prijetno pripovedovati, zato je prejšnja leta preprosti národ in zlasti šolska mladina njegove povesti slastno prebirala. Izborni pisatelj gotovo zasluži, da se ga ob stoletnici dostojno spominjamo; zatorej kanimo v prihodnjih listih priobčiti obširnejši njegov životopis.

Nove šolske knjige. Zemljepis za meščanske šole in višje razrede ljudskih šol, spisal *Fr. Orožen*. I. del s 13. slikami (tiskal in založil R. Milic, stane vezan 50 kr.). To je naslov prve ónih šolskih knjig, katerih izdavanje je sklenil pospeševati in podpirati visoki deželni zbor kranjski, kakor je bilo to ob svojem času naznanjeno v našem listu. S to knjigo je storila slovenska šolska literatura velik korak naprej, in prav v kratkem času bode sledilo še več jednakih knjig za slovenske meščanske šole, katere nam dobri Bog le kmalu nakloni!

Orožnova knjiga je uravnana natanko po učnih načrtih za osemrazredne ljudske šole na Kranjskem. Zató pride »zvezdoznanski zemljepis« šele v III. delu na vrsto, in v I. del se ga je le toliko vzprejelo, kolikor je neizogibno potrebno v razumevanje druge zemljepisne tvarine. Iz istega vzroka so opisane neevropske zemljine nekoliko natančneje; razložena je tudi njih politiška razdelitev in na konci pridejana tudi površina ter število prebivalcev važnejših držav. Takó dobé učenci lahko vsaj občo sliko posameznih neevropskih zemljin in njih politiških razmer.

Gledé na metodo, po kateri je sestavljen Orožnov zemljepis, treba mi je le na kratko omeniti, da se je g. pisatelj ravnal po priznanih avtoritetah zemljepisne metodike in da se na vseh meščanskih šolah v Avstriji zemljepisje poučuje po istem načinu, kakor je v Orožnovi knjigi predmet izbran in razdeljen. Induktivna metoda in pridejane naloge za ponavljanje najbolj pospešujejo zemljepisni pouk. Sicer pa g. pisatelj sam opozarja v uvodu na svojo »Metodiko zemljepisnega pouka«, ki je ponatisnjena iz lanskega letnika našega lista.

Posebno hvalno je, da je g. pisatelj uvrstil v knjigo precejšnje število slik, katerih do sedaj, žal, še nismo bili navajeni v slovenskih zemljepisnih knjigah. In vender so ravno slike, načrti in obriski najboljši pripomoček nazornemu nauku, ki je jedino mogoč pri nerazvitem mišljenji nežne mladine. Jedna sama poteza na sliki ali obrisku pové več kot cela stran še takó natančnega opisovanja. Knjigi uvrščene slike so pa tako preproste, da jih lahko posname vsak učenec, ki se je učil v nižjih razredih le količkaj risati, in da jih lahko preriše v svoj zvezek, posebno ako jih učitelj še jedenkrat pred njim nariše na desko.

Samó še na nekaj bi bilo treba paziti pri risanji takih skic. Kakor je namreč debelost črtek v zvezi s strmino obronka, takó je treba tudi poteze, ki pomenijo pogorje, takó uravnati, da debelejše črte pomenijo višje pogorje, tanjše pa nižje. V tem oziru razločuje n. pr. vojaško-zemljepisni zavod na Dunaji trojno debelost potez: tanko za nizka pogorja, srednjo za srednja in debelo za visoka pogorja. V podanih načrtih pa moti natančnejšega opazovalca, da je n. pr. Zmajevo pogorje z debelejšo črto zaznamenovano, nego Kilima Ndžaro in Kenia, ali pa je Jünling krepkeje zarisan nego Himalaja (Čingan je popolnoma izostal). Dobro bi bilo tudi visoke planote zaznamenovati s klinastimi črkami, kakor to dela omenjeni vojaško-zemljepisni zavod.

Velika prednost Orožnovega zemljepisja je, da podaja obširen in natančen pouk o čitanji in razumevanji zemljevidov, ki so poglaviten pomoček pri poučevanji v zemljepisji. Prva stvar je, da se učencu razloži, kaj pomenijo dogovorjena znamenja in da se mu pové, zakaj se strmine označujejo temneje, položni obronki pa svetleje. Kakor hitro se učencu to le jedenkrat pokaže in nariše na tabli, ne bode tega nikoli več pozabil in na vsaki karti, ki mu jo daš v roko, pokaže ti koj, kje je ravnina, kje položenost in kje strmina. Ravno takó je treba tudi vse druge znake učencu pokazati in če mogoče tudi povedati, zakaj se ta ali óni predmet zaznamenuje takó ali drugače.

Omeniti mi je le še nekaj gledé na pisavo tujih imen. Da mora ta pisava v knjigah, namenjenih slovenski mladini, biti jedino le fonetiška, to se umeje samó po sebi, ker meščanski učenci ne poznajo dobro niti nemškega pravopisa, kamoli francoski ali angleški. Vender mora pri tej pisavi vladati neka doslednost, in če že pišem Nikaragua, Kuba, Jamaika, zakaj bi ne pisal potem tudi »Kostarika, Puerto Riko« i. t. d. (str. 62.)?

To pa niso nedostatki knjige, ampak le nedoslednosti, ki bodo kmalu izginile iz naših šolskih knjig. V svoji celini je Orožnov zemljepis takó izvrstna in praktična knjiga,

da jo višje oblasti gotovo potrdé za šolsko rabo in da bode rabila kot prekoristen pomoček pri poučevanji zemljepisa. Pa tudi preprost Slovenec se bode iz nje naučil veliko zanimljivega in za življenje potrebnega, takó da jo lahko priporočamo vsakomur z najboljšo vestjó. *S. R.* v »*Uč. Tov.*«

Skoro istočasno s tu pohvaljenim »Zemljepisom« je izdal prof. Orožen tudi »Metodiko zemljepisnega pouka«. Izšla je kot ponatisek iz »Učiteljskega Tovariša« s 13 slikami iz iste tiskarne in stane 30 kr. Tudi to delo je prva metodiška knjiga zemljepisne znanosti med Slovenci. Učitelje napotuje, kakó naj učencem tolmačijo zemljepisne pojme, kakó naj začenjajo zemljepisni pouk v šolski sobi, kako naj potem učencem razlagajo obzor, straní svetá in kako naj jih učé zemljepisja pod milim nebom. Sosebno hvalno je, da g. pisatelj poklada toliko važnost na zemljevid, zakaj zemljevid je verna slika zemeljskega površja; brez zemljevida si ne more nihče predstavljati niti zunanje oblike naše zemlje, niti nje navpične izobrazbe. Zato so zemljevidi v ljudski šoli neprecenljive koristi, in nam se zdí v vsi metodiki najvažnejše poglavje ono o »čitanji zemljevidov«, ki res podaja vsakomur vsa potrebna pojasnila, da se lahko spoznava (zaveda, orijentuje) na sléharní karti.

Da je knjiga res metodiška in ta metodika sestavljena po najboljših virih, za to nam je že porok pisateljevo ime. Le gledé na nekatere tehniške izraze bi nekaj pripomnili. Tako n. pr. ni pravilno narejen izraz pridvižna karta za »Reliefkarte«, mesto vzbočena karta. Ako že rabimo polutnik za »Aequator«, zakaj bi ne rabili tudi polutke za »Halbkugel«? Izraz odtemnjevanje za »Schummerung« je vender nekako čuden. Ali bi ne bilo bolje uvesti besede osenjevanje, saj je učencu jedno, kateri novi izraz si mora prisvojiti. Gledé na take izraze bode treba torej še nekoliko sporazumljenja med učitelji. *S. R.*

Zgodovinske povesti za meščanske šole in višje razrede ljudskih šol, spisal prof. *Ivan Vrhovec*, natisnili Blasnikovi nasledniki; stane vezana 60 kr. — Imamo torej že tudi prvo zgodovinsko knjigo za meščanske šole, ki obseza 73 stranij. Razdeljena je tako, da je odmerjena dobra polovica staremu veku, srednjemu in novemu pa po jedna četrtinka. Iz tega se že vidi, da so nekatere »povesti« starega veka narisane preobširno (n. pr. o trojanski vojni, dočim je povedano o Odiseji primeroma malo) in da bi se bila dala izpustiti marsikatera podrobnost. Zlasti ni prav, da se mlademu učencu podaja preveč imen, ker mu to le glavo zmeša. Knjigi je vtisnjenih tudi 8 slik in sicer zgolj le pri stari zgodovini. Ali so morda srednjeveške in novodobne zgradbe menj važne nego stare?

Predgovor knjigi ima razpravo, kako naj se pišejo tuja imena v slovenščini, ki nikakor ne spada v šolsko knjigo. Pisatelj je odločno zoper fonetiško pisavo, a pomislil ni, da otroci, katerim je knjiga namenjena, ne poznajo ne latinskega, ne grškega alfabeta, da torej imen, natisnjenih v njih šolskí knjigi, niti čitati ne znajo. Filip in Aleksander je znan vsakomur, zakaj bi torej mučili učence s »Philippom« in »Alexandrom«? Sicer pa pisatelj sam nikakor ni dosleden v etimološki pisavi, ker piše n. pr. sfinga, faraoni, Alcibiad i. t. d. V predgovoru trdi, da bi morali tudi pisati Šilar in Blihar, ako pišemo vse fonetiški — mi tega »muss« ne priznavamo — toda v tekstu piše vender liško polje za »Lechfeld«. *S. R.*

Obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah. Učna knjiga za obrtne nadaljevalne šole, ob jednem priročna knjiga za obrtnike. Spisal *dr. Tomaž Romih*, meščanske in obrtne nadaljevalne šole učitelj v Krškem. Celje 1892. I. Založil in tiskal Dragotin Hribar. — Takó je popolni naslov knjigi, ki je izšla nedavno. Za danes jo

samó naznanjamo; ocenimo jo o priliki. »Obrtno knjigovodstvo« obseza 177 str. v osmerki in stane 1 gld., po pošti 10 kr. več.

»Pomladni glasi«. Posvečeni slovenski mladini. II. Uredil *Anton Medved.* V Ljubljani, 1892. Založil Cirilski. Tisek »Katoliške Tiskarne«. 100 stranij. — Ta zvezek »Pomladnih glasov«, katerega so spisali gg. bogoslovci ljubljanski, uravnan je kakor lanski prvi zvezek. Vsega skupaj obseza 16 sestavkov, in sicer več pesmij, povestic in dve igri za otroke v dramatiški obliki. Berilo je sestavljeno srečno in vseskozi primerno otroškemu duhu. Sosebno nas je razveselil lepi, čisti in pravilni jezik, ki bi bil lahko za vzgled marsikaterim drugim spisom za mladino! — »Pomladni glasi« stanejo mehko vezani 20 kr., lično vezani 30 kr., po pošti 5 kr. več. Tudi v tehniškem oziru je knjižica lepa, in zató jo radi priporočamo kot primerno darilo slovenskim otrokom.

»Das älteste datierte slovenische Sprachdenkmal« se imenuje razprava, katero je naš sotrudnik g. *dr. V. Oblak* priobčil v Jagičevem »Archivu«. Za danes samó naznanjamo ta znameniti spis, obširneje pa bode poročal o njem g. *dr. K. Štrekelj* v prihodnji številki našega lista.

Povest o sedmih modercih. V prvi letošnji številki smo poročali o tej znameniti razpravi, katero je priobčil g. *dr. M. Murko* v izvestjih cesarske akademije znanostij na Dunaji; sedaj pa je g. pisatelj pod naslovom »Beiträge zur Textgeschichte der Historia septem sapientum« izdal novo razpravo, ki je izšla v berlinskem zborniku »Zeitschrift für vergleichende Litteraturgeschichte und Renaissance-Litteratur«. Ko je namreč proučeval češke, poljske in ruske prevode górenje povesti, moral je vselej natančno preiskovati njih neposredne zapadno-evropske vire. Našel je marsikaj, kar je važno za tekstno zgodovino, oziroma nabral je dôkaj gradiva za daljna raziskovanja. V tem spisu razpravlja in primerja g. dr. Murko latinske tekste, nemške tiske, nizozemski, francoski, angleški, ogerski in armenski prevod ter končno govorí o redakciji »Gestae Romanorum«. Vsa razprava je plod korenitih in obsežnih studij ter obseza 34 stranij velike osmerke.

»Lacroma«. V dvorni knjigarni W. Künasta na Dunaji je izšlo pod tem naslovom krasno delo cesaričinje-vdove nadvojvodinje Štefanije. Knjiga je okrašena z 19 podobami, katere je zvršil dunajski slikar A. Perko, in opisuje v pesniškem jeziku in zgodovinski točno óni dični otok poleg Dubrovnika, kateri je bil nekdaj svojina cesarja Maksimilijana in posneje cesarjeviča Rudolfa. Pridejanih je tudi šest pesmij cesarja Maksimilijana, zloženih leta 1860. in 1862. »Lacroma« se dobiva elegantno vezana po 4 gld. in po 6 gld. Čisti dohodek je odločen dobrodelnim namenom.

† Anton Knez. Dné 30. sušca je preminil v Ljubljani obče čislani véliki trgovec ljubljanski, g. Anton Knez, v najlepši dôbi svojega življenja. Blagega pokojnika je dičilo iskreno rodoljubje, čemur najlepša priča je pač njegova oporoka. Vse svoje imenje — okolo 60.000 gld. — volil, je namreč naši »Matici Slovenski« v Ljubljani katera naj izplača nekaj volil, in sicer gotove zneske najboljšim prijateljem pokojnikovim v Šiški, potem 1000 gld. šišenski čitalnici v nakup in vezanje slovenskih knjig. Svojima roditeljema je volil pokojnik precejšnjo vsoto s pristavkom, da dobivata do smrti vsakoletne obresti glavnice. Po smrti roditeljev naj pusti glavni dedič to vsoto kot »Antona Kneza ustanovo« naloženo pri »Kmetski posojilnici ljub. okolice« toliko časa, dokler deluje posojilnica na podlagi neomejenega poroštva. Obresti »Antona Kneza ustanove« naj se porabljajo v izdajo cenene, zabavne in poučne ljudske knjižice, katera naj nosi v spomin ime ustanoviteljevo in mora biti pisana v strogo národnem duhu, na podlagi katoliške vere, toda slobodomiselno. Vsa ta dela naj tiska »Narodna Tiskarna« po takrat navadnih primernih cenah, urejuje naj jih pa »Matica Slovenska«. — Iz te oporoke

se jasno odseva zlati značaj pokojnega Kneza, čegar ime ostane neizbrisno iz naše kulturne zgodovine. Žalujé ob preranem grobu njegovem, ne želimo drugega, nego da bi nam dal Bog še mnogo takih móž, ne samó prijateljev naši književnosti, nego v besede najširšem pomenu dobrotnikov vsega národa slovenskega.

Slovensko gledališče. Minulega meseca so bile štiri predstave na korist nekaterim članom našega dramatiškega osebja. Dné 3. malega travna se je namreč igrala stara šaljiva igra »Čevljar baron« na korist g. *Mariji Slavčevi* in gosp. *Antonu Verovšku*; dné 10. malega travna smo videli prvič uprizorjeno pikantno veseloigro »Nervozne ženske«, katera je bila na korist g. *Zofiji Borštnik-Zvonarjevi* in g. *Antonu Danilu*; dné 18. malega travna se je igrala v proslavo petindvajsetletnega delovanja g. *Julija Sršena* Nestroyeva čarovna burka »Lumpaci Vagabundus«, in končno se je uprizorila dné 24. malega travna na korist g. *Avgusti Danilovi* in g. *Gizeli Nigrinovi* Berlina burka »Čevljarska učenca«. — Kaj posebnega pač ni podajala nì ta nì druga navedenih iger — »Lumpaci Vagabundus« se je igral celó slabo kakor že davno nobena igra — vender je občinstvo dotične beneficijante vselej odlikovalo z glasnim priznanjem. V poslednjih predstavah je nastopalo tudi dôkaj novincev, kar utegne sčasoma dobro pospeševati našo dramatiko, ako se bode skrbelo za korenito izobražanje tega narastaja. Slovensko gledališče se je s predstavo dné 24. malega travna za vselej poslovilo od čitalniškega odra, in ko se na jesen pričnó predstave v novem deželnem gledališči, vršile se ne bodo več v takó, rekli bi, omejenem krogu kakor v ljubljanski čitalnici. Ker se mimo tega pričnó redne nemške predstave, treba bode kàr najresneje skrbeti za to, da naše predstave ne bodo zaostajale za nemškimi; dobra volja sáma ne bode izdala veliko! — Sklepaje poročila o minuli gledališki dôbi, upamo, da se do jeseni zvrší še to in óno, kar bode v prid naši dramatiki; saj je dokazalo »Dramatično društvo« baš letos, da imą slovensko gledališče dovòlj življenske močí in nekateri člani njega igralnega osebja dovòlj sposobnosti tudi za resnično lepe, dovršene predstave!

Iz muzejskega društva. Na obilo obiskanem zboru dné 11. malega travna je predaval g. prof. *S. Rutar* v slovenskem jeziku, kakó so v starih in novih časih plovili po Ljubljanici. Omenivši važnosti Ljubljanice za plovstvo sploh, dokazal je iz tehniških vzrokov, da je sedanja struga umeten kanal. Stara Ljubljanica je gotovo tekla posredno med Notranjimi Goricami in Podpečjo. Kdaj so uredili reko takó, kakor teče dandanes, določiti je težko. Ker prarimski prebivalci naših dežel niso znali zidati, moramo pripisovati ureditev Rimljanom. Plovitev po Ljubljanici je bila vsa stoletja živahna. V majhnih in velikih čolnih, noč in dan so plovili blagó, ki je prihajalo iz Italije ali odhajalo v Italijo. Male čolne so dolbli iz jednega drevesa, velike so tesali iz velikih debel ter jih pokrivali s skodlicami. Táko 26 *m* dolgo ladjo so predlanskim izkopali na Koslerjevem zemljišči. Največ dobička od plovitve so imeli Trnovci in Krakovčani, ki so v ta namen osnovali čolnarsko zadrugo v Ljubljani, kateri je podelil cesar Friderik III. leta 1489. poseben privilegij. Po tem smé Trnovce v vseh stvaréh (razven v kriminalnih soditi samó sodni colnar v Ljubljani. Zadrugarji so vzdrževali večno luč, skrbeli za bolne in plačevali sv. maše za umrše zadrugarje. V rečenem pismu se omenjajo mogočni hrastje, ki so takrat stali ob bregovih Ljubljanice, da ni delal vihar na vodi presilnih valov. Strogo je bilo prepovedano sekati ali drvariti po dobravi. To pismo sta potrdila cesarja Maks leta 1506. in Ferdinand I. leta 1535., da sta pomnožila državne dohodke. Najobširnejši privilegij je podelila Krakovčanom cesarica Marija Terezija leta 1756. Iz njega vidimo, kakó razvita je bila takrat plovitev po Ljubljanici. Razločevali so posestnike velikih in malih ladij; vsaka vrsta je imela svojega načelnika, svojo pušico in zastavo. Dolžni so bili imeti samó krepke in dobro izurjene čolnarje. Ako je umrl po-

sestnik ladje, stopil je drug sposoben čolnar v zadrugo. Sósebno lepo ladjo so izdelali Ljubljančani, ko je leta 1660. prišel cesar Leopold v Ljubljano, da vzprejme poklonitev kranjske dežele. Plovili so tudi pod Ljubljano in dalje po Savi v južne kraje. Da so se ognili slapa pri Fužinah (Kaltenbrunn), napravili so leta 1738. ob stráni 810 *m* dolg prekop z zatvornicami. V našem stoletji pa se ta prekop ni več rabil, ampak prebivalci Sela in Vodmata so prevažali na težkih vozovih (parizarjih) blagó od Zaloga do Ljubljane. To blagó razkladati in nakladati so imeli pravico zgolj Krakovčani, ki še sedaj nakladajo in razkladajo blagó, carini podvrženo. Leta 1780. so izkopali Gruberjev prekop, da bi posušili barjè. V našem stoletji (leta 1840.) so za Ljubljanico stesali domači tesarji celó parnik (»Erzherzog Johann«), ki je bil 28 *m* dolg, 4 *m* širok in imel 14 konjskih sil. Do Vrhnike je potreboval 2³/₄ ure. Ljubljančani so se s tem parnikom prav radi vozili do Lipe ali Podpeči ali k Sv. Ani ter tam napravljali razne veselice. Ali to veselje je trajalo le malo časa. Postranski potoki so nanesli veliko peska v strugo ljubljaničino; nastale so prodine, ki so provzročale marsikaj nesreč. Zato so že leta 1850. opustili parnik, razdelili ga in na treh „parizarjih" odpeljali čez Ljubelj v Celovec. Ko so leta 1854. dogradili železnico z Dunaja v Trst, prestala je vélika plovitev po Ljubljanici. — Prav takó lepo in pregledno, kakor temeljito sestavljeno predavanje g. profesorja so poslušalci vzprejeli z glasno pohvalo. *A. Kaspret.*

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaji je izdalo tretje letno poročilo o svojem delovanji leta 1891. Društvo si je pridobilo prijateljstvo in sotrudništvo vseh odločilnih krogov, dà, vse domovine. Slovenski škofje, slovenska delegacija v državnem zboru, deželni zastop sredine slovenskih deželâ, srednji stanovi vseh strok in pozivov brez ozira na pokrajino, katera jim je ožja domovina, vsi nahajajo med ustanovniki ali podporniki tega društva tudi svoja imena. Ravno ko so se završili računi za minulo leto, došla je odboru vest, da je stopil mestni zastop ljubljanski v vrsto društvenih ustanovnikov z vsoto sto gld. — V opravilnem izkazu za 1891. leto so navedeni ti-le dohodki: osnovna glavnica konci 1890. leta gld. 2413·06, doneski novih ustanovnikov gld. 450·—, Kotnikovo volilo gld. 1000·—, razpoložna glavnica konci 1890. leta gld. 214·96, obednice, ostale za mesec prosinec 1891. leta, gld. 4·80, prispevki rednih članov, podpornikov in dobrotnikov gld. 883·—, obresti glavnice gld. 92·40; skupaj so torej znašali dohodki gld. 5058·22. Ako se odštejejo troški v skupnem znesku gld. 1152·96, ostane društvene imovine konci 1891. leta gld. 3905·26. — Podpor se je razdelilo v minulem letu za gld. 974·— med 52 podpirancev v 196 slučajih, in sicer v gotovini 68krat in v znamkah-obednicah 128-krat. Med podpiranci je bilo 21 juristov, 11 filozofov, 5 medicincev, 1 slušatelj tehniške vélike šole in izjemoma 5 učencev živinozdravništva in 3 učenci akademije vpodabljajočih umetnostij. Vseh članov in dobrotnikov je bilo 117. Odbor tega prevažnega društva, katero kàr najtopleje priporočamo imovitim Slovencem v blagohotno podporo, sestavljen je takó-le: predsednik g. *Ivan Navratil*, podpredsednika gg. *dr. Fr. Simonič* in *dr. Friderik Ploj*; blagajnika gg. *dr. Frančišek Sedej* in *Jakob Pukl*; tajnika gg. *Ivan Jereb* in *dr. Karol Štrekelj*; odborniki gg. *dr. Alojzij Homan, Ivan Luzar* in *dr. Matija Murko*; revizorji gg. *Peter Hlačar, dr. Vl. Globočnik pl. Sorodolski* in *dr. Klement Seshun.* — Darove vzprejema prvi društveni blagajnik g. *dr. Frančišek Sedej*, c. in kr. dvorni kapelan in ravnatelj v Augustineji na Dunaji, I, Augustinerstrasse 7.

O početku imen Sachsenfeld in Žalec. — Gospod *A. Petriček*, učitelj v Žalci, poslal nam je v ponatisek nastopni članek pokojnega Dav. Trstenjaka: V ustanovnem pismu novoklošterskem (Neukloster blizu Polzele) dto. 13. rožnika 1453 se omenja, da je pokneženi grof celjski Friderik II. dal dominikancem vinsko desetino pri Sv. Lovrenci pod

Sachsenwartom. Sv. Lovrenc je podružnica farne cerkve sv. Pavla pri Prevolskem (na desnem bregu Savinje), v starih listinah se imenuje: St. Pauli exclesia prope Liebenstein. (Beitr. zur Kunde steir. Gesch. Quell. VIII., 118, novoklošterska kronika v štajerskem deželnem arhivu.) Trdnjava Sachsenwart se imenuje pa že tudi za Otokara Přemyslovca; on je dal Neži, grofinji heunburški, to trdnjavo „zum Leibgedinge" leta 1270., kar je potrdil tudi cesar Rudolf leta 1279. Slednjič se „Sachsenwart" nahaja v posestvu grofov celjskih do leta 1456. Kako je ta trdnjava končno razpala, ne pové nam zgodovina. Stala je južno od podružnice Sv. Lovrenca na prednjem rtu Hrastnike. Ko je Karol Veliki uničil koroško-slovensko vojvodino, naseljeval je nemške plemiče po vsi deželi, in ti so stavili silovite grade s pomočjo sužnih Slovencev, in tako je prišel tudi plemič „Sachse" v savinjsko dolino in si je sezidal grad „Sachsenwart", to je Sachsova stražarnica, iz katere je prežal na svoje robove podložnike. Pridevek „wart" ima več gradov, tako so plemiči „Plankh", svoj grad imenovali Plankenwart. Sachse je bržkone prišel iz Saksonskega; najprej plemiče Sachse nahajamo v labodski dolini. Hartung de Sachs se imenuje že leta 1118. Iz te rodbine se je brez dvojbe jeden plemič naselil v savinjski dolini in postavil Sachsenwart. Ker se cerkva Sv. Petra v savinjski dolini imenuje exclesia s. Pauli in Saxenthal (v listini z leta 1256.), in cerkev Sv. Miklavža pa parochia s. Nicolai in Saxenfeld, sme se sklepati, da sta žalsko polje in šentpeterska dolina bili lastnini plemičev Sachsov in po posestnikih dobili imeni. Nemško ime Sachsenfeld se je udomačilo pri nemški gospodski in v nemških kancelijah, a domači slovenski prebivalci so kraju pravili, kakor se je velel pred prihodom nemških tlačiteljev.

Žalec. Razlaga pa se ime Žalec lahko iz dvojih debel in sicer: *a*) žal, starosl., ripa, breg, Ufer, v hrvaščini pa »žalo« označuje glarea, peščenato in kameničasto zemljo, kakeršna je na krajih vodâ in morja, prod, debeli pesek. Oblika Žalec je diminutiv. *b*) Žal pa tudi označuje v staroslovenščini sepulcrum, grobno jamo, pokopno jamo, grob. Kraj ob cesti nad žalskim trgom, kjer leži godoveljska cerkvena njiva, še ljudstvo sedaj imenuje „Na žaleh". Naj se sedaj in facie loci preišče, katera razklada bi bila prikladnejša, ali po žal, ripa, glarea, ali pa po žal, sepulcrum. [1])

Stari Trg 6. oktobra 1888.

Davorin Trstenjak.

»Hrvatski album« se bode imenovalo glasbeno delo, katero pripravlja za tisek ravnatelj »Glasbene Matice« g. prof. *Fr. Gerbić.* Ta album bode obsezal 25 samospevov za visoki glas s spremljevanjem klavirja in izide v treh zvezkih. Nekatere te skladbe so se že pele po raznih koncertih hrvaških; nekatere so bile tudi že natisnjene. Besede so složili zlasti Harambašić, Sundečić, Šenoa, Vukelić in Trnski.

---

[1]) Ne vém, koliko je upravičena beseda „žal" za „sepulcrum". Sedaj je menda nikjer več ne rabijo v tem pomenu. Morda se je razvil ta pomen zató, ker so stari ljudje svoje mrliče zakopavali tudi v pesek in žal, n. pr. v latènski dôbi. Zdi se mi pa, da je prvotni pomen „žala" — „glarea, prod". Da se v hrvaščini tudi obala imenuje „žalo", to prihaja od tod, ker je na obali vedno mnogo obrušenegn proda. In s takim prodom je gotovo tudi napolnjeno žalsko polje, toda o kakih starinskih grobih blizu Žalca nisem mogel zvedeti ničesar. — Ignacij Orožen (Archidiaconat Saunien pg. 346) tolmači ime Žalec od „žal" — Ufer, Rain, in primerja to ime Brežicam. Tudi nemško ime Sachsenfeld izvaja isti zgodovinar od slovenskega „Žalec, Žauc", češ, da so Nemci temu polju rekali najprej „Schauzenfeld" (izgovarjaj: Žaucenfeld), a pozneje, ko jim pomen tega imena ni bil jasen, naredili so iz njega Sachsenfeld. Za to trditev govori posebno ta okolnost, da so Nemci kraj, trg krstili z imenom „Feld", kar bi sicer ne bilo mogoče, da jim je bil še jasen starejši izraz „Schauzenfeld". *S. R.*

Slovenska pravna terminologija. Društvo »Pravnik« se je nedavno obrnilo do pravosodnega ministra s prošnjo, da bi jeden izmed predlaganih sodnih uradnikov dobil šestmesečen odpust in v tem času uredil gradivo za terminološki slovar ter sestavil poročilo, o katerem bode sklepati posebni enketi. Druga prošnja je šla do deželnega zbora kranjskega, da bi se podpora 500 gld. za terminologijo ne izplačala šele, ko se terminologija izdá, nego takoj v društveno razpolago. Deželni zbor je, kakor je znano, ustregel tej prošnji.

»Slavorum carmina epica selecta.« Pod tem naslovom je izdal prof. *dr. V. Jagić* nekatere národne pesmi slovanske za svoje učence ob troških slovanskega seminara na dunajskem vseučilišči. V zbirki je po pet pesmij ruskih, bolgarskih, hrvaško-srbskih; po tri epiški-liriške: maloruske in češke, štiri poljske in jedna slovenska.

Slovanstvo ve svych zpěvech, ta znameniti zbornik, katerega izdaja g. *Ludovik Kuba* v Poděbradih, obseza v najnovejšem svojem zvezku 62 hrvaških pesmij, prirejenih takó, kakor so bile prirejene pesmi drugih národov slovanskih. Izdajatelj toži, da se veliko delo njegovo razprodaja jako slabo, tako da niti ne vé, kdaj izide prihodnji zvezek. Mi pri tej priliki opozarjamo na zbirko s l o v e n s k i h pesmij g. Kube, o katerih se je strokovna kritika izrazila jako ugodno. Dobivajo se po gld. 4·40 v posebnem oddelku; prijatelji petja in pevska naša društva naj sežejo po njih!

»Svétem slovanským«. Gospod *Ludovik Kuba* izdaja poleg slovanskih pesmij, o katerih poročamo zgoraj, zanimljive potopise po deželah slovanskih. Na ogled imamo tretji zvezek tega dela, v katerem popisuje gosp. Kuba svoja potovanja po Črni Gori leta 1890. in 1892. V berilo je vtisnjenih več izvirnih slik; mimo tega izhajajo glasbene priloge. Lepo delo je vredno obile podpore; dobiva pa se po vseh slovanskih knjigarnah, zvezek po 30 kr.

»Valjevske novine« (Valjevo je okrožno mesto v zapadni Srbiji) pišejo v svoji 63. številki lanskega leta zeló laskavo o Slovencih. »Slovenci so vrl, okreten národ, kateri zvesto čuva svoja národna svojstva. Nemci so bili v novejši dôbi zasadili svoje korenine médnje, ali v zadnjem času odbijajo Slovenci Nemce pod vodstvom svoje inteligencije na vseh postojankah. In dasi ta inteligencija po številu ni velika, vender je vredna vsake pohvale zaradi svoje delavnosti in svojega rodoljubja. Pazno in ljubeznivo spremljajo vsako gibanje in vedó za vsak le količkaj važni dogodek pri vseh Slovanih. »Sram me je bilo,« tako piše belograjski prof. Lazarević, »ko sem spoznal iz razgovora s pojedinimi profesorji in učitelji, da Slovenci mnogo bolje poznajo naše razmerje in našo književnost nego mi njih.«

Zmaj Jovanović. Skupščina srbska je dovolila slavnemu pesniku *Jovanoviču* 4000 dinarjev na leto za vse življenje; prav tolika vsota se je odločila tudi pisatelju *Ljubomiru Nenadoviču,* obema v znamenje, kakó čislajo Srbi njiju književna dela. Národ je navdušeno pozdravil ta ukrep národne skupščine.

Gunduličev spomenik odkrijejo prihodnje leto v Dubrovniku. Zvršil ga bode slavni hrvaški kipar Ivan Rendić v Trstu.

Spomenik Daničičev. Kipar Rendić je dovršil spomenik tega slavnega učenjaka srbskega, ki se postavi na Kalimegdanu v Belem Gradu.

Srbska opera. *Vladislav Nikolajević Štirski* piše opero iz národnega življenja srbskega. Libreto si je zložil sam.

Nil Aleksandrovič Popov, slavni ruski učenjak, umrl je dné 3. prosinca v Moskvi. Izmed mnogih drugih del imenujemo zlasti dve: „V. N. Tatiščev in njega

dôba“ ter „Rusija in Srbija“. Pokojnik je bil član mnogih slovanskih učenih društev, mimo tega je bil zaradi svojih zaslug imenovan za člana carske akademije v Peterburgu. Popov je mnogo potoval po zapadni Evropi in se tudi pomudil v Ljubljani. Na moskovskem vseučilišči je predaval o zgodovini národov slovanskih; ta predavanja se baje izdadó v posebni knjigi.

Važne listine z vseučilišča dorpatskega. „Zlatá Praha“ je poročala o znamenitih listínah, katere je našel knjižničar dorpatskega vseučilišča v skrinji, napolnjeni z dubletami in starimi akti. Poleg latinski pisanih protokolov senata vseučiliškega in računskih knjig iz poslednje polovice XVII. stoletja obsezajo te listíne korespondencijo švedskega vojvode in državnika Jakopa de la Gardie, med katero je 60 svojeročnih listov kralja Gustava Adolfa in dolga vrsta pisem raznih švedskih vojvod in državnikov, potem pa obsežno korespondencijo grofa Ivana Oxenstierne, sina slavnega Axela. Dočim so prvonavedene listíne važne za razmerje med Rusko in Švedsko leta 1613. in za razmerje med Poljsko in Livonsko v letih 1627.—1629., Oxenstiernova korespondencija do dobra pojasnjuje zgodovino westphalskega mirú, zakaj v nji je dôkaj poročil Ivana Oxenstierne, ki se je udeleževal mirovnih pogajanj v Münstru in Osnabrücku. — Vseh listín je preko 600; pisane so švedski, nemški, latinski, francoski in ruski. Knjižničar Kordt jih sedaj pridno proučuje, in takó je upati, da se učeni svet skoro seznani s temi listínami, ki so vsekakor jako znamenite za zgodovino severne Evrope v XVII. stoletji.

Stoletnica Rossinijeva. Dné 29. svečana je bilo ravno sto let, odkar se je porodil slavni skladatelj italijanski, Giachino Rossini, „labod pezarski.“ Rossini se je že v 18. letu svoje dôbe bavil z gledališčem, tri leta pozneje pa je bil ljubljenec občinstva, katero se je čudilo njega operam „Tankred“ in „Italijani v Algiru“. V 23. letu dôbe svoje je zložil v trinajstih dneh opero „Seviljski brivec“, pozneje pa še dolgo vrsto drugih oper, izmed katerih slové zlasti „Otelo“, „Armida“, „Mahomet“, najbolj pa „Viljem Tell“, katerega je zložil v Parizu leta 1829. Nató Rossini ni več pisal oper, pač pa je leta 1841. zložil sloveči svoj „Stabat mater“. Pokojno je živel s soprogo, bivšo pevko Izabelo Colbrand, v Passyji pri Parizu, kjer je umrl leta 1868. Pred nekaj leti so prenesli njega truplo v rojstveno mesto Pesaro. V spomin Rossinijeve stoletnice so po vseh večjih gledališčih predstavljali ali popolne opere tega slavnega skladatelja ali nekatere odlomke njegovih glasbenih del.

Levstikovi zbrani spisi. Baš pred sklepom denašnje številke smo prejeli Levstikovih zbranih spisov tretji zvezek, ki obseza: Povesti, pravljice in pripovedke; potopise; zgodovinske spise, in končno književno-zgodovinske spise. O svojem času priobčimo tudi o tem zvezku obširneje poročilo iz peresa g. prof. V. Bežka.

Listnica. Zaradi pičlega prostora odgovorimo nekaterim pošiljateljem pesniškega gradiva šele prihodnjič.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 6. V Ljubljani, dné 1. rženega cvéta 1892. Leto XII.

„Mea Kulpa!“

Zgodovinska rhapsodija.

Kaj bahá se Hasan paša?
On kristjane oponaša:
»Mea culpa — mea Kulpa!«

Tam, kjer Sava Kulpo pije,
Tabor turski polje krije.

Nad šatóri poleg Siska
Polumesec, glej, se bliska.

Sred ostróga šátor krasen,
Pod šatórom pir je glasen.

Hasan paša god praznuje,
Zmag sijajnih se raduje,
Gostom pravi, beseduje:

»Hej, junaki, vince pijte!
Kôrana se mar bojíte?

»Allah sám je vino vstvaril,
Nam v veselje ga podaril.

»Bil menih benediktinski,
Znal moliti sem latinski.

»Zdaj molitve so mi bitve,
Druge zábil sem molitve.

»Dánes pómnim le še eno,
Kratko, ali preiskreno.

»Ko končana dnes bo bitev,
Staro molil bom molitev:
»Mea culpa — mea Kulpa!«

»»Brž na nóge, v boj na Sisek!
Džaur bliža se ko blisek.««

Memi-beg pred pašo plane,
Tó mu reče . . . nem obstane.

Ní še noč na Kulpo pala,
Bitev že se je končala.

Čuj, s Hrvatom sredi Siska,
Brat Slovenec úka, vriska.

Teče Kulpa vsa krvava,
Hasan paša mrtev plava.

Sred továršev naokoli,
Sred mrličev Hasan moli:
»Mea culpa, mea culpa!«

(Napisal l. 1886.) A. Aškerc.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

I.

To ne smé in ne smé biti več takó; Klotilda mora z dóma, sicer jo popolnoma izpridiš,« rekel je vdovec Lisjak svoji po polsestri Brigiti, ko se je mala njega hčerka zopet kujala in ga ni hotela slušati.

»Kaj ti véš, kakó se vzgajaj déklica v nežni otroški dôbi!« oporeka mu Brigita. »Uboga Klotildica, matere nima, pa bi ji teta ne smela izkazati nekoliko ljubezni, katere je mlado srčece tolikanj pótrebno! Ti strahuj pomočnike in učence v prodajalnici, kolikor hočeš, toda ne vtikaj se v stvarí, katerih ne umeješ.«

»Toliko umeje vsàk pameten človek, da se le mladika dá naravnati in pregibati; odraslo drevó se ti ne upogne ali pa se zlomi.«

»Kdaj bode še Klotilda odraslo drevesce!« ugovarja mu sestra in se zaničljivo zasmeje.

»Prej, nego misliva,« zavrne jo brat, »ali tedaj bode že prepozno. Zató jo vzamem iz tvojega varstva, dokler je še čas, in kàr jutri jo popeljem v Loko v samostan.«

„V samostan!« vzklikne sestra, »takšnega otroka, pa v samostan! Kdo je kdàj videl kàj takega! Lépo licemerko si vzgojiš ali pa tercijalko; in kaj bodeš potem ž njo? Ona ne bode za svet, in svet ne za njo.«

»To je moja skrb,« seže ji brat v besedo; »res je, matere ji redovnice ne nadomesté, ali pobožno njih življenje bode bolje delovalo nánjo nego tvoji lahkoumni in razuzdani nazori.«

»Odkod imaš pravico, očitati mi razuzdanost?« zakliče Brigita na ves glas.

»Ne očitam ti ničesar,« odgovorí brat mirno, »in tudi v misel ti nečem jemati, kar je bilo; saj poznaš sáma sebe najbolj. Misli o svetu in o Bógu, kar hočeš; ali jaz imam tudi pravico, da detetu svojemu vcepim nazore, kakeršne sam hočem. Zató brez zamere; gospodinjila bodeš pri mêni kakor doslej, ali Klotilda pojde v samostan.«

Sestra je dobro poznala brata in je védela, da ne prekliče, kar je dejal; zató mu ni ugovarjala dalje.

Brigita je bila že priletna ženska in je imela velike gubé na obrazu, toda očí so še zmiraj razodevale nekovo čutno poželenje. Leta in leta je ni bilo v Ljubljani, in dasi so hudobni jeziki šepetali marsikaj, pravega le nihče ni védel o nje minulosti. Po smrti svoje žene ji je Lisjak pisal, naj pride k njemu, da mu bode gospodinjila in pazila na malo Klotildo, jedino hčerko njegovo. Brigita je prišla. Nosila se je ukusno, in domá so ji vsi rekali »gospá«, in takó so jo tudi sploh zvali preprosti ljudje, z gospôdo se pa itak ni družila. Saj tudi Lisjak ni zahajal nikamor, niti ni nikdar nihče prišel k njemu. »Môli in delaj!« to je bilo vodilo njegovo, in s tema besedama si povedal vse, kar si mogel védeti o njega življenji. Zjutraj je zgodaj vstajal in vsak dan šel k maši v župno cerkev k Sv. Jakopu; potem pa je tičal v prodajalnici in pisárni ter pridno delal do poznega večera. Podnevi ni poznal drugega počitka, nego kolikor ga je imel med obedom. Sam se torej ni mogel baviti z vzgojo svoje hčerke, toda ker je spoznal, da je teta ne vzgaja po njegovi želji, dal jo je v Loko v samostan.

Sedaj je bil domá zopet mir, in vse se je vršilo po stari navadi. Brigita je gospodinjila v ozkih mejah, kakor jih je natanko določil nje brat; ta pa je opravljal trgovino. Lisjak je bil mož po starem kopitu, dobro znan po vsem Starem trgu ljubljanskem, zakaj vsakdo je najrajši kupoval pri njem, kolikor je za vsakdanje življenje potreboval prekomorskega in drugega blagá. Saj ti pa tudi nikjer niso postrezali takó dobro in pošteno kakor pri Lisjaku. Tù ni smel nihče držati križem rók, ampak sukati so se morali vsi, dokler je bilo kàj kupcev v prodajalnici. Lisjak je takoj zapazil vsako nerodnost in kàr vpričo tujih ljudij pograjal najmanjšo zanikernost pomočnikov in učencev. Bil je visokorasel, nosil vedno dolgo zeleno suknjo, okolo vratú belo ruto in na glavi kapico od sivega žameta. Takó opravljen je hodil po prodajalnici, ukazoval sedaj temu, sedaj ónemu; šel pogledat v skladišče ali na dvorišče, kjer se je vedno nakladalo in prekladalo, in šele popóldne, ko je bilo menj opraviti z ljudmi, sédel je v pisárno, pregledoval knjige in račune ter pisal trgovska pisma.

Takó je hitro potekalo leto za letom, in že je prišel čas, ko bi se Klotilda, odrasla déklica, vrnila iz samostana. Ko sta nekoč po večerji brat in sestra samá sedela za mizo, rekel je Lisjak:

»Brigita, žàl mi je, ali ne morem drugače, iz hiše moraš.«

»Jaz iz hiše?« ostrmí sestra. »Kaj sem pa zakrivila? Storila sem vse, kakor si mi ukazoval, in te nisem oškodovala niti za pol krajcarja.«

»Res je, krivico bi ti delal, ko bi ti očital le najmanjšo stvarco. Prav težko te bodem pogrešal; toda Klotilda mora venderle zopet domóv, in tù je nikakor ne morem puščati v tvoji druščini. To je vse; saj me umeješ. Brž ko si najdeš stanovanje, pojdem po hčer.«

»O, dobro te umejem,« reče Brigita in kàr vzkipí od jeze; »zopet moram iz hiše, ki je prav takó moj dom kakor tvoj! Bojiš se, da bi ne vplivala na hčer. Toda kdo je kriv, da sem zašla na pota, po katerih navadno ne hodi poštena meščanska žena? Tudi jaz sem si želela mirnega zakonskega življenja, hotela se omožiti po srci svojem; toda kdo mi je branil? Kdo mi je ostrupil dušo in srce, da mi napósled ni bilo do tega, kaj porekó ljudje; da sem izgubila vero in da se nisem več bala ne Bogá ne vraga? Kaj je krivo temu? Tista tvoja skopost, ki ni hotela moji doti primekniti nekoliko tisočákov, da bi bila mogla vzeti částnika, ki sem ga pošteno ljubila, kakor je ljubil on mêne! Pustili ste me, da sem brez cerkvenega blagoslova šla za njim; ali ko je skoro potem junak padel na bojišči, rajši sem begala kakor izgubljena ovca po svetu, nego bi se bila vrnila v dom, katerega ste mi do dobra omrazili s svojimi nazori in surovo svojo trmo! Prišla sem, ko si me potreboval in me prosil, naj pridem. Sedaj pa me zopet podiš iz hiše! Dobro: pojdem, ali zaklinjam se, da ne bodem mirovala, dokler se ti ne osvetim za takšno ravnanje!«

»Umiri se, Brigita, in poslušaj me,« prosi jo brat v zadregi. Ali zastonj. Ona ga ne posluša, ampak zaloputne z vrati in ga pustí samega.

Ko pride v svojo sobo, stiska pestí in se rotí, da se mora osvetiti ali njemu samemu, ali njega hčeri. Da bi se ji prej posrečil hudobni naklep, najame si stanovanje v hiši, Lisjakovi hiši ravno nasproti, da bi mogla vedno zijati preko ulic in gledati, kaj se ondu godí.

Takoj drugi dan potem, ko se je Brigita preselila, peljal se je Lisjak v Loko po hčer. Klotilda je bila že popolnoma odrasla déklica in lepa, da je morala geniti vsako le količkaj občutno moško srce. Toda sáma se nikakor ni zavedala svoje lepote; takisto nisi mogel opaziti, da bi bila čutila novo, doslej neznano hrepenenje. Za

moške takó rekoč niti ni imela očíj, in če so jo pri obedu trgovski pomočniki skrivàj pogledovali, niti jih ni zapazila, in ako jih je zapazila, to je ni motilo v nje mislih. Bila je res čudna; strašno se ji je tožilo po samostanu, in o svetu kàr ni hotela čuti ničesar. Le v cerkev je rada hodila, domá pa ni védela kàj početi. Nič je ni veselilo, nobenega pravega dela se ni lotila. Kdor jo je videl, vsakomur je bila živa priča, kolika sirota je déklica, ki rase in se razvija brez máterine ljubezni in máterinega vodila. Oče Lisjak je imel mnogo posla, predno jo je pregovoril, da se je oblačila, kakor so se oblačile druge meščanske déklice njenih let. Tudi je želel, da bi se po malem privadila gospodinjstvu; ali niti s tem si ni belila glave, zlasti ker so stari pôsli bolje nego ona sáma poznali hišni red in se je vse kakor sámo po sebi godilo po stari navadi in o pravem času.

Takšna je bila Klotilda, brez veselja in brez življenja, ko je oče mislil na nje možitev. Skrb ga ni bilo za žénina, saj je bila hči lepa, bogata in povsem poslušna, in zató se ni bilo bati, da bi se upirala očetovi volji. Oprezni Lisjak ji je že davno namenil žénina, in odkar je bila domá, upal je čimdalje bolj, da se mu izpolni želja in da bode to srečen zakon. Med pomočniki v njega prodajalnici se je najbolj odlikoval Lovro Mrak, ki je bil že od mladih let v Lisjakovi hiši ter v nji odrasel in se izučil, kakor da je domač sin. Lisjak še z nobenim ni bil takó zadovoljen kakor ž njim; privadil se ga je takó, da bi ne mogel več biti brez njega. Zaupal mu je kakor samemu sebi, zató si ni mogel misliti boljšega zeta in naslednika. Prav kakor Lisjak se Lovro ves dan ni genil iz prodajalnice, in ni mu bilo na svetu do nobene druge stvarí nego do trgovine. Prodajalnica mu je bila, kar je ribi voda; brez nje ni mogel živeti. Zató ob nedeljah ni védel, kam bi se dejal, pa mu je bilo dolgčas. V družbo ni zahajal, drugega veselja tudi ni poznal. Saj sploh ni védel, kaj je svet in kakó živé ljudje v njem. Pridno delati od ranega jutra do poznega večera in slušati gospodarja in dobrotnika svojega, to je znal ter bil zadovoljen in srečen. Nič se ni prevzel, ko ga je Lisjak povzdignil za prvega pomočnika, ampak ostal je ponižen, kakor da je še zmiraj zadnji v hiši. Sploh je bila velika napaka, da je bil premalo ponosen. Sam Lisjak mu je to čestokrat očital, ali zastonj. Lovro je v sebi vedno le videl tistega siromašnega dečka, katerega oče ni mogel vzgajati, dokler se ga ni usmilil bogati Lisjak.

»Lovro, ali kàj misliš na prihodnjost?« vpraša ga Lisjak, ko sta v nedeljo predpóldne samá v pisárni.

»Ne umejem, kakó mislite to?« odgovorí mu Lovro popolnoma ravnodušno.

»Kakó li?« začudi se gospodar in se prijazno nasmeje, »no, ali se ne misliš oženiti? Dosti imaš že let.«

»Jaz in oženiti se? Na kaj neki?«

»Na kaj?« ponoví Lisjak in ga debelo pogleda. »Na svoj um in na pridne roké! Lovro, kolikokrat sem ti že rekel, da premalo ceniš samega sebe; in še zmiraj nečeš spoznati lepih svojih zmožnostij. Čas je, da bodeš že sam svoj in da začneš delati záse, ne le záme.«

Lovro je do cela zbegan; žalostno povesi očí in umolkne. Skoro pa se ohrabrí in prosi:

»Gospod! Nikar me ne podite od sebe; jaz ne grem od vas in ko bi moral biti za zadnjega hlapca pri hiši.«

Lisjak prime zvestega služabnika za róko in ga tolaži prav ljubeznivo:

»Saj te ne podim, ampak le želim, da bi nikdar ne šel iz moje hiše! Star sem že in bi vso trgovino rad prepustil mlajšim močém. Sina nimam; moram si poiskati zeta. Ako me niso motile očí, zapazil sem, da se rad oziraš po moji Klotildi, in vselej mi je utripalo srce od veselja, zakaj presrečen bi bil, ko bi jedinko svojo in vse imetje mogel poveriti takó poštenemu in skrbnemu móžu, kakor si ti. Prav odkritosrčno mi povej, Lovro, ali čutiš tudi v srci, kar so razodevale tvoje očí? Ali bi hotel biti moj zet?«

Takšnega vprašanja se Lovro ni nádejal. Sramežljivo povesi očí, vroče mu je pri srci, in kri mu šine v glavo. Iskal je besed, kakó bi odgovoril dobremu svojemu gospodarju, ker pa ni mogel najti pravih, dejal je kratko: »Bi,« in zopet umolknil.

Ko je oče Lisjak popóldne govoril s hčerjó in ji povedal, da jo je Lovro snubil za ženo, tedaj ga je Klotilda iz prva debelo pogledala, potem pa se je brez ugovora udala očètovi volji, ne da bi je bilo nepričakovano poročilo razdražilo prijetno ali neprijetno. Brez vsega hrupa so se delale priprave za ženitovanje, in kàr na tihem so se tudi poročili. Jedina izpremememba, katero so ljudje opazili na Lisjakovi hiši, bila je ta, da so nekega dné iznad prodajalnice sneli staro tablo in jo zamenili z novo, na kateri sta bili z velikimi zlatimi črkami zapisani besedi »Lovro Mrak«.

Stari Lisjak je trgovino in vse svoje imetje prepisal na zeta, ali zató še nikakor ni šel v pokoj, ampak do smrti je hodil dan na dan v prodajalnico, in kakor prej sta z zetom skupaj oskrbovala trgovino. Kakor v trgovini, prav takó se niti v hiši ni izpremenil stari red,

zlasti ker Klotilda in Lovro nista imela otrók. Teti Brigiti ni bilo to starinsko življenje kàr nič po volji, in vedno je premišljala, kakó bi se utihotapila k mladi ženi, ali zastonj. Brat je bil trd in je niti ni povabil na ženitovanje. To jo je še bolj razkačilo, toda pritajila se je in čakala pravega časa.

V tem je Lisjak umrl. Premetena Brigita se je oblekla črno in prišla k pogrebu, kakor da sta z bratom vedno živela v najlepši zlogi. Stopila je med pogrebce takoj za Klotildo ter vzdihovala in si otirala solzé, da bi pred svetom hlinila čim večjo ljubezen do rajnega brata. Pri grobu je od silnega žalovanja potrto Klotildo prijela izpod pázduhe, tolažila jo in se ni genila od nje, dokler je bratranka ni povabila, naj se ž njo v isti kočiji popelje domóv. Tù je bila Brigita zopet na vso moč postrežna, pomagala je Klotildi z vozá, odvêdla jo po stopnicah v nje sobo in jo posadila na naslanjáč.

»Sédi!« reče ji mlada žena, in zopet se ji porosé očí.

»Nikar se ne jokaj!« tolaži jo teta in séde na stol poleg nje. »Saj imaš še koga, ki te ljubi, za kogar moraš živeti. Imaš dobrega možá, imaš tudi — mêne, teto svojo. Ako bi me kdàj potrebovala, porôči mi; o polnočí skočim s postelje in storim záte, kar utegnem. V ogenj in v vódo bi šla záte, ako bi ti mogla iz blage duše prepoditi tisto nezaupnost, katero ti je proti mêni vcepil moj brat, rajni oče tvoj. Ničesar mu ne očitam; poslušal je lažnive obrekovalce in sodil po vsakdanji pameti svoji, ne da bi bil kdàj poslušal tudi mêne. Klotilda, takó strašna nisem, kakor so me očrnili ljudje, ki ne poznajo ne svetá, ne življenja; ki niso videli več svetá, nego ga vidiš z ljubljanskega Gradú, kadar ga ne zakriva megla. Klotilda, dobra moja Klotilda, zaupaj mi, vsaj takó dolgo mi zaupaj, dokler se sáma ne uveriš, da bi ne bila vredna tvojega zaupanja.«

Kakor dobra igralka je razodevala Brigita v besedah in očéh čimdalje večjo strast, napósled pa je umolknila in vzela robec iz žepa, da si otare prisiljeno solzo. Neizkušena Klotilda je bila v srce ginjena in je prijela licemerko za roko, rekši:

»Teta, pozabite, kar je bilo! Moj oče je umel jedino trgovino, do vsega drugega mu ni bilo; zató ga je lahko kdo krivo napotil v kakovo stvar. Pozabite torej, ako vam je nevedoma delal krivico, in ne mrzite tudi mêne zaradi neprijetne pomote, katere je žàl gotovo najbolj mêni sámi. Bodite mi dobri, ne pozabite, da sva si najbližji po rodu; pridite k mêni, kadar se vam ljubi, toda prihajajte, kakor prihaja kdo na svoj dom. Od srca želim, da bi naju vezala iskrena ljubezen, kakor naju druži ista kri.«

Brigita je bila s tem uspehom za prvi dan popolnoma zadovoljna. Prav kakor Judež izdajalec je poljubila mlado bratranko, tolažila jo še nekoliko zaradi očetove smrti in se poslovila. Držala se je kakor skesana grešnica, dokler je bila v sobi, ali že na stopnicah se ni več hlinila, ampak hudoben smeh se ji je pokazal okolo ust, in že je ugibala, kakó bi neizkušeno Klotildo do dobra ujela v svoje zanjke.

II.

Précej drugi dan, skoro po obedu, bila je teta Brigita zopet pri svoji bratranki.

»Kakó ti je? Ali si se že potolažila?« vpraša Klotildo in ji prijazno smehljaje stisne roko.

»Kaj pa hočem?« odgovorí mlada žena čmerno; »kar je, to je; dolgo bi itak ne bil več mogel živeti v svojih letih. In odkritosrčno ti povém, kaj je imel oče od mêne, in kaj sem imela jaz od njega? Ves božji dan je tičal v prodajalnici, jaz pa tukaj v sobi, da se nisva ne videla ne slišala.«

Brigita je v tem odložila klobuk in veliki volneni robec, sédla k oknu za šivalno mizico in sukala pletilo med urnimi prsti. Pri zadnjih besedah svoje bratranke je prikimala z glavo, rekši:

»Žàl, prav takó je bilo. Kolikokrat sem rekla, da to ni življenje záte; da bodeš hirala na duši in na telesi kakor cvetica, ako ji ne privoščimo zraka in solnca. Ali kaj sem morala čuti? — Da te hočem pohujšati!«

»Ne govoriva o tem,« seže ji Klotilda v besedo; »ali, draga teta, povejte mi, kaj vender počenjajo gospé v mojem razmerji, če nimajo otrók, ne drugih skrbij?«

»Hm, kaj počenjajo? Vsaka po svojem,« zavrne teta kratko, uverjena, da bode Klotilda itak silila vánjo. Res vpraša bratranka takoj zvedavo dalje:

»Kaj na primer?«

„Tista, ki ima mnogo sorodnikov, ima dovòlj pôsla, dokler jih vse obhodi. Druga si poišče prijateljic, ali pa jih povabi k sebi, da skupaj kramoljajo, ali da gredó skupaj na izprehod, ali da si sicer kratijo čas.«

»To bi že bilo; ali záme ni. Saj véste, ne oče, ne mož moj nista nikdar občevala z nikomer; mati mi je umrla; drugega rodú v Ljubljani nimamo; in mêni siroti takisto ni niti dobre prijateljice, zakaj v

Loki so bile sáme Rečanke in Tržačanke; ostala mi ni nobena, da bi se v Ljubljani družila ž njo. Ali je še katera tako sáma in zapuščena, kakor sem jaz?«

»Kaj bi ne bila,« tolaži jo teta, »in še takšnih je dosti, katere imajo dosti znank, toda se jih ogibljejo in so rajši sáme.«

»Rajši sáme?« začudi se Klotilda, »tega ne umejem.«

»I no, popolnoma sáme tudi niso,« popravi Brigita in se hudomušno nasmeje, »družijo se rajši z moškimi in ne marajo, da bi jih motile tovarišice ali da bi jim morda celó iznevérile njih kavalirje.«

»Družijo se z moškimi,« ponavlja nedolžna Klotilda sáma v sebi in se zamisli. Potem pogleda teto in jo radovedno vpraša:

»Kaj pa so to, kavalirji?«

Premetena Brigita se nekoliko ustavlja in se na videz zagleda v pletilo, potem pa venderle začnè:

»Kaj so kavalirji, vprašaš? Kakó naj ti rečem? Ljudje sodijo o njih različno. Kdor vidi vse črno, česar ni vajen v preprostem in dolgočasnem svojem življenji, temu so kavalirji grozne pošasti, v katerih tičí sam hudobec. V resnici pa utegnejo biti prav nedolžna bitja. Kavalirje namreč navadno zovemo olikane gospode, ki se uglajeno vedejo, lično oblačijo in se na vso moč trudijo, da bi se prikupili kaki gospé ali gospodičini. Zató odlikujejo dotično gospó, kadarkoli jo morejo; hodijo radi mimo nje stanovanja in se ozirajo po nje oknih; izkušajo, da jo spotoma srečavajo in ljubeznivo pozdravljajo. Prva skrb pa jim je, da se seznanijo z gospó na plesu ali pri drugi priliki in da jo potem spremljajo in kratkočasijo na izprehodih in drugih potih, da ne hodi sáma in da ji ni dolgčas. Kaj je slabega na tem, res ne bi védela rêči. Pravi kavalir tudi brani svojo izvoljenko nasprotnikov, zlasti lažnivih obrekovalcev, in bi šel z orožjem nánje.«

Klotilda posluša in strmí uprtih učíj. To so ji do cela nove stvarí, o katerih nikdar niti sanjala ni v samostanu in na očetovem dômu. Ali še ji ni vse jasno, zató vpraša:

»Kaj pa zakonskim ženam treba kavalirjev; saj imajo svoje možé?«

»Res da jih imajo; ali mož ne utegne vedno kratkočasiti žene svoje; hoditi mora po svojih opravkih, časih celó na pot, in delj časa ga ni domóv. Kdo bi tedaj zameril samotni ženi, ako se v tem nekoliko pomeni s kom drugim! Sicer pa ni, da bi morala imeti vsaka žena svojega kavalirja. Imajo jih le óne, ki se rade kratkočasijo in veselé življenja, katerih možjé pa se ne menijo za to.«

S takšnimi pogovori je Klotildi hitro potekal čas, in prosila je teto, naj južina ž njo. Slastna kava, kakeršno je znala skuhati le stara Lisjakova kuharica, razvezala je Brigiti jezik še bolj. Pravila je bratranki svoji o javnih veselicah, o gledališči in o plesih; povedala, katere gospé najbolj slové po Ljubljani zaradi svoje lepote, in kateri částniki so najnevarnejši ženskemu srcu.

Bila je že noč, ko je odhajala Brigita domóv. Čutila je, da se je za prvi dan zamudila predolgo; zató je prosila bratranko, naj ji oprostí.

»Kaj bi vam opraščala,« zavrne jo Klotilda prostodušno, »prelepa vam hvala, da ste me takó kratkočasili v moji samoti! Pridite skoro zopet.«

Tetino pripovedovanje je nedolžni Klotildi silno razvnelo mlado domišljijo. Dolgo je ležala budna v postelji, in ko je zaspala, kazale so se ji v sanjah razne nejasne podobe, in vsak čas se je zopet vzbudila in ni imela pravega počitka. Ko je drugo jutro premišljala o sámi sebi, zdelo se ji je, da so se po nje glavi podile tudi grešne misli. Skesano je molila in po stari navadi šla v cerkev. Nekoliko se je umirila, toda ostalo ji je nekovo dotlej neznano hrepenenje po svetu, po druščini in po veselji. Domóv gredočo jo je na vso moč mikalo, da bi šla k teti, vender tik hišnega praga se je premislila. Bilo je je sram, če bi teta ugenila, kaj jo je vleklo k nji, zató je šla rajši domóv. Ko bi imela kàj posla, zmotila bi se; ali brez dela ji je bilo dolgčas, in nehoté je zopet mislila na včerajšnje pogovore. »Da bi le teta skoro zopet prišla! Kaj, ko bi poslala pónjo? Ne, ne, saj pride morda sáma«. Takó je preudarjala, ko je sedela po obedu v naslanjáči in se dolgočasila.

V tem nekdo potrka, vrata se odpró, in evo je željno pričakovane Brigite!

»Dober dan, draga moja Klotilda,« pozdravi jo teta »nikar se me ne ustraši; ne bodem te nadlegovala takó dolgo kakor včeraj. Le vprašat sem te prišla, ali ne greš z menoj na izprehod, prelepó je zunaj, da bi ne šel človek nekoliko na zrak.«

Takšnega povabila se Klotilda ni nádejala; v prvem hipu ni védela kàj odgovoriti, in zamislila se je. Napósled se vender odloči in reče:

»Za danes vam hvala. Kaj bi ljudje rekli, ki so me predvčerajšnjim videli na pogrebu, ako bi me danes že srečávali na izprehodu?«

»Kaj bi ljudje rekli!« vzklikne Brigita in se zasmeje na ves glas. »Kaj bi ljudje rekli!«

»No, ali ni takó?« opravičuje se bratranka. »Ali v Ljubljani ni takó, da se moraš vselej vprašati, kaj porekó ljudje?«

»Žàl, da je takó« pritrdi teta. »Ali človek se mora otresti takšnih ozirov, sicer ima pekel na zemlji. Kaj mêni do tega, kaj ljudje govoré! Če se hočem veseliti, prosila ne bodem nikogar dovoljenja.«

»Dobro ste rekli. Prav hvaležna vam bodem, ako še kdàj pridete póme, pozabljeno samotarko; ali za danes, lepa vam hvala, pripravljena nisem, in se mi tudi prav ne ljubi. Veste kaj, odložite, in ostanite pri mêni, pomeniva se še kàj!«

Teta Brigita se nič ne upira, ampak ostane prav rada. Saj ji je bilo samó do tega, da bi bila zopet pri bratranki in jo pripravljala za svoje namene. Danes je bila še mnogo zgovornejša nego včeraj. Povedala ji je vse, kar je čula, da govoré po mestu. Pravila ji je o tej in óni gospé, kakó slabo živí z možem in kakó se ozira po mladih částnikih. Zopet o drugi je védela povedati, kako po vseh veselicah loví moške, da bi jim natvezla katero izmed odraslih hčerâ. Klotilda je v kratkem času spoznala vse imenitnejše ljudi po Ljubljani, in čimdalje bolj so jo zanimale novice, ki jih je teta o njih pobirala po mestu. Vsaka nova stvar ji je budila novih mislij. Dela se sedaj celó ni doteknila; in dasi je še zmiraj posedala po stolih in zofah ali zamišljena slonela na oknu, čmerna in tožna ni bila več. Nje čelo je bilo vedno gladko, iz bistrih črnih očíj pa ji je sijalo notranje veselje, kakeršno se razodeva pri človeku, ki pričakuje kàj prijetnega. Sevéda še nikakor ni védela, kaj jo čaka prijetnega; ali trdno je upala, da ne bode na veke zaprta med štirimi stenami očetovske hiše, ampak da se bode tudi še veselila življenja.

Pri teh svojih osnovah za prihodnjost Mrakova žena ni mogla pogrešati svetov izkušene tete Brigite, in noben dan nista bili več druga brez druge. Iz prva sramežljiva in plašna, bila je Klotilda čimdalje odkritosrčnejša proti teti, ki je prežala nánjo, kakor preží jastreb na plen. In če je mlado ženo še kdàj težko stalo, da bi povedala kakovo skrivno željo, zvita zavodnica jo je ugenila sáma in ji je nasvetovala, česar si ni prav upala izustiti. Nerazdružni tovarišici sedaj nista več tičali domá v zaprti sobi, ampak hodili sta tudi po mestu in po izprehodih. Dokler sta še nosili žalno obleko po očetu Lisjaku, nista se mudili v »Zvezdi« in po drugih živahnih krajih, ampak hodili sta dalje Pod Turn in pod Rožnik. Tukaj sta sédli kje za mizo bolj na samem, vender pa takó, da sta videli ves dohajajoči in odhajajoči svet. Brigita je povedala bratranki, kdo je ta, kdo óna; opozarjala jo

je na lepe oprave in druge stvarí, ki bi jo utegnile zanimati in razdražiti nje poželjenje.

»Kam si se takó zagledala?« vpraša jo nekega dné, ko zré Klotilda molčé proti cesti, kjer je stopila z vozá imenitna gospá s hčerjo.

»Gledam, kakó lepo se tema prilega njiju obleka; vse kakor bi bilo vlito na telesi! Zakaj mi moja ne pristojí takó?«

»Saj res, dobro, da si me spomnila,« pravi teta; »žalno leto skoro mine, in skrbela še nisi za nove oprave. Zadnji čas je že.«

»Pogostoma sem jih že imela v mislih, ali ne vém, kdo bi mi jih delal. Z Nežo nisem nič kàj zadovoljna, saj vidiš, kakó vse visí na mêni, a poglej onidve!«

»To je, kar sem ti hotela rêči. Neža ni za gospôdo; privêdem ti ‚Kodravo Marjeto'; jedina šivilja je v Ljubljani, ki res kàj zná, in gotovo je óne-le oprave urezala tudi ona.«

Takó je imela Klotilda vsak čas nove skrbí in nove želje, posvetne in nečimerne, kakeršnih prej niti poznala ni. Pobožni duh samostanski se je hitro izpuhtel, namesto njega pa je prevzel lepo ženo hudobni duh tete Brigite, katere je rajni Lisjak tolikanj varoval ljubljeno jedinko svojo.

Že drugi dan potem je »Kodrava Marjeta« prišla k Mrakovi gospé na pomenek zaradi novih oprav. Česar ni védela teta, to je izvestno povedala Marjeta, ki je do dobra poznala vse najmanjše potrebe bogatih in gizdavih gospâ. Uboga Klotilda ni védela, kaj bi počela od veselja, ko ji je Marjeta nasvetovala to in óno, česar ne more pogrešati nobena odlična gospá, česar pa si ona prej malone niti ni upala želeti. Vsa zbegana je bila, ko ji je prišla pomerjat dodelane obleke in ko je na vso moč hvalila nje lepo rast, ki mora očarati vsako šiviljo, če je takó srečna, da dela zánjo. Kàr vroče ji je prihajalo od nečimernega zadovoljstva, in zardela se je do ušes, ko se je v novi opravi pogledala v zrcalo. Sáma sebi je bila po volji in zopet in zopet se je gledala in poslušala sladke besede zvite prilizovalke. Odslej se je lišpala čimdalje bolj, in vzbudila se ji je želja, da bi bila tudi drugim po godi.

Lovro Mrak je bil iz prva vesel te izpremembe; lože mu je bilo pri srci, ko jo je videl veselo in zadovoljno, in hvaležen je bil teti Brigiti, da je takó dobro delovala nánjo. Rad je plačeval večje troške, saj je služil dosti in takisto dovòlj izkusil, kaj je čmerna in pusta žena. Nádejal se je, da se tudi njemu pričnó lepši dnevi in da se tudi zánj ogreje srce lepe žene, ki jo je tolikanj ljubil, katera pa je bila doslej proti njemu vedno mrzla kakor led. Kadar je šla lepó oprav-

ljena z dóma, gledal je zadovoljno za njo in bil ponosen, da jo smé nazivati svojo. Rad bi ji bil izpolnil vsako željo, ako bi le védel zánjo. Toda prosila ga ni ničesar; saj ji je dokazala teta že davno, da je vse njeno in da je prav za prav on tisti, ki bi moral prositi. Toda Lovro le ni obupal; nekega dné je v veži počakal teto Brigito in jo odvêdel k sebi v pisárno.

„Draga teta,« povzel je, »povejte mi, s čim bi mogel razveseliti Klotildo? To in óno sem že imel v mislih, ali pravega se le ne morem domisliti. Mi tukaj v prodajalnici ne moremo védeti, česa potrebujejo ženske, moja Klotilda pa je takó čudna, da mi ne zaupa ničesar, ampak molčí in drží se, kakor da sva si do cela tuja. Teta, svetujte vi kàj.«

»Prav rada,« odgovorí teta. »Pomislite na zimo, kaj bode mlada vaša žena počela vse dolge večere? Ali naj kakor redovnica čepí domá za pečjó? To ne gré in ne gré; nekoliko bi ji morali privoščiti veselja, katerega uživajo druge gospé v polni meri. Kupite ji ložo v gledališči; to je vender nedolžno veselje, in ako so igralci le količkaj prida, blažé gledališke predstave človeku um in srce.«

»Takó je,« pritrdi Lovro in takoj zopet umolkne, kakor da nekaj preudarja.

»Torej?« vpraša teta zopet.

»Vse je dobro; popolnoma se ujemam z vašim nasvetom, ko bi le hoteli vi mojo ženo spremljati v gledališče. Saj véste, da jaz ne utegnem vsak večer iz prodajalnice, sáma pa Klotilda ne more hoditi na javna zabavišča.«

»Ne vém, zakaj bi ne mogla hoditi sáma v gledališče,« ugovarja teta. Zdajci se zaničljivo zasmeje in nadaljuje: »Res, pozabila sem, da smo v Ljubljani! Kaj bi ljudje rekli! Bodisi, prav rada vam ustrežem, da vidite, kakó sem vsekdar udana rodu Lisjakovemu.«

Drugi dan opóldne prinese Lovro ženi svoji ključ do gledališke lože, katero je najel za vso igralno dôbo. Za nekaj trenutkov postojí, da bi videl, ali se bode radovala njegovega darú. Toda zmotil se je. Klotilda vzame ključ in reče hladno:

»Dobro, saj mi res ni treba sámi skrbeti za vse. Ali je pač v prvem nadstropji?«

»Je,« pravi Lovro, in kàr zmračí se mu pred očmí od silne žalosti. Obrnil se je in molčé odšel v obednico, kjer so že čakali pomočniki in učenci vsak za svojim stolom. (Dalje prihodnjič.)

Mati.

Matere in rôdne koče
  Ločil sem se čvrst in mladolét,
Vènder njima sólze vroče
  Tekle često so na tuji svét.

Ali bilo mi je stati
  Hrabro tamkaj, kakor mož srčan,
Vôljno víhram se udati,
  Vojskujé se s togo noč in dan.

Le domóv, domóv je s silo
  Tajno vleklo me od dnà srcá,
Videti še mater milo,
  Iznebiti se pri nji gorjá.

Želja se mi izpolnila,
  V domovino svojo sem dospèl,
Kjer mi duša slast užila,
  Kjer mi nékdaj raj cvetèl.

Oj, vasica, ki povsodi,
  Koder hodil, hvalil tvoj sem kras,
Ti pozdravljena mi bodi,
  In spomin na zlati čas.

Toda migala ni roka
  Mi nijedna kakor je drugod
Ter domačega otroka
  Vsak prezrl, ne vprašal ga: »Od kod?«

Domovine, ki jo ljubil,
  Obožaval sem, kaj nimam več?
Sem z mladostjo vse izgubil?
  V sebi vzdihoval sem zdaj tožèč.

Na leseni most stopaje
  Valovite Sore čujem glás,
Vánjo pôgled upiraje
  Kaže se Ratítovca mi stás.

In pod hribom v hiši mali
  — Cerkev zraven nje stojí —
Tam so mati me zibali,
  Oče bili smrtno pa bledí.

Luči sta potem brleli,
  Črni prišli so možjé,
Otca mojega mi vzeli
  In siroti sva ostali dvé . . .

Glej, na môstu pred razpelom
  Stara žena zdaj klečí,
Sklenjene roké pod čelom
  Sólz potòk nevsúšen ji rosí.

Rôke drobne, vele vije
  Ter iz srčnih móli globočin,
Zdajci se ji vzklik izvije:
  »Ti jedinec moj, preljubi sin!

»Slika svojega očeta,
  Ko pred máno čvrst je stal,
Mêne, revnega dekleta
  Izmed déklic žêno si izbral

»Bog te vzprimi, duša moja,
  Kaj domóv prišel si tí?
Mati te želela tvoja,
  Kakor slepec luči si želí.

»Bog te vzprimi, steber vitki,
  Ki podpiraš mater ti zvestó,
Na življenja poti bridki
  Nji po tebi se odprè nebó!

»Duša moja, moja nada,
  In tolažba mêni, moje vse,
Mrtva prej bi bila rada,
  Zdaj živela bi neskončno še!« . . .

Nje objemal sem kolena,
  Hipno bil nì tuj, nì star,
Ker ljubezni moč plamena
  Prerodila me je v mlado stvar.

Zavriskaje nesel blago
  Mater sem čez naju koče prag,
Tam imel, kar srcu drago,
  In presrečen bil je siromak!

Dôkler ljuba, srčna mati
  Tù na božjem sveti še živí,
Po mladosti še nam zlati
  In po domovini tudi ní!

Lujiza Pesjakova.

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje.)

Pri nas na kmétih pravijo: »Zvezde se utrinjajo«, kakor bi utrinki prihajali od zvezdâ. Marsikateri kmet se prekriža, ko ugleda utrinek, češ: »Je pa že zopet kdo umrl; Bog dàj njega duši sveti raj!«

Utrinki sicer ne prihajajo od zvezdâ, vender niso otroci zemeljskega obnebja, nego padajo na zemljo iz vesoljnega svetovnega prostora. Nekateri zvezdoznanci trdé, da utrinki niso nič drugega nego ostanki nekdanjega večjega svetá ali vsaj planeten drobiž. Zemljo ali prav za prav pota naše zemlje objemata dva velika kolobara, polna takega svetovnega drobiža. Ob prvega se zadeva zemlja o svetem Lavrenciji, ob drugega sredi meseca listopada. Ta drobiž priletí takó silno hitro v ozračje naše zemlje, da se užgè od drgnjenja ob zrak, prav takó, kakor se užigajo na železnici vozovi od silnega drgnjenja železnih podvóz ob kolesna pésta.

V mladih letih sem bil priča ognjenemu prikazu, ki je bil podoben nekakšnemu utrinku; najbolj bi se mu prilegalo ime leteča ognjena metla ali plamenica. Omenjam ga, ker se malokdaj vidi kàj takega in ker se mi je osupni prikaz takó globoko vtisnil v spomin, da ga vidim vselej živo pred seboj, kadarkoli se ga spominjam. — Bilo je v Brodéh pred mojo rojstveno hišo, ko smo nekega poletnega večera po mlačvi stopili s pôda na travnik; solnce je ravno zahajalo, in na podsolnčni stráni naše doline se ni še mračilo. Med pôdom in hišo je stala visoka, košata stara presédovka, po deblu vsa otla. V nje otlini je bivalo marsikaj živalij, o veliki vročini gadje, kadar pa so hruške dozorevale, sršeni in polhi; mišij, osâ in njih satja je bilo tudi vedno dosti v nje duplu. Ko stopiva z očetom po mlačvi s pôda, prikaže se nama nasproti čez sapotniški vrh goreča metla, frčeča tikoma nad gozdi proti dolini, v otoci čez dolino in naravnost proti naši hiši. Kàr završí po vrhu presédovke, in ognjene iskre se razprašé po vejah. »Bog in sveti križ božji!« vzkliknejo oče in se prekrižajo, jaz pa strmim zamaknjen za ognjeno metló. Letela je od nas prav nad drevjem v hrib proti Stanišam. Ko izgine, vprašam očeta, ali ne bode pòd gorel, ker se je toliko ognjenih isker vsulo po slamnati strehi. »Eh, kaj bi gorel, blagoslov božji ne požiga,« od-

govoré mi oče in dostavijo: »Gotovo gré svetnik k drugemu v vás; morda gré Mati božja z jezera k óni na Dóbrovo pri Polhovem Gradci. Srečen, kdor vidi kàj takega, saj se mu ne posreči drugič v vsem življenji!«

Razven utrinkov in ognjene metle ne vém, da bi bili oče takisto častili kàj drugega nego tak6 zvane »večne luči«. — Toda kaj je prav za prav večna luč, tega mi niso védeli razložiti natančneje; dejali so pa, da bi jo utegnil zopet prižgati človek, ki bi to natanko védel in bi bil popolnoma brez greha. V novejših pregrešnih časih so menda ugasnile vse večne luči, kar jih je kdàj gorelo. Poslednjih se spominjajo samó še najstarejši ljudje, očetje denašnjega rodú, ki so jih videli goreče na pokopališčih. Ako se prav spominjam teh povestij iz mladih let, rekli so oče, da so bile to svetilke, vzidane v cerkvenem zidu, prav tam, kjer se pokopališče dotika cerkvenega zidú. V sedanjem času, takó so ugibali oče, ne more nikdo več prižgati večne luči; ljudje so preveliki grešniki. Zadnji, ki bi jo bil lahko prižgal, toda je ni hotel, bil je pobožen menih; rekli so mu pater Hugo. Ta menih je bil takó svet, da je izganjal hudiča iz obsedencev. Kadar je hitel obsedencu na pomoč, zbal se ga je hudobec takó, da je kàr odnesel peté, ko je slišal, da prihaja, in je še bežèč bridko klical: »Pater Hugo, uga se, guga!« — Kaj pomenijo te besede, tega mi oče niso védeli povedati, češ, da še niso bili v peklu, kjer bi se bili navadili hudičevega jezika! —

Ali je večna luč ostanek paganske šege kakor n. pr. že omenjenega večnega ognja v svetiščih boginje Veste, tega nisem našel zapisanega nikjer. Gotovo pa ima ogenj svetega Janeza Krstnika ali splošna navada kres žgati svoje korenine globoko v starem paganstvu. V tistih starodavnih časih, ko so še solnce častili po božje, bila je navada, da so o Kresi, kadar se solnce na letnem svojem poti najbolj približa našim krajem, žgali velike ognje in plesali okolo njih v znamenje, kakó se veselé solnca in njega darov.

Kakor pri mladini takó so tudi pri národih mladostni vtiski kolikor toliko vzrok mnogoterim šegam, ki se vzdržé v življenji poznejših rodóv. Marsikatere navade, katere so se porodile v človeštva otroški dôbi iz paganskih nazorov, ohranile so se, dasi nekoliko izpremenjene, po tisoč in tisoč let od temne starodavnosti do denašnjih dnij. Kakor posamičnik takó se tudi ves národ ne more iz lahka oprostiti duševnih nazorov svoje mladosti, zlasti po kmétih ne.

Kakšno veselje pa je tudi kres žgati! Dolgo prej smo si že pastirji — pasel sem do končanega svojega dvanajstega leta — z do-

volitvijo svojih roditeljev in sosedov izbrali suho ali sploh kàj poškodovano smreko kje na griči. Ako ni bilo na pravem kraji pripravne smreke, posekali smo jo kje drugje in jo postavili kakor mlaj na grič za kresov steber. Okolo takega mogočnega in visokega stebra smo sčasoma nanosili visok kùp vsakovrstnih drvâ, da je sezal smreki malone do vrha. Izkušali smo se s pastirji bližnje vasí, kdo napravi višjega in čegav ogenj bode višji. Čim bolj se je bližal kresni večer, tem večja je bila naša nestrpnost, tem bolj nam je gomazelo veselje po vseh udih. Ko je zagorel kres, ogledovali smo ga nekaj časa radovedno, kakor bi se čudili svojemu delu, potem pa smo skakali okolo njega, peli in plesali, kakor je koga veselilo.

Ker smo že pri malenkostih med nebeškim in pozemeljskim ognjem, oglejmo še nekatere ognjene prikaze, kateri so po národni veri združeni z zakladi.

Kdor išče zakladov, pojdi jih iskat in kopat ponôči, ker ljudska vraža trdi, da g o r í ponôči l u č nad zakladom, kjer je zakopan. Kdor bi hotel podnevi najti zaklad, njemu pokaže začarana šibica, kje je zakopan, toda umeti je treba, kam mu kaže, ko šviga ali miga. Ker pa malokdo dobí takovo šibico, opirajo iz večine vsi óni, ki želé zakladov, svoje upanje na ponôčne ognjene prikaze.

Ogenj pri zakladih je pa takšen, da gré vsakomur izpod nog, kdor ga ni vreden vzdigniti. Takó vsaj mi je pripovedoval v mladih letih star berač, kateri se je ustil, da vé zaklade kopati. »Škrat varuje zaklad in se bojí zánj; zató ga odnese, kadar se kdo bliža, in z zakladom izgine tudi luč. Kadar pa bi škrat zapazil, da so ljudje zalezli kraj, kjer ima zakopan zaklad, vzdigne ga ponôči iz tal in ga nese drugam. Zadene ga v vreči na ráme in frčí ž njim po zraku, zajedno pa kričí nekamo zamolklo: ‚Teží, teží!‘ Kdor bi ga slišal, zakríči mu prav tedaj, ko je nad hišo: ‚Ako teží, pa odlôži‘. Na tak odgovor škrat précej izpustí vrečo, da pade na hišo. Gospodinji, ki se je oglasila škratu in bila v tistem času baš pred pečjó, padel je zaklad na ognjišče. Da je segla po vreči, izpremenilo bi se bilo zlató v oglje, žena pa se je prekrižala in rekla: ‚Bodi v božjem imeni!‘ Nató je imela polno vrečo cekinov.«

V Sapotnici blizu Svetega Florijana pri bistrem studenci so videli ljudje pogostoma nôčni ogenj. Kopali so tedaj po zakladu. Ko kopljejo, gré mimo njih sivobrad mož in jih nagovorí: »O zakladu, ki je tukaj pokopan, govoré že od nekdaj, da ga dobí samó tisti, kdor dá polovico Svetemu Florijanu.« — »Prav, že damo,« odgovoré kopači. Res

pridejo do zaklada. Toda ko ga potegnejo iz jame, skesajo se, da so obetali toliko. Dočim se razgovarjajo, da bi bila tudi desetina dosti, zdrsne jim zaklad iz rok v jamo, in ni ga več videti!

Bodi pri tej priliki še mimogredé omenjeno, kakó sem nekoč sam šel zaklad kopat. »Glej,« šepetal mi je na nôčnem poti proti dômu tovariš, s katerim sva še hodila v ljudsko šolo v Loki, »glej, tam-le pri vodi se sveti ogenj iz temne noči! Ali si kuha povôdni mož večerjo, ali pa gorí luč pri zakladu.« Razposajena dečaka, kakeršna sva bila, nisva se kàj menila za strah; bala pa sva se, da bi ne padla v vódo. Zdí se mi tudi, kakor bi se bilo nekaj oživljalo v mêni; bila je želja, da bi se prepričal, kaj je, morda celó nádeja, da najdeva zaklad. Greva, prideva do vodé, luč se ne méni za naju, nego ostane na mestu. Kaj ugledava? Tam v grapi je pastir z lučjo v roki lovil — rake pod rušo in grmovjem! —

III.

Slišal sem nekdaj o prirodoslovci, kateri se je zdel sam sebi premoder, da bi ne ugenil, kakó so prišli ljudje do ognja, katerega je bilo takó neizogibno potrebno na svetu. Čital je, kakó je B. Franklin potegnil strelo z nebá, in tedaj je poskočil od veselja, rekši: »Imam izvir prvotnega ognja med ljudmi!« Pri tej priči se zablisne, da ga zaščemé očí, zajedno pa trešči blizu njega v slamnato streho; kàr pokadí se iz njé, hiša zagorí, in plameni velikega požara švigajo proti nebu.

Takšne so prirodne močí, koristne, dokler jih človek krotí, uničevalne, ko besné po neomejenih prirodnih potih! —

Ali bi ne smeli misliti, da je nekoč strela v starodavnih časih udarila v navêdene vire kamenega olja v Mediji ter zažgala njih uhajajoče pline? Takó bi se še lože umelo, zakaj so Parzi častili óne ognje, ako so njih pradedje učakali kàj takega, da je prišel plamen z nebá na zemljo in jim prižgal sveti večni ogenj.

Toda kaj je bilo treba čakati strele in nesreč, katere jo spremljajo; saj je ognja povsod dovòlj na zemlji! Ne kaže se sicer očito, ker rahlo spí, dokler ga ne vzbudiš. Toliko pa, da ga oprostiš prirodnih spon, že se dvigne na svetlih svojih krilih proti nebu.

Kàj ne, kadar napneš in izprožiš samokres, da zdrsne kamen ob jeklo, kakó hitro se prikaže o g e n j; iskre se razkropé, in na uhó priletí p o k. Recimo pa, da prijaha pri tej priči, ko ustreliš, jezdec,

čegar konj se splaší in pobegne, tedaj se ti zopet razodeva nov izvir ognja, katerega kuje pódkova. Tega pozná tudi pesem:

»In údri, údri, klòp, klop, klòp,
Napréj letéli so v kolòp,
Da sápe ji zmanjkúje
In pôdkev iskre kúje.«

Temu ni baš predolgo, ko kmet še ni imel denašnjih vžigalíc, nego si je napravljal ogenj, sicer ne takó, da bi drgnil dva suha lesova, nego takó, da je kresal jekleno ognjilo ob krêmen. Držal je kresílo nad trodom ali kresílno gobo; ko je padla iskra s kresíla na cunjo ali na gobo, vnela jo je toliko, da je podlaga zatlela. Kadar je pa hotel zakuriti ali kàj prižgati, pritisnil je k tleči gobi nit, prevlečeno z žveplom, ali pa je zavil tlečo gobo v suho, dobro zmeto praprot, oziroma v suho senó ter je vmahal ogenj, da je zagorela praprot s plamenom. Dasi je še v mojih mladih letih kmet vsaj v našem kraji večinoma ogenj kresal, vender bode ta dolgočasni način skoro pozabljen, ker so sedanje vžigalíce zaradi svoje posebne pripravnosti tudi že po kmétih večinoma izpodrinile staro navado.

Gospodinja, katera ogenj kreše, napravlja ga mehaniškim pótem, óna pa, ki ga dela z vžigalícami, prevlečenimi z žveplom in fosforom, uporablja kemiški način, združen z mehaniško močjó.

Pri kresanji se odbijajo na ostrem kamenu drobtinice jekla takó silno, da se vnamejo ali pa razbelijo.

Kakor vkrešemo ogenj počasno, takó hitro ga napravimo, ako vržemo prvino kalij v vódo. Dokler se te kovine ne prime rjà, katera jo spojí z zračnim kisíkom, kaže kalij veliko sorodnost do kisíka. Da ga obvarujemo okisanja, hranimo ga v petroleji, kateri sploh nima kisíka. Ako vzameš kosec čistega kalija iz petroleja in ga prerežeš, pokaže ti prerez svetlo svinčeno barvo. Ako vržeš ta kosec v vódo, ugledaš jako zanimljiv kemiški prikaz. Kalij namreč v vodi takó silno seže po kisíku, da se kàr sesujejo tiste trohice vodé, katere se dotikajo kalija, in sicer takó živahno, da se od trohičnega stresa vname in s plamenom zagorí vodík, pregnan iz vodé, in da sveti kaliju pri njega poroki s kisíkom, s katerim se zdajci združita v kemiško spojino kali.

Kakor se prijatelja, katera se že nista videla Bog vé kakó dolgo, veselo objemata in poljubljata, da se jima ogreje srce, prav takó se družijo prijazni samotni atomi tolikanj silno, da se pokaže ogenj.

Silne so in še ne do kraja spoznane prirodne močí med najmanjšimi, očém nevidnimi deli (atomi) posamičnih tvarin; s takimi močmí se zbirajo, družijo ali pa odbijajo, kakor drug drugega marajo ali ne ter se zlagajo v nove trohice ali nova telesca, dočim se stare trohice razsipljejo. Po takem preporodu se pojavi novo teló z novimi svojstvi, mi pa pravimo, da se to vrší po kemiški presnovi.

Tvarina, ki se dosti ogreje, razbeli se in pokaže ogenj; s plamenom pa gorí le takrat, kadar se zajedno razvija goreč plin kakor gôri navedeni vodík.

Malone povsod, obrni se kamorkoli, čaka te ogenj, sevéda skrit pod to ali óno stvarjó. Stopi k brusu, dobro poženi koló, pritisni nánje britev in brusi jo; tedaj vidiš, kakó se ti ognjene iskre prašé izpod britve na brusu.

Podvoz, ki se stresa na tekočem vozu in drgne ob pésta, ogreva se kakor britev na brusu. Po močnem gibanji, stresanji in drgnjenji se torej dela gorkota in celó ogenj. Divji národje, kateri še ne poznajo naših prikladnih naprav za ogenj, delajo ga takó, da drgnejo dva suha lesova.

V tvornicah, kjer gonijo parni stroji mnogo koles, prenaša se vrtenje in strojeva moč od kolesa do kolesa po jermenih, s katerimi so vzajemno zvezana vsa ta kolesa. Od svojega drgnjenja okolo osí in po prenašanji močí od osí do osí se jermeni takó razgrejejo, da bi zgoreli, ako bi ne mazali osíj z mastjó. Takó pa tekó jermeni glaje, ne drgnejo se in se tudi ne ogrevajo tolikanj, da bi se užgali.

Pogostoma se pripetí, da teče koló, na katerem ravno ne opravljajo nobenega dela, popolnoma prazno. Kar bi to koló utegnilo izvrševati dela, to gré sevéda v izgubo, ker teče prazno. Amerikanci in Angleži imajo zató navado, da takim kolesom zlasti pozimi priprezajo železne ploče. Vrteče koló vrtí s seboj pločo in jo drgne ob drugo, mirno stoječo pločo, primeroma takó, kakor se drgne málinski kamen ob kamen, ko se melje žito. Od tega drgnjenja se ogrevata železni ploči in dajeta od sebe gorkoto kakor zakurjena peč. Kjer imajo po delavnicah take priprave, tam jim ni treba kuriti pečíj, zakaj kurijo jim gonilne strojne sile. Odveč je skoro pristavljati, da bi se železne ploče od samega drgnjenja utegnile razbeliti in pokazati ogenj.

Pri našem vzgledu se je prvi ogenj, kateri gorí pod kotlom parnega stroja, izpremenil v gorko vodo in nje vroče sopare ter jih naudal z ónim notranjim trohičnim gibanjem, s katerim gonijo sopari kolesa. Na tekočih kolesih se rabi tedaj druga izpremenba

prvega ognja v gibanje in delavsko moč. S to delavsko močjó pa ne utegneš samó opravljati dela, nego lahko jo izpreminjaš tudi v gorkoto in zopet v ogenj, kakor se je porodila iz ognja. Ta vzgled nam torej kaže, kakó se nekoliko prevaja in presnavlja mehaniška moč.

(Dalje prihodnjič.)

S Ptuja na Rogaško gôro.

Spisal **M. Cilenšek.**

Kjerkoli potuješ po vzhodnem kosu slovenskega Štajerja, skoraj povsod ti šteje stopinje Rogaška gôra. Kakó bi tudi ne, saj je precèj visoka, in kar je tudi velikega pomena, brez bližnjega soseda, ki bi zakrival nje ponosno glavo. Dasi je torej ni težko ugledati, ne spoznaš je vender kàr meni nič tebi nič, zakaj Rogaška gôra ima svoje muhe in je v tem oziru nekako podobna luni. Toda dočim se ta ravná po času, izvolila si je naša gôra kraj, da te premoti tem lože. Ker leží nje ós približno od vzhoda proti zapadu in ker nje obronki na jugu, zlasti pa na severu, odpadajo zeló strmo, kaže ti malone od vsake strani drugačno lice. Ptujskim poljancem je le nekoliko vzdignjena nad ostalim pohlevnim gričevjem haloškim in jim je obrnila široki svoj hrbet; jednako se ti predstavlja z juga, toda z globoko zarezo. Najkrasnejša je od južnega zapada, bodisi da se ji čudiš z Jezerc, visokega klanca med Šentjurjem ob južni železnici in Planino, ali z Rúdnice, Bôhorja [1]) ali druge znamenitejše višine. Tukaj se ti kaže z ostro stranjó in zató je podobna velikanski piramidasti igli, ki je videti tem lepša, čim čistejši je zrak, in to najbolj zató, ker je takó osamela in nje ozadje popolnoma prosto. Od vzhoda ni takó veličastna, ker se na to stran razprostirajo precejšnji vrhovi Haloških goric, s katerimi je v zvezi, in zató, ker ima tukaj nekakšen nos, Résenik imenovan. Iz vsega tega se vidi, da mora biti z goré na vse vetrove lep razgled, ki vabi potnika močneje nego marsikateri višji vrh, da si z nje ogleda krasno okolico. Ta velevažna posebnost in Slatina z mnogobrojnimi tujci sta provzročili, da so nadelali na góro lep pot in postavili tik vrha hišico, kjer moreš za silo prenočiti. —

Starodavno mesto Ptuj veže z Bregom dolg lesen most, pod katerim dreví mogočna Drava svoje valove in ga malone vsako leto

[1]) Ob Savi.

takó poškoduje, da je treba dragih poprav, ki se navadno vršé pozimi o nizki vodi. Čézenj moraš, in skoro si na pravem poti. Ali prekoračiti ti je še drug, takisto lesen most, kateri se pa v dolgosti ne more meriti s prejšnjim; tudi vse drugo te uveri, da se mu ni boriti z valovi. In kakó tudi! Postavljen je nad pohlevnim potokom, Studenčnico, ki nikdar ne razgraja, nikdar ne doseza mostníc. Samó o prav veliki povódnji udari Drava vánj in seza daleč proti njega izviru. Pod mostom in niže pod njim je Studenčnica precèj globoka, in sicer zató, ker je nad málinom zaježena. Ta voda ima svoja posebna svojstva, katerih je treba na kratko omeniti.

Nabira se iz mnogoštevilnih studencev, izvirajočih pod cesto v prodnati zemlji, teče prav počasi malone vzporedno z Dravo in je tudi pozimi topla ter brez ledú. Celó najhujši mraz je ne pokrije s trdno odejo, in takó je mogoče, da vidiš tudi v hudi zimi nekaj povôdnih ptic, katere se prav pridno potapljajo in iščejo hrane.

Predno kreneš na jug, opaziš za hišami nekoliko vzdignjeno, inače pa jako ravno zemljo, ki stopa nekoliko više čez cesto in seza do Studenčnice. Blizu Hajdine moraš prekoračiti še dvakrat takšen prag, predno dospeš na popolnoma ravno polje. To so nizke stopinje (odstavki terase), ki so tukaj v ozki zvezi s tekočo vodo in nam govoré prav jasno, da je Drava v mnogobrojnih vekih večkrat izpremenila svojo strugo in polagoma zasula velikansko kotlino ter nanesla mnogovrstnega drobiža počenši na zapadu. Pod zadnjim (najnižjim) pragom je zemlja po nekod močvirna in prehaja proti Dravi marsikje v naplavine denašnjih dnij; tukaj se loči minulost od sedanjosti. Da je Ptujsko polje nasula tekoča voda, potrjujejo nam tlà sáma, ako bi se tudi ne ozirali na omenjene stopinje. Kakšna pa so njegova tlà? Blizu Pôhorja so dobra, rodovita in tù pa tam močvirna, ker imajo v spodnjih plastéh dosti ilovice, katera brani vlagi v globočino. Drugje so večinoma prodnata in peščena, dasi ni tajiti, da so po nekod pomešana z dobro prstjó, torej pripravna za vsako seme. Prod in pesek sta pa nastala od grušča, ki tvori po planinah in visokih gorah tiste velikanske premične groblje, ki ti zaradi ravno omenjenega svojstva in zaradi robatih in ostrih posameznih drobcev mnogokrat ustavljajo nadaljno hojo in te preté zvrtoglaviti v prepad. Voda je dobila te kosove v svojo oblast, tirala jih v nižavo in jih na tem dolgem potovanji obrusila in zgladila takó, da sedaj ni poznati nobenega robú na njih. Takšno površje je nerodovito, ker prepušča vlago v nižje plastí, sámo pa ostaja suho. Vender moramo priznati, da mora biti v globočini neka plast, katera zadržuje vodo in jo počasi preceja ter

vodi do najnižjega praga blizu Drave, kjer se razliva po najmlajšem oddelku potopnin. Še več! Tudi kakovost teh potopnin je vredna pogleda. Na prvi hip se prepričaš, da té hribine niso domá v apnenih gorah, ampak tam nekje v pragorah, s katerih jih je voda polagoma nanosila.

Tvoji radovednosti še menda nismo ustregli popolnoma; zakaj z lica ti beremo neko vprašanje, kateremu pa ni véšč nobeden zemljan. Védi, dragi čitatelj, da v zemeljskih plastéh ni letnic, ki bi nas poučevale o dôbi svoji. Toda nekoliko te utegnemo potolažiti, ako ti povemo tó-le: Od prvega praga dalje proti zapadu je držala za Rimljanov cesta, ki je vezala Panonijo ž njih domovino. Dandanes je sevéda povsod zakrita, vender jasno dokazuje, da se površje od tistih časov ni izpremenilo mnogo, sósebno pa da je ostalo neprestano suho. V zadnji prazgodovinski dôbi, ko je bilo nasuto ozemlje pod najnižjim pragom, imela je Drava blizu Ptuja drugo mér. Blizu denašnjega mostú je zavila na izhod in tekla v dolgem ovinku po sedanjem spodnjem (vzhodnem) polji takó, da se je Grajena tik denašnjega mesta in Rogoznica ondu izlivala vánjo, kjer so postavili pozneje vás jednakega imena. Tukaj in dalje proti Brstju in Spuhli je rob (prag) jako visok in se spušča polagoma do žive struge. Desno in levo obrežje je večinoma vlažno in po nekod celó močvirno.

Dovòlj o tem! Krepko zastavi potni les in poglej na jug. Ondu se razprostirajo Haloške gorice s svojim očákom, Rogaško goró; tjà si namenjen. Cesta je sicer trda in prašna, toda vajeni nogi ne dela to nobenih težav, nego celó pomilovalno se oziraš časih po razvajenci, ki čepí v kočiji in toži, kakó ga bolí ves život, ko je dospel do konca in kraja. Ne rekli bi pa, da ti prija prašna megla, ki se vzdiguje za njega vozom; to res ni šala, zlasti ako se ponavlja mnogokrat. Na desni in levi stráni stojé hiše in hišice, toda ti se ne meniš mnogo zánje, saj je to vsakdanji prikaz, znan tembolj, čim več svetá si že spravil pod nogo. Rad se pa oziraš v daljo, od koder te pozdravljajo prijatelji in znanci v prvih solnčnih žarkih. Veseli spomini ti rojé po glavi, in toliko da opaziš med drevjem graščini podobno poslopje. To ti je Turniš z zeló razprostranim poljem in nič menj razsežnimi, toda precèj vlažnimi travniki.

Pod cesto vidiš precejšen ribnik, obkoljen z drevjem in trstíko. To sevéda ni nič posebnega, saj že vémo, da je tod zemlja prenapolnjena z vlago, kakor skoraj povsod pod zadnjim pragom. Ribnik te torej ne more zanimati, in kakó bi te, saj si videl drugje že lepših in večjih, in tudi njega prebivalci ti niso tuji. Pametni gospodar po-

rabi zemljo, kakor jo more; tudi ribištvo bi donašalo dobrih obrestij, ako bi bilo povsod razuma dovòlj. Ker pa tekočina vedno vrè iz zemlje in na površji le počasi izhlapeva, morala bi narastati više in više. To so zabranili s tem, da so naredili odtok, stružico, ki zajemlje toliko vode, kolikor je privrvrá v istem trenutku na dan. Ta stružica je v v górenjem delu precèj nagnjena, s prodom in kamenjem nasuta in na koncéh zamrežena. Tudi iz nje dnà se dvigajo po nekod valčki in razburkavajo vodo še bolj nego kamenje, po katerem se ubija, in strmec, ki ji pospešuje korake. Ne rekli bi, da te neznatna stružica ne utegne zanimati po svojih imenitnih prebivalcih, kakeršnih ne najdeš daleč na okolo. Tukaj, takó daleč od gorovja, živé »plemenitniki« ribjega rodú, živé lepe postrvi, o katerih si ljudstvo domišlja, da prihajajo po podzemeljskih tokih iz pôhorskih vodâ. Treba ni zatrjevati, da je to zgolj domišljija; ribam ugaja voda, in konec besed. Ali to je vender res, da postrvi ne morejo živeti v vsaki vodi, in nekako čudno je, da se nahajajo ravno tù. O tem pozneje.

Postrvi so med ribami pravi »kameleoni«, zakaj njih barva je takó nestanovita, da se dostikrat tudi strokovnjak opeče. Časih je njih črnikasto-pegasti hrbet olivast, njih boki so zelenkasto-rmeni, z rdečimi pikami in zlato-rmenim leskom, trebuh je belkasto-siv, trebušne plavuti so zlato-rmene, hrbtna pa je jasno obrobljena in posuta s pičicami; časih je vsa žival temna, malokdaj popolnoma črna. Dostikrat najdeš ribo s črnimi, rdečimi in belimi pikami, in tudi obroček okolo očesa izpreminja svojo podobo in barvo; časih prevladuje rmena, časih rdečkasta ali belkasta. V obče je hrbet temen, boka sta jasnejša in pikčasta, trebuh pa je najjasnejši. Čim čistejša je voda, tem jasnejša je barva. Tù pa tam živé malone popolnoma brezbarvne postrvi, drugje rjave in celó vijolične z bakrenim leskom. Iz kratka: njih barva te lahko pripravi v največjo zadrego. Trebušne in prsne plavuti so precèj široke in lepo zaokrožene; repna pa izpreminja svojo podobo s starostjo: pri mladih ribicah je globoko izrezana, pri starejših navpik prisekana in pri starih celó nekoliko navzven zaokrožena. Samci imajo po navadi večjo glavo in mnogo močnih zób; tudi spodnja čeljust se jim v starosti nekako privzdigne. V majhnih, naglotekočih potokih, kjer ima postrv malo vode, dolga je komaj kakih 35 *cm*, toda v jezerih in ribnikih, zlasti ako ima dovòlj hrane, nad 60 *cm* in je potem tudi primerno težka. No, časih se najdejo še večje, vender malokdaj.

Voda, v kateri živí postrv, mora se odlikovati po posebnih svojstvih. Biti mora čista, tekoča in imeti mora mnogo kisika. Nahajamo jo zató povsod v gorskih potokih, rekah in takih jezerih, skozi katera

teče kakova voda, ali iz katerih dnà izvirajo močni studenci, zakaj v vsakem slučaji se voda vedno obnavlja in se dotika zraka, katerega se navzame, kolikor je sploh mogoče. Sedaj ti je jasno, da more postrv živeti tudi v omenjenem odtoku našega ribnika!

Postrv je jako živahna in nemirna žival, hitra kakor nobena sladkovodna riba; morebiti ji je kos kaka bližnja sorodnica. Bržkone jo bode treba prištevati ponôčnim ribam, zakaj vsa opazovanja se strinjajo v tem, da se ji vrne vsa živahnost in ugibčnost šele proti večeru in da plava navadno samó ponôči za hrano. Podnevi se rada skriva pod izjedenim obrežjem, pod pripravnim kamenjem in sploh v zatišjih, kakeršnih je v vodi mnogo. Ako je pa v nje okraji vse mirno, vidiš jo tudi podnevi, kakó stojí v prosti vodi delj časa na istem mestu, kakor bi bila pribita. To je vender samó na videz, res pa giblje plavuti vsaj toliko, kolikor je treba, da je voda ne zanese. Z glavo je vedno obrnjena proti vodi. Kadar se ji zdí, šine kakor strela in se zopet ustavi ali pa se zapraší v skrivišče. Vselej vé ubrati tudi v najplitvejši vodici najboljši pot, in takó je mogoče, da pride dalje tudi ondu, kjer bi obtičala vsaka druga riba. Kadar hoče priti s klečéta v nižji tolmunec, prepustí se valčkom, da jo tirajo nizdolu, ali pa sprhne na vso moč po vodi. Dokler stojí mirno, pazno pregleduje vodo pred seboj in poleg sebe ter zrak nad njo. Opazi li žuželko, bodisi veliko ali majhno, ostane mirna, dokler se ji krilatec primerno ne približa. Sedaj pa udari z repno plavutjo krepko po vodi in se zakadí za živalico, in sicer kakor ravno prilika nanese, sedaj neznano silno po vodi, sedaj zopet se vzdigne iznad nje in hlastne po žrtvi. V mladosti loví najrajši žužke, črve, polže, ribje ikre in ribice, pozneje pa ji ne zadošča takšen drobiž, in mali krvník se je izprevrgel v požeruha, s katerim se niti ščuka ne more meriti. Od te dôbe je ni varna nobena žival, ako jo le more usmrtiti; dogaja se celó, da pohrusta rôdno svojo zalego.

Postrvi se začnó drestiti približno sredi meseca vinotoka in polagajo svoje ikre časih do meseca grudna. Mnogo jih pa ostane brez zaroda. Take so krajšega telesa, ožjih plavutij in ožjega gobca, ki je razklan samó do očíj; glava jim je majhna in ni s tršatim telesom v nobenem pravem razmerji, ker so jim čeljustne kostí kakor tudi očí nekamo zaostale v rásti. Za drestitve gredó postrvi rade v plitvo vodo, s kamenci posuto, ali pa se skrijejo za večje kamenje, kjer je struga hitrejša. Samica izdolbe z repno plavutjo globelico, izpustí vánjo ikre in jih oplojene nekoliko zaspè ter prepustí materi prirodi. Nikdar se ne iznebí vseh iker zajedno, ampak večkrat ponavlja začeto delo, in sicer

navadno ponôči, kadar sveti luna. Za kakih šest mesecev izlezejo iz iker mladiči, kateri ostanejo iz prva v družbi, dokler jim ne odpade mehurček, ki jih je hranil za nežne mladosti. Sedaj lové drobne povôdne živalice; polagoma jim rase srčnost in nenasitna požrešnost, zató se sčasoma razkropé in podavijo vse, kar ni močnejše od njih.

Postrv ima mnogo sovražnikov. Lepo število jajec pojedó ribe, živeče blizu dnà, zlasti menkì[1]; tudi nekatere ptice so jim velike prijateljice. Pozneje, ko so se izmotale iz lupine, strežejo jim po življenji vse ujedne ribe, sósebno starejše postrvi, potem povôdne rovke in krtíce. Kar ostane tem, to je vedno v smrtni nevarnosti, pretéči po vidri in človeku. Vidra ni samó prekanjena tatica, ampak vé tudi razločevati mesó od mesá in seza vedno le po najboljši pečenki. Zató se ne smemo čuditi, da se postrvi ne množé takó, kakor bi bilo človeku po volji. To je bilo vzrok, da v novejšem času te žlahtne ribe gojé po nekaterih krajih v posebnih pripravah, iz katerih jih potem prestavljajo v reke in potoke.

O umetnem ribarstvu bi ti povedali lahko marsikaj zanimljivega, toda pokazati ti moramo še óne-le travnike za ribnikom. Kakor te spominjajo lepe postrvi čistih, mrzlih in glasno žuborečih gorskih potokov, prav takó se zamakneš o pogledu bele čemeríke v planinski raj, kjer te ta čvrsta rastlina od ržénega cvéta do vélikega srpana pozdravlja s svojim lepim, belim cvetjem po vlažnih ondotnih pašnikih in travnikih. Omenjeno zélišče seza tù in tam daleč v gorske dolinice, in po nekod ji ugajajo tudi močvirne nižave. Tukaj se je nekoliko izpremenila, zlasti listi so navadno manjši, in cvetovi vlečejo na zelenkasto-belo.

Bela čemeríka stojí na kratki, prisekani, toda debeli in močni koreniki, katera je zunaj črno-rjava, znotraj pa bela. Razvejena ni, pač pa ima po sebi neke obročke ali vsaj nepravilne robove in poganja na górenjem konci debela, mesnata vlakna.

Na koreniki stojí 45—110 *cm* visoko okroglo, jednovito steblo, katero je do malega pokrito s cevastimi nožnicami velikih listov. Ti so podolgasti ali jajčasto-suličasti in celorobi ter sedé premenjema na dolgih nožnicah. Po njih tekó debele, mestoma privzdignjene, mestoma vglobljene žile. Górenji listi so manjši, ožji in malone brez nožnice. Na górenji stráni so goli, na spodnji nekoliko vlakavi.

Konec stebla stojí mogočno, 30—45 *cm* dolgo latasto razcvetje. Pod vsako vejo sedí večji krovni list, manjši pa podpirajo posamezne cvetove. Cvet je zvezdasto razprostrt in razdeljen na šest podolgastih,

[1]) Menèk, (Lota vulgaris, Prüsche).

rmenkasto-belih, spodaj zelenkastih lističev. Rmenih prašnikov je 6; krajši so od oboda. Plodnice so tri; ob dnù se drží druga druge. Razvijajo se v mešičke, napolnjene s podolgastim semenjem.

Ta rastlina je v vseh svojih delih nekako ostra; zlasti presna korenika diší zoperno in je grenkega in žgočega ukusa. Posušeno zelišče izgubí omenjena svojstva malone popolnoma. Pride li prah s korenike na nosno sluznico, draži jo takó, da silno kihaš. Kakor so dokazala mnogoštevilna opazovanja, prištevati se mora bela čemeríka, zlasti nje korenika, najmočnejšim ostrim strupom, ki ne vplivajo samó na človeka, temveč tudi na razne živali. Marsikaj so namreč poskušali ž njo in neovržno spoznali, da ne škoduje samó v želodci, ampak tudi kot prah v tekočini razmočen; takisto je strupen sveži sok iz korenike, kadar pride v rano ali kadar se brizgne v žilo. Smrt v takih slučajih ni nič nenavadnega. Ako s čemeričino obaro umivaš kakovo žival, n. pr. psa, mačko, jame bljuvati, da je kàj. Vsakokratni nasledki ostrupitve s to rastlino so silni: po nekoliko krvavi iztrebki z neznosnimi bolečinami v želodci in drôbu; nekako trga in grize te v trebušji in obistih, jezik odreven í i. t. d. Poleg tega te na vso moč davi in sili na bljuvanje, pridruži se še marsikatero zlò na živcih, kakor omotica, švépava hoja, nezavest, omedlévica, krči in trganje po udih, blaznost, velika onemoglost, težave, mrzel pot in mraz po udih, nepravilen trip srčnih žil in drgetanje po vsem životu, dokler ne nastopi smrt, nasledek mrtvoudnosti. Domači živini je to zélišče takisto škodljivo. Goveda sicer za prve pomladi popasó liste, dobé pa drisko in jih zató potem opusté. Tudi svinjam, ki lahko marsikaj požró brez škode, škoduje to zélišče.

Ne pustimo te dalje, predno ti nismo pokazali prijaznejšega obraza in zakrili bojazni, ki ti je odsevala z lica pri resnobnem prejšnjem pogovoru. Evo ti, naglèj se najlepše naše cvetke, prekrasne hčere divnega planinskega svetá, ki rajskolepa ponižno drží zalo svojo glavico na viš, jednaka zvezdam, katere ti svetijo z jasnega nebá! Tukaj se ti ni bati ničesar, te cvetice je sáma nedolžnost. Nje živo okó v najkrasnejši temno-modri barvi te takoj uveri, da je rastlina visokega rodú in da ji prija navadno le čisti, mrzlejši zrak po višavah. Ali ponižna, kakor je, stopi časih tudi v nižave, da razveseljuje svoje častilce. Imena ni posebno imenitnega, in tudi gospodar je ne vidi rad na svojem travniku, ker bi na nje prostoru lahko raslo kàj trave. To ti je mehurni svišč ali svedrec z nitasto korenino, na tanjšem konci razvejeno na drobna vlakenca.

Njega trdno in togo, naravnost na viš kipeče steblo je kakih 15 *cm* visoko, čveterorobo in jednovito ali pa vsaj proti vrhu vejnato. Veje so kratke in nosijo navadno posamezne cvetove.

Pritličini listi so jajčasti, topi, premreženi s 5 žilicami in postavljeni takó gosto, da narejajo rožico. Stebelni so nekoliko manjši, nasprotni, ob dnù zrasli in tù drobno nazobčani; reclja nimajo nobenega, paroma so razmaknjeni in podolgasti.

Jednakomerno peterokrpa čašica je podolgasto-jajčasta cev, po robéh je perutkasta, med njimi bledo-zelena, spredi pa je razcepljena na pet zvezdasto razprostrtih jajčastih krpic. Vrat je razklan na dve ledvičasti brazdi.

Prijatelju prirode ni pretežka nobena stopinja, da pride o poletji do prelepe cvetke. Ako jo pa ima v nižavi, rad se ji hodi čudit, kadar le utegne. (Dalje prihodnjič.)

Dalmatinske povesti.

Spisal **Igo Kaš.**

VIII. Biser roški.

I.

Poglej prekrasno deklè med mirtami! Kakor mlada Vesna stojí in gleda po modrem zalivu. Kakó jasno je nje čelo, kakó se ji béli vrat izpod zlatorjavih kit! V temnem očesi sije nebó nedolžnega srca; mila lica cvetó kakor jutranja zora na oblačkih nebeških! Lahko zakrivljenemu nosku bi rad verjel, da so Rimljani nekdaj ustanovili pristanišče Rože! In otroška ta usta, milejša so od iztočnih rož! Srečen, kdor . . .«

»Za Bóga, Rihard, mólči vender! Pojdiva rajši k nji, da nama pové, kje je pot na zapadno stran polotokovo.«

»Oj, ti preprosti človek,« huduje se prvi, »tolika lepota ti ne gane srca!«

»Kakó li, Rihard; ravno jaz jo uživam z vsem čustvom; ali pripovedovati ne morem, kar umeje samó čuteči duh!«

»Glej ga učitelja! Treba ni, da me takó zavračaš!« reče Rihard. »Pojdiva torej k dekletu in vprašajva jo, dasi bi rajši sedèl tukaj in

do skrajnega dné užival ta prizor. Toda žrtvovati se moram, zakaj sam se ne moreš pomeniti ž njo.«

»Žàl! Sedaj šele vidim, da se moram priučiti temu jeziku!« reče óni, vitko rasel mladenič.

Rihard, prava umetniška osebnost, iskrih očíj in smehljajočih ust, pogleda ga osupel in se čudno nasmehne.

»Ta divjaški jezik!«

»Zvení prav prijetno,« ustavi ga Hugon. »Jako mi je žàl, da nisem tega védel že prej. Toda kaj le vidi deklè na mórji?«

Postaneta za mirtami in se ozirata po pristanišči. Ladjica se bliža bregu, in v nji nekdo pozdravlja z rokó.

Ko je že blizu brega, vzklikne deklè: »Pozdravljen, Marino!« Dasi skoči ondu mlad, čvrst junak na noge in miga z rokó, naj ostane, vender steče déklica proti vási, in tudi ladjica krene tjà.

Ko šine mladenka mimo prijateljev, katera ugleda šele sedaj, oblije jo rdečica. Toliko da jo Rihard pozdravi — utekla je že.

Potujoča umetnika prehodita na dobro srečo polotokovo severno stran in zavijeta proti bregu.

Brezmejno mórje se širi pred njima; čarobno izpreminjajo valovi svojo barvo, šumeči okolo brežnih pečin.

Na zapadu se utaplja zlato-rdeče solnce v mórje. Svetla proga se vzpenja po valovji od brega do tonečega solnca, in ko je že utonilo, razletujejo se svetlobeli žarki po zapadnem nebu.

Vrneta se proti sêlu, kjer sta se ustavila za nekoliko dnij, da bi narisala najlepše morske pokrájine.

Rihard sicer spotoma vedno govorí po živi svoji navadi, toda Hugon mu ne odgovarja; po glavi mu roji spomin na óno deklè med mirtami.

Pred prvo hišico na morski stráni vidita óno mladenko iz mirtovega loga, pogovarjajočo se z mladim trgovcem, katerega sta uzrla v ladji.

V sêlu čujeta, da je Marino Bondin zaročenec ljubeznive Evdoksije, katero povprek zovejo »biser roški«. Imovit je sicer, toda prav takó zapravljiv in malopriden; vedno streže le po veselicah, srca je nestanovitega, in takó čujeta še mnogo lepih svojstev, katera ženstvo rado pripenja sliki kateregakoli snubača sosedinega. Saj tudi roditeljem ni po volji, ali deklè ga hòče imeti, in ne morejo se ji upirati.

Ves večer premišlja Hugon o Evdoksiji. Vedno mu je pred očmí, in ne more se ubraniti pikremu čustvu, da je toli mlada že nevesta.

Nastopnega dné se seznanita prijatelja naša s starim Nikeforom Vladičem, očetom Evdoksijinim.

Italijanski se Hugon za silo razgovarja ž njim, in prijazni starec, umirovljen ladjevodja, povabi ju k sebi, da si ogledata njega bogate zbirke, katere je donesel iz morskih pokrájin vsega svetá.

Jako uljudno ju vzprejme Evdoksija, saj mora sósebno častiti očetove gôste.

Hugon se danes ne zanimlje mnogo za tuje orožje in druge inozemske stvarí; njega okó se vedno ozira po ugibčni déklici, ki na máterino zapóved pripravlja sadje, slaščice in žarečega vina.

Toliko živeje se razgovarja Rihard s starim mornarjem in ga po vprašanjih in pristojnih ugovorih sili, da pripoveduje o potovanjih svojih.

Ko sedé pri mizi, nikakor ne umolkne stari Vladić, nego čimdalje živeje jima opisuje nekdanje svoje dogodke.

Takó jim hitro mine čas. Zaslužni kapetan se je vselej rad pogovarjal s potniki, zatorej prosi tudi danes, naj blagovolita mlada »Evropca« le često prihajati v njega hišo, kjer ju bodo vselej radostno vzprejeli. Sósebno Rihard se mu je prikupil, Hugon pa je bolj ugajal ženáma.

Umeje se, da prijatelja nista zamudila prilike zahajati k rodbini Vladičevi, in sicer tembolj ne, ker je Evdoksijin žénin po trgovini odpotoval v véliko mesto, kar je Rihard na pol nagajivo povedal prijatelju svojemu.

»Hvala Bogú, da se z Evdoksijo lahko razgovarjam tudi francoski,« reče nekega dné Hugon, ko se bližata hiši Vladičevi.

»Hugon, menda véš, da je nevesta?« odgovorí tovariš resno. »Ne nádejem se, da se ji hočeš vtihotapiti v srce?«

»Ne bój se; proučujem samó nje čarobno lice in stvarjam v mislih sliko, kateri bode ona glavna oseba.«

Rihard mu ne oporeka. Samó na tihem mrmrá Horacijevo: »Sunt quos auriculo pulverem Olympicum collegisse juvat . . .« in »Vsakogar veselí svoje . . .«

»Kaj méniš?« vpraša ga Hugon.

»Samó to, da je vsaki sliki treba glavne osebe, ničesar drugega,« odvrne mu óni; saj je videl in védel, da je v prijateljevih mislih Evdoksija že davno glavna oseba! . . .

Istega večera se izprehajata z Vladičevo rodbino in nje znanci na morskem bregu. Rihard se je prijel starega Nikefora Vladiča, Hugon pa je slučajno vodil Evdoksijo. Razkazovali so domačini tujcema sosedne griče in goré, pristanišča in vasí.

Na vzvišenem prostoru postojé. Ves širi zaliv zunanjih Bok leží pod njih pogledi.

»Vso drugačno sem si mislil južno Dalmacijo,« vzklikne Hugon, »zlasti Boke. O teh resnično čarobnih krajih niti sanjal nisem!«

»Videli bodete še mnogo lepega«, reče déklica živo, vesela, da tujega gospoda toliko zanimlje nje rojstveni kraj.

»In ako mi vi vse razlagate, bode mi stokrat mileje,« pritrdi Hugon z jasnim pogledom.

Nató stopata za družbo na severno stran. Med mirtami in visokim grmovjem južnega raja, ki ravno cvete kàr najlepše, vodi ju pot.

Prav ko solnce zahaja, stojí družba na severnem kraji Luštice. Ondu gledajo blesteči prizor zahajajočega solnca in se potem vrnejo k beli kapelici vrhu hriba, kjer se najlepše vidi po vsi okolici — globoko v zaliv tivatski, za katerim se dvigajo v sivi dalji pleše glave orjaškega Lovčena, velikana črnogorskega. V mráku se prostira pred njimi obrežje ercegnovsko, in temà krije luko in polotok. Iz dalje oznanja glasen zvon večerni mir. Vrhovi skalnatih gorâ se žaré v rmeni svetlobi; očrti vršnih ostrin se plamtèč rišejo v temnomodri nebesni svod; niže in niže se spušča bliščeči zavoj. Jasno se svetijo mogočne pečevite stene, ki ločijo zeleno obrežje od kamenitega svetá. V zlatem odsevu se dviga starodavni razrušeni grad nad mestom; celó pozidje morske trdnjave vztlí od čarobnega ognja. Kakor jasni rubini plamté dolge vrste visokih oken na nasprotnih hišah, in ves ta divni prizor se zrcali v morski gladini.

Molčé stojita Evdoksija in Hugon drug pri drugem; kakor presenečena gledata gore, dokler se žar ne umakne za vrhove, kjer se stopí v bledo-sivem mráku.

Na temnem nebu se užigajo zvezde in odsevajo iz mórja. Po širem pristanišči pojema zvonjenje, in mirna tišina ju obkroža. V srcih pa jima še zvení zvon blagega večera in v prsih jima še vedno plamení krasota razsvetljenih gorâ.

»Kakó lepó je bilo to!« izpregovorí Hugon.

»Res, lepó, ali dobrega ne pomeni,« odgovorí deklica zamolklo.

»Nama vender ne more pomeniti drugega nego dobro?« reče on iskreno.

Deklè ga pogleda vprašaje . . . Vidi se ji, da hoče nekaj rêči, ali oče Nikefor jo pokliče, da je čas iti domóv.

Rihard je bil vesel in dobre volje, toda Hugon je molčal.

Ko dospó do vasí, iz težka najde besed za slovó. Evdoksiji še pošepne: »Vender niste jezni náme? Smem li zopet priti k vam?«

Kratko mu odvrne: »Gospoda sta nam vselej dobro došla.«
Priznanje ni bilo, niti vabilo, in to ga je vznemirilo.

»Kàj ne, ta prizor žarečih gorâ je bil krasen?« reče mu spotoma Rihard. »Ali se ti ni globoko vtisnil v srce?«

»Tega prikaza ne pozabim nikdar!« odgovorí Hugon in pristavi nekoliko tiše: »Vsa moja čustva je objela! Izgubljen sem!«

Prijatelj morda ni čul teh besed, ali pa se je le delal takó, da bi zvédel kàj več. Toda Hugon molčí, in tedaj gresta tiha v svoje stanovanje. —

To noč Hugon ni našel pokoja; nemirne sanje so ga mučile. Drugo jutro stopi bled k prijatelju.

Prav dobro vidi le-tá trpeči izraz na njega obličji in ga hitro pogleda. Potem reče mirno in premišljeno:

„Dragi Hugon, posloviti se morava; najin čas je pošel!«

Oni se strese; vender se ohrabrí in odgovorí, da je tudi njemu po volji, ako odideta. In tedaj odločita za odhod drugi dan, ko se parobrod iz Kotora ustavi pred Ercegnovim.

Zadnje popóldne prebijeta v družbi omiljenih znancev. Ko Evdoksija čuje, da odideta, obledí, toda skoro se udá. Bila je ljubezniva in prijazna, šalila se je z Rihardom in resno govorila z njega prijateljem. Ko se poslavljata, obetajo vsi, da se pridejo poslovit na prod.

Jasno jutro je, ko stopata Hugon in Evdoksija prva proti pristanišču. Govorita sicer o marsičem; toda z nežnim ženskim čustvom umeje déklica govoriti takó, da mu ni možno rêči kàj presrčnejšega.

Potrt stopi Rihard k Evdoksiji in reče: »Mila Evdoksija, ohranite nama prijazen spomin, dokler se ne vrneva!«

Tedaj že pristopi čolnár in ju povabi, naj stopita v čoln.

Na produ mahajo z robci. Srepó gleda Hugon na breg.

Sedaj se izgubé ostali znanci za hišami, in tožno se ozira Hugon proti mestu.

»Z Bogom, z Bogom, sladki sèn!« reče Rihard na tihem; toda prijatelj ga umeje, in hud pogled ga plača za porogljive besede.

Ko pluje uro pozneje parobrod mimo pristanišča roškega, stojí med mirtami, kjer sta jo prijatelja prvič ugledala, Evdoksija in maha z belim robcem v zadnji pozdrav.

Z ladje ji odzdravljata prijatelja.

II.

Minilo je nekoliko mesecev.

Za poletje je bila odločena Evdoksijina poroka.

Zvédel je Marino marsikaj, kakó uljudno se je vêdla njega nevesta proti tujcema, in vzbudilo se mu je nekovo grko čustvo, dasi ljubosumnosti ni imel pravega vzroka. Toda gledal je nevesto nekako nejeverno in zahteval, da se določi dan poroke.

Ali odurno, strogo vedenje njegovo, toli različno od vedenja ónih tujcev, strašilo je déklico, in odlagala je odloko od dné do dné, od tedna do tedna, pri čemer so jo radi podpirali roditelji.

»Pomlad je minila, in še ne vém, kdaj hočeš stopiti pred oltar,« deje nekega dné Marino. »Toda dobro vém, zakaj se braniš. Oni tujec ti roji po glavi. Ali ni takó? Povèj!«

»Hugon, misliš? Kakor brat mi je drag!« odgovorila mu je mirno, saj sáma ni védela, da ji je mnogo mnogo dražji . . .

»Prepričaj me in privôli, da se skoro poročiva.«

»Počakaj še, Marino, potrpi do jeseni!«

Razvnet se obrne Marino in odide na prod . . .

Hugon je dopisoval pogostoma.

V nekem listu je govoril o hrepenenji — o ljubezni svoji in prosil Evdoksijo, naj mu odpiše, ali jo smé priti pozdravit, nevesto svojo. Zakaj takó ne more živeti dalje; želí si odločnega odgovora.

Od neizmerne boli se je takrat sklonila Evdoksija. Največja sreča, združitev ž njim, bila je takó blizu, bila je v nje môči, in vender še misliti ni smela nánjo!

Odgovorila mu je preprosto, da ji bije srce zánj kakor za milega brata, toda — Marinu je dala besedo, kateri se ne more izneveriti. Z lažjó na ustnih da ne more stopiti pred oltar. Naj se je prijazno spominja, naj bode prav srečen daleč od nje.

Odbijala mu je torej prošnjo; ali poznala se je vsaki besedi notranja bolest, da se mora odpovedati njemu, in to je provzročilo, da je sklenil Hugon odpotovati na jug, kjer se mu morda posreči . . . niti domisliti si ni mogel, kaj; gledal je samó, da kàr najhitreje dospè na mórje in v daljni kraj.

V tem je Marino privolil, dasi ni mogel prikrivati ljutosti svoje, da se poroka preloží na pozno jesen.

Evdoksija je bila sicer odločena, da mu podá roko, toda želela je kolikor môči odložiti óni čas; marsikaj je čula sedaj o žéninovem

življenji, kar ji ni prijalo. On sam se je delal vedno radostnega in je dostikrat prihajal na polotok, kjer je našel nekega dné — nepričakovanega tujca. Hotel se je pokazati izobraženega možá, zató ga je uljudno pozdravil. Bil je tolikanj dobre volje, da si je déklica vesela oddehnila, zakaj bala se je že neprilićnosti.

Na videz prijateljski se poslovi prvi večer.

Ko pride Marino pozno zvečer v mesto, napoti se v gorske ulice, držeče proti górenji trdnjavi, stopi v nizko hišico in vpraša, ali je Mijat domá.

Medel, visok mož prežečih očíj mu stopi naproti: »Kdo je?«

»Jaz, dragi Mijat. Rad bi govoril s tabo. Ali si sam?«

»Aha! Gospod, stopite v sobo; ondu naju ne čuje nikdo.«

Marino gré za njim v slabo razsvetljeno, zatohlo sobo. Ondu séde na razdrapan stolič, potegne steklenico iz žepa in jo podá ónemu.

Ko jo Mijat vedno iz nova nastavlja na usta in srka žgočo tekočino, razlaga mu Marino svoje namere in mimogredé tudi njih vzroke, pri čemer óni časih prikima, nateza in gubanči obrvi, češ, da je s tem zadovoljen, z ónim pa ne.

»In dvajset zlatov mi daste?« vpraša napósled.

»Dvajset težkih zlatov, ako dobro zvršiš svojo nalogo; toda skoro mora biti!«

»Zadovoljni bodete. Imam tam na óni stráni —« rekši pokaže proti zapadu — »prijateljev, ki mi radi pomorejo; ali temu treba časa in novcev!«

»Novcev dobodeš, kolikor treba, ali časa mi ne trati,« reče Marino.

»Stalo bode dosti. To je izvrsten izum. Videl sem nekdaj jednako stvar. Lahko jo priredim, kjerkoli hočete; o določenem času zdrsne vzmét, poči, in največje ladje se razpršé v zrak! Toda za vaš namen potrebujemo majhne stvarí; ne mnogo hrupa, in samó sprednji del ladjin, pravite? — To bode težko delo! Koliko mi naštejete na róko?«

»Za sedaj sto goldinarjev,« reče Marino in odšteje denar na mizo.

»Tedaj mislite resno?« reče óni, in okó se mu zaiskrí. »Ali stvar je draga, jako draga, in dodati morate še toliko. Treba mi jih je tudi za pot. Odriniti moram v Bari na Laško in odtod moram dolgo potovati po kopnini, da pridem do prijateljev, in ti bodo tudi zahtevali nekaj.«

»Dobro, evo ti še sto goldinarjev, in glej, da se vrneš najkesneje začetkom prihodnjega meseca. Vidiš, osmega kimovca mora óni stroj izpolniti svojo dolžnost!«

»Dà, dà, na Malo gospó. — Dvajset zlatov mi hočete dati?«

»Gotovo, ako se ti posreči.«

»In ako ne?«

»Vešála!« pravi Marino zaničljivo in se odpravlja.

»Obetajte mi jih trideset!« prosi Mijat preponižno, »in videli si bodete čuda.«

»Bodisi; toda ako izpregovoriš o tem besedico, glej ta samokres! Te svinčenke prejmeš, da te glava nikdar več ne bode bolela!«

Prestrašeno renčé pogleda Mijat grozečo cev. »Ne bode treba. Dobro vam poslužim.«

Ko odide Marino, prešteje Mijat denar in ga zadovoljen vtákne v žep.

»Takó, vas imam, drugi pa še pridejo. Jaz te bodem že golil! Le počakaj, ti trdoroki lakomnik! Kakó dobro, da imam óni vražji stroj pri sebi in da umejem, kakó je ravnati ž njim! Haha! Na Laško pojdem, ali pa tudi ne. V Dubrovniku lahko živim dva tedna veselo, da bode kàj!«

Takó govorí Mijat, izpije steklenico in se vrže na ležišče.

(Konec prihodnjič.)

Roža življenja.

Nebó mi rožo podelilo,
Ko stopil v svet sem mladolet,
Prejél sem z rožo naročilo:
»Zvestó ji čuvaj mladi cvet!«

Ob zôri skrbno ji prilivam,
Da cvetja dan ne zamorí,
In v mráku rožo to zakrivam,
Da ne končá je mraz nočí.

Ko roža mêni ta usahne,
Usahne rádost ž njo svetá,
In v prsi smrt ledena dahne
Ter živel bodem — brez srcá . . .

Rástislav.

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

I. Iz Pulja do Mavricija.

(Dalje.)

Aden, dandanes angleška svojina, leží na južni stráni Arabije. Ker nima dobrega pristaniščа, zató je zajedno njega pristanišče Steamer-Point. Aden je na majhnem polotoku, v žrelu nekdanjega ognjeníka. Vsa pokrájina okolo mesta, takisto otoki v okolici in v južnem delu Rdečega mórja so vulkanskega izvira. Mesto je bilo znamenito že za Rimljanov, v 13. stoletji pa je štelo po poročilih M a r c o P o l a do 80.000 prebivalcev. V poznejših letih je zopet prepalo, in ko so prišli leta 1837. vánje Angleži, bilo je malone neobljudeno. Skoro pa se je zopet razvijalo, ker so se trgovci in drugi ljudje selili vánje.

V arhitektonskem oziru po mestu ne vidiš kàj posebnega. Hiše so večinoma majhne, zidane v jedno nadstropje. Véliki trg, kateri rabi zajedno trgovini z velblodi, delí mesto v dva skoro jednaka dela. Javnih poslopij je le malo. Posebnost v Adenu so vodnjáki. V mestu namreč ni pitne vode, in ker poleg tega malokdaj dežuje v teh krajih, zgradili so že v rimskih časih velikanske vodnjáke, v katerih se je nabirala dežévnica. Ko so prišli Angleži semkaj, bili so skoro vsi vodnjáki uničeni. Tri so popravili, in ti zadoščajo vsem potrebam. Zeló veliki so in ležé drug vrhu drugega kakor terase. Voda se odteka z goré v prvi vodnják, iz tega pa v spodnja dva. Vodnjáki so pol ure od mesta; do njih držé drevoredi, jedina izprehajališča. Razven teh drevoredov je malone vsa okolica brez drevja. Mesto ima tudi 7 do 8 milj dolg vodovod od Šeik-Othmana; njega ceví so po nekod odprte, da si potovalec lahko ugasí žejo. Voda pa ni ukusna, ker je preslana.

V Aden nismo zahajali mnogo, ker tam ne dobiš skoro ničesar. Ostajali smo večinoma v Steamer-Pointu, ki je na desni stráni od vhoda v pristanišče. Na bregu je dolga vrsta pravilno zidanih, s stebri okrašenih hiš. Nad njimi vidiš vojašnico za posadko, druga javna poslopja, n. pr. stare agencije in zaloge za parobrodna društva; tudi vsi konzulati in uradi so tukaj. Steamer-Point leží na polotoku, kateri se razteza daleč v mórje in se končuje z ognjeniškim gorovjem. Stanovniki so zmés vseh národov. Angleži so večinoma vojaki, katerih je v Adenu precèj; Francozje, Lahi in nekoliko tudi Angleži so trgovci

in posestniki hôtelov. Poleg domačih Arabcev je mnogo Somalcev, ki so prišli z nasprotnega afriškega polotoka in so najlepše pleme vseh zamorskih plemen. Poltí so temnočrne in si obično mažejo lasé z ugašenim apnom; od tod prihaja njih svetla barva, katera kàj čudno pristoja črnim njih obrazom. Večinoma imajo kratke, zavite lasé, vender nosijo nekateri tudi dolge lasé, takisto zavite. Odrasli Somalci opravljajo hlapčevske pôsle, nedorasli pa postopajo in se ponujajo za razna opravila. Tujce neprestano nadlegujejo za bakšiš. Ti dečki imajo čolne, izdolbene iz debla, in jih prav ročno vodijo z jednim samim vêslom. Od daleč že jako kričé proti prihajajoči ladji, naj se jim vrže kàj denarja v mórje, zakaj potapljajo se res izborno. Čudili smo se, da morski volkovi, katerih je tukaj obilo, niso požrli nobenega dečka; morda je venderle res, da te ribe ne marajo črncev. Obleka Somalcev je jako preprosta; možjé imajo samó rute okolo ledja, ženske pa so popolnoma odete v krpe in halje ter nosijo mnogo lišpa. Moški imajo okolo vratú usnjén pas, posejan z dragocenimi kameni; takisto nosijo na rokah usnjéne, jako tesno prevezane napestnice. Arabske žide je prav lahko spoznati po dolgih »pajkes«, dočim je ostala glava ostrižena jako kratko. Arabci in Somalci jih močno sovražijo, takó da jih morajo braniti angleški redarji. Čudno kazen so domačini prisodili židom: nikoli ne smejo zajahati konja, zánje je osel. Židi se bavijo z obrtom in rokodelstvom, menj krošnjárijo. Njih stanovanja so ubožna in nesnažna.

Tistega večera, ko smo sèm prišli, napotili smo se na kopnino. Na obrežji nas je čakalo mnogo somalskih fijakerjev. Vozovi so jednoupreżni, široki in imajo po štiri sedeže. Pot drží skozi Steamer-Point, potem tik obrežja čez prelaz, kjer je redarska postaja. Na drugi stráni ónega prelaza je cesta ravna do omenjenega gorovja. Pokrajina je pusta, peščena in brez drevja. Velike ptice ujede letajo brez vsake nevarnosti po nji. Cesta je vedno jako živahna. Tù vidiš štirikolesne in dvokolesne vozove, naprežene s konji, volmí ali velblodi, osliče, kateri nosijo vodo v prašičjih mehovih; mimo tega lahko opazuješ karavane in različne šetalce. — Pri Mehalahu se cepi pot: jeden drží v Šeik-Othman, drugi v Aden. Od Mehalaha gré precèj vkreber, takó da mora hlapec stopiti z vozá in pomagati konju. Na vrhu so velika vrata; blizu njih so topovi in posadka. Zvečer ob 10. uri se vrata zapró. Od tod drží cesta nizdolu v Aden med visokimi skalami.

Ko smo drugo jutro zopet prišli iz Steamer-Pointa v Aden, sklenili smo nazaj jahati na velblodih. Na trgu smo si najeli vsak po jednega. Nekoliko čudno se nam je zdelo, ko smo bili zdajci takó

visoko. Začetkoma smo jezdili korakoma, pozneje pa so gonjači hitreje podili svoje živali. Kakor se ziblje velblod, tak6 smo se zibali tudi mi, od zadi naprej. Skoro smo bili vsi premočeni od potú, ker je bilo silno vroče. Vsi utrujeni smo prišli v Steamer-Point in po kratkem počitku šli v mesto, v čegar bazarjih je videti mnogo stvaríj indijskega, japanskega in kitajskega izvora.

Ladja naša je ostala v Adenu štiri dni. Predzadnji dan smo se napotili nekateri še v zelenico Šeik-Othman. Spotoma smo prišli do lepega vrta, kjer smo se zlasti čudili premnogim ptičjim gnezdom, katerih je 50—100 na jednem drevesi. Gnezda visé z vejic kakor pri nas hruške. — Pol ure smo gazili v pustinjskem pesku do zelenice. Šeik-Othman ima samó dve kameniti hiši, ostale so od ilovice. Zelene palme, katere kipé izmed hiš, Evropca nekoliko bôdejo v očí, ker okó ni vajeno drugemu nego pesku. V okolici je mnogo málinov na veter. Stopili smo v arabsko hišo, kjer so nas vzprejeli jako gostoljubno. Ker so ravno obedovali, povabili so nas, naj prisedemo. Sedli smo s prekrižanimi nogami na tlà, Arabci pa so sedeli na nizkih podnožnicah. Ponujali so nam rib, kruha in kokosovega mleka. Da bi jih ne razžalili, jedli smo tudi mi kàr z rokami.

Dné 5. vinotoka je odplula »Sajida« proti Diego Garcia. Pri odhodu smo morali kuriti parni stroj, ker je pihal nasproten veter, in takisto smo se okolo 100 milj daleč vozili s parom. Spotoma smo lovili ribe, katerih je kàr mrgolelo okolo ladje. Ker je bil ščip in mórje mirno, bila je ponôčna vožnja krasna, zató smo ostajali do pozne nočí na krovu. Dné 12. vinotoka smo ujeli morskega volka. Moštvo je bilo razkropljeno po vsi ladji in pripravljeno za vizitacijo. Kàr se nam naznani, da je morski volk blizu. Kakor bi trenil, zberó se vsi mornarji na krovu. Res je plaval morski volk, blizu 3 *m* dolg, za ladjo v vodni brazdi. Urno se vsi pripravijo za lov. Celó dispenzêr prihití iz temnih svojih jedilnih shramb in prinese nekaj kosov slanine za vádo. Véliki trnek z mesom vržemo v vódo, mornarji pa držé debelo vrv, čakajoč povelja, da bi jo nategnili. Sedaj vržemo mornarsko suknjo v morje. Volk jo hlastno popade, toda vidèč, da v nji ni ničesar zánj, bruhne jo zopet togoten iz sebe. Ugledavši slanino, splava k nji, povoha jo in se igrá, potem pa zopet odplava. To se ponavlja večkrat. Mislili smo že, da bode naš trud zaman, zlasti ker smo minuli dan ubili vola in vrgli odpadke v mórje, s katerimi si je morski volk izvestno napolnil želodec. Poskusili smo ga ujeti v zanjko; ali tudi to nam je spodletelo, dasi je bil že v nji. Kàr se zapodí zopet na slanino, léže nekoliko na stran in jo pogoltne, ž njo pa tudi

trnek. Na povelje: »Nategnite vrv!« potegnejo ga mornarji na krov, kjer ga krovni načelnik z udarci omami. Sneli smo mu kožo in mu razrezali teló; kožo, zobovje in hrbtanec smo spravili, vse drugo smo vrgli v mórje. Samó kos mesá smo dali kuharju, da nam ga je pripravil; teknilo nam je dôkaj dobro. —

Drug zanimljiv dogodek je bila slavnost, katero smo priredili dné 24. in 25. vinotoka, ko smo pripluli blizu ravnika. Ob $^1/_2 8$ uri zvečer — pri vas v Ljubljani je bilo okolo 4. ure popóldne — zbralo se je vse moštvo na krovu. Ko se je začul na desnih stopnicah klic: »Ahve il nave«! védel je vsakdo, kaj pomeni. Pilot je prišel napovedat bogá Neptuna. Z rdečo svetilnico v roki je došel skozi vrata, katera držé iz baterije, po stopnicah, takó da je bilo videti, kakor bi prihajal iz mórja. Ogrnjen je bil v nepremóčno haljo, na glavi pa je imel velik deževni klobuk. Dičila ga je dolga, bela brada; na stráni mu je visel daljnogled in zemljevid. Za njim sta stopala dva domačina, skoro popolnoma gola, črno namazana s premogovim prahom in okrašena z običnim lišpom. Ko je na prvi klic částnik odgovoril s klicem »Sajida«, prišel je pilot na poveljnikov most, kjer je stal naš poveljnik. Tù se je pričel navadni razgovor: »Katera ladja je to?« — »Avstrijska korveta Sajida.« — »Od kod prihaja?« — »Iz Pulja.« — »Kam je namenjena?« — »V Diego Garcia.«

Potem je naznanil pilot svojega gospoda za drugi dan. Napósled je vprašal po kurzu. »Od vzhoda na jug,« odgovorí mu kadet. Ko pilot poveljnika posvarí, da kurz ni pravi, temveč da mora kreniti nekoliko v stran, sicer trči ob koralne skale, gré s krova in izgine s pomočnikoma v bateriji.

Popóldne drugega dné je bilo vse pripravljeno za »krst na ravniku«. Kadetje smo stali s sekstanti na krovu, da bi natanko določili poldnevno točko. V contra-carréji pa nas je čakal šampanjec, ohlajen na ledu. Poldnevna točka je bila tri milje daleč od ravnika. Vozili smo štiri milje na uro, torej smo morali biti ob 12 in $^3/_4$ ure na ravniku. Skoro po $^1/_2 1$ uri pa se vlije dež, in vsi smo bili prirodnim pótem krščeni do dobra. Vender se je polegel veter in dež; toda prehod čez ravnik smo zamudili za nekaj minut. Potem se je pričel na krovu slavnostni izprevod. Částniki in kadetje smo bili zbrani na mostu. Mimogredé omenjam, da pet částnikov, našega poveljnika in tri četrtine mornarjev še nikoli ni bilo pod ravnikom, torej tudi ne pri takšni slavnosti. Priredili so jo óni, kateri so bili že prišli čez ravnik.

Dočim so piskale flavte in vpili črnci, pripeljal se je z velikim spremstvom kraljevski voz, na katerem je bil Neptun s svojo soprogo

in sinom, ki je bil péstunji v naróčaji. Prišla sta tudi dvorni brijač in dvorni šaljivec. Neptun, v kraljevi opravi s trizobom in zavito dolgo brado, sedèl je poleg soproge, katero je predstavljal mlad pomorščák. Najmanjši mož na krovu je bil za princa. Péstunja je bil močni kurilec. Neptun je bil óni podčástnik, kateri je na predvečer predstavljal pilota. Omeniti moram še dvornega zvezdogleda in njega jako učeno adjustiranih pomočnikov. Vso skupino smo fotografirali, toda ne kàj dobro. Po običnì predstavi pri částnikih in poveljniku, kateri je ta dan priredil veliko pojedino, šel je Neptun v šator. Sedaj se je pričela prosta veselica.

Zvezdar je postavil velikanski daljnogled, v katerem se je prav dobro videl ravnik — prepražena nit. Kdor si je ogledal ravnik, dobil je dobro mero vode na glavo. Dvorni brijač je pričel svoj pôsel z veliko leseno britvijo. Kdor pa je sédel, bil je že v vodi, katera je bila v mehu, prevlečenem s preprogo. Črnec je ponujal steklenico, napolnjeno z dobrim vinom. Ubožec, kdor se je dal premotiti, zakaj steklenica je bila polna morske vodé. Ako se je kdo kam zagledal, bile so takoj pri rokah parne brizgalnice, da so ga vzdramile. Napósled je bila velika tombola, za katero je vsak částnik in kadet nekaj podaril. —

Na vožnji v Diego Garcia nas je dohitel vihar, ki pa ni provzročil nobene škode; samó okolo 50 milj nas je zanesel s pota. — Dné 2. listopada smo dospeli v Diego Garcia. To je zeló ozek koralni otok, ki meri po nekod samó 500, tudi le 100—50 korakov. Dviga se komaj $1^1/_2$ *m* nad mórje. Zaliv je kàj plitev, razven tega ima polno koralnih skal, takó da je vhod jako težaven. Ravno ko smo se bližali ozkemu vhodu, vlil se je velik dež, kateri nam pa vender ni pokvaril lepega razgleda na otok. Pred nami se je razprostiral nizek. raven, zaokrožen otok, porasten z najlepšim tropiškim drevjem, izmed katerega se je tù in tam dvigala hišica. Ko je prestal dež in je solnce razsvetlilo ves otok, mislili smo, da stojimo pred čarobnim pravljičnim vrtom. Otok šteje kakih 400 stanovnikov; med temi je samó 11 belcev : 5 moških, 2 ženski in 4 otroci. Otok ne pripada nobeni državi. Na njem so tri plantaže, katere so svojina treh zasebnikov, Francozov iz Mavricija. Prerasten je s kokosovimi palmami in bananami, takisto vidiš indijske smokve; po ostali zemlji pa rase trava in druge rastline. Živalij ni mnogo; razven podgan in ptičev sploh ne vidiš drugih. Navadni pridelki so kokosovi orehi in kokosovo olje.

Na otoku so tri naselbine: East roúet, Marianna in Mini-Mini. Usidrali smo se pred prvo, okolo 200 *m* od kokosovega gozda. Tukaj sta-

nuje upravnik tega otoka. Naselbina ima bivališče za upravnika, za nadzornika z ženo in otroki, shrambe za olje in gospodarsko poslopje. Potem je še bólnica za delavce in velik gozd, v katerem je do 300 kónj in oslov, katere potrebujejo pri málinih za olje. Razven tega so še koče za delavce, kateri so prišli z otokov Mavricija in Madagaskarja. Koče napravljajo od palmovega lesá. Sploh je palma tem prebivalcem jako koristna. Vse, česar potrebujejo, dobivajo od nje: les za stavbe in orodje, jed (kokosove orehe), pijačo (mleko) in olje.

Družbinsko razmerje na otoku je žalostno. Poliandrija in poligamija sta združeni. Prva bi bila vzpričo malega števila žensk še umevna, druga pa je dôkaj čudna. Kakor drugjé so tudi tù zamorkinje odurne zunanjosti, kreolinje pa jako lepe. Duhovnika ni na otoku. Nadzornik opravlja vse cerkvene pôsle. Ker pa prihajajo nadzorniki različne vere, zató se tudi opravila menjavajo po različnih verskih obredih. Mož in žena sta jednakopravna, kar se tiče pravice. Oba opravljata jednake pôsle. Upravnik je zajedno sodnik in sploh vzdržuje red na otoku. Nadzira ga sodni uradnik, ki prihaja vsako leto iz Mavricija. Denar nima na otoku nobene veljave. Za tobak smo dobili vse; zlasti ker je otočanom pošel, zakaj že dobro dolgo ni bilo nobene ladje blizu. Za izlete je otok posebno ugoden, ker ni treba nobenih priprav. Ako si lačen, vzameš kokosov oreh in ješ, dokler se ti ljubi; ako si žejen, piješ kokosovo mleko; ako ti je vroče, lahko se ohladiš pri morji. Spiš lahko povsod pod milim nebom, ker ni nevarnih zveríj. Samó komarjev in muh se je treba braniti.

Na otoku nam je bilo prav dobro. Gostoljubni upravnik nas je večkrat povabil k sebi, zató smo se odzvali na krovu njemu in vsem ondotnim belcem. Prišli pa smo na otok zató, ker nam je pohajal premog. Ali ker ga niti nismo dobili na otoku, pomagali smo si z lesom starih ladij in s kokosovimi lupinami, katerih smo naložili do 50 ton.

Dné 5. listopada smo se odpeljali proti Mavriciju, kamor smo prišli dné 14. listopada. Videli smo bližnje otoke Round Island, Serpent Island in Flat Island; Mavricij pa smo ugledali šele okolo 10. ure zjutraj, ker je bil popolnoma skrit v megli. Solnčni žarki so skoro razpršili meglo, in pred nami se je razprostiral lepi gorati otok. Ob 4. uri popóldne smo se usidrali v Port Luisu, glavnem mestu njegovem.

(Dalje prihodnjič.)

Prekásno!

Iz mesta sem bežal v samotni log
Srdít se na svojo usodo.
Molčala so débla siva okrog,
Ko ném sem razmišljal nezgodo.
Tolažbe nikjer za dušo trpečo,
Nikjer ni nádej na boljšo srečo! . . .
Brezup mi je v duhu vprašanje oživil:
Kaj li sem zakrivil?

In slišal sem glas skrivnostno-globòk:
Ne toži ljudij ni usode!
Ti dél si jedino svojih otròk,
Ti sam si kriv vse nezgode.
Zatôpi se v svoja minula dejanja,
Ne brani se trpkega piti spoznanja! . . .
Pokril sem si lice in vzdihnil sem glasno:
»Prekásno, prekásno!« . . .

Dolénjec.

Dokaz.

Od tebe sem drôbno pismo dobil,
Da z drugim si zdaj zaročena,
Da tvoj izvoljenec blag je in mil,
Da bodeš mu srečna žena.

Razvnela se v srci mi ni zavist,
In ljubosumje se ni m' vnelo;
Tresoče roké sem bral tvoj list,
In vènderle bral ga veselo.

V življenji je méni, predobro vém,
Usojena grenka kupa:
Ko tebe sem nékdaj ljubil ném,
Ves čas sem te ljubil brez upa.

Da brídko danes ne tožim jaz,
Ko drug te ljubimec je snubil,
To bodi najvidnejši tebi dokaz,
Da sem te resnično ljubil!

Dolénjec.

Jezikoslovne drobnosti.

1. Es handelt sich — se gré.

V novejšem času beremo po naših časopisih večkrat stavke, kakor so ti-le: „Pri bližnjih volitvah se ne gré samó za tó, da se za poslance izberejo narodni možje“ i. t. d.; „Ko bi se šlo za to, napraviti novo cesto“ i. t. d.; „Na Koroškem se gré za obstoj slovenske narodnosti“ i. t. d., i. t. d. V prejšnjih časih se je rabil glagol iti v tem pomenu brez refleksivnega zaimka, ako se je sploh rabil; pisali smo samó *gré*, *bi šlo* in enako. Takó so pisali, kolikor vém, tudi naši stari. V tem smo se strinjali z drugimi Slovani in Neslovani, od katerih se je ta način govorjenja zatrosil k nam.

Hrvat in Srb govorita *radi se o tome* poleg *ide mi za glavu* in *o glavu.* Čeh pravi *jedná se tu o jeho čest*, *o jeho život* poleg *jde běží o život, o čest, o hrdlo* ali pa tudi *tu je, není o čest, hrdlo*: *je tu o naše peníze*; *kdyby o duši nebylo, raději do vody skočiti jsme volili.* Poljak pravi *idzie o co* in *chodzi o co* es handelt sich um etwas; lužiški Srb govorí enako: *tu wo ničo małe njepóńdźe* hier wird es über nichts Kleines hergehen, hier wird es sich um nichts Kleines handeln, poleg tega pa tudi kakor Čeh *wo čo se jedna* worüber handelt es sich (*jednati* handeln, trachten einig, eins zu werden: *jeden*). Tudi Rus ima poleg *sprášivaetsja* in *zavísitъ od togó* prej naštetim podobno reklo: *dělo idëtъ o tom* es handelt sich darum. Kaj vidimo torej pri Slovanih? Vsi rabijo ‚iti, hoditi' v pomenu ‚es handelt sich, es geht um etwas, es gilt etwas' brez ozirnega zaimka. Tudi Litavec pravi: *tà prawà ẽit ant gywaiſtiẽs ar ſmertiẽ's* es handelt sich hier um Leben und Tod (*eĩt, eimì* εἶμι). Naš jugozapadni sosed rabi prav takó *andare: ne va della vita, dell' onore, dell' interesse* poleg *si tratta della vita* i. t. d. Enako govorí Francoz *il y va.* Angleż si pomaga z reklom *the question is*; torej je »Sein oder Nichtsein, das ist die Frage« (in takó tudi slovenski »biti ali ne biti, je vprašanje«) popolnoma suženjska preloga znanega Hamletovega izreka. — Kaj je sklepati iz vsega? Da je pisati samó *gré* brez *se.* Od kod pa se je neki ta *se* vrinil v slovensko pisavo? Iz nemščine. Nemec pravi: es gilt etwas, es geht um etwas, najrajši pa: es handelt sich um etwas. Nemščine zmožni Slovenci so videli, da se ‚es handelt sich' skoraj vedno prelaga z *gré*; ker pa ima nemščina v tem rêklu »sich«, pritaknili so ‚se' še slovenskemu ‚gré'. Pripomogel je k temu gotovo tudi nekoliko slovenski pasiv *se gré* ‚man geht'. Torej nov primér za mešanje jezikov. Kakó nam je pisati v knjižni slovenščini, more iz zgoraj povedanega pač vsak sam posneti.

2. Gledé tega, gledé na to.

Gospod Lekše piše v svoji pozora vredni razpravi ‚Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu' (Dom in Svet III.) pod št. 10. na str. 85. o predlogu »gledé«, da je raba tega predloga z rodivnikom po nemškem duhu, češ, da odgovarja nemškemu ‚in Anbetracht dessen, mit Rücksicht auf«. Rad pritrjujem, da je ta predlog iz novejšega časa in iz nemščine preložen, ne sicer morda iz »in Anbetracht dessen« ali »mit Rücksicht auf«, ampak iz katere od teh le oblik: »betreffend, bezüglich, hinsichtlich«, najbrž iz poslednje. Mi imamo to besedo pač od Hrvatov: *glede* betreffend, bezüglich; v starejših naših pisateljih in slovnicah je ni zaslediti. Iz tega torej tudi razvidimo, koliko je prav za prav vredna. Lekše piše zastran našega *gledé* dalje: »Združevati nam je vedno gledé s sklonom, katerega zahteva

glagol, čegar deležnik je gledé. Potem takem *gledé to* ali *gledé na to, gledé na okoliščine, gledé na sposobnosti* i. t. d.« Res da je naš sedanji predlog po svoji obliki deležnik (ne od *gledati*, ampak od glagola *gleděti*, v I. os. ėdnine *gledím*, kakor še govoré Štajerci na vzhodu in Kajkavci, stsl. *ględěti, glęždą, ględiši*, part. *ględę*; Srbi uporabljajo to obliko poleg *gledam*); ali da se mora ta deležnik združevati samó s toživnikom ali s predlogom *na*, ne zdi se mi prav resnici podobno. Predloga *gledé* sè samim suhim toživnikom še nikjer nisem bral; Hrvatje sami, kateri so nam ga posodili, združujejo ga vedno z rodivnikom. Je-li pa rės, da se *gledati*, *gleděti* združuje samó s toživnikom? Naslední primeri nam bodo pokazali, da je tudi rodivnik navaden: stsl. inogo gledaj korablja ἄλλην περιβλέψαι τὴν σκάφην; nsl. pogledajte mojih rok, pogledajte limbarjev [1]) na polju, on gleda svojih dveh hčerí, sonca poglej, wirf einen Blick auf die Sonne; srb. tu momci gledaju djevojaka, ugledala udovice crne; mr. (sestra) hl'adyt' kônća tomu; vr. čto ty stalъ, da čego gljadišь; pol. wyglądać czego; dsrb. gl'edajucy tych bytšych gnjezdov i. t. d., i. t. d. Najdeš jih v Miklošičevi Vergl. Gr. IV. 492 ns., nekaj tudi 487: „der gen. steht bei verba transitiva, welche eine sinnliche oder geistige wahrnehmung ausdrücken.“ *Gledé* z rodivnikom torej ni proti slovnici; nemčizna se mi zdi toliko, da je iz nemščine preložena beseda. Ali naj jo popustimo zategadelj? Preveč se je že vkoreninila, da bi jo bilo moči izrúti; preden jo zavržemo, morali bi si poiskati druge primerne besede. Kje jo vzeti? Ker nam dobro služi, pustimo jo v božjem imenu in združujmo jo sedaj z rodivnikom, sedaj pa s predlogom „na“, kakor je bolj prikladno stavku, z „na“ sosebno tedaj, kadar bi se nakopičilo preveč rodivnikov.

3. Rajtinga — rod.

Po Ant. Raiči izdani rokopis „Stapleton“ ima v evangeliji za 2. adventno nedeljo ta-le stavek: »Sarisnizo Vom poueim, de na bo praeſhla ta raitinga (olli roiſtuu), datler ſe bode tu Vse ſgodillu.« Izdatelj nam v svoji razpravi o jeziku tega spomenika po nepotrebnem na široko razlaga besedo »rajtinga — reitung, račun«, ničesar pa ne pové o tém, kakó more na našem mestu stati ta beseda v pomenu »rod«. Jaz si stvar razlagam takó-le: V latinskih prelogah (tudi v Vulgati) stojí na našem mestu povsod *generatio*. Prvi del te besede (gene-) je bil najbrž tiskan v prejšnji vrsti in v naglici je prelagatelj bral samo *ratio*, kar je brez pomišljanja preložil suženjski in po besedi: *ratio* »račun — rajtinga«. Da pa ta beseda ne ustreza, zapazil je

[1]) Ta beseda je že v Sl. Čbeli II. 2. str. 156. prav razložena: »*limbar* ni druziga kakor spačena nemška beseda ‚Lilienberg‘. Lilienberg je bilo namreč imé gradu, od kteriga ima Limberska gora ime, po kteri so tisto besedo posneli.«

kesneje ali on sam ali pa drug kedó, ki je njegov rokopis rabil, ter je pristavil v oklepih besedi »olli roiſtuu«, ne dosti bolj premišljeno, ker njegova preloga kaže, da je besedo *generatio* imel za subst. actionis. Da je prelagatelj Stapletona tudi sicer bil precej slabo podkovan in nagel, kaže nam poleg drugih primerov sosebno preloga: ie k nemu en kapitan ſtopil, S iemenam Centurio (štev. 8.)! *Dr. K. Štrekelj.*

(Dalje prihodnjič.)

Jért, irt, irta.

Za ime ptice corvus glandarius imamo besedo sójka, šójka, šója, gorenjski krivo šóga. Zraven tega se čita v Cigaletovem besednjaku pri besedi häher: *irt, irta,* v Markovem: *irt, m.* der nusshäher, die nusskrähe (pica nucifraga Klein.) V Miklošičevem „etymologisches wörterbuch der slawischen sprachen" stoji: *jert, irt* nusshäher. Od kod imamo Slovenci to besedo, ki ni znana drugim slavenskim jezikom? Miklošič „etym. wört." pri besedi: mačka, muca, muna, katze, opaža to-le: „das wort beruht wahrscheinlich wie d(eutsch) mieze auf dem namen Maria, serb. maca Maria. Thiernamen aus personennamen sind häufig." Šojka se vidéva po hišah in po dvoriščih. V Varaždinu na Hrvaškem so šojki rékali matjaš od Matthias. Stavim, da je *jert* tudi tako ime človečje. Žensko ime Gertrud je prekrojil Slovenec na Jédrt. Spočetka je bilo gotovo Jértrt za Jertrud (kakor Jérman od Herman), a od Jértrt je kar samó po sebi, če hitro izgovoriš: *jert jért,* od *jért* pa *irt* (kakor govoré ktiri za ktéri), in z ženskim pristavkom *a*: *irta* od *jérta,* danes brez *t*: *Jéra.*

M. Valjavec.

Književna poročila.

III.

Dr. V. Oblak, »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«. 1891. 8°. 40 str. (Posebni natisek iz časopisa »Archiv für slavische Philologie« XIV. 192—235).

Iz dobe pred Truberjem imamo Slovenci prav malo jezikovnih spomenikov. Naš neumorni dr. Oblak nam je v zgoraj imenovani razpravi podal nov prispévek, ki je tem veče važnosti, ker je med vsemi datiranimi slovenskimi teksti najstarejši in pisan v malo poznanem narečji beneških Slovencev. Po starosti zavzema med našimi rokopisi četrto mesto; razen bri-

žinskih spomenikov ga namreč v tem oziru za blizu petdeset let presegata samó ljubljanska obča izpoved in pa rokopis celovški.

Izdatelj ga je dobil v prepis od umrlega videmskega odvetnika Podreke, kateri ga pa ni mogel imeti še prav dolgo časa. Znano mi je namreč, da se je prej hranil v Ronci (dijal. Rŭónac, ital. Rodda), kjer sta ga profesor Baudouin de Courtenay in nekoliko tudi moj prijatelj dr. Sedej prepisala pri tamkajšnjem duhovniku in rodoljubu Petru Podreki, čegar življenje nam je Zamejski popisal v »Ljubljanskem Zvonu« X. (1890) 280 – 287. Kje ga je duhovnik Podreka dobil, pa ne vém povedati.

Ta kodeks je pisan na pergamenu ter sestojí iz 16 listov kraljeve osmérke. Izdatelj razločuje v njem dva dela, ki sta se v eno celoto združila še le razmerno kesnó. Prvi del obsega latinske, semtertje pa tudi italijanske zapiske ter nam podaje te-le letnice: 1459, 1486, 1492, 1502 in 1508. V drugem delu pak se nahajajo od različnih pisavcev in iz različnih let večinoma slovenski zapiski, in to v treh oddelkih. Največi in najstarejši slovenski oddelek iz ene roke se nahaja na listu 8., 9. in 10. *a* ter spada v leto 1497. Pisal ga je *johanes ciuis vegle . q. nicolaij de uegla publicus jmperiali autoritate notarius*; tega pisavca zaznamujem z rimsko številko I. Neposredno za zapiski pisavca I. mora na listu 10. *a* v 1. slovenskem oddelku biti tudi edini zapisek pisavca II., ker spadajo zapiski od lista 10. *b* naprej že v leto 1508. ali pa v še poznejša leta, kakor sklepam iz izdateljevega popisa. Časa, v kateri sega najkesnejši zapisek, Oblak ni skušal določiti; vsakakor si moramo misliti, da bo najkesnejši zapisek iz razmeroma pozne dobe. Zavoljo različne pisave teh zapiskov pripisuje jih namreč izdatelj še dvanajsterim pisavcem poleg že omenjenega pisavca I. in II. Ti pisavci pa so gotovo bili ali notarji ali duhovniki - kamerarji. Da bi se bili ti v dotičnih krajih Benečije, na katere se naš spomenik nanaša in kjer je gotovo tudi pisan, prav naglo menjavali ali da bi bili brž drug za drugim pomirali, na to ni misliti. Potemtakem ne grešimo preveč, ako postavljamo, da je najkesnejši, to je XIV. pisavec svoj zapisek napravil morda 70 do 100 let kesneje kakor pisavec I. Zapiski poslednjih dvanajstih pisavcev so razdeljeni v dva oddelka. Po 1. slovenskem oddelku obsega namreč list 10. *b* latinske zapiske; nato se začnó na listu 11. zopet slovenski. Ta drugi slovenski oddelek sega do početka lista 12. *a*. Izdatelj ni prav storil, da v svoji izdaji ni posameznim slovenskim oddelkom pristavil straní rokopisa. Kolikor sem si iz ostalega njegovega popisa mogel preračuniti, obsega drugi slovenski oddelek zapiske pisavcev III.—VIII. Ostanek slovenskih zapiskov (tretji oddelek) se pričenja v polovici lista 13. *a* ter sega do polovice lista 14. *a*. Na tem mestu sploh nehajo slovenski zapiski.

Kaj je vsebina beneškemu rokopisu? Zapiski o ustanovah bratovščine sv. Marije v Črnjevu; naš spomenik je torej nekak „liber fundationum“, kakor duhovniki dandanes pravijo. Vendar je pomniti, da podajajo slovenski zapiski samó posnetek pred njimi stoječih latinskih (ali italijanskih) zapisov, a pri tem se niti strogo ne pazi na red izvirnika, s katerim se slovenski tekst strinja navadno samó v začetku in prvi vrsti (193).

V našem rokopisu imenovani kraji so soséske okrog Črnjeva, vasi blizu Tarčenta med Starim mestom (Čedadom) in Glemono. To nam spričuje pisavec I., pišoč: *Rogatus a . . . Camerario fraternitatiſ sancte marie de zergneo ſuperiorj et alijs omnibus vicinijs de zergneo jnfra scripta anniversaria tranſlatauj de latino jn lingua ſclabonicha* i. t. d. Naš izdatelj je tem krajem na str. 194. skušal določiti ležo; da se mu pri vseh ni posrečilo, ne bo se čudil, kedór pomisli, da je rokopis star že okoli 400 let in da imamo dandanes še vedno prav slabe topografične vire na razpolaganje. Vendar bi bil tudi Oblak lahko več našel s krajnim imenikom v Sreznevskega knjigi „Friulьskie Slavjane“ (19, 20), katero je rabil, kakor nam sam pripoveduje. Nekaj hočem jaz dostaviti in popraviti.

B r g o n a (VI. 1.) se dandanes imenuje *Brginj*, ital. *Bergogna* (Sreznevskij 20 je zapisal *Bàrhìn*). — C a r n i z a ni *Carnizza* na jugu od Osoj (Oseacco), ker je ta *Karnica* že v rezijanski dolini in po visokem gorovji ločena od juga; iskati moramo tudi v nji v i c i n i o (sosesko) črnjèvsko, in res se vás, italijanski imenovana *Monte di Prato*, na severozapadu od Črnjeva med Pekolom in Vizontom, imenuje po slovensko *Krniče* (Sreznevskij piše *Korniče* 20). — Prav taisti kraj pa se v našem rokopisu imenuje tudi *Chernizza*; zatorej tega ni z Oblakom iskati na vzhodu Sv. Petra Slovenov. — Tudi kraj, ki se zove v našem rokopisu M o n t a n a, postavil je Oblak predaleč na zapad, mislé na kraj *Montagna* (ital. *Montagnacco*); na karti, priloženi Pironovemu slovarju, nahajam sredi med Tarčentom in Črnjevom in pa na severozapadu od Němec (Nimis) kraj, ki se po laško imenuje *Val di Montana*. — Kar se tiče kraja, imenovanega v rokopisu *Scotar* to je *S cotar*, dá se misliti na *Kot* na Goriškem; *Kotarji* se imenujejo v „kotu“ med Stolom in Matajurjem bivajoči Goričani, spadajoči pod Brginj, Borjano, Logé, Sedlo i. t. d. Če se *Brginjec* v našem rokopisu imenuje, zakaj bi se *Kotar* ne smel? Morda je to ime bilo v prejšnjih časih bolj omejeno. — Kraja *Corſe* (II) (v rokopisu *iſcorſe* 198, opomnja 9.) in *ſoſcorusua* (VI. 3.) pa ni težko določiti, ako pogledamo v navedeno knjigo Sreznevskega, kjer najdemo na str. 19. krajno imé *Viskurša*, *Veskurša*, italijanski *Monte aperto*. Potemtakem *ſoſ* v *ſoſcorusua* ni primerjati rezijanskemu z i s (225). Po moji misli je podstava te besede *oskoruša* (skurš) Sorbus domestica Gartenebereschc; prvotno se je kraj pač zval *oskoruševje*, v izgovoru be-

neških Slovencev *oskorušuje*, gen. *oskorúšuja*, s predlogom *z* : z oskorušuja, kar se najlepše strinja s pisavo ſofcorusua. V današnji obliki tega krajnega imena (*Veskurša*) zmatram početni *v* za predlog *vъ*, ki se je popolnoma in neločljivo sklenil z imenom, kar večkrat nahajamo pri krajnih imenih. Jaz omenjam še slov. *Cmurek* iz n. *ze Murecke*, in č. *Cmunt* Gmünd na Dolenjem Avstrijskem iz n. *ze gemunt*; več takih tvoreb najdeš v Archivu XII. 315 (kjer bi bilo iz turščine še dostaviti *Istank'oj* otok Kôs, ital. Istanchio εἰς τὴν Κῶ) in XIII. 319; tudi Kruševskij jih podaje nekaj v svojem spisu „Ob analogii i narodnoj etimologii" v II. zvezku (1879) »Russkega filologičeskega Věstnika« str. 116. — Izraza *ſot zenta* (I. 19) ni Oblak pogodil prav, pišóč, da je to »pod Čento, unter Tarcento« (194). Kakor se razvidi že iz konteksta, je to imé samo poljsko (Riedname). Obé besedi sta furlanski: *fòtt cènte*; poslednja pomenja v furlanščini „ograda (ogradnica, ograd)", sploh kar je kakor si bodi zaprto, potém pa tudi vrt kuhinjski in sadni (cinta, chiuso, circuito, cerchio; terreno chiuso con muri o siepi, qualsiasi altra cosa stabile o mobile che sia circondata o stretta in qualche sorta di serrame, verziere, Pirona 58 pod *cènte*). Koliko je enakih poljskih imen („pod ogrado", „pod vrtom") drugod med Slovenci! — Tudi *v pechol* (I. 9 : v meſti chi ſe clize v pechol) je po mojem mnenji treba razlagati kot poljsko imé; sicer bi bil namreč pisavec kar naravnost postavil tretji del jednoga maſa v pechol, če bi bil mislil na kraj *Pekol* (ital. Pecolle) poleg Črnjeva. Zdi se mi pak, da tudi v *pechol* ne tiči naš *pekel* (rezij. peklò : poeklö), ampak da imamo tukaj opraviti s furl. *pecòll* sommità, cima di un colle, Pirona 291. V tem mnenji me potrjuje to, da je tudi tretje poljsko imé, katero nam podaje naš rokopis (I. 18 : in crep), vzeto iz furlanščine : *crepp*, pl. *creps* coccio, greppo, greppa, Pirona 83. — Ker so vse vasi našega rokopisa soseske okoli Črnjeva, zdita se mi na nepravem mestu dvom in neodločnost, izražena v stavku „Ob Dobie (Dobbia) identisch mit dem Weiler gleichen Namens unweit von Ronchi (t. j. pri Tržiči ob južni železnici pod Gorico! Pirona 599) . . . sei, wage ich nicht zu entscheiden." Da v našem rokopisu (XIII. 2) omenjeni kraj nima s tukaj navedenim prav gotovo ničesar opraviti, to trdim, dasi boljše razlage sam ne vém. Tudi našega rokopisa *cras* (I. 11) gotovo ni „Gebirgszug nordöstl. v. S. Pietro"; kolikor vém, je *kras* med beneškimi Slovenci tudi precej razširjeno poljsko imé. — Kraja *tomic*, ako je namreč v VII. 3 besedo *iſtomic* deliti v iſ — tomic, ne vem določiti; ali ne tiči morda v ti besedi *Attimis*, ki je prav blizu Črnjeva? Kako je *Attimis* po slovensko?

O izdaji našega rokopisa sami in o njeni natančnosti ne morem govoriti, ker ne morem primerjati rokopisa z izdajo. Zanašati se moram nolens volens popolnoma na izdatelja. Všeč mi ni tó, da niso priloženi drugojezični

(latinski in italijanski) zapiski vsaj do lista 14.; dasì so slovenski samó posnetek iž njih, dalo bi se vendar ž njimi marsikaj razjasniti. Prostora bi ne bili mnogo vzeli, ker bi se bili lahko dali tiskati z manjšimi črkami. Sploh je odločno grajati, ako se v filologične namene izdajejo stari, iz drugih jezikov preloženi spomeniki brez izvirnika, dasì se je ta ohranil. Izdatelj sam je na več mestih povdaril vpliv latinskega in italijanskega jezika na naš rokopis (217, 218, 234 i. t. d.). Posebno pri osebnih in krajnih imenih so se pisavci strogo držali svojega izvirnika; saj ponavljajo celó latinske ali italijanske predloge: *Benedet ex Carniza* (VII. 1), *Maria de Luxeura* (VIII.), *mathia dal mõtana* (XI.), *Al fradagi* (XIV.) i. t. d. — Kratica, ki stojí za besedo *vilia* (XI. 2), je pač kaka številka, s katero se hoče določiti, koliko soldinov se ustanavlja za to cerkveno opravilo.

Dasì je naš rokopis v svojih treh oddelkih v primeri z ostalimi našimi spomeniki precej obširen (v Archivu obsega skoraj šest straní), vendar ni moči dobiti iž njega mnogo jezikovnega gradiva; isti izrazi in ista rekla se namreč ponavljajo v eno mér in skoraj brez vsake izpremembe (195).

Kar se tiče jezika, v katerem je pisan naš rokopis, misliti je pač najprej na narečje beneških Slovencev, kakor se govorí okrog Črnjeva, torej na narečje tersko. Da ves jezik ni enoten, pri tolikih pisavcih pač ni čuda. Oblak misli na str. 193., da jezik v prvem delu našega rokopisa (I.), dasì ga je pisal Krčan, vendar ni čakavski, ampak slovenski, ter pristavlja: „Die übrigen slovenischen Abschriften (beri Aufzeichnungen!) von verschiedenen Personen herrührend haben keine einheitliche Sprache und verrathen, *abgesehen von mehreren sprachlichen Eigenthümlichkeiten, die nur čakavisch sein können*, theilweise auch eine ungenügende Kenntnis des Slovenischen.“ Ta stavek, izvzemši kar ga je tiskano ležeče, podpišem tudi jaz, sosebno gledé pisavca VII.; kar se pak tiče čakavskih posebnosti v našem rokopisu, ne strinjam se z izdateljem. Kakó naj bi bile prišle čakavske posebnosti v naš rokopis? Drugači gotovo ne, kakor da so dotične dele rokopisa pisali rojeni Čakavci, ker nam sicer ostane nedoumno, kakó in kje naj bi se bil Slovenec ali recimo celó Furlan ali Italijan podvrgel čakavskemu vplivu. Toda poglejmo rajši, na čem je Oblak osnoval svoje mnenje!

Na strani 208. učí: „Da gegenwärtig in den venetianischen Dialekten für unbetontes ѣ ein *e* gesprochen wird, so möchte ich in den späteren Theilen des Textes die Abweichung von dem heutigen Zustande, die in dem *i* vorliegt, auf Rechnung des čakavischen Schreibers setzen, da daselbst auch andere čakavische Beeinflussung bemerkbar wird.« Torej samó »in den späteren Theilen« Oblaku *i* za nenaglašen ѣ ni po volji; zakaj ne tudi v starejšem delu, in to tem bolj, ker vemo, da je pisavec I. bil Krčan! Saj tudi ta piše *v mesti* 9, *unim umesti* 18, *vnim vmesti* 19. In vendar za-

trjuje Oblak (193), da prvi pisavec ni v svojem rokopisu zapustil čakavskih posebnosti. Koliko pisavcev nam bo še šteti za Čakavce, ako se odločimo za tó, da je *i* za nenaglašen ѣ v našem rokopisu čakavizem? Pisavec II. ima *bratignj* in *ſgorigna* t. j. z gorěnjega; pisavec VI. ima *u pjſmj*, X. *czernei*, XI. *bratij* (t. j. bratinji), *czrnei*, *fratali*, *czernuli*, *maſchi*, XII. ima *bratgeni* (t. j. brategni, bratinji), XIII. *verchi* poleg *verg* in *ſuercu*, XIV. *fradagi*. Ali moramo ta *i* res iz take dalje izvajati? V Klodičevih tekstih, obsegajočih ne celi dvé strani in pol, nahajam *vsaki* (loc. fem.), po *uodi*, tu *ni druhi kozarni*[1]) (26), *nji* (loc. sg. fem. 25), in kakó naj si razlagam *na ciest* (loc. 26), *na mest* (27) drugači, kakor da je odpal *i* takó, kakor v *stor* = stori, *povab* = povabi i. t. d.? Toisto velja o *kraj* : *par kraj* = pri kraji (8). Enkrat se nahaja celó lokal na *u*: u sončnem *blisku* (26). V nekem drugem benečanskem tekstu, ki ga je v Cigaletovi »Sloveniji« listu 40. leta 1849. napisal Ivan Obalo, nahajam: *tu cirkvi* (loc. sg.), in več lokalov na *u* : *po podu*, cje po *skednju*. V pesmi „Božime", objavljeni v Podrekovi knjigi »Slavia italiana« na str. 77., nahajam poleg oblik na *e* tudi enkrat *v nebi* in *dikleta* (*děklęte). Ako bi imel več tekstov na razpolaganje, gotovo bi našel mnogo več. In blizu beneških Slovencev, ali se nikjer ne govorí *i* za nenaglašen ѣ? V Reziji nahajam: tou *srîdi* (Opyt §. 154), *sveti materij* Cerchvè (dat., Katichizis 3), pò *Villichi* noggij (3), tou *hrazj* (4), tou *pashij* (4), tou *caritadi* (4), u *tì dolini* od solzj (4), tou *ni stalli* (6), ta par *ni caluni* (6), tou *dishrazij* (7), *justizij* (dat., 7). Oblak nam našteva v svojem prekrasnem delu „Zur Geschichte der nominalen Declination" na str. 178. še: *zimi*, *planyny*, *cesti*, *cœsty*, *cirkvi*.[2]) Tudi bližnja goriška narečja poznájo *i* za nenaglašen ѣ, in gotovo so ga imela že konci petnajstega in na početku šestnajstega stoletja. Mislim, da sta Rezija in Goriško beneškim Slovencem nekaj bliže kakor Čakavci. Torej že takó bi se *i* za nenaglašen ѣ dal dobro razložiti; vendar takega pomočka še treba ní. Stvar se dá namreč tudi iz grafike pojasniti. Kaj naj si mislimo, ako najdemo v našem rokopisu *iga* poleg *ega*, *grigura* (II) poleg *grgura* (VI) in *gregor* (VII), *michilı̃* (VIII. 5), *ſfeti* za *ſfete* (VII. 1, 2, 3, 4), *dinari* (IX), *gnigouo* (XIII. 3)? Pač to, da italijanske grafike vajen pisavec ni delal razločka med nenaglašenim *e* iz stsl. є, ѧ, rom. *e* in med nenaglašenim *e* iz ѣ. Tudi furlanščina ima *i* za *e* v nenaglašenih zlogih; da so jo dotični

[1]) Narodna etimologija za *kozarni* z naslombo na besedo *koza*.

[2]) Nedoumno mi je, kakó je mogel Oblak v tem delu na strani 181. zapisati tale stavek: »Klodič 10 führt die loc. na noze, na roce an; ich bezweifle jedoch, dass im venetian. Dialekt von St. Peter derartige Formen vorkommen würden, dieser Dialekt hat im dat. loc. nur *i* oder überhaupt keine Endung, die Gutturale gehen nur selten in Sibilanten über : v róci, gewöhnlicher noch v roki.«

pisavci morali dobro znati, pritrdil mi bo vsak, kedór le nekoliko pozna razmere beneške Slovenije. Primerjaj pisavo *grigura* s furl. *grivòr*, *griòr*, *michilĩ* iz mihelin, furl. *michilin* i. t. d. Tudi slovenske besede, ki so prešle v furlanščino, kažejo isti pojav: *cimirìche* čemerika, *pitiniz* pečenica. Naš rokopis nam na več mestih podaje tudi *e* za *i*: *gnegouech mertuech* (III.), kar se poleg mnogih oblik na *ih* ne dá razlagati drugači, kakor da je *e* stopil na mesto *i*; in kaj naj rečem o ‚*stabel* e no *mobel*' (VII. 6), stabile e mobile? Kakó so Furlani slovenščino pisali, to nam spričuje furlanski pesnik Nicolò Morlupino iz Vencona (1528—1570). Zložil je sonet ‚In laude del primo d' agosto', katerega četrta strofa se glasi:

»Ju Todeschs van chridant *doos vain is guett*,
Ju Sclaas ang loor si vuelin bischiantaa
Daitime dobra vina e poi dis pett.«

Takó pri Joppiji v spisu »Testi friulani«, izdanem v IV. zvezku Ascolijevega zbornika »Archivio glottologico italiano«, na str. 222. „Daitime dobra vina" je „Dajte mi dobra (nam. dobreha, dobraha) vina". Pa tudi poslednje besede „poi dis pett", katere je Joppi, ker jih ni tiskal ležeče, najbrž imel za furlanske, niso drugega kakor slovenski „pojdeš pit". Prosto poslovenjeno se torej zgorenja strofa glasí: Nemci vpijejo okrog *doos vain is guett*, Tudi Slovenci se hočejo nakričati „*Dajte mi dobra vina*" in „pojdeš pit". — Kaj pak vidimo iz te pisave? Furlan je ravno narobe pisal: za *i* je postavil *e*, za *e* pa *i*. V tem pa se s furlansko ortografijo naš rokopis lepó strinja. Zatorej moramo reči: *i* za nenaglašen ѣ v našem rokopisu ni čakavska posebnost; ako dotični pisavci niso takó govorili, napisali so *i* namesto *e* po vplivu furlanske grafike in fonetike. *Dr. K. Štrekelj.*

(Dalje prihodnjič.)

IV.

Il confine italiano verso l' Austria slovena, *spisal Michele Leicht*, *natisnili bratje Drucker v Veroni-Padovi 1892.*, *55 str.*, *1 lira.*

Pisatelj imenuje svojo knjižico „note" (t. j. beležke), in res obseza mnogo zgodovinskih drobtin o italijanski Furlaniji, katere je večinoma zajel iz spisov italijanskega senatorja Antonini-Pramberga. Časih pa se hudo ureže, n. pr. na str. 8., ko trdi, da je stal blizu Landrov (L' Antro) v Nadiški dolini grad »Ahrensperg«. V Kandlerjevem „Codex Dipl. Istrianus" stojí namreč pri letu 1274. regest: »Diturarus de Grifenvels espugnavit munitionem Ecclesiae Aquilejensis, que vocatur Antrum prope Ahrensperg«. Ta »Antrum« pa ni nič drugega nego Jama pod Nanosom, in Ahrensperg je napačno zapisano mesto »Adlersperg«, t. j. Postojina. V Nadiški dolini nikoli ni bilo gradú tega imena.

Pisatelj sicer poudarja, da ga ne vodijo politiške strastí (in res pušča v miru sedanje mejnike med Avstrijo in Italijo), vender ima o italijanstvu, njega starodavni kulturi in národnostnem jedinstvu prenapete ideje. Navdušenost za jedinstvó Italije ga je takó zaslepilo, da trdi, ka je bila že v prazgodovinskih časih sedanja severovzhodna meja Italije zavarovana z dvojno verigo gradišč, da so Rimljani organizovali mejno brambo, kakeršna je opisana v Justinijanovih »novelah«, in da so pozneje dali akvilejski patrijarhi pozidati trdne gradove na mestu prejšnjih gradišč. To je vse skupaj le produkt razbeljene domišljije, zakaj v prazgodovinski dôbi so stanovali Ilirci na jedni in drugi stráni sedanje avstrijsko-italijanske meje, a rimsko območje se je začenjalo šele na južni stráni Apeninov. Za cesarstva so iskali Rimljani »in Danuvio salus« in tam gôri so zidali svoje gradove, v srednjem veku pa je sezala moč koroških vojvod tudi na Furlansko, in nasprotno so imeli patrijarhi svoja posestva tudi na Goriškem in Kranjskem. Gradove na gričih ob avstrijsko-italijanski meji so zidali fevdalni gospodje s pomočjó svojih tlačanov. Ti fevdalni gospodje so bili skoro brez izjeme Nemci, gradovom so dajali nemška imena, in prazna je pisateljeva trditev, da so ta imena le prestava starejših latinskih poznamenovanj.

Furlansko ljudstvo se je pač trudilo, po svoje prirediti imena tujih graščin in jih prilagoditi romanskemu jeziku. Takó je naredilo iz Strassau »Strassoldo«, vender to ne pomeni »stare ceste«, kakor misli pisatelj, in ni bržkone v nikaki zvezi s staro rimsko cesto, ki je držala tam mimo. Iz Rabenstein so naredili Furlani „Rauenstein", in Leicht méni, da je to mesto »Rauchenstein«, in to poslednje prestava iz italijanskega »Montefumo«, dimeča gora, kakor da je tam kak ognjeník! Prav takó misli, da je Pramperg (Braunberg) nastalo iz »Brandberg«, a to poslednje da je prestava iz »Montefuoco« (že zopet vulkan!). Zucca je bržkone celó slovenskega izvira, ker so grofje tega imena res imeli čuka v grbu, a Leicht izvaja to ime od furlanskega »zuc«, it. »giogo«, t. j. sedlo, vender pozablja, da grad ni stal na sedlu, nego na griči. »Monforte« je zgolj prestava nemškega Starchemberg, Starkenberg. Iz prvotnega Scharfenberg, Schärfenberg so naredili Furlani »Soffumburgo«, Slovenci pa »Škofjibreg«, ker je bil svojina oglejskih patrijarhov. Iz tega poznamenovanja pa so poznejši Nemci skovali »Biscoffenbergh« (str. 40.).

Vender ta nemška imena pisatelj vsaj priznava, da so se res rabila o svojem času, in udati se mora celó zgodovinskí resnici, da »imajo vsi gradniki teh gradov v letih 1100.—1200. zgolj nemška imena«. Drugače pa je s slovenskimi krajevnimi imeni na Furlanskem! Teh g. Leicht kàr videti ne mara. Ali jih zatají, ali pa jih izvaja iz romanščine, n. pr. »Gradišče« od gradus, ne da bi povedal, kakšna »stopinja« naj bi to bila. Slo-

vensko ime »Beligrad« je zasuknil v bel guado, t. j. lepi brod, češ, tam blizu so brodili čez Taljament. »Pasian«, ki se imenuje v starejših listinah „Paselian", torej = Podseljan, izvaja Leicht iz „Basilian", češ, da je stal ob véliki „kraljevi" cesti; ne pomisli pa, da Bizantinci niso imeli ničesar zapovedovati v górenji Italiji. Jedino imenu »Mala Čopica« je prizanesel, češ, da si ga ne upa »decifrati«. Naše mnenje pa je, da bi bilo še marsikatero drugo slovensko ime g. Leichtu trd oreh, ko bi ga poskušal pametno razlagati iz romanščine, takó n. pr. imeni Godija in Novak, kateri navaja na str. 41. med čisto italijanskimi.

Toda še bolj nego slovenskih krajevnih imen se brani slovenskih naselbin na Furlanskem. Proti koncu knjižice pokaže namreč »vrag svoje kopito« in dá razumeti, da je čital moj spis »Slovenske naselbine na Furlanskem«, katerega je beneški rodoljub Ivan Trinko tudi prevèl na italijanski jezik. Ta spis mu ne dá mirno spati, zakaj kakó je mogoče, da bi si bili neizobraženi Slovenci pridobili kàj zgodovinskih pravic v sveti »zemlji italijanski« ! »Oni niso prišli kot národna prednja straža na Furlansko, nego kot poljedelci, da bi napolnili praznote, katere sta bili napravili vojna in kuga. Ali žàl, za njimi se je ustanovila (t. j. v Avstriji) neka zaporednost (t. j. v zvezi so z avstrijskimi Slovani), ki bi jim lahko vsaj navidezno dala značaj prednje straže, ali pred zdravim razumom in pred zgodovino se morajo razpršiti te varke in objaviti svetu, da bi molčanje ne provzročilo nevarnih nesporazumljenj. Mi mislimo, da lahko dokažemo iz zgodovine, kakó so se Slovenci vrinili v zapuščene predele in prišli v zavisnost fevdalnih gospodov in da niso prinesli s seboj nikake ustave, ki bi jih mogla razločevati od domačega, ali pa na Furlanskem udomačenega prebivalstva, da niso v nijedni dôbi imeli nikake avtonomije, nego da so se pri svojem prihodu prostovoljno podali furlanskim razmeram, katere so se sicer izpreminjale, ali ne na njih škodo, in katere so tudi priznali s plebiscitom (leta 1866). Slovence so privêdli v Italijo isti fevdalni gospodje, ki so hoteli, da dobé njim darovana, toda zapuščena zemljišča zadosti prebivalcev in da jih bodo ti obdelovali« (str. 48. in 49.).

Da bi to popolnoma dokazal, našteva g. Leicht tudi priimke beneških Slovencev, kakor se sedaj pišejo; ti so pa sevéda večinoma poitalijančeni, in človek bi mislil, da so res italijanskega debla, n. pr. »Buttera« mesto »Butara«. Žàl, povedal ni tudi, da se sedanji župan v Čedadu piše za Kukovca (Cucavar) in da v sedanji italijanski šoli učé otroke, ki se pišejo za Sokole, podpisavati svoj priimek v obliki »Saccù«. Ali nima ta oblika popolnoma laškega lica? Vidite, takó se delajo dokazi za »prostovoljno uklonitev pod italijansko kulturo« !

Za priimki obravnava g. Leicht krajevna imena v Reziji in po ostali beneški Sloveniji. Prepričan je, da so poznamenovanja: Neve (prestavljeno iz »Snežnik«), Canin (»Sivec«), Osseacco (pokvarjeno iz »Ovčjak«) i. t. d. neovržne priče za italijansko prvobitnost po teh krajih. Ime Pradielis (Pradiel, Predél) se zdí njemu »sósebno značilno za latinščino« in prav takó Cornappo (slov. »Kornahta«, primeri župno vas »Kornat« na slov. Koroškem), čegar končnica se mu zdí lingvistiška redkost, češ, da spominja furlanskega izraza appo za »vodo«. Kaj neki dokazujejo imena Monte Aperto (Ravna gora), Monte Maggiore (Velika gora), Montefoschia (Črni vrh), Forame (Jama), Clap (po italijanskem načinu zapisano mesto »Hlap«), Canaluto (Konalič) i. t. d. za prvobitnost Romanov med Julijskimi Alpami, ako so pa to le zgolj prevodi, nastali v uradih? Celó Kozica se mu zdí italijanskega izvora, češ, da prihaja od ital. besede »cosa« in da ima le slovensko končnico, in Grimacco (Grmák, Grmek) mora pričati za »avita coltura«, čeravno so isterski »jezikoslovci« (Defranceschi, Benussi i. t. d.) razglasili vsa imena na ik in ak za keltiška.

Iz vsega, kar je navêdel, sklepa torej g. Leicht (str. 52), da »koroških županij« na Furlanskem ni bilo. In vender priznava jedno stran prej, »da so cesarji vedno zmatrali Furlanijo za del Nemčije«. Mi vémo pozitivno, da je bila Furlanija izza Karla Vélikega marka koroške vojvodine, in zató se ni treba nič čuditi, ako so se tudi »Korošci« naselili na Furlanskem. Da so imeli ti „Korošci“ v Italiji tudi svoje županije in celó velike županije, to je zadostno dokazal g. odvetnik Podrecca v drugem delu svoje »Slavie italiane«: Le vicinie (soseske). Tega tudi g. Leicht ne more prezirati, ali kakó si pomaga mož iz pastí? Izvaja takó-le: »Ker ni mogoče, da bi bila takó majhna ‚peščica‘ ljudij imela kakšen vpliv, ali izvrševala kakovo oblast na Furlanskem, zató so soseske in županije, naj se nahajajo kjerkoli v Furlaniji, domačega t. j. italijanskega izvira in zató so to ustavo vzprejeli naseljeni Slovenci od prvotnih prebivalcev v gorenji Italiji«. Mi pa pravimo: Če je to res, tedaj so Slovenci že od starodavnih časov živeli na Furlanskem, zakaj soseske in županije so svojstvene edino le Slovanom. G. Leicht si pomaga napósled celó s sofizmi: »Če bi hoteli priznati te domišljene županije, morali bi tudi priznati, da Furlanija ni bila zadosti močna, ustavljati se slovenskim navalom, a vender je Slovence prisilila, da so se poitalijančili«. Mi pa vémo, da ni bilo nobene prave sile, nego da so se Slovenci pofurlanili zató, ker se prav lahko učé tujih jezikov, Furlani pa tega ne morejo. Koliko vzmore posilno učenje drugemu jeziku, tudi takšna sila, kakeršno dejanski rabi sedanja italijanska vlada (národnostni boji so se začeli šele v našem stoletji in bodo potihnili, kakor hitro stopi socijalno vprašanje v prvo vrsto), to se najbolje

vidi pri ohranjenih beneških Slovencih, ki ne kažejo posebnega veselja, da bi se pofurlanili. Tudi te resnice ne more utajiti gosp. Leicht, vender pa méni, da to ne govorí proti njemu, češ: saj so bili Furlani vender zadosti močni, da so pregnali Slovence iz ravnine!

G. Leicht torej najprej zanikuje, da bi bili kdàj Slovenci v večjem številu stanovali na Furlanskem, in dokazuje iz zgodovine in iz krajevnih imen, da jih tam dôli prav za prav niti ni bilo »še sence ne« (str. 54), vender pa se končno ponosno bahá, kakó so jih Furlani »pohrustali«. In da tudi slovenskih županij ni bilo nikjer na Furlanskem, to dokazuje po njega mnenji nekov popis vasij, ki so leta 1718. (čujte!) pripadale »gastaldiji« (okrajnemu sodišču) v Čedadu. Iz tega popisa se vidi, da sta tudi slovenski županiji ob Nadiži in Kozici pripadali sodišču čedadskemu. Ali je to kàj čudnega? Ali si ni beneška republika, kateri sta pripadali omenjeni županiji, prisvajala vsega civilnega in kriminalnega sodstva po vseh svojih raztresenih posestvih? Kdor ima moč, ima tudi pravico, in zató so morali trpeti tudi beneški Slovenci, da so jih sodili v Čedadu, nikar da bi pri domačih županih iskali svojega zadostila, kar bi bilo vsekakor pametneje in ceneje.

Iz kratka: g. Leichtu se ni prav nič posrečil dokaz, da na Furlanskem ni bilo slovenskih naselbin in županij, in najsi ga morda to peče, vender bodo razboriti ljudje verovali in trdili, da je »avità coltura« na Furlanskem še jako mlada! *S. R.*

LISTEK.

Obrtno knjigovodstvo. Poročali smo že v poslednji številki, da je izšla v zalogi D. Hribarja nova knjiga za obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah, katero je spisal g. *dr. Tomaž Romih*, meščanske in obrtno-nadaljevalne šole učitelj v Krškem. Gospod pisatelj pravi v predgovoru, da je sestavil svojo knjigo po Gruberjevi nemški knjigi; vender pa »Obrtno knjigovodstvo« ni zgolj prevod, nego obravnava zlasti poglavje o menicah dôkaj natančneje od nemške knjige. Radi pritegnemo g. pisatelju, da je vsekakor želeti, ako se tudi širše občinstvo seznani z bistvom meničnega prometa, sosebno ker ga je mnogo pri naših posojilnicah, in takisto mu potrdimo, da je razvrstil svojo tvarino vseskozi pregledno in umevno. Izrazi so do malega pogojeni prav srečno, nečejo pa nam prijati skovanke kakor hrbtoprepisnik za indosanta, ali nahrbtozapisanec za indosatarja i. t. d. — takih terminov, običnih v vseh jezikih, pač ne kaže prevajati! Gospod pisatelj pojasnjuje menična opravila na konkretnih slučajih in se povsod drží istega poslovnega dogodka; mimo tega je v tekst vtisnjenih 39 meničnih obrazcev, takó da bode poglavje o menicah dobro ustrezalo i šolskemu pouku i potrebam obrtnega stanú. — Razmerno dobro je sestavljen tudi nastopni oddelek o jednostavnem ali obrtnem knjigovodstvu, ki navaja poleg temeljnih pojmov vse bistvene in pomožne knjige ter

obseza tudi dva poslovna vzgleda, v dodatku pa jako umestna pojasnila, kakó je nalagati denar, kakó preračunjati vrednostne popirje in končno, kakó je dobavljati denar.

Težišča vsi knjigi je pač iskati v poglavji o obrtnem knjigovodstvu, toda prav to poglavje nam ugaja najmenj. Prvič nas motijo obile tiskovne hibe, ki bi se res nekoliko dale opravičiti s tem, da se knjiga ni tiskala na bivališči pisateljevem, bolj še pa nas motijo stvarne hibe, katere bi nikakor ne smele biti v knjigi, namenjeni preprostim rokodelskim učencem, najmenj pa v knjigovodstvu, kjer bi se moralo vse ujemati do zadnje pičice! Z nastopnimi vrstami hočemo prijazno opozoriti na nekatere stvari, ki se morajo vsekakor odpraviti, oziroma popraviti v eventuvalni drugi izdaji.

Na str. 78. sta poleg drugih zapisana ta-le poslovna dogodka, da bi se vknjižila v blagajniško knjigo:

»Dné 3. januarja prodam S. Gorišku tukaj 2 tucata robcev à 2·15 gld. — Dné 4. januarja prodam B. Raiču: 2 namizna prta à 3·75 gld., 1 tucat majhnih serviet à 2·60.« — Ta dva dogodka sta na str. 79. oziroma na str. 80. vknjižena takó, kakor bi bil S. Gorišek prejel vse to blagó, kar ga je tukaj navedenega, Raič pa nì prtov nì serviet; pač pa so pri Raiči vknjiženi 4 *m* suknà à 6·20, o katerih ni na str. 78. omenjenega ničesar. — Na str. 78. čitamo dalje ta-le dogodek: »Dné 19. januarja plačam krojaču A. Tlapaku njegov račun z dne 9. I. 19·50 gld.« Ta dogodek je v blagajniški knjigi vknjižen dné *10.* januarja in sicer z *10* gld. *50* kr., kar je sevéda neprijetna tiskovna hiba. — Dogodek, ki se nahaja na str. 78.: »Dné 15. januarja kupim od Gregoriča 115 litrov vina à 20 kr.«, pa niti vknjižen ni! —

Na str. 86. in 87. stojí v pojasnilu: »Gornik v Mariboru nam je poslal blagó dné 5. I., 10. III. in 15. V.« Dejanski pa so ti dogodki vknjiženi dné 5. I., dné *12*. III. in dné *20*. V.

Pri praktičnem vzgledu štev. I. na stráni 91. je naveden dné 1. meseca junija ta-le dogodek: »Plačam najemnine za mesec julij (prav ju*n*ij) 15·— gld.« Teh 15 gld. ni vknjiženih nì v folijirani nì v paginirani blagajniški knjigi. — Dné 6. junija je bilo treba vknjižiti tudi ta dogodka: »Plačam pomočniku 8 gld. zaslužene tednine« in potem: »Gospodu vikarju Ivanu Knavsu pošljem račun za 9·50 gld., katero vsoto poravna takoj.« Prav nobenega vzroka ne vidimo, zakaj se je ónih 9·50 gld., katere je plačal Knavs, vknjižilo pred tednino pomočnikovo. — Dogodek dné 12. junija: »Popravim pri hiši gospé Hočevarjeve št. 67. žlebove . . . delo računam 2·50 gld.« Zakaj sta vknjižena namesto 2·50 gld. samó 2 gld.? — Pri tem praktičnem vzgledu čitamo v blagajniški knjigi dné 30. junija, da se plača davka gld. 8·50; ta znesek pa niti ni naveden v poslovnem načrtu na str. 94.! Omeniti je treba še nekaterih važnejših tiskovnih pogreškov. Dné 15. junija se plača račun, ki je vknjižen v glavni knjigi šele dné 17. junija; dné 20. junija je iztržek vknjižen z 28·45 gld. namesto z 28·*40* gld.; dogodek dné 23. junija je v glavni knjigi vknjižen, kakor da se je zvršil šele dné 27. junija. Pri računu dr. Mencingerja na stráni 103. stoj med sklepnima črtama gld. 33·50 in ne gld. 18·50.

Marsikaj se je vrinilo tudi pri drugem praktičnem vzgledu na str. 137: Dné 3. januarja oddá strugar 12 stolovih nog à 0·50 gld.; v kupovniku so te noge zaračunjane po 0·5*2* gld., dočim beremo v blagajniški knjigi, da so se plačale po 0·5*0* gld. — Dogodek dné 14. I.: »Prodam eskomptni banki potezko na S. Kneza s 6% diskontom.« Kakó je vknjižen ta dogodek? Dočim stojí v dospetni knjigi res 324·90 gld., zaračunjalo se je v blagajniški knjigi 267·90 gld., menj 6% za 87 dnij! — Dné 23. I.. »Fran Perušek tukaj plača na obračun 25·— gld.« Ta znesek se ni vknjižil v glavni knjigi, zató je sevéda pogrešek tudi pri sklepni inventuri, kjer terjatve ne znašajo 189 gld.,

nego samó 164 gld. — Pri dogodku dné 26. I. se je v načrtu pozabilo pristaviti, da je treba oddajo naročene omare zabeležiti tudi v naročilno knjigo. — Dné 31. I. »Od S. Gregorčiča, trgovca z železnino, prejel sem v teku januarja različno železnino. Račun znaša 38·50 gld., katerega bodem poravnal koncem marca«. Namesto tega zneska se je vknjižilo v dnevniški knjigi *28*·50 gld., v glavni knjigi pa *25*·50 gld. — Velika hiba je na str. 146. Gotovine izkazuje namreč inventar na 144. str. 315·60 gld., v blagajniško knjigo pa je prepisanih 366·50 gld.; bržkone je g. pisatelj v naglici pogledal v inventuro na drugo vrsto, kjer se je res pri aktivnem imenji za opravo in orodje računjalo 366·50 gld. Zatô sevéda tudi dobiček koncem meseca ni izračunjan prav. — Pri sklepni inventuri se je takisto pripetila neprijetna pomota, zakaj pri dolgovih je zaračunjana vsota gld. 38·50 (ne 28·50, kakor vidimo ondu) H. Štancerju, kateri niti nima računa v glavni knjigi, dočim se mora zaračunjati S. Gregorčiču. —

Jezik v knjigi je dosti dober, dasi bi bilo po nekod želeti točnejšega izražanja, zlasti gledé na učence, katerim je namenjena. Po zunanji obliki je »Obrtno knjigovodstvo« lično in Hribarjevi tiskarni vsekakor na čast. G. dr. Romih je s svojim delom ustregel čutni potrebi naših obrtnikov in obrtnih učnih zavodov, in zató je res upati dobrega uspeha, ako se popravijo óni nedostatki, katerih se nam je zdelo potrebno omeniti.

A. Funtek.

Osnovni nauki iz fizike in kemije za ljudske in meščanske šole. V treh oddelkih. Na podlagi učnih načrtov za osmorazredne ljudske šole na Kranjskem od dné 25. septembra 1886. l. spisal *Andrej Senekovič*, c. k. gimn. ravnatelj. I. del. V berilo je vtisnenih 52 slik. Cena vezani knjigi 60 kr. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1892. — O tej lepi šolski knjigi nam je spisal g. prof. *M. Cilenšek* natančnejšo oceno, katero pa smo morali odložiti za prihodnjo številko.

Mlinarjev Janez slovenski junak ali vplemenitba Teharjanov. Spisal po narodni pripovedki iz srede petnajstega stoletja *F. Kočevar*. Drugi popravljeni in predelani natis. V Celji 1892. Izdal, tiskal in založil D. Hribar. 150. str. Cena 40 kr., po pošti 10 kr. več. — Prav je, da se je priredila nova izdaja Kočevarjeve povesti, katere že nikjer ni bilo dobiti v knjigotrštvu, in takisto je prav, da se je iztrebila óna neužitna zmes štajersko-hrvaškega narečja, v katerem je izšla leta 1859. prva izdaja. Toda v »popravljenem in predelanem« natisku bi bilo vsekakor treba nekoliko več pile, zakaj slovniških in stilistiških hib je tudi v novi izdaji več nego dovòlj. — Zunanja oblika knjigi je lična in ukusna.

Národna biblioteka. Prejeli smo 39. in 40. zvezek »Narodne biblioteke«, katero izdaja g. Krajec v Novem Mestu. V 39. zvezku je priobčena povest »Solnce in senca«, preprostemu ljudstvu v poduk in zabavo spisal *J. Bedének*, v 40. zvezku pa »Svitoslav«, povest za slovensko ljudstvo, spisal *Vonomir Križan*. — Vsebina prve povesti je ta-le: Potegunovega Janeza zapró, ker je baje pri fantovskem poboji zabodel Gostovega Pavleta. Prisodijo mu petletno ječo, v kateri pa od žalosti umrè. Po njega smrti šele se zvé, da je nekdo drug zaklal ónega Pavleta. Dočim je Janez zaprt, shajajo se v vasi vaščani na različne pomenke, kjer zlasti besedujejo Drobnjavov Tomaž, Frjanov Janez, nekov gostač, stari Lokar in málinarica Glavarica. Ti ljudje so strahovito modri in učeni; iz večine govoré o prikazih na nebu, kakó je na meseci, zakaj ondu ni ljudij in živalij, koliko Šmarnih gor bi bilo treba postaviti drugo na drugo, da bi napósled sezale do meseca i. t. d.; Drobnjavov Tomaž razklada svojim poslušalcem, ki ga sevéda vsi prav dobro umejo, kdaj je mesec v prizemnosti, kdaj v odzemnosti, pripoveduje o njega izpreminih in Bog vé o čem še — iz kratka: časih se ti res zdi, kakor bi bil hotel gosp. pisatelj spisati nekakšno — zvezdoslovje, čegar nauki pa se kàj čudno slišijo iz

preprostih kmetskih ust! Zakaj je povesti naslov baš »Solnce in senca«, zveš šele iz zadnjega stavka: »Tako je življenje v naši vasi na solnčni in senčni strani.« Mi nismo zapazili nì te nì druge. — Kaj je vsebina Križanove povesti, to je težko povedati. Čudovito drzno postavlja in prestavlja pisatelj svoje medle osebe prav kakor možice in púnice kje v marijonetskem gledališči za otroke, in ko prebereš knjigo sam ne véš, kaj si bral; drugič brati se ti pa izvestno ne poljubi. — Gledé na to, kar smo omenili, zadnjih dveh zvezkov »Narodne biblioteke« pač ne moremo posebno hvaliti.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko imajo v drugem svojem letniku nastopno vsebino: Zgodovinski pobirki iz loškega okraja, spisal *dr. Fr. Kos.* — Drobtinice iz furlanskih arhivov, nabral *Anton Koblar.* — K zgodovini novomeški v 18. veku, spisal *Jos. Apih.* — Kopitar in Ranke, spisal *Anton Kaspret.* — Pasijonske igre na Kranjskem, spisal *Anton Koblar.* — Sv. Križ vipavski, spisal *S. Rutar.* — Mali zapiski: Odkod pride ime Vôklo (Hülben)? Spisal *A. Koblar.* O zidanju crngróbske cerkve, spisal *A. Koblar.* Kraški podložniki rožáškega samostana leta 1060., spisal *M. Sila.* Donesek slovenski slovstveni zgodovini 18. veka, spisal *J. V.* — Nemške »Mittheilungen« so kakor lani razdeljene v zgodovinski in prirodoznanski del ter prinašajo mimo društvenih stvarij te-le razprave: Krain und das Küstenland zu Beginne des österreichischen Erbfolgekrieges. Von *Julius Wallner.* — Der Grabstein der Herzogin Viridis in Sittich. Von *K. Črnologar.* — Zur Schiffahrt auf der Laibach. Von *Simon Rutar.* — Wirtschaftliche Verhältnisse und Hausordnung der Karthause Freudenthal im Jahre 1659. Von *Julius Wallner.* — V dodatku: Glossarienfragmente des städtischen Archivs zu Laibach. Von *Josef Šorn.* — V prirodoznanskem delu završuje *prof. W. Voss* svojo razpravo »Mycologia Carniolica«, *prof. Ferdinand Seidl* pa nadaljuje razpravo »Das Klima von Krain.« — O vseh treh knjigah priobčimo še obširnejše poročilo.

Zbirka národnih pripovedek za mladino. Spisal *J. P. Planinski.* — Nedavno sta izšla pri J. Giontiniji v Ljubljani dva lična zvezka, ki podajata vsega skupaj 28 pripovedek za mladino. Vsak zvezek ima na zavitku barvano podobo. Pripovedke se beró gladko in lepo, vsebina je otrokom primerna. Cena zvezku 20 kr.

»Bibliographische Uebersicht über die slavische Philologie.« *Dr. Fr. Pastrnek,* privatni docent slovanske filologije na dunajskem vseučilišči, spisal je pod tem naslovom obsežno knjigo, v kateri podaja točen pregled del, razprav in doneskov o slovanski filologiji od leta 1876. do leta 1890./91. G. *dr. K. Štrekelj* nam je za prihodnjo številko spisal nadrobnejše poročilo o tej važni knjigi.

Obči zbor »Pisateljskega podpornega društva« je bil dné 19. m. m. Tajnik prof. *S. Rutar* je poročal o društvenem delovanji leta 1891. in omenil, da je društvo v minulem letu zlasti marljivo nabiralo darove za Prešérnov spomeník. (Dotični izkazi so se priobčevali v našem listu). — Odbor se je razgovarjal o novi izdaji Prešérnovih poezij, ker je prejel mnogo pozivov, sosebno od darovateljev za spomeník, naj bi se priredila dostojna izdaja; ker pa izidejo Prešérnove poezije po izvestji prof. Levca še letos pri Bambergu v Ljubljani, zató se odbor ni dalje bavil s tem vprašanjem. — Društvo je odkrilo dné 12. julija spominsko pločo dr. Janezu Bleiweisu, udeležilo se tudi Potočnikove slavnosti v Šent Vidu nad Ljubljano; h Gajevi slavnosti v Krapini pa se je moral, žal, poslati samó telegram. — V minulem letu sta se podpirala dva slovenska pisatelja. — Umrli so: Radivoj Poznik, dr. Fr. Gross, Jakop Lukman in Ivan Železnikar, ki sicer ni bil društvenik, vender pa kot pisatelj zaslužuje, da mu ohranimo časten spomin. — Zbor zakliče pokojnikom »Večnaja pamjat!«

Blagajnik *A. Funtek* je poročal o dohodkih in troških minulega leta. Dohodki so znašali vsega skupaj gld. 193·94, troški pa gld. 150·20; torej je bilo dné 1. prosinca t. l. v blagajnici gld. 43·74. Da so se pokrili troški za Bleiweisovo slavnost, treba je bilo vzeti iz hranilnice gld. 102·93. Vse društveno imenje je znašalo dné 31. grudna 1891. leta gld. 1182·67. — Zbor je izrekel zahvalo gg. V. Čamerniku in F. Zupančiču, ker sta izvršila mnogo del pri Bleiweisovi slavnosti brezplačno. — Po nasvetu računskega pregledovalca g. *A. Svetka*, ki je našel knjige v popolnem redu, dal je obči zbor odboru absolutorij, in nató so se izvolili v novi odbor ti-le gospodje: *dr. Jožef Vošnjak* (predsednik), *V. Bežek*, *A. Funtek*, *Fr. Levec*, *Fr. Orožen*, *R. Perušek* in *S. Rutar*.

Pri posamičnih nasvetih je predlagal g. dr. Vošnjak, naj bi se letos vzidala spominska ploča pisatelju Ciglerju, ki se je pred sto leti porodil v Vodmatu. Vrbanu Jarniku pač sedaj še ne kaže vzidati spominske ploče, nego počakati bi bilo, da se dozida železnica po ziljski dolini, ker je sicer potovanje v Štebenj pretežavno. Po nasvetu članov gg. *A. Zagorjana* in *J. Nollija* sklene obči zbor, naj »Pisateljsko društvo« samó izproži misel, da bi se vzidala Ciglerju spominska ploča, in naj dotičnemu odboru v obče obeta moralno podporo, sámo pa naj ne prireja ničesar, ker zanimanje za takšne slavnosti ni več veliko, kakor se je videlo celó pri Bleiweisovi slavnosti. — Končno se ukrene v zimskem času zopet oživiti zabavne večere z običnimi berili, ker mora društvo vender kàj podajati svojim članom; gg. pisatelji naj se povabijo, da bi čitali na društvenih večerih. — Potem se zborovanje sklene.

Obči zbor »Dramatičnega društva« v Ljubljani. Dné 21. m. m. je imelo „Dramatično društvo" svoj obči zbor. Otvoril ga je predsednik g. dr. Ivan Tavčar s primernim nagovorom ter je predlagal, naj se izreče zahvala deželnemu zboru kranjskemu in občinskemu svetu ljubljanskemu za podpore. Nato je poročal društveni tajnik g. Anton Trstenjak o društvenem delovanji za dôbo 1891./92. Omenil je najprej, da je „Dramatično društvo" z letošnjim letom završilo petindvajseto leto svojega obstoja in delovanja in da se prihodnja dôba pričnè v novem deželnem gledališči. V vsi petindvajsetletni dôbi je izdalo 57 zvezkov „Slovenske Talije" in priredilo 477 gledaliških predstav. Letošnje leto je priredilo „Dramatično društvo" 37 predstav, torej največ, kar obstoji slovensko gledališče. Od 37 predstav je bilo 11 opernih, oziroma operetnih predstav, ostalih 26 predstav pa spada na dramatične predstave. Uprizorilo se je vsega vkupe 47 iger, oziroma oper in operet, med njimi 15 premijer, in sicer: 1 opereta, 3 opere in 11 dramatičnih iger. Od teh 11 iger so bili trije jednodejanjci, ostalih 8 pa so bile igre v več nego jednem dejanji. Od 11 dramatičnih premijer je bil samó jeden jednodejanjec slovenskega izvora, vse ostale so bile preloge iz drugih jezikov.

Stalno za vse leto sta bila angažovana režisêr in kapelnik; za gledališko dôbo pa 5 igralcev, 5 igralk in 1 operni pevec. Pri drami je sodelovalo še mnogo drugih mladih močij; komparzerijo pa so sestavljali iz večine učenci dramatične šole.

Pri operi, oziroma opereti sta sodelovali gospá Milka Gerbičeva, gospodičini Daneševa in Nigrinova in gospoda Fran Bučar in Avgust Stamcar. Nadalje je imelo društvo za operete stalen mešan zbor, v katerem je bilo 11 dam in 14 gospodov. Moški zbor so sestavljali iz večine vrli člani „Slavca", in sploh se mora priznati, da je skupni zbor pod trudoljubivim in spretnim vodstvom društvenega kapelnika g. Frana Grbiča z lepim uspehom izvrševal svojo težko nalogo.

Društvo je skrbelo za repertoar za prihodnjo dôbo 1892./93. ter ima pripravljenih, t. j. izvirnih, oziroma preloženih iger do 20. Pripravljeni ima tudi 2 novi operi in 1 izvorno spevoigro (Teharski plemiči). Ostala dela pridejo koj v delo. Za dobavo

garderobe se je storilo, kar je treba, in se je letos meseca aprila o ugodni priliki kupilo za gld. 200·— jako lepe garderobe, ki je brez dvojbe še trikrat toliko vredna.

Tudi letošnje leto se je vzdržavala dramatična šola, katera pa še vedno ni osnovana na taki podlagi, da bi nam iz te šole prihajalo potrebno število mladih igralnih močij. V letošnjem tečaji se je zglasilo koj nad 30 mladih dam in gospodov. Nekateri so se vpisali izključno v dramatično šolo, drugi pa, zlasti dame, pristopile so le pevskemu zboru. Uspeh dramatične šole je bil, da jih je nekaj précej izstopilo, nekaj se jih je usposobilo za epizodiste; ostali so sestavljali komparzerijo. Lep uspeh je bil z damami pri zboru. Vse so se pokazale kot jako dobre pevke.

Na našem odru se je poleg slovenskega govorilo, oziroma pelo v hrvaškem in češkem jeziku. Pelo se je popolnoma pravilno, ker so pevci in pevke zmožni teh slovanskih jezikov. Društvo je v prijateljski zvezi z intendancijo deželnega gledališča v Zagrebu in z ravnateljstvom Narodnega divadla v Pragi. Od tu je dobivalo naše društvo ves materijal gotov in brezplačno na posodo. — Na predlog tajnikov je izrekel obči zbor iskreno zahvalo ravnatelju „Narodnega divadla" g. Fr. Šubertu in intendanciji deželnega gledališča v Zagrebu. Jednaka zahvala se je izrekla češkim pisateljem, kateri so nam dovolili, da so se njih dela preložila na slovenski jezik ter da so se predstavljala na našem odru brez vsake odškodnine, t. j. brez nagrade in tantijém. S tem činom so zasvedočili češki pisatelji pravo češko-slovensko vzajemnost. — Nadalje je obči zbor izrekel zahvalo virtuvozu g. Karolu Hoffmeistru, potem žurnalistiki in je simpatično pozdravil našega gledališkega in strojnega mojstra Alojzija Bittnerja.

Nova pravila, odobrena na zadnjem občem zboru, potrdila je visoka c. k. deželna vlada z razpisom z dné 3. junija 1891. leta, št. 6312.

Za leto 1891. so dobili člani 57. zvezek „Slovenske Talije", v katerem zvezku je natisnjena národna igra: „Revček Andrejček".

Za leto 1861. je imelo društvo podpore: 1) od dežele kranjske gld. 3000·—, 2) od občinskega sveta ljubljanskega gld. 500·—. Vzorni rodoljub g. Fran Kotnik nam je volil lepo vsoto gld. 1000·—. Fran Kotnik je umrl dné 2. avgusta 1891. leta, in materi blagega pokojnika se je svoječasno izrekla najtoplejša zahvala.

V minulem društvenem letu je posegla smrt neusmiljeno v vrsto članov; zahtevala pa je tudi žrtve na polji naše dramatične književnosti. Umrli so namreč: Fran Kotnik dné 2. avgusta 1891. leta; konservatorist Josip Pajsar, dné 22. oktobra 1891. leta v 26. letu svoje dôbe; Vojteh Valenta dné 19. decembra 1891. leta, ki je bil pevec, igralec, pevovodja in odbornik „Dramatičnega društva"; Ivan Železnikar dné 26. januvarja 1892. leta, pisatelj in odbornik; dramatični pesnik Fran Cegnar dné 14. februvarja 1892. leta v Trstu; komik našega društva in odbornik Peregrin Kajzel dné 22. februvarja 1892. leta. Nadalje so nam umrli člani: Metod Pirc (21. dec. 1891); Radivoj Poznik (19. dec. 1891); Jakop Luckman (14. feb. 1892) in Anton Knez (30. marca 1892). O vseh teh pisateljih in rodoljubih je podal tajnik kratke nekrologe in jim je zaklical: Večnaja pamjat, čemur je pritrdil obči zbor, vstavši s sedežev.

Odbor je zdušno skrbel o tem, da častno nastopi v novem deželnem gledališči. Bil je povabljen od velecenjenega gospoda deželnega glavarja kranjskega, da se udeleži posvetovanja pri deželnem odboru radi oddaje novega deželnega gledališča. V to posvetovanje je poslalo „Dramatično društvo" dva zastopnika: dr. Valentina Krisperja in Antona Trstenjaka. Na podlagi teh posvetovanj se je dognalo to-le: Kakor znano, prirejale se bodo v novem deželnem gledališči slovenske in nemške predstave. Da bi se zopet ne uvele stare neugodnosti, ki so vladale gledé lož v starem deželnem

gledališči, sklenilo se je, da se lože oddadó posebe za slovenske in posebe za nemške predstave. Takó dobode „Dramatično društvo" lože záse posebe, in naše lože se bodo oddajale pótem dražbe. S tem se je popolnoma ustreglo slovenskemu občinstvu, katero je želelo biti popolnoma ločeno od nemških predstav.

V novem deželnem gledališči bode igralo naše društvo po dvakrat na teden. Ob katerih dnevih, to še ni popolnoma dognano. Za sedaj se je ukrenilo le toliko, da je vsaka druga nedelja slovenska; prazniki so se pustili in suspensu. Vender bode treba skrbeti za to, da se prazniki prihranijo slovenskemu občinstvu. Ker se bode v prihodnji gledališki dôbi igralo še jedenkrat toliko kakor do sedaj, treba bode skrbeti za obširnejši repertoar in treba bode pomnožiti igralno osebje pri drami in pevsko osebje pri opereti. Jako mnogo pridobí naša opereta, oziroma opera s tem, da nam je obljubil sodelovati naš dični baritonist g. Josip Nolli in da nam ostaneta zvesti vrli pevki gospa M. Grbičeva in gospodičina Lujiza Daneševa, ki sta velika podpora slovenski opereti in sta jo prav za prav do sedaj vzdrževali.

Dramatično društvo si je izposlovalo prvi gledališki dan, to je dan slovesne otvoritve. —

S tem je završil tajnik svoje izvestje in se je končno še spominjal novega deželnega gledališča, v katerem naj bi „Dramatično društvo" nadaljevalo započeto delo, Bog daj, dôkaj uspešneje. Dva sina bratskega nam naroda češkega, deželni inženér Vl. Hraský in arhitekt Ant. Hrubý, katerima je dežela izročila stavbo, skoro bodeta na konci svojega dela. Pred jesenjo bodemo otvorili novo deželno gledališče in začeli v njem novo dôbo. Vsakega iskrenega Slovenca prešinja v tem trenutku želja, da bi se z novo dôbo res pričela tudi nova dôba v zgodovini slovenske dramatične umetnosti — dôba novega sijaja in nove slave slovenskega imena! (Konec prihodnjič.)

Odlikovanje slovenskega skladatelja. Naš sotrudnik, gospod *Danilo Fajgelj*, nadučitelj v Srpenici na Primorskem, prejel je nedavno od naučnega ministerstva umetniški štipendij, in sicer za svoje skladbe, o katerih se je sloveči dunajski kritik prof. Hanslik izrekel takó-le: »Das Bestreben, leicht und gefällig zu schreiben, liegt dem Componisten ferne. Vielmehr zeichnen sich seine Werke durch eine strenge aber stets gediegene Contrapunktik aus, besonders da sie bei aller Einfachheit von sauberer Arbeit sind und zuweilen an vielen Stellen grossartig und stilvoll gehen. Da ich objectiv zu beurtheilen gewohnt bin, so werden die Werke des wunderbaren Autodidakten Fajgelj meinerseits warm befürwortet.« — Gospodu Fajglju čestitamo za to priznanje!

X. izkaz darov za Prešérnov spomenik.	Prenesek . gld.	719·39
Dr. Jožef Vošnjak, deželni odbornik v Ljubljani (od podpisanih gld 50·—) zopet	„	10·—
Slovenski gimnazijci in obrtni učenci v Gradci	„	2·—
Ant. Julij Šušteršič, farmacevt v Gradci	„	1·—
Maks Josin, učitelj v Ljubljani	„	1·—
Dr. Jernej Zupanec, c. kr. notar v Ljubljani (od podpisanih gld. 50·—) zopet	„	20·—
	Skupaj . gld.	753·39

Osebne novice. Č. g. *A. Aškerc* je imenovan za provizorja v svojem rojstvenem kraji v Sv. Marjeti pri Rimskih Toplicah. — G. *Fr. Bučar*, operni pevec in režisêr slovenskega gledališča, angažiral se je za leto dnij kot liriški tenor na mestnem gledališči v Požunu. — G. vladni svetovalec *A. Globočnik pl. Sorodolski* je iz nova potrjen za pet let kot konservator v stvaréh tretje sekcije v vojvodini Kranjski. — G. *dr. V. Oblak* bode potoval po dalmatinskih in kvarnerskih otokih, da prouči ondotno čakavščino. —

G. *dr. Jožef Rakež* se je naselil kot zdravnik v Velikovci. — Operni pevec g. *Jožef Tertnik* je sklenil pogodbo z dvornim gledališčem v Mannheimu za štiri leta. Njega podpornik grof Esterhazy je plačal potrebno vsoto, da se je razveljavila prejšnja njegova pogodba z gledališčem v Bremenu. — Skladatelj g. *Hr. Volarič* je iz Kozane premeščen v Devin. — Skladatelja g. *Ivana pl. Zajca* je imenovalo mesto Karlovec zaradi njega zaslug za hrvaško in jugoslovansko glasbo v obče svojim častnim članom.

»Kratkij obzor slovênskoj literatury« na vseučilišči v — Harkovu. Slovenci nismo vajeni, da bi se zgodovina naše književnosti predavala na vseučiliščih. Zanimalo bode po takem naše rojake, da se je slišal vsaj »kratek pregled« našega duševnega delovanja, ne sicer v Avstriji, ali na Ruskem. Iz prijateljskega pisma posnemljemo, da si je 5/17. marca t. l. v Harkovu izbral ta predmet za predavanje na poskušnjo izvrsten ruski slavist, *Boris M. Ljapunóv;* imel je prav lep uspeh in je sedaj že docent omenjenega vseučilišča. —*r*—

Zanimljive številke iz dvojezične dežele. Deželni zbor gališki je v tem letu razdal rusinskim zavodom te-le podpore: Za izdajo rusinskih šolskih knjig 4.200 gld., časopisu »Učytel« 500 gld., časopisu »Poslannyk« 400 gld., časopisu »Dzvinok« (za otroke) 100 gld., »Historični biblioteki« 500 gld., društvu »Prošvita« (podobno našemu Mohorjevemu) 1.500., rusinskemu gledališču 7.250 gld., pevskemu društvu »Bojan« 200 gld., in še raznim drugim društvom, med njimi akademičnim in rokodelskemu »Zorja«. Podobnih številk bi se dalo nabrati tudi drugje. Kaj se pa stori v naših dvojezičnih deželah za duševne potrebe slovenskega národa? Ponosni Nemci se ne sramujejo pobirati naših siromaških grošev záse, na nas pa niti ne mislijo. Sicer pa moramo biti pravični in priznati, da jim mi dajemo tudi malo prilike, naj pokažejo, kakó bi ravnali z našimi prošnjami. Naša politika je večkrat deklamatorična in preteoretična. Res je pri nas še ta križ, da smo strašno razkosani, toda vsaj v štajerskem in goriškem deželnem zboru bi se moralo poskušati, da se kàj več priborí na korist duševnih potreb našega národa. Razven domačih društev naj bi se oglašala tudi ona, ki delujejo za vse Slovence. Očitanju, da se denar ne bode pošiljal v druge dežele, lahko se izogne s tem, da se ustanové primerne podružnice. Naše dramatično društvo n. pr. mora vender delovati na to, da nam ustvari vsaj jedno dobro slovensko gledališko družbo, ki bode nastopala tudi v drugih mestih in sicer ne samó na Kranjskem!

—*r*—

Spomenik Radeckega na Dunaji so kàr najslovesneje odkrili dné 24. malega travna. Postavljen je na trgu »Am Hof« z licem proti kreditnemu zavodu in kaže Radeckega visoko na konji, kakó drží z levico za uzde, desnico pa dviga, kakor bi dajal povelja. Na podnožka sprednji stráni plove bronast dvoglavni orel, in nad njim se čita v zlatih črkah Grillparzerjev stih: »In deinem Lager ist Oesterreich.« Na podnožka desni stráni je bronast relief, kažoč Radeckega v vojnem svetu z generali Hess, Schönhals, d'Aspre, Wratislaw in Thurn, na levi stráni pa je vpodobljen prizor z dné 12. sušca 1849. leta, ko vojaki po proglašenem premirji navdušeno pozdravljajo svojega »očeta«. Na zadnji stráni, proti poslopju državnega vojnega ministerstva, bere se nemški napis: »Feldmaršal grof Radecky, porojen dné 2. listopada 1766. leta, umrl dné 5. prosinca 1858. leta.« — Spomenik je zvršil prof. *Gašper* vitez pl. *Zumbusch*, arhitektonsko zgradbo pa po njega načrtu arhitekt prof. *Jurij Niemann*. Kip s konjem, ornamentne nadrobnosti in verige okolo spomenika je vlila delavnica kiparja, cesarskega svetovalca in profesorja *Fr. Pönningerja*. Ves spomenik meri 10·4 *m*, kip s konjem sam 5·48 *m*.

Iz pariškega »Salona«. Gospodičina Ivana Kobilca je kakor lani razstavila v »Salonu« na Champs de Mars dve sliki, o katerih so poročali francoski in drugi listi jako laskavo. Jedna teh slik kaže dva igrajoča otroka in je slika v »plein-airu«, druga

pa je duhovita studija, ženski portret, kjer so zlasti oči prekrasne. — Vlaho Bukovac, znameniti slikar hrvaški, razstavil je sliko, katero kritika jako hvali. — Izmed čeških slikarjev sta se udeležila razstave: Vaclav Brožik, ki je razstavil dve sliki (»Bretonski otroci v gozdu« in »Pomlad«) in Ribař; izmed poljskih umetnikov pa so razstavili slike: Miecislav Reyzner (»Pri večernicah«), Marija Podlewska (»Sirota«), Aksentowicz in Menzina-Kresz.

Še jedenkrat: Frančišek Lavrenčič. V 4. številki »Zvonovi« smo priobčili životopis slavnega rojaka našega, g. polkovnega kapelana Frančiška Lavrenčiča. Ko se je na Dunaji odkrival spomeník Radeckega, posneli so iz našega lista ta životopis skoro vsi dunajski listi. Lavrenčič, kateri je bil navzočen pri odkritji rečenega spomeníka in mnogo čislan in slavljen, pisal je g. životopiscu, nadporočniku *Fridolinu Kavčiču*, pred odhodom na Radeckega slavnost nastopno prijazno pismo:

Holenegg, 6. sušca 1892.

Prečastiti gospod!

Prečastna dopisnica Vaša z dné 1. marca 1892. me je jako razveselila. Navzlic svojemu 79. letu se počutim dobro v svoji hišici tů v Holeneggu. Le roka se mi trese, kadar kàj pišem. Nádejem se, da učakam osemdesetega leta. Star vojak, ki je bil ujet, ki je več tednov s svojim polkom neustrašno taboril pod milim nebom, utrjen je in se še sedaj ne ustraši nobenega vremena. Še sedaj živim popolnoma vojaški, to je, opóldne se najém, kolikor je mogoče, zvečer použijem nekoliko goveje juhe z jednim rožičkom, zjutraj in za južino pa ničesar. Nepopisno se veselim, da učakam milost božjo, po kateri se nádejem udeležiti slavnosti, ko se odkrije spomeník očeta Radeckega. Moj ljubi knez Alfred Liechtenstein mi je obetal za ta slučaj stanovanje in hrano v svoji palači Währinger Strasse št. 39.

Kot slovenski Štajerec sem bil Radeckega ljubljenec; imel sem večkrat pri njem v villa Reale ob 8. uri sv. mašo, ob treh sem pa navadno kosil pri njem. Še sedaj sem nepopisno navdušen, kadar se domislim, kakó me je nekdaj na balkonu stojèč ljubeznivo pozdravil, ko smo šli skozi Pavijo na Pijemonteško na sovražnika pri Novari. »Dobro!« vzkliknil je, »ako je vojni pater na čelu, tedaj je zmaga naša!«

Spomin na minulost me je takó prevzel in razburil, da ne morem več pisati. Le toliko še omenim, da odločim Vašemu blagorodju pred svojo smrtjo nekaj v spomin, kar prosim, da izvolite blagovoljno vzprejeti.

Z izrednim spoštovanjem

udani Vam

Frančišek Lavrenčič l. r.,
knezoškofijski duhovni svètnik, jub. župnik.

»Grof Paližna« se imenuje nova hrvaška drama v petih dejanjih, katero je spisal *Stjepan pl. Miletić*. Cena 60 kr. O tem zanimljivem proizvodu hrvaške dramatike utegnemo še govoriti.

Dr. Fr. Rački, češki akademik. Češka akademija je izvolila na svojem glavnem zboru dné 2. grudna 1891. leta dr. Račkega za svojega člana prvega razreda, in presvetli cesar je nedavno potrdil to izvolitev. Dično priznanje vélikemu učenjaku je zajedno odlikovanje za ves národ hrvaški.

Jugoslovanska akademija v Zagrebu je imela lani gld. 20.848·14 dohodkov in gld. 20.084·81 troškov, ostalo je torej gotovine gld. 763·33. Vse imenje je znašalo konci 1891. leta gld. 414.013·25. — Strossmayerjeva galerija se je pomnožila za 34 starih slik in jeden črtež, ki se pripisuje hrvaškemu umetniku Andreji Meduliču. Vse te slike je poklonil galeriji hrvaški rodoljub *dr. Ivan Ružić*, ki jih je nabral v Rimu.

Spomenik Preradoviču. Poroča se, da je hrvaški rodoljub, ki neče biti imenovan, pri kiparji Rendiči naročil velik spomeník slavnemu pesniku Petru Preradoviču. Dobode ga zagrebško mesto.

Spomenik Vuku Karadžiču. V selu Tršiči, kjer se je porodil Vuk Karadžić, namerjajo srbski rodoljubi postaviti spomeník. Zató se je osnoval v Belem Gradu poseben odbor, ki je izdal poziv, da bi se nabirali darovi. Spomeník bode šola, na kateri hočejo namestiti poprsje Vukovo od trdnega in trajnega gradiva.

Spomenik Milutinoviču. Odbor za spomeník Milutinovičev v Sarajevu je nabral do konca minulega leta gld. 6336·70.

Nova češka opera. Poročali smo že lani, da je češki skladatelj *Bendl* zložil novo opero »Dítě Tábora«, katero je spisala znana pisateljica *Eliška Krasnohorská*. Ta opera se je nedavno pela v češkem národnem gledališči v Pragi in je lepo uspela. Kritika jo hvali, da ima zanimljivo dejanje in krasne napeve.

Češka dramatiška književnost. Na letošnji natečaj za Náprstkovo nagrado je došlo národnem gledališču v Pragi 21 dram, in sicer 17 glum, 2 tragediji in 2 komediji. Te številke jasno kažó, kakó je plodovita češka dramatika!

Jaroslav Vrchlický. Dné 26. malega travna se je izročila na češkem vseučilišči v Pragi slovečemu pesniku *Jaroslavu Vrchlickemu* (Emilu Fridi) diploma, s katerim ga češko vseučilišče imenuje za častnega doktorja modroslovja, in sicer zaradi njega zaslug za češko književnost. Jaroslav Vrchlický je drugi doktor modroslovja honoris causa češkega vseučilišča; prvi je, kakor smo že poročali, skladatelj Anton Dvořak.

Fr. Ondřiček, slavni češki goslar, imenovan je častnim članom kraljevske glasbene akademije v Rimu, kraljica italijanska pa mu je podelila prekrasen prstan z briljanti.

Listnica. Sodražan. Prvi odstavek bode menda dovòlj:

»Oj, tužno srce, v tuge vedne tenji,
Si enkrat poljubilo devo raja!
Ki žalja val te zmir podi od kraja
Veselja, ki zaman drhtiš v hlepenji.«

Te »verze« priobčujemo brez sléharnega dostavka. — K. J—r (»K severu,« »Na okno si rosnó . . .«): Zakaj k severu in ne na jug? Oni stiki na *i* se glasé kàj neprijetno, takisto nam pevska mera ni po volji. Druga pesem je prenajivna — kdo li piše na rosno okno: »Srcé ti moje zvesto ostalo vedno bo«? — Janko, Lavoras: Brezimno — v koš. — Ivo M—č.: Zadnjič poslane pesmi so nerabne. — Solzislav: Oblika je še dosti spretna, vsebina pa zaradi prenavadnih motivov ni kàj prida. — Zamejski, y.: Prejeli, hvala in srčen pozdrav! — Dr. J. R. v V.: Oprostite, tudi danes še ni bilo mogoče; morda prihodnjič. — J. S. v Z.: Oceno dotične karte smo morali za danes odložiti. Lepa hvala!

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 7. V Ljubljani, dné 1. malega srpana 1892. Leto XII.

Némi pevec.

Opeval ljubezni je blažene sanje
In žar resnice in slóbode spas.
Srcé onemelo je pevcu brezdanje,
Veleval takó je sodnikov glas.
Zadušil ukaz je v národu speve,
Potemnil življenja obsojencu dneve,
Ostavil je pesnik mesto in vás.

Ob gôri pod senco stoletnih débel,
V duplini skalni je stan izbral.
Pekoč mu srd je umoril, zagrébel
V užaljeni duši vseh pesmij kal.
Zamán je bridkôbi iskàl izraza,
V spominu je trdega živel ukaza,
Drhtèč se življenja brez petja bal

Todà, ko jutro ustvari zôra,
Omami pregnanca nežen napev.
Potajno napevu odmeva gôra,
Da v pevčevih prsih topí se gnev.
Posluša — kakó so mu znani glasovi.
Zveneli so nékdaj v duši njegovi,
To pesmij njegovih je jasen odmev!

V samotni koči ni pesem zamrla.
Kadàr je zbežala tèma noči,
Iz čistega vselej dekliškega grla
Privreli so spevi njegovi sladkí.
Stopinje vodijo pesnika h koči,
Hladila išče tam duši vroči
In vzbuja spomine na lepe dní . . .

Rodí se poletje iz cvètne pomládi,
Rodí iz poletja se tožna jesén.
Ob koči zvénejo vrtni nasádi,
In mrak zastira nebó meglén.
Tolažbe ni pevcu odslej na svetu;
Utihnejo v gozdu glasovi dekletu,
Z glasovi usahne obrazek njén.

Gomilo jedinke ob mirnem dômu
Poséti zarana logár trpèč,
Kakó se brídko toži nekômu
Po hčeri njegovi, opazi strmèč.
V rmenéči se travi nagrobne ruše
Počiva némi pevec — brez duše:
Živeti brez petja ni mogel več . . .

Dolénjec.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

(Dalje)

III.

Kodrava Marjeta je zopet prišla k Mrakovi gospé na posvetovanje, da bi se zmenili, česa vsega je treba gospé, ki hodi redno v gledališče. Teta Brigita je sicer tudi kàj izkusila, toda v mlajših letih je živela na tujem in zató ni védela, kakšne so ljubljanske šege pri takih prilikah. Marjeta pa je do najmanjše igle poznala vse potrebe odličnih gospâ in je torej vselej zadela pravo. Opozorila je Klotildo, da se ne smé vedno kazati v isti opravi; menjavati bode morala obleko in tudi lišp ter sploh skrbeti za izpremembo. Takisto ji je svetovala, naj si najame stalno frizêrko, ki ji bode lasé umetno spletala in naravnavala.

Priprave za gledališče so Klotildo prijetno zabavale, zakaj imela je vsaj skrbeti za kàj. Težko je čakala prvega večera, in ko se je bogato nališpana pokazala v gledališči, zapazili so jo takoj in sedaj iz te, sedaj iz druge nasprotne lože nastavljali kukalca proti nji. Klotilda ni umela, kaj to pomeni, in bilo jo je iz prva nekamo sram. Toda skoro je videla, da se ozirajo tudi po drugih ložah, in storila je takisto. Naravnala si je kukalce in si prav po volji ogledovala zbrano občinstvo. Skoro so jo gledalci bolj zanimali nego igra sáma, o kateri je umela le malo, ker je bila prerazmišljena. Očí so se ji vsak čas obračale od odra v partêr, in tukaj so se ujemale z očmí mladih gizdalinov, zlasti tistih v belih suknjah, ki so sedeli v prvi vrsti in hoteli v prestankih s kukalci kàr prebosti vsak ženski obraz. Brigita je sedela bolj zadi, in le toliko je je bilo videti, da so ljudje védeli, da Mrakova žena ni sáma. Navzlic temu so izkušene nje očí takoj zapazile sléharno

stvarco, in précej je opozorila bratranko nánjo. Tukaj ji je pokazala, kakó se plavolása déklica spogleduje z mladim částnikom; ondu, kakó lepa gospá drugemu částniku namiguje z veternico; zopet v drugi loži je izteknila nerodnega zaljubljenca, kakó se je vsiljeval izvoljenki svojega srca, ona pa ga je odbijala in se nejevoljno obračala od njega.

Takó se je Klotilda po malem seznanila z vsemi skrivnostimi gospodskega »društva« in je silno želela, da bi se gibala tudi ona ondu in ga ne gledala samó od daleč. Vsak korak v svet ji je vzbudil novih željâ, in toliko da se ji je izpolnila jedna, že se ji je porodila druga. V kratkem času je bila zopet tista nemirna in razvajena Klotilda, kakeršna je bila v otroških letih; le to je bil velik razloček, da so se nje slaba svojstva sedaj kazala do cela drugače, kakor tudi ona ni bila več dete, ampak žena v najlepših letih, polna željâ in hrepenenja, ali tudi brezmejno nepotrpežljiva, sitna in nejevoljna, če se ji ni takoj izpolnilo, kar je hotela. Vender ni bila nikakor zadovoljna; tisti čas, ko je kàj dosegla, ni se več menila za stvar, in bila je čmerna, dokler nezasitno nje srce ni zopet izteknilo nove stvarí, da je hrepenela po nji. Teta Brigita ji je v tem stregla kakor zèl duh; prav ona jo je zavajala na opolzla pota in ni bila nikdar v zadregi, kadar je bilo treba z novimi osnovami razvneti um in srce nesrečni ženi.

Za svoje izprehode sta si volili Klotilda in Brigita odslej le take kraje, kjer se je zbirala odlična gospôda ljubljanska. Največkrat si ji videl v »Zvezdi«, zlasti kadar je bila ondu vojaška godba. Tudi sicer sta radi hodili ondot, zakaj v vsaki dnevni dôbi sta srečavali zanimljivih ljudij, moških in ženskih; kadar pa ni bilo drugih, rožljali so částniki s sabljami okolo kazine. Lepa ženska ni mogla iti mimo teh Martovih sinov, da bi je ne bili pomerili od nog do glave in si tudi kàj ne zašepetali. Klotilde to nikakor ni motilo, ampak celó gódilo je nje srcu, kadar je čutila, da jo kdo opazuje. Rada je torej hodila mimo kazine, in kadarkoli je šla po opravkih z dóma, vselej je hodila takó po raznih ulicah, da je napósled krenila tudi v »Zvezdo«. Po malem se je privadila pohajati brez tete, zlasti po mestu, kjer to ni bilo nič nespodobnega; saj si videl tudi druge imenitne gospé brez druščine.

Ko se nekega dné predpóldne Mrakova žena in nje teta zopet brez pravega namena izprehajata po »Zvezdi«, prijaha z Dunajske ceste visokorasel, vitek částnik. Na iskrem konjiči dirja proti nunski cerkvi, ondu pa krene na levo proti gledališču.

»Kdo pa je to?« vpraša Klotilda vsa nemirna teto svojo; »pojdiva tjà, da ga bolje vidiva. Le poglejte, kakó okretno brzda konja; sedaj poskakuje, sedaj stopa mirno, kakor on hoče. Ne vém, komu

bi se bolj čudila, ali konju, ali jahaču. Sedaj ga je obrnil in jaha v kolobar. Čemú neki?«

»Izkazuje se lepi Škrbinki; ali je ne vidiš na oknu, kakó zadovoljno gleda kavalirja svojega?«

V tem prideta do vzhodne »Zvezdine« ograje. Klotilda kàr uprtih očíj gleda zanimljivi prizor in se le časih zavidno ozrè na okno.

»Škrbinki se izkazuje?« reče teti, milujé lepega jahača, »ali ni mogel najti nobene boljše?«

»Kaj hočeš, takšni gospodje niso izbirčni,« opravičuje ga Brigita; »gospodičinam se ne smejo preveč dobríkati, da bi se ne morali ženiti; izmed gospâ pa je bogata Škrbinka najljubeznivejša in za sedaj tudi najbolj slavljena, dokler se na ženskem obzorji ne prikaže nova zvezda, ki jo zatemní z večjim sijajem.«

Mrakova žena je hotela teti nekaj zavrniti, toda ugriznila se je v ustna in zamolčala besede, ki jih je mislila izgovoriti; toda nje spremljevalka je bila v takšnih rečéh prezvedena, da bi ji bil ušel najmanjši migljaj mlade tovarišice. Ugenila je natanko, kakšna misel ji je šinila v glavo, toda hotela je ni motiti v snovanji. V tem se Klotilda hitro pritají in vpraša mirno:

»Teta, ali poznate jahača?«

»Po obrazu ga poznam; nadporočnik Ahnenfels je, generalov adjutant. Sploh ga cenijo, da je najlepši částnik vse posadke.«

»Ali je imenitnega rodú?«

»Je in tudi ni, kakor hočeš; pravijo, da je nezakonski sin imenitnega češkega grofa ali celó kneza.«

»Gotovo da je,« pritrdi Klotilda. »Ne more tajiti, da se mu po žilah pretaka plemenita kri; le glejte, kakó lično in lahko sedí na lepi živali kakor pristen vitez!« To rekši umolkne in se ozira po vitkem částniku, ki je konju popustil brzdo, pogladil ga po vrátu in počasi odjahal dalje. Ko izgine okolo ogla, vzklikne Klotilda žalostna:

»Teta, zakaj jaz ne znam jahati! Dirjala bi kakor Vila, da bi se kàr prašilo za menoj!«

»Toda kaj bi ljudje rekli?« vpraša Brigita in se zlobno nasmeje.

»Ne bilo bi mi do tega, kaj porekó ljudje, ako bi le imela vojaka za možá, ne pa kramarja!« zavrne bratranka bridko in nagrbanči gladko čelo. —

Prišedši domóv je bila Klotilda slabe volje. Po stari navadi je sedla v naslanjáč in premišljala usodo svojo. Po sobi je starinsko pohištvo še zmiraj stalo prav takó kakor za pokojnega njenega očeta,

in tudi hišni red se ni kàr nič izpremenil od njegove smrti. Vse to ji ni več ugajalo, dasi je bila rajši Lisjakova hči nego Mrakova žena. In Lovro, njen mož? Prej ni premišljala nikdar, ali ji je po volji ali ne, ali ga ljubi ali ne; vzela ga je, ker je oče želel, toda takrat ji je bila pokornost do roditeljev sveta dolžnost, kakor ukazuje četrta zapóved božja. Sedaj pa je bilo drugače. Sedaj je primerjala Lovra drugim možém, zlasti tistim, ki jih je videvala na izprehodih in v gledališči, in je umovala sáma v sebi takó-le:

»Kakó so ti gospodje zmiraj veseli! Kakó lično in okretno se sučejo okolo gospâ in gospodičin! Vedno se jim smehljajo in dobríkajo ter jim kàj pripovedujejo, da se morajo smijati. Ti gospodje nimajo drugih skrbij, nego kakó bi kratkočasili ženska srca in jih razveseljevali. Kakó dobro vedó, kdaj naj se izprehajajo po Latermanovem drevoredu in kdaj po Zvezdi; celó to vedó, kdaj se jim je treba postavljati pred nunsko in kdaj pred škofijsko cerkvijo, da ne zgrešé izvoljenk svojih. In kakó so zmiraj lepó oblečeni; ves zrak je poln prijetne vonjave, kadar gredó mimo tebe. A Lovro?« Tù je globoko vzdihnila kakor vselej, kadar je mislila nánj in ga primerjala drugim. »Oh, Lovro! Brez pomena ni, da se zôve Mrak. Vedno se drží resno, in ves božji dan ga ni iz prodajalnice. In kadar pride k obedu in k večerji? Vse vonjave raznega prekomôrskega blagá se vlečejo za njim, kakor bi se držale njegovih mislij, ki so vedno le pri blágu in trgovini. In kakšna mu je tedaj oprava? Prodajalniški prah se drží njega sive suknje. In kroj in vse ostalo? To je grozno! To sodi v prosó vrabcem za strah, ne pa med ljúdi. In kaj vé povedati? Ničesar. Trgovina in zopet trgovina, to so pomenki pri obedu; in kadar kdàj kdo pové kàj novega, tedaj je zopet kàj takšnega, da utegne zanimati preprostega, neotesanega človeka, nikakor pa ne izobražene in nežno čuteče gospé.«

Takó in podobno premišljujé je trapila Klotilda sámo sebe, kadar je od dolgega časa posedala in držala roke križem, nikar da bi se bila lotila kakega dela. Niti gospodinjstva je ni bilo skrb; čemú, saj je šlo vse sámo po starem tiru kakor dobra ura, kadar jo naviješ. Pôsli so bili stari, in vsak je védel sam, kaj mu je storiti. Ista kuharica je kuhala in se sukala okolo ognjišča že dolgih trideset let in česar je potrebovala, vse si je preskrbovala sáma. Saj tudi ni mogla drugače. Ako je kdàj vprašala: »Gospá, kaj naj prinesem s trga?« zavrnila ji je gospodinja skoro vselej nejevoljno: »Lenka, nikar me ne nadleguj s takimi skrbmi! Ná pet goldinarjev in nakupi, česar véš, da je treba, saj si pametna in tudi stara dovòlj.«

Iz te nezadovoljnosti se je vzdramila Klotilda le tedaj, kadar ji je teta prinesla zanimljivih novic, ali kadar se je pripravljala na veselico in se posvetovala s Kódravo Marjeto zaradi novih oblek. V šumečem veselji je iskala zadovoljstva, toda ni ga našla, ampak le omamila se je; ko se je potem zopet vzdramila in streznila, bila je le še nezadovoljnejša in nesrečnejša.

Lovro Mrak je skoro neprijetno čutil izpremembo svoje žene, in kratko je bilo njega veselje, da Klotilda ni več tista medla déklica brez željâ in čustev, kakeršna je bila, ko se je vrnila iz samostana. Veliki računi, ki jih je moral plačevati za žênino potrato, skrbeli so ga že. Časih je tudi ona sáma prišla v prodajalnico in je kàr grabila gotovino iz blagajnice, ne da bi rekla le besedo svojemu móžu. Iz prva je Lovro molčal, potem pa jo je poskusil prepričati iz lepa, da to ne gré, da blagajnica ni brez dnà in da bi napósled utegnilo poíti. Ali zamán. Takšno svarilo je bilo vselej, kakor bi bil dregnil v sršénovo gnezdo. Slabi in mehkočutni Lovro je vselej odjenjal, pustil ženi zadnjo besedo in plačeval dalje nje račune. Teden dnij potem je iz nova poskusil ženo odvrniti od prevelike lahkomiselnosti.

»Draga Klotilda moja!« reče ji kolikor mogoče ljubeznivo in jo milo pogleda.

»Kaj hočeš?« vpraša ga osorno.

»Klotilda, dàj si dopovedati — nikar me ne umèj krivo!« povzame plaho in takoj zopet umolkne.

»Ali bi me rad preobračal?« dé žena in ga zasmehljivo pogleda. »Še mi zvení po ušesih prepóved tvojega očeta; žàl, da ni mlajši, lahko bi šel v Afriko za misijonárja.«

»Nikar mi ne zasmehuj očeta!« vzkipí Lovro, »moj oče je nekoliko čuden in zastarelega vedenja, ali pošten je in pravićen.«

»Živ svetník!« zasmeje se žena; »le tega ne vém, kakó se z njega svetostjo strinja tolik strah, da bi ne usehnil vir, iz katerega tudi njemu doteka živílna moč.«

»Klotilda, nikar se ne pregreši! Dasi star in slab, moj oče se živí sam; in kadarkoli sem se trudil, nikdar mu nisem mogel posiliti niti beliča, da bi ga vzprejel iz moje roke.«

»Ako je takó, čemú ga je tolika skrb záme? Ali se bojí, da bode moral tudi še mêne živiti s svojimi podobicami?«

»Skrb ga je za tvojo dušo, zató se bojí, da bi ne zašla predaleč po opasnem poti, katerega si nastopila.«

»Kaj njemu do tega?«

»Kaj? Moj oče je in tvoj tast, pa sodi, da izvršuje le svojo dolžnost, ako te svarí pregrešnega življenja, zlasti ker me pozná, kakó sem zaljubljen váte, pa nimam srca, da bi ti kàj odrekel ali ti kàj očital.«

»Kaj?« vzkipí zopet Klotilda, »ti bi mêni očital pregrešno življenje? In to zató, ker ne čepim ves dan domá za pečjó in ker se oblačim, kakor se oblačijo druge gospé, katerim nihče ne očita ničesar?«

»Tudi jaz ti ne očitam ničesar; le poslušaj me in umiri se. Privoščim ti vsega, in še več bi ti privoščil in dajal, ko bi imel kje jemati; ali navzlic najboljši volji in največjemu trudu ne morem služiti toliko, da bi ti izpolnjeval vse potratne želje. Druge pomoči ni, nego da nekoliko zmanjšaš velike svoje potrebe.«

Od silne jeze Klotilda ne more takoj najti prave besede, da bi zavrnila trezno računjajočega soproga. Rdeča je do ušes, očí pa se ji svetijo, da se kàr bliska iz njih. Sedaj stiska pestí in škriplje z zobmí, sedaj stopi tik pred njega in sika vánj kakor kača.

»Torej tudi to malo bi mi rad odrekel, kar me še veselí na svetu?« izpregovorí napósled. »Zaprl bi me rad kakor Turek bulo svojo! Ako si bil drzen dovòlj, da si vzel lépo ženo v zakon, moraš tudi imeti, da trosiš zánjo!«

V tem zopet nekoliko umolkne, stopi korak nazaj, pogleda ga zaničljivo in prezirno ter pravi:

»Toda, saj ne potrebujem ničesar od tebe; sáma imam dovòlj; saj je moje vse, kar je moj oče pridobil in zapustil. Komu drugemu je zbiral in čuval nego mêni, jedinki svoji? Ali ti! Sédel si k polni mizi, sedaj pa bi še mene rad odpravil od nje. Ne bodeš! Ti mêni ne odrekaj ničesar, ampak dajaj mi, kolikor zahtevam, zakaj vse je moje, tvojega ni nič. Ako ti ni prav, pojdi, odkoder si se pritepel. Le pojdi k očetu starcu podobe tiskat; močán si dovòlj, da mu lahko pomagaš. Ali sevéda, lepše se je gostiti pri lepi in bogati ženi; je li? To si spoznal že davno, zató si se z zakonskimi sponami privezal náme in na bogastvo moje. Bodisi, vender to ti rečem, tukaj sem gospá jaz, in kdor hoče živeti v moji hiši, slušati mora mene in biti vreden, da se redí ob mojem.«

Rekši stopa hitro po sobi, in v očéh ji sije zlobno zadovoljstvo, češ, povedala mu je, kar mu je šlo. Lovro stojí mirno in milujé upira dobre svoje očí v razsrjeno ženo, ki mu je s tolikanj bridkimi besedami vračala veliko njegovo ljubezen.

»No, kaj stojiš kakor potrt grešnik?« oglasí se zopet žena in ga meri od glave do pete. »Toda, saj je dobro, da se kesaš in da te vest peče.«

»Tebi nasproti mi vest ne očita ničesar,« odgovorí ji Lovro mirno, »ali kar si mi očitala, preneumno je in prezlobno, da bi se opravičeval le z jedno besedo. Nikdar nisem precenjeval samega sebe; tega pa te le moram opominjati, da je sodil tvoj oče o mêni popolnoma drugače nego ti.«

»Kakó je sodil moj oče o tebi, za to se ne menim. Vém pa, da mi je želel boljše usode, nego jo imam kràj tebe.«

Lovro ji nató ne reče ničesar, dobro vedoč, da ga ne ljubi in da poleg njega res ni srečna, dasi bi dal zánjo življenje, nikar posvetnega imetja. Tembolj ga je bolelo, da mu je očitala siromaštvo. Težko je bilo rêči, koliko je Lovro priženil, in koliko je pridobil sam. To je spoznal že rajni Lisjak; vender, da bi ne bilo nikomur krivice, sodil je, da je najbolje, ako dá pridnemu pomočniku hčer in imetje. In dobro bi bilo takó, ko bi se ujemali tudi srci. Prej tega nihče ni mogel védeti, ker je bila Klotilda po mišljenji še neizkušeno dete, ko se je poročila; sedaj pa je bilo že prepozno. Lovro ji je pregledal marsikaj in ji pustil veselje, ali oprezni trgovec je dobro védel, da je treba tudi največjemu bogastvu varčnosti, ako naj se ohrani. Do dobra je spoznal, da bode rastoča žênina razsipnost napósled presezala dohodke in da se bode tedaj trosila glavnica, dokler ne poíde tudi ta. Kaj bi potem počela razvajena žena? Ali pojde vbogajme prosit? Ta strašni prepad ji je hotel pokazati in jo obvarovati pogube, ali zastonj. Da je odločen mož, morda bi brzdal in omejil lahkomiselnost njeno; ali premehkega srca je bil in se bal, da bi je ne užalil še bolj in je ne odbijal od sebe; zató je rajši molčal in trpel. Pustil jo je in čakal, da se ji jeza zopet poleže, sam pa je ogrnil plašč, in dasi je bilo že pozno, šel je z dóma, da bi si v svežem nôčnem zraku ohladil glavo in umiril utripajoče srce.

IV.

Pri Svetem Jakopu v Ljubljani so ravno minile večérnice. Ljudje so se po malem razšli, luči so pogasnile, in le tanki valovi dišečega kadila so te še spominjali dovršene pobožnosti. Tù in tam si pri svitu visečih svetilk mogel še zapaziti posamezno ženíco, iz izpovednice pa si čul, kakó se je odkašljeval duhovni oče, ki je kakor dober pastir vsak čas privêdel kako izgubljeno ovco na pravi pot. V tem je v zadnji kapelici pred podobo Matere božje čistega spočetja klečal skljućen drobán mož. Dolga črna suknja mu je pokrivala vse teló, da nisi védel, ali je duhovnik ali posveten človek. Dolgo je goreče molil

in večkrat na glas vzdihnil, da bi si olajšal velike srčne bolečine. Napósled se je prekrižal, vzel s tal visok črn klobuk in se dvignil. Pri kropilnici je zopet pokleknil, globoko se naklonil proti svetemu Rešnjemu telesu in odšel iz cerkve.

Pred vrati se je oziral, kakor bi ugibal, na katero stran bi krenil; takoj pa se je odločil in zavil okolo redutnega poslopja po Starem trgu. Na redko nameščene starinske svetilnice so svetile kàj slabo, in skoro si zgrešil suhega starčka. V tem se kmalu zopet pokaže ob hiši, na kateri nekoliko odseva brleča luč bližnje svetilnice. Možiček se je že vračal, na njega upalem obrazu pa si mogel zapaziti silno duševno bol. Ves potrt je stopal naravnost proti Svetemu Florijanu in odtod zavil v Hrenove ulice. Pred jedno tistih malih hiš postojí, odprè vežna vrata in jih takoj zopet zaprè za seboj. Dasi je temno kakor v rôgu, stopa varno kakor o belem dnevi po ozkih stopnicah v prvo nadstropje. Dobro mu je bil znan vsak ogel in vsak kamen v hiši, da se nikjer ni spoteknil. Saj ni čuda, stanoval je tù leta in leta, da že sam ni védel odkdaj. Na vrhu stopnic je krenil na desno stran po dolgem hodníku, snel ključ z žeblja in odklenil ubožno svojo sobico. Stopivši čez prag, prižgal je takoj lojevo svečo, vzel s police staro debelo knjigo, veliko kakor mašne bukve, in jo položil na mizo, ki je stala prav pred oknom. Nekoliko je prebiral po knjigi, toda nič kàj ni mogel čitati; ali je bil preveč razmišljen, ali ni mogel najti berila, ki ga je iskal. Pustí torej knjigo, sleče suknjo in obleče star ponošen jopič. Nekoliko séde na skrinjo in zopet vstane ter gleda po sobi, da bi se s čim zmotil. Sedaj navije leseno uro na steni, sedaj odgrne posteljo, zopet postane in premišlja, kaj bi začel. Napósled vzame železni svečnik in gré iz sobe.

Takoj za vrati je bil ozki hodník pregrajen z lesenimi rešetkami, za njimi pa je bil nameščen star neokreten stroj, zložen od težkih brun, ki so bila močno uprta v strop in v obe nasprotni steni. Starček odprè pregrajo, obesi luč na zid in potegne izpod stroja nekoliko večjih in manjših plošč od trdega lesá. Drugo za drugo obrne na lice in tožno ogleduje izrezljane nariske, potem jih zopet dene pod stroj. Le najmanjšo ploščo obdrží in se loti dela. Namaže ji lice s črnilom, zavrtí koló, da se préčnica vzdigne, in pódnjo vtakne namazano ploščo. Sedaj v posebnem predalčku poišče primernih kosov gladkega raznobarvnega popirja, dene jih pod ploščo ter se na vso moč uprè ob koló, da stari stroj kàr zaškriplje.

V tem se na nasprotnem konci hodníka odpró vrata druge sobe, in čez prag stopa samíca kakih šestdesetih let. Bila je opravljena po-

polnoma kmetski. Na glavi je imela belo zavijačo, star črn raš pa ji je pokrival vse teló čez koleno. Z lučjo v roki stopa po hodníku in ko ugleda starca pri stroji, zakliče mu že od daleč:

»Za pet ran božjih, oče Mrak, ali ste zopet pri kolesi? In pri luči! Saj je vender dan dosti dolg, dasi se je že precèj skrčil.« Nató sóde na klop in zrè preko ograje. Starec ustavi naporno delo, prekriža roke in se obrne proti sosedi, rekši:

»Dobro ste rekli, Mina; mêni je dan še zmiraj predolg. Za pol dneva natiskam več podob, nego jih prodam za mesec dnij. Imam jih, za katere ne izkupim več niti toliko, kolikor me stane sámo črnilo. Nekoliko prej sem imel v roki plošče za podobe Matere božje pri Sveti Štifti in na Žalostni gôri. Kakó so jih ljudje nekdaj radi kupovali, kadar sem jih v mlajših letih sam prodajal po božjih potih! Podobe so velike in kàj pripravne, da jih deneš v okvir pod steklo. Danes se nihče več ne méni zánje, odkar hodijo tuji prodajalci po naših sejmih, na katerih razobešajo toliko slik, da jih je polna škofija in še kaka druga veža bližnjih hiš. In tudi sicer so se ljudje izpremenili. K Sveti Štifti ali na Žalostno goró že malokdo hodi; na Rožniku pa ljudje po maši rajši zahajajo k cerkovniku na zájutrek, nego bi kupovali odpustkov. Vse stare moje plošče se sušé in prašé, jedino za Šmárijno gôro še dobivam kakih naročil, ali tudi odtod me bodo izpodrinili tujci. Ne le na Dunaji, tudi na Švicarskem že delajo podobice Matere božje s Šmarijne gôre, in lépe so res, da bi jih pri nas nihče ne mogel napraviti takšnih. Odveč sva na svetu jaz in moj stroj! Mina, ako to zimo umrem, zapustim vam stroj; odleže vam za seženj drv.«

Takó je osiveli podobar sočutni sosedi potožil nekoliko svojih težav, in bilo mu je lože pri srci. Sedaj izpregovorí stara Mina:

»Kaj bi bili odveč; prostora je pod solncem vsaki božji stvári, nikar človeku. Res je, delo ni več za vàs; mi stari smo za počitek in za molitev. Ali saj vam niti ni sila; le izpregovoriti vam je treba s sinom ostro očetovsko besedo, in udati se mora, če nima kamena namesto srca.«

»Kaj bi se mi udajal, siromak!« zavrne jo podobar in jo milo pogleda, »kolikokrat mi je že ponujal pomoč, ali jaz je ne potrebujem in je tudi nečem, rajši ne vém, kakó bi se mučil, nego bi prejemal miloščine od rôdnega deteta.«

»Res ste čudni,« ugovarja mu Mina; »sam Bog veleva otrokom, naj skrbé za roditelje svoje, pa da ne bi skrbel vaš sin, čegar žena toliko trosi na grešno svoje teló? Vsa Ljubljana se pohujšuje, ker se

takó šopiri od napuha in nečimernosti, da se človeku kàr gnusi. Videla sem jo zadnjo nedeljo, kakó so se moški ozirali za njo, ko je v svilnatem krilu šumela iz cerkve. Toda, naj bi šumela, saj je bil praznik, in saj tudi ima odkod jemati; ali da ste jo videli, kakó je bila široka in kakó je bila sicer napravljena ali bolje rečeno nakrišpana! Mene je bilo kàr groza, in hitro sem se obrnila, zakaj zdelo se mi je, da gledam živi greh, kakor sem ga videla narisanega v starih bukvah. Ne, ne, to nikakor ne gré, da bi sivi oče stradal, sin bogatin pa bi svoji ženi dovoljeval takšno potrato!«

Drobni starček vzdigne nagnjeno glavo, uprè male svoje očí v zgovorno ženíco in se bridko nasmehne.

»Moj sin bogatin!« reče ji, zopet povesi glavo in zmaje ž njo, potem pa nadaljuje: »Moj sin je siromak! Siromak je, pravim, da jih je malo takšnih! Danes ga štejejo bogatega, toda pri takšni potratnosti hitro poíde največje bogastvo. Pa kaj bogastvo! Saj je človek tudi brez njega lahko srečen in še lože. Ali siromak je moj sin zató, ker žene svoje ne zná brzdati, ampak le še bolj jo kazí s svojim popuščanjem in z dobroto svojo. Premehák je, kakor rajna mati njegova. Preoskromen je; nič ne zaupa samemu sebi, zató vidi v sebi vedno tistega siromaka, ki ga oče ni mogel prehraniti, dokler se ga ni usmilil bogati Lisjak in ga vzel v svojo prodajalnico. Ne pozná veljave svoje, in prav zató ni nikdar spoznal, kakó močen steber je hiši Lisjakovi. A žena? Žena ga ima za takšnega, kakeršnega se kaže; ne spoštuje ga, ne ceni in — ne ljubi. To je, kar mi vedno teží srce, ne pa, da bi kdàj od koga želel kàj podpore.«

»Zakaj sta se pa vzela, ako se ne ujemata?« vpraša Mina.

»Zakaj?« ponoví on nejevoljno, »stari Lisjak je želel, da bi bila mož in žena, in kar je on želel, to je bilo tedaj obema sveta dolžnost. Klotilda je bila še popolnoma mlada déklica, ki ni prav nič poznala življenja, pa niti ni mogla soditi o njem. Storila je po očetovi volji, ne da bi védela, kaj je zakon. In moj Lovro? Tudi on ni bil v tem mnogo na boljšem. Ko mu je Lisjak razodel, da si ga želí za zeta, bilo mu je, kakor bi mu dal navadno trgovsko naročilo, in brez premisleka se je udal njega volji, zlasti ker so se njegove očí že prej rade ozirale po lepem obrazu mlade Klotilde. Rajni Lisjak je dobro védel, kdo je moj sin; védel je, da mu ne zapravi imetja, ampak da ga še pomnoží, in zató si ni mogel misliti boljšega možá jedinki svoji.«

»No, saj je bilo dobro takó,« oglasí se Mina, ko stari podobar umolkne, »saj je bilo nekdaj sploh takó, da so roditelji otrokom svojim izbirali nevesto in žénina. Toda véste kaj, oče Mrak, tukaj je

že prehladno; stopite k mêni v kuhinjo, da se še kàj pomeniva. In še svoj lonček pristavite k mojemu ognju, da ne bode dvakrat gorelo za tisto ubogo kapljico kave.«

V tem je šla Mina v kuhinjo, vzela izpod ognjišča suhljádi in nekoliko tresák, zanetila ogenj in pristavila lonček že skuhane kave. Précej za njo prinese stari Mrak svoj lonček. Postrežna Mina mu ga vzame iz rók in mu ponudi stol, sáma pa séde na stolček poleg ognjišča, kjer se je grmadica raznetila in že gorela s plamenom.

»Povejte mi, dragi sosed,« izpregovorí zopet Mina, »kakó je vender prišlo, da se je vaša snaha takó izpridila? Saj je bila toliko let v samostanu.«

»Sam Bog vé, kakó,« zavrne starec, »bržkone ji je usojeno takó, usodi svoji pa nihče ne uide.«

»To je slaba tolažba, oče; to je zopet jedna tistih, ki jih zajemate iz čudnih svojih bukev. Jaz še nikdar nisem videla takšnih bukev, kakeršne so vaše. Odkod jih neki imate?«

»Imam jih od rajnega očeta, ki jih je prav takó dobil od svojih prednikov.«

»Jaz pa takšnih knjig le ne bi brala; kdo vé, ali niso tistih luterancev, kakor so jih nekdaj sežigali na grmadi? Dragi sosed, že večkrat sem si mislila: Čudno, vi takó radi mólite in v cerkev hodite, toda časih mi poveste takšno, da bi se šla kàr izpovedat. Morda vas prav zató Bog izkuša takó hudó?«

»Nič se ne bojte, Mina,« reče Mrak; »dasi rad čitam stare svoje knjige, vender tudi poslušam propóvedi in nauke duhovnih naših gospodov. Povsod iščem svéta, kakó bi odvrnil snaho od opolzlega pota, ali zastonj ga iščem. Zató res časih mislim, da dobro učé óni, ki trdé, da je človeku vse usojeno, in da ga nihče ne otmè, kdor je namenjen za pogubo.«

»Oče, nikar ne govorite takó,« svarí ga starka, »to je greh, to je prav takó kakor obupati o milosti božji.«

»Res je, ali časih vender ne morem drugače,« méni podobar in zmaje z rameni. »Koliko sem že molil zánjo! Koliko sem ji govoril na srce, toda vse zastonj! Sedaj me že ne pustí več prédse. Danes sem se ves dan pripravljal, kakó ji bodem govoril in jo svaril z lépo; prosil sem svetega Duhá, da bi me razsvetlil; ali ko sem se po večérnicah napotil k nji in sem pozvonil na hodníku, zapodila me je hišna, kakor bi bil tat.«

»Zakaj pa niste šli v prodajalnico k sínu?« vpraša ga Mina.

»Po kaj naj bi hodil k sinu?« ugovarja ji Mrak, »mehkega srca mu ne morem utrditi; udihniti več moške odločnosti bi mu pa tudi ne znal; drugega itak ni treba.«

»Ako je takó, sevéda vam ni druge pomoči, nego da molite in zaupate Bogú. Kakor bode Njegova volja, takó se zgodí.«

»Saj to je, kar vedno pravim,« pritrdi ji starček, »kaj pa je usoda drugega nego Bog.«

Na ognjišči je v tem zakipela mala večerja. Mina vstane, postavi sosedov lonček na mizo, svojega pa kàr nekoliko odmakne, nadrobí kruha vánj in zopet séde na stolček. Po večerji sta podobar in samíca še nekoliko časa kramoljala in umovala o Bógu in o svetu, potem pa šla vsak v svojo sobo k počitku.

V.

Odkar se je Lovro Mrak óni večer takó hudó sporekel s svojo ženo, premišljal je svoj zakonski stan, in čimdalje bolj je spoznaval, da ni dovòlj, ako mož le skrbí, kakó bode živíl družino svojo, ampak da ima tudi drugih dolžnostij. Spoznal je, da bi se moral več baviti s svojo ženo, da bi si bila tudi po duševnem svojem življenji bliže drug drugemu. In kakó lahko bi bil vodil Klotildo, ki je bila popolnoma nedolžna in neizkušena; do dobra bi se mu bila udala; privadila bi se ga in bi bila srečna in zadovoljna. Zató nikakor ni bilo dobro, da jo je takó mlado prepustil sámo sebi; toda zabredel je še huje, da je táko občutno bitje, kakeršna je bila Klotilda, prepustil teti Brigiti, ne da bi le nekoliko pomislil, zakaj je stari Lisjak to žensko, ki mu je bila po mleku sestra, odpravil iz hiše, predno se je hči vrnila iz samostana. Sedaj sevéda se ni več dalo vse spraviti v stari tir. Premetena Brigita se je premočno oklenila bratranke svoje, in ko bi jo hotel Lovro pehniti čez hišni prag, uprla bi se mu žena sáma.

Takó je umoval Lovro in sklenil, da bode poskušal po malem oslabiti tetino veljavo pri Klotildi. Kadar je le količkaj utegnil, šel je ž njo v gledališče, in tudi na druge veselice jo je spremljal, da ni hodila brez njega med »svet«. Ali to ni bilo takó lahko, kakor bi človek mislil. Ko se je prvikrat poleg žene pokazal v loži, bil je kàj neroden; védel ni, kakó bi sedèl, ne kakó bi se držal, in zató je vsak čas sedaj z nogami, sedaj z rokami zadel ob lesene stene tesnega prostora. Med igranjem se je časih kàr zasmijal na glas, ali pa je ženo preočito opozarjal na to in óno. Mladi gizdalini v partêrji so to skoro

zapazili in so drug drugega suvali ali pa si pomembno namežikovali z očmí ter nastavljali svoja kukalca proti Mrakovi loži. Klotilda je ujela vsak takšen migljaj porednih gospodičev, in bilo jo je sram neokretnega možá. Hitro se je pahljala z veternico, da bi si ohladila žareča lica, ali nič ji ni pomagalo, zakaj Lovro je v tem napravil novo nerodnost in jo takó zbegal, da ni več védela, kaj se godí na odru. Najrajši bi bila kàr takoj šla domóv, ali to bi bilo dalo občinstvu še več povoda nepotrebnim govoricam; zató je rajši potrpela.

»Kaj ti je?« vpraša jo mož sočutno.

»Silno me bolí glava,« reče ona in se pahljá dalje.

»Ali hočeš, da greva domóv?«

»Ne, ne; le ostaniva do konca; bode že bolje,« tolaži ga Klotilda in se nekoliko odmakne v ložo, da bi je ne videl vsakdo.

Drugič se je vêdel Lovro že bolje, in sčasoma se je privadil ljudij, in ljudje so se privadili njega. Klotilda se ga ni več sramovala; saj je spoznala, da ji daje večjo veljavo v svetu in da se giblje v njegovi družbi slobodneje nego v tetini. Čutila je nekov ponos, katerega prej ni poznala; sedaj šele se je zavédala, da je gospá. Rada je spregledala móžu male nerodnosti in celó prav ljubezniva je bila ž njim in se mu sladkala, da je rajši hodil ž njo med ljúdi. Dobri Lovro je bil presrečen te žênine izpremembe in poleg nje se je celó sam jel zanimati za veselice. Sósebno rad je hodil v gledališče in kàr nič se ni spotikal ob ljubljeni ženi svoji, kadar se je spogledovala z drugimi ljudmi; saj je videl, da se gospôda po ložah in v partêrji vsi povprek ogledujejo in merijo s tistimi kukalci. Da bi ustregel ženi še bolj, zapisal se je na strelišče, in kadar je bila v reduti veselica, zamudil je ni, ampak se je gotovo udeležil.

V srci je ostala Klotilda vedno trda in mrzla proti móžu, in vse izkazovanje ljubezni je bilo le navidezno, bilo je zgolj sleparstvo, da se je tem več mogla naužiti posvetnega veselja, po katerem je tolikanj hrepenela. Vsako dobro voljo moževo je znala porabiti na svojo korist; kadar pa sáma ni bila dovòlj premetena, pomagala ji je teta Brigita, ki je bila še zmiraj prva nje svetovalka na vseh opolzlih potih. Ona je zvedela vse skrivnosti najbolj slavljenih ljubljanskih gospâ; zvédela je, zakaj to ali óno moški posebno odlikujejo, in učila bratranko svojo, kaj naj storí, da bodo njo še bolj slavili, in kakó naj se vêde, da drugim izneveri najmilejše kavalirje.

Vse to je bilo mogoče šele sedaj, ko jo je sam mož vodil v svet. Z možem šele je mogla kot gospá hoditi na ples in tù se je zopet mogla slobodno gibati in občevati, ker je bil on navzočen, pa ni bilo

nič pohujšljivega, ako je izpregovorila tudi z drugimi moškimi nekaj prijaznih besed. Ko je prvič prišla ne strelišče, kjer je bila tombola s plesom, res ni imela znancev; ali tuja le ni bila. Vsi tisti gospodje, ki so se spogledovali ž njo v gledališči in na izprehodih, bili so ji sedaj takó rekoč stari prijatelji. Toliko da je z možem stopila v dvorano, prihajali so drug za drugim in se ji poklanjali.

»Poročnik Fuchs,« predstavi se prvi, »usojam si milostivo gospó prositi, da bi blagovolila z menoj plesati prvo četvorko.«

»Prosim,« odgovorí ona kratko in mu ponudi lični plesni red, da zapiše nánj svoje ime.

Ali v tem prihití drugi in se takisto nakloni, rekši:

»Nadporočnik Wolf, prosim ponižno kake četvorke.«

Takoj za njim pride tretji in četrti, in predno se more Klotilda ogledati po dvorani, oddala je vse četvorke, kolikor jih je bilo napovedanih na plesnem redu. Še stojé okolo nje ti mladi gospodje v belih suknjah in se ji poklanjajo, da ne utegne odgovarjati vsakemu sproti, kàr se za njimi pokaže lep částnik vitke, visoke rastí. Klotildi jame srce hitro utripati, in rdečica ji zalije obraz, ko stopi částnik pred njo in se ji lično in dostojno nakloni.

»Nadporočnik Viktor Ahnenfels,« reče ji, »nádejem se, da še nisem zamudil vsega; milostiva gospá osrečite pač tudi mene?«

»Kakó si to mislite, gospod nadporočnik?« vpraša ga Klotilda, in iz očíj ji seva nenavadno blaženstvo.

»Upam, da milostiva gospá niti mêni ne odrečete jedne četvorke.«

»Prepozno ste prišli, vse sem že oddala,« odgovorila je in ni mogla zatajiti nejevolje svoje, da je takó hitro uslišala prošnje ostalih částnikov. Očitala si je, da je prav s to naglostjo pokazala, kakó ni vajena gospôdskemu »društvu«.

Ahnenfels takoj zapazi nje zadrego in ji hitro pomaga iz nje.

»Milostiva gospá!« reče ji, »ako mi je bila usoda na jedni stráni nemila, ne bode mi na drugi. Dovolite, da vas vodim po dvorani in da smem nató z vami prvi zaplesati na okolo.«

»Gospod nadporočnik, preljubeznivi ste,« zavrne mu hitro ter se z oblimi svojimi lakti oklene junaške desnice njegove, ne da bi se ozrla po Lovru, ki jo čudno gleda in ne vé, kam bi se dèl. Bistrim in izkušenim očém Ahnenfelsovim niti to ne uíde, zató prosi Klotildo, naj ga seznani s svojim možem. Ponosno stopi Klotilda s slavljenim kavalirjem pred Lovra, v tem pa se Ahnenfels že nakloni in se predstavi:

»Nadporočnik Ahnenfels. Gospod, vaša milostiva gospá mi je dovolila, da vam jo odvêdem po dričnih tleh gladkega parketa.«

»Prosim, prosim, drago mi je,« odgovorí smehljaje se Mrak in mu stisne roko, kakor je bil vajen v prodajalnici, kadar je prišel dober kupec. Ljubeznivo vedenje nadporočnikovo ga je ohrabrilo, in zadovoljno je gledal za njim in za ženo, ko sta izginila v gneči. Tedaj pa se obrne k drugemu částniku, stoječemu poleg njega, in prav po domače se méni ž njim in ga izprašuje, kakó je bilo na Laškem, v kolikih bitvah je bil in kaj je vse prebil. V tem zazvení godba in začnè se ples, kakeršnega Lovro še nikdar ni videl. Zdelo se mu je, kakor bi bili poskočni glasovi začarali vso družbo, zakaj kdorkoli je čutil še kàj mlade krví, oklenil se je družíce in se ž njo zavrtil po dvorani. Napósled je godba tudi njemu šla v nóge, in najrajši bi bil kàr sam poskočil. Zavidno je gledal, kakó sta sedaj dva, sedaj dva šinila mimo njega, in strmel za plesalci, dokler mu ni kdo stopil na nóge ter ga nehoté opomnil, naj se umakne, ako ne pleše.

V splošnem veselji je bil tudi Lovro vesel, zlasti pa je ugajalo njega dobremu srcu, ko je videl ženo takó rekoč vso preobraženo. Pomnil ni, da bi bila že kdàj takó srečna, vesela in ljubezniva, in zdelo se mu je, da tudi še nikdar ni bila takó lepa. Kàr gledal jo je in gledal, kakó se je sedaj lično in lahkotno zibala, sedaj zopet zletela kakor krilata ptica, da je skoro ni mogel slediti z očmí. Saj so bile tudi druge tù, mlade, lepe in nališpane, toda Lovro je sodil, da se nobena ne more meriti z njega Klotildo. Na vso moč mu je bilo žàl, da ne zná plesati. Kakó bi bil blažen, ko bi se tudi on z ljubljeno svojo Klotildo mogel vrteti po gladkih tleh in ko bi tudi na njega ráme naslonila lépo svojo glavico ali pa mu takó sladko-ljubko zrla v očí, kakor je sedaj pa sedaj pogledovala v očí svojim plesalcem. Kàr zavidal jim jo je, in vender nihče ni imel toliko pravice do nje kakor on.

(Dalje prihodnjič.)

S Ptuja na Rogaško gôro.

Spisal M. Cilenšek.

(Dalje.)

Popolnoma sicer še nismo pri kraji, marsikaj bi se še našlo, toda mudili smo te skoraj predolgo v mestnem obližji. Tvoja želja pa je tudi, da še danes stojiš na gôri. Zatorej po cesti dalje; tukaj se ti odprè pravo ravno pólje. Na desni in levi stráni ga imaš dovòlj; vender kamorkoli pogledaš, povsod vse jednako, skoraj nikjer nobene izpremembe! Tù pa tam res opaziš drevje; to so v vrstah nasajeni borovci, katerih niso zasadili zaradi lesá in drv, dobro vedoč, da ne bode dolgo nič iz njih, ampak hoteli so zemljo porodovititi in jo pripraviti za drugo rast. Ta želja se jim izpolnjuje prav počasi, in temu se nam ni smeti čuditi, zakaj zemlja je slaba in daje drevju le malo hrane. Toda njega korenine predirajo vedno dalje in nahajajo živeža tudi tam, kjer bi druge onemogle. Drevó rase; z njega pa padajo igle in suhe vejice ter se nanadijo na tleh. Polagoma se pomešajo s prstjó in jo nekoliko izboljšajo. Sevéda napreduje vse to prav počasi in sicer najbolj zató, ker je zemlja prerahla in ker zató prehitro popije vsako kapljico.

Kjer niso najslabšega svetá zasadili z drevjem, dajó ga časih na »prelog«, t. j. pusté ga nekaj časa neobdelanega, da si nabere moči. Da tudi to ne pomaga mnogo, vé vsakdo, kdor je kdàj hodil po takih krajih. Ali vse to še vender ne zadošča človeku! Poskušal je to in óno in nápósled dobil rastlino, ki vrže nekoliko tudi na najslabši zemlji. Zató naši poljanci radi sejejo navadno jesenko, srákonogo, srékonogo ali srákono, ki je drugjé le ničvreden njivski plevel.

Čudno se ti zdí, da ne vidiš niti po vaséh niti okolo pojedinih selišč sadnega drevja. Tù in tam stojí kaka višnja, časih celó kaka jablana ali sliva. Kakor drugjé, tudi naši poljanci ne umejo sadjarstva in se radi izgovarjajo, da kraj ne ugaja sadnemu drevju. Koliko je resnice na tem, presodi vsakdo lahko sam. Res da tlà niso kàj dobra, ali po nekaterih krajih bi se že dala toliko izboljšati, da bi prijala temu ali ónemu drevesu. Namesto tistega trnjevega božjega lesá, gaca ali akacije, ki zarasta po nekaterih vaséh vrtove in druge prostore ter dela po nekod skoraj nepristopno goščo, zasadilo naj bi se drugo drevje, ki bi donašalo več koristi.

Čimbolj se pomičeš na jug, tem nižja ti prihaja Rogaška gôra, dočim prej neznatni hribje kàr rastó iz tâl in ti napósled zakrijejo višje ozadje. Takó prideš do prve réčice, tukaj že precèj široke Polskave, katera je domá daleč tam na vzhodnih pôhorskih tleh, kjer se ji nabira voda v mnogih potokih, ki se družijo večinoma šele na polji. Polskava teče v velikem ovinku proti jugovzhodu, namaka samó južni del Ptujskega poljá in se izliva nad Šentvidom v Dravinjo in ž njo v Dravo. Nekaj korakov še, in prekoračivši most nad Dravinjo, stopil si na háloška tlà. Tukaj se oddahneš in nekoliko ohladiš v senci. Svet je popolnoma različen od prejšnjega in ti tudi vzbuja druga čustva. Prejšnja jednoličnost je izginila, in dobrodejna mnogovrstnost topí tvoje misli. S ceste res ne vidiš daleč, ali tem bolj te zanimlje bližnji svet, ki je obsajen tù z vinsko trto, ondu obrasten z lepim gozdom, drugjé s poljskimi sadeži in bujnimi travniki i. t. d. Z gričev te pozdravljajo bele hišice, nekatere prostorne in lepe, druge neznatne in ubožne ter ti kažejo v svoji podobi navadno tudi lastnika svojega. Drugjé pa je postavilo pobožno ljudstvo lepe cerkvice.

Ob Rogatnici, kjer je nadelana lepa okrajna cesta, razprostira se mična dolinica, katera je mestoma precèj široka in obdelana, mestoma pa stisnjena in komaj potoku in cesti dovòlj. Predno zaviješ proti jugozapadu, imaš ob cesti veliko novo šolsko poslopje, ki je veljalo sicer mnogo truda in žuljev, toda vse to poplačajo potomci mnogokrat in mnogokrat in se bodo hvaležnega srca spominjali svojih pradedov, ki so spoznali preimenitno važnost dostojnega poslopja. —

Čudna, res prav čudna za pozni čas, ko že krepkejšim rastlinam peša moč, zdí se ti bujna rast tam-le po travniku! Vse se že pripravlja za zimo, da bi ne trpelo preveč škode, to nežno cvetje pa šele sedaj rogovili in ustavlja potniku korake, češ: Poglej me in sodi potem, ali ni sáma predrznost táko podjetje! — Toda kaj tebi do tega, jesenski podlêsek; malo se meniš za stare klepetulje, ki ti že od nekdaj ne dadó mirú. Poznali so te baje že Rimljani in ostavili potomcem svojim in drugim nevednežem neslano pravljico, da se ti rodí sin, predno si sam ugledal beli dan. Vidiš, ljubi moj jesenski podlêsek, kam zabrede človek, ki ne preiskuje prirode, temveč kàr takó bega po tèmi! Le takó je mogoče, da se ti dela že od nekdaj velika krivica, in morebiti prav zaradi tega se ti je svet takó pristudil, da razlivaš žolč po svojih obrekovalcih. Zató je naša dolžnost, da jim zavežemo usta in jim pokažemo tebe v pravi luči. Tvoj čas je jesen. Ko je človek spravil drugo košnjo pod streho, jameš riti iz zemlje,

da tukaj na svežem zraku opraviš svoje prvo delo. Sedaj pa se umakneš zvedavim očém globoko pod zémljo; toda tvoje zimsko spanje je samó navidezno, resnično pa se le nekoliko oddahneš, da si nabereš novih močíj, katerih ti je takó potreba. Še pokriva sneg otrplo površje, in še brijejo po njem mrzli vetrovi, ko že tebi napaja srce očetovska slast, zakaj polagoma se ti vzdiguje iznad krila potomec, ki v prvi pomladi dozorí v precèj obširno glavico, obkroženo z velikimi zelenimi listi. Ali še toliko ti niso privoščili častí, da bi bili imenovali sina z očetovim imenom! Povsod poznajo spomladi le volovník, divjo turščico i. t. d., jeseni pa govoré o jesenskem podlêsku, močúnci, očúmu, kucku, ušívci ali moliki, kakor da sta to dve različni rastlini. Toda gorjé njemu, kdor se ti neoprezno bliža v nedolžni nevednosti, zakaj ti mu jo zasoliš, da se te bode spominjal vse svoje življenje ali pa legel globoko pod tebe v večno spanje! Tebe in zaroda tvojega je torej sam strup, in zató nam ne moreš šteti v zlò, da smo razkrili to potniku, zakaj tebi in njemu smo spoznali resnico.

Ti pa res vse vidiš, in bojimo se že, da ti ne bodemo mogli povsod in vsakokrat odgovoriti povoljno! Sedaj te že skrbí to kamenje na cesti! Drug človek gré mimo, in še na misel mu ne pride, da bi se zvedavo oziral sedaj na levo sedaj na desno stran ter nadlegoval celó cestarja, kakor bi bil on odgovoren za to, kar ukrenejo možjé tam za zeleno mizo. No, tistega próda, s kakeršnim so nasute ceste po polji, res ni tukaj, toda ni še dolgo temu, odkar je izginil s cestnega površja. Ta rmenkasti apnenec je domá v Hálozah, in niže Žetal ti ga hočemo pokazati ob desnem brégu Rogatnice celó velikansko skalo. Ondu ga lomijo, drobé in vozijo na cesto. Drugjé ne najdeš takega kamena, naj si premeriš Háloze na vse straní. On je najstarejša hribina holmovitega háloškega svetá in je brez dvojbe v podzemeljski zvezi z Dravsko-savskim pogorjem, čegar vzhodni konec mora biti omenjena pečina. Kar se ga ni vzdignilo visoko, zakrile so ga pozneje mlajše plastí, in le takó je mogoče, da je površna zveza z Bočem popolnoma pretrgana. To je trijasni apnenec, trd kamen in izvrstno cestno gradivo.

Čemú neki spravljajo ti ljudje na répišči površno prst na kupce? Čemú delajo te podolžne vrste? Ni li škoda božjega dné, ki bi ga lahko porabili v boljši namen? Dà, resnično, ali vsak kraj ima svoje posebnosti, in zakaj bi bile ravno Háloze brez njih? Takó se tukaj in marsikje drugjé okopava repa, in nasledek temu je, da spravljajo jeseni dostikrat namesto repe le »répico«. Poúči jih, poúči, saj ti bodo verjeli; poslušali te bodo ne samó z ušesi, ampak tudi z usti

Čimbolj se pomičeš na jug, tem nižja ti prihaja Rogaška gôra, dočim prej neznatni hribje kàr rastó iz tâl in ti napósled zakrijejo višje ozadje. Takó prideš do prve réčice, tukaj že precèj široke Polskave, katera je domá daleč tam na vzhodnih pôhorskih tleh, kjer se ji nabira voda v mnogih potokih, ki se družijo večinoma šele na polji. Polskava teče v velikem ovinku proti jugovzhodu, namaka samó južni del Ptujskega poljá in se izliva nad Šentvidom v Dravinjo in ž njo v Dravo. Nekaj korakov še, in prekoračivši most nad Dravinjo, stopil si na háloška tlà. Tukaj se oddahneš in nekoliko ohladiš v senci. Svet je popolnoma različen od prejšnjega in ti tudi vzbuja druga čustva. Prejšnja jednoličnost je izginila, in dobrodejna mnogovrstnost topí tvoje misli. S ceste res ne vidiš daleč, ali tem bolj te zanimlje bližnji svet, ki je obsajen tù z vinsko trto, ondu obrasten z lepim gozdom, drugjé s poljskimi sadeži in bujnimi travniki i. t. d. Z gričev te pozdravljajo bele hišice, nekatere prostorne in lepe, druge neznatne in ubožne ter ti kažejo v svoji podobi navadno tudi lastnika svojega. Drugjé pa je postavilo pobožno ljudstvo lepe cerkvice.

Ob Rogatnici, kjer je nadelana lepa okrajna cesta, razprostira se mična dolinica, katera je mestoma precèj široka in obdelana, mestoma pa stisnjena in komaj potoku in cesti dovòlj. Predno zaviješ proti jugozapadu, imaš ob cesti veliko novo šolsko poslopje, ki je veljalo sicer mnogo truda in žuljev, toda vse to poplačajo potomci mnogokrat in mnogokrat in se bodo hvaležnega srca spominjali svojih pradedov, ki so spoznali preimenitno važnost dostojnega poslopja. —

Čudna, res prav čudna za pozni čas, ko že krepkejšim rastlinam peša moč, zdí se ti bujna rast tam-le po travniku! Vse se že pripravlja za zimo, da bi ne trpelo preveč škode, to nežno cvetje pa šele sedaj rogovili in ustavlja potniku korake, češ: Poglej me in sodi potem, ali ni sáma predrznost táko podjetje! — Toda kaj tebi do tega, jesenski podlêsek; malo se meniš za stare klepetulje, ki ti že od nekdaj ne dadó mirú. Poznali so te baje že Rimljani in ostavili potomcem svojim in drugim nevednežem neslano pravljico, da se ti rodí sin, predno si sam ugledal beli dan. Vidiš, ljubi moj jesenski podlêsek, kam zabrede človek, ki ne preiskuje prirode, temveč kàr takó bega po tèmi! Le takó je mogoče, da se ti dela že od nekdaj velika krivica, in morebiti prav zaradi tega se ti je svet takó pristudil, da razlivaš žolč po svojih obrekovalcih. Zató je naša dolžnost, da jim zavežemo usta in jim pokažemo tebe v pravi luči. Tvoj čas je jesen. Ko je človek spravil drugo košnjo pod streho, jameš riti iz zemlje,

da tukaj na svežem zraku opraviš svoje prvo delo. Sedaj pa se umakneš zvedavim očém globoko pod zémljo; toda tvoje zimsko spanje je samó navidezno, resnično pa se le nekoliko oddahneš, da si abereš novih močíj, katerih ti je takó potreba. Še pokriva sneg otrplo površje, in še brijejo po njem mrzli vetrovi, ko že tebi napaja srce očetovska slast, zakaj polagoma se ti vzdiguje iznad krila potomec, ki v prvi pomladi dozorí v precèj obširno glavico, obkroženo z velikimi zelenimi listi. Ali še toliko ti niso privoščili častí, da bi bili imenovali sina z očetovim imenom! Povsod poznajo spomladi le volovník, divjo turščico i. t. d., jeseni pa govoré o jesenskem podlêsku, močúnci, očúmu, kucku, ušívci ali moliki, kakor da sta to dve različni rastlini. Toda gorjé njemu, kdor se ti neoprezno bliža v nedolžni nevednosti, zakaj ti mu jo zasoliš, da se te bode spominjal vse svoje življenje ali pa legel globoko pod tebe v večno spanje! Tebe in zaroda tvojega je torej sam strup, in zató nam ne moreš šteti v zlò, da smo razkrili to potniku, zakaj tebi in njemu smo spoznali resnico.

Ti pa res vse vidiš, in bojimo se že, da ti ne bodemo mogli povsod in vsakokrat odgovoriti povoljno! Sedaj te že skrbí to kamenje na cesti! Drug človek gré mimo, in še na misel mu ne pride, da bi se zvedavo oziral sedaj na levo sedaj na desno stran ter nadlegoval celó cestarja, kakor bi bil on odgovoren za to, kar ukrenejo možjé tam za zeleno mizo. No, tistega próda, s kakeršnim so nasute ceste po polji, res ni tukaj, toda ni še dolgo temu, odkar je izginil s cestnega površja. Ta rmenkasti apnenec je domá v Hálozah, in niže Žetal ti ga hočemo pokazati ob desnem brégu Rogatnice celó velikansko skalo. Ondu ga lomijo, drobé in vozijo na cesto. Drugjé ne najdeš takega kamena, naj si premeriš Háloze na vse straní. On je najstarejša hribina holmovitega háloškega svetá in je brez dvojbe v podzemeljski zvezi z Dravsko-savskim pogorjem, čegar vzhodni konec mora biti omenjena pečina. Kar se ga ni vzdignilo visoko, zakrile so ga pozneje mlajše plastí, in le takó je mogoče, da je površna zveza z Bočem popolnoma pretrgana. To je trijasni apnenec, trd kamen in izvrstno cestno gradivo.

Čemú neki spravljajo ti ljudje na répišči površno prst na kupce? Čemú delajo te podolžne vrste? Ni li škoda božjega dné, ki bi ga lahko porabili v boljši namen? Dà, resnično, ali vsak kraj ima svoje posebnosti, in zakaj bi bile ravno Háloze brez njih? Takó se tukaj in marsikje drugjé okopava repa, in nasledek temu je, da spravljajo jeseni dostikrat namesto repe le »répico«. Poúči jih, poúči, saj ti bodo verjeli; poslušali te bodo ne samó z ušesi, ampak tudi z usti

in pritrdili tvojemu pouku z resnobnim, malone pevajočim glasom: »Tukaj povsod takó delamo.« Sedaj si pa zvedel; morda te drugič mine radovednost! Res, dobrega srca si in rad bi videl, da se vsaj Slovenci ravnamo po tvojih nazorih. Toda človek se premnogokrat speče in napósled spozná, da ne more mlatiti četvorica pod jednim klobukom.

Glejte si no! Kdo bi bil mislil, da imajo tod po Hálozah tudi »wirthshause«! Toda hude sile menda ne bode; stopiva v hišo. »Žejna sva, žejna; dajte ga nama požirek, toda dobrega, kakeršno vzrase v najboljših letih po vaših goricah.« Domačin ga takoj pritrese, postojí poleg naju in dé kratko: »Vroč dan to; kam ste pa namenjeni?« — »Na góro pojdeva, na góro, da si ogledava z nje svet, kolikor se ga vidi.« — »O, lep svet to; jaz sicer še nisem bil ondu, toda drugi pravijo, da mora človek daleč potovati, predno najde kàj jednakega.« — »Čudno, takó blizu, pa vender ne véste, kakó je gôri!« — »Hm, to je popolnoma umevno! V mladostnih letih roјé človeku druge misli po glavi, pozneje ga pa tarejo vsakdanje skrbí, ki ga priklepajo na dom in mu ne dopuščajo brez posebne potrebe zapravljati zlatega časa drugjé. Gospôda sevéda, to je kàj drugega! Brez skrbí lahko dobro živí in mêni nič tebi nič se odpravi na pot, kamor se ji ravno zdí. Nekoliko potiplje po zlatem mačku, in hajdi med svet, kjer je kàj lepega in dobrega.« — »To vi takó mislite, ali verjemite mi, da ni vse zlató, kar se sveti. Res, da je takih, ki ne poznajo vsakdanjih skrbij, ki samó letajo od veselja do veselja in v polni meri uživajo ugodnosti pozemeljskega življenja. Ali gospôdska obleka še ne posadí človeka brez vsakega dela za polno mizo. No, sedaj pa z Bogom!« — »Srečen pot!«

Mož stopi za nama na hišni prag in se čudi, da ogledujeva napis na leseni deski, pribiti nad vrati. »Oče, čemú pa to? Ali bi ne bilo bolje za vaše sosede, ko bi jih vabile bele ali črne črke v vašo ‚gostilnico ali krčmo'?« — »Količanje sploh vedó, da se pri mêni dobiva dobra kapljica; kdor je pa morda pozabil, temu pokaže ta-le smrekov vršiček, česa mu je iskati v moji hiši. Napis nima drugega namena, kakor da mi privabi kakega tujca, ki se bojí ‚gostilnice'. Sicer pa vém, kam merijo vaše besede, in moram tudi priznati, da kuka marsikje kakova kukavica, toda njih glas pojema in kakor vse kaže, nádejati se smemo v tem oziru boljših dnij.« —

Háložanje se bližajo v svojih šegah najbolj hrvaškim Zagorcem. Njih narečje je čistejše od drugih Slovencev; sósebno se razločujejo od njih po izgovarjanji. Háložan je zeló urnega jezika; poskakuje ti

pri vsaki tretji ali četrti besedi z glasom na visoko in potem zopet nazaj; proti stavkovemu koncu pa besede neprijetno zateza. To nenavadno, neprirodno naglašanje provzročuje, da ga težko umeješ in da te skoraj posili smeh, dasi ti je sicer njega slovenščina prav po volji. V govor tudi rad vpleta nekoliko sosedne hrvaščine. Zató ga že od daleč spoznaš na Ptujskem trgu, kamor rad donaša sadje na pródajo.

Háložan rad preklinja; malone v vsak govor, najsi je prijazen, zapleta svoj »Bog te ferdamaj«. Navzlic tem napakam hvali svoj jezik in rad se ti odreže: »Naš jezik teče takó gladko, kakor bi z óbličem rezal.« Toča jih zadene malokdaj, zató se pa radi ponašajo in pravijo: »Toča nima s čim brodnine čez Dravo platiti.« Ker nima njih deželica razven majhnih potokov nobene večje reke, ki bi gnala málinske kamene, meljejo si žito na žrmljah. Háložanje se ženijo večinoma med seboj, le malokdaj drugam.

Njih največje imenje so vinske gorice, katerih pridelek pa je podvržen mnogobrojnim nezgodam. Zaradi tega jih tarejo hude nadloge, kadar spodletí vince, katerega mnogo pridelajo v dobrih letih in katero je tudi dobra kapljica; zlasti Korošcem se je prikupilo. Njih najhujša toča pa so mestni barantáči, prave pijavke, kadar slabe létine silijo prebivalce, da morajo zastavljati vinski pridelek za jedno ali celó za dve leti. In Bogú bodi potoženo, že premnogega lastnika so pregnali z dragega dóma in ga pehnili v uboštvo in nadlogo. Zató pa tudi vidiš toliko lepih in precèj prostornih poslopij, po katerih se muza oholi tujec ali pa pôje kaka izrodica in dobro živí ob žuljih svojega bližnjika. Háložanje so dobrovoljno, pa tudi precèj lahkomiselno ljudstvo, katero je vajeno malo dobrega, pa je tudi z malim zadovoljno in preprosto v obleki. Kadar imajo vino v hramu ali denarja pod palcem, radi se prevzamejo in tudi nekoliko pobahajo; ko je pa vince poteklo in zdrsnila petica izpod palca, tedaj jih hitro mine veselje in brž jim uide srčnost. Živine imajo navadno le malo in zategadelj tudi malo gnojá; nasledke takih nedostatkov pa pozná vsakdo, kdor se ozira po kmetovalstvu. Sadjarstvo bi jim lahko donašalo lepih novcev, toda v prejšnjih časih so, kar se tega tiče, mnogo zamudili, zdajci pa ni môči popraviti vsega. Novodôbne posojilnice so že marsikoga otele velike nesreče in mu ohranile dom in svojino. (Konec prihodnjič.)

Vodomèt.

Svetlobe poln in solnčnih boj,
Predmèt umétalen strmenja,
Lepó se, vodomèt, popenja
Visoko v zrake curek tvoj.
Kakó prší! . . . Mogočna sila
Pot zračno mu je odločila.
A ko največ prikipé,
Poslednjič v zlatem solnčnem soji
Vzblesté se kapelj ti nebroji,
Potem se razgubé . . .
Odkoder spele v zrak srebrne,
Za kapljo kaplja k tlòm se vrne,
Od tâl iz nova v sinji zrak
Dviguje curek se legak.

Ni li tvoj curek, vodomèt,
Ki vedno dviga se in pada —
V življenji, polnem rév in jada,
Človeških hrepenenj polèt?
Kot on, če solnce ga obseva,
Blesteče vsako se dozdeva . . .
A ko srcé najbolj drhtí,
Po sreči zôrni hoče seči,
Tedàj — še jeden svit blesteči —
In zláti sèn — zbeží . . .
A koprnenja v domovino,
V srcá se vrnejo globino,
Od tamkaj, curek neprestan,
Spet svètla vstajajo na dan . . .

Slovén.

Senanus.

Spisal A. Funtek.

(Konec.)

V.

Bilo je nekoliko dnij pozneje, prelepega nedeljskega jutra. Gospod Gregorij se je kàr kopal v nebeškem zlatu, katero se je skozi odprta okna vsipalo v njega sobo, in takisto se mu je srce sámo kopalo v nebeški rôsi mlade ljubezni! Solnčen nasmeh je bil razlit po njega šiljastem obrazu; očí so mu gledale vedro izpod košatih obrvij, in časih je bilo celó, kakor da se mu glasí pritrta pesemca izmed zób. Iz kratka: knjigovodja je bil tisto jutro poosebljena zadovoljnost, ali ne takšna, ki samó namežikuje in kima, nego zadovoljnost, katero veselje takó prešinja, da ji ni môči strpeti na jednem mestu!

Nekolikokrat že je sédel k oknu in vzel knjižico Vodétovo v roko, potem pa zopet vstal in se izprehajal po sobi. In čim bolj se je premikal kazalec na zaprašeni stenski uri, tem nemirnejši je prihajal. Nasmeh pa mu ni izginil z obraza, nego zibal se mu je okolo usten, kakor bi se hotel gospod Gregorij odškodovati za óno dolgo

dôbo, ko je gledal tolikanj čmerno v veseli svet. Res, danes je véliki dan, katerega je treba zapisati z zlatimi pismenkami v spomin, danes se napoti v óno lično hišico na predmestji, da odkrije miljeni déklici, kar mu cvetè na dnù čuteče duše! Povedal ji bode, kakó gleda vedno le njo, bodisi podnevi, bodisi ponôči, kadar se ravno vzdrami — oh, kdo vé, kaj ji še razodene, ko pride óni blaženi hip, katerega si želí tolikanj iskreno razburjena duša njegova! . . .

Oprezno položí gospod Gregorij knjižico na mizo, prekriža roke na hrbtu in meri sobo s težkimi koraki. Takó čudno mu je pri srci! Smijal bi se bil njemu, kdor bi mu bil kdàj prerokoval, da bode še stal na takšnem razpotji, kjer se poslavlja pamet od srca! Hm — to ni baš lepó: pri njem se strinja oboje prav dobro, bolje morda celó nego pri dvajsetletnem mladiči, ki sluša le glas srca, nikar da bi se menil za to, kar mu veleva pamet, ako je sploh môči govoriti o nji. Gospod Gregorij je pameten mož, ki vé, kaj dela, ima pa tudi mehko srce, ki neče več ostati sámo na svetu!

Bog ne dàj — takšne pesmi, kakeršne so óne-le na mizi, vplivajo kàj čudno na dovzetnega bralca! Nikoli bi ne bil mislil, da ga utegnejo takó navdušiti prav tiste besede, katerim se je ondan celó rogal v preprostosti svoji. Res, preprost je bil, da ga je kàr sram samega sebe; res pa je takisto, da jih takrat še ni poznal, in srám ga je tudi te nevednosti. Ali zató jih pozná sedaj, ko jih je prebral trikrat, štirikrat, ko se je iz njih navzel krasnih mislij, da so se kàr zrasle z njegovimi. Ali je to kàj čudnega? Vse tiste besede, katere mu zvené po ušesih kakor nikdar slišane melodije, ali ne izražajo nekaj takega, kar čuti sam? Vsa tista ljubezen, katera mu preveva dušo, ali ni sáma po sebi že pesem? In kadar stopi pred Jelico, prepričan je, da bode zvenèl njega govor kakor spev ljubezni, zakaj postavljal bode svoje besede takó lepó, tolikanj iskreno, da mu bode kàr vsa duša kipela iz njih! Sevéda končno ni to nič čudnega, ako si je človek popolnoma v svesti, da se je ljubljeni déklici že davno zarisala njega podoba v srce . . . Prav to je: globoko se je zarisala, nič menj nego njena njemu. Hm, pri tej priliki — o tisti pesmi, katero je tudi bral, o pesmi, ki govorí o nekovem svetníku na pustem otoku in mladi lepi déklici — o tej pač neče razmišljati, zakaj kàr nekaj ga je zbodlo, ko jo je prečital. In ponôči je imel toli čudne sanje, kakor da je sam óni Senan in ona — dosti bodi! To je kakor strupena slana na cvetočih gredicah njega ljubezni! . . .

Oblekel se je gospod Gregorij danes posebno lepó, da bi se niti ne mogel lepše. Iz zrcala mu gleda naproti podoba vzneŝenega

gospoda, na katerem bi niti najstrožje okó ne ugledalo madeža. In njega okó je danes osobito bistro, takó da vidi najmanjši prašek, ki bi se prijel črne tkanine ali belega ovratnika. Nič mu ni treba odlagati — lahko gré, kakeršen je. Čas ravno še ni pripraven, ali saj gré prej lahko nekoliko na izprehod, tjà v gozdič morda. Vender je res, da je takó prijetno sanjati v živo-zeleni prirodi! Samó jedenkrat še naj se ozrè po tesni sobi, kjer je prebil leta in leta v veliki samoti — nekakšen blisek mu izpreletí obraz: ginjen je, smili se samemu sebi, da je bil takó dolgo zapuščen in takó — bedast, ko mu ni bilo treba. Sevéda, tisto o prvi nesrečni ljubezni se mu je premočno vkoreninilo v srce — ali dovòlj; grešno je premišljati o tisti dôbi na ta slovesni dan, nekaj hipov, predno stopi pred njo, pred nevesto svojo! . . .

Gospod Gregorij si natakne svetle rokavice in odide visoko vzravnan; iz nova se mu zaziblje prejšnji srečni nasmeh okolo usten. Kakor ponosen zmagovalec se bode vrnil nekoliko ur pozneje, zmagovalec, ki bi lahko zaklical vsemu svetu, da si je pridobil najlepšo déklico, ne po laskanji in zaljubljenem vedenji, nego zgolj po krepkem moštvu, katerega ni zatajil niti takrat, ko ji je prvič pogledal v sinje očí!

Pred hišo obstane. Čemú bi ne šel napósled naravnost k nji? Takó zgodaj ni, saj je že dobro dolgo odbila deset. Nemirno mu utriplje srce, in nehotoma ga obide misel: Kakó li bode? Kaj, če te odbije, če ti morda kàr naravnost pové, da ji nisi nič, da sploh nikoli ni mislila náte? Gospod Gregorij se razljuti. Kaj pak, njemu da bi dejala kàj takega! Njemu, ki si jih lahko izbere, kjer hoče, kadar hoče in kakeršnih hoče! Ali ni to prav za prav že veliko ponižanje, ako se je napotil k nji, da jo dvigne k sebi iz nižine? Ljubiti ga mora že zató, da ji sploh hoče pripraviti takovo bodočnost! — Te misli ga prešinjajo, vmes pa se mu iz nova kaže podoba ónega samotárja na morskem otoku, h kateremu je valovito morjé zaneslo mlado déklico, in kateri je potem toliko hrepenel po nji, ko jo je osorno pregnal iz svoje bližine — knjigovodja udari s palico ob tlak, da se kàr zgane. Godrnjaje gré izpred hiše in zavije dalje na predmestje.

Evo ga dičnega okenca, takó nežno zakritega z mladimi cveticami! Tù prebiva ona! Samó nekoliko korakov še, in stal bode pred njo in se ji nasmihal, ko bode vsa zardela poslušala njega besede! . . . Neznano hrepenenje ga obide, da stopa mladostno-hitrih korakov proti hišici; srce mu bije malone glasno, ko stojí pred vrati. S tresočo roko potrka. Srebrn smeh mu bije na uhó, toda ne oglasí se nihče. Gospod Gregorij tudi ne potrka drugič, nego odprè duri na iztežáj.

Kaj li obstojí kakor okamenèl? Obrvi se mu zježé, roke mu omahnejo, in krčevit trepet mu izpreletí suhotno teló. Očí se mu razširijo, kakor da je ugledal kàj groznega . . .

Prizor pa je bil resnično grozen! Pri oknu je čitala stara Katarina v molitveni knjigi, ondu pri mizici pa je sedela njega déklica poleg mladega gospoda in ga gledala takó ljubeznivo in se smijala ž njim takó veselo, da je gospodu Gregoriju njiju smeh kàr rezal v dušo! Zdajci se obrneta proti vratom — samó jeden pogled — knjigovodja spozná svojega tovariša Vodéta, in kàr stemní se mu pred očmí . . .

Premišljati ni treba ničesar, saj je vse jasno kakor beli dan! V jednem hipu se je prepričal gospod Gregorij, kakó strahovito se je varal o svoji ljubezni; v jednem hipu je spoznal, da je tista neznanka, o kateri je govoril Vodè toli navdušeno, Jelica sáma, in takisto se je uveril v jednem hipu, da se mu je vsa domišljena sreča zgreznila v prazen nič . . .

V tem že začuti, kakó mu nekdo položí roko na ráme, in kakor v sanjah zasliši vprašanje:

»Za Bóga vender, gospod Gregorij, kakó prihajate vi semkaj? Ali je sploh mogoče, da ste vi?«

In prav takó še začuje sočutne besede: »Kaj pa vam je, da ste bledí kakor mrlič? — Jelica, prinesi vender gospodu Gregoriju vode — hitro, hitro, in stol, sicer mi omahne!«

Pavel Vodè je bil, ki je govoril takó skrbno. Kri zavrè knjigovodji k srcu, ko začuje glas srečnega svojega tekmeca; globoko zasope, da bi izpregovoril, toda nì besede mu ni iz ust.

»Sédite vender, gospod Gregorij,« sili ga Vodè zopet, dočim steče déklica po vode in strmí stara Katarina kakor ukopana na póstarnega gospoda, »sédite, in izvestno vam odleže. Ali Bog ne dàj, kaj vas je vender vznemirilo takó silno! Glejte, z Jelico — oh, vi še ne poznate neveste moje, dà, gospod Gregorij, to je ona, o kateri sem vam pravil toliko — z Jelico sva govorila ravno o vas, in baš mi je pripovedovala —«

Gospod Gregorij iz nova globoko zasope in pogleda Vodéta takó hudó, da mladenič nehotoma umolkne. Zdajci se mu vzravná sloki život, in očí mu kàr zaplamené.

»Malopridnik!« vzkrikne hripavo in pahne Vodéta od sebe, nató odprè vrata in jih zaloputne za seboj kakor besen, da se vse potrese po sobi. Potem plane iz hiše na ulice in zbeží, kakor bi ga veter nesel, ne menèč se za ljudi, ki gledajo presenečeni za njim . . .

Nekaj hipov stojí Vodè kakor omamljen sredi sobe, kamor ga je potisnila koščena roka gospoda Gregorija, in strmí na vrata, dočim stečeta Jelica in Katarina k oknu; zdajci pa se zasmeje na ves glas in séde ves onemogel na stol. Zasvetilo se mu je v glavi: čudno vedenje gospoda Gregorija, óni prizor, o katerem je prav danes povedala mlada déklica, da se je zvršil v njega stanovanji, denašnja razvnetost — ne, niti najmanjše dvojbe ni, da se je knjigovodja zagledal v njega nevesto, da je prišel danes k nji, kakor je obetal stari Katarini, da bi jo bil celó — snubil, ako bi ne bil ugledal njega, Pavla Vodéta! . . .

Skrajno osupli ga poslušata obe, ko jima razklada svojo misel, vender se déklica skoro zresní, dočim se Pavel še vedno smeje, da mu kàr solze tekó po licih.

»Jaz nisem zakrivila ničesar,« reče mu ljubeznivo; »da bi le ne zbolel od prevelikega nemira poslednjih dnij! To bi bilo slabo znamenje za naju, ako bi —«

»Ali prosim te,« vzklikne Pavel neverjetno, »zbolel da bi? Tedaj ga niti ne poznaš! Še čmernejši bode in neznosnejši, to je vse. Haha, takšna brezumnost! No, hvala Bogú, bivati mi ne bode dolgo poleg njega! Saj sem ti že povedal, da sem izteknil ugoden kraj, kjer ustanovim svojo prodajalnico z dobrimi pogoji, in gospodu Zorcu sem takisto že odpovedal. Takó bode ustreženo gospodu Gregoriju in mêni. Je li, tebi tudi?«

Ne čakaje odgovora, objame Vodè zardelo déklico in se zavrtí ž njo po sobi, da stara Katarina kàr maje z glavo . . .

In zopet se je gospod Gregorij kopal v nebeškem zlatu, katero se je vsipalo skozi okno v njega sobo, ali od brezmejne jeze je stiskal pestí in vihral po sobi. Kakó je prišel domóv, do tega mu ni bilo, dovòlj, da je tukaj! Bedák, da je sploh kdàj ostavil to sobo, kjer je bil daleč od vse tiste svojati, katera se imenuje človeštvo. Kàj takega njemu! Takšno brezstidno dekletce, ta prevzetna stvarca se je samó šalila ž njim in sedaj se mu domá roga z ónim mlečnozobim mladičem! V knjigovodji vse kipí od togote — takšna sramota! Kakó grozno se je osmešil! Dovòlj mu ni bilo, da ga je že nekoč preslepilo gladko žensko lice, ne, zavêsti se je dal iz nova, in še kakó se je dal zavêsti, da je bil ves brez uma v poslednjih dneh! . . . Jutri pa, ko pride v pisárno, utegne mu óni bedák celó — kaj, da bi se mu Vodè še rogal? Ako je še kàj pravice na svetu, ubije ga, samó zine naj! Sploh pa, da bi še delal poleg njega? Rajši gré živ pod zémljo! Gospod

Gregorij se borí z nekovim ukrepom. Kdo li ga more prisiliti, da bi še hodil pisat h gospodu Zorcu? Ali nima dovòlj, da lahko živí ob svojem? Dovòlj ima, toda — odpovedal ne bode. Nikakor ne! To bi bilo videti, kakor da se je umeknil ónemu dečáku, ki bi bil bržkone nepopisno vesel, ako bi nekega dné gospod Gregorij izginil iz pisárne, da bi morda celó sam sédel na njega mesto. Vodè in na njega mesto? Knjigovodjo duší v grlu od silne jeze — ne, od izdane ljubezni ne bode umrl, zató ga je preveč možá, ali tega bi izvestno ne prebil, da bi kdo drug gospodaril v pisárni, prav pri tisti mizi, kjer je sedèl sam, in da bi kdo drug izvrševal prav tista opravila, katera so bila poverjena zgolj njemu. To, in nič drugega, to bi ga umorilo. Nalašč ne pojde iz pisárne, za ves svet ne, poskrbel pa bode, da se iznebí Vodéta, in sicer še danes, pri tej priči . . .

Stoj, takó venderle ne gré! Ako se resnično napoti h gospodu Zorcu, da bi zahteval, naj odslových Vodéta, povedati bi moral tehten razlog, in prav tega nima, ako neče izdati samega sebe. In mimo tega, kdo vé, kaj bi Vodè s strupenim svojim jezikom trosil po mestu o njem! Zatorej: mir in pamet!

Dà, mir in pamet! Knjigovodja globoko vzdihne. Da ga ni oboje minilo v poslednji dôbi, drugače bi bilo. Ne osmešil bi se bil takó grozovito. Hm — ali se je pa res osmešil? Saj ni niti Vodétu, niti stari Katarini, nikar še óni déklici izrekel besedice, ki bi bila pričala, kakšna brezumnost je preobladala njega srce. Dà, brezumnost, to je prava beseda! Gospod Gregorij se dôkaj potolaži, dasi je še zmiraj jezen, da nič takega. V najskrajnejši kot svoje duše bode vrgel vse spomine in hodil po svojem poti kakor dosihdob. Sedaj je celó nekamo zadovoljen sam s seboj, da mu je denašnji dan iz nova potrdil óno prepričanje, katero se mu je že precèj razmajalo, da je namreč vse laž in licemerstvo! . . .

Takó premišljujé ukrene napósled, da ne storí ničesar, nego da potrpí, kakó se zasučejo stvarí samé po sebi. Kar se dostaje Vodéta, prepové mu précej jutri jedenkrat za vselej, da bi govoril ž njim; sicer pa bode mladič izvestno gledal, da se kàr najhitreje združi s tisto svojo déklico in da začnè tržiti sam na svojo róko. Zloben smeh se mu razširi po vsem lici: ako je še kàj pravice na svetu, učaka pač tisti dan, ko bode stal Vodè potrt pred njim in se bridko kesal brezumnega hipa, ko je svoji ljubezni žrtvoval svojo blaginjo in dobro službo v pisárni gospoda Zorca! . . .

Izredno zadovoljen je zaslišal gospod Gregorij drugega dné od svojega gospodarja, da mu je komptoirist Pavel Vodè odpovedal, ker se misli poročiti in ustanoviti samostojno. Rèzka opazka mu je bila na ustnih, ali zamolčal jo je in samó dejal:

»Nobene škode, gospod Zorec!«

Potem se je iztegnil po svojih knjigah in jel pisati, kakor da se ni nič zgodilo v poslednjih dneh. Ko je potem prišel Vodè, niti pogledal ga ni, nikar še odzdravil, in mladi mož je bil toli oziren, da se nì z besedico ni doteknil včerajšnjega dogodka. Na pisni mizi svoji je našel Prešérnove poezije; pač se je nasmehnil skrivaj in po stráni pogledal na gospoda Gregorija, nató pa jih je zaklenil v miznico.

To je védel, da si bode naslajal dušo ž njimi, kadarkoli jih odprè; za čmernega možá ondu pri mizi sevéda niso. Kdo vé, kakó jih je bral! Ne ostane mu itak nič o njih, saj jih ne more umeti takov koščen človek! . . .

Prav je govoril mladenič sam v sebi, ali v néčem se je vender zmotil, v tem namreč, da ne ostane knjigovodji nič o dični knjižici! Pozabil bode izvestno vse pesmi, katere je bral takó navdušen v svoji sobi, ali kakor je soditi iz vsega njegovega značaja: neizrecna nejevolja mu bode vselej prešinila staro srce, kadar se bode domislil, da je nekoč živel na morskem otoku samotár, katerega je premotila mlada déklica, stopivši slučajno na njega otok, in srdit si bode dejal, da je takisto sam prebil vse to, kar pripoveduje legenda o svetem Senanu! —

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

I. Iz Pulja do Mavricija.

(Dalje.)

Mavricij pripada Maskarenom in je vulkanskega izvira. Površja ima toliko kakor Istra. Živalstvo in rastlinstvo sta jako jednolični. V začetku so bili tukaj samó mrčesi in ptiči. Izmed sesalcev so prišle prve na otok podgane; priplavale so baje z ladij, katere so se tukaj razbile. Ostale sesalce, kateri so bili ali pa so še na otoku, pripeljale so takisto ladje. Jeleni in mrjasci so še sedaj poglavitna divjačina na otoku. Posebne vrste ptic, takó zvanih

dodos, bilo je v prejšnjih časih mnogo. Bili so toliki kakor noji. Prileteli so bržkone z otoka Madagaskarja, kjer živé podobni ptiči še dandanes. Peruti so se jim po mnogih generacijah popolnoma izgubile, zakaj potrebovali jih niso, ker na otoku ni bilo nevarnih ujéd. Prvi ljudje, kateri so prišli na otok, našli so ptice popolnoma krotke, in ker so imele ukusno mesó, pobijali so jih, kar se je dalo, dokler jih niso popolnoma zatrli. Sedaj niti ne dobiš ogrodja teh ptic. Muzej v Port Louisu ima fotografijo takšnega ogrodja in nekaj jajec, katera so mnogo večja od nojevih.

Na otoku rastó različne palme, prav pogostoma kokosove palme in óne iz Cayenna; le-té so lepó ravne, imajo gladko deblo in gost vrh. Razven tega rodí otok banane, mangos, ananas in drugo tropiško sadje. Glavni pridelek je sladkorni trs. Nasajajo ga mnogo in ga dozorelega spravljajo v tvornice po vozovih, kateri tekó po žici. Otok prideluje tudi mnogo bombaža; indiga in vanilije pa je menj. Vse to večinoma izvažajo.

Otok ima okolo 360.000 prebivalcev; nad četrtino jih živí v Port Louisu. Prebivalci so jako mešani. Četrtina je Evropcev, dve tretjini sta Indi, ostali so Maskareni in potomci sužnjev. Govoré večinoma francoski in angleški. Otok obkrožajo korale, katere so na 15 mestih predrte, kjer se namreč izlivajo reke v mórje. Koralni tvori najbolj uspevajo na jugo-vzhodni stráni; zaradi tega prihajajo velike ladje le težko v Grand Port, ki je največje mesto za Port Louisom. Otok je v srednjem in zapadnem delu precèj gorat. Najvišji vrhovi merijo do 3000 čevljev. Gorovje se odlikuje zlasti po ostrih vrhéh in zarezah. Na vzhodu je otok precèj raven. V rečji strugi teče voda samó pozimi in o dežévji; poleti se posuší, ali pa je v nji le malo vode.

Bodi sedaj nekoliko omenjeno iz zgodovine tega otoka. Leta 1505. je Don Pedro de Mascarengo nenadoma ugledal suho zemljo, do tedaj neznani otok Mavricij, katerega je osvojil v imeni portugalskega kralja. Portugalci so molčali o odkritji tega otoka in so namesto posadke tjà poslali — kuretnine, prašičev in jelenov. Leta 1598. so otok drugič odkrili Nizozemci za kralja Morica Nasavskega. Od eskadre, katera je bila namenjena v Batavijo, zanesla je velika nevihta tri ladje semkaj. Ker jim je že živež pošel, prišli so sestradani na otok, kjer so našli óne ptice dodos. Nizozemcem je prijala pečenka; napolnili so si ž njo vse shrambe in so sploh takó neusmiljeno ravnali s ptiči, da jih je bilo za pet let le še malo. Nizozemci so našli na otoku óne živali, katere so importirali Portugalci. Veseli tolikanj bogatega živalstva, hoteli so pomnožiti tudi rastlinstvo in so nasadili razne

cvetice in rastline. Po Morici Nasavskem se imenuje otok Mavricij. Leta 1613. so ugrabili otok morski razbojniki, kateri so prišli iz Indijskega mórja. Ker je otok zaradi koralnih tvorov težko pristopen, rabil jim je za izvrstno zavetišče pred zasledovalci. Nizozemci so ustanovili tukaj naselbino kaznjencev. Pod upraviteljstvom Van de Mestra, poveljnika ónih treh nizozemskih ladij, zgradili so na otoku trdnjave, na jugozapadu in severovzhodu pa so se lepó razvijale naselbine. Ker je Van de Mestru nedostajalo delavcev, naprosil je upravitelja otoka Madagaskarja, Prouija, naj mu pošlje delavcev. Proui je nabral ljudij in jih prodal Mestru za sužnje. Ko so prodani izseljenci spoznali sleparstvo, združili so se s kaznjenci in morskimi razbojniki ter pobegnili v gôre. Od tod so neprestano napadali naseljence. Napósled so vzeli celó trdnjavo, razdejali jo in pobili posadko. Naseljencem na otoku ni bilo delj prebiti, zató so se preselili na rt Dobre nádeje. Toliko da so zvedeli o tem Francozje, kateri so se že utrdili na bližnjem otoku Bourbonu, poslali so 1715. leta ladje v Mavricij, da bi zasedli otok. Prekrstili so ga v Isle de France. Otok so zemljemerci preiskali in se izrazili ugodno o njega vrednosti. Francozje so takoj poslali nánj posadko, katero je vodil kapitan Mahe de Labourdounais. Le-tá je bil potem za upravitelja, in prva skrb mu je bila, da je izgnal razbojnike. Potem je zgradil nove utrdbe, sezidal v Port Louisu mnogo cest, bólnic, prekopov in arzenal. Skoro se je očito pokazal plod njega delovanja; zakaj otok se je takó povzdignil, da je Labourdounais vsako leto mnogo ladij težko naloženih pošiljal domóv. Toda mnogi njegovi sovražniki so ga očrnili pri kralji, in Labourdounais je bil pozvan na odgovor na Francosko. Sevéda se je skoro izpričala njega nedolžnost, ali ta dogodek mu je takó ogrenil življenje, da se je hotel odpovedati vsem častém. Na prošnjo kralja samega je ostal v službi in poveljeval eskadri, namenjeni v Indijo. Junaški se je bojeval v Indiji, in ko se je vrnil na Mavricij, vzprejeli so ga prebivalci z velikimi častmí. Ali presenečen ni bil malo, ko je dobil drugega móžá na svojem mestu. Dočim se je v boril Indiji, sovražniki namreč na dvoru niso mirovali, in David je prišel na njega mesto. Davidu je bilo zajedno ukazano, naj prime Labourdounaisa. Toda bil je pravičen mož in ga ni zaprl, temveč mu je izročil francoske ladje, da bi jih prepeljal v domovino. Labourdounais pa ni vzprejel te ponudbe, nego se je na trgovski ladji odpeljal z otoka. Prišedšega na Francosko, prijeli so ga nemudoma in odvêdli v bastilo, kjer je sedèl tri leta. Takrat šele se je iz nova pokazala njega nedolžnost. S častjó so ga izpustili; toda življenje v zaporu mu je uničilo zdravje, in skoro potem je umrl v velikem uboštvu.

Ž njim je izginila vsa blaginja z otoka. Že za dvanajst let so morali živež privažati na otok. Ko je bil na Francoskem prevrat, razširil se je tudi po Mavriciji. Takrat je upravljal otok Malartique, sploh poslednji francoski upravitelj na Mavriciji. Angleži so imeli takrat že v svoji oblasti otok Rodriguez blizu Mavricija. Že za Labourdounaisa so poskušali pridobiti Mavricij, toda vselej jim je izpodletelo, zakaj otok je bil dobro utrjen in ima ugodno léžo. Po smrti Labourdounaisovi so zopet poskusili svojo srečo. Prišli so z 72 ladjami pred Port Louis, osvojili to mesto in ž njim ves otok, katerega so zopet prekrstili v ime Mavricij. Angleži so oprezno izpreminjali ondotne razmere, da bi si pridobili ljubezen prebivalcev. Robstvo so odpravili. Da bi posestniki plantáž ne imeli posebne škode, ukazali so, da ostanejo sužnji njih, dokler ne pridejo drugi delavci. — Iz večine so le-ti Indi, katerim pravijo »kuli«. Otok je še sedaj v angleških rokah. —

Ostali smo na Mavriciji dvanajst dnij. Žàl, da smo prišli v najneugodnejšem letnem času, zakaj vsa gospôda in sploh vse, kar je le moglo, šlo je ta čas iz mesta na kmete. Port Louis šteje okolo 100.000 prebivalcev. Znamenit je muzej, veliki bazar, kjer prodajajo tudi sadje, in veliko dirkališče, kjer stojí spomeník zadnjega francoskega upravitelja Malartiqua. Postavile so ga device iz Mavricija. Drug spomeník je na obrežji na vélikem trgu in kaže Labourdounaisa prirodno velikega. Izmed javnih zgradeb je poleg muzeja omeniti palače guvernerjeve in banke. Jako zanimljiva je tudi mošeja in kitajski tempelj. Vstopivši v mošejo, moraš se sezuti in bós ali v opankah stopiti v svetišče. Vstopivšemu v kitajski tempelj, udari ti jako neprijeten duh naproti; sploh v svetišči ni presnažno. V njem je nekaj jako lepih in umetno izdelanih posod, oltar je bogato okrašen z rezljanim, zlato prevlečenim lesom. Na sredi stojí prestol, na katerem sedí debel mož odurne zunanjosti, da se mu nehoté nasmehneš. Sicer pa kitajsko svetišče nima ničesar zanimljivega.

Pri tej priliki omenim, da so Kitajci v obče jako umazani, takó da se ti kàr studi, kàj vzeti od njih. Bavijo se z malo trgovino. — Port Louis ima lépo okolico; sósebno lepo je letovišče Curepipe. Železniške postaje do tjà so prav blizu skupaj, takó da postojí naglo vozeči vlak malone vsakih 5 minut. Vozovi so manjši nego pri nas, zidani pa so v dve nadstropji in so jako zračni. Poldrugo uro je treba do letovišča. Ondu vidiš vilo poleg vile, okolo vsake je lepó obdelan vrt. Vile so jako nizke, da jih ne poškodujejo viharji, kateri razsajajo pogostoma. Tudi nekaj hotelov je tù. Pol ure od kolodvora je velik, lep vrt, kamor smé vsakdo.

Priroda je obdarila otok z izrednimi lepotami. Krasen je slap reke Tamarinde, visok 40—50 *m*. Lep slap ima takisto reka Grand Riviere. Omeniti je treba še velikega botaniškega vrta v Pamplemonssesu, ki je prava posebnost, bodisi po velikosti, bodisi po bogastvu. Za lepimi palminimi drevoredi se vrsté krasni vrtni nasadi, za temi majhni ribniki, ob katerih rastó lepe vodne cvetice. Na travnikih so kolibe za piknik. Na vrtu je tudi grob Pavla in Virginije, znanih iz romana, kateri se je vršil na otoku. Dalje vidiš velik kamen, na katerem so zapisani vsi óni možjé, kateri so kakó olepšali vrt. V ograji sta dve veliki želvi, na katerih smo vsi jahali, takó sta veliki in močni. Bili sta nad 1 *m* dolgi in $^1/_2$ *m* visoki. Do Pamplemonssesa je treba iz Port Louisa pol ure z vozom.

V obče je bilo življenje v Port Louisu jako prijetno. Meščani so nam poslali mnogo vabil, mi pa smo sę jim odzvali na krovu, kolikor smo se mogli. Lepih deklet je dosti, toda ne plešejo kàj prida.

Dné 26. listopada zjutraj smo odpluli iz Port Louisa in nastopili dolg pot. Iz početka smo imeli ugodne vetrove, toda čimbolj smo šli proti jugu, tem slabše je bilo vreme. Dné 2. grudna smo bili pod 32° južne širine in 60° vzhodne dolžine. Skoro ni bilo dné brez dežjà, dné 10. grudna pa je nastopil hud veter, in mórje je bilo takó razburkano, da nismo mogli nikjer več sedeti v miru.

Tudi prihodnjega dné je bil veter še močan; najvišji valovi so bili 8 - 9 *m* visoki. Potem se je vihar nekoliko polegel, toda pritisnil je velik mraz. Dné 12. grudna smo se peljali mimo otoka Sv. Paula. Otok je vulkanskega izvira, neobljuden in majhen. Nekaj dnij že smo videli 10—12 *m* dolge glaváče (Potwal), kateri so prihajali često blizu ladje, takó da smo jih videli prav natanko. Brizgali so vodo od sebe kakor vodomet. Ves pot so nas spremljali albatrosi, katerih smo mnogo ujeli, in sicer na trnek.

V tem so se približali božični prazniki. Tesno nam je bilo pri srci, ko smo se spominjali lepih božičnih večerov v domovini. Videti ni bilo ne snegá, ne okrašenih božičnih dreves, ne ónih priprav, katere so v tem času domá obične; pod nami širo mórje, nad nami pa oblaki, iz katerih je zdržema deževalo! Dné 24. grudna smo napravili božično drevesce. Pri mizarji smo dobili desko, in drevesce je bilo skoro narejeno. Od deske smo izrezali debelce in drobne kosce, katere smo privezali na deblo. Potem smo vse pobarvali z oljnato barvo, in drevó je bilo narejeno. Da smo dobili svečice, postrgali smo navadne sveče, da so bile končno tanke in pripravne za božično drevó. Okrasili smo drevó s popirnatimi lančki, barvenim popirjem, z zavitimi man-

deljni, dateljni, češpljami in — pečkami, zakaj mesó so snedli óni, kateri so okrasili drevesce. Drevesce je bilo sicer čudno, ali vzbujalo nam je vsaj živ spomin na Božič v daljni domovini!

Ko je dné 29. grudna solnce vzhajalo, ugledali smo nov svet in prijadrali še istega dné opóldne v Ring Georg Sund, odkoder nas je potem pilot pripeljal v notranje pristanišče mesteca Albany (Princess Royal Harbour), katero šteje 2000—3000 stanovnikov. Z glavnim mestom zapadne Avstralije Perthan je zvezano z železnico. Mesto je še zeló mlado, zató so hiše še dobro ohranjene. Zidane so večinoma v jedno nadstropje. Na ulicah je vedno polno jahačev; celó pekovski dečki jahajo od hiše do hiše in prinašajo pecivo. Občevalni jezik je angleški, Nemce pa lahko seštevaš na prste. V Albany smo videli več avstralskih črncev, prastanovnikov tega svetá. Napredujoči omiki so se umeknili v notranje dežele. Posamezne družine prihajajo blizu mest, kjer kradejo ali prosjačijo, da si dobivajo najpotrebnejšega živeža. Delati nikakor ne marajo. V notranjih pokrajinah živé ob divjačini. Poltí so rjave in so večinoma slabega života; zaradi tega tudi hitro izumirajo. Njih orožje je jako preprosto: kopje in takó zvani »bumerang«. Poslednji je zakrivljen kakor parabola in ima to čudno svojstvo, da se vrne k strelcu, ako ničesar ne zadene. Kopje mečejo kàj dobro. Na svoje očí sem videl, ko je črnec na 30 stopinj ž njim zadel nastavljen novec; domačini pa so pripovedovali še mnogo drugega. —

II. Adelaide in Melbourne.

Dné 16. prosinca ob 7. uri zjutraj smo prišli v pristanišče mesta Adelaide. Iz mórja, katero je tukaj zeló plitvo, drží v luko precèj ozek prekop. Na desni in levi stráni se razprostira ravnina, močvirna in peščena, porasla z nizkim grmičevjem. Tik obréžja je mesto Port Adelaide, pristan adelaidski, ki šteje okolo 4000 prebivalcev. Port Adelaide je zajedno središče za izvažanje v južni Avstraliji. Razven zasebnih in trgovskih hiš je mnogo tvornic, večinoma parnih málinov in plavžev za srebró.

Kakor v vseh drugih mestih, takó prevladuje tudi v Adelaidu angleški živelj. Mesto šteje 40—50.000, s predmestji do 150.000 prebivalcev, med katerimi je 3000 Nemcev. Adelaide ima jako ugodno léžo, in vse kaže, da se še jako razširi. Tukaj so mimo drugega lepi muzeji, galerije slik, vseučilišče, gledališče, parlamentno poslopje in pošta, jako lepa stavba z visokim stolpom. V Adelaidu je tudi prav lep botaniški vrt, kateri sluje za najlepšega v Avstraliji, in bogat zverinjak. Ulice so široke in jako čiste. Glavni cesti sta Ring-William-

street in Rundle-street. V prvi so skoro vsa javna poslopja in mnogoštevilne banke. Poslednjih je sploh v Avstraliji mnogo, ker trgovec in sploh vsakdo, ki se bavi z denarjem, ne nosi novcev pri sebi, ampak le meníce. Druge, prave trgovske ulice so dolge nad jedno miljo, ravne in polne prodajalnic in lepih izložeb.

Življenje na ulicah je kàj živo. Razven brezštevilnih šetalcev vidiš jezdece, vozove, bodisi zasebne ali najete, in omnibuse. Vse mesto je prepreženo s tramvajnim tirom. Tudi ponôči je življenje precèj živahno. Največ ljudij pa je ob sobotah. To smo opažali tudi v vseh drugih mestih. Ta dan namreč prestanejo delati že ob 1. uri popóldne — ostale dni so 8 ur na delu — in zvečer praznujejo. Po cestah, zlasti v Rundle-street, tare se toliko ljudstva, da te potegne za seboj kakor mogočna reka. Proti 10. uri je najhuje, potem se ulice zopet praznijo, o polnočí je že precèj mirno. Prav narobe pa je v nedeljo. Ta dan namreč Angleži praznujejo strogo po obredu in postavi. Ulice so prazne; razven ónih, kateri s tremi ali še več molitveniki pod pázduho hité v cerkev, ne vidiš nikogar. Vse prodajalnice in vsa javna poslopja, kavarne in gostilne, vse je zaprto. Nekaj naših tovarišev je šlo na nedeljo v cerkev, češ, da bodo tù koketirali z lepimi dekleti. Zmotili so se! Lepih deklet je bilo sicer mnogo, ali toliko da so stopili v cerkev, že je prinesel vratár vsakemu po tri molitvenike in jim odkazal prostor v klópi. Tam so morali sedeti dolgi dve uri, kakor da so od lesá; zakaj ako so se le ozrli, že so bili vsi pogledi obrnjeni nánje.

Anglež je ob nedeljah navadno domá; samó v cerkev gré, da opravi svojo pobožnost. Ženske v Adelaidu kakor tudi drugjé v Avstraliji so v vsakem oziru dôkaj prostejše, nego pri nas. Vsako deklè, tudi iz najboljših stanóv, gré zvečer sámo na izprehod, in ne štejejo ji v zlò, ako jo spremljà mlad gospod.

Malone vsak večer smo se peljali v Lemayfor, t. j. na zadnjo železniško postajo tik obréžja, kjer je na ključi, sezajočem daleč v morje, jako živahno izprehajanje. Vlaki so polni meščanov, ki se prihajajo hladit od dnevne vročine. Podnevi smo bili navadno v kavarni »Rindermann«. Tù je postrezalo petnajst déklic. To ni v Avstraliji, kjer se nobena ženska ne sramuje dela, nič novega. Dekleta iz boljših družin služijo po kavarnah, prodajalnicah, bazarjih i. t. d.

V Adelaidu je lepo gledališče »Theater Royal«. Tù so igrali žaloigro, katera bi pri nas marsikoga genila do solz. Toda tukaj se predstavlja žaloigra popolnoma drugače, kar smo videli tudi pri drugih igrokazih. V odločilnem trenutku, ko človeka kàr mrazí po udih, pride na oder šaljivec, kateri razdere ves vtisek. To pa sósebno ugaja av-

stralskemu ljudstvu, katero kàr hrepení po šaloigrah, burkah in šalah. Igrajo se tudi take igre, katere bi se pri nas nikakor ne smele predstavljati. Čudno je to, kakó se vêde Avstralec, kadar mu igra ugaja. Ne ploska namreč z rokami, temveč zvižga, vpije in teptá z nogami; vse to traja nekaj minut. Potem se zagrinjalo vzdigne, in junak se usmrtí iz nova, ali ženska omedlí še jedenkrat, ali pa se ponoví kàj drugega podobnega. Sevéda igra ne napravi nobenega vtiska na človeka, kateri pride prvič v táko gledališče. Ta zvižeg in ropot pa ni običen samó v gledališčih, temveč tudi pri koncertih, o čemer smo se prepričali v Hobartu. —

Avstralska mesta v obče so se povzdignila jako hitro. Dasi jih je bilo mnogo ustanovljenih šele v tem stoletji, vender se lahko merijo z največjimi mesti po velikosti, trgovini in prometu. Sydney, najstarejše mesto avstralsko, stojí šele sto let; Melbourne šteje nad pol milijona prebivalcev, dasi stojí komaj petdeset ali šestdeset let. Kar se dostaje gmotnega razmerja, ne moreš se v Avstraliji dandenašnji kàr čez noč izpremeniti v milijonarja. To je bilo pač mogoče prej, ko rudarstvo še ni bilo takó urejeno, kakor je sedaj, ko imajo država in delniška društva vso zláto rudo v rokah. Nič nenavadnega ni bilo, da so ubožni ljudje, pastirji i. t. d., obogateli kàr nagloma. Poznal sem gospoda, kateri je sedaj večkraten milijonar, prej pa je pasel živino. Nekega dné je našel na pašniku zláto rudo; z drugimi vred je kupil óni pašnik in skoro je obogatel.

Delavci so plačani jako dobro. Najpreprostejši delavec ima 7 do 9 shillingov, t. j. 3—5 gld. na dan. Tukaj torej lahko izhaja vsakdo, samó delati mora. Avstralci so pridni; vsak si zasluži toliko, da mu ni treba prosjačiti, stradati ali postajati brez dela. Nikjer ne zapaziš ónih pouličnih lenuhov, katerih je sicer v vsakem mestu dovòlj. Življenje v Avstraliji je proti našemu jako drago. Avstralcu se ne zdí takó. Njemu je $^1/_2$ shillinga (30 kr.) toliko kakor nam 10 kr. Najmanjši znesek, kateri se sploh plačuje, to je $^1/_2$ shillinga. Večinoma plačujejo s celimi. Ako bi torej tukaj hotel živeti takó, kakor si vajen, moral bi zapraviti ravno trikrat toliko. Živeli smo sicer oskromno, vender smo izdali vsak dan vsaj do 2 funta šterlingov, t. j. blizu 24 gld. Zató je bila splošna suša, ko smo šli iz Avstralije. Bodi tukaj navedeno nekaj primerov: butelja pive stane $1^1/_2$ shillinga ali 90 kr.; butelja vina 3—5 shill. ali 1·80—3 gld.; kosilo 2—3 shill. ali 1·20—1·80 gld.; vstopnica v gledališče 5 shill. ali 3 gld. (Dalje prihodnjič.)

Janez Ziegler.

O stoletnici njegovega rojstva. Spisal **Harambaša.**

Meseca malega travna je iskal prijatelj pri mêni knjižice: »Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov«, češ, da je je že iskal v muzejski, bogoslovni, alojzijeviški in Matičini knjižnici, toda povsod zaman. Tudi jaz nisem mogel ugoditi njega želji, zakaj že je dvajset let, odkar se mi je pogubila. Vprašam ga, čemú se tolikanj zanimlje za to delce? Pové mi, da bode dné 7. vélikega travna t. l. baš sto let, odkar se je porodil pisatelj Janez Cigler (Ziegler), in da namerja predlagati, naj tem povodom slavna družba sv. Cirila in Metoda v svoji »Knjižnici« iz nova izdá omenjeno zabavno, toda sedaj že sila redko delce; sam pa da kani spisati prezaslužnega pisatelja životopis, ki naj bi se tiskal na čelu »Deteljici«. Novi izdaji naj bi se pridejala tudi slika slavljenčeva. To je zbodrilo tudi mene, da sem jel marljivo zasledovati imenovano knjižico in zajedno nabirati podatkov o Zieglerji. Gledé knjižice sem se obrnil vsaj do trideset rodoljubov duhovskega in posvetnega stanú in do posamičnih knjižnic, toda ves moj trud je bil zaman. Pri dvainšestdesetletnem netjaku pokojnega pisatelja, g. Jožefu Jakliči v Šmártinu pri Litiji, našel sem daguerotipijo Zieglerjevo — toda kaj pravim, daguerotipijo! — ne, le amalgamirano steklo, na katerem je bila nekdaj slika pokojnikova, ki pa je sedaj do cela razkrojena. To »zrcalce« obkroža jako neznaten pozlačen in zeló preprost okvir. Nad »zrcalcem« je kakor v varstvo drugo steklo, katero ima ob kraji ozek opaž od debelega popirja rdeče barve in z zlatimi resami. Steklo, kar ga je vidnega, meri 7 × 4 *cm*. Na reverzu je prilepljen listek, kamor je zapisal pokojnik svojeročno:

Joan Ziegler
Pfarrer in Weixelburg, daguerotipirt
am 30. September 1848.
Von einem durchreisenden Daguerotipisten.

O sliki sámi pa, kakor omenjeno, ni sledú. Veščák méni, da bi se kemiškim pótem še izbrala slika, ako je bila le prej z zlatom prevlečena. — G. Jaklič je imel sicer še drugo Zieglerjevo daguerotipijo na debelem steklu, katero si je dal ujec napraviti v Benetkah, toda nesreča je hotela, da so jo razbili, ko so pred kakimi tremi leti snažili pohištvo. —

Naj bodo te oskromne vrstice posvečene slavnemu spominu prezaslužnega literata Janeza Zieglerja, ki je dôkaj obogatil našo književnost!

Janez Nepomučan Ziegler (Cigler) se je porodil dné 7. vélikega travna 1792. leta v Vódmatu, selu ljubljanske okolice, v predmestni župi Sv. Petra, v hiši štev. 4. Pri hiši, katera je še sedaj svojina sorodnikov pisateljevih, reklo se je po domače »pri županu«. To ljudsko ime se je ohranilo še dandanes.

Oče, Andrej Zeglar (takó je zapisano v krstni matici) bil je imovit kmet. Mati našemu pisatelju je bila Marjeta Skatinka. Krstil ga je Jakop Wacolnig. Kumovala sta mu: Jožef Krivic, kmet, in Marija Jevnikarica. V duhovnika so ga posvetili dné 9. malega travna 1815. leta v Ljubljani. Kapelanoval je od dné 18. malega travna do dné 2. vinotoka 1815. leta na Kolóvratu; potem do dné 26. prosinca 1816. leta v Dobu; dalje do dné 14. listopada 1820. leta v Škocijanu pri Dobravi; končno do dné 2. ržénega cvéta 1823. leta pri Sv. Petru v Ljubljani. Nató je bil do dné 24. listopada istega leta župni upravitelj v Toplicah in od tedaj do dné 30. kimovca 1832. leta kaznilničin kurat na Grádu ljubljanskem.

Na Grádu je bilo takrat, po besedah netjakovih, zaprtih veliko »francoskih rebelov«, s katerimi je Ziegler občeval v njih máterinem jeziku. Čislali so ga izredno in ga celó nagovarjali, naj gré služit na Francosko. Pojedini so mu v znak spoštovanja poklonili mnogo srebrnine. Podarili so mu tudi tri svetinje; jedna je srebrna, druga bronasta, tretja bakrena; vse tri imajo francoske napise. Hranil jih je Ziegler verno do smrti, in sedaj jih ima njega netjak Jožef Jaklič. Pokazati pa mi jih ni mogel, češ, da ne vé prav, kje jih ima založene.

Na Grádu je bila Zieglerju kuharica sestra Marija, ki se je omožila v Šmártin pri Litiji na št. 20. k Jakliču. Nje sina Jožefa, svojega netjaka, imel je Ziegler zeló rad. Za mladih let ga je poučeval sam. Odraslega je često pošiljal po gospodarskih pôslih, po vino na Dolenjsko in po konje v Čakovec. Da bi ga oslobodil vojaščine, kupil mu je celó zemljišče v Záspu pri Cerkljah na Dolenjskem.

Dné 30. kimovca 1832. leta je bil Ziegler kanoniško umeščen za župnika v Višnji gori, kjer je bival do smrti, torej 36 let in pol. Tù se je veliko ukvarjal z gospodarstvom in je zlasti ljubil čebele. Čudo se je tudi bavil s pisateljevanjem. Bil je izboren kaligraf, in župne matice so kaligrafirane v pravem pomenu te besede. Za potovanje je bil posebno vnet. Z dovolitvijo ordinarijatovo je imel po cele mesece upravitelja, sam pa je potoval. Prepotoval je vso Avstrijo,

Laško, Francosko, Nemčijo, prišel celó dôli »blezo do Turškega«. Netjak poudarja, da je bil vsaj po tri tedne na leto z dóma, in izvaja od tod njega obširno jezikovno znanje.

Ziegler je bil mož učen in izobražen. Poleg slovenščine je govoril in pisal latinski, nemški, francoski in laški. Netjak zatrjuje, da je bil takisto véšč angleškemu, češkemu, hrvaškemu in ogerskemu jeziku. Bil je prostodušen človek in velik protivnik tercijálstvu. Dijake je podpiral zeló rad. V javne stvarí se ni mnogo vtikal, nego je bil velik kozmopolit. Rekal je često: »Máterin jezik je glava, toda ne prezirajmo niti drugih. Kolikor jezikov znaš, toliko móž veljaš.«

Ziegler je bil velik, lepo vzrasel mož in precèj — gizdav. Oblačil se je ukusno in je mnogo čislal lépo obleko. Posebno strast je še imel do ličnih — škornjic. Nobene mu niso bile dosti lepé, redno pa vsake pretesne, takó da je navadno težko hodil v njih. Kadar se je opravil posebno izbrano in imel lično obutev, takrat se je rad potrkal na prsi in se nasmehnil svojemu netjaku: »Joža, le poglej me! Jaz sem fant od fare! Kdo je men' gliha, še Špičkov ne Miha!« — Miha je bil baje poznat mlad gizdalin.

Ziegler je imel slabost, da so mu imponirali aristokratje, in menil je, da so nekoliko več nego drugi navadni ljudje. Domišljal si je celó, da so mu bili pradedje plemeniti, in zató je brskal po vseh kotih, da bi izteknil svojcev grb. Vrnivši se s potovanja, res prinese nekoč grb Zieglerjev! Ta grb še danes hrani njega netjak v Šmártinu. Okvir mu je črn, lesen in kàj preprost. Originalni popir, že ves zarjavel, meri 20 × 16 *cm*. Grb je razdeljen v dve jednaki poševni polovini. Gorenji na levi stráni je srebrn trikotnik, ob čegar hipotenuzi je ozka rdeča proga, a poleg nje skladna srebrna; nánjo se naslanja večje črno polje v podobi paraleloida; gorenja in dolenja prema sta vzporedni. Sredi tega črnega polja ždí srebrna školjka, obrnjena nizdolu. Spodnje polje je jednako gorenjemu, samó da je to, kar je gôri na levici, spodaj na desni stráni. Gorenjo polovino obkoljajo zlate in črne arabeske. V njih sredini nad grbom so zopet arabeske, obkrožene z zlatimi krogi, temelj pa jim je rdeč in moder, z zlatim okrasjem. Na vzglavji se dviga gorenja polovica srebrno-črnega laboda z zvitim vratom in zevajočim kljunom.

Pod grbom je napisal Ziegler svojeročno:

Alexius Ziegler

Bayerischer Rath, geboren den 5. November 1410.

Von diesem stammt die Familie Ziegler in Udmat bei Laibach Haus-Nr. 4.

Pfarre St. Peter Bezirk Umgebung Laibachs. Wappenbuchs-Fol. 12360. Joan Ziegler Pfarrer in Weixelburg persönlich abgeholt in Wien am 10. September 1838.

Spodaj je prilepljen kos popirja, 19 × 2 *cm*, na katerega je zapisal Ziegler:

Gertrud Jaklič geboren 28. Febr. 1805 in Udmat bei Laibach. Zugeheiratet auf S. Martin bei Litaj
20. Juni 1827. war geborne Ziegler.

Vse to je prilepljeno na navaden bel konceptni popir. —

Ko sem bil izvadil naslikani grb iz okvira, našel sem pod njim nekovo tiskano »Wappenmaler-Anzeige« v kateri se občinstvu javlja neki Joseph Stein, k. k. Hof- & Nieder-Oesterr.-Landschaftswappenmaler . . . wohnt in der Stadt, nächst dem Kärntnerthore, in der Krugerstrasse, dem gräflich Esterházischen Hause gegenüber Nr. 1009. Zu ebener Erde. — Na reverzu je zapisala tuja, ne Zieglerjeva roka:

Arma
des Silexius Ziegler, Bay-
rischer Rath, geborn den 5. November 1410
Folio 12360.
2 fl. C. M.

Ta Stein je torej na Dunaji naslikal opisani grb in računjal zánj 2 gld. st. v. Kje ga je pač dobil?! In Ziegler je bil uverjen, da je óni plemeniti bavarski svetovalec njega ded! Zató se je tudi večinoma podpisoval: Joannes Ziegler, Pfarrer *auf* Weixelberg. Rad je govoril o tem grbu in naglašal, da je nekakšen plemiški potomec. Kakó pa bi bil bavarski plemič zašel v Vódmat pod Ljubljano, ondu se pokmetil in opustil plemenitaški naslov, to vedó bogovi!

Jednak grb visí po besedah netjakovih, baje tudi v rodni hiši Zieglerjevi, v Vódmatu št. 4. pri Županu, kamor ga je poslal pokojnik sam.

Od 1839. leta počenši Ziegler ni več izdal nove knjige. Toda ko mu Fran Levstik v »Glasniku« 1858. leta zv. I., štev. 3. vrlo pohvali njega »Svetina« — vsebino in zlog — zopet zastavi peró in spiše za »Družbo sv. Mohorja« povesti: »Deteljica« (izd. 1863. leta) in »Kortonica« (izd. 1866. leta). »Deteljica« je dobila 100 gld. nagrade.

Zadnje čase je bil Ziegler pristen samotár in velik posebnež. Vedno je tičal domá v sobi in pisal. Ljudje so ga videli jedino le v cerkvi in le od tod še vedeli, da živí. Vsekakor je najčudnejše to, da on, slovenski pisatelj, čegar povesti je izdajala »Družba sv. Mohorja«, niti ni mignil s prstom, da bi bil kàj storil za to prekoristno

družbo, nego ljudje v Višnji gori in okolici so zvedeli o nji šele po prihodu Zieglerjevega naslednika!

Ziegler je iskreno želel, da bi se o njega zlati maši osnovala velika obiteljska slavnost. Sam bi bil tedaj slavil petdesetletnico svojega duhovništva, njega brat, župan vódmatski, zlato poroko, in netjak Jožef Jaklič naj bi se otorej oženil, takó da bi bil Ziegler oba poročal. Toda ta namera se je izjalovila. Zakaj? Tega nisem mogel dognati.

Zadnjih dvajset let svojega življenja je Ziegler vsaki dve leti popravljal in prepisoval svojo oporoko, katero je potem hranil — ne on sam, nego netjak Jožef Jaklič!

Dné 30. vinotoka 1857. leta je bil iz Prečine dekretiran Anton Narobe za kapelana v Višnjo goro. Isti čas je bil Janez Zavrl ondu Megušerjev beneficijat in Ziegler njiju župnik. Iz njih priímkov je nastal tedaj bonmot: Ziegler je narobe zavrl.

Ziegler je bil v Višnji gori dvakrat v smrtni nevarnosti, toda obakrat so ga oteli. Tri leta pred svojo smrtjo se je prehladil v cerkvi takó silno, da so zdvojili o njega okrevanji. Tretjič pa mu je šlo za glavo. Bolezen mu je bila »Brand der Alten«, gnilo mu je mesó na nogah — nasledki ozkega obuvala. Na smrtni postelji je dejal netjaku: »Sedaj me Bog tepe, ker sem bil prevzeten; sedaj pojdem.« Vročil mu je tudi zopet novo svojo oporoko. Umrl je dné 11. malega travna 1869. leta opóldne.

Izprevod njegov je bil velikanski. Pokopal ga je šmárijski dekan Matija Brolih v spremstvu štirinajstih duhovnikov. Glavnim dedičem in zajedno izvrševateljem svoje oporoke je imenoval netjaka Jožefa. Ta mi pripoveduje, da je zapustil Ziegler precejšnje imenje; med gotovino je bilo veliko cekinov. V oporoki je tudi točka, da mora netjak vsakemu duhovniku, ki bode pri pogrebu, dati po jeden cekin. To naročilo je dedič vestno zvršil o sedmini na gostéh.

Na višnjegorskem pokopališči kaže oskromen spomeník kraj, kjer spi pokojni pisatelj. Preprosta kamenita plošča ima ta-le napis:

J. CIGLER
fajmošter višnjagorski
R. 7. maja 1792.
† 11. aprila 1869.

Tukaj trupla prah počiva,
Duša tam plačilo vživa,
Kličem milo iz temne jame:
Moli, o prijatel, za me!

(Konec prihodnjič.)

Glasbena dôba 16. stoletja in Jakop Gallus.

V spomin njegove tristoletnice. Spisal X.

Dné 9. ržénega cvéta je priredila »Glasbena Matica« v Ljubljani zgodovinski koncert v proslavo jednega najdičnejših rojakov naših, skladatelja Jakopa Gallusa. Dolžnost je takisto leposlovnemu listu, da se spominja tristoletnice, odkar je preminil odlični ta mojster, katerega ves glasbeni svet za Palestrino, Willaertom, Lassusom in Gabrielijem prišteva najduhovitejšim in najplodnejšim glasbenikom 16. stoletja. Izvestno ne bode odveč, ako v velikih potezah očrtamo glasbeno razmerje pred njim in za njega ter potem izpregovorimo o delovanji Gallusa samega.

Znano je v obče, kakó dolg in strm pot je morala prehoditi glasbena umetnost kakor sploh vse umetnosti, predno se je iz prvotne preprostosti vzpela do denašnje višine. Do 15. stoletja sploh ni môči govoriti o takšni glasbi, da bi jo upravičeno imenovali resnično umetnost v denašnjem pomenu te besede, nego prejšnja stoletja poznajo namesto nje zgolj nekakšno glasbeno učenost, oprto po jedni stráni na Gregorijansko cerkveno petje, po drugi pa na národno pesem, ki si je šele iskala svojega pota. Jedva začetkom 15. stoletja se je ta glasbena učenost izpremenila v pravo umetnost. Bistveno znamenje vsi glasbi je potem v dveh stoletjih (od leta 1400. — leta 1600.) zgolj mnogoglasje, in glasbena zgodovina imenuje glabo te dôbe »staro glasbo«. Delovale pa so v rečeni dôbi tri glasbene šole, izmed katerih se je treba najprej spominjati najstarejše, takó zvane nizozemske šole, katere najodličnejši zastopniki so bili v 15. in 16. stoletji Dufay, Ockenheim, Josquin, Gombert, Willaert in Orlando Lassus; potem pa je imenovati dve italijanski šoli: rimsko in benečansko.

Nizozemska šola se odlikuje po strogem mnogoglasji, umetnem kontrapunktu, razviti menzuri (glasboslovji), takisto po umetniško dovršenih delih. Takrat, ko je Gallus razvijal znamenito svoje delovanje, torej v drugi polovici 16. stoletja, zastopal je staro nizozemsko šolo zlasti imenovani Lassus, ki je bil od leta 1557. do 1594. kapelnik monakovske kapele. Poleg njega sta delovala v Gallusovi dôbi pri saksonski kapeli v Draždanah Le Maistre in Scandellus, glasbenika, katerih skladanje se opira na nizozemsko šolo, dočim je slul

pri kapeli cesarja Rudolfa II. v Pragi Regnard in pri cesarski kapeli na Dunaji Filip de Monte, ki je bil pozneje kapelnik stolne cerkve v Pragi.

Proizvodi nizozemske šole so bili zaradi visoke svoje umetnosti sósebno obljubljeni in čislani tudi po Italiji, takó da so ondu glasbeniki te šole do cela vladali od 15. stoletja do srede 16. stoletja. Da se je pojavila italijanska domača glasba šele pozneje, to je dôkaj čudno, ako pomislimo, kakó je že tedaj cvetelo pesništvo (Dante in Petrarca v 13. in 14. stoletji) in kakó so že slúle italijanske vpodabljajoče umetnosti (Bramante, Rafael, Correggio, Michelangelo v 15. in 16. stoletji). O domači glasbeni umetnosti italijanski do srede 16. stoletja malone ni sledú, zakaj izvajajoči umetniki so zgolj Nizozemci. Šele v drugi polovici 16. stoletja razvijejo italijanski in nizozemski mojstri na italijanskih tleh »staro glasbeno umetnost« do klasiške dovršenosti. Nizozemci se od te dôbe čimdalje bolj umičejo z glasbenega pozorišča, dokler mu napósled splošno ne zavladajo Italijani. V Italiji se ustanovita dve šoli, obe izredne važnosti za svetovno glasbo, rimska in benečanska. Obe družno hrepenita po izobrazbi, vzvišanji in dovršenosti nizozemske šole. Umetnostno načelo, kontrapunktiška skladnja in oblika jima je ista, samó da se pojavlja v italijanskih glasbotvorih še visoka sorazmernost, jasnost in čustvena lepota, česar nizozemska stara šola še nima.

Ustanovitelj in mojster rimski šoli je bil Palestrina, katerega je imenoval papež Pij IV. za skladatelja papeške kapele. Ta največji mojster cerkvenega petja v 16. stoletji je deloval prav takrat kakor naš Gallus in je povzdignil cerkveno glasbo do najčistejše in najvrednejše dovršenosti. Poleg njega slové v Gallusovi dôbi Animuccia, brata Nanini, Anerio in španski glasbenik da Vittoria, ki se je tedaj bavil v Rimu. Vsi ti so bili učenci rimske šole. Tudi Luca Marenzio, najobljubljenejši madrigalist 16. stoletja, pripada tej šoli, vender se kaže dôkaj samostojnega.

Zajedno z rimsko šolo je cvetela benečanska šola, katero je ustanovil Willaert. Obe šoli sta gojili mnogoglasno umetnost in nje oblike, vender pa se nekoliko ločita. Dočim je bilo rimski šoli zgolj do vzvišeno-preproste glasbe Palestrinijeve, takó zvanega »Palestrinijevega zloga«, in absolutno cerkvene glasbe, ponaša se benečanska šola s sijajno in barveno glasbo, z mnogoglasjem in mnogozbornostjo; mimo tega uporablja obilnejšo kromatiko in živahnejšo ritmiko ter je naprednega značaja za razvoj poznejše glasbe. Kar je bila rimski šoli sikstinska kapela v Rimu, to je bila benečanski šoli cerkev

Sv. Marka v Benetkah. Po načelih te benečanske šole so se ravnala tudi vsa važnejša mesta gorenjeitalijanska. Nje glavni zastopniki so bili v Benetkah Willaert, véliki teoretik Zarlino, Andrea in Giovanni Gabrieli. Zlasti poslednja dva sta jo povzdignila na vrhunec dovršenosti.

Kar se tiče Avstrije in nemških deželâ, tukaj ni môči govoriti o posebnem glasbenem zlogu, nego na glasbo avstrijsko in nemško so vplivali Nizozemci in Italijani, zlasti umetniki benečanske šole. Na Nemškem so delovali v tej dôbi (v drugi polovici 16. stoletja) Leon Hassler, Gumpeltzheimer, Erbach, Meiland in Aichinger. Njih obzorje seza daleč preko cerkveno-protestantovske merí; najimenitnejši izmed njih je Hassler. Na Avstrijskem pa je med vsemi domačimi glasbeniki 16. stoletja najznamenitnejši mojster svoje umetnosti baš dični naš rojak, čegar spominu so posvečene te oskromne črtice: Jakop Gallus Handl.

O življenji Gallusovem nimamo premnogo izvestíl. Marsikaj je nerazjasnjenega, vender se utegne dognati še to in óno, kar bode važno za poznavanje našega rojaka. Gallusove skladbe so ležale do najnovejše dôbe zaprašene po raznih arhivih in knjižnicah (n. pr. v dvorni knjižnici in v konservatorijskem arhivu na Dunaji, v kraljevski dvorni knjižnici v Berlinu i. t. d.); šele ponajveč neumornemu raziskovalcu g. Jožefu Mantuaniju gré zasluga, da je zopet opozoril glasbeni svet na malone pozabljenega skladatelja. Po različnih virih, spopolnjenih z raziskovanji g. Mantuanija, bilo bi o Gallusovem življenji poročati to-le:

Jakop Gallus Handl (Petelin?) je bil porojen leta 1550., bržkone v Ribnici na Dolenjskem, vzgojen pa je bil v sètiškem samostanu (misel g. Mantuanija), čegar opat Zeisl (od leta 1566. do leta 1576.) ga je priporočil samostanu svetelskemu (Zwettl na Nižjem Avstrijskem). Ondu je ostal do leta 1580., takrat pa je odšel (po priporočilu opata Rueffa) v samostan Bruck pri Znojmu in še tistega leta v Obrovice pri Brnu, kjer je bil v jako prijateljskem razmerji z ondotnim opatom. Ko je bil brnski prošt Stanislav Pawlowsky imenovan škofom olomuškim, odšel je ž njim v Olomuc in ostal ondu do leta 1585. Bil je kapelnik stolne cerkve; iz zdravstvenih ozirov pa si je leta 1585. izprosil odpust. (Takó poroča odpustno izpričevalo Gallusovo, katero je zasledil g. Mantuani v knezoškofijskem arhivu kromeriškem). Potem se je napotil preko Šleskega v Prago, kjer je dné 12. malega srpana 1591. leta umrl za akutno boleznijo. Iz češko pisanega ostalinskega inventara, katerega je takisto našel g. Mantuani v praškem mestnem

arhivu, vidi se, da ni bil Gallus nikoli cesarski kapelnik, kakor se je mislilo še nedavno, nego kantor v cerkvi Sv. Janeza, kateri je bil cesar patron. Rudolf II. mu je podelil privilegij za deset let, da je izdal svoja dela. —

Gallusovo proizvajanje je čudovito obsežno in vsestransko. Ako pomislimo, da je umrl v najkrepkejši moški dôbi — bilo mu je šele 41 let — prištevati ga je zaradi klasiške dovršenosti in lepote njegovih del ne samó največjim in najboljšim skladateljem tedanje dôbe, nego tudi najplodnejšim. Zakaj Gallusovih skladeb, kolikor se jih je ohranilo v starih izdajah, štejemo več sto; koliko pa se jih je izvestno pogubilo! Mnoga dela, zlasti cerkvena, med katerimi je, kolikor doslej vémo, šest maš, niti niso bila natisnjena, nego so raztresena v rokopisu po raznih knjižnicah.

Izmed poglavitnih del, ohranjenih v starih izdajah, imenovati je najprej njegovih šestnajst maš, katere je uglasbil v Olomuci in izdal leta 1580. V Pragi je priredil leta 1586. slovečo izdajo drugih svojih cerkvenih skladeb, imenovano »Opus musicum«. To izredno bogato delo, katero je dovrševal dolgih devet let, obseza cerkvene skladbe, in sicer: psalme, motete, himne, kantate, ofertorije, gradualije i. t. d. za vse nedelje, praznike in sopraznike vsega cerkvenega leta. Diči jih vzorno - čist cerkven zlog in visoka umetniška vrednost; mimo tega se ujemajo z obredi in zahtevami cerkvenega petja, kakor jih je ustanovil cerkveni zbor tridentinski in kakor so jih upoštevali vsi véliki mojstri tedanji. Kakó bogata je ta zbirka, to je môči spoznati iz zaporednih števílk, s katerimi so zaznamenovane nje skladbe, urejene po štirih oddelkih. Takó ima skladba »Ave Maria«, I. oddelek, številko 70.; »Sed et lingua mea«, II. odd., štev. 70.; »Laus et perennis gloria«, III. odd., štev. 57. in štiriindvajseteroglasni, čveterozborni (149.) psalm ima štev. 143., IV. —

Tretje delo Gallusovo je posvetne vsebine. Njega popolni naslov je: »Harmoniarvm moralivm qvibvs heroica, facetiae, natvralia, qvotlibetica, tvm facta fictaqve poetica, & c. Admixta sunt: Nunc primum in lucem editus Avthore Jacobo Hándl. Pragae, Exudebat Georgius Nigrinus. Anno: M.D.LXXXIX.« — Ta harmoniarij obseza v treh delih 53 čveteroglasnih madrigalov, resne, šaljive, komične in preproste vsebine. Mimo tega ima knjiga dodatek: »Empicedion harmonicvm«, katerega posvečuje skladatelj spominu »Caspari abbatis Zabrdovicensis ac Sylvensis,« ki je umrl dné 1. prosinca 1589. leta. V tem dodaje še dve skladbi, posvečeni nasledniku prejšnjega opata, Ambroziju Teleczenu. Podpisan je na teh skladbah: Jacobvs Handl, Gallvs dictvs Çarniolvs. Vseh dodanih pet skladeb je osmeroglasnih.

Četrto delo, katero pa je izdal njega brat Jurij šele pet let po Gallusovi smrti, obseza takisto zbirko madrigalov. Posvetil jo je Jurij: »Amplissimo celeberrimoqve veteris Pragae senatvi, viris nobilissimis et clarissimis, dominis et patronis meis.« Popolni naslov tej zbirki je: »Moralia Jacobi Handl Carnioli, Mvsici praestantissimi, quinque, sex, et octo vocibvs concinnata, atque tam seriis qvam festivis cantibus voluptati humanae accommodata, & nunc primum in lucem edita. Cum gratia & Privilegio Imperiali, ad annos decem. Noribergae. In officina Typografica Alexandri Theodorici MDXCVI.« — To delo obseza 8 osmeroglasnih, 19 šesteroglasnih in 18 peteroglasnih madrigalov (posvetnih pesmij). Glasovi so: cantvs, altvs, tenor, basis, qvinta vox, sexta vox. Morda utegne koga zanimati pesem, postavljena na čelo tej knjigi; zložil jo je Gallusu v proslavo M. Georgius Carolides à Karlsperga, cives novae Pragae:

Ad cantorem modvlorvm Handelii:

Rvmor Handelivm periſſe dixit
Quum putre acciperet cadaver urna:
Sed falſo Handelivm periſſe dixit
Rumor, funera nulla ſentientem,
Quod mortale fuit fatumque terra,
Mors terrae, invida, reddidit parenti.
Vivit Handelivs ſuperſtes aſtris,
Vivit Handelivs ſuperſtes orbi,
Illic menta piâ, ſed hîc perenni
Laborum genio integer ſuorum.
    Viventes adſpice, quisquis occinendo
Velmores ſapies honeſtiores,
Vel Muſas facies politiores,
Vel motûs animi quietiores.
Hic iunctim omnia praeſtat (hunc prehende
Qui Muſas colis elegantiores)
Victurus genio liber perenni.

Dasi je bilo tudi v Avstriji dôkaj pristašev protestantovske vere, vender se v skladbah katolika Gallusa nikakor ne pojavlja vpliv Luthrov kakor v nemški glasbeni umetnosti. Zatorej je tem zanimljiveje to, da nahajamo v protestantovskega mojstra Erharda Bodenschatza zbirki »Florilegium Portense« (izšli leta 1618., imenovani po mestu Schulpforta, kjer je bil Bodenschatz okolo leta 1600. kantor,) v prvem delu nič menj nego devetnajst znamenitih skladeb Gallusovih. To je izvestno najboljši dokaz, kakó je zaslúl véliki mojster skoro po svoji smrti. (Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

III.

Dr. V. Oblak, »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«. 1891. 8⁰. 44 str. (Posebni natisek iz časopisa »Archiv für slavische Philologie« XIV. 192—235).

(Dalje.)

Čakavski vpliv vidi Oblak nadalje v pisavi *ſuacho* (V), *ſuako* (XI. 1, 2) in *ſuaku* (XI. 2): *ſu* namesto pričakovanega *uſ* za *vs* se je vrinil iz čakavščine (216). Jaz nastavljam *uſ* z ozirom na tó, da ima pisavec X. *uſaco*. Praša pa se, je-li *sv* pri pron. *vьsь* in *vьsjakъ* res znamenje čakavščine? Govoré li pravi Čakavci *sav*, *sva*, *sve*, *svaki*? Nemanić (III. 8, 9) pozná samó *vas* ali *sà*, *sè*, *sà*, *sàki*, *sàkakov*, *sàčesa*, nobene oblike pa nima s *sv*. Tudi v čakavskih listinah s Krka in severne Dalmacije se nahajajo samó oblike z *vs*, včasi je pisano *v's*; ako bi se našlo kje *sav*, *sva*, *svaki*, šteti je to gotovo za vpliv štokavščine. Da so Čakavci v prejšnjih časih govorili *sav*, *sva*, *sve*, *svaki*, to je tudi neverojetno. Od *sav*, *sve*, *svaki* bi nikdar ne mogli priti do *vas*, *sa*, *se*, *saki*; zakaj neki naj bi bil *v* iz srede izpal? Na početku to gré, v sredi samó v gotovih skupinah — v slovenščini. Č a k a v s k a posebnost *ſuako*, *ſuacho*, *ſuaku* našega rokopisa torej ni, k večemu da bi bila štokavska. To je pa vendar nekam predaleč za beneško Slovenijo. Slovenci gotovo niso nikedar takó govorili, ker naša narečja kaj takega dandanes ne poznajo. Kakó si torej *ſuako* razložiti v našem rokopisu? Če primerjam, kakó je n. p. pisavec I. našega rokopisa izražal početne slovenske skupine *sv* (svoj, svet) in *vs* (vsak, ves), najdem, da je *v* izražal več ali menj z isto črko (ako ga je sploh izražal). Takó ima za *v* 55krat *f* (43krat *ſf*, 12krat *ſf*) in samó trikrat *u* (*ſu*). Pisavca V. in XI., pri katerih nahajamo *ſuako*, sta *v* izražala vselej z *u*. Da sta tudi za *vs* pisala *ſu*, v to so ju zapeljale besede, v katerih je *ſu* vpravičen in katerih je več. One štiri zgoraj omenjene slučaje za *ſuako* štejem torej z neko pravico med pisne napake, ki nas ne bodo presenetile v rokopisu, kateri jih sicer mrgolí in v katerem so dotičniki morda prvič v svojem življenji poskusili slovenščino pisatí. S temi pisavci šestnajstega stoletja smem po vsi pravici primerjati neukega Kraševca, ki mi od časa do časa dopisuje. On sam govorí vedno *ws* (ali *s* v slučajih, ki jih bom o Kraševcih spodaj navel), v pismih pa postavlja z neko čudovito doslednostjo vselej *sv* (ali prav za prav *ſv*, ker mož piše v bohoričici in tudi ne dela razločka med *s* in *z*, prav kakor pisavci našega rokopisa) n. p.: ſdravi ſmo ſvi;

ſvakidan, celó *ſveli* za *vzeli* i. t. d. In mož svoje žive dni ni bil ne med Čakavci ne med Štokavci in tudi njih knjig ni bral ne ene, ker še slovenskih ne mara razen svojih molitvenih bukev. In to opazujem na njem že nad deset let! Tudi Gutsmann prelaga v svojem slovarji (str. 10.) in v svoji slovnici (4. izd., str. 164.) ‚Allerheiligentag' sè ‚*Şvin ſveti*'.

No, če *ſuako* rés ni čakavizem, potem pa je vendar oblike brez *v* (I. 8, 10; VII. 1, 5, 6; IX; XIII. 1, 2, 3) šteti za čakavske, saj si zgoraj sam omenil, da Čakavci govoré *vas, sa, se, saki*? Takó bi vtegnil kedó ugovarjati. Naštevši te oblike, pristavlja Oblak: »falls dies nicht Schreibfehler sind.« Jaz mislim, da niso pisne napake, in sicer za tó ne, ker v b l i ž n j i h narečjih nahajamo enake prikazni. Ne vém, ali sploh kje govoré *vsaksêbe* auseinander, jaz sem povsod slišal le *saksêbe, saksêbi*. Znano je *saj* iz in poleg *vsaj* (razločevanje *saj* ‚doch' in *vsaj* ‚wenigstens' je še mlado); Klodič ima iz beneških Slovencev *sa* za *saj* (§. 89.). Na Krasu se sliši *sèlih, sèγlih* poleg *wsèlih, wsèγlih* ‚gleichwohl'; tudi za predlogom *v* (*w*) se govoré vselej oblike brez *v* (*w*): *w sèki vèsi* in jedem Dorfe, *w sèh vesiéh* in allen Dörfern. Da tega nimajo Kraševci še le od včeraj, spričuje nam Sommaripa, ki piše 67 a: *ognuno ſaketeri*. Da se v rezijanščini pri zaimku *ves* oblike brez *v* niso mogle razširiti, to je zabranila želja, razločevati oblike pron. *vesъ* od oblik pron. *sъ, sija, si*, ki je v rezijanščini še popolnoma živ in čvrst. Vendar najdem v Katichizisu 7: tou sachin meste. Vzroka, da je *v* na početku odpal, iskati je po mojem mnenji v fizijologičnem razvoji tega glasu: $v - w - \underset{\frown}{u} < {\breve{u} \atop 0}$ t. j. ų (konsonantni u) se je razvil ali v vokalnega (ŭ) ali pa je moral pred *s* odpasti (0 = ničla). Ako bi se bilo zanašati na pisavca VII., kar pa ne gré, dala bi se na stopinjo *ųse* staviti njegova pisava *oſse* 2, *oſſe* 4, ki pač ni drugega kakor *vse*. Oblak omenja to na str. 202. z nekakim dvomom, zakaj, ne vém; saj se vendar besede *oſſe gnega blago* (VII. 4) zopet ponavljajo v VII. 6 kot *vſe gnega blago*. Da tudi v VII. 2 *oſse* ne more biti kaj drugega kakor *vse*, kaže pomèn celega mesta: *na niega Ciſse e praude oſse* auf seine Häuser (*e* v *Ciſse* stojí lahko po pomoti našega precej nerodnega pisavca tudi za *a*, *o* ali *u*, kar bi potem bilo brati *hišo* [*hišu*]) und alle Gerechtsamen.

Morda bi se dal čakavski vpliv dokazati v našega rokopisa pisavi *ſſ* za *sv, su*, kakor pišejo Bernardin Splječanin, Marko Marulić in drugi. Toda o tem dvojim, če primerjam furl. *svris* poleg *sfris*, *suej* poleg *sfuej* in sosebno furlansko pisavo slovenskega krajnega imena *Sſigne* za *Svinja*. V starih furlanskih tekstih ni najti temu primerov zató, ker sta v furlanski skupini oba glasova zveneča. — Tudi *x* = *ž* (Gnexa I. 24, chugnexa 8) ni šteti za čakavsko posebnost, ker jo Čakavci in latinski pišoči Štokavci

imajo iz Benetek, kamor imajo naši beneški Slovenci nekaj bliže kakor Čakavci.

Nadalje išče Oblak čakavskih posebnosti v končnicah *oga, omu* namesto pričakovanega *ega iga, emu imu* (219). Nahajamo jih na teh le mestih: I. 9. *jednoga*; V. *blaſenomu, ſuctomu*; VI. 2. *ſſetoga*; XIII. 1. *jenoga*. Oblak sam priznava, da bližnji Rezijani še dandanes poznajo take končnice: *dnoha* (enega), *psoha* (vsega) i. t. d. Jaz bi pa posebe še opozoril na eno obliko našega rokopisa, katere Oblak ne omenja, namreč *jenuga*: je oſtauil jenuga volighia (enega volića, XIII. 2.). Vpliv furlanščine kaže se tudi v ti besedi: nenaglašen *o* prehaja v *u* (prim. Schuchardt, Slawo-Deutsches und Slawo-Italienisches II., Zeitschrift für öst. Gymnasien 1886, 333).

Ako torej pretehtamo vse razloge (*i* = *ě*, *ſuako, oga, omu*), ki so naveli izdatelja na tó, da sluti v našem rokopisu čakavizme, vidimo, da se to, kar on šteje za čakavske posebnosti, dá razložiti tudi drugači in da nas prav nič ne sili, té posebnosti zmatrati za čakavizme. Že veliko število pisavcev, katere bi bili prisiljeni šteti za Čakavce, govorí proti čakavskemu vplivu, dasì mi ni neznano, da so v prejšnjih časih hrvaški duhovniki večkrat dohajali med Slovence ter jim brali glagoljsko mašo. Izdatelj menda ni štel svojih Čakavcev, sicer bi se jih bil gotovo ustrašil. Seštejmo jih v božjem imenu mi! Zastran pisave *i* za nenaglašen *ě* moramo šteti osem pisavcev za Čakavce (I., II., VI., X., XI., XII., XIII., XIV.). Zastran pisave *ſuako* pride še pisavec V. med nje; *oga, oma* pa se razdelí med 3 pisavce, ki imajo tudi *i*. Torej summa summarum — 9 Čakavcev v beneški Sloveniji v enem kraji in v ne predolgem času. Na teh 9 Čakavcev pride samó 5 Nečakavcev. Beneška Slovenija je morala takrat biti Čakavcem pravi eldorado, da so takó drli tje. In danes je takó revna in uboga!

V ostalem pritrjujem Oblakovi razpravi o jeziku našega rokopisa v vseh poglavitnejših stvareh. Beróč njegovo delo, palo mi je marsikaj na misel, kar bi utegnilo ta na več strani nejasen spomenik razložiti. Mimogredé hočem, držé se njegove razdelitve, tje pa sem tudi kaj popraviti.

K pravopisu je opomniti le malo več. Za *s* se ne piše samó *s, ſ, ſſ, ſs*, ampak enkrat (I. 23.) tudi *z* : *coza*, t. j. Kosa (gen. sg.). To razširjeno družinsko imé je že jako staro, nahajamo je že v »listini iz leta 1170.—1190.,« ki sta jo izdala Trinko in Jušič, v obliki *Cuossa* (gl. Ljublj. Zvon X., 701.) Leta 1523. je bil v Ločniku za župana *Juri Khoss* (Kres I., 615). — Blizu Tajpana je na specijalni karti zaznamovano se lišče *Coos*. Temna mi je pisava in beseda *ça* v VI. 5. Starejša furlanščina piše *ç* za današnji svoj *z*: Çuglan = Zuglan (Joppi, 198). — Glas *ć* se izraža, ako je izdatelj prav bral (v opomnjah je pristavljen vprašaj),

ne samó z *gi*, *g*, *gh*, *chi*, *z*, *t*, ampak tudi z *ghi*: *volighia* (XIII. 2). — Na strani 204. učí izdatelj, da je *vilia* brati vil'a (z mehkim *l*). To je pomota: vilia je brati *vilja*, to je *vil-ja* (sè srednjim *l* + *j*, katerega je slišati posebe). Ta beseda je tudi v oddelku ‚Lexicalisches' (233 ns.) slabo razložena; na našem mestu (XI. 2) ne pomenja ‚giorno che precede le principali feste della Chiesa', ampak ‚Seelenamt, ‚officium pro defunctis'. V tem poslednjem pomenu je na Krasu beseda pl. tant.: *víljь* (že v narodni pesmi kraški: ‚Nad mánu bu mólu mašnik vílјь žíéγnanь, — Nad tábu bu krŭókow čŕni wrán'); v pomenu ‚Fasttag. Tag vor einem grossen Feiertage' pa se po Krasu rabi sing. *vílja*. Beseda se v starejši italijanščini glasi *vilia*, prim. Matzenauer, Cizí slova 368: wilija. Janežič pozná *bilje* Todtenofficium, Todtenmesse; Gutsmann pa ima *bila* Vorabend, Festabend 492. Ta oblika kaže, da je v koroščini *lj* že prešel v *l'*; na jugo-zapadu se je ohranil pač vsled romanskega vpliva. Nemški Korošci pravijo *Vilge*, Bavarci pa že *Figil* (Lexer, Kärnt. Wtb. 95).

K opomnjam o samoglasniku *a* omenjam, da beremo krajevno imé *Tajpán* pri pisavci I. dvakrat v obliki *teipana* (2, 19), pri pisavci VII. pa štirikrat v obliki *taipana*. Menjava nenaglašenega ali kratko naglašenega *a* pred *j* v *e* se je pričela torej že precèj zgodaj. Vendar ima današnja beneška slovenščina za to le malo primerov (prŭodi = prodaj) in to iz tega razloga, ker ne pritika *j* prislovom, kakor delajo druga slovenska narečja. Benečani govoré: *sada*, *zuna* (to ima tudi naš rokopis XIII. 3: *ſuna carniza*), *znotra*, celó *ka*, *zaka* (kaj, zakaj, gl. Klodič §§ 87.—89. V *preca* (precej, Klodič § 88.) *a* ne stojí za stari *ę* (prěd-sę), ampak je nastal po analogiji drugih prislovov na *a*. Zgoraj omenjeno pričeto mehčanje *tejpan* za *tajpan* pa se ní nadaljevalo v pričakovani *tipan* pač za tó, ker se je hotela ohraniti krajevnemu imenu prvotna oblika in so bližnji Furlani ostali pri *Taipan*.

Na strani 198., 206. in 226. govorí Oblak o zvezi *unim umeſti* (I. 18) *vnim vmeſti* (I. 19). Povsod izreka, da je treba deliti *u nimu meſti*, *v nimv meſti*, to je, da *u* za *nim* ní ponovljen predlog; v tem mu popolnoma pritrjujem. Na str. 198. in 206. se je odločil izdajatelj za to, da je *nimu* = *onimu*: »umso befremdender wäre der Wegfall des *e* in *unim* 18, *vnim* 19, wenn es nicht aus *v onim* entstanden oder ein einfacher Schreibfehler wäre.« Tukaj bi nam pač latinski ali italijanski tekst pomogel iz težave; jaz sodim, da v njem ni stalo *in illo* (*eo*) *loco*, ampak samó *in loco* ali *in loco quodam*, ital. *in un luogo*. Zatorej zmatram *nimu* = *enimu*. Da *e* odpade, ako se *eden* rabi kot člen ali nedoločni zaimek, ni nič nenavadnega. V rezijanščini in beneščini odpade *e* včasi celó tedaj, kadar je *eden* pravi števnik in pomenja ‚unus'. Iz beneških tek-

stov v Klodiči imam té-le primere: z nim žlaham (z enim žlagom, 25), na no majno (na eno gmajno, 25), za 'n miesac (za en mesec, 26), tu ni druhi kozarni (tam v eni drugi kosarni, 26), na 'n dan (na en [= neki] dan, 27), cja na no lazno (tje na eno lazno 27), ta h nemú taršú (tje k enemu tršu [grmu], 27). Posebno pogostoma najdeš take zveze v rezijanščini, kjer se je pa pred *n* v masc. *d* navadno še ohranil: tuv (touv) dnin hrise (Katichizis 2, 5), na dnohà samaha Boha (o. c. 3), s dnoha mesta (o. c. 9), tou dan noui sepulchrich (o. c. 10) in naposled, prav kakor naš rokopis, tov nin pirikulu od smarti (o. c. 15). Primeri o členu *eden* tudi mojo opomnjo v Morphologie des Görzer Mittel-Karstdialektes 87. — Iz gore navedenih primerov pa razvidimo, da v početku šestnajstega stoletja Benečani še niso rabili pleonastičnega *ta* (iz *tam*) pred predlogom, kakor je to dandanes navada med njimi, Rezijani in pa tudi med Goričani v soški dolini (gl. mojo opomnjo v Ljublj. Zvonu V. 378). Dandanes bi Benečani namesto *v nimu meſti* našega rokopisa gotovo rekli *taw nin miéste*. — Kar se tiče izgovora *jeden* namesto *eden* (307), slišal sem ga celó na Dolenjskem blizu Rateč; kakó daleč pak je tam razširjen, ne vém povedati.

Razpravljaje reflekse samoglasnika *e* piše Oblak na strani 207.: „Petar giebt genau das heutige Petar wieder.“ To je res, pa razpravljati se ne smé pod *e*, ampak pod polglasnikom premičnikom (ъ), ker *a* ne stojí za *e*, oziroma ta *e* v stari slovenščini ni e, gen. ni *Petera*; stsl. *petrъ* i. t. d.

Na isti strani je v vrsti 21. izbrisati besede ‚in unbetonten auch i‘, ker se isto ponavlja potem tri vrste niže. Napak je misliti, da je v VI. 2, 4 treba infinitiv *imit* povdarjati na prvem zlogu (*ímit*); povdarjati ga je prav takó, kakor imperative *imeg* III., *imij* IV., *imii* VI. 1, 2, *imiite* VI. 2, navedene tri, oziroma dvé vrsti više. Zakaj to? Klodič poroča v §. 85.: ‚*Imam* v velevniku *imicj* i. t. d., v nedoločniku *imieť*. Tudi rezijanski *moèt* potrjuje za beneška narečja povdarek *imét*. Kolikor je meni znano, potegnila so v ti besedi samo nekatera goriška in kraška narečja naglas na prvi zlog: inf. *jèmit*, *jèmt*, imp. *jèmi*, *jèmte* (gl. mojo Morphologie 102).

Neverojetno se mi zdi, da bi se v starogorskem narečji govorilo poleg *snazát* (z!) tudi pó (!) *snaždtah* (ž!), *posát* (z!) poleg *žàt* (ž!). Ali prvo ali drugo je pomota, ako prvo, potem tudi *zèn* (208, 209). Ravno takó nekorektno je *svázat* (209[18]) za *zvázat*; na zapadu narod *s* pred *v* ne pozná v glagolskih oblikah (kot prefiks). 209 [24], [25] piše Oblak: „im Wörterbüchlein A. da Sommaripa's (1607) lesen wir *patec*, *pata*, *vzau*, *ſnau* (snel).“ To isto trditev nahajam tudi v uvodu k izdaji tega slovarja (Doneski k historični slovenski dijalektologiji II. str. 8.), kjer je pisano, da samoglasniku *ę* odgovarja v vseh ostalih primerih samó *e*. Jaz sem si izmed besed, katere je Oblak objavil, zaznamoval nekaj več primerov, ki jih hočem

tukaj našteti: coda *rap* (rep), groppiera *podrapiſa* (podrépica), legame *poduaze* (podveza), maggiore *vacchie* (véči, takó in ne *vacchi* stojí res v izvirniku), menta *matiſa* (metica), moccare la candela *vſſacnit zuechio* (usékniti), molle *macac* (mákъk ali máhъk), palmo *padigl* (namesto *padign* pedinj), pugno *paſt* (pest), ſete *zaia* (žeja). — Na isti strani naše razprave berem, da *a* zastopa *ę* tudi v Duhovni bravni v *odsakati*; kaj pomenja ta glagol? Ima li res v korenu ę in ne *ě*?

Kar se tiče oblike *ſterih* pri Kastelci, kjer *e* stojí namesto starega *y*, misl Oblak na str. 210., da je tukaj *e* „eine Art Mittellaut zwischen *e* und *i*.“ Res je mogoče, da *ſterih* stojí za štérih, vendar hočem opomniti, da se lahko bere tudi *štêrih* (z odprtim *e*). Po Krasu in po Notranjskem se govorí v tem primeru poleg é (ĭe) tudi odprti e (ê), kakor ga nahajamo v zlogih, na katere je naglas preskočil z naslednega zloga. Iz *štéri* za *četyri* si je narod po analogiji *šést* — *šêstih*, *sédem* — *sêdmih*, oziroma *pét* — *pêtih*, *devét* — *devêtih*, *desét* — *desêtih*, oziroma *ósem* — *ôsmih* posnel tudi gen. *štêrih*. Ruščina ima res naglas na poslednjem zlogu: *četyrěh*, *četyrěm*, *četyrьmi*.

V starogorskem narečji se govorí *vorh* za *vrh* (213); temu je primerjati enako prikazen v cerkljanskem narečji, gl. Baudouin de Courtenay, Der Dialekt von Cirkno, §§ 67, 68, kjer se ta pojav razlaga takó, da se r̥ členkuje s tisto ležo ustnih delov, kakor *o* (Archiv VII. 583).

Na str. 213. govorí izdatelj o zaimku *kъ*, kateri se v našem rokopisu nahaja v oblikah *ki* (*chi*), *ko* (*cho*, acc. n.), *ka* (*ca*, nom. f.), *ku* (*cu*, acc. f.), *koga* (*choga*, gen. n.), *kih* (*chich*, *chi*, g. pl.). Opomnje vredno se mi zdi, da stojí že v našem rokopisu (iz leta 1497.!) masc. *ki* (chi) trikrat namesto *ko* (*cho*): *meſti chi ſe clize* (9, 18, 19). Kadar pak se substantiv za relativom ponavlja, imamo še *ko*: *dobro*, *ſa cho dobro* (I. 6). Da je v *chi* (VIII) *ch* izpuščen, kar se v našem rokopisu dogaja premnogokrat, opomnil je dobro že Oblak. Ako bi se smelo po imenovanih treh primérih, kateri podajejo *ki* za *ko*, sklepati, pričelo se je zenačevanje kakor drugod tudi tukaj pri neutrih. Dandanes govoré Benečani povsod le *ki*, Rezijani *ka*, kar pa je le rezijanski izgovor masc. *ki*. Da se je na zapadu *ki*, *ku* takó razširil, k temu sta mnogo pripomogla po mojem mnenji italijanščina in furlanščina sè svojim *che*, *cu*. Ako primerjam kraški *pàs ku lája na wjȅj* s furlanskim *chan cu baje no muàrd*; kraški *tísti ku* (poleg *dŭór*) in opomnjo Klodičevo v §. 64.: „Kdor nema posebne sklanje, ker sem slišal v rodivniku *tisteha k'*, daj. *tistemu k'*, v množini *tistih k'*, *tistim k'*“ s furlanskim *cui cu* (ital. *colui che*: *ài fevelàd cun cui cu lu savève* [ho parlato con chi lo sapeva] kraški *szn šrájow z nin takin, ku jz jz znòw*): zdí se mi sličnost med furlansko in slovensko rabo prevelika, da bi se tu mogel tajiti vpliv furlanščine na slovenščino.

Na isti strani, pa tudi na strani 218. izreka Oblak mnenje, da je v zvezi *maſ duj* (I. 1, 2, 12) *duj* kontrakcija iz *dvoje*. Da je *duj* brati *dvìé* (stsl. *dъvě*), o tem pač ni dvoma z ozirom na pisavo *imii, imiite, imit*, ſtiphâ (XI. 1) i. t. d. V drugih primerih se piše *duj maſſe* (I. 4, 9) *duj maſe* (II.), *due maſe* (V.), *miſe dui* (VI. 3) in pa *duj maſſ* (I. 12) in *duj maſ* (I. 14). Praša pa se, ali bi bil sploh v teh slučajih *dvoje* prav? Kar se tiče *maſ duj* v zapiskih I. 1, 2, dvojim o resničnosti Oblakovega mnenja. Ako namreč berem v drugih zapiskih *jeſt oſtauil . . . ſolad trideſet inu dua* (I. 3), *jeſt oſtauilla . . . ſlatich trj* (15), *jeſt oſtauil ſlatich dua* (16), zakaj bi isti pisavec ne smel imeti *da ſe ima ſtuoriti maſ duj*, t. j. maš dvé? Ker je to stavo besed pisavec sam občutil za tujo slovenščini, prestavil jo je v drugih gore navedenih primerih ter je prav povedal *duj maſe*, samó v zapisku v 12. in 14. je pustil *maſ* namesto maſe; to je torej po mojem mnenji prav takó pisna napaka kakor *ſa gnich duſ* namesto *duſe* ali *duſu* v zapisku I. 1., ali pa *jeſt cuplen jedno 'dobro* (I. 14) namesto *cupleno*, ali *ſa ſuoi duſu* (VI. 3) namesto *ſuoiu* i. t. d. Ako pak Oblak na str. 222 [17ns.] misli »der gen. in jeſt oſtauilla ſlatich trj (15), jeſt oſtauil ſlatich dua (16) sind wohl volksthümlich, da im Görzer Mittelkarstdialect beim adj. und pronom. im plur. für den acc. der gen. eintritt«, pozabil je, da bi v tem slučaji moral stati tudi števnik *dua*, *trj* v genitivu, torej *dveh zlatih, tréh zlatih*. Že karakteristična stava besed *trj, dua* nam kaže, da imamo opraviti z drugačnim genitivom. Postaviti je namreč tem konstrukcijam na stran té-le: *jeſt oſtauil ſita solad trideſet inu dua* (I. 3), *ſe plagia ſita ſolad trideſet ino dua* (I. 6). *Solad* je tukaj gen. plur. in substantiv, *dua* pa acc. Genitiv *zlatih*, *solad* je namreč partitiven (Miklosich, Vergl. Gramm. IV. 476); nastal pak je takó, da se je od substantivnih števnikov (od pet naprej) prenesel tudi na adjektivne števnike (dva, tri, štiri) in to tedaj, kadar se je šteti predmet postavil pred dotični števnik. To stavo pa je naš pisavec vzel iz italijanščine, od koder je po knjigovodstvu, katero izvira kakor znano z Laškega, prešla tudi v druge evropske jezike. *Dr. K. Štrekelj.*

(Dalje prihodnjič.)

V.

Bibliographische Uebersicht über die slavische Philologie 1876—1891. Verfasst von Dr. Fr. Pastrnek. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung 1892. 8⁰., VIII, 415.

Kedor ima sè slavistiko opravila in dela, čutil je že nekaj let sem živo potrebo, da bi se tudi za novejšo dobo sestavila po lepi navadi romanistov in germanistov biblijografija slovanske filologije in njenih pomožnih

znanosti. Ta potreba je bila tem veča, ker so zadnja leta celó strokovni listi več ali menj opustili zaznamovanje in objavljanje novih prikazni na tem polji. Gospod dr. Pastrnek, rojenjá Čeh, privatni docent na dunajskem vseučilišči, nam bi zatorej ne bil mogel š čem drugim bolj ustreči, kakor sè zgoraj omenjeno knjigo, katera je izšla kot dopolnilni zvezek časopisa »Archiv für slavische Philologie« pred nekaj dnemi. Pisatelj si je sè svojim trudapolnim delom zaslužil zahvalo ne samó vseh strokovnjakov, ampak tudi vseh prijateljev slovanske filologije v najširšem pomenu te besede.

Svojo nalogo je izvršil sestavitelj kar se dá vestno in takó pregledno, da bo moči brez velike težave najti vse, česar naj kedó išče v nji. Gledé na razredbo vse ogromne tvarine se je pisatelj držal načrta, po katerem se je ravnal v enakem spisu Jagić v prvem zvezku svojega »Archiva«. Najprej se govorí o splošnih pomagalih, namreč o filologičnih strokovnih listih, bibliјografijah, kritikah, prispevkih za zgodovino slovanske filologije in pa o enciklopedijah. V drugem poglavji poroča pisatelj o novih prikaznih v slovanskem jezikoslovji ter navaja, koliko se je storilo za primerjajoče jezikoslovje in za slovnico posameznih slovanskih jezikov, koliko za primerjajočo slovnico slovanskih jezikov in koliko za njih etimologijo, leksikografijo in za jezikovne spomenike. V tretjem poglavji se nam kažejo dela na polji slovstva (izvzemši najnovejšo dobo). Četrto poglavje se pečá s preiskavami in deli, v katerih se najlepše javlja slovanski narodni duh in značaj, to je z narodnimi pesmimi, pravljicami, vražami, šegami, sploh sè slovansko folkloristiko. V petem napósled nam pisatelj odpira razgled na slovanske starožitnosti, navajajoč dela o stari zgodovini in geografiji slovanski, o pravnih starožitnostih, o bajeslovji, zasebnih starožitnostih in pa o slovanski paleografiji in ornamentiki. Natančen imenik završuje to lepo delo.

Sestavítelj sam dobro vé (gl. str. 1.), da je nezmotljivost in popolna natančnost v enakih delih stvar, katero bo težkó doseči celó tedaj, kadar sodeluje cela vrsta strokovnjakov in kadar drug drugega nadzoruje. Vendar reči moram, da sem beróč in pregledujóč to delo, zapazil le malo stvarí, katerih ni omenila. Ker pisatelj sam želí popravkov in dostavkov, objavljam v naslednih vrsticah, kar se mi zastran popolnosti še zdi potrebno in vredno, da se omeni.

K opomnji 197. (str. 45.): Geitlerjev nekrolog je prinesel tudi Ljetopis jugoslav. akademije za god. 1889. na str. 109.—112.; spisal ga je F. Rački. — K opomnji 206. (47.): Gledé biblijografije Miklošičevih del tudi dostavek M. Murka v Letopisu Mat. slov. za l. 1891. ni popoln. Malo dopolnilo k Trstenjakovemu spisu je podal že A. Kragelj v Ljubljanskem Zvonu IV. (1884), 310—313, omenjajóč 13 océn Miklošičevih v časopisu Zeitschrift für österr. Gymnasien. Nekaj dodatkov podajem jaz v spodaj

stoječih opomnjah. — K št. 230. (54., 55.): Tukaj je imenovati tudi Miklošičev spis Ueber die Lautverbindung *kt* in den indoeuropaeischen Sprachen, 4 str. (iz knjige Festgruss an Otto v. Böhtlingk zum Doctor-Jubiläum, Stuttgart 1888, p. 88—91). — K št. 485. (94.): Namesto ‚Gymnasialprogr.‘ beri: ‚Realschulprogr.‘ Na taisti strani je tistim, ki so si nabrali zaslug za jezikovni popis kakega starega pisatelja, prišteti tudi *Škrabca,* ki je l. 1889. na platnicah svojega znanega lista lepó razložil jezik v Cusanijevi knjigi „Christianus moribundus“. — K št. 565. (106.): V slovarji Dictionnaire abrégé de six langues slaves je Miklošič spisal samó, kar je staroslovenskega in bolgarskega; francoski in nemški del je kar naravnost prevzet iz slovarja Reiffovega, kateri je vsemu bil v podstavo. — K str. 116.: Nepopolna je literatura o narodni etimologiji v slovanskih jezikih. Popolnejšo najdeš v Krekovi knjigi Einleitung in die slav. Literaturgesch². 563 (Brandl, Černý, Sobotka, Maretić). Pa tudi h Krekovemu spisku je še treba dostaviti: *a*) Kruševskij, Ob analogii i narodnoj etimologii (Rusk. fil. Věstn. II. 109 do 120, 264; to delo je sicer Pastrnek navel na str. 58., vendar mora biti imenovano pred vsemi tudi na našem mestu); *b*) K. Appelь, K. slavjanskomu narodnomu slovoproizvodstvu (Rusk. fil. Věstn. III. 86—90, IV. 63—66); prim. o poslednjem delu kratko oceno Baudouina de Courtenay v časopisu »Filologičeskija zapiski« leta 1880., vyp. 5. — K št. 685. (121., 122.): O „ogledu“ akademičnega rječnika je svoje mnenje povedal v časopisu »Filologičeskija zapiski« leta 1880., 2. vyp. tudi Baudouin de Courtenay; to mnenje je vredno omembe. — K št. 713. (125.): Bolj od Fehringerjevega krajnega imenika kraljevine češke hvalijo Čehi „Ortschafts-Verzeichnis des Königreichs Böhmen, herausgegeben von der k. k. böhm. Statthalterei, Prag 1886.“ V knjižarstvu je že razprodan. — K str. 126. in 413.: Ime ‚Unterforscher‘ je prav pisati ‚Unterforcher‘. Pod št. 715. navedena razprava je nadaljevana v gimn. programu hebskem (Cheb, Eger) za leto 1890. z naslovom: „Beiträge zur slavischen Namensforschung aus Ost-Pusterthal.“ — Na isti strani je še omeniti nasledni razpravi Miklošičevi: *a*) Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente in türkischen Sprachschatze. Wien 1889. 8⁰. 26 (Sitzungsb. der phil.-hist. Cl. der k. Akad. d. W. Bd. CXVIII. V), kratek referat gl. v »Ljublj. Zvonu« IX. (1889) 628—630; *b*) Ueber die Einwirkung des Türkischen auf die Grammatik der südosteuropäischen Sprachen Wien 1889. 8⁰. 12 (Sitzungsb. der phil.-hist. Cl. der k. Akad. d. W. Bd. CXX. I.). — K str. 153.: Več prispévkov za srbsko epigrafiko je svoj čas prinesel dobrovniški »Slovinac«; nekaj jih ima »Glasnik zemaljskog muzeja«; tudi Ruvarac jih je več objavil in razjasnil; dotičnih spisov pak nimam pri roki, da bi mogel natančneje podatke postaviti semkaj. — K št. 928. (159.): Dober referat o papeških pismih v britanskem muzeji je podal Krek

v „Kresu“ I. 345—354. — K str. 187.: Ker Močulьskij in Karněev v svojih razpravah o fizijologu ne omenjata razprave Gasterjeve, dasì je izšla gotovo že leta 1888., in ker je rumunski fizijolog preložen iz slovanščine, mislim, da bi bilo vredno omeniti Gasterjevo razpravo. Izšla je v Ascolijevem časopisu Archivio glottologico italiano X. 272 – 304 (1886—1888) z naslovom: Il Physiologus rumeno, edito ed illustrato da M. Gaster. — K št. 1963. (326.): Najboljšo oceno 2. dela Müllenhofove „Deutsche Alterthumskunde“ je spisal Kosinna v časopisu „Anzeiger für deutsches Alterthum und deutsche Lit. XVI. (1890) 1—60; prim. tudi Deutsche Literaturzeitung 1890, št. 3. in Lit. Centralblatt št. 7. — Na str. 326. ali 327. bi bilo omeniti Miklošičevo razpravo „Ueber die Nationalität der Bulgaren“ (Estratto della Miscellanea di filologia, dedicata alla memoria dei professori Caix e Canello, Firenze 1885). — K št. 1989. (330.): Kratko oceno o Łuczakowskega prelogi Nestorjevega letopisa je spisal Miklošič v časopisu „Zeitschrift für österr. Gymn.“ 1888, na str. 1051., kjer kratko omenja tudi nekega drugega spisa istega pisatelja o Antonu Ljubyči Mohyl'nyckem. — K št. 2006. (333.): Obširno oceno Thomsenovega dela „Der Ursprung des russischen Staates“ je podal Krek v časopisu Göttinger Gelehrte Anzeigen 1880, 513—539. — K št. 2250. (380.): Izvirnik spisa »Tehnički termini« se glasi: O techničeskich terminach v zakonodatelьstvě. Čtenie V. V. Bogišića. St. Petersburg 1890. To berilo je Bogišić predaval v ruskem filologičnem društvu na st. peterburškem vseučilišči dné 13. januvarja 1887. leta. Taistega učenjaka francosko razpravo De la forme dite inokosna i. t. d., katero je Pastrnek omenil na str. 315., preložil je na srbščino Jovan Aćimović z naslovom: O obliku nazvanom inokoština u seoskoj porodici Srba i Hrvata. U Beogradu, 1884. 8°. 60.

Prepričani, da bo ta knjiga mnogo pripomogla k vspešnemu delovanju na polji slavistike ter krepko pospeševala njen razvoj, izrekamo željo, da bi se nam v bodoče enaki pregledi dajali vsaj vsakih pet let.

Na Dunaji, dné 24. maja 1892. leta.

Dr. K. Štrekelj.

LISTEK.

Osnovni nauki iz fizike in kemije za ljudske in meščanske šole. Veselo naznanjamo to novo knjigo, ki nam kaže prav jasno, kakó lepo napreduje naša šolska literatura Hvala gré najprej visokemu deželnemu zboru kranjskemu, ki je sklenil pospeševati in podpirati izdavanje šolskih knjig, potem pa g. pisatelju, kateremu je bilo orati celíno.

Senekovičeva knjiga je uravnana natanko po učnih načrtih za osemrazredne ljudske šole na Kranjskem. Ko je seznanil učence z občimi svojstvi teles, z molekularnimi silami, njih delovanjem in učinki, razlaga jim zaporedoma nauke o toploti, magnetizmu, elektriki, o kapljivo-tekočih in raztezno-tekočih telesih, zvoku in svetlobi; na konci jim podaje nekaj o kemiji. Vsako poglavje je dobilo toliko prostora, kolikor mu ga gré po priznani važnosti. — V II. in III. delu se bodo ti nauki nadaljevali, da bode knjiga celotna.

Kar se tiče metode, po kateri so sestavljeni Senekovičevi »Osnovni nauki«, omenjamo na kratko samó to, da se je ravnal g. pisatelj po priznanih avtoritetah prirodoslovne metodike in da je v knjigi predmet izbran in razdeljen takisto, kakor se sploh poučuje prirodoslovje na meščanskih šolah v Avstriji.

Dobre prirodoslovne knjige si ne moremo misliti brez slik; tudi v tem pogledu je knjiga izvrstna. Vse slike so lepe, čiste in s tekstom lahko umevne. V sliki 48. pa moti začetnika to, da je izostal »*o*«, da torej ne najde takoj odbitega traka »*no*«. — Res je, da dobra slika mnogo pomaga, vender človek tudi z najboljšimi slikami ne more delati čudežev. Ako hočeš, da te učenci prav umejejo in si prirodoslovne nauke vtisnejo v glavo, ne zadošča nikakor, da jim to ali óno samó razlagaš ali na tablo narišeš, ampak treba poskusov. Dobra prirodoslovna knjiga pokaže pravo svojo vrednost šele tedaj, ko si jo učencem raztolmačil s poskusi.

Prav in potrebno je, da so izrazi, razloženi v tekstu, tiskani razločneje in da jim je pristavljena tudi nemška beseda. Takisto je ravnal g. pisatelj tudi z definicijami, ki so prav jasne in obsezajo le toliko besed, kolikor jih je neizogibno potrebnih.

Poglejmo pa knjigi še bliže v obraz in povejmo, kaj nam v nji ne ugaja in kaj bi bilo v prihodnje izpremeniti. Na stráni 2. stavek »Ako v livnik nalieš vode«, ne izraža točno tega, kar dela eksperimentator. On mora v precejšnjem curku vliti vode v livnik, da doseže svoj namen. Primeri: nalij kupico (do vrha) in: vlij v kupico. V stavkih »Ako more zrak oditi skozi zamašek« in »Ali njej pripada svojstvo neprodirnosti« želeli bi drugih glagolov; takó tudi v stavku »Vstaja voda v stekleni cevi« (str. 5.) — »Ako vtakneš gobo v vodo, odhajajo iz nje mehurčki; odkod in zakaj?« Prvo vprašanje bode učenec pogodil, na drugo pa sedaj še ne more odgovoriti popolnoma točno. — Naši materinščini bi se utegnila oblika molekula bolje prilegati nego »molekul«; prav takó »plátina« (str. 3.). — »Po polnem«, kakor se čita dosledno, izpremenili bi mi v jedno besedo. — »Na steklenico s precej širokim grlom postavi mali obroč po konci« (str. 5.). — »Prostornina pa se njim zmanjša« (str. 5.). (Takšne polne oblike osebnih zaimkov čitamo tudi drugje, kjer niso upravičene.). »Da jo vsaki pot najdemo« (str. 6.). — Na prvih straneh čitamo torej, potem pa toraj. Takisto čutimo nek upor (str. 10., in drugje). — »Kroglo od kavčuka moreš izdatno stiskati, da postane manjša« (str. 11.). — Zračnatemu telesu — zračnato teló bi bilo menda táko, ki ima obilo zraka, a tukaj je samó plinasto ali zrakasto. — »Mizar maže deske z limom« — zakaj ne s klejem (limom)? — »Zakaj je perje povodnih ptic mastno?« — Zató, ker si ga namažejo, odrezal bi se učenec. Vprašanje bodi drugačno. — »Oblačila viseča v prostorih, polnih t*o*bakovega dima, navzamejo se vonja po t*a*baku« (vse na str. 14.). — »Kovač ima na klešč*ih* lesena držala.« — »Ne bode li splaval led nad vodo?« (na str. 23.). — »Splava gori« (str. 24.). — »*K* prvim prištevamo« (str. 26). — »Segret zrak se razteza, vzhaja kvišku« (str. 26.).

»Pri kateri kaka kapljevin zavrè« (str. 31.). — »Da iztirajo vodene pare ves zrak iz nje« (str. 32. in drugje). — »Pod tlakom 1 atmosfere i. t. d. (str. 33.). — Kaj je tlak jedne atmosfere, razloženo je šele na strani 63. — »Z lisičjim repom ali

mačkinjo kožo« (str. 42.). — »Uzrok električnosti, t. j. elektriko ima vsako telo že po prirodi v sebi in sicer obojih, pozitivne in negativne« (str. 46.). — »*Z* kovinsko verižico« (str. 49.), in »*z*' povečalnim steklom« (str. 78.). — »V valj vsiplji precej veliko kroglic« (str. 50.). — »Neobleplјen rob je pomazan« (str. 51.). — »Da se kaj takemu izognemo« (str. 52.). — »Ako izgubi oblak svojo elektriko s tem, da preskoči z njega električna iskra v drugi oblak, ali pa v bolj oddaljen predmet« (str. 54.). — »Najjednostavnejši barometer je priprava *za v* prejšnjem paragrafu opisani poskus (str. 63.). Takó tudi »*O na* takšen načiu gibajočem se protu pravimo« (str. 68.) in »prestrezati moreš ta plin *v po* konci stoječih posodah« (str. 86.) — „Vsled tega dvigne zunanji na kapljevino tlačeč zrak" (str. 67.). — „Kmalu načne iz cevi uhajati" (str. 79.) — „Da se v zraku goreč vodik pretvarja" (str. 82.). „Med laporom" (glej Sket str. 31.) (str. 89.).

To in še tu pa tam kàj neznatnega kazí sicer izvrstno knjigo le v toliko, ker se jezik ne ujema popolnoma z vsebino. Vender to niso hibe, temveč le nedoslednosti, katerih se naše šolske knjige kmalu odkrižajo. V obče so Senekovičevi „Osnovni nauki" takó praktična knjiga, da bodo prekoristen pomoček pri prirodoslovnem pouku.

M. Cilenšek.

Prirodopis za ljudske in meščanske šole v treh delih. Spisal *Josip Hubad*, c. kr. gimn. profesor. I. del. Cena temu prvemu vezanemu delu je 70 kr. V berilo je vtisnenih 84 slik. V Ljubljani 1892. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Ta najnovejša šolska knjiga, o kateri utegnemo izpregovoriti še obširneje, odlikuje se po krasnih podobah, kakeršnih izvestno še ni imela nobena slovenska šolska knjiga. G. pisatelj jo je sestavil po načelih, izraženih v učnem načrtu za osemrazredne ljudske šole na Kranjskem in v popolnem soglasji z državnim zakonom ter z dotičnima ministerskima naredbama. Za danes samo še omenjamo, da popisuje v lepi besedi vsega skupaj 71 živalskih, rastlinskih in rudninskih vrst.

Pesmi. Zložil *J. T. Turkuš*. Gradec. Založil pisatelj. 1892. 48 str. Cena? — Ta zvezek obseza mimo posvete 21 pesmij, izmed katerih so bile nekatere že natisnjene. Pisatelj ima po nekod dobre misli, žàl, da je pesniška oblika skrajno slaba. V pesmih beremo stike, kakeršne je naše pesništvo upravičeno že davno odslovilo, mimo tega je naglaševanje prepogostoma prisiljeno. Zató nas ta najnovejša zbirka ni kàj razveselila.

XXVII. redni véliki zbor »Matice Slovenske« je bil dné 22. m. m. Predsednik g. prof. *J. Marn* je v svojem nagovoru omenjal nekaterih senčnih stranij v minulem letu, zlasti kritike društvenih knjig, ki po njega mislih ni bila vselej „dovolj dostojna", nató pa tudi veselih stranij, in sicer stalnega napredovanja „Matice Slovenske", kakor se pojavlja v knjigah in v čimdalje večjem številu društvenikov. Dobro znamenje je tudi to, da se vršé vsakoletne volitve takó soglasno. — Zahvalja se gg. odbornikom „Matice Slovenske", takisto marljivemu tajniku g. *E. Lahu* in pregledovalcem rokopisov in računov. Govorèč o ustanovi Antona Kneza, pravi g. predsednik, da knjižice, katere bode izdajala „Matica", sicer ne bodo ponosen nagrobni kamen njih ustanovitelju nego zgolj spominčice, ki pa bodo izvestno na čast národu slovenskemu. —

Račun o društvenem novčnem gospodarstvu v dôbi od dné 1. prosinca do dné 31. grudna 1891. leta se potrdi brez razgovora. ker je bilo društvenikom itak predloženo tiskano poročilo, katero so odobrili računski pregledovalci gg. *Fr. Bradaška, K. Žagar* in *G. Pirc*. „Matica" je imela v 27. društvenem letu dohodkov v gotovini 12.023 gld. 09½ kr., troškov pa 6371 gld. 42½ kr., torej je prebitka 5651 gld. 67 kr. v gotovini, kateremu je še prišteti 11.224 gld. v obligacijah. Vse imenje je znašalo koncem 1891. leta 55.719 gld. 41½ kr., proti 53.824 gld. 21½ kr. z dné 31. grudna

1890. leta, torej se je pomnožilo za 1895 gld. 20 kr. „Matica" je oskrbovala Jurčič-Tomšičevo ustanovo v znesku 2662 gld. 05 kr. in glavnico za spomenik dr. E. H. Coste v znesku 1355 gld. 39 kr., hranila pa je depoziti ljubljanske čitalnice v znesku 1000 gld. in odbora za Bleiweisov spomeník v znesku 2696 gld. 67 kr. Proračun za leto 1893. kaže 7635 gld. 90 kr. dohodkov in 7436 gld. 04 kr. troškov, torej je prebitka 199 gld. 86 kr. — Na predlog g. *dr. K. viteza Bleiweisa* se računski pregledovalci zopet izvolijo, nató pa se odobri proračun brez razgovora.

Društveni tajnik g. *E. Lah* poroča o društvenem delovanji od zadnjega vélikega zbora. *Dr. Jošef Starè* je prevzel blagajništvo namesto umršega Robiča, *dr. Fr. Detela* je stopil na mesto dr. Poklukarja, mesto kanonika *Ivana Flisa* pa je ostalo nespopolnjeno; sicer v odsekih ni bilo nobene izpremembe. Odbor je imel tri redne in jedno izredno sejo, književni odsek se je sešel dvakrat, gospodarski odsek štirikrat. (O lanskih in letošnjih knjigah, katerih nató omenja poročilo, govorili smo vselej že sproti). Bezenškovo stenografijo pregledujejo sedaj češki strokovnjaki; v Knezovi knjižnici utegne iziti Velimirova povest »Mešetar«. Osnovalo se je nekaj novih poverjeništev, nekatera se še ustanové. Knjige se bodo tiskale v 2500 oziroma 2700 izvodih; svoje publikacije zamenjuje »Matica« z 29 društvi in je prejela zánje 150 knjig, zvezkov in časopisov; po darilih jih je dobilà 110. V književni zalogi je 14.764 knjig. »Matica« je tudi v tej dôbi brezplačno prepuščala starejše založne knjige, toda samó takšnim prosilcem, ki so društveniki, ali ki so obetali, da pristopijo »Matici«. — Umrli so društveniki: Luka Robič, Fr. Kotnik, A. Knez, Radivoj Poznik, Fr. Mikuš, Lovro Potočnik, dekan M. Frelih in Fr. Cegnar. Vsem bodi časten spomin! Gledé A. Kneza ustanove bodi omenjeno, da je po zaslugi gg. dr. Dolenca, dr. Staréta in dr. Tavčarja vsa stvar do malega že urejena. Ostalina utegne po inventuri, ako se odštejejo vsa volila, znašati okolo 30.000 gld.; od obrestij bode izdajala »Matica« vsako leto po jedno knjižico.

Po tem poročilu, ki se vzprejme pohvalno na znanje, predlaga župan g. *Peter Grasselli* v imeni »Matičinega« odbora: Véliki zbor „Matice Slovenske" izvôli preblagorodnega gospoda deželnega predsednika *Andreja barona Winklerja* zaradi njega velikih književnih zaslug za častnega člana. G. župan opozarja na izborni jezik v deželnem zakoniku, ki je zlasti zasluga g. deželnega predsednika; mimo tega se je od g. deželnega predsednika nadejati še več književnih proizvodov. Hvaležni pa mu moramo biti že zató, kar je doslej storil. Predlog se vzprejme jednoglasno in s splošnim odobravanjem.

Pri dopolnilnih volitvah so bili nató zopet izvoljeni gg. *A. Bartel*, *dr. A. Jarc*, *Ivan Majcinger*, *M. Pleteršnik*, *A. Senekovič*, *dr. Jak. Sket*, *Fr. Šuklje*, *Ivan Vilhar*, *V. Zupančič* in *dr. Jernej Zupanec*, namesto g. kanonika *Ivana Flisa*, ki se je odpovedal odborništvu, pa g. *dr. Ivan Janežič*.

Obči zbor »Dramatičnega društva«. (Konec.) Obširno tajnikovo poročilo je potrdil obči zbor z odobravanjem. Nató je poročal blagajnik, g. *dr. Jos. Vošnjak* o denarnem stanji. Dohodkov je bilo gld. 9618·38 (deželna in mestna podpora gld. 3250·—, dohodki predstav gld. 3405·44, za 1200 gld. več nego lani, Kotnikovo volilo gld. 866·27, udnina gld. 352·—), troškov pa gld. 9162·41 (režisêr in kapelnik gld. 1068·30, plače igralcem gld. 2711·18, pevskemu zboru gld. 561·30, druga režija pri predstavah gld. 1551·94, garderoba gld. 651·53; nakupilo se je od cirkusa Sidoli za 200 gld. jako lepih oblek; za opereto »Mornarji na krov« gld. 130·—, nagrade pisateljem in tantijéme za kupljene igre in opere gld. 470·90). Račun kaže torej prebitka gld. 455·97. Proračuna za prihodnjo dôbo še ni môči sestaviti; gotovi dohodki so le deželna podpora s 3000 gld., mestna ljubljanska s 1500 gld., udnine 500 gld. Troški se utegnejo povzdigniti

na 13.000 gld., torej bi moral znašati dohodek vsake predstave vsaj 130 do 140 gld., česar se je vsekakor nádejati.

Člau g. *dr. Tekavčič* želí pojasnila, zakaj sta se kupili takó dragi operi kakor »Cavalleria rusticana« in »Codrillo«, izmed katerih se prva niti še ni predstavljala, druga pa ni ugajala. Tajnik g. *Trstenjak* pravi, da se je za opero »Cavalleria rusticana« izdalo gld. 250, da se je pa za to ceno dobil poleg predstavne pravice ves notni materijal, čegar prepis bi izvestno stal do 150 gld.; takisto so se dobile pri »Codrillu« za 50 gld. vse note, katerih prepis bi bil veljal do 30 gld. — Po tem pojasnilu se blagajnikovo poročilo odobrí in zvršé se volitve. Oddanih je bilo 38 glasovnic. Za predsednika je bil izvoljen g. *dr. Ivan Tavčar*, v odbor pa gg.: *dr. Karol Bleiweis* vitez Trsteniški, *Fran Drenik, dr. Valentin Krisper, dr. Lovro Požar*, prof. *Simon Rutar, dr. Jos. Stare*, ravnatelj *Ivan Šubic* in *Anton Trstenjak*.

Predlagal je končno g. *dr. Fran Štor*, naj zahteva »Dramatično društvo« vse nedelje za slovenske predstave; gosp. *Ivan Gogola* je želel, naj se deluje na to, da si društvo pridobi več novih členov, in g. *dr. K. Bleiweis* je izprožil misel, naj se uvêde agitacija za obiskovanje slovenskih predstav. Te nasvete in želje bode uvaževal novi odbor. Nató se je predsednik zahvalil na obilem obisku in zaključil obči zbor, ki je trajal dve uri.

Obči zbor muzejskega društva je bil dné 21. rženega cveta. Po kratkem nagovoru društvenega predsednika, g. gimn. ravnatelja *A. Senekoviča*, poročal je tajnik, g. *Anton Koblar* o društvenem delovanji leta 1891./92. Društvo se je razvijalo jako ugodno; pristopilo je 53 novih členov. Sedaj šteje društvo 4 častne, 3 dopisujoče in 198 pravih društvenikov ter zamenjuje svoje spise s 104 učenimi zavodi, zastopi in društvi, med temi tudi z jugoslovansko akademijo. Izvestja obsezajo 30 pôl, letnih dohodkov je bilo 1056 gld. Po tem poročilu, ki se je vzprejelo pohvalno na znanje, odobril je zbor nasvet g. kurata *A. Žlogarja*, da bi društvo izdajalo perijodiški časopis, ki bi obsezal vse stroke domovinoznanstva. Odbor bode razpravljal o tem nasvetu in ob svojem času predlagal, kar je primernega. Nato se prečita pismo lanskih računskih pregledovalcev in izreče g. *Ivanu Robidi*, magistratnemu oficijalu, za njega trudapolno, marljivo in vestno poslovanje pohvala. Prav tako je z nekaterimi opazkami g. ces. svetnika *J. Murnika* odobril zbor računsko poročilo g. ravnatelja *J. Šubica* in računskih pregledovateljev. Bivša revizorja g. *J. Šorn* in *A. Žlogar* sta bila per acclamationem iz nova izvoljena za prihodnje društveno leto. Po tej volitvi predlaga g. *Anton Kaspret* v imeni odborovem, naj se društvena pravila (§ 14.) izpremené takó, da se bode ujemalo društveno leto s solnčnim letom. Po kratkem razgovoru, katerega so se udeležili gg. konzistorijalni svetnik *Tomo Zupan*, deželni tajnik *Jožef Pfeifer* in učitelj *J. Schmidt*, bil je predlog odborov jednoglasno vzprejet. Nadalje je odobril zbor nasvet g. prof. *J. Borghija*, naj društveni odbor izposlovi pri deželnem odboru za društvenike nekatere olajšave pri porabi muzejske zbirke. Naposled je zbor po predlogu ces. svetnika *J. Murnika* izrekel odboru za uspešno delovanje priznanje in pohvalo. *K.*

»Glasbena Matica« v Ljubljani je priredila dné 9. m. m. velik zgodovinski koncert v spomin tristoletnice, odkar je umrl *Jakop Gallus*, in je dosegla ž njim uprav sijajen uspeh. Pele so se zgolj skladbe Gallusove. Ker itak v denašnjem članku posebe govorimo o vélikem mojstru Gallusu, bodi tukaj samó imenoma naveden pevski del tega prvega zgodovinskega koncerta: „Ecce, quomodo moritur"; „Laus et perennis gloria"; „Ave Maria"; „Diversos diversa iuvant"; „Multum deliro" in „Musica noster amor". Proizvajal je te izredno težke cerkvene in posvetne zbore moški in ženski zbor „Glasbene Matice", sodelovali pa so tudi „Glasbene Matice" šolski zbori, vsega skupaj okolo 150

pevk in pevcev. Dirigent g. *M. Hubad* je kakor pri prejšnjem koncertu dokazal tudi ta večer, kaj vzmore korenita umetniška izobraženost, kakeršna diči baš njega, zakaj vse pevske točke so bile študirane takó skrbno v najmanjših podrobnostih, da gré g. Hubadu in pevskemu zboru najiskrenejše priznanje. — Zajedno smo imeli priliko, da smo čuli izbornega pianista in učitelja „Glasbene Matice“ g. *K. Hoffmeistra*, ki je igral preludij in fugo v e-mollu (J. S Bach), polonezo v b-duru (Fr. Chopin), arabesko (R. Schumann) in končno caprice espagnol (M. Moszkowski). G. Hoffmeistra igra se ponaša z veliko tehniko in globokim čustvom ter je zató izzvala splošno in glasno pohvalo. Ako še omenimo, da nam je začetkom koncerta temeljiti poznavalec Gallusovih del, g. *Jožef Mantuani*, tajnik zgodovinskega oddelka na dunajskem vseučilišči, v velikih potezah naslikal delovanje Gallusovo (iz tega govora itak priobčujemo poglavitne življenjepisne podatke na drugem mestu), lahko rečemo iz kratka, da si smé „Glasbena Matica“ čestitati na prekrasnem uspehu prvega svojega zgodovinskega koncerta!

»Národni Dom« v Ljubljani. Obči zbor »Národnega Doma« je dné 2. rźénega cvéta sklenil, da je takoj pričeti z zgradbo »Národnega Doma«. Društvo naj napravi mestni občini ponudbo, da kupi od nje travnik začetkom Lattermanovega drevoreda za 5000 gld. Ako se vzprejme ta ponudba, pozvati je óna národna društva, ki bi se nastanila v novem poslopji, na skupni razgovor, da se takó osnuje podlaga za načrt. — Društveno imenje je znašalo koncem minulega leta 79.647 gld. 39 kr.

Osebne novice. Gosp. *dr. Janko Babnik*, c. kr. sodni pristav v Logatci, dobil je od pravosodnega ministra šestmesečen odpust, da uredí vse gradivo za slovensko pravno terminologijo in sestavi poročilo za enketo, katera bode končno ustanovila, kar bi bilo še spornega. — G. *dr. Ignacij Klemenčič*, profesor fizike na vseučilišči v Gradci, dobil je skupno z *dr. E. Lechnerjem*, profesorjem fizike v Innsbrucku, baron Baumgartnerjevo darilo 1000 gld. To darilo, odločeno najboljšemu delu, ki pospešuje fiziko, priznala je dunajska cesarska akademija znanostij.

Zanimljiv prevod slovenske balade. »Ljubljanski Zvon« je v svoji 1. številki leta 1882. priobčil prelepo Krilanovo balado »Na bojišči«, katera nam s čudovito plastiko in srce pretresujočim realizmom v kratkem prizoru riše vso tragiko krvave bratomorne vojne. Priznati se mora, da ni lehko možno z menj besedami naslikati vso njeno grozo, nego je storil to Krilan-Pagliaruzzi v svoji kratki baladi, polni življenja, srčnega čustva in dramatične živahnosti. Te dni mi je prišel v roke nemški prevod tega Krilanovega pesniškega proizvoda, natisnjen v tržaškem dnevniku »Triester Zeitung« (1892, št. 41). Prevod se takó tesnó naslanja na izvirnik in je takó lep, da bilo škoda, ko bi ostal pozabljen v predalih nemškega dnevnika; zatorej ga tukaj objavljamo.

Auf dem Schlachtfelde.

Der Angriff beginnt, der Kampf ist entfacht,
Drei Krieger eilen ins Tosen der Schlacht.

Der Schatten des Grams sich senkt aufs Gesicht
Den Dreien, aufs Herz der Sorge Gewicht.

Der Erste die Hand führt über die Brau',
Wischt heimlich die Zähr' aus des Auges Blau.

Mir grämt sich daheim die theuere Braut,
Ein Engel ist sie, so lieb und so traut.

Verkündet hat zweimal uns schon der Vicar,
Und Sonntag schon sollten wir vor den Altar.

Die Sehnsucht mein Herz nach der Jungfrau verzehrt,
Weiss Gott, ob der Tod mir die Heimkehr nicht wehrt.

*

Der Zweite die Hand führt über die Brau',
Wischt heimlich die Zähr' aus des Auges Blau.

Ich gab daheim auf das Mütterchen acht,
Sie pflegte und hegt' ich mit allem Bedacht.

Die Zeit hat begraben, die waren ihr lieb,
Und ich nur allein als Stütze ihr blieb.

Mein Herz ums verlassene Mütterchen bangt,
Weiss Gott, ob mein Fuss je zur Heimat gelangt.

*

Der Dritte die Hand führt über die Brau',
Wischt heimlich die Zähr' aus des Auges Blau.

Drei kleine Kinder besorgt' ich allein,
Der Tod hat genommen ihr Mütterlein.

Wer wird sie versorgen mit Speise und Trank,
Wer liebreich sie pflegen, sind schwach sie und krank?

Die armen Waisen, wer nimmt sie in Schutz?
Weiss Gott, überleb' ich den feindlichen Trutz?

*

Still schreiten sie übers Gefilde dahin,
Zur blutigen Ernte marschiren sie hin.

Als Abends die Sterne erglänzen in Pracht,
Begraben die Drei hat ewige Nacht.

Es raffte der Sturm sie des Kampfes dahin,
Braut, Mutter und Kinder, was kümmern sie ihn.

Sedaj naj pa bralcem izdam še ime prelagateljevo. Ta je g. deželni šolski nadzornik *Anton Klodič vitez Sabladoski* v Trstu. *L.*

Književno društvo sv. Jeronima v Zagrebu je imelo dné 17. sušca svoj obči zbor. Iz poročila tajnikovega posnemljemo, da je bilo leta 1891. društvenikov vsega skupaj 9813, ki so prejeli te-le knjige: 1. Danico; 2. Opis naše zemlje; 3. Naši grehi; 4. Pripovesti iz hrvaške zgodovine. Natisnile so se knjige v 63.000 izvodih, stale pa so brez pisateljskih nagrad in odpravnih troškov gld. 9734·36. Društvena imovina znaša 127.203 gld. 90 kr. — Letos se preseli društvo v svoj dom, ki bode stal okolo 75.000 gld.

Hrvaški pedagoško-književni zbor je praznoval dné 31. sušca svojo dvajsetletnico in imel zajedno redno véliko skupščino. Društvo je imelo leta 1891. v zalogi 38.361 knjig, vrednih 26.004 gld. 65 kr. Dohodkov je bilo 11.129 gld. 36 kr., troškov 11.129 gld. 36 kr. Aktivno imenje je znašalo 50.610 gld. 68 kr., pasivno imenje 3686 gld 46 kr., torej je čistega imenja 46.924 gld. 22 kr. Vse imenje znaša s prišteto zaklado 47.505 gld. 44 kr. — Po proračunu za leto 1892. znašajo potrebščine 7220 gld., in sicer za izdavanje knjig 2200 gld., za izdavanje »Napredka« in »Smilja« pa 4136 gld. Drugo je odločeno za upravo in knjižnico. Letošnje knjige so te-le: »Život i rad J. A. Komenskoga«, »Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije« (II. del); Krištofa Šmida spisi v dveh knjigah in »Druga desetgodišnjica ped. sbora«. Vse te knjige dobe člani za 1 gld.

O Vrazovoj kritici. Napisao dr. Milivoj Šrepel. U Zagrebu. Knjižara jugoslavenske akademije. 1892. 8°. 52 str. Cena? — Profesor klasiške filologije na zagrebškem vseučilišči, ki se mnogo bavi tudi z zgodovino hrvaške in srbske književnosti, izdal je o Vrazovi kritiki knjižico, v kateri so z malimi izpremembami ponatisnjeni članki iz »Vienca« (leta 1888., br. 33.—41.). Hvaležni smo pisatelju, da je svojo razpravo odtegnil mraku pozabljivosti, ker taki resni in temeljiti spisi so pri nas na jugu redki. Premalo še čutimo potrebo kritičnega izučevanja naše minulosti, in pisatelj toži po pravici, zakaj se ne objavi korespondencija iz ilirske dôbe in zakaj še živi Ilirci ne zapišejo in ne izdadó svojih spominov (str. 5.). Koliko zanimljivega za ilirsko in naše slovensko gibanje je odnesel n. pr. tudi naš Davorin Trstenjak s seboj v grob!

Kaj se dá črpati samó iz Vrazovih pisem, ki nam jih je izdala »Matica Hrvatska«, vidi se tudi iz Šreplove razprave. Na podlagi tega gradiva in Vrazovih del je pokazal pisatelj, da Slovenci ilirstvu nismo dali samó prvega pesnika, ampak tudi prvega kritika in satirika. Prvi pa se tukaj ne smé razumeti le v navadnem pomenu te besede, ker táko prvenstvo se je takrat in tudi pozneje lahko dosezalo v raznih strokah. Vrazu pa se moramo res čuditi, kakó je mogel po sedmih letih književnega preporoda (leta 1842.) osnovati mesečnik, kakeršnega Hrvatje po tem do naših dnij niso več doživeli in katerega tudi takrat niso ocenili pravično. Sploh je bil pravi književnik med diletanti svoje dôbe le Vraz; navdušen in z bogato fantazijo nadarjen romantiški pesnik je bil zajedno trezen in učen kritik. Plitvosti in pretiravanja mladostnega rodoljubja je Vraza varovala njegova obširna omika, njegovo znanje svetovnih in slovanskih literatur. Najlepše dokazuje to njegova samostalna sodba o Dubrovničanih že v dôbi, ko se je njih književnosti vse le čudilo in jo povzdigovalo do nebes; Vrazu je bila sevéda tudi draga kakor vsa minulost in starejše duševno gibanje slovanskih plemen, ali zakrival ni, da so Dubrovničani le po jeziku, njih junaki le po imenih »Slovinci«, po duhu in gradivu pa Romani. Vrazu je bilo znano navadno življenje in mišljenje svojih rojakov na jugu, národno pesništvo vseh Slovanov, vzor so mu bili takó národni pesniki kakor Mickiewicz in Puškin: po takem o Dubrovničanih tudi ni mogel soditi drugače Zanimljiva je tudi treznost, s katero je Vraz Hrvatom in Srbom pri priliki, ko je »Matica Srpska« razpisala darilo za veliko epopejo, priporočal, naj se brigajo za óno, česar je najprej in najbolj treba za národni život (str. 41.).

Razpravi bi želeli, da je bolj zaokrožena in da nam o Vrazovi kritiki pripoveduje še več, zató pa menj o pravdah etimologov in fonetikov naše dôbe. V obče pa je pisatelj prav dobro ocenil Vrazovo kritikovanje, ali ne zlagamo se ž njim, ako končuje: »Pa i ako Vraz nije i nije mogao biti Saint-Beuve, a ono je svakako Lessing hrvatskoga preporoda, u Hrvatskoj prvi osnivač kritike.« Táko primerjanje je vedno nekoliko šepavo in spominja na ono dôbo, ko smo hoteli imeti svoje Homere, Tirteje, Ovidije, Horacije i. t. d.; v tem slučaji pa sploh ni pravilno, ker Lessing in Vraz sta si le po zunanjosti in le toliko podobna, da sta bila oba tudi kritika. Ne smemo pozabiti, da ima preporod slovanskih plemen svoje korene v Herderji in v romantiki, posebno v nemški. Nemški romantiki so ustvarili kult národnosti; pobožno so izgovarjali besedo »národ«, čudili so se vsemu, ljubili in zbirali vse, kar je ž njim v zvezi; ljubeč pa so se tudi zamišljali v srednji in stari vek neklasiških národov; Evropi so odkrivali njih poezije, začeli studirati njih jezike in kulture. Táko je bilo tudi Vrazovo delovanje, in če tedaj hočemo prvaka ilirskih pesnikov komu primerjati, moramo reči, da je še najbolj podoben bratoma Schlegloma.

Na str. 23. je kriva opazka o Korytkovi zbirki slovenskih národnih pesnij, ki pa nas spominja, da smo z izdajo svojega národnega blaga zaostali za drugimi Slovani.

Čakamo še vedno, da nam priredí kdo zbirko vsaj že zbranega, tiskanega in netiskanega národnopesniškega gradiva. Naj nam kompetentni učenjak, ki se je lotil tega važnega dela, ne dá čakati predolgo. Upamo, da v naše dni vsaj ne naletí na nerazumno spodtikanje in na druge težave. *M. Murko.*

Češko národno gledališče je doseglo na glasbeni in gledališki razstavi dunajski velikanski uspeh. Vsi listi stolnega mesta so ne gledé na svoje strankarsko stališče slavili češke predstave in poudarjali, da se češka dramatiška umetnost po pravici lahko meri z nemško umetnostjo. Sosebno je navdušila preodlično občinstvo Smetanova opera „Prodana nevesta", ki se je igrala v Pragi že nad dvestokrat, katera je pa šele dné 1. in dné 4. rźénega cvéta na dunajski razstavi zaslula daleč izven domovine. Češke umetnike je občinstvo kàr pri odstrtem prizorišči viharno klicalo na oder, najodličnejši gostje so osebno čestitali ravnatelju g. Šubertu, kritiki pa so oduševljeno proslavljali češko glasbo in nje izvršujoče umetnike. Igrala sta se dalje takisto uspešno Smetanova opera „Dalibor" in Dvořakov „Dimitrij", mimo njih tri drame in Vrchlický-Fibichov melodram „Námluvy Pelopovy", čegar snov je zajeta iz grške mitologije. Razstavna komisija sama je morala dodati nekaj večerov za češko gledališče. Ravnatelj Šubert je dobil vabilo, naj gostuje na dunajskem gledališči „an der Wien", takisto v Berlinu in Frankobrodu, vender za sedaj ni bilo môči ugoditi tem željam. — Iskreno mora veseliti tudi nas takšno priznanje národu češkemu; sijajni uspeh na glasbeni in gledališki razstavi dunajski pa nam bodi zajedno dokaz, kaj vzmore požrtvovalna sila in vztrajnost tudi razmerno maloštevilnega národa!

Novi grobovi. Na Véliki ponedeljek je umrl na Cetinji minister prosvete *Ivan Pavlović* v 49. letu dôbe svoje. Bil je že delj časa bolehen, in zató je bržkone tudi prestal cerkveno-šolski list »Prosvjeta«, katerega je uredoval Pavlović je bil porojen v Sremskih Karlovcih, kjer je dovršil gimnazijske nauke. Modroslovje je poslušal v Belem Gradu, potem pa je šel na vseučilišče v Genevi, kjer je pomagal uredovati »Slobodo«, ki je leta 1865. izhajala v Genevi v srbskem in francoskem jeziku. Pozneje je v Monakovem dovršil národno-gospodarsko fakulteto in prišel za profesorja na trgovsko šolo v Pančevo. V Zemunu je osnoval list »Graničar« in za rusko-turške vojske v Belem Gradu »Novo Srbijo« in »Serbische Correspondenz«. Leta 1878. ga je črnogorska vlada pozvala na Cetinje in mu izročila uredništvo »Glasa Crnogorca«, katerega je uredoval do leta 1885.; mimo tega je izdajal leta 1884. do 1885. poseben književni list. Knez črnogorski ga je imenoval za upravitelja cetinjski gimnaziji, kesneje pa za upravitelja ministerstvu prosvete in cerkvenih del. Njega smrt je bridka izguba za črnogorsko šolstvo in prosveto.

V Wiesbadnu je umrl dné 19. malega travna *Friderik pl Bodenstedt*, sloveči nemški pesnik in prelagatelj Shakespeareja, Puškina, Lermontova in Turgenjeva. Porojen je bil dné 22. malega travna 1819. leta na Hanoveranskem. Od leta 1844. do 1846. je potoval po Kavkazu, Krímu in Mali Aziji, živel potem v različnih mestih in leta 1866. prevzel vodstvo meininškega dvornega gledališča; od leta 1871. je živel zasebno v Wiesbadnu. Bodenstedt je bil znamenit lirik, čegar »Pesmi Mirze Schaffyja« so pravi biseri svetovne književnosti. Takó mojstersko obliko, kakeršna diči te iztočne pesmi, imajo morda samó še Platonove poezije. Na slovenski jezik njega pesmi niso preložene, toda lepo so jih preložili na srbski oziroma hrvaški jezik Zmaj Jovan Jovanović, Šenoa in Trnski.

Dné 26. malega travna je umrl vseučiliški profesor za državno pravo in statistiko v Gradci, *dr. Herman Ignacij Bidermann* v 61. letu dôbe svoje. Dr. Bidermann je spisal dôkaj národopisnih razprav, izmed katerih so nekatere važne tudi za Slovence.

Imenujemo zlasti razpravi »Uebersicht der Slavenreste in Tirol« in »Steiermarks Beziehungen zum kroatisch-slavon. Königreich im XVI. und XVII. Jahrhundert«, o katerih je naš list v lanskem svojem letniku priobčil posebni književni poročili; dalje članek »Župe na Goriškem«, kateri je izšel v »Kresi« leta 1881.; »Zur Geschichte der Uskoken in Krain« (Schumi, Archiv II.); »Bestandtheile des heutigen Königreichs Dalmatien« i. t. d. — Pokojnik je bil precèj let blagajnik podpiralne zaloge za slovanske (pozneje slovenske) visokošolce in se je kazal našemu národu vedno pravičnega. Letos še je o Veliki noči potoval v Gorico, da bi se seznanil z národnostnim razmerjem po Istri in na Goriškem. Bodi mu blag spomin!

Dné 6. vélikega travna je umrl v Pragi slikar *Lev Lerch*, šele v 36. letu dôbe svoje. Slikal je zlasti portrete, pridobil si pa tudi častno ime v figuralnem slikarstvu. Na lanski razstavi je bil za podobo svojega očeta odlikovan s častno diplomo. — Dôkaj posnetkov njegovih del je priobčila »Zlatá Praha«.

Listnica. Lavoras. V pesmi „Vrbskemu jezeru" pravite mimo drugega:

„Jezero, oj, na stran nekdaj" —

te vrstice sploh ne umejemo —

„In objokuj rojake svoje,
Ki bili so, ki so še zdaj
Posestniki obale tvoje."

Jezero naj „objokuje" svoje rojake? Močno dvojimo, da bi ustreglo Vaši želji! Toda čujmo:

„Zastoče tužnih glasov val,
A iz globin buči preteče —
Poslušaj ta nemir, drhal! —
Kaj li pretí, kaj dé besneče?"

Kaj neki dé te „besneče" jezero? Prav žàl nam je, da je pesmi že konec. Domoljubna je res, d o b r a pa zató venderle še ni! — F. F. v Sodražici. Radi potrjujemo, da niste Vi poslali pesmi, o kateri smo v poslednji številki najprej govorili na tem mestu. — Batog. Pride na vrsto o svojem času. — Dorán v B. „Vrnitev" ni za natisek:

„Molíl te bil bi kot bogá,
Pretrgala si pa razmero (!),
Iztrgala mi *s* srca vero,
Me z neba vrgla v dno peklà."

Začetek druge pesmi preveč spominja znane Schillerjeve pesmi „Der Eichwald brauset, die Wolken ziehn" i. t. d., potem pa nje dikcija ni pesniška. Morda o priliki kàj drugega.

„Ljubljanski Zvon"
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani, dné 1. vélikega srpana 1892. Leto XII.

Nje slika.

Odvèl v gradú me staro sobo
Upognjen starec, velih lic,
Podobe gledal sem pradedov,
Obraze plemskih zrl devic.
Ponòs jim seval iz pogledov,
Pohlep je stárosti, srepóst,
Mladosti ogenj in srčnóst.
Ob oknu črna je zavesa
Pogledom krila mi očesa
Najlepšo sliko te dvorane.
Pred njo se sivi starec zgane
In mráčno se ozrè pod grad,
Pokaže léhe mi cvetoče
Pred gradom póleg nizke koče,
Ki jo objela je pomlad.
»V tej koči déklica je cvela
Kot rdeča roža v solnčnih dnéh,
Kot slavec v mráku ljubko pela
Na klópi sredi cvètnih léh.
V tem grádu je mladenič sedal
Na stol ob oknu mnogokrat,
Mladenko lépo z line gledal,
Poslušal verno spev krilàt.
In védel ni mladenič, kdáj,
Ni vedelo deklè, zakaj
Ljubezen kakor zarja mila
Obema v srcih se vzbudila.
Krepkó je stopil sin k očetu,
Povedal prosto od srcá:
‚Ni bitja dražjega na svetu,
Kot v koči déklica je tá.
Nemir se duši ne poleže,
Doklèr me zákon ž njo ne zveže!‘
Očetu se razvname srd,
Iz prs privrè mu govor trd:
‚Če zatajiš svoj žlahtni rod,
Nevesto táko si izbereš,
Ponosne upe mi podereš,
Nikdár ne bodeš tù gospod!‘
Srcé je sínu črv napàl,
Brezupa črv, ljubezni žàl.
Venéla so dekletu lica,
Kot sahne na jesén cvetica.
Hodila je na vrt sedét,
Molčale pesmi so nje grla,
Mladenič jo je hodil zrét;
Obéh je svètla náda mrla.
Tedàj mladìč je kist prijel,
Očí na déklico uprte,
Na sliki je živó posnel
Obraza nje milobne črte.
Ko je završil sliko drago,
Dekletovo srcé je blago
Rešila toge — bela smrt . . .«

Umolknil starec je potrt,
Potegnil črni zástor s stene,
Besede mi še dèl iskrene:
»Te slike za ves svet ne dam!«
Otrl solzó, na stol je sédel.
Jaz déklico sem zrl in védel,
Da slikal jo je starec sam.

Dolénjec.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

(Dalje.)

Ta hip utihne godba, ples prestane, in Klotilda prihití lahko in tiho proti Lovru, ki je ves vtopljen v svoje misli in je zató niti ne zapazi. Bila je vsa upehana, pa ni mogla takoj izpregovoriti. Da bi mu naznanila navzočnost svojo, udari ga z veternico po rámeni, in ko Lovro vzpogleda, uprè lepe svoje očí takó milo-čarobno vánj, da ga prešinejo dosoréj neznana sladka čustva. Najrajši bi jo bil kàr objel in poljubil, ali ni je smel zaradi ljudij. Še večja je bila njegova sreča, ko se je Klotilda z lepimi svojimi lakti oklenila njega roke in stopala ž njim ponosno po dvorani. Presrečen, da ni nič menj od drugih, izpolnil bi bil ta trenutek ženi svoji vsako željo, naj bi zahtevala karkoli.

»Grlica moja, kaj bi rada?« vpraša jo ves zaljubljen.

»Ljubček moj, predober si. Privêdel si me le-sèm, da se prav od srca veselim mladega življenja svojega; drugega mi ni treba.«

»Nekoliko krepila bi ne škodilo,« ponuja ji on; »vsa si upehana, in lica se ti kàr žaré od vročine.«

»Res je,« pritrdi mu ona, »kàr suha usta imam od žeje; dàj mi kàj hladila, ali sladoleda ali limonovega soka.«

Brez ugovora jo odvêde Lovro v drugo sobo k bufetu in ne vé, kakó bi ji stregel, zlasti ker je vedno jednako ljubezniva ž njim in ga celó kratkočasi, pripovedujé mu to in óno, kar je videla in čula. Tudi ga opozarja na nekatere druge gospé in mu razklada, kar je čula o njih resničnega in lažnivega od tete svoje.

Klotilda se je še živahno razgovarjala s svojim možem, ko so se ji že zopet približali »beli« gospodje in jo obletavali kakor metulji

cvetočo rožico. Vsak si je hotel zagotoviti, da bode plesala ž njim po jedenkrat na okolo. Ko pa je zopet zazvenela godba v dvorani, pustila je Klotilda zaslepljenega možá in pohitela mladim plesalcem v naróčaj.

»Ali si ostal sam?« vpraša ga star trgovski tovariš.

»Sam, ker ne plešem,« opravičuje se Lovro, »ženi pa ne morem braniti nekoliko nedolžnega plesa. V našem stanu se itak ne moremo dosti baviti z lépo polovico svojo, ki se domá naužije dovòlj dolgega časa, zlasti ako nima otrók, da bi se ubijala ž njimi.«

»Res je takó! Pústi jo torej, naj se napleše, kolikor ji srce poželí; ti pa pojdi med nas, ki nismo za ples.«

To rekši vzame tovariš Mraka izpod pázduhe in ga odvêde v gostilno, kjer sedí za dolgo mizo več starejših »strelcev« in drugih meščanov.

»Dobro došli, gospod Mrak!« pozdravijo ga vsi kakor iz jednega grla in ga vzamejo médse.

»Preveč se ogibljete naše družbe,« očita mu star meščan, sedèč kraj njega; »saj je še Bog sedmi dan počival, nikar da bi človek neprestano le delal in delal. Pri vsaki stvári treba zmernosti, in kar je preveč, ni dobro.«

»Nič se ne bojte,« tolaži starca drugi njegov sosed; »gospod Mrak ima lépo, mlado ženo, pa bode že zaradi nje moral večkrat zahajati med nas. Dobro je časih tudi ženo slušati.«

»Gotovo da je,« pritrdi tretji, ki so ga šteli za prvega strelca, obrne se proti Lovru in mu prigovarja: »Gospod Mrak, sedaj si morate omisliti še puško, da bodete poleti streljali z nami. Ako dovolite, naročim vam jo iz Borovelj; boljše ne dobodete od nikoder«.

»Lepó prosim, ako ste takó dobri, da mi jo preskrbite,« reče Lovro in se hitro privadi nove družbe. Saj so bili samí domači trgovci in obrtniki, katere je vse dobro poznal, le družil se doslej ni ž njimi. Beseda je prinesla besedo, in hitro so potekale ure do polnočí. Skoro da je Lovro pozabil žene svoje; toda saj ni bila brez druščine in kàr nič ni pogrešala okornega možá, ampak še bolj se je kratkočasila in gibala slobodneje, ko je ni on vedno sledil z zaljubljenimi očmí.

V tem napoči čas vélikega počitka. Matere in hčere gredó iz dvorane ter iščejo móž in očetov svojih. Po dve tri skupaj dohajajo v gostilniško sobo, kjer se sedaj vse izpremení. Možje, ki so prej slobodno kramoljali po svoje, ločili so se, zakaj vsak je imel skrb za svojo rodbino. V splošni gneči se pokaže med zadnjimi tudi Klo-

tilda, katero izpod pázduhe vodi nadporočnik Ahnenfels. Nič se jima ni mudilo, zató nista silila naprej, ampak mirno sta čakala zadi ter se prav živo in glasno menila in smijala. On je črne svoje očí uprl v njo, kakor bi jo hotel prebosti, ona pa je povzdignila medle svoje očí proti njemu, da ji je videl v dnò razburjene duše. Ko so se ljudje nekoliko razšli, da se ni bilo treba riniti, zapazi ona svojega možá in prosi Ahnenfelsa, naj jo odvêde k njemu. Lovro je bil ves srečen in ni védel, kakó bi zahvalil prijaznega kavalirja.

»Gospod nadporočnik, pač prisedete k nam,« povabi ga uljudno k sebi; in ko prideta še druga dva částnika, s katerima se je seznanil že prej v dvorani, ponudi tudi njima prostor kraj sebe. Takó je imela Klotilda po nerodnosti svojega možá tudi pri večerji tri kavalirje, da so se ji dobrikali. Bili so vsi prav dobre volje; sedaj so se šalili in se dražili, sedaj je kdo povedal kakšno, da si se moral smijati. Lovro je bil vesel, kakor še ni bil vse svoje žive dni. V velikem blaženstvu svojem je naročil šampanjca in ž njim gostil nove znance, žênine častilce, dokler ni iz dvorane zazvenela godba ter mladih nóg in mladih src zopet zvabila na plesišče.

VI.

Drugo jutro je Lovro Mrak ob navadni uri prišel v prodajalnico, zgovoren, da ga pomočniki in učenci niso še pomnili takega. Nikogar ni priganjal na delo, sam se pa tudi ni lotil pravega posla, ampak sedaj je sédel k pisalni mizi, sedaj zopet vstal in hodil po prodajalnici. Kadar je prišel kdo kàj kupit, vsakomur je védel prijazno besedo, in če je bil star znanec, rekel mu je tudi kakšno za smeh.

V tem je njegova žena še trdno spala. Radovedna teta je že često pogledala čez ulice, ali pri Mrakovih so bila okna do dobra zagrnjena. Hoté ali nehoté je morala potrpeti. Da bi lože čakala, vzela je košek in šla na trg kupit kàj malega, zajedno pa — in to je bilo imenitneje — pobirat novice. Srečavala je to in óno ženico svoje vrste, ki so rade povpraševale in še rajši pripovedovale, mimo tega znale tudi kàj dodati iz svoje domišljije, da jim novice niso bile presuhe. Ali tudi z vsemi kuharicami veljavnejše gospôde ljubljanske je bila teta Brigita znana in z vsako je védela začeti pogovor.

»Kaj gospá? Kaj gospodičine?« vpraševala je, »ali so zdrave? Ali so bile sinoči na strelišči? Ali so prišle pozno domóv? Kdo se kàj bliža najstarejši? Ali je bila gospá pri zajuterku dobre volje? Ali je imela koga v mislih?«

Takó in podobno je izpraševala sedaj to, sedaj drugo in zvédela vse, kar je želela. Prišedši domóv, odložila je košek in zopet pogledala čez okno, toda pri Mrakovih je bilo še zmiraj vse zagrnjeno. Pogledala je na uro, kazala je že pol jednajstih. Sedaj ni mogla več strpeti, pa je stari dekli hitro dala potrebna naročila zaradi obeda in zopet šla z dóma naravnost čez ulice k Mrakovim v prvo nadstropje. Najprej se je oglasila v kuhinji, in ko so ji rekli, da gospá še spí, kramoljala je s kuharico in jo izpraševala, kdaj in kakó so prišli gospôda domóv. Široko je razprla usta na smeh in zadovoljno kimala, ko ji je hišna pravila, kakó sta bila gospod in gospá na vso moč dobre volje. Sedaj ni imela več mirú in je šla v prednjo sobo. Tù je tiho odprla vrata in zvedavo pomolila glavo v temno spalnico.

»Kdo je?« oglasí se Klotilda v postelji.

»Jaz sem, jaz,« odgovorí teta tiho, zaprè vrata za seboj in hití po prstih k postelji.

»Dobro jutro, draga Klotica moja!« pozdravi jo še zmiraj tiho, »ali sem te vzbudila? Ne bodi huda.«

»Dobro jutro, teta,« odzdravi ji bratranka, »zakaj naj bi bila huda; saj bedim že delj časa, pa se mi nikakor ne dá vstati. Po glavi mi kàr šumí od sinočnje zabave, pa je takó neznano prijetno sanjati o lepih trenutkih. Teta, bodite takó dobri in odgrnite zagrinjala, da vas bodem videla.«

Teta hitro skoči k oknu in odgrne težke zavese. Ravno je padala gósta megla, in slabi žarki poznega jesenskega solnca so zasijali v sobo ter posvetili na razmetane spomine minule veselice na strelišči. Tù je ležalo belo krilo, tam je visela čez naslanjáč dolga svilena obleka, po stoléh pa so ležale razne druge skrivnosti ženske oprave. Takisto je bilo po mizah in mizicah; tù je ležala jedna rokavica, tam druga; tù si videl veternico od slonove kostí, tam zlate zapestnice in drug lišp od zlatá in dragih kamenov, a videl si tudi tanki čipkasti robec, iz katerega je še zmiraj puhtela močna vonjava. Teta Brigita se je zadovoljnih očíj ozirala po tem razkošnem neredu, ki ji je vzbujal spomin na minule čase; primeknila je stol k postelji bratranke svoje, ki se je takó lepó razvijala po nje nazorih in vodilih.

»No, kakó pa je bilo?« vpraša jo nestrpno in se nekoliko nagne proti nji, da bi ji videla v očéh, ali ji kàj zamolčí.

»Lepó je bilo, lepó!« vzklikne Mrakova gospá, ležeča v mehkih blazinah, in se takó od srca nasmehne, da se ji kàr očí zaiskré od sladkih spominov.

»S kom pa si kàj plesala?« vpraša jo zopet nepotrpežljiva zavodnica.

»S kom?« ponoví Klotilda, kakor bi se obotavljala povedati. »Kdo bi jih vse naštel? Najljubši so mi bili pač částniki; največ so se me držali Fuchs in Wolf, tista dva, ki sta v gledališči zmiraj skupaj na desni stráni, in nadporočnik Ahnenfels. Prihajali so tudi domači gospodje póme, ali ž njimi človek ne vé kàj početi, in bila sem vselej vesela, kadar so me zopet odvêdli na moj sedež. Nič niso boljši od mojega Lovra; ako le zine, takoj spoznaš vsakomur, ali meri na vatle, ali tehta na funte.«

Teta Brigita ni mogla zatajiti zlobne svoje radosti; razširila je usta na smeh in rekla:

»Torej Ahnenfelsa si očarala? Klotilda, to je že nekaj! Prav od srca se radujem, da se je našla žena, ki je tega ličnega in slavljenega kavalirja izneverila neumni Škrbinki; najbolj pa me veselí, da si ga ji vzela ti. Sedaj šele umejem, zakaj mi je rekla nje kuharica danes na trgu, da je bila gospá že pred polnočjó domá, češ, da jo je glava bolela. Takoj sem si mislila, odkod so prišle te bolečine. Le skrbi, Klotilda, da se ji bode migréna še večkrat ponavljala! Saj je bilo že kàr zoperno gledati, kakó se je šopirila ta ošabna mókarica! Kaj pa je nje mož drugega nego mokar, če málinarje z žitom zalaga, potem pa moko v Trst prodaja? Rada bi vedela, ali bode gospod adjutant Ahnenfels odslej še jezdaril mimo njenega okna. Upam, da ne. Mêni se vse dozdeva, da ga bode odslej pot vodil na Stari trg. Ali ne misliš, da bode takó, Klotica moja?« vpraša starka in se poredno zareží, da se ji vidijo vse škrbine.

»Ne vém, kakó bode,« zavrne Klotilda bolj tiho in skrije lepe očí v blazino, kakor bi jo bilo sram. Čutila je, kakó ji je rdečica zalila obraz.

»No, no, mêni se ti ni treba skrivati,« vzpodbuja jo starka, »jaz imam v takšnih rečéh dovòlj izkušenj. Kaj pa ti je vender rekel? Povej mi, povej! Saj menda ni molčal?«

»Pustiva to, teta!« brani se Klotilda, »bilo je takó lepó, da si nisem mogla zapomniti vsega, kar mi je kdo rekel. Saj ste bili tudi vi mladí in prav ta trenutek ste rekli, koliko ste izkusili v takšnih rečéh; izvestno torej dobro veste, kaj govoré kavalirji pri takih prilikah in kakó se dobrikajo.«

»Res je takó; vsi govoré jednako, kakor bi se naučili drug od drugega,« odjenja premetena Brigita, nató pa se zopet poredno nasmeje in dodá: »Sicer pa je mêni dovôlj, da mi kàj skrivaš, in ugenila

sem vse. Nič se ne boj, ne bodem silila váte, da mi razodeneš kàj več, kar se je godilo sinoči v tvojem srci. Ali to ti rečem, če bodeš kdàj potrebovala sveta ali pomoči, náme se smeš popolnoma zanašati. Samó to bi še rada čula, kakó se je vêdel Mrak na parketu?«

»Takó, da se ni mogel bolje,« reče Klotilda in je zopet dobre volje. »Dokler sem ga potrebovala, bil je pri mêni, in ko mi je bil odveč, pustil me je sámo ter odšel v gostilniško sobo med ljudi svoje vrste, da nas ni motil. Če bi me bil vprašal, kaj naj storí, ne bila bi mu vedela svetovati bolje.«

»Ali kakó je gledal tvoje kavalirje? Ali se je kàj grdó držal?«

»Nikakor ne, ampak na vso moč je bil ljubezniv ž njimi in jih je napósled še pogostil s šampanjcem.«

Teta Brigita kàr ploskne z rokami in odprtih ust strmí prédse. Nató se zadovoljno zasmeje in pravi:

»Kaj? Šampanjca jim je natakal? Oh, ti božji volek, ti! Ne, ne, da je Mrak takšen butec, tega le nisem mislila! Klotilda, za takšnega možá te pač lahko zavida vsaka gospá! Pri takem moži se dá živeti; le znati se mora. Ali saj tebi tega ni treba praviti; sicer pa ti rečem iz nova, náme se lahko zanašaš vsekdar. Ako bi me kdàj potrebovala, vedno ti bodem na pomoč«.

V tem vstane, odmakne stol in se posloví:

»Sedaj pa z Bogom! Nečem te zadrževati. Skoro bode póldne, in še vedno si v postelji. Srečno!«

Po teh besedah ji stisne roko in se kakor slaba vest zmuzne skozi vrata. —

Zakonska sreča pri Mrakovih se je obrnila na bolje; vsaj ljudje so sodili takó po tem, kar so videli in čuli. On in ona sta bila vedno veselega obraza in opóldne in zvečer nista več čmerno sedela za mizo, ampak zgovorna sta bila in se smijala v pomenkih s pomočniki. Po obedu se ni Lovru nič mudilo, ampak ko so drugi odšli, posedèl je je sam pri ženi in se trudil, da bi ji kàj ustregel. Dasi jo je zmiraj ljubil, sedaj šele se je začel čuditi nje lepoti; čimdalje bolj mu je ugajala, in časih jo je kàr gledal in gledal. Bil je takó zaljubljen vánjo, da ji ni mogel ničesar odreči. Toda saj ni čakal, da bi ga bila česa prosila, ampak sam je ugenil nje želje, ali pa jo je vprašal, česa bi kàj potrebovala. Menil se je ž njo o novih šegah; kakšna obleka bi ji lepó pristojala na ulicah, v gledališči, ali na prihodnji veselici na strelišči, ali pa celó domá. Nje sijaj na prvem plesu, hlinjena nje ljubeznivost in dobro premišljene sladke besede so ga popolnoma začarale. Bil je takó slab, da si niti sam sebi ni upal priznati, da mu žena

preveč trosi. Kadar se mu je venderle posilila takšna misel, tolažil se je, da nima otrók in da bi ne védel, komu bi nabiral zaklade. Po smrti bi se mu neznani daljni sorodniki smijali in dobro živeli namesto njega ter se gostili in mastili ob njegovih žuljih.

Toda ne le ženi je privoščil vse, tudi sam je živel bolje, lepó se oblačil in se rad porazveselil. Kadar je le količkaj utegnil, šel je tudi ob delavnikih z ženo v gledališče; ob nedeljah pa jo je malone vselej sam spremljal v cerkev, in sicer le tjà, kjer je bilo največ gospôde, ali ob desetih k nunam, ali ob poldvanajstih k Svetemu Nikolaju. Kadar sta se takó vodila izpod pázduhe in se menila, morala sta se vsakomur zdeti vzor zakonske sreče. Celó Mina iz Hrenovih ulic ju je bila vesela in ni nič videla nečimernega lišpa na nji, pa je staremu Mraku pravila, kakó lepó ju je videti skupaj v cerkvi. Stari Mrak ni odgovoril ničesar, ampak milo je pogledal neizkušeno samico in zmigal z rameni, kakor bi hotel rêči: »Bodemo že videli, kakó še bode.«

Nedolžnemu Lovru je bilo, kakor bi se bil iz nova porodil; v svoji sreči je bil do dobra prepričan, da tudi žena njega ljubi, nikar da bi dvojil o nje zvestobi. Nič več ga ni skrbela zlobna teta Brigita, še menj Klotildini kavalirji. Zdelo se mu je, da le povečujejo nje slavo, in nič ni bil ljubosumen, kadar mu je ona sáma povedala, da jo je kak částnik spremil domóv, ali da je bil Ahnenfels pri njih v loži, ko sta bili s teto v gledališči.

Sevéda ženski jeziki so imeli dosti govoriti, in teta Brigita je čula na trgu marsikaj, kar ni prišlo na ušesa ne Klotildi ne Lovru. Toda Brigita je znala opravljivke ostro zavračati in ker je dobro vedela, odkod izvirajo take pravljice, znala se je tudi maščevati, pa je trosila grde laží o drugih ženah ter tù in tam zagnala sumnjo na njih poštenje. Takó se je prijela Mrakovih kakor kužna bolezen; in dočim je Klotildo itak popolnoma imela v svoji oblasti, zaslepila je tudi Lovra, da je kàr ni mogel pogrešati pri ženi svoji, ki je bolj nego kdàj potrebovala nje svetov sedaj, ko je z možem hodila v »društvo«.

VII.

Pritisnila je huda zima, da je sneg kàr škripal pod nogami. Navadni ljudje so bili veseli, će so bili domá za pečjó, razvajena gospôda pa so si izmislili novo veselje. Hodili so se drsat v Trnovo. Klotilda ni hotela zaostati za drugimi gospémi in gospodičinami ter si je tudi

kupila železne sklizalke in šla s teto na led, ker Lovro ni utegnil iti ž njo. Iz prva je bila težava. Klotilda ni mogla stati na železnih ostricah, zató ji je takoj spodrsnilo. Najela je torej stol, da bi se opirala nánj. Ali tudi to ni šlo, in morala je sesti na sam stol, da jo je krakovski deček vozil po ledeni gladini. To sevéda ni bilo zánjo; predolgočasno je bilo, sramovala se je pa tudi svoje nerodnosti vpričo drugih gospâ. V tem prihitita z nasprotne straní dva částnika. Bila sta dobra znanca s strelišča in iz gledališča. Takoj sta se uklanjala Klotildi in se pred njo izkazovala na ledu. Čudila se je njiju spretnosti in rekla:

»Kaj bi marala, ko bi imela le nekoliko vajine izurjenosti!«

»Milostiva gospá ste preoskromni ali pa nama ne privoščite redkega užitka,« laska se ji poročnik Fuchs.

»Motite se, gospod,« nasmehne se Klotilda. »Sram me je, toda priznati vam moram, da niti ne stojim slobodno.«

»Tega skoro ne verjamem,« ugovarja ji nadporočnik Wolf; »ali če nama, milostiva gospá, količkaj zaupate in če sodite, da sva vredna tolikega odlikovanja, dovolite, da vas učiva drsanja«.

»Preljubeznivi ste,« reče Klotilda, in v očéh se ji vidi, kakó je vesela prijazne ponudbe. Zakaj silno jo je jezilo, da so druge lahko in varno dričale po ledu, ona pa se je morala voziti na stolu, kakor bi bila stara mamka.

Kot bi trenil, prijela sta částnika Klotildo vsak za jedno roko, ona pa se je pognala kvišku in se po navodu svojih učiteljev drsala dalje in dalje in zmiraj varneje do konca ledene gladine. Vrnivši se je izpustila najprej roko jednega, nekoliko potem tudi drugega spremljevalca in popolnoma sáma zdrknila v ravnem tiru; toda skoro se je tudi že poskušala obračati. Da sta bila navzočna částnika, to ji je dajalo srca in moči; zakaj kadar se je le količkaj nagnila, hitro jo je prijel ta ali drugi, da se ni zvrnila. Dočim je bila vsa zamaknjena v drsanje, da ni ne čula ne videla, kaj se je godilo okolo nje, opazovala je Brigita druge gospé in gospodičine, da bi lahko bratranki svetovala, kakó naj se obleče za led.

Bil je že mrak, in že so se iz bližnjih trnovskih hiš zasvetile posamezne luči, ko se je odpravljala Klotilda domóv. Částnika sta jo spremljala in kratkočasila do hišnega praga. Novo veselje je dajalo lahkomiselni Klotildi novega življenja; Brigita pa jo je opomnila, da bode za to zabavo treba posebne obleke.

»Klotilda, kaj ti je, da si takó rdeča?« vpraša jo Lovro, prišedši zvečer iz prodajalnice.

»Zdrava sem,« pobaha se ona in se mu zadovoljno nasmeje.

»Hvala Bogú, to je res, ali —«

»Bila sem na ledu,« seže mu žena v besedo, »in sem se prav pošteno prezračila. Lovro, ne moreš si misliti, kakó prijetno in zdravo je drsanje! Da je po mojem, morali bi pozimi vsi ljudje hoditi na led, zlasti takšni, kakeršen si ti, ki ves božji dan tičiš v prodajalnici.«

»Draga ženka, to pa že ne bode po tvojem, saj véš, da se ob delavnikih ne morem geniti od trgovskih opravil. Na led bodeš že morala hoditi sáma.«

»Žàl, da je takó,« vzdihne ona; »nekoliko bi pa venderle moral priti pogledat, da bi vsaj videl, kakó se sučem lično in umetno; sedaj bodeš mislil, da ti prihitim v naróčaj, toda nekoliko se zasuknem in šinem od tebe kakor blisek, da me bodeš z očmí težko dohajal.«

»To bi že rad videl; ali prosim te, kdaj naj pridem, saj nikdar ne utegnem,« opravičuje se mož.

»Drugo nedeljo pridi; dotlej se še bolj izurim in tudi novo opravo bodem že imela. Tedaj bode na ledu vojaška godba, ti pa bodeš videl, kdo je tvoja žena!«

»Najlepša pod solncem!« odgovorí Lovro ter jo strastno objame in poljubi. —

Klotilda ni več tožila o dolgem času; teta Brigita jo je dobro učila, kakó se lepa mlada žena vesêli življenja. Še se ni nasitila jednega užitka, in že se ji je ponujal drug. Dasi je zjutraj rada poležala, sedaj se je morala večkrat podvizati, da je obhodila vsa pota in preskrbela, česar je bilo treba pri raznih prilikah za »društvo«. Po zajuterku se je odslej prav pogostoma in dolgo posvetovala s šiviljo Marjeto, ki ji je naštevala toliko večjih in manjših stvaríj, da si Klotilda ni mogla zapomniti vseh. Natό se je oblekla in hodila iz prodajalnice v prodajalnico, od obrtnika do obrtnika, in davno je že odzvonilo póldne, ko je prišla vsa premražena domóv, kjer so jo mož in pomočniki čakali v obednici. Stopivši čez prag, spomnila se je, da je pozabila še to in óno in da bode morala jutri zopet z dóma.

Takó je skrb podila skrb, in razvajeni Mrakovi gospé je bilo pri tem prav dobro. Bila je zdrava in vesela, mož jo je pa tudi imel rajši, ker ni bila več čmerna in togotna. Po obedu je hotela Klotilda nekoliko posedeti v naslanjáči, ali zamižala je le nekaj hipov, in že jo je prišla teta Brigita priganjat na led. Bratranka je skočila kvišku, kakor bi bila že kàj zamudila; hitro se je oblekla in šla s teto v Trnovo. Prišedši o mraku domóv, morala se je zopet preobleči in se pripravljati za gledališče, in ni je bilo prilike za dolg čas. Drugo

jutro je še sedela za mizo pri zajuterku, ko je prejela povabilo za koncert v reduti, in kàr ni ga bilo mirú in počitka. O božičnih praznikih so društvene veselice nekoliko prestale, samó na led so gospôda zmiraj hodili, ker je bila prelepa zima. Skoro nató je bil predpust, in začel se je zopet nov dirindaj. Na strelišči je bilo društvenih in drugih plesov, vsako nedeljo pa je bila v reduti velika maskarada.

»Teta, kakó pa je v reduti na maskaradah?« vpraša Klotilda radovedna, in očí se ji zasvetijo od novega poželenja.

»Mešano,« odgovorí Brigita, in se nagajivo nasmeje, da bi še bolj razdražila radovednost nestrpne bratranke.

»Kakó je to, mešano? Raztolmačite mi to natančneje,« prosi Klotilda.

»To je takó, da se ondu shajajo ljudje kàj različnega stanú in še različnejše olike in nravnosti. Olikanemu človeku se ne spodobi, da bi se pokazal na tem plesišči, razven ko bi se sam maskiral, da bi ga nihče ne spoznal. Saj je to najmičnejše na maskaradah, da ne véš, koga imaš pred seboj; v preprostem dominu se često skriva najodličnejša gospá ali imeniten gospod; pod najlepšim svilnatim krilom pa se utegne šopiriti preprosto deklè, katero bi na ulicah le malokdo pogledal, dočim se ji tù laska in dobrika marsikak gizdalin, kakor bi bila prva krasotica.«

»Teta, to mora biti res prezanimljivo,« seže ji Klotilda v besedo, ali takoj zopet umolkne in posluša uprtih očíj zvito zavodnico. »To še ni vse,« nadaljuje Brigita; »pod krinko se pogostoma shaja po dvoje ljubečih src, ki ne moreta na samem nikjer najti varnega zatišja, tukaj pa si med neštevilno množico brez skrbí razodevata svoja čustva, ne da bi ji kdo motil. Dosti pa je tudi takšnih, ki hodijo pod krinko zdražbe delat.«

»Kakó?« vpraša bratranka radovedno.

„Prav lahko. Spoznajo ti maskiranega človeka po hoji, po držanji ali po drugem znamenji, in mu zašepetajo na uhó kàj neprijetnega, bodisi res ali ne. Najrajši povedó ženam, da so jim možjé nezvesti, ali pa narobe. Dasi je morda grda laž, vzbudili so sumnjo, in to je dovòlj. Sedaj umeješ, draga Klotica, zakaj sem rekla, da je na maskaradah ‚mešano'. Tebi ne tajim, da tudi sáma rada zahajam v to mešanico; preoblečem se, da me nihče ne spozná, potem pa opazujem ljudi, čemú je kdo prišel na plesišče, in kratkočasim se, da bi se nikjer ne mogla bolje. Kadar sem posebno dobre volje, časih tudi koga nekoliko podražim, češ, čemú pa je predpust.«

Zamolčala je Brigita, da je bila prav sáma največja nagajivka in opravljivka, ki je znašala v reduto vse laží in govorice, kar jih je pobrala po mestu. Obrekovala je takó rekoč »na debelo«. Poleg tega

se je znala preobleči, kakor da je še mlada déklica, moške pa je dražila, da so kakor neumni postopali za njo. Prav v reduti je pokazala, kaj je v mlajših letih izkusila po velikih mestih. Dasi ni vsega razodela bratranki svoji, povedala ji je dovòlj, da ji je popolnoma razvnela silno občutno domišljijo. Klotilda je mislila sedaj le na maskarado in je trdno sklenila, da mora okusiti tudi to veselje.

»Teta, précej v nedeljo pojdem z vami v reduto,« rekla je.

»Zakaj bi ne šla,« pritrdi ji teta. »Saj bodo tudi druge gospé tam; le poznali jih ne bodeva, vsaj vseh ne. Ali to ti rečem, dobro moraš paziti, da naji nihče ne spozná.«

Sedaj sta snovali, kakó se oblečeta, koga bodeta dražili in kakó se osvetita nekim gospém, ki so ji na ledu prezirale in se jima razžaljivo umikale, kakor bi jih bilo sram njiju druščine. Nekatere so bile celó takó drzne, da so se posmehovale in si šepetale, kadar je zdrknila Mrakova žena s kakim částnikom mimo njih.

»Naj le pridejo!« zagrozí se teta, »jaz jih spoznam, če se ne vém kakó preoblečejo.« — Hitro izdelata ves bojni načrt in preskrbita vsega, česar je treba; le Mraku še ne povesta, da se namerjata udeležiti prihodnje maskarade; brez njega znanja pa Klotilda ponôči venderle ni mogla z dóma.

»Lovro, v nedeljo pojdeva s teto v reduto,« reče torej Klotilda popolnoma nedolžno svojemu možu.

»Dobro; jaz pojdem tudi z vama,« odgovorí Lovro, ne da bi se količkaj upiral. To ženo nekoliko osupne, zakaj mož bi jo motil v nje osnovah; zató ga poskusi odvrniti od njegovega naklepa.

»To bode pa nekamo čudno,« pričnè za nekaj časa; »ako vidijo ljudje tebe, takoj uganejo, da sem tudi jaz na plesišči, in iskali me bodo, dokler me ne iztaknejo.«

»Če je takisto, maskiram se pa še jaz; zakaj bi se kdàj prav od srca ne pošalil in ne razveselil,« odreže se Lovro odločno. Klotilda ga debelo pogleda, ali ne upa si mu ugovarjati; vender se zanaša na teto, da ga potisne na stran, če bi jima bil na poti.

In takó je tudi bilo. Zvedena Brigita je Lovru preskrbela črn domino in ga učila, kakó mora izpreminjati glas, da ga ne ovadi jezik; najbolje pa bode, če se dela nemega in ne govorí ničesar.

Takoj prvo nedeljo po Svetih treh kraljih je bilo v reduti kàj živahno. Ženske so bile vse maskirane, le moški so prišli tudi v navadni obleki pogledat predpustni ples. Sredi dvorane pod lestencem jih je stala gósta tolpa, in med njimi je bilo tudi dosti částnikov. Le Ahnenfelsa ni bilo videti. Brigita mu je brez Klotildinega znanja skrivàj

razodela, da prideta na ples, in mu tudi izdala, kakó bodeta oblečeni, da jih lahko spozná. Ahnenfels se je torej gospôdski preoblekel ter dejal náse svilen domino, in nihče bi ne bil mislil, da je to vojak. Hitro je zasledil Klotildo in se je oklenil, da je ni izpustil vso noč. Vedno skupaj sta se sedaj vodila po dvorani, sedaj sta se zasukala za drugimi v splošnem plesu ali pa sta posedela kje v kotu in se menila in kratkočasila, kakor jima je govorilo srce. Nič ju ni motilo, ako ju je časih kaka maska nekoliko podražila; saj ju ni nihče poznal, Lovro pa se ni nikdar niti ozrl nánja. Brigita mu je poslala prav zgovorno in premeteno žensko masko, ki ga je takó kratkočasila, da je pozabil žene in sploh vseh drugih ozirov, katerih je imel sicer polno glavo. Bilo je, kakor bi se ga bil v zavêdni maski oklenil sam hudobec. Često je čul iz nje ust take, da ga je bilo sram samega sebe, in vesel je bil, da ni prišel brez maske v to čudno mešanico. Časih se je že hotel otresti nepozvane družice, ali zopet mu je gódilo nje sladko blebetanje, in kàr ločiti se je ni mogel, kakor da ga začarala do dobra.

Bilo je že pozno proti jutru, ko je ukleti Lovro zapazil, da so ljudje že odhajali. Sedaj šele se je nekoliko streznil in se ogledoval po svojih ljudeh; toda ni jih mogel več najti. »Odšli sta brez mene, in Bog vé, kdaj že,« umoval je sam v sebi in se tudi odpravil domóv. Kakor skesan grešnik je stopal po Starem trgu in bi bil najrajši vrgel črno masko raz sebe; toda sram ga je bilo, da bi ga ne spoznale pobožne ženice, ki so se že napotile k Svetemu Jakopu k prvi maši. Nekoliko lože mu je bilo, ko je za seboj zaklenil vežna vrata in stopal tiho po temnih stopnicah v prvo nadstropje. Srečno se je zmuznil v prednjo sobo, ne da bi bil srečal koga domačinov. Sedaj pa ga je bilo sram svoje žene. Res je bilo sicer, da je bila še lahkomiselnejša in da ni poznala drugega nego veselje in zopet veselje. Ali tega ni nikdar tajila, dočim je bil on oster v svojih mislih in željah ter oskromen in pobožen. Danes pa se je delj zamudil na plesišči nego ona! Še je upal in se tolažil, da je morda venderle zgrešil Klotildo in da je še ni domá. Prav varno odprè vrata v spalnico. Na tleh pred posteljama brlí ponočna svetilka, in pri slabem svitu vidi, da ženka že leží pogrnjena v mehke blazine. Tiho se hoče sleči in smukniti v posteljo, da bi je ne vzbudil; ali kakor se prestopi, zaškripljejo čevlji, zató si ne upa dalje. Kakor uklet stojí pri vratih in si ne vé svetovati.

Klotilda se skoro ne more vzdržati smeha. Prišla je nekoliko pred njim domóv; pa še ni spala; preveč je bila razvneta od sladkih užitkov. Zadrega moževa ji je dobro došla, da se nekoliko pošali ž njim.

»Kdo je?« vzklikne kakor v spanji. Lovro se kàr ne gane; óna pa se vzdigne, pomane si nekoliko očí in ga debelo pogleda, rekši:

»Lovro, ali si ti?«

»Jaz sem, jaz,« odgovorí mož in si sname masko z obraza.

»Toda kje si bil toliko časa?« očita mu ona; »nikjer te nisem našla in sáma sem morala domóv. Ali se to spodobi oženjenemu možu, pustiti mlado ženo in se izgubiti, kdo vé kam, in do ranega jutra?«

»Oprôsti mi, Klotilda!« prosi Lovro.

»Sklenili smo, da si za nekaj časa ogledamo predpustno veselje, ti pa se kàr za vso noč izgubiš med to mešanico, ki jo smé gospôdski človek opazovati le skozi masko. Ne, ne, tega bi si ne bila mislila v sanjah! Kaj bi rekel tvoj oče, ko bi to védel?«

»Prosim te, draga Klotilda, miruj; saj se kesam do dnà srca!«

»Glej ga licemerca! Podnevi je zgolj svetnik, ponôči pa bi si dvakrat nadomestil, kar zamudí podnevi.«

»Obetam ti, sladka Klotica, da nikdar več ne pojdem v reduto; to ni záme.«

»Takó, sedaj to ni záte; sedaj sem ti sladka Klotica; kdo ti je bil pa ponôči sladek?«

»Nihče; saj sem ti rekel, da me ne vidi več nobena maskarada! Nevednega človeka te čarovnice zavajajo, da jih posluša in se zamudí, da sam ne vé, do kdaj.«

Sedaj se Klotilda na ves glas zasmeje in ga potolaži:

»Kakó si še nedolžen, Lovro moj! Kdo bi ti zameril nekoliko zabave! Prav vesela sem, da si se tudi ti oživel; človeku je kàr hudó, ako te vidi zmiraj le tožnega in resnega.«

»Bodisi, kakor hoče; ali v reduto le ne pojdem. Záte je to in za teto; vedve vesta, koliko se spodobi in koliko ne. Jaz pa nisem za takšne burke. Kaj bi rekli ljudje, ako bi me spoznali? Smijali bi se mi; smešen pa nečem biti. Ne, nikdar več me ne bode. Rajši počakam, da mi povéš potem drugo jutro, kakó je bilo.« —

Za zlobne naklepe tete Brigite se prva maskarada v reduti ni mogla končati bolje nego takó, da so se te veselice Lovru do dobra pristudile. Sedaj sta imeli z bratranko za vsako nedeljo zvečer popolno slobodo in lahko sta se kratkočasili in veselili v reduti ali kje drugjé. Mrak jima ni bil več na poti. Toda prav ta sloboda je do dobra podkopala še tisto malo zakonske sreče, kolikor je je bilo pri Mrakovih.

(Dalje prihodnjič.)

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje.)

Oglejmo si še druga izpreminjevanja! Uklenimo prožno jekleno peró v trdne, negibne klešče, takó da molí njega konec kleščam iz čeljustij. Če potegneš ta konec iz njegove mirne léže in ga izpustiš, giblje se semtertjà. Dokler imaš konec dolg, lahko šteješ gibáje, takó so počasni; ako ga pa skrajšaš, giblje se hitreje, takó da gibájev niti ne vidiš; slišiš pa, da peró zvení, in sicer tem tanje, kolikor krajše je. Zajedno se tudi ogreva od gibanja. Sedaj pač ni težko spoznati, kaj bi se prikazalo, ako nadaljujemo ta poskus in močno gibljemo uklenjeno peró. Razgrelo bi se takó, da bi se napósled razbelilo in ognjeno prihajalo.

V tem vzgledu se izpreminjajo moči nekamo drugače nego v prejšnjem in nam razodevajo prirodne zveze med gibanjem, zvenenjem ter med gorkoto in ognjem.

Preiskujé naprave, s katerimi bi utegnili pridelati kàj gorkote in ognja, dobimo v roko pnevmatiški ognjekres. Vsakdo pozná sikalico. Ako jo napolniš z vodo in pritiskaš vánjo z ročíco, sika ti vodo; ako pa jo napolniš z zrakom, ali kakor pravimo, pustiš prazno ter z ročíco pritiskaš ob notranji zrak, tedaj izpahuješ stisnjeni zrak, da piha iz tanke luknjice, kakor piha kovaški meh. Zamašimo v mislih luknjico takó popolnoma, da zamašek celó nič ne prepušča zraka. Potegnimo ročíco iz cevi, da se vsa cev napolni z zrakom. Kadar hočeš sedaj potisniti ročíco do dnà kakor prej, stiskaš zrak pod ročíco, in upira se ti takó, da ne moreš do dnà, ako zapira cev z glavico svojo cev takó popolnoma, da zrak ne more uhajati. Sedaj je ves zrak, kar ga je bilo v cevi, ujet; ako pa odnehaš, raztegne se zaradi svoje prožnosti takó, da izpahne ročíco. To je priprava, kakeršne nam je treba za nastopni poskus:

Zrak je ujet pod ročíco; zdajci pa jo na vso moč potisni v cev in zopet izpústi. To ponôvi nekolikokrat in skoro bodeš čutil z roko, da se je cev ogrela. Vzemi sedaj kosec kresilne gobe in jo pritrdi na konec ročíce; vzemi pa tudi stekleno cev, da vidiš, kaj se zgodí. Zasači zrak v stekleni cevi kakor prej in suni z ročíco, kolikor se dá, nató pa hitro odjenjaj. Ako si dobro zadel, zablisne se, ko dregneš

blizu dnà, in za bliskom se précej pokadí pod ročíco — goba se je vnela, z zrakom si vkresal ogenj!

Pri tem poskusu se izpremení delo naše roke v luč in ogenj.

Ako zvršimo takšno napravo v veliki meri in vprežemo stroj, katerega goni močno tekoča voda ali stisnjen zrak, da opravlja prejšnje delo naših rók, tedaj se izpreminja moč tekoče vode ali stisnjenega zraka v gorkoto. — Vzemimo zopet železno cev namesto prejšnje steklene in jo postavimo v drugo večjo cev, tako da ostane med cevéma nekoliko otlega prostora, kamor vlijemo vode. Ako vprežemo koló, vrteče se od tekoče vode ali stisnjenega zraka, takó da goni naše pnevmatiško kresílo, ogreva se notranja cev, napolnjena z zrakom, in oddaja svojo gorkoto vodi, stoječi okolo nje. Če tekoča voda močno vrtí málinsko koló, to pa pnevmatiško kresílo, ogreje se voda kàj hitro in končno zavrè. Takšna priprava nam torej utegne pridelovati gorkoto in greti vodo brez kurjave.

Takšni poskusi razjasnjujejo górenjo misel, da je ognja dovòlj na svetu in da počiva v rahlem spanji, dokler ga človek ne vzbudí. V zadnjem vzgledu smo namreč spoznali, da daje celó tekoča voda gorkoto in ogenj.

Gibalne sile utegnemo izpreminjati tudi z magneti in elektromagneti v električki tok in jih z električkim tokom prestavljati kamorsibodi na tuje kraje, kjer se zopet izpreminjajo po naši volji, bodisi v gibanje in delavne sile, bodisi v luč in ogenj.

Vzemimo za ta poskus magnet, kateremu postavimo nasproti elektromagnet. Da si brez podobe, katera bi nam pokazala potrebno napravo, vender lože zapomnimo, kaj se godí, mislimo si na kolóvratu perutnice od kovaškega železa, okolo katerih je ovita žica, prevlečena s svilo — to je sedaj elektromagnet. Oni držaj na kolóvratu, ki kvišku drží odprto stran perutnic, bodi torej nepregiben magnet, ne daljši, nego so perutnice široke. Torej stojita magnetova konca s svojo največjo magnetiško močjó ravno nasproti ónima perutničinima ali elektromagnetiškima koncema; tedaj vleče magnet náse elektromagnet, in sicer kàr najmočneje ter ga od daleč drží mirno pred seboj, dokler ne zavrtimo perutnic. Ker se magnet in elektromagnet vzajemno vlečeta náse, treba ti je primerne močí, da ju razdružiš, ali drugače rečeno: zvršiti moraš nekaj dela. To delo ne izgine, ampak se izpremení v drug prikaz. Ako se konca elektromagnetove žice dotikata in del te žice večkrat oviješ okolo prosto ležeče magnetne igle, vidiš po gibanji te igle, da se dela za vrtenja v žični vezi električki tok.

Torej se po tej napravi delo naše roke, ki goni kolóvrat, izpreminja v elektriški tok.

Znano je svojstvo elektriškega toka, da kàj hitro preletí dolge bakrene vezí do daljnega kraja; takisto je znano, da elektriški tok lahko na vseh krajih svojega pota mehko železo izpremení v magnet, kadar ga obkrožuje, kakor pri sléharnem elektromagnetu. Prav takó vleče elektromagnet, dokler traja tok, náse tudi vsak vòd, ki mu stojí gibno nasproti, in s tem vodom kàj dviga ali kam pritiska, kakor vtiskuje n. pr. pri Morsejevem telegrafu na trak znamenja za besede, od katerih je zložen telegram. — Z elektromagnetiškim vodom utegne torej elektriški tok kàj delati kakor človek z roko. Težko ni spoznati, da mu je môči dati takšno napravo, s katero kàj vrtí ali pa goni kakov stroj.

Ako pa elektriški tok, kateri izvira iz dela naših rók, na daljni postaji kàj vrtí ali goni, moramo reči, da elektriški tok ondu dela kakor mi tukaj, in sicer toliko časa, dokler delamo mi. V tem vzgledu se je naše delo izpremenilo v elektriški tok, in le-tá je naše delo prevêdel na daljni kraj.

Dokler držé elektriške vezí, po katerih se pretaka elektrika ali elektriško gibanje, celoma dalje, ne vidiš nikjer nì ognja nì luči. Ako pa na tem ali ónem kraji prerežeš žično vez, utrne se zdajci elektriška iskra med blizu stoječima koncema prerezane žice. Čimbolj goniš elektromagnetiški stroj, čimveč dela opravljaš, tem pogosteje skačejo elektriške iskre med koncema.

Vzemi dva gladka, nekoliko zašiljena konca premoga in ovij vsakega z drugim golim žičnim koncem, nató pa pritisni oba zašiljena konca drugega k drugemu; tedaj imaš zopet vezí sklenjeni. Sedaj torej teče elektriški tok po vezéh in skozi premogova konca, dasi ga ni videti, dokler se dobro dotikata. Kadar ju pa le nekoliko razdružiš, pokažejo se med njima iz nova góste elektriške iskre. Ako je elektriški tok dovòlj močan in nista zašiljena konca predaleč vsaksebi, sprijemajo se iskre takó gostó, da jih niti ne ločiš in da se zasveti med koncema elektriški ogenj. Med premogovima koncema ti zasije majhna elektriška luč, podobna bliščeči zvezdi, in razširja močno svetlobo, podobnejšo mesečini nego solnčnemu svitu.

Tudi ta elektriški ogenj je pridelek ónega delovanja, katero opravljaš, ko vrtiš elektromagnetiški stroj. Kakor izpreminjaš silo svojih rók ali svoje delo v ogenj, kadar krešeš ogenj ali kadar brusiš britev, prav takó pretvarjaš svoje delo v elektriško delo in v elektriški ogenj, kadar goniš elektromagnetiški stroj.

Ogenj, katerega vkrešeš bodisi z navadnim ali s pnevmatiškim kresílom, in ogenj, katerega delaš z elektromagnetiškim strojem, izvira sta bolj pozemeljskega nego ogenj, katerega daje navadna kurjava, bodisi da kurimo z lesom ali s premogom, s petrolejem ali z drugo tekočino, ali s plinom ogljíkove sestave.

»Kajpada!« poreče kdo, »kaj, navadna naša kurjava bi ne bila do konca pozemeljskega izvira? Ali pozná kdo kàj bolj pozemeljskega, nego je drevje in les, ki rase na zemlji naši? Ako ta ogenj, katerega dajó goreča drvà, ni do cela pozemeljski, tedaj takisto človek sam ni pozemeljskega izvira!« — Počakaj, prijatelj, kàr nič ni težko zavrniti tvoj navidezno veljavni ugovor. Odgovôri samó to, kaj bi bilo z lesom, kaj s človekom, da ni na nebu tistega velikanskega ognja, ki ogreva vse, kar rase in živí na zemlji? Kaj bi bilo, da poíde solnčni ogenj, da solnce človeku ne sveti in ne ogreva tâl, kjer se porodí in živí? Ali bi se sploh porodil človek, da ni na nebu solnca?

Rekli bi skoro, da so tem vprašanjem védeli že prav odgovoriti óni paganski národje starodavnih časov, ki so se uklanjali solnčnemu bógu.

Vse, kar rase in živí v sedanjosti, vse gré za solnčnim ognjem. Tega ne pričajo samó letni časi — veliko nasprotje pozimi in poleti — nego to kaže tudi ves obraz svetá od obeh zamrzlih polarnih krajev do podsolnčnih krajin okolo srede zemeljske. Saj je znano, kakó očito preganja mraz vsako čvrstejše žitje rastlinsko in živalsko od tečajev proti ónim deželam, katerim prihaja solnce najbliže na letnem svojem obhodu.

Brez solnčnega ognja bi bil ves svet hitro pokopan pod debelo skorjo snegá in ledú. Brez solnca ni ne življenja ne rastí! — Ne bilo bi niti l e s á, od katerega dobivamo drvà za navadno kurjavo, niti p e t r o l e j a, niti p r e m o g a. Kaj pa bi dandanes počel obrt, odkod bi jemali kurjavo za toliko pečíj po tvornicah in lokomotivah, da ni premoga?

Kar je v davnih vekih solnce podarilo zemlji svojega ognja, svoje luči, to ni vse izginilo za pozne naše dni. Tudi v tisti starodavnosti je solnčni ogenj podpiral čvrstejšo rast na zemlji. Od nekaterih pozemeljskih tvarin, zlasti od ogljíka, vodíka in kisíka in nekaj drugih prvin je solnčna ognjena moč dovrševala óno rastlinstvo, katero leží sedaj pokopano pod zemeljskimi skladovi kakor okamenelo rastlinstvo ali premog.

Premogove zaloge v zemlji so res pravi, zlatá vredni zakladi, najdražja ostalina starodavnega krepkega rastlinstva. V p r e m o g o v i h z a l o g a h j e p o d z e m l j ó n a k u p i h s h r a n j e n s o l n č n i o g e n j.

Zakladi premogovi se manjšajo čimdalje bolj, ker ga toliko požgó na leto. Bodisi pod zemeljsko skorjo premoga kolikorkoli, ne-

izčrpen venderle ni, in od leta do leta se bližamo óni dôbi, ko premog poíde.

Koliko je pozemeljskega premoga, to nam najbolje pokažejo nekateri vzgledi. Na Angleškem v Sud-Walesu seza premogova formacija po 12.000 angleških čevljev pod zemljó; sestavljena pa je zaporedoma od blatnih plastíj in skladov skriljevca in peščenega kamenja. Med takimi skladovi tičí šestnajst po pet čevljev debelih premogovih plastíj. Geologi pravijo, da so nekdaj te krájine pokrivali velikanski gozdi, podobni ónim, katere imenujemo sedaj pragozde in jih nahajamo takó bogato zarasle samó po vročih deželah ob reških nasipih med rokavi, kjer se iztekajo velike reke v mórje. Geologi učé dalje, da so se tiste pokrájine, kjer je sedaj premog pod zemljó, sčasoma sesedale, ali da so se tlà pod pragozdi nižala, dokler ni napósled stopila voda čéznje in s svojimi naplavinami podsula vsega prejšnjega rastlinstva. Nad takimi nasipi pa so se zopet zasadili pragozdi, ki so se iz nova zgreznili i. t. d., v Sud-Walesu šestnajstkrat pragozd nad pragozdom! Od takih podsutih pragozdov, o katerih trdé geologi, da ležé na milijone let pod zemljó, zloženi so iz večine denašnji premogovniki.

Kakó neizrecno veliko je premoga pod zemljó, to še jasneje izpričuje premogova formacija na Novi Škotski; nič menj ne obseza nego 51.000 angleških kubičnih milj. Kaj prav za prav pomeni ta velikost, to si je težko misliti, ako je ne pojasnimo z umevnejšim vzgledom. Vzemimo si torej veliko reko Missisippi. Ta orjaška reka bi potrebovala dva milijona let, predno bi nanosila tolik násip v mehikanski zaliv, dasi nanosi po Ridellovem računu vsako leto sedemintrideset milijard kubičnih čevljev. Sveta indiška reka Gang pa zasiplje po računu Everstovem in Strachejevem bengalski zaliv toliko hitreje, da bi v 375.000 letih nasula svoje plastí takó na debelo in na široko, kolikor znaša jedina novoškotska premogova formacija.

Take silne množine premoga varujejo obrt óne groze, katera bi nastala dandanes, ko bi zdajci pošlo kamenito oglje ali ko bi se izpremenilo v srebró ali zlató. Imej teh žlahtnih kovin visoke hribe, kaj bi ž njima? Premog je sedanji obrtni delavnosti več vreden nego hribovje zlatá.

(Konec prihodnjič.)

Dunajske pesmi.

XIII.

Café Austria.

Veselje razvneto in petje in smeh
Po širni dvorani vršé,
Med njimi pa godbe glasovi krepkó
V šumečih akordih zvené.

Poslušam in gledam na oder strmèč,
Kjer pesem se tožna glasí,
Kjer boben grmí in se lokov deset
Navzgôri, nizdólu dreví.

V blesteči belini mladenke lepé
Opravljene godejo v noč,
Raz oder premnogi jim švigne poglèd
In gôri spet žarek in vroč.

Vsi puhli obrazi, ni črte na njih,
Kjer brati bi dalo se kaj —
In nezadovoljen obrnem očí
Od godcev že skoro nazaj.

Ne, ne, obstojí mi okó na nji,
Ki vodi zbor godcev svoj,
Nelepi obraz je nje zanimljiv,
Bolesten osvita ga sòj.

O majnika cvètnih, veselih dneh
Ljubezni se pesem glasí —
Kakó krčevito in strastno kakó
Lók drobna ročica podí!

Okó prebegáva ti lista vrsté,
Vse hočeš izbrati iz njih!
Kar pisal umetnik je s srčno krvjó,
Zdi svoje se duše ti vzdih.

Vzkipevajo prsi ti, ustna ožiš,
In sólza rosí za solzó —
Oj, dèkle ti mládo, čuteče deklè,
Zakaj si nesrečno takó?!

Umevam! Neznan mi ta glas ni godál,
Ta glas iz srcá globočin —
Vem, hujšega ni in ne bode nikdar,
Ko sreče nekdanje spomin! . . .

XIV.

Ko pogledam v dní minule,
Nepredirno zrem temò,
Saj nikjer podobe jasne
Najti v nji bi ne bilò.

Od trenutja do trenutja
Upal sem v prihodnje dní,
Dan potekal je za dnevom,
A rešenje, kje si tí?

Stvarnik, saj ne prosim mnogo,
Jeden žarek sreče lé
Naj posije mi v življenje
In si najde pot v srcé!

XV.

Božična muha! — To srečo pomeni . . .
O sreči razmišljal sem dosti žé;
Ne maram topiti več v misli se take,
Dosežem da kdàj jo — takó mi ne gré!

Oj, muha ti ljuba, življenja predolgo
Ne bodeš vesela — takó se mi zdí —
A česa sem spomnil se — prilike óne,
Ki o jednodnévnicah dveh govorí:

Iz jajčec dveh nežnih dve taki živálci
Za drugo sta druga izlezli nekdaj —
Trenutja pol bilo je v rojstvu preslédka,
A prva že drugi dé: »Naš narastaj!« . . .

Alastor.

S Ptuja na Rogaško gôro.

Spisal **M. Cilenšek.**

(Konec.)

Tudi počasi daleč prideš. Prav pred teboj strmí veličastna gôra v sinje nebó in drží svoj nos — Résenik — tebi na-proti. Dolinica se je tukaj nekoliko razširila, zlasti na desni stráni so hribje nekoliko odstopili in naredili kadu-njasto, podolgasto kotlino, ki je tù ravna, ondu zopet potresena s holmci. Zadi stojí kot jugozapadni mejník Rogaška gôra, ob nje vznožji pa je raztresena Žitalska vas s prijazno župljansko cerkvijo na gričku, in ónostran ceste, nekoliko više, sveti se domača podružnica. Tukaj je treba nekoliko ostati; za to imaš tehtnih razlogov. Prvi je pač čmerni želodec, ki te že dolgo opominja, da brez njega računa danes ne bodeš na gôri. Njega zahtevam ustrežeš tem lože, ker imaš še precèj dneva pred seboj. Potem je treba vsekakor poiskati dob-rega prijatelja ali starega znanca, zakaj strašno bi se mu zameril, in po pravici bi ti očital, da ga nisi razveselil s svojim posetom. Takó ti naglo mine nekoliko ur, in spočit kreneš na desno vkreber. Iz po-četka je pot lep, in po kolovozu počasi prikimaš do Medgorja, sedla med Résenikom in pravim vrhom Rogaške gôre. Tukaj te povsod srečuje hrast svoje vrste; tod rase cèr, sicer prav podoben drugim hrastom v svoji zunanji opravi, ali iz njega neznatnega cvetja dozo-revajo plodovi, ki so pravi velikani, sedeči v plitvi skledici, katere posamezne luske so odstopile od nje in se podaljšale v rtasto konico.

S sedla stopiš kmalu v lep bukov gozd. Tù ti jamejo padati debele kaplje s čela, zakaj svet je strm, pot slab. Toda najhujše te še čaka. Polagoma se zjasní, in skoro stojiš kraj jako nagnjenega travnika, katerega moraš prekoračiti brez vsakega pota. Hoja po takem svetu je zeló težavna in to bolj utrudi nego vsaka druga. Zató se rad zlekneš po travi in gledaš pódse, kjer se razgrinja mnogo-vrstno holmovje. Dalje drží slaba steza ob južnem obronku zmirom po gozdu do zapadnega roba in te v nekoliko trenutkih privêde do vrha. Sedaj si dosegel svoj namen, vender pa nisi vesel. Kakó neki! Že ko si pobiral stopinje po obronku, zapazil si strahoma, da se pri-kazujejo na nebu sivi oblaki. Predno si na vrhu, zaprt ti je pogled v daljo, takó da razločuješ samó bližnjo okolico. Tù storiš, kolikor se ravno dá, potem pa greš z vrha, upajoč, da ti bode jutri usoda mi-

lejša. Pod vrhom na južni stráni je sicer gôrska koča, namenjena potnikom, ali nočí so sedaj prehladne, slama na deskah morda že jako stara, in tudi stekla v oknih niso vsa cela. Mimo tega, kdo ti je porok, da ne dobimo ponôči kàj mokrega? To je vzrokov dovòlj, da pospešiš korake nizdolu, predno te zagrne temà.

Mnogo danes res nisi videl, vender te je minila prejšnja tožnost, saj so se razgrinjale Háloze takó lepó pod teboj. Dobro si opazil, kakó jih loči Rogatnica v gorenje ali zapadne in spodnje ali vzhodne. Videl si tudi, da izvira hribovje prvih iz Rogaške gôre, v spodnje pa se razveja mejno pogorje. Zapadna meja jim je Stoperški potok, na jugu pa od znanega nam mejnika dežélna meja, ki se napósled zavije proti severu in se končá ob Dravi. Sicer pa prva ni natanko določena kakor tudi ne severna polovica na zapadu. Nekateri namreč trdijo, da je treba prištevati nizki hrbet med Polskavo in Dravinjo že Hálozam, drugi pa tega ne odobravajo, češ, da se háloška tlà pričenjajo šele z desnim bregom dravinjskim. Kdor se ozira na kakovost zemeljskega površja, strinja se s prvimi, zakaj omenjeni hrbet se prišteva tretjaški tvorbi kakor Háloze sploh; izjema je samó že omenjena skala niže Žetal.

Kar se tiče hribin, bodi povedano samó to-le: Po spodnjih Hálozah prvakujeta opoka in lápor; po nekod, zlasti na zapadu, vidiš tudi nekaj sockinih skladov in peščenjaka; na skrajnem vzhodu, najbolj potisnjenem na sever, pa pokriva površje litavski[1]) apnenec. V gorenjih Hálozah je ob Dravinji s peskom izpremešan pas láporja, ki seza do Rogatnice. Ob nji drží na jug približno do Kozmincev in od tod naravnost preko Stoperc do Studenic. Ta pas je ozek, in njega južna polovica večinoma lápor. V sredi, obkoljen po imenovanem pasu, razprostira se trdi peščenjak, ki je mestoma naložen v velikanskih ploščah in prav dober kamen. Lomijo ga na mnogih krajih in uporabljajo za plošče, stopnice i. t. d. Južna láporjeva polovica se naslanja na temne sockine sklade, kateri se prostirajo po vsem površji od Strmca mimo Črmožiš do znane nam skale ob Rogatnici. Južnozapadni kos zopet pokrivajo peščenjaki, na katerih se vzdiguje močno s peskom izpremešani litavski apnenec, tvarjajoč strme obronke Rogatčeve. Takó se tudi imenuje naša gôra po rogu, kateremu je kolikor toliko podobna, ako si jo pogledal s primernega torišča na jugu.

Drugega dné te zarja že ne najde v postelji, zakaj odkorakal si še nekoliko v temi navzgor, da ne prideš prepozno. Tvoja bojazen je bila odveč; kakor vse kaže, prišel si še prehitro. Ozračje se je

[1]) Leithagebirge, kjer je omenjena hribina najlepše razvita.

sicer nekoliko izpremenilo, toda posebnega razgleda tudi danes ne bode. Ker se ti ni bati slabega vremena in ker imaš ves dan pred seboj, lahko nekoliko počakaš. Glej, tù na vrhu na malem prostoru je nekaj trate! Ako si prijatelj Kneippovim nazorom, zbôsi se in pojdi na »pašo«, da si ohladiš nogé. Prav dobro ti bode déla hladna rosa in ti okrepila stopala. Da nisi pozabil želodca, to ti radi verjamemo.

Ves južni svet je zavit v gósto meglo, podobno razburkanemu morskemu valovju, ki se tù podolgoma valí, ondu pa pluska ob visoko bregovje. Dozdeva se ti, da ti zvené na ušesa čudni glasovi, in komaj da umeješ, kakó vender živé ljudje tam v dolini. Ta prizor je res krasen; toda še lepšega nareja vedno izpreminjevanje meglene struge, iz katere gledajo le posamezni višji vrhovi ali le pojedina drevesa. Sedaj ti izgine izpred očíj cerkveni stolp in se pogrezne za nekoliko časa v gósto valovje, sedaj se ti prikaže iz njega bela hišica na samotnem gričku, da se ti v nekolikih trenutkih zopet skrije pod to zračno vodovje. Ves dan bi ti ne bil preveč, takó krasno se ti zdí to valovanje. Saj je pa tudi že dolgo, da nisi učakal jednakega dné, morda celó še nikoli! Zató poslušaj to-le resnično dogodbico. Bilo je pred kakimi desetimi leti, ko nas je stopala desetorica počasi proti vrhu visoke gôre blizu avstrijske meje, raz katero je lep razgled po nižavah. Rep je vlačil mlad živinozdravnik, ki se ni mogel ponašati, da je že prehodil mnogo planinskega svetá. Zató je, kakor že povedano, repáril za nami, in slaba se mu je godila. Toda trdna volja vse premaga, in napósled je vender pritolkel po vseh štirih na vrh. »Oj, oj, kakó velikansko mórje to!« Toliko da je to izpregovoril, cepnil je onemogel na tlà, da si nabere novih močíj. Šaljivec pa, ki je znal o pravem času zasukniti svoj jezik, tudi sedaj ni strpel, da ne bi odgovoril z dobrovoljnim nasmehom: »Sevéda, sevéda, takó počasi, pa vender že stojimo na obalah Severnega ledenega mórja; le zavij se, da ti mrzla sapa z ónih-le lednikov ne sprotini in ne skrotoviči onemoglih udov.« — »Kaj praviš, ob Severnem ledenem morji da stojimo?« — »Nikar se ne boj — to je le megla.« Rdečica je oblila mladega možá, in ves dan je bil gorák našemu šaljivcu.

V razne misli vtopljen skoraj ne zapaziš človeka, ki stojí zdajci na vrhu poleg tebe. Bržkone te je videl, ko si stopal mimo hiše njega očeta, in pripravljen je, takó ali takó biti tebi v korist. Tega sicer ne véš, ali predno prideš do vznožja, jasno ti bode vse. »Danes ste slabo zadeli; posebnega razgleda ne bode; niti ónih belih gorâ ni poznati, ki so menda leto in dan pokrite s snegom.« Rekši pokaže preko Boča naravnost na zapad, kjer strmé Solčavske planine v sinje nebó.

»Dà, dà, bele so res óne goré, toda to ni sneg, ampak sivkasto kamenje in pečevje, ki se lesketá tak6 krasno, kadar posije solnce nánje. No, brez snegá pa vender niso Solčavske planine nikdar, toda poleti ga je najti samó po globokih prepadih in brezdnih ter po osojah, katere narejajo velikanske skalnate stene. Ondu sneg nikdar ne skopní popolnoma, in to je velikega pomena, če pomislimo, da je tam zibel Savinje, ki nima nobenega pravega izvirka. Posamezne kapljice, katere je rodila gorkota, vznikavajo v rahla tlà in prišedši do trdega dnà, lezejo nizdolu in prižuboré ob vznožji velikanske groblje na dan. Taka je zibel Savinji.«

Jasnega dné je z gôre veličasten pogled. Kàr je slovenskega Štajerja, malone ves se razgrinja pod teboj v raznih barvah in podobah. Ti pa se čudiš lepoti drage svoje domovine in šteješ po stari navadi najprej svoje »visoke znance«, kateri kipé takó mogočno v zrak. Vse posameznosti, kàr si jih doživel ondu, stojé hkratu pred tabo in te spominjajo veselih hipov, ki si jih kdàj užival po ónih višavah. Ozreš se na desno, ozreš se na levo; povsod znan svet! Najmočneje vender vplivajo náte Solčavske planine; ondu je pravi planinski svet, ondu je domá pristna prirodna lepota. Ostalo si je kolikor toliko podobno, dasi ne moreš zanikavati, da vidi bistro okó povsod dosti izpremembe. Pogled ti pa seza preko najožjega domačega ozemlja tudi v sosedne dežele, ki se oklepajo zelenega Štajerja, in zató lahko trdiš, da ni z razmerno takó nizke gôre — Rogatec šteje samó 883 *m* — nikjer lepše in boljše paše radovednim očém.

Ravnega prostora na vrhu je zeló malo, vender pripoveduje národna pravljica, da je stala ondu svoje dni cerkev Sv. Donata. Strela je neki treščila vánjo, in sedaj je zidovje razrušeno, zvonovi so se pa baje skotali po južnih obronkih do mesta, kjer res stojí cerkev na čast imenovanemu svetniku. Kdor si je ogledal mesto, ne more dvojiti niti jeden hip, da je vse to res zgolj pravljica; nemogoče pa ni, da je stala ondu kdàj kapelica, toda zgodovinski viri ne omenjajo niti tega niti ónega. Kaj pa vender pomeni tisti kos okroglega zidovja? To je ostanek, in sicer zgodovinski ostanek iz ónih tožnih časov, ko so vihrali Turki po naših deželah. Kakor marsikjé drugjé, postavljeni so bili tudi na Rogaški gôri stražniki, kateri so takoj z ognjem naznanjali pretečo nevarnost. Prebivali so v ubožni hišici in v nje razvalinah ostavili viden spomeník na dôbo turškega nasilstva.

Precèj dolgi rob je jako oster; sósebno proti severu odpadajo stene mestoma navpično, in po nekod so celó globoki podmoli. Gôra je malone vsa zarastena, in sicer največ z bukovjem, na vrhu pa je

dosti raznega grmovja in črnega gabra, čegar plodovi so nekako podobni hmeljevim. O gorski kočici tik vrha smo že govorili; omenimo samó še, da je trdno zidana in tak ó postavljena, da je ne dosezajo mrzli severni vetrovi.

Jeden pogled še križem svetá, in že se pomikaš nizdolu. Pot drží iz prva po zapadnem robu, toda dolg ni in se kmalu spustí na severno stran. Lep je in širok ter nadelan v zmirom večjih ovinkih do ožjega vznožja. Tukaj in tudi drugjé po gôri rase planinska srobotina, prav zala rastlina srobotovega rodú. Sósebno ti ugajajo lepi vijolični cvetovi, ki so raztreseni po vzpenjajočem se steblu in rodé mnogo repatih plodov. Kakor sroboti je ostra tudi srobotina, in zató ji hôdi s pota.

Predno prideš do polovice zverižene ga pota, ustavi te znanec z vrha in ti pokaže dolgo, jako strmo senožet. Ravno stojiš ob nje gorenjem robu in ne uganeš takoj, čemú te je spravil s pota. Zdajci ti namigne, da sédi na preprosto pripravo na tleh, on pa ti bode voznik. To je nekakšna velikanska metla, narejena od močne veje, debelo naložena s praprotjo in dobro zvezana ter prešita. Nezaupno pogleduješ sedaj metlo, sedaj strmo senožet, kateri se pozná na travi, da se ne godé čudeži; sedaj zopet se obrneš do voznika. Ko sta se pogodila zaradi cene, izročiš se svoji usodi, in voznik požene. Neverjetno naglo se spuščaš niže in niže; voznik se ustavlja kolikor mogoče, toda ves njegov trud je malone brezuspešen. Popolnoma si se že umiril, ko si spoznal, da ti ne pretí nobena nevarnost. Ali, o joj! Zdajci spodrsne ubogemu vozniku, in kakor je dolg, zlekne se po rosni travi. Toda kàj takega se mu menda večkrat pripetí, zakaj če se tudi ni mogel pobrati, vender ni izpustil vozá, kateri se je že nagibal. Sreča, da ti je za hrbtom najstrmejši kos, sicer bi se valjal in prekopicaval po mokri travi, da bi se smilil samemu sebi. Voznik si opomore, skoči na nóge, in skoro sta ob vznožji. Vožnja je trajala samó nekaj hipov. Siromak se ti smili, ker je moker kakor miš; da ga potolažiš, sežeš nekoliko globočje v žep in se obrneš na desno ter nadaljuješ svoj pot. Mimo Črmožiš, gorske vasíce pod Rogatcem, stopaš poleg Stoperškega potoka v Dravinjsko dolinico, prekoračiš ozki hrbet in skoro stojiš na ravnem polji. Tù si zopet na prašni cesti; pridno stopaš proti mestu, iz katerega si šel včeraj, in napósled izgineš v njega zidovji.

Dalmatinske povesti.

Spisal **Igo Kaš.**

VIII. Biser roški.

(Konec.)

Na Luštici pri Rožah so živeli po starem običaji.

Hugon je prihajal k Vladičevim, risal in pripovedoval, Evdoksija pa ga je poslušala. O zadnjih svojih listih nista govorila; ali njiju čustva je ovajalo okó, in marsikdaj se je nagubalo lice Marinu, ki je bil tudi pogostoma navzočen. Toda pravega vzroka tožbi ni imel, ker je bila prav sedaj Evdoksija proti njemu tolikanj ljuba kakor še nikdar, proti Hugonu pa se je vêdla kakor proti bratu ali dobremu prijatelju.

Pogostoma so se vozili na jadra po pristaniščì in se časih izkušali, kdo je urnejši in kdo bolje vlada jadrom in krmilu.

Veseli so bili teh voženj takó, da so si izmislili za prihodnji praznik veliko jadranje na prosto mórje, kjer naj se odloči, komu gré prva pohvala.

To je bilo novo delo našemu prijatelju. Stari ribič ga je poučeval, kakó je ravnati z jadri in s krmilom, in dostikrat sta vse popóldne ostala na morji; na večer pa mu je še stari Vladić naročal to in óno in ga pripravljal za véliko borbo.

Ko se je vožnji že bolje priučil, povabil je nekega dné Evdoksijo in nje mater na ladjo. In to je bilo zlò. Marino se je tresel od jeze, in ko so se vrnili z mórja, očital je Evdoksiji vpričo vseh nje vedenje, rekši, da mu ni po volji, ker pušča ženina samega in se vozi s tujcem po morji. Toda oče Nikefor je pomiril razjarjenega možá, in neljuba nevihta je bila skoro zadušena.

Nastopno jutro prejme Marino poročilo, da ga Mijat na večer pričakuje. Zdrzne se nekoliko, toda zdajci se mu okó vražje zablisne, in iz težka čaka nočí, ki mu mora naznaniti pomoček za osveto . . .

»Tedaj vidite, da ni nevarnosti za ónega, ki sedí pri krmilu; samó sprednji del ladje se razruši. In čas se dá prirediti kàr najnatančneje«, pravi Mijat, ko razkazuje Marinu strojček s kolesci in napetimi vzmetmí. »Samó recite, kateri dan, katero uro, katero minuto bi radi imeli? — Ali morda ne mislite več na to?« pristavi porogljivo, ko

gleda Marino zamišljen prédse. »Saj deklè tudi lahko prepustite ónemu tujcu! Kaj vam je treba žene, ko jih lahko na vsak prst dobite po deset!«

»Mólči in poslušaj,« zavrne ga Marino bledega obraza. »Na praznik ob petih popóldne bodi. Ti me v čolnu prepelješ na óno stran, in ko pojdem k Vladičevim, greš na mojo jadrenico, katero ti pokažem, in prirediš stroj. Kadar odjadramo, vôzi se za menoj, da se otmem o pravem času. Toda glej, da te nikdo ne spozná!«

»Vém, vém! Mêni lahko verujete! — In sedaj plačilo!«

»Po dovršenem delu!«

»Gospod, ónadva stotaka nista bila dovòlj. Dajte še kàj!«

„Vraga! Koliko še hočeš?«

»Petdeset goldinarjev še in moje plačilo! Ljubše mi je, ako me prej plačate; Bog vé, ali se kesneje še domislite te malenkosti!«

»Lupež! Treba me ni opominjati, saj sem ti prinesel plačilo. Evo ti dvajset zlatov!«

Željno seže Mijat po njih in jih pregleda.

»To je premalo. Za to ne storim ničesar.«

»Daj pa mêni, storim sam!«

»Ne, tega ne umejete. Tedaj, kadar se posreči, kar namerjate, daste mi iz nova dvajset zlatov.«

»Deset, ne jednega več. Kakor hočeš. Ali si mi poslušen, ali mi pa vrni novce. In ni mi treba tvoje pomoči!«

Rekši seže na mizo, kjer še leží denar.

Mijat ga pokrije z rokó: »Ne, ne, pustite; vse vam storim.«

»Tedaj véš, kar je treba. Bodi oprezen.«

»Ej, ne pravite mi tega! Z Bogom!«

Marino odide. »Sedaj se vesêli, krasna nevesta!« reče v sebi. »Ne on, ne jaz — omožiš se na morskem dnù.«

V sobi pa pospravlja Mijat novce in govorí za Marinom:

»Sedaj te imam v pêsti! Sedaj se mi bodeš pokoril za to, kar si mi storil pred petimi leti, ko si me tožil zaradi tatvine! Ali misliš, da sem pozabil? — In kaj sem ti vzel? Sodček rakije za grlo! — Tvoje novce imam, za to prejmeš mojo osveto! Onih deset zlatov ti darujem!«

Smejé se skrije nevarni stroj pod posteljo.

»Kaj so meni storili Vladičevi?«

Sedaj se zamisli. Nekako zadovoljna radost ga obide, ko reče: »Ali bode to veselje!« —

III.

Jasno je napočilo jutro osmega kimovca.

Hugon je pohajal po brdovji. Gnala ga je nekova notranja sila, da se je posvetoval sam v sebi. »Česa še iščem tukaj? Evdoksije ni môči pripraviti do drugih mislij, in sam živim čudno zaničljivo!«

Kri mu šine v lice, ko takó pomišlja, in odloči se odpotovati. Ali zdajci se domisli: »In kaj bode z Evdoksijo?« Toliko se ga je privadila, da bi jako čutila njega odsotnost, pogrešala bi ga in žalovala! Zató je trdno uverjen, da mora ostati.

Več dnij je že trajal óni notranji boj, ne da bi mogel ukreniti kàj pravega. Sedaj pa sklene, naj odloči Evdoksija sáma, ali bi ostal ali ne.

Ko se vrne v vás, zbirajo se baš v pristanišči ovenčani čolni in z mrčjem pokrite ladjice, da odrinejo proti Sutorini k beli Marijini cerkvici. Ostali stanovniki roški pa postajajo pred hišami in gledajo za odhajajočimi znanci.

Evdoksija je stala na balkonu, čegar ograja je bila odičena s cveticami in olejandri. Ko jo Hugon ugleda, pozdravi jo, trdno odločen, naj précej razsodi o njega nameri.

Napoti se v nje hišo, kjer ga vzprejme prijazno kakor vselej in ga za roko odvêde na balkon.

Kakor temno-modra planota se razprostira pred njima morje, samó krožci lahnih valov se bliščé v svetlem solnci. Ladje na jadra in na vesla orjejo po valovji iz vseh krajev. Petje in radosten smeh se razlega ž njih, in mogočno pluje med njimi proti Kotoru parobrod, kakor bi plaval labod skozi góste vrste kričečih rac.

»Tam plove ladja, ki me morda že jutri odpelje,« reče Hugon na lahko.

Evdoksija se zgane.

»Kaj, oditi hočete?« izpregovorí s tresočim glasom.

»Rad bi ostal pri vas za vse življenje! Toda čemú? Bodiva si odkritosrčna. Znano vam je, kakó vas ljubim . . .«

»Nikar! Ne govorite dalje, ljubi Hugon« — prvič ga je nagovorila po imeni — »ne težite mi duhá, ki je itak žalosten dovòlj. Usmilite se me in ostanite mi prijatelj kakor do sedaj — o potovanji pa ne govorite.«

»In vender moram!« reče Hugon, umikaje se nje pogledu. »V strastnem, nekoristnem boji se mučiva, in oteti se ne moreva, dokler

ne opustite nesrečne misli, ki vas samó trpinči . . . Marina ne ljubite in vender mu hočete podati roko!«

»Ako takó mislite, to je sevéda najbolje, da odpotujete«, seže mu déklica tožna v govor. »Morda je bolje — za vas, ako me pustite sámo.«

Bledo je nje lice, okó žareče in brez solzâ.

»Ali za Bóga, kakó temu pomoči, Evdoksija? Čujte me, recite odkrito Marinu, da ga ne marate, da mu ne morete biti žena!«

»Ne, ne! Obetala sem mu, in ako me ne oprostí sam, tedaj se ne morem oteti teh spon. Oprostil pa me ne bode, dasi mi umira srce. Na pravico svojo se opira, in ni ga človeka, da bi mu jo ovrgel, kaj li jaz!«

»Ali to je nečloveško! Saj se mu niste prodali z dušo in telesom!«

»Nevesta se ne smé izneveriti obetu. Nikdo bi me ne pogledal!«

»In svojega življenja srečo hočete žrtvovati predsodku, prenagljeni besedi, dasi proti volji svojih roditeljev? Mlado življenje bi vpregli v jarem, ki vas bode težil vse življenje? In ne samó svoje sreče, Evdoksija, vi žrtvujete tudi srečo nekoga drugega — zaradi nepremišljene zvestobe!«

»Kakó me žalostite! Da bi mogla ravnati drugače — danes vam povém odkrito: da morem drugače, nikdar bi ne učakali žalobe zaradi mene! Druga bi si izvolila smrt — jaz vzprejmem trdnega srca, kar mi prinese bodočnost, dasi dobro vém, da ima mêni zgolj togo!«

»Tedaj vidite, Evdoksija, da je res bolje, ako grem. Glejte, kakó se dviga dim iz dimnika! Jutri se vrne parobrod in me odpelje v domovino!«

»In jaz ostanem tukaj — toda pojdite, saj mora biti takó! Kdo vé, kaj bi se pripetilo! Ali ločiva se prijateljski, samó to mi obetajte,« reče Evdoksija na pol glasno.

»Nikdar te ne pozabim, ti vzorno, hrabro deklè! Nebeški Oče te blagoslôvi in ti zlajšaj breme, katero vzprejmeš takó svojevoljno,« odgovorí Hugon in ji stisne rokó.

»Ne svojevoljno« odgovorí déklica. »Bil je čas, ko sem poznala samó Marina in se nádejala, da bodem srečna ž njim. Takrat sem se mu obljubila. In prišel je čas, ko sem se mu izneverila v srci . . . Sedaj je vse pri kraji . . . Toda pustiva te misli. Danes prebijva dan, kakor bi ne bila govorila ničesar.«

»Kakor želite, Evdoksija! Žalovati nama bode sevéda še časa dovòlj.«

»Pojdite sedaj, da pomagava očetu urediti našo ladjo. Kakó se veselim popoldanske vožnje! Zadnje moje veselje bode . . . Kje bodete jutri obsoré?«

Predno ji more odgovoriti, odvêde ga v bližnjo sobo, kjer stari kapetan preizkuša vrví in nekemu mornarju naroča, kakó je opraviti čolne.

Skoro pride tudi Marino.

»Kaj pa delate tukaj? Čemú te priprave? Evdoksija in vi se bodete peljali z menoj na moji ladji!«

»Dobro,« reče Hugon posiljeno vesel, »z menoj pa se popelje mati. Radoveden sem, katera ladja bode prva!«

Lahke, svetlo-sive meglice so polegale po vrhovih golih gorâ, znak, da po zračnih višinah prevladuje sever. »Burja visí na gorah«, govorí ljudstvo. Hladen vetrič je pihal od severovzhoda čez zaliv, ko so popóldne odrinili štirje čolni po morski ožini proti prostemu morju, kjer so se postavili v vrsto.

Na levem krilu je stala jadrenica Marinova. Na sprednjem predelu je sedela Evdoksija, na krmilu stari Vladić, Marino pa se je bavil z vrvmí pri jadrih in se razgovarjal z nevesto.

Na drugi ladji sta bila Hugon in mati Evdoksijina z nekovim ribičem; dalje sta došli še dve jadrenici iz Rož.

»Pred vetrom tjà!« vikne kapetan.

Jadra se razpnó, in čolni zdričé po valovih, kamor jih žene vetrič. Takó plujejo skoro v premi črti; kàr Marino neokretno nategne vrví in zavrne jadra takó, da krene njega ladja proti bregu.

»Kaj pa je?« vpraša Vladić.

»Vrví so se zamotale,« odgovorí Marino. »Pojdite, oče Nikefor, uredite jih zopet, dočim bodem jaz vladal krmilu.«

»Dobro! Pa drži naravnost in krepko, da pridemo zopet v vrsto!« reče starec in se mu umakne.

Evdoksija sedí mirno na sprednjem kraji. Samó nekoliko odgovarja Marinu, ali zaradi vetra ga ne umeje dobro. Bleda je, in nje okó pogostoma zrè na ladjo, kjer je nje mati.

Sedaj je kapetan uredil vrví. Sédel je sredi ladje, čvrsto jih nategnil in zapovedoval ónemu na krmilu.

Tedaj pogleda Marina. Bled kakor stena je, in lice mu je razrito od notranjega strahú.

»Kaj ti je, Marino?« vpraša ga Vladić sočutno.

»Nič posebnega. Glava me bolí!«

»Ali naj krenemo k bregu? Morda ti odleže!«

Marino pogleda na uro: »Ne, ne; le dalje v istem teku!« reče s tresočim glasom.

»Toda ti nisi zdrav,« ugovarja kapetan.

»Ej, nič ni, skoro preide. Le dalje!«

Vladić nategne vrví in krene takó, da se veter na vso moč uprè v napeta jadra; kakor ptica letí ladjica, pustivši vse druge za seboj.

»Urá!« zazvení z drugih ladij. Evdoksija vihtí z robcem, Marino sname klobuk in pozdravlja — zdajci zamolkel pok, in s strašnim krikom šine Marino z deskami vred kvišku; krmilni del ladje je razrušen, sprednja polovica pa odletí po površini, takó da se stari kapetan zvrne v mórje. Evdoksija se pridržuje na skrajnem robu.

Kaj se je pripetilo? Nikdo si ne more pojasniti nesreče, toda vsi hité na pomoč. Kapetana ujamejo iz valov, ali Evdoksija je izginila z ladjinim delom vred.

Hugon sleče gorenjo obleko in preží, kje se kàj prikaže. Zdajci ugleda nedaleč Evdoksijin robec, s katerim mu je prej odzdravljala. Hitro skoči v mórje in plava proti njemu. In kakor bi mu hotelo nebó poplačati srčnost, prikaže se déklica na površini. Hugon jo hoče prijeti, ali Evdoksija se brani, rekši: »Sáma splavam do ladje; pomagajte mi le, da pridem vánjo!«

In skoro potem sedí poleg prestrašene matere. Sedaj, ko je minila nevarnost, joče se na tihem, ne vedoč zakaj.

V tem iščejo drugi Marina. Toda nikjer ni videti sledú, le mórje je rdeče od krví. Ladjica z Vladičevo družino krene domóv. Nem sedí stari Vladić; srčna žalost ga je obšla. Noge ga bolé, sam ne vé, kaj ga je toliko dregnilo, da jih ne more iztegniti. Tudi mati je kakor okamenela od strahú. Ribič na ladji veslá urno, in Hugon ga podpira na vso moč. Njega oko zrè ljubeče na bledo Evdoksijo. Ko se približajo pristanišču, obledí déklica še bolj, napósled se nasloni na mater in omedlí. Brzo jo prenesó v hišo; tudi kapetan ne more sam hoditi.

Hugon pošlje po zdravnika, in v tem ukrene, kar je najpotrebnejšega. Očeta in hčer, ki se skoro zopet zavé, morajo spraviti v posteljo.

Hugon prime déklico za hladno roko in jo iskreno pritisne na srce; Evdoksija ga tožno pogleda, potem zamiží.

V tem času je odšlo mnogo čolnov iskat Marina. Ko se proti večeru vrnejo, našli so Marina mrtvega in strašno razkosanega.

Odpeljali so ga v Ercegnovi.

Ona »mala stvar« Mijatova je bila spravljena pod krmilom in je storila svojo dolžnost o zaželenem času. Toda uničila je njega sa-

mega, ki jo je naročil; óni pa, katerim je bila namenjena poguba, oteli so življenje.

IV.

Nezgode ni bilo môči pojasniti. Očito se je namerjalo zločinstvo; toda komu je bilo namenjeno in kdo ga je provzročil, tega se ni mogel domisliti nikdo. Ako je védel Marino zánje, vzel je tajnost s seboj v grob. Tudi sodna preiskava, ki je bila Hugonu jako mučna — zakaj védeli so o njega srčni zvezi z Evdoksijo — ostala je brezuspešna. Dokazala pa je nedvojbeno, da ni bil Hugon v nobeni dotiki z zločinstvom.

Evdoksija ni zbolela. Zdravi duh, krepki nje život sta jo ubranila bolezni. Slabše je bilo kapetanu, kateremu so se noge zeló pobile. Vender je tudi njega tolažil zdravnik, da skoro okreva.

Kakor prej je zahajal Hugon tudi sedaj k Vladičevim. Ali Evdoksija se mu je boječe izogibala, in sam je predobro cenil nje notranji boj. Moral se je pa tudi ozirati na sosede. Torej se je sedaj, ko ni bilo več nevarnosti nì za očeta, nì za hčer, odločil odpotovati na sever.

Evdoksijo naprosi zadnjega razgovora. Déklica ga prijazno vzprejme, prime ga za roko in mu iskreno pogleda v očí.

»Prav je, Hugon, da odpotujete. Sedaj vas ne zaviram več. S starimi spomini moram sáma dognati boj. — Kdo bi si bil mislil kàj takega!«

»Pustiva minulost, draga Evdoksija, govoriva rajši o bodóčnosti.«

»Nikar, nikar, ničesar o tej, sedaj ne!« brani se ona. »Ko bodete domá, spominjajte se me in pišite mi, kakó živite. Tolažilo me bode v tej samoti!«

»In kadar pozabite starih zavez, ali smem priti po vas, po nevesto svojo?« reče Hugon iskreno.

Evdoksija stojí nepremično. Zdajci povesi okó in reče polglasno:

»Vrnite se in vzprejmite srce, ki vam je takó zvesto, tolikanj udano!«

Solza ji priigrá v očí in obvisí na temnih trepalnicah, ko se mladenič skloni k nji in jo rahlo poljubi na čelo.

»Sedaj odpotujem lahkega srca!« vzklikne Hugon radostno. »Poslavljam se v svesti, da se skoro vrnem. Z Bogom, ljuba moja, in pričakuj me!«

Žalno in vender veselega srca zrè déklica za njim, ko se gré poslavljat od nje roditeljev. In ko se zapró vrata za njim, obrne se proti podobi pomočnice Marije: »Blagoslôvi ga na poti, ti zvezda morjá! Ohrani ga, saj je vse moje veselje na zemlji!«

Jesen s svojimi plohami in viharji je minila. Pogostoma so morale ladje iskati zavetja v varnem pristanišči Rož in čakati, da se jim posreči prepluti ožino, ki drží iz Boke v širo mórje.

Nastopila je zima: Gole višine strmih gorâ so se lesketale v bliščeči snežni krasoti, obrežje pa je zelenelo kakor spomladi.

Stari Vladić je popolnoma okreval, in Evdoksija mu je pomagala vedno iz nova čistiti in urejati njega zbirke. Vsa družina je živela več záse. Hugon je dopisaval često, in ko je prijadralo novo leto v déžel, naznanil je, da skoro dojde po nevesto svojo.

Evdoksija se je v tem času razcvetela še krasneje. Otroški obraz je vzprejel vzorni odsev ženske resnosti: iz neizkušene déklice je vzrasla ljubeča žena, in srčno vesela je pregledovala zaklade, ki so se pripravljali za poroko. Mati pa je delala po svoji mirni navadi in učila hčer vsem potrebam, ki lepšajo dom in omiljujejo domačnost.

Nekega jutra stopi stari kapetan k hčeri in reče:

»Bil sem gôri na brdu. Parobrod se že vidi.«

»Tedaj pojdi z mano, oče, pojdi, da pozdraviva njega!«

Rekši odvêde očeta na óno mesto, kjer je nekdaj — na pol otrok — pozdravila Marina in kjer je pozdravljala odhajajoča prijatelja. In sedaj, ko krene parobrod v mogočnem krogu skozi ožino, ne more se ubraniti solzam. Z robcem vihrá, in glej, na kraji ladje takisto nekdo vihtí bel robec; ihté se privije déklica očetu: »Oh, oče moj, kakó sem srečna!«

»Kakor si zaslužila, ubogo dete!« izpregovorí Vladić ginjen in jo pritisne náse. „Vender glej, še nekdo drug pozdravlja! To bode moj Rihard! — Pojdi, da ju slovesno vzprejmemo.«

Še nekoliko mahljajev z robci, potem pa hitita domóv: v jedni uri morata dospeti prijatelja.

Vsa vas je na nogah, ko se razširi ta novica. Vsi hočejo pozdraviti obljubljena potnika na produ, tudi Evdoksiji na veselje, zakaj »biser roški« so čislali vsi.

Sedaj se približa ovenčana ladja, katero je poslal Vladić po prijatelja, sedaj prisloni, sedaj skočita Hugon in Rihard na kopnino. »Dobro došla!« pozdravljajo ju vsi. Stari Vladić iskreno objame sinovca svojega, in tudi Rihard čuti njega objem. Potem ju odvêde v hišo k ženam.

»Evdoksija!« — »Hugon!« vzklikneta oba zajedno. Hugon objame nevesto, in ona skrije glavico na njega prsih . . .

Na poročni dan vstane pri obedu Rihard in krepko napije novoporočencema. Pripoveduje, kakó je njega prijatelj ustvaril krasno sliko, kateri je našel pred leti v tem kraji glavno osebo — mlado déklico, sedanjo gospo Evdoksijo — in kakó izvrstno se mu je posrečila óna slika, vidi se danes, ko si je pred oltarjem na prsi pripel »biser roški«!

Vsi vzkliknejo: »Živela! Na mnoga leta!« in po vasi in po klancih pokajo samokresi, da letí majnik po vsem zalivu, in dolgocevke grmé, da odmeva jek od vseh pečin . . .

Takšna je navada pri južnem ónem národu!

Razpali pomník.

Na tebe oziram, pomník se oskromni,
Od časovne sile stojiš razmaján;
Beseda nobena se njega ne spomni,
Ki v grobu neznanem leži pokopan.

Če bilo v svetlobi, v bogastvu mu žiti,
Pomník naj bi krasen slavil mu spomin,
Še lepši pomník pa bi moral mu biti,
Če bil je samoten, pozabljen trpin.

Nobene besede . . . Le znamenja mnoga
Čas včrtal je kamenu, nánja strmim
In vém, da preminil spomin je nekoga,
Ko jedva se grob je zaklenil nad njim!

Alenka.

V suši.

Rad mladenič mótril kdaj
Pómladi sem cvètne ràj:
Z vsako rožnato livado
Dušo prispodabljal mlado,
Nádeja mi vsak bil cvet,
Ki jo uresniči svet.

Prešla duši je pomlád,
Ni do cvetja in livád,
Ob poletja hudi suši;
Časih zdaj premišljam v duši:
Ali mi kateri up
Svétni je izpolnil hrup? . . .

Ničnost! Svet, kakó jednak
V suši ti je mnog oblak!
Mladcu nádej vence spletaš,
Mnogo srcu, svet, obetaš,
Kot oblak obeta črn,
Da namoči velo strn.

Pústi nádeje, ratár,
Nádeje so kál prevár!
Kapelj nekaj mórda pade
Na usèhle ti nasáde,
Na razpokano zemljó,
In oblaki — dalje spó . . .

Slovén.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XXVI.

Nikar nam ne očitajte, da vam kàr zaporedoma pišemo o jedni in isti stvári. Danes se je to zgodilo proti naši volji; hoteli smo vam za »Listek« poslati nekoliko vrstic o zadnjem občem zboru »Matice hrvaške«, ali povedati je bilo toliko zanimljivega, da je navzlic lapidarnemu pripovedovanju kratko poročilo naraslo na dolgo pismo. »Zvonovi« čitatelji nam tega izvestno ne zamerijo, zakaj kdo drug nego leposloven list poročaj o razvoji književnih društev in se ž njimi vesêli lepih dnij njih življenja? Petdesetletnica pa je v življenji posameznega človeka kakor v življenji društva gotovo lep dan, zlasti če si je slavljenec v svesti, da je storil svojo dolžnost, in če vidi, da njega delovanje ni bilo brez dobrega uspeha. V slavo petdesetletnice se pišejo vse drugačni članki, nego je suho naše poročilo. Ali tudi tega ugovora se ne bojimo, prepričani, da najlepši slavospevi ne morejo nikogar takó počastiti, kakor ga čast´é sáma njegova dela.

»Matica hrvaška« je imela dné 19. rženega cvéta t. l. svoj obči zbor, s katerim je zajedno tiho in dostojno poslavila svojo petdesetletnico. Predsednik prof. Smičiklas je torej v svojem govoru sósebno naglašal to stran občega zbora in v zanimljivih črtah opisal razvoj »Matice hrvaške« prvih petdeset let nje življenja. O tem, kakor sploh o novejšem kulturnem razvoji hrvaškem, poročali smo že o raznih prilikah v prejšnjih pismih. Zató ponovimo tù iz predsednikovega govora le prav na kratko, kar je najimenitnejšega. Prof. Smičiklas loči dosedanje življenje in delovanje »Matice hrvaške« v pet dôb. Od leta 1836.—1842. (I. dôba) delale so se le priprave zánjo. Najprej je hrvaški dežélni zbor leta 1836. ukrenil, da se osnuj »društvo za vzgajanje národnega jezika in literature.« Ali ker se je vlada upirala potrditi ta ukrep, ustanovili so grof Janko Drašković in njega tovariši v Zagrebu čitalnico in v nji razpravljali in delali za národ svoj ter leta 1840. osnovali národno gledališče, leta 1841. gospodarsko društvo in muzej, leta 1842. pa »Matico« (II. dôba). Ta »Matica« takrat še ni bila samostalno društvo, ampak bila je v tesni zvezi s čitalnico, ki je nabrala nekovo glavnico za izdavanje knjig. Takó je ostalo do leta 1850. Izdavali so stare pesnike dalmatinske in perijodiški spis »Kolo«,

v katerem so priobčevali »članke za literaturo, umetnost in národni jezik«. Leta 1847. je vlada dovolila ustanovitev „hrvaško-slavonskega književnega društva", ali v tem je prišlo burno leto 1848., ki je skalilo mirno delovanje čitalnice. Od leta 1850.—1858. (III. dôba) je bila „Matica ilirska" samostalno društvo, ali nič kàj se ni mogla oživeti. Izdavala je leposlovni list „Neven", nadaljevala tiskanje starih dalmatinskih pesnikov in tudi mislila na druge koristne knjige za národ. Od leta 1858.—1874. (IV. dôba) je „Matica hrvaška" le še životarila; nje gospodarsko razmerje je bilo silno nepovoljno, a novo ustavno življenje in akademija znanostij sta ji odtegnili najboljše delavce. Misliti je že bilo, da se „Matica hrvaška" razcepi v zgolj znanstveno društvo in da se stopí z akademijo in v društvo za izdavanje knjig preprostemu ljudstvu, zakaj osnovala je znanstveni časopis „Književnik" in ločila od svojega imetka „glavnico za ljudske knjige". V tem so se leta 1874. (V. dôba) mlajši možje postavili na noge, vpisali se v velikem številu v „Matico", da so imeli v občem zboru večino in takó v svoje roke dobili vso upravo „Matice ilirske", katero so takoj prekrstili v „hrvaško" in ji prenaredili pravila. Kakó lepó se je „Matica hrvaška" odslej razcvitala in kakó je rodila čimdalje lepšega in boljšega sadú, vse to je „Zvonovim" čitateljem dovòlj znano. — Na konci svojega govora je predsednik povedal veselo novico, da se prvi zvezek željno pričakovanih národnih pesmij že prireja za tisek. Doslej to nikakor ni bilo mogoče, zakaj „Matica" je morala zbrati vse pesmi, kar jih je še v národu, predno se je mogla lotiti izdavanja. Sedaj, ko je to zbiranje dovršeno in si je „Matica" pridobila sto raznih zbirk, urejujejo štirje zvedeni profesorji-strokovnjaki to silno nakopičeno národno blagó, in delo pojde hitro izpod rók.

Za predsednikom je poročal marljivi gospod Ivan Kostrenčić najprej kot tajnik in potem kot blagajnik Matičin. Omenil je smrti prof. Lorkoviča, neutrudnega odbornika Matičinega in pisatelja národno-gospodarskih knjig, kateremu bode težko najti naslednika; spominjal se je tudi drugih umrših dobrotnikov in poročal o lanskem književnem delovanji, o katerem smo že govorili v zadnjem pismu. Za leto 1892. izdá „Matica hrvaška" zopet devet prelepih knjig razne vsebine, med njimi nekoliko takšnih, ki primerno poslavé nje petdesetletnico. Prva knjiga bode imela popolno „Zgodovino Matice hrvaške" in dvanajst životopisov najzaslužnejših Matičinih udov in delavcev z njih podobami. Spisujeta jo prof. Smičiklas in prof. dr. Markovič. V drugi knjigi nam podá hrvaški pesnik prof. Badalić „Antologijo" hrvaškega pesništva od najstarejših časov do denašnjega dné s pri-

mernim uvodom. Tretja knjiga nam prinese nadaljevanje „Slik iz občega zemljepisa“ od prof. Hoiča, za četrto pa je prof. Carić v spomin štiristoletnice, odkar je bila odkrita Amerika, pripravil spis „Krištof Kolumb in odkritje Amerike“. Peta knjiga bode nadaljevala občo zgodovino in obsezala prevod „Mignetove zgodovine francoske revolucije“ od prof. Rabara. Tem prezanimljivim poučnim knjigam se pridružijo tri zabavne, med katerimi bode roman, kjer nam Gjalski opisuje dôbo „ilirsko“ in nje prvake. Za deveto knjigo je prof. Senc prestavil „Plutarhove životopise slavnih Grkov“. V svoji zalogi, a Matičarjem po znižani ceni, izdá „Matica“ letos tudi prof. Klaičevo „Hrvaško pesmarico“, dočim je nadaljevanje „Knjižnice za hrvaške trgovce“ prepustila deželni vladi, kateri je v ta namen izročila vse dotične rokopise, kolikor jih je bilo že pripravljenih za tisek.

V gospodarskem svojem poročilu je gosp. Kostrenčić najprej omenil, da je Matičina hiša dozidana in da so poravnani vsi troški v znesku 74.930 gld. Ker je mestno starejšinstvo zemljišče „Matici“ darovalo in ker je zaradi novega kolodvora vrednost hiš sploh poskočila v tem kraji mesta, zató je Matičina hiša danes med brati vredna najmenj 90.000 goldinarjev. Od hišnih dohodkov se bodo 4% trošili v književne namene, ostali denar pa se bode vlagal v posebno amortizacijonalno glavnico, od katere se bodo plačevali davki, popravki in kar bode sicer treba za vzdržavanje hiše. — Udov je štela „Matica hrvaška“ 1891. leta 8.100, torej za 313 več nego leta 1890. in sploh več nego kdàj prej. Od teh je bilo 1.267 ustanovnikov in 6.833 letnikov. Dohodkov je imela lani 29.776 gld., od katerih je 22.584 gld. potrosila za izdane knjige, 3.353 gld. dodala temeljni glavnici, ostalo gotovino 3.839 gld. pa vzela na letošnji račun. Vsega Matičinega imetja skupaj z raznimi ustanovami za nagrade pisateljem je sedaj 140.628 gld., in sicer 90.000 gld. na Matičini hiši, 50.628 gld. pa v raznih državnih pismih. Razven tega ima „Matica“ v svoji zalogi še za 14.000 gld. nerazprodanih knjig. Za novce, ki so ji ostali od nabrane vsote za nagrobni spomeník Avgustu Šenoi, dala je pri hrvaškem umetniku Rendiči izklesati istega pesnika veliko marmorno poprsje, katero podarí zagrebškemu mestu, da ga postavi kje na odličnem trgu.

Ko je „Matica hrvaška“ leta 1876. prešla v mlajše roke, štela je vsega skupaj 32.640 gld. imetja; pod vodstvom novega odbora, zlasti prezaslužnega tajnika in blagajnika gospoda Kostrenčiča, narasla je za petnajst let na že omenjeno vsoto 140.628 gld.! Kdo bi se ne veselil tolikega uspeha! In kaj je največ pripomoglo temu uspehu? Pripomogla je zloga in neomejeno vzajemno zaupanje odbornikov, ki so

se vsekdar udajali sklepu večine, in dasi so bili časih v marsičem tudi različnih mislij, v plemenitem trudu za Matičin razvoj so se ujemali vsekdar. Treba ni še posebe naglašati, kakó navdušeno je obči zbor vzprejel to veselo poročilo, katero je jednoglasno odobril. Še več. Neutrudnemu gospodu Kostrenčiču je skupščina izrazila svoje „svečano in najtoplejše priznanje" in z burnimi „Živio-klici" zahtevala, naj se to priznanje zapiše v zapisnik.

Nató je obči zbor v slavo Matičine petdesetletnice vzprejel dva imenitna predsednikova predloga. Ukrenil je, naj se mrtvi ostanki prvega utemeljitelja in začetnika „Matice", grofa Janka Draškoviča ob Matičinih troških iz Radgone na Štajerskem prenesó v Zagreb v skupno grobnico „ilirskih" prvakov. Grof Drašković je bil namreč na poti v Gleichenberg, ko ga je v Radgoni zadel mrtvoud. Na smrtni postelji je prosil navzočne prijatelje, naj ga mrtvega prenesó na Hrvaško in ga pokopljejo v domači zemlji. Bolj nego kdo drug se čuti „Matica hrvaška" dolžna, da mu izpolni to zadnjo željo. Takó je sodil odbor, in takó je sodil tudi obči zbor, ki je pritrdil odboru brez ugovora.

Prav takisto je obči zbor jako navdušeno sklenil, naj se utemeljí posebna ustanova za podpiranje hrvaških književnikov in umetnikov ter njih vdov in sirot. „Matica" je v ta namen od svoje glavnice takoj določila 10.000 gld., ki se vknjižijo na Matičino hišo, dokler se ne izplačajo od prihranjenih letnih dohodkov. Ali to je le temelj prekoristni in potrebni ustanovi, in „Matica" se nádeje za trdno, da se najdejo rodoljubi in ljudoljubi, ki bodo z dobrovoljnimi prineski pomnožili to ustanovo, da bode mogla tem izdatneje podpirati književnike, zlasti njih vdove in sirote. Ko je predsednik vprašal, ali ima kdo kàj pomislekov zoper ta predlog, bilo je vse tiho; v tem vstane meščan Nikola Grabina, vzame listnico iz žepa in položí petdeset goldinarjev, da se kot prvi dar pridene ravno sklenjeni ustanovi. „Živio!" zazvenelo je vrlemu domoljubu, in marsikdo je bil ginjen do solz, vidèč, kakó vé star meščan ceniti zasluge naših književnikov, ki dandanes še nikakor ne morejo živeti ob svojem peresi, ampak si morajo iskati še drugega zaslužka, da ne trpé bede in potrebe. Toda kakšno bi bilo národno naše stanje danes, da ni književnikov? Na to vprašanje odgovôri čitatelj sam. In vender vidiš še dandanes ljudi, ki prezirajo književnika in se mu morda celó posmehujejo. Bog dàj, da bi nova ustanova prav hitro narastala in da bi prav ona mogla čim prej izboljšati stanje naših književnikov in njih rodbin!

Sedaj pa še nekaj.. Recite, kar hočete, ali mi mali národje ne bodemo nikdar imeli tolike literature, da bi prav ob svojem mogli

živeti duševno življenje svoje. Saj vidimo, kakó slastno sezajo po tujih dobrih plodovih celó Nemci, ki se tolikanj ponašajo z véliko svojo kulturo in književnostjo. Sram jih ni trgati lepih cvetic niti po tolikanj preziranih slovanskih tratah in gredicah, da jih potem presajajo v svoje vrtove. Zató se tudi mi nikakor ne smemo načelno braniti tujih plodov; le to glejmo, da nam ne ostrupé in ne zadušé domačih nasadov! „Matici hrvaški" se prav pogostoma ponujajo prevodi, in zadnjih let je bilo o tem zeló živahnega obravnavanja v odborovih sejah. Napósled so vselej zmagali tisti, ki so za to, da „Matica" ne izdajaj prevodov. Toda s tem to vprašanje nikakor ni bilo rešeno, in zopet in zopet je kdo iz nova izprožil misel o prevodih slovečih književnih plodov drugih národov. Končno se je našel srednji pot, ki je takoj združil nasprotna mnenja. Nekdo je nasvetoval, naj „Matica" dobre prevode po neki sistemi vzprejema v svojo zalogo in naj jih udom prodaja po znižani ceni, kakor jim daje muzikalnih skladeb ter grške in latinske klasike. Ta nasvet je bil takoj vsemu odboru po volji, in začelo se je o njem premišljati. V tem je stopil na čelo bogoštovnemu in naučnemu oddelku dežélne vlade duhovit in za vsak napredek navdušen mož, presvetli gospod dr. Izidor Kršnjavi, ki je na visoko svoje mesto prinesel mnogo mnogo prelepih kulturnih osnov, za katere mu želimo le potrebnih pomočkov, da bi jih mogel čim prej oživiti. Za te njegove osnove, o katerih danes še ne moremo govoriti, došli bi mu dobro vzorni prevodi novodôbnih klasikov raznih národov. Ko je torej vlada „Matici hrvaški" za leto 1892. zopet prisodila podporo 1.300 gld., priporočala ji je v istem odpisu, naj čim prej začnè izdajati prevode novodôbnih klasikov, prav takó, kakor izdaja stare klasike; zakaj vlada hrvaška je prepričana, da bodo takšni prevodi močno pospeševali razvoj hrvaške knjige, in prav zató je voljna takšno podjetje podpirati prav krepko. Takšno vzpodbujanje z najvišjega mesta je Matičin odbor le še bolj ohrabrilo, in ukrenil je, da se delo takoj začnè. Vender je hotel odbor za takó imenitno podjetje prej zaslišati mnenje občega zbora, ki je imenitni predlog précej odobril in veselo pozdravil. — Povejmo pri tej priliki, da misli „Matica hrvaška" v tej zbirki izdati tudi knjižico izbranih najboljših slovenskih pesniških proizvodov, dasi je sicer načelno proti temu, da se slovenske knjige prevajajo na hrvaški, hrvaške pa na slovenski jezik.

Napósled je obči zbor pooblastil Matičin odbor, da smé po svoji previdnosti dokupiti staro mestno vojašnico tik nove Matičine hiše in jo prezidati, da bode „Matici" na korist, mestu pa na olepšavo. Ako dožene „Matica" še to osnovo, imela bode velikansko poslopje, ki bode gledalo na dve ulice in na lepo šetališče Zrinjevac.

Pri volitvah so bili izvoljeni vsi stari odborniki, le namesto umršega prof. Lorkoviča je bil izvoljen pisatelj Šandor Gjalski. Če povémo še to, da je ta dan z Matičine hiše vihrala národna zastava in da so se zvečer odborniki in pisatelji kot gostje predsednikovi in tajnikovi zbrali v Matičinem dômu, poročili smo prav natanko, kakó smo brez vsega hrupa dostojno praznovali imenitno petdesetletnico „Matice hrvaške“, tega prvega in najobljubljenejšega književnega zavoda hrvaškega, kateremu ne najdeš nasprotnika ne med stanovi, ne med političkimi strankami. To pa nam priča iz nova, kakó je prav književnost tisto vzvišeno polje, na katerem se polegajo strastí in na katerem si podajajo roke možje, kateri sicer stojé nasprotno drug drugemu!

Slovó.

Jeseni solnca sev omaga,
Hladneje sije žar njegov —
Jesen se bliža meni, draga,
Že hladnih veje dih vetrov.
Oprôsti, če ljubezen vrela,
Ki žarno záte je gorela,
Ugašati je zdaj začela,
Ko hladnih veje dih vetrov!

Ti še cvetèš v pomladni dôbi,
In v srci ti cvetè pomlad,
Umekni se jesenski zlôbi,
Da te ne zamorí nje hlad;
Brezskrbno na désnico krêni,
Odločena je leva mêni,
Kjer vetri vejejo strupeni
In kjer morí jesenski hlad.

Fr. Gestrin.

Želja.

Zemlja tam leží na vzhodi,
Zláte dviga v zrak bregôve;
Bisere tam v lišp narodi
Bógstvom nosijo v hramôve.

Plaval bi pod nebom jasnim
Tjakaj v óne kraje zláte,
Vstavil se nad rajem krasnim,
Po zaklade šel bogate.

Spet nazaj bi nad prepadi
Nesla krila me razpeta:
Zidal grad domá z zakladi
Lep bi, kakor veža sveta . . .

Bisere bi s prstom smelim
Vpletel v kodre devi svoji,
A rubin nad čelom belim
Bliskal boginji bi moji . . .

y.

Glasbena dôba 16. stoletja in Jakop Gallus.

V spomin njegove tristoletnice. Spisal X

(Konec.)

Kakó obljubljena in razširjena so bila Gallusova dela že v njega dôbi in še dolgo po njegovi smrti, temu je pač najboljši dokaz to, da so različni glasbeniki v poznejše zbirke in izdaje cerkvenih svojih skladeb kàj radi vzprejemali tudi cerkvene skladbe Gallusove. Poleg ónih, kar jih je priobčil že imenovani Bodenschatz v svoji zbirki najboljših cerkvenih glasbotvorov, nahajamo več del Gallusovih v izdaji latinskih cerkvenih skladeb, imenovani »Musae Sioniae latinae« (za 4—16 glasov), katero je priredil leta 1607. v Nürnbergu znameniti nemški glasbenik in pisatelj Mihael Praetorius. Takisto je izdal nekatere A. Schadaeus leta 1611. v svojem delu »Promptuarium musicum«, in tudi v druge zbirke, izdane po Gallusovi smrti, vzprejete so mnoge njegove skladbe v raznovrstnih sestavah. Zanesljiva glasbeno-zgodovinska izvestila nam poročajo, da so na Češkem, Moravskem, Šleskem in Nižjeavstrijskem posebno radi gojili Gallusove skladbe in po nekod do malega proizvajali samó te. Vender so slula njegova dela tudi po drugih avstrijskih deželah in na Nemškem. Zlasti se je prikupila zbirka »Opus musicum«, ker obseza pesmi za vse cerkveno leto in ker je razvrščena kàj uporabno. Gallusovi vrstniki so nazivali našega mojstra »slavnega«, in ta nazivek se je ohranil do denašnjih dnij, zakaj vse glasbene knjige do najnovejšega časa govoré vedno le o »slavnem« Gallusu. Priznani glasbeniki so mu predlagali svoje skladbe v odobrilo in se ponašali, ako jih je pohvalil. Takó imenujemo samó skladatelja v službi cesarja Rudolfa II., Jakopa Regnarda v Pragi, ki je slul po nemških svojih pesmih za tri do pet glasov. Gallusovo priznanje je bilo najboljše priporočilo. Kadar so hoteli izrecno poudarjati, da je skladba lepa, dejali so: »Delo je dovršeno, kakor da ga je zložil sam Gallus.« Tudi ko je umrl, Gallusovo ime ni izgubilo svoje veljave. Res je sicer, da so se njega skladbe, razven nekaterih, ki so se ohranile v dôbi treh stoletij, močno pozabile sredi 17. veka, ali temu se ni smeti čuditi, zakaj précej za staro vokalno glasbo je krenilo vse glasbeno delovanje na nov pot; pojavilo se je glasbeno-dramatiško, strastveno izražanje, uvêdel se je arijozni in recitujoči

zlog, nastopila je opera, in razvila se je instrumentalna glasba. Vzpričo vsega tega se je glasbeni svet kàj malo spominjal celó Palestrine; Gallus, Lassus, Hassler in vsi vrstniki pa so ostali pozabljeni za poldrugo stoletje. Toda nobena izprememba vsakodôbnega ukusa ni mogla do cela uničiti sile in resnice, kakeršna diči proizvode te stare monumentalne umetnosti: dovòlj je bilo vselej poznavalcev in častilcev stare vokalne glasbe, kateri so jo zvesto ohranili in poročili svojim potomcem. Ko se je nató v našem stoletji čimdalje bolj širilo nepristransko-umetniško in glasbeno-zgodovinsko mišljenje, napočila je tudi dôba, da so bili oteti pozabljenosti Palestrina, Orlando Lassus, Nizozemci in drugi umetniki, med njimi naš Gallus. Veščaki so skrbeli za to, da so se ohranila in dostojno cenila ta mojsterska dela; zaradi tega so prirejali različne izdaje starejših glasbotvorov. Izmed zbirk, v katere so vzprejete Gallusove skladbe, imenujemo zlasti nastopne: V Mainzi je izhajala od leta 1838. do leta 1840. Rochlitzeva »Zbirka izvrstnih pevskih del« (»Sammlung vorzüglicher Gesangstücke«); šestnajst zvezkov obsežni zbornik »Musica sacra« (Berlin, od leta 1839. do leta 1865.) prinaša Gallusova dela v 5., 11. in 12. zvezku; Proskejeva »Musica divina« (Ratisbona, I. del od leta 1853. do leta 1863., II. del od leta 1865.) obseza 18 cerkvenih skladeb Gallusovih. Takisto so jih dôkaj priobčili zborniki: Zahn, »Cerkvene pesmi za moški zbor« (»Kirchengesänge für Männerchor«, Nürnberg, 1857., 1860.), Kade, »Zbirka vzgledov h glasbeni zgodovini Ambrosovi« (»Beispielsammlung zur Musikgeschichte Ambros',« Vratislava, 1882.) in končno tudi Crommerjeva »Musica sacra« (1860.—1876.). Sloveči zbor »Ecce quomodo moritur« je ponatisnjen v mnogih zbirkah pri Bocku, Rochlitzi, Proskeji, Petersu i. t. d.

Iz teh starih in novih izdaj pač lahko vidimo, kakó so bila Gallusova dela razširjena, čislana in znana. Ako torej avstrijska vlada izdá vse proizvode našega mojstra, poslaví s to izdajo sámo sebe in največjega avstrijskega skladatelja v 16. stoletji ter si mimo tega pridobí odkritosrčno zahvalo vseh prijateljev prave umetnosti. —

Predno poskusimo označiti in oceniti Gallusove skladbe, ne bode odveč, ako še zabeležimo nekatere nazore glasbenih zgodovinarjev o tem, kakó se je izobražal naš skladatelj. V drugi polovici 16. stoletja je namreč v nemški in avstrijski glasbi opazovati čimdalje večji tuj vpliv, zakaj takratni skladatelji so se kàj radi ravnali po »vlaškem« načinu in »vlaških« oblikah. Takó so bili tudi najznamenitejši nemški mojstri proti koncu 16. stoletja v tesni zvezi z italijansko umetnostjo, zlasti z benečansko šolo. Pri dvornih kapelah v Monakovem, Draždanih, na Dunaji, v Pragi in pri Fuggerji v Augsburgu so bili Italijani

in Nizozemci v odličnih službah. Po Avstrijskem in Nemškem so se širila benečanska dela, mladi umetniki in vešči mojstri pa so iz teh deželâ romali v Italijo, in sicer v Benetke, nekateri celó v Rim, da bi se izobražali in poslušali italijanske glasbenike, kakor n. pr. v Benetkah Zarlina, Andreja in Giovannija Gabrijelija, kateri niso bili samó skladatelji nego tudi daleč znani in čislani učitelji. Mimo drugih so prišli v Benetke ti-le skladatelji, da bi se učili pri Zarlinu ali jednem obeh Gabrijelijev: ustanovitelj orgljarske šole v Amsterdamu Pieters Sweelinck (leta 1557.), Jakop Meiland (živel od leta 1542. do leta 1577.), Leon Hassler (leta 1584.), Aichinger, Eccard in Kristian Erbach. Tudi Orlando Lassus se je na umetniškem potovanji dolgo časa bavil v Italiji, in največji nemški skladatelj 17. stoletja, Henrik Schütz, učil se je pri Giovanniji Gabrieliji. Zasledujé to romanje v Italijo in opazujé óna znamenja, katera so skupna Gallusu in benečanski šoli, proglasili so nekateri zgodovinarji Gallusa za učenca beneške šole. Zanimljivo je v tem pogledu, kaj piše (leta 1885.) draždanski glasbeni zgodovinar Emil Naumann: »Med prvimi romarji-umetniki v Benetke bi utegnil biti Gallus. V tem nas ne podpira samó to, da je bil porojen na Kranjskem, torej ne kàj daleč od Benetk, nego še bolj nas podpirajo mnoge njegove cerkvene skladbe, zlasti tri osmeroglasne motete (Cantate Domino, Dominus Jesus, Hodie completi), katere kažejo — prav po načinu Willaertovem, ustanovitelji benečanske šole, in nje zlogu — ločene zbore, ki si odgovarjajo v kratkih odstavkih. Tudi na beneškega mojstra Leone Leonija spominjajo imenovane in druge cerkvene skladbe Gallusove. Verjetno je, da je Gallus, dvajsetleten mladenič, romal v Benetke in se učil pri Andreji Gabrieliji. Izvestne harmoniške trdosti, ki pa časih niso nezanimljive, Gallusa venderle ločijo od istodobnih Benečanov, težečih po popolnem blagoglasji; ali tudi izvestni spomini na nizozemski in predpalestrinski zlog se lahko prištevajo znamenjem, ki ga ločijo od Benečanov«. — Proti temu opozarja g. Mantuani na nekov predgovor v Gallusovih delih, iz katerega je razvidno, da Gallusa nikoli ni bilo v Benetkah. Po naših mislih je bil tudi Gallus zvest sin svojih prednikov, predno se mu je popolnoma razvil samotvorni genij; takó je bilo pri vseh umetnikih, ki so končno zasluli kot resnično veliki mojstri. Gledé na raznotera znamenja v njegovih delih, lahko trdimo po vsi pravici, da se je učil iz umotvorov Nizozemcev, Benečanov in Rimcev. Samouk ni bil — saj vsa glasbena zgodovina ne pozná nì jednega primera, da bi se bil kdàj samouk vzpel do tolike dovršenosti. Bivanje v umeteljivih samostanih, morda v Sètičini, potem

pri cistercijencih v Svetli in premonstratencih v Zabrdovicah je vsekakor izredno spešilo njega glasbeno izobražanje; o tem namreč ni nobene dvojbe, da je bil splošno vzgojen v samostanih in da si je v njih pridobil vsaj nekoliko strokovnega znanja. Iz kratka: bil je duhovit učenec, ki je bistrih očíj pregledal sléharno globino umetnosti in se vestno ravnal po umotvorih dotedanjih mojstrov. Prisvojil si je vse umetniške izume teh del, njega geniju pa je bilo dano, da je čistil in plemenitil umetniške oblike ter ustvarjal resnično nova, velika dela.

Da po svojih močéh pojasnimo Gallusovo svojstvenost, njega pomen in stališče v glasbeni zgodovini, treba je splošno v dveh ozirih govoriti o njega delavnosti in poudarjati naprednе momente njegovih del.

Gallus je najprej cerkven skladatelj, potem madrigalist. Njegove skladbe, kolikor jih je doslej znanih, vse so vokalna dela, ustvarjena za to, da jih izvajajo človeški glasovi. Vender pravi Gallus sam, da te vokalne glasove lahko izvajajo tudi orglje ali da jih je môči igrati na instrumentih, toda le takrat, kadar bi ne bilo dovòlj pevcev. Kakor v obče vse skladbe njegove dôbe, tudi Gallusove skladbe niso pisane v partituri nego v knjigah, obsezajočih posamične glasove; pisanih instrumentalnih glasov pa ni. Skladal je za 2—10 glasov, tudi za 12, 16 in 24. Izmed dvoglasnih skladeb sta zlasti zanimljiva kanona »Eripe me Domine« in »Sed et lingua mea«. Oba sta pisana po strogo kontrapunktiškem načinu nizozemske šole in se odlikujeta po umetni, semtertjà najživahnejši ritmiki. V strogem kanoniškem nastopanji in prevladujoči diatoniki nahajaš pri obeh res nekatere trdosti, ki pa niso nezanimljive. V obče se vidi iz zloga Gallusovih cerkvenih skladeb, da je vplivalo nánj proučevanje rimskih in benečanskih del. Preprosti, vzneseni čveteroglasni stavki, polni pristno cerkvenega duhá, primerjajo se prav lahko vzorno-cerkvenemu zlogu Palestrinijevemu. Svečano-skrivnostno, zajedno milo in prezorno plôve ta glasba kakor zvenèč dar v jasne višine. Mirno, in kadar tekst ne terja bolj dramatiškega toka, brez sléharne strastí, razvija se glasba eteriški v neskaljeni čistoti. Glasovi se stapljajo prirodno in zmerno gibaje ter se pogostoma križajo v umetnostne oblike; često pa se družijo v najjednostavnejši tonovski skladnji v čiste akordne vrste. Izmed mnogih vzgledov takšnega genljivo-svetega izražanja navajamo samó skladbi »O salutaris hostia« in »Ecce quomodo moritur«; takisto so v mašah raztresene jednostavne skladnje take vrste.

Cerkveni Gallusov zlog nikakor ni vselej takó preprosto-vzvišen, nego kontrapunktiško umetnost nahajaš pri njem v vseh stopinjah,

kakor namreč zahteva tekst: od preprosto nastopajočih akordov do skrajnih zapletkov kanoniške skladnje. Največjim težkočam tonovske skladnje vlada Gallus navidezno brez truda in vselej takó, da njega izražanje nikoli ne pozablja ozirov, katere je dolžan stvári, cerkvi in samemu sebi; mimo tega nikdar ne dopušča, da bi tehnika vladala glasbeni misli. Gallus je mojsterski cerkven melodist; diči ga plemenita ritmiška točnost; varčno uporablja melizme in določno toniški prevaja harmonijo. Cerkvene skladbe njegove se odlikujejo po čistem značaji, vztrajni toniški modulaciji, ki ne prestopa svojih mej tudi ne takrat, kadar rabi zmerno kromatiko, po pristni kontrapunktiški umetnosti in po ravnotežji glasovnega prevajanja, katero ohranja navzlic temu, da se glasovi pogostoma križajo.

Kakor vidimo v mašah in nekaterih drugih skladbah, pisanih v omenjenem zlogu, vladal je Gallus duhu rimske šole in tudi tehniki kontrapunktiške umetnosti pri Nizozemcih; v svojem mnogoglasji in v svoji mnogozbornosti pa kaže, da je vplivala nánj tudi benečanska šola. Benečani, pričenši z Willaertom, pisali so svoje skladbe pogostoma za več zborov. Pevske zbore so radi razpostavljali po raznih galerijah cerkvenega kora v cerkvi Sv. Marka v Benetkah, in prav zató je bil učinek takega odpevanja dôkaj večji. V tem, da je razširil to bistveno znamenje benečanske šole in mu vlil boljšega, plemenitejšega duhá, v tem tičí tudi napredni pomen našega mojstra. Obogatil je polifonski skladbeni način z raznovrstnejšo mnogozbornostjo; iz večine sta dva, pogostoma pa so tudi trije, časih celó štirje zbori, kateri si odgovarjajo sedaj v jedinstvenem, sedaj v kontrastujočem pevanji ter se vzajemno spopolnjujejo. Gallus torej vse glasove razvrščuje v zborne skupine, katere umeje razdružene izprevajati po individuvalnem razvijanji in kontrastujočih zvokovnih barvah, da jih spaja na konci v veličastni harmoniški polnosti, časih pa tudi takrat, kadar hoče vzvišati svoje izražanje. Semkaj pripadajo njega skladbe za 8, 9, 10, 12—16 in 24 glasov, v katerih doseza kontrastujoče glasovne učinke s tem, da postavlja nasproti ženske in moške glasove ali pa mešane zbore višje in nižje léže. Prekrasne razpostave prve vrste, pri katerih s pridom nastopajo deški glasovi namesto ženskih glasov, nahajamo n. pr. v sedmeroglasni skladbi »Gaudeamus omnes fideles« in v deveteroglasni »Cantate Domino«. Zborov višje in nižje léže omenjamo samó v dvanajsteroglasni skladbi »Alleluja! Cantate« in v štiriindvajseteroglasnem, čveterozbornem psalmu. Ta zbora sta zlasti genljiva zaradi velikanskega skupnega učinka in sta takó veličastna, da je treba kàj podobnega iskati v svetovni glasbeni književnosti.

V 15. in 16. stoletji sta se pojavili dve cerkveno-dramatiški glasbeni obliki, ki sta pozneje dobili veliko važnost: pasija kot glasbena oblika in oratorij v svojih početkih. Obema je bil takrat dramatiški značaj pač še močno podrejen. Pasija, kakeršna je bila običnа v katoliški cerkvi na Véliki teden pri službi božji kot del liturgije, ta se je jedino le pela. Zložena je bila od povestij evangelistov in govorov delujočih oseb. V prvih je vladal ponajveč koralni ton, v drugih pa mnogoglasna zborna skladnja. Tudi Jakop Gallus je bil jeden prvih glasbenikov, ki so zložili pasijo kot novo glasbeno obliko. Zató pa si je pridobil veliko zaslugo, to namreč, da je pospeševal nekovo vrsto glasbeno-dramatiškega zloga in razvijal novo glasbeno obliko.

Pred njim je bilo zloženo samó jedno znamenito delo takšne vrste, najstarejše, kar se nam jih je ohranilo, to je namreč latinska pasija (natisnjena leta 1538.), katero je zložil Nizozemec Jakop Obrecht (porojen v Utrechtu okolo leta 1430.). Tri druge pasije so zložili Galliculus leta 1538., Resinarius leta 1544. in Daser leta 1578., toda nobena ni kàj znamenita, kakor sploh ne ti trije skladatelji. Španec Ludovico da Vittoria (porojen okolo leta 1540.), slovèč skladatelj rimske šole, zložil je samó »turbae« ali ljudske zbore k dvema pasijama po evangelistih Matevži in Janezu. Gallus pa je spisal veliko pasijo po štirih evangelijih, uglasbeno po načinn motet (leta 1587.). Jeden zbor izvajajo ženski, drugega moški glasovi; moški zbor pôje govore Jezusove, ženski pa Pilatove, Judeževe in vélikega duhovnika; v pripovedovanji se vrstita oba zbora, ljudstvo, sinedrij i. t. d. pa predstavljata oba skupno. Ker se zbora, predstavljujoča različne osebe, izmenjavata, zató je delo nekamo dramatiške oblike. Nobena delujočih oseb ne recitira posamič v koralnem tonu, nego vsem je prisojena mnogoglasnost, kakor da ni hotel Gallus izraziti realne osebnosti nego zgolj večno besedo v nje splošni veljavi.

Ta mnogozbornost delujočih oseb, kakeršno vidimo v precejšnjem obsegu tudi v posvetno-dramatiških delih óne dôbe, udomačila se je po Gallusu za delj časa v katoliških pasijskih glasbah in je bila kàr tipiška. Nahajamo jo še v »Vstajenji« Henrika Schützа (leta 1623.) in nekoliko na besede evangelistove celó v »Sedmih besedah« istega skladatelja (okolo leta 1645.). —

V drugem oziru je treba oceniti Gallusa kot madrigalista, to je skladatelja posvetnih pesmij, madrigalov.

Besede »madrigal« ni môči ustanoviti, zakaj tolmačili so jo že marsikakó, toda ne kàj uspešno. Madrigale so zlagali že pred 16. sto-

letjem, to je dokazano, tiskali pa so jih v glasbenih delih od leta 1530. Od takrat se je povzdignil madrigal do umetnostne oblike splošnega pomena. Soroden je bil prej gojeni italijanski frotoli, vender jo je presezal po umetnostnem skladbenem načinu in plemenitem bistvu. Tudi madrigal je italijanskega izvira in je najprej posebna vrsta umetne poezije, kratka ljubavna pesemca plemenitega izraza, elegantne oblike, časih tudi šaljive vsebine. Izmed glasbenikov 16. stoletja, ki so zlagali madrigale, naj bodo tukaj navêdeni Nizozemci: Willaert, de Rore, Arcadelt, Verdelot, Lassus, Italijani: Cost. Festa, Palestrina, Anerio, Or. Vecchi, v tej stroki sloveči Luca Marenzio in knez di Venosa. Madrigal je bil znan po vsi Italiji, razširil se je pa tudi po drugih deželah, ne toliko po Nemškem in Francoskem kakor po Angleškem, kjer so ga sósebno gojili Dowland, Morley in Bennet. Cvetel je od srede 16. stoletja do srede 17. stoletja. Takrat je bilo uglasbeno in tiskano na tisoče takih del, s katerimi so se zabavljale boljše družine; madrigali so bili vladujoča komorna glasba óne dôbe.

Kar se dostaje Gallusovih madrigalov, znanih je doslej 98; pisani so za štiri, pet, šest in osem glasov. V teh pesmih nahajamo prav takó kakor v mnogih stavkih njegovih maš vrhunec polifonske, figurirane skladnje in umetnostne kontrapunktike. V madrigalih se pojavlja vsa živahna tvorna sila in sijajni kolorit Gallusov; resnost in dostojanstvenost se družita z dovtipnostjo in humorjem. Tudi v teh posvetnih skladbah ljubi mnogoglasje, in glasovi, razvrščeni po raznoterih barvah, radi si odgovarjajo v kratkih odstavkih prav takó kakor ločeni zbori. Takó doseza Gallus v lepih zvokovnih učinkih sedaj z ženskimi sedaj z moškimi glasovi glasbeno slikanje in različno karakteriziranje. Opozarjamo samó na izborno označeno mladostno ugibičnost in starostno zložnost, kakeršno kaže odpevanje v osmeroglasnem madrigalu »Diversos diversa iuvant«. Gallusovi madrigali so vzori svoje vrste; iz njih govorí zajedno veličina in preprostost njega čustvovanja. Navdušenost v madrigalu »Musica noster amor«, šaljivost v madrigalu »Nescio, quid sit amor«, humor v madrigalu »Gallus amat gallinam«, to so značilna znamenja teh madrigalov; drugim madrigalom, n. pr. pesmi «Noli laudari« ali »Multum deliro si cuique placere requiro« pa so podlaga preprosti izreki i. t. d. Poslednji madrigal je pravo mojstersko delo stare kontrapunktiške umetnosti.

Ako hočemo na kratko zbrati značilna znamenja in napredni pomen Gallusove glasbe, treba je poudarjati to-le: Harmo-

niško bistvo se kaže iz kontrapunktike popolnoma jasno; harmonija je ponajveč polnoglasna; da začetni akordi nimajo terce, to je sploh karakteristikon tedanjega časa; na konci ljubi Gallus kakor drugi skladatelji véliko terco kot čisto konsonanco; tuje se nam glasé dandanes pogosti postopki za jedno stopinjo gôri ali dôli v basu; prevladujoča je diatonika cerkvenih tonovskih načinov, toda zmerna kromatika, utemeljena v notranjem bistvu tonovske sisteme, polagoma prestopa meje starih tonovskih načinov, in prav zaradi nje pridobivata glasovno izprevajanje in harmonija ugibičnost in barvo; skladnja, izobražena v umetnostni kontrapunktiki, čistejša je in zaradi živahnejše ritmike raznovrstnejša; melodija górenjega glasú se krepko pojavlja, podobnejša je pesmi in prija ušesom; polifonija ji je podrejena, bas dobiva markantno nastopanje, srednji glasovi pa gibnost in živahno ritmiko; tekst je soglasno z besednim in govornim poudarkom izražen čvrsteje; skladba se odlikuje po globoki vsebini, mimo tega dobro čutimo, kakó se je Gallus zavédal vsega, kar je hotel izraziti; risanje različnih značajev (nekakšno glasbeno slikanje) posrečilo se mu je mojsterski, in njegov madrigal si je pridobil večjega pomena, ker je nastopal kot posvetna zborna oblika proti moteti, pospešujé novodôbno glasbo.

Omeniti je tudi še, da so se za Gallusa trudili nekateri glasbeniki, kakó bi jednostavneje uporabljali zapleteno in težavno menzuralno teorijo. Iztrebili so vse tedanje taktovne znake in taktovne načine (bilo jih je nad 80!) in uvêdli samó dva takta, namreč dvostroki in tristroki takt. Mnogi raziskovalci trdijo, da se je sósebno Lassus udeleževal te napredne merí; kolika neposredna zasluga gré v tej stvári Gallusu, to pač še ustanové poznejša raziskovanja. Ali to lahko trdimo, da je bil Gallus odličen delavec v tej stroki in da je zató izredno spešil razvoj vse poznejše glasbe.

Gledé na vse to, kar smo navêdli v tem spisu, rečemo torej: Gallus je pospeševal harmonijo v zmislu nje poznejšega razvoja, pospeševal melodijo v pesemskem načinu, pospeševal nove glasbene oblike, ker je zlagal glasbeno-dramatiški (glej njega pasijo), mojsterski je risal značaje z vokalnimi pomočki, bil končno jeden največjih kontrapunktistov 16. stoletja in reformator menzuralne glasbe.

Zaradi vseh teh velikih glasbeno-zgodovinskih zaslug imenujemo rojaka našega po vsi pravici mojstra stare glasbene umetnosti, čegar svetovna slava v glasbeni zgodovini je ustanovljena za vse poznejše čase!

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

(Dalje.)

Dné 22. prosinca popóldne smo šli iz Adelaida z najlepšimi vtiski in spomini. Začetkoma smo imeli nasprotno sapo in smo morali rabiti stroj, potem pa smo zopet razpeli jadra.

Dné 26. prosinca se je lepo vreme izpremenilo na slabo; deževalo je, toplina se je znižala. Ta dan smo zopet ugledali zemljo, ker smo bili blizu Portlanda, mesteca v naselbini Victoriji. Dva dni pozneje smo se peljali mimo rta Otway, najjužnejše točke v Avstraliji. Ponôči smo ugledali svetilnik v Port Phillipu. Noč je bila krasna, nebó z zvezdami posejano, imeli smo ščip. Ponôči smo kurili tri kotle, ob 4. uri zjutraj smo razpeli vsa jadra in rabili stroj. Najeli smo pilota, da nas je pripeljal skozi ozki vhod v pristanišče melbournsko. Od Port Phillipa drží prekop, kateri je razdeljen na dva dela za večje in manjše ladje, zaliv in pristanišče Port Melbourne. Obréžje je povsod jako nizko, takó da dolgo nismo ugledali mesta. Polagoma se je razvil pred nami lep razgled. Okolo 11. ure smo dospeli v luko, kjer smo se usidrali blizu angleških ladij. Melbourne je veliko mesto; bližnji samostojni mesti Brigthon in Wilhelmstown sta popolnoma združeni ž njim. Leží pa na desnem bregu reke Jarroh-Jarroh, katera je do mesta plovna za največje ladje. Pravo pristanišče je zaliv Hobson. Tù leží Port Melbourne, katero veže z mestom železnica in kabelski tramvaj. Od tod do Melbourna je četrt ure. Vsako četrt ure od zjutraj do polnočí odhajajo vlaki v mesto. Ondu se pomičejo po ulicah dolge vrste težko naloženih vóz. Neviden motor žene kabeltramvajske vozove naglo po mestu. Fijakarskih in zasebnih vóz je polno na cesti; dôkaj vidiš tudi jezdecev in biciklistov. Pred tabo se dvigajo orjaške 8—9, celó 11nadstropne hiše. Mesto ima lep botaniški vrt, zverinják, javno knjižnico z galerijo slik, zbirko orožja, veliko razstavno poslopje, akvarij in tudi lepe vrtove in parke. Ustanovilo se je okolo leta 1840. Glavni načrt je izdelal Bourke, guvernêr newsudwalski. Bil je jako nadarjen in plemenit, žàl, da lord z dušo in telom. Mislil je takó: Boljši stanovi naj imajo vélike ceste záse, ljudje nižjega stanú pa vzporedno s prvimi ožje svoje ulice. Kakor je mislil, takó je tudi storil. Od tod prihaja, da ima vsaka vélika cesta še jedne vzporedne ozke ulice.

Cesti in ulicam je isto ime, samó da imajo ulice še priímek »sittle«, t. j. ozke. Takó se imenujejo najimenitnejše ceste: Bourke street, Collius street, Elisabeth street, Tlinders street; vzporedne ulice pa: Bourke street sittle, Collius street sittle i. t. d. Vélike ceste so lepe, široke in se pravokotno sečejo. Na obeh stranéh je širok tlak za pešce, v sredi pa navadno lesen. Tù se premikajo razni vozovi in kabelski tramvaj, kateri se vozi iz mesta po vseh vélikih cestah v predmestja. Sestavljen je od dveh vóz. V prvem je v sredi stroj, okolo katerega so prostori za ljudi; drugi je samó za občinstvo. V podzemeljskem rovu se premika za vsak tir posebe kabel brez konca, katerega na raznih postajah gonijo parni stroji. Da steče tramvajski voz, treba je samó s kleščami kabel dobro prijeti, potem se pomiče tiho in mirno dalje. Kadar naj se ustavi, izpustí se zopet kabel s kleščami. Ves ta posel oskrbuje samó jeden mož, ki ravná tri različne navore. Takšen voz preteče na uro osem angleških milj. To hitrost je môči zmanjšati, ako se s kleščami odjenja; jedno pa je, ali gré voz v breg ali nizdolu, zakaj vselej gré jeden voz navzgor, drugi nizdolu, in takó se zjednačujeta obe sili. Ker tekó vozovi brez ropota in šuma, treba je ljudi in druge vozove opozarjati z zvoncem, da se umaknejo. Pet do šest tramvajskih vóz teče po sto korakov narazen.

Opóldne je največ življenja na ulicah »Colluis street«, katere so sploh najživahnejše. Razven ónih, kateri hité po opravkih, vidiš v tem času polno gospôde, katera se izprehaja do jedne ure. Potem se ulice zopet nekoliko izpraznijo. Popóldne je do šeste ure na ulicah jako živahno, potem pa se ljudstvo za jedno uro kàr izgubí, da se tem mnogoštevilneje zbere v ulicah »Bourke street«, kjer je večerno izprehajanje. V teh ulicah so namreč vsa gledališča in drugi zabavni prostori. Ob 8. uri se pričnó gledališke predstave. Po tej uri pouličnо življenje zopet pojema, vender pa je do polnoči jako živo. Ob tej uri se odpeljejo zadnji vlaki, in tudi tramvaj prestane voziti. V Melbournu je šest gledališč. Najimenitnejše je gledališče »Princess«, kjer so igrali opereto »Jolanthe«. V gledališči Bijou so predstavljali šaloigro »Dr. Bill«. Omenjam samó še pantomine. Razven tega je mnogo koncertnih dvoran. Ker nam je pantomina že jako ugajala v Adelaidu, ogledali smo si takoj prvi večer v Melbournu pantomino »Aladcii«, katero so igrali v gledališči »Royal«. Dejanje ni nič posebnega; vánje je vpletenih mnogo šal, smešnih prizorov in kupletov. Tudi je v igri velik balet, potem nastopijo akrobatje i. t. d. — V igri »Dr. Bill« (gledališče »Bijou«) se pokaže Polichinell, kateri je angleško-avstralskemu národu jako obljubljen, v vsi svoji lepoti. —

Dokler je bila »Sajida« usidrana v Melbournu, prirejali smo različne izlete; med tednom je prišlo tudi več ljudij na našo ladjo. Regata, katera je bila med nami in Angleži, uspela nam je slabo, ker so imeli Angleži boljše ladje in izurjenejše mornarje.

Dné 7. svečana predpóldne smo zakurili stroje in se popóldne odpeljali iz Melbourna.

III. Esperance, Hobart, Sydney.

Prišedši iz Port Philippa, razpeli smo jadra in se peljali proti mestu Hobartu na otoku Tasmaniji. Istega dné opóldne smo prišli preko 147° meridijana vzhodne širine od Greenwicha, zajedno pa tudi iz Indijskega morja v Véliki ali Tihi ocean. Popóldne ob 4. uri smo se peljali skozi prekop D'Entrecasteaux, kateri loči otoka Bruni in Tasmanijo. Ob 6. zvečer smo se usidrali v zalivu Esperance. Zaliv je obrasten z lepimi gozdi, na otoku pa so goreli veliki ognji, takó da je bila zemlja daleč na okolo razsvetljena. Vzrok ónih ognjev navêdem pozneje.

Zaliv je majhen, toda zeló romantiški. Ker ima precèj ozek vhod, primerja se lahko jezeru. Na notranjem otoku je pragozd. Na levi stráni smo videli reko, izlivajočo se v mórje, pred nami pa je bila naselbina, broječa nekaj stotin ljudij. Naseljenci so jako prijazni in uljudni. Ob cesti proti Hobartu je več hiš, katerih prebivalci se bavijo večinoma s poljedelstvom in živinarstvom. V mnoge hiše so nas poklicali prav gostoljubno in nam postregli z ovčjim in kravjim mlekom. Pozabili smo skoro, da smo v Avstraliji; zdelo se nam je, da smo na domačih naših planinah. Povsod, kamor smo prihajali, pasla se je živina pod milim nebom, ljudstvo pa nam je ponujalo mleka in surovega masla, katerega smo tudi zaužili toliko, kakor še nikoli prej in ne pozneje.

Kakor že omenjeno, tik obréžja je velik pragozd. Parna žaga je napravila pot, po katerem izvažajo debla. Po tem poti smo prišli precèj daleč, brez njega pa skoro ne moreš v gozd, ker je med posameznim drevjem polno nizkega grmičevja, katero ti ne dá hoditi dalje. Raznovrstna praprot se vzpenja med drevjem 3—5 *m* visoko; gozdno drevje pripada vrsti evkalipt. Les tukaj nima nobene cene, in posestniki gozdov bi dali mnogo za to, da bi imeli mesto gozdov polja in travnike. Da se gozdov iznebé, zažgó jih, da goré noč in dan. V okolici smo videli mnogo gorečih in še tlečih dreves. Od tod je prihajala óna razsvetljava, kateri smo se čudili prvi večer našega postanka v tem zalivu.

Dné 12. prosinca smo priredili nekateri izlet po reki Esperance v notranje kraje. Ob 8. uri smo se odpravili z ladje, vzemši s seboj jedil in pijače za jeden dan. Pri ribiči smo najeli precèj velik čoln in se oprezno odpeljali proti reki. V začetku je ozka in ne kàj globoka, zató smo morali paziti, da nismo prišli na dnò, ali da se nismo zadeli ob debla, katerih je bilo polno v strugi. Na pripravnem prostoru smo se po daljši vožnji usidrali, dva tovariša pa sta šla na kopnino, da bi kje kupila krompirja in kruha. Skoro sta se vrnila bogato obložena, in nadaljevali smo svoj pot, izogibaje se vsakemu hlodu in vsaki skalì, katerih je bilo takisto mnogo v strugi. Struga se je čimdalje bolj zoževala. Na desni stráni so bile 10—20 *m* visoke skale, na levi pa še jedenkrat takó visoka drevesa. Bilo je krasno. Žàl, da smo se morali ustaviti, ker je bila vsa struga kàr zadelana s hlodi. Čoln smo skrili pod skale in šli na kopnino. Pri tej priliki bodi omenjeno, da je otok Tasmanija zaradi strupene črvadi in strupenih kač na slabem glásu. Zató je treba na vseh izprehodih največje opreznosti, in počivali smo rajši na ploščati skali, nego bi ležali kje v drevesni senci, zraven pa bili v vedni nevarnosti, da bi nas ne pičila strupena kača. Želodec nas je opominjal na jed, zató je skoro zaplapolal ogenj na skali, kjer smo spekli krompir. Ko smo se najedli, šli smo zopet v čoln in se odpeljali k hlodom. Jako debel tovariš je skakal s hloda na hlod kakor tudi mi, ali ker je presilovito butil ob hlod, premahnil je in padel v vodo. Moker kakor miš je zlezel iz vode v čoln, toda hitro se je posušil, ker je solnce hudo pripekalo. Prišli smo do neke hiše, kjer nas je gospodar prijazno pozdravil z običnim »Good bey« in nam postregel s kislim mlekom, surovim maslom in kruhom, za poobedek pa s pastetami. Mož — bilo mu je že nad 60 let — prišel je pred nekaj desetletji z Angleškega, kupil nekaj oral zemlje in začel celino krčiti. Da je bil tù nekdaj pragozd, spoznali smo po okolici, katera je bila podobna pragozdu, in po tem, ker je še tlelo mnogo velikih hlodov. Ko smo se napósled napotili proti čolnu, našli smo ga na suhi zemlji, zakaj prišla je oseka, in voda je zeló upadla. Z združenimi močmí, tudi starec je pomagal, spravili smo čoln zopet v vódò, ali toliko da smo nekoliko poveslali, že smo obtičali. Še petkrat smo pozneje zadeli in vselej le iz težka spravili čoln zopet v tek. Ko smo pa obtičali še šestič, zagvozdil se je čoln takó, da je bil ves naš trud zaman. Končno smo šli v vódo — bila je jako mrzla — da bi dvignili čoln. Nič ni izdalo, in zopet smo šli v čoln ter sklenili čakati plime; dva pa sta prebredla vodo in šla po kopnini domóv, da bi na ladji opravičila našo odsotnost. Zaostali smo zakurili ogenj na čolnu in

spekli krompirja. Natò smo od jadra napravili šátor, položili na tlà nekaj plaht in legli spat. Mene je žreb prvega odločil za stražárja. Veselo sem zapazil, da voda narasta. Vzbudil sem tovariše, in res se nam je kmalu posrečilo čoln zopet spraviti v tek. V tem se je zmračilo, in samó jedna sveča je siromašno razsvetljevala bližnjo okolico. Čuditi se torej ni, da smo skoro zopet zadeli in obtičali. Toda veseli smo bili, da smo skoro nató zaslišali človeške glasove in za nekaj časa ugledali čoln, čegar brodniki so nas pozdravili z običnim »Good evening«. Bili so delavci z žage, kateri so nas videli, ko smo šli zjutraj po reki, nazaj pa ne. Prišli so nam na pomoč. Peljali smo se v njih čolnu do žage, potem pa zopet v svojem čolnu dalje, dokler nismo po raznih neprilikah ob 2. uri po polnoči dospeli na krov.

Dné 14. prosinca je bilo vse pripravljeno za odhod iz zaliva. Toda précej, ko se je začel stroj gibati, bil je podčástnik Peter Ferrini iz Gorice takó poškodovan, da je že za malo časa izdihnil dušo. Na krovu smo ga položili na mrtvaški oder, popóldne pa prepeljali v mrtvačnico. Drugi dan, v nedeljo popóldne, pokopali smo ga na ondotnem pokopališči. Skoro vsi částniki in kadetje smo spremili nesrečnika na poslednjem poti. Bil je žalosten popóldan.

Dné 16. prosinca smo odšli iz zaliva Esperance in se peljali skozi preliv D'Entrecasteaux, med otokoma Bruni in Tasmanijo. Preliv je precèj ozek, takó da smo z daljnogledi lahko opazovali obe obréžji. Gora Adam Pic, katera stojí zadi od zaliva Esperance, izginila je polagoma, in ugledali smo Mont Wellington in Nelson, katera sta za mestom Hobartom. Okolo četrte ure popóldne smo dospeli v Hobart, kjer smo se usidrali blizu guvernêrjeve palače. (Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

III.

Dr. V. Oblak, »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«. 1891. 8°. 44 str. (Posebni natisek iz časopisa »Archiv für slavische Philologie« XIV. 192—235).

(Dalje.)

Maloruskega *g* (217 [7], [8]) pač ni staviti v nasprotje sè slovaškim, gorenjesrbskim in dolenjesrbskim *h*, ker se z obojim izraža isti glas; tudi beneški *h* ni nič drugega kakor *g* (γ).

Na strani 217. piše Oblak: Ausserdem haben wir einen gen. plur. auf *i*: *dinari* IX. Jaz mislim, da je pisavec celo besedo, kakor tu stojí, prevzel iz italijanščine, kjer je našel *in denari contanti* (v gotovem denarji). Na str. 218. ima Oblak besedi *jedna quarta* v zvezi *su jedna quarta* (VII. 6.) za instrumental sg. S tem mnenjem se ne morem sprijazniti; potem bi bilo *su* = sъ. Meni se *su* vidi vzeto iz italijanskega *sù* auf, gegen, in mislim, da je pisavec, katerega smo že večkrat spoznali za nerodneža, dotični stavek hotel napisati takó-le: *ſo oblubili Bratine ſſeti marie Cernieuo su vſe gnega* (= *njih*) *blago ſtabel etno mobel iedna quarta pſenice.* Da je moja poprava dobra in da ustreza zmislu, razvideti je iz drugih zapiskov, samó da tam stojí namesto italijanskega *sù*: 1) slovenski *na*: *ſo oblubili iena quarta pſenice . . . na niega* (nam. *njih*) *malin* (VII. 1), *ie oblubil . . . iena quarta pſenice na niega Ciſse e praude oſse* (VII. 2.), *ie oblubil . . . na oſſe gniega blago iena quarta pſenice* (VII. 4.), 2) pa slovenski *verch*: *ieſt oſtauil . . . ſitta iedan ſtar pſenize i pol cunz vina verch jednu semglu* (I. 18), *jeſt oſtauil . . . ſitta pol cunz vina verch jedan baiarz* (I. 19) i. t. d. — Gledé oblike *ſtuore* storijo (220), bilo bi opozoriti na tó, da so kratke oblike v beneščini še dandanes prav navadne: *nóse, hvále, stáve, rasstáve,* namesto *hválijo* i. t. d. (Klodič, §§. 65, 74). — III. pl. glagola *jes* je *ſu* (220), samó pisavec VII. 1, 3, 5, 6 piše tudi *so*, a taisti piše tudi *imaio* (I).

Njegov v našem rokopisu ni samó „in einem Falle nachweisbar" (220), ampak mnogokrat: *ſa gnegouo duſo i gnegoueck mertuech* (III), *pred gnegoui mertui duſu* (XII), *cereſ gnigouo duſſu* (XIII. 3), *gnegoua goſpodigna* (XIV). — Pisavec VII. brž ko brž ni bil Slovenec. Poleg premnogih napak, iz katerih se spozná, da ni vedel, kaj naj bi zapisal, ker glasov ni dobro razločeval, potrjuje mi to še sosebno čudna raba zaimka *njega* v zapisku 1., 3., 4., 5. in 6. On piše namreč *gnega*, kjer bi pričakovali *njih* (ker *njun* beneški Slovenci vsaj dandanes ne poznajo) in kjer je govor o dveh ali več osebah: »*Gregor naſceo et Cotiā* (Kocijan) g n e g a *brat . . . so oblubili . . ., da ſe ima maſiti jedno maſa: ſa rainicha juri* g n e g a *ochia et ſa* g n e g a *mertui duſa* (VII. 1). Drugih primerov najdeš v VII. 3, 4, 5 in 6. Tudi pisavcu XIV. se je to primerilo, da je namesto *njih* zapisal *gnega*. — Raba zaimka *svoj* kot ital. *suo* namesto zaimka *njegov* (221) ni razširjena samó po goriškem Krasu, ampak še bolj okrog Gorice in v Brdih. — Na isti strani piše Oblak zastran zveze *jeſt cuplegno dua ſtara pſenice* (I. 4, 7): „Die heutige Sprache weicht einem derartigen subjectlosen Satze entschieden aus und man spricht nur (!): sta kupljena dva stara pšenice." Močno dvojim, da bi se v primeru I. 4, 7 kje takó govorilo; zakaj to je še bolj neslovensko kakor prvo. Vsak Slovenec, ako že rabi naš pasiv, rekel bo samó »kupila sta se dva stara pšenice.«

Na strani 221. in 222. stojí pisano: »und wenn judi (ljudi) im Satze *in se kličejo judi tako* nicht ein nom. pl. ist, so darf man annehmen, dass auch das Resianische, wie das Čakav. derartige subjectlose Verbindungen kennt«. V navedenem stavku *judi* pač ne more biti kaj drugega kakor samó in edino nom. plur., ker je predikat v množini; ako bi se stavek glasil *in se kliče judi tako,* potem bi *judi* bil akuzativ in smelo bi se govoriti o brezosebni zvezi. S tem seveda ne zanikujem, da tudi Rezijani poznajo stavke brez osebka; en pogled v Rezъjanskij Katichizis, in tam najdemo: Chilicu rizij tò gije par sdelat dan dobar spuvet (quante cose ci vuol i. t. d., 2); Coi se dilla tuv paravishe? Se uvshiua Boha tuv companij od agnolou v i. t. d. (3); Gi se more uidet nasaha hospuda Boha (7); Gi (= či) je billv drusich, ca ba ha billi posnalli sa ver Boha (9); Se ba dellalu dan vilich displasei Bohv anu no vilicho schodo naſi duſi (15); Choi sa no ziminazivn se dilla, cioè se barra (16).

Glagol *imeti* v pomenu ‚debere‘ (224) tudi na Goriškem ni nič nenavadnega; ponekod je celó bolj rabljen kakor *moči morem* (morati), n. pr. sram bi te imelo biti, du solltest dich schämen. — Da bi v zvezah *ʃa gnegouo duʃo i gnegouech mertuech* (III), *ʃa ʃuoiu duʃʃu i ʃa ʃuoich mrtuich* (VI. 6), *za ʃuoiu duʃchu i ʃuoich Mertui* (XI. 1), genitivi *gnegouech mertuech, ʃuoich mrtuich* in *ʃuoich Mertui* bili res odvisni od *ʃa* (*za*), ne zdi se mi verojetno. Po moji misli imamo tukaj opraviti z elipso; izpuščen je namreč pri omenjenih genetivih akuzativ *duše* ali *dušu,* kar je mnogokrat res pristavljeno za »mrtvih« (VII. 1, 2, 3, 4, 5; XII.), in sicer iz tega razloga, ker se je akuzativ *dušu,* od katerega je genetiv odvisen (gen. possessivus), zapisal neposredno pred veznikom *i.* Dandanes bi pisali: ‚za svojo in svojih mrtvih dušo‘.

O primerih *ſ chich slatich, ſ chich marach* misli Oblak (225), da *ſ* stojí tukaj za *ʃa* (za): »nur müsste man annehmen, dass der Schreiber die Praeposition *za* mit dem gen. nicht mehr verstanden und sie als *sъ* aufgefasst habe«. Toda *ʃ* je tudi lahko *izъ*; primeri v našem rokopisu na mnogih mestih *iʃ* poleg *ʃ* pri krajnih imenih, kjer ni misliti na tó, da bi *ſ* bil *sъ* ‚de‘. — Omeniti hočem še čudne rabe predloga *pred,* o katerem Oblak ne omenja nič: *ʃo* oſtauili . . . ſedan cunc vina ſa boga gime pred gnegoui mertui duſu (XII). Ta *pred* stojí pač za laški *per,* ako ni morda pisavec v latinski predlogi bral *prae* za *pro* in ni tega suženjski preložil. Neki podoben furlanski zapis ima zares *per*: di fa ogni an uno favo over uno almuesino *per* l' anima di Spirit di Cividat (Joppi 202 in podobno tudi 210). — Na strani 227. méni Oblak, da se *ter* (VII. 5, 6) ne dá določiti, ali pomenja *et* ali *tum.* Na zapadu je *ter* popolnoma neznan v pomenu ‚tum‘; tudi na vzhodu (na Štajerskem) se rabi v pomenu ‚tum‘ ne *ter,*

ampak *te*. Murko ima v svojem slovarji pod *ter* samó ‚und, wie auch, auch (que, atque)'. Na naših mestih nikakor ni misliti na ‚tum': plačati se mora ena kvarta pšenice in maševati se mora enkrat na leto maša; kaj naj se prej zgodí, nikakor ni povedano. Kedor pozná slovenske razmere, vé, da se premnogokrat poprej mašuje in se na pšenico še le čaka.

Preidimo k slovarčku, katerega je Oblak po hvalevredni navadi pristavil tudi ti svoji razpravi.

Boga jime. (Oblak sklepa napak *bogajme*) *ſu oſtauili gedan ſtar pſenice bratgeni suete marie ſedan cunc vina ſa boga gime* (XII). Že zgoraj v opomnjah k skladnji pri predlogu *pred* priobčeni izpisek iz Joppijevih tekstov kaže, da je *boga jime* samó *almuesino* ali (kakor ima zapisek na strani 210. pri Joppiji) *elimosino,* aljmožna, kakor še dandanes pravimo (prim. Miklosich, Et. Wtb. 2: almužno). Ali da hoče pisavec z ‚boga jime' povedati nekaj več, kakor si mislimo dandanes pod ‚aljmožno', vidi se na prvi pogled. In zares nam furlanski tekst pové, kaj si imamo misliti z bogajimenom. To je namreč jestvina v spomin mrtvih, ki se daje sevéda z namenom, da se moli za pokojnike: »Sepis chu lu Fradaglio si è oblegiado di fa ognanno uno favo over elimosino chun star di furment 9 e chun stars di favo 3 e chun char di purziel e chun altris chiozis chu s-apparten a fà uno buino iottho (t. j. *jota* v Gorici) e favo grasso«, Joppi 210. Furlanski *fava* je bob; posebno opozarjam še na opomnje Pironove na str. 156.: *favète dei muàrts* pasto di fave che solevasi un tempo distribuire nei funerali; *favètis dei muarts* pastini, spumini; pasticche dolci sostituite ai pasti di fave che si davano in antico nella tumulazione dei morti.

Bratinja. Takó mislim, da se mora glasiti nominativ k dativom *bratine*, *bratignj* (II., ne IV, 1 in VI. 1) in *bratgeni* (XII). Poslednjemu hoče Oblak podstaviti nom. *bratćina,* v slovenščini in slovanščini popolnoma nemogočo obliko; *bratgeni* ni drugega kakor pisna napaka namesto *brategni* ali *bratigne*. Da tudi brategni ni nemogoče, kažejo oblike *gnegoueck mertuech* (III), *ſtabel et no mobel* (VII. 6). Ali se na Beneškem res govorí *bratušnja* in ne *brátušna* iz *brátovščina*?

Fund s. m.: da ſe chupi edā fund (VI. 5). — Iz furl. *fond* terreno, campo, possessione, Pirona 166.

Kamarár, *kamerár*. Oblak piše: »im heutigen Friaulisch *camarir* cameriere«, Kammerdiener, s katero besedo pak nimata naši opraviti drugega, kakor da so vse istega izvira; furlanščina pozná še *chameràr* camerlingo, amministratore di rendite ecclesiastiche (Pirona 106), kar popolnoma ustreza. Seveda naši besedi nista vzprejeti iz današnje furlanščine, ker bi sicer imeli *čamerar*; starejši furlanski teksti rabijo besedo v italijanskem lici in v tem je prešla tudi v naš rokopis.

Klicati se heissen. K ti besedi pripominjam, da se pač rabi po vsem Primorskem, koder Slovenci bivajo, in ne samó na goriškem Krasu.

Kontan. Italijanski se dandanes pravi *in denari contanti* in Barem. *Cotoui* (VII. 5) bi se dalo brati ‚gotovih‘, ali v vsem rokopisu ni najti gotovega primera za $g = c$; zatorej bo Oblakova slutnja obveljala.

Obljubiti. Pisavec VII. piše namesto ‚ostaviti‘ ali ‚pustiti‘ petkrat ‚obljubiti‘ (*oblubil, oblubili*) in enkrat ‚dati‘ (so dali). Ta ‚obljubiti‘ je pač samó preloga ital. *votare* widmen.

Star. Ta beseda se je ohranila tudi po Goriškem, po Krasu in v tržaški okolici (gl. mojo Morphologie 17).

Stati, *stojím*: Stiphâ ticogna ſ pluſtiſgha, ki ie ſtal u czernei (XI. 1). Široko med Slovenci na zapadu navadna beseda v pomenu ‚sich aufhalten, wohnen‘. »Kje Krištof Lamberger stojí?« N. ps. Ta pomen pa je naša beseda dobila po romanščini: furl. *stâ* stare, rimanere, abitare; ital. dijal. *star di casa* wohnen.

Vdržati se. Rezijanščina je zopet segla po tujko: uvsè tò, cha s e c o n t i g n i tou Credo, anù tou Pater noster i. t. d. (Katichizis 3).

Ženar. Tak nominativ nastavlja Oblak iz besed *1502 adi 21 de zenara*. Po Goriškem se dandanes govorí *zenar*, kar je tudi po izgovoru furlanskemu *z* (ital. gi) na videž bliže, v resnici pa je *z* lę mlajši refleks. Isto veljá o besedi *Žvan* (235), ki se po Goriškem glasi navadno *Zvan*, vendar je tudi slišati priimek *Žvân* in *Žvanut*. Sè *z* nahajamo po Goriškem še nastopne oblike tega furlanskega imena: *Zanut*; *Zanát* gen. *Zanáta* (v Mirnu) iz *Záne Zanéta* (*zanę zanęte, kakor *têlъ taláta*; enako je nastal tudi goriški priimek *Črnátič* nam. Črnétič). Na goriškem srednjem Krasu se sliši tudi *zváne* (gl. mojo Morphologie 33). Beneški *Vánac* in kraški *Vánče* je izpeljano iz *Ivanъ Jovan, Juvan*; na Tolminskem se sliši *Wánc* iz *Juvanьcь, poleg *i̯wánc* (*i̯* = *i* consonans). Poleg že imenovanih oblik tega imena se sliši po Primorskem med Slovenci tudi *Jovznín* in *Žovznín*, kar pa ni iz furlanščine, ampak iz beneškega italijanskega narečja (Giovannino). *Z* je v slovenščini za furlanski *z* (ital. *gi*, t. j. ħ) sicer precèj redek: *lóza* furl. *loze* (ben. *loza* in *logia*) der horizontal liegende Schild an der Kappe nasproti pa *loža* Wagenremise (to znano že od prejšnjih časov, prvo še le iz novejšega časa vsled novih kap); *zrnáda* poleg navadnejšega *žrnada*, furl. *zornàde*; *zardín* (na Krasu) poleg *žзrdín, žrdín* (v Gorici), furl. *zardìn*; besedam *sřzзnt* Feldwebel in nom. propr., gen. srzjénta, *zeniér* Ingenieur nisem mogel najti v furlanščini ustrezajočih oblik sè *z*; *zógo* (samó v reku *bon zogo*, kadar se igrá z ‚balami‘; v Gorici *bon zug*) je italijansko-beneška oblika. Furlanskih priimkov sè *z* za furl. *z*, ital. *gi* nahajam

med Slovenci: *Zuljan* (furl. *Zulìàn, Giuliano*), *Zorzut* (furl. Zorzùtt, Zorz, Jurčič), *Anzelin* (furl. Anzulin); *ž* ima zgoraj omenjeni *Žvanut*.

Konci svojega spisa je podal izdatelj tudi nekaj opomenj o oblikah krstnih imen, ki se nahajajo v našem rokopisu (234—235). Na priimke se ni oziral, škoda; morda bi ne bil potem v uvodu napisal meni popolnoma nedoumnega stavka, da naš rokopis obsega „Donationen und Stiftungen des einheimischen Adels“ (193 [4, 5]) in pa („Stiftungen verschiedener Adeliger“ (193 [18, 19]). Iz česa neki je moči sklepati, da so bili v našem spomeniku imenovani ustanovniki plemeniti? Ako izvzamem morda v VI. 5. in XI. 2 imenovani osebi „*maria domina bi chchi* đ *mōri*“, „*Dona Crifna*“, bili so pač vsi drugi ustanovniki navadni kmetje, podložniki raznih graščin. Da so si za dušo nekaj morda ne ravno prihranili, ali vendar volili, temu se pač ne more čuditi, kedor pozná pobožnost našega kmeta in njegovo skrb za večnost. Črnjevo sámo je po Pironi še v prejšnjem stoletji spadalo pod sodno oblast braško (Brazza, Brazzaco pri Morluzzu na jugu od Glemone in blizu v sredi na zapadu od črte Trečežim-Videm). Kakó je bilo v petnajstem stoletji, to preiskovati prepuščam zgodovinarjem.

(Konec prihodnjič.) *Dr. K. Štrekelj.*

LISTEK.

† Dr. Fr. Skofič. Zopet moramo zabeležiti izgubo vrlega prijatelja in sotrudnika našemu listu, *dr. Fr. Skofiča*, okrajnega sodnika v Škofji Loki, ki je po dolgem bolehanji umrl dné 7. m. m. Pokojnik je bil porojen leta 1847. v Ljubljani, studiral v Ljubljani, pozneje na Dunaji, dosegel ondu doktorat, nató pa prakticiral pri sodišči ljubljanskem in novomeškem. Nekaj časa je bil sodni pristav v Kostanjevici, potem sodnik v Mokronogu in od leta 1886. sodnik v Škofji Loki. — »Ljubljanski Zvon« je poleg nekaterih manjših spisov leta 1886. priobčil iz njega peresa zanimljivo dramo v petih dejanjih, naslovljeno »Gospod s Preseka«, in še nedavno smo prejeli od njega veselo igro v jednem dejanji »Marí«, katero pa smo morali zaradi nedostatnega prostora odložiti za jedno prihodnjih številk. Tudi sicer je rad podpiral našo književnost in priobčeval poljudno pisane pravniške stvarí v knjigah »Družbe sv. Mohorja«, strogo znanstvene pa v »Slov. Pravniku«. Dr. Skofič je bil blaga duša, vesten uradnik in odličen rodoljub; žál, da je umrl v najlepši dôbi, ko bi bil lahko še mnogo koristil svojemu národu, bodisi v leposlovni, bodisi v strokovni pravdoznanski književnosti. Vse svoje imenje je ostavil »Družbi sv. Cirila in Metoda«. Lahka bodi zemlja plemenitemu móžu!

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Gospod *Anton Kosi*, učitelj v Središči, izdal je že drugi zvezek te knjižnice, o kateri smo ob svojem času govorili nekoliko obširneje. Jako nas je razveselilo, da se drugi zvezek v jezikovnem oziru sósebno odlikuje od prvega zvezka, zakaj do malega se bere prav gladko in je tudi v obče pisan v pravilnem jeziku. Ker mu je poleg tega vsebina mnogovrstna in zanimljiva, bode se

»Zabavna knjižnica« brez dvojbe hitro omilila naši mladini. Cena zvezku je 15 kr. Zaslužnemu podjetju g. Kosija želimo najlepšega uspeha.

Krajčeva »Národna biblioteka« prinaša v svojem 43. snopiči prevod Sofoklejeve drame »Edip na Kolonu«, katerega je oskrbel g. prof. *R. Perušek*, v 44. in 45. snopiči pa nadaljevanje Sienkowiczevega zgodovinskega romana »Z ognjem i mečem«, kateri je začel v prevodu *Podravskega* izhajati v 42. snopiči. — »Edip na Kolonu« obseza poleg pripomenka črtice o življenji in pesniški znamenitosti Sofoklejevi, uvod k njega »Edipu na Kolonu«. potem dramo sámo v jako lepi slovenski besedi, končno pa nekatere opomnje k tekstu in slovarček menj navadnih besed in oblikov. Prevod prof. Peruška je znamenit pojav naše prevodne književnosti, in toplo ga priporočamo vsem, ki se zanimajo za sloveče delo grškega tragika. Cena 15 kr. — O prevodu poljskega romana izpregovorimo o priliki, ko bode dovršen. 44. in 45. zvezek, s katerima se končuje prvi del, staneta skupaj 30 kr.

»Pedagogiški letnik«, katerega izdaja in zalaga »Pedagogiško društvo« v Krškem, ima v svojem 5. letu to-le vsebino: *Fr. Gabršek*: Jana Amosa Komenskega: I. Šola v igri (IV. del). II. Kako pregnati lenobo iz šol. Prevel in uvod dodal. — *Ivan Lapajne*: Simon Rudmaš, koroški šolnik in domoljub. — *Jos. Bezlaj*: Jednostavni predmeti iz stavbarstva in strojstva. Spisal Kar. Hesky. — *J. B.*: Kotomerstvo. —z—: Iz norimberške risarske izložbe l. 1890. — *I. L.*: Pogled na pedagogiško polje l. 1891. — *Marija Michél*: Statistiški pregled ljudskega šolstva v Avstriji l. 1890. — Poročilo o »Prvi slovenski stalni učilski razstavi« Pedagogiškega društva v Krškem. — *Fr. Gabršek*: Poročilo o delovanji »Pedagogiškega društva« l. 1891. — Vabilo. — Iz tega pregleda se že vidi, kakó raznovrstne spise obseza najnovejši proizvod pedagoške naše književnosti. Marljivi odbor »Pedagogiškega društva«, oziroma njega predsednik in urednik »Pedagogiškemu letniku«, g. *Fr. Gabršek*, vreden je vsestranske podpore, in zató je res želeti, da se slovensko občinstvo odzove vabilu, ponatisnjenemu v denašnji številki našega lista.

Hoffmannove povesti. V založništvu Janeza Giontinija v Ljubljani so izšle štiri Hoffmannove povesti za mladino, in sicer: »Bog pomaga«, »Peter Prostak«, »Kar Bog stori, vse prav stori« in »Kakó vzgaja usoda«. Vsak zvezek je okrašen s štirimi jeklorezi, prav takimi, kakeršne ima dotični nemški izvirnik. — Vsekakor je bila dobra misel, da se je g. Giontini namenil zaporedoma izdajati znane in mladini splošno omiljene knjižice nemškega pripovedovalca, kolikor jih je namreč dopuščenih po avstrijskih šolah, in zató smo popolnoma prepričani, da jih bode naša mladina prebirala prav takó slastno, kakor se po nemških krajih prebirajo izvirniki. Cena vsaki trdo vezani knjižici je 40 kr., vsi štirje zvezki pa se dobivajo s poštnino vred za 1 gld. 70 kr. Slovenskim roditeljem in našim šolarskim knjižnicam jih priporočamo kàr najtopleje.

O metodiškem pouku nemščine v I. in II. razredu slovensko-utrakvistiških gimnazij. Takó se imenuje korenita vzgojeslovna razprava, katero je priobčil g. prof. *A. Štritof* v izvestji c. k. nižje gimnazije ljubljanske. Razprava obseza 21 stranij vélike osmerke, ima na čelu geslo: Praecepta pauca, exercitatio multa in se deli v uvod in v štiri poglavja s temi naslovi: I. Obseg učne vsebine, II. Sintetiška ali analitiška metoda? Slovnica ali čitanka? III. Temeljna vodila analitiške metode v luči dušeslovja, IV. Didaktiške stopinje pouka. To je prvi del ali teoretiška razprava. Drugi del (praktiški vzgled nemškega pouka) obeta g. pisatelj za izvestje prihodnjega leta. — V uvodu poudarja gospod pisatelj potrebo metodiških razprav, primerjajoč jih stavbinskim načrtom. Pouk je duševno zidanje, pouku treba kakor stavbarju načrta, in baš metodiške razprave hočejo prispevati, da se stavbinski načrt za duševno zidanje izboljša in takó olajša po-

učevanje. Nató navaja natančne vire, 17 različnih knjig in spisov, in pristavlja pri važnejših kratke pripomnje, da se sósebno začetnik lože spozná v vzgojeslovni literaturi za srednje šole v obče in v vprašanji o preosnovi jezikovnega pouka posebe. — V I. odstavku se določa obseg nemške učne vsebine na začetni stopinji (v I. in II. razredu) slovensko-utrakvistiških gimnazij ter se omejuje navzgor proti srednji stopinji (III. in IV. razredu) in nizdolu proti ljudski šoli. Na podlagi učnih črtežev, ministerskih razpisov in določil deželnega šolskega sveta — dotična besedila se navajajo v nemškem izvirniku — dokazuje g. pisatelj, da je nemška učna vsebina v prvih dveh razredih slovensko-utrakvistiških gimnazij takó obsežna, da jo vzmorejo le največja marljivost učencev, silen dušni napor učiteljev in obestranska železna vztrajnost. Širše občinstvo bi utegnilo zanimati zlasti to, kar piše g. pisatelj o vzprejemnih izpitih za srednje šole gledé na nemški jezik. — V II. odstavku se nam razvijajo temeljna vodila jezikovnega pouka v zgodovinskem pogledu. V jezikovnem pouku se uporabljata dve bistveno različni in do cela nasprotni metodi: sintetiško-slovniška in empiriško-analitiška. Do nekaj let sèm so se živi in mrtvi jeziki poučevali zgolj po prvi metodi. Nji je slovnica središče, okrog katerega se suče ves pouk. Ali sedaj so tej metodi tla že popolnoma izpodkopana: empiriško-analitiški pouk predira počasi toda smelo in jo prej ali slej do cela izpodrine ne samó pri živih jezikih, ampak tudi pri staro-klasiških. Bistvo te metode, ki se imenuje tudi »nova«, označeno je na str. 9. pregledno v osmih točkah. Da je morala stara gramatiška metoda res v marsičem že odjenjati in da se »nova« metoda priporoča celó z visokega mesta, posnemljemo iz treh ministerskih razpisov, katerih omenja g. pisatelj na str. 10. — III. odstavek nam kaže temeljna vodila obeh metod v luči dušeslovja (str. 11. 17.). — Iz važnih dušeslovnih razlogov obsoja g. pisatelj gramatiško metodo in se odločno poteza za analitiško. — V zadnjem IV. odstavku se razpravlja, kakó si učenec prisvaja vsako novo učno »jednoto« in kakó se pravi pouk vedno ozira na ta duševni postopek. Zaznavanje, razumevanje in uporabljanje so óne stopinje, katerih se drži človeška duša, ko si prisvaja katerokoli učno vsebino. Prvo stopinjo imenujejo vzgojeslovci empiriški moment, drugo logiški, tretjo tehniški. Po teh zaporednih stopinjah duševnega prisvajanja se mora ravnati tudi pouk. Da učenec zazná učno vsebino, mora mu jo učitelj podati, t. j. spraviti na duševno pozorišče, da jo razume, mora mu jo razložiti; da jo trajno obdrži, mora mu jo utrditi. Naloga učitelju je torej podajati, razlagati in utrjevati učno vsebino. Na začetku pouka se pridružuje tem trem stopinjam še »pripravljalni moment«. To so tako zvane »pravilne stopinje pouka« (Formalstufen des Unterrichtes) Herbat-Stoy-Zillerjevega vzgojeslovja, popravljene in skrčene po Dorpfeldu in Willmannu. Pokazavši nam podrobne te stopinje pouka, pravi g. pisatelj: »Učenec torej zaznava učno vsebino tem lože, čim nazornejši se mu podaja; razumeva jo tem temeljiteje, čim pregledneje se mu razloži medsebojna razmera v celoto združenih delov; uporablja, t. j. obnavlja pa jo tem hitreje, natančneje in trpežneje, čim večkrat se je menjalno ali sestavljalno ponovila.« — Prepričani smo, da naši slovenski šolniki sosebno veselo vzprejmó to vseskozi vestno in prepričevalno pisano razpravo.

Odbor »Matice Slovenske« se je v svojí seji dné 23. rżénega cvéta ustanovil takó, da je bil za predsednika zopet izvoljen g. prof. kanonik *Jožef Marn*; prav takó sta se vzklikoma izvolila oba podpredsednika. Namesto drugega ključarja g. *A. Praprotnika* se je zaradi njega bolehnosti izvolil novi odbornik g. *dr. J. Janežič*. — Prijavljamo še, da se je »Matičina« knjižnica od poslednje odborove seje pomnožila za 89 knjig, zvezkov in časopisov in da je „Matici" (takisto od poslednje odborove seje) pristopilo 81 letnikov in 1 ustanovnik (izmed letnikov).

Vabilo. »Pedagogiško društvo« se obrača tem pótem do vseh slovenskih učiteljev in učiteljic, takó tudi do slovenskega razumništva z nujno prošnjo, da bi mu blagoizvolili pristopiti, ker le tedaj bode mogoče nadaljevati začeto pedagoško-slovstveno delo.

Ako se ozremo na zmoter tega jedinega slovenskega pedagoškega literarnega društva, menili bi, da ga ni učitelja, ni učiteljice, ki bi ne bil njegov podpornik, društvenik, sotrudnik. Žàl, da temu ni takó, in le malo je število društvenikov. Skoro bi mislili, da slovenskemu učiteljstvu ni mnogo do tega, ima li svoje literarno središče ali ne!

Propad našega društva bi bil v nečast učiteljstvu, uspevanje njegovo pa mu bodi v največji in najlepši stanovski ponos.

Tu nam ni treba kazati šele na druge stanove, kateri kàr najpožrtvovalneje gojé svoje strokovno znanje. Ozrimo se jedino le na slična pedagoška društva hrvaška, češka, poljska, nemška i. t. d., in dvojimo, da bi našli pri njih mnogo učiteljev — učiteljic — nedruštvenikov. Zató pa ta društva tudi lepo uspevajo in širijo ugled učiteljskega stanu! Res, da se naše društvo ne more povsem meriti z jednakimi inimi društvi; a temu se takoj odpomore, kadar bi pristopili društvu vsi učitelji in vse učiteljice in deloma tudi sodelovali pri njem, zakaj mnogo tvarine je pri nas še neobdelane, mnogo dela in truda nas še čaka; sosebno nam še nedostaje specijalne metodike in pedagoških klasikov.

Odbor se ne straši truda in dela, ako le najde duševnih sotrudnikov in gmotnih podpornikov.

Vzdramite se torej, častiti tovariši in tovarišice — brez izjeme! Žrtvujte malo letnino sebi v duševno korist, stanu pa v čast in ponos!

Ako bi se slovensko učiteljstvo ne odzvalo v obilem številu temu uljudnemu vabilu, bode najbrž odbor primoran opustiti nadaljno izdavanje »Letnika« in izdajati le še posamne spise, in to tedaj, kadar se oglasi zadosti naročnikov ali društvenikov, oziroma kadar se razproda večina društvenih knjig, katere ima odbor še v zalogi. Z razpečanjem teh knjig bi si društvo nekoliko izboljšalo svoje materijalno stanje. Zató zajedno uljudno vabimo slovensko učiteljstvo, da nemudoma seže po teh knjigah.

Najprej namerjamo izdati »Jezikovnega pouka II. praktiški del«, potem »Nazorni pouk«, »Pouk o črtežih v pomnoženi izdaji« in »Navod za obrtno strokovno risanje« i. t. d. Odbor je pa tudi pripravljen, vzprejemati spise druge vsebine. A tudi izdajanje teh spisov je, kakor rečeno, zavisno od p. n. učiteljstva in se utegne zavleči dotlej, da se oglasi zánje zadosti naročnikov, oziroma društvenikov.

Sploh pa prosimo častito slovensko učiteljstvo, naj se blagoizvoli po strokovnih listih izjavljati, kakó želí, da bi se odslej uravnalo naše pedagoško-slovstveno društvo.

Letnina iznaša 1 gld. in 10 kr. za poštnino. Primerni spisi razne vsebine naj se pošiljajo odboru.

V Krškem, meseca julija 1892. *Odbor.*

»Beiträge zur slavischen Fremdwörterkunde.« Takó se imenuje razprava, katero je priobčil g. *dr. K. Štrekelj* v XIV. zvezku Jagičevega časopisa »Archiv für slavische Philologie.« To je sedaj že druga zbirka tujih besed v slovanskih jezikih, katero je podal g. pisatelj; prva je izšla v „Archivа" XII. zvezku. Upoštevani so zlasti nemški in romanski elementi; med tujkami beremo dobro tretjino besed, ki so navadne v novi slovenščini. Vsa razprava obseza 43 stranij in priča o korenitih raziskovanjih.

Ein Defraudationsprocess aus dem Jahre 1782. Neutrudni proučevalec domače naše zgodovine, gospod prof. *Ivan Vrhovec*, priobčil je pod tem naslovom v izvestji novomeške gimnazije jako zanimljive črtice iz zgodovine Novega Mesta, ka-

terim so podlaga arhivalije v ondotnem mestnem arhivu. V prijetni obliki nam pripoveduje, kakó so se proti koncu minulega stoletja novomeški meščani uprli malo obljubljenemu mestnemu blagajniku Skubitzu, ki je baje presamovoljno in časih tudi nepravilno opravljal svojo službo, in kakó so se ga končno iznebili po velikem naporu in dôkaj čudnih preiskavah. Vsa razprava je drastiška slika tedanjega družabnega razmerja in bode dobro prijala prijateljem naše domače zgodovine.

Zieglerjeva slika. Prijatelje naše književnosti utegne razveseliti novica, da se je č. g. *Ivanu Vrhovniku*, župniku v Trnovem, po raznih zaprekah venderle posrečilo pridobiti dobro ohranjeno daguerotipijo pokojnega pisatelja. Gospod Vrhovnik pripravlja životopis Zieglerjev za knjižnico »Družbe sv. Cirila in Metoda«; njega delo bode okrašeno z nekaterimi podobami, med njimi sevéda tudi s sliko Zieglerjevo. — Naš list je moral poročilo g. Harambaše o književnem delovanji Zieglerjevem žàl odložiti za prihodnjo številko, ker ni bilo prostora.

»Nebeszki pasztir pogublyenu ovczu ische.« Pred sto leti je bila književnost južnih Slovanov majhna; največ si našel knjig nabožne vsebine. Takim knjižicam pripada „Nebeszki pasztir pogublyenu ovczu ische"; dobil sem jo med knjigami pokojnega prijatelja, ki se je rad bavil s takimi starinami.

Knjižica (jaz je imam samó 16 listov) tiskana je „vu Optuju pri Ferenczu Sküczu" 1795. a „zlosil" jo je P. Gregorius Kap.

Dasi je pesem zložena v hrvaški kajkavščini, mislim, da bi utegnila koga zanimati; zató podajam tukaj nekoliko vrstic.

Pasztir na gore kalvarie ovczu ische, i onde vumira: ovcza doide. —

Anda kad' tulika za ovczu podnefzel
  Pafztir, nezna fzada, kambifze prenefzel;
Pochne iti, ali tulike jakofzfti
  Nema; ar vfze telo punoje fzlabofzti,
Szamo dafze giblye, ide; ali pada
  Dole; ar velika gingavocha lada. —
Na merzlom kamenyu vefz turoben fzedi,
  Zdihavajuch milo, okol fzebe gledi;
Reche: tusna ovcza! al' da bolye rechem:
  Tusni pafztir! koy za tobum tak techem. —
Izkal fzemte dugo; Cedron naj fzvedochi
  Meni: on je videl zaplakane ochi. —
Od placha mojega vfzakafze genüla
  Kaplya vode: ar je placha dofzta chula. —
Zverhu mene Cedron ifzti je tuguval,
  Kad' videl kak jefzem za ovczum setuval;
Z-menum jefze plakal, szvedochanfztvo daje. —

—*o*.

»Narodni zemaljski glasbeni zavod« v Zagrebu je izdal koncem šolskega leta 1891./92. svoje izvestje, katero prinaša na uvodnem mestu članek o umetniškem glasbenem predavanji iz peresa prof. *Romana Moserja*, potem načrt temeljnega statuta, učiteljsko osebje, imenik učencev, letopis zavodske glasbene šole, beležke o delovanji ravnateljstva, poročilo o koncertih in produkcijah, različne izkaze o imenji glasbenega zavoda in končno imenik članov. Temu izvestju posnemljemo, da je hodilo v glasbeno šolo leta 1891./92. skupaj 220 učencev in učenk, katere je poučevalo 16 učiteljev in učiteljic. Društveno imenje je znašalo koncem 1891. leta 51.837 gld. 12 kr. v gotovini,

10 500 gld. v zemljiških odveznicah in 5841 gld. 83 kr. v hranilnični knjigi. — Dobro bi bilo, ako bi tudi naša »Glasbena Matica« koncem vsakega šolskega leta izdala podobno poročilo.

† **P. Vojteh Pakosta.** Dné 10. m. m. je umrl v Pisku odličen češki pisatelj in pesnik, p. *Vojtěh Pakosta*, katehet višje dekliške šole v Pragi, porojen dné 14. malega travna 1846. leta. Pokojnik je bil v sedanji dôbi najnadarjenejši češki pesnik duhovskega stanú; sodeloval je pri prvih čeških listih, sam uredoval zbirko »Zábavy večerní« in izdal leta 1884 zbirko pesmij »Listy a květi«, leta 1890. pa drugo zbirko »Ruže a trny«. Poleg lepih izvirnih povestij je priobčil nekaj prevodov iz poljščine, leta 1887. pa izdal izborno preložene pesmi *Gregorčičeve*, katerim se je pozneje še pridružil prevod *Jurčičevega* »Desetega brata«; z obema prevodoma si je pridobil časten spomin tudi med nami. Lahka mu zemlja!

Češka akademija znanostij je do konca m. m. razpisala dve nagradi, jedno za 1000 gld. in drugo za 400 gld., in sicer za najboljša dela (leta 1891.) iz lepe književnosti, slikarstva in glasbe. Vrhu tega podelí tri podpore: 1000 gld. za slikarje, 300 gld. za glasbenike in 250 gld. za beletriste

Češka jubilejna razstava je imela dohodhov 1.606.592 gld., troškov pa 1,594.317 gld., torej je ostalo 12.275 gld. Troškom je prištevati tudi poslopja v vrednosti 571.094 gld.

Češka opera na Ruskem. Po ogromnem uspehu češke opere na Dunaji, posebno Smetanove »Prodane neveste«, navedel je praški »Čas« zanimljive spomine, kakó se je godilo »Prodani nevesti« na Ruskem leta 1871. Dajali so jo na peterburški cesarski operi (Imperatorskij Mariinskij teatr) v sedanji obliki prej nego v Pragi. Eden iz prvih kritikov, Kui, v »St. Peterburgskih Vědomostih« ni mogel najti zadosti besed, da obsodi to mojstersko delo. »Prodana nevesta« mu ni ničesar vredna, v nji pogreša darú iznajdbe, mnogo je v nji vsakdanjega, banalnega, prostaškega, obrabljenega, vse delo je prazno in neukusno. Naredil jo je sposoben kapelnik, ki pa ni skladatelj, ampak le improvizator s talentom štirinajstletnega dečka. Ne tako ostro, ali podobno so sodili drugi ruski kritiki, in po treh ali štirih predstavah je bila »Prodana nevesta« vzeta z repertoara.

Od te dobe — dodajamo mi — bil je češki glasbi po Peterburgu, kjer so imeli takrat cesarsko francosko in nemško gledališče ter laško opero in jih še imajo danes, samo da je laška opera sedaj zasebno podjetje, pot na Rusko zaprt. Niti češki kapelniki, in sicer pridvorni kapelnik Hlaváč, prvi in drugi kapelnik cesarske opere Napravník in Kučera, niso imeli toliko poguma, da pomagajo domačim mojstrom v širši svet. Upajmo, da se je g. Kučera pri prvi predstavi »Prodane neveste« na Dunaji toliko navdušil, da zopet kaj poskusi.

Zakaj navajamo to v slovenskem časopisu? Iz dveh razlogov. Prvič je to vzorec slovanske vzajemnosti. O velikih ruskih pisateljih so zvedeli drugi Slovani šele potem, ko so jih Francozje in Nemci že dolgo prestavljali ter pisali o njih knjige in veliko število člankov po časnikih in časopisih. Ravno tako je Rusom treba, da pritisne tuji svet pečat izvrstnosti tako lahko razumljivim delom, kakor so glasbena, in da jih sploh opozori nanje. Drugič pa je ta dogodek posebno poučen za vprašanje o slovanstvu v našem življenji in naši umetnosti. Čeha si noben Rus ne more drugače misliti, nego da je že popolnoma Nemec ali vsaj na polovico. Tudi pri nas že zaradi tega iščejo neke slovanske kulture. Škoda, da niso mogli videti v parterji mednarodnega gledališča v dunajskem Pratru iznenadenih lic dunajskih in drugih kritikov in slišati njih opazk že po prvem dejanji. Ne samo glasba in izvrstna predstava, ampak posebno narodna izvirnost se je hvalila v najvišjih stopinjah. Dunajski kritiki in tudi zunanji nemški, kakor »Berliner

Tagblatt«, zlasali so se celo s svojimi praškimi kolegi, zakaj so jim do danes skrivali tako izvirnega genija, kakor je Smetana. Nemci pač ne bi zamolčali, da so našli kje kaj svojega. Skrbimo samo, da bodemo imeli obče evropsko kulturo, pravi talenti pa bodo vedno tudi narodni! Seveda slovanski narodi niso ena celota, in vsak ima svoje posebnosti. *M. Murko.*

Srpska književna zadruga se je ustanovila v Belem Gradu. Po svoji osnovi je podobna »Matici Slovenski« ali »Matici Hrvaški« in bode izdajala vsako leto vsaj šest knjig različne vsebine. Letnina znaša 3 gld. Predsednik zadrugi je *Stojan Novaković*, tajnik pa *Ljubomir Jovanović*.

Dve pripovedki kraljice Natalije sta izšli v knjigarni A. Pajeviča v Novem Sadu pod naslovom »Mati i sin«. V obeh se slika materinska ljubezen in hrepenenje po sinu. Prva pripovedka je prevedena v mnoge jezike evropske.

»Gorski vienac«. Ministerstvo prosvete v Srbiji je sklenilo natisniti popravljeno in spopolnjeno izdajo »Gorskega vienca«, kakeršno je priredil *dr. Milan Rešetar.* Kritika se je povoljno izrazila že o prvi izdaji Rešetarjevi in se bode izvestno tudi o tej.

Srpski tehnički list. Inženérsko društvo na Srbskem izdaja pod górenjim naslovom iz nova svoje društveno glasilo, ki izhaja v dvomesečnih zvezkih, po dve in več pôl obsežnih. Urednik mu je *Milan J. Andanović*, profesor vélike šole.

»Jasmina i Irena« je naslov novi srbski drami v petih dejanjih, katero je iz belograjskega društvenega življenja spisal znani srbski književnik *Manojlo Gjorgjević-Prizrenac.*

Matica »Srpska« v Budišinji je slavila letos svojo petinštiridesetletnico. Iz poročila predsednika *M. Hornika* se vidi, da so znašali lanski dohodki 3175 mark, troški pa 3116 mark. Vse imenje »Matičino« znaša 3070 mark, mimo tega je nabrala za zidanje svoje hiše 11.880 mark. — Veselo znamenje je, da se med lužiškimi Srbi čimdalje bolj množé rodoljubi, ki požrtvovalno podpirajo duševno delo svojih rojakov.

Krakovska akademija znanostij je prisodila iz zaklada Barczewskega književno ceno 1125 gld. vseučiliškemu profesorju *Moravskemu* za njega delo o poljskem humanistu Nideckem, umetniško ceno 1125 gld. pa *Vojtehu Kossaku* za njégo sliko »Iz mojih otroških let.«

Spomenik Danteju. Iz Ravenne, kjer se je pred petsto leti porodil slavni pesnik »Božje komedije«, Dante Allighieri, poroča se, da bode ondu njemu na čast postavljen velikanski mavzolej, za katerega naj bi se nabirali darovi po vsem izobraženem svetu, zakaj troški so preračunjani na mnogo milijonov. Papež Lev XIII. je poslal dotičnemu odboru laskavo pismo, podpisal desettisoč lir in mu vrhu tega poklonil veliko avtentiško podobo Dantejevo.

Listnica. P. v M. Zakaj ne prinašamo več poročil o češki književnosti? Potrpite nekoliko; g. pisatelj je bil zadnje čase takó preobložen z delom, da ni utegnil nadaljevati svojega spisa. Srčen pozdrav! — K. T. (»Poleti«), V. Z. (»Ptici«): Nerabno.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Gospodske ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 9. V Ljubljani, dné 1. kimovca 1892. Leto XII.

Vôdni grad.

Balada.

Ob zôri, ko gôro in plan,
Poletni osvitljal je dan —
  Pri jézeru mirnem pod skalo
  Deklè cvetolično je pralo.

Prijaznega solnca odsvit,
Nad vôdnim zrcalom razlit,
  Čarôbno kot dráge kristale,
  Poljubljal jezérske je vale.

Ni zrla períca krasú,
Ni mari ji bilo čarú:
  Pod skalo je pevala sivo
  In prala in prala marljivo.

A pesem nedolžno, glasnó
Nje v jézeru čul je nekdó,
  Saj sládki odmevi njegovi
  Mladenke so bili glasovi.

Začuje jih ona — na hip
Vzravná se telesa ji kip,
  Boječe okó in nemirno
  Nad jézero vzplava ji širno.

In čudo: ni solnčni ta svit,
Nad vôdnim zrcalom razlit,
  In niso jezérski ti váli,
  Blestèč se kot dragi kristali.

To pristno je čisto zlató,
Ki ondu blestí se takó,
  Gradú so stekleni zidovi,
  V njem žijejo vôdni duhovi . . .

In dèlj ko mladenka strmí,
Verjetnejša misel se zdí —
  Na jézeru svètla prikazen
  Prebuja ji rahlo bojazen

Od jézera srede posmev,
Za njim se oglási ji spev
  Dražestno takó in vabeče:
  Glas zôrne, domišljane sreče . . .

»Pogledi ta zláti sijaj,
Mladenka, pogledi ta raj:
  Daj, česar ti nisi oprala,
  In bodi kraljica mu zala!«

Posluša, ozrè se pred sé —
Períca doprala je žé . . .
  »Verjêmi, mladenka, verjêmi!«
  Nasmehne se déklica: »Vzêmi«!

Kar búhne iz jézera val,
Mladenko popluskne od tal,
  Ž njo blisku jednako izgine
  V jezérske skrivnostne globine . . .

Iz jézera čuje se klic:
»Zabila cvetočih si lic,
  Teh nisi z vodó porosila,
  Zdaj moja si, déklica mila!«

Slovén.

Na cesti.

Nad poljem, od suše ožganim,
Poldanski zrak plamení,
Med poljem široka cesta
V neznane kraje drží.

Jaz hodim po cesti beli
In gledam čez daljno plan . . .
Nikjer drevesa, da potnik
Počil bi utrujen, prašán!

Veselje mi vsako umira
Na svetu puščobnem tem;
Res, cesta, besede hvalne
Nobene tebi ne vém!

In vender — čarôbna obséna
Na trudne mi lega očí:
Vsa cesta je zdajci živa,
Za potnikom potnik hití . . .

Zamaknjen jih gledam vse óne,
Ki kdàj so hodili tod;
Iz raznih so prišli krajev,
Bog sam vé, kdaj in odkod! . . .

Nad poljem, od suše ožganim,
Trepeče poldanski sev,
V dnù srca mêni giblje
Minulih se časov spev . . .

A. Funtek.

Molčeči govor.

Obleko na sebi uredil,
Klobuk si je skrbno očedil,
Popravil si kito za trak
In v kôšnjo odšel je junak.

»Najlepši da fant je v bližini«,
Ta misel dekleta jedini,
In mnogo grabljíce lepé
Zavidno o njem govoré.

A jedna posluša besede,
Na zémljo obrača poglede,
V obrazek udarja ji kri —
Takó se molčé govorí . . .

y.

Utve.

V jézero so se spustile
Utve, ptice zlatokrile,
V valih plavale vodá.
Ko do bréžnih tâl prispele,
Jaderno so odletele
Pod neskončni svòd nebá.

Take so, mladenič, nade
V nežnem krilu duše mlade;
V sèn te zibljejo mamèč.
Hitro, kakor se vdomôvil,
Ròj se bode njih odslôvil,
Vrnil najbrž nikdar več!

L. V.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

(Dalje.)

VIII.

Lovro Mrak se je skoro zopet vzdramil iz omotice, ki je obšla tudi njega in ga vlekla v hrupni ples razuzdanih strastij. Spoznal je tedanjo svojo brezumnost, sprevidel pa tudi, da teta Brigita predaleč zavaja njega ženo in da ji preveč budí tisto nenasitno hrepenenje po užitku in veselji. Klotilda je bila sicer mlada, otrók ni imela, in zató se mu je zdelo celó dobro, ako se časih nekoliko poveselí, da se je ne loti tista tožnost, ki človeka le prerada privêde v blaznico. Ali nobene stvarí ni smeti uživati čez mero. Toda prav tega žena ni hotela razumeti. Lovru je ni bilo treba primerjati drugim razsipnim gospém; dovòlj je bilo, da je odprl knjige svoje, in videl je, kakó so od dné do dné narastali računi in da utegnejo veliki troški napósled presezati dohodke najboljših let. Takšne skrbí so belile glavo trezno razsojajočemu Mraku. Za sedaj se je še tolažil, da bode predpust skoro pri kraji in da bode potem že bolje. Nekoliko oblek za izprehode, to je vse, česar bode še potrebovala njegova žena.

Res je bilo v postu nekoliko bolje. Deževno vreme ni dalo prilike, da bi se gospé izkazovale v novih pomladanskih oblekah; počakati so morale do Velike noči. Prehitro pa se je Lovro veselil, da so takrat zaprli gledališče. Skoro po praznikih so prišli angleški jahači in so ob Latermanovem drevoredu odprli nekakšen cirkus, kamor so sléharn večer privabili toliko ljudij, da je pod njimi kàr pokala lesena zgradba. Klotilda ni zamudila nì jedne predstave in

podnevi in ponoči ni mislila na drugo nego na konje. Bolj nego ples in gledališče so ji izkazovanja v cirkusu razvnela živo domišljijo, in videl si ji v očéh, kakó strastno je zasledovala vsak korak in vsak skok izurjenih živalij. Kadar je umetnica v tankem krilu kakor lepa Vila prijahala mimo nje in šinila kvišku, da se že skoro ni dotikala sedla, vzdihnila je vselej od strmenja in zavisti. Za prestankov pa je često potožila poleg nje sedeči teti:

»Oh, zakaj ne morem jahati! Zakaj nisem slobodna, da bi se omožila s částnikom in bi jahala ž njim, da bi nas z očmí ne mogli dohajati zavidni gledalci! Teta, večkrat me kàr zazebe, kadar pomislim, da bi se mogel Ahnenfels oženiti. Ne smela bi videti izvoljenke njegove, jahajoče v lični opravi kraj njega; kàr očí bi ji izkopala.«

»Nič se ne boj!« potolaži jo teta, »saj je ne bodeš videla.«

Takšne in podobne misli so rojile po glavi Mrakovi ženi in ji težile srce, katero ni več bílo za nikogar drugega nego za vitkega adjutanta Ahnenfelsa. Brigitino prerokovanje se je izpolnilo dosti prekmalu. Kadar je le utegnil, krenil je Ahnenfels proti Staremu trgu mimo Mrakove hiše in s konja viteški pozdravil v prvo nadstropje, kjer se mu je na oknu Klotilda ljubko nasmijala ali pa izza belih čipkastih zaves upirala nánj poželjive svoje očí, če je bilo še zgodaj zjutraj. Tudi na izprehodih se je slavljeni kavalir rad izkazoval pred ljubico svojo in sedaj poskakoval, sedaj krotil iskrega konjiča.

Lovra takšne »malenkosti« niso motile, in težko bi ga kàj posebno zbegalo, da je tudi čul, kàr so si šepetale gospé pod Rožnikom, kadar je prijezdil Ahnenfels kàr najhitreje od Vidričanovega gradú in zavil mimo cerkovnikove hiše nazaj proti mestu, da so se skrbne matere z otroki že od daleč umikale, potem pa zadovoljno gledale za njim. Toda skoro je bilo drugače.

Odkar je bila Klotilda v oblasti malopridne tete, bilo je nje življenje neprestana gonja iz veselja v veselje, kakor bi ji ne bilo drugega namena na svetu. Kar je bilo kdàj v duši Lisjakove hčere zasajenih višjih mislij in plemenitih čustev, Brigita jih je zadušila, kakor zadušé koprive nežno cvetje. Zató pa se je v Mrakovi ženi tem bolj budilo poželenje, ki ji je preveč razdražilo domišljijo in popolnoma oslabilo živce. Klotilda je bolehala. Cvetoča lica so ji obledela in upadla, očí so bile medle; sploh je bila vedno čmerna in slabe volje. Nič se ji ni ljubilo; niti na izprehod ni marala hoditi, ampak najrajši bi posedala domá pri zagrnjenih oknih po mehkih naslanjačih ali ležala na divanu ter sanjala in snovala. Teta Brigita je prihajala vsak dan k nji, pravila ji to in óno ter ji svetovala. Bratranka je tiho poslu-

šala, le kadar ji je šepnila teta kàj zaupnega o Ahnenfelsu, pokazal se je na nje obledelih ustnicah srečen nasmeh.

Vse dopóldne je Klotilda sedaj ležala v postelji in čakala zdravnika, ki je bil pri ljubljanskih gospéh najobljubljenejši. Ako zjutraj skoro ni prišel, bila je nepotrpežljiva, povpraševala je po njem in napósled pogostoma tudi poslala pónj. Zdravnik jo je tolažil, da ni nič nevarnega, ali da treba potrpeti, zakaj takšne bolezni da najbolje ozdravi čas sam. Takšna dijagnoza ni Klotildi prav nič ugajala, toda vsa nejevoljna je bila in neuljudna z zdravnikom, ko ji je nasvetoval, naj gré poléti na kmete. Že je hotela pozvati drugega. V tem se zdravnik zamisli, zapiše nekoliko hladilne pijače in pravi:

»Milostiva gospá, upam, da sem na pravem sledu. Za danes bodete vsaki dve uri posrkali po jedno žlico zapisanega zdravila, a dovolite mi, da bodem odslej nekoliko časa pogosteje dohajal k vam. Rad bi zjutraj in zvečer opazoval razvoj vaše bolezni, da bi se do dobra prepričal o pravem vašem zdravstvenem stanji.«

Klotilda je bila takoj zadovoljna, ko je videla, da ima zdravnik večjo skrb zánjo in da jo res misli zdraviti. Vestno ji je izkušeni mož vsak dan po dvakrat potipal žilo, poslušal, kakó ji bije srce, in jo izpraševal to in óno. Časih je pokimal z glavo; časih je nekoliko zmajal z rameni, kakor da še ne more rêči pravega; ali ko jo je opazoval teden dnij, nasmijal se je zadovoljno in jo potolažil:

»Nič se ne bojte, nič hudega ni; ali v toplice bodete morali.«

»V toplice?« ponoví Klotilda zvedavo in da bi vsaj nekoliko pritajila veseli svoj nemir, vpraša hitro dalje:

»Toda v kakšne toplice mislite, gospod doktor, da bi morala?«

Zdravnik se poredno nasmeje in pravi:

»Gospé, ki bolehajo v cvetu svojega življenja, pošiljamo v Frančiškove vare na Češko. Tam se oslabeli ženski organizem navadno do dobra okrepí, in — kdo vé, milostiva gospá, če k letu obsoré ne bodemo zibali.«

Klotilda sramežljivo povesi očí in se zardí do ušes.

»Ne zamerite, milostiva gospá,« povzame izkušeni zdravnik iz nova, »saj nismo otroci, in vi bi ne bili ne prva ne zadnja, ki bi se s takim uspehom povrnili iz Frančiškovih varov.« —

Ko je Lovro čul, kaj je zdravnik nasvetoval njega ženi, ni bil nič kàj vesel in kakor da ne bi hotel prav verjeti. Zamišljen je hodil po sobi in modroval proti ženi, ki od sáme radosti niti k obedu ni vstala, ampak ves dan ležala v postelji:

»V toplice te pošilja! In takó daleč! Ako že niso dobre naše toplice na Dolenjskem, bodisi, saj v Laško ali v Doberno na Štajersko tudi ni predaleč; in kakó imenitna gospôda hodijo tjà! Ali ta mladi doktor te pošilja na Češko! Zakaj te ni poslal rajši kàr v Ameriko?«

Moževo ugovarjanje ni kàr nič razjezilo Klotilde. Bila je zvitejša nego prva leta svojega zakona in je izkušala mirno in prav iz lepa pregovoriti upornega soproga, da bi odjenjal; saj ga je poznala, kakó je mehkega srca.

»Nikar se ne huduj, Lovro,« tolažila ga je, »mêni je gotovo neprijetneje nego tebi, da moram z dóma. Ali kaj hočeš, zdravje je zdravje; in česa ne stori človek, da si ga ohrani! Hvala Bogú, da vzmoremo! In dragi Lovro, še nekaj —« tù nekoliko umolkne, nasmeje se prav ljubeznivo in uprè, kakor najlepše more, vánj bliskave svoje očí ter nadaljuje bolj potihoma — »in ko bi nama Bog potem res dal sinčka, ali bi ne bil vreden vseh teh žrtev, ki nas menda še ne spravijo na nič?«

Lovro obstojí; njega dobre očí se ujamejo z lepimi očmí ženinimi, in zopet je ves mehak. Ginjen se nagne k ženi in jo vroče poljubi.

»Le pojdi!« reče nató, »in pokusi, da se vrneš zdrava. Ako se mi potem res izpolni jedina želja moja in menda tudi tvoja — tedaj, Klotilda, v vsi Ljubljani ne bode srečnejših ljudij od naju.«

Premetena licemerka je v tem trenutku znala celó solzo radostnico posiliti na okó. To je Lovra popolnoma zaslepilo, in obhajala so ga blažena čustva, kakeršna nikdar ne prej in ne pozneje. Iz nova se je nagnil nad ljubljeno ženko, oklenil se okrog belega nje vratú ter jo zopet in zopet poljubljal kàr najgorečneje.

Ko je popóldne teta Brigita prišla pogledat in kratkočasit bolno bratranko, vse nje novice skupaj niso bile niti senca proti óni, katero ji je razodela Klotilda.

»V Frančiškove vare je rekel doktor! In Lovro je privolil!« vzklikne Brigita, smeje se in čudi, pa maje z glavo, kakor bi ne mogla verjeti poročilu, ki jo je zadelo kakor strela iz vedrega nebá.

»In prav v Frančiškove vare pojdem,« pritrdi Klotilda radostno, »in vi, teta, pojdete z menoj.«

»Ne vém, kakó bode.«

»Kdo drug nego vi mi more biti za váruha na takó dolgem poti? Mlada in bolehna menda ne bodem sáma potovala v svet; ne mogla bi se ogibati in upirati tolikim in tolikim nevarnostim na poti.«

»To je vse res,« reče teta in umolkne ter se zamisli, ali srce ji kàr utriplje od veselja, da pojde zopet v svet. Za nekoliko trenutkov izpregovorí: »Ne smem pozabiti, da si Lisjakova hči, in prav zató ti ne odrekam ljubavi, katere me prosiš.«

Sedaj sta Klotilda in Brigita takoj zopet imeli navadne ženske skrbí zaradi novih oblek. Še tisti večer je morala priti Kódrava Marjeta na pomenek; zakaj ona je najbolje vedela takšne stvarí. Saj je delala tej in óni gospé, ko so šle v Doberno; baronici Schildenheimovi pa je pred nekoliko dnevi skrojila in sešila vse oprave za Baden pri Dunaji. V tem se je Lovro v svoji pisárni kàr križal, ko je pregledoval računske knjige, toda ni si upal niti misliti, koliko bode stalo potovanje za dve ženski in bivanje v takó slovečih toplicah, kamor zahajajo najimenitnejša gospôda iz vsega cesarstva in tudi iz drugih držav.

»Bodisi,« mislil si je, »ako se mi res izpolni davna želja, marsikaj bode drugače. Delal bodem še rajši, vedoč, za koga se trudim; Klotilda bode bolj navezana na dom, minile jo bodo razne muhe razposajene mladosti, imela bode drugo vzvišeno veselje in tudi več skrbij, pa ne bode več trosila takó brezumno.«

Takó se je tolažil Mrak; ali nič se ni mogel potolažiti. V prodajalnici je bil vedno le mirno preudarjajoč trgovec in je hitro potisnil v stran čustva mehkega srca. Bile niso samó številke, ki so ga strašile; bil je še nekdo drug, ki mu je belil glavo. »Teta Brigita ni nikdar nosila sreče v hišo; toda rajši ko bi se je iznebil, bolj se drží Klotilde in sedaj pojde ž njo v svet, kjer je nihče ne bode mogel opazovati, pa jo bode brez ozira vodila in zavajala po nazorih črne duše svoje. Jedino, kar je dobrega pri tem,« sodil je Mrak, ‚to je, da bodo v Ljubljani ljudje nekoliko pozabili moje žene, pa je ne bodo imeli v zobéh in na jeziku, ako je ne bodo več videvali v druščini mladih částnikov. Ahnenfels si v tem najde drugo ženo, da se ji bode klanjal in jo obožaval, za Klotildo se potem niti menil več ne bode.«

Vse drugačne skrbí so se podile po glavi lahkomiselni ženi. Pri nji so delali priprave kakor za kakšno ženitovanje. Dve šivilji sta bili v hiši; jedna za obleke, druga za perilo, zakaj v toplicah bode potrebovala Klotilda marsikaj, česar domá lahko pogreša tudi najrazvajenejša gospá. Hlapec je privlekel izpod strehe vse zaboje, ali nobeden ji ni bil po godi. »Prestarinski so,« rekla je, »pa se mi bodo strežniki posmehovali po gostilnicah in po kolodvorih.« Šla je z dóma in si nakupila ličnih kovčegov po najnovejši šegi, da bi že le-ti pričali o imenitnosti gospôde svoje. Vse te priprave so Klotildo razvedrile, da je malone pozabila svoje bolezni. Teta Brigita, ki je imela vedno

vse zvijače v mislih, svarila jo je, naj si čuva zdravje in naj rajši prepustí nji vso skrb, zakaj stanje bi se ji utegnilo pogoršati in potem bi niti ne bila za potovanje. Pri tem je teta bratranko pomembno pogledala in se skrivaj nasmehnila. Klotilda jo je takoj razumela in slušala dobro premišljeni nje svèt, če nista bili sámi, sósebno če je bil Lovro navzočen.

Napósled je bilo vse pripravljeno za odhod. Domači hlapec je odpeljal poln voziček prtljage na železnico, opóldne pa je kočijaž Trobec od Svetega Florijana priropotal s svojim kljusetom in obstal pred Mrakovo hišo. Sedaj je hišna znosila toliko škatelj in torb na starinsko kočijo, da Klotilda in Brigita skoro nista več imeli prostora záse. Lovro je moral tedaj péš na kolodvor, da je sam vse preskrbel in nasvetoval ženi pred odhodom še to in óno za pot.

IX.

Zvečer je bilo Mraku čudno pri srci, ko so pomočniki povečerjali in je ostal sam na dômu. Pogrešal je žene in vender — tudi ne. »To pripravljanje in ta nemir zadnjih tednov; to šviganje po hiši; obrtniki so kàr drug drugemu vrata podajali; a ti računjaj ter vedno le dajàj in dajàj! To je bilo grozno, in ne vém, če nisem jaz bolj bolan nego ona. Hvala Bogú, sedaj je vsaj zopet mir v hiši!« Takó je govoril Lovro sam v sebi in ni slišal drugega nego odmev svojih korakov. Čutil je, da treba tudi njemu počitka; zató je sédel v naslanjáč in premišljal dogodke zadnjega pol leta. Spoznal je, da ni mogel ravnati drugače nego odjenjati. Ali kaj je dosegel? Ali je do dobra ubranil zakonski polom, ali ga je le zadržal za nekoliko časa? Kdo vé? — Ali denarni polom? Na to vprašanje si je lahko odgovoril jasno; uverjen je bil, da je ta polom po svoji slabosti le pospešil, če ga ne odvrne posebna sreča. Toda kaj hoče? Mehak človek je mehak, in niti najbridkejše izkušnje ga ne utrdé. »Narave svoje ne morem prenarediti; ali če se ne bodem mogel več upirati silnemu nasprotju, naj pa prepadem.« Takó je sklepal brezupno in je bil ves potrt.

Legel je v posteljo, vender zaspati ni mogel. Napósled je po sili zamižal in nekoliko zadremal. Ali sedaj so ga mučile grozne sanje, da od samega strahú skoro ni mogel dihati. Videl je grde pošasti, ki so ga preganjale; jedna mu je otela ženo, druga mu je zažigala hišo, on pa je stal kakor prikovan in se ni mogel geniti, da bi hitel na pomoč in si otél, kar je bilo njegovega. In glej, te pošasti, dasi so bile grozne, imele so v obrazih poteze, ki so ga spominjale znanih

oseb. Kàr odleglo mu je, ko se je vzbudil, in tolažil se je, da so bile to le sanje. In vender se ni mogel potolažiti do dobra. Nehoté je zopet premišljal, in zdelo se mu je, da so bila strašila v sanjah podobe resničnih in upravičenih njegovih skrbij.

Že so peli petelini, in skoro nató je zvonilo dan. Lovro skoči iz postelje, ki ga je to noč le še bolj izmučila, nikar da bi mu dala počitka. Spomnil se je, kakó gré stari Mrak vsako jutro k sveti maši; védel je, da se gotovo tudi že napravlja v cerkev, in sklenil je, da pojde takisto sam v hram božji iskat tolažila. Napoti se počasi k Svetemu Jakopu, kjer je ravno odzvonilo k prvi maši. Ko se pri kropilniku prekriža in pogleda po cerkvi, vidi v zadnji kapelici pred bronasto podobo Matere božje svojega očeta. Hotel ga ni motiti v gorečnosti in pokleknil je v zadnjo klop sredi cerkve. Tù je pobožno molil, kakor ga je učila rajna mati; ničesar posebnega ni prosil Bogá, ampak le molil je in molil ter udan v Njegovo voljo vse prepustil Njemu. Bilo mu je nekamo lože. Po maši je čakal, da je oče vstal in šel proti vratom. Pri kropilnem kamenu se snideta. Skljućeni starček se prekriža, ali ko zapazi sina, pogleda ga bistro, ne da bi kàj zinil, in gré naravnost iz cerkve. Ko se zunaj pokrije na vrhu praga, pristopi Lovro in ga pozdravi:

»Dobro jutro, oče!«

»Dobro jutro!« odzdravi mu starček in ga pogleda po stráni, »danes si pa zgodaj vstal.«

»Spati nisem mogel,« reče Lovro samó zató, da kaj reče, zakaj tega ne vé, kakó bi začel govoriti z redkobesednim očetom.

»Zakaj pa nisi mogel spati? Ali si kàj bolan?« vpraša ga oče in stopa varno po kamenitih stopnicah. Lovro stopa poleg njega in globoko vzdihne.

»Bolan sem, bolan, in prav hudó sem bolan.«

»Bode pa treba zdravnika,« zavrne oče hladno, kakor da mu ni nič do tega, in koraka počasi dalje proti Hrenovim ulicam.

»Moji bolezni ga menda ni ne zdravnika, ne zdravila; Klotilda še uniči sebe in mene.«

»Klotilda?« začudi se starec, postojí in pogleda sina, okolo usten pa mu je videti zaničljiv nasmeh.

»Prav ona,« zavrne Lovro; »brez vse mere razsiplje, in ko že ni védela, kakó bi trosila v Ljubljani, šla je s teto Brigito na Češko v toplice.«

»Zakaj si jo pa pustil? Saj si mož,« zavrne mu oče rezko.

»Mož! Jaz da sem mož!« vzklikne sin brezupno in se bridko nasmeje. »Nikdar mi ni bilo moške duše! Moja duša je duša slabe, mehke žene. Dokler sem bil sluga, bil sem srečen; delal sem in bil pošten, pa je bilo dobro; odkar sem gospodar, gré vse narobe. In za nameček še ta žena, ki človeka vsega zbega in mu jemlje vso samostalnost.«

»Kaj hočeš; usoda je usoda.«

»Oče!« vzklikne sin, »ali je to tolažba, katere sem iskal pri vas, moži izkušenem in pobožnem? Usoda in zopet usoda! Takó nas ne učí vera krščanska! To je brezupnost, ne pa zaupanje v Bogá.«

Starec zmaje z rámeni in stopa počasi dalje. Oba molčita. Prišedši pred hišo, stopi oče v vežo in se naravnost napoti v svoj stan, ne da bi se menil za sina. Lovro stopa molčé za njim. Ko oče odpira sobina vrata, ogleduje sin stroj na hodniku in se zamisli. Ali précej stopi za očetom v sobo in pravi:

»Oče, zakaj ste takó trdovratni? Čemú se ukvarjate s tem zastarelim tiskanjem, ko že nihče ne kupuje vaših podob? Vse zastonj, z dunajskim in švicarskim blagom se ne morete kosati. Pustite vse to; saj sem vam že tolikokrat rekel, če nečete stanovati pri meni, ostanite tukaj v svoji luknji. Verjamem, da ste rajši tukaj, kjer ste navajeni; vender mi dovolite vsaj to, da vas bodem zalagal z vsem, česar potrebujete; ali če vam to ni po godi, pustite, da vam vsak mesec dajem v gotovini, vi pa gospodarite, kakor vas je volja.«

»Kaj bodeš dajal, ko sam ničesar nimaš,« zavrne ga starec.

»Oče, nikar ne govorite takó; saj samí ne verjamete svojim besedam.«

»Zakaj bi ne verjel? Ali ni rekla Klotilda, da je vse njeno?«

»V jezi reče človek marsikaj, kar ni res.«

»In vender je takó,« trdi oče; »vse tvoje ravnanje je po tem. In ko bi tudi bilo kàj tvojega, kakó dolgo bodeš mogel dajati, ko sam praviš, da uniči Klotilda sebe in tebe?«

»Rekel sem, rekel,« pritrdi mu sin in se ves žalosten zamisli.

»Pústi me torej; dokler bode božja volja, živel bodem tudi brez tvoje pomoči; ako pa Bog drugače ukrene, tedaj itak ne bodem potreboval ničesar.«

»Trdovratno odbijate mojo roko, pa mi vsaj ne odtegnite svoje. Svetujte mi!«

»Udaj se v božjo voljo; saj pravi Sveto pismo, da brez božje volje človeku niti las ne pade z glave.«

»Ali je to vse, kar veste?« vpraša Lovro.

»Vse,« zavrne oče kratko in se pripravlja, da bi skuhal zajutrek.

Sin seže v žep po listnico, vzame deseták in ga hoče posiliti očetu. Ves razkačen ga pahne le-tá od sebe in se zadere nánj:

»Poberi se, izkušnjavec! Béži, da se moja roka ne dotakne novcev, ki so vse prekletstvo tvoje! Kàr spravi se odtod in ne izkušaj me!«

Lovro je dobro poznal čudno trmo svojega očeta; zató ni silil dalje vánj, ampak priporočil se mu je in odšel. Nepotolažen se vrne domóv. »Usoda, usoda!« ponavlja v mislih. »Moj oče mi ostane nerazrešna uganka s temi svojimi nazori, ki se nič ne strinjajo z njega pobožnostjo. Ne, ne, obupati nečem; še bodem poskusil omečiti trdo usodo; morda mi vender ne bode zmiraj sovražna. Delal bodem, da utrpim velikih žrtev, ki jih terjata od mene usoda in žena. V tem se Klotilda nasiti, in če se izpolni zdravnikovo prerokovanje, to bode vse drugače, in na bolje pojde.«

Takó se je tolažil in se kàr najskrbneje poprijel trgovskih svojih opravil. Delo ga je zmotilo in mu olajšalo srčne bolečine. Ko se je dan nagnil, šel je nekoliko na izprehod, napósled pa je krenil na kazinski vrt, da bi posedèl v prijetnem večernem hládu. Sédel je za mizo, za katero je bilo že zbranih več znanih meščanov. Naročil si je kozarec piva.

»Dober večer, gospod Mrak,« pozdravi ga starejši gospod in vpraša: »Je li, za nekoliko časa ste vdovec?«

»Vdovec sem, vdovec,« pritrdi Mrak.

»To je dobro, bodemo vas vsaj časih videli med sábo. Kam pa je šla milostiva gospá?«

»V Frančiškove vare na Češko,« zavrne Lovro kratko.

»V Frančiškove vare?« ponoví zgovorni možiček in se čudi; »tam je lepó; v mlajših letih sem bil tamkaj, ko sem šel v Karlove vare po češko steklenino in porcelan. Kakó pa, da se je vaša gospá odločila za takšno daljo?«

»Zdravnik jo je poslal tjakaj.«

»Haha, zdravnik,« zasmeje se starec, »sevéda, v Doberno so znali pošiljati tudi stari zdravniki, mladi morajo iztekniti drug kraj. Toda nič ne dé, vam je to lahko, a gospá bode videla več svetá, in to ji zvedrí duh, da niti ne bode mislila na bolezen.«

Ko sta se takó pogovarjala Mrak in njega sosed, imeli so gospodje pri drugi mizi svoje pomenke. Prav glasno so govorili, in med drugim je vprašal gospod sebi nasproti sedečega částnika:

»Ali je res, da je odšel nadporočnik Ahnenfels na dopust?«

»Ne še,« odgovorí mu částnik, »toda vsak dan utegne iti; že včeraj je dobil pismeno dovolitev.«

»Kam pa pojde?«

»Ne vém; morda pojde za nekaj časa domóv; osem tednov je dovòlj.«

»Odkod pa je domá?« vpraša dalje zvedavi gospod.

»Ne vém natanko, ali je prav iz Heba, ali tam od nekod blizu Frančiškovih var, ne daleč od bavarske meje.«

Lovru prihaja kàr vroče, ko posluša ta pogovor; razmišljen je in večkrat ne čuje, kaj ga vpraša dobrodušni tovariš. Da bi ljudje ne zapazili njega zadrege, izpije svoj kozarec in se poslovi.

Prvi dan začasnega vdovstva torej Mraku ni bil nič kàj srečen. Zjutraj je pri očetu zastonj iskal tolažbe; sedaj pa je čul, sicer ne mnogo, ali dovòlj, da je mogel premišljati in se trapiti ves čas, dokler se mu žena ne vrne. »Kaj, če bi bilo res, kar govoré? To bi bilo grozno, tega bi ne prebil!« Takšne misli so mu vedno in vedno rojile po glavi. Prvi dan je odločil za ves čas, kar ga je moral sam prebiti. Nikdar več ni šel med ljudi, da bi ga ne izpraševali in mu ne pravili rečíj, ki bi mu razburile dušo in srce, ne da bi védel, kaj naj jim odgovorí. Od ranega jutra do poznega večera je tičal v prodajalnici in vso skrb posvetil trgovini kakor tedaj, ko je še živel rajni Lisjak. Le pri delu se je nekoliko zvedril, ker ni utegnil misliti na vse, kar je bilo in kar bi utegnilo še biti.

Takó je minilo nekoliko dnij, dokler ni iz Frančiškovih varov došlo prvo poročilo od njegove žene. Pisala mu je prav ljubeznivo in se mu hlinila najzvestejšo zakonsko družico. Po vsem listu je kàr mrgolelo sladkih in presladkih besed. Pisala mu je, kakó lepó je v Frančiškovih varih in kakó ji kopanje dobro dé; že sedaj se čuti nekoliko pokrepčano, a po tem soditi, nádeje se za gotovo, da okreva do dobra. Sevéda, drago pa je, drago; domá že se je bala velikih troškov, ali tolikih se le ni nádejala. Da je to védela, rajši bi bila ostala domá in hirala. In ta sijaj med gospémi! Kàj takšnega se ji nikdar niti sanjalo ni. Hoté ali nehoté si je morala napraviti nekoliko novih oblek, da je lahko hodila na očitne kopališke zabave; zakaj popolnoma odtegniti se jih le ni mogla in niti ni smela že zaradi ljudij ne, da bi je ne prezirali in se je ne ogibali. Tudi zdravnik bi ji posvetil menj skrbij, ako bi bila preoskromna; nápósled pa bi niti za nje zdravje ne bilo dobro, če bi se ne udeležila prav nobene veselice. Potem je iz nova poudarjala, da bi bila rajši ostala domá, ko bi bila vse to védela; ali sedaj, ko je že tam, pametno je vender, da vse poskusi, kar bi ji okrepilo teló in dušo.

Lovro se ni dal več zaslepiti. Dobro je umel, kaj je jedro vsega pisanja: »Pošlji in zopet pošlji in pošiljaj novcev!« — In poslal je, kolikor je prosila, ne več, ne menj. Ničesar ji ni očital, niti je ni svaril, naj ne razsiplje preveč. Vender tudi tolažil je ni, naj potrpí, niti ni rekel, da spoznava potrebo velikih troškov. Vse njegovo pisanje je bilo hladno, da je zazeblo celó Klotildo, ki itak ni marala zánj. Premetena, kakeršna je bila, odpisala mu je, kakó jo bolí njega list, iz katerega sklepa le jedno, namreč to, da je ne ljubi.

Ko je pa Klotilda iz daljnega dopisovanja čutila, da je Lovro spoznal nje zvijače in da ne verjame več sladkim njenim besedam, pisala je tudi ona hladno. Oglašala se je sploh samó za novce, časih pa je dodala tudi kàj predrznega, da bi ga razjezila. Proti koncu svojega bivanja v toplicah mu je celó poročila, da se je slučajno sešla z nadporočnikom Ahnenfelsom, ki je na dopustu domá v Hebu, ne daleč od tod. Pravil ji je, da hodi Lovro na kazinski vrt in da se kratkočasi ondu prav dobro. Hudomušno je dodala še to, kakó je bil Ahnenfels na zadnjem kopališkem plesu ljubezniv; da se ji je ponudil za kavalirja in jo seznanil z mnogimi mladimi částniki hebske posadke, ki so skrbeli, da ni sedela, ampak jo z odlikovanjem svojim povzdignili nad vse ostale gospé, kar jih je bilo navzočih. Pisala je tudi, da se je seznanila in sprijaznila z nekimi prav odličnimi gospémi, ki so kàr srečne, kadar se jim pridruži, nikar da bi jo gledale po stráni in si šepetale, kakor neke Ljubljančanke, ki se štejejo med prvo gospôdo. Sklenila pa je zlobno pisanje z besedami: »Sedaj šele vém, kakšen je pravi gospôdski svet in kakó se gospôdski živí.«

Na takšna poročila ni Mrak ženi svoji odgovarjal ničesar; pošiljal je novcev, toda dopisoval je le prav na kratko nekoliko hladnih besed brez pomena, iz katerih pa je Klotilda takoj ugenila, da Lovro ž njo ni zadovoljen. Čudila se je le temu, da ji z nobeno besedo ne očita nje potrate. »Ali saj je še bolje takó,« mislila si je, »vsaj mi ne bode več treba hliniti ljubezni, katere nisem nikdar čutila zánj. Če je on hladen proti meni, bodem pa jaz še hladnejša.«

(Dalje prihodnjič.)

Nebeški in pozemeljski ogenj.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Konec.)

Akotudi so omenjeni zakladi premoga najimenitnejši, kar jih poznamo, in dasi leží tudi drugje pod zemljo ogromno premoga, vender utegnejo vse znane premogove zaloge zadoščati potrebni kurjavi največ še kakih tritisoč let. Čujejo se pa tudi glasovi, da bode premoga še mnogo prej konec in da ne bode zadoščal nì za tretjino ónih preračunjanih let.

Kje pa tudi dandanes že ne kurijo s premogom! Na kmétih so sicer še dobra drvà, ali koliko ga požgó po mestih, kjer terja obrt leto na leto, noč in dan premogovega ognja!

Kakor krt rije človek po vseh ónih krajih, kjer je kàj premoga. Napósled ostanejo gola zemeljska rebra brez vsakeršne goreče tvarine; nì premoga, nì petroleja, nì lesá ne bode, da bi kàj zaleglo praznemu žrelu obrta. Kje bode v tisti dôbi dobival človek razven nedoraslega lesá gorečih stvarí? Časi bodo, ko si bode človek umetno pripravljal kurjavo, in ko bi národje niti ne védeli, kaj je bil premog, da ne bodo njih stare knjige govorile o našem premogu.

Kaj pa takrat, ko ne bode premoga? S čim kuriti? Kemija pozná več potov, po katerih se dela pri kemiških izpremembah gorkota in ogenj. Kàj takega smo navêdli prej, ko smo ogledovali ognjeni prikaz kalija na vodi. Povedati pa je treba, da kemija ne dobiva tvarin kàr takó pripravljenih v prirodi, kakor bi morale biti, da bi se zaradi njih združevanja naravnost delala gorkota in ogenj. Ognja je treba kemiji že prej, da ž njim pripravlja in izpreminja telesa in rudnine, predno jih privêde do tistega stanja, v katerem ti zopet pomagajo do ognja. Takšnih, kakor so rudnine v podnožji ognjeníkov, kjer se topé in goré, rekli bi, samé po sebi, takšnih kemija ne dobiva v roke. To ne gré, da bi surove tvarine, kakor jih izkoplješ iz tal, naložil na ognjišče, pa bi kàr po sebi zagorele in se raztopile. Sicer narejaš vodík, kateri je gorel pri vzgledu o kaliji, tudi brez ognja, ako deneš na cink nekoliko vode in ga zaliješ z žvepleno kislino. Motil bi se pa, mislèč, da se ti razvije vodík brez ognja, zakaj brez žveplene kisline ga ne moreš narediti; to je pa treba pridelovati v tvornicah in sicer zopet z ognjem.

Utegnil bi nas zavrniti kdo: »Saj ne kurimo, kadar žgemo apno, in vender pride taka vročina na dan, da je joj in da je ni nevarnejše, ker človeku kàr ude užgè, ako pade po nesreči v apnenico«. Pomisliti pa je treba, da apna ne moreš kàr kopati iz hriba in ga voziti v apnenico, ampak v hribih lomijo trdi apneni kamen, kateregа je treba v hudem ognji dolgo časa žgati, predno se izpremení v neugašeno apno.

Dovòlj bodi vzgledov. Pomoč, katere iščemo, mora biti takšna, da daje gorkoto in ogenj, ne da bi si jo delali šele z ognjem, zakaj mislimo si, da premoga sploh že nimamo.

Gôri navedena vzgleda: brus in samokres, dajeta ogenj iz dela ali iz gibalne močí in kažeta na pravi pot. Slišali smo pa tudi, da izvirata elektriški ogenj in elektriška luč iz vrtenja elektromagnetiškega stroja in da se ne pridelujeta samó s kurjavo, nego sploh z vsakatero gibalno močjó, najsi prihaja gibanje od roke, vetra ali tekoče vode ali stisnjenega zraka, ko se razteza in raztezujé vrtí elektromagnetiški stroj.

Kakor smo že pojasnili, izpreminja se na elektromagnetiškem stroji delo naših rók, torej tudi delo vsakeršne druge močí, ki goni stroj, v elektriški tok. Le-tá pa prevaja to delo po svojih vezéh, najsi bodo dolge, kolikor hočejo, do ónih daljnih krajev, kamor držita sklenjeni žici. Toda kakor smo že takisto omenili, prvotno delo se ne prevaja samó na daljne kraje, ampak elektriški tok nam izpremení, kakor zahtevamo, na vsakem mestu prvotno delo teh vezíj v elektriški ogenj in elektriško luč.

Obrtnost ima že dandanes za pridelovanje elektriškega toka iz prvotnih gibalnih močíj jako umetno zvršene elektromagnetiške stroje, takó zvane dinamiške stroje. Recimo jim kàr dinami. Vzrok, da v obrtu elektriških tokov ne napravljajo z galvanskimi baterijami nego z dinami, to je ta, da so baterije predrage.

Najpripravneje je goniti dinаme s parnimi stroji. Takšno napravo imajo mesta, katera ne rabijo svetilnega plina, nego razsvetljujejo ulice in hiše z elektriško lučjo. V našem primeru pa parni stroji niso za rabo, ker nimamo kurjave in je torej treba vrteti in goniti dinаme z vodnimi ali málinskimi kolesi, takó da oddaja tekoča voda svojo silo tem strojem. Dinami izpreminjajo delavne sile prvič v elektriške toke, drugič pa pošiljajo po svojih vezéh elektriške toke, kamor terja obrt, bodisi ondu treba ali delavne sile z elektromagneti ali elektriške luči in elektriškega ognja.

Najimenitnejša je dosihdob óna osnova za prevajanje delavnih močíj, katera se je razkazovala zadnjo jesen na elektrotehniški razstavi v Frankfurtu ob reki Menu.

Daleč od Frankfurta ob slapu pri Lauffnu so napravili vodna ali nekakšna málinska kolesa, katera gonijo diname, ti pa izpreminjajo gibalno vodno silo v jako močne in napete elektriške toke. Ti toki se prevajajo po bakrenih vezéh od Lauffna do Frankfurta 175 *km* ali 23 milj daleč. Na razstavi v Frankfurtu so kazali ti elektriški toki svojo silo, vzeto iz slapa, s tem, da so dajali elektriško razsvetljavo in da so gonili mnogotere elektromagnetiške stroje, s katerimi so zopet opravljali vsakovrstna dela. Z jednim teh strojev so celó dvigali vodo v visoko stojèč ribnik, takó da se je iz napolnjenega ribnika vlivala voda čez obronke v dolino kakor pri málinskem jezu. To je bil majhen slap, zanimljiv zlasti zató, ker se je v njega podobi kazal izvirni slap pri Lauffnu, od koder so izhajale sile, katere je elektrika z ónega daljnega kraja prevêdla v Frankfurt.

Poslušajmo, kaj je govoril o tem prevajanji delavnih in gibalnih močíj strokovnjak Helmholtz, ko se je završila razstava. Dejal je: »Leta 1840. do 1850. sem sam poskušal napravljati stroje, katere bi gonila elektrika. Ali kakó slabo gibanje je bilo to proti sedanjemu gibanju z dinami, ki dajó s svojimi elektromagneti, katere gonijo parni stroji ali vodna kolesa, močne elektriške toke, ne da bi bilo treba galvanskih elementov ali baterij in kemiških tvarin. Prevajaje gibalne in delavne sile iz Lauffna v Frankfurt, dokazala je ta izkušnja mogočen uspeh. Samotne in daljne vodne sile se utegnejo v prihodnjih dôbah prevajati v daljne kraje in ondu uporabljati za izvrševanje vsakovrstnih obrtnih del.«

Pri tem prevajanji po elektriških vezéh se je sedaj še težko ogibati nevarnosti, izvirajoči iz prevelike močí elektrike. Golih vezíj se ni varno doteknîti, tudi se ne smejo gole žice dotikati lesá ali drugih vnetnih stvaríj. Poročalo se je, da se je koncem razstave v Lauffnu ponesrečil prvi urejevalec Oerlikove tvornice, ker se je ponevedoma doteknil golih vezíj. Tok silno napete elektrike ga je menda prešinil in umoril takó, kakor ubije strela človeka.

Druga nesreča bi se bila malone pripetila začetkom razstave v Frankfurtu, ker so se gole vezí, napolnjene z močnim elektriškim tokom, dotikale lesenega odra. Vroče so bile takó, da so se deske kàr vnele od njih. K sreči se je pripetilo to podnevi; tedaj so hitro pogasili ogenj, sicer bi bil nastal grozen požar.

Kar pa dela v teh vzgledih nevarnost in nesrečo, to je v našem primeru prav to, česar najbolj želimo, ker iščemo ognja in gorkote ne iz kurjave, nego iz gibalnih sil. Kakó se je izogibati nevarnosti, to človeka že sčasoma nauči izkušnja, saj sta potreba in sila najboljši učiteljici. —

Mislimo si, da smo kakih tisoč let spali v podzemeljski jami, kjer bi ohranila zemlja truplo takó, kakor je živelo, ne da bi se posušilo kakor egiptovske mumije. Mimo mojega počivališča so navrli potomci naši elektriške vezí. Elektriški tok sicer ni mogel uhajati po okolici, ker je bil izoliran, sčasoma se je pa vender njega ovoj nekoliko raztrgal in ogólil, takó da je uhajalo nekaj elektriškega toka iz vezíj po tleh. Ta uhajajoči tok se je zadeval óbme in me vedno po malem pretresal, kakor poznate vsi tisto bodeče stresanje na elektriškem kolóvratu. Oživljal me je in budil, toda po božji milosti se nisem vzbudil, predno se ni izpremenilo na svetu do malega vse, kar se tiče denašnje kurjave. Prebujenemu se mi kàr vrtí v glavi, nekaj zató, ker se ne vém kam dejati v tej tuji okolici, nekaj menda od praznega želodca, iz katerega mi prihaja taka slabost, da se mi kàr nogé šibé. »Dobro, da nisem sam,« mislim si, ko vidim nekaj sorodnikov, takisto vzbujenih. Potožim jim, kakó me slabí. »Lačen si,« odgovoré mi, »saj smo tudi mi vsi sestradani — sam Bog vé, kaj se nam je pripetilo v spanji in kaj nas je preneslo v neznane kraje! Poglejmo, ali je kàj jedí pri hiši.«

V kleti najdemo nekaj mesá, v veži pa vidimo, kakó teče neprestano voda iz ceví v koritce. Ne da bi ga napolnila, odteka se po nevidnem poti. Navajeni denašnje kurjave, skuhali bi si kàj jedí; iščemo in iščemo. Ognjišče stojí v veži ob steni, drv pa ni videti nikjer. Na lepó osnaženem ognjišči stojí tudi nekaj loncev; poleg njih visí na steni zvitek žice. Od elektriških vezíj, katere začuden ugledam na steni, pa visita dva konca žice z nekakšnima ročicama na krajéh. Ko si vse to ogledujemo, pristopi tuja žena in nas prijazno pozdravi v nekoliko izpremenjeni, toda lahko umevni slovenščini. Žena je gospodinja te hiše, in ker govorí naš jezik, seznanimo se ž njo kàj hitro. Postrežna in nekaj menda tudi radovedna, ker vidi tujega Slovenca, približa se, rekši: »Jaz delam takó-le.« Nató seže po žičnem zvitku, razvije ga nekoliko in ga ovije okrog lonca zapóred od vrha do tal, odstopajoča konca pa zveže z omenjenima ročicama na steni. Potem vzame pripravljen gladek žebelj in ga vtakne v luknjico na steni, kjer se žebelj zajedno zadeva ob dve bakreni pločici. Zdajci se posveti žična vez okolo lonca. »Sedaj pa kàr vode v lonec! Hitro zavrè, pa si skuhaš, kar hočeš.«

Pri obedu nam pripoveduje zgovorna gospodinja, da iz večine nimajo druge kurjave razven električkega toka; premoga niti ne poznajo. Kar se tiče nje, imela ni še nikoli druge kurjave na ognjišči nego takšno, kakeršno nam je pokazala. Z drví kuriti bi bilo predrago; »tudi vse ponečedijo, pri elektriškem ognji pa ostane vse snažno.«

Na vprašanje, kje ima elektrotehniška družba svoje stroje za elektriški tok, odgovorí žena: »Take družbe pri nas ni. Naša elektrika je srenjska. Gôri pod vélikim jezom ima srenja svoje turbine, katere gonijo dinamo, in iz dinamov teče elektrika po vezéh ter nam daje za majhno odškodnino vse leto gorkoto in ogenj.«

Marí.

Vesela igra v jednem dejanji. Spisal † dr. Fr. Skofič.

Osebe:

Baron Čižem.
Baronica Čižem, njega hči.
Podjetnik Stena.
Gospá Stena, njegova mati.
Gospodičina Marí, prodajalka v štacuni.
Trije zidarji.
Pismonosec.

Prvi prizor.

Jutro. Spredi velika drevesa, pod njimi šetališče, zadi stavišče, nov, nedodelan zid. Dva zidarja.

Prvi zidar: Ti, prijatelj, drevi bode vêlik zbor — da gotovo prideš!

Drugi zidar: Drevi? Kaj še, takrat grem k svoji Marí.

Prvi zidar: Pústi jo, nič ni prida. Púnica viha nos in je venderle samó moje in tvoje vrste. Mrzí nas in se nasmehuje tistim meščančkom, ki postopajo in zapravljajo sad naših žuljev. Vara te. Z nami moraš — mi smo zvesti — proletarci skupaj!

Drugi zidar: Kdo skupaj? Te besede ne umejem. Kaj pa bode v vašem zboru?

Prvi zidar (smešno-važno): Tam bodemo vsi: zidarji, tesarji, čevljarji, kolarji; sto, tristo nas bode — takih, véš, ki moramo delati, če hočemo jesti, trdo delati, slabo jesti. Pa bodemo govorili, to se pravi: midva bodeva poslušala, drugi bodo rekli, da je zaslužek pre-

majhen, da je dan predolg, in vsi potrdimo, da je denarja premalo, a dela preveč.

Drugi zidar: To itak vémo, tega ni treba praviti.

Prvi zidar: In če ne danes, pa jutri, pa bode plače več in dela menj. No, he?

Drugi zidar: Ali bode naš podjetnik, ki nam malo plača za dolgo delo, tudi na zboru?

Prvi zidar: Ne, ta pa ne. Eh, prav take prisilimo, če bodemo vsi skupaj, da nam plačajo večjo mezdo. Če ne bodo hoteli, pa ustavimo delo. A véš ti, prijatelj, potlej te bode tvoja Marí rajši imela, ko bodeš veliko služil in malo delal.

Drugi zidar: Saj me ima sedaj tudi rada.

Prvi zidar: Pa tebe, da bi imela rada, ki imaš raztrgane hlače, apno na suknji, zmršeno brado in lasé skozi klobuk? To je naš podjetnik že drug dečko! Vsak čas ima nove hlače, nov klobuk in lepó namazane brke. In sit je, ti si pa lačen. In denar ima, ti pa prazno mošnjo. In Marí ga ima rada. On, kadar jo vidi, klobuk dôli, ona pa kima, kima in vsa je rdeča. — Pridi rajši na zbor. (Odide.)

Drugi zidar: Žàl, da je res, kar pravi. Marí skoro ni več moja. Počasi se mi odmika, toda zmiraj dalje, zmiraj dalje. Zaman se slepim in tolažim, da me ne vara. Tovariši so že zaznali, da ji je on pri srci, in tudi mêni se vidi takó.

Drugi prizor.

Drugi zidar. Marí pride naglo.

Marí: Dobro jutro! Pa sam v sebi govoriš? Béži no! Na vse jutro, in si takó čmeren! Vse se sveti, vse pôje — ti se pa grdó držiš. Vesel bodi, ko greš na delo — drevi bodi hud, ko se utrudiš. Mêni se mudí v prodajalnico.

Drugi zidar: Čakaj no, saj ne gorí voda! Kadar govorim s teboj, précej sem bolj vesel in pozabil bi skoro, da me hočeš pustiti.

Marí: Jaz tebe? Saj sem pri tebi.

Drugi zidar: Varaš me. Zapazili so tudi tovariši, da se ž njim meniš, da za njim gledaš — za podjetnikom.

Marí: Ž njim se menim? Za njim gledam? Kaj se to pravi? To se nič ne pravi. Jaz gledam po svetu in vidim vse ljudi ter se menim z vsemi, kateri se menijo z menoj. Tebe sevéda vidim najprej, ker si moj ženin; poleg tebe pa tudi druge ljudi. Kàj ni prav? Treba je svet poznati. Sam si mi takó rekel, ko si me privêdel siroto v to mestó.

Drugi zidar: Dà, ali ti gledaš za njim vse drugače, nego gledaš druge ljudi; on hodi za teboj.

Marí: Saj je tudi vredno pogledovati za njim! Mož, ki takó rabi svoje bogastvo kakor on, vreden je vsega pozora, vse častí. Glej véliko hišo, ki se gradí — otroci ubogih delavcev dobé tukaj dom, katerega nimajo pri roditeljih, hrano in nauk, da ne bodo poznali otroške bede, kakor sva jo poznala midva — ti in jaz.

Drugi zidar: Taka dela so dolžnost bogatinom. Za tabo pa mu ni treba postopati.

Marí: Ti si že zjutraj ljubosumen, kaj šele bode! Da se vidiva opóldne — jaz moram na delo. (Z roko ga pozdravi. Odide.)

Drugi zidar: Nemara me ima pa venderle še rada! (Odide na drugo stran. Prizorišče za trenutek prazno.)

Tretji prizor.

Baron in njega hči, mimo šetaje.

Baron: (skozi nos): Véš, ljuba hčerka, to bi bila partija záte!

Baronica: Mož ni plemenitega stanú. Učili so me, da ne jemlji plebejca — sevéda s pristavkom, dokler je še kàj nádeje, da dobodeš plemiča. Ali jaz še nisem izgubila te nádeje.

Baron: Oh, kaj plebejec! Danes je denar prav toliko vreden kakor plemski patent, ali pa še več, in mož ima denar.

Baronica: Jaz pa plemski patent in denarja nič, kàj ne? Dà, dà, predragi moj papá je denar zabil, ne samó svojega, nego tudi denar moje matere, in sedaj bi rad prodal plemski patent. Toda zgolj za pergamen žid ne dá ničesar, in moj častiti papá, gospod baron, domislil si je, da ima hčer baronico — brez denarja ter ji išče kupca, to se pravi: bogatega ženina, najsi je žid!

Četrti prizor.

Prejšnja. Pismonosec dá mimogredé baronu pismo. Baron pismo kratko ogleda in ga vtakne v žep.

Baronica: Oh, mladi moj papá ima še vedno ljubovne razmerice!

Baron: Sevéda, človek se mora zabavati.

Baronica: Vém, tudi tebi je tista delavka zmêdla pamet, ako je sploh še kàj imaš.

Baron: Pústi to; vrniva se k prejšnji stvári. — Dobiti si upate plemiča, baronica? Ne vérujem, da ga dobite. Bogatin vas ne mara, ker nimate ničesar, razven deset neslavnih dedov, kakor sem jaz, in to-le nič kàj lepó lice, katero ste podedovali po materi. Vaš papá

vam to že smé povedati, saj je celó zapravil denar vaše matere, kar je bilo res prav ničvredno delo. Ubožen plemič vas tudi ne bode hotel, ker lahko dobí bogato in lépo plebejko. Deset vzgledov vam je znanih, da so se plebejke takó izpremenile v plemenite gospé, ki so sedaj na mestih, kjer bi bili lahko vi, da ste bogati ali vsaj lepí. Nič ne pomaga, če jih prezirate, baronice so, pa je, in denar imajo, vi pa ničesar.

Baronica: Oh, do tega vam ni nič, plemeniti baron, da bi imela jaz denar. Jaz sem vam le pomoček, da ga bodete imeli vi, če se bogato omožim. Ali Bog zná! Kaj pa, če bode plebejski moj soprog pameten dovòlj, da baronskemu tastu zaprè pot do mošnje? Potem bode vrli moj papá venderle na suhem.

Baron: Pozabljaš, da imam veliko posestvo, katero se dá dobro prodati. Če bode pameten, narediva kúp, obema koristen.

Baronica: Mêni se zdí, da ga ne bodeta, ker mož, o katerem govorite, mêne niti neče; to vém dobro. Druge muhe mu rojé po glavi. Ali dàj, papá, da ti nekaj svetujem. Njega mati bi se rada omožila — véš kaj, vzemi jo, papá. Tebi, ki si takšen demokrat, ni do plemstva, denar pa tudi ima. Takó bi ti bilo pomagano.

Baron: Ti si porédnica! Ali gospá Stena je še dobro ohranjena. Če on tebe neče, to je tista moja spekulacija sevéda pri kraji. Ali to vém, da bi me ona hotela, no, o tem se dá govoriti. Potem pa ostaneš ti na cedilu, he!

Baronica: O, jaz grem v samostan! (Odide. Proti koncu tega prizora so prišli k zidu v ozadji zidarji, ki imajo tam delo).

Peti prizor.

Baron sam.

Baron: Pojdi, kamor hočeš. (Potegne prejšnje pismo iz žepa). Od nje je! (Bere pismo, záse). Oh — sestanek, sestanek! Hm, in že takó zgodaj? Dan se pričenja krasno! Ta uspeh! Sijajno, piramidalno! Ha, kakó še plemstvo imponira! Pojdimo — rajši prezgodaj, nego prepozno. Baron je zmagal, baron. O, baronstvo, slava tebi! (Odide.)

Šesti prizor.

Dva zidarja prideta iz ozadja.

Prvi zidar: To je tisti zapravljivi baron, ki je sedaj nimanič. Pojdi semkaj, ti, ki malto delaš! Kaj praviš, če baron nima cvenka v žepu, kdo je več, ti ali baron?

Tretji zidar: Baron je več, ker jaz tudi nimam cvenka v žepu (obrne hlačni žep).

Prvi zidar: Oh, tepec! Ti si več, ker delaš, on pa postopa.

Tretji zidar: Zató pa — on je več. On lahko postopa brez dela, midva, ti in jaz, pa sedaj-le postopava, dasi bi morala delati.

Prvi zidar: Iz tebe ne bode nikoli dober socijalist. (Tretji zidar zamahne z roko in odide k zidu). Kdaj bode še póldne! Pa bode le zopet samó polenta in solata, solata in polenta! Oh, polenta, slava tebi! (Odíde k zidu).

Sedmi prizor.

Podjetnik **Stena** in gospá **Stena** prideta **šetaje; pozneje zidarji**

Gospá Stena: Saj si menda res zaljubljen v to deklíno.

Podjetnik: Res, mamica, čez ušesa. In prosim vas blagoslova.

Gospá: Hahaha, blagoslova! Kaj se mi rogaš? Blagoslavljajo se druge zveze, ne take.

Podjetnik: Mati! Resno mislim, vzeti jo hočem.

Gospá: Ti vzeti? Pojdi no, koliko si jih že vzel, pa še to vzemi, a brez blagoslova!

Podjetnik: Ne, mati. Takó ne prideva dalje. Res nisem nič prida človek; razuzdano sem živel doslej, marsikaj grehov imam na vésti. Ali sedaj je drugače, to je resno čustvo, ki se mi je vzbudilo sedaj. Oženiti se hočem, redno in mirno bodem živel.

Gospá: Z delavko!

Podjetnik: Bodisi, saj smo vsi ljudje jednaki. Tudi jaz sem delavec, saj delam z glavo in z rokami pri svojih podjetjih. Baš to mi je po volji, ker je preprosta delavka, toda vzor vsega ženstva!

Gospá: Tepec zaljubljeni! Beračica je!

Podjetnik: Kaj še! Nikdar koga še ni česa prosila. Ali kaj zató, če nima imetja; jaz imam dosti obema! Ko bode moja žena, ne bode več delavka, ampak le bogatega podjetnika soproga, ki bode delala domá záse in záme, in morda tudi za vas, če bodete hoteli.

Gospá: Ne, hvala lepa, jaz bodem že naročala drugje. — Smešen si pa le, sinko, tembolj, ker nisi več v prvi mladosti. Pojdi in pridi za štirinajst dnij, izvestno bodeš potem že mislil drugače.

Podjetnik: Mamica, ne zvršil bi rad svoje namere brez vaše privolitve. Ali če ne privolite, zvršim jo tudi brez vas.

(Med nastopnim pogovorom pridejo iz ozadja trije zidarji, prinesó vsak svoj kos polente, tretji zidar naredí v leseni golidi solato, vsi počenejo okrog golide, jedó iz jedne roke polento, z drugo roko solato iz golide.)

Gospá: Sine moj, tebi je še treba skrbnika! Hiše zidaš za tiste takó zvane dobrodelne namene in denar zapravljaš. Tebi je treba očeta ali pa óčima. No, dobiti ga utegneš prej nego soprogo.

Podjetnik: A — a — a! Svéti se mi! Samí bi se radi omožili. Le se, mati! Jaz vam pa dovolim, prav rad, od srca rad vam dovolim. Lahko se omožite, zali ste še in ne stari, denar imate tudi — berača lahko vzamete. Častitam! Kogá pa hočete osrečiti? Oh, res! Cel kres se mi je posvetil v glavi! Baronica hočete biti — le bodite, draga mi majka — jaz pa vzamem delavko, to bode slavno svaštvo!

Prvi zidar (ki je poslušal, vstane, v jedni roki solato, v drugi polento, zasmehujé): Jaz pa naredim ženitveno kosilo. (Gospá ga zaničljivo pogleda, zamahne z roko in jezna odide; podjetnik smejé se za njo). Ima še nekoliko humorja, ta buržoá. (Drugemu zidarju): He, ti prijatelj, ki ne véš, kaj je proletarec, ali véš, kaj je buržoá? Le poglej ga, ta-le je, ki ti iznevéri ljubico tvojo!

Drugi zidar: Saj je ne bode!

Prvi zidar: No, videl bodeš. Brezpametna bi tudi bila, da bi vzela tebe in s teboj iz golide solato jedla, ko se ji ponuja bogastvo. (Drugi zidar odmiguje z rokami in z glavo, da ne). Kaj ne véš? — Vzel jo bode za ženo zakonito. No, čakaj, skoro zvéš, saj tam-le gré, le vprašaj jo! Jaz pa odidem, jaz je nimam nič rad. (Hoče oditi.)

Osmi prizor.

Prejšnji, (tretji zidar gré z golido v ozadje k zidu), Marí pride hitro od nasprotne strani, kamor sta odšla podjetnik in gospá.

Marí: Oh, ti, ne odhajaj, ravno tebe je tukaj treba.

Prvi zidar: Čemú neki, le sáma opravi, kar imaš.

Marí: Ne, ti moraš opraviti, imam delo záte. Oh, že vém, da me sovražiš, ne vém pa zakaj. No, nič ne dé, to je tvoja stvar. To delo, katero ti naročim, pa venderle narediš, in še rad, kakor te poznam.

Prvi zidar: Kaj je?

Drugi zidar: Povej!

Marí: Tistega barona, ki vedno postopa po mestu in ženske nadleguje, poznata, kaj ne, saj večkrat prihaja tukaj mimo. Vsake péstunje, vsake dékle, katero sreča, mora se dotekniti, in če je le mogoče, v lice jo vščipne. Vsaki gospodičini se nasmehne in če le more, nekoliko postopi za njo. Nas štacunskih deklet pa že celó ne pustí z mirom. Po desetkrat na dan gré mimo prodajalnice, ali pride celó vánjo in raztresa svoje neslanosti. Mêne je večkrat počakal pred

prodajalnico in me spremljal. Od kraja me je mikalo. Da bi ga dražila in zasmehovala, dovolila sem mu, da me je spremljal domóv.

Prvi zidar (drugemu): Ahá, le poslušaj, bratec!

Marí: Saj vé. Nič ni bilo napačnega. Šalila sem se ž njim. Toda sedaj mi je že predolgočasno. Ne dá se odpoditi.

Prvi zidar: Ti koketa, kar si sáma spletla, tudi sáma razderi.

Marí: Ti moraš pomagati.

Prvi zidar: Saj nisem tvoj policaj.

Marí: No, da vama povém dalje. Spotoma mi razklada vse mogoče in nemogoče marne, in napósled mi vselej razkrije ljubezen svojo. To traja že več tednov, toda jaz sem se tega naveličala. Iznebila bi se ga rada, sitneža. Ali če sem še takó huda in odljudna, nič mi ne pomaga. Smeje se mi in pravi, da se ga sčasoma že privadim. Začel mi je ponujati tudi darilca. Evo, ta prstan je njegov; po sili mi ga je nateknil.

Prvi zidar: Ahá, po sili!

Marí: Zató sem sklenila, da se mu osvetim. Ker me je večkrat silil, da bi ga vender kdàj do dobra poslušala, kjer bi naju nihče ne videl, pisala sem mu listek, da utegnem danes ob tej uri priti tjà proti vrtovom. (Prvemu zidarju): Na ta sestanek pa pojdeš ti namesto mêne.

Prvi zidar: Ahá, dobro! O, komedija! Za nos ga zvêdemo, barona! To pa že storim, to.

Marí (tiho govorí zidarju, potlej glasno): Potem pa ga primi trdo za podpázduho in ga pritiraj semkaj. Ali hudega mu ne stóri, da te ne zapró.

Prvi zidar: Bodisi. A ne zató, da tebi pomagam, ampak zató, ker je buržoá — dôli ž njim!

Marí: No, sedaj si prave volje. Z menoj pojdi.

Prvi zidar: Grem.

Marí (drugemu zidarju): Pozneje zopet pridem. (Odide. Prvi zidar za njo.)

Deveti prizor.

Drugi in tretji zidar; poslednji od kraja še zadi pri zidu.

Drugi zidar: Da bi le védel, zakaj sem bil takó brezpameten, da sem jo privêdel semkaj v mesto, ko ni bilo treba! Vsa se je izpremenila, in vse ji je prej v mislih nego jaz. (Gré k zidu delat.)

Tretji zidar (pride bolj proti spredju): 60 soldov in kos sira na dan — 35 soldov polirju za polento — kruh in solato pa še sam kupi. Domá pa čakajo žena in otroci, da kàj prihranim in prinesem

za zimo domóv. In ti, tovariš, ženiš se, da bodeš potlej tak siromak, kakeršen sem jaz. Vesel bodi, če jo vzame kdo drug, to tvojo nezvesto.

Drugi zidar (pride k spredju): Jaz pa nisem vesel, če se to zgodí. Pojdi ti in raztresaj svoje nauke drugje. Jaz služim več nego ti, ki nisi za drugo, nego da malto delaš! Pa pústi mêne z mirom. (Gré k zidu.)

Tretji zidar: Le bodi hud, le! Saj tebe ta púnica tudi pustí z mirom, pa še kmalu! In smijali se ti bodemo na vsa usta: hohoho!

Drugi zidar (pride k spredju): Smej se, da bodeš sit, saj si sicer vedno lačen!

Tretji zidar: Ti bodeš tudi lačen, le čakaj, ko dobiš otroke, malto bi jedel, takó bodeš lačen!

Drugi zidar: Ti jo pa menda že sedaj jéš.

Tretji zidar: Ne še, ali če bodemo dolgo tukaj delali, ne utegne nam ostati nič drugega. Delavskim otrokom zidamo palačo, delavci pa umiramo od bede. Bog nas váruj! — No, sedaj gré pa zopet tvoja Marí. (Odide k zidu).

Deseti prizor.

Marí pride hitro; drugi zidar.

Drugi zidar: Kaj je tega treba!

Marí: Sevé, ko bi bil vsak takó pameten, kakor si ti, nobene brezumnosti bi ne bilo na svetu. Véš ti, novi Salomon, tudi brezumnosti morajo biti. No, bodi, kar sem naredila z baronom, bilo je res brezpametno, ali sedaj-le naredim nekaj pametnega — s teboj.

Drugi zidar: Radoveden sem.

Marí: Ne vém, kakó bi začela.

Drugi zidar: No, to mora biti res pametno, ker ne véš, kakó bi začela.

Marí: I, tebe vender nič ne bode razveselilo.

Drugi zidar: Saj sem temu že vajen. Kar sedaj delaš, pač ni mêni v veselje. Vsa druga si, odkar si prišla iz domačega trga v mesto. Škoda, da sem te presadil semkaj. Bolje bi bilo záte in záme, da sem te pustil v domačem kraji, kjer bi bila ostala ponižna šivilja in čakala, kdaj si pribranim toliko, da bi se vzela.

Marí: Ne, prijatelj! Prav to je dobro, da si me semkaj presadil. Prav zató te imam še rajši. To mesto je kakor nalašč záme. Te visoke hiše, te žive ulice, to ljudstvo in v toliki množini, ta mestni šum in vrišč, te krasne prodajalnice — to vse me res veselí. Prav dobro mi je tukaj.

Drugi zidar: Sevéda, znanje imaš z baroni, in podjetniki se pulijo záte. Mêni pa kmalu nič ne ostane. Danes nimaš nobene srčne besede záme.

Marí: Ne, ljubček moj, danes ti povém nekaj, da te bode srce bolelo. Le pripravi se, ali prihraniti ti tega ne morem.

Drugi zidar: Pripravljen sem.

Marí: Jaz se — omožim.

Drugi zidar: Davi si še rekla, da sem jaz tvoj ženin, toda z menoj se pač sedaj menda več ne misliš omožiti?

Marí: Ne, sedaj pa ne več. Zgodilo se je nekaj danes, da sem si premislila. Véš ti, ta vaš podjetnik mi je pisal pismo in me vprašal, ali hočem biti njega žena, in jaz porečem: »Dà«.

Drugi zidar: Mêni si na prav táko vprašanje tudi rekla: »Dà«. Kolikim pa še misliš obetati?

Marí: Sedaj pa nikomur več.

Drugi zidar: Saj je tudi dvojbeno, če te še kdo vpraša takó.

Marí: Upam, da ne. Prosim te še, da mi vrneš tisto besedo.

Drugi zidar (grenko): Kakó li sem bil brezpameten, ko sem mislil, da mi ostaneš zvesta! Ubog rokodelec sem upal, da bodem srečen. Opiral sem svoj up náte, ker nisem hotel verjeti, da si tudi ti šiba na vodi. Ta nádeja je bila prava brezumnost. Saj ti nisem imel dati ničesar, le svoje uboštvo. Toda sedaj se ti ponuja bogastvo. To je res pametno, da vržeš uboštvo od sebe. Ob ljubezni se ne dá živeti, toda če je človek le sit, živí se tudi brez ljubezni. To je tvoja misel o življenji. Prav si rekla, to je pametno, da me odganjaš. Le glej, da ne prideš zopet k mêni, ko te tvoj ljubček pustí. Neumnica, ki mu véruješ, da te vzame!

Marí: Vérujem! Njemu že! On je boljši od drugih svoje vrste. Vse drugače govorí z menoj nego drugi taki. Tisto si pa ugenil, da sem se naveličala uboštva. Tudi jaz bi imela rada kàj več od življenja nego zgolj trdo delo. Poleg tega bodem ž njim vred lahko storila kàj dobrega. S teboj pa ne kaže drugega nego delo in beda. Beda pa podí ljubezen. Skoro bi bilo tudi tvoje ljubezni konec, in kaj potem — groza je misliti!

Drugi zidar: Ali ga ljubiš?

Marí: Ne, tega ne.

Drugi zidar: Pa si mu vender morala rêči, da ga ljubiš, ker bi te sicer ne jemal?

Marí: Ne še, zahteval ni, da bi takó rekla, ali če bode treba, porečem tudi to.

Drugi zidar: Čeravno ni res?

Marí: Zakaj ne? — On me gotovo ljubi, to mi je dovòlj, jaz pa bodem izkušala zaslužiti njega ljubezen. Sčasoma se že privadim. Véš ti, življenje je itak sáma navada.

Drugi zidar: Uh, kakó si pametna! Mêni si res prepametna! Le vzemi ga, le! Ali te bode vesel, ko mu razložiš te misli!

Marí: Bog vé, če mu jih razložim. — Nikar ne bodi zató hud náme! Nobena v mojem razmerji bi ne storila drugače.

Drugi zidar: Oh, ni treba praviti! To se itak vé. Jaz tepec sem le mislil, da si ti izjema.

Marí: O ne! — Toda sedaj mi oprôsti, da sem te takó užalila — dàj roko!

Drugi zidar: Sevéda, kaj pa še! Od sebe si me pehnila, in sedaj naj ti morda še častitam! Srdit sem, plakal in žaloval pa res ne bodem po tebi, akoravno sem te imel rad.

Marí: Sestra ti bodem, in ti mi bodi brat.

Drugi zidar: Hvala lepa! Brez žene bodem, naj sem pa še brez sestre! (Pri zadnjih besedah prideta podjetnik Stena in njega mati.)

Jednajsti prizor.

Prejšnja, podjetnik Stena in gospá Stena.

Gospá: No, vidiš, evo tvojega vzora! Z delavci se pregovarja. To je pa res primerno opravilo za ljubico podjetnikovo!

Podjetnik: Prav primerno. Znano mi je bilo, da je tukaj in kaj dela. Zató sem vas privêdel semkaj, da vam predstavim (predstavlja) nevesto svojo. Moja mati.

Gospá: Nisem nič radovedna.

Marí: Jaz sem pa prav radovedna. Dajte se pogledati, gospá. Saj res niste takó hudí, kakor se delate.

Dvanajsti prizor.

Prejšnji. Prvi zidar privleče barona za podpázduho. Baron se upira.

Prvi zidar: Le semkaj, semkaj, gospod baron!

Gospá: Kaj pa to? (Podjetnik in Marí si namigujeta.)

Prvi zidar: Tukaj je pa prava.

Baron: Razbojnik, pomagajte!

Prvi zidar (vleče barona v spredje): Kraj sestanka ste zgrešili, semkaj bi morali priti.

Baron: Pes, pústi me!

Prvi zidar (izpustí barona): Ha, tukaj sta pa kàr dve in obe vaši!

Gospá: Ježeš, baron!

Podjetnik: Hahaha!

Marí: Hihihi!

Baron (skozi nos): Vrag te vzemi, slepár, razbojnik — zapreti te dam! Oprostite, gospá, ta-le razbojnik mi je hotel denar vzeti.

Prvi zidar: Saj ga nimaš, siromak!

Marí: O ne, namesto mêne je šel na sestanek.

Podjetnik (materi): Predstavite mi še vi svojega ženina.

Gospá: In vender bode baron moj. (Barona prime za podpázduho, in oba odideta. Prvi zidar z velikimi koraki zasmehoma za njima.)

Podjetnik: Častitam, častitam!

Marí: Častitam, častitam! (Oba za podpázduho odideta na drugo stran.)

Drugi zidar: Jaz grem pa k socijalistom!

Konec.

Janez Ziegler.

O stoletnici njegovega rojstva. Spisal **Harambaša.**

(Konec.)

Natisnjeni Zieglerjevi spisi so ti-le: [1])

1.) Molitve za bolnike. V Ljubljani 1828. 12. 247. Nat. Fr. Retzer. — II. Natis. Sassenberg 1830. 12. 282. Podpisal se je: Janes Ziegler duhoven v' Ljublanſki jetniſhnizi.

2.) Štiri posledne reči, ali premišlevanje smerti, sodbe, pekla in nebes, spisal Janez Ziegler, duhoven Iblanske jetnišnice. V Iblani. Kleinmayr, 1831. 12. 192.

3.) V »Kranjski Čbelici« leta 1831. bukv. II. so njegove pesmi: Mravlja s kobilico. Šinkovic ušel. Pajk z muho. Plahta na dvoje. Dozdevna smert. — Bukv. III. leta 1832.: Lesica z kužetam. Povračilo.

4.) Mašne bukvice, to je molitve per s. maši, tudi druge vsakimu kristjanu potrebne molitvice. Zraven tudi kratko premišljevanje terplenja Jezusa Kristusa, ali sveti križovi pot. J. Z. V Ljublani 1832. 12. 338, s podobami (brez njih str. 292. Šaf. 148.). — V novem pravopisu leta 1852., str. 252.

[1]) Conf. Jezičnik l. XXIII. 1885. l. st. 54. sq.

5.) Dober nauk, ali kratko podučenje se časne in večne nesreče obvarvati. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler. V Ljublani nat. J. Blaznik 1832. 12. 132.

6.) Bratovšina sv. Leopolda. Iz Nemškiga spisal J. Ziegler. V Ljublani 1833, 8. 72.

7.) Duhovni studenc, to je lepe molitvice s kterimi zamorejo keršanske duše veliko dobrot od Boga sprositi. Na svitlobo dal J. Ziegler. 1835. — V. nat. pomnož 1850. — VI. nat. 1853. — VII. 1858. 12. 234. — Olepšane s podobami pri sv. maši in pri sv. križevim potu, v starim in novim pravopisu (»Zg. Danica« leta 1854. l. 13.).

8.) Kratki nauki za vsaciga človeka. V Ljubljani 1835. 12. 60.

9.) Sreča v Nesreči, ali Popisvanje čudne zgodbe dveh dvojčikov. Podučenje starim in mladim, revnim in bogatim. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler Fajmašter per s. Tilni v Višnjigori. V' Ljubljani. Natis. J. Blaznik 1836. 8. 139. na prodaj J. Klemenz. — II. izdaja v »Knjižnici slovenskej mladini« knj. III. V Ljubljani. Založil in izdal Ivan Tomšič 1882. 8. 145. Natisnila Klein in Kovač.

10.) Življenje sv. Heme, brumne koroške grafine. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler, Višnagorski fajmašter. Natiščene in založene per Janezu Leon. 1839. 8. 70. V podobah: S. Hema. Grof Wilhelm III. Kerška Cerkev.

11.) Ekserciciјe, to je Nauki in premišljevanja od nar imenitniših resnic svete vere. Spisal ranjki č. g. Mihael Hofman, nekdajni korar v Novim Mestu. Nat. J. Blaznik 1839. 8. XV. 277. Na svetlobo spravil Janez Ziegler (Vid. Jezičn. XXII. str. 74.) s primernim predgovorom, v katerem opisuje sveto življenje omenjenega pisatelja.

12.) Nekaj njegovih spisov je že v »Carinthiji« leta 1829. i. t. d. —. V »Drobtinicah« 1848. leta je sestavek: Nepoznan rešitel. Pod imenom »Višnagorc« je pisal v »Novice«; takó je priobčil 1843. leta spis: Luna; 1844. leta pesem: Ljubljanski kovači. Besedne vganjke. Novih navad ne zaničovati; 1845. leta: Zobačnik; 1849. leta: Zmota. Pod psevdonimom »Višnjagorski« je priobčil 1860. leta: Posvetni blagri. Jezikoslovne posebnosti. Čertica iz življenja sedanjega papeža Pija IX. Resnična zgodba i. t. d.

»Zgodnja Danica« je tù in tam naznanjala knjige, katere je spisal Janez Ziegler in ki so izhajale ali pomnožene in popravljene, ali v novem pravopisu, n. pr.: Duhovni studenec; Mašne bukvice; Sv. Križev pot s podobami i. t. d.

13.) Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1863. 8. 115. Natisnil Janez Leon.

14.) Kortonica, koroška deklica. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Na svitlo dala družba sv. Mohora. V Celovcu 1866. 8. 80. Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.

Kot bizarne naj navêdem tù njegove

Jezikoslovne posebnosti.

S klobuki mi le glave pokrivamo, Nemci pokrivajo z njimi tudi perste, ker pravijo — Fingerhut.

Nemci tudi cuker (sladkor) na klobuke merijo, ker pravijo — Zuckerhut.

Čevlje nosimo mi le na nogah, Nemci jih nosijo tudi na rokah, ker pravijo — Handschuh.

Tudi po klancih voznim kolesam čevlje pokladajo, ker pravijo — Radschuh.

Nemci so menda kdaj imeli ženske vedno zaperte kakor Turki, ker še zdaj Nemci imenujejo žensko — Frauenzimmer.

Nektere ribe so pri Nemcih lesene, ker jim pravijo — Stockfisch.

Navadno se ljudje na svet rodijo; pri Nemcih se kujejo, ker pravijo — Menschenschlag.

Hlače se narejajo iz sukna ali pa iz druge robe; Nemci jih imajo tudi iz vode, ker pravijo — Wasserhose.

Narmanj se ujema z resnico v nemškem jeziku oštir, pravijo mu — Schenkwirth.

Nobenemu nič zastonj ne dá, pa pravijo, da vino »šenkuje« — Wein schenken.

Nemci so začeli narejati ženskim oblačila iz obročev, ker pravijo — Reifrock.

Nemci pridevajo otrokom, kterim starši pomerjó, še ene usta, to je — Vormund.

Pri vseh ljudstvih otroke redijo in učijo, pri Nemcih jih pa ulečejo; ker pravijo — Kinder erziehen.

Pri Nemcih imajo vsi hribje noge, ker pravijo — Am Fusse des Berges.

Med Nemci prijatli ne stojijo na dveh nogah, ampak le na eni, pravijo — Er steht mit ihm auf einem freundschaftlichen Fusse.

Nemci imenujejo najimenitniše opravila igrače, ker pravijo od takega, ki ima veliko oblast v rokah — Er hat einen grossen Spielraum.

Visoke mogočne osebe so bile menda nekdaj tako rahle, de se je skoz nje vidilo, zato so jim rekli — Durchlaucht.

Nemški grofje so bili rojeni le na visokih hribih, zato se jim pravi — Hochgeboren.

Kdaj je nek pri Nemcih postal pes znamenje revšine, ker pravijo — Er ist auf den Hund gekommen.

Kadar Nemec kaj neumnega naredi, pravijo, da kozla vstrelí — Hat einen Bock geschossen.

Čudno je, da pri Nemcih nevesta prinese v hišo strup, ker pravijo — Mitgift.

Nemci ljudi lepe obnaše zaperajo, ker od takih pravijo — Eingezogen.

Malopridne pa izpušajo, ker jim pravijo — Ausgelassen.

Kadar Nemci odbornike volijo, menda vselej strelajo, pravijo jim — Ausschuss.

Kadar dnarje dajo komu, preden jih zasluži, menda tudi strelajo — Vorschuss.

En malo prismuknen Nemec menda zmiraj strela, ker mu pravijo — Schuss.

Nemci tudi dim v sode spravljajo, ker pravijo — Rauchfass.

Tudi tinto Nemci v sodih hranujejo — Tintenfass.

Čudno je, da Nemci tako radi tolčejo, ker veliko opravil le s tolčenjem znamenujejo, kakor: vorschlagen, nachschlagen, durchschlagen, aufschlagen, ausschlagen, überschlagen, anschlagen, entschlagen, beschlagen, zuschlagen. Pa še veliko druzih.

(Višnjagorski.)

Pri netjaku pokojnikovem sem tudi izteknil še nenatisnjen rokopis, katerega je baje hotel Ziegler izdati. To je knjiga v četverki, broširana v trd črn popir. Ima 1 + 52 stranij; zadnja stran šteje samó šest vrst; 42 stranij je še nepopisanih. Pisana je, kakor sploh vsi Zieglerjevi spisi, kaligrafski. Prvi stráni je priložen naslov v vélikih latinskih črkah:

Skušnje
Gospodarske
in
sdravilske
spisal
JANEZ CIGLER
Fajmoster
v
Višnjigori.

Delí se v dva dela. Prvi obseza 37, drugi pa pod naslovom: »Gospodarske skušnje« 267 številk. Videti je iz posamičnih številk, da je ta zbirka do malega le kompilacija iz različnih časopisov, zlasti iz »Novic« in »Vaterlanda«; vender navajam nekatere, da blagovoljni čitatelj spozná zlog in jezik Zieglerjev:

1. Pomoč kadar počne koga nagloma glava boleti.

Vreži citronove kože dva kolesica velikosti stare dvajsetice, priveži na vsako stran čela eniga prav na sance, in zginila bo bolečina. Rudeče flare se bodo nekoliko časa poznale, pa kmalo se bodo zgubile, same bodo prešle. Ali pa zmečkaj 10 brinovih jagod, namoči v kozarcu in svako jutro spi tisto vodo.

4. Božjast odganjat.

To strašno bolezin odganjat ni bolji pomoč kakor glavo vedno s černo židano ruto zavezano imeti.

8. Sene pri bolnikih ozdravlat.

Kader bolnik dobi sene, to je de je koža preležana, se more večkrat na dan močit s tisto peno, ktera se naredi, kader se meso kuha. Res neki pomaga.

11. Bolezin v želodcu in na jetrah ozdravljat.

Kdor je v želodcu in na jetrih bolan, naj vsaki jutro poje 3 ali 5 kuhanih češpelj suhih, kmalo bo ozdravil. Tudi malo češplove vode naj spije. Pa češple morejo biti dobro suhe, zrele in lepo posušene. (Beilage zur »Laib. Zeitung« vom 13. April 1861. Nr. 15.)

21. Pege iz obrasa odpravit.

Naberi poleti zrelih černih jagod, položi jih zmečkna po pegah na obrazi in kmalo bodo zginile. Še boljši je, če se rudeča zrela jagoda zmečka in z njo pege pomažejo, in pusti de se vse posuši.

24. Pomoč, če koga stekli pes vgrizne.

V taki nesreči ni bolši pomoč, kakor da se rana hitro malo raspraska in s prahom stolčene španske muhe potrese in s cengerflaštrom zakuje.

26. Vodenico pri človeku ozdravit.

Kdo hoče vodenico odpravit ni bolši pomoč, kakor de vsaki dan skozi tri tedne, eno limono sne. Olupi naj jo, jo s cukram potrese pa na tišče požre. Cele 3 tedne pa mesa ne sme nič jesti.

30. Kader koga božje meče.

Kader človek čuti v sebi znamnje de ga bo verglo, hitro naj nekoliko kapljic laškega olja požre. Če ga je pa že verglo, naj mu drugi v usta vlijo.

Iz »Gospodarskih skušenj«:

8. Zvediti koliko pezo voz zamore prenašati.

Kolikor funtov oz vaga toliko centov voz nese, vender da bolj gotovo 5 centov manj. Če oz vaga 45 funtov voz nosi brez nevarnosti 40 centov.

11. Jelša in hrast uremeni prerok.

Če spomlad jelša perje (listje) pred pokaže kakor hrast, je gotovo poletje mokro. Če hrast pokaže perje pred ko jelša, bo poletje gotovo suho.

20. Poznat ktiro jajce je dobro.

Hočeš zvedit ali je jajce zdravo ali sprideno, le z jesikom se ga dotakni na vsakim koncu. Zdravo jajce je vselej na enim koncu merzlo, na drugim mlačno gorko. Če je pa jajce sprideno, je na obeh konceh merzlo.

28. Tobakov pepel.

Nobena reč ni tako malo čislana ko tobakov pepel, vender se da z velikim pridom porabiti. 1. Ovce ozdravi v jeterni bolezni. 2. Konjam kri čisti in jih ozdravi kadar jih grize. 3. Tudi kuretno ozdravi, če se njim z otrobi zmešan jesti daje. 4. Pri rastlinah prežene uši in bolhe.

36. Od luplenja srovih orehov očrnene roke obeliti.

Vzami malo žvepla, potresi ga na žerjavco, roke malo zmoči, derži jih nad žveplovim dimu, vmi jih, bele bodo. Žveplo roke obeli.

78. Podganc pokončat.

Kupi morske gobe (Badeschwamm) zreži jo na male kosice, opohaj te male kosice v maslu, in položi to jedilo na kraje, kjer je narveč podgan, daj jim pa tudi vode, se najedo in napijo pa pokrepajo.

123. Zakaj so stari zidovi tako zlo močni.

Zato ki so bili zidani s 10 let starim kremenovim peskom zmešanim ktiriga so hranili v globokih z ilom dobro zamazanih jamah, de zrak ni mogel do njega. To je vsa skrivnost kako so naši predniki terdne zidove narejali.

165. Iz jajca zpoznat ali se bo petelinček ali piška izlegla.

Jajca v ktirih je petelinček so na špici gerbaste kakor prešipnene in na koncu imajo tamne lise. V ktirih so pa piške, so na špici gladke in okrogle.

189. Pomoč zoper kolero.

Če človeka kolera napade ni boljši pomoč kakor tri jajčne rumenake snesti. Pijača pa za takega bolnika se more naredit tako le. V maslic prav merzle vode raztopi toliko cukra da je voda sladka, v

to sladko vodo se dene beljak in s šibico tepe, de se peni voda kakor sneg. To pijačo se pije malo po malim. Dobri pripomoček v koleri je tudi Quasin to je izleček iz Kvašje.

255. Vreme vganiti.

Kakoršin je veter ob času ko sta noč in dan enako dolga, to je: Od 17 do 25 ga Marca (sušca) in od 17 do 25 ga septembra (kimovca), tako je vreme celega pol leta potem. Če vleče sever, bo $^1/_2$ leta potem merzlo vreme. Če je jug v imenovanih dnevih, bo pol leta gorko vreme. Če vleče horvaška burja, bo suho vreme. Če je pa imenovani večernik, bo celega pol leta deževno vreme.

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

(Dalje.)

Hobart je stolno mesto na Tasmaniji in sedež guvernêrju tega otoka. Mesto ima ob vznožji M. Wellingtona krasno léžo. Ker je podnebje zeló ugodno in zdravo, prihaja mnogo tujcev sèm v letovišče, sósebno iz vročih avstralskih mest. Na levi stráni mesta se izliva v mórje reka Dervent. Hobart šteje kakih 30.000 prebivalcev, kateri govoré zgolj angleško. Mesto je snažno in prijazno, posebnih stavb pa nima. Večja poslopja so javna, n. pr. pošta, parlamentno poslopje, guvernêrjeva palača i. t. d. Ulice, imenovane po imenih slavnih móž, n. pr. Macquarie, Murray, Collius, Elisabeth, široke so dosti. Poulično življenje je precèj živahno, vender ne takó kakor v avstralskih mestih. Tramvaja mesto še nima, toda skoro ga dobí, ker je načrt že narejen. Hobartu se takoj vidi, da je trgovsko mesto; malone v vsaki hiši je prodajalnica z lepimi izložbami. Gledališče ima tudi, vender v njem ne igrajo redno.

Za našega bivanja je bil vsak večer ples. Tudi jeden koncert je bil. Jeden ples je dala angleška eskadra, ki je bila tedaj usidrana v Hobartu, tri so dale zasebne družine. Na našem krovu smo pa mi priredili ples, kateri se je izvrstno obnesel. Vsak gospod in vsaka dama dobí pred plesom plesni red s svinčnikom, da si dotičnik zabeleži, s kom je angažiran na ta ali óni ples. Okolo plesne dvorane je polno posebnih sobic, kamor lahko odvêdeš damo in se ž njo med

počitkom zabavaš. Te sobice so takó majhne, da imata v njih samó dva človeka prostora. Za nastopni ples pa moraš damo zopet privêsti v plesno dvorano, da jo najde nje plesalec, ki je angažiran za ta ples. Jako čudno je bilo videti to-le: V dvorano prideš po širokih stopnicah. Med počitkom so odvêdli gospodje svoje plesalke na stopnice in tamkaj posedli, takó da so bile hitro vse stopnice zasedene. Sedaj si pa predstavljaj ta prizor: gospodičine v dekoletiranih oblekah, gospé z dolgimi vlečki, gospodje v fraku, pomôrski částniki in kadetje, naši in angleški, pa v vojaških opravah! Nenavadno je tudi sestavljen plesni red. Izmed 16—20 toček sta bili samó dve polki in 3—4 lanciers, ostale pa valčki. Na plesnem rédu sta tudi dve posebni točki, kateri zvrší gospod ali dama, igrajoč dva valčka na klavirji. Po teh točkah mora vsak gospod svojo plesalko odvêsti k supéju. Plešejo pa samó toliko, kolikor je na plesnem redu, nì jednega plesa več.

Navzočen sem bil tudi pri koncertu, prirejenem v dobrodelen namen pod pokroviteljstvom guvernêrjevim. Ko je došel guvernêr, zaigrali so angleško himno, potem pa so bržkone čakali našega poveljnika. Vidèč, da ga ne bode — odšel je bil v Laureceston, za Hobartom največje mesto na Tasmaniji — začel je nekov gospod z dolgim uvodom, potlej pa je zaigral avstrijsko himno. Peli so potem razne samospeve in proizvajali razne točke na orgljah, goslih in trobenti. Izbrane niso bile kàj srečno: gospá, ki je imela še precèj glasú, pela je — »Kusswalzer«. Vender je občinstvu koncert prijal; dokaz temu je bila skoro nedostojna pohvala. Ploskali niso, temveč zvižgali so in topotali z nogami.

Dné 21. prosinca je sklenil naš poveljnik odpluti. Istega dné se je odpeljala tudi angleška eskadra, razven dveh ladij. Na večer pred odhodom so nam priredili meščanje razne ovacije. Ko smo po večerji sedeli v bateriji pri črni kavi, presenetil nas je zdajci glas trobente. Skočili smo na krov in ugledali rdeče razsvetljen parnik, kateri nas je obkrožal. Na njega krovu je godba kàj slabo igrala koračnico. Razumeli smo njih namen in prižgali umétalen ogenj. Précej potem je prišel drug parnik nerazsvetljen; šele ko je bil prav blizu, prižgali so luči, godba pa je zaigrala avstrijsko himno. Ko so prestali, pozdravili smo jih s hurá-klici in dalje prižigali umétalni ogenj. Počasi sta nas obkrožala oba parnika. Godbi sta se hoteli kàr prekositi, napósled so peli še gôstje. Prav takó je bilo pozneje pri angleški eskadri. Tudi gospé nas niso zamudile priti pozdravit. Precèj velik jadernik je prišel tik naše ladje, in zapele so nam večernico v slovó. Poveljnik jih je povabil na krov, kjer smo jim postregli s šampanjcem,

potem pa smo plesali do polnočí. Ko so končno odhajale, spuščali smo rakete v zrak in klicali hurá.

Drugo jutro smo se pripravljali na odhod. V tem je defilirala pred nami angleška eskadra, odhajaje iz pristanišča. Na admiralni ladji je igrala godba avstrijsko himno. Zahvalili smo se z raznimi znamenji in želeli drug drugemu srečen pot. Tudi naša ladja se je jela premikati. Ko smo šli mimo admiralne ladje, pozdravili smo angleškega admirala s 13 streli in pustili angleško eskadro naprej.

Dné 25. prosinca zjutraj smo imeli še 50 milj do Sydneya. Ob 6. uri zvečer smo prišli pred vhod Port Jaksona. Bil je lep večer, solnce je ravno zahajalo in zlatilo navpične skale pri vhodu. Le-tá je precèj skrit, takó da ga je treba nekaj časa iskati. Čuditi se torej ni, da se Cook na svoji ekspediciji ni pripeljal v ta zaliv, temveč v južnejši Botany. Vhod v pristanišče sydneysko je bolj na levi stráni, ondu je luka, katera sluje za najlepšo na svetu. Mesto Sydney šteje kakih 250.000 prebivalcev in ni takó lepó kakor Melbourne, dasi je staro malone še jedenkrat toliko. Ustanovljeno je bilo kot prva naselbina okolo leta 1800. Ker stojí na valovitem svetu, ulice niso ravne. Glavni del mesta je na južni obali velikega zaliva; na severu so samó predkraji. Obréžje je zeló razvito in ima več manjših zalivov. Tù se izliva reka Paramatta v mórje in zajedno razširja zaliv. Po reki plovejo majhni parobrodi do jednako imenovanega mesta. Sydney ima velika poslopja, lepe živahne ulice, krasne vrtove in mnoga izprehajališča. Izmed vélikih ulic imenujem samó tri, katere tekó vzporedno: George street, Pitt street in Elisabeth street. V poslednji teče skozi vse mesto parni tramvaj. Na ulicah je mnogo omnibusov v dve nadstropji, upreženih s 4 ali 5 konji. V George street, pravih trgovskih ulicah, vidiš vse večje trgovine; v Pitt street so večja gledališča, katerih ima Sydney tri. Te vzporedne ulice so pogostoma zvezane z arkadami, to so namreč prehodi s steklenimi strehami, kjer so razne prodajalnice. V jedni teh arkad je knjigarna; človeku se zdí, kakor da je v veliki knjižnici. V arkadah je lep tlak, ponôči so razsvetljene z električko lučjo in prepolne ljudij. Prebivalci sydneyski so večinoma Angleži; nekaj je tudi Nemcev in Avstrijcev, v spodnjem delu Georg street pa imajo Kitajci svoje prodajalnice.

IV. Nova Zelandija.

Po desetdnevnem bivanji v tej »zvezdi juga« — takó namreč imenujejo pesniki prekrasno luko sydneysko — odšli smo proti Novi Zelandiji. Mórje je bilo skrajno nemirno, prebili smo celó silen vihar, tem krasneje pa je bilo, ko smo se končno približali obréžju

novozelandskemu. Nobeden vetrič ni vznemirjal vzduha, ko smo vender prejšnji dan imeli velik vihar. Minuli dan so nas obkrožali goram podobni morski valovi, danes pa nepremični gorski orjaki, pokriti z ledom in snegom, razsvetljeni od solnčnih žarkov. Ko smo se približali kopnini, zaslišali smo iz bližnjega gozda ptičje petje, katero čujemo pomorščáki takó malokdàj. Čudili smo se, rekel bi, odprtih ust krasni okolici. Ko smo se pripeljali v fjord, skrčilo se je naše obzorje zeló, zakaj obkoljale so nas skale, visoke nad 1000 *m*. Peljaje se dalje, prišli smo do slapa Stirlinga, od daleč pa smo ugledali drug, še lepši slap in skoro prišli na konec fjorda, kateri je opasan z visokimi gorami. Najimenitnejše so: Pembroche Pick z razprostranim ledenim in sneženim poljem, Philip Pick, Mitre Pick, Mont Kimberly. Tù je slap Bowen, izvestno najlepši prizor v vsem gorovji. Voda pada najprej na steno, ležečo nekaj metrov spodaj, in s te v velikem loku v globočino. Lepšega slapa si skoro ne moreš misliti. Dné 16. sušca smo prišli v Milford Sund, od koder smo šli nekateri kadetje z možem vodníkom na ledeno polje Morten Picka. V notranjem delu fjorda namreč stanujejo štirje moški in tri ženske v dveh lesenih hišah. V knjigah so te hiše zaznamenovane z imenom Milford city, t. j. mesto Milford. Moški so hribovski vodníki, odkrivajo pa tudi še neznane kraje. Sutherland, jeden izmed ónih štirih móž, odkril je nad 600 *m* visok slap in ga po sebi imenoval slap Sutherlandov. S tem možem torej smo šli na ledeno polje Morten Picka. Od hiš smo šli skozi lep gozd po stezi, katero si je gradil Sutherland dva meseca. Tudi sedaj je stopal s sekiro pred nami in nam gladil pot, kateri se zopet jako hitro zarase. Drevje v gozdu je zeló staro, nizko in porasteno z mahom; vmes pa je mnogo praproti, lijan in drugih rastlin zajedavk. Pogostoma so ležali čez pot hlodi, večkrat smo se do gležnja udrli v blato, zakaj gozdi so tù zeló mokri, ker komaj kdàj solnčen žarek posije na tlà. Drevje je listnato in nekova posebnost nove Zelandije. Praproti, dike vseh gozdov, nisem našel nikjer toliko in takó raznovrstne kakor tukaj. Najlepša pa so brez dvojbe praprotna drevesa, visoka po 2, pa tudi 6—10 *m* in z listnatim vrhom. Deblo je ráskavo in ima velik stržén, katerega lahko zvrtaš. Cev je lepo risana — spominjam samó dvojnega orla na naši praproti — in je za marsikaj uporabna.

Hodečim ob reki Cleddy river, katera izvira na ledenem polji, bile so nam v pravo nadlogo nekove mušice, takó zvane sandflies. Jako so majhne in se zbirajo prav mnogoštevilno na peščenem svetu, kjer so zlasti na solnci kàj nadležne. Naš vodník nam je povedal dober pomoček

proti njim: kadar nam jih je že dosti priletelo na nos, šli smo skozi grmovje, in vse so zopet odletele. Čudno je bilo tudi, da so pikale samó nas, vodníka pa ne. Otekline so izginile šele za nekaj mesecev. Po $2^1/_2$ ure hodá smo prišli na ledeno polje Mont Picka. Gora je visoka 6000' in ima širo sneženo in ledeno polje. Ko smo se naužili razgleda po tej nepregledni ravnini, vrnili smo se pred solnčnim zatonom v Milford city.

Pretežaven, toda jako lep je bil izprehod k slapu Bowen. Nekateri tovariši, oboroženi z lovskimi puškami, postrelili so nekaj ptic, ki pa niso bile užitne. Najrabnejši so bili še pingvini, katerih je prav dosti v fjordih. Proti večeru smo imeli krasen razgled po okolici. Mesec, že visoko na obzorji, razsvetljeval je snežene planjave; vladala je čarobna tišina. Drugi dan smo šli k jezeru Ada, katero je 4—5 milj od Milford Sunda. Najeli smo čoln in se peljali proti reki, dokler se je dalo. Izstopivši smo šli po stezi skozi lep gozd in dospeli za pol ure hodá k jezeru. Steze je pri jezeru konec; okolo jezera pa ni môči iti, ker je obréžje prestrmo in gostó porasteno. Z mesta ni lepega razgleda na jezero, ker ga zapirajo skale. Našli smo dva čolna in po dolgem naporu spravili večjega v vódo. Jezero je dolgo blizu štiri angleške milje in široko jedno miljo. Vožnja je bila lepa; paziti smo morali samó, da nismo zadeli ob hlode, štrleče iz vôde. Jezero ima lépo léžo; na dveh stranéh ga obkoljajo visoke, strme goré, nekoliko z ledom, nekoliko s snegom pokrite.

Dné 18. sušca smo ostavili lepi fjord, da bi odjadrali na jug okolo otoka v Dunedin, največje mesto na Novi Zelandiji. Nasprotna sapa pa nas je prisilila premeniti načrt, in peljali smo se proti Cookovemu prelivu, na otoka vzhodno stran. V soboto dné 21. sušca smo ugledali kopnino, rt Farwell, zapadni rt Južnega otoka pri vhodu v Cookov preliv. Le-tá je gorat in brez vsake vegetacije. V nedeljo popóldne smo se pripeljali v Port Nicholson in se ob 3. uri usidrali pred mestom Wellingtonom.

V Wellingtonu smo ostali do dné 24. sušca. To mesto šteje 30.000 prebivalcev; stare hiše so vse od lesá, da se ne razrušijo prehitro od hudih zemeljskih potresov. Prav zató tudi tukaj ni visokih hiš; zidane so večinoma v jedno ali v dve nadstropji. Ulice so vzporedne in pravokotne na obréžje. Najimenitnejši sta Cook street in Lambton Quai. V Wellingtonu je od leta 1864. sedež guvernêrja in parlament za Novo Zelandijo. Okolica je pusta, ker ni drevja.

Vožnja od Wellingtona v Auckland, kamor smo se odpravili dné 24. sušca, bila je jedna izmed najlepših in najprijetnejših. Imeli smo

krasno vreme, in hladna sapica je pospeševala našo vožnjo. Velikonôčni prazniki so prešli kakor drugi, ne da bi védeli zánje. Véliki petek nas je nekoliko spominjal Velike noči, zakaj ta dan nismo trobili nobenih znamenj, in tudi ura ni bíla. Prav ta dan smo se peljali mimo otoka White, vzhodno od Nove Zelandije, v zalivu Tourange. Otok nima nikake vegetacije; pokrit je z ognjeniškim kamenjem in žveplom. Ker smo se peljali mimo njega ponôči, videli nismo drugega nego velik parni oblak, razsvetljen od goreče tvarine. Na Véliko soboto zvečer ob 10. uri smo se usidrali v prekopu Rangitoto, takó imenovanem po ugaslem ognjeniku, drugo jutro pa smo se pripeljali v pristanišče mesta Aucklanda, kjer smo se usidrali blizu angleške eskadre, katero smo videli že v Hobartu. (Dalje prihodnjič.)

Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj.[1]

Predavanje v slovanski čitalnici v Trstu dné 23. malega travna 1892. leta.

Spisal Gr. Jereb.

Občina Orehek[2]) se razprostira na južnovzhodni stráni silovitega Nanosa, od katerega je do nje poldrugo uro hodá. Stopivšemu na Goli vrh poleg vasi Orehek, odprè se ti vsa krasna in znamenita pivška ravan.

Na južnozapadni plati se ti kaže ponosni Nanos, dočim vidiš na nasprotni stráni med drugim visokim gorovjem mogočni Snežnik. Dobro uro proti severo-vzhodu ugledaš Postojino in Sovič, in na njega desnici dviga svojo zaraslo glavo Javornik. Po ravnini pa namaka Pivka s svojimi pritoki poljá in travnike. Vas Orehek ima 71 hiš in 350 stanovalcev, pripada hrenoviški župi, toda ima svojega duhovnika.

Znano ni, kdaj je bila zidana cerkev, a gotovo je prastara, ker je zidana nekoliko v gotskem zlogu. Cerkev je bila nekdaj last graščine barona Rossettija, čegar rod še sedaj živí v Trstu in na Laškem.

[1]) Gradivo je iz ostaline pokojnega L. Žvaba. *Pis.*

[2]) Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Spisali in izdali učitelji v okraji. V Postojini. Založil in tiskal R. Šeber. 1889. stran 41

Valvasor ne pripoveduje ničesar o graščini. Šole v denašnjem zmislu ni bilo v Orehku do leta 1871. Zató pa je poučeval duhovnik prostovoljno nekaj otrók v osnovnih naukih, nekaj pa jih je hodilo v postojinsko šolo.

Tukaj v Orehku se je porodil Pavel Knobelj, in sicer istega leta, v katerem je izdal otec Marko Pohlin prvo svoje književno delo, svojo »Abecediko«, kakor jo imenuje sam. Oba imata v slovenski književni zgodovini jednako usodo, to namreč, da poznamo bolje njiju senčno negoli njiju svetlo stran. Vas Orehek je pripadala do nedavnega časa hrenoviški župi, zató so nosili krščevat oreško deco v Hrenovice, kjer je bil krščen tudi naš Pavel Knobelj. — V hrenoviški krstni knjigi je vpisan takó-le: »Paulus filius legitimus Josephi Knobell et Catherinae jugalium natus et baptizatus die 24. Jannuarii 1765 in Orehek.« Matere niso zapisali po rôdnem priímku, in tudi hišna številka ni zabeležena, takó da se danes lahko ponaša vsa vas Orehek s svojim Pavlom Knobljem, ako se ji zdí potrebno in koristno.

O Knobljevi mladosti nimamo podrobnejših podatkov. To je pač lahko umevno. Živel je takó, kakor živé še dandanes kmetski páglavci. Osnovne nauke si je bržkone prisvojil pod vodstvom tedanjega oreškega duhovnika; kar pa mu ni dala zasebna šola, to si je prisvojil sam s svojim bistrim razumom in po vztrajnosti.

Zató se nam nikakor ne zdí čudno, ako vidimo sedemindvajsetletnega mladeniča Pavla Knoblja učitelja v postojinski [1]) osnovni šoli. Rečenega trga šolska kronika namreč pravi, da je učiteljeval tam od 1792.—1795. leta. Mladega Knoblja je gnala zvedavost dalje, in za francoske vlade na Slovenskem se je preselil iz Postojine v starodavno mesto Kranj.

Knobelj je živel v Kranji 13 let. Tu ni učil le dece v šoli, ni samó orgljal v cerkvi, ampak zlagal je in izdal svoje pesmi 1801. leta. Iz Kranja se je preselil dné 5. vinotoka 1808. leta v Višnjo goro na Dolenjsko na izpraznjeno učiteljsko in orgljarsko mesto.

Leta 1815. je bilo v Postojini izpraznjeno učiteljsko mesto za drugi razred glavne šole. Med petimi prosilci je bil Knobelj četrti predložen in popisan takó-le:

Nahme, Charakter und Stand des Bittwerbers?

Paul Knobl Schullehrer.

Ueblicher Dienst oder Amt, wo und wie lange?

Trivialschullehrer, Organist und Messner zu Weichselburg in Unterkrain, seit 5. Oktober 1808.

[1]) Postojinsko okrajno glavarstvo str. 15.

Verwendung im letzten Dienste? Zeugniss (F.) Sehr fleissig, treu, nüchtern und sittsam.

Erprobte Fähigkeiten? Gut. Moralisches Betragen? Beständig gut.

Anmerkung. Er nennet sich ein Landeskind. Hat kein kunstverständiges Zeugniss über gründlichen Besitz des Orgelspielens. Scheint unbeständig zu seyn, da er in einigen Jahren zu Adelsberg, Laas,[1]) und Weichselburg[2]) gewesen ist, nach Igg zu kommen trachtete und nun wieder nach Adelsberg überwandern will. Triest, am 8. November 1815.«

Takó so popisali Knoblja njega predstojniki, in pristavljena opomnja »Hat kein kunstverständiges Zeugniss über gründlichen Besitz des Orgelspielens« je tudi zakrivila, da je ostal še nekaj časa v Višnji gori. Na svojo prošnjo za postojinsko službo pa dolgo ni dobil nikakega odloka. Zató se je obrnil pismeno dné 6. ržénega cvéta 1817. leta na vladikovinski konzistorij tržaški s to-le prošnjo: »Hochwürdigstes Consistorium zu Triest! Der Unterzeichnete war im Oktober 1815 um den Lehrersdienst zu Adelsberg eingekommen, und hat auf seine Einlage weder einen Bescheid, noch die dem Gesuche beygelegten Dienstzeugnisse zurück erhalten. Er wendete sich wegen der Zeugnisse an das hohe k. k. Laybacher Gubernium, und wurde dahin verbeschieden. Bemeldtes Gesuch sammt Beylagen sey von dort mit Verordnung vom 22. December 1815 Zahl 13.474 und expedirt am 2. Jänner 1816 an das Triester Consistorium zur Verbescheidung eingeschickt worden.

Er bittet daher, das Hochwürdigste Consistorium geruhe ihm die bemeldten Zeugnisse, falls sie noch dort erliegen, durch Ueberbringern dieses versiegelt zu übermachen; sollten sie aber bereits an irgend eine Stelle abgesendet worden seyn, ihm gefälligst anzudeuten, wo er dieselben zu suchen habe.

Weichselburg, am 6ten Juny 1817.

Paul Knobl s. r.
Schullehrer.«

[1]) Tu je poročevalčeva pomota. Stati bi moralo Krainburg, zakaj Knobelj je šel iz Postojine v Kranj, in nobeno poročilo ne govorí, da bi bil kdàj v Loži (Laas). Možno, da je prosil ondotne službe, kar je poročevalcu ostalo v spominu, toda dobil je ni, kakor ni dobil drugič postojinske službe, ko mu je šinilo v glavo, da bi se zopet vrnil iz Višnje gore v Postojino.

[2]) »Und Weichselburg gewesen ist.« — To je tudi popolnoma napačno. Da je Knobelj prav ta čas bival v Višnji gori, prosèč drugič postojinske službe, vidi se iz dopisov z vladikovinskim ordinarijatom tržaškim, ki so nastali vzpričo tega, ker ni dobil Knobelj na svojo prošnjo dolgo nobenega odloka

Vladikovinski ordinarijat mu je odgovoril to-le: »An den Herrn Paul Knobl, Schullehrer in Weichselburg. — Demselben wird auf sein Gesuch vom 6. d. M. erwiedert: Dass die verlangten Actenstücke bereits am 5. Jänner v. J. dem damahligen Schuldistrictsaufseher und Pfarrer zu Adelsberg Herrn Andreas Magaina zur Rückstellung übermacht worden sind; wo dieselben noch erliegen sollen, oder von dem gedachten Pfarrer dem Dechante zu Hrenoviz Herrn Jakob Rositsch (?) übergeben sein dürften. Daher sie an einem oder dem andern Orte nachzusuchen wären.

Ex offo Ordinariatus.

Triest, am 13ten Juny 1817.

Novack m. p.«

Znano nam ni, je li Knobelj dobil svoja službena izpričevala ali ne, med njega ostalino vsaj jih ni. Po devetih letih je šel iz Višnje gore in se napotil pod konec leta 1817. v Ribnico. Vender je tudi ondu ostal samó štiri leta.

Od leta 1821.—1826. nimamo nikakih zanesljivih podatkov, kje je služboval. Obrnil sem se na različne gospode zaradi potrebnih podatkov o Knoblji, toda brez uspeha. Zató nas pa dôkaj odškoduje njega književna ostalina, ki se je našla v tomajskem šolskem arhivu na Krasu.

Med to ostalino je vložni šolski zapisnik, velika kôpa raznih šolskih poročil v konceptu, pisanih s Knobljevo roko, in napósled, kar je najvažneje, Knobljevih cerkvenih pesmij rokopis in jedna latinska »Missa simplex«. O tem rokopisu se do sedaj niti slutilo ni. Umeje se, da ž njim naša književnost ne pridobí Bog vé kaj, vender pa je zanimljivo poznati možá tudi od te straní, zlasti ker je nekaterim pesmim ob robu postavljen tudi napev.

Iz rečenega šolskega vložnega zapisnika vidimo, da je Knobelj učil kraško mladino od 1827. leta do svoje smrti. Semkaj naj postavim važnejše podatke iz Knobljevega šolskega življenja v Tomaji. Knobljev dekret za tomajsko službo je z dné 18. vélikega travna 1827. leta. Tákó je sam vpisal v vložni zapisnik.

Krajno šolsko nadzorstvo sežansko mu je očitalo mnogo šolskih nedostatkov. Zoper ta očitanja se je branil takó-le:

»Hochwürdigstes Bischöfliches Consistorium!

Auf die dem Gefertigten durch die hochwürdige k. k. Schuldistrikts-Aufsicht zugekommene Erinnerung des Hochwürdigsten Bischöflichen Consistoriums ddo. 14. August, Zahl 2335, Empfang 10. September 1828, das löbliche k. k. Bezirkskommissariat

Sesana habe ihn angeklagt, er lasse sich Dienstesnachlässigkeiten zu Schulden kommen, wagt derselbe zu seiner Rechtfertigung Folgendes vorzubringen:

1. Die von dem abseitigen Schulorte Tornaj über eine Stunde weit entfernte Bezirksobrigkeit hat keine Gelegenheit unmittelbare Beobachtungen über die Handlungen des Lehrers zu machen; und wäre sie diess im Stande, so kann der Gefertigte nicht zweifeln, dass ihm dieselbe die nämliche Gerechtigkeit widerfahren lassen würde, welche ihm in dem anschlüssigen Zeugnisse von dem Herrn Ortspfarrer, Katecheten, Ortsschulaufseher, Oberrichter und den Gemeindevorstehern als Augenzeigen seiner Handlungen zu Theil wird. Durch dieses Zeugniss allein zerfällt die Anklage in Nichts; jedoch wird ferner bemerkt:

2. Durch eine Exequirung wegen Beystellung des Brennholzes zur Beheitzung der Schulstube, und durch die Zurechtweisungen und Bestrafungen wegen Vernachlässigung des Schulbesuches wurden die Gemüther einiger Gemeindeinsassen über den hierbey ganz schuldlosen Lehrer so sehr erbittert, dass sie ihn nicht nur mit allerley Schimpfworten überhäuften und bei der Kollektur empfindlich beeinträchtigten; sondern auch das Ausbleiben ihrer Kinder mit erdichteten Klagen gegen denselben zu beschönigen suchten. Daher also hat diese Anklage ihren Ursprung.

3. Bald nach seinem Dienstesantritte hat der Gefertigte zu seinem grossen Leidwesen bemerkt, dass die hierortige Schule sehr unordentlich besucht wird; dass viele Kinder auf jede Bestrafung ausbleiben, und keine Neigung zum Unterrichte zeigen; und dass wenige davon mit den nothwendigen Büchern und Schreibmaterialien versehen werden. Hieraus musste er schliessen, dass der Erfolg den Bemühungen des Lehrers gar nicht entsprechen könne. Er war hierauf äusserst bemüht, diese Hindernisse mit Beihilfe des Herrn Pfarrers zu heben, weil aber dieses nicht fruchtete, so hat er den misslichen Zustand dieser Schule unter 18. Jully 1827 der hochwürdigen k. k. Schuldistrikts-Aufsicht schriftlich angezeigt und in allen Prüfungs-Programmen erwähnt; dadurch also die vorgesetzten Stellen zu Anordnungen bewogen, welche doch zum Theil das Wohl der Schule beförderten.

Uebrigens wird dahier um die Kinder in entfernten Ortschaften auf die Schulstunde zu mahnen, immer eine ganze Stunde vor der Schulzeit geläutet und der Gefertigte erscheint am wenigsten eine halbe, meist aber eine ganze Stunde vor der Schulzeit in der Schule. Und bey allem dem wird sein überall behaupteter Ruf eines geschickten und unermüdeten Lehrers beschwichtiget.

Er bittet daher, das Hochwürdigste Bischöfliche Consistorium geruhe diesen auf seinen Charakter unverdient geworfenen Flecken zu löschen, und den Gefertigten als vollkommen gerechtfertiget anzusehen.

Tomaj am 14ten September 1828.

Paul Knobl s. r.
pr. Lehrer.«

Tù vidimo, kakó Pavel Knobelj jako spretno zagovarja svojo učiteljsko čast in svoje dolžnosti. —

Vladikovinski konzistorij tržaški je zahteval z dopisom z dné 7. vélikega srpana 1828. leta poročilo o šolski knjižnici tomajski. Knobelj je odgovoril, da ni nikake knjižnice, da pa ima on sam vse za šolo potrebne knjige in še te-le: **Verzeichniss** der eigenthümlichen Bücher des Trivialschullehrers zu Tomaj. Nebst den für die Trivialschulen vorgeschriebenen Lehrbüchern benützt der Gefertigte dermahl nur:

1. Den politischen Schulkodex vom Jahre 1817.
2. Peutel's Methodenbuch vom Jahre 1825.
3. Adelung's kleines deutsches Wörterbuch 1788.
4. Kopitar's Slavische Grammatik 1808.
5. Meidinger's italienische Grammatik 1815.
6. Meidinger's französische Grammatik 1811.
7. Meidinger's Deutsch-französisches und französisch-deutsches Wörterbuch in 2 Bänden.
8. Castelli's Deutsch-italienisches und italienisch-deutsches Wörterbuch 1730.

Uebrigens besitzt er zum Betriebe des Lehrfaches:

a) Ein eigenes Manuscript enthaltend 600 homonyme Uibungssätze in alphabetischer Ordnung zum Behufe des Diktandoschreibens über die Regeln der Sprachlehre und Orthographie.

b) Ein eigenes Manuscript enthaltend alle für die 4 Normalklassen vorgeschriebenen Rechnungsarten in gleich und ungleich benannten Zahlen, dann alle Bruchrechnungen mit Einschluss des Kettensatzes und der Gesellschaftsrechnung, worin die fasslichsten Regeln, mit auf jede derselben folgenden leichten und immer schwerern Beyspielen, erscheinen.

Ersteres zusammengebracht aus Adelung, Kneith und andern Sprachlehrern; letzteres aus Königs und andern guten Rechnungsbüchern, bey Vorbereitungen auf vorzutragende Regeln.

Tomaj, am 26ten September 1828.«

Zapisnik Knobljevih knjig je za nas v marsičem jako poučen. V vsi njegovi knjižnici je samó jedna slovenska knjiga, in to je Kopitarjeva slovnica.

Pred seboj imam še mnogo uradnih spisov iz Knobljevega peresa, ali ker že do sedaj navedeni spisi dovòlj označujejo Knobljev značaj in njega stanovsko poslovanje, lahko jih opustim, zlasti zató, ker nam ne povedó ničesar novega.

Pripomnim naj še to, da se je dvainšestdesetletni mož drugič oženil dné 20. ržénega cveta 1827. leta s petindvajsetletnim dekletom Marijo Vovkovo, hčerjo višnjegorskega čevljarja. Že to nam kaže, da je bil Knobelj nenavadno čil in čvrst človek, ki si je na zimo svojega žitja nakopal na glavo težke zakonske skrbí. Prav to nam daje misliti, da je bilo v njega značaji nekaj tiste mladeniške poetiške nadahnjenosti, katere je toli redko dobiti pri póstarnih ljudeh.

Knobelj je bil majhen, suh, ni izgovarjal čisto in je nekoliko pogrkoval. Hitro je naredil pesem pri kosilu, pametno ali tudi smešno, zbadljivo, kakor je bil baš pri volji. Bil je imeniten orgljavec, kakor ga je označil pokojni Anton Hrovatin, kateri je ž njim zajedno služboval v Tomaji.

Kakó je živel Knobelj s svojo lepšo zakonsko polovico, o tem viri molčé, in to nas tudi ne zanimlje. Govoré pa, da Knobelj ni živel dolgo v drugem zakonu. Iz prvega zakona je imel sina Ivana Nep., kateri je bil tudi učitelj in služboval na Primorskem, umrl v Trstu dné 21. ržénega cveta 1865. leta v 63. letu svoje dôbe kot učitelj na glavni osnovni šoli.

Tomajska mrtvaška knjiga pravi, da je Pavel Knobelj »Ludi magister et organista« umrl dné 22. vinotoka 1830. leta. Pokopal ga je župni upravitelj Anton Hrovatin,[1]) umrši dné 18. meseca listopada 1887. leta kot župnik in kanonik pri cerkvi Sv. Antona novega v Trstu.

[1]) Z Antonom Hrovatinom je bil v sorodu L. Žvab. Ta je Hrovatina večkrat posetil, mnogo ž njim občeval in nekaj časa tudi obedoval pri njem. Nekoč vpraša Hrovatin Žvaba, kaj ima sedaj v delu. Žvab odgovorí: »V mestni knjižnici sem danes iskal sledú o Pavlu Knoblji.« — »Takó! No, Knoblja sem jaz dobro poznal, saj sem ga pokopal kot bivši župni upravitelj v Tomaji.« — Kdo je bil bolj vesel nego Žvab, zaslišavši to novico! Vse, kar je védel Hrovatin povedati o Knoblji, vse si je Žvab vestno zapisal, češ, da spiše o Knoblji životopis, ki ga je vedno in vedno le odlagal. Žàl, da mu je smrt prezgodaj iztrgala peró iz rok. *Pis.*

Školjke.

1.

Glej, nebó je tèmno,
Solnce se mi skriva;
Oj, ne pústi mêne,
Duša ljubezniva!

Oj, ta šum nad glávo,
To vršenje čudno!
Oh, kakó mi v prsih
Stiska srce trudno!

Silni strah mi z grózo
Vse kostí pretresa!
Kaj vse to pomeni,
Milostna nebesa?!

2.

Kot po tèmnem nebu
Zvižgajoča strela,
Kruta smrt pri mêni
Mimo je letela.

Dve cvetóči cvetki
Potom pokosila,
Dva mi bridka meča
V srce zasadila!

Kot metuljček nežni,
Z iglo zabodêni,
Vztrepetava v prsih
Bôlno srce mêni!

3.

Peva in prepeva
Moja skromna Vila,
Nad valovjem jeznim
Razteguje krila.

In pod njo se péni
In šumí valovje
Ter srdito bije
Ob goló skalovje.

Brzo, Vila, brzo,
K jasni mi višini!
Kruta smrt prebiva
V šumni globočini!

4.

Peva in prepeva
Moja skromna Vila,
Više mi in više
Povzdiguje krila . . .

A z nebá jo zdajci
Smrtonosna strela
V srčece nedolžno
Kruto je zadela!

Pada, pada brzo
Z visočine jasne
In nemilo plusne
Med valove glasne.

5.

Glej, boreče v valih
Vidi se iz žrela
Zdaj ročica drobna,
Zdaj nožica bela!

Kdo pomagaj nama,
Ljubezniva moja?
Kdo li reši naju
Smrtnega še boja?

Zadnja žalostinka,
Milo ti zazvôni,
Potlej pesem nama
V globočini vtôni! . . .

Zamejski.

Iz srca.

Povijam v kito cvetje mlado,
Namenil sem jo tebi v dar:
Pomlád je cvetje to rodila,
Pomlád mu dala vonj in čar.

To kita ni cvetóv pomladnih,
To ni pomlád, ki jih rodí:
Iz srca so te pesmi moje,
Pomlád ljubezni v njih živí . . .

Rástislav.

† MATIJA MAJAR.

Prihodnjega leta mine pol stoletja, odkar izhajajo „Novice“, ki so utemeljile slovenski preporod. Marsikaterega bojevnika smo videli, kakó je legel k večnemu počitku: Bleiweisa, Einspielerja, Kočevarja, Raiča, Trstenjaka, Cegnarja — možé, ki so učakali 60 do 70 let, ta čilo delaven, óni utrujen. Izmed preporoditeljev je sedaj preminil tudi stari bojevnik Matija Majar, daleč od domovine, toda podpiran po bratih Čehih. Videl je Moskvo, videl Rim, živel v zlati Pragi in umrl med krepkim národom čeških.

Matija Majar [1]) se je porodil dné 7. svečana 1809. leta v Goričah v ziljski dolini na Koroškem in bil posvečen v duhovnika leta 1838. Trudèč se v mnogih službah, prišel je za kapelana k stolni cerkvi v Celovec, potem za župnika v Gorje in končno za župnika na Križno goro v Celovci. Zbolevši na očeh, preselil se je leta 1883. v Prago, kjer je umrl dné 31. malega srpana t. l.

Kakor na Einspielerja je vplival tudi na Majarja A. Slomšek, kateremu je za knjigo »Troje ljubeznivih otrok« (leta 1838.) priredil pripoved »Pavle Hrastovski« in za knjigo »Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih« (leta 1854.) uredil III. oddelek »Spisovanje listov«, to je navod, kakó je pisati javna pisma in listíne. Za to stroko je izdal še posebno knjižico: »Spisovnik za Slovence. Spisal Matija Majar. U Celovcu 1850. 8. 68. J. Leon.« Ta knjižica obseza obrazce za raznovrstna javna in zasebna pisma.

Šolske stvarí so ga vedno zanimale; v članku »Učiliščne knjige slavenske« (»Slovenija« 1849., št. 6.—8.) priporoča, da bi rabila Slovencem zraven latinice tudi cirilica; Slovani naj bi imeli isto slovnico; takisto bodi uravnana čitanka (»Slov.« 1849., št. 103.). V tem zmislu je spisal tudi dve knjigi, izmed katerih je naslovljena prva: »Predpisi latinsko- in cirilsko-slavenski.“ Spisal in na světlo izdal Matija Majar. U Zlatnom Pragu lěta 1849. Tisk B. Haase« [2]). Druga knjiga pa je »Slovnica za Slovence. Spisal in založil Matija Majar. U Ljubljani lěta 1850.

[1]) Razlagova »Zora« 1852., J. Marn »Jezičnik« XXVI. str 37.—40. »Slovan« 1884., str. 211., »Edinost« 1882., št. 72. Banket na čast slovenskemu pisatelju Matiju Majarju »Slovan« 1885, 311. J. pl Kleinmayr: »Matija Ziljski«. Črta iz sedanje zgodovine koroških Slovencev (dva podlistka v »Slov. Narodu« leta 1874.); »Spomin na ilirizem« (podlistek v »Slov. Narodu« 1876. leta); »Spomnimo se naših mož« (podlistek v »Edinosti« 1882. leta).

[2]) Predgovor je ponatisnjen v »Sloveniji« leta 1849. str. 288.—296.

8. 51. J. Blaznik.« V predgovoru pravi, da učí ta slovnica takó govoriti in pisati, da bi jo lahko razumeli Slovenci, Hrvati in Srblji . . . ona uči govoriti po gosposko . . . po jugoslavjansko. O slovenskem slovstvu je pisal Majar dvakrat v »Sloveniji« (1849., str. 35.) in v „Novicah“ (1857., str. 171.); popisal je »Učiteljsko skupščino v Žabnicah« na Koroškem. Ko so se v »Novicah« leta 1859. zbrali »Glasi o cesarskem ukazu, ki določujejo učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva«, zahteval je Majar v članku IX. (»Novice« 1859., str. 370.—371.) v srednjih šolah slovenščin kot učni jezik za krščanski nauk in zemljepis, v članku X. pa slovenščino kot učni jezik v bogoslovnih učiliščih, sósebno za dogmatiko in morálo; društveni jezik slovenskih bogoslovcev bodi slovenski. Ta članka je spisal v slovensko-hrvaški mešanici, za katero je gorel in živel vse svoje dni. Navedimo précej tù óne knjige, s katerimi je poskušal pot nadelati svojim idejam; te so: 1.) Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje[1]) i u obče slavenski jezik. Spisal Matia Majer u Celovcu. U Ljubljani nat. J. Blaznik 1848. 8. V. 130 str. 2.) V širšem pomenu: Uzajemni Pravopis slavjanski, to je: Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska. Spisal i na světlo izdal Matija Majar Ziljski. V zlatnom Pragu 1865. 8. XIV. str. 237. — Zvezek I. 1863., II. 1864., III. 1865. Ta slovnica bi imela obsezati šest jednako urejenih slovnic slovanskih, namreč staroslovensko, rusko, hrvaško-srbsko, češko, poljsko in vzajemno slovansko; oziral se je tudi na druga slovanska narečja. Tvarina je razdeljena takó: I. O slavjanskom jeziku v obče. II. O pismě slavjanskom. III. O pravopisě uzajemnom. IV. O tvaroslovji. V. O skladnji slov. VI. O besědnji.

3.) Slavjan. Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne i prosvětljene. Vreduje in na svitlo dava Matija Majar v Celovcě. God. I. 1873. 8. 160 str. — II. 1874., III. 1875. 180 str. —

Ves njegov duševni trud in vse žrtve, presezajoče njegove močí, niso pridobile privržencev njegovemu idealu — slovanski vzajemnosti — katero je že leta 1852. Razlag poslavljal kot njegovo zvezdo vodníco. Kolikor toliko sta s temi njegovimi napori v zvezi knjigi:

1.) Sveta brata Ciril i Method, slavjanska apostola i osnovàtelja slovstva slavjanskoga. Tisučletni spoměn na lěto 863. Spisal Matija Majar Ziljski. V Pragu 1864. 8. XI. 176 str. Druga krajša izdaja 32 let pozneje: Sveta brata Ciril in Metod slovanska apo-

[1]) Rano se je bil seznanil s Stankom Vrazom, katerega je podpiral z dopisi; »Kolo« ima njegov prvi »Dopis iz Koruške« leta 1842.; dve leti pozneje »Vile; šta o njih pripoveda narod u Kuruškoj«; potopisna črtica »Putovanje po kotaru Goričkom, Mletačkom i Tarštjanskom« je priobčena v »Kolu« leta 1847.

stola.[1]) Spisal Matija Majar Ziljski, duhoven Krške škofije. V tisučletni spomin smrti sv. Metoda izdala in založila Družba sv. Mohora v Celovci. 1885. 8. 79 str. s 26 podobami. Knjižica ima dve dokladi.

O obče znani tvarini tega predmeta ni omeniti ničesar; razvidno je samó, da je v drugi knjigi opustil vzajemni jezik in se zopet poprijel slovenščine.

2.) Slovnica Ruska za Slovence. Spisal Matija Majar. Tisk. na Dunaju 1867. 8. 172 str. Založil G. Blaž, trgovec v Reki. Ker je knjiga najprej namenjena trgovcem, opravljen je slovniški del le na kratko, potem je 111 stranij ruskega berila; končno so pridejana trgovska pisma, v trgovini običně besede in izrazi za denarje, mere in uteži, navadni na Ruskem. —

Zanimal se je Majar za vse pojave národnega življenja: izrazil je svoje veselje o delovanji »Novic« (»Nov.« 1844. str. 11., 12.; takisto »Novicam k novimu letu« 1845., „Slovenska želja", Nov. 1846.), priporočal novi pravopis, pisal o Slovencih sploh (»Nov.« 1844., str. 136.—176.), izražal »Slovanske misli« (»Nov.« 1847. str. 2.—10.; 1848., str. 50.), želel, da bi se tudi vzgojila »Slovenska gospoda« (»Nov.« 1858., str. 195.). V članku »Slaveni in Nemci«[2]) pravi, da ne sovraži Nemcev, da ni Rus, ne panslavist, da pa želí združenja vseh Slovanov in Slovencev posebe; vedno pa poudarja zlogo („Slov." 1848., št. 47.—48.). Gorkó mu je bílo srce za Slovane na Turškem („Nov." 1856., str. 264.—285.), oziral se je blagohotno na Bosno in Hercegovino (»Nov.« 1858., str. 116.).

Neomejeno rodoljubje je vzbudilo plemenitemu Majarju tudi pevsko žilo; njegova je pesem »Slava, spevana svetima apostoloma slovanskima Cirilu in Metodu leta 1860. v veseli spomin nju apostolovanja leta 860., v cirilici in latinici« (»Nov.« 1860. str. 1.). V vzgled nam bodi tretja kitica:

»Slovane podučavala,
nebesa jim odpirala;
Oj sveti Ciril in Metod!
Nebesa jim odpirala.«

Petje in pesmi je sploh jako ljubil. »Visoki raji« je naslov sestavku, v katerem govorí o najstarejših napevih slovanskih pod „lipoj zelenoj"[3]) te visoke raje so dali rodoljubni Slovenci »zamuzicirati« tudi v Ljubljani;

[1]) O cerkvenem jeziku slavjanskem. »Nar.« 1879., št. 263.

[2]) »Slov.« 1848., št. 2.–5.; združiti hoče Slovence in Hrvate (»Slov.« 1848., št. 13.—15.); blizu 25 let pozneje, govorèč »O jugoslavjanskej izjavi« (»Slovenec« 1871., št. 4.) želí že samó književnega združenja.

[3]) V pretiranem rodoljubji vidi Majar 1500 let pred Kristusom v Mali Aziji Slovane kot najprosvetljenejši národ, ki je vso omiko prinesel Grkom

ti brigiško- ali trojansko-slavjanski visoki raji „grejo" vrlo živahno in veselo Nató navaja imena tistih žup in krajev, kjer so še v navadi ti visoki raji; on pre ima sto národnih pesenc nabranih in želí, da bi se izdale.[1] Sam pa je izdal že davno prej knjigo z naslovom: „Pesmarica cerkvena, ali Svete Pesme, ki jih pojo ilirski Slovenci na Štajarskim, Krajnskim, Koroškim, Goriškim in Benatskim, in nektere molitvice, litanije in svet kri žoven pot; zbral in na svetlo izdal Matija Majar, kaplan pri stolni cerkvi v Celovcu. L. 1846. Nat. in založil J. Leon. 12. XXVIII. 29 do 236.«[2] V tej pesmarici je jedna ilirska in dve češki pesmi poslovenjeni; pridejani so tudi napevi. Knjiga je povprek malo znana med Slovenci. Prijatelj pa je bil Majar petju vse žive dni, zakaj še leta 1879. gorko pripo roča „Južno-slovjenske narodne popievke" („Slov." 1879., št. 138.).

Njega nasprotniki, ki so ga tolikokrat prestavili in tirali iz kraja v kraj, češ, da mu vender kdàj uničijo gorko rodoljubje, motili so se in delali uprav za razširjanje njega nazorov, zakaj kamorkòli je prišel, povsod je mladeniško-iskreno budil in širil ljubezen do domovine.

Vpliv na mlajši zarod, katerega je vzbujal na Koroškem, popiše nam izvestno kdo izmed njega osebnih prijateljev v koledarčku »Družbe sv. Mohora«. Naglašal pa bi rad važnost njegovega navedenega spisa »Nekaj od Slovencev« v »Novicah« leta 1844., ker Majar prvi med Slovenci poudarja važnost národnih pesmij. Uvaževanje národnega blagá je odločilno vplivalo na preporod slovanskih in drugih národov v tem stoletji; navêdel je tam vzglede lepih posvetnih in pobožnih národnih pesmij. To je večja zasluga nego hrepenenje in delovanje za vzajemni jezik, katerega ne more skovati nihče na svetu.

A. Krempl iz Štajerskega in Matija Majar iz Koroškega sta krepko segla Bleiweisu pod pazduho in širila duševni obzor »Novic«. —

Z Matijo Majarjem je prestalo bíti jedno najplemenitejših src, kar jih je kdàj plamtelo za národ slovenski. Vse žive dni se je nenavadno požrtvovalno trudil za svoje nazore: izumiti za vse Slovane vzajemni jezik na podlagi njih narečij, in še v zadnjih časih, ko so se mu očí nekoliko izboljšale, izrekel je znancu iz Koroškega, da bode zopet izdajal — „Slovana". Smrt je uničila njega načrte in osnove, ime pa ne mine národu slovenskemu, katerega je ljubil kakor malokdo. »Govorimo, pišimo, opominujmo se, da se bratovski ljubimo, akoravno jedni prebivamo na solnčni,

---

[1]) Nekov rokopis »Narodne pesmi«, nabrala Drobnič-Majar, hrani »Slov. Mat.« (»Letop.« 1887. str. 346.).

[2]) Majar pravi, da jih je »tenko« zapisaval, kakor jih ljudje izgovarjajo; knjiga je naznanjena v »Nov.« 1846., str. 132.

drugi na senčni strani gore, akoravno živimo jedni na pravem drugi na levem bregu tekoče vode. Kdor ne ljubi, ostane v smerti — govori svet Janez — kdor sovraži svojega brata, je vbijavec.« [1])

Časten bodi spomin odličnemu pisatelju in rodoljubu Matiji Majarju!

Dr. K. Glaser.

[1]) M. Majar v »Nov.« 1844. »Nekaj od Slovencev.«

Književna poročila.

II.

Levstikovi zbrani spisi. Uredil Frančišek Levec. I. in II. zvezek. Poezije. Ljubljana. Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1891. [1])

(Dalje.)

Dobra tretjina vseh, skoro 450 številk obsezajočih poezij Levstikovih je takih, ki niso bile do sedaj še nikjer natisnjene. Res, da se nam ne odkriva v njih bistveno nova stran pesnikovega čustvovanja, res, da med njimi ni ravno mnogo umotvorov prve vrste, toda prav navadnih, malovrednih je tudi jako malo. Možno, da mnoge izmed teh poezij, katere je g. izdajatelj v »Kazalu« zabeležil z zvezdico, baš ne poveličujejo pesnikove slave, možno, da bi jih Levstik sam ne bil nikoli dal med ljudi; vsaj večine njih ne vidimo v »Kazalu« opremljene z ležeče tiskano letnico 1876, kar nam svedoči, da jih Levstik sam ni odločil za izdajo svojih pesmij, katero je prirejal omenjenega leta: vender je g. izdajatelj pogodil pravo, da jih je objavil vse ter uvrstil na priličnih mestih med druge že prej kjerkoli tiskane pesmi. Po njih se nam šele prav jasno razodeva pesnikovo delovanje, zlasti oné nas takó rekoč uvajajo v pesnikovo delavnico. Zakaj pesnik jih v prvi vrsti ni namenil javnosti, ampak zlagal jih je samemu sebi in v mnogih izmed njih je gotovo slobodneje dal duška svojim čustvom nego v ónih, ki se jih je bil odločil podati občinstvu in jih je, kakor je znano, pilil skrbneje nego katerikoli pesnik slovenski. Kolikor je g. izdajatelju pripuščala njegova razdelitev Levstikovih poezij, osno-

[1]) Obili službeni pósli so ovirali g. prof. Bežka, da ni že v 6. št. nadaljeval svojega poročila. *Ured.*

vana z ozirom na običue pesniške oblike in kategorije, uvrstil je óne nam nove pesmi med stare znanke kolikor možno v kronološkem redu, takó da nam oboje skupaj, nanizane v krasne kite, podajajo skoro dnevnik pesnikov ter nam vsaj v velikih potezah živo predočujejo pesnikovo življenje po njega glavnih dôbah.

Stalne pesniške oblike, kakeršnih ima vse vprek Prešéren, niso ugajale Levstiku. Zakaj ne? Odgovarja nam g. izdajatelj sam, pišoč v dunajskega »Zvona« letniku 1879., str. 261., da je Prešéren sin romantiške šole in da ima od nemških romantikov svoje stance in tercine, svoje sonete in balade, svoje asonance in gazele, svoje epigrame in nibelunške kitice, iz kratka: svojo obliko. Menda se ne motimo, ako trdimo, da so bili ti nazori tudi Levstikovi, s katerim je bil g. izdajatelj tedaj v tesni zvezi; ne samó duh in vsebina, tudi oblika naj bi bila pristno slovenska; niti ni tvoril Levstik heksametrov in distihov, ki po njega mnenji ne prijajo slovenski metriki.

Toda omilila se mu je jedna izmed navedenih stalnih oblik, to je óna, v kateri smo po Stritarjevi sodbi prekosili ošabnega soseda, namreč sonet. Sonetna pesem je óna čudovita posoda — Prokrustovi postelji jo je nekdo primerjal; gl. Stritarja v Prešérnovi izdaji (1866. leta) na str. 38. — za katero podaja snov pesniku fantazija, a ureja jo pesnik ter prilikuje tesni posodi z ostrim razumom. Srce in glava harmonično tekmujeta v sonetnem pesniku. Zató pa si najdemo hrane v sonetu i srcu i glavi; domiselnost se nam vzigrava v podobi, sočutnost našo vzbuja prispodobljeni predmet, a razum se nam zabava, ko išče medsebojne zveze med podobo in predmetom. Takó in nič drugače je menda tolmačiti tisto trditev, da je sonet le prijetna pesniška igrača. Baš to vzajemno delovanje srca z razumom je, sodim, zlasti godilo Levstiku, zakaj on ni bil samó rahločuten pesnik, ampak tudi bistromiseln razumnik. Toda zeló verjetno je, da je venderle nánj vplival v tem oziru tudi vzgled Prešérnov.

Zbirka sonetov je izdatno narasla v novi izdaji. Poleg starih znancev iz »Mladike« in štirih drugje objavljenih nahajamo tu 28 sonetov, vzetih iz rokopisov. Razven ljubovnih in slovstveno-zabavljivih jih je nekaj splošnega obsega, jeden vesele (»Bodimo veseli!«), sicer pa resne vsebine.

Čitajoč Levstikove sonete, vzporejamo jih nehoté Prešérnovim sonetom, a primerjajoč jih, zlasti ljubovne, šele iskreno čutimo, kakó prav govori Stritar v svoji analizi Prešérnovih sonetov, ko ga ne more dosti proslaviti baš zaradi sonetov. Res je, da je v zunanji obliki nadkrilil Levstik Prešérna; možno tudi, da doseza ali celó prekaša Prešérna v jasni plastiki svojih podob — v drugih pesmih; v sonetih ljubovne vsebine gotovo

ne. Tù se nam kaže Prešéren v vsi svoji genijalnosti, in proti njegovim sonetom se nam vidijo erotiški sonetje Levstikovi uprav medli. [1])

Izvrstno pa so mu uspeli slovstveno-zabavljivi sonetje, in dostojno se ž njimi vzporeja Prešérnu in Stritarju. Ta trojica nam je dejanski pokazala, kakó izborno se dá uporabljati stereotipna ta oblika v satiriške zvrhe. V tem sonetskem genru se ponaša oskromna naša književnost s pravimi biseri. Treba nam ni poudarjati, da so nam tù na mislih Prešérnovi »Al pràv se píše káɰa ali káſha«, »Ne bód'mo šalobárde«, »Apêl podóbo na oglèd postávi« in Stritarjevi »Dunajski soneti«. Toda nič menj se ne odlikujejo Levstikovi satiriški sonetje i po kipečem temperamentu in humorji i po kremenitem jeziku. Ne moremo si kàj, da ne bi še posebno omenili »Tovórnika« (I. 215); tu je podoba toli slikovita, a ujema med njo in glavno mislijo toli nepričakovana, toda resnična, da se neizbrisno vtisne čitalcu v spomin.

V obče obiluje nova izdaja z dosedaj še nenatisnjenimi proizvodi satiriškega, zlasti slovstveno-zabavljivega obsega. Poleg mnogih zabavljic in pušic (dasi jih je g. izdajatelj izpustil precejšnje število iz tehtnih vzrokov) in poleg korenito prenarejene, dasi nedovršene »Ježe na Parnas« nahajamo v II. zvezku celó novo satiro »Ljudski glas«.[2])

Čitajočemu te Levstikove satire ti zopet nehoté preskočijo misll na Prešérnovo »Novo pisarijo« in na njega zabavljive napise. Težko bi bilo odločiti, kateremu izmed obeh satirikov je bila priroda podelila več solí in dovtipnosti; toda ne dá se tajiti, da baš za satiro usposablja Levstika mimo Prešérna temeljitejša izobraženost v vseh rečéh, ki se dostajejo slovenstva, zlasti tudi temeljitejše znanje jezika in večja dovršenost zunanje oblike in pa morda

[1]) Nenavadno hibo kaže „Nagla usoda". Za divno, skrbno naslikano podobo — nenadni zásip starega Herkulana — nastopa druga podoba:

Tekó v narodi časi hrup se vname:
Vse mesto spi, držé zapôre ključi;
Kar vzdrami strel, ropòt ljudí iz spanja.

A kam da meri i prva i druga podoba, odkrivajo nam zadnji trije verzi:

Takó prišlà ljubezen bridka name,
Iz mirnosti vsakdanjega dejanja,
V gorjé pehnila me je, v noč brez luči.

Nekoliko menj bi bilo tukaj nekoliko več! Druga podoba samó slabí vtisek prve in kazí splošni učinek pesmi.

[2]) „Ta pereča satira na naše časnikarje in pesnike" je menda jeden najnovejših, če ne najzadnji proizvod Levstikove muze. Prirojena mu narav, prirojeni mu koleriški temperament, katerega so še zlasti razpasle nepovoljne zasebne in obče razmere, pa tudi jednostranska jezičarska izobraženost — vse to je tiralo Levstika čimdalje bolj na satiriško polje. Pomisliti treba tudi, da je pesnik prestopal v ono dôbo, ko človeka mine dušna prožnost in se ga rad poloti pesimizem.

tudi večja — moralna resnoba Navzlic vsem tem prednostim pa je zabredel Levstik v hibe, ki nemalo zmanjšujejo efekt njegovih satir. Da bodemo konkretnejši, govorimo najprej o »Ljudskem Glasu«. Ne rečemo, da bi bil tù streljal Levstik s topovi na vrabce; zakaj dasi Suhodobnik in njega družba res niso bili vredni takega umotvora, pesnik je venderle védel razširiti tesni okvir s tem, da se je postavil na širše stališče in privzel v to satiro sploh vse slovenske »pisače«. To je ista misel, katero je v mojsterskem zlogu izrazil v uvodu kritiki slovstvene zgodovine Kleinmayrjeve (»Slovenski pisači« i. t. d.), in ista misel se vrača v besedah, katere je (menda leta 1889. gl. »Lj. Zvon« XI., str 19.) zapisal v imeni »Vrtčevega« uredništva, (prim. »Zvon« XI. na m. rečenem). Toda druge hibe kažé »Ljudski Glas«. Jezik, ki je takó umeven v drugih poezijah Levstikovih, ima tukaj navzlic vsem posebnostim premnogo nenavadnih in neznanih besed in rêkel, zlog je jedernat do nejasnosti, rečenice često prikrito merijo na razmere in osebe, ki niso obče znane, nejasen je časih pomen »splošnih lic« *(Sodigoj, Bradonja, Režimer, Zlogolk, Goli sin* i. t. d.*)*, pri katerih tolmačenji tudi etimologija vselej ne pomaga *(Onobolj)*. Da bi bila splošna ta lica samó za nakit in zaradi večje mnogovrstnosti, ta misel se ne strinja z znano Levstikovo tankovestnostjo in natančnostjo; le-tá nas mnogo bolj nagiblje k mnenju, da Levstik ni zastonj svojih poezij pilil »nonum in annum,« ampak da je marsikaj položil vánje, kar se umika pro fanskim očém in kar bodo izgrebli le polagoma njega poznavatelji. — Iz kratka: »Ljudski Glas« je takšen, da ti ga je treba čitati dvakrat, trikrat in še večkrat, predno mu prideš do živega, dasi je osnutek dosti prezoren in jako preprost. Obtorej pa se ni nádejati, da bi se »Ljudski Glas« omilil širšemu občinstvu, katero išče v berilu lahkega, breznapornega užitka. Mnogo bolje je védel ustreči splošnemu ukusu Prešéren z „Novo pisarijo". Dobro došel pa bode »Ljudski Glas«, s primernim tolmačem sevéda, poetikam za srednje šole.

»Ježa na Parnas« v predelani obliki ima poleg zgoraj naštetih nedostatkov še nekaj drugih, a glavna nje hiba je ta, da je grozno raztegnjena. Levstik jo je osnoval takó na široko in je takó razpredel vsako posamičnost, da je pri tem delu sam onemogel: „Ježa" je ostala »torso«. Dalje se je Levstik v tej satiri preveč udal načelu, da »naturalia non sunt turpia«. Nečemo poudarjati — premalostno bi bilo —, da ima Levstik v obče preohlapne nazore o naturalnosti; saj je v satiri marsikaj smétno, kar ostalemu pesništvu ni, to biva že v njenem značaji, in tudi »Nova pisarija« se ne odlikuje po Bog vé kakó finem dijalogu. Toda „sunt certi denique fines". V »Ježi« pa je več kot preveč kosmatink take vrste, kakeršnim moderni nazori o spodobnosti zapirajo pot v olikano družbo. Te slabosti Levstikove

nam je žàl tem bolj, ker smo uverjeni, da je imel dovòlj prirojene šegavosti in dovtipnosti in da mu ni bilo treba sezati po takem nadomestilu prave solí in nepokvarjenega humorja.

Izvestno nam je g. izdajatelj ustregel, da je nedovršeni »Ježi« dodal konec po prvi izdaji z leta 1854. Ali umestneje bi bilo, da bi bil dal natisniti najprej vso »Ježo« po prvi izdaji in pridèl kot dodatek preosnutek z leta 1861. Zakaj v prvotni obliki je »Ježa« celoten umotvor, do katerega imajo naročniki Levstikovih del tem večjo pravico, ker prve izdaje že ni dobiti.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

VI.

Slavjanskoe obozrěnije.

Istoriko-literaturnyj i političeskij žurnal. St. Peterburg. Redaktor-izdatelj A. Budilovič.

Strašilo panslavizma plaši ves svet in zabavlja tudi nekatere nevedne Slovane; ali kaj vidite, če se ozirate po občeslovanskih podjetjih? Pri Čehih, ki so bili v našo dobo v slovanskem vprašanji vedno najbolj napredni, izdajal je E. Jelínek v letih 1881.—1887. dobro uredovani »Slovanský sbornik«, ali ker tako močen založnik, kakor je J. Otto, ni hotel dalje trpeti škode, moral ga je opustiti. Že leta 1877. so osnovali nekateri praški knjigotrgovski pomočniki „Slovanský katalog bibliografický“ (nadpisi so bili tudi francoski) z velikimi žrtvami, ali tudi ti so morali končati s petim letnikom. Torej niti tako koristna in potrebna kulturna podjetja se ne morejo držati. Ali kakor navadno, lahko bi se reklo: Čehi so majhen narod in sploh niso zato, da bi igrali v slovanstvu prvo vlogo v čemkoli. Pojdimo tedaj k Rusom! Dogodki na Balkanu in rusko-turška vojska so vzbudili pri njih večje zanimanje za Slovanstvo, ali tudi le za trenutek. Peterburško „Slavjanskoe blagotvoriteljnoe obščestvo“ je izdalo tri knjige „Slavjanskega sbornika“ (leta 1875.—77.), moskovsko dva zvezka zbornika „Rodnoe plemja“ leta 1877.; v Kijevu je začel izhajati leta 1876. »Slavjanskij Ežegodnik«, najprej ko koledar, potem ko popularno-znanstveni zbornik in zborniček, ali leta 1884. je zaspal tudi ta.

Sreče po takem slovanstvo nima tudi na Ruskem, v veliki in mogočni državi, za katero bi morala biti slovanska vprašanja vendar važna. Mislil bi tudi človek, da so mnogoštevilni ruski vseučiliški profesorji slovanske zgodovine in »slavjanskich narěčij« že vzgojili pokolenje, ki bi se več zanimalo za svoje brate. In kaj je z onimi »slavjanofili«? Ti nosijo vendar tako lepo ime in vsaj oni morajo biti pravi prijatelji vseh Slovanov in imajo gotovo tudi veliko veljavo v ruskem narodu.

Žal, da ni môči potrditi nì tega nì drugega. V svojo dobo so bili slavjanofili res velika stranka, ki je imela tudi velike zasluge za ruski duševni život, ali od Slovanov ni dobila niti imena. Ruski narod do konca 18. stoletja ni pisal v svojem narodnem jeziku, ampak v »slavjanskem«, t. j. v cerkveni ali staroslovenščini, preobraženi in pomešani z ruščino. Ko so Karamzin in nasledniki začeli uvajati čisto narodno ruščino, vzdignili so se zagovorniki starega častitega jezika, njim na čelu predsednik „rosijske akademije", admiral Šiškov, proti takemu brezbožnemu početju in zahtevali, naj vsaj višjim potrebam rabi le „slavjanskij jazyk" ter so zaradi svojega „slavjanomudrija" dobili priimek »slavjanofily". Te nazadnjaške življe so sicer premagali Puškin in drugi pisatelji, ali izcimila se je potem iz njih nova stranka.

Romantika je bila namreč kakor vsako evropsko gibanje presajena tudi na Rusko. Seveda so Rusi slavili svojo narodnost in so navdušenje nemških romantikov za srednoveški katoliški misticizem nadomestili z veličanjem pravoslavja. Vlada sama je porabila te ideje za reakcijonarne namene, in minister narodne prosvete grof Uvarov je v začetku tridesetih let sestavil rusko trojico: samoderžavije (absolutizem in autokratizem), pravoslavije in narodnost (seveda „oficijalno", kakeršna je bila vladi ljuba). V štiridesetih letih je bilo posebno v Moskvi živahno duševno gibanje. Na eni strani so uvajali in zagovarjali »zapadniki« napredne modernoevropske ideje, na drugi so se borili proti njim »slavjanofily« v imeni omenjene trojice. Ne sme se pa reči, da so bili Chomjakov, Kirejevski, Samarini, Aksakovi in prvi ruski slavisti vladini pristaši, nasprotno, bili so možjé iskrenih in samostalnih prepričanj, kateri so delali vladi mnogo neprijetnosti, ker so šli dalje od nje in hoteli, naj se Rusija vrne „domój", (domov) t. j. v Moskvo in v dobo do Petra Vélikega, kar seveda peterburški nemškoruski birokraciji ni moglo biti po godi. Ravno tako je sam car Nikolaj proglasil za »norost« novo točko slavjanofilskega programa, zedinjenje vseh Slovanov pod ruskim žezlom. Slavjanofili so si namreč tudi Heglov nauk o apostolstvu nemškega naroda prikrojili po svojem za ruski narod in njega državo, in pri tem so jim prišle na pomoč misli Kollárja ter českih in jugoslovanskih učenjakov. Spoznavanju ruske narodnosti, posebno nje narodnega pesništva, prineslo je to gibanje obiljnega sadú, ali rodilo je tudi marsikaj smešnega in pretiranega. Z rusko narodnostjo in slovanstvom so se bavili tudi ljudje brez predvzetih misli proti »gnilemu zapadu«, in ni bilo težko pobijati slavjanofilov na vsakem koraku. Daljši razvitek ruskega življenja in mišljenja je dal tudi slavjanofilom druge posle in jih je sčasoma potisnil na stran; le rusko-turška vojska jim je dala priliko k službam svoji domovini, ali skoro se je pokazalo, da ruskih državnikov in diplomatov in ruskega naroda niso

dobro pripravili za važno slovansko vprašanje; sledilo je razočarovanje za razočarovanjem z „bratuškami“, in danes je došlo do tega, da mnogo jako omikanih in iskrenih Rusov o „prokljatom slavjanskom voprosě“ neče niti slišati.

Sreča torej ni bila za slovanstvo, da si ga je najela za svoje namene stranka, ki je vedno, dasi nehoté in nevedé, služila reakciji, ljubila mistično sredovečno temo, hvalila kmetavsko prvobitnost in ni hodila po zemlji, ampak po zračnih višinah, posebno pri političnih vprašanjih. Naposled je izgubilo slavjanofilstvo še one simpatične patriarhalne črte, ki so ga krasile v starodavni Moskvi; vlada je namreč po berlinskem kongresu razpustila tamošnji „Slavjanskij blagotvoriteljnyj komitet“, ker je Aksakov preostro sodil delo njene diplomatične modrosti, moskovski stebri so pomrli, in tako se je izpremenilo peterburško „Slavjanskoe blagotvoriteljnoe obščestvo“ z nekaterimi generali, činovniki, popi in raznimi emigranti v ognjišče »neoslavjanofilstva“, kakor so ga po pravici krstili njega protivniki. Dejanski predstavljajo slavjanofili danes le peščico brezvplivnih ljudi, ali še ti niso zložni. Najlepši dokaz temu so podali svetu leta 1888., ko so iztisnili iz društva in od uredništva svojega glasila »Slavjanskija Izvěstija« svojega najbolj učenega, nadarjenega in duhovitega člena, Vladimira Ivanoviča Lamanskega. Res jim je dal profesor Lamanskij navidezen povod k temu, ker je v nekem članku pošiljal Čehe in tudi nas Slovence in vsaj zapadne Hrvate v Nemčijo, kjer bi bili mi po njegovem mnenji odlična podpora berlinskemu „centru“. Ali tako čudno slovanski in nelogični so bili vedno politični in drugi nauki slavjanofilov! Oskromni mesečnik »Slavjanskija Izvěstija« se je izpremenil v tednik šovinističnih fraz, ali še to ni pomagalo, in umrl je koncem leta 1891. od gmotne in duševne sušice.

To priliko je porabil A. Budilovič, ki je ravnokar odslužil svoja profesorska leta v Varšavi, torej v mestu, kjer se čustva slovanskega bratstva ne morejo razvijati normalno, da začne izdajati nov mesečnik »Slavjanskoe Obozrěnie« z obširnejšim in tudi bolj znanostnim programom. Veselo so ga vzprejeli po deželah slovanskih in ga hvalisali čez mero; skoro pa se je oglasila tudi trezna kritika. »Věstnik Evropy«, prvi ruski mesečnik, piše n. pr. v aprilskem zvezku, str. 870. takó-le: »Z umevno radovednostjo smo prečitali izšli dve knjižici novega slovanskega časopisa prof. A. S. Budiloviča in odnesli žal le žalosten in deloma potlačujoč vtis (lišь smutnoe i otčasti tjagostnoe vpečatlěnie). Razloček nove izdaje od prejšnjih »Izvěstij« je le v zunanji učenosti nekaterih člankov, v večji teži in temnosti izlaganja, v geografičnem preoblačenji kakor n. pr. v prekrščevanji „Avstro-Vengrije« [1]) v »Avstro-Ugrijo«, in v rabi slavjanskih (t. j. cerkvenoslavjanskih) obratov

[1]) V ruščini se rabi danes ta po poljskem Węgry posneta oblika; prava ruska, ki je bila navadna v staro dobo, glasila bi se Ugry (gen Ugor).

in izrazov, malo umevnih ruskemu čitatelju. Z najboljšim ruskim jezikom je napisan članek enega Slovana, Svetozara Hurbana-Vajanskega, o grofu Levu Tolstem; ostalo je večinoma temno in pretencijozno.«

Kakor vidite, rezka kritika! Iz novega mesečnika, ki bi hotel obrusiti vse Slovane in še druge narode, ne morete se niti ruščine učiti. In kaj naj rečemo o vsebini? Poslušajmo dalje: „Nedostatek logike je vedno sestavljal karakteristično črto našega slavjanofilstva — če pri tem sploh ni bilo licemerstva in lažnivosti.“ Kaj pomenijo te besede in prejšnje očitanje pretencijoznosti, to spoznamo takoj, ako vzamemo n. pr. ime vsega onega sveta, kateremu bi slavjanofili radi zapovedovali. V programnem članku prof. Budiloviča beremo izraze »greko-slavjanskij mir«, „narody grekoslavjanskoj sistemy“, vsi grekoslavjanski narodi, narodi našega kroga i. t. d. Toda ne mislite, da govorí tu samo o vseh Slovanih, Grkih in Rumunih, ampak govorí tudi o vseh mnogoštevilnih narodih evropske in azijske Rusije, in »obščemu grekoslavjanskomu kulturnomu tipu« pripadajo tudi narod — „madjarskij na zapadě, . . tureckij na jugě“ (str. 9.).

Kaj imajo vsi ti narodi, tako različni po rasi, veri, jeziku, kulturi, zgodovini, državah in simpatijah občega, da sestavljajo eden svet ali sistem ali kulturni tip? Tega pač sam Bog ne ve. Ali omejimo se sami na „grškoslovanski svet“, kateremu se stavi nasproti „romanogermanski“. Če vzamemo vero in ž njo združeno bizantijsko — ne grško — civilizacijo, tedaj so seveda Grki, Rumuni in pravoslavni Slovani ena skupina, ali kako se morejo prištevati „grškoslovanskemu“ svetu Čehi s Slovaki in pa Poljaki, ki po svoji zgodovini, omiki in tudi po številu vender nekaj predstavljajo, da ne govorim o nas Slovencih in Hrvatih, ki smo za obzorje „široke ruske natore“ res le drobiž! Katoliški Slovani pripadajo po takem deljenji gotovo romanogermanskemu svetu, ker te zgodovinske resnice ne moremo izpremeniti, bodisi nam ljuba ali ne. Če pa štejemo vse Slovane, kakor je to pri nas navada, kot edinico, katero vežejo narodopisna skupnost prazgodovinska, velika sorodnost plemen in jezikov, obče kulturne težnje, skupnost simpatij in tudi mnogih (ne vseh!) interesov, tedaj termin „grekoslavjanskij mir“ ni na mestu, ali pa se sme z enakim pravom govoriti tudi o „latinoslovanskem svetu“. Sploh ne odgovarja tako deljenje našim modernim pojmom. Slavjanofili ko starokopitneži v svojo dobo niso razumeli životvorne nove narodnostne ideje, ko so se branili narodnega jezika, in je tudi danes ne umejejo, ko mečejo najrazličnejše in najsovražnejše elemente na eden kup. Tukaj zapušča vseučiliške profesorje (slaviste!) vse znanje etnografije in zgodovine, in nečejo n. pr. vedeti iz prekrasnega dela Golubinskega o ruski cerkvi, da so Grki slovanskemu jeziku in narodnosti bili v staro dobo prav tako neprijateljski kakor Rim in da dandanes na bal-

kanskem polotoku ni hujših sovražnikov od Grkov, Bolgarov in Srbov. Kar se pa tiče vere, je vendar jasno, da moremo razni slovanski narodi poleg sebe v duhu pravega krščanstva živeti vsaj tako dobro in biti dobri Slovani, kakor je nemški narod lahko celo edin, navzlic temu, da je med katoličanstvom in protestantstvom v reči sami dosti večja razlika nego med katoličanstvom in pravoslavjem. Seveda prof. Budiloviču je to težko: on se že bojí za pravoslavje, če kdo v strogo znanstvenem spisu trdi, da je glagolica starejša od cirilice.

Če koga veselí, da pripada tako veliki skupini kakor je „grekoslavjanskij" svet, naj še tudi zvé, da ima po štetji prof. Budiloviča 150 milijonov bratov (str. 13.). Prof. Lamanskemu pa še to ni zadosti, in naštel nas je 170 milijonov (febr., str. 166.)! V prvih štirih zvezkih je namreč priobčil razpravo pod šumnim naslovom „Tri mira (trije svetovi) azijsko-evropejskega materika" (kontinenta). Ponavljajo se v prvih treh zvezkih stari nauki prof. Lamanskega, samo izraz „grekoslavjanskij mir" mu bržkone ni več popolnoma po godi, ker ga navadno nadomešča z novim. Jako učeno in z mnogimi številkami nam dokazuje, da se delita Azija in njen polotok Evropa v tri svetove: v „pravo Azijo" (sobstvennaja Azija) in „pravo Evropo" in pa v svet, ki po pravem ni Evropa niti Azija, torej nekaj srednjega, in odtod ime „Srednij mir". Meje temu „srednjemu svetu" so na severu Ledovito morje, na vzhodu Beringov preliv in del Vzhodnega oceana, na jugu črta od otoka Sahalina in od Vladivostoka do Samarkanda, Merva in Krasnovodska, potem Kavkaz in vse Sredozemsko morje, tako da pripada sèm tudi vsa azijska Turčija, na zapadu pa črta od Gdanska (Danziga) do Trsta, in tukaj so tudi Čehi in Slovenci po novejši milosti vzeti v ta velikanski svet (pr. str. 145., 162.—164.). V njem nahajamo „i germancev i romancev, i vsakega roda azijatov, katolikov in protestantov, muzulmanov, bramanistov, buddistov, šamanistov . . . (tri pike v izvirniku, in so res na svojem mestu!). Ali v vsi ti plemenski in kulturni raznoobraznosti se odlikuje rezko in odločno eden tip (v izvirniku: vid), kateri je slabo predstavljen ali katerega sploh ni v pravi Evropi in v pravi Aziji. Izmed teh 170 milijonov je več kot 120 milijonov Slovanov in več kot 120 milijonov kristjanov vzhodne cerkve" (167.—168.). Drobnost 50 milijonov se razdeljuje „med prestavitelje kavkaške in mongolske in drugih ras in med privržence zapadnega krščanstva in pravoazijskih religij." Torej povečani „grškoslovanski svet", v katerem smo zapadni Slovani sicer le pritiklina, ali veselimo se, da imamo za brate ne samo Madjare in Turke, ampak tudi Čuvaše in Čeremise, Mordvine, različne Tatáre, Kalmike, Kirgize, Samojede, Jakute, Burjate i. t. d., i. t. d. *Dr. M. Murko.*

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Junaki. Spisal slovenski mladini *Fr. Hubad*, c. kr. gimnazijski profesor. II. knjižica — „Družba sv. Cirila in Metoda" je izdala v VII. zvezku svoje knjižnice to lepo delo g. prof. Hubada, katero bode rad prebiral vsakdo, komur pride v roko. Dobrodejen patrijotizem preveva knjižico, ki nam vsega skupaj na 100 stranéh opisuje 29 junakov, iz večine vojaškega stanú. Okrašena je s petimi podobami, stane pa nevezana 30 kr., vezana 35 kr.: 100 izvodov skupaj veljá nevezanih 25 gld., vezanih 30 gld. Semtertjà smo naleteli na nedoslednosti v pisavi in manjše stilistiške nedostatke, vender bodi knjižica zaradi res vzgledne vsebine in plemenitega namena šolskim našim knjižnicam in sploh vsem prijateljem naše „Družbe sv. Cirila in Metoda" iskreno priporočena.

»Argo« se imenuje nov nemški pisan list za kranjsko domoznanstvo, katerega je ustanovil kustos dežélnega muzeja, g. prof. *A. Müllner* v Ljubljani. Novi list bode »opisoval arheološka najdišča in izkopane stvarí, seznanjal občinstvo z umetniškimi in zgodovinskimi spomeníki srednjega in novega veka, prinašal poročila o antropologiji, národnem življenji i. t. d.« Prva številka priobčuje na poldrugi pôli raznovrstne daljše in krajše članke, vse iz peresa g. Müllnerja. »Argo« izhaja vsak mesec na jedni ali poldrugi pôli s prilogami in stane za vse leto 4 gld., za pol leta 2 gld. Naročnina se pošiljaj g. izdatelju.

Die Gewässer in Krain und ihre nutzbare Fauna. — V izvestji vélike realke ljubljanske je priobčil priznani naš veščák v ribarstvu, prof. *Ivan Franke* pod górenjim naslovom 24 straníj obsežno razpravo o kranjskem vodovji in njega ribstvu ter ji dodal še skrbno izdelano ribarsko karto dežele kranjske. Spis se opira na dolgoletna opazovanja g. pisatelja, ki je do malega sam preiskal vse vode, katerih omenja, in tudi sam lovil po njih. Kranjsko vodovje delí prof. Franke na dve, oziroma tri skupine, namreč na skupino gorskih vodâ (Sava z vsemi pritoki razven Ljubljanice in Krke — „trde vode"), na skupino kraških vodâ in na skupino travniških potokov („mehke vode"). V Savi in njenih pritokih so stalne ribe postrvi, lipani in sulci, rakov (plemenitih namreč) in ščuk pa ni. Kraške vode imajo izvrstne rake, katerih nahajamo ponajveč skupno s ščukami, toda kar je bistveno kraškim vodam, tudi skupno s postrvimi in s temi brez ščuk. Travniški potoki pa imajo rake, postrvi in po nekod tudi ščuke. Mimo tega, da g. pisatelj natančno omenja, odkod in dokod se dobivajo dotične ribe v posamičnih vodah, navaja bistvena svojstva teh vodâ, vodno množino, toplino in druge prikaze, zanimljive za ribiča. Omenjamo še, da namerja prof. Franke spisati podobno toda obširnejšo razpravo tudi v slovenskem jeziku za kmetijsko družbo kranjsko; izvestno bode ž njo prav takó ustreženo preprostim našim ribičem, kakor bodo rečenega nemškega spisa veseli veščáki in v obče prijatelji ribje loví.

Družba sv. Mohorja je prejela letos blizu 60 spisov, izmed katerih je bilo odobrenih 13, in sicer: I. Povesti: 1. »Moj Jože«, obraz iz vojaškega življenja, spisal *Fridolin Kavčič* v Celovci; 2. »Tratarjev dolg«, sp. *Iv. Štrukelj* v Ljubljani; 3. »Kako so Podgorjani napredovali«, sp. . . . . ? v Mozirji; 4. »Terno«, spisal *Ivo Trošt* v Razdrtem; 5. »Darilo iz semnja«, spisal *Ivan Babnik* v Ljubljani; 6. »Pravljice«, sp. *J. F. Radinski*; 7. »Zgodovinske drobtine«, nabral *Iv. Steklasa* v Zagrebu. — II. Životopisi: 1. »Krištof Ravbar, škof ljubljanski in glasovit državnik«, sp. *Iv. Steklasa*; 2. »General Anton plem. Valenčič«, sp. *J. Bilec* v Ilirski Bistrici; 3. »Frančišek Lavrenčič,

vojaški duhovnik«, sp. *Fr. Kavčič.* III. Poučni spisi: 1. »Spanje in sanje«, poljudna razprava, sp. *Iv. Štrukelj;* 2. »Solnčnica — prekoristna rastlina«, sp. *M. Cilenšek* v Ptuji; 3. »Trije spisi o sadjarstvu«, sp. *Fr. Praprotnik.*

Poziv. Na obalah jadranskega morja smo dné 16. februvarija k večnemu počitku položili moža, kateri se je z besedo, pisano in govorjeno, z dejanjem izkazal izbornega rodoljuba, ki si je nevenljivih zaslug pridobil za vse Slovence, osobito za primorske; materi zemlji smo izročili *Frana Cegnarja.*

Dasi dobro prepričan, da bi že kot slavljen pesnik mogel izpolniti dolžnosti slovenskega rodoljuba, vender je drage volje stopil v vrste tistih móž, ki so snovali narodna društva; v Trstu in v okolici je navduševal in poučeval Slovence. Več kakor 25 let je v Trstu kot spreten časnikar zastopal interese slovenskega in slovanskega življa; pri vseh časnikih, ki so tukaj izhajali, imel je najveljavnejšo besedo, in se je kot tak izkazal pravega narodnega učitelja, ne gledé na to, je li mu je to na korist ali ne. V mestnem zboru je v težavnih razmerah govoril za Slovence.

Učil je več let na gimnaziji slovenščino in marsikateremu učencu v srce vcepil ljubezen do domovine in ga odgojil v zvestega narodnjaka.

Cegnarju pa imajo hvaležni biti Slovenci tudi izven Primorskega. V viharnih letih 1848.—49. je kot časnikar v Ljubljani neumorno delal za prospeh slovenskega naroda; v lepih, blagoglasnih pesmih je bodril Slovence pevaje:

»Hej rojaki, opasujmo uma svitle meče«; v izbrani obliki nam je presajal cvetlice iz tujih slovstev na naše domače gredice; njegove pesmi, v slovenskih društvih govorjene in spevane, polnile so z ognjenim rodoljubjem srca mladih in starih Slovencev.

Dolžni smo tedaj vsi Slovenci postaviti pesniku in zagovorniku našemu sedaj oskromen spomenik, tam, kjer

v črni zemlji v Bogu spi;
Lepše solnce njemu sije,
Lepša zarja rumeni.

Dokler je živel in delal, ni mu sijala lepa zarja, pa vender je bil nepremakljiv kakor kraška skala; tem več smo mu hvale dolžni za njegovo življenje.

Podpisani odbor se torej obrača z uljudno prošnjo do vseh zavednih Slovencev, osobito do narodnih društev, naj blagovolé poslati primerne doneske, da postavimo Cegnarju vsaj oskromen spomenik.

Darovi se bodo naznanjali po »Edinosti«.

V Trstu, dné 10. avgusta 1892.

Začasni odbor:

Gr. Jereb,	*Dr. K. Glaser,*	*Dr. Gregorin,*
tajnik.	predsednik.	denarničar.

Kateri bo? Prizor iz domačega življenja. Po Bogosl. Rogačkem predelal *J. pl. K(leinmayr).* V Celji, 1892. Tiskal in založil Dragotin Hribar. 29 stranij. Cena 15 kr., po pošti 17 kr. — Manjšim čitalniškim odrom po kmetih, kjer ni posebnih zahtev, utegne igra ustrezati. Kakor pravi g. pisatelj, igrala se je po tej izpremembi že večkrat z dobrim uspehom na Goriškem, na Krasu, v Istriji in na Koroškem.

»Fr. Levstik kao pesnik«. Gospod *Fr. Selak* v Zagrebu, ki je nedavno o izdaji Levstikovih zbranih spisov priobčil dva podlistka v praški „Politiki", spisal je za 34. številko zagrebškega „Vienca" lepo razpravo o Levstiku pesniku. Oceno Levstikovih prozaiških del obeta, kadar izideta poslednji dve knjigi, vender priznava že sedaj, „da je

gospodin Fr. Levec, kojemu je povjereno uredjivanje Levstikovih djela, svoj posao ovršio vješto i savjesno."

Dramatično društvo v Ljubljani, kateremu je namen vzdržavati slovensko gledališče v Ljubljani, naznanja s tem, da se otvori s 1. dnem septembra meseca 1892. leta dramatična šola. Tej šoli je namen, podati ónim; kateri se hočejo posvetiti slovenskemu gledališču, potreben pouk v igranji in deklamaciji. Dramatično društvo vabi torej óne dame in gospode, ki hočejo stopiti v dramatično šolo, naj zglasé svoj pristop pismeno odboru Dramatičnega društva. Pouk v dramatični šoli je brezplačen. Učenci in učenke, ki pokažejo potrebno sposobnost po dovršeni šoli, bodo se angažovali za slovensko gledališče.

Dramatično društvo v Ljubljani.

Predsednik :	Tajnik :
Dr. Ivan Tavčar.	*Anton Trstenjak.*

Novi grobovi. Dné 1. vélikega srpana je umrl v Ljubljani po daljši bolezni profesor zagrebške gimnazije *Ivan Zupan*, brat g. prof. Tome Zupana, v 48. letu dôbe svoje. Pokojnik je službоval v Gorici, na Reki, v Varaždinu in končno v Zagrebu. Zlasti v prejšnjih letih se je rad bavil s književnostjo slovensko, zlagal pesmi, izmed katerih so nekatere natisnjene v Razlagovi pesmarici in danes splošno znane, n. pr. „Lahko noč, dekle sladko", „Grajska hči", „Savska"; v izvestjih reške gimnazije pa je priobčeval znanstvene sestavke in bil sploh priden sotrudnik slovenskim časopisom. Blag bodi spomin odličnemu rodoljubu!

Dné 23. malega srpana je umrl v Rajhenburgu ondotni šolski ravnatelj *Fr. Jamšek*, véšči pedagoški pisatelj slovenski, čegar večji knjigi „Šolske Drobtinice" in „Napake pri vzgoji otrok" sta dobro znani našemu učiteljstvu. Vse polno manjših člankov, dopisov, razpravic i. t. d. je raztreseno po raznih zlasti šolskih listih slovenskih. Naj v miru počiva!

Dné 11. m. m. je umrl v Pragi sloveči pisatelj in dramaturg národnega gledališča, *Ladislav Stroupežnický*, v 42. letu dôbe svoje. Jako hvalijo zbirko njegovih povestij in črtic „Lidé směšní a ubozí", katera je izšla lani pod izpreme njenim naslovom „Z Prahy a venkova". Pokojnikove drame „Černé duše", „Rarášek Zvíkovský", „Paní mincmistrová" „Václav Hrobčický z Hrobčic", „Naši furianti" so in ostanejo dika češkega gledališča. Poleg tega, da jim je snov zajeta iz življenja češkega, ponašajo se s toliko tehniko, da Stroupežnickemu ni bilo vrstnika med češkimi dramatiškimi pisatelji. — V njega ostalini se je našla mimo nekaterih črtic nova drama iz malomestnega življenja.

Književnost hrvaška je v prvi polovici t. l. tudi razven perijodiških listov in časopisov obrodila dosti dobrega sadú Sivi starček in znani pesnik *dr. Stjepan Ilijašević* je pod naslovom „Šala i satira" izdal zbirko svojih šaljivih in satiriških pesmij, med katerimi jih je nekoliko prav ostrih na ljudske zmote in napake. — Silno obdarovani in izmed živih pesnikov najobljubljenejši pesnik hrvaški, *August Harambašić*, razveselil nas je v „Nevenkah" z novim lepim šopkom, v katerega je povezal 60 liriških pesmij, ki so po obliki dovršene kakor vse njegove prejšnje pesmi, po katerih ljudje vedno radi sezajo. — *Stjepko Španić* je izdal prvence svoje „Immortelle", v katerih sicer poznaš začetnika, ali tudi vidiš, da ima mladi pesnik dosti darú, in bi sčasoma utegnil spisati še kàj boljšega. — Tega pa ne moremo reči o *Mirku Kolutiči*, ki nam v svojih „Zimzelenkah" tudi podaja nekoliko prvih pesmij svojih, o katerih se kritika ni izrazila nič kàj povoljno. — V Mostaru je izšla nova izdaja „Narodnih pjesama bosanskih i hercegovačkih", ki sta jih med ljudstvom nabrala prevredna frančiškana *Ivan Jukić* in *Grga Martić*. — Nádejepolni pisatelj in navdušeni prijatelj hrvaške dramatiške

umetnosti *Stjepan Miletić* je v posebni knjižici izdal novo svojo dramo „Grof Paližna“, ki ima lepo tendencijo in mnogo plemenitih mislij ter nam po vsi svoji osnovi in tehniški spretnosti daje upravičene nadeje, da bode mladi pisatelj hrvaško dramatiško literaturo pomnožil še z mnogimi lepimi plodovi. — Dočim nam Miletić v „Paližni“ kaže podobe iz sedanjega društva hrvaškega, napisal je *Jos. D. Ljubić* zgodovinsko dramo „Posledn ji kralj“, v kateri nam predstavlja zadnjega hrvaškega kralja Petra Svačiča. — Mladi pripovedovalec *Vladimir Borota* je spisal in priobčil pripovedko „Dina“, v kateri je orisal nesrečno zakonsko ženo in pokazal mnogo darú za pripovedno književnost. — Izmed prevodov nam je oznaniti, da izhaja pri Šolci v Zagrebu v snopičih prestava „Oblomova“, slovečega pesniškega dela ruskega. — Za nežno mladino je v hrvaškem prevodu izšlo nekoliko izbranih pripovedek Krištofa Šmida; prav takó je v isti namen znani pedagoški pisatelj *V. Z. Marik* zbral in izdal nekoliko „Narodnih pripovedek“ ruskih, čeških, bolgarskih in hrvaških. Isti pisatelj je za hrvaško mladino po češkem spisu Jos Klike priredil knjižico „Jan Amos Komenský“, ki se je razpečala v 3000 iztiskih. Komenskega tristoletnico je proslavilo tudi oseško učiteljsko društvo „Zajednica“ s posebno „Spomenico“, v kateri je priobčilo več svečanosti primernih člankov. — Zanimljiva za poznavanje delavnosti hrvaških učiteljev je knjižica „Pučki učitelji kano radnici na kulturnom polju“, v kateri nam županijski šolski nadzornik *Marijan Vuković* statistiški kaže, kaj in kakó delajo za omiko hrvaški učitelji zunaj šole. —V knjižici „Naše žene“ obravnava anonimen pisatelj vprašanje, kakó naj se vzgajajo déklice, in podaja vso osnovo, kakó naj se preustrojé višje dekliške šole, zakaj sedanje da podajajo premalo znanja. — Stari pedagoški pisatelj *Skender Fabković* je izdal imenitno poučno knjigo pod naslovom „Nešto o ponosu i njegovih srodnicih“, v kateri poudarja, kakó treba domá in v šoli že nežni mladini vcepiti čustvo pravega in plemenitega ponosa. — Marljivo pedagoško društvo v Zagrebu poroča v knjigi „Druga desetgodišnjica hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora«, o svojem delovanji od leta 1882. do leta 1892.; izdalo pa je tudi zanimljivo zgodovinsko knjigo „Gradja za istoriju dubrovačke pedagogije“, ki jo je sestavil *Vicko Adamović* v Dubrovniku. V tej knjigi se pisatelj ozira na razvoj dubrovniškega šolstva od leta 1800. do naših dnij, torej na novo dôbo. — Prijatelje glasbe bode gotovo zanimala knjižica z naslovom „Nova glazbena struja njemačka i sadašnji talijanski kompoziteri“, zakaj neimenovan pisatelj nam podaja tù mnogo izvirnih mislij. Pravi, da more biti vzor umetniški glasbi jedino le prosta ljudska glasba; trdi, da Nemci nimajo prirojenega darú za glasbo, da nimajo prave glasbene tradicije, in drugega več. Ostro kritikuje nemško klasiško in komorno glasbo, govorí o Wagnerji, potem o Verdiji, Boiti in Mascagniji. — Izmed znanstvenih knjig imenujemo najprej „Naravno bogoslovje ili koliko može čovjek samim razumom spoznati Boga“. Učeni gospod prof. *dr. Ante Bauer* je to knjigo namenil najprej svojim slušateljem na vseučilišči, potem pa tudi drugim izobraženim kristjanom. — Tej se je pridružila druga knjiga preimenitnega zgodovinskega dela „Cesarizem i bizantinstvo u povjesti iztočnoga razkola“. Frančiškan *dr. Ivan Marković* nam je že v prvi knjigi tega svojega dela podal prezanimljivih mislij o cerkvenem razkolu in jih sedaj dalje razvija. Poudarja, kakó se je Focijevo ime izpremenilo v simbol bizantinske cerkve; razlaga, da je razkol plod politike bizantinskih cesarjev; omenja razmerja Hrvatov, Srbov in Bolgarov proti Carigradu in proti Rimu; govorí o pokrščenji Rusov ter o cerkveni upravi ruski in srbski. Knjiga je imenitna ne samó za hrvaško, ampak tudi za svetsko literaturo sploh, zató jo kàr najbolje priporočamo tudi slovenskim čitateljem. — Za cerkveno zgodovino hrvaško je važno delce „Dvie opatije“, v kateri nam pisatelj *Petar Kuero*

opisuje zgodovino dveh benediktinskih samostanov, ki sta v stari spletski nadškofiji slula za domačih hrvaških kraljev. — Župnik *Luka Turčić* je izdal razpravo „O poriekl u čovjeka po posljedcih prirodoslovnih znanosti i biblije", v kateri pobija mnenja in nazore tistih hrvaških učenjakov, ki se prištevajo privržencem Darwinovim. — V precèj obsežni knjigi „Prehistorička nalazišta", ki jo je izdala bosenska dežélna vlada, poučuje *V. Radimský* prav po domače, kakó treba paziti na zgodovinske in prazgodovinske starine in jih čuvati, da se ne pogubé in ne propadejo; opisuje njih pomen in razlaga, kakó se takšne stvarí iščejo in najdejo. — Profesor *dr. M. Šrepel* je v posebni knjižici priobčil prelepo svojo razpravo „O Vrazovoj kritici", v kateri je v jedno celino zbral, kakó je Vraz sodil o dubrovniški književnosti, o národnih pesmih ter o drugih književnih prikaznih in vprašanjih. Jedro te prezanimljive studije pa je, da je Stanko Vraz začetnik prave literarne kritike pri Hrvatih [1]) — Prof. *dr. A. Lobmayer* je spisal novo higijeniško knjižico „Majka nad bolestnim djetetom", da bi matere poučil, kakó morajo paziti na otroke, da jih ohranijo zdrave, in kakó naj jim v nesreči dadó prvo pomoč. — Opis Dalmacije iz dela cesarjeviča Rudolfa izhaja v hrvaškem prevodu v založbi F. Maršiča v Spljetu. — Tistim, ki bi si radi ogledali Zagreb, spisal je mestni svetovalec *A. Hudovski* priročno knjižico „Zagreb i okolica. Kažiput za urodjenike i strance" in ji dodal 43 podob in dva načrta. (Konec prihodnjič.)

Nemški književni koledar. Književnik Kürschner je izdal koledar, v katerem je zabeleženih 2078 mest, kjer živí 11.961 nemških pisateljev. Izmed teh jih je v Berlinu 1521, na Dunaji 1160, v Monakovem 409, v Lipskem 309. Kaj čudo, ako je leta 1890. izšlo 18.975 nemških knjig! — Nekaj podobnega je izdal leta 1891. »Spolek československých knih kupeckých účetních« v Pragi, čegar bogati »Český katalog bibliografický za rok 1890.« nas do dobra poučuje o prelepem razvoji češke književnosti.

Gunduličev spomenik. Odbor za Gunduličev spomeník v Dubrovniku je nabral dosedaj 11.000 gld. Ker je ta vsota premajhna, postavi se rečeni spomeník bržkone šele prihodnje leto

Vukov slovar izdaja srbska državna tiskarna v Belem Gradu. Vse delo, katero ureja najboljši sedanji poznavalec srbskega jezika, *Jovan Bošković*, obsezalo bode v štirih knjigah 47.324 besed. Cena prvemu zvezku je 2 goldinarja.

Listnica. J. V - v v L. Spis prejeli; priobčevati ga začnemo, kadar bode dopuščal prostor. — K—r v P. Morda prihodnjič. — L. Habetov. Naznanite nam svoje pravo ime, sicer ne moremo priobčiti ničesar. — Vazilij. Takim nerodnim poskusom nimamo prostora. — B. v K. Prevodov naš list načelno ne prinaša.

Popravek. V beležki, priobčeni v poslednji številki pod naslovom »Nebeszki pasztir pogublyenu ovczu ische«, stoj namesto letnice 1795 praviloma 1745.

[1]) Glej natančnejše poročilo o tej knjigi v 7 številki. *Ured.*

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.

Štev. 10. V Ljubljani, dné 1. vinotoka 1892. Leto XII.

Prolog

pri slavnostni otvoritvi deželnega gledališča v Ljubljani.

Odklenil se je torej dični hram,
Da vánj slovesno se nocoj preseli
Umetnost naša, ki pod streho nizko
Iskati si je morala zavetja,
Ko jo iz kota ónega celó,
Kjer bivala sirota je pred leti,
Pregnal požar je ljut ... Še nekaj hipov,
In prvič se odkrije pozorišče,
Kjer nam življenja igra izpremembna
Kazala bode tragiške prizore,
Kazala tudi mnog vesel obraz ...
Radóst, ki bere se na vsakem lici,
Gospôda častna, to poglèd je lep;
Nocojšnja obča oduševljenost,
To blagoslov iskren je hiši novi!
Nocoj pač lahko gledamo nazaj,
Ne da bi nam bridkost zalila srca,
Ko dvigajo podobe se pred nami,
Katerih, žàl, slovenska zgodovina
Iz časov vseh nam kaže sto in sto!
Saj danes nas prešinja ta spomin,
Da óni bòj, pogostoma brezupni,
Ki bije ga od davnih dnij naš rod
Za sveti jezik svoj, za boljše čase,
Ni bil zaman; zavest obhaja nas,
Da v resni drami naše zgodovine
Večer nocojšnji je svetál prizor,
Ko po stoletnem trudu zmagovito
Proslavlja svoj uspeh junak - Slovén! ...

Pred leti sto, kaj bili smo, in kaj
Umetnost naša bila je tedanja?
Ponosno v óni dôbi govor tuj
Zvenèl je po slovenskih pokrajinah,
Umetniki so tuji nam kazali
Na odru slike tuje poezije,
Ker svojih nismo še imeli slik!
A čas je prišel, ko je ded strmèč
Zaslišal prvi glas slovenski z odra,
Ko pesem je slovenska kakor sèn
Objela mu duhá, ponižna res,
A pesem, kakor da prihaja z néba! ...
Tedaj umetnost višnja prvič je
Na javnem odru govorila z nami,
In na prosvetnem pozorišči našem
Bil to prizor je prvi, ko nastopil
Naš rod je kot junak, čegàr ideja:
Ustvariti na rôdni zemlji svoji
Umetnost si domačo — oh, zajedno
Bilà je njega — tragiška krivica! ...

Gospôda moja, slike še nocoj
Iz dnij poznejših vidimo vesele,
A žàl, prizorov je bridkostnih več,
Ko to umetnost, komaj zasnovano,
Uničiti je htela moč protivna,
Ko skoro mislil je slovenski rod,
Da njega drama se izpremení
V tragedijo, da v bóji za idejo
Upehan, strt se zgrudi v prah — nikdár,
Ne, prišlo ni takó! Požar sicèr
Vpepelil nam celó je gledališče,
Kjer nas ljubili niso, le trpeli,
Umetnosti pa naše ni končal!

V zavetje tesno je zbežala tákrat,
Da ondu željno bi čakala časa,
Ko nam odkrije vse lepote svoje,
Katerih v preponižnem dômu ónem
Razvijati nikdár ni mogla vseh!
Ta čas je tù!... Nocoj, v slovesni uri,
Ko v národa slovenskega imeni
Poslopje novo posvečujemo,
Izginejo naj vsi spomini drugi,
A ta spomin vsekdár ostani nam:
To gledališče, ki je najprej naše,
Ponosna bodi priča, da Slovén
Poslednji ni v številu národov,
Ki kdàj zaščitniki so bili zdušni
Jeziku, dômu in zató — prosveti.

In če nocoj v minule dni lahkó
Upiramo poglèd, ne da bridkost
Zalila bi nam srca, pač takisto
Oziramo lahkó se v dni bodoče!
Pred nami dôba se odklepa nova,
Kaj nam prinese, kdo pové nam to?
A bodi kakorkoli: tega vselej
Zavedajmo, gospôda se častita,
Da delo resno le rodí uspeh!
Potem v sijajni novi hiši tej
Učakamo resnično zlate čase,
In upravičeno slovenski rod
Ponašal bode se pred tujim svetom:
»Poslopje to je viden spomenik,
Da vselej zmaga národ, čegar delo,
In ako treba je, celó trpljenje,
Prosveti le je bilo posvečeno!« ...
— — — — — — — — — — —

Na čast in slavo našega imena
Razkrij se torej, pozorišče, zdaj!
Prizori naj vrsté se slikoviti,
A mi zakličimo iz duše dnà:
»Pozdravljena, slovenska nam umetnost,
Tvoj čas je tù — zavesa, kvišku — slava!«

A. Funtek.

V kletki.

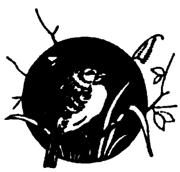
Ptiček srečni prosto leta,
Kamorkoli si želí;
Mêni prostost je odvzeta,
Kletka tesna me drží.

Upa nimam, da odprla
Moja kletka bi se kdaj;
Pesem mêni vrè iz grla,
Da mi žalost mami vsaj.

Vènder tudi to na poti
Mrzlodušnim je ljudém:
»Pesem glave zbranost moti,
Torej peti naj ne smém!«

Ptiček lahkosrčno pôje
Pesem drôbno svojo z vej,
Pelo bode grlo môje,
Petju nima kletka mej!

y.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

(Dalje.)

X.

Ko se je Klotilda vrnila v Ljubljano, čakala sta je na kolodvoru kočijaž Trobec s starinsko kočijo in domači hlapec s svojim vozičkom, da je nánj naložil prtljago. Mraka ni bilo; čakal je žene domá. Sedèl je v prodajalnici pri pisni mizi in se zagledal v velike trgovske knjige. Toda bil je popolnoma razmišljen; gledal je pač, ali videl ni ne jedne številke in sedaj pa sedaj je preobrnil kak list, da bi pomagači ne zapazili njega razmišljenosti. »Kakó naj jo pozdravim? Ali naj ji pokažem, kakó sem še zmiraj zaljubljen vánjo? Ali naj ji pokažem vso ostrost resnega in premišljenega možá in gospodarja? Ali naj ji morda celó pokažem, da sem ljubosumen? — Le tega ne, zakaj potem bode le še bolj znala v svoje namene obračati mojo slabost. Kazati se ostrega bi mehko moje srce niti ne znalo; smešen bi bil, ali pa neroden in surov, in ona bi me potem še vse huje zavraćala. To pa nikakor ne gré pri vzprejemu.«

Takó je preudarjal Lovro, ne da bi se odločil. Pogledal je na uro in videl, da utegne žena vsak čas priti. Prepustil je vse usodi; kakor bode, pa bode. V tem pridrdrá kočija in se ustavi pred hišo. Stopivši na prag je bil Mrak kàr začaran od cvetoče lepote mlade žene, kateri je hišna ravno pomagala z vozá. Pozabil je vse črne misli, objel jo in poljubil, da je bila vsa ginjena. Ljubeznivo ga je pogledala, in ko je čutil ogenj teh prelepih očíj, porosile so se njegove od radosti. Tolika mehkost pri moži je morala omečiti najtrše žensko srce. Klotilda se mu je oklenila izpod pázduhe in šla ž njim v stanovanje, dočim je prepustila teti in hišni skrb za škatlje in ostalo drobno prtljago. Od raznih mislij in čustev Mrak niti besede ni mogel ziniti.

»Kaj ti je, Lovro, ali si kàj bolan?« vpraša Klotilda molčečega možá; »ali se nič ne veseliš, da sem zopet domá?«

»Oprôsti mi, Klotilda, strašno me glava bolí.«

»Glava te bolí?« ponoví žena sočutno.

»Bolí me, hudó me bolí,« pritrdi on in globoko vzdihne, »ali saj ni čudo; zmiraj tičim v prodajalnici in pri knjigah in skoro nikoli ne vidim belega dné. Dobro, da si zopet domá, sedaj vsaj ne bodem vedno sam.«

»Vedno sam!« začudi se žena, »ali nisi hodil vsak večer v kazino? Saj mi je Ahnenfels rekel, da te je videl ondu na vrtu.«

Ime Ahnenfels je zopet razburilo Mraka. Nejevoljno je dejal: »Bil sem samó jedenkrat in to prvi dan po tvojem odhodu. Toda Ahnenfels me ni mogel videti, ker ga takrat ni bilo v kazini. Pač pa so gospodje govorili o njem in tudi o drugih nenavzočnih ljudeh.«

»Drugih nenavzočnih ljudeh?« vpraša Klotilda, ko Lovro umolkne; »ali je to kàj slabega, če kdo misli na koga?«

»Vselej ne; toda lepó ni, če imajo ljudje koga preveč na jeziku. Saj sem rekel, jeden jedini večer sem šel v druščino, in dovòlj sem imel bridkosti za ves čas svojega samovanja.«

»Kaj pa so takšnega rekli gospodje? Saj preprosti ljudje menda ne zahajajo v kazino?« vpraša žena zvedavo.

»Kaj bi rekli,« ponoví on nevedé, kakó bi se izrazil. »Vselej ni najhujše to, kar se izgovorí, ampak hujše je to, kar se zamolčí, vender takó zamolčí, da drugi več uganejo, nego je res.«

Klotildi se je dozdevalo, kam meri Lovro, in takoj se ji je zmračilo vedro čelo. V tem sta ji dobro došli teta in hišna, ki sta obloženi s škatljami in ogrinjali prisopihali po stopnicah. Klotilda je vzela prtljago teti iz rók in jo pustila, da sta se z Lovrom pozdravila, sáma pa je v tem s hišno izginila v drugo sobo, da se je iznebila možá, ki ji je bil zopet na vso moč zopern. —

Mrakova neodločnost je bila kriva, da se ni prav nič razbistrilo razmerje med njim in ženo njegovo. Vreme v zakonskem njiju življenji je ostalo nestanovito in časih se je zmračilo že takó temno, da je bilo misliti, sedaj in sedaj trešči. Klotilda je bila zopet domá, ali nihče ni védel, ali sta si z možem dobra ali ne. Nista se pričkala, nista se ljubila, ampak po stari navadi sta živela drug poleg drugega, in vsak je storil, kar ga je bila volja. On je tičal v prodajalnici, ona pa je hodila po šetališčih in veselícah. V toplicah se je do dobra otresla vseh društvenih ozirov, ki so jo prej še nekoliko zadrževali v slobodnem življenji in gibanji. Sedaj ni več marala, da bi jo povsod

spremljala teta Brigita, ampak kàr sáma je hodila na izprehod kamorkoli, ali v Latermanov drevored ali v »Zvezdo« h godbi. Sevéda sáma ni bila skoro nikdar. Dobro je védela, kdaj in kje dobí druščine, in brž ko je stopila na ulice, srečala je kakega znanega částnika, ki se ji je pridružil in se je ni ločil, dokler se ji je ljubilo izprehajati. Najrajši se je ošabno šetala po »Zvezdi« v novih svojih opravah, ki jih je prinesla iz toplic, češ, naj vidijo ljubljanske gospé, kakó se nosijo vélika gospôda po svetu. Sevéda, prave gospóščine le ni razumela, pa je oponašala le takšne nečimerne ženske, ki so vse prej nego vélika gospôda. Kadar se je torej takó opravljena šopirila in grohotala s svojimi spremljevalci, tedaj so se preprosti ljudje pač ustavljali in se ozirali za njo, ali niso se ji čudili, ampak majali so z glavo in se ji posmehovali. Gospé pa so jo le mimogredé skrivàj pomerile z očmí in si druga drugi rekle pomembno besedo. Ko bi Lovro Mrak sedaj hodil v gostilne, čul bi vse drugačne pomenke nego takrat v kazini, ali ker se ni genil z dóma, čul ni ničesar, in bilo je bolje zánj.

Začela se je zopet gledališka dôba. Klotilda je imela zopet svojo ložo v prvem nadstropji in se je vèdla v nji drzno in prevzetno kakor še nikdar. Časih je pri nji sedela teta Brigita, še rajši pa je bila sáma, da je bilo več prostora nje kavalirjem, ki je niso nikdar pustili sáme. Često so jo kratkočasili takó dobro, da ji ni bilo do tega, kaj se godí na odru, in časih se je kàr glasno zasmijala prav tedaj, ko so bili drugi do solz ginjeni. Zgodilo se je tudi, da je občinstvo nejevoljno sikalo proti loži, ker ga je motil govor in smeh. Ahnenfels, ki se je skoro za njo vrnil z dopusta, sedèl je malone vselej pri nji v loži, in že so po Ljubljani očito govorili, da je on prvi kavalir Mrakove žene.

Teta Brigita je bila presrečna z uspehom, katerega je dosegla po dobro premišljenem zavajanji bratranke svoje. Kàr srce ji je igralo od zlobnega veselja, kadar je pomislila, kakó dobro se maščuje Lisjakovi hčeri, ker jo je nekdaj nje oče spravil iz hiše. Ženska izprijenega srca in hudobne duše, pa je Brigita sploh tudi v tem uživala in se radovala, da je videla drugo na opolzlih potih, kamor sáma ni mogla več zahajati. Toda zadovoljna še ni bila popolnoma, ampak še bolj je hotela v nravno izprijenost pogrezniti Klotildo, katere niti trenutek ni izpustila iz oblasti. Nekega dné je prišla vsa vesela k nji kakor vselej, kadar se ji je kàj posrečilo. Bila je do cela nemirna, in iz nje iskrečih očíj je Klotilda takoj ugenila, da ima nekàj posebnega na srci.

»Kaj dobrega, teta?« vpraša jo in ji za pozdravilo stisne roko.

»Ahnenfels je bil pri mêni,« odgovorí ji starka nekamo zaupno in skrivnostno.

»Ahnenenfels!« začudi se Klotilda, »kaj pa je hotel pri vas?«

»Najel je sobo, in prvega se vseli‘, reče teta zasopla, potem pa nadaljuje počasneje: »Zjutraj mi je Krulec odpovedal, zakaj premeščen je v Novo Mesto. Ko sem šla nató na trg in sem bila ravno za škofijo pri mókarjih, pride Ahnenfels od šentpeterske vojašnice proti mêni in me vpraša, kaj je novega. Povedala sem mu, da imam prazno sobo, on pa mi je ves vesel odgovoril, da jo pride po obedu pogledat, zakaj s sedanjim stanovanjem ni kàr nič zadovoljen in ravno si išče drugega. Res je prišel, ozrl se le površno po sobi in mi kàr takoj odštel aro.«

Klotilda osupne in ne vé, kaj bi rekla; rdečica jo polije po vsem obrazu.

»Ali te ni sram, Klotilda?« pograja jo starka in se hudomušno nasmeje. »Poglej jo no,‘ kakó je rdeča kakor déklica petnajstih let, ki si je prvikrat v svesti, da se moške očí upirajo vánjo!«

»Teta, ali je pač res takó, kakor ste povedali?« vpraša bratranka skrbno, sumnjajoč, da ni bilo vse zgolj naključje.

»Zakaj bi ne bilo res?« ugovarja ji teta in je nekoliko v zadregi; »videla bodeš že prvega dné prihodnjega meseca, da je res.«

»Bodisi,« zavrne lahkoumna Mrakova žena, ki je imela tudi že svoje osnove, »jaz sem pri tej stvári popolnoma nedolžna.«

»Sevéda si nedolžna,« potolaži jo Brigita in se zasmeje na ves glas. Nató jo prime za roko, pogleda ji v očí, kakor bi jo hotela prebosti, zopet se nasmeje in jo vpraša prav zaupno:

»Klotilda, kàj ne, letos bodeš pozimi pač časih prišla k mêni, da mi ne bode s starimi mojimi kostmí toliko treba po stopnicah? Kaj ne, da bodeš?«

»Veste, da,« odgovorí ji kratko bratranka in se ji umevno nasmehne.

»Sedaj pa z Bogom!« posloví se teta; »marsikaj moram še poskrbeti; sobo je treba preslikati, žimnico zrahljati in treba bode še mnogo drugega, pa se moram podvizati, da dobim ljudi o pravem času. Hočem, da bode Ahnenfels pri mêni povsem zadovoljen.« Rekši stisne Klotildi roko in odide.

Mrakova žena se ni mogla pritajiti, kakó silno jo je razvnela ta najnovejša novica. Prvi trenutek ni mogla razsoditi, ali naj se veselí ali togotí, pa ni tete niti pohvalila, niti ji ugovarjala. Prav ljubo ji je bilo, da je Brigita odšla, zakaj sáma je preudarjala mirneje, kakó

se ji bode vêsti proti novi soséščini. Da bodo ljudje mnogo govoričili in obrekovali, to je dobro védela, ali za takšne malenkosti se že davno ni menila. Samó to jo je še nekoliko skrbelo, kaj poreče Lovro, kadar zvé, da stanuje Ahnenfels nji nasproti. »Takó brezumen venderle ni,« ugibala je sáma v sebi, »da bi ne sumnjal ničesar. Takoj se bode bal, da bi pri teti Brigiti ne imela skrivnih sestankov. Ljubosumen je dovòlj, to čutim, odkar sem se vrnila iz toplic, in nič drugega nego ljubosumnost je vzrok, da je takó silno čmeren. Ali naj mu zopet hlinim gorečo ljubezen? Ne, ne, to se mi ne ljubi; tudi je predolgočasno in zoperno ter priča o boječnosti. Tega pa že ne; boječe me ne smé videti. Odločna in drzna bodem, da se mi slabi možek moj ničesar ne bode upal očitati. Najbolje torej, če vse prepustim usodi, kakor učí stari Mrak. Porabiti hočem lépo priliko na svojo korist in na svoje veselje ter se naužiti radostij, katerih mi ponuja usoda.» Saj je ta usoda itak dosti skopa, zató je človek ne smé odbijati, kadar mu je mila.« Takó se je hitro privadila novemu razmerju v soséščini in je takoj marsikaj snovala za zimo.

Ahnenfels se je naselil že zadnjega dné v meseci, in ko je drugega dné zjutraj Klotilda odgrnila zaveso, ujele so se nje očí z njegovimi, on pa ji je tedaj skozi zaprta okna z roko pošiljal poljubke. Toliko pa je Klotilda le še bila sramežljiva, da se v domači jutranji obleki ni mudila pri oknu, nego hitro se je umeknila v sobo. Na prvem sestanku v »Zvezdi« je preuljudnemu sosedu celó očitala, da jo preveč moti, kadar se napravlja. Toda ni ji verjel, in razpredel se je med njima nov »zanimljiv« pomenek.

Minilo je teden dnij, in Klotilda še ni bila pri teti. Ko je v tem nekega dné pritisnil prvi mraz in je tudi že sneg naletaval, ostala je Brigita domá pri pêči in poročila bratranki, naj pride pod večer nekoliko k nji na pomenek; najljubše bi ji bilo, ako pride kàr na južino. Mrakova žena je nemudoma vzprejela vabilo in rekla stari dekli, da pride prav skoro.

Précej, ko se je dan nekoliko nagnil, napotila se je Klotilda čez ulice k teti. Dasi je bil že mrak in dasi je do nasprotne hiše imela le nekoliko stopinj, vender se je pred odhodom prečesala, preoblekla se in tù in tam kàj uredila na opravi, kakor bi se ji kàj dozdevalo. Saj je dobro poznala teto svojo. Motila se ni. Stopivši v sobo, zapazila je takoj, da je vse lepó osnaženo in pospravljeno, miza pa pogrnjena za štiri. Spoznala je takoj tudi svojo srebrníno ter svoje ploščke in skledice.

»Teta, kaj pa to pomeni?« vpraša nekamo osupla in nejevoljna.

»Ne bodi huda, zláto srce moje,« prosi zvita zavodnica, »saj véš, posode nimam, da bi postregla gospôdi, zató sem si brez tvojega znanja izposodila, česar potrebujem —«

Ni še dogovorila, ko potrka in stopi v sobo Ahnenfels, in takoj za njim njega prijatelj, poročnik Fuchs. Predno se Klotilda dobro ogleda po novih gostih, že stojí Ahnenfels pred njo in ji poljubi roko; takisto storí njega tovariš. Ko se nakloni tudi Brigiti in jo pozdravi, reče Ahnenfels Mrakovi ženi:

»Nova moja gospodinja je preljubezniva in ne vé, kakó bi mi stregla in me razvajala. Danes me je z mojim prijateljem povabila na južino, da bi nekamo posvetili sedanji moj dom; ali da ta prijateljski sestanek tudi vi, milostiva gospá, počastite z navzočnostjo svojo, o tem ni črhnila niti besedice.« Obrnivši se proti teti, pristavi; »Gospá, lepó ni, da ste mi to zamolčali; še bolj bi se bil ves dan veselil večera.«

»Hotela sem védeti,« opravičuje se Brigita, »ali bodete pač zadovoljni samó s starikasto gospodinjo; in šele ko ste vzprejeli oskromno moje vabilo, hotela sem vas iznenádejati z boljšo druščino, nego je moja, in pozvala sem tudi bratranko.«

»Nikar takó oskromno, gospá,« očita ji Ahnenfels, »prav jaz najbolj vém, koliko trenutkov ste nam že zasladili s svojo duhovitostjo in bogatim izkustvom svojim.«

»Dosti, dosti, gospod nadporočnik,« ustavi ga starka. »Brzdajte preveliko uljudnost; proti mêni ne prístoja dobro. Veselí me, da smo vsi skupaj; drugega itak nisem želela. Sedaj pa prosim, sédite za mizo; moja soba ni, da bi se mogel človek izprehajati po nji.«

Nató sedejo takó, da sta si častnika drug proti drugemu in da se lahko menita sedaj z gospodinjo, sedaj z mlado gospó. Po južini je Brigita hitro pospravila z mize in položila nánjo popolnoma nove kvarte za tarok.

»To je izvrstna misel!« vzklikne Ahnenfels, vzame kvarte, zmeša jih, in nató začnó »kralja klicati«. Toda Klotilda in Ahnenfels sta bila prerazmišljena, pa nista imela sreče; vedno sta izgubljala, a dobivala sta le teta in poročnik Fuchs, ki sta mislila samó na igro. Vender je rekel Ahnenfels, da je popolnoma zadovoljen z uspehom; da se že dolgo ni kratkočasil takó izvrstno, in dodal je še to željo, da bi se kratkočasili večkrat takó prijetno. Klotilda se je povsem ujemala ž njim in je nasvetovala, da bi vse tiste večere, ko ne bode drugih veselic, imeli stalne sestanke pri teti Brigiti, ki je bila sedaj

vsem trem skupna »teta«. Brez vsakega ugovora so vsi kakor iz jednega grla odobrili modri nasvèt.

Lovro ni nič védel, kakó se žena njegova kratkočasi na oskromnem tetinem dômu. In kakó naj bi védel; vprašal je ni nikdar, kam hodi, drugi pa mu tudi niso povedali ničesar, ker ni nikamor zahajal, da bi se s kom sešel. Zató pa so mnogo védeli drugi ljudje in še več govorili. Podnevi namigovanje čez ulice — zvečer razsvetljena okna Brigitina — to so ljudje v sosedstvu skoro zapazili, majali z glavo in si marsikaj šepetali. Tudi domači pôsli in trgovski pomočniki so hitro zasledili »pot k teti« in prežali in gledali čez ulice, kadar so le utegnili. Marsikdo je miloval dobrega gospoda in si mislil: »Kaj bode, če to zvé?« V tem je Lovro delal in se trudil in se z delom zmotil, da ni mislil na druge reči. Trgovina mu je še toliko nesla, da je navzlic ženini potrati nekamo izhajal, ali ko bi zaprl prodajalnico in hotel poravnati vsa plačila, ne bi ostalo nič gotovine. Lovro je to dobro védel, takisto pa mu je bilo jasno, da bi Klotilda nikakor ne hotela zmanjšati svojih potreb. Pustil je vse, bodisi, kakor je, samó da bi ne bilo novega prepira in razpora.

Drugače je mislila Klotilda o tedanjem svojem stanji, ali bolje rečeno, ničesar ni mislila o tem, nego bila je zadovoljna in se veselila življenja; do bodočnosti pa ji ni bilo. Čula je sicer marsikaj, kakó jo imajo ljudje v zobéh, ali srce ji je bilo že takó izprijeno, da ji takšne govorice niti niso bile več neprijetne, ampak celó ponosna je bila nánje in še očitneje je kazala nečimernost svojo, češ: »Ženske mi le zavidajo.« Najdrzneje se je vêdla, kadar se je z Ahnenfelsom izprehajala po »Zvezdi«. Zaničljivo se je ozirala po gospéh in gospodičinah, katere je srečavala, kakor bi jim hotela zaklicati: »Kdo ste vé proti mêni? Vzela sem vam ga vsem, njega, ki je bil vzor hčeram in materam!«

XI.

Napočila je zopet dôba zimskih veselic. Za gledališče Mraka ni bilo skrb; tjà je prišla Klotilda tudi brez njega; ali na strelišče jo je moral venderle spremljati. Ondu je bilo več manjših plesov in drugih veselic, vse pa bi presegel véliki sijajni ples na korist društva za pomoč bolnim trgovskim pomočnikom. Temu plesu se trgovci nikakor niso smeli odtegniti, nego še posebno so se morali izkazati, da so vpričo vojakov in uradnikov povzdignili veljavo svojega stanú. Delale so se torej velike priprave, najbolj pa so se pripravljale gospé in gospodičine. Toda vse je prekosila Mrakova žena, ki je videla v Frančiškovih varih, kaj je sijaj, in ni zató več potrebovala tete, da

bi ji pozvedovala, kakó bodo oblečene druge gospé. Ljubljanske šivilje ji pri tej priliki niso zadoščale, nego vsa oprava je morala biti z Dunaja, kjer se je poléti spotoma le zató pomudila nekoliko dnij, da se je posvetovala pri slovečem ženskem krojači, kakšne barve in kaj drugega bi se najbolj prilegalo nje rásti, pòlti in lasém. Tudi si je dala vzeti mero, da bi potem kàr naročila, kadar bi bilo česa treba.

Sedaj je bil tisti čas. Hitro je pisala na Dunaj in dodala, da mora biti vse kàr najlepše in najukusneje, najsi stane stoták več. Teden dnij pred plesom je prispela željno pričakovana oprava. Takoj je morala príti Kódrava Marjeta, da je pomagala gospé pomerjati novo obleko in da je vse dobro pogledala, ali bi ne bilo treba česa popraviti ali bolje prišiti. Z obleko je prišel tudi razen lišp in drug drobiž. Med drugim je bila prelepa véternica od dragocene želvovine in pristnih nojevih peres; bili so zláto vezeni čevlji od bele svile po najnovejši šegi, in bilo je več drugih stvarij.

Klotilda še nikdar ni imela toliko skrbij; največ pa jih je imela na dan plesa samega. Na vse zgodaj je poslala hišno h Kódravi Marjeti, da bi je ne pozabila priti oblačit; tudi k frizêrki jo je poslala in ji ostro naročila, naj ne pride prepozno. Hlapec je moral h kočijažu Trobcu, da pač dobro osnaži staro kočijo in da pride o pravem času pred hišo. Sploh je bilo ta dan v Mrakovi hiši takó živahno, kakor bi bilo zvečer ženitovanje. Popóldne je prišla teta Brigita, da bi kàj pomagala. Najbolj zbegana je bila Klotilda sáma; zaužila ni ne jedí ne pijače, niti se doteknila kave, katero je teta tolikanj hvalila. Ko se je zmračilo, morala je hišna ob vélikem zrcalu prižgati na vsaki stráni po dve sveči, druge pa postaviti na mizo in na mizice, da je bila vsa soba razsvetljena. Že se je Klotilda po obrazu in vsem górenjem telesi umila z dišečo vodó, in tudi Kódrava Marjeta je že prišla, da bi jo oblekla, le frizêrke še ni bilo. Nejevoljno je stopala gospá po sobi in se jezila, toda zopet se je nekoliko umirila, ko so ji očí obtičale na bogatem lišpu, ki je bil kakor na ogled razložen po vsi sobi, pripravljen, da poveča nje krasoto.

V tem zapôje zvonček na hodníku, in prècej nató stopi v sobo željno pričakovana frizêrka, vsa premražena in zasopla ter se hitro loti dela. Ogrnjena v dolg plašč od bele tančice, sedí Klotilda pred vélikim zrcalom in zadovoljno gleda vánje, poslušaje dobríkanje zgovorne opletalke, ki sedaj hvali nje góste lasé, gladke kakor svila, sedaj se čudi nje beli pòlti, ali pa ji pravi, kar je čula in videla drugjé. V tem urno spleta široke kite, umetno jih zloží in zatakne vánje glavník, ki se kàr lesketá od dragih kamencev. Ob stranéh užgè krajše

lasé v kodre, tudi ji med kite zasadí belo in rdečo kamelijo, napósled pa ji na témeni namésti tanek zlat venec, posut z bliščečimi kamenci, da je ovenčana kakor kraljica. Dasi jo je Bog obdaroval z veliko krasoto, nečimerni Klotildi to le ni dovòlj, in frizêrka jo mora po vsem gorénjem telesi potresti z dišečim belim praškom in jo zopet izprašiti, da se bela pòlt še bolj sveti. Tudi rdečega ličila ji mora dejati na lica in ji nekoliko počrniti obrvi, predno pospravi svoje orodje in steče v drugo hišo.

Sedaj se jame Klotilda oblačiti; vse, šivilja, hišna in Brigita imajo dovòlj pôsla ž njo. Hitro se vse tri sučejo okolo nje, in skoro zašumí na nji dragocena svilena obleka, na vrhu izrezana, da so razgaljene prsi in rame, zadi pa dolga, da se pol sežnja vleče po tleh. Zdajci se Klotildi povzdigne nečimerni ženski ponos, in oblastno kakor kneginja stojí med strežnicami in sedaj ukazuje, sedaj se zadovoljno ogleduje v zrcalu. Tudi kuharica pride pogledat svojo gospó in privêde s seboj deklo iz drugega nadstropja; obe kàr obtičita na pragu sosedne sobe in se od daleč čudita neznani lepoti. Ko je vsaka guba naravnana in se vse lepó prilega, zatakne teta bratranki svoji uhane, da se kàr zabliska po sobi, okolo vratú pa ji obesi niz biserov. Klotilda sáma si natakne rokavice in si na vsako roko zapnè po jedno debelo in široko zláto zapéstnico, od katerih ima jedna v sredi zvezdo od samih dijamantov. Sedaj vzame óno véternico, katero je dobila z Dunaja, in prelepi robec od najnežnejše bele tančice, obšit s širokimi bruseljskimi čipkami, in oboje poškropí z močno dišavo, da se zdajci po vsi sobi razpuhtí prijeten duh.

V tem pridrdrá po kamenitem tlaku voz in se ustavi pred hišo. »Trobec je tù!« zakliče domači hlapec v sobo, in takoj steče hišna gospodu poročit, da je gospá že pripravljena. Tudi Lovro je bil že oblečen; na sebi je imel črn frak. Stopivši v sobo, kàr osupne in obstojí pri vratih; kàj takšnega še ni videl v oskromnem svojem življenji! To da je njega žena? Ne, ne! Mrak ne verjame svojim očém, da je to lepa njegova Klotilda. In venderle je bila ona, in tudi lepa je bila in še kakó! — Ali ta lepota Lovru ni ugajala; to ni bila tista nedolžna lepota, ki je takó dobro dela njega srcu in očesu; to je bila grešna, zavêdna krasota! — Nehoté se je domislil Mrak tistih podob, katere je časih še dete ogledaval v starih knjigah in o katerih mu je pravil oče, da so to vpodobljeni naglavni grehi. Samó tega ni védel, ali bi primerjal ženo napuhu ali nečistosti, ali obema skupaj. In to ženo naj povêde med ljúdi? — Čemú? Za kóga? — Dobro je védel, za kóga; motil se ni več, dasi ni védel vsega, kar se je

godilo za njegovim hrbtom v najbližnji sośéščini. Vročina in mraz sta ga obhajala, in niti besedice ni mogel ziniti. Najrajši bi planil in potrgal z žene vso to potrato; ali za to je bil preslab. Saj vémo, da je bil sploh prešibek, in prav ta njegova slabost je provzročila, da je smela njega žena prezirati vse zakonske in družtvene vezí ter se kakor omamljena udajati vsakeršnemu poželenju. Bolj nego kdàj je čutil Lovro to svojo slabost in — zopet se ji je udal.

»No, kaj se ustavljaš?« zakliče mu Klotilda; »voz že čaka, zadnja bi le ne hotela biti.«

Lovro se molčé vrne v svojo sobo po plašč; v tem hišna gospé obuje vrhne čevlje, teta pa ji čez ráme ogrne dragoceni kožušek. Sedaj gré hišna z lučjo naprej svetit po stopnicah in po vêži; za njo pa stopa varno Klotilda, držèč z levico zadnji konec svilenega krila, da se ji ne vleče po tleh. Poslednji je Lovro, žalosten in potrt, kakor bi šel na morišče. Vrhu hodníka je stala teta in zadovoljno gledala za njima, v svesti si svojega vpliva. Smehljaje se je nekaj zašepetala stari kuharici, ki je tudi zrla za gospôdo, sicer molčé, tem več pa zamišljena. Zdelo se ji je, da med gospó in gospodom le ni, kakor bi moralo biti, in tiho se je vrnila v kuhinjo.

Na strelišči je bilo že vse polno, ko sta se pripeljala Mrak in žena. Bilo je ravno pred začetkom novega plesa. Godci so že napenjali strune in poskušali glasove, plesa željni gospodje in gospodiči pa so se živahno sukali okolo nališpanih gospâ in gospodičin ter jih prosili »jedenkrat na okolo«. Tù se kakor kraljičina v bajki pri vratih pokaže Klotilda v vsem sijaji svojem. Izpustila je obleko, da se je šumèč vlekla za njo; z levico se je na lahko oklenila možá, v desnici pa je držala dragoceno véternico in se pahljala ž njo. Moški in ženske se zdajci vsi ozró proti vhodu, in vsak gleda z drugim čustvom ta v Ljubljani nenavadni sijaj. Neizkušene mlajše déklice kàr strmé, starejše ji zavidajo, a gospé se pomembno spogledujejo in se umejo. Částniki, nje kavalirji, bili so vsi na plesišči, in sedaj je bila njih dolžnost, da se poklonijo »kraljici« svoji. In res, kakor bi trenil, prihité iz vseh kotov, in začnè se pogajanje za četvorke. Ona se jim sladkó nasmiha, ali ne obljubi se nobenemu, zakaj pravega še ni med njimi.

»Gospodje, preljubeznivi ste,« upira se Klotilda, da bi se ne prehitela, »vsi zajedno ste se oglasili, da res ne vém, kdo je prvi, žalila pa ne bi nikogar rada.«

»Jaz sem prvi,« oglasí se Ahnenfels, ki se je nekoliko zamudil pri neki prejšnji znanki, »prva četvorka je že mêni oddana.« Ta hip stopi pred Mrakovo ženo in ji ponudi rokó, da se oklene vánjo in

pod njegovim varstvom delí milosti ostalim kavalirjem, katerim se po vrsti obljubi za vso noč.

V tem zazvené glasovi hitre polke. Ahnenfels se prvi zavrtí s Klotildo in šine ž njo po dvorani, predno se morejo drugi zvrstiti za njima. Gospodje in gospé strmé v plesalko, ki z bliščečo svojo opravo jasno kaže, da hoče biti kraljica nocojšnjemu plesu. V svesti si svoje zmage dvigne Klotilda ponosno glavo, in le sedaj in sedaj ji okolo rdečih ustnic zaigrá ljubek nasmeh, kadar ji Ahnenfels s kakovo besedo obudí sladkih čustev. Ali takoj se izraz nje obličja zopet izpremení, kadar se plesaje zasuče mimo žene, v srci svojem nič menj hrepeneče po slavljenem Ahnenfelsu nego ona. Najrajši bi jo kàr prebodla z očmí, pa jo prezirno omeri, kakor bi hotela rêči: »Zaman se trudiš; jaz sem ga osvojila, moj je, mêni se mora klanjati in mi biti pokoren kakor suženj srca mojega!«

Lovro vsega tega ni videl in niti ni hotel videti; saj ni bil več takó neizkušen kakor takrat, ko jo je prvikrat privêdel na strelišče ter nje kavalirjem stiskal roke in jim napijal s šampanjcem. Danes je bilo vse drugače. Ko je stopil ž njo v dvorano in so jo obsuli částniki, izpustila je hitro njega roko, češ, »ne potrebujem te več«, in vse drugače se je oklenila Ahnenfelsa. Mraka je bilo sram samega sebe; šel je v gostilniško sobo, poiskal si nekoliko starejših meščanov in sédel médnje. Ves razburjen ni védel, kaj bi začel, pa si je naročil buteljo dobrega vina, da bi v njem potopil črne misli.

»Gospod Mrak, čelo se vam nocoj nekamo preveč ujema z imenom,« reče mu prvi sosed pri mizi, dober pošten možiček, ki bi za ves svet ne razžalil nikogar. »Vidite, to je zató, ker ste prišli prevred med nas. Mladí ste še, pa bi morali še poskočiti in se sukati po dvorani.«

»Kaj hočem, ko ne plešem,« zavrne ga Lovro.

»Ko bi imel jaz táko lépo ženo, kakor jo ima gospod Mrak, na stara svoja leta bi se učil plesa,« oglasí se drug meščan, sedèč kraj prvega.

Vsa druščina, kolikor je sedí pri isti mizi, začnè se zanimati za Mraka. Nekateri ga sočutno pogledujejo, ker se jim smili, drugi pa si namežikujejo in se skrivàj rogajo. Na konci dolge mize reče nekdo bolj natihoma:

»Mrak že pleše, ali takó, kakor mu ona gode.«

»Kaj ste rekli?« vpraša gospod srednje moške dôbe, ki je ravno prišel iz dvorane in sédel h govorniku,

»I no, rekel sem, da Mrak pleše, kakor mu ona gode.«

»Pleše, pleše,« pritrdi prišlec, »ali ne bode plesal dolgo.«

»Zakaj ne?«

»Zakaj? — Zató ker opeša, pa se mu zvrtí v glavi. Zgrudil se bode v brezdno, iz katerega se nikdar več ne vzdigne.«

«Prijatelj, danes govorite v podobah.«

»Ali te podobe so jasne. Gledal sem v dvorani ta sijaj in to potrato. Saj se tudi druge lišpajo, zlasti če so mladé in lepé. Toda Mrakova žena preseza vse mere; to ni več ne lepó, ne spodobno. Moški imajo danes le zánjo očí; kàj takšnega še nismo videli v naši oskromni Ljubljani. Prvi hip so kàr vsi ostrmeli, sedaj pa že mirno razsojajo ta prikaz. Kdor umeje takšne stvarí, raćunja, koliko stane vse to; drugi poudarja nravno stran tega zakona. Da ste videli, kakó se je hitro otresla možá in kakó je z bliskajočimi očmí privlekla k sebi Ahnenfelsa; kakó se ga je strastno oklenila in ga držala, kakor bi hotela očito pokazati, da ga ne izpustí več.«

»Hahaha!« zasmeje se starejši gospod, »Ahnenfels je zvit; ta je že marsikatero zbegal, ali skoro se naveliča vsake, pa si poišče druge kakor metulj, ki leta od cvetice do cvetice in iz vsake posrka nekoliko medú. To vam rečem, Ahnenfelsa niti Mrakova ne obdrží.«

»Kaj!« odgovorí mu prvi in se nasmeje kakor zvedenec v takšnih rečéh, »Ahnenfels je izgubljen; Mrakova žena ugonobí njega in možá in sámo sebe. Le potrpite, učakamo še čudnih dogodeb!«

(Dalje prihodnjič.)

Pri vodnjaku.

Ženica z vedrom v roki
K vodnjaku je prispela,
Zajela vôde čiste,
Takó mi pôtlej dela:

»Let dôkaj že prihajam,
Odhajam z vedrom v roki,
A nikdar ne izprazni
Vodnjak se ta globoki.«

In k dômu od vodnjaka
Ubrala je korake,
Za njo sem gledal, tiho
Besede rekel take:

Zajemam vedno upe
Iz srca globočine,
A vènder vir mi upov
Nikoli ne premine . . .

Rástislav.

Okó.

Spisal dr. Jožef Rakež.

»Tó okó, ki v njem nebó brezmejno
Ogledava se in vsaka stvár,
Ki takó svetlôbo, dneva žejno
Pije luč nebeško blagodejno — — —«
Stritar.

Heine toži nekjé, kakó v denašnjem svetu čimdalje bolj gine poezija: železnica nam pretresa dušo, dim premogov odganja ptice pevke, in neugodni plinov duh po ulicah nam kvari uživanje čarobne nočí, razsvetljene z bledim luninim svitom . . . Istina je, vedno globočje se utapljamo v mórje materijalizma, borèč se za svoj obstanek, iščoč le pomočkov za svojo telesno blagobit. — Romantika — kje si? Prišli so drugi časi, nego so bili prej. Toda v tem krutem, trdem bóji za vsakdanji kruh nam je venderle ostalo nekaj pesniškega zanosa, nekaj idejalne navdušenosti za vse, kar je lepó. Vse, kar gledamo na svetu, prikazuje se nam v neki obliki; brez nje ne vidimo nijednega predmeta, brez nje si ga sploh ne moremo predstavljati. Tudi naš rek torej ne obrača svoje pozornosti samó na to, da vsak predmet ustreza svoji zvrhi, temveč da razven tega tudi odgovarja našim estetiškim zahtevam. »Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.«

Zdelo se nam je umestno izustiti te besede, predno razpravljamo o predmetu, ki je za vsakogar toli važen in zanimljiv, kolikor je navaden in preprost — predno izpregovorimo kàj o očesi.

Uprav okó je predmet, ki prav takó zanimlje idejalnega pesnika kakor golega materijalista. Ni ga telesnega dela, nì na obrazu, nì drugjé, ki bi se tolikanj opazoval in opisoval kakor okó. Sevéda imata pri tem opazovanji vsak svoje stališče, pesnik in učenjak.

Pesniku je okó izraz človeškega čustva. »Okó je duši zrcalo.« Kakor iskra pade žarki pogled črnoóke déklice v pesnikovo srce, vname ga in navduší. »Svoj pekel in svoj raj« nahaja v ljubljenke svoje pogledu. — In romanopisci! Saj se vsaka povest suče okrog jedne in iste epizode: »kakó se okó z očesom ujame.« — Okó nam izraža misli človekove, njega čustva in voljo.

Uprav nasprotno učenjak-materijalist. Hladno, toda odločno nam velí: »Okó se ne izpremení, naj človek misli in čuti, kar hoče; okó ne izraža našega duševnega položja; naše misli in naša čustva niso v nikakeršni zvezi ž njim«.

Što li vjera, što li nevjera?

Najbolje, da se iz početka ne priklopimo nijednemu mnenju Ne spuščajmo se v prepire, sodba naša ne bodi prehitra, da nas ne zadene trpka Apelova pušíca: »Le čevlje sodi naj kopítar.«

Pustimo začasno to vprašanje in poskusimo pričeti stvar pri pravem konci.

Kaj je okó?

Vsakemu čutu je treba čutila, rekše priprave, ki vzprejema zunanje vtiske in jih dovaja do možganov. Od prvega trenutka, ko stopimo v življenje, deluje zunanji svet po čutilih na naše možgane.

Okó je čutilo ali organ vidu, najpopolnejšemu, najzanesljivejšemu in najplemenitejšemu čutu človeškemu. Ž njim občujemo največ in najbolj z zunanjim svetom. »Vitam dat, qui lucem«, pravi latinski pregovor.

Okó je zloženo od vidnega živca, zrkla in postranskih organov.[1])

Vsakdo je že videl na lobanji onidve globoki okrogli rupi — to sta očesni duplini. V dnù očesne dupline je predor; skozi njega prestopa vidni živec iz lobanjske dupline in prehaja odtod v mehko salo, zarit v zrklo.

Zrklo (očesno jabolko) je otla, z raznimi prezornimi tvarinami izpolnjena oblica. Le-tá obla je zaodeta z več kožicami, ležečimi druga vrhu druge. Zunaj je najtrdnejša plast; trda, usnjata, neprezorna koža, ki jo zovemo belóčnico (sclera); spredi je vánjo vstavljena prezorna, nekoliko bolj izbočena roženíca (cornea). Znotraj je belóčnica prepregena z nežno, črno, žametasto kožico; nazivljemo jo žilnico (chorridea), ker se v nji razpletajo krvne žilice.

Ondu, kjer se začenja roženíca, prehaja žilnica v šárenico ali dožico. Le-tá ima svoje ime odtod, ker je pri raznih ljudeh različne barve, sedaj rjava, sedaj modra, sedaj siva i. t. d. O tem bodemo razpravljali še pozneje. Šárenica obkroža okroglo odprtino za roženíco. Podobna je krožcu z okroglo luknjico; sredi te luknjice je zénica (pupila). Šárenica ima v sebi razpetih mnogo mišičnih vlaken, ki zénico krčijo in širijo.

Zadi je belóčnica predrta; ondu stopa vidni živec v zrklo in se razširja preko žilnice v tenak pletež. Pod žilnico je torej tretja plast, namreč mréžnica (retina), ki je spletena od pretankih vejic vidnega

[1]) Pišočemu te vrste, rabili sta mi v pomoček Erjavčeva somatologija in jedina slovenska knjiga, ki vsestranski in obširno obdelava naš predmet, t. j. prof. Žnidaršiča delo „Okó in vid", izdala „Matica Slovenska", Ljubljana, 1880.

živca. Mréžnica je neizrecno nežna, siva in presojna kožica, ki seza celó pod roženíco.

Vsa zadnja očesna otlina, ki jo obkrožajo gôri imenovane kožice, izpolnjena je s steklovino (corpus vitreum), nekovo prezorno, raztopljenemu steklu podobno tvarino. Steklovina je spredi nekoliko vdrta; v to vdrtino pristaje kristalna leča. Le-tá je podobna stekleni leči, povsem prezorna, brez barve in obvita z nežno, prezorno kožico, lečno mrénico. Šárenica visí pred lečo in se naslanja na nje sprednjo stran.

Prostor med šárenico in lečo, ki je jako ozek, zovemo zadnji očesni prekàt. Med šárenico in roženíco je večji prostor — sprednji očesni prekàt. Oba sta polna neke tekočine, takó zvane vodene mokrine (humor aquens). Ta mokrina brani, da kristalna leča ne pride preblizu roženíci in je ne napenja.

Da se zrklo lahko giblje na vse platí, ima jako mehko ležišče; podstavljeno je z mehkim salom. To salo se izgubí v dolgi bolezni — okó se vdira. To je vzrok, da imajo bolniki vdrte očí.

Postranskim organom pripadajo zlasti očesne mišice. Vse te mišice, šest jih je, pričenjajo se na kostéh, ki obkrožajo očesno duplino, in se pripenjajo na sprednjo stran zrkla. Mišice obračajo okó in ga vrté na vse straní.

Spredi je okó pokrito s kožo. Ta koža je vprek razprana v górenjo in spodnjo vejo. Obe sta podkrepljeni s hrustancem ter se po mišicah otvarjata in zaklepata. Zunaj je veja pokrita s tanko kožo; na notranji pláti pa jo zastira nežna sluznica, ki ima mnogo krvnih žilic in živcev.

Ta sluznica prehaja z veje na sprednjo stran zrkla in takó veže górenjo vejo s spodnjo; zatorej jo zovemo tudi vezno kožico (conjunctiva). Na zrklu zastira samó belóčnico, ne pa roženíce — zató je podobna vreči, kateri je v dnò vstavljena roženíca. Dostikrat se pripetí, da priletí človeku prah, pepel, drobne žuželke i. t. d. v okó. Ves ta drobiž zaide v to vrečo; ondukaj draži živce v sluznici, ki se zaradi tega vname in zardí.

Tam, kjer zunanja koža prehaja v sluznico, vsajene so v vejo dlake, trepalnice. Trepalnice odklanjajo od zgoraj padajočo svetlobo in branijo okó znoja, prahú i. t. d. Isti zvrhi rabijo obrví nad očesom.

Na zunanji stráni očesa je žleza, iz katere se izceja vodena, čista, nekoliko slana tekočina. Pesniki jo imenujejo »roso nebeško«, navadni ljudje pa solze.

Solze napajajo sprednjo stran zrkla, zatorej je okó zmirom nekoliko mokro. Kar je solzne mokrote odveč, zbira se v notranjem očesnem kotu v neki globelici in se odtod po nekem žlebu, solzovòd imenovanem, odtaka v nos. Kadar pa človek plače ali se od srca smeje, tekó solze takó hitro in obilo, da se ne morejo odtakati skozi nos; zató kapljajo preko veje po lici.

* * *

Kakó vidimo?

Okó je priprava, ki na svojem ozadji od predmetov dela prav takšne slike kakor temnica ali »camera obscura«. Veljavni so tukaj isti znani fiziški zakoni.

Za vid je torej najprej treba svetlobe. Iz svetečih ali razsvetljenih teles izhajajo svetlobni žarki in stopajo skozi zénico v okó. Ondu se lomijo, križajo blizu sredine očesa ter narejajo na mréžnici vzvrnjeno in zmanjšano sliko dotičnega predmeta. Zajedno pa tudi êterjevi tresi udarjajo na mréžnico in dražijo končino vidnega živca; živčeva vlakna dovajajo ta dójem možganom, in ondu nastane pomisel o predmetu. Kadar vtisek ali dójem dospè do možganov, takrat se ga šele zavedamo, takrat šele »vidimo«. Kakó se ti dojmi priobčujejo možganom, kakove izpremembe se godé zaradi njih na mréžnici in v možganih, to sevéda ni dognano. Prekoračili bi meje tega spisa, ako bi navajali vse podmene ali teorije, ki so jih izrekli učenjaki.

Da vidimo jasno in razločno, zavisno je od mnogoterih pogojev.

Vse óne tvarine v očesi, skozi katere prehajajo svetlobni žarki, da se končno združijo na mréžnici, morajo biti čiste in prezorne; sicer je vid oslabel ali celó nemogoč.

Največkrat se dogaja, da se skalí kristalna leča. To bolezen imenujemo mreno na očesi. Proti nji ni drugega leka, nego da se mrena sname, t. j. da se kalna leča odpravi po spretnem zdravniku. — Ako se skalí roženíca, pravimo, da je prišla bél na okó.

Vzpričo preslabe ali prehude svetlobe često otrpne mrežnica ali vidni živec. Ako mréžnica izgubí svojo občutnost, ako je vidni živec oslabel in pohabljen, pretrgana je vez med očesom in možgani, in môči ni videti. To bolezen nazivljemo črno slepoto; le-tá je neozdravna.

Da nam je môči videti predmet, mora njega vtisek na mréžnici nekaj časa trajati, in sicer je to zavisno od jakosti svetlobe. Čim svetlejši je predmet, tem menj časa je treba, da ga uzremo. Slabo razsvetljenih teles, ki se hitro gibljejo, sploh ne opazimo. Takó ne

vidimo zób urno vrtečega se kolesa, niti krogle, iz puške leteče, pač pa brezkončno hitrejšo elektriško iskro, ker je jakost njene svetlobe zeló velika.

Kót, ki ga delata premi črti, potegnjeni od skrajnih toček kakega predmeta k očesu, imenujemo v i d n i k ó t. Le-tá vidni kót mora imeti gotovo veličino, da predmet jasno vidimo ali sploh uzremo. Njega absolutne velikosti sevéda ni môči določiti, ker je zavisna od barve, svetlosti, od gibanja ali mirú dotičnega predmeta in od mnogih drugih okolnostij. Zadoščaj, ako povémo to-le. Izkušnja je dokazala, da človeško okó pri dobri razsvetljavi še jasno razloči v steklo vrezane črte, ki so 0·007 *mm* druga od druge. Take črte gleda okó v vidnem kotu dveh do treh sekund.

Najugodneje je, ako je predmet jako svetál in na temnem dnù. Radi tega vidimo zvezde, katerih vidni kót je takó majhen, da se ne dá izračunjati.

Le tedaj nam je možno videti predmet, ako pada njega slika na mréžnico, t. j. ako se svetlobni žarki, izhajajoči od jedne predmetove točke, zopet na mréžnici družijo v jedni točki. Ako bi očesni deli, ki lomijo svetlobo, imeli vedno isto léžo in obliko, videli bi predmet razločno samó v gotovi dalji. Toda izkušnja nas učí, da nam je z zdravim očesom v jako različnih daljah môči videti razločno. Okó ima namreč zmožnost, p r i l a g o d i t i se razni razdalji, rekše notranji svoj ustroj v vsakem slučaji izpremeniti takó, da pade vedno jasna slika na mréžnico. To imenujemo u r a v n a v o ali akomodacijo očesa.

Pri akomodaciji očesa se izpreminja osobito lečina oblika. Čimbolj je skrivljena leča, tem večja je tudi nje lomeča sila. Pri uravnavi za bližino se torej leča bolj skriví, pri uravnavi za daljo pa se bolj splošči.

Sposobnost očesa je, kar se tiče uravnave, za čudo velika, zlasti pri mladeniči; vender ima svoje meje. V bližini je le do neke gotove dalje môči videti razločno. V daljo pa vidi zdravo okó neizmerno daleč, sevéda ako so predmeti primerno veliki.

Vsako okó vidi najrazločneje v nekovi dalji, ne da bi se napenjalo. Najmanjša oddaljenost, pri kateri okó predmet brez truda razločno vidi, imenuje se d o g l e d in znaša pri zdravem očesi 20 do 25 *cm*.

Nedostatkom vida, ki imajo vzrok v nenavadni obliki zrkla, pripadata v prvi vrsti k r a t k o v i d n o s t in d a l e k o v i d n o s t.

Kratkoviden je človek, ki navzlic vsemu napenjanju ne more uravnati svojih očíj na daljne predmete.[1]) Njegov dogled je le 10 ali pa

[1]) Glej letošnji „Zvon“, št. 3., str. 178: A. Štritof, „Pokončna pisava“.

celó 5 *cm* pred očesom. Predmetov, ki so daleč nad 30 *cm*, navadno ne vidi več razločno. Drobne predmete, črke i. t. d. si mora kratkovidec primekniti prav blizu očém, da povekša vidni kót.

Kaj je temu vzrok?

Svetlobni žarki, izhajajoči od predmeta, združujejo se pred mréžnico, slika predmetova nastaja pred mréžnico, namesto na nji. Kratkovidno okó ima namreč večjo razdaljo med roženíco in mréžnico nego zdravo, in sicer zató, ker je zrklo podolgasto ali jajčasto.

Kratkovidnost je le malokdaj prirojena, skoro vedno pridobljena. Kakó pa nastaja kratkovidnost, kakó prehaja prej oblo zrklo v podolgasto, jajčasto obliko?

Temu sta osobito dva vzroka.

Kadar se sklonimo, šine nam krí v glavo in tudi v očí. Ta krvni navál pomnožuje očesni tlak, ki torej močneje pritiska na očesne kožice. Le-té so na zadnji očesni stráni tanjše in morajo torej ondu najprej odjenjati ter se izbočiti. Ako traja ta pomnoženi tlak delj časa, podaljša se okó trajno.

Vsako delo torej, pri katerem trajno nagibljemo glavo, utegne podaljšati okó in kvariti vid.

Kadar gledamo v daljo, tedaj sta očesni osí vzpóredni. Čim bližji je predmet, ki ga hočemo uzreti, tem bolj se morata očesni osí primikati. To primikanje oskrbujejo očesne mišice. Ako gledamo jako bližnje predmete, moramo te mišice zeló napenjati. Napete mišice pa stiskajo zrklo ob stráni, ki torej zaradi tega pritiska prehaja iz óblaste v jajčasto obliko.

Vsako delo torej, ki nas sili gledati zeló blizu, kvari nam vid. Zatorej so lahko kratkovidni obrtniki, ki opravljajo taka dela, da jih morajo držati blizu očesa in ostro gledati vánja, n. pr. urarji, lesorezci i. t. d.

Baš nasprotni nedostatek je daljnovidnost. Daljnovidci so óni, ki svojih očij nikakor ne morejo uravnavati na bližnje predmete, ki torej v prirodni dalji ne vidijo razločno. Čitaje n. pr. odmaknejo knjigo daleč od očij. Daljnovidec torej ravno tega ne vidi, kar mu je »prav pred nosom«.

V daljnovidnem očesi se združujejo svetlobni žarki za mréžnico; slika predmetova nastaja za mréžnico, ne pa na nji. Daljnovidno okó je torej prekratko; razdalja med roženíco in mréžnico je manjša nego v zdravem očesi.

Daljnovidnost je navadno prirojena.

Daljnovidnosti je na videz podobna starovidnost. Tudi starovidec ne vidi bližnjih predmetov; ali vzrok je popolnoma drugačen. Starovidec ne vidi slabo zaradi tega, ker mu je okó prekratko, ampak le zató, ker mu je opešala zmožnost uravnavanja. Ako je človek v letih, trdí se prej prožna kristalna leča čimdalje bolj in se ne more več takó kriviti kakor prej.

Starovidnost je pri zdravem očesi čisto priroden prikaz, ako je dotičnik prekoračil 60. leto.

Slabovidnost se pojavi, ako izgubí mréžnica nekoliko svoje občutnosti. Prehuda svetloba in predolgo napenjanje očij sta glavna vzroka temu nedostatku; toda čestokrat je tudi prirojen. Tudi slabovidci držé predmete blizu očesa, da povečajo vidni kót in da dobé več svetlobe od njih; zató ljudstvo često krivo sodi o njih, češ, da so kratkovidni.

Običnò gledamo na obe očí. Akoravno se v obeh očeh delajo slike predmetov, vidimo venderle jednojnato. Sevéda mora biti izpolnjen nekov pogoj. Sliki morata v obeh očeh padati na jednaki, ustrezni mesti mréžnice. Da je to mogoče, morata se vidni osí križati ravno v predmetu, katerega hočemo videti. Ako temu ni takó, človek škili. Vzrok škilenju je torej, da očesni osí nista jednako uravnani.. Dozdeva se nam, da gleda človek s to hibo navzkriž ali pa z jednim očesom sèm, z drugim tjà. Pri škilci le jedno okó »gleda«, le jedno okó se uprè v kakov predmet, le v jednem očesi nastane razločna slika predmetova.

Škilasti ljudje vidijo dvojnato, toda le v pričetku. Slika v narobe obrnjenem očesu je nerazločna, in škilec se privadi temu, da jo do cela zanemarja. — Škilenje je ali prirojeno ali pozneje pridobljeno. Popolnoma se dá odpraviti le z operacijo.

Kakó se je čuvati očesnih boleznij in nedostatkov? Žalostna je istina, da se očesni nedostatki, zlasti kratkovidnost in slabovidnost, strahovito množé leto za letom. Zgolj nevednost in nemarnost sta kriva temu žalostnemu prikazu. Kakó malo se pazi na okó! Zdravniške pomoči se išče navadno šele tedaj, kadar je vsaka pomoč zaman. Koliko se greší že pri nežnih otrócih! Novorojenčevo okó je treba večkrat očistiti in ga čuvati prehude svetlobe, ki je očesu toli nevarna. Otroška posteljica ne bodi torej obrnjena proti oknu; ako je okno ponôči zagrnjeno, ne odgrni se hipoma, zakaj vsaka nagla izpremememba svetlobe je kvarna očém. Kolikokrat vidimo otroke vznak ležeče, ko jih vozijo v odprtih vozičkih, kjer morajo neprestano gledati svetlo nebó. Je li čudo, da je otrok končno slaboviden?

Druga še večja nevarnost pretí otroku, stopivšemu v šolo. Šolske sobe so često temne in zatóhle; svetloba dostikrat ne prihaja od prave straní. Učna soba bodi svetla; svetloba ne padaj naravnost v okó; najbolje, ako prihaja od leve straní. Stene ne smejo biti pobeljene, nego sivkasto ali modrikasto pobarvane. Šolska deska, v katero se mora učenčevo okó toli često ozirati, naj se ne leščí. Klopí so tudi ponajveč takó narejene, da je razdalja med glavo in učno knjigo premajhna.

Dorastajoči otroci imajo jako čutno okó. In vender je otroško okó najbolj izpostavljeno kvarnim vplivom. Zató ni čudo, da je v srednjih šolah malone tretjina učencev kratkovidna. Temu so poleg navadnih razlogov še razni vzroki. Knjige in pisanja se navadno držé preblizu očém. Tisek v knjigah, osobito na zemljevidih, često je zeló droben. In kolikrat si kvari učenec očí, čitajoč v mraku ali pa pri brleči svetilki. Sósebno kvaren je vsak krvni navál proti glavi; le-tó je, kakor smo omenili že gôri, jeden bistvenih vzrokov kratkovidnosti. Paziti je torej treba, da se učenci ne držé presključeni.

Zlasti opasna za okó je prehuda svetloba. Ako bi delj časa gledali v solnce, otrpne nam mréžnica. Slabo je tudi gledati svetle in sijajne stvarí, n. pr. sneženo pokrajino, ako sije solnce nánjo. Takisto brezpametno je na solnci čitati ali pisati. Pekárji, kovači i. t. d. so v starosti slabega vida, ker morajo neprestano gledati v ogenj.

(Konec prihodnjič.)

Tožno jézero.

Jézero tožno v dolini
K nebu obrača okó,
Tèmno obroblja zelenje,
Gozda je senči drevó.

V jézero tožno dolinsko
Potnik zamaknjen strmim:
Vrba žalújka na bregu
V žalost zagrinja se ž njim.

Tisočkrat nágne sočutno
Nánj se do tèmnih valôv,
Veter ga téši krilati
V pišu od gôrskih lesôv.

Solnce se v njem pozrcali,
Z lica odgrinja mu mrak,
Zvezde zazibljejo svetle
Togo mu v spanec sladák...

Potnika srčni bolesti
Pa ne drugúje nikdó,
Njega nemirne stopinje
Sámo prešteva — nebó...

Slovén.

Signor Giannino.

Humoreska. Spisal R. Murnik.

I.

»Hoćeš li ga ljubit
i danju i noćju?
Tvoja ljuba plaće,
ali kaže: „Hoću!“
Stanko Vraz.

Tam gôri visoko na strehi Prikopčeve hiše je sedèl oblastno in gledal modro dôli na prostorno dvorišče, on, vseh mačkov maček, »signor Giannino«. Čast, komur čast! Giannino ni bil navaden muc, temveč povzdignil se je bil v teku dogodkov na nekovo stopinjo mačje kulture, o kateri se niti sanjalo ni njega menj srečnim tovarišem. Naklonjeni so mu bili bogovi od prvih dnij njega rojstva. Plemenitega mačka sin, ostal ni dolgo v prebrižni oskrbi svoje mamice, katere ljubeznipolnega negovanja in izvrstnega vodstva ni pozabil nikdar. V nežni mladosti je prišel v hišo stare, toda bogate gospodičine Veronike Prikopčeve. Dobrosrčna dama je skrbela za mlado stvarco takó, kakor le skrbí neizprijeno deviško srce. Da bi ne hodil nje varovanec brez imena po svetu, krstila ga je »teta« Veronika: Giannino. Gospodičina je bila namreč pred toliko in toliko leti bogato svoje srce posvetila črnoókemu Italijanu, ki se je pisal Gianni Venuto. Iskreni ljubimec pa je imel kratek spomin — za mladega možá res prav žalosten pojav. Ko je bilo treba, spomnil se ni južnih svojih priseg in zaveze svoje, temveč pozabil je ljubice takó popolnoma, da si je izbral celó drugo za življenja boljšo polovico. Navzlic temu ga je ohranila gospodičina Veronika v dnù čutečega srca, dejanski pa izkazovala svojo ljubezen drugim primernim stvarém, zlasti našemu mačku. Mladi mišji strah je bil lepó bel, brez vseh madežev, prava podoba nedolžnosti in čistosti. Vrhu te prikupne zunanjosti je mijavkal takó milo, takó proseče in genljivo, da se mu blágo srce póstarne device ni moglo delje zapirati. Kakor je trdila, niti ni mijavkal, nikakor ne, ampak popeval je takó rekoč žalostinke, prav takó, kakor nekdaj ljubljeni Venuto s tožno svojo kitaro. Facit vsega tega: Prikopčevi gospodičini je ugajal Gianni II. takó zeló, da ga je stalno vzprejela v svojo hišo in skrbela zánj, kakor skrbí mati za rôdno dete.

Ko se je mladeniški muc zavédal svojih močíj in ko se mu je vzbujalo hvalno hrepenenje po slavnih činih v bóji z mišimi in podganami, poučila ga je njega zaščitnica, naj se nikar ne muči in ne

postavlja lahkomiselno v nevarnost. Saj je za to drugih dosti. Pokladala mu je toliko dobrega, da se Giannino od tedaj niti ni menil za zanimljivi lov, ki okrepčuje teló in razvedruje misli. Sit maček ne loví mišij.

Delal ni od tedaj ničesar, umeknivši se v zasebno življenje. In vender je bil takó lepó okrogel in rejen! Boril se ni za svojo vsakdanjo miš kakor njega sorodniki tù dôli. Kakor svetopisemske lilije na polji in ptice pod nebom, ki niti ne sejejo niti ne žanjejo in jim je venderle prav dobro, rasel je, sevéda menj na duhu nego na telesi, in užival dolce far niente božjih dnij.

Navzlic duševnemu svojemu uboštvu je čutil in preudaril izvrstnost svojega razmerja — in obšla ga je visoka prevzetnost. V svesti si svojega višjega mačjega stališča, zavedujé se vélikokapitalistiške sile svoje gospodarice, izgubil je ponižnost srca, in prevzela ga je nekova noblesa, strože rečeno, nekov nápuh. Prezirno je gledal dôli na »plebejce« in njih malouspešni umazani trud. Njemu ga ni bilo treba. Točno mu je bil pripravljen krožnik trikrat na dan, nalit s sladkim mlekom ali obložen s pikantno dišečo klobasico. »Eto svega, što ti srce prosi!« Svojih kavzalistiških potreb mu ni bilo treba zadovoljevati s praznimi fikcijami, kar se je tolikokrat pripetilo njega drugovom nižjih slojev.

Takó je živel presrečni Giannino.

Le kadar ga je spomnil glas prirodni, počastil je mačjo družbo s svojim posetom. »Srce k srcu sili«; nenavadno odločno je ogrizel in opraskal vse tekmece, koketujoče z gospodičino ali vdovo, katero si je izbral záse. Izvrševal je nečuvene čine baladske hrabrosti s krempljem in zobom in se potem »po dobljeni slavni zmagi‹ uljudno ponudil dotični lepotici za »cavaliere servente«. Celó dobro teto Veroniko je ostavljal take čase; kaj se hoče: »L'amour, le grand moteur!« Odhajal je z izvoljenko na divna ponočna potovanja po bližnjih strehah in dvoriščih in si naslajal estetiško srce v pristni romantiki. Izvirna čustva silne svoje ljubezni je izlival pri bajnem luninem svitu v mile melodije, spominjajoče indijanskih mrtvaških davorij . . . Skesán se je vračal grešnik domóv, ko mu je dozoril sad spoznanja. Ko »mežnar odzvonil je dan«, in ko

»Strast občutkov divjih mine,
Jasen mir se v prsi vsede«.

Gospodičina ga je vzprejela vselej brez pokore, vsa srečna, da se nje »ubožcu‹ ni zgodilo ničesar zlega. —

Kakor druge dni, takó se je naš muc tudi danes grel na visokem svojem mestu. Toplo pomladansko solnce mu je kàj ugajalo. V tem trenutku je bil malone popolnoma zadovoljen s seboj in s svetom. Hvalil se je, da ni takov kakor njega žlahtniki in sploh živali dôli na dvorišči. Leno je opazoval gizdavega petelina, požrešne kokoši, nerodne race in budalaste gosí, njih kretanje in gibanje, iz kratka, vse socijalno življenje v ozkem okviru ljubljanskega predmestnega dvorišča. Pomežikaval je in mislil težke misli. Mogoče, da je imel v kipečih prsih kàj živega politiškega čustva, morda mu je živela v njih velika národnostna ideja, ideja mačje vzajemnosti, misel o rešitvi národne kosmate eksistencije, misel o konci stare raztrganosti in zavidne nezloge, mogoče! Odločno tega ne moremo trditi, gotovo pa je to, da je več kritikoval nego pozitivno snoval.

V globokih modroslovnih mislih in udobnih zasebnih čustvih je zadremal. Kàr ga vzbudí neprijetno in glasno lajanje. V olimpskem miru pogleda dôli in uzrè najhujšega svojega sovražnika, velikega, črnega psa. Karo laja, cvili, tuli, skače, miga z repom in grozí mačku z zobmí, toda zaman! Giannino se niti ne gane, na varnem je, na svojem je. »My house is my castle!« Moja hiša, moj grad! Le repénči se, nisem ti v strahu! Psa to do žolča ujezí, da je ves njegov trud le prazna želja. Sedaj se pa maček venderle gane, toda po individuvalni inicijativi, iztegne se v epiško širino in pokaže Karotu fino-ironično hrbet ter počasno odkoraka po opeki navzgor. To je superlativ za plemenito jezo Karotovo; ne vé, kaj bi počel! Vse zaman, ne dobí ga! Byronovo breznadje se mu vseli v srce. Končno zamahne z repom in steče za gospodom, ki mu je zazvižgal.

Ta prizor se je dogajal malone vsak dan. Jekleno vztrajno je pričakoval Karo, da se njega dušmanin vender kdàj spozabi in da pride dôli na dvorišče. Toda maček mu ni privoščil take prilike. Hodil je sicer često na Prikopčev vrt na sveži zrak, nikdar pa se ni pozabil vrniti o pravem času proti póldne na svojo streho in dražiti psa z nedosežnim svojim bitjem.

Giannino je v tem izginil skozi podstrešno okno in pristopical k teti Veroniki v kuhinjo. Gospodičina Prikopčeva pa ni bila sáma na tem imenitnem mestu; imela je mlado in kàj urno pomočníco, déklico kakih devetnajst let, lépo kakor »jutranja zarja«.

»Zopet je lajal óni grdi črni pes na našega ubogega Giannina«, tožila je stara. »Kàj ne, Minka, bolje bi bilo, da bi te živali nikdar ne bilo pri hiši?«

»Saj mu ne storí ničesar, teta; gospod Gvozdan ga vselej pokliče k sebi. In naš muc je tudi tolikanj pameten, da ne gré dôli.«

Ko je mlada déklica imenovala »njegovo« ime, zažarilo se ji je lice nekamo sumnjivo. Ako bi kdo trdil, da se ji je cvetoči obraz zardel zaradi tega, ker je položila na ogenj novo poleno, razodeli bi mu skrivàj vse kàj drugega.

Gospod Vladimir Gvozdan, uradnik južne železnice, stanoval je nekoliko mesecev v Prikopčevi hiši, sestavljeni od štirih poslopij. Vračujoč se s kolodvora, moral je Vladimir, ako ni hotel iti po daljšem poti, vselej skozi véžo, tik stanovanja Prikopčevih, po stopnicah čez dvorišče v oddelek, ki je stal oddelku hišne gospodarice nasproti. Avtentiške priče poročajo, da je mladi uradnik običnо rabil ta krajši pot. Slučajno, sevéda, videvala sta se dan na dan Vladimir in Minka, ker je slučajno morala Minka vedno iz kuhinje v sobo, kadar je prišel »on« skozi véžo; slučajno sta se pozdravljala, slučajno zaljubila, vse slučajno! Ti slučaj ti, kaj vse napraviš!

Vladimir Gvozdan je bil pa tudi res prav prikupen človek. Oprôsti torej Minki, ljubi čitatelj, da je takó slučajno hodila čakat Vladimirjevih poklonov! Toda gospod Gvozdan ni bil samó prijeten mož, temveč tudi odločen mož. Ko je videl, da se trdnjava majè, porabil je ugodno priliko in poskusil drzen naskok, katerega je zahvaljal za končno kapitulacijo. Kakó in kaj, to vprašaj porednega Amorčka, ki je zasadil tisti sladki dan rdečo zastavo ljubezni na vrh Prikopčeve hiše! Od tistega časa pa je Minka solila juho popolnoma po drugih metodah, kar ni prijalo niti konservativni teti, niti naprednemu bratcu Bogdanu.

»Véš, Minka, ko bi bila védela, da ima gospod Gvozdan tisto črno zvér, prepovedala bi bila Zajčevim, da mu oddadó stransko sobo. Mêni se vse takó zdí, da Karo danes ali jutri storí kàj žalega Gianninu. Čemú neki ima psa?«

Minka ni odgovorila ničesar. Le fino vzvite ustnice so nejevoljno pomigale, češ, čemú pa imamo mi mačka?

Izrekla pa tega ni, Bog ne dàj! Grozno bi užalila teto, katero je ljubila, kakor svojo drugo mater. Minka in bratec Bogdan sta bila siroti; pri bogati teti sta našla najboljše zavetje. Starica jih je imela rada, vse tri z mačkom vred. Skrbela je za izvrstno vzgojo netjákinji in netjáku. Zlasti za Minko je mnogo žrtvovala, in vse je kazalo, da bode deklè kdàj vzgledna žena. Teta Veronika je imela svoje estetiške potrebe, kar je ni motilo, da bi dobro kuhala in gospodinjila. Nje Simona Jenka je okapljala marsikatera odkritosrčna solza, posvečena spominu nevrednega Italijana. Glasbo je visoko cenila: Minka se je učila klavirjú, Bogdan pa goslim, dasi bi se bil rajši v prostih urah

igral — »Indijance«. Osrečeval je namreč drugi razred gimnazijski z nemirno svojo osebico, baš v ónih letih, ko so slavni divjaki, po belokožcih krivično zatirani, učeči se mladini jedini in prvi idejal.

II.

„Da ne smém, si ukazála."
Prešéren.

Vsakdo mi pritrdi, da kratki trenutki v veži ne zadoščajo zaljubljencem, kakeršna sta naša Minka in Vladimir. Ljubezen je sicer slepa, toda skoro najde priliko. Marsikak skriven sestanek, marsikak nepozaben tête-à-tête je zabeležiti nepristranskemu poročevalcu. Moj Bog, čemú so vender glasbene ure odraslim déklicam? In celó v mráku, da ta in óna radovedna bábnica ničesar ne vidi, kar bi besnilo nje zavist! Kaj je to strašnega, ako spremlja mlad mož mlado déklico? Samemu ni dobro biti! Družbinsko čustvo!

Vender tudi ti skrivni sestanki so bili vroči ljubezni Vladimirovi premalo. Kar se tiče nas, odobravamo njega trud. Vzel je glavno trdnjavo, ključ do zemeljskega raja, vender ne popolnoma: nevaren stolp se je še branil. Tudi tega mu je premagati.

Nekega lepega póldne poseti nekoliko pred kosilom blagorodno gospodično Veroniko Prikopčevo in jo ponižno naprosi, naj mu milostivo dovoli, da bi spravil pod streho nekaj praznih zabojev, katere mu je poslal prijatelj. Sevéda ni privêdel s sábo nikakeršnega Karota, zakaj Minka mu je že iz davna odkrila, kakó slabo misli teta o pasjem rôdu.

Stara gospodičina pa v njem ni videla drugega nego posestnika »grde, črne prikazni.« Žàl ji je bilo, da nima prostora, da je že ves oddan, da pa tudi ne more biti porok za varnost — summa summarum, da ne more, kakor bi rada, ustreči želji gospoda Gvozdana.

Resnici na ljubo moramo povedati, da je bilo pod streho dovòlj prostora. Ali kaj ji je bilo do prostora, odreči je hotela kàr naprej želji uradnikovi! Zakaj pa je bil tudi takó neroden in se je predrznil imeti takó ostudno pošast! Kratko, toda uljudno ga je odslovila. Ubogi Gvozdan sam ni védel, kdaj in kakó je našel izhod.

Žalostno! Vse drugače si je bil slikal uspeh svojega poseta! Tudi njemu ni bilo dosti do zabojev. S teto je hotel govoriti! Domišljal si je celó, da ga povabi, naj pride večkrat gôri. Ali — vrgel je raka v vódo! Naučil se je bil o mačkih več mičnih pripovedek, v katerih so se njih kreposti, nečuveno poveličavane, svetile v najsijajnejšem koloritu. Ž njimi bi jo bil pridobil, toda — odbila ga je. Nesrečna iluzija!

Ostali so mu le kratki sestanki in up v boljšo bodočnost.

III.

„To bil je vihár, to bil je vihár“.
S. Gregorčič.

Pod prostorno skládanico konci dvorišča so imeli svoj »vigvam«.

Bilo je popóldne, sobota. V svetem miru so počivale preparacije in gramatike . . . Resno, nepremično so čepeli na tleh bojeviti Indijanci, na čelu jim »Tuleči volk«, imenovan v navadnem življenji Bogdan Prikopec, stud. gimn. II. b. »Tuleči volk« je bil jeden prvih »divjakov« vse spodnje gimnazije. Mnogo bolje nego sprezati in sklanjati je umel delati loke in pušice, tomahâke, bodalca, kopja in drugo bojno orožje, noseče neizogibno smrt vsem »belokožcem« v podobi predmestnih mačkov in psov. V tivolskih in gólavskih goščah je tudi lovil prave, žive realce. Kar je bilo živalij v hiši, bil je jedini Karo varen njegovih pušic, ker je imel toliko »pristno indijanskega« na sebi. Nekoliko pa tudi zató, ker je gospod Gvozdan slavnim »sinovom prerij« dobrovoljno pomagal v njih bojevitih težnjah. Dà, ta Gvozdan, to je bil njih mož! Ko bi šlo, izvolili bi ga za vodjo, ali vsaj za »možá medicinca«. Veselo je prepustil imenitnemu rôdu siûškemu svojo sobico, da so spravljali divjaki vánjo ali svoje orožje ali bogato zbirko ljubljenih indijanskih knjižic.

V skládanici so torej sedeli in pušili »pipo mirú«. Počasi in častito se vzdigne »Tuleči volk«, prvak vseh Siû, pogleda svojih pet, šest tovarišev in pravi:

»Ljubljeni bratje! Manitu nas je udaril z mogočno roko svojo. Zadnjo sredo so nas zvito premagali belokožci, ki imajo véliki vigvam realski blizu zelene ‚Zvezde‘. In zakaj so nas premagali, vprašam brate svoje? Samó zató, ker se premalo vadimo!«

Polglasno brenčanje žalostnega pritrjevanja prihaja iz ust premaganega národa. »Tuleči volk« pa tuli dalje s povzdignjenim glasom:

»Ali so morda belokožci močnejši nego sin prirode? Ali imajo ostrejše očí in tanjši sluh nego mi? Ne, pravim vam! Kadar zopet izkopljemo bojno sekiro, moramo jih poraziti do cela. Vaš brat je govoril!«

Glasno odobravanje se začuje po teh besedah. Oglasili so se še »Kosmati medved«, »Zeleni martinček«, »Brzi jelen« in »Skakljajoča pastiričica«. Jedino »Debeli jazbec«, pekov sin, ki je zalagal siûški národ iz bogate zaloge svojega očeta, jedino on je molčal. Govorili so vsi v duhu predgovornikovem in poudarjali, da jim je treba več »vaje«.

Poglejmo v tem nekoliko na vrt in na dvorišče. Gospodičina Veronika je zahajala vsak lep dan na vrt tik hiše in sedevala pod staro hruško. Tù je sáma ali z netjákinjo brala in pletla.

Danes Minke ni bilo, pač pa je sedèl »signor Giannino« ob nje nogah in zadovoljno predel. Njega mir pa je bil kratek, kakor razvidiš iz nastopnega dogodka.

Gospod Gvozdan se je ta dan nenavadno kmalu vračal iz pisárne. Žalosten ni bil. Da je takó hitro prost, to ni žalilo niti njega, niti Karota, ki je svoje veselje očitno kazal vsemu ljubljanskemu svetu, sedaj besno dirjajoč za vozovi, sedaj podèč svoje drugove.

Gospodarju daleč naprej švrkne pes v hišo Prikopčevo in hití pogledat, kaj dela njega prvi in nedosežni sovrag Giannino. — Nič! Danes ga ni niti na strehi, niti na dvorišči! Pač pa zapazi Karo grešno vesel, da so vrata na vrt — odprta!

Mal-à-propos!

Neusmiljeni bogovi, kaj vam je ugajalo v neumevnem vašem sklepu? Odvrnite psa od vrat, sicer ločite dva nedolžna človeka mordà na veke! Vi nečete? Trikrat gorjé! —

Često že je stal črni Karo pred zaklenjenim rajem; nikdar ni mogel vánj. Prav zaradi tega pa si je slikal v pasji svoji domišljiji ta kraj sósebno imeniten in zanimljiv. Kdo vrže torej prvi kamen nánj, da se je udal zavêdnemu hudobnemu glásu?

In zgodilo se je, da so stopile po mnogih, mnogih letih, kar je gospodarila teta Prikopčeva, prvič zopet pasje noge na posvečeni kraj.

Najprej se obrne Karo nekoliko pogledat med visoke fižolove preklje. Ko najde tù vse v najlepšem redu, objame ga zadovoljstvo, in počasno krene zopet po mehkem pesku okolo na levo.

Toliko da se obrne, že glasno zalaja. Maček, maček tam pod hruško! Vender jedenkrat! Bliskovito se zažene proti drevesu.

Vladimiru, pogrešajočemu Karota, vzbujale so se takoj početkoma črne slutnje, katere so se mu zdele čimdalje upravičenejše, čim glasneje je lajal in tulil pes. Brzo steče za njim — toda vse zvižganje, vse klicanje zaman!

Karo se je popolnoma spozabil, vso omiko in uglajenost je vrgel raz sebe in se pokazal v vsi prvotni pasji surovosti. Urno in urneje je švigal za mucem, ki se je tolikanj prestrašil, da ni skočil na bližnje rešilno drevó, temveč udaril po sredi vrta, lahkomiselno tolmačèč si pójem o části. Takó sta se drevila, bela nedolžnost in črna pregreha, zlobni demon Ahriman za dobrim Ormuzdom, luč za temò brez usmiljenja do nežnih cvetic in mladih nasádov, rezala jo po gredicah, po solati, vedno dalje, dalje . . .!

Čudni vrišč doseže tudi indijansko tanka ušesa zborovalcev siůških pod skládanico. Sevéda pritekó takoj in obogaté prizorišče z bojevitimi svojimi osebami.

Ko dospè Vladimir na lice mesta, to je sredi vrta, prihruje divji lov prav mimo njega. Naprej zbegani maćek, za njim črna pasja pošast in v kratki razdalji nekoliko korakov suha oseba tete Veronike. V desni je vihtela dolgo fižolovo prekljo in visoko vzdigovala abstraktne noge v transcendentalno zelenih copatah. Na desni in levi stráni divji Indijanci, od nog do glave oboroženi, vsi z divjim bojnim krikom. In vsa ta drhal se je drevila v prečudnih skokih per fas et nefas, ultra citraque po repi, pesi, korenji, zelji, karfijolah, mendrala raznobojne georgine, pelargonije, pisane turške klinčke, nežne medvedje gobčke!

»Der Casus macht mich lachen!«

Gvozdan se ni mogel delj siliti, prasnil je v presrčen smeh in sam stekel za smešnimi lovci.

Tik pred hruško ugrabi Karo sovražnika rodú srditega. »Proz poljanu mrka krvca teknu!« Vsa na jok ju doteče Veronika in dreza po psu, dokler ne izpustí mačka, ki srečno spleza na hruško.

Gospodičini se iskré očí v sveti jezici! »Ljutit aga mrko gleda.« Ta predrznost! Tuj pes na domačega mačka!

»Gospod Gvozdan, tega vam ne pozabim nikdar,« izreče težko sopèč s hripavim glasom.

»Mili Bože, što je raja kriva?«

Nesrečni Vladimir zadene breme pasjih pregreh na nedolžno svoje ráme in odide, rekši psu: »Das war kein Heldenstück, Octavio!« Potuhnjen, privitega repa se obrne Karo od kraja svoje slave, čutèč, da je razžalil gospodarja.

»Krvave te slave srcé se kesá.«

(Konec prihodnjič.)

Slovenci v starem deželnem gledališči.

Spisal A. Trstenjak.[1])

V starem deželnem gledališči, ki je stalo na mestu, kjer stojí danes »Tonhalle«, bila je leta 1789. prva slovenska predstava. Igrala se je takrat Antona Linharta veseloigra »Županova Micika« z jako velikim uspehom. Od te dôbe, četudi se je zdaj pa zdaj slišala slovenska beseda na javnem odru, vender do leta 1848. ne moremo govoriti o slovenskih gledaliških predstavah, ker jih sploh ni bilo. Šele leta 1848. je začelo »Slovensko društvo v Ljubljani« prirejati besede in gledališke predstave v starem deželnem gledališči; vender ko je društvo nehalo delovati leta 1851., prestale so tudi gledališke predstave slovenske. Z národno čitalnico ljubljansko so se zopet obudile predstave, a tudi čitalnica je smela malokdaj nastopiti v deželnem gledališči.

V njem se je ves čas samooblastno šopirila nemška muza, dočim je slovenska muza zaman trkala na vrata starega deželnega gledališča in prosila v njem vsaj oskromnega prostorčka záse. Ostati je morala pred vrati ter koperneti in dolgo čakati njega, ki bi ji odprl vrata v domačo hišo. Dramatično društvo, ki se je osnovalo leta 1867. z namenom, da bi prirejalo gledališke predstave ter ustanovilo v Ljubljani stalno slovensko gledališče, zahtevalo je energično vstopa v stari hram umetnosti. Toda tudi ono je dolgo trkalo zaman; mogočni Nemec je imel gluha ušesa za nas.

Dramatično društvo je vse svoje mlade sile uporabilo v to, kakó si osvojí hišo, do katere je imelo polno pravico. Koj v tretji seji osnovalnega odbora Dramatičnega društva dné 25. aprila 1867. leta je izrazil odbornik Dragotin Žagar željo, naj bi se brž ko mogoče igralo v deželnem gledališči. Upal je, kakor je upal vsak rodoljub, da se tej želji ne bodo upirali Nemci, saj je že leta 1865. dr. Janez Bleiweis izrekel v deželnem zboru isto željo, kateri je pritrdila večina tedanjega nemškega deželnega zbora kranjskega, namreč da se jedenkrat na teden sme igrati slovenski v deželnem gledališči. Upati je smel torej tudi odbor Dramatičnega društva, da se mu izpolni ta želja in da se mu ne bode kratila pravica igranja v deželnem zavodu.

---

[1]) Le-tá članek priobčujemo iz g. A. Trstenjaka prelepe knjižice »Slovensko gledališče v Ljubljani«, katero izdá »Dramatično društvo« v Ljubljani.

Ured.

Odbor se je dogovarjal in pogajal z deželnim odborom, kateri mu je z dopisom z dné 26. maja 1868. leta, štev. 1676. naznanil, da se je deželni odbor pogodil z vodjo nemškega gledališča takó, da podjetnik, to je nemški gledališki vodja, prepustí gledališče deželnemu odboru vsak mesec jedenkrat za slovenske gledališke predstave Dramatičnega društva proti temu, da óno dá nemškemu podjetniku polovico čistega dohodka tistega večera. Vzpričo tega se je Fran Ravnikar v imeni društva pogajal z nemškim podjetnikom Antonom Zöllnerjem, ki je imel jedini pravico dajati predstave v deželnem gledališči po pogodbi z deželnim odborom kranjskim, in je poročal, da je Zöllner volje prepustiti gledališče Dramatičnemu društvu jedenkrat na mesec za polovico čistega dohodka tistega večera. Zató se je pa Zöllner zavezal, da društvu brez vsakega povračila svojo dá pripravno gledališko obleko in tiste člane svojega orkestra, ki so v njegovi službi. Nemški vodja pa je bil še toliko oprezen, da je ustopil vsak dan razven sobote in nedelje, ki sta, kakor znano, dva najboljša gledališka dneva.

Odbor Dramatičnega društva je uvidel, da si ne more pridobiti deželnega gledališča, in je zató leta 1867. in 1868. prirejal svoje predstave v ljubljanski čitalnici. Istina je, da sta bili dve slovenski predstavi leta 1868. v gledališči, ali ti sta bili meseca maja, torej izven gledališke dôbe, ko je že odšel Zöllner s svojo družbo. Jedna teh predstav je bila dné 3. maja 1867. leta, druga pa dné 16. maja 1867. leta. Prvo je priredila čítalnica združena s Sokolom in Dramatičnim društvom.[1])

V 22. seji dné 2. junija 1868. leta se je posvetoval osnovalni odbor o tem, kakó naj odgovorí deželnemu odboru. Seja je bila precèj živa. Odbornik Fran Ravnikar je rekel, deželnemu odboru naj se odgovorí, da se to, kar dovoljuje deželni odbor, zdi Dramatičnemu društvu »strašno kumerno« in da odbor ne sme biti zadovoljen s to ponudbo. Odbornik Peter Grasselli se je odločno izjavil, naj se ta stvar poročí prvemu občemu zboru in naj se tam reče, da društvo ne bode nikakor igralo pod pogoji, kakor jih je sklenil deželni odbor v pogodbi s Zöllnerjem. Društvena naloga ni delati tlako; po predlogu deželnega odbora bi delali le sramotno tlako. Zaradi teh izjav je sklenil odbor Dramatičnega društva predložiti vso stvar prvemu občemu zboru in si je izvolil v to poročevalca Ivana Murnika.

[1]) Prva društvena predstava je bila v čitalnici dné 24. oktobra 1867. Četrta društvena predstava je bila dné 15. marca 1868. Igral se je »Inserat«; sodelovali so: Koblar, Grasselli, Valenta, Nolli, Lesjak, Hohnova, Prelihova in Brusova.

Ta obči zbor je bil dné 21. junija 1868. leta. Poročevalec Ivan Murnik je pojasnil odborovo stališče, da društvo ne more vzprejeti rečene ponudbe. Le jeden odbornik si je tolmačil stvar nekoliko hladneje, kar je pa Frana Levstika takó razgrelo, da je rekel: »Strmèč stojí obči zbor pred ponudbo dežélnega odbora, ki se daje društvu, katero je važnejše, nego je čitalnica, Sokol in celó Matica. Dramatičnemu društvu je namen gojiti in spešiti najplemenitejšo umetnost, dramatiko. Ves svet čisla národe, ki so dospeli v tej umetnosti do visoke stopinje in so vzgled drugim národom. Mi nečemo nikogar preganjati, nikomur kratiti pravice, temveč zopet ponižno in pohlevno prosimo prostorčka v hiši, ki je naša. Naš národ slovenski prosi dóma v svoji lastni hiši. Da bi slovenska muza delala tlako nemškemu vodji, da bi mu mi plačevali še davek za to, tega ne. Če moramo plačevati za milost, ki se nam izkazuje, davek v hiši, ki je naša, ostanemo rajši pred vrati. Dramatično društvo mora imeti ta ponos, da izrecno neče stopiti v hišo s takimi pogoji.« Ta govor Levstikov je bil burno vzprejet. Pri glasovanji je bilo 28 članov za predlog poročevalcev, 2 pa zoper njega.

To izjavo občega zbora je naznanil odbor Dramatičnega društva dežélnemu odboru. Da odbor ni imel uspeha, umeje se samó ob sebi. Zató je društvo prirejalo predstave v čitalnici, katera je svojega otroka ljubeznivo čuvala.

Prvo in drugo leto svojega obstanka (od 1867. leta malone do konca 1869. leta) torej ni igralo Dramatično društvo v dežélnem gledališči.[1]) Šele tretje leto (1869./70.) je dovolil dežélni odbor, da sme društvo uporabljati dežélno gledališče po jedno nedeljo na mesec. Društvo si je to pravico izkoristilo in je priredilo prvo svojo redno predstavo v dežélnem gledališči dné 10. oktobra leta 1869. ter je s tem dnevom položilo temeljni kamen daljšemu razvoju slovenskega gledališča. Predstava se je otvorila s prologom, in igrala se je igra »Inserat«. To leto je igralo društvo 11krat: 9 predstav je priredilo v dežélnem gledališči, 2 pa v čitalnici.

Slovenske predstave so takó močno navdušile občinstvo, da je vse vrelo v gledališče in je bilo oduševljenje splošno, kakor leta 1848. Pri predstavi dné 21. novembra 1869. leta je bilo gledališče popolnoma natlačeno in ljudje so iz preddvora gledali v gledališče, drugega občinstva pa je bilo vse polno na cesti. Le osem demonstrativnih

[1]) Fran Gerbić je priredil v gledališči dva koncerta, in sicer dné 3. in dné 16. maja 1868.

lož je bilo praznih. Kakor so bili Slovenci oduševljeni, prav takó so bili nemški posestniki lož zagrizeni ter niso svojih lož marali dati Slovencem v porabo niti za drag denar. Nekova znana gospá n. pr. je rekla, da niti za tisoč goldinarjev ne dá svoje lože Slovencem.

Poleg slobodne uporabe gledališča je dobilo društvo še denarno podporo od deželnega zbora in dovoljenje, da smé prihodnje leto (1870./71.) igrati po trikrat na mesec. Marsikateri rodoljub je dvojil o tem, da bi društvo moglo prirejati po tri predstave na mesec. In vender je priredilo v dôbi od dné 2. oktobra 1870. leta do dné 30. aprila 1871. leta vkupe 23 predstav ter je na ta način najsijajneje preverilo dvojljivce, da se z dobro, vztrajno voljo doseže mnogo, če ne vsega.

S prošnjo z dné 18. septembra 1868. leta je prosilo dramatično društvo podpore in je svojo prošnjo utemeljilo s tem, da se iz deželnega zaklada vsako leto obilo podpira nemško gledališče; zató naj deželni zbor tudi národnemu zavodu ne odreče podpore. Natô je odgovoril deželni odbor z odpisom z dné 14. marca 1869. leta, št. 833., da ima, kar se tiče podpore za slovenske igrokaze po sklepih deželnega zbora kranjskega XIII. seje dné 18. septembra in XXI. seje dné 3. oktobra 1868. leta deželni odbor nalogo, poročati slavnemu deželnemu zboru v prihodnji zborbi, kakó se obračaj za leto 1869./70. podpora iz domestikalnega zaloga za obstoječe gledališče in za slovenske gledališke stvarí in da se je deželnemu odboru pri pogajanji z gledališkimi najemniki za leto 1869./70. kolikor mogoče ozirati na Dramatično društvo. Za prirejanje slovenskih predstav je imelo to toliko uspeha, da je društvo za leto 1869./70. dobilo pravico igrati po jedenkrat na mesec v deželnem gledališči, le kar se tiče denarne podpore, ni se mogel najti način, kakšno podporo naj bi dal deželni odbor Dramatičnemu društvu. Deželni odbor je vprašal z dopisom z dné 14. marca 1869. leta, štev. 833., naj društvo pové, kateri način podpore bi več koristil Dramatičnemu društvu, ali razpis nagrad za izvorne slovenske igre, ali za prevode, ali za napravo gledališke šole. Na ta dopis je odgovorilo Dramatično društvo z dopisom z dné 5. julija 1869. leta, da je društvu prvi in končni namen ustanovitev stalnega národnega gledališča v Ljubljani in da mu je v dosego tega namena treba prvič dobrega igralnega osebja in drugič zanimljivega repertoarja. Društvo je dalje naznanilo, da se otvorí dramatična šola, v kateri se bodo izobražale mlade močí za igranje; a da se pomnoží slovenski repertoar, naj slavni deželni odbor razpiše darila za dramatične umotvore slovenske, in sicer dve darili za izvirna

dela, dve pa za prevode, toda le slovanskih izvornikov, in naj se presojevanje iger prepustí Dramatičnemu društvu.

Dramatičnemu društvu je priskočil v tem na pomoč dr. Valentin Zarnik in je v seji deželnega zbora kranjskega dné 22. septembra 1869. leta predlagal, naj deželni zbor dovoli Dramatičnemu društvu podpore 1600 gld., in sicer:

1) 500 gld. za vzdrževanje učilnice; deželnemu odboru naj se naloží, naj pozorno gleda, kakó se rabi ta podpora in naj poroča o njenih nasledkih v prihodnjem zasedanji; 2) za 1100 gld. naj se razpiše 6 daril: *a*) 250 gld. za izvorno žaloigro, *b*) 250 gld. za izvoren igrokaz; (predmeta tema igrama morata biti iz slovenske ali obče slovanske zgodovine ali iz slovanskega življenja); *c*) 250 gld. za opereto; *č*) 200 gld. za opereto; *d*) 75 gld. za libreto; *e*) 75 gld. za libreto.

Gledé tega je predlagal deželni odbor, naj se Zarnikov predlog vzprejme s pristavkom, da razpisne pogoje sestavi deželni odbor, kateremu bodi tudi naloga, prisoditi darila po nasvetu zvedencev, katere deželni odbor sam izvoli in povpraša. Z dopisom z dne 3. februvarija 1870. leta, štev. 4637. je naznanil deželni odbor društvu, da je bil Zarnikov predlog vzprejet s pristavkom deželnega odbora, in je naročil Dramatičnemu društvu, da pred začetkom prihodnje zborbe natanko poroča o nasledkih te podpore, sósebno o gledališki učilnici.

Dramatično društvo je razpisalo darila. Došlo mu je 11 iger, te je predložilo deželnemu odboru, kateri jih je vrnil društvu s prošnjo, naj odbor pregleda igre ter natanko utemeljene razsodbe predloží deželnemu odboru. Presoditi 11 iger in predložiti spisane razsodbe je bilo samó na sebi ogromno delo, takó da je odbor mogel te razsodbe predložiti šele dné 13. novembra 1872. leta. O tej priliki nam je omeniti, da je bil izvrsten in vesten presojevalec prof. Josip Stritar, ki je pisal obširne kritike in jih pošiljal društvu. Sploh se je g. Stritar zeló brigal za razvoj naše dramatike in je v svojem »Zvonu« poročal o vsem, karkoli se je pojavilo na dramatičnem polji. Dajal je dobre svete društvu in pisateljem. Na podlagi presoj je priporočil odbor odbor deželnemu odboru izvorno tragedijo: »Zeta carja Lazarja«, ki je bila med vsemi najboljša. Deželni odbor ni nobeni igri prisodil darila, in je sploh prvo darilo dobil g. Anton Foerster za svojo opereto »Gorenjski slavček«. Podeljeno podporo 1600 goldinarjev je porabilo društvo za vzdržavanje dramatične učilnice, za nakup iger, spevoiger, muzikalij; sploh so se ž njo poravnali troški slovenskih gledališkib predstav.

To razmerje med deželnim odborom in Dramatičnim društvom ni bilo prav osnovano. Že to, da se je deželni odbor postavil za dramaturga Dramatičnemu društvu, ni moglo vplivati koristno. Vsi pogovori med deželnim odborom in društvom so se vršili pismeno, ne ustno, kar je bilo vzrok, da se je presojevanje iger zavlačevalo od leta do leta. Društvo je za vsako malenkost, radi katere se je moralo obrniti do deželnega odbora, moralo vložiti pismeno prošnjo, kar je sevéda znatno oviralo vse poslovanje in delovanje. Ako je n. pr. prosilo igralnega dné, moralo ga je prositi pismeno in tudi čakati pismenega odloka.

Toda ne samó za dramaturga, tudi za gospodarja se je postavljal deželni odbor, zakaj nakazoval je podporo le dramatičnim namenom, to je iz večine le za nagrade izvornih iger, in če je društvo naročilo kakovo igro pri knjigotržci, moralo je to naznaniti deželnemu odboru; dà, deželni odbor je z dopisom z dné 21. oktobra 1879. leta, štev. 6020. (Deschmann) celó zahteval, da mu Dramatično društvo naznani, katera dramatična dela naj bi se kupila za pomnožitev knjižnice Dramatičnega društva. Leta 1880. n. pr. je moralo društvo poročati, katera dela so se naročila pri Kleinmayr & Bambergu za vsoto 100 gld.! Ko je Dramatično društvo leta 1879. (z vlogo z dné 20. decembra) prosilo nagrade za razpis resnega igrokaza, poročal je deželni odbor z dopisom z dné 24. aprila 1880. leta, štev. 324., (deželni glavar je bil takrat Kaltenegger), da je deželni odbor sklenil v svoji seji dné 26. marca 1880. leta: resni igrokaz mora biti vzet le iz kranjske, ali pa iz avstrijske zgodovine, ne pa iz slovenske ali slovanske zgodovine, kakor je želelo društvo. Deželni odbor je odločno dostavil, da ostane pri tem sklepu. Kaj je bilo komu do razvoja slovenske dramatike! Znamo, da nas niso marali, ali da bode deželni odbor s takimi nazori stopil pred svet, tega gotovo ni pričakoval nihče, zakaj večno se je osmešil, zahtevajoč, da pesnik ne smé snoví svojim delom zajemati iz slovenske zgodovine!

Da je društvo sploh kàj storilo za gledališke predstave, zahvaliti se je temu, ker je imelo že prva leta delaven odbor. Na čelu društva je bil mož, ki je pač najbolje védel, česa je društvu treba; mož, ki je kot izboren igralec storil mnogo za povzdigo slovenskega gledališča. Ta mož je g. Peter Grasselli, sedaj župan stolnega mesta Ljubljane. Njemu na strani je bil tajnik g. Josip Nolli, operni pevec in sedaj sotrudnik »Slovenskega Naroda«, ki je zeló marljivo oskrboval društvena opravila od početka društva do leta 1874. Taka

močna stebra slovenske dramatike sta bila pač trdna zaslomba mlademu društvu. Delovala sta kot odbornika in sodelovala kot igralca.

V početku prvega navdušenja za slovensko gledališče so se oklenile društva dame in gospodje, mlade rodoljubke in mladi rodoljubi. Vojteh Valenta, Anton Foerster, Schantel in Stöckl so vodili glasbeni del; mlade rodoljubke so igrale in pele iz večine brezplačno; takisto rodoljubi. Le vzpričo take požrtvovalnosti se je moglo razvijati društvo. Iz prve dôbe imamo Ivana Medena, Brusovo, pevko Antonijo Rusovo, igralko Ivanko Jamnikovo, Cilko Podkrajškovo, Odijevo, Pavlino Namretovo, igralce Pereg. Kajzela, Julija Šušteršiča, Frana Schmidta, Juvančiča, Drahslerja, Coloretta in mnogo drugih odličnih rodoljubov. Po pravici smemo reči, da ni iz prejšnje dôbe danes rodoljuba v Ljubljani, ki bi se ne bil poskusil na slovenskih deskah. Na slovenskem odru je vzrasla g. M. Nigrinova, ki je danes prva igralka srbskega gledališča v Belem Gradu. Pa tudi ogromno je bilo iz početka igralno osobje. Tako je n. pr. leta 1868. imelo društvo 16 igralcev in 14 igralk = 30, leta 1869. 19 igralcev in 12 igralk = 31, leta 1870. 36 igralcev in 28 igralk = 64, leta 1871. 46 igralcev in 22 igralk = 68. S takim aparatom je moglo društvo uspešno delovati. Garderobo je dobivalo iz Zagreba od národnega gledališča posredovanjem pokojnega Frana Erjavca, ki je bil takrat profesor v Zagrebu. Vender se je skoro pokazalo, da takšen požrtvovalen aparat, kakor je dober, vender ni tak, kakeršnega potrebuje gledališče. Od brezplačnih igralcev se ne more zahtevati, da bi igrali, kadar bi društvo hotelo, zategadelj je mislilo društvo angaževati stalno osebje z mesečno plačo in skrbeti za to, da bi se kolikor mogoče večkrat igralo; toda prav v tem pogledu je naletelo na silne zapreke.

Kakor sem že omenil, prvi dve leti ni društvo moglo izposlovati niti toliko, da bi vsaj po jedenkrat na mesec igralo v deželnem gledališči. Šele tretje leto (1869./70.) je smelo igrati po jedenkrat na mesec. Za dôbo od dné 1. septembra 1870. leta do cvetne nedelje 1871. leta je prosilo društvo 4 predstav na mesec, a deželni odbor je dovolil z dopisom z dné 26. marca 1870, štev. 1285. (deželni glavar Wurzbach), da smé Dramatično društvo igrati vsak mesec le trikrat, in sicer dve nedelji (ali dva praznika) in delavnik, ki si ga izvoli odbor. Istočasno je naznanil deželni odbor, da je skrajšal obrok, v katerem mu društvo naznanjaj svoje predstave, na jeden teden pred vsako predstavo. Dramatično društvo je imelo pravico do vseh sedežev, le do lož ne in ne do 10% od drugih predstav, danih na dan sloven-

skih predstav. Dramatično društvo je torej smelo rabiti gledališke prostore, izvzemši lože gledališkega zaklada, katere je dobival nemški vodja v porabo tudi za slovenske predstave, zaradi tega je imelo društvo vsako leto škode do 300 gld., nemškemu podjetniku pa iz tega ni izviral nikakeršen dobiček. Že leta 1869. in potem vsako leto je prosilo Dramatično društvo, naj mu dežélni odbor ónih 13 lož, ki jih je imel gledališki zaklad, prepustí za slovenske predstave. Nemci itak niso zahajali k slovenskim predstavam, in svojih lož nemški najemniki, četudi so jih prosili Slovenci, niso hoteli dati za nobeden denar za slovenske predstave, takó da so bile lože pri slovenskih predstavah iz večine prazne. Kakó malo je bil dežélni odbor naklonjen Dramatičnemu društvu, oziroma slovenskemu gledališču, vidi se iz tega, da je Dramatično društvo dolgih šest let zaman prosilo lož dežélnega zaklada, zakaj šele 1874. leta je dovolil dežélni odbor, da smé Dramatično društvo rabiti rečene lože pri slovenskih predstavah. S tem je doseglo društvo vsaj nekaj. (Konec prihodnjič.)

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

(Dalje.)

Iz Aucklanda smo napravili lep izlet v Rotorno h gorskim vrelcem. Vozili smo se po železnici mimo mnogih vasíj in nekaterih ugaslih ognjeníkov. V Merceru smo obedovali. Okolica je zeló pusta in žalostna. Senožéti pokriva ognjeníško kamenje; videli smo tudi nekaj čed ovâc in goveje živine. Pot nas je privêdel čez največjo reko Nove Zelandije, Waikato, ki je malone takó široka, kakor je naš Dunav. Waikato izvira v jezeru Tampo in se izliva v mórje na zapadnem obréžji Severnega otoka blizu mesta Aucklanda. Po nji plovejo tudi večje ladje, toda odkar gradé železnice in boljše ceste, izgubila je malone ves pomen. V Rangiriri, postaji pred Oxfordom, videli smo prve tetovirane Maorce, kateri so nam mimo drugega ponujali divjáčino. Ob 6. uri zvečer smo dospeli v Oxford, jako dolgočasen kraj. Nobenega drevesa ni videti,

travniki pa so polni ognjeníškega kamenja. Po večerji smo se odpravili na pot, zakaj hoteli smo iti péš v Rotorno. Ne krčmar, ne njega žena in ne vsi gôstje nas niso mogli pregovoriti, da bi se vender peljali ali jahali, češ, pot je dolg, nebó pa kaže na slabo vreme; šli smo. Ker je bilo od sile temnó, prižgali smo svetilnico, vender smo jo skoro ugasili, zakaj nastopila je krasna zvezdnata noč. Predaleč bi me zavêdlo, ako bi popisoval, kakó smo hodili dalje in dalje, dokler nas ni končno preobladal spanec, da smo zaspali kàr sredi velikega gozda.

Ob $^1/_2 7$ uri zjutraj smo se vzbudili, ali zeblo nas je, da smo kàr trepetali po vsem telesi. Bilo nam je, kakor bi nas bil kdo do dobra pretepel; imeli smo pa še 12 angleških milj hodá. Ob 7. uri smo prišli iz gozda, in krasen prizor se nam je odprl. Pod nami se je razprostirala dolina z lepim jezerom, vse pa je razsvetljevalo vzhajajoče solnce. Prišedši iz gozda smo skoro dospeli do maorske vasí, kjer smo se ustavili in gledali Maorce, kateri so, ogrnjeni v volnene plahte — zjutraj namreč nosijo samó te — in s pipicami v ustih, čepeli skljućeni okolo nas. Bilo je še 10 milj do Rotorne. Od tod drží nizdolu cesta, katera je bila še bolj na debelo posuta s peskom in prahom nego prejšnji dan. Solnce in prah sta bila že jako nadležna, in vedno počasneje smo korakali dalje. Ob $^1/_2 10$. uri smo stopili nekje v zasebno hišo, kjer nam je gospodinja prav prijazno postregla, s čimer je mogla. Ostalo nam je še $4^1/_2$ angleških milj do Rotorne, katero smo spoznali že od daleč po velikih parnih oblakih, vzhajajočih iz vročih vrelcev. Odkar smo stopili iz gozda, kazala je pokrajina povsem ognjeníški značaj; svet je bil valovit in z grmičevjem porasten. Ob 11. uri smo srečno prišli v Rotorno in stopili v hôtel. Z balkona smo imeli krasen razgled na jezero in na otok Mokaia ter na maorsko vás Ohinemutu, katera je v vznožji hôtela. Majhna je, ima pa mnogo hôtelov za gôste, katerih prihaja dôkaj v ta čudoviti kraj. V nji smo našli Avstrijca iz Plzna, kateri se nam je takoj ponudil, da nas popóldne popelje v Vhakarewarewo, k najlepšemu gejziru Nove Zelandije. Prav radi smo vzprejeli to ponudbo in se po obedu précej odpeljali tjà, nekako poltretjo miljo daleč. Ondu smo morali plačati poltretji shilling vstopnine. Vsa ognjeníška zemlja je namreč svojina Maorcev. Angleži so jim prepustili ta svet z imenom Ring-district, t. j. district maorskega kralja, in prebivalci maorskih vasíj, kateri so se tukaj ustanovili kàj pridno, uporabljajo svoje pravice in zahtevajo precejšnje vstopnine. Vsa planjava vasí Vhakarewarewc je podobna ognjišču; iz vsake razpoke in luknje se kadí; pri vsakem koraku vidiš

gorke in vroče vrelce, takisto fumarole in solfatare. Ko smo hodili po ozki stezi, tedaj nam je pod nogami vedno kipelo in cvrčalo; neizogibno je treba tukaj dobrega vodníka. Najzanimljivejši je véliki gejzir Boahutu, kateri deluje popóldne med 3. in 4. uro, ako pa ne takrat, brizga vodo drugi dan zjutraj. Vrela voda se dviga iz njega 15 *m* visoko. Z majhne višine je môči priti prav blizu vrelemu in hlapečemu stebru. Višina in grmovje okolo nje je prevlečeno s kremenom. Pod gejzirom teče hladni Creek, ki se meša z vrelo vodo gejzirovo in bruha časih blato, grmèč, kakor bi se razstrelil dinamit. Dalje je še drug manjši gejzir, kateri bruha vodo vsakih deset minut. ,Okolo gejzirov so napravili Maorci terase, ki se polagoma okremené in popolnoma pobelijo. Leta 1886. je bruhal ognjeník Tarawera in razdejal znamenito belo teraso Rotomahana. V vrelce pomakajo Maorci razne stvarí ter jih za nekaj mesecev okremenele potegnejo iz vrelca in prodajajo tujcem. Vodník nam je pokazal pravilno okroglo luknjo, ali bolje fumarolo, nad katero so nekdaj kanibalski Maorci pekli vojne jetnike za svoje obede. V gorkih vrelcih, kateri se odlikujejo s čisto vodó, kopljejo se Maorci po večkrat na dan in si tudi kuhajo vse jedí.

Nazaj gredé smo šli v drugo maorsko vás Ohinemutu. Vás ni posebno velika; šteje nekaj stotin Maorcev in je zgrajena od lesá in ličja. Pri hišah je vhod navadno prav lepó okrašen z rezljanim lesom, katerega rezljajo Maorci samí; predstavlja pa ali filigransko delo ali malikovo glavo. Kakor vsa druga maorska vás, ima tudi Ohinemutu svojo Meeting-House. V nji se posvetujejo, potem pa napravijo za došle gôste ležišča od slame. Tukaj je tudi katoliška cerkev za verne Maorce. Med tem rodom so namreč zastopane vse vere; celó židje so med njimi. Precèj časa smo opazovali življenje v vási. Tù so igrali dečki in déklice obljubljeno igro »glava ali orel«, tam je sedela mati Maorka z dojenčkom in kadila iz pipe, ondu je zopet čepela maorska družina okolo sivega, popolnoma tetoviranega gospodarja, odetega v volneno plahto; na vrelci je kuhala gospodinja večerjo. Prav težko se je bilo ločiti lepega prizora.

Drugo jutro smo se napotili na vozu in na konjih v vás Wai-o-tapu-Valley, 20 milj daleč. Jahali smo po žalostni, valoviti pokrajini, porásteni zgolj s praprotjo in travo. Nekoliko pred rečeno vasjó smo srečali več sto Maorcev — s prtljago so jahali k meetingu v Rotorno moški, ženske in otroci, celó dojenčke so nosili očetje s seboj. Pri vhodu v vás nas je vzprejel vaški načelnik z nekaterimi drugimi možmi; plačali smo šest shillingov vstopnine in se zapisali v knjigo za tujce. Pot nas je vodil mimo neštetih fumarol in solfatar; prišli smo tudi

do jezera, iz katerega vedno vzhajajo pare (Champagne Lake). Voda takoj zavrè, ako vržeš nekoliko prstí vánjo. Blizu stojí nekaj maorskih koč, in načelnik nas je povabil, naj vstopimo in kàj prigriznemo. Stopili smo torej v kočo, prav lično zgrajeno od lesenih kolov in ličja; tlà so bila pokrita s spleteno slamo. Ko smo jedli, zbralo se je okolo nas mnogo Maorek in maorskih deklet; moški so šli malone vsi v Rotorno k shodu. Toliko da smo imeli dosti tobaka za vse. Skoro neverojetno je, koliko ženske pokadé; celó dojenčkom dadó večkrat cigareto v usta, da se izza mlada privadijo tobaku. Po obedu smo hodili še dalje po ognjeníškem svetu in prišli do velike, toda še nedovršene bele terase, po kateri teče voda iz Champagne Lake. Dalje smo prišli do rmenega jezera, h gejziru in do rmene terase. Tù je vodomèt majhnega potoka, ki je pormenil vse bližnje skale. Vodník nam je povedal, da je žvepleni cvet dober proti kašlju, in nas je zavêdel, da smo ga pokusili. Cvet je brezukusen. Dalje gredé smo prekoračili mali potok in prišli do galunovih skal, med katerimi je majhno jezero. Skale so nad 10 *m* visoke in navpične. Prišli smo do velikega modrega jezera in na konec svojega pota. Nazaj gredé smo plezali čez galunove skale in dospeli k drugemu modremu jezeru, Blue Lake. Jezero izmetava črno žveplo v podobi kroglic. Šli smo mimo mnogih lukenj in razpoklin, v katerih je vrelo tekoče črno blato; pri tem se delajo majhni blatni ognjeníki. Dospeli smo zopet do hiš in se potem vrnili v Rotorno. Dva Maorca sta nas spremljala na konji domóv. Jahači smo krenili s ceste na stezo in videli spotoma razne ognjeníške prikaze, med katerimi je bil najzanimljivejši blatni vulkan, podoben stožcu in visok 12 *m*. V žrelu, širokem 5 *m*, kuhalo se mu je črno blato in ko je padalo na tlà, delale so se lične cvetice. Veliko blatno bruhanje je vsak dan ob 10. uri zjutraj in mora biti velikansko, kar dokazuje vsa okolica, vprek pokrita z blatom.

Vožnja iz Rotorne nazaj v Oxford je bila uprav grozna. Cesta slaba, razvožena in toliko blata na nji, da so se konji udirali do kolen; dež je lil, noč je bila temna, da nismo videli niti koraka daleč. V vozu smo sedeli drug na drugem; noge smo imeli takó zgnečene, da se nismo mogli geniti; malone kàr otrpli smo na vsem telesi. Poleg vsega tega je puščala vozna streha, in ves čas je kapljala voda na nas. Časih smo prižgali svečo, da smo se nekoliko pogledali. Govoriti se ni ljubilo nikomur, spati tudi nismo mogli, ker se je voz preveč tresel. Večkrat smo obtičali v blatu. Ob 1. uri smo prišli do prve konjske postaje, kjer smo premenili konje. Nató smo prišli do prepadov, na katere smo mislili že vso vožnjo. Bali smo se nesreče,

zakaj voznik v silni temi niti ni videl prvih kónj; vender se nam ni pripetilo ničesar. Ob 6. uri smo dospeli v Oxford, popóldne ob 3. uri pa se vrnili v Auckland in na ladjo.

V ostalem času, kar smo ga še prebili v Aucklandu, zahajali smo pridno v okolico. Z Mont Edna, ugaslega ognjeníka za mestom, odpira se krasen razgled, zakaj ognjeník je popolnoma osamel, in zató se vidi z njega takó daleč, kolikor nesó očí. Vidi se vse mesto z lepim pristaniščem, katero primerjajo celó ónemu v Sydneyu, za mestom je mnogo lepih vrtov; na nasprotnem obréžji je kraj Devenport, in za tem sta dva ugasla ognjeníka, jeden s signalno postajo, drugi s trdnjavo. Ne daleč od Devenporta je precejšnje jezero. Auckland leží na ožini Houraki-zaliva; na ožine drugi stráni pa je precèj zanemarjena luka Manukan Harbour. Ob pristanišči je Onehunga, za Aucklandom največje mesto v tem distriktu. Auckland ima jako lepó pristanišče, ki se je sósebno povzdignilo v novejšem času. Na Novi Zelandiji je prvo trgovsko mesto in skoro bode tudi stolno mesto. Sedaj je še največje mesto Dunedin, potem prideta Auckland in Wellington; druga mesta so: New Plymouth, Nelson, Napia. Auckland šteje okolo 30.000 prebivalcev, z okolico pa 60.000. Mesto je čisto in prijazno ter ima lepe ravne ulice. V vélikih ulicah je mnogo ličnih trgovskih hiš in bank. Med stolnim mestom in predmestji je v vélikih ulicah zgrajen tramvaj; razven tega je polno omnibusov, kateri so natlačeni zlasti zvečer, ko se vračajo delavci domóv.

Kar se tiče splošnega in zgodovinskega razmerja te otoške skupine, bodi omenjeno to-le: Novo Zelandijo sestavljajo, kakor znano, trije otoki, od katerih je Severni otok po Cookovem prelivu ločen od Južnega, in ta po prelivu Fouveaux od otoka Stewarta. Njih površina meri blizu 100.000 angleških kvadratnih milj, štejejo pa sedaj okolo 620.000 naseljencev, brez domačinov, katerih je blizu 42.000. Na zapadnem obréžji Južnega otoka so vzpóredno z obréžjem Južne Alpe, katere so na zapadni stráni proti morju zeló strme; na vzhodu so pa bolj ploščate in se končajo v visoko planoto. Alpe so precèj visoke, nekateri vrhovi so pokriti z večnim ledom in snegom. Najvišja gora je Mont Cook. Južno od Alp se razprostira daljše gorovje, sestavljeno večinoma od kristalinškega prakamenja. Posebnost tega obréžja je 13 prirodno lepih fjordov, kateri so si vzpóredni in 6 do 8 milj narazen. Najlepšim prištevajo Milford Sund, kjer smo se ustavili za nekaj časa. V notranjem otoku je mnogo lepih jezer. V obče ima otok dosti vode. Različni potoki — do reke jih narase le malo — izvirajo v Alpah in se na vzhodni stráni izlivajo v mórje. Severni otok

ni takó gorat in se razlikuje od južnega sósebno v tem, da je ognjeníški. Na njem je še sedaj nekaj gorečih ognjeníkov, in sicer Mont Egmont, Tongariro, Tarawera in otok White. O ognjeníku Taraweri so mislili delj časa, da je že ugasnil, toda leta 1886. je razdejal in zasul vso okolico. Sredi otoka okolo jezera Tampo je otok najbolj ognjeníški. Tudi Severni otok ima mnogo rék in potokov, med katerimi je véliki tok Waikato največji. Živalstvo na Novi Zelandiji je dosti ubožnejše nego v Avstraliji, kar priča, da nista bila ta dva otoka nikoli jedna celina. Od sesalcev so tukaj samó podgane in psi, katere so prinesli Maorci, torej se tudi lahko zmatrajo za praživali na otoku. Podgane so priplavale z razbitih ladij. Več pa je ptic. Največje in najimenitnejše so bile moas in kiuri. Ta ptičja vrsta je izumrla, ker je bilo nje meso došlim Maorcem poglavitni živež. Potem so uvêdli različne domače živali, katere so tukaj dobro uspevale. Veliki pašniki so jako pripravni za ovce in živinarstvo, katero se je zlasti v zadnjem času zeló povzdignilo. Nova Zelandija ima okolo 15 milijonov ovâc, od katerih jih vsako leto nad milijon zakoljejo in pošljejo na Angleško. Prašiči so nekoliko podivjali in se preganjajo po gozdih. Tù je tudi mnogo srn in zajcev. Reke so imele v začetku le malo rib, nekaj jegulj in lososov. Domačini pa so povzdignili tudi ribárstvo in polové v velikih množinah postrvi in angleške losose. Da ni sesalcev, temu je baje vzrok kanibalstvo Maorcev.

Tudi kar se tiče rastlinstva, ubožna je Nova Zelandija precèj. Tajnocvetek je še največ. Čudno je tudi, da ni evkalipet, ki vender na bližnji celini tvorijo velike gozde. Sedaj jih sadé, in uspevajo jim dobro. Znamenita pa so drevesa kaori, kota in rino. Iz prvih teče lepílo, katero potem okamenelo kopljejo in dobro uporabljajo. Sveže lepílo ni takó dobro in se uporablja večinoma za lišp. Phormium Tenas je rastlina, podobna aloji, iz katere pridelujejo precèj smolnato predivo. Maorci so pridelovali iz tega obleko, sedaj je pa angleška volna izpodrinila to predivo. Poljedelstvo je po nekod jako razvito, zakaj že Maorci so obdelovali zemljo. Plodna zemlja daje mnogo žita, zlasti ovsa, pšenice in ječmena. Zláto rudo so zasledili na mnogih krajih Severnega in Južnega otoka. Našli so pa tudi srebro, antimon, železo, premog in svinčeno rudo, toda ne dosti. Imenovati je treba še dragoceni zeleni kamen, katerega je na Južnem otoku prav obilo. Otok so odkrili Maorci in so bili tudi prvi prebivalci na njem. Iz stare zgodovine je znano samó toliko, da so prišli z drugih otokov na ta otok. Načelnik Ngahne je šel nekako pred štiriindvajestimi rodovi (520 let) z otoka Hawaiki, kateri pripada sandwichskemu otočju, da bi si poiskal drugih stanovališč.

Prišel je na Severni otok Nove Zelandije in našel primeren prostor za naselitev. Prvi Evropec, kateri je sèm prišel, bil je Tasman; poslal ga je batavski guvernêr, da bi odkril nove dežele. Dné 18. grudna 1642. leta se je usidral v Cookovem prelivu, da bi se preskrbel z živežem. Ali Maorci so ga napadli in toliko da ga niso ujeli in snedli. Njega pripovedovanje o kanibalskih Maorcih je bilo potem vzrok, da dolgih 127 let ni bilo nikogar na te otoke. Šele leta 1769. je prišel Cook na poti z otoka Tahiti zopet v Novo Zelandijo, odkril preliv, kateri je sedaj imenovan po njem, in se usidral v zalivu Tauranga. Osvojil si je zemljo v imeni angleške vlade in prišel potem še štirikrat sèm. Précej se je poprijaznil z domačini, ki so se pokazali za jako izobrazne in dostopne evropski omiki. Njih razvoj so zlasti spešili misijonarji. Po posebni pogodbi, sklenjeni v Waitangi, izpremenila se je Nova Zelandija v angleško nasélbino, vender je bilo treba še mnogo bojev z upornimi načelniki maorskih plemén, predno so leta 1871. Angleži popolnoma zavladali Novi Zelandiji. Leta 1876. je dobila nasélbina novo ustavo, po kateri se delí Nova Zelandija v 63 okrajev z municipalno upravo. Parlament z górenjo in spodnjo zbornico je v Wellingtonu.

V obče so Maorci lepí, dobrorasli in moční, ne manjši od Evropcev, bolj rjavkaste nego rjave poltí in črnih ali rjavih lâs. Tudi po svojem obrazu se bližajo evropski pasmi, ako se ne oziramo na debele ustnice. Niti gosto tetoviranje ne moti tega vtiska. Maorci so jako inteligentni, pa tudi dobrohotni in prijazni. Tetoviranje, ali kakor pravijo, m o k o, to je jedna izmed najznačilnejših navad tega národa, katera pa gine čimdalje bolj, zlasti odkar so se pokristjanili. Maorci mislijo, da je tetoviran obraz odločnejši in da imajo ženske lepó tetoviranega mladeniča dôkaj rajši. V prvih časih so se tetovirali zgolj s premimi črtami, katere so imenovali moko-kuri, in to še za Cooka, šele pozneje so rabili umetnejše črte. Navadno je zvršil to mučno delo duhovnik (tohunga). Najprej je načrtal obraz s črno barvo, potem ga je izrezaval. Ako ni bilo zrcala pri rokah, pogledal se je v čisti vodi. Rabilo se je to-le orodje: Uhi, ozek les, na čegar jednem konci je bila ostro nabrušena navpično pritrjena koščica. Pozneje so rabili namesto koščene koníce jekleno. Ta ali tuki, to je bilo praprotno steblo, s katerim se je tolklo na les uhi, da je šel v kožo. Za operacijo je bila potrebna tudi barva ngarahu, katero so dobivali od sáj ogljenelega lesá nauri-smreke. Saje so potem v obliki drobnih kroglic nabirali in hranili na listji grma t i. Malo pred uporabo so poškropili kroglice s sokom ploda tupakihi. Popolni moko obseza obraz, sedálo in stegna do kolen. Operacija je

takó mučna in nevarna, da je ni môči zvršiti vse zajedno. Tetovirati se začnó z 18. leti, potem pa nadaljujejo v izvestnih rokih. Po operaciji zateče obraz in je nekaj časa uprav ostuden. V 10.—12. dnéh se rane zacelé, in črte so temno-višnjeve. Ženske se tetovirajo z dvema ali tremi vodoravnimi črtami na ustnih in obradku. Operirajo se dvakrat, da so črte bolj črne, ker se jim zdí to najlepša dika ženskega spola. Risanje je zeló različno; niti dva nista tetovirana jednako; zató načelniki navadno namesto podpisa svoj obrazni narisek narišejo pod listíno. — V prejšnjih časih je bila med Maorci poligamija zeló razširjena; krščanska vera pa jo je odpravila, samó še nejeverni Maorci imajo po več ženâ. Navadno se omožé prav zgodaj. Bile so že matere z jednajstimi leti. Otroški umori so za vojske prav pogosti; zlasti so pobijali déklice, da si prihranijo trud. Nezakonske otroke so skoraj vedno pobili. Maorci se vojskujejo s sulicami in kolmí, vender imajo tudi že strelno orožje. Starodavno orožje nosijo dandanes samó še načelniki. Najznamenitejše orožje je palica od zelenega kamena, dolga 30—36 *cm*, široka 12—15 *cm* in na sredi do 2 *cm* debela. Ta palica je znamenje častí; jako jo čislajo kot žezlo domačih načelnikov; prehaja pa od róda do róda. Maorci imenujejo palico meri-meri, na spodnjem konci je zvrtana, ker jo nosijo na vrvici v rokah. Rabila je za branilno orožje, pa tudi, da so snemali kožo z glav vojnih jetnikov. Naredili so jo od velikega zelenega kamena, katerega so drgnili ob peščenec; ali ker je kamen jako trd, izumrla sta često dva rodova, predno je bila meri-meri dokončana. — Dandanes se Maorci sramujejo kanibalstva; odpravili so ga že pred 50—60 leti. V notranjem delu Južnega in na severnem delu Severnega otoka, kamor ne smé nihče priti nepozvan, bivajo Maorci še v precèj prvotnem stanu; bavijo se s poljedelstvom in živinarstvom. Značilne so obleke, katere si pletó ženske od prediva rastline Phormium Tenas. Bile so navadne odeje, sedaj so jih nadomestile s plašči, v katere se zavijajo zjutraj, da se jim pri kopeli ni treba slačiti in zopet oblačiti. Od prediva izdelavajo sedaj samó še pletenice. V krajih, kjer sem jaz hodil, bile so popolnoma evropski opravljene in so nosile uhánе od brušenega zelenega kamena na črnem svilenem traku. Tudi prej običnо pozdravljanje — drgnili so se namreč na konci nosá — opustili so in se pozdravljajo z besedo »tenakol«, ako je pozdravilo namenjeno jednemu človeku, s »tenakuru«, ako dvema, in »tenakutu«, ako več ljudem. Takó nas je poučeval načelnik iz Wai-o-tapu-Walley. Ženske so lépe, toda hitro odcvetó. Kadé pa vse jednako strastno: ženske in moški, dojenci in odrasleci. Ker je ljudstvo zeló razumno, morda bi se popolnoma civiliziralo,

toda žàl, v zadnjih desetletjih so se takó udali pijančevanju, da njih močí pojemajo in da izumró. Sam sem se prepričal, ko je bila pri neki priliki vsa vás Ohinemutu pijana, od dojenčka do najslabšega starca. Sploh nosijo vsak novec v pivovárno. Mlajši rod že hodi v šolo in govorí nekoliko angleški.

Po štirinajstdnevnem bivanji v Aucklandu smo odšli dné 12. malega travna iz lepega pristanišča. Bila je nedelja. Ko smo se peljali mimo angleške eskadre, opravljali so ondu ravno službo božjo. Nedeljski mir je vladal povsod v pristanišči, in z admiralne ladje se je razlegalo malo melodijozno cerkveno petje angleških mornarjev. Ker smo imeli dobro sapo, vozili smo se naglo, in drugi dan nam je izginila kopnina izpred očij. Namenjeni smo bili na otok Chatam, kjer se je hotel naš poveljnik ustaviti. Toda ko smo prišli do otoka, kazali so se oblaki, sapa je pihala močneje, in odpeljali smo se, ker nismo hoteli tičati v odprti luki na slabem sidrišči. Na severni stráni smo se peljali mimo nizkih, precèj ravnih in z grmovjem porastenih otokov, kjer prebiva razven belih naseljencev še Maorcem sorodno pleme. Naša daljna vožnja je bila jako nemirna, neprestani viharji so nas zavračali na poti proti Magelhaensovemu prelivu, vender smo se dné 14. vélikega travna, torej po skoro mesec dolgi vožnji, toliko približali Ameriki, da bi jo morali ugledati že prihodnjega dné. Veseli smo bedeli vso noč in čakali, da ugledamo novi svet; zajedno pa smo praznovali konec dolgočasne naše traversade!

(Dalje prihodnjič.)

Ponôči.

Prekrasna noč; mir veličasten
Čez svet vesoljni je razlit,
Na jasnega nebá modrini
Nebeških lučij sije svit.

Po drevji lahko veter veje
Ljubkó se z listjem igrajoč —
Takó igrá se s srcem mojim,
Moč tvoja, noč, preljuba noč . . .

Za čustvom čustvo mêni vstaja,
Budí svetál mi v duši dan,
Za čustvom čustvo mi odhaja
V mladenke daljni tihi stan . . .

I. Mlinarič.

Novo deželno gledališče v Ljubljani.

Ko je dné 18. svečana 1887. leta pogorelo stanovsko gledališče v Ljubljani, šlo ni deželnemu zboru kranjskemu samó za to, da se zopet zgradí gledališko poslopje, nego bilo mu je tudi do tega, da se dožene zasebno-pravno vprašanje posestnikov lož. Zató je ukrenil dné 22. vinotoka 1888. leta da je ob deželnih troških sezidati novo gledališče, v katerem prestani zasebno-pravno razmerje, odbil pa je ponudbo nemškega gledališkega društva, da bi le-tó zgradilo gledališče za 200.000 gld., ako plača dežela polovico, ako mu prepustí odločevalno vplivati na grajenje in upravo novega gledališča, ako zagotoví prejšnjim posestnikom lož za dvajset let neomejeno pravico do njih ložne svojine, in končno, ako se odločijo slovenskim predstavam največ po štirje dnevi na mesec. Zajedno je deželni zbor naročil deželnemu odboru, da izplača posestnikom lož zavarovalne zneske po 300 gld. in da se dogovorí s strokovnjaki, ki bi izdelali načrte in proračune v največjem znesku 190.000 gld.

To naročilo so zvršili arhitekt Vladimir Walter iz Celja in skupno deželni inženér J. V. Hráský in arhitekt A. J. Hrubý, ki so meseca malega srpana 1889. leta predložili svoje operate. Izkušena veščáka v gledaliških zgradbah, arhitekta Fellner in Hellmer na Dunaji, izjavila sta se izrecno za projekt Hráský-Hrubý. Odmerjen je bil za tisoč oseb, gledališče bi imelo štiri nadstropja in šestdeset lož, toda ker bi bilo treba za rečeni načrt okolo 240.000 gld., sklenilo se je, da napravita projektanta nov načrt, o katerem se je končno izrekla posebna komisija, da je pripraven in da ne bode stal nad dovoljenih 190.000 gld. Za stavbišče je bil odločen cesarja Jožefa trg, katerega je občina ljubljanska brezplačno prepustila za gledališče; toda pri krajevnem ogledu dné 3. vélikega travna 1890. leta so se mnogi mejaši in drugi udeleženci iz zdravstvenih in nravno-redarstvenih ozirov izrekli zoper gledališče na rečenem trgu, dasi ni bilo stavbinsko-tehniških zadržkov; mimo tega si je zastopnik c. kr. finančnega ravnateljstva pridržal pismen ugovor. Vender še predno je bil vložen, ponudilo se je deželnemu odboru ugodno stavbišče, in sicer Mayerjev dvorec na Tržaški cesti. Ker pa deželni odbor ni razpolagal s potrebnim kreditom (35.000 gld.), obrnil se je do občinskega zastopa ljubljanskega,

toda žàl, v zadnjih desetletjih so se takó udali pijančevanju, da njih močí pojemajo in da izumró. Sam sem se prepričal, ko je bila pri neki priliki vsa vás Ohinemutu pijana, od dojenčka do najslabšega starca. Sploh nosijo vsak novec v pivovárno. Mlajši rod že hodi v šolo in govorí nekoliko angleški.

Po štirinajstdnevnem bivanji v Aucklandu smo odšli dné 12. malega travna iz lepega pristanišča. Bila je nedelja. Ko smo se peljali mimo angleške eskadre, opravljali so ondu ravno službo božjo. Nedeljski mir je vladal povsod v pristanišči, in z admiralne ladje se je razlegalo malo melodijozno cerkveno petje angleških mornarjev. Ker smo imeli dobro sapo, vozili smo se naglo, in drugi dan nam je izginila kopnina izpred očij. Namenjeni smo bili na otok Chatam, kjer se je hotel naš poveljnik ustaviti. Toda ko smo prišli do otoka, kazali so se oblaki, sapa je pihala močneje, in odpeljali smo se, ker nismo hoteli tičati v odprti luki na slabem sidrišči. Na severni stráni smo se peljali mimo nizkih, precèj ravnih in z grmovjem porastenih otokov, kjer prebiva razven belih naseljencev še Maorcem sorodno pleme. Naša daljna vožnja je bila jako nemirna, neprestani viharji so nas zavračali na poti proti Magelhaensovemu prelivu, vender smo se dné 14. vélikega travna, torej po skoro mesec dolgi vožnji, toliko približali Ameriki, da bi jo morali ugledati že prihodnjega dné. Veseli smo bedeli vso noč in čakali, da ugledamo novi svet; zajedno pa smo praznovali konec dolgočasne naše traversade!

(Dalje prihodnjič.)

Ponôči.

Prekrasna noč; mir veličasten
Čez svet vesoljni je razlit,
Na jasnega nebá modrini
Nebeških lučij sije svit.

Po drevji lahko veter veje
Ljubkó se z listjem igrajoč —
Takó igrá se s srcem mojim,
Moč tvoja, noč, preljuba noč . . .

Za čustvom čustvo mêni vstaja,
Budí svetál mi v duši dan,
Za čustvom čustvo mi odhaja
V mladenke daljni tihi stan . . .

I. Mlinarič.

Novo dežélno gledališče v Ljubljani.

Ko je dné 18. svečana 1887. leta pogorelo stanovsko gledališče v Ljubljani, šlo ni dežélnemu zboru kranjskemu samó za to, da se zopet zgradí gledališko poslopje, nego bilo mu je tudi do tega, da se dožene zasebno-pravno vprašanje posestnikov lož. Zató je ukrenil dné 22. vinotoka 1888. leta da je ob dežélnih troških sezidati novo gledališče, v katerem prestani zasebno-pravno razmerje, odbil pa je ponudbo nemškega gledališkega društva, da bi le-tó zgradilo gledališče za 200.000 gld., ako plača dežela polovico, ako mu prepustí odločevalno vplivati na grajenje in upravo novega gledališča, ako zagotoví prejšnjim posestnikom lož za dvajset let neomejeno pravico do njih ložne svojine, in končno, ako se odločijo slovenskim predstavam največ po štirje dnevi na mesec. Zajedno je dežélni zbor naročil dežélnemu odboru, da izplača posestnikom lož zavarovalne zneske po 300 gld. in da se dogovorí s strokovnjaki, ki bi izdelali načrte in proračune v največjem znesku 190.000 gld.

To naročilo so zvršili arhitekt Vladimir Walter iz Celja in skupno dežélni inženér J. V. Hrásky in arhitekt A. J. Hrubý, ki so meseca malega srpana 1889. leta predložili svoje operate. Izkušena veščáka v gledaliških zgradbah, arhitekta Fellner in Hellmer na Dunaji, izjavila sta se izrecno za projekt Hrásky-Hrubý. Odmerjen je bil za tisoč oseb, gledališče bi imelo štiri nadstropja in šestdeset lož, toda ker bi bilo treba za rečeni načrt okolo 240.000 gld., sklenilo se je, da napravita projektanta nov načrt, o katerem se je končno izrekla posebna komisija, da je pripraven in da ne bode stal nad dovoljenih 190.000 gld. Za stavbišče je bil odločen cesarja Jožefa trg, katerega je občina ljubljanska brezplačno prepustila za gledališče; toda pri krajevnem ogledu dné 3. vélikega travna 1890. leta so se mnogi mejaši in drugi udeleženci iz zdravstvenih in nravno-redarstvenih ozirov izrekli zoper gledališče na rečenem trgu, dasi ni bilo stavbinsko-tehniških zadržkov; mimo tega si je zastopnik c. kr. finančnega ravnateljstva pridržal pismen ugovor. Vender še predno je bil vložen, ponudilo se je dežélnemu odboru ugodno stavbišče, in sicer Mayerjev dvorec na Tržaški cesti. Ker pa dežélni odbor ni razpolagal s potrebnim kreditom (35.000 gld.), obrnil se je do občinskega zastopa ljubljanskega,

naj izpremení svoj ukrep z dné 27. rž́énega cvéta 1888. leta takó, da mestna občina v gotovini izplača svoj donesek, ker se ni uporabilo ustopljeno, 15.000 gld. cenjeno stavbišče na cesarja Jožefa trgu. Mestni zastop je le v nekoliko ustregel tej prošnji in z oskromno večino dovolil 7500 gld., češ, da novo stavbišče itak pripada katastralni občini spodnješišenski. Ko je pa kranjska hranilnica dovolila 20.000 gld., bilo je vender možno kupiti ponudeni prostor, le da so se morali še v marsičem znižati stavbinski troški. Pod vodstvom vladnega svetovalca J. Mahkota se je potem dné 16. ržénega cveta 1890. leta zvršil krajevni ogled, in zvedenci so izrekli, da je novi prostor sósebno primeren za gledališče. Dežélni odbor je tedaj razpisal poglavitna dela in jih oddal iz večine ljubljanskim firmam, samó železne konstrukcije pri strehi in etažah ter zračno kurjavo in ventilacijo je izročil dvema dunajskima firmama. Dné 23. malega srpana 1890. leta je prejšnji posestnik prodano stavbišče ustopil stavbinskemu vodstvu, dné 9. vélikega srpana istega leta se je pričelo izkopavanje, dné 13. vélikega srpana podzidavanje, in dné 19. vinotoka 1890. leta se je vpričo dežélnega glavarja dr. Poklukarja in dežélnih odbornikov položil temeljni kamen, v čegar dvostenskem zakrovu od pločevine je shranjena ustanovna listína s stavbinskimi načrti, času primernimi spisi in novci. Temeljni kamen je vzidan v portalnem stebru na desni stráni v podnožni višini.

Dasi je bílo vreme trajno ugodno, vender podjetnik Tönnies ni mogel do izgovorjenega časa (do dné 1. listopada 1890. leta) spraviti stavbe pod streho, potem pa je moralo zaradi poznega letnega časa zidanje prestati. Istočasno zborujoči dežélni zbor je dné 11. listopada 1890. leta dovolil nov kredit za spopolnitve, kakor jih je nasvetovalo stavbinsko vodstvo, vzprejel pa ni predloga poslanca Ivana Hribarja, da bi se uvêdla elektriška razsvetljava; kar se torej tega tiče, novi hram, odičen s tolikimi umetniškimi in stavbinsko-tehniškimi vrlinami, žàl, zaostaja za podobnimi zgradbami nove dôbe. Na podlagi novega kredita — tudi kranjska hranilnica je zopet darovala 6000 gld. za dobavo dekoracij — razpisala so se ostala dela, izmed katerih se je skupina na pročelji izročila kiparju A. Ganglu na Dunaji, vélika zavesa pa akademiškemu slikarju prof. Liebscherju v Pragi. —

Gledališče se nam kaže od zunaj kot skupljena zgradba v strogo italijanskem renesančnem zlogu, katere sléharni del je uveljavljen po svojem pomenu in namenu. Takó je oddelek nad pozoriščem z daleč razvêdenimi slemeni, katera dičijo lire, višji od krožne strehe nad gledalskim prostorom, ki se zopet vzpenja nad strehe in atike stranskih prostorov;

pred njim je zgrajen veličastni véliki portik in takisto oba napušča s svojima atikama kot označilom vélikih vhodov. Véliki portik je podprt s petorico mogočnih steberskih monolitov od brušenega svetojeronimskega kamena; nad njim počiva naglavni venec z ornamentnim friznim nakitom na zlatem dnù in bogato figuralno sleme. Skupina na slemeni — kakor že rečeno, delo našega kiparja Gangla — kaže krilatega génija, izklesanega od merlerskega kamenja, katero se uspešno upira sléharnemu vremenu. Genij drží v desnici plamenico visoko nádse, v levici pa ima lovor, s katerim venča alegoriji drame in glasbe. Figuralni timpanonski nakit poočituje posveto novega poslopja, in sicer v tem zmislu, da je dežela kranjska, ki je požrtvovalno zgradila Modricam dično svetišče, uprizorjena kot spešiteljica umetnosti; ta motiv izražajo alegoriški puti in ženske podobe. Vse to delo, polno življenja, zvršila je znana dunajska firma Fischer, Haselsteiner & Bock.

Iz istega umetniškega zavoda prihajajo tudi amorete, ki sklepajo steberne razpostave na napuščih; vse štiri predstavljajo igrokaz, petje, burko in dramo. Takisto je rečeni zavod zvršil ves figuralni in ornamentni nakit na pročelji, izmed katerega imenujemo zlasti razsohe nad svodi in štiri medaljone na zlatem dnù — epos, tragedijo, opero in opereto.

V obe sedaj še prazni dolbini na glavnem pročelji se postavita dva figuralna umotvora kiparja Gangla, ozirajoča se na pesništvo Višje partije gledališkega poslopja, n. pr. napuščne atike, tambur in vzvišanost nad pozoriščem imajo ličen sgrafitto-nakit, ki jako lepó razstavlja velike zidine; zamislil in zvršil ga je slikar Richter.

Skozi tri vélikovhodna vrata prideš v glavno pridvorje. Kakor notranji prostori sploh, zvršeno je tudi to v plemenitih renesančnih oblikah. Steberski monoliti od brušenega veroneškega in kararskega marmorja, takisto lezéne in stene od umetniško imitiranih kamenov nosijo arhitravni strop, v čegar poljih se živobarveno ornamentno slikanje izborno ujema z bogatim barvenim nakitom pristnega in imitiranega marmorja na stebrih in stenah. Iz glavnega pridvorja držé na desni in levi stráni jednokrake stopnice do prvega reda; vstopivši ugledaš baš pred seboj vhode do hodníka v parter, med njimi pa je nameščena večerna blagajnica kot bogato razčlankan napušč v lesni arhitekturi. Iz glavnega pridvorja prideš v širi parterni kuloár, kjer so na desni in levi stráni somérno razvrščeni vhodi do parternih sedežev in stojišč, prostori za odlaganje oblek in mnogoštevilni izhodi za silo. Pri vseh teh napravah se je kàr najskrbneje gledalo na udobnost in lepoto, zajedno pa na varnost gledališkega občinstva. Isto

uredbo vidiš povsod, bodisi, da greš po omenjenih vélikih stopnicah v prvi ali drugi red, bodisi, da se napotiš po stranskih stopnicah iz stranskih pridvorij v galerije — nikjer ni temnih hodníkov ali kotov, povsod dovòlj svetlobe, prostora in varnosti.

Razvedrilu gledališkega občinstva je odločen foyer v prvem redu, čegar tri bogato okrašena balkonska vrata vidiš že na glavnem pročelji. Ta foyer je nekakšen »bijou« svoje vrste in vsekakor vreden, da si ga ogledaš. Marmorne stene nosijo zračen strop z lunetami, v čegar srednjem polji kakor tudi v zaklinkih sta slikarja Winter in Richter ustvarila izredno ukusne in zanimljive groteske. O notranji opravi foyerjevi bodi zlasti omenjen kamin od kararskega marmorja z arhitektonsko bogato zvršeno spomeniško ploščo, na kateri navaja nastopni slovenski in nemški napis ob kratkem zgodovino, zakaj in kakó se je sezidalo novo gledališče:

»Ko je bilo od leta 1765. na Kongresnem trgu stoječe staro deželno gledališče l. 1887. pogorelo, sklenil je deželni zbor vojvodine Kranjske l. 1888. postaviti novo.

Stavba se je začela za vlade Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. l. 1890. in se ob troških dežele kranjske ter s prispevki mestne občine ljubljanske in kranjske hranilnice dogradila l. 1892.

Tega leta so bili Oton Detela deželni glavar, Ivan Murnik, dr. Franc Papež, dr. Adolf Schaffer, dr. Josip Vošnjak deželni odborniki.

Stavba se je zidala po načrtih deželnega inženirja J. V. Hráskega in arhitekta A. J. Hrubega.« —

Avditorij je v načrtu osnovan podkovasto; njega premér znaša v svetlobi 16 *m*, dolžina osí do železne zavese 16·2 *m*. Za prostorno razvitost sta značilni obe nadstropji in samostojno izvêdeni proscenij, katerega se dotikajo ostali prostori s krožnim stropom. Parter je sestavljen od uglobljenega orkestra v proscenijskem prostoru, normalno stopnjevito razdeljenem za 32 móž, od 11 zdržema postavljenih fotéljskih vrst s stranskimi ulicami in od 176 poblazinjenih zaklopnih sedežev na vzmetéh, katerih se dotikajo v ozadji parterna stojišča za 120 ljudij, katera pa so s podprsjem popolnoma ločena od parternih sedežev. Poleg tega vidimo v parterji na obeh stranéh po šest zaprtih lož. Prvi red ima zgolj lože, in sicer vseh skupaj 21; pri vseh je tretjina odprta in ločena po ležečih konzolah, samó proscenijske lože, uveljavljene kot znamenit in sósebno značilen del arhitekture, zaprte so popolnoma. Drugi red se kaže tribunasto; sredi njega je

takó zvani balkon s 65 fotélji, ob stranéh pa ima po 5 odprtih in po 2 zaprti proscenijski loži. — Galerija je prav za prav tribunasto nadaljevan balkon in se delí na dva dela: spodaj so galerijski sedeži (105 furniranih zaklopnih stolov), nad sedeži pa so galerijska stojišča za 60 ljudij.

Strop nad avditorijem predstavlja šatorno streho, katera se s šestimi bogato okrašenimi plastiškimi polstebri razpenja med dvema obročema. Zunanji obroč tvori z glavnim vencem vez, predrto s krožnimi svetlobnimi ploščami. Med polstebri so razvrščena polja kakor razpeto šatorno platno, katero zračno pritrjeno z vezmí, poočituje prosti razgled v sinji zrak. Na polja sáma je akademiški slikar Čech z umetniško roko nadihnil šest alegorij drame, veseloigre, lirike, glasbe, plesa in slave. Srednji krog oklepa za umetniško zvršenim nakitnim omrežjem ventilacijsko odprtino; prekrasen pozlačen bronast lestenec visí iz nje in razširja rahlo svetlobo iz 36 plamenov.

Proscenij, sam na sebi arhitektonska celota, ima na stropu frizno sliko, predstavljajočo glasbeno idilo; zvršil jo je isti slikar, ki je naslikal podobe na stropu. V lunetah so školjkaste dolbine, odločene za kipe; oživljata jih dve amoreti, in odičene so z vencem in nadpisno ploščo. Na ložnih podprsjih drugega reda se zdržema vije plastiški cvetičast nakit, lože prvega reda pa so okrašene s konzolastimi prečnicami, z markami in lirami v ukladkih. Posamična nadstropja počivajo na harmoniških stebernih razpostavah, nasadke reprezentacijskih lož pa nosijo bahantke in fauni. Ker sta obé reprezentacijski loži odločeni državnim in deželnim dostojanstvenikom, dobila je vsaka svoje primerno znamenje, in sicer loža na desni stráni državni grb, óna na levi stráni pa deželnega.

Avditorij je proti odru obmejen z bogato razčlankanim proscenijskim okvirom in s plastiškim, stukaturno izdelanim harlekinom. Barva in pozlačenje vsega avditorija, oboje je jako nežno in ukusno; rahlo krémasta podprsja se kàr najlepše ločijo od živordečih tapet in draperij (delo F. Doberleta). Prekrasni vtisek še povišujejo pozlačene svetilke od brona (delo F. Tratnika), in takó res vidiš pred seboj harmoniško celoto, ki je najlepši dokaz o tvorni sili in umetniškem čustvu nje stvaritelja, arhitekta Hrubega. In kakor se veščák in neveščák ne more načuditi zunanji arhitektoniki, takó zanimljiv, morda celó jedin svoje vrste je nje notranji železni in betonski oder z obilimi drugimi konstrukcijami vred, kakeršne bi se bile težko dovršile, da ni vodila njih izdelovanja preskušena roka in jeklena odločnost deželnega inženérja Hráskega.

Oder je urejen popolnoma moderno in ustreza sléharnim zakonitim propisom o varnosti proti ognju. Svetloba proscenijske odprtine znaša 9·5 *m*, odrova globina 10 *m*, z ozadjem 15 *m*, odrova širina pa 18 *m*. Odrov pódij sam je razdeljen v 5 kulisnih ulic, ki so prirejene kot pogrézi in opravljene s kasetnimi zaklopnicami, oziroma kasetami, takó da je môči ves pódij ali dvigniti ali pogrezniti. Njega strmina znaša 30 *cm*. Górenji oder s štirikrat etažiranimi delavskimi hodníki in mostovi za justiranje visí na železni konstrukciji podstrešja; zvršila in opravila ga je z zaveso od valovite pločevine vred sloveča firma Ig. Gridl na Dunaji. Prirejen je za 23 prospektov, tri zavese, 16 stropnih zaves in 4 rampne vlake; prospekti visé na žičnih vrvéh in tramih za cevı́ od kovaškega železa. Vse železno strojevje górenjega in spodnjega odra je izdelala po načrtu deželnega inženérja Hráskega največja ljubljanska ključarska delavnica Avg. Žabkarja, in sicer proti ponudbi Ig. Gridla za 6000 gld. ceneje. Domačim našim firmam bi bilo želeti jednake podjetnosti!

Vlaki se premikajo po vrvéh z nasprotnimi težami, železna zavesa pa z vzdigalom, katero je prirejeno takó, da zavesa zdajci pade, ako bi nastala nevarnost. Kar se dostaje grmenja, treskanja, dežja in vetra, zvršile so se pod vodstvom gledališkega in strojnega mojstra A. Bittnerja dotične priprave takó, da ustrezajo vsem denašnjim zahtevam. Da se je izboljšal pogled iz gledalskega prostora na jednolično valovito ploskev železne zavese, obravnavana je le-tá bogato in umetniško v zlogu orijentskega preprožnega vzorca. Véliko zaveso z motivom »Dežela kranjska se klanja umetnosti« izdeluje znani zgodovinski slikar prof. Adolf Liebscher v Pragi. Na njega sliki predstavljajo deželo kranjsko alegoriške podobe, ozirajoče se na nje znamenitosti; slikovito razvrščene ob Karnijoliji, pozdravljajo Modrice, ki prihajajo v deželo. Vse dekoracije z meddejansko zaveso je zvršila sloveča umetniška delavnica J. Kautskega & Rottenare na Dunaji; izdelane so takó izborno, da vzbujajo obče priznavanje. Gledališke potrebščine je napravila firma bratov Bittnerjev v Pragi, pohištvo za oder se je izdelalo v delavnici F. Doberleta v Ljubljani, pohištvo v avditoriji pa v delavnici dvornega založnika J. Mathiana. Kar se tiče svečave, zadoščati bode moral za prvo dôbo plin, zakaj gmotnih pomočkov ni bilo dovòlj in mimo tega namerja mestna občina ljubljanska itak uvêsti osrednjo električno razsvetljavo. Kurjavo je oskrbela sloveča firma W. Brücknerja na Dunaji; sestavljena je od pet kalorifer za zračno kurjavo. Ž njo je združena ventilacija. Vodovod z mnogimi hidranti in pripravami za toaleto je uveden v vsem poslopji.

Stranski prostori na odru so ločeni za slovensko in nemško igralno osebje. Vsega skupaj obsezajo dve veliki dvorani za gledališke preskušnje in prostore za oblačenje s 60 mizicami za toaleto. Za kulise, prospekte, pohištvo i. t. d. je poskrbeno za več let. —

Ako se torej splošno ozremo na novo gledališče, priznati moramo, da je veličastna zgradba, bodisi v celoti, bodisi v podrobnostih. Vsekakor ni iz lepa mesta v kronovini avstrijski, da bi se ponašalo s takšnim gledališčem. Njega duševna stvaritelja, deželni inžener Hrásky in arhitekt Hruby, lahko sta povsem ponosna na svoje delo — zgradila sta poslopje, katero je in ostane jedna najlepših dik deželnega stolnega mesta ljubljanskega!

Slovarski páberki.

Nabral v ljutomerski okolici in med ogerskimi Slovenci prof. **Fr. Magdić.**

Poviševati se = bahati se.

Kak prek: dela (živí) kak prek pijanec — popolnoma kakor pijanec.

Srečno! Običnо pozdravilo, kadar kdo odhaja.

Kakó ste? Odgovor: *Dober sem.*

Dojde mi = imam dovòlj, izhajam.

Namerilo se je = slučajno se je zgodilo; odtod *namerek* slučaj, Zufall.

Trebiti; n. pr. vse ribe lové, male in velike, nič ne trebijo.

Na čistini = pod milim nebom; kjer je prost razgled.

Les se na frkót vleče = das Holz schwindet, wirft sich.

Ščètice = Weberkarde (carda fulonum).

Bobík pri mreži, da se voda skalí.

Zdàči = nedavno. Bil sem zdàči tam = bil sem nedavno tam.

Iti s čim; n. pr. z vinom grem = peljem vino; videl je nož, pa je šel ž njim = odnesel ga je; ako bode dalje takó, pojde vrag z menoj = pride vrag póme.

Lahko (težko) me stane; n. pr. ima dosti denarja, lahko ga stane = dobro se mu godí.

Etam = o nedoločenem času : étam v jesen = jeseni, toda ne dobro določeno, kdaj.

Na polnem gré; n. pr. čep na polnem gré, der Zapfen passt dicht, schliesst knapp, genau.

Hlišč = nagel in silen dež.

Šibati se, sich durchbiegen. Brv se šibi; tramovje se je sšíbilo.

Na úrok = gehörig, ordentlich; n. pr. Na úrok dež gré, es regnet gehörig; na úrok sem mu povedal, ich habe es ihm gehörig (von der Leber weg) gesagt.

Vótek motati kómu (šaloma): Deca materi zmiraj vótek motajo = vedno so ji za petami.

Podávek, to, kar je treba dati po dogovoru.

Po pravici = wirklich, in der That: To je po pravici res.

Veter vnaša = der Wind treibt es weg.

K redu (rédi), fertig, zum Gebrauche hergestellt; n. pr. večerja je k redu, konji so k redu.

Vitré = lesna vlakna.

Na ravnóč = naravnost.

Poidóč, *poidóčki* = spotoma, na poti: poidóč jesti.

Kak stojí in živí = fundus instructus.

Včási = časih.

Včàsi = précej.

Šéstkati. Sodarji šestkajo, da izmerijo dnò pri sodu.

Drav teče. Takó pravijo o rani, ki se delj časa gnojí: rana se ni hotela zaceliti, sedaj mu pa drav teče.

Sovój = veja, grča v deski.

Veka = pokrov, ki se tesno prijema. Odtod *zavéčiti*.

Zavezálo = pokrov, ki je le kam položen, ne pritrjen, Odtod *zaveznuti*.

Za svetla = še podnevi: Za svetla domóv priti (predno se še zmrači).

Proti čemu iti. Ta izraz rabijo, da zaznamenujejo poslednji kos pota. Sedaj že proti domi gré = sedaj bode že skoraj domá.

Naleknuti komu kàj — položiti, pripraviti kàj, da se stvar najde.

Klopoúh = neposlušen. »Klopoúh kakor pes.« Odtod tudi *klopoúšnik*, *klopoúha* = šaloma robat mož, robata ženska.

Nemam nič svojega = nimam zemljišča.

Bodi kaj = malopriden. On je bodi kaj človek; bodi kaj deca.

Vnožati se (komu kàj) = presedati. Moral bi iti v gozd, pa se mi danes vnoža.

Pál, *-i* = blato, katero prinaša voda; n. pr. Voda je travnike zapálila.

Skrozen, *-na*, *-no* = durch und durch gehend; n. pr. skrozna luknja v zidu, v deski.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

III.

Dr. V. Oblak, »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«. 1891. 8°. 44 str. (Posebni natisek iz časopisa »Archiv für slavische Philologie« XIV. 192—235).

(Konec.)

Priimkov je v našem rokopisu razmerno malo, ker se osebe po tedanji navadi imenujejo navadno kot sin, hči té in té, s krstnim imenom nazvane osebe iz tega in tega kraja. Ali nekaj jih je vendar; in kaj nam pravijo? Večina jih je neslovenskih, znamenje, da je že tedaj bilo prebivalstvo v slovenski Benečiji jako pomešano, a ob enem tudi znamenje, da so novodošli prebivalci vzprejemali jezik njih nove okolice, ker bi se sicer Slovenci ne bili ohranili do današnjega dné. Tuji priimki v našem rokopisu so:

Blažut (*blaſut*, Blažič, pozná ga tudi Joppi 190); Blazutič poleg *Blažutič* je še zdaj med beneškimi Slovenci navaden priimek.

Dorbi. V zapisku I. 10 je namreč besede *Daniel dorbiſin Rainicha Domeniga* brati *Daniel dorbi, ſin Rainicha Domeniga.* V tem nas potrjujejo druga mesta: *Lourenz ſin lenarda* (I. 16) in *Jacob ſin tonicha* (I. 20) in pa Oblakovo poročilo, da so besede mnogokrat pisane vkupe („bis auf die Trennung der Worte" 196 [1], [2]). — Med beneškimi Slovenci se dandanes nahaja še priimek *Dorbolo,* ki je pač v sorodu z našim.

Flocar (VII. 5) kaže biti v sorodu s furl. *flocc* fettuccia, nastro; ital. fiocco Flocke, Quaste, torej *flôkar* Bandmacher; ben. italijanščina pozná *fiocaressa, infiocaressa* (maestra di far fiocchi, infioccatrice, quella femmina che terminando il lavoro delle berrette, le orna di fiocchi, Boerio 273, 340.

Kandit je furlanski priimek, ki ga pozná tudi Joppi 209.

Tudi *Tusa* (I. 14) in *Zenarol* sta očivestno romanska priimka. Ravno takó neslovenski se mi vidi *zuſſin* (XIII. 3), dasì nahajam še dandanes v Kotu priimek *Čušin* poleg *Čuš;* poslednje je furl. *çuss* civetta, stolido, barbagianni, ciuco (Pirona 103), slov. *čuk.* Kaj je *chugnexa* (I. 8), ne vém. Ostanejo nam potem še ti le priimki: *Bobera* (I. 18), Juraij *plasigoia ſproſenicha* (I. 12), *Stazonichg* (XIII. 2) in pa dva priimka na *onja*: *puogna* (t. j. peruogna, I. 4) in *ticogna* (XI., XIII. 1).

Bobera se mi vidi, da je po Goriškem navadni priimek *Poberaj*; ta priimek se dá iz slovenščine razlagati. Vendar ni pozabiti, da je med goriškimi Slovenci več priimkov na *aj,* ki so vzeti iz furlanščine: *Tabáj* iz furl. *tabàj* chiacchierone, potem *Kabaj* in gotovo tudi *Ušaj.*

Plasigoia je gen. imena *plasigoi*. Ali kakó naj to berem: *plazigoj* ali *plašigoj*? Beseda spada med priimke na *goj*, kateri so po Goriškem precej razširjeni. Iz beneških Slovencev imenujem *Šaligoj* (tudi vasica, gl. Pirona 626), *Čičigoj* (vasica, Pirona 594), in *Badigoj* (vasica, Pirona 583, na priloženi karti pak se bere *Podigoj*, Kociančič navaja *Bodigoj*). Poleg teh nahajamo na Goriškem še: *Cigoj* — *Čigoj*, *Črnigoj*, (Zernigoj v XVI. stol., Kres I. 612), *Frligoj*, *Kogoj* (že l. 1556. v Grgarji, Kres I. 611), *Maligoj*, *Mišigoj*, *Šinigoj* — *Sinigoj*, *Šviligoj* — *Šfiligoj* — *Sfiligoj*, *Šuligoj* (v Kresu I. 612 iz XVI. stol.: Schulligoi); na Tržaškem najdem še: *Budigoj* in *Nabergoj*. Kociančič misli v Kresu I. 670, »da vsak lahko spozná, da so ta imena čisto slovanska.« Iz tega ‚vsak' izvzamem samega sebe, ker ne vém povoljno razložiti niti enega iz slovanščine. Po Kociančičevem mnenji je končnica *goj* nastala iz omehčane končnice *-kovi*, to je: »Šulekovi, Malikovi, Budikovi, Črnikovi, Čičekovi, Čikovi, Kokovi.« Z goriško-kraško, na staro zadrugo spominjajočo navado, imenovati hiše s posesivom gospodarjevega imena v pluralu: ***Miličevi***, pri ***Miličevih***, kjer drugi Slovenci govoré ‚pri Miliču' — strinja se sicer Kociančičeva razlaga lepo, ali dokler se mi ne pokaže, iz katerih razlogov je *k* prešel v *g*, imel bom to razlago za neosnovano. Da bi se *Nabergoj* dalo razložiti iz *Na bregovi* = *na bregu*, kakor Kociančič misli, ta je bosa. Kje se je kedaj govorilo *na bregovi*? Ne smé se prezreti, da pri vseh teh besedah (izvzemši dvozložnico *Kogoj*, ki se mi zdi furlanski priimek) stojí pred končnico *goj* samoglasnik *i* (nekedaj so vsled tega spoznanja naši časopisi tudi že začeli pisati *Nabrigoj*). Vedé, da so ta imena omejena na slovenski jugozapad, izmislil si je Jurčič v »Lepi Vidi« svojega Basnigoja.

Stazonichg je težko razložiti, ker ne vemo, kakó je to ime treba brati. Sufiks je najbrž *ik*; podstava je morda staroital. *stazon* štacuna.

Naš rokopis pa nam je ohranil tudi dva lepa slovenska priimka na *onja*. *Peruogna* je *prvvonja*, primeri enako narejeno rusko besedo *drugonja* nomen vaccae; *ticogna* pa je *tihonja*, prim. r. *tichonja* homo tranquillus (Miklosich, Vergl. Gramm. II. 141). Tudi končnica *onja* za priimke je posebnost slovenskega zapada. Na Beneškem nahajamo *Špehónja* (Pirona pozná vasico *Specùgna*, 629; *Špehónje* so tudi po Goriškem); *Trakonja* (na Goriškem Drakonja in Drekonja). Poleg imenovanih najdemo na Goriškem še: *Lapónja* (izgovarja se Lapánja, Lapánje, Lapájne in Lápajne); *Velikónja* (izgovarja se tudi Velikájne in Velíkajne; prim. srb. *dugonja* longinus); *Krávonja* (izgovarja se Krávanja); *Grahonja* in *Blagonja* (poslednja dva na Tržaškem). Ako vidimo, da *Lapónja* daje v narečji *Lapánja*, *Lapánje*, *Lapájne*, *Lápajne*, *Velikónja* pa *Velikájne* in *Velíkajne*, ne smemo se čuditi, ako Benečana, ki se imenuje *Prvónja*, srečamo v tolminskih hribih

z imenom *Prvàjne, Prvánje* in *Prvánja*. Tudi slovenski priimek *Magánja, Magánje* in *Magájne* ni drugega kakor *Mogónja*.

Gledé krstnih imen je že Oblak prav opomnil, da je tudi téh dosti izposojenih od Furlanov. Dovoljujem si vendar še nekaj opomb.

Blaž. Tega imena ni treba izvajati iz furlanščine; saj je poznajo tudi drugi Slovenci, ki nimajo s Furlani opraviti ničesar. Ako *Blaž* ni naravnost iz cerkvene latinščine (*Blasius*), dá se misliti na posredovanje Nemcev: bav. *Blási, Blásl* (Schmeller — Frommann I. 329). Da se je ta svetnik kakor pri Nemcih in drugih narodih zlorabil za babjo vero, kaže zagovor, ki sem ga zapisal jaz in ga je priobčil Erjavec v potni torbi (Let. 1882/83, 338): „Pride sveti Blaž, Kanihov oča, . . Vzame sveti Blaž, Kanihov oča, Zláto pêro, zlato kupo, Ino pomaže ino reče: Jaz prosim živiga Boga, Da se imajo scélit' žilice ino koščice, Kakor je scélila sama sveta Trojica zemljo ino nebo."

Fošća. To ime nahajamo v našem rokopisu dvakrat: I. 1 (fufcha f profenicha) in VIII (fofcha). — Furl. *Fosçhe* Fosca.

Grigúr. Zastran *i* glej mojo opomnjo zgoraj, kjer razpravljam méno *e* z *i*. Tudi Kraševci govoré kakor Čakavci Gŕgo (oziroma Γŕγo). Na Cerkljanskem služi *Gregor* v obliki *Γrū́γa*, *Grū́ga*, Gróga v poznamenovanje *Jurija*; *Gregor* je tam *γràγar* gen. *γraγàrjε*. Čudno razločevanje!

Jákom. Nekedaj se je moralo na zapadu med Slovenci govoriti tudi *Jakun, Jakon*, ustrezno furl. *Jachun, Jacun*; to nam spričuje slovenski priimėk *Jakončič* (v Brdih).

Jurij. To ime se v našem rokopisu piše: *Juraij* I. 12, *Jure* I. 14, in *Juri* VII. 1. Od oblike *Jure* so goriški in beneški *Juretiči*. Obliko *Juri* nahajamo tudi že v Joppijevih tekstih iz l. 1413.: prisint *Juri* nevot, chi fo di Tristan Barbota (204). Tamkaj (194, 203) nahajamo tudi furlansko ime *Eler*, ki se natančno strinja sè slovenskim *Jeler* Hilarius.

Justo (VII. 5) Justus; oblika in izgovor sta benečanska, ne furlanska; gen. je *iufta* VI. 6.

Kristan (VII. 4, VIII.) je *Kristijan*. Dandanes se še najde *Kristan* kot priimek; na avstrijsko-italijanski meji v Brdih živé tudi *Kristančiči*. — *Crifna* (Dona Crifna, XI. 2; Oblak ne vé, ali je prav brano takó) je pač *Kristina*.

Lenard. Poleg gen. *lenarda* (I. 2, 3, 6) nahajamo tudi adj. *lunardoui* (VII. 4), s čemer se lepó strinja furl. *Lunard* poleg *Lenard* (Pirona 608).

Lovrenc (*Lourens*). Takó piše pisavec I. (16); pisavec XI. (2) pa je še po latinskem vplivu ohranil prvotno skupino *au*: *laurẽtza*. Pred dvajsetimi leti so se slovenski *Lovrenčiči* še prav pisali, dandanes so se pre-

krstili v *Lavrenčiče*. Morda doživimo še, da se tudi *Frjančiči* zmislijo na latinski izvir svojega imena ter se pričnó pisati *Florijančiči:* našemu brezmejnemu purizmu je vse mogoče!

Machor (I. 19). Ne vém, ali imamo res pred sabo slovenskega Môhorja. Furlanski *Macòr* je prešel celó v slovenski priimek *Makorič* (na Beneškem). Furlanski teksti pišejo svoj *Macòr* prav kakor naš rokopis *Machor* (Joppi 209 in drugod).

Marin (I. 5, 11; VIII) »I nomi più antichi sono quelli di *Marino* e di Maria (Minza), il più comune quello di Giovanni Battista«, takó piše Podrecca (Podreka), Slavia italiana 85. Femininum se glasí *Marina* (XIII. 1). Neki Slovenci so začeli svoj nepotrebni *j* vtikati tudi v to ime ter pisati ,Marijna«; rés ne vém, s kako pravico. Nekedaj je bilo to imé posebno na Goriškem zeló v navadi, dandanes pa so *Marinice* in *Marine* precej redke.

Mor ali ***Moro?*** *Menia gofpodigna mora if lufeura* (I. 25). Spada li morda pod *Maver* Maurus?

Miklav. Drugi Slovenci pravimo *Miklavž*. Končnica *ž* se je izgubila po vplivu furlanščine, v kateri se dan danes govori Culàu, v prejšnjih časih pa se je še govorilo *Niculau*, *Nichulau* (prav mnogokrat pri Joppiji).

Nježa t. j. *ńéža* (*Gnexa* I. 24). Takó je treba brati to ime, ne pa *Gneža*, kakor bere Oblak. Tudi furlanski *Gnese* je le *ńese*.

Paškula. Pasqualis se furlanski imenuje *Pascàl*, *Paschàl* in *Pàscul*. Iz poslednjega je naša *Pascula* (I. 23).

Za nameček omenjam iz Oblakove razprave še nekaj pomot, ki sicer niso Bog vé kaki pregreški, ali vendar motijo, in ni, da bi se širili še v druge knjige, ter pristavljam spisek tiskovnih hib, kolikor sem jih jaz mogel zapaziti in jih nisem že zgoraj omenil.

Večkrat je Oblak zapisal „Görzer Mittelkarstdialect", kjer je treba brati »nordwestliche Zone des Görzer Karstdialectes«. Takó 230 ^{3}, ^{4}; *fránki* (n. pl.) se govorí po severozapadnem delu goriškega Krasa, v srednjekraškem govoru pa *fràńki.* 209 ^{17} ni prav »und weiter im nordwestlichen Theile des Mittelkarst (!)«, ampak »des Görzer Karstes«. 210 ^{14}, ^{15} je prečrtati besedo „mittleren". Devinski govor (209 ^{22}) ne spada več k srednje-kraškemu narečju, ampak k narečju severnozapadnega dela goriškega Krasa; tam in pa 299 ^{37} je pisati *Devin* ali *Divin*, ne *Dvin.* Na str. 221. navedeni stavek ,da se ima bràt anu mašu, dve maši' ni zapisan v srednje-kraškem narečji, kjer bi se glasil, dъ sъ jíma brə̀t ə̀nu mášu, dvȅj máši'.

Nadalje beri na str.: 194 ^{29}, 194 ^{35}, 211 ^{22}, 233 ^{19} povsod *Pirona* nam. *Perona;* — 195 ^{38} *Brda* nam. *Brdo*; — 204 ^{14} *l*, *n* nam. *l*; — 206 ^{20} *danàs* nam. *donàs*; — 206 ^{21} *pjévac* nam. *pjévàc*; — 212 ^{36}

čarn nam. *čarìn*; — 226 [32], [33] *chergneu ſuercu meioramenti* nam. *chergneu meioramenti*; — 231 [15ns.] *ein Fremdwort* (. .) *und in dieser Form in den* . . . nam. *in dieser Form ein Fremdwort* (. . .) *und in den* . . . ; — 231 [29] *famiglia* nam. *famigla*; — 231 [35] *Veglia* nam. *Vegla; —* 238 [38] *verkauft wurde* nam. *verkauft ist.*

V pričujoči oceni sem omenjal skoraj samó takih stvarí, v katerih se ne strinjam popolnoma z izdateljem ali katere sem hotel popolniti z novimi podatki in drugačnimi razjasnili. Ponavljati pisateljeva mnenja in njegove trditve, s katerimi se strinjam in katerim popolnoma pritrjujem, ni se mi zdelo niti imenitno niti potrebno, ker bi bila ocena še bolj narastla; polivati jih pa na vsaki strani po petkrat z omako hvale in slave, bilo bi pri učenjaku, kakoršen je izdatelj, popolnoma odveč. Želím, da bi moja ocena pričala, kakó spodbudno in ne samó v jezikoslovnem, ampak tudi v kulturnozgodovinskem oziru zanimivo je to delo našega pridnega Oblaka.

Na Dunaji, dné 11. maja 1892. leta. *Dr. K. Štrekelj.*

VI.

Slavjanskoe obozrěnije.

Istoriko-literaturnyj i političeskij žurnal. St. Peterburg. Redaktor-izdatelj A. Budilovič.

(Konec.)

Koliko nedosleduosti in nepravilnosti je v taki sistematiki, pač lahko razsodi vsak čitatelj sam; še bolj bi se pa čudil, če bi moral sam brati take članke. Naj si ogledujemo ta „srednji‘ ali „grškoslovanski‘ svet s katerekoli strani, mi ne vemo ž njim kaj početi in prihajamo le k sklepu, da si želita gg. Lamanskij in Budilovič nekaj podobnega, kakor je bilo po Schlosserjevi definiciji »das heilige römische Reich deutscher Nation, das weder römisch noch deutsch war.« To je torej dalekoviden program bodočnosti. Kako bi se dal izvršiti, tega nam sicer pisatelja ne pripovedujeta, ali toliko vidi vsak človek, da bi bilo treba »pravo Evropo« strašno nabiti in razbiti ter precèj ograbiti, bržkone s pomočjo nekaterih narodov te same »Evrope«. Ne smemo se po takem tudi čuditi, da sovražniki Rusije slikajo „Evropi‘ strašne nevarnosti, ki ji grozé od severnega »kolosa«, katerega je seveda treba tudi razbiti in zagnati v Azijo. Ti žurnalisti in politiki verujejo prav tako naivno kakor razni slovanski modrijani, da so „panslavisti“ mogočna stranka, ki ima vse rusko občinstvo za seboj.

Mnogo bi se še dalo povedati o tem, kako neumestno je sploh Rusiji ali pa celo vsemu slovanskemu svetu nasproti staviti „Evropo“. Vse te fraze so za našo dobo enako nepravilne kakor trditve mnogih Poljakov in vseh

Madjarov, da oni branijo zapadno civilizacijo. Popołnoma brez zapadnih vplivov ni bila Rusija nikoli, in bizantijsko-tatarsko minulost je Peter Véliki pretrgal enkrat za vselej. Jaz ne poznam danes nobene strani ruskega državnega in duševnega življenja, ki bi ne bila evropska. V nemško-protestantskem duhu je prekrojena celo cerkev: ona je tako „grekoslavjanska" in je tako ohranila oblike in načela „sobornago kristijanstva" in zavete sv. Cirila in Metoda (str. 3.), da ji je danes na čelu „Imperator" in pa posvetni „oberprokurór". In odkod je druga ruska posebnost, naj pričata imeni „oberpolicejméjster". (é je visok, ne ribniški) in „policejméister".

Krivico bi pa delali g. prof. Lamanskemu, ako bi ne povedali, da je v njega spisu tudi mnogo lepih opazek povsod, kjer stoji na tleh resničnih odnošajev. Nekatere so vredne, da jih omenimo, ker so jako karakteristične. Lamanskij pravi, da ni samo Rusija koristna Slovanom s svojo eksistencijo, ampak da so enako koristni Slovani tudi Rusiji (38). Marsikaj bi bilo drugače v Rusiji, da ni od ruskih diplomatov in raznih inteligentov toliko preziranih bratov ob Moravi, Dravi in Savi (39). Grešé oni Rusi, katerim je žal, da ruski Poljaki ne pripadajo Prusiji (!), ki bi jih že davno (?) ponemčila (39). Rusi pozabljamo, da moramo biti Poljakom hvaležni za usluge, katere so v borbi z germanizmom v razne dobe izkazali slovanstvu.

Posebno mnogo lepega beremo v četrtem zvezku v sklepu, ki je tudi napisan dosti živeje in lože nego razprava sama. Prof. Lamanskij sicer semtertja krivo presoja tuje vplive na Rusijo in jih obsoja preveč, ali on ne skriva slabosti ruskega življenja in sklepa, da še dolgo ne bode ruski jezik občeslovanski. „Naša omika še malo odgovarja potrebam in nalogam Rusije, malo je spoznala duševne in vsakdanje potrebe slovanstva, vsega našega sveta, kjer je dobila prvo mesto. Naša omika je bogata vsakih laži, bolezninih narastkov in slabosti, navadnih svojstev polbarbarskih občinstev, ki so si na skoro, brez razbora privila stare civilizacije (480)." Lepo pobija Lamanskij, kolikor more, stesnjevanje verske slobode, opira se nasilnemu preobračanju v krščanstvo in pravoslavje, preganjanju latinske abecede pri Litvinih in rusifikaciji v ljudskih šolah pri vseh neruskih narodih. V dobo, ko se je bismarkizem tudi Rusov lotil v strašni meri, beró se s posebnim zadovoljenjem take človekoljubne opazke. Semtertja se nam zdi, da Lamanskij popolnoma pozablja svoje slavjanofilske teorije, in gotovo se neizmerno razlikuje od mnogih svojih somišljenikov, sosebno od g. Budiloviča. Čuditi pa se moramo, kako tudi pri njem na mnogih mestih prebija politična tendencija, dasi sam kliče: „Za poslednjih dvesto let se je naše življenje razvijalo skrajno enostransko, hodilo je skoro vedno kriva pota. Duh človeški, misel, vest, slobodo volje, idejo Boga, vero, kerščanski nauk, cerkev smo cenili, kolikor se nam je zdelo koristno za kratkodobne zemske zmotre zunanjega

reda, za državne potrebe" (482). Niso li tudi vse teorije o „grško-slovanskem" ali „srednjem" svetu diktirane od krivo razumevanih državnih potreb, od želje, vzveličati slovanske in mnogoštevilne druge narode po svoji fasoni? Posebno čudna se nam zdi velika nežnost in skrbnost za — Madjare (pr. str. 463.—465., 467.), kar naj južni Slovani vzprejmó na znanje. —

Ustavil sem se pri obeh programnih člankih, da pokažem, kako krivo in nam prosto neumevno je izhodno stališče, katerega se še vedno držé slavjanofili, dasi so jih dogodki zadnjih desetletij lahko prepričali o popolni nepravilnosti njih programa. Take teorije se javljajo v dobah kakega preloma pri vseh narodih, vendar sčasoma izginejo ali pa se očistijo. Kaj bi rekli danes Nemcu, ki bi še veroval, da ima ime od Teuta in da se piše po takem „Teutscher"? Istodoben s starim moskovskim slavjanofilstvom je bil zagrebški ilirizem; ali kdo bi hotel še danes trditi, da smo Jugoslovani rodni nasledniki starih Ilirov, in snovati na tem temelji njih edinstvo? Takim fantazijam pa so podobne zastarele slavjanofilske, samo da še so hujše in naravnost škodljive, ker marsikomu vendar zbegajo pojme.

V podrobnosti in daljše polemike se ne bomo spuščali, povemo pa še svoje mnenje o nalogi takega znanstveno-političnega časopisa, kakeršen bodi »Slavjanskoe Obozrěnie«. Če bi se kdo lotil podjetja brez predvzetih misli in bi Ruse seznanjal s slovanstvom, z njega minulostjo, faktično sedanjostjo in z njegovimi kulturnimi in političnimi težnjami, storil bi gotovo dobro delo svojemu narodu in tudi drugim Slovanom. Bilo bi tudi dobro, da bi kdo semtertja kritično ocenil gibanje zapadnih in južnih Slovanov, ker mi stojimo večkrat res na preozko omejenem narodnostnem stališči. Vendar je k temu treba več znanja in več duševne gibčnosti, nego jih ima pisatelj »Letopisa« v novem časopisu. Tako politikuje lahko marsikateri naš filister pri pivu in vinu in tudi na Ruskem pri čaji, morebiti še bolje. Zlasti pa se čudi človek, ki pozná in ceni rusko, na francoskih vzorih vzgojeno žurnalistiko, suhoparnosti političnih modrovanj g. Budiloviča. Jako čudni so tudi nekateri dopisi iz slovanskih dežel. Tako beremo na str. 410.—412. dopis »iz moravskoj Valahiji«; ta dopisnik je že dobro seznanjen z mišljenjem in pravimi težnjami slavjanofilov. »Valašskij narodec« ne zna Čehov, ne ljubi jih in ne vé kaj početi: »Slovan, celo Moravan (!) ne sme (!) biti, Nemec ne more, Čeh neče, in tako ostaja nič.« Češki jezik naj bi ustopil svoje mesto narečjem in literaturnemu jeziku Slovakov. Nikar da bi nas „panslavisti — slavjanofili" združevali s svojega višega stališča, hočejo nas še bolj cepiti, da dozorimo za bodočo žetev, in pravi Slovan jim je le siromaški Slovak. Kdor razvija krepko svojo individualnost in brani svoj obstanek, ne samo zase, ampak tudi za one, ki so za njim, kakor delajo to Čehi v kraljevini jako uspešno, ta je že izgubljen za »slovanstvo«. Hvala

Bogu, danes je česko-moravsko kulturno edinstvo tako močno, da se ni več bati niti nemškobirokratičnih niti slavjanofilskih atentatov na nje, ali ta za slavjanofile neizmerno karakteristična črta, meni že prej znana, naj se ne pozabi.

Večkrat že sem imel namen, da priporočim svojim rojakom primerno rusko berilo. Zgôdi se to pri tej priliki. Najbolje je seveda sezati po dobrih pisateljih; ruske knjige, tudi »nova«, nikakor niso drage. Navadno se naša mladina, če sploh čita kaj ruskega, ukvarja s časniki; to je dobro za vajo, ker je tam mnogo že znanih novic, ali pouk naj se išče v velikih mesečnikih, kjer je mnogo dobrega in sistematičnega iz ruskega in zapadnoevropskega življenja. Najboljši mesečnik je zmerno liberalni „Věstnik Evropy“ v St. Peterburgu (stane na leto za nas 19 rubljev), nekoliko radikalna je »Russkaja Myslь« v Moskvi, »istinno-russkij« v duhu sedanje sisteme je »Russkij Věstnik« v Peterburgu.

Dr. M. Murko.

LISTEK.

Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. Sestavil in izdal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. III. V Celovcu, 1892. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja. 184 str. Cena 80 kr. — Obširneje o priliki.

Slovensko gledališče. Vrsta slovenskih dramatiških predstav v novem deželnem gledališči se je pričela dné 29. m. m. s slavnostno predstavo, o kateri pa, žal, danes še ne utegnemo poročati obširneje. — Za prihodnjo gledališko dôbo je priskrbelo »Dramatično društvo« obsežen in zanimljiv repertoar; takó pridejo na vrsto osobito nastopne igre: „Testament“, „Pota javnega mnenja“, „Naša kri“, „Adrienne Lecouvreur“, „Valenska svatba“, „Pokojni Toupinel“, „Knjižničar“, „Skopuh“, „O ti možje“, „Moj Mirko“, „Krivoprisežnik“, „Drugi obraz“, „Otva“, „Snegulčica“, „Pot okolo zemlje“ (igra z bogato sceniško opravo in *dr. Vošnjakova* drama „Lepa Vida“. Izmed oper in operet se uprizoré: „Cavalleria rusticana“, *Ipavčevi* „Teharski plemiči“, „Planinska koča“, „Stari ženin“, „Strašni dvor“, „Orožar“ i. t. d. — Stalno angažiranih je 12 igralcev in igralk pri drami; pri operi sodeluje 8 pevskih močij za solo-partije, izmed katerih sta nović angažirana tenorist g. *Dostal* in basist g. *Fediczkowski*; operni pevec g. *Nolli* je obetal sodelovati kot gost. V zboru je 12 pevk in 12 pevcev; vojaški orkester si je izposlovalo društvo z jako ugodnimi pogoji. Da si pridobí učitelja za svojo dramatiško šolo, poslalo je „Dramatično društvo“ na Dunaj g. *Toporiša*. — Od srca želimo „Dramatičnemu društvu“ v novem gledališči najlepšega uspeha in zajedno izražamo nádejo, da bode slovensko občinstvo dejanski kazalo, kakó vé ceniti požrtvovalni trud tega preważnega društva za našo dramatiko!

Seminar za slovansko jezikoslovje v Gradci. Naučno ministerstvo je z razpisom z dné 2. malega travna t. l. odobrilo pravila slovanskega seminara, ki se otvori letos na vseučilišči v Gradci. Iz teh pravil posnemljemo to-le: Seminar je javen zavod,

združen z modroslovno fakulteto, in njega namen je najprej ta, da se vadijo člani samostojno znanstveno obravnavati slovniška in književna vprašanja zlasti v obsegu jugoslovanskih jezikov in književnostij; po drugi stráni pa podaja seminaristom priliko, da se učé utrjevati in praktično uporabljati pridobljena znanja, pri čemer je osobito gledati na pripravljanje za učiteljske službe po srednjih šolah. Zató so uvedene vaje po dve, ako treba, tri ure na teden, ki obsezajo pismene naloge in ustna jezikovna in stvarna razlaganja književnih del. Člani slovanskega seminara so lahko redni slušatelji modroslovne fakultete ali pa tudi takšni slušatelji drugih fakultet, ki imajo že dovòlj znanja, da se resno bavijo s temi studijami. Člani so redni in izredni. Izredni člani se udeležujejo samó ustnih vaj, redni člani pa predlagajo mimo tega pismena dela, in sicer vsaj po jedno na semester. Tisti člani, ki se odlikujejo po temeljitih delih in pridnosti, dobé ustanovo po 30 gld na semester; za sedaj so odločene štiri ustanove. — Radostno pozdravljamo novi seminar, ki bode izredne važnosti za naše vseučiliščnike, zajedno pa nam je iskreno zahvaliti g. prof. *dr. Kreka*, da ga je izposloval pri naučnem ministerstvu.

XI. izkaz darov za Prešérnov spomenik. Prenesek	gld.	753·39
Drugoletniki mariborskega semenišča	„	12·15
Andrej Mahorič v Ptuji	„	7·—
Pet slovenskih abiturijentov ljubljanske realke	„	32·—
Skupaj	gld.	804·54

Osebna novica. Kanonik in profesor č. g. *Jožef Marn*, predsednik »Matici Slovenski«, bil je o priliki svojega umirovljenja odlikovan z viteškim križem Frančišek-Jožefovega reda. Častitamo!

Književnost hrvaška. (Konec.) Tiste, ki se bavijo s politiko, zanimala bode *Živkovičeva* brošura „Kako je postala hrvatsko-ugarska nagodba?" — Za gospodarje je v Zagrebu v vseučiliški knjigarni v hrvaškem prevodu izšla francoskega strokovnjaka *Emila Gautiera* knjiga „Preokret u poljodjelstvu", ki je konec lanskega leta vzbudila veliko pozornost pri Francozih in Rusih. Knjiga dokazuje, da bi pri umnem gospodarstvu na Francoskem lahko živelo sto milijonov, na Hrvaškem pa deset milijonov ljudij. — V Zadru se je osnovalo novo hrvaško društvo „Pučka knjiga", ki bode udom svojim za letnino 50 krajcarjev ali pa za ustanovnino 6 goldinarjev dajalo vsako leto po 4—6 knjig nravne in gospodarstvene vsebine, namenjene zlasti preprostemu kmetskemu ljudstvu. Prva knjižica ima prvi del „Pučkih razgovora", ki jih je prav po domače spisal znani pisatelj in rodoljub, duhovnik *Mate Nekić*. — O lanski „hrvatski jubilarni izložbi" je napisal *Janko Ibler* z nekaterimi drugimi strokovnjaki vred precèj obširno knjigo, katero pojasnjuje 47 portretov in 22 drugih podob. Ta lepa knjiga bode posebno zanimala posetitelje lanske zagrebške razstave. — Jugoslovanska akademija znanostij je izdala svoj „Ljetopis" za leto 1891. in tri nove knjige svojega glasila „Rada" (zv. 107., 108. in 109.). V letopisu čitamo, da je štela Akademija 6 častnih, 29 pravih in 35 dopisujočih udov; izdala pa je 12 knjig razne vsebine, ki smo jih navedli v lanskih književnih poročilih. V 107. knjigi „Rada" je priobčil sedaj že pokojni *dr. N. Selak* obširen životopis slavnega Dubravčana, zdravnika Jurija Armana (1668.—1707.), ki se je po svojem vzgojitelji tudi zval Baglivi. Prof *dr. Kišpatić* je priobčil v isti (in v 109. knjigi) razpravo o „Potresih u Hrvatskoj" začenši od XIV. stoletja do naših dnij. *Dr. Šulek* je spisal članek „O pritlikovcih"; a predsednik *Josip Torbar* zanimljivo razpravo o ljudeh, ki ne ločijo in ne čutijo nekaterih barv. V 108. knjigi čitamo najprej prof. *dra. Milivoja Šrepela* razpravo

„O Patricijevoj poetici“ s kratkim životopisom Frana Patricija, slovečega hrvaškega modroslovca XVI. stoletja; potem „Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku“, kjer prof. *dr. Maretić* navaja 130 ruskih, 70 čeških in 70 takih besed, o katerih se ne more dognati, ali so prišle iz ruskega ali iz češkega jezika v hrvaški književni jezik. *Dr. Kosta Vojnović* nadaljuje svoja preiskavanja o „Sudbenom ustroju republike dubrovačke“; prof. *dr. Maretić* govori še „o umjetnom svjetskom jeziku“; a prof. *Luka Zore* priporoča v „Paljetkovanju“ nekatere lepe národne fraze in besede. 109. knjiga ima razven že omenjene razprave o potresih še: „Obćenite vitopere plohe četvrtoga stupnja“, spisal *dr. Segen*; „Aigialosaurus“, novi gušter iz krednih škriljeva otoka Hvara, spisal *dr. Gorjanović*; „Prilog geoložkomu poznavanju Psunja“, spisal *dr. Kišpatić*; in „Dokle se može dokazivanje krvi spektralnim načinom in po Teichmannu smatrati pouzdanim?“ spisal *dr. Janeček*.

Národno gledališče v Pragi. Češka akademija znanostij in umetnostij je podelila češkemu národnemu gledališču véliko zlato svetinjo za njega sijajne uspehe na Dunaji.

Spomenik Vaclavu Benešu Třebizskemu so odkrili dné 14. vélikega srpana v njega rojstveni vasi Třebizu. Slavni češki pripovedovalec je bil porojen dné 27. svečana 1849. leta, umrl pa je dné 29. rženega cvéta 1884. leta in je pokopan na Vyšehradu. Spomeník stojí na griči nad vasjó in kaže pisatelja sedečega, kakor bi ravno pisal; zamišljeno gleda po rodni vasi in češki domovini. — Národ ga spoštuje takó, da nosi staro in mlado njega podobe v molitvenikih. Na svečanost je došlo do 10.000 gostov iz vseh krajev čeških.

„Matica Srpska“ v Novem Sadu je izdala pregled o stanji vseh fondov, katere upravlja. Čistega imetja ima 125.239 gld. 3 kr., in zajedno z 18 zakladami lepo glavnico 742.624 gld. 94 kr.

Skladatelj opere »Črnogorci«. Nedavno je umrl v Parizu baron *Armand Limnander*, francoski skladatelj, ki je pred več nego 40 leti zložil opero »Črnogorci«. Pela se je leta 1849. jako uspešno v komični operi. Limnander je zložil še nekatere opere, kesneje pa se je popolnoma posvetil simfoniški in cerkveni glasbi.

Listnica. F. P. Izmed poslanih pesmij ne moremo priobčiti nì jedne; hib Vam pa zaradi nedostatnega prostora danes tudi ne moremo razkladati. — Savinjski. Takšnim poskusom, kakeršen je Vaš »roman« — notabene obseza celih 36 stranij v četverki — naš list res nima prostora. — Ignotus. O priliki pismeno. — Zdravko. Morda kdàj pozneje.

Več spisov smo morali za to številko odložiti; dotične gg. pisatelje prosimo prijaznega potrpljenja

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 11. V Ljubljani, dné 1. listopada 1892. Leto XII.

Továrišem.

»Ne hôdi po skritih stezàh osamèl,
Iz tožnosti svoje se vzdrami!
Tóvárišev tvojih se zbor je sešel,
Jedinega tebe ni z nami.«

Zahvala na ljubem vabilu, ker vém,
Srcé plemenito imate,
A iti ne morem in iti ne smém
Med svoje predrage mi brate.

Različne duhove nam Stvarnik v teló
In srca različna je vsadil,
Različne spomine in upe vsakdó
Med nami si v prsih je zgradil.

Kaj morem, da žalost in rádost svetá
Globočje se v mêni zrcali,
Da upanje ali spomin mi duhá
Hitreje razjásni in žali!

Kaj morem, da v duši ustvaril nekdaj
Sijajnih sem vzorov stotéro,
Da rano ugasnil je vzorov sijaj,
Da vánje izgubil sem véro!

Kaj morem, da svet se drugačen mi zdí,
Kot sanjal sem nekdaj v slepôti,
Le prosto radujte življenja se ví,
A mêne pustite v samôti.

Nihčè bi mi v družbi veselja ne vžgal,
Veselja budil bi jaz malo,
In ko bi se tudi vam glásno smijal,
Srcé bi mi tožno ostalo . . .

Dolénjec.

Ko sem zapisal . . .

V dêblo mlade lipe
Vrezal sem srcé,
Vánje sem zapisal
Ljubljenke imé.

Ni sledú o srci,
In imena ní,
Rane sam obrúnek
Le spomin budí.

Vènder v mojih prsih
Bije še srcé,
V srci pa se bere
Ljubljenke imé.

Kdo ga je zapisal
V srce mi takó,
Da mi v njem ostalo
Z rano vedno bó?

L. Habétov.

Vedno ista srca . . .

Sméhe gledal sem mladine,
Nje skrbí in bolečine,
Vso resnôbo nje in šale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Modrih gledal móž napôre,
Upe skrite, svètle vzôre,
Zvezde, ki so jih vžigale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zrl ljudij željé kipeče,
Žalosti solzé in sreče,
Ki so jim v očeh igrale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zrl ljubezni koprnenja,
Čul sovraštva sem rotenja,
Strasti in kreposti hvale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Zmót človeških zrl uboštvo,
Rahločutje in trinoštvo,
Prsi, kakor trde skale,
Ustnice so šepetale:
Vedno ista srca . . .

Mnogo bílo že in bije
Src, odkar nam solnce sije —
Jedna je resnica čista:
Srca to so vedno ista
In — človeška srca!

Slovén.

Znana bolezen.

Škorjanec nad zémljo je žgôlel,
Pomlád ocvetíla je vrt,
Tedàj je mladenič zbôlel
In vzdíhal in ječal potrt.

Pokliče mati zdravnika,
Da vir zaprè bolečin,
In skrbno in vérno mu slika,
Kakó je nemiren sin.

Ob oknu deklè ugleda
Zdravnika pri sínu takràt.
Ustraši se mlada soseda,
Bolnika grè obiskàt.

Zdravnik ugodnega hipa
Ne zabi modre glavé,
Nemudoma rôko potipa,
Kakó kàj bije srcé.

Posluša, na tihem šteje . . .
Utriplje srcé in drhtí.
Po stráni se mož nasmeje
In materi skrbni velí:

»To širom je znana bolezen,
Najhujši je zdaj nje čas.
Naziva se mlada ljubezen —
Zdravníca ni daleč od nas!«

Dolénjec.

Tri ljubice.

Ljubijo me deve trí:
Prva róžice sadí,
Druga mèhko svilo tkè,
Tretja srčne krése žgè.

Nosi prva v dar cvetíc,
Svile druga mi devíc;
Ker ne vém z darovi kam,
Cvetje, svilo tretji dam.

y.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

XI.

(Dalje)

Lovro je nastavljal ušesa, ali miza je bila dolga, in motilo ga je tudi glasno govorjenje bližnjih gostov, zató je ujel le posamezne besede. Toda čul je venderle toliko, da je ugenil ostalo. Grozne misli so mu rojile po glavi, in snoval je strašne naklepe, kakó se osveti. Précej pa je zopet čutil svojo slabost, ki mu ne bode dala zvršiti storjenega ukrepa; zametaval je osnovo za osnovo in umišljal kàj novega. Pri tem je vsak čas zvrnil váse kozarec rmenega vina in ko je izpraznil prvo steklenico, naročil je drugo. Razdražena kri mu je šinila v glavo, da je bil ves rdeč,v medlih očéh pa nisi videl drugega nego silno žalost in brezupnost. Nič se ni mogel udeleževati pomenkov svojih sosedov, le časih je kratko odgovoril in zopet je umolknil. Polagoma se je izpraznilo poleg njega. Stari možiček je šel domóv, drugi so se vrnili v dvorano, nekoliko pa se jih je spravilo h kvartam.

V tem prisede k Mraku nov gost, trgovec, s katerim sta si bila davna prijatelja. Nekdaj je služil pri rajnem Lisjaku in nekoliko predno se je Lovro oženil, ustanovil se je sam záse.

»Nikar ne bodi takó silno žalosten,« povzame prijatelj.

»Žalosten,« ponoví Lovro in se bridko zasmeje, »ali naj bi bil morda vesel sramote in nesreče svoje?«

»Ne rečem, da ne; vesel ne moreš biti, ali ti si mož, ti si gospodar, pa bi moral lahkoumno ženo nekoliko brzdati. To je tvoja dolžnost, ki jo imaš do sebe in do nje. Tvoja dobrota ni vredna ničesar, ugonobí vaju še oba.«

»Oba,« pritrdi Lovro.

»Ali človeku ni sméti obupati,« hrabrí ga tovariš. »Še je čas, da odvrneš veliko nevarnost, ki pretí zakonski tvoji sreči in — trgovini. Sevéda, sedaj bode teže, nego je bilo iz početka. Preveč si popustil brzde. Sramota je že očita, in človeku se kàr gnusi, kaj počenjata.«

»Kdo?« vzkrikne Lovro, v katerem kar kipí od jeze in od vina.

»Ali še vprašaš? Kdo drug nego Klotilda in Ahnenfels!«

»Hm, ali je to res kàj takó groznega, če ž njo pleše in se ji laska in da se ji časih pridruži na izprehodu? Saj Ahnenfels takisto odlikuje tudi druge,« zagovarja Mrak ženo svojo zoper svoje prepričanje.

»Drugim se sedaj ne laska več, ali pa le toliko, kolikor zahteva splošna uljudnost,« zavrne ga prijatelj.

»Ne umejem te,« reče Lovro v zadregi.

»Jaz tebe še menj. Ali res ne véš ničesar, ali se le delaš, kakor bi bil gluh in slep?«

»Prijatelj, nikar me ne muči s takó skrivnostnimi besedami,« huduje se Lovro; »nič mi ni zoperneje od tistega sumničenja, ki se oslanja na babje klepetanje in obrekovanje.«

»Nikar se ne jézi, Lovro,« mirí ga prijatelj ljubeznivo; »praznega obrekovanja tudi jaz ne poslušam, niti ne verjamem; ali kar se godí za tvojim hrbtom, to je preveč, to moraš zvedeti, in če zvéš prej, bolje bode.«

Lovro ni védel, kaj bi mu odgovoril. Razburjen od raznih strastij je bil ves potrt. Nekoliko umolkne in gleda prédse v kozarec, takoj pa zopet povzdigne glavo, pogleda prijatelja in ga naprosi:

»Povej mi vse, kar véš, da je res. Resnica je trpka stvar, ali bodisi, čuti jo hočem.«

»Vidiš, Lovro, najbolj si se opekel, ko si Brigito zopet pustil čez prag dóma svojega. Stari Lisjak je bil tudi dober človek, toda bil je pravičen in oprezen, pa je dobro védel, zakaj je to čárovnico — oprôsti mi nelepi priímek — zapodil iz hiše.«

»Teto Brigito?« ponoví Lovro in še radovedneje uprè očí v prijatelja.

»Prav teto Brigito mislim,« pritrdi mu tovariš, »ona je za mešétarico med Klotildo in Ahnenfelsom; ona ima ves ta greh na vésti.«

»Kakšen greh?« vzklikne Lovro in plane kvišku, očí pa se mu zaiskré, da bi bilo človeka kàr groza.

»Umíri se, Lovro,« tolaži ga prijatelj; »nisem se izrazil dobro. Po stari naši veri in po vsakdanji moji pameti je greh, če se zakonska žena preveč bavi z drugimi moškimi. Dokazati ne morem ničesar, ali

vsa Ljubljana govorí o prevelikem prijateljstvu Klotilde in Ahnenfelsa. Ne da bi se ji on samó laskal in jo odlikoval na javnih mestih in izprehodih, Klotilda celó —«

»Kaj celó — ?« ustavi ga Lovro in kàr puha od jeze in nepotrpežljivosti. »Hitro mi povej vse, jaz ne prebijem delj!«

»Bodisi; Klotilda zahaja k njemu.«

»Kaj? — K njemu zahaja?« izjeca Lovro ves onemogel, »to ni mogoče!«

»Saj se sam lahko prepričaš. Malone vsak večer imajo pri teti Brigiti sestanke, kvartajo se in kratkočasijo, ne da bi zagrnili óken. Čudim se, da jih še nikoli nisi videl; iz tvojega stanovanja se mora vse videti, zlasti ker so tvoja okna nekoliko višja.«

»Pri — teti — Brigiti — sestanke!« zajeca Lovro in prime prijatelja krčevito za róko, »sestanke imajo, in jaz ne vém tega!«

»Saj vender véš, da stanuje Ahnenfels pri teti Brigiti?«

»On da stanuje tam? Od kdaj?«

»Odkar se je Klotilda vrnila iz toplic.«

Lovro ga bistro pogleda, kakor bi se nečesa spomnil, potem pa globoko vzdihne:

»Oh, te nesrečne toplice! Vse je bilo dogovorjeno in naročeno, jaz pa sem se dal preslepiti!«

Nató zopet umolkne in se zamisli. Nihče bi ne popisal, koliko je trpel. Saj trpí slab in mehak človek tem več, ker vse zakoplje v sebe in si ne more dati duška z odločnim dejanjem.

Lovro se je zopet zatajil; nekoliko ga je že omamilo vino, s katerim je zalival skrbí, nekoliko mu je prigovarjal prijatelj, naj se nikar ne prenagli, ampak naj potrpí in počaka pravega časa; morda ženo le še odvrne s krivega pota.

In res, Lovro se je premagal. Dasi je bil slab, v trpljenji je bil močan kakor malokdo takó zvanih odločnih značajev. Nič ni priganjal žene, da bi šla domóv, ampak ostal je na strelišči, dokler se ji je ljubilo. Prijazen sicer ni bil, vender ni bil niti hud niti čmeren, ampak tih in resen, kakeršen je bil sploh, odkar je pustil ženi nje trmo in lahkoumnost. Takó ni nihče niti opazil, da ga je pretresalo kàj nenavadnega.

XII.

Drugo jutro je prišel Mrak ob navadni uri v prodajalnico, njega žena pa je spala pri zagrnjenih oknih in sanjala do malo pred póldne. Skoro po obedu je prišla teta na pomenek. Izpraševala je bratranko, kakó je bilo, in ji pripovedovala, kar je čula po mestu o sinočnjem

plésu. Ostala je pri južini in šele ko je hišna pogrinjala za večerjo, vstala je in zbežala domóv, kakor bi jo pekla vest in bi se bala srečati Lovra, katerega se je zmiraj ogibala. Lovro je v tem iz prodajalnice že večkrat skrivàj pogledal čez ulice na Brigitina okna, ali bilo je vse temno. Prišedši k večerji, našel je ženo še v jutranji obleki, po kateri je sodil, da niti ni bila z dóma. Drugi dan zvečer je Lovro iz nova čakal in gledal čez ulice, ali Klotilda je šla v gledališče, in zopet so bila okna pri teti temna. Tretji večer je imel mnogo nujnega opravila in se je popolnoma zamislil v pisanje, da bi bil malone pozabil préže. Šele ko je zapečatil zadnje pismo, stopil je kakor slučajno k oknu, pogledal čez ulice in videl — pri teti Brigiti vse razsvetljeno.

Bridko mu je bilo pri srci; ničesar ni videl, ne slišal in skoro da ni čutil samega sebe. Kri mu je zastajala, in obledèl je kakor smrt. Ko se je zopet zavédel, rekel ni nikomur nì besedice, ampak tiho je šel po stopnicah v svoje stanovanje. Hišna se je čudila njega prihodu ob tej uri in mu je hotela posvetiti; ali hotel ni luči niti koga poleg sebe; zató je postrežno deklo kàr zapodil nazaj v kuhinjo. V temi je šel popolnoma sam v sprednjo sobo k oknu in gledal čez ulice. Tresel se je po vsem telesi in stiskal pestí.

»Klotilda! Klotilda!« zaklical je večkrat brezupno, »takó mi vračaš veliko ljubezen!«

In zopet je umolknil in neprestano gledal skozi okno. Kaj je videl? Pri mizi so sedeli Klotilda, teta, Ahnenfels in še nekov částnik. Kvartali so, smijali se in bili dobre volje. Brigita in neznani částnik sta igrala nekam mirneje in pazneje, Klotilda in Ahnenfels pa se nista nič kàj menila za kvarte in sta bila zeló razposajena. Vedno sta se lovila z očmí, ali pa si pod mizo stiskala roké; sedaj ji je robec padel na tlà, in oba zajedno sta segla po njem ter se nagnila pod mizo; sedaj sta se zopet smejé povzdignila in razmišljeno dalje metala kvarte. Brigita ju je posvarila, ali še bolj sta se smijala in grohotala. Ko sta se pa teta in částnik zopet zagledala v kvarte in kakor bi se bila nekoliko sporekla, nagnil se je Ahnenfels predrzno proti Klotildi in jo poljubil.

Lovro je vse to gledal in gledal, in čimdalje bolj je kipelo in utripalo v dobrem njegovem srci, katero mu je takó neusmiljeno ranila zakonska žena. Napósled že ni mogel več stati, sédel je v naslanjáč in se zamislil. Ponavljal si je v mislih vse dogodke zakonskega življenja, in marsikaj mu je bilo jasno šele sedaj. Naslonil je trudno glavo na blazino, toda omamna vonjava mu je pričala, da je tù ne-

koliko prej slonela žena njegova. Prav živo se je spominjal Klotilde in čutil, da se v njega srci še ni utrnila iskra ljubezni. Oberóč si je zakril obraz in bridko zajokal zaradi velike nesreče svoje. Razjokal se je, in bilo mu je toliko lože, da je mogel zopet misliti.

»O, saj bi se ona morda še vrnila k mêni, če bi ne bilo njega!« takó se je tolažil, in prevzela ga je silna želja po osveti. »Ali kakó? Jaz se ne morem boriti z vojakom,« reče sam v sebi in zopet in zopet premišlja, toda vsako misel zopet zavrže.

Napósled vstane, pokliče hišno, naj mu prinese luč, in jo potem odpravi iz sobe. Nató se preobleče kakor za pot, vzame iz skrivnega predalčka listnico, dene toplo kučmo na glavo in se ogrne z velikim širokim plaščem. Poišče še nekaj stvarij in med drugim vtakne za pas nóžnico z ostrim turškim nožem. Jedenkrat še se ozrè po sobi; tù in tam mu obtičé očí na dragocenem spominu, in vse mu močno gane mehko srce.

»Dovòlj te občutnosti!« reče sam v sebi in gré z dóma. Hišni se ni zdelo to nič čudno, saj je često pred večerjo ogrnil isti plašč in se šel nekoliko izprehajat. Hlapec ga je tudi videl, pa se je čudil le temu, da ni šel gospodar v prodajalnico kàj pogledat in da tudi njemu ni naročil ničesar, kakor mu je bila sicer skrbna navada.

Lovro niti sam ni védel, kaj prav za prav namerja; gnalo ga je na zrak in v samoto, zató je šel. Dasi so starinske mestne svetilnice svetile le slabo in je bilo ljudij le še malo zunaj, Mrak se je vender ogibal vélikih ulic, da bi koga ne srečal. Krenil je po postranskih stezah proti Ljubljanici ter se ob vôdi izprehajal in se hladil. Šel je do sladkornice in še dalje ter zašel popolnoma iz mesta na polje, kjer se mu ni bilo bati, da bi ga videla živa duša. A bila je tudi temna noč, da ni videl niti pota pod nogami, ampak le čutil ga je, zakaj ko je le nekoliko stopil v stran, pogreznil se je v debel sneg. Napósled že ni mogel dalje; pot je bila le še slabo utrta steza, ki bi jo moral dalje stopaje sam zgaziti. Obrnil se je torej in se počasi brez pravega namena vračal proti mestu. Črne misli so se mu drevile po vroči glavi.

»Ubil bi ga,« rekel je sam v sebi; »v Ljubljanico bi ga treščil, ko bi zdajci stopil prédme!«

Toda njega mehkočutno srce se je takoj zgrozilo takšnega hudodelstva; njega pobožna duša se je spomnila pravičnega Sodnika v nebesih, in zopet se je udal trdi usodi in zopet je trpel in trpel, da ni mogel bolj. Ali skoro je iz nova vzkipela silna želja po osveti, in neprestano sta se v njem borili pobožna udanost in razburjena strast.

V takem duševnem bóji je taval dalje; sedaj se je ustavil, sedaj zopet stopal nekoliko korakov dalje. Prišel je do šentpeterskega mósta in že je preudarjal, ali bi ne krenil na drugo stran, toda premislil si je in šel dalje ob Ljubljanici proti mesárskemu môstu. V tem se mu je dozdevalo, da čuje od daleč škripanje snegá pod moškimi koraki. Nekoliko postojí in nastavi uhó — res, ne moti se, nekdo prihaja. Še bolj posluša in čuje tudi rožljajočo sabljo.

»Kaj, ko bi bil on!« vzklikne zadovoljno, in grozna misel ga prešine. Strast mu prikipí do vrha; vse prejšnje blažje in pobožne misli se ne ganejo; vse je zadušilo neznano hrepenenje po osveti. Krotki Mrak ne pozná več samega sebe; odločen je in drzen kakor še nikdar. Minila ga je prirojena slabost in mehkost; čutil se je drugega. V stran stopi, seže za pas po turški nož in preží, kakor preží divja zver na svoj plen.

Rožljajoča sablja se čuje čimdalje bliže; izvestno prihaja částnik; in res, Ahnenfels je. Počasi stopa in mrmrá napev znane razkošne pesmi. Lovro ga spozná po glásu, nekoliko pa tudi po visoki rásti, kolikor vidi v temni nôči. Strast ga prevzame zdajci takó silno, da je kakor blazen. V tem pride Ahnenfels tik njega, ne da bi videl nevarnega nasprotnika. Kakor bi trenil, plane Lovro nánj, prime ga za vrat, trešči ga ob zemljo in mu porine turški nož med rebra.

»Ojoj!« zakričí Ahnenfels in se zgrudi . . .

XIII.

Ko je šel Lovro Mrak z dóma, nádejali so se pôsli, da se vrne do večerje; ko ga pa le ni bilo, skrbelo jih je in nepotrpežljivo so čakali trgovski pomočniki, da bi se vrnila vsaj gospá; vender tudi nje ni bilo dolgo. Napósled je prišla nenavadno dobre volje.

»Kàj še niste šli večerjat?« vpraša hišno; »saj veste, da me ni treba nikdar čakati.«

»Toda niti gospoda ni domóv,« opravičuje se hišna.

»Ni ga domóv?« začudi se Klotilda, vender ne da bi je bilo kàj posebno skrb za možá. Po večerji naročí hlapcu, naj pazi, kadar bi gospod pozvonil, da mu pojde odpirat. Sáma pa se ni brigala delj, ampak ker ni védela, kaj bi počela od dolzega časa, šla je spat.

Hlapec je bedèl dolgo, toda ko le ni bilo gospoda, legel je kàr oblečen na posteljo, da bi hitro poskočil, če bi pozvonilo. Trdo je zaspal in se vzbudil šele ob navadni uri, ko mu je bilo vstati. Skrbelo ga je, če morda ni slišal, ko je gospod zvonil, in povpraševal je po vsi hiši, toda nihče ni čul ničesar.

Kakor vsak drug dan so pri Mrakovih tudi to jutro ob navadni uri odprli prodajalnico; ali pomočniki in pôsli so bili žalostni; vse je skrbelo, kaj je z dobrim gospodom. Jedina Klotilda si ni belila glavé, nego sladko je spala in še slaje sanjala, dokler se ni nasitila tudi spanja. Ko se je po osmi uri vzbudila in zapazila kraj sebe prazno in poravnano posteljo, pozvonila je hišni, da je odgrnila okna, nató pa jo je vprašala po gospodu.

»Nič ga ni bilo domóv in tudi v prodajalnico ga ni,« odgovorí hišna žalostno, ne da bi se ozrla po gospodinji ali da bi ji želela »dobro jutro«, in zopet odide iz sobe, ko ji gospá ne naročí ničesar.

Klotilda se je iz prva nekoliko nasmijala, potem pa je bila venderle radovedna, kaj je z Lovrom. Ugibala je to in óno, toda ničesar si ni domislila, kam bi bil šel. Pustila je torej premišljanje, zrla prédse in zopet sanjala razkošne svoje sanje.

V tem nekdo naglo potrka na vrata in jih takoj tudi odprè in zaprè. Bila je teta Brigita. Na obrazu se ji je poznalo, da ne prinaša veselih novic; tudi se ji je jako mudilo, zakaj bila je vsa zasopla.

»Dobro jutro, Klotilda; kàj si še v postelji?« vpraša kàr v jedni sapi.

»Dobro jutro, teta,« odzdravi lahkoumna bratranka mirno; »še sem v postelji, saj se mi nič ne mudí; dan bode itak še predolg do večera.«

»Klotilda, hitro vstani in obleci se! On bi rad govoril s teboj.«

»On? Kdo je to?« vpraša Klotilda, ne da bi kazala kàj skrbí ali strahú.

»Kdo drug nego Ahnenfels«, odgovorí teta, »ponôči se je na pol mrtev privlekel domóv. Suknjo je imel krvavo, in strežnik je moral zdajci iti po vojaškega zdravnika, ki mu je rano izpral, obezal in mu naročil, da mora ostati v postelji; ali dodal je, da ni nič nevarnega. Prav hitro so ravnali, in zdravnik me je rotil, da ne zinem proti nikomur niti besedice, sicer bi utegnil gospod nadporočnik imeti sitnosti. Prevzela sem skrb za postrežbo in ko sem bila zjutraj v sobi, rekel mi je Ahnenfels, da bi rad sam govoril s teboj.«

Sedaj šele se Klotilda vzdrami iz svoje lenosti. Zdajci plane kvišku in v postelji sedé strastno zgrabi teto za róko ter gleda srdito vánjo, kakor bi bila ona kriva vsega, kar je ravno poročila.

»Ahnenfels — ranjen?« izjeca napósled in čaka, da ji teta iz nova potrdi grozno novico.

»Ranjen,« potrdi teta, »sevéda je ranjen, ali nevarno ni.«

»Teta, pojdite domóv in recite mu, da pridem prav skoro.«

»Takoj grem; ali prosim te, podvizaj se,« naročí ji odhajajoča Brigita, ki v silni radovednosti svoji ne more učakati, da bi zvédela, kdo je provzročil Ahnenfelsovo nezgodo.

Klotilda hitro vstane in pozvoní hišni, da jo pomaga oblačiti. Mudilo se ji je, zakaj bila je še radovednejša od tete.

»Saj skoro ni drugače mogoče,« mislila si je, »nego da sta se ponôči sešla. Ali kje? Kakó? To bi rada védela. Da bi mehki in slabi Lovro koga pozval na dvoboj, to ni mogoče. Tudi je bil Ahnenfels popolnoma miren in vesel; niti najmanjšega znamenja ni bilo, da bi razodevalo kàj skrbí. In ko bi se bil tudi hlinil in premagoval, odhajaje bi bil izvestno kàj ovadil s pomembno, skrivnostno besedo!«

Dasi se je Klotildi res mudilo, oprave svoje le ni zanemarila. Prav skrbno se je počesala, hišna pa ji je morala v tem prinesti tri obleke na ogled, predno se je odločila. Že je bila oblečena in še se ni mogla ločiti vélikega zrcala, v katerem se je ogledovala na vse straní. Notranji glas ji je rekel, da bi utegnil biti denašnji sestanek z Ahnenfelsom usoden zánjo. Prav danes mu mora biti po godi; prav danes ga mora očarati. Ko je sodila, da je vse v redu, vzela je čist robec in vlila nánj nekoliko kapljic najdragocenejše vonjave. Bila je opravljena kakor gospá, ki se je namenila v imeniten posèt.

Prišedši k teti, ozrla se je Mrakova žena še jedenkrat v zrcalo in si tù in tam še kàj popravila. Zadovoljna je bila sáma s seboj in si mislila:

»Lepa sem; kósam se lahko z vsakim dekletom.«

Nató potrka na vrata v sosedno sobo, in ko ranjenik s slabim glasom pozove »Noter!«, stopi čez prag. Kàr najljubezniveje se mu nasmeje in ga stopaje k postelji pozdravi:

»Prezanimljive novice čujem. Ako smem zvédeti, kdo li je srečna Helena, za katero je tekla dragocena tvoja kri?«

Ahnenfels se ji pomembno nasmehne in ji ponudi, naj séde na naslanjáč kraj postelje, strežniku pa namigne, naj gré iz sobe. Ona séde, Ahnenfels pa seže po nje roki, s katero si Klotilda v popolnoma novih rokavicah naravnava gube široke svoje obleke, strastno jo stisne in poljubi ter zopet umolkne.

»Viktor, danes si silno sentimentalen; takšnega te še nisem videla. Torej, kdo je Helena?«

»To si ti, srce moje!« šepne Ahnenfels.

»Jaz?« začudi se Klotilda, dasi niti ni pričakovala drugega odgovora; »toda s kom si se moral boriti, da si otél mojo čast?«

»Z nikomer,« zavrne ranjeni částnik kratko in povesi očí, da mu je videti na obrazu, kakó mu nekaj ne prija pri tej sitni stvári.

»Z nikomer?« ponoví Klotilda in ostrmí, »in vender je tekla tvoja kri záme. Tega ne umejem, hitro mi razjasni to uganko.«

»Dobro si rekla, uganka je to, katere še sam nisem rešil do dobra. Ti mi utegneš dati nekoliko pojasnila, in prav zató sem te prosil, da bi se potrudila k mêni.«

»Govôri, govôri,« sili Klotilda, »strašna mi je negotovost, a nekaj se mi dozdeva. Mojega možá od sinoči ni domóv.«

»Bil je torej le on; nisem se motil,« reče Ahnenfels počasi, zopet umolkne in se zamisli.

Klotilda je vsa razburjena od nasprotnih čustev. Pred njo leží mož, ki ga strastno ljubi, mož, kateremu je žrtvovala poštenje, za katerega je poteptala vse ozire društvene dostojnosti ter drzno in lahkoumno raztrgala svete zakonske vezí. Ali ta mož leží ranjen po tistem, ki jo je ljubil nad vse; po tistem, ki se je trudil noč in dan, da bi ji izpolnil želje in da bi ga potem ljubila tudi ona; po tistem, ki ga ni zaslepila nje telesna lepota, ampak ki je imel do nje višjo, plemenito ljubezen; ki jo je ljubil zató, ker jo je ljubil, ne da bi sam mogel rêči, zakaj jo ljubi. Tega možá bi Klotilda rada črtila in ves žolč bi izlila nánj; ali zopet se ji je smilil, ko se je spomnila, koliko je trpel zaradi nje, in Bog vé, koliko trpí tudi sedaj. Čutila je, da je prav ona kriva dvojnemu trpljenju; in gotovo, da trpí ubežnik huje nego ta, ki leží pred njo na mehkih blazinah in je morda niti ne ljubi takó, kakor bi želela. Takšne misli so se ji vrtile po glavi, in bila je žalostna. Vsa nemirna prosi:

»Viktor, povej mi vse, kakó je bilo in kaj se je zgodilo, da si ranjen. Prosim te, govôri in ne zamolči mi ničesar. Zaklinjam te na brezkončno ljubezen, povej mi vse!«

Ahnenfels jo osuplo pogleda; tudi njega obraz razodeva razna čustva. Ljubil je to ženo, to je bilo res; ali ta ljubezen se je porodila iz grešne poželjnosti in iz tistega nečimernega ponosa, da je otél lépo ženo drugemu. Ali sedaj? Sedaj térja ta ljubezen žrtev in jih bode še terjala. Nekako tožno izpregovorí:

»Po večerji sem se hotel nekoliko izprehoditi in ohladiti, zató sem se napotil ob Ljubljanici proti šentpeterski vojašnici, kjer je imel moj tovariš službo. Sneg je naletaval, tiho je bilo, in od nikoder ni bilo čuti žive duše. V tem me nekdo zgrabi za vrat, vrže me na tlà in me sune z ostrim nožem, da zdajci omedlim. Skoro se zopet zavém. Čutil sem rano, hitro jo zamašil z žepnim robcem in zopet vstal. Bil

sem slab, vender sem se plazil dalje. Čutil sem, da rana krvaví, zató sem potiskal robec nánjo, kolikor sem mogel. Skrbelo me je le to, da bi me nihče ne zapazil. Stalo me je mnogo zatajevanja, da nisem pozval mestnega stražárja na pomoč. Ali bolje, da sem se premagal, zakaj sram bi me bilo zavratnega napada. Hvala Bogú, videl me ni nihče.«

»Toda ali véš za gotovo, da te je napadel moj mož?« vpraša Klotilda.

»Videl ga nisem, ker je bila temna noč; ali napadel me je takó nenadoma, da se niti nisem utegnil braniti; omedlel sem, predno sem spoznal, kdo je. Domóv gredé sem premišljal, in zdelo se mi je, da me je oplazil po lici s širokim plaščem, po glásu pa bi sodil, da je bil tvoj mož.«

»Sram ga bilo plašljivca!« vzklikne Klotilda; »iz zaséde je prežal na človeka in ga skrivàj napadel, nikar da bi moško stopil prédenj in ga pozval na bòj.«

„Krivico mu delaš! Lovro ni vojak, vajen ni orožju, in kolikor ga poznam, morali sta mu strast in jeza kàr prekipeti, da me je sploh napadel.«

»Zavratno!« vzklikne Klotilda zaničljivo, »in to bodi moj mož!«

»Umíri se, Klotilda, to ni več tvoj mož.«

»Pred svetom je.«

»Pred svetom? Ali je mož za svet ali je za srce?«

»Ne umejem te,« odgovorí Klotilda, katero so zadnje částnikove besede čudno pretresle.

»Koliko je hlimbe in laží med svetom! In žàl, tudi zakonov je mnogo le na videz. Le óni je pravi tvoj mož, h kateremu te vleče srce. Ti si Mraka odgnala od sebe, jaz pa sem te odkupil s krvjó; sedaj si moja, in jaz sem tvoj.«

Klotilda ne odgovorí ničesar, ampak skloni se nad posteljo, prime Ahnenfelsa okolo vratú in ga strastno poljublja. V tem začnè silno ihteti, in nje bridke solze kapljajo na čelo ranjenikovo. Tedaj se zopet vzdigne, séde v naslanjáč in si z robcem otira solze. Ali ne more jih osušiti; čimdalje več jih je.

»Klotilda!« pozove jo částnik ljubeznivo, »Klotilda, zakaj se jočeš, ali nečeš biti moja?«

Klotildo duší silna bridkost, da ne more izpregovoriti niti besede. Samó prikima mu z glavo, pa joče in si otira solze. Prav za prav pa niti sáma ne vé, zakaj joka. Ali je ginjena od prevelike sreče? Ali je je strah prihodnjosti? — Kdo bi védel!

Tudi Ahnenfels je čutil imenitnost tega trenutka; dobro je znal, da je stopil na razpotje življenja svojega; a bolje nego ona je takisto védel, kakó negotova je prihodnjost njena in njegova. Toda bil je mož, zató ni razodeval svojih čustev, nego rekel je odločno:

»Ohrabri se, Klotilda, pride še huje. Ljubezen ima tudi grenko stran, ljubezen terja tudi žrtev; pripravi se nánje.«

»Pripravljena sem na vse,« odgovorí Klotilda nekoliko mirneje, »samó povej mi, kakó se iznebim spon ljudskih predsodkov? Kakó se otmem vse te zoperne okolnosti, ki me veže z minulostjo?«

„Tù ne moreva ostati,« razlaga ji on; »ali tudi drugjé je človek vezan na zunanje oblike in zakone društva in države. Po tem sramotnem napadu ne morem več pasati sablje; posloviti se moram vojaščini, predno zvedó o tej moji dogodbi. Mlad sem še in trden, um imam bister, pa se že prebijem v svetu. Ako te je res trdna volja, deliti z menoj negotovo prihodnjost, vzamem te s seboj na Ogersko; tam prestopiva v drugo vero in se poročiva, da bodeš tudi po zakonu moja, kakor si itak po srci.«

Uprtih očíj posluša Klotilda naklep Ahnenfelsov, in ko dovrší, pokaže se ji zopet ljubek nasmeh na ustnih.

»Viktor,« reče mu srčno, »ne ločim se te več, pridi, kar hoče, tvoja sem in s teboj pojdem, ako treba, do konca svetá.«

»Oprôsti mi, Klotilda,« izpregovorí zopet Ahnenfels, »sedaj sem se spomnil, da bode treba rano izprati; pokliči strežnika.«

»Čemú strežnik, ko sem jaz tukaj!« zavrne ga Klotilda ponosno, sname rokavice, odveže klobuk in ga odloží. Nató pozove strežnika, naj prinese hladne vôde, sáma pa si zaviše rokave in se pripravlja, da bi stregla bolniku.

Teta Brigita je že jako nepotrpežljivo čakala, da bi kàj zvédela o Ahnenfelsovi nezgodi. Večkrat je nastavljala ušesa na vrata, ali ničesar ni umela, ker sta se menila natihoma. Le časih je ujela glasno besedo, ali to ji ni bilo dovòlj. Še radovednejša je bila, ko je čula Klotildo ihtečo in jòkajočo; do cela pa se je vznemirila, ko ji je stara dekla povedala, da je šel Mrak sinoči z dóma in da ga še sedaj ni nazaj. V prodajalnici so bajè v stráhu, da se mu ni kàj pripetilo, in že so ga mislili zglasiti v mestni hiši, ali ne upajo se, ker bi to morala biti skrb njega žene.

Ko jo pride torej Klotilda z zavihanimi rokavi prosit, naj ji dá čist predpasnik, položí ji teta rôko na ráme in jo zaupno vpraša:

»Ali sta se borila?«

sem slab, vender sem se plazil dalje. Čutil sem, da rana krvaví, zató sem potiskal robec nánjo, kolikor sem mogel. Skrbelo me je le to, da bi me nihče ne zapazil. Stalo me je mnogo zatajevanja, da nisem pozval mestnega stražárja na pomoč. Ali bolje, da sem se premagal, zakaj sram bi me bilo zavratnega napada. Hvala Bogú, videl me ni nihče.«

»Toda ali véš za gotovo, da te je napadel moj mož?« vpraša Klotilda.

»Videl ga nisem, ker je bila temna noč; ali napadel me je takó nenadoma, da se niti nisem utegnil braniti; omedlel sem, predno sem spoznal, kdo je. Domóv gredé sem premišljal, in zdelo se mi je, da me je oplazil po lici s širokim plaščem, po glásu pa bi sodil, da je bil tvoj mož.«

»Sram ga bilo plašljivca!« vzklikne Klotilda; »iz zaséde je prežal na človeka in ga skriváj napadel, nikar da bi moško stopil prédenj in ga pozval na bòj.«

„Krivico mu delaš! Lovro ni vojak, vajen ni orožju, in kolikor ga poznam, morali sta mu strast in jeza kàr prekipeti, da me je sploh napadel.«

»Zavratno!« vzklikne Klotilda zaničljivo, »in to bodi moj mož!«

»Umíri se, Klotilda, to ni več tvoj mož.«

»Pred svetom je.«

»Pred svetom? Ali je mož za svet ali je za srce?«

»Ne umejem te,« odgovorí Klotilda, katero so zadnje částnikove besede čudno pretresle.

»Koliko je hlimbe in laží med svetom! In žàl, tudi zakonov je mnogo le na videz. Le óni je pravi tvoj mož, h kateremu te vleče srce. Ti si Mraka odgnala od sebe, jaz pa sem te odkupil s krvjó; sedaj si moja, in jaz sem tvoj.«

Klotilda ne odgovorí ničesar, ampak skloni se nad posteljo, prime Ahnenfelsa okolo vratú in ga strastno poljublja. V tem začnè silno ihteti, in nje bridke solze kapljajo na čelo ranjenikovo. Tedaj se zopet vzdigne, séde v naslanjáč in si z robcem otira solze. Ali ne more jih osušiti; čimdalje več jih je.

»Klotilda!« pozove jo částnik ljubeznivo, »Klotilda, zakaj se jočeš, ali nečeš biti moja?«

Klotildo duší silna bridkost, da ne more izpregovoriti niti besede. Samó prikima mu z glavo, pa joče in si otira solze. Prav za prav pa niti sáma ne vé, zakaj joka. Ali je ginjena od prevelike sreče? Ali je je strah prihodnjosti? — Kdo bi védel!

Tudi Ahnenfels je čutil imenitnost tega trenutka; dobro je znal, da je stopil na razpotje življenja svojega; a bolje nego ona je takisto védel, kakó negotova je prihodnjost njena in njegova. Toda bil je mož, zató ni razodeval svojih čustev, nego rekel je odločno:

»Ohrabri se, Klotilda, pride še huje. Ljubezen ima tudi grenko stran, ljubezen terja tudi žrtev; pripravi se nánje.«

»Pripravljena sem na vse,« odgovorí Klotilda nekoliko mirneje, »samó povej mi, kakó se iznebim spon ljudskih predsodkov? Kakó se otmem vse te zoperne okolnosti, ki me veže z minulostjo?«

„Tù ne moreva ostati,« razlaga ji on; »ali tudi drugjé je človek vezan na zunanje oblike in zakone društva in države. Po tem sramotnem napadu ne morem več pasati sablje; posloviti se moram vojaščini, predno zvedó o tej moji dogodbi. Mlad sem še in trden, um imam bister, pa se že prebijem v svetu. Ako te je res trdna volja, deliti z menoj negotovo prihodnjost, vzamem te s seboj na Ogersko; tam prestopiva v drugo vero in se poročiva, da bodeš tudi po zakonu moja, kakor si itak po srci.«

Uprtih očíj posluša Klotilda naklep Ahnenfelsov, in ko dovrší, pokaže se ji zopet ljubek nasmeh na ustnih.

»Viktor,« reče mu srčno, »ne ločim se te več, pridi, kar hoče, tvoja sem in s teboj pojdem, ako treba, do konca svetá.«

»Oprôsti mi, Klotilda,« izpregovorí zopet Ahnenfels, »sedaj sem se spomnil, da bode treba rano izprati; pokliči strežnika.«

»Čemú strežnik, ko sem jaz tukaj!« zavrne ga Klotilda ponosno, sname rokavice, odveže klobuk in ga odloží. Natò pozove strežnika, naj prinese hladne vôde, sáma pa si zaviše rokave in se pripravlja, da bi stregla bolniku.

Teta Brigita je že jako nepotrpežljivo čakala, da bi kàj zvédela o Ahnenfelsovi nezgodi. Večkrat je nastavljala ušesa na vrata, ali ničesar ni umela, ker sta se menila natihoma. Le časih je ujela glasno besedo, ali to ji ni bilo dovòlj. Še radovednejša je bila, ko je čula Klotildo ihtečo in jòkajočo; do cela pa se je vznemirila, ko ji je stara dekla povedala, da je šel Mrak sinoči z dóma in da ga še sedaj ni nazaj. V prodajalnici so bajè v stráhu, da se mu ni kàj pripetilo, in že so ga mislili zglasiti v mestni hiši, ali ne upajo se, ker bi to morala biti skrb njega žene.

Ko jo pride torej Klotilda z zavihanimi rokavi prosit, naj ji dá čist predpasnik, položí ji teta rôko na ráme in jo zaupno vpraša:

»Ali sta se borila?«

»Nista se,« zavrne jo Klotilda, »ampak Lovro je prežal nánj in ga napadel z nožem. Toda prosim vas, teta, ne zinite proti nikomur nì besede o tem, dokler Ahnenfels ne uredí svojih pisem.«

»Kakšnih pisem?« vpraša teta radovedno.

»Sedaj ne utegnem,« odreže se Klotilda, »samó molčite, pozneje vam povém vse. Hitro mi dajte predpasnik.«

Nató je vzela Brigita iz predalnika čist predpasnik, Klotilda pa je ž njim skočila nazaj v částnikovo sobo.

XIV.

Klotilda se je pri Ahnenfelsu do cela udomačila in mu stregla, kakor ní nikdar stregla zakonskemu móžu. Opóldne niti ni več hodila domóv, ampak dala si je čez ulice nositi jedí za dva, da sta z Ahnenfelsom skupaj obedovala. Teta Brigita je vsak čas hodila sèm, da je kàj naročila ali kàj prinesla z Mrakovega dóma. Hodila je rada, da je mogla pozvedovati o izgubljenem gospodarji. Toda ničesar ni zvédela pravega, dasi se je že po vsi Ljubljani raznesel glas, da je Mrak izginil. S policije so poslali v prodajalnico vprašat, ali ga res ni domá in ali se kdo kàj domišlja, kam bi bil utegnil iti. Toda nihče ni védel odgovora, saj niso pomnili, da bi bil Mrak kdàj kam odpotoval. Iskali so ga po Ljubljanici, če ni morda utonil; ali vse iskanje je bilo brez uspeha; pa tudi drugjé ni bilo najti niti najmanjšega sledú, ker je tisto noč zapadel debel sneg in vse zamétel. Prav to je bil vzrok, da se ni kàr nič zvedelo o krvavem napadu na poljanskem nasipu. Tudi Brigita je znala brzdati svoj jezik in je molčala. Da je Ahnenfels bolan in da je Klotilda vedno pri njem, tega ni bilo môči skrivati, ali nikomur ni prišlo na misel, da bi utegnila biti njega bolezen v kakovi zvezi z izgubljenim trgovcem Mrakom, o katerem so védeli vsi ljudjé, da je miren in dobrodušen mož.

V tem se je vreme ujužilo in sneg je po malem skopnel. Tedaj se je nekemu gospodu, ko se je izprehajal na poljanskem nasipu ob Ljubljanici, nekaj zasvetilo, in radoveden je s palico razbrskal sneg. Kar ostrmí, ko ugleda turški nož in okolo njega krvavo sled. Takoj pobere nož in ga odnese na policijo. Tù so že nekaj sumili, in sedaj jih je krvavi nož le še bolj utrdil v njih mnenji ter jim pokazal pot za daljno iskanje. Policijski komisár je še tisti dan pozval Klotildo prédse in jo vprašal, ali je kdàj videla ta nož.

»Sevéda sem ga videla,« rekla je preprosto; »to je nož pokojnega mojega očeta; nekdaj ga je za spomin s seboj prinesel iz Turškega Broda.«

Dasi mu ni mogla Mrakova žena ničesar povedati, kakó je izginil mož iz hiše, to priznanje je dalo zvedenemu uradniku podlage dovòlj, da je preiskoval dalje. Takoj je naprosil vojaško oblast, da je po svojem sodniku dala zaslišati bolnega nadporočnika Viktorja Ahnenfelsa. Vestno sestavljeni zapisnik je jasno pričal, da je Lovro Mrak ranil částnika Ahnenfelsa, dasi je ta stanovito trdil, da ni spoznal napadnika. Vender pa o samem Mraku ni bilo ne duha ne sluha; le po turški nóžnici, katéro so našli pod snegom blizu kolodvora, sodili so ljudje in policija, da je pobegnil Mrak po železnici.

Klotilda je hodila domóv le še spat, sicer pa je zmiraj tičala pri teti in Ahnenfelsu. Najrajši bi se bila povsem preselila k njima, ali po tedanjih nje nazorih ji ondu ni bilo prostora. Nekega jutra, ko se je zopet odpravljala k teti, poročil ji je prvi trgovski pomočnik, da bi rad govoril ž njo nekaj silno imenitnega, zató jo je prosil, da bi ga poslušala, predno pojde z dóma.

»Gospá,« rekel je pomočnik, »prvega bode treba plačati meníc za več tisoč goldinarjev, a izkupljenega nimamo niti za polovico; kje naj vzamem denarja?«

»Kjer ga hočete,« zavrne ga Klotilda nejevoljno, »mêni ni bilo nikdar do prodajalnice in trgovine.«

»Ali sedaj bi vam vender moralo biti do njiju, zakaj če ne plačamo meníc, moramo prvega dné meseca prodajalnico zapreti, ključ pa izročiti sodišču.«

»Vi mislite torej napovedati bankerot?« vpraša ga srdito Klotilda, katero je sedaj prvič zaskrbelo, kdo jo bode zalagal z novci in plačeval nje račune.

»Te pravice nimam,« pojasnjuje ji pomočnik, »sodišče odloči, kaj se stóri, ako do tjà ne bode gospoda nazaj.«

»Ej, pa zaprite,« odgovorí ona lahkomiselno, »hiša in kar je v stanovanji, to je moje, tega mi ne vzame nihče.«

»To veste vi bolje nego jaz,« dostavi pomočnik oskromno, potem nekoliko umolkne, ali vidi se mu na očéh, da bi ji rad povedal še nekaj, da se pa ne upa. Tudi Klotilda to zapazi in ga hrabrí:

»Ali bi mi radi še kàj povedali? Govorite! Mêni so takšne stvarí sicer zoperne, toda sedaj bodisi.«

»Povedal sem vam vse; drznil bi se vas opozoriti samó še na to, da je hiša vknjižena na ime gospoda Lovra Mraka, kolikor je mêni znano. Ali imate morda posebno pismo, da ž njim dokažete svoje lastništvo?«

»Pismo?« ponoví ona vsa srdita in je sedaj bleda sedaj rdeča od strahú in jeze. »Kaj treba mêni pisma; vsa Ljubljana vé, da sem jaz Lisjakova hči in da je bil to od nekdaj Lisjakov dom.«

»Bil je, bil; ali tudi trgovina je bila Lisjakova, in hiša je vedno podpirala kredit, ker je bilo imetje vedno skupno in je skupno prešlo na gospoda Mraka, Lisjakovega zeta.«

»Kaj vi umejete take stvarí!« zavrne ga togotno Klotilda, »ali bi me hoteli tudi vi poučevati? To si odločno prepovedujem. Bavite se s prodajalnico, mêne in hišo pa pustite na miru. Če se bode kdo hotel dotekniti, kar je mojega, najdem v Ljubljani doktorjev dovòlj, ki me bodo branili in mi oteli imetje.«

»Ne vém, kakó bode,« reče pomočnik, zmiga z rámeni in odide.

Ko je bila Klotilda zopet sáma, ni se utegnila jeziti na drznega pomočnika, ampak mislila je na prihodnjost. Prav za prav bi morala biti pomočniku celó hvaležna, da jo je opozoril na nevarnost, katera ji je res pretila od skoro gotovega trgovskega poloma. Zdelo se ji je, kakor da je na ladji, ki se utaplja, pa je mislila, kakó bi s te ladje pred potopom otela več ko mogoče. Iztikala je po vseh omarah in po vseh skrivnih predalčkih; pobrala vso zlatnino in druge dragocenosti ter vse po malem znosila k teti Brigiti. Bilo je takšnega drobiža za več tisoč goldinarjev, in za nekoliko časa bi odleglo. Tudi oblek in perila je pobrala in shranila pri teti, da bi bilo za »črne dni.« In baš ko je otela, kolikor se je dalo, prišel je polom. —

Zime še ni bilo konec, ali po nižavah je sneg hitro skopnel, in na razkriti trati so zrasli beli zvončki in rmene trobentice, ki nam še prej nego lastovke napovedujejo, da skoro napoči pomladanski čas. Zjutraj sevéda je na Ljubljani še ležala gósta megla, in šele malo pred póldnem so mogli prvi solnčni žarki posvetiti skozi okna in skrbnim materam naznaniti, da bodo popóldne mogle svoje otročiče peljati na izprehod, kjer se naužijejo čistega zraka.

Ob tem času, baš na tržen dan, bilo je po vélikem in tudi po Starem trgu kàj živahno gibanje. Po prodajalnicah so si ljudje kàr vrata podajali, in prodajalci so imeli premalo rók, da bi postrezali takó hitro, kakor je kdo želel. Le pri Mrakovih so praznovali; prodajalnica je bila zaprta; hlapec je od dolzega časa slonel pred vežnimi vrati in majal z rámeni, če so ga znane kuharice s trga gredé vpraševale, zakaj danes niso odprli. Skoro vsakdo, kdor je prišel mimo, obstal je in se čudil, da je ta najstarejša prodajalnica zaprta na tržni dan, ko je največ trgovine. Hitro se je raznesla novica po vsem mestu, in vsakdo je sodil po svoje o tem dogodku,

imenitnem za domačo ljubljansko razmerje. Preprosti ljudje so se čudil in si pripovedovali to in óno; trgovci pa so vedeli itak prej, da bodo pri Mrakovih morali zapreti, če se skoro ne vrne pridni gospodar. Sedaj so jedino ugibali, ali ostane po likvidaciji kàj gotovine ali ne. Sploh se ta dan v Ljubljani menda nista sešla znanca, da bi se ne menila o trgovinskem polomu Mrakovem. Bilo jih je, katerim je bilo žàl nesrečne žene, toda še več je bilo takih, ki so ji od srca privoščili, da bi tudi ona okusila grenkosti življenja. Mraka samega pa je vsak človek miloval in malokdo je dolžil njega, da je s svojo slabostjo in popustnostjo zakrivil svojo in njeno nesrečo. Starejši meščani so se pri tej priliki zopet spominjali rajnega Lisjaka, kakó si je z bistrim umom in neutrudno delujé pridobil tolikega bogastva; toda sedaj je v takó kratkem času vse pošlo po brezmerni razsipnosti razvajene in lahkoumne njegove hčere.

Isti dan je Klotilda na vse zgodaj vstala in se prav hitro zmuznila čez ulice k teti, da bi ne bila navzočna, ko bodo sodni ljudje iztikali po nje hiši in povpraševali po tolikih in tolikih rečéh, ki so ji bile od nekdaj zoperne. Kakor že delj časa, dala si je tudi danes prinesti obed k teti in se ni menila za to, kar se je godilo na očetovskem dômu. Le časih je nehoté pogledala skozi okno, in nekoliko čudno ji je bilo pri srci, ko je videla na delavnik prodajalnico zaprto.

Najteže je ta dogodek čutila stara kuharica Lenka, ki je bila še za rajnega Lisjaka kakor nekova gospodinja pri hiši. Prav takó je gospodinjila Lenka tudi potem, ko se je Klotilda omožila in so ji rojile druge muhe po glavi, nego da bi se bavila z domom kakor druge žené. Stara kuharica je morala skrbeti za vse sáma in se ni zaradi tega nikdar pritožila, dokler je bil še gospod domá; zakaj kadar je česa trebala, šla je kàr k njemu, kakor je bila vajena za starega Lisjaka. Odkar je pa Mrak izginil, držala je ni več nobena stvar; najrajši bi bila zdajci šla iz hiše, kjer ni bilo ne gospodarja ne gospodinje. Ali zopet je spoznala, da bi ne bilo pošteno neutegoma ostaviti dom, kjer je pomnila mnogo lepih dnij. Tudi ji je prigovarjal prvi pomočnik, naj nekoliko potrpí; saj se itak vsi skoro razidejo. Ko ji je torej hlapec povedal, da je prvi pomočnik ključ odnesel na sodišče in da več ne odpró prodajalnice, védela je Lenka, da je prišel čas ločitve. Pobrala je vse svoje stvarí, zložila jih v skrinjo in se pripravila za odhod; potem pa se po stari navadi lotila dela kakor vsak drug dan. Ko je pa popóldne vse pomila in počedila po kuhinji, ni je več držalo, ampak preoblekla se je bolj praznično, ogrnila véliki

volneni robec in odšla k teti Brigiti, da bi poročila svoji gospé, kakó in kaj je bilo v tem domá.

»Kaj pa je tebe sèm prineslo?« ogovorí jo Klotilda precèj neprijazno.

»Nikar mi ne zamerite, gospá,« opravičuje se stara kuharica, in takoj ji solze zalijó očí, »morala sem priti, da vam potožim, kakó neizrecno hudó mi je pri srci. Ne morete si misliti, kakó strašno pusto in žalostno je pri nas. Oh, gospá, zakaj ste nas ostavili tudi vi? Kaj more pôsel brez gospodarja in gospodinje? In v takem času! Prišel je gospod s cesarsko kapo, za njim pa pisár in birìč. Prodajalnico so kàr zapečatili, a gôri pri nas so zapisali vsako stvar, iztikali po vseh kotih ter pregledali vse omare in vse predalčke. Čudili so se, da ni bilo nič zaklenjeno, in me vprašali, kam je izginila zlatnína. Rekla sem, da ne vém ničesar, ali mogoče je, da ste jo prodali vi, zakaj odkar je gospod izginil, bilo je hudó za denar.«

»Dobro si jim odgovorila,« pohvali jo Klotilda.

»Kaj sem védela drugega,« nadaljuje kuharica, »a na vse drugo sem jih zavrnila kratko, da ne vém ničesar; da sem sicer star pôsel, ali da se nisem nikdar brigala, kaj imajo gospôda med seboj, zakaj to se ne spodobi pôslu in mu tudi ni nič do tega.«

»Vidiš, Lenka,« seže ji Klotilda zadovoljno v besedo, »bilo je vender bolje, da me ni bilo domá; jaz bi jim ne znala odgovarjati takó mirno.«

»Vprašala sem gospoda s cesarsko kapo, ali naj vas morda pokličem domóv, češ, da ste le pri teti na óni stráni ulic. Toda gospod je rekel, da ni treba, pa sta se s pisárjem umevno pogledala in nasmijala. Le to mi je naročil odhajaje, naj vam povém, da ne smé nobena stvar iz hiše, zakaj vse je zapisano; če pa bode treba, pozovejo vas že samí na sodišče.«

»Mêne da pozovejo na sodišče?« vzklikne Klotilda vsa rdeča od jeze, »saj nisem ne tatica ne morilka. Ako pa v prodajalnici ni vse, kakor bi moralo biti, kaj mêni do tega; za to naj poiščejo našega gospoda, saj je dosti žalostno, da ga še niso našli.«

V tem se je po ulicah od Svetega Jakopa sèm razlegal znani glas sivolasega cerkvenika, ki je s krepkim grlom, da ga ima malokateri mladenič takšnega, pri pogrebih popolnoma sam pel »miserere«, da si ga čul, predno si videl križ.

»Pogreb!« vzklikne kuharica in skoči radovedna k oknu. »Kdo je neki umrl? Saj pravim, danes je bila pri nas takšna zmešnjava, da niti nisem slišala, ali je opóldne kómu zvonilo ali ne.«

Skoro se na ulicah pokaže deček s križem; za njim stopa cerkvenik v črni gospodski suknji, držé v jedni roki kadilnico, v drugi knjigo, iz katere pôje. Pred krsto stopa duhovnik s svečo, s krste visé podobe bratovščine svetega Jožefa. Kuharica napenja očí in počasi čita »Primož Mrak.« Kàr ostrmela je in zavpila na ves glas:

»Gospá! Starega gospoda nesó k pogrebu!«

»Katerega gospoda?« vpraša Klotilda ravnodušno.

»I no, starega Mraka, tasta vašega.«

Klotilda ne reče niti besedice več, ampak stopi k oknu in gleda izprevod. Ginjena je bila in žalostna; preprosta krsta ji je obudila raznih mislij in različnih spominov, ki so jo močno potresali. Pogrebcev je bilo jako malo; nekoliko starih dobrih sosedov in nekoliko udov bratovščine sv. Jožefa; med ženskami pa je bila prva stara žena v belem kožuhu s pečo na glavi. Bila je Mina, ki je bistro pogledala na Lisjakovo ali Mrakovo hišo in zmajala z glavó.

»Glej jih, čudnih ljudij!« zašepetala je tovarišíci, »prodajalnico so zaprli, k pogrebu pa le ni nikogar, da bi izkazal zadnjo čast staremu očetu.«

Tudi stari Lenki se ni zdelo spodobno, da ni bilo videti nikogar domačinov; hitro je dejala čez glavo véliki svoj robec, zapela ga pod brado in zasopla stekla na ulice, da se je pridružila pogrebcem. Bila je jedina iz hiše Mrakove. (Konec prihodnjič.)

Okó.

Spisal dr. Jožef Rakež.

(Konec.)

Kaj naj povemo o lepem očesi, rekše o njega estetiški vrednosti in važnosti?

Ni ga iz lepa predmeta, ki bi ga preslavljala zgovornejša in navdušenejša beseda, nego lepo okó. V ničemer niso bili pesniki vseh vekov in národov zložnejši nego v lepoti očesa. In njih slavospev je vsekdar verno odmeval v srci vsakega čutečega človeka. Okó ima sploh nekovo čudno moč do nas. To čuti že navaden človek. Opisujoč koga, pové nam, kakšne ima očí.

Iz očesa nam odseva up in strah, jeza in strast, ljubezen in kopernenje.

»En ljub pogled, srcé se vžgè,
En hud pogled, srcé se strè.«

Temno in mrko okó nas plaší, prijazen pogled nas naudaja s srčnostjo in nam vliva up v srce.

Umevno je pač, da so se osobito ženske očí preslavljale v krasnih prispodobah. Toda v tej stvári nam ni treba poslušati pesnika — vsakdo se je že sam prepričal o zmagoviti môči očesa, o njega mamilni lepoti. Saj sta vsakomur izmed nas ti zvezdi že sijali v srce, ogrevali ga in vnemali.

Od česa je zavisna ta silovita, nepremagljiva moč očesa, od česa njega bajna lepota?

Brez dvojbe je okó najlepši in najplemenitejši dar, s katerim je stvarnica odičila človeka. In vender je naša sodba o njega lepoti jako različna, negotova in omahljiva. Gôri naznačeno vprašanje o estetiki očesa se torej ne dá rešiti takó iz lahka, kakor se nam morda zdí na prvi hip.

Razsojajočim lepoto očesa nam mora biti v prvi vrsti odločilna njega oblika.[1]) Ta je najmenj zavisna od zrkla (očesnega jabolka) temveč osobito od postranskih organov, od očesnih vej (trepalnic) in obrvij. Oblika oble, ki jo ima očesno jabolko, že ta je brez tehtnega estetiškega pomena, razven tega je pa okó od mečevin takó zakrito, da je videti njega prave oblike le malo.

Kar napravlja estetiško oblikovno vrednost očesa, to je vejna réza (Augenspalte), rekše velikost in kakovost vejne réze. Čim večja ali manjša je vejna réza, čim več ali menj obočeni so nje robovi, tem različnejše so očí. Čim širše so odprte trepalnice, tem več se vidi zrkla; čim večja je vejna réza, tem večje in lepše se nam vidi tudi okó.

Ako so robovi obočeni in vejna réza široko otvorjena, govorimo o okroglem očesi. To je najslavnejše, najčislanejše okó v umetalnem oziru, to je óno véliko, okroglo, veličastno gledajoče okó. V najboljših kipih antike imata Apolon in Juno velike, okroglo obočene trepalnice. Ako imenuje Homer boginjo Ateno »sovoóko«, to se ta priímek nanaša na gôri omenjeno svojstvo.

V nasprotstvu s tem je podolgasto ali mandeljnasto okó. Tudi okó takšne oblike je lahko čarovno lepó. Take očí so navadno

[1]) Prof. Dr. A. Langer, Anatomie der äusseren Formen des menschlichen Körpers. — Wien, 1882.

Prof. Dr. H. Magnus, Das Auge in seinen aestetischen und naturgeschichtlichen Beziehungen. — Fünf Vorlesungen. — Breslau, 1876.

nekovega milega in kopernečega izraza. Ako je okroglim očém značaj nekamo veličasten, dostojanstven, to kažejo mandeljnaste očí čestokrat nekovo izrecno poželjivo potezo. To so védeli tudi stari umetniki, ki so vpodabljali Venero s takovim očesom. V starem veku je bilo Indom in Egipčanom podolgasto okó vzor lepote. Dandanes nahajamo izrecno ozke, podolgaste, rekel bi, na pošev razprane očí pri Semitih in zlasti pri ljudeh mongolskega plemena.

Tudi trepalnice same na sebi so važne za lepoto očesa. Dolge in temne trepalnice dajó pogledu moč in izraz; okó s svetlimi, kratkimi in redko sejanimi trepalnicami je nekako medlo in brez bleska. To vedó ne samó orijentalske, nego tudi druge evropske dame, ki takov nedostatek odpravljajo s čopkom in kitajskim črnilom. Najslavnejše lepote starega veka so imele posebne slikarice, ki so jim dan za dnevom lepotičile trepalnice in obrvi.

Takisto so obrvi velikega pomena za lepoto očesa. Orijentalski pesniki prispodabljajo obrvi tetivi, poglede pušícam, ki se izprožijo z loka. Obrvi ne smejo biti prerazvite, niti predolgih in strlečih lâs, niti v sredini zrasle, temveč le rahlo načrtane in lahno zaokrožene. Prerazvite obrvi dajó očesu nekov temán izraz. Človek zraslih obrvij je na slabem glásu že v ljudski govorici, in stari fizijognomi vidijo v njih znak zavratnega in kovarnega značaja.

Poleg oblike se nam je ozirati na barvo očesa.

V obče nam prijajo le čiste, določene barve; mrtve in nedoločene so nam zoperne. Prav to je rêči o očesi. Izrecno rjava in čisto modra barva se nam tudi na očesi vidita najlepši. Vse barve, ki so medle, nedoločene in se, rekel bi, izprehajajo druga v drugo, imajo le malo estetiškega pomena.

Vladajoči barvi sta torej modra in rjava; takó zvanih »črnih« očij ni — zakaj ako si takovo okó ogledamo od blizu, videti je temnorjavo. Razven tega imamo sive, zelenkaste in rmenkaste očí.

Le okó, ki je lépe, čiste, nasičene barve, more v istini krasiti obličje. Vender prihajajo v poštev še drugi momenti, ako presojamo celotni vtisek. Mislimo si n. pr. najlepše modre očí v temnozarjavelem obličji; précej začutimo nekovo disharmonijo, neko nasprotje; prav takó tudi svetlolasa plavka s temnorjavimi očmí na nas ne napravlja ugodnega vtiska.

Južni národje, ki ljubijo kričeče in žive barve, obožavajo rjavo in zlasti »črno« okó; modro okó se mili Nemcem in sploh prebivalcem severnih deželâ. Kakovo okó prija najbolj Slovencem, ne vémo; bržkone se ravná pri nas (in baje tudi drugjé) vsak po svojem ukusu.

Končno nam je še razpravljati o blesku ali »ognji« očesa. Očesni žar je zlasti zavisen od izbočnosti in napetosti roženíce. Čim zdravejši in polnokrvnejši je človek, tem več krví, mezge in sploh tekočine ima tudi v očesi; le-tá tekočina napenja očesne kóžice, osobito zrcalečo se roženíco, in takó povečuje blesek očesa.

Sósebno žive in svetle so očí mladeničeve — torej v dôbi, ko je ves organizem v najlepšem cvetu. Okó je medlo in mrtvo, ako je teló oslabelo po bolezni, po nezmernem življenji ali po starosti.

Najočiteje pa prestane napetost roženíce s smrtjo. Mrtvečevo okó upade, medlo je, brez bleska in srepó. Kadar je izginil zadnji dih, kadar je utihnil utrip srcá, tačas mrkne, tačas se utrne tudi okó.

»To okó, ki v njem nebó brezmejno
Ogledava se in vsaka stvar,
Ki takó svetlobe, luči žejno
Pije luč nebeško blagodejno,
Tákrat zadnji mu ugasne žár.«

Blesek očesa je pa tudi zavisen od barve šareníce. Ta vpliv se dá tolmačiti po preprostem prirodnem zakonu. Vsako temnoblesteče teló odbija luč bolj od sebe nego svetloblesteča stvar — tudi briljant se iskrí živeje na temni podlagi nego na svetli.

Takisto je z očesom. Temnorjavo ali takó imenovano »črno« okó se vedno bolj blestí nego svetlobarveno okó. Iz istega vzroka se tudi očí v mraku bolj svetijo nego podnevi, ker se temna zénica razširi in okó tudi navidezno poveča.

Običnno sodijo ljudje, da je ognjevitost očesa zavisna od našega duševnega delovanja. Da to ni res, poskusimo dokazati pozneje. Takó zvano bistro ali ognjevito okó je zavisno jedino od tega, da so vejice na široko odprte. Ako pravimo: »Od veselja se mu sveti okó« — tedaj je ta izraz gotovo upravičen. Kadar smo vzradoščeni, izpregledamo prav na široko. Čim širše se odprè vejna réza, tem bolj se vidi okó, tem večji je torej njega svetlobni odsev.

Nasprotno trdimo: »Žaloba nam zagrinja okó« — »Okó umira od toge« — »Kak' umíra luč očí«.

V žalosti nehotoma povesimo górenjo vejico; s tem zmanjšamo vejno rézo in okó večinoma pokrijemo. Zató se tudi zmanjša njega svetlobni odsev — okó izgubí blesek in žar.

Ako ima okó vse gôri imenovane činitelje — lépo obliko, lépo barvo in ognjevitost — ako se strinjajo v srečnem zmislu, tedaj se nam okó vidi lepó. Sevéda je to šele podoba — brez okvira. Tudi okó najlepše oblike, najčistejše barve in najsvetlejšega bleska ne vpliva

na nas, ako se njega okolica ne strinja ž njim. V tem oziru so, kakor smo že omenili, jako važne trepalnice in obrvi.

Največji čar pa podaja lepemu očesu — življenje, način, kakó se prikazuje zunanjemu svetu, iz kratka — pogled.

Zdí se nam, da se nam vsa notranjost človekova razodeva v pogledu. In to imenujemo »dušo« v očesi. Tudi najlepše okó nas ne navdušuje, ako nima tega, kar imenujemo »dušo«.

Pri starih národih je bila splošno ukoreninjena misel, da skrivnostna moč očesa izvira iz izžarivanja nekove tvarine, ki se iz možganov, sedeža duši, izliva v očí. Sodili so, da se ta duševna tvarina izžariva po vidnem živci v okó in odtod iz njega, in sicer kolikor toliko energiško, kakor je ravno duševno položje človekovo.

Kaj velí k temu fizijolog?

Po nazorih novodôbne medicine ni več môči govoriti o izžarivanji iz očesa, rekše iz mréžnice in vidnega živca. Mréžnica ima le nalogo, da posreblja náse padajoče svetlobne žarke — vidni živec pa dovaja dójme možganom kakor brzojavna žica. To se godí natančno po matematiških in fiziških zakonih. O izžarivanji ne more biti govora.

Duševna čustva ne izpremené očesa samega. O tem se lahko osvedočimo, ako komu pokrijemo obraz takó, da mu moremo videti le očí. Iz teh očij samih nam ni môči čitati nikakega čustva.

Turške ženske si morajo zakrivati obraz do očij. Turki vedó, da očí samé niso nevarne, ako jih ne podpira mimika obraza.

Kaj je torej »duša« v očesi, kaj je pogled v fizijološkem pomenu?

Že starosta novodôbne fizijologije, Johannes Müller, dokazal je, da bistvenost pogleda biva v premikanji očesa. Pogled znači fizijologu vsako premaknitev očesa v ta namen, da kàj uzremo.

Oni okó lepšajoči duševni izraz pa biva osobito v premikanji očesnih vejic in obrvij. Ti deli izpreminjajo svojo léžo in obliko, ako se naša notranja čustva menjavajo. To smo nekoliko že omenili, govorèč o blesku in ognjevitosti očesa. N. pr. strmèč človek dviguje górenjo vejo — on gleda »debelo« — kadar smo močno prestrašeni, odpremo trepalnice takó na široko, da se vidi celó belina nad zénico; okó pa zrè nepremično prédse.

Takó razločujemo razne vrste pogleda. Upravičeni so torej izrazi: »Okó se sveti od veselja, žarí se od ljubezni, plamení od navdušenja, iskrí se od sovraštva, bliska se od jeze i. t. d.« Toda naš namen ni natančneje razpravljati tega vprašanja.

Prava duševna lepota očesa, takisto lepota obraza in vsega telesa biva torej v ljubkem in rednem premikanji. Schiller pravi: »Vsa

lepota (torej tudi duševna lepota očesa) je napósled le svojstvo pristnega ali navideznega gibanja.«

Pri konci smo. Toda ne moremo dostojneje završiti razprave svoje, nego da postavimo semkaj óne krasne besede iz visoke pesmi ljubezni, ki jih govorí Romeo na očí svoje Julije:

»Dvojíca zvezd, najlepših na vsem nebu
V opravkih svojih prosi Julijnih
Očij, da záuji v krogu tem bliščé,
Doklèr bi posla ne oprávile.
Da tam očí blesté, bi zvezdi vaju
Ta lica kràs sramótil prav takó,
Kot svečo dneva svit; saj nje očí bi
Iz zračnih visočin takó sijale,
Da pel bi ptič, menèč, da je že dan.«

[1]) Ta prevod mi je blagovolil na mojo prošnjo doposlati g. prof. dr. K. Glaser, za kar mu na tem mestu izrekam iskreno zahvalo.

Signor Giannino.

Humoreska. Spisal R. Murnik.

(Konec.)

IV.

„On ni mogel in ni smel drugače".
Gorázd.

Prijetno poletno jutro. Na južnem kolodvoru stojí gorenjski vlak pripravljen za odhod. Množica veselih izletnikov je že posedla kupéje, med njimi gospodičina Veronika in Minka in nemirni duh gimnazijski, gospodič Bogdan Prikopčev. Mladi učenjak, v prostih urah navdušen Indijanec, ločil se je težko, težko od svojih bratov v Manitu. Trda usoda v podobi latinskega profesorja je hotela, da se je ustavila njega gimnazijska karijera za dva meseca. Dobil je — horribile dictu — premesten izpit v jeziku Ciceronovem. Zató je moral danes prah domačega kraja stresti raz svoje »mokasine« in zapustiti zatirani svoj siûški národ. To ga je bolelo. Višje povelje je oddal »Skakljajoči pastiričici«, resnega obraza, z žalostnim glasom. Tožno je mislil na divne napade in boje, katerih se smejo sedaj udeleževati »Brzi jelen« in »Kosmati medved«, »Debeli jazbec« in »Zeleni martinček«. Bog vé, kakó bode vodil »Skakljajoča pastiričica«, namestnik njegov, hrabri národ . . .

Tako je mislil Bogdan in tiho čepèl na klopi nasproti sestri in teti. V naróčaji je držal jerbašček. Ako že to samó ob sebi ni prijalo njega velikoindijanskemu duhu, jezila ga je še bolj vsebina jerbaščkova. V njem ni bilo namreč nič drugega, nego latinska gramatika in — signor Giannino. Knjiga, ki mu je »pokvarila vse počitke«, nasprotna vsem plemenitim težnjam po indijanski popolnosti, ta knjiga in maček, ki je vzpričo zadnje dogodbe na vrtu provzročil malone neizogibno pogubo slavnih sinov prerije, to držati v jerbasu, katerega rabijo belokožne skvâ pri gospodarskih opravilih — sramota!

»Tuleči volk« torej ni bil dobre volje, niti sestrica ne. Minka bi bila namreč tolikanj rada sedela ob oknu. Zakaj? Ej, rada bi bila videla, kakó pristoja rdeča službena čepica nekemu mlademu uradniku, rada bi videla, kakó se suče v strogi službi, drugega nič. Pa je moral ta debeli široki dedec z vijoličastim nosom oblastno zasesti prostor s továríšem, ki je bil suh in dolg, pravo kontradiktoriško nasprotje debeluhu! Le teta Veronika je bila dobre volje. Veselila se je, da ima ljubljeno trojico zdravo pri sebi in domá vse v rédu, veselila se je počitka.

Gospodičina Veronika je bila post tot discrimina rerum spoznala, da je svet večinoma hudoben. Nikdar bi ne bila pustila Giannina samega domá. Tega ne! »Naj gré uboga živalca z nami in naj uživa čisti gorenjski zrak.« Še menj bi bila dopustila, da bi vtéknili mucka v voz, odločen živalim. Vzela je jerbašček in dejala belega »ubožca« vánj. Táko stvar imaš lahko vedno s seboj; kdo bi vtikal nos v torbo in preiskaval, kaj je v nji?

Signor Giannino je sicer konstatiral, da ni bil v taki kletki še nikdar in je bil zaradi novosti svojega položaja tudi nekoliko vznemirjen. Vender je bil v obče tih in miren, kakor se to spodobi više stoječemu mačku.

V tem trenutku tretjič pozvoní, izprevodnik zatrobi, in lokomotiva zapiska, da kàr letí skoz ušesa. Vlak se premika.

Strmé opazuje Giannino te neznane pojave. Zvonjenje, pisek, drdranje, nevarnost! Tù se godí nekaj strašnega! »Sauve qui peut!« Otmì se, kdor se more! In Giannino napnè vse svoje močí, prasne v elegantnem liriškem vznosu iz torbe in skozi odprto okno v zláto prostost!

»Moj maček, Giannino moj!« zastoče prestrašena teta. »Oh, povozi, pobije se, konec ga bode! Da sem morala res v petek na pot!«

Te njene ekspektoracije pa niso trajale dolgo. Potniki so se spustili v glasen smeh, vidèč podjetnega muca, kakó uhaja s smelim

skokom. Še bolj so se smijali jeremijadi stare gospodičine. Minka je mislila, da ji je umreti od sramí, nadejebudni Bogdan pa si je želel najostrejše svoje pušíce in tomahâke, da bi postreljal in skalpiral grohotajoče se belokožce.

»Gotovo ni imel vožnega listka«, oglasí se debeli rdečenosi dedec poleg gospodičine Veronike in iz nova zahahljá v najprijetnejšem basu. Njega sosed, suhi komar, pogodí v nekoliko hipih, da je bil to izvrsten dovtip, raztegne usta malone do ušes in nasmeje nekoliko skal v visokem tenoru.

»Samomor, samomor!« povzame zopet debeluh in zadovoljno gleda na smijoči se zbor v kupéji. »No, lepe dni smo učakali! Nikdo že ni zadovoljen na svetu, še mački ne. Kaj bode!«

»Lahko mu!« dovtipari dolgi tenor, »prebil je vse težave, nas pa še čakajo!«

»Kaj težave!« povzame besedo trd gorenjski kmet. »Saj mu še davka ni bilo treba plačevati!« Homeričen smeh! —

Mnogo veselosti je še provzročil ponesrečeni Giannino, in naši trije znanci so bili prav zadovoljni, ko je zaklical izprevodnik ime njih postaje.

V.

»In ne pekla ognjena sila
Vezí ne bode razrušila!«
S. Jenko.

Teta Veronika bi bila najrajši izstopila takoj pri bližnji postaji, Oh, ko bi ji bilo mogoče stopiti v kupéj za dame, kar je želela že takoj početkoma! Ali vse je bilo prenapolnjeno. Do letovanja na Gorenjskem je izgubila skoro vse veselje. Napósled pa se je le nekoliko utolažila. Dospevši v M.*, šla je takoj k móžu, kateremu ne imponira nobena dalja. Ali glej! Čakal jo je tam že telegram:

»Velečastita gospodičina! Giannino zdrav in vesel.
Pride v nedeljo za vami.

Zvest prijatelj.«

Gospodičina je bila ginjena. Giannino živí! Še je dobrih ljudij na svetu! Toda kdo je ta zvesti prijatelj? Plemenito srce se je usmililo nedolžnega bitja in privêde nazaj izgubljenega ljubljenca. Hvala ti iskrena, blagi mož!

Z vso krepostjo ženske radovednosti sta ugibali stara in mlada kdo bi utegnil biti zmožen takega nenavadnega prijateljstva. Minki je šinilo v glavo, da »on«, ali samó za trenutek; ne, to je nemogoče.

»Véš kaj, Minka, bodisi že, kdor hoče; žlahtno srce ima, pa je! Dobri človek! Ko bi mu bilo kàj do denarja, poslal bi nam muca

po pošti. Ali dá pride sam, to mu daje izvrstno izpričevalo! Venderle se mi zdí čudno, da vé za naš naslov. Sáma ne vém, kakó bi mu pokazala svojo hvaležnost.« —

Prišla je toli zaželena nedelja.

»Kaj meniš, Minka, ali pride neznani naš prijatelj? Oh, da bi bilo res,« povzame teta Prikopčeva, ko sedita z Minko po maši v svoji sobi.

»Sevéda, teta, brzojav . . .«

»No, ljuba moja, brzojav nam sicer obeta — ali morda se je kdo pošalil z nama.«

V tem nekdo potrka. Radovedni zakličeta obe zajedno: »Prosto!«

In kdo vstopi? Gospod Vladimir Gvozdan, najlepši uradnik južnega kolodvora, kakor je bila našla Minka, in najhujši sovražnik nedolžnih mačkov, kakor se je bila uverila gospodičina Veronika. Prinesel je s sábo ličen zabojček.

»Klanjam se damama«, pokloni se Vladimir, „in prosim, da mi oprostita, ker vaju motim takó zgodaj. Ali Giannino ne dá mirú v svoji leseni ječi, saj vidita . . .«

Gvozdan odkrije pokrov, in ljubljeni muc poskoči v geometriško najkrajšem poti »teti« v naróčaj.

Radost in ginjenost Prikopčeve gospodičine je bila — recimo kratko — nepopisna.

»Ti ubogi moj mucek ti, kakó je to lepó, da te zopet vidim! Kàj ne, da si se prestrašil, ko si ušel? In če bi te bili povozili, mojega Gianninčka? Ti mucek ti! Ti ubožec, no, no, ti siromaček, no, no!«

Takó je šlo v jedno mer. Giannino je bil zaradi mehkih in žalobnih glasov zaščitnice svoje sam ginjen in je sočutno mijavkal.

Kar se tiče mladih dveh, nista bila prav nič zoper to, da se je teta bavila zgolj z najdenčkom. Pošteno sta porabila kratke trenutke in si povedala s pogledi več, nego pové deset pisem.

Vsaka reč pa traja le svoj čas, tudi veselje starih gospodičin, ki ljubijo mačke.

Veronika se prijazno obrne k Vladimiru in mu ponudi stol.

»Zeló sem v zadregi, cenjeni gospod Gvozdan, kakó bi vas uverila, da sem vam neizrecno hvaležna. Prosim vas, pozabite blagovoljno, kar je bilo neprijetnega, in povejte nama, kakó se vam je posrečilo oteti mojega mucka.«

»Drage volje, milostiva gospodičina! Giannino je prihitel po svojem skoku naravnost v skladišče k delavcem. Delavec mi ga je prinesel pokazat. Vzel sem ga domóv, in sedaj je tù. Kakor vidite,

pri tem nimam nikakeršnih zaslug. Rad bi bil storil kàj več za takó lépo živalco, če bi bilo treba.«

Sevéda je moral Vladimir ostati pri kosilu in obetati, da skoro zopet pride. Teta ga je povabila za vselej.

Od Gvozdana izvestno ni bilo pričakovati, da bi zamujal lepih prilik. Vzroka temu nam ni treba utemeljevati širše. Stari teti se je prikupil mladi mož čimdalje bolj.

In ko je naprosil nekega lepega dné Minko za ženó, blagoslovila je radostno lépo dvojico.

Giannino pa je živel še več let zadovoljno pri svoji gospodarici. Ko se je postaral in so mu opešale močí, da mu niti mlajši muci v v hiši niso kazali več dolžnega spoštovanja, morila ga je velika žalost. V takem razmerji mu njega strogi pojmi o části niso dopuščali, da bi živel še delj. Legel je torej in ostavil vse posvetno. Žalostna Veronika pa je dala njega zemeljske ostanke prirediti za veden spomin. Z žaganjem napažen, s steklenimi očmí in lepó zavitim repom stojí na jedni tetinih omár in dela, kar je prej delal — počiva, on, vseh mucev muc, »signor Giannino!«

Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj.

Predavanje v slovanski čitalnici v Trstu dné 23. malega travna 1892. leta.

Spisal Gr. Jereb.

(Dalje.)

II.

Knobljeve posvetne pesmi.

Náslov Knobljevim posvetnim pesmim je: »Shtiri pare | kratkozhásnih | **Novih Pesmi** | od Paula Knobelna skovane, | Inu Krainzam sa spomin dane. (Natò so navêdeni naslovi vseh osem pesmij, katere obseza ta zbirka.) | Pervizh vun dane. | V' Kraini, | per Ignaz Kremshari 1801.« | [8. 40 stranij]. Po tem naslovu sodèč, utegnili bi misliti, da so bile te pesmi natisnjene v Kranji, kar je pa nemožno, že zaradi tega, ker ni bilo v Kranji nikdar tiskarne. Vémo, da je Knobelj trinajst let učiteljeval v Kranji

torej je sevéda imel pôsla pri knjigovezih in trgovcih s popirjem ter imel dovòlj prilike, da se je seznanil s poznejšim založnikom svojega proizvoda, z Ignacijem Kremžarjem. Pri Kremžarji v Kranji je izšla še nekova druga knjiga, namreč: »Ena lepa lubesniva inu brania vredna historia od te po nadoushnu ven isgnane svete Grafnie Genofefe is tega mesta Pfalz, je is nemshkiga na krajnski jesik preobernena V' Krainju per Ign. Kremshari s. a. 8. 79 stranij«.[1]) Izvod nima zabeleženega nì prelagatelja nì tiskovne létnice. Založba in natisek te knjižice pripada prav óni dôbi, ko sta živela v Kranji Knobelj in založnik njega pesmij Ignacij Kremžar. Ako pomislimo, da v Kranji za Knoblja ni bilo nobenega drugega pisatelja slovenskega razven Knoblja, umeje se lahko, da zapišemo ta prevod tudi na Knobljev račun. Za to imamo tem več razloga, ker je med Knobljevimi pesmimi na 9. stráni tudi pesem, preložena iz nemščine. Rečena »historia« se je ljudstvu toli prikupila, da je bila leta 1818. natisnjena nje druga izdaja. Možno tudi, da je bila ta »historia« natisnjena pred Knobljevimi pesmimi; vsekakor je uprav izredni uspeh »historie« vzpodbudil prelagatelja in založnika. To nam je dokaz, da je bil Kremžar le založnik obeh knjižic, tiskovni kraj pa je pri obeh izpuščen. Okolo leta 1820. se je Ignacij Kremžar preselil v Ljubljano in tù založil »Litanije od vsih Svetnikov ino matere boshje s' navadnim molitvam predpoldanje ino popoldanje Slushbe boshje. V' Ljubljani per Nazetu Kremsharju 1820. 12.« [2])

V »Lj. Zvonu« I., str. 643. misli L—k (Levstik), da je létnica v Knobljevih pesmih nalašč napak zapisana. Ne umejem, kaj bi bilo dovêdlo Knoblja do tega, kar misli L—k, saj je bil v Kranji učitelj do dné 5. vinotoka 1808. leta. In dasi prof. Ivan Anton Zupančič trdi, da so te pesmi izšle 1803. leta, vender je to takisto malo verjetno kakor trditev, da je tiskovno mesto izmišljeno. Stvar je torej ta, da je bila knjižica natisnjena v Ljubljani, založnik pa ji je bil Ig. Kremžar, knjigovez in trgovec s popirjem v Kranji; tiskovno mesto pa je, kot sámo ob sebi umevno, izpuščeno.

Knobljeve pesmi so provzročile med slovenskim svetom mnogo hrupa, zaničljivih in zbadljivih, toda resničnih opazek. Prvi jih je obsodil V o d n í k z znanim svojim epigramom, zapisanim na drugo stran prve platnice njega izvoda, in njega obsodba je bila odločilna za Knobljevo poznejše pesniško delovanje. Znano nam je, da je živel Knobelj še jednajst let po Vodníkovi smrti († 8./I. 1819. l.), toda dal ni več tiskati nobenih posvetnih pesmij. Bržkone je zvédel o Vodníkovi obsodbi, zakaj sicer

[1]) Šafařík, Gesch. d. südsl. Lit. I. 130; Marn: Jezičnik 1884, str. 77.

[2]) Šafařík str. 146.

je težko verjeti, da bi bil umolknil. Knobelj je vsekakor mislil na drugo izdajo svojih »Novih Pesmij«, sicer bi bil pristavek na naslovni stráni »pervizh vun dane« brez zmisla.

Iz zapisnika Knobljevih knjig vémo, da ni imel nobene slovenske knjige, razven Kopitarjeve slovnice, ta pa je izšla osem let pozneje nego njega pesmi. Zató je bil prisiljen pisati takó, kakor je govorilo ljudstvo okolo leta 1800. Za vzgled naj postavim semkaj nekatere odstavke pesmi:

Ta sboshani Bogatez. [1])

Is nemfhkiga prekovana inu pogladena.

1.

Kai hozhem vbog pivzhek sazhẹt
Vfe moje fim sapravil,
Noben mi nozhe vezh verjet,
Nizh nimam deb saftavil.
Trofhta nei same vezh na fveit,
Sdei vidim de bom mogel vmret,
Oje, je, oje meni!

2.

Hifha, nive jen travniki,
Tu vfe je vshe prodanu;
Neifim ked drug nemarniki,
Sim vfe dobru ohranil;
Barmblagu fim vfe sapil
Slatu prijatelzam sdeilil.
Oje, je, oje meni!

3.

Moj gvantje fo saftavleni
Moja freberna vura,
Ja fhnodelni fo fpravleni
Zel' od klobuka shnura;
Tu vfe klobuku vdertu je
Moja roka ne fẹzhe kje.
Oje, je, oje meni!

6.

Nei fe obernem fem al kje
Vfaktẹri me vshe tẹrję,
Zhe bol pravim: bom plazhal vshe
Noben mi vezh ne vẹrje,
Nei bo kramar ali ofhtir
Palzo mi permerje vfaktir.
Oje, je, oje meni!

Pesem ima vsega skupaj dvanajst odstavkov, toda za poskušnjo bodi teh dovòlj, saj vidimo, da je teščа proza v verzih.

Pripomniti nam je v obče o Knobljevih pesmih, da je to, kar se govorí po krčmah in v veselih družbah, spravljal v vezano besedo, katera ponajveč nikakor ne ustreza estetskemu ukusu. Jedino pri »Novi krami« je prekoračil ozko svoje obzorje. Vender kdo tudi bi med najnižjimi slojevi človeške družbe dobil mnogo estetske izobraženosti? Iz Knobljevih pesmij spoznavamo nazore učitelja-samouka; ako nam ti nazori, vliti v šaljivo, dovtipno in zbadljivo pesem, dandanes ne prijajo, to je do cela umevno, zakaj od leta 1801. do danes so se estetski pojmi tudi pri nas zeló očistili. In prav s temi estetskimi nazori se je boril mnogo tudi Vodník sam. Celó v naših dneh se marsikdo spotika o nekaterih njegovih pesmih, ponarejenih po národnih motivih ali po národnih pesmih. Toda Vodník nam je bil končno vodník-pesnik, Knobelj pa je ostal Knobelj. Vodníku je bil estetski učitelj temeljito izobraženi Žiga Zois, Knobelj ni imel nikogar.

[1]) Knobljeve pesmi stran 9. in dalje.

Ne omenjam tega, da bi kratil Vodníku grenko zasluženo pesniško slavo, Bog ne dàj, nego to navajam zató, da nam je lože umeti Knobljeve estetske in tehniške nedostatke. Res da nimajo pesniške veljave, ali od kod neki, saj so tudi tedanji avstrijski nemški pesniki le pesniki zadnje moke! — Za poskušnjo naj postavim sèmkaj še Knobljevo pesem o »Novi krami«.

Nova krama.[1])

1.

Pejte vſi v' mojo ſhtazuno
Jeſt ymam
Vſih fort friſhno kramo zhudno,
Vſe prodam:
Nove bukve, nove navke
Zhudno proſtoſt, teſhke davke
Tamni dan.

2.

Novo kmetovſko goſpodo
Nemſko ſmet,
Friſhno, kiſlo, gnilo vodo,
Pezhen lęd,
Kmetſko ſukno, ſvitle knofe
Nove osheujene ſhkofe,
Kebrov med,

5.

Tamne zerkve, ſvitle kęhe
Zhudno smeſ,
Nove ſhule, nove grehe,
Novi plęſ,
Mlade novih fort bolnike
Nage meſene ſvetnike
Zherviv lęſ,

6.

Spite zhervive jinake,
Nov oſhtir,
Tud gobove korennake
Gnil papir,
Gnile pleſnive Divize
Sladke bodezhe pravize
Nov brevír,

7.

Zherne ſhtumfe jen erdęzhe
Bel lopar,
Hlazhe, kitle vkup viſęzhe
Bosty duar,
Krokarje jen golobize,
Krajzerje inu petize
Vſe na par,

9.

Nove peſmi, goſle, loke,
Vtiſnene,
Shenítve bres vſe poroke,
Vmislene,
Nove vęre jen bogove
Nevideozhe rogove
S' zhiſlane,

10.

Kmet, gradnik, Goſpód s' roshizhi
Tamni ſhpaſ,
Kitle k' ſo pod nym' hudizhi,
Kratki zhaſ,
Brumne poſhtene ſliparje,
Nove kape, ſovſh denarje,
Sviti glaſ,

11.

Voiſke Púſhe, ſable, ſhtuke,
Pulfer terd,
Granadirje jen ajduke
V' lufti vert,
Poſhpegavze, isdajavze
Sapelavze, prodajavze,
Ptujo ſmert,

14.

Lepe jabuke, pa gnile
Novi ſad,
Shebze, poſtuhe, kobile,
Slepi gàd,
Bele grintave baroke,
Torto s' krumpirjove moke,
Poſhten tat.

16.

Tulk je ſhe vezh forta krame
Kdur bo vsel
Ta bo vſelej ſmiſlil namę,
Inu bo vesel,
Bom dal dober kup na vęro
Dobro vago, dobro męro
Vſe na leu.

[1]) Knobljeve pesmi stran 23. in dalje.

Ta je jedna Knobljevih pesmij, katera se je ponárodila. Učitelj Frančišek Praprotnik jo je zapisal iz národnih ust, kakor jo pojó v škalski dolini na Štajerskem, urednik pa jo je objavil s pečatom národne pesmi. [1]) Pri Knobljevi pesmi je šestnajst sedmerovrstnih odstavkov. Praprotnikov zapisek jih ima samó dvanajst. Izgubili so se četrti, šesti, deseti in trinajsti odstavek. Dejanski ni to nikakor národna pesem, v tem zmislu namreč, da bi jo bil zložil neznan národen pevec, recimo slovenski rapsod, ali da bi izražala národen običaj ali národno čustvo. Pač pa vidimo v nji parodijo naukov francoskih enciklopedistov in prevratnikov, katere nauke je, kakor vidimo, Knobelj prav dobro poznal. Preprostemu neukemu národnemu pevcu je že snov pesmi povsem tuja, in prav zató bi ne mogli imenovati te pesmi národne, najsi bi ne poznali Knobljevega izvornika. Nasprotno se národni pevec kaže vsega drugačnega, nežnega, da se prava národna pesem človeku takoj omili. Omenim naj le pesmi:

»Davi je pa slanca padla
Na zelene travnike,
Je vso travco pomorila
In vse žlahtne rožice.« i. t. d.

Ta je toli nežna in rahločutna, da se čudom čudimo, kakó lepó je národni pevec izrazil čustvo svoje. In morda je le-tá pesem jedna najlepših, kar je naših národnih.

Knobelj se nam v navedeni pesmi kaže vsega drugačnega, kakor smo videli.

Vender je védel tudi on prav dobro, kakova bodi snov pesmi, da se ljudstvu prikupi, ali drugače rečeno, da je národni pesmi vsaj podobna po snovi. V tem pogledu tedaj bi tudi lahko Knoblja imenovali slovenskega rapsoda. In to trditev podpira Knobelj sam; pri pesmi „Jamranje enga saſtarenga inu saerjavenga deklizha« je pripomnil:

»Le to peſem, ako ſim jo ravnu pred vezh lętmi ſkoval, jo satu v meſ denem, kir jo je veliku nyh radu imelu.« Iz te opomnje pa je razvidno, da je zlagal Knobelj pesmi že prav mlad in jih trosil med ljúdi. Knoblju je bilo 36 let, ko je izdal svoje pesmi, in če pravi: »ako ſim jo ravnu pred vezh lętmi skoval«, tedaj si vsaj lahko mislimo pet ali deset let. Da vidimo, kakó slôve ta pesem, imej besedo Knobelj:

---

[1]) „Zora", 1875. str. 23.

Jamranje enga saftarenga inu saerjavenga deklizha.[1])

1.

Srotiza ſim sgublena,
Ah revno ſe m' godi!
Sa vſelej ſim ſalena
Pomagat men' vezh ni,
K' neiſim pamet ymela
V' mladoſt moy poprei,
Tu meni ſhkodje sdei
Nu m' bo ſhkodval vſelei,
Tu ne bom vezh dobila
Kar je preſhlu naprei.

2.

Lepota je sginila
S' ktiro ſem jeſt poprei
Shlahtnu zirana bila,
Preſhla je s' mene sdei:
Moje erdezhe liza
So ble gladke, volnę
So sgreblene, blede,
Oje, oje, blede!
Falila ſem ſrotiza
Vſelei bo męn' gorje!

3.

Kravſhaſt laſe ſo bili
Farbe koſtainove,
Lepoto ſo sgubili
Smeſhan' ſo s' ſivmi vſe,
Moje rozhize bele
So ble volne mehke,
Kotainze jamize
So ſe gor delale,
Te ſo vſe ozhernęle,
So sgerblene terdę.

4.

She bol hitru povędat,
Sdej obſtoym létu,
Se vam zel' nizh ne legat:
Preſhlu je vſe lépu.
Nei b' bla l'pota sginila
Kub' bla imela mosha,
Mosha m'gar krulovga!
Al' hudga al dobriga,
Oje, oje, mosha!
Neiſim dobila ga.

5.

V' mladoſti ſim lubila
Vezh fantu, k'tir' ſo otli
Deb ſe bla s' nym' moshila,
Al nei blu pameti;
Srezha me je yſkala
Dobila b' bla mosha,
Dobila bi ga bla,
Lohka, lohka, lohka!
Al pamet neiſim imela,
Vezh nyh neiſim hotla:

6.

Enga neiſim hotela
K' me je prevezh lubil —
Drug'ga neiſim hotela
K' je enmal' vuhernik bil,
Trety nei snal pleſati,
Zhetert nei tel kvartati,
Ta peti nei rad pil,
Ta ſheſt' je meihin bil,
Inu taku nyh vezh,
Sdei nei nobenga vezh!

7.

Aku ſim enga vidla
Ktir je kei leipſhi bil,
Ked ta k' ſim ga lubila,
Sim otla deb' moj bil,
Vezhkrat ſim ſe puſtila
Sapelat od ozhy,
Sapelat od ozhy,
Oje, oje, ozhy!
Al tega neiſim vędla
Kar ſe men sdei godi:

8.

Lubesen mene ſáre,
Lubesen me morí,
Kir jeſt vidim na páre,
Skupei druge ludi,
Jeſt ſim pak ſaſtaręla
Sim ratala presręla,
Minilu me je vſe
Gorka lubesen ne
Kar je lępú pa vſe.

[1]) Knobljeve pesmi stran 28. in dalje.

9.

Ah debi li Herodeſh
Mojga vmoril ne bil,
Med otrozih nedolshnih
Debi konzhan ne bil,
Bi hotla bit veſela,
En' vupanje b' ymela
En' merslu vupanje,
Oje, je, vupanje!
Al ſtrah me ję, de she
Moj lubi vmorjen je.

10.

Zhe vendar nei Herodeſh
Mojga lubga vmoril,
Taku falil ne bodeſh
Kdur boſh mene dobil:
Sim ſhe mlada diviza,
Neimam ſhe doſti lejt,
Ne vezh ked ſheſtdeset
Le ſheſtdeset jen pet,
Kdur zhe mene dobit
Neſmei dvejſt lejt ſtar bit.

11.

Letu moje sgodiſhe
Nei k' enmu navku bo
Sa vſe mlade deklizhe
Ktire v' lejtah zvedo,
Deb ne ble sapelane
Pogledeite sdei name,
Jen ſpremiſhlujte vſe
Tu terplenje moje,
Sposnajte kai terpí
Ktira ſama leshí.

12.

Deklizhi poſhluſhajte!
V' fantah ſ' ne sbireite,
Roke ym rade dajte
De ne saſtaraſte!
Kir hujſhga nei na ſveiti.
Ked tu, mosha ne imeti,
Jeſt neimam ga, oje!
Lubesen pezhe, shgę!
Mogozhe nei letú
Deb v' pekli hujſhi blú.

(Konec prihodnjič.)

Slovenci v starem dežélnem gledališči.

Spisal **A. Trstenjak**

(Konec.)

Za gledališko dôbo 1871./72. je prepustil dežélni odbor gledališče vsak mesec štirikrat za slovenske predstave, in sicer dve nedelji ali dva praznika in dva delavnika. Pravico dneve določevati si je pridržal sam. Ker Dramatično društvo ni dobilo ónih 13 lož gledališkega zaklada, prosilo je, naj se mu prepustita vsaj óni dve loži, kateri ima vsak gledališki podjetnik. Društvo ni dobilo niti teh lož! Tega leta (1871./72.) je priredilo društvo 32 predstav.

Šesto leto svojega obstoja, t. j. za dôbo 1872./73., imelo je Dramatično društvo dežélne podpore 2400 gld. in je prosilo igrati šestkrat na mesec, toda dežélni odbor mu je dovolil igrati le štiri-

krat, in sicer dve nedelji ali dva praznika in dva delavnika. Pravico določevati dneve si je zopet pridržal sam. Društvo je moralo vsako predstavo teden dnij naprej napovedati dežélnemu odboru; imelo je pravico do sedežev, ali da bi se prepustile dežélne lože društvu v porabo pri slovenskih predstavah, tega pri tedanjih razmerah (dežélni glavar je bil Auersperg) dežélni odbor ni mogel dovoliti. V obče je omeniti, da več kot štiri dneve na mesec dežélni odbor nikdar ni dal Dramatičnemu društvu, pač pa se je zgodilo, da dežélni odbor, dokler je bil sestavljen iz Nemcev, ni bil nikdar prijazen Slovencem in je pozneje skrčil podporo in dneve slovenskemu gledališču. Vseh slovenskih predstav je bilo to leto 34. Društvo je imelo 9 angaževanih igralcev; ostalim so se določevale igralne nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 5 igralnih močij.

Šesto društveno leto je bilo usodno. Na občem zboru leta 1873. (meseca junija) je poročal blagajnik g. Dragotin Žagar o denarnem stanji in omenil, da so društvena pasiva narasla na 900 gld. in da kaže vestno sestavljeni proračun strahoviti nedostatek 4668.23 gld. Tolažil je obči zbor, da med proračunske dohodke ni vzprejeta dežélna podpora, katera je iznašala za minulo leto 2400 goldinarjev in katere se je nadejati društvu tudi v prihodnje ter da še ni všteta zaostala društvenina, vender se kaže deficit 1700 goldinarjev.

Bližala se je torej katastrofa, ki je hotela uničiti vse, kar je storilo društvo v petih letih. Vender je imel odbor mirno vest, ker je ni sam zakrivil. Deficit je nastal iz finanćne krize tega leta; vseobči „krah“ je vplival na to, da so bile predstave slabše obiskane. Vsakdo bi pričakoval, da pomore dežela mlademu društvu na noge, in vender se to ni zgodilo. Društvo si je moralo pomagati sámo. Osnoval se je podporni odbor, ki je imel nalogo podpirati sposobne moćí slovenskega gledališča v poletnem času in izučiti kolikor mogoče novih močij. Ta odbor je ustavil to svoje delo in je razpisal národno subskripcijo po vsi Sloveniji. Apeloval je na rodoljubno slovensko razumništvo, da s prispevki otmè društvo gotove pogube, in razposlal najodličnejšim rodoljubom nad 500 pisem, da pristopijo Dramatičnemu društvu. Odbor je mislil celó napraviti areno, kjer bi se igralo poléti ter bi se takó povečali dohodki, da bi se zavod, ustanovljen s tolikimi žrtvami, vzdržaval častno tudi v bodoče.

Poziv slovenskim domorodcem je imel sijajen uspeh. Vsi domorodci brez razločka stanú in politiškega mišljenja so polagali darove na Talijin žrtveník, in takó je bil v treh mesecih deficit poravnan,

društvo pa oteto propada. Društvo si je oddehnilo, storilo je sveto svojo dolžnost, ker se je na vso moč trudilo ohraniti do boljših časov to malo trohico národne ravnopravnosti v deželnem gledališči kranjskem. Po vsi Sloveniji se je nabralo do 1800 goldinarjev, toda na ónih 500 vabilnih pisem sta pristopila društvu le dva nova člana, in blagajnikova želja, da bi imelo društvo vsaj tisoč zanesljivih podpornikov, ni se izpolnila, žàl, da ostane bržkone tudi dalje pium desiderium vseh blagajnikov Dramatičnega društva!

V gledališki dôbi 1873./74. je priredilo društvo v deželnem gledališči 31 predstav; imelo pa je deželne podpore 2400 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7, ostalim so se dajale igralne nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 7 igralnih močij. Kakor prejšnja leta, darovali so društvu tudi to leto in pozneje nekateri rodoljubi knjige in garderobo.

V dôbi 1874./75. je izgubilo društvo več dobrih igralnih močij, vender je priredilo 30 predstav. Igralo je štirikrat na mesec. Dasi je bilo deželne podpore 2400 gld., vender se je borilo z velikimi težavami. Podporni odbor, ki je vzdržaval dramatično šolo, moral je v ta namen nabirati doneske to leto in prihodnja leta. Zunanji člani niso plačevali društvenine, in poleg tega slovensko občinstvo ni več takó marljivo hodilo k slovenskim predstavam, kakor je bila navada v prvih letih; prav to pa je bilo največ krivo, da je jelo Dramatično društvo bolehati na deficitu. Igralnih močij je bilo angaževanih 6, ostalim so se dajale nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 18 igralnih in pevskih močij.

Zaradi spopolnitve igralnih močij so se pričele v dôbi 1875./76. predstave šele meseca novembra 1875. Društvo je napravilo predstav 28. Dežela je dala podpore 2400 gld. in 200 gld. kot nadomestilo za 13 gledaliških lož. Podporni odbor je nabral za vzdržavanje dramatične učilnice 130 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7 in 1 kapelnik, drugi so dobivali nagrade; nekoliko jih je sodelovalo brezplačno.

Nič ugodneje se ni pričela gledališka dôba 1876./77. Predstave so se zavlekle do meseca novembra 1876. leta in to zaradi obravnav s posamičnimi igralnimi močmí, s katerimi so se morale skleniti take pogodbe, da niso preobčutno zadele društva in da so ugajale sodelujočim osebam. Predstav je bilo 25, deželna podpora je znašala 2400 gld., namestek za 13 gledaliških lož 171 gld. $62^{1}/_{2}$ kr. Podporni odbor je nabral 130 gld. 80 kr. Igralnih močij je bilo angaževanih 6 in 1 kapelnik.

V dôbi 1877./78. so bile angaževane samó 3 igralne moči in kapelnik. Stari igralci so odhajali, novi niso mogli hitro napredovati, in takó je odbor težko nadomeščal stare sile. Hvalno je torej omeniti g. Juvančiča, ki je več let brezplačno igral, in g. Antona Jeločnika, ki je takisto več let igral brez nagrade in vodil režijo ter je bil zató močan steber slovenskemu gledališču. Predstav je bilo 23, dežélne podpore 3400 gld. in namestka za 11 gledaliških lož 241 gld. 23 kr. Podporni odbor je tudi nabral znatno vsoto (139 gld. 21 kr.). Igralnih močij je bilo angaževanih 3, drugi so igrali proti nagradi, malo njih brezplačno. Veliko podpornih članov je izstopilo, zakaj odbor je izbrisal vse óne, ki so bili z letnino že mnogo let na dolgu.

Do sedaj je Dramatično društvo vsaj častno životarilo poleg podpore dežélnega odbora. Toda društvo je zadel še hujši udarec nego leta 1873. Dežélni zbor kranjski je skrčil leta 1878. podporo na 1000 gld. in takó zadal smrtonosen udarec slovenskemu gledališču. S takó majhno podporo društvo ni moglo plačevati igralcev in zató je koncem meseca septembra leta 1878. odpustilo vse glavne igralne moči. Takó sta ostavila slovenski oder: Fran Schmidt in Dragojila Odijeva; kapelnik in pevovodja Stöckl je šel že prejšnje leto iz Ljubljane; poslovila sta se od slovenskih desák Vincencij Vizjak in Josip Paternoster; Cilika Podkrajškova je umrla leta 1879., mladi igralci pa, ki so kàj obetali, porazšli so se. Takó društvo leta 1878./79. ni priredilo nobene javne predstave. Dežélni odbor pa je skrčeno svojo podporo še posebe krstil z naslovom: »v podporo slovenskih literarnih in dramatiških namenov«, in sicer 600 gld. slovenskim dramatiškim igram,[1]) 300 gld. za tisek, 100 gld. za društveno knjižnico. Kakor se vidi, za predstave niti vinarja ne! Dramatično društvo si ni vedelo pomagati drugače: pogajalo se je z Ludwigom, ravnateljem nemškega gledališča v Ljubljani, ali bi ne nadaljeval slovenskih predstav, če mu Dramatično društvo za ta čas prepustí svojo garderobo, knjižnico, svoje lože in jeden del dežélne podpore. Nemški vodja je to ponudbo velikodušno odklonil.

Takó je bil uničen trud prejšnjih let. One igralne moči, kar si jih je društvo vzgojilo, porazgubile so se; slovensko gledališče je bilo brez igralcev, in ako je hotelo Dramatično društvo misliti na predstave, moralo je pričeti iz nova z diletanti.

---

[1]) Odbor je razpisal nagrado 600 gld. slovenskim dramatičnim igram, in sicer 400 gld. za večjo dramo iz kranjske ali sploh avstrijske zgodovine — to je bil pogoj dežélnega odbora — in 200 gld. za najboljšo veseloigro.

društvo pa oteto propada. Društvo si je oddehnilo, storilo je sveto svojo dolžnost, ker se je na vso moč trudilo ohraniti do boljših časov to malo trohico národne ravnopravnosti v dežélnem gledališči kranjskem. Po vsi Sloveniji se je nabralo do 1800 goldinarjev, toda na ónih 500 vabilnih pisem sta pristopila društvu le dva nova člana, in blagajnikova želja, da bi imelo društvo vsaj tisoč zanesljivih podpornikov, ni se izpolnila, žàl, da ostane bržkone tudi dalje pium desiderium vseh blagajnikov Dramatičnega društva!

V gledališki dôbi 1873./74. je priredilo društvo v dežélnem gledališči 31 predstav; imelo pa je dežélne podpore 2400 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7, ostalim so se dajale igralne nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 7 igralnih močij. Kakor prejšnja leta, darovali so društvu tudi to leto in pozneje nekateri rodoljubi knjige in garderobo.

V dôbi 1874./75. je izgubilo društvo več dobrih igralnih močij, vender je priredilo 30 predstav. Igralo je štirikrat na mesec. Dasi je bilo dežélne podpore 2400 gld., vender se je borilo z velikimi težavami. Podporni odbor, ki je vzdržaval dramatično šolo, moral je v ta namen nabirati doneske to leto in prihodnja leta. Zunanji člani niso plačevali društvenine, in poleg tega slovensko občinstvo ni več takó marljivo hodilo k slovenskim predstavam, kakor je bila navada v prvih letih; prav to pa je bilo največ krivo, da je jelo Dramatično društvo bolehati na deficitu. Igralnih močij je bilo angaževanih 6, ostalim so se dajale nagrade. Brez nagrade je sodelovalo 18 igralnih in pevskih močij.

Zaradi spopolnitve igralnih močij so se pričele v dôbi 1875./76. predstave šele meseca novembra 1875. Društvo je napravilo predstav 28. Dežela je dala podpore 2400 gld. in 200 gld. kot nadomestilo za 13 gledaliških lož. Podporni odbor je nabral za vzdrževanje dramatične učilnice 130 gld. Igralnih močij je bilo angaževanih 7 in 1 kapelnik, drugi so dobivali nagrade; nekoliko jih je sodelovalo brezplačno.

Nič ugodneje se ni pričela gledališka dôba 1876./77. Predstave so se zavlekle do meseca novembra 1876. leta in to zaradi obravnav s posamičnimi igralnimi močmí, s katerimi so se morale skleniti take pogodbe, da niso preobčutno zadele društva in da so ugajale sodelujočim osebam. Predstav je bilo 25, dežélna podpora je znašala 2400 gld., namestek za 13 gledaliških lož 171 gld. $62^1/_2$ kr. Podporni odbor je nabral 130 gld. 80 kr. Igralnih močij je bilo angaževanih 6 in 1 kapelnik.

V dôbi 1877./78. so bile angaževane samó 3 igralne moči in kapelnik. Stari igralci so odhajali, novi niso mogli hitro napredovati, in takó je odbor težko nadomeščal stare sile. Hvalno je torej omeniti g. Juvančiča, ki je več let brezplačno igral, in g. Antona Jeločnika, ki je takisto več let igral brez nagrade in vodil režijo ter je bil zató močan steber slovenskemu gledališču. Predstav je bilo 23, deželne podpore 3400 gld. in namestka za 11 gledaliških lož 241 gld. 23 kr. Podporni odbor je tudi nabral znatno vsoto (139 gld. 21 kr.). Igralnih močij je bilo angaževanih 3, drugi so igrali proti nagradi, malo njih brezplačno. Veliko podpornih članov je izstopilo, zakaj odbor je izbrisal vse óne, ki so bili z letnino že mnogo let na dolgu.

Do sedaj je Dramatično društvo vsaj častno životarilo poleg podpore deželnega odbora. Toda društvo je zadel še hujši udarec nego leta 1873. Deželni zbor kranjski je skrčil leta 1878. podporo na 1000 gld. in takó zadal smrtonosen udarec slovenskemu gledališču. S takó majhno podporo društvo ni moglo plačevati igralcev in zató je koncem meseca septembra leta 1878. odpustilo vse glavne igralne moči. Takó sta ostavila slovenski oder: Fran Schmidt in Dragojila Odijeva; kapelnik in pevovodja Stöckl je šel že prejšnje leto iz Ljubljane; poslovila sta se od slovenskih desák Vincencij Vizjak in Josip Paternoster; Cilika Podkrajškova je umrla leta 1879., mladi igralci pa, ki so kàj obetali, porazšli so se. Takó društvo leta 1878./79. ni priredilo nobene javne predstave. Deželni odbor pa je skrčeno svojo podporo še posebe krstil z naslovom: »v podporo slovenskih literarnih in dramatiških namenov«, in sicer 600 gld. slovenskim dramatiškim igram, [1]) 300 gld. za tisek, 100 gld. za društveno knjižnico. Kakor se vidi, za predstave niti vinarja ne! Dramatično društvo si ni vedelo pomagati drugače: pogajalo se je z Ludwigom, ravnateljem nemškega gledališča v Ljubljani, ali bi ne nadaljeval slovenskih predstav, če mu Dramatično društvo za ta čas prepustí svojo garderobo, knjižnico, svoje lože in jeden del deželne podpore. Nemški vodja je to ponudbo velikodušno odklonil.

Takó je bil uničen trud prejšnjih let. One igralne moči, kar si jih je društvo vzgojilo, porazgubile so se; slovensko gledališče je bilo brez igralcev, in ako je hotelo Dramatično društvo misliti na predstave, moralo je pričeti iz nova z diletanti.

[1]) Odbor je razpisal nagrado 600 gld. slovenskim dramatičnim igram, in sicer 400 gld. za večjo dramo iz kranjske ali sploh avstrijske zgodovine — to je bil pogoj deželnega odbora — in 200 gld. za najboljšo veseloigro.

In te bridke izkušnje si ni moglo prihraniti! Po dolgem odmoru se je zbralo okrog njega nekaj novih igralnih močij (Cerar, gospá Gutnikova, E. Skabernè, Gutnik, Gizela Nigrinova), priskočile so mu na pomoč starejše moči: A. Jeločnik, Valenta-Brusova, P. Kajzel, Namretova. Toda starejše moči so skoro odstopile, takó da so se predstave od leta 1880 do leta 1883. prirejale zgolj z diletanti. Prva diletantska predstava je bila dné 11. januvarija leta 1880., in vsega skupaj so bile tega leta le 3 predstave. Od ónih 1000 gld., dovoljenih za leto 1880, izplačalo se je društvu le 400 gld. Poleg tega je treba omeniti, da se je slovenskega občinstva ljubezen do Dramatiškega društva močno ohladila.

Hudo je zadelo Dramatično društvo tudi to, da je smelo igrati le dvakrat na mesec. Dežélni odbor je jemal polagoma nazaj, kar je dal nekoliko prej, ker mu je bil očiten namen ne podpirati slovenskega gledališča.

Slovenske predstave so bile v tem času redke. Leta 1880./81. jih je bilo 4, leta 1881./82. 10, leta 1882./83. 6, leta 1883./84. 13, leta 1884./85. 12, leta 1885./86. 13. Ker je moralo vse nazadovati, ni se nam čuditi, da čitamo leta 1881. imena slovenskih igralcev na nemško-slovenskem, torej dvojezičnem gledališkem listu.

V takih okolnostih je čisto umevno, da se je ljubezen občinstva do Dramatičnega društva močno ohladila, saj ni moglo društvo, kateremu so vrat zadrgnili, dajati občinstvu tega, kar je želelo. Dežélni odbor je videl dobro in ker ni precèj nakazati vse óne neznatne podpore, pozval je društvo z dopisom z dné 23. novembra 1880. leta, štev. 5836., da bi bilo jako primerno, če izdá društvo dobro knjigo zabavne ali poučne vsebine, ali pa, če se dá nagrada nadarjenemu domačemu pisatelju, da bi izdal znanstveno delo. V ta namen bi dovolil dežélni odbor nagrado 600 gld., katera vsota je ostala po odštetih 300 gld. za izdavanje knjig in po odštetih 100 gld. za knjižnico od podpore za leto 1880. temu (Dramatičnemu) društvu odmerjena! Kakó napačno! Bilo bi pač bolje, da se je dežélni odbor s tem dopisom obrnil do Matice Slovenske!

Na rečeni poziv je predlagalo Dramatično društvo z dopisom z dné 9. septembra 1881. leta, št. 5107., da bi se ta podpora podelila kot nagrada pisatelju, ki spiše slovensko poetiko. Najprimernejši društvenim nameram bi bil estetiški spis o dramatični poeziji sámi. Toda tak spis bi bil premalo obširen in bi se premalo opiral na slovensko dramatiško književnost, katere je le malo. Z druge strani pa živo potrebuje naša književnost take knjige, iz katere bi sósebno mladina

srednjih šol zajemala estetiški pouk o vsi poeziji. Odgovoril je dežélni odbor, da se mu zdi važneje to, kar je izrekel že prej, nego izdava poetike; vender da ustreže želji društva, privoli temu in izrazi željo, naj odbor brž ko mogoče najde in imenuje pisatelja, ki naj predloží natančen načrt namerjane slovenske poetike. V tem zmislu se je vršilo dopisovanje, pisarilo se je vse leto, za gledališče pa se ni storilo nič, in poetika se tudi ni izdala.

Z dopisom z dné 21. oktobra 1879. leta štev. 6020 je naznanil dežélni odbor, naj se razpišejo nagrade za slovenske igrokaze, kateri se mu morajo predložiti v presojo. Dramatično društvo je razpisalo darila, oglasili so se pisatelji z izvornimi igrami, katere so se izročile dežélnemu odboru. Takó se je dežélni odbor zopet postavil za dramaturga slovenskemu gledališču, društvo pa se je moralo baviti s stvarmí, ki so ga odvračale od pravega namena. Nasvetovalo je, naj dežélni odbor določi nagradi dvema relativno najboljšima igrama. In kaj je storil dežélni odbor? Dal ni nobene nagrade, in slovenski pisatelji so odšli prazni.

Kakor ves národ slovenski, dohitela je tudi Dramatično društvo bridka izguba. Umrla sta dva zaslužna možá za slovensko dramatiko: Jósip Jurčič in dr. Janez Bleiweis. Smrt je tudi pokosila marljivega prelagatelja Viktorja Eržena. Kakor sem že omenil, prepustil je dežélni odbor gledališče Dramatičnemu društvu za dôbo 1882./83. le dvakrat na mesec, jedno nedeljo in jeden delavnik. Žalujé je vzprejelo društvo to na znanje, vidèč, da se mu kraté pravice jedino le na dobiček nemškemu gledališču. Dežélni odbor je krčil predstave, manjšal podporo in je leta 1882. predlagal slovensko poetiko! Polemizoval je z odborom Dramatičnega društva o tem, ali naj se spiše po vzgledu Gottschallove ali Minkwitzeve poetike, in je končno, ker se ni mogel ogreti za poetiko, opozoril odbor na izdajo popolne zbirke slovenskih národnih pesmij, in sicer ako mogoče s pojasnjevalnimi pristavki! Za to delo bi bil pripravljen dovoliti veliko večjo podporo nego za izdajo poetike. Prekarakteristično!

Dežélni odbor je dovolil društvu z dopisom z dné 30. novembra 1883. leta dve predstavi na mesec, z dostavkom, da se mora Dramatično društvo zaradi slovenskih predstav vsak mesec toliko prej sporazumeti z vodstvom nemškega gledališča, predno se obrne na dežélni odbor zaradi dovoljenja in predno mu naznani dneve slovenskih gledaliških predstav, da dežélni odbor lahko napové dovoljene dni sloven-

skih predstav vodstvu nemškega gledališča osem dnij prej. Kakor vidimo, vrnili so se Zöllnerjevi časi. Slovenski dramatiki ni bilo pričakovati ničesar dobrega v starem dežélnem gledališči. Dramatično društvo se ni držalo górenjega navodila, in zató ga je dežélni odbor z dné 30. oktobra 1886. leta opozoril na pogodbo z ravnateljem Schulzem: »Bezüglich der für slovenische Vorstellungen reservierten Tage wird bestimmt, dass dieselben so rechtzeitig vom Dramatischen Verein im Einvernehmen mit dem Theaterdirector Julius Schulz dem Landesausschusse in Vorschlag zu bringen sein werden, auf dass der Landesausschuss dem Unternehmer dieselben stets 3 Tage vorher definitiv bezeichne, damit die Unternehmung in der Eintheilung des Repertoirs nicht beirrt werde.«

To so bili prežalostni časi za slovensko gledališče! Toliko zaprek od vseh stranij, tak6 malo naklonjenosti od nemških dežélnih odbornikov, da mora človeka srce boleti. To bridko razmerje je trajalo do usodnega dné 17. februvarija 1887. leta, ko je pogorelo gledališče, v katerem niso Slovenci smeli igrati, kolikorkrat so želeli! Pogorele pa so tudi pravice nemških posestnikov lož. [1]) Nemško gledališče od ónega časa ni imelo pravega zavetišča v Ljubljani, Dramatično društvo pa se je preselilo v svojo staro čitalnico ljubljansko, kjer je prirejalo predstave do letos, ko se je preselilo v novo dežélno gledališče. To je, takó vsaj upamo, namenjeno najprej slovenskemu národu v prosveto in slovenski dramatiki v prospeh!

[1]) Posestniki lož v starem gledališči so hoteli svoje pravice do lož prenesti tudi v novo dežélno gledališče. Dežélni odbor jim ni priznal teh pravic, in zató so se obrnili do višjega upravnega sodišča, katero pa je stvar takó razsodilo, da posestniki lož, to so Nemci, ne morejo prenesti svojih pravic v novo dežélno gledališče.

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal A. Dolenec.

(Dalje.)

V. Magelhaensov preliv, Punta Arenas in Buenos Aires.

Ob zori dné 15. vélikega travna smo dospeli do vhoda v Magelhaensov preliv. Zjutraj ob 8. uri se nam je pri solnčnem vzhodu razgrnil krasen razgled na velikanske goré, pokrite z večnim snegom in ledom. Ker so se menjavali prizori takó hitro in je bil vsak veličastnejši od prejšnjega, bili smo ves dan na krovu. Vožnja skozi preliv je precèj nevarna,

ker je ozek (meri 2—3 milje, največ 5—6 milj) in ima polno pečin in skal; tudi tok je precèj močan. Dosedaj še ni nobena država kàj žrtvovala, da bi se preliv izboljšal. Tù ni nobenih sidrokazov nì svetilnikov; mornar si mora pomagati zgolj z zemljevidi. Zató vozijo samó podnevi in ob lepem vremeni, ponôči pa se usidrajo kje v zalivu, kar pa ni kàj varno, ker so tlà slaba za sidro in ker močnejši veter ladjo lahko vrže na kopnino. Tudi razsajajo v prelivu takó zvani »williwaw«, namreč plazovi, kateri se večkrat utrgajo na gorah in pri deró v morje; prav takó pogostoma ovira ladje megla. Vender se vsak parnik rajši pelje skozi preliv nego okolo rta Horna. Prvič prihrani mnogo pota, drugič je pri rtu Hornu vedno slabo vreme. Od zapada proti vzhodu je môči rt obpluti, ker plava ladja z vetrom; ako pa hoče od vzhoda proti zapadu, kakor se je hotel peljati Ivan Orth, treba je pričakati vzhodnih vetrov, in še je velika nevarnost, da zdajci ne pride vihar od zapada. Pri jako lepem vremeni smo se peljali skozi preliv. Toplina ni bila posebno nizka, dasi je bilo pozimi; najmenj je bilo $+0{\cdot}6^{0}$ C. Prvo noč smo prebili v zalivu Churuca, kamor smo prišli ob 3. uri popóldne. Tukaj so zapisane na tablicah mnoge ladje, katere so šle skozi zaliv. Tudi mi smo izpostavili tablico z imenom naše ladje. Zaliv Churuca je na otoku Desolation, čegar ime ni brez pomena; neobljuden je, skalovit in ima slabo rastlinstvo. Drugi dan ob 7. uri smo se peljali mimo mnogih lepih in velikih ledenikov; jeden je sezal kàr do preliva. Proti póldne se je prikazal čoln z nekaterimi čolnarji. Hitro smo se mu približali in spoznali domačine z Ognjeniških otokov. Kadarkoli ugledajo ladjo, pridejo, da si kàj izprosijo. Naš poveljnik jih je ukazal vzeti na ladjo, da bi jih fotografirali. V čolnu od lubja in ličja so bili štirji moški, dve ženski in jeden otrok. Moški so takoj splezali na ladjo; žensk pa je bilo bržkone sram, ker so bile gole, ali jim pa možjé niso dovolili na ladjo. Odeti so bili v živalske kože, s katerimi so pokrivali najobčutnejše dele telesa. Nekateri so imeli raztrgan jopič ali hlače, katere so si izprosili od mimoidočih mornarjev; bili so gologlavi, dolge zamotane lasé pa so imeli povezane s travo. Nališpani so bili z majhnimi školjkami na usnjeni niti. Možjé so nas z znamenji prosili žganja in tobaka ter hoteli celó kože zamenjati za te stvarí. Précej so zahtevali »maches« (vžigalic), katere so jim zeló dragocene. zakaj brez njih napravljajo ogenj samó takó, da drgnejo les ob les. Končno smo jih hoteli fotografirati. Lahko si je misliti, koliko je bilo truda, predno so bili združeni v skupino. Vedno je ta ali drug kam zbežal, ker niso védeli, kaj se jim zgodí. Napósled jim je pokazal častnik nekovo drugo fotografijo in jim raz-

ložil, da hočemo tudi od njih imeti táko sliko. To so umeli in so mirno zrli v stroj. V odločilnem trenutku je vzdignil naš poveljnik prst, da bi jih posvaril k miru; oni so pa mislili, da morajo tudi dvigniti prste, in res so jih. Vesel smeh se je razlegal po ladji, in ves naš trud je bil zaman. Napósled smo jih venderle fotografirali, toda slika ni bila predobra, ker niso bili mirni. Precèj truda nas je stalo, predno smo jih zopet spravili v čoln. Ti domačini nikakor niso bili takó veliki in močni, kakor se pogostoma čita o prebivalcih Ognjeniških otokov, nego bili so majhni in švepasti. Vender so med njimi tudi zeló veliki in močni možjé, kakor smo se prepričali v Punti Arenas. Njih pasma biva južno od Magelhaensovega preliva, zlasti na Ognjeniških otocih in na otoku Inks Islandu. Tam so podivjali daleč od vsake omike. Kanibalstvo je med njimi prestalo, težko pa da popolnoma. Živé ob lovu in ribarstvu, ako pa ne ujamejo ničesar, zadovoljni so tudi z mrhovino; mimo tega jedó surovo mesó. Hiš nimajo, ampak prebivajo v luknjah in jamah, katere si samí izkopljejo, če ne morejo dobiti prirodnih otlin. Od mraza ne trpé mnogo. Belcem in tujcem so sploh zeló nevarni. Pred nekoliko leti so zgradili misijonárji pri njih postajo in učé otroke branja in pisanja.

Dné 16. vélikega travna popóldne smo se odpeljali dalje proti Punti Arenas. To mesto pripada z zapadnim obrežjem Južne Amerike republiki čilski. Ustanovili so ga Nemci, kateri so se semkaj izselili, da bi iskali zlatá. Ko so našli dragoceno rudo, prihajalo je čimdalje več pustolovcev iz vseh stranij. Tù so Čilci, Hrvatje, sploh mnogi Avstrijci, Angleži, Francozje, Nemci i. t. d. Čudili se nismo malo, ko smo stopili na kopnino in bili večinoma pozdravljeni v hrvaškem jeziku. Naseljenci so trgovci in krošnjárji, večinoma pa iščejo zlate rude, katero kopljejo severno od naselbine in na Ognjeniških otokih. Zemlje obdelujejo samó toliko, kolikor je potrebujejo. V Punti Arenas je posadka iz Čila, katere general je zajedno guvernêr, takisto glavna postaja za misijonárje, Indijance in prebivalce Ognjeniških otokov. Okolica je ravna, zadi pa hribovita. Pred nekaj leti so našli v bližini premog in précej zgradili do premogovnikov parni tramvaj; ker se pa delo bržkone ni izplačalo, opustili so vse. V Punti Arenas je bilo o našem dohodu precèj mrzlo; našli smo led. Omeniti je treba pri tej priliki takó zvanih »gauchos« in pastirjev s pašnikov »pampas«. Sedla imajo lesena, pogrnjena z ovčjimi kožami, namesto stremen pa imajo dva velika lesena čevlja. Jahač nosi vedno lasos pri sebi, čegar jeden konec je pritrjen na sedlu, dalje debel jermen za bič in velike ostroge od železa.

Dné 20. vélikega travna smo se odpeljali po Magelhaensovemu prelivu. Zapadni del tega preliva ima ravno in peščeno obrežje brez vegetacije. Še isti dan ob 9. uri zvečer smo dospeli v atlantski ocean. Poveljnik je hotel iti skozi preliv Beagle k rtu Hornu in potem šele v Buenos Aires. Hotel je namreč pozvedovati po Ivanu Orthu. Ker mu je pa v Punti Arenas guvernêr povedal, da se je čilska ekspedicija, odpravljena v ta namen, vrnila brez uspeha, odpeljali smo se proti severu. Ponôči od dné 22. do dné 23. smo ugledali falklandske otoke in se dné 23. vélikega travna zvečer usidrali v Port Albemarlu, kjer smo ostali štiri dni. Otoki so malone neobljudeni, samó na vzhodni stráni je naselbina Port Stanley, kjer biva tudi guvernêr. Za našega bivanja ni bilo ondu žive duše, bili smo torej gospodarji popolnoma tuji zemlji. Okolica nas ni vabila na večje izlete, ker smo si jo lahko ogledali z griča in ker je jako ubožna, brez drevja in grmovja. Rase po nji zgolj nizka trava. —

Dné 27. vélikega travna smo odpluli okolo falklandskih otokov proti ustju vélikega toka La Plate, kamor smo prispeli dné 7. ržénega cvéta. La Plata privalí mnogo blata in peska v morje, takó da tukaj ni kàj varno za ladje. Vso noč smo se prepeljavali na jednem kraji, drugo jutro pa smo najeli pilota in se odpeljali proti Buenos Aires. Dné 8. smo se peljali mimo mesta Montevidea. Ker se zaradi slabega vremena nismo mogli orijentirati, nasvetoval je pilot, naj se usidramo. Ob 5. uri popóldne smo se usidrali sredi mogočne rjavobarvene reke. Šele po dveh dneh smo se ustavili na sidrišči, 7—8 milj od mesta Buenos Aires. Zjutraj dné 11. ržénega cveta smo se peljali skozi prekop v ladjedelnice. Po dolgotrajni vožnji, na kateri smo tudi nekoč zadeli, usidrali smo se poleg ključa. Prej so morali vsi večji parniki ostajati na sidrišči, 7—8 milj od mesta. Da je bilo to zeló neprikladno, to je jasno. Razpisali so veliko darilo za najboljši načrt novega pristanišča. Darilo je dobil španski inženér Madero. Vzporedno z obrežjem so sezidali jez in takó reko razdelili. V delu proti mestu so zgradili več basénov, kjer je prostora tudi največjim ladjam. Razven tega so izkopali prekop iz sidrišča v luko. Sedaj sta dva baséna dovršena, dva se pa še dodelata. Toda prav sedaj se je delo ustavilo, ker je angleški družbi pošel denar.

Buenos Aires je stolno mesto argentinske republike in šteje okolo 600.000 prebivalcev, večinoma Argentincev, Špancev in Lahov. Tudi Nemcev je dosti; bavijo se s trgovino. Našo vlado zastopajo ministerski rezident in generalni konzul baron Salzberg, honoralni konzul Mihanovič in vicekonzul Mikulicz. Mesto je veliko, prostrano in pra-

vilno sezidano. Ulice imajo lesen tlak; žàl, da so izmerjene preozko. Tù je mnogo lepih trgov in prostorov, okrašenih s spomenſki, sohami in vrtovi. Hiše so lepe in zgrajene v več nadstropij. Znamenito je stolno poslopje, velika stolna cerkev, sezidana v grškem zlogu, borza, gledališča, sósebno za laške opere, in angleško gledališče. V ozkih ulicah je do pozne nočí prav živahno. Po vseh ulicah teče tramvaj in provzročuje velik ropot; zakaj izprevodniki dajó znamenja z rogovi. Njim se pridružujejo še pobalini, ki jih izvrstno posnemajo. Mesto delé ulice, zgrajene pravokotno druga proti drugi, na več delov, takó imenovane »quadre«. Na vsakem križišči stojí stražár. Buenos Aires ima mnogo bogatih rodbin, večinoma španskih in argentinskih; še več pa ljudij, ki si od danes do jutri prosijo vsakdanjega kruha. Zlasti takrat, ko smo bili mi v mestu in je bila denarna kriza, bilo je na tisoče in tisoče postopačev.

Četrt ure po železnici od Buenos Aires stojí na ustji vélike reke mesto La Plata, katero je sezidala vlada pred sedmimi ali osmimi leti. Stalo je ogromno denarja. Vlada pa le ni dosegla, kar je hotela, da bi se namreč več rodbin preselilo v novo mesto in da bi se takó odvrnil vstanek. Razven uradnikov, kateri so morali v La Plato, preselil se ni nihče, takó da so prelepe palače in hiše sedaj kàr prazne. Mesto je sezidano za kakih 50.000 prebivalcev. V njem je velik muzej, lepa zbirka prastarih živalij, sósebno pasancev. Ulice so široke in se sečejo pravokotno. Hiše so večinoma jednonadstropne. Med njimi so raztresena javna poslopja, bogato okrašena z balkoni in kupolami. Kolodvor je nekamo podoben tržaškemu. Železnica v Buenos Aires drží preko takó zvanih »pampas«, kjer živé tudi srne in noji. Lové jih kàj radi in sicer na konjih, oboroženi s puškami in samokresi. Divjačino zasledujejo, dokler ne onemore, ali dokler je smrtni strel ne reši zadnjih naporov. Gauchos lové z običnimi »bolas«, to so močni jermeni, na katerih so pritrjene svinčene krogle. Bolas mečejo prav dobro, ali ubijejo žival, ali pa se ji jermen zamotá med noge, da pade. Južnoameriški noj je zeló obljubljena divjačina; ker ga je težko ujeti, zató je lovcu velika čast, kadar ga venderle zasači.

Ko smo bili v Buenos Aires, upor še ni bil končan. Ljudstvo z novoizvoljenim predsednikom dr. Pellegrinijem ni bilo zadovoljno in bivši predsednik-namestnik, general Mitre, imel je mnogo pristašev, Dné 9. ržénega cvéta so se bali velikih izgredov. Takrat so namreč slavili združitev argentinske republike, vender je minil dan precèj mirno. Slavnosti so se udeležile vse tuje vojne ladje, kar jih je bilo v pristanišči. Že na predvečer so priredili nasprotniki dr. Pellegriniju mačjo

godbo. Predsednik je prišel pred vrata in jih je odločno zavrnil; nató so odšli. Drugi dan so bili na vseh oglih predsednik in njega ministri naslikani z živalskimi glavami in dolgimi repi, predsednik pa je imel oslovski obraz. Na slavnostni dan je bila služba božja v stolni cerkvi, potem pa se je vršil pred stolnim poslopjem vojaški ogled. Ko se je predsednik prikazal na balkonu, začelo je ljudstvo zvižgati; drugih izgredov pa ni bilo.

Dné 18. malega srpana je sklenil naš poveljnik odpluti. Ker je bila pa voda prenizka, morali smo odhod odlagati od dné do dné. Najneprijetneje nam je bilo za denar. Zamenjati smo ga morali z argentinskim; ker pa tega ne vzprejemajo nikjer drugjé, morali smo vsak večer vse zapraviti. Dné 20. se je voda dvignila, in poveljnik je ukazal odpluti. Toda ko smo iz težka prišli iz mesta, tedaj je voda zopet upadla, in ustaviti smo se morali. Šele dné 23. se je dvignila, in srečno smo dospeli v sidrišče. Tù smo se zopet usidrali, da smo dočakali čolne, katere so vlekli parniki za nami. Drugi dan smo odpluli po La Plati proti ustju in se zvečer usidrali pred mestom Montevideom. Odšli smo pa že drugi dan, in zopet se je pričelo jednolično pomorsko življenje, katero je trajalo mesec dnij na daljnem poti proti Sv. Heleni.

VI. Sv. Helena, Ascension in Porto Grande.

Gorati otok Sv. Helene je okolo 9 morskih milj dolg in 5 milj širok, po nekod jako strm in ima jedino pristanišče pri mestu Jamestownu. Angleži so imeli svojega nasprotnika res v kletki, kamor drží samó jeden pot. Različna čustva so nas obhajala, ko smo se bližali temu otoku. Že nekaj dnij smo govorili zgolj o slavnem jetniku, ki je sklenil na njem viharno življenje svoje. Popóldne ob 4. uri smo se usidrali pred Jamestownom, ki šteje nekaj tisoč prebivalcev. Večinoma so potomci zamorcev; belih družin je malo. Razven tega je tukaj precejšnja angleška posadka, razdeljena po različnih trdnjavah. Nje poveljnik je zajedno guvernêr na otoku. Mesto je proti morju zavarovano z jarkom in zidom. Tudi gorski vrhovi nad mestom so utrjeni. Otok je svojina Angležev in je sploh v vojaškem oziru zeló imeniten, zakaj ob vojski daleč od domačega obrežja se zatečejo ladje lahko sèm in se preskrbé s premogom in živežem. Iz mesta smo se napotili proti Longwoodu, nekako 4—5 angleških milj od Jamestowna. Pot je po dolini precèj strm in drží mimo prvega stanovanja Napoleonovega. Sedaj je tam snažna lesena hiša sredi košatega drevja; trgovec iz mesta prebiva v nji. V tem kraji se je zdel Napoleon Ang-

ležem premalo varen, ker so ga skoro odvêdli dalje. Po jednourni hoji smo dospeli v Longwood. Na levi stráni je globoka dolina, kjer je v senci nekaj pinij, grob Napoleona I. Tukaj je bil njega najljubši prostor in konec njegovih izprehajališč. Imeli so toliko častí, da so ga semkaj položili k zadnjemu počitku. Grob je precèj preprost. Čézenj so položili kamenito ploščo in jo obkolili z zeleno ograjo, ob nji pa so zasadili nekaj pinij in vse skupaj zagradili z lesom. Ta prostor so kupili Napoleonovi sorodniki in ga oskrbujejo. V zagrajenem prostoru je studenec, katerega je našel Napoleon. V leseni koči je knjiga za tujce, kamor smo se vsi vpisali. Od tod smo se napotili k hiši možá velikana. Sedaj je zopet popravljena, prej pa je rabila krčmarju za klet. V nji prebiva francoska rodbina, ki jo oskrbuje. Hiša je precèj velika in ima vse sobe za imovito pohištvo. V sobi, kjer je Napoleon umrl, postavljeno je njega poprsje, povzeto na smrtni postelji. Dalje je soba za biljard, spalna soba, kopalna soba; največja soba pa je knjižnica. Okolo hiše je vrt, katerega je Napoleon obdeloval kàr najskrbneje.

Popóldne ob 5. uri smo odšli z otoka Sv. Helene in odpluli proti Sv. Ascensionu. Vožnja do Ascensiona je trajala šest dnij. Imeli smo vedno lepo jasno vreme; vozili smo 5—6 milj na uro. Čimdalje bolj je bilo vroče, in dné 1. vélikega srpana smo zopet oblekli poletne obleke. Toplomer je kazal 25° C. Dné 1. vélikega srpana smo ugledali Sv. Ascension, ker pa do večera nismo mogli priti do njega, križali smo vso noč in se šele drugi dan usidrali pred mestom Georgetownom. Nekateri částniki bi se bili radi prepeljali na kopnino, toda zaradi prenemirnega morja niso mogli nánjo. Po obedu so še nekateri gospodje poskusili na zemljo, in res se jim je posrečilo. Potem pa je bila vožnja na kopnino prepovedana, in zadovoljni smo morali biti z razgledom raz krov. Otok je manjši od Sv. Helene in mnogo siromašnejši. Da je ognjeniški, spozná se na prvi pogled po rdečkasti barvi stožkovitih gorâ. Vse je ugaslo. Otok je svojina Angležev, kateri imajo na njem majhno posadko; razven te ne biva na otoku nihče, ker so Angleži zaradi nedostatnega živeža prepovedali vsako naselitev. Mesto Georgetown ima nekaj hiš in skladišč. Živež pa morajo dovažati, ker ga na otoku ne pridelajo skoraj nič. Vender zahajajo angleški částniki radi na otok, sósebno mladoporočeni, da v miru prebijejo prvi čas svojega zakona. Zanimljivo je, da se ikré na otoku velike želve. Lové jih takó, da skočijo iz zasede nánje in jih obrnejo na hrbet, potem pa jih prenesó v posebne ribnike. Vse to je v rokah angleške posadke, ki strogo pazi na to, da se živali ne

prepodé. Ladje, katere privêde pot mimo Georgetowna, prav zató angleške razstave niti ne pozdravljajo s streli. Zató pa dobí vsaka bojna ladja želvo v dar. Tudi nam so darovali jedno, tehtala je 8 angleških stotov. Drugi dan smo jo zaklali, in ves štab je imel izvrstno želvino juho. Čepinjo in kostí smo spravili za dunajski dvorni muzej. Želva je imela sto let, bila je pa takó trdnega življenja, da je še drugo jutro, ko smo jo zaklali — prerezali smo ji srce — silno bíla okolo sebe.

Popóldne ob 5. uri dné 2. vélikega srpana smo odpluli dalje. Vožnja od Sv. Ascensiona do Sv. Vincenta, 1600—1700 morskih milj dolga, trajala je 16 dnij. Grozno nas je nadlegovala vročina, takó da nam v carréji kàr ni bilo živeti. Od Sv. Ascensiona smo se hitro bližali ravniku, katerega smo prevozili dné 7. vélikega srpana ob $10^{1}/_{4}$ ure zvečer, 20^{0} zapadne dolžine. Takó smo se ločili južne poloble kjer smo prebili $10^{1}/_{2}$ meseca.

Dné 15. vélikega srpana ponôči smo se peljali mimo otoka Tago, kateri je najjužnejši otok capverdski skupini. Ponóči od dné 16. na 17. smo prišli blizu otoka Sv. Vincenta in se prihodnjega dné peljali v prekop med otokoma Sv. Vincentom in Sv. Antonijem. Šest dnij smo potem ostali v Portu Grande, glavnem mestu na Sv. Vincentu. Mesto je sezidano na prekopu med obema omenjenima otokoma, katera pripadata capverdski skupini. Vsa skupina je ognjeniškega izvora. Sv. Vincent je gorat; gore se odlikujejo z ostrimi vrhovi in zarezami. Otok je malone brez rastlinstva, in živež morajo večinoma dovažati z bližnjega rodovitega otoka Sv. Antonija. Porto Grande šteje nekaj tisoč prebivalcev, večinoma Kreolcev in zamorcev. Maloštevilne bele rodbine se bavijo s trgovino. Jedino zabavišče za večer je bil takózvan »passia tempo«, kjer so se uprizorili národni plesi. Navadno so bile ondu zbrane vse črne lepotice iz mesta. To zabavišče smo si ogledali jedenkrat in dosti smo ga imeli.

Dné 24. vélikega srpana smo odpluli proti mestu Punti Delgada na Azorih, kamor smo pa zaradi neugodnih vetrov dospeli šele dné 16. vinotoka. (Konec prihodnjič.)

Gradišči pri Dvoru in Mačkovci blizu Žužemberka.

Spisal Jernej Pečnik.

Premnoge prazgodovinske naselbine, katere nahajamo po vsem Kranjskem, zlasti na Dolenjskem, pričajo nam, da je bila dežela naša že 500 in več let pred Kristusom naseljena malone prav takó gosto, kakor je dandanes. Četrt ure od vasí Dvora se na severovzhodni stráni dviga na strmem griči znamenito gradišče. Ko pridem leta 1885. nalašč raziskovat te kraje, zvém, da je bil na tem griči nekdaj grad, in še dandanes se imenuje kraj »Gradišče«. Na óni višini sem našel dobro ohranjeno trdnjavo, prazgodovinsko bivališče, napravljeno izvestno tisoč let pred Kristusom. Vrhu griča je ves prostor visoko obkoljen s kamenitim nasipom, ki se je ohranil takó dobro, da prideš težko čézenj. To gradišče je imelo dva vhoda, jednega na severu, drugega na jugu. Pri vhodih je nasip navadno veliko višji, in vsak vhod je takó širok, da je bilo môči skózenj voziti v gradišče; torej so vsekakor že imeli vozove. Toda ne samó tukaj, nego na vseh prazgodovinskih stanovanjih sta samó dva vhoda. To močno stanovanje meri v obsegu do 2000 korakov. Sredi nasipa so bržkone stanovali nad petsto let prazgodovinski rodovi. Dobro se pozná, kje so stale koče nekdanjih prebivalcev, vse lesene, zakaj národje, bivajoči na Kranjskem, sploh še niso poznali zidú. Ondu sem našel 2 *m* globoko zgolj odpadke nekdanjih ljudij, vse polno lončenih čepinj, kostij vsakovrstnih zverin, vretenca za prejo i. t. d. Sósebno je na tem gradišči dôkaj železne žlindre, znamenje, da so bili tukaj izdelovalci železa in železnega orožja. Izvestno na vsem Kranjskem ni toliko ostankov železne rude kakor na tem kraji in na gradišči pri vasi Korito poleg Dobernič, ne nad poldrugo uro daleč od Dvora. Na teh gradiščih so bile že davno pred Kristusom kovačnice za železo, to pričajo ogromni ostanki, katere lahko pokažem vsak dan. Četrt ure daleč so bile še nedavno fužine za železo na Dvoru, kakor so bile že blizu pred 3000 leti. Na sredi dvorskega gradišča je grozno globoka kotlina, 300 korakov v obsegu. Ljudje mislijo, da so v nji zakopani težki vozovi denarja, ker so baje videli že vsakovrstne prikazni; zató imenujejo to kotlino »hudičevo kotlino«. Čestokrat že so šli vánjo denar kopat, toda dobili ga niso, pač pa lepe kamenite plošče. Na vzhodni stráni, kakih deset minut od Gradišča, na košenicah gospé Pokove iz Žužemberka, odkril sem po daljšem ogledovanji do dvajset gomil in našel v jedni veliki gomili nad petdeset mrličev. Bilo je v nji tudi sedem bronastih kotlov, izmed katerih se vidijo nekateri v dežélnem muzeji; takisto sem našel lep, toda žàl, močno pośko-

dovan šlém, jako lepe koralde od jantarja, nekatere debele kakor jabolko, čuden železen meč, kakeršen še ni bil nobeden najden v gomilah na Kranjskem, veliko fibul in drugih znamenitih starin. Takó je imela ta gomila doslej največ starin, kar se jih je odkrilo na Kranjskem, zakaj toliko bronastih posod niso našli še nikjer; poleg tega sem našel v nji šlém, sulice in jako velike sekire iz domače tvornice. Razkopaval sem še nekatere manjše gomile in našel vsakovrstnih starin, zlasti lepe okraske nekove ženske. Okolo vratú je imela lepe bronaste verižice s precèj velikim bronastim konjičem. V drugi veliki gomili so bili zakopani zgolj vojaki, izmed katerih je imel vsak po dve sulici, sekiro in nož; le škoda, da je železo že zeló končano. —

Na južni stráni, ne četrt ure od tega gradišča, stojí vas Mačkovec. Tukaj vidiš ostanke razsutih hiš iz časov rimljanskih. Veliki kupi kamenja ležé na razvalinah, dasi so vse hiše s cerkvijo vred zidane iz razvalin. Popolnoma se pozná, kje so stale hiše prazgodovinskih prebivalcev; zidovje je iz rimskih dôb, vender ni rimsko delo, ampak zidali so tukaj podjarmljeni rodovi, stanujoči na gradišči Najčudneje pa je, da ni po vseh dolenjskih gradiščih najti najmanjše rimske starine, kakor je to navadno po Notranjskem, akotudi so morali podjarmljeni prebivalci rabiti rimske posode. Mnogo pa je tudi na Mačkovci rimskih novcev in drugih stvaríj. Na vaških njivah je kakih pet gomil, kjer so pokopani prebivalci z gradišča. Sploh mora biti v okolici še dosti starin. Ko so pred nekaj leti ob Krki proti vasi Kot delali apnenico, našli so rimski grob in v njem srebrno verižico, srebrn prstan, lépo srebrno fibulo in nekoliko srebrnih novcev od Antonina. Bržkone je bil ondu pokopan znamenit vojak, kateri je poginil pri obleganji rečenega gradišča. Prazgodovinci imajo povsod jednake grobe, jednako orožje in jednak nakras; samó to je razloček, da v ubožnejših grobovih ni drugega nego lončene posode, ki pa so pri bogatinih sevéda ličnejše, navadno bolj rdeče, s svinčenastim pasom prevlečene.

Po nekaterih krajih so mrliče tudi žgali, n. pr. na Vačah, v Mokronogu, pri Sv Marjeti, Podzemljo, dočim so jih drugjé kàr pokopavali. Le-tí so bogatejši od sežganih, kar pa ni nič čudnega, zakaj s sežganimi trupli je zgorel tudi okrasek, katerega so imeli pri sebi. Pri Dvoru so pokopani zgolj celi mrliči, katerih trupla so obložena s kamenjem. Pepel sežganih mrličev je shranjen večinoma v lončenih posodah, pokritih s kamenitimi, često velikimi ploščami, ostanki sežganih kostíj pa so poleg velikega lonca s pepelom v skledi ali v drugem lonci. Med pepelom se nahajajo slabe sežgane malenkosti, dočim se navadno le pri kostéh dobivajo okraski dotičnega mrliča. V drugi, takó zvani latenski dôbi, vidimo vso

drugačno šego: vsa trupla so sežgana. V zemljo so izkopane luknje, in vánje so položeni ostanki sežganih mrličev; poleg njih pa nahajamo okraske, orožje i. t. d.

V Krškem, meseca sušca 1890. leta.

Koroša, Korošíca, Korošec.

Miklošič v etym. wört. 131 piše: »*Korontŭ:* magy. Koront Kärnten aus korątъ, das in dem ein celtisches volk bezeichnenden carantani steckt. Der name lautet bei Nestor chorutane (chorątane): davon stammt Kôròšec Kärntner, vielleicht für korôčьcь, asl. *horąštaninъ.«

Korošec za Koročec se zdi meni čisto neverjetno zato, ker *š* nikoli ni za *č* od *tj* + vokal v naši slovenščini, dasi je v stari slovenščini *št*. Poglejmo:

lent-ja	stsl.	lęšta	nsl.	leča,	nikoli:	leša,
pit-ja	„	pišta	„	piča	„ :	piša,
plut-ja	„	plušta	„	pljuča	„ :	pljuša,
svět-ja	„	svěšta	„	sveča	„ :	sveša,
sręt-ja	„	sręšta	„	sreča	„ :	sreša,
vent-jъ	„	vęštь	„	več	„ :	veš,
po-svět-jenъ	stsl.	po-svěštenъ	nsl.	posvečen	nikoli:	posvešen,
hot-ješi	„	hošteši	„	hočeš	„ :	hošeš,
mat-jeha	„	mašteha	„	mačeha	„ :	mašeha,
doma-tjъ	„	domaštьnъ	„	domàč	„ :	domaš,
bądą-nt-je	„	bądąšte	„	bodóče	„ :	bodóše.

Po tem takem od Korąt-ja more biti le Koroča, govorí se pa Koróša, torej je Koroša narejeno nekako drugače.

Zraven Korošic, Koroša, Korošica ima Murko še besedo *Koroškinja* (str. 770). To je izvedeno od adjektiva korošk(i) s sufiksom *inja*, pa dovodi človeku misel, da je morda Korošec za Koroščec.

Znano je, da se daleč po Slovenskem za *šč* govorí *š*, *šč* nastaja od *skj* + vokal in od *stj* + vokal, postavimo:

tisk ě(-ja)-ti	stsl.	tištati	nsl.	tiščati	tišati
pisk-ělъ(-jalъ)	„	pištalъ	„	piščal	pišal
isk-ješi	„	išteši	„	iščeš	išeš
slověnьskъ-ina	„	slovenština	„	slovenščina	slovenšina,
kost-jak	„	koštakъ	„	koščak	košak
kost-ěnъ(-janъ)	„	koštanъ	„	koščén	košén

	gąst-ja	stsl.	gąšta	nsl.	gošča	goša
	krъst-jenъ	„	krъštenъ	„	krščen	kr šen i. t. d. ali
tudi:	kostь + ica	„	*koštica	„	koščica	košica i. t. d.

Ali táko razlaganje bi moglo veljati za sílo le tedaj, ko bi zraven Korot ne bilo tudi osnove *Koroh* (stsl. *Korąhъ). To pa podajata besedi *Koroha*, *Korohnja*, katerih omenja Miklošič v navedenem delu v nachträge, berichtigungen na strani 426. Tukaj pravi: „Korontŭ: nsl. Korošica, *Koroha*, *Korohnja* Kärntnerin, im westen“. S tem dodatkom bržčas molčé izpravlja, kar je rekel spredaj: Korošec vielleicht für Koročьcь. Torej je Korošec, Korošica, Koroša izvajati od osnove *Koroh* čisto po pravilu, in Koro*š*ec ne more biti za Koro*č*ec. Od tod sta izvedeni tudi besedi Koroha in Korohnja (pravo: Korohinja). — Primerjaj malo Prešérnovega Korošca Valjhúna s povestniško pisavo Vald*ung*us in Val*h*unus.

M. Valjavec.

Slovarski páberki.

Nabral v ljutomerski okolici in med ogerskimi Slovenci prof. Fr. Magdić.

(Konec.)

Vnémar. Vnémar človek, nachlässiger Mensch; on je z denarji preveč vnémar, preveč zapravlja.

To je naš kan in namen (ogersko-slov.) To smo se namenili.

Bira = die Sorte; take bire ljudje. Vse to blagó je jedne bire.

Záji = poslednje žito, ki odpada, kadar ga vejajo.

Odtod, odsod = od tukaj, od tam. Ravno opóldne smo tam odsod šli.

On za to nič ne gane = ne méni se za to.

Nestanoma (ogersko-slov.) = neprestano.

Sohtati. Sohta óni, kdor razvnet kàj blebetá.

Prislediti komu = komu blizu priti; n. pr. Takó je hud nánj, da bi mu niti ne prisledil.

Péh (*iz phati*) = bàt.

Bajilo = Zaubermittel.

Ríl = razžagano deblo.

Loški, a, o = necepljeno sadno drevó. *Loščíca* = divje sadno drevó; *loščína* divji sad.

Tir, -í, steza v snegu. *Tiríti* = delati takšno stezo. *Celec* = sneg, ki je še popolnoma cel; odtod: po tiri iti; celec gaziti. Gaz, ki še ni popolnoma razhojena, kjer se še vidijo stopinje, imenuje se *stope*.

Zátrč (*zatrčiti*) = zamašek, zamašiti.

Raslìka = šibica, mladika.

Komu veter napraviti = koga ugnati v kozji rog.

Klùkati = potrkati.

K sebi, od sebe = na levo, na desno. Kadar prideš na cesto, obrni se k sebi.

Gor, dol = proti severu, proti jugu. Ptice dol leté.

Smijali se bodete, da bodete po bedràh pokali = izredno se bodete smijali.

Skrben človek = priden človek.

Idem k njemu, samó da se mu pokažem = Besuch machen.

Lastiven gospod = samosvoj gospod, kateremu nihče ne zapoveduje (ogersko-slov.).

Z blagom ladati (ogersko-slov.) = mit seinem Gut frei schalten und walten.

Skazljìvec (ogersko-slov.) = licemerec.

Tečas — dokič = so lange — bis. Čakaj tečas, dokič se vrnem.

Hìp = Zeitpunkt. Ne vém, katerega hipa pridem.

Na duže pustiti = aufschieben.

Ovàči = sicer (tudi: brez vzroka, brez povoda). Plačaj, ovàči ne dam. Jaz sem to samó takó ovàči rekel, ich habe dies nur nebenhin (ohne Grund zu haben) gesagt.

Videti se komu kàj = prijati. Meni se to nikakor ne vidi. Meni se to dobro vidi.

Odzdaleč = iz daleka, od daleč.

Drtinka, drtinčica = drobtina (kruha).

Ogrìzavec = obrekovalec.

Svetstvo (ogersko-slov.) = Sacrament.

Skrivomá = im Hinterhalt.

Strele nalekujejo na tetivo (ogersko-slov.). = sie legen die Pfeile zurecht auf die Sehne.

Nadigniti se na kàj (ogersko slov.) = sich an etwas machen. Na delo, na pobožnost se nadigniti.

Neutegoma (ogersko-slov.) = unvorbereitet, aus dem Stegreif. Neutegoma je govoril, pa mu vender nì jedna beseda ni zaletela.

Heja, huja (ogersko-slov.) = Hetz, Unterhaltung.

Obvrh toga (izg. obr toga) = poleg tega, vrhu tega.

To bi tedaj stalo povprek = dies würde demnach allgemein gelten.

Izdaj = še sedaj, še vedno. Tolikokrat sem mu že pravil, pa še ìzdaj ne veruje.

Zmès = dabei, darunter. V žitu je kukolj zmès. Ako ti je vino premočno, pij vodo zmès. Tu je vsega zmès, hier ist allerhand beigemischt.

Ròkovat, *-i* = snopič rastlin, šibic, kolikor je môči prijeti.

Píkec = igle iglačestega drevja.

Shòdci (izg. shòci) = čebele, katere gredó iskat pripravnega kraja, predno roj izletí.

Književna poročila.

VII.

Izvestja muzejskega društva.

Muzejsko društvo je tudi letos izdalo svoja izvestja v treh zvezkih; prirodoslovni obseza poslednji del obširne razprave g prof. *V. Vossa* „Mycologia Carniolica" in drugi spis g prof. *Ferd. Seidlna* „O podnebji kranjske dežele". Ostale razprave imajo do malega zgodovinsko vsebino. Nekatere so našim čitateljem že znane iz poročil o društvenih predavanjih, zató bodemo poročali v nastopnih vrsticah samó o spisih, katerih še nismo oznanili.

Tem pripada gosp. *K. Črnologarja* »Nagrobni spomenik vojvodinje Viride v Sètičini«. V steno nekdanje samostanske cerkve je vzidan pridvižen kamen, kažoč zmaja, v čegar žrelu tičí dete do prsij. Hitzinger in drugi pisatelji trdé, da je to nagrobni spomenik vojvodinje Viride, ki se je bila po smrti svojega možá Leopolda III. (leta 1386.) preselila na Kranjsko in nastanila v gradu, stoječem ondu, kjer je dandanes cerkev Sv. Lamberta pri Pristavi v šentvidski župniji. Ker je bila velika dobrotnica sètiškemu samostanu, pokopali so jo v samostanski cerkvi na evangelijski stráni vélikega darilnika. V spominu národa živí Virida še dandanes kot „grofinja s Pristave". Črnologar dokazuje iz različnih vzrokov, da napomenjeni kamen ni pristen nagrobni spomenik Viridin, toda mogoče je, da je kos prvotnega spomenika.

»Gospodarstvo in hišni red kartuzijanskega samostana v Bistri leta 1659.« se zôve razprava g. prof. *J. Wallnerja*, posneta iz urbarja, katerega je sestavil tedanji prijor baron Cirijan. Iz vsega vidimo, da se je trudil imenovani prijor svojim podložnikom zmanjšati davščine, vender pa zajedno pomnožiti dohodke samostanskih posestev. To je dosegel s tem, da je pravično razdelil desetino in tlako. Natanko je bilo določeno, koliko rží, pšenice, ovsa, prosá, jajec in surovega masla so dajali na leto posamezni kmetje in katero tlako so morali opravljati. Vrdovci so prepeljavali na ladjah redovnike v Ljubljano in nazaj, Pakovci so vozili žito iz ljubljanskega

dvorca na Bregu v samostan, Ižanci so trebili jeze in jarke tik samostana, Begunjci (pri Cerknici) so lomili kamenje in žgali opeko. Prezanimljiv je hišni red kartuzijancev, ker kaže, kakšno hrano so imeli redovniki, kakšno hlapci, tlačani in delavci. Vsak redovnik je dobil zjutraj in zvečer ročko rdečega terana in kruha, kolikor ga je hotel jesti, pri slovesnih povodih pa zlate vipavščice in belega terana. Da so gospodje živeli kàj dobro, vidi se iz tega, da so postavili vsak dan po štiri jedí na mizo, ob praznikih celó pet; sósebno so se jim prilegali raki, orehi, jabolka, kostanj, sir in mrzle pečene ribe. V adventu in postu so jedli samó jedenkrat na dan, zató pa so dobili pet jedij; semtertja tudi testenico, torto ali strjene ribe. Vsi so imeli isto hrano, prijor kakor hišnik, le kadar so bili povabljeni gostje, bila je izjema, toda prepovedana je bila vsaka zaprava, »da se ne pohujšajo gostje in ne žali Bog.« Uradniki samostanski z drugim službečim osebjem vred so prejemali primeroma pičlo plačo: dvorni tajnik 30 gld., jezdni hlapec 22 gld., kuhar 20 gld., kletar, ki je bil zajedno málinar, pek in žitničar, 17 gld., ribar 12 gld., njega hlapec 8 gld. in primerno hrano; kadar prineseta veliko rib, dobí vsak še merico vina; ako sta lena in prineseta le malo, ustavi se jima vino in kaznujeta se z ječo. Poleg teh sta redno dobivala letno plačo: odvetnik 12 gld. in solicitator 10 gld. Pred letom 1659. je bila navada, da je prijor podaril o Božiči pšenično »štruco« dežélnemu glavárju, dežélnemu upravitelju, vicedomu, škofu, dežélnemu pisárju, odvetniku, sodniku, županu in nekaterim drugim. Ker so ga zaradi tega šegavo zbadali, odpravil je ta dar, rekši: »Meni je malo do tega, kaj ljudje žlobudrajo, Bogú bi bilo ljubše, ko bi se toliko žita dalo siromakom vbogajme.«

»Zgodovinski pobirki iz loškega okraja« slôve spis g. *dr. Fr. Kosa,* ki nam na podlagi zgodovinskih dokumentov, katere je dobil v svojino pred nekaterimi leti, navaja imena, pravice in dolžnosti imenitnejših oseb, ki so živele po loškem gospodstvu v 16., 17. in 18. stoletji. Najvažnejša oseba v vsem gospodstvu je bil oskrbnik, zajedno upravitelj in sodnik. Kot upravitelj je skrbel za to, da so podložniki plačevali razne davščine in izvrševali mnogovrstne služnosti, kot sodnik pa je v prvi stopinji razsojal njih prepire. Za oskrbnikom je bil najimenitnejši uradnik sodni in protipisár, ki je kot sodnik ali pa kot upravitelj nadomeščal svojega glavárja. Za temi prihajajo žitničarji, graščinski solicitatorji in odvetniki. Na čelu loške mestne uprave je bil mestni sodnik, ki je vodil sodne razprave in razsojal razne prepire loških meščanov. Precèj važna oseba v mestnem zboru je bil mestni pisár; zakaj le-tá je sestavljal in spisoval razna pisma v imeni mestnega sodnika. Dalje navaja g. pisatelj duhovnike, župane, logarje in selske sodnike loškega gospodstva, napósled pa še mero in denar,

ki sta bila običua okolo Škofje Loke v imenovanih stoletjih. Ves spis ima za upravo in zgodovino kranjske dežele mnogo zanesljivega gradiva.

G. prof. *J. Apih* je s svojim spisom: »K zgodovini novomeški v 18. veku« spopolnil zgodovino Novega Mesta g. prof. J. Vrhovca na podlagi listín, katere je našel v arhivu vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje. Sósebno razpravlja pravdo, katero so imeli oo. frančiškani zaradi prispevka iz mestne blagajnice, obljubljene jim v pogodbi z dné 27. avgusta 1746. leta, pri tem pa vpleta mnogo zanimljivih podatkov, ki razjasnjujejo gospodarsko razmerje in gnile finance Novega Mesta v 18. stoletji.

G. prof. *S. Rutar* nam podaja v spisu: »Sv. Križ vipavski« najimenitnejše dogodke iz zgodovine Sv. Križa, Ajdovščine in nekaterih drugih krajev vipavske doline, in sicer od časov, iz katerih imamo prva zanesljiva poročila, do denašnjega dné. Vipavska dolina je bila že za Rimljanov gosto obljudena, kakor pričajo rimski zidovi in napisi v Ajdovščini in rimske izkopine v okolici tega trga. Za ljudskega preseljevanja so razni národje plenili in pustošili po Vipavi, in šele v drugi polovici 10. stoletja so se časi toliko pomirili, da so ljudje razkopavali ledino in obdelovali zemljišča. Dolgotrajna dôba zunanjih nemirov je vzrok temu, da imamo v srednjem veku pozne novice o vipavski dolini. Sveti Križ navaja prvič nekova računska knjiga (rationarium) goriških grofov z leta 1398., v kateri je zapisano, da je pripadal ta kraj sodišču goriškemu in plačeval davščine v goriški urbar. Drugič je omenjen Sv. Križ leta 1483., ko je dal zadnji goriški grof Leonhard zgraditi tamošnji tabor. Leta 1504. je cesar Maks za posojilo tisoč goldinarjev zastavil šentkriško župo Vitu della Torre in nedolgo potem ji je podelil »obmirje«, t. j. obmejen prostor s tržnimi pravicami. Iste sloboščine so dobili tudi Ajdovščani. Mnogo se je izpremenilo v župi Sv. Križa, ko so leta 1508. posedli Benečani Gorico ter do meseca junija 1509. leta pobirali desetino in druge pristojbine. Ob tem času si je marsikdo prisvojil pravice, katerih prej ni imel. Da se uredé vse gospodske pravice do podložnikov, sklical je cesar, ko so bili Benečani izgnani, takó zvano „reformacijsko komisijo«, ki je natanko določila, katere dolžnosti imajo župani, kdo ima pravico soditi, koliko je plačevati od zemljišč in koliko in kakšno tlako je delati graščinam. Nova dôba se je začela za Sv. Križ, ko mu je cesar Ferdinand dné 19. janavarja 1532. leta podelil mestne pravice in povzdignil prebivalce v meščane, ki so si volili svojega posebnega sodnika. Ta privilegij je potrdil Križanom „na večne čase" cesar Ferdinand leta 1533. in 1535. in napósled cesar Jožef II. leta 1781. Rodovina Thurnova, ki je počasi vse dežélno knežje pravice v Križi in okolici spravila pod svojo oblast, prodala je Sv. Križ leta 1605. grofu Hermanu Attemsu. Njega sin Friderik je dal sezidati v Sv. Križi cerkev

in kapucinski samostan; med prvimi redovniki se odlikuje Ivan Krstnik od Križa (a s. Cruce), slovèč cerkven govornik in slovenski pisatelj, ki je od leta 1691. do 1707. izdal pet zvezkov slovenskih ogovorov in propovedij pod latinskim naslovom „Sacrum promptuarium", in sicer prva dva v Benetkah, ostale tri v Ljubljani. Ko so po francoski revoluciji odpravili fevdalno ustavo in patrimonijalna sodišča, ostalo je še v Križi samostalno sodišče do leta 1842.; tedaj pa so združili ta okraj z goriškim in leta 1848. ustanovili novo sodišče v Ajdovščini. Dandanes je Sv. Križ siromašen kraj, ki šteje poleg redovnikov 250 prebivalcev. Skoro ves spis se opira na listíne iz arhiva grofov Attemsov v Romansu pri Gradišči. G. pisatelj ni pojasnil samó posestvenih razmer, ampak tudi upravo, sodstvo, vojaštvo in slovstvo, iz kratka, vse straní kulturnega življenja Križanov in njih sosedov. Sosebno znači njega preiskavo to, da se primerno ozira na zemljepisno razmerje; kakó g. Rutar uporablja zemljepisna dokazila v svojih zgodovinskih razpravah sploh, to je baš vzgledno.

G. arhivar *A. Koblar* nam podaja drugikrat »Drobtinice iz furlanskih arhivov«, katere je v minulem letu nabral v nadškofijskem arhivu v Vidmu iz aktov pod naslovom „Chiese a parte Imperii". S to zbirko, ki ima mnogo zanesljivega gradiva za cerkveno zgodovino Kranjske, sósebno za 15. in znameniti 16. vek, želí g. Koblar ustreči mnogim kranjskim duhovnikom, ki opisujejo zgodovino farâ, v katerih službujejo. Kakor podatki Valvasorjevi, takó nedostatni so Hitzingerjevi zapiski kranjskih farâ; prvi našteva mnogo župnikov po kranjski deželi, a pristavljene letnice so nedostatne, semtertjà celo neresnične; mnogokrat je zmedena vsa njih vrsta. Vse to se lahko popravi s Koblarjevimi drobtinami, ki so nabrane iz izvirnih listín. Mnogi podatki sezajo v 13. stoletje, n. pr. Bela Cerkev 1287., Cerklje 1289., Kamnik 1275., Moravče 1286., kar priča o starodavnosti teh farâ. Zlasti bogati so viri za Kamnik, Kranj, Mengeš, Moravče, Novo Mesto in Ljubljano.

Zanimljivi podatki dopolnjujejo Vrhovčevo zgodovino v članku »Novo Mesto«. Tù se navajajo važne pravice naddijakonov in imena mnogih novomeških kanonikov in proštov; med poslednjimi Germanik grof. pl. Thurn, ki je dobil od papeža Klementa dné 15. novembra 1673. leta pravico pontifikalij, da smé on in njega nasledniki nositi mitro, palico, prstan, sandalije itd. v kolegijatni cerkvi, takisto v drugih cerkvah pri slovesni maši in blagoslavljati cerkve in njih opravo. Na stráni 35. beremo, kakó so se v 16. stoletji izobraževali bogoslovci. Za zgodovino umetnega stavbarstva na Kranjskem je sósebno važna beležka na stráni 42., ki nam naznanja, da se je zidala gotska cerkev na Krtini pri Dobu leta 1492. Po tem je môči presoditi tudi starost drugih jednakih staveb. Najzanimljivejši so podatki iz dôbe

nepotstva in luteranstva. Kakor drugjé, takó so bile tudi na Kranjskem marsikatere župnije samó preskrbovalnice višjih duhovnikov, ki so duševno pastirstvo prepuščali nevrednim najemnikom za piĉlo mezdo, samí pa uživali župne dohodke daleč od fare. Iz pisma, katero je pisal Leonard Seidel, vikar v Kamniku in naddijakon za oglejske del »Carniole« dné 12. marca 1499. leta generalnemu vikarju v Videm, vidimo, da so popuščali duhovniki svoje fare, da je bila vsa disciplina med njimi porušena (str. 47.). Še leta 1582. je moral naddijakon Polidor pl. Montagnana odstaviti novomeškega prošta, ker ni držal rezidencije (str. 77.). Te in druge napake so provzročile, da se je hitro razširilo in ukoreninilo luteranstvo po kmetih in po mestih, sósebno po Ljubljani (str. 65.), Cerknici (str. 37.), Kamniku (str. 50.) in Idriji (str. 45.). Napósled še omenimo, da je v 13. in 14. stoletji izredno mnogo italijanskih župnikov vladalo kranjske fare. Omenjajo se: leta 1287. Montenarij v Beli Cerkvi (str. 31.), leta 1289. Vidotto v Cerkljah (str. 35.), leta 1319. Articus, Tadej de Palude in Jakob de Orsaria v Cerknici (str. 37.), leta 1341. Ivan de Garisendis v Dobrničah (str. 43.), leta 1275. Herman de Budrio v Kamniku (str. 46.) in drugi. Kdor kdàj spiše cerkveno zgodovino slovenskih dežel, postavil jo bode na vso drugo podlago, kakor so Hitzingerjevi zapiski, in ta zasluga gré neutrudnemu arhivarju A. Koblarju. Nádejemo se, da bodo že dosedanji posledki njegovega preiskovanja odpravili napake, kí se gledé na starost farâ nahajajo v »Catalogus Cleri Dioecesis Labacensis«. Moravče se imenujejo že leta 1286., Polšnik leta 1491.

Napósled je še omeniti priloge v nemškem zgodovinskem oddelku »Glosarski odlomki mestnega arhiva v Ljubljani«, katero je spisal g. prof. *J. Šorn*. To delo ne pripada ravno okvirju domovinoznanstva, vender je imenitno, ker kaže, da je poleg Pariza, Rima, Monakovega in drugih mest tudi Ljubljana shranjevala véliki srednjeveški naučni slovar, »liber glossarum«, ki je obsezal v posnetku vse vede in znanosti ter pospeševal omiko mnoga stoletja. V napomenjenih odlomkih je mnogo izrazov, katerih nima nobeden slovar. Klotz, in drugi slovarji so rabni za zláto in srebrno dôbo in dve stoletji po Kr., samó Georges v sedmi izdaji veljá tudi za tretje in četrto stoletje. Du Cange se bavi samó s srednjeveško latinščino, a tudi on pušča tistega, ki hoče brati Corripovo Johanido, na cedilu. Zató je na 18. zboru nemških filologov na Dunaji leta 1858. g. *Haupt* predlagal, izdati „thesaurus linguae latinae«, ki bi obsezal ves jezikovni zaklad. Toda šele trideset let potem je izdal Ed. Woefflin svoj »Archiv für Lexikographie und Grammatik«, ki ima namen nabirati gradivo za imenovani slovar. Skoro pa je spoznal, da je za táko delo glosarska literatura neizmerno važna, da pa preseza močí posameznikove. Zató je jel Jurij Goetz v svojem »liber glos-

sarum« zbirati vse glosarje in glosarske odlomke, karkoli jih je kje dobiti, in vzpodbujati druge, da preiščejo knjižnice in arhive. Šele potem bode mogoče izdati slovar, ki ne bode obsezal samó vsega jezikovnega zaklada, ampak se tudi oziral na to, kakšnega pomena so besede pri posameznih pisateljih in kakó so se sčasoma izpremenile po pomenu. Gospod prof. Šorn razkazuje v svojem delu, kakó se v omenjeno zvrho uporabljaj glosarska literatura. Sósebno zanimljive so nastopne besede: collegiati = patre incerto geniti; dii aquili = dii inferi (črti); ebrius = ad tempus bibens ebriosus = semper multum bibens; fescennina = canticum nuptiale; frumentum = fruges (užitek) i. dr. Vse imenovane razprave so spisane na podlagi pristnih listín ali drugih nenatisnjenih izvirnikov in so zató važni in dragoceni doneski za domovinoznanstvo Kranjske in drugih slovenskih dežel. Želeti je, da bi imeli naslednji slovenski deli več bralnega teksta; to je doseči, če se postavijo preiskovalni posledki **nad** črto, zgodovinsko gradivo pa **pod** **črto**. S tem se ustreže širšim krogom čitateljev in zajedno strokovnjakom, ki se zanimljejo za oborožbo pisateljevo. Dalje pogrešamo tudi letos starinskega spisa, ki bi z znanstvenega stališča pojasnil izkopine poslednjih let. Nádejemo se, da bode društvo srečno premagalo tudi zapreke, katere se mu delajo v arheološkem oziru.

Anton Kaspret.

LISTEK.

Andrej baron Winkler, deželni predsednik kranjski, bil je dné 7. m. m. na svojo prošnjo umirovljen in pri tej priliki odlikovan z vélikim križem Frančišek-Jožefovega reda. V okvir našega lista ne pripada razpravljati o tem, kaj je bil baron Winkler vojvodini kranjski; toda ne moremo si kaj, da bi ne poudarjali njega izrednih zaslug za vzorno slovenščino v našem deželnem zakoniku, zaslug, katere je takisto priznal prvi naš književni zavod, »Matica Slovenska«, izvolivši ga na letošnjem občem zboru za svojega častnega člana. Prečastitemu gospodu deželnemu predsedniku želimo od srca, da bi še mnogo let užival zasluženi svoj pokoj!

Psalmi. Preložil *Ivan Vesel.* V Ljubljani. Založil prelagatelj. — Tisek »Katoliške Tiskarne«. 1892. Cena gld. 1·20. Ta knjiga, na katero sosebno opozarjamo svoje bralce, vredna je, da izpregovorimo o priliki obširneje o nji. Danes bodi samo še omenjeno, da je prevod č. g. Vesela krasno delo, kakeršnih ni mnogo v prevodni naši književnosti.

Družba sv. Mohorja razpošilja za leto 1892. nastopne knjige: 1. „**Jeruzalemski romar.**“ Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Po svojem opazovanju in zanesljivih virih napisal *dr. Frančišek Lampe.* Ta knjiga je, kakor pravi pisatelj, nekakšna priprava za „Zgodbe sv. pisma“, katere namerja po odborovem naročilu spisati za družbo sv. Mohorja; obseza pa tri dele: „Romanje v sveto deželo“, „Od Trsta do

Jeruzalema" in „Jeruzalem". Družbinim članom bode ž njo sosebno ustreženo, zakaj pripovedovanje je gladko, poljudno in zanimljivo: česar bi pa ne vzmogla beseda sama, to pojasnjuje mnogo lepih podob, ki dajó „Jeruzalemskemu romarju" še posebno ceno. Namen, „da bi Slovenci vsaj v duhu potovali na svete kraje, zlasti h grobu Gospodovemu," dosežen bode vsekakor. Drugo leto izide tega dela drugi in poslednji snopič. — 2. Šmarnice naše ljube Gospé presvetega Srca." Druga knjiga. Spisal *Janez Volčič*. Ta knjiga je zadnja iz plodnega peresa pokojnega pisatelja. Premišljevanja v nji se naslanjajo na premišljevanja v prvi knjigi, katero je družba od istega pisatelja z jednakim naslovom izdala leta 1879. Pobožnemu ljudstvu se bode ta lepi molitvenik brez dvojbe omilil prav takó kakor vse druge knjige Volčičeve. — 3. „Domači zdravnik" po naukih in izkušnjah župnika Kneippa. Za vsakdanje potrebe našega ljudstva sestavil *Valentin Podgorc*, duhovnik krške škofije. — 4. „Naše škodljive rastline v podobi in besedi." Opisal *Martin Cilenšek*, profesor na deželni gimnaziji v Ptuji. I. snopič. — O teh dveh knjigah priobčimo prihodnjič posebno oceno. — 5. „Slovenske večernice za pouk in kratek čas." Šestinštirideseti zvezek. „Večernice" imajo tudi letos lepo in vseskozi dobro izbrano vsebino. Književnega zgodovinarja utegne sosebno razveseliti korenita razpravica iz peresa *dr. J. Sketa* „Štiridesetletno književno delovanje društva in družbe sv. Mohorja." V prvem delu čitamo, kakó se je ustanovilo društvo sv. Mohorja, ki se je leta 1860. izpremenilo v družbo sv. Mohorja; v drugem delu vidimo pregled udov in razposlanih knjig, ki je prelepa slika ne samó o razvoji družbe sv. Mohorja nego v obče našega kulturnega napredovanja — v 40 letih je bilo skupaj 693.861 udov, ki so prejeli 4,104.274 knjig! V tretjem poglavji pa so navedene vse knjige in sestavki, kar jih je bilo izdanih po društvu in družbi sv. Mohorja. — Kot drugi članek beremo gospé *Pavline Pajkove* lepo poučno povest „Najgotovejša dota". zajeto iz kmetskega življenja, potem pa pripoveduje g. prof *Ivan Vrhovec* mično, kakor mu je dano, „Kakó se potuje po Afriki", oziroma govorí o Stanleyi. Lično povestico je priobčil *A. Koder* pod naslovom „Brat Evstahij", prof. *Fr. Hubad* pa podaja nekatere zanimljive „Črtice iz francoskih bojev na Koroškem leta 1813." Prijetno se bere *Bartlétov* spis „Nekoliko črtic iz življenja starega Zelniča", sosebno hvalno pa nam je omenjati razprave „Andrej Turjaški, karlovški general in glasoviti junak," katero je spisal prof. *J. Steklasa*. Spis je tem umestnejši, ker bode prihodnje leto baš tristo let, odkar je slavni naš rojak premagal Turke pred Siskom. Končno beremo še národno pravljico iz peresa *J. Kržišnika* in nekatere kratkočasnice, katere je nabral *Anton Brezovnik*. Žàl, da ni dovolj poskrbeno za pesniški del te sicer takó lepe knjižice — jedna pesem („Planinski kosci", zložil *Mih. Opeka*) zdi se nam venderle premalo! — 6. Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1893. prinaša poleg navadnih koledarskih stvarij lepo pesem na čast papežu Leonu XIII. v proslavo njega petindvajsetletnega škofovanja (zložil *M. Opeka*); *J. V(rhovec)* opisuje Krištofa Kolumba, *Ivan Navratil* nadaljuje svoj mični spis iz lanskega leta „Kako sem prvič potoval na Dunaj, in Dunajsko mesto" (poleg načrta 10 slik), *Fr. Radinski* priobčuje pravljico „Zlati orehi", *dr. Anton Medved* točen životopis „rdečega papeža", slovanskega kardinala Miečislava Ledochovskega, *J. Barle* pripoveduje v zanimljivem članku o praški in zagrebški razstavi, in *Ivan Steklasa* podaja povestico „Bog ne zapušča sirot". Dalje čitamo životopis pokojne pesnice s Bonaventure Suhač, spisal *M. S.*, „Razgled po katoliških misijonih", spisal *dr. Ivan Križanič*, poučno razpravico „Solnčnica — prekoristna rastlina", spisal *M. Cilenšek*, dve črtici *Fr. Praprotnika*, „Kakó pokončevati drevesne ušice" in „Ali se naj sadje meri ali tehta pri prodaji", potem „Črtice o zadnji ljudski štetvi", *Lapajnetov* članek o slovenskih posojilnicah leta 1891., „Razgled po svetu" iz peresa urednika *F. Haderlapa* in končno ne-

katere kratkočasnice. Razven že omenjene pesmi na čast Leonu XIII. prinaša Koledar še dve pesmi (zložila *Podkórenčan* in *A. Medved*). V družbinem oglasniku čitamo, da se je letos število družtvenikov povečalo za 5856 članov, da šteje torej letos 57.703 družtvenikov proti — 785 udom iz leta 1852.!

Za leto 1893. pripravlja odbor te-le knjige: 1. „Jeruzalemski romar", II. snopič, spisal *dr. Fr. Lampe*; 2. „Življenja srečen pot", spisal *A. M. Slomšek*; 3. „Kitajci in Japonci", spisal *Josip Starè*; 4. „Naše škodljive rastline v besedi in podobi", II. snopič, spisal *M. Cilenšek*; 5. „Slovenske večernice za pouk in kratek čas" z večjo povestjo „Na krivih potih" iz peresa *Fr. Žalskega*) in 6. „Koledar za navadno leto 1894." — Da si odbor lože pridobiva rabnih spisov, razpisuje tudi za leto 1893. nastopna darila: *a*) dvestoindeset goldinarjev za šest krajših izvirnih povestic, vsaki po 35 gld., ki obseza vsaj pol tiskane pôle; *b*) stoinštirideset goldinarjev za štiri poučne spise razne vsebine, vsakemu po 35 gld. v obsegu pol tiskane pôle. Rokopisi naj se družbinemu tajniku (prof. Ivanu Hutterju) pošiljajo do dné 1. vélikega travna 1893. leta brez podpisanega imena; pisatelj naj svoje ime razločno zapiše na poseben zapečaten listič, v katerem naj zajedno naznani, ali želí rokopis, ako ne bode obdarovan ali vzprejes, nazaj ali ne. Prisojena darila se izplačajo na god sv. Mohorja dné 12. malega srpana 1893. leta.

Janez Cigler, slovenski pisatelj. V spomin stoletnice njegovega rojstva spisal *Ivan Vrhovnik*, župnik trnovski v Ljubljani. S tremi podobami. V Ljubljani. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda.« 1892. 56 stranij. — Že ko je naš list priobčil spis o Ciglerji iz peresa g. Harambaše, omenili smo, da pripravlja č. g. Vrhovnik posebno knjižico o tem znamenitem pisatelji slovenskem. Njega knjižica je res lépo delo, za katero smo takisto hvaležni g. pisatelju kakor »Družbi sv. Cirila in Metoda.« Vsa tvarina je razdeljena v ta-le poglavja: I. Ciglerjevo življenje. II. Cigler duhovnik. III. Ciglerjev značaj. IV. Cigler slovenski rodoljub. V. Cigler slovenski pisatelj (Ciglerjeve pesmi. — Ciglerjeve povesti. — Cigler nabožni pisatelj. — Cigler sotrudnik »Novicam« in »Drobtinicam.« — Ciglerjeva slovstvena ostalina). Jezik je vseskozi pravilen in gladek, vsebina pa toli zanimljiva, da je bode izvestno vesel vsakdo, bodisi, da išče zabave, bodisi, da se hoče natančneje poučiti o Ciglerjevem književnem delovanji. Tri lepó izvedene slike nam kažejo obraz Ciglerjev, posnet po jedini še ohranjeni daguerotipiji, Ciglerjev rojstveni dom v Vódmatu in končno njega nagrobni spomeník na pokopališči višnjegorskem. — Slovensko občinstvo naj drage volje podpira plemeniti trud naše »Družbe sv. Cirila in Metoda« tudi kar se tiče nje književnega delovanja; saj nam podaja zgolj izbrano berilo, in mimo tega je cena nje knjigam takó nizka, da res že ne more biti nižja. Pričujoči osmi zvezek stane vezan 20 kr., 100 vezanih izvodov skupaj pa stane 15 gld.

Spomini na znamenite može slovenske. Tržaška »Edinost« je nedavno priobčila precejšnjo vrsto podlistkov, v katerih je g. *Vatroslav Holz* v abecednem redu na podlagi svojega berila v tržaški »Slovanski čitalnici« opisal 32 že pokojnih znamenitih móž slovenskih. Te listke je sedaj gosp. pisatelj zbral v lično knjižico. V uvodu pripoveduje, da se je v poslednjem desetletji, kar potuje križem domovine, seznanil malone z vsemi znamenitimi možmí slovenskimi in z marsikaterim prebil zanimljive dogodke, ki doslej še niso prišli v javnost; v spisu sploh podaja zgolj nekatere označujoče poteze iz življenja dotičnih móž. Knjižica obseza marsikaj zanimljivih podrobnostij, po nekod važnih za književnega zgodovinarja, in se bere jako prijetno; žàl, da je malone že pošla. Posamični odtiski bi se utegnili še dobiti pri g. Maksu Cotiči, uredniku »Edinosti« v Trstu.

Dijaški koledar za navadno leto 1893. II. letnik. Izdala in založila »Národna Tiskarna«. — Ta koledar, čegar prvi letnik se je že močno omilil našim dijakom, urejen je prav takó kakor lanski, samó da mu je oblika nekoliko manjša in zató dosti prikladnejša. Poleg navadnih koledarskih stvarij prinaša »Dijaški koledar« životopis pokojnega Cegnarja z lepó izvêdeno podobo in kratek pregled slovenske književnosti od najstarejših časov do denašnjih dnij. Prepričani smo, da naši dijaki radi posežejo po tem domačem koledarji, nikar da bi si kupovali podobnih nemških knjižic. Lično vezan izvod se dobiva po 60 kr. po vseh knjigarnah.

Maksimilijan I., cesar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal *Fr. Nedeljko.* V Ljubljani. Založil J. Giontini. 1892. Cena 20 kr., po pošti 3 kr. več. — Knjižica se opira na zanesljive zgodovinske vire in podaja zató verno sliko ónih bojev, ki so razdevali novoustanovljeno mehikansko cesarstvo. Pridobiti si utegne dôkaj prijateljev, zlasti ker je minilo letos baš petindvajset let od smrti Maksimilijanove.

Slovensko gledališče. Kakor smo že poročali, odprlo se je novo deželno gledališče ljubljansko dné 29. kimovca s slavnostno slovensko predstavo, ki je obsezala uverturo iz Glinkove opere »Ruslan in Ljudmila«, slavnostni prolog (zložil *A. Funtek*), prelepo alegorijo (po načrtu *J. Šubica*) in tragedijo v petih dejanjih, »Veroniko Deseniško«, katero je po Jurčičevem izvirniku za gledališče predelal *Ig. Borštnik.* K tej prvi predstavi se je zbralo mnogo odličnega občinstva slovenskega, prišli pa so tudi odposlanci češkega národnega gledališča (g. ravnatelj *Šubert*, g. *Pecold* in član g. *Kolár*), in takisto so odposlali Hrvatje odličnega zastopnika (g. prof. *J. Pasarića*). Ker bi bil podrobnejši opis vse predstave že nekamo zakesnel, zadoščaj samó nekaj besed o »Veroniki Deseniški.« Jurčič je spisal svoje delo na smrtni postelji, zató je njega tragedija le proizvod prve roke, katerega bi bil izvestno kesneje še korenito predelal. V Borštnikovi drami zapažamo veščo roko, žàl, da se je g. pisatelj več oziral na efektne prizore nego na logiško razporedbo in logiški razvoj. Zlasti zije velika praznina med četrtim in poslednjim dejanjem; nekoliko pa tudi pogrešamo jasno narisanih značajev (primeri Vêroniko sámo, ki je malone neverjetna zmes častihlepnosti in ljubezni do malovrednega soproga in domovine — za heroinjo, kakeršno je menda hotel ustvariti gosp. Borštnik, zdi se nam tak značaj venderle preoskromen). Jurčič se nam vidi po nekod dosti srečnejši (glej v prvem dejanji poslednji prizor, kjer Veronika odhaja, in pri Borštniku povest o ónem pismu, katero sluša Veronika takó lahkoverno, da se précej vrže Frideriku v naróčaj); takisto je pri Jurčiči óni prizor, ko prihaja Veronika h grofu Hermanu, da prosi za svojega soproga, utemeljen psihološko takó dobro, da ne vemo, zakaj ga je g. Borštnik izpustil. Vender pa ne zanikavamo, da je v Borštnikovi tragediji izpremenjeno marsikaj, kar ji ni na škodo (primeri značaj Soteščanov, Vukašinov, tudi Hermanov). Friderik nas pa ne ogreva ni v izvirniku ni v predelavi, kakor nas sploh ne morejo ogrevati takšni slabotniki. Ako bi se bil Friderik poročil skrivàj, to bi se mu oprostilo, če bi se pozneje kot pristen junak upiral slovesu od zakonite svoje žene in se umeknil le kruti sili. — Igralo se je v obče dobro, zlasti gospá *Borštnikova* je bila kot Veronika resnično izborna. Prijali so nam tudi gg. *Borštnik*, *Sršen*, *Danilo* in *Perdan*, nikakor pa ne g. *Verovšek*, čegar grof Herman je bil zgolj karikatura. O drugih igralcih, sosebno o ónih klasiških treh vitezih, niti ni vredno, da bi govorili. — Omenimo še, da so razni slovanski listi jako simpatiško pozdravljali otvoritev novega gledališča in da so nekateri tudi priobčili večja izvestja o otvoritveni predstavi.

Ostali gledališki dnevi so prinesli zgolj reprize, o katerih smo govorili že v minuli gledališki dôbi; zató jih samó navajamo. Poleg reprize »Veronike Deseniške« dné 30. kimovca so se predstavljale meseca vinotoka nastopne igre: dné 3. vinotoka veselo-

igra »Medved snubač« in opera »V vodnjaku«, dné 9. vinotoka veseloigra »Diletantje«, dné 12. vinotoka drama »Nora«, dné 15. vinotoka veseloigra »Vragovi zapiski«, dné 23. vinotoka burka »Bratranec« in opereta »Mornarji na krov« in dné 23. vinotoka igrokaz »Revček Andrejček« (na čast kamniškim gostom, došlim s posebnim vlakom); dné 26. vinotoka pa je priredil slavni češki goslar, komorni virtuoz *Fr. Ondříček*, koncert, med katerim se je predstavljala tudi veseloigra »Kdor se poslednji smeje«. — Izmed vseh teh navedenih dramatiških iger je izrecno pohvaliti samó »Noro«, »Vragove zapiske«, »Bratranca« in »Revčka Andrejčka«; pri drugih smo opažali stari nedostatek, da posamični igralci ne znajo svojih nalog; zopet druge igre pa so slabotni proizvodi, katere bi bilo najbolje stalno odstaviti z repertoarja (primeri igre »Medved snubač«, »Diletantje« in »Kdor se poslednji smeje!«) Kar se tiče opere in operete, naglašamo sósebno veselo, da si je Dramatično društvo pridobilo izvrstnega pevca in igralca g *Fediczkowskega*. Gospod Fediczkowski ima lep glas, zlasti v višjih partijah, mimo tega je izredno priden, čemur najlepši dokaz je to, da se je v razmerno kratkem času že dobro priučil slovenščini (rodom je namreč Poljak). Drugi novoangažirani pevec, tenorist g *Dostal*, pa, žàl, ni upravičil nadej Dramatičnega društva, in zató mu je moralo društvo odpovedati précej po prvem nastopu. Tenorske partije prevzame, kakor čujemo, začasno g. *Pavšek*. — Splošni vtisek minulega meseca je takšen, da utegne Dramatično društvo dobro uspevati v novem gledališči, ako bode skrbno izbiralo repertoar in ako se bodo njega igralci resno bavili z dramatiško umetnostjo ter se vender že otresli ónega diletantstva, katerega bi v deželnem gledališči nikakor ne smelo biti. Baš pri nekaterih predstavah so pokazali, da vzmorejo dosti, ako le hočejo! — Dné 29. vinotoka se je še predstavljala novost »Pokojni Toupinel«, o kateri pa izpregovorimo šele prihodnjič.

Obči zbor „Glasbene Matice" je bil dné 1. vinotoka. Predsednik g. *Fr. Ravnikar* se je spominjal veselega napredka »Glasbene Matice« v minulem društvenem letu in nató izročil besedo tajniku g. *Jožefu Paternostru*, iz čegar obširnega poročila navajamo te-le podatke: Novoizvoljeni lanski odbor se je v desetih sejah posvetoval o društvenih in šolskih stvaréh. Za moški zbor se je posrečilo g. šolskemu nadzorniku, *Ivanu Vencajzu*, pridobiti izbornega pevovodjo g. *M. Hubada*; takisto gré g. Vencajzu zasluga, da se je ustanovil ženski pevski zbor. V minulem letu je priredilo društvo dva vélika in tri manjše koncerte. Na meduárodno glasbeno in gledališko razstavo dunajsko je poslala »Glasbena Matica« vsa svoja glasbena dela od leta 1873. do vštetega leta 1891., mimo njih grafiški izkaz članov in učencev, pravila in učne načrte. Za leto 1891/92. so se izdale tri skladbe za klavir: »Kje so moje rožice«, fantazija, zložil p. *H. Sattner*, »Zagorska«, koncertna fantazija, zložil *A. Foerster*, in »Rapsodija na slovenske národne pesmi«, zložil *K. Hoffmeister*.[1]) Društvo je štelo 544 članov (506 podpornikov, 34 ustanovnikov, 4 častne člane). Umrla sta V. Valenta in dr. Fr. Gross. Učencev je bilo 282; v klavirji se jih je poučevalo 181, v goslih 54 in v petji 112. Podpore so znašale 2000 gld. — Blagajnik g *Ivan Krulec* je poročal o dohodkih in troških minulega leta. Dohodki so znašali 8611·86 gld, troški 8222·57 gld., torej je ostanka v blagajnici 389·29 gld. Proračun za leto 1892./93. kaže dohodkov 4609·29 gld., troškov 6194 gld., torej je nedostatka 1584·29 gld., ki se pokrije s podporo vlade, deželnega zbora, mestnega zbora in kranjske hranilnice. — Tajniku in blagajniku se na predlog g. Ravnikarja izreče zahvala; za računska pregledovalca se izvolita gg. *Zagorjan* in *Vizjak*. V novi odbor se izvolijo gg.: *A. Bartel*, *dr. A. Ferjančič*, *A. Foerster*, *dr. M. Hudnik*, *Ivan Krulec*, *J. Paternoster*, *dr. L. Požar*, *Fr. Ravnikar* (predsednik), *A. Svetek*, *Ig.*

[1]) O teh skladbah priobčimo prihodnjič posebno oceno. *Ured.*

Valentinčič, *I. Vencajz* in *A. Žumer* (ljubljanski odborniki), *D. Fajgelj*, *S. Gregorčič*, *A. Starec*, *M. Šušteršič* in *J. Žirovnik* (zunanji odborniki). Nekovemu predlogu, da bi se izvolil še jeden šolski nadzornik, odgovoril je obči zbor najprimerneje takó, da je na predlog g. *Svetka* izrekel dosedanjemu nadzorniku, g. svetovalcu Ivanu Vencajzu, svojo posebno zahvalo za njega izredno trudoljubivo poslovanje.

Pevski zbor „Glasbene Matice" je imel dné 27. kimovca svoj obči zbor, na katerem je tajnik, g. prof. *A. Štritof* poročal o društvenem delovanji. Zbor je štel koncem minulega društvenega leta 37 pevk in 64 pevcev ter je priredil v poldrugem letu od svoje ustanovitve pet koncertov, na katerih je izvêdel 28 skladeb, in sicer 19 slovanskih (14 slovenskih in 5 čeških), 9 inorodnih. Dohodkov so prinesli ti koncerti 1126 gld., troškov je bilo 442 gld., torej ostaja dobička 684 gld. Leta 1892./93. priredí pevski zbor tri vêlike koncerte, prvega v adventu, drugega pred pustom in tretjega v postu. Na vzporedu prvega koncerta so poleg drugega te-le točke: Zdenko Fibich, »Pomladna romanca« (moški zbor z vêlikim orkestrom), A. Nedvêd, »Nazaj v planinski raj« (mešan zbor), A. Foerster, »Samo« (moški zbor) in K. Weiss, »Triumfator« (moški zbor z vêlikim orkestrom). Drugi koncert bode obsezal zgolj národne pesmi slovenske, na tretjem pa se bode izvajal Dvořakov oratorij »Stabat mater.« — V odboru pevskega zbora so gg.: *I. Vencajz* (predsednik), *M. Hubad* (pevovodja), *A. Razinger* (pevovodje namestnik), *A. Štritof* (tajnik), *A. Petrovčič* (arhivar) in *dr. M. Hudnik* (reditelj).

Glasbene novice. Dné 14. kimovca je odšel *Anton Dvořak* v Novi Jork, da prevzame ravnateljstvo ondotnega národnega konservatorija. Za svetovne razstave v Chicagu bode prirejal koncerte, kjer se bodo proizvajale njegove skladbe. Sedaj je dovršil svoje najnovejše delo »Te Deum« za mešan zbor in orkester, ki se bode prvič pel v Novem Jorku pod osebnim vodstvom skladateljevim. — Národna češka opera je dobila poziv, da bi za svetovne razstave gostovala v Chicagu in izvajala opere Dvořakove in Smêtanove ondu, v Novem Jorku in še štirih ameriških mestih. Dotična pogajanja se še vršé. — Dediči Friderika Smêtane so prodali svojinsko pravico do opere »Prodana nevesta« brnskemu gledališkemu ravnatelju Adolfu Baumannu za vse evropske in ameriške dežele razven ónih mest, kjer je bila že uprizorjena, in mesta dunajskega. Takisto si je pridobil Baumann prvo uprizorno pravico do oper »Dalibor« in »Hubička«. Gledališča, ki bi hotela uprizoriti rečene opere, morajo se torej obrniti do novega lastnika. — V praškem gledališči se je igrala dné 11. m. m. najnovejša opera *Čajkovskega* »Pikovaja dama« ob navzočnosti skladateljevi in je sijajno uspela. Navdušeno občinstvo je Čajkovskega 36krat poklicalo na oder. — Kakó prodira slovanska glasba po Dunaji, vidi se iz razglasov, katere priobčujejo različni koncertni zavodi za letošnjo dôbo. V filharmoniških koncertih sta postavljeni na vzpored Fibichova uvertura »Noč na Karlstinu« in iz Fr. Smêtanovih simfoniških skladeb »Iz čeških logov in gajev« četrta številka »Moja domovina«; komornoglasbeni družbi Rosé in Helmesberger pa imata na vzporedu kvartete Smêtanove, Dvořakove in Čajkovskega. — *Slavjanski* bode s svojo družbo koncentiral po Avstriji, Nemčiji i. t. d. ter pojde na povabilo prihodnje leto na svetovno razstavo v Chicago, kjer priredí sto koncertov ruskih pesmij.

Operni pevec J. K. Tertnik je dné 18. m. m. prvič nastopil v mannheimskem dvornem in národnem gledališči ter v Verdijevem »Trubadurji« dosegel uspeh, na kateršnega je lahko ponosen. Kritika je sicer pograjala nekatere nedostatke, kakeršni se končno pojavljajo pri vsakem začetniku, vender je priznala jednoglasno, da ima g. Tertnik lep, velik glas, ki se brez napora dviga do slavnega C. Občinstvo je našega rojaka čestokrat poklicalo na oder, in sloveči stretto je moral ponoviti. Vse kaže, da ima g. Tertnik lepo bodočnost, za katero mu lahko častitamo.

„Matica Hrvaška“ je razposlala svojim članom izvestje za upravno dôbo 1891. Ker je naš list itak v posebnem »Pismu iz Zagreba« nadrobneje poročal o delovanji tega odličnega književnega zavoda, bodi omenjeno danes samó to, da se začnó »Matićine« knjige za leto 1892. razpošiljati okolo Božiča, in sicer vsaka v 9000 izvodih. Člani naj pravočasno poverjenikom plačajo svoje doneske, da ne ostane kdo brez knjig, kakor že v minulih dveh letih. Poverjenik za Ljubljano je č. g. kurat *Anton Žlogar.*

U zatišju. Prejeli smo izredno lepo knjižico, v kateri je pesnik *Josip Milaković*, učitelj na učiteljski šoli v Sarajevu, zbral razne svoje pesmi od leta 1880.—1892. Iz večine so bile že priobčene v različnih listih, in o jednem oddelku (»Iz uvela lišća«) smo imeli priliko govoriti že lani. Vse pesmi so razdeljene v te-le skupine: »Dragoj«, »Iz uvela lišća«, »Tugaljke«, »Sonetni vijenac« in »Razne pjesme«, končno pa čitamo nekatere prevode iz češke poezije. V uglajeni pesniški obliki podaja pesnik lepe misli, ki po nekod čudovito pretresajo bralca. Izmed najlepših imenujemo pesmi »Zaspala je«, »Za uvijek«, »Veni, veni, milo cv'ieće«, »Svadbene haljine« in »Ti si za taj s'vjet umrla«. Kdor ljubi lepo knjigo hrvaško, njemu bodi Milakovićeva zbirka toplo priporočena. Dobiva se pri Spindlerji in Loeschnerji v Sarajevu, takisto v »knjižari Dioničke tiskare« v Zagrebu. Cena 90 kr., po pošti 95 kr.

Prijevodna beletristika u Srbâ od god. 1777.—1847. Pod tem naslovom je priobčeval književnik *Nikola Andrić* v zagrebškem »Vienci« obširnejšo književno studijo, ki je sedaj izšla tudi v posebni knjigi. Duhovita in točna razprava je vzbudila mnogo pozornosti in hvale takó pri Hrvatih kakor pri Srbih, kar je zaduje čase, ko iz nova opažamo srdit prepir med glasili obeh bratskih národov, vsekakor veljavno priporočilo. Dobiva se po 40 kr. v knjižari Dioničke tiskare v Zagrebu.

Grof Lev Tolstoj slaví letos štiridesetletnico svojega pisateljskega delovanja. L. 1852. je namreč v rujanski knjigi »Sovremennik« brezimno izšla njega »Povest mojega detinstva«, ki je vzbudila občo pozornost. Dolstojevskij je takrat iz Semipalatinska pisal svojemu znancu, naj mu vsekakor poročí, kdo je nje pisatelj. — Tolstoj je častni član društva ljubiteljev ruske književnosti, in temu gré najprej skrb, da poslaví jednega največjih pisateljev sedanje dôbe.

„Hrvatska Zora“ se imenuje nov politiški tednik, ki izhaja vsak četrtek v Chicagu. Poleg ameriških stvaríj prinaša novice iz Hrvaškega, ozira se pa kolikor toliko tudi na naše kraje. Za Evropo stane vseletno 8 gld.

Listnica. M. S. Ne! — Tobija. Jako nam je žàl, da Vam ne moremo ustreči. — T. na D. O takšnih verzih je škoda vsake besede, saj itak vse nič ne izdá. — Kazimir. „Hudournica“ je še nezrela; morda nam pošljete kdàj kàj boljšega. — P—l. Naznanite nam svoj naslov! — ρ Stihi so gladki, vsebina pa je prenavadna. Izvestne nadarjenosti Vam vender ne odrekamo.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik.** — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar.**
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 12. V Ljubljani, dné 1. grudna 1892. Leto XII.

Bolni car.

Bolán leží premagan car:
Brezmejna žalost ga obhaja,
In v srci nevkročèn vihár
Od zôre mu do zôre vstaja.

Užaljen ob rokó oprt
Zrè v jasno jutro pomladánje,
In duh, od toge mu potrt,
Zataplja se v čarôbne sanje:

Radóstno stopa sredi vrst
Ponosni car junakov svojih:
Ti so vladarstvu stèber čvrst,
Obramba dômu v ljutih bojih.

In s spevi njega zvesti rod
Na dóma prostih tleh pozdravlja:
»Dobrotni žívi nam gospod,
Ki spev razvneti ga preslavlja!«

K ljubeči ženi v svètli dvòr
Ljubezen carja kliče sveta,
Kjer čaka domačinov zbòr
In deca dragega očeta.

To slavnosten bil têbi dan,
Sipljóč obilo sreče náte,
Pač dražji dan in bolj krasán
Od bisera ti krone zláte . . .

Sovrág preplavil mu zemljó,
Uničil vojsko, moč in slavo,
Odvêdel deco in ženó —
Za sabo pustil sled krvavo.

Premagan moral v ta je grad,
Kjer osamèl sedaj umira,
Kjer mu razdvaja srce jad,
Čas slave v sanjah se odpira . . .

Zakliče bolni car potrt:
»Usmiljena mi roka tvoja,
Bog večni, skoraj pošlji smrt,
Da spasi mêne nepokoja!«

Odmeva mu visoki strop . . .
Iz mislij vzdrami sluga carja:
»Osivel mož do têbe vstop
Želí, gospoda in vladarja!«

Dovoli car. — Mož sivolas
Dospè, prikloni se globoko,
Povzdigne svoj tresoči glas,
Ubere strune z vélo roko:

»Pomlád okiti brstna svet,
Življenje vstaja, kamor dahne,
Svet z bujnim cvetjem je odet,
Doklèr poslednji ne usahne.

»Zagrne pôkoj svet meglen,
Blesteče vesne čar izgine,
A zimski vzbuja cvet leden
O časih zlatih nam spomine . . .

»Kar storil dômu mož krepák,
K življenju mu pomaga, k slávi,
A njega čin povzdiga vsak,
Doklèr življenja ne ostavi.

»Kadàr junaško mu srcé
V pokoji grob hladán pokrije,
Zamrzlo móžu ni imé:
V pravljicah med potomci žije . . .«

Nasmehne se bridkostno car,
Poslednji vzdih se v svet izgublja —
Polega srčni se vihár,
In carju lice smrt poljublja . . .

Rástislav.

Žarki spomina.

Ko se zláto solnce
Skrije za goré,
Na večernem nebu
Žarki še blesté

A počasi gine
Zadnjih žarkov moč,
In za svetlim dnevom
Pride tèmna noč.

Skrilo se je mêni
Solnce za goré,
A spominov žarki
V duši mi blesté.

Le počasi gine
V nji jim blaga moč,
Kot za svetlim dnevom
Pada tèmna noč.

L. Habétov.

Koroške pesmi.

I.

Blaško jezero.

»Potnik, kaj mi stopaš tožno
Tù na korotanskih tléh,
Ko je vsula cvetje rožno
Vesna po doléh, bregéh?

Ali pómlad tudi záte
Okrasila ni zemljé?
Glej vesel te bujne trate,
Dàj, vzradosti si srcé!«

Tiho, tiho, dèkle krasno:
Rad vesel bi hodil tod,
Da s pomládjo lice jasno
Tukajšnji imel bi rod!

II.

Marija na Zili.

Le môli, drago ljudstvo, môli,
Prošnjá izpolni Bog ti stó;
Med tvoje pa molitve glasne
Naj čuje tujčev glas nebó!

Ne záse, záte molim tukaj,
Le záte, bedni Korotan:
Spasitelju človeštva mati
Izprôsi ti povzdige dan!

III.

Ob Dravi.

Kàlno tebi je valovje, Drava,
Mráčno nad teboj visí nebó:
Národa si slika živo-prava,
Ki z valovi mu pojiš zemljó . . .

»Ne, nikakor« — vôdni duh šepeče —
»Ko oblak se vzpnè od mojih tál,
Skôro zláto solnce zaleskeče:
Pôtlej včisti zopet se mi vál. —

»Kdaj pa sreča národu posine,
Kdaj blaginje solnca jasni sòj,
Kdaj srcá se razbistré temine —
Blažjih časov krije to ovòj!« —

Bátog.

Lisjakova hči.

Povest. Spisal **Josip Starè.**

XV.

(Konec.)

Po zadnjih dogodkih se ni Klotilda več vrnila na očetov dom, kjer ni bilo ničesar več njenega; kolikor je pač mogla odnesti vrednega drobiža in drugih stvarij, znosila je itak že prej k teti. Pri nji se je sedaj tudi sáma nastanila, sevéda brez vseh ugodnostij, katerim je bila vajena domá. Toda saj ni imelo biti za dolgo.

»Le od tod, le iz Ljubljane!« rekala je teti, pri kateri je tičala noč in dan, ne da bi kdàj šla z dóma. Toda saj tudi Ahnenfels ni hodil nikamor, dasi je že toliko okreval, da je vstajal in mu ni bilo treba mirno ležati. Čutila sta oba, da se ne moreta več takó ponosno kazati med ljudmi kakor prej. On je bil resnejši in se je večkrat globoko zamislil; Klotilda pa je bila še zmiraj lahkomiselna kakor prej in si ni zaradi negotove prihodnjosti kàr nič belila glavé. Prvi čas je v polni meri uživala srečo, da je imenovala Ahnenfelsa svojega, in niti ni utegnila misliti, ali je ta sreča pač vredna velike cene, za katero si jo je kupila. Kratkočasiti se, to je bil še vedno jedini zmoter nje življenja. Po takšnih nazorih sta se z Ahnenfelsom zabavala ves božji dan; sedaj sta se menila in smijala, sedaj dražila, vmes pa delala osnove za prihodnjost. Mlada in zdrava sta bila oba; brez duševnih darov tudi nista bila, zató ni čudo, da sta pričakovala najlepše dôbe.

»Samó v svet, v véliki svet!« prosila je Klotilda svojega Viktorja in si v domišljiji mislila vse takó lepó, kakor je nekdaj lepó sanjala, kadar se je povsem zadovoljna vrnila z veselice in sladkó spavala brez skrbij. Le počasi jo je mogel Ahnenfels vzdramiti iz teh sanj, katerih resnično življenje ne pozná.

»Pa ti reci, kaj naj poskusim v svetu; kje naj iščem svoje in tvoje sreče?« zavrne ga nekega dné, ko ji je zopet ugovarjal.

»Ali bi šla h gledališču?« vpraša jo on.

»Jaz h gledališču?« ponoví Klotilda in ga osuplo pogleda. »Kakó misliš to?«

»Oba, ti in jaz bi šla med igralce. Iz prva bi igrala manjše naloge, potem čimdalje večje, in če nama bode sreča mila, zaslujeva takó, da naju bodo vabili na prva gledališča in naju dobro plačevali.«

»Viktor, to je izvrstna misel!« vzklikne ona vsa vesela in razposajena. »Kàj ne, in skupaj bodeva igrala, zaljubiva se drug v drugega, izgovoriva si skriven sestanek; jaz se ti oklenem okolo vratú, a ti me objameš, in poljubovala se bodeva, vidiš takó —« in v tem se res objameta in poljubljata brez kraja in konca.

»Takšne prizore bi ti pač dobro igrala; prav takisto, kakor je res v življenji,« reče Ahnenfels, ko se nekoliko umirita.

»Oh, nikar ne misli, da bi ne igrala tudi v drugih nalogah prav živo«, pohvali se Klotilda. »Povzdignem se tudi v višje stanove, kraljičina bodem ali pa kraljica, ti pa bodeš tuj knez in me prideš tolažit zaradi kralja, možá mojega, ki ga nisem nikdar ljubila, ali morala sem ga vzeti zató, ker je takó želel oče moj in je takó zahtevala korist našega dóma in dežele naše.«

»Zopet prav takisto, kakor je v resničnem življenji,« reče on in se zamisli, ona pa dalje razvija razvneto svojo domišljijo.

»In šumela bodem po odru v dolgem svilenem krilu; nad čelom se bodo lesketali dragi kameni kraljevskega mojega dijadema; dvorjani in dvorjanke se mi bodo klanjali, iz gledališča pa bodo ljudje nastavljali váme kukalca, gledali me zadovoljno ter mi ploskali in me obsipali z venci. In ne bodo me prezirali, ampak slavili me bodo po časopisih, in grofje in baroni bodo prihajali, poljubljali mi roke in me obsipavali z dragocenim lišpom za ljubezniv pogled in prijazno besedo.«

Ahnenfels je strmé poslušal to čudno osnovo za prihodnjost, in čelo se mu je zmračilo.

»Kakšen pa si?« vpraša ga smejé Klotilda, »ta trenutek me popolnoma spominjaš čmernega Mraka. Ali si tudi ti lahko čmeren?«

»Čmeren?« ponoví on počasi, »ali sem čmeren? To morda pride sčasoma samó po sebi.«

»Ali ne bodeš ljubosumen, če bodem slavljena? Saj nama bode nosila slava lepih novcev, in lahko bodeva živela veselo in brez skrbij.«

»Misliš?« vpraša Ahnenfels in zmaje z rámeni, kakor bi prav ne verjel v to slavno prihodnjost.

»Prepričana sem,« zavrne ga Klotilda; »pa saj bodeš tudi ti slavljen, in jaz ne bodem nič ljubosumna, če bodo lépe očí nežnih gospodičin iskre metale k tebi na oder ali če bodeš celó dobival lepó dišeča pisemca, ki te bodo izkušala zvabiti na zaupen sestanek. Kàr nič ne bodem ljubosumna, nego ponosna bodem, da imenujem svojega možá umetnika, za katerim zastonj hrepení toliko ženskih src.«

Takó je govorila Klotilda, in kàr srce ji je igralo od veselja. Tudi teti Brigiti je na dolgo in široko razlagala veselo prihodnjost.

»Zakaj nisem mlada?« rekla je teta, »takoj bi šla z vama. Ali sedaj sem že prestara; jaz moram že do smrti ostati v megleni Ljubljani. Vender, če bi kdàj domá potrebovala zanesljivega váruha za tište ure, ko se bodeta srečna in slavljena gibala na gledališkem odru, tedaj bi pač še prišla k vama, da bi se veselila vajine sreče.«

Takó je minilo nekoliko dnij v samih osnovah ali bolje rečeno v praznih sanjah, dokler ni Ahnenfels uredil stanovskega svojega razmerja in se za vselej poslovil od vojaštva. Ponočni vlak je odpeljal iz Ljubljane oba, njega in Klotildo. —

V Mrakovi prodajalnici je bila nekaj dnij kesneje javna dražba Razprodali so vso zalogo blagá, posode in drugo orodje, in ko je bila prodajalnica prazna in prazne ostale spodnje shrambe, prišlo je na dražbo pohištvo in druga premičnina, perilo, obleka in sploh vse, kar so pustili pobegli gospodarji. Napósled so prodali tudi hišo in vender niso izkupili toliko, da bi do dobra poplačali vse dolgove.

XVI.

Ljubljanski trgovec je kupoval vina po Hrvaškem in je prišel tudi v Varaždin. Ogledujé si prijazno mestece, zavil je v postranske ulice, kjer so stale nizke hiše brez górenjega nadstropja, a ločilo jih je dvorišče, zagrajeno z lesenim plotom. Tiho in mirno je bilo po ulicah, zakaj malokdaj je koga pot zanesel v ta kraj, pa je vsako živo gibanje takoj vzbudilo pozornost mimogredočega človeka. Takó je ljubljanski trgovec nehoté obstal pred malo hišo in gledal nenavaden prizor. Kakor kadar mlade lastovke žvrgolé in zijejo iz gnezda, takó je na okenci nizkega podstrešja tičalo troje otrók in veselo so žvrgoleli, smijali se dôli na ulice in mahali z drobnimi ročicami, dasi so bili bledí in izstradani, da je človeka kàr srce bolelo. Svetli plavi in temni črni lasci so bili zmršeni, upala ličeca so bila umazana, obleka nedostatna in raztrgana, če se viseče krpe in zaplate sploh morejo zvati obleka.

Na ulicah pred hišo je stal krepak hrvaški kmet v najboljši moški dôbi, poleg njega pa je bila njega žena v čisti beli opravi z detetom v naróčaji. Vsi trije so gledali v podstrešje k ónim otročičem in se smijali ž njimi.

»Čemú se takó smejete?« vpraša trgovec kmeta.

»Gospod, tù bi se človek pač ne smel smijati,« odgovorí kmet, »ali kaj hočete? Nedolžni otročiči ne poznajo bede, pa se veselé življenja, kakor brezumna žival, ki ne zná misliti.«

»Čegavi pa so?«

»Nekih tujih komedijašev. On je trd Nemec in ne zna niti besede hrvaške, ž njo pa sem se dobro razumel, zakaj nekoliko zavija na kranjsko. To so vam strašni siromaki; oče in mati samá nimata česa jesti in morata še živiti čvetero otrók. Stanovanja ne moreta plačevati, pa bivata z vsem drobižem tukaj gôri pod streho na goli slami kakor cigani. Otroci so vsi raztrgani, da ne morejo niti iz hiše; ne vém, kaj bode iz njih. Zvédel sem za to bedo, in ker nama Bog ni dal poroda, vzel sem tega-le dečka za svojega. Majhen je še, pa se nam bode lahko privadil. Siromaka bi nama bila najrajši dala kàr vse štiri; toda bilo bi mi jih venderle preveč. Da so moji, naj bi bili, ali tujih je dosti jeden. Bog vé, kakó ta vzrase! Vender poskusim pregovoriti prijatelja, ki je tudi brez otrók, naj se še on usmili katerega.«

Trgovec pogleda otroka v ženinem naróčaji in pravi:

»Lepó dete.«

»Lepó dete,« potrdi žena, ali potrpite, da ga operem in oblečem ter pošteno nahranim, potem bode šele prav lepó; je li, maliček?«

»Lačni so ubožci, lačni,« izpregovorí zopet kmet, »da bi jih bili videli, kakó so planili, ko sem jim dal hlebec koruznega kruha. V nekoliko trenutkih so ga pojedli; toda ko je najmanjši izpustil pretrdo oglodano skorjo, pobrala jo je mati in jo skrivàj pojedla sáma.«

V tem se trgovec ozrè na okno, in njega očí se za otroškimi glavicami ujamejo z lepimi ženskimi očmí, ki ga čudno pretresejo, ali žena se hitro zopet umakne v podstrešje.

Zvečer isti trgovec ni védel, kaj bi začel v tujem mesteci, kjer ni imel znancev, pa se je napotil v gledališče, da bi mu čas hitreje minil. Posebnega gledališkega poslopja v Varaždinu takrat še ni bilo, zató si je potujoča igralna družba postavila oder v dvorani neke pivovarne. Umetnega užitka se človek od takšnih predstavljačev ni mogel nádejati, ali za kratek čas je že bilo; in če ni bilo druge zabave, smijal se je človek igri sámi in nerodnosti igralcev.

Tudi trgovec iz Ljubljane se je smijal, ali zdajci je umolknil in ostrmel. Njega očí so se ujele na odru s tistimi črnimi, ki so ga popóldne pogledale iz podstrešja óne nizke hiše.

»To je torej tista nesrečna mati! Kakó je morala biti lepa, dokler je ni trla nadloga!« Takó si je mislil in je še bolj upiral očí vánjo. Gledal jo je in gledal, in kakor bi se mu šele sedaj očí odprle, zdelo se mu je, da je pred mnogo leti to žensko že nekje videl. Napósled se je venderle domislil in skoro da ni vzkliknil na glas:

»To je Lisjakova hči!«

Sedaj ga je še bolj zanimala in se mu smililа v dno srca. Slábo je igrala zadnjo popolnoma neznatno nalogo. Toda saj ni mogla igrati ničesar posebnega, če bi bila tudi imela kàj darú za umetnost; glas ji je bil hripav, obleka pa takšna, da je za silo mogla predstavljati kakovo strežnico. Skoro je ljubljanski trgovec med moškimi spoznal nekdaj tolikanj slavljenega částnika Ahnenfelsa. Tudi on je po vsi svoji opravi kazal velikega siromaka; igral je posiljeno, toda imel je dober glas, in potrebovali so ga za pevca. Po dovršeni predstavi so se ljudje iz gledališke dvorane vsuli v spodnje prostore v pivovarno, in bila je tolika gneča, da bi Ljubljančan malone ne dobil prostora. V tem stopi prédenj visok, suh človek z belim prtom čez roko in ga vpraša:

»Česa želite, gospod?«

Ljubljančan ga bistro pogleda in naročí kozarec piva.

Ali brž ko točáj odteče, vpraša soseda:

»Oprostite, ali ta človek ni igralec?«

»Sevéda je,« odgovorí mu gospod, »velik ubožec je, mnogo ima otrók, a plačo kàj majhno, in še to mu ostaja ravnatelj navadno dolžan. Da bi otroci ne pomrli od lakote, pomaga oče tukaj kot točáj, kadar utegne.«

»Kakó mu je pa ime?« vpraša Ljubljančan zopet.

»Na gledaliških oglasih se zôve Ahnenfels; ne vém, ali je to njega pravo ime ali je izmišljeno.«

Ljubljanski trgovec je sedaj védel, česar je želel. Živo se je spominjal, kakó je isti Ahnenfels v mladi prevzetnosti svoji nekdaj begal vse ženstvo ljubljansko ter onesrečil dobrega njegovega prijatelja, poštenega Mraka.

XVII.

Minilo je leto in še nekaj mesecev po tem dogodku, ko je v Oseku več gospodov skupaj praznovalo god jednega svojih továrišev. Bili so uradniki in profesorji, med njimi pa je bilo tudi nekoliko Slo-

vencev, katerih je takrat mnogo služilo po cesarskih uradih in šolah na Hrvaškem. Sladko staro vince jih je razgrelo; bili so nenavadno veseli in so obili obed napósled še zalili s šampanjcem. Nató je vsa družba vstala in šla na izprehod, zakaj bilo je že konec zime, in solnce je stalo še precèj visoko na nebu. Napotili so se po drevoredu, ki veže trdnjavo z górenjim gradom.

Dva Slovenca sta se pomenkovala sósebno živahno in sta nekoliko zaostala. Prišedši pred mestna vrata, zapazita berača, ki je čépel v cestnem práhu, da se je moral človeku kàr smiliti. Noge in roke so se mu do cela skrčile od hudega trganja po kostéh, da ni mogel hoditi pokonci in se je le po vseh štirih plazil dalje. Križem je gledal, lasé je imel dolge in zmršene, brada pa mu že davno ni bila obrita. Po telesi ga je bila zgolj kost in koža. Na nogah je imel obujke in že raztrgane opanke; górenje teló mu je le slabo pokrival raztrgan jopič od modrega suknà, in kazal je razgaljene prsi, ogorele od solnca in prahú. V naróčaji je imel širok klobuk po slavonski šegi in je vánj nabiral mile darove, ki so mu jih mimogredé metali usmiljeni ljudje.

Zopet je siromak prosèč povzdignil roke, ko sta pred mestnimi vrati obstala slovenska prijatelja. Berač se jima je smilil, in prvi je takoj segel v žep in mu vrgel nekoliko drobiža; drugi pa je tudi že odpiral mošnjo, ali ker je bil nekoliko vinjen in dobre volje, ogovoril je berača trdo slovenski:

»Če znate slovenski, pa vam dam dva groša.«

»O, znam, gospod, znam,« odgovorí berač in milo pogleda neznanega rojaka. Le-ta ostrmí in ga radovedno vpraša:

»Odkod pa ste?«

»Lovro Mrak sem iz Ljubljane, s Starega trga«.

Slovenca sta obilo obdarovala siromaka in šla dalje. V živahnem pogovoru nista zapazila, kakó se jima je ognila ženska, slabo gospôdski oblečena, in kakó je obstala, kakor če bi se je bil kdo doteknil s čarobno paličico. Čula je samó ime »Lovro Mrak« in ni mogla ne naprej ne nazaj, nogé pa so se ji šibile, da je mislila, sedaj in sedaj se zgrudi na tlà. Vse sile je napela, da je stopila do bližnjega drevesa in se naslonila nánje.

»Ali vam je slábo?« vpraša jo sočutno gospod, ki je takoj za njo stopal proti mestu.

»Nič hudega ni,« odgovorí mu ženska, »večkrat se mi nekoliko zavrtí v glavi, ali hitro je zopet dobro.«

Gospod gré dalje, ženska pa izza drevesa od daleč opazuje berača, čegar ime jo je takó presunilo. Toda zmajala je z glavo, kakor bi ne bil tisti, ki ga je iskala. Že je mislila stopiti bliže in ga kàj vprašati; ali iz nova obstane in strmí. Berač se je tresel po vsem telesi in škripal z zobmí, da je sam pogled nánj rahločutnemu človeku paral srce. V tem pride mestni stražár in se zadere na siromaka, ki je v strašnih bolečinah bolj ležal nego čépel v práhu. Toda berač mu ne odgovorí, nego se le trese in škriplje z zobmí. Stražár čaka in zopet vpraša, ali zastonj, odgovora le ne dobí.

»Saj vidite, da siromaka mrzlica trese«, oglasí se mimogredé dobrodušen kmet, »poskusite, da ga spravite v bólnico.«

Stražárju se omečí srce, in oba iz lepa nagovarjata berača, naj gré ž njima. Berač umeje, da sta mu dobra, pa se poskuša po vseh štirih plaziti naprej, toda preslab je. Zató ga primeta vsak z jedne straní izpod pázduhe in ga nekoliko neseta, nekoliko vlečeta ter takó po malem spravita dalje.

Ženska ob drevesi je gledala vse te muke, pa ni berača več izpustila iz očij. Od daleč je stopala počasi za njim, da bi videla, kam ga vedeta stražár in kmet, in takó je prišla do mestne bólnice. Tù jih je pustila in se nekoliko izprehajala po ulicah, dokler je mislila, da so berača že položili v posteljo. Tedaj se je vrnila proti bólnici in dasi se je ohrabrila in vse preudarila, ko se je bližala durim, zopet ji je utripalo srçe in zopet so se ji šibile noge.

»Kaj, ko bi bil res on?« rojilo ji je vedno po glavi; »in če bi bil, kaj mu porečem?«

Že se je storila noč, ko pride do durij in pozvoní. Strežnik ji odprè in jo vpraša, kdo je in kaj hoče.

»Od tukajšnega gledališča sem; videla sem, da so v bólnico privêdli nekega siromaka, pa se mi zdí, kakor bi ga poznala. Rada bi govorila ž njim.«

Strežnik jo odvêde k nadzorniku, a ko ga ženska vpraša, kdo je ta siromak, zmaje z rámeni, rekši:

»Ničesar še ne vémo, kdo je; pri sebi ni imel nobenega pisanja, a govoriti ni mogel, ker ga je strašno mrzlica tresla. Če ga pa vi poznate, jako nam ustrežete, ako nam poveste, kdo je in odkod.«

»Dokler ga dobro ne pogledam, ne morem reči ničesar gotovega. Pustite me k njemu.«

»Drage volje,« pravi nadzornik in ukaže strežniku, naj odvêde gospó k bolniku.

Ne daleč od vežnih vrât pri tleh je bila majhna soba z dvema posteljema za ubožce. Pobeljene stene so bile do cela prazne, le nad posteljema je visela podoba našega Odrešenika na križi, v kotu pa je na leseni mizici brlela svetilka. Jedna postelja je bila prazna, na drugi je ležal berač. Mrzlica ga je ravno pustila, in sedaj ga je vroče prehajalo in ga žejalo.

»Dajte mi nekoliko vode!« prosil je, ko je zaćul strežnika. Žena ga je spoznala po glásu. Hitro stopi k postelji, zgrudi se na kolena in začnè silno ihteti, dokler ji solze ne zalijó očíj, in bridko se razjoka.

»Kdo je to?« vpraša bolnik, vidèč jokajočo žensko klečečo pred posteljo.

»Lovro, ali se me še kàj spominjaš?«

»Klotilda!« vzklikne on in se trudi na vso moč, da bi se vzdignil v postelji; ali ne more se od slabosti. Tedaj iztegne roke, prime klečečo ženo za glavo in jo gladi po licih.

»Oh, lepa moja Klotilda! O, da te le še jedenkrat vidim! Vse rad pozabim in rad umrjem. Bog mi oprôsti grehe, saj sem se pokoril hudo, hudo.«

»Lovro, ti si nedolžen,« izjeca Klotilda.

»Morilec ni nedolžen!«

»Lovro, ti nisi morilec, nikogar nisi umoril, le ranil si ga v upravičeni jezi, ali skoro je okreval.«

»Okreval?« ponoví Lovro vprašaje, kakor bi ne bil dobro čul, »Ahnenfels je okreval? Še živí?«

»Živí« prítrdi ona.

»Klotilda,« izpregovorí on zopet milo in udano, »jaz umrem, ali ti vzemi Ahnenfelsa in bodi srečna ž njim.«

Klotilda ne odgovorí nató ničesar, ampak oberóč si zakrije obraz in se zopet bridko razjoka.

Lovro jo mirno gleda, potem pa jo tolaži: »Nikar se ne jokaj! Bodi srečnejša ž njim, nego si bila z menoj. Mêni ni bilo usojeno, da bi užival zakonsko srečo; ljubil sem te nad vse drugo, pa si le nisem mogel pridobiti tvojega srca. Ti nisi kriva; usoda je takšna, rekel bi bil moj oče.«

Klotilda še zmiraj joče in si ne upa pogledati v očí nesrečnemu móžu.

»Umiri se, Klotilda,« tolaži jo zopet bolnik z onemoglim glasom, »vse se poravná in prav skoro se poravná. Kje pa je sedaj Ahnenfels?«

»Ne vém, ostavil me je,« zavrne ona kratko in si z robcem otira objokane očí.

»Ostavil te je, torej sta bila že skupaj?« vpraša on osupel.

»Bila sva skupaj,« potrdi ona, »ali hudó naju je Bog izkušal in kaznoval. Štiri otročiče sva imela, toda nisva jih mogla prehraniti, ker sáma nisva imela kàj jesti. Dva sta nama prevzela imovita kmeta blizu Varaždina, kjer sva bila dve leti pri gledališki družbi, dva pa nama je pobrala smrt; slabí so bili, pa jih je vse zajedno v malo dneh pobrala davica. Nató je izginil on, a pisal mi je, da pride zopet póme, kadar me bode mogel živiti. Sedaj sem sáma ter sem z isto gledališko družbo za letòs prišla v Osek.«

Potem umolkne, a vidi se, da ji je lože pri srci. Kakor skesana grešnica, ki se je izpovedala grehov svojih, povesi očí in čaka, kaj ji poreče on, kateremu je odkrila dušo svojo.

Kratka, ali odkritosrčna izpóved ljubljene žene je segla bolniku globoko v srce. Zopet iztegne roke, prime jo za glavo, poljubi na čelo in izpregovorí:

»Torej tudi ti si se morala pokoriti za nepremišljeno lahkoumnost mladih let! Oh, Bog je pravičen, toda oster je tudi. Pa saj je bolje, da smo se že spokorili na tem svetu. Jaz skoro prebijem. Ti si še krepka; ti si še lahko srečna; Bog dàj, da bi bila skoro!«

»Ne, Lovro, ne; ti ne umreš, ti moraš še živeti; Bog bode dal, da se vse še obrne na bolje.«

»Obrne se res,« odgovorí Lovro počasi, »ali mêni ne več na tem svetu. Teló mi je vse pohabljeno; ni je več životne močí v njem; preveč sem trpel. Ko sem pobegnil iz Ljubljane, mučila me je strašna negotovost, da me ujemó in obesijo; nikjer nisem imel mirú, ne podnevi, ne ponôči. Železnico sem skoro ostavil in potoval brez pravega zmotra péš dalje. Šel sem na Ogersko, nadejé se, da se tam najprej izgubí sled za menoj in da tam najlože uidem pravici. Tri dni sem begal brez počitka, četrti dan šele sem légel v posteljo v krčmi pri ogerskem židu. Trdo sem zaspal, ali skoro so me mučile grozne sanje. Ahnenfels se mi je prikazal v krvi in klical proti nebu po osveti in vsako noč se mi je pokazal iz nova. Bil sem vedno razdraženih živcev, in slabo teló mi je hiralo od dné do dné. Toda kaj začeti? Tržiti? Imel sem v mislih to in óno in prepričan sem bil, da bi se mi bilo posrečilo marsikaj; toda vselej sem se zbal, da me potem zasledé, zakaj uverjen sem bil, da me iščejo. Niti v boljšo službo si nisem upal, ker se nisem hotel in tudi nisem mogel izkazati, kdo sem in odkod. Delal sem torej samó v pozabljenih vaséh pri kmetih in se hranil za silo. Poléti je že bilo, ali pozimi sem vedno trpel silo in bolezni. Toda ko me je zgrabila mrzlica, nisem se je

nikdar več iznebil do dobra; vsak čas se mi je vračala. Odtlej nisem bil za nobeno pravo delo in moral sem pri dobrih ljudeh prositi miloščine. Danes me je zopet strašno stresla in me spravila v bólnico. Kaj bode jutri z menoj, ne vém.«

Zadnje besede je izgovoril le iz težka, nató je umolknil in zamižal od prevelike slabosti. Klotilda je stala pri postelji in jokala. Ko zopet izpregleda, vpraša ga:

»Lovro, ali bi česa rad?«

On pa zmajè z glavo in reče tiho:

»Počitka.«

»Le počivaj in mirno spavaj, saj véš, da si nedolžen. Jutri pridem takoj zjutraj pogledat, kakó ti je.«

»Pridi, pridi!« prosi je on, stisne ji roko in jo še jedenkrat pogleda z medlimi očmí.

Odhajaje je želela Klotilda govoriti z nadzornikom, toda ker ga ni bilo v bólnici, naročila je strežniku, naj pazi na bolnika; naj večkrat pogleda, če kàj treba; in stisnila mu je v róko nekaj drobiža; vse, kar je imela. Rekla je, da jutri zopet pride in nadzorniku povè, česar treba vedeti o nesrečnemu móži, ki ni navaden berač.

Drugo jutro se še ni do dobra belil dan, ko je Klotilda stala pred bólnico in pozvonila. Strežnik ji je odprl, in za njo takoj zopet zaprl, potem pa rekel:

»Umrl je!«

»Kdo?« vpraša Klotilda, kakor bi prav ne verjela.

»No, mož, pri katerem ste bili sinoči,« reče strežnik. »Po vašem naročilu sem šel pogledat, ali mu česa treba. Toda sladko je spal, in mislil sem, da mu je odleglo. Ko zopet pridem, bedèl je in hudo stokal. S povzdignjenimi rokami me je prosil, naj mu privêdem duhovnika, zakaj približala se mu je zadnja ura. Duhovnik je takoj prišel, izpovedal ga in mu podelil svetstva za umirajoče. Po dovršenem opravilu je še nekoliko ostal pri bolniku, kakor bi se ga ne mogel hitro ločiti. V tem je mož izdehnil.«

Klotilda je molčé poslušala, potem pa je šla v sobo, kjer je še zmiraj mrtev ležal nje zakonski mož. Nič se ni izpremenil od sinoči, le to se ji je zdelo, da mu je izginil z obraza tisti izraz silne bridkosti, in namesto njega da mu okolo ust igrá neznano zadovoljstvo. Pokleknila je k postelji, molila in jokala in zopet molila. Strežnik je prižgal svetilko in Klotildi ponudil stol, vidèč, da ne misli oditi. In ostala je pri njem ves dan, a drugi dan ga je jedina spremila do hladnega groba.

XVIII.

Bil je vroč poleten dan, in kdor je le količkaj utegnil, šel se je iz mestne soparice hladit po senčnatih drevoredih in gozdičih prijazne okolice ljubljanske. Skrbne matere so takoj po obedu pobrale otroke in šle ž njimi pod Rožnik, kjer so ostale do mraka. Nekoliko pozneje so prihajale gospé z odraslimi hčerami, in med zadnjimi so bili moški, katerih pa sploh ni bilo mnogo, zakaj zadržala so jih opravila v mestu, ali pa so rajši zahajali kam drugam, kjer so bili samí med seboj. Pod košatim drevjem za cerkvenikovo hišo je stala kàr miza pri mizi, a bilo jih je tudi dôli na trati pred podom in pod kozolcem, ki je dajal široko senco, odkar je bil gostó nadet z raznimi poljskimi pridelki. Prostora je bilo torej mnogo, ali danes je venderle pohajal, in že nekoliko rodbin je šlo dalje gôri k cerkvi ali pa v bližnji Vidričanov grad. Če si se tedaj nekoliko od daleč ozrl pod Rožnik, zdelo se ti je, kakor bi se bilo ondu vse ženstvo sešló v tabor, in tudi živahno je bilo kakor na taboru; le to je bilo drugače, da so tù govorile kàr vse zajedno. Dočim so gospé pri mizah čebljale in z urnimi prsti sukale pletilo, skakali so otroci po zeleni trati, dokler jih niso matere poklicale k južini.

Takó je potekala ura za uro, in že se je solnce nagnilo in se skrilo za Rožnik, ko so razposajeni páglavci na trati drug za drugim klicali: »Nora grofinja! Nora grofinja!« Gospé se niso kàj zmenile za ta dobro znani krik, nego kramoljale so dalje, in le malokatera se je molčé ozrla tja, kjer zavije cesta okolo brega nizdólu proti cerkvenikovi hiši. Ondu se je pokazala čudna, nekako smešno opravljena, priletna ženska. Nad krilo od svetlo-modrega žameta je ogrnila ponošen plašček od črne svile, obšit s širokimi čipkami, na glavi pa je imela bel svilen klobuk, nališpan z velikimi umetnimi rožami in dolgo tančico. Zagoreli rdeči obraz so ji robili zvitki sivih lâs, ki so ji ob stranéh viseli izpod klobuka; na nogah je imela črne žametaste čevlje, na rokah pa umazane bele rokavice. V levici je držala solnčnik z rdečo svileno prevlako, in z iste roke za pestjó ji je visela vezena torbica, v kateri je imela robec in naóčnike. Z desnico se je sedaj pahljala s starinsko véternico, sedaj jo je zopet zložila, segla po naóčnike in se skozi nje ozirala v daljo, kakor bi koga iskala. Mudilo se ji je, zató je stopala hitro. Za otroško klicanje se ni menila, kakor bi ga ne bila čula, le ko ji je porednež prišel preblizu, kresnila ga je z véternico. Sedaj je obstala in zopet nastavila naóčnike ter se ozirala po gospôdi, ki so sedeli okolo miz; ali našla ni, kogar je iskala, in šla je dalje.

Tik ceste, v kotu med starejšim in novejšim delom cerkvenikove hiše, sedela sta ločena od ostale druščine starejši in mlajši gospod, srkala kavo in se prijateljsko menila. K njima stopi »nora grofinja,« nasmeje se jima prav ljubeznivo in vpraša:

»Prosim, gospoda, ali nista videla vitkega mladega jahača?«

Starejši gospod povesi očí in kakor slučajno prižiga smodko, da lože pritaji nasmeh, mlajši pa odgovorí čudni gospé neutegoma:

»Nekoliko prej je jahal nekdo tù mimo proti Vidričanovemu grádu.«

»Hvala lepa!« odgovorí »grofinja« in hití kar more mimo kapelice Matere božje dalje proti omenjenemu grádu.

»Čudna ženska!« pravi nató mlajši gospod starejšemu in ga vpraša: »Kdo pa je to?«

»To je Lisjakova hčí,« zavrne starejši, »čudim se, da je še ne poznate; toda saj še niste teden dnij v Ljubljani.« Nató mu pové, kar mu je znano o nji in završí takó-le: »V Ljubljani ni védel nihče, kam sta izginila Mrak in njega žena, še menj se je kdo brigal za nekdaj tolikanj slavljenega částnika Ahnenfelsa. Minilo je le nekoliko let, in ljudje so ju že pozabili do cela. Niti stara teta Brigita zadnji čas ni védela ničesar gotovega, pa je sploh popolnoma umolknila, kakor da je izginila tudi ona; a ko je umrla, ostavila je v oporoki vse imetje izgubljeni bratranki. Varstvena oblast je tedaj na javni dražbi razprodala nje ostalino, in denar je naložila, dokler ne dobí glasú o Lisjakovi hčeri. Pa saj ni dolgo čakala. Že kakega pol leta potem pride iz dunajske blaznice pismo, da je ondu neka Klotilda Mrakova iz Ljubljane, ki sicer ne ozdravi več do dobra, ali dosti je mirna in nikomur nevarna, da bi morala biti zaprta. Mesto je tedaj dalo Klotildo pripeljati v Ljubljano in jo nastanilo k neki vdovi, kateri plačuje iz tetine zapuščine. Ubožica je dobrovoljna, le čudno se oblači in se rada ozira po moških, kar priča o nekdanji koketi. Ubila si je v glavo, da je »grofinja« in da pride lep mlad kavalir na konji pónjo; zató na izprehodih vedno izprašuje ljudi, ali niso videli mladega jahača. Časih je menj, časih bolj živa ta njena domišljija. Danes jo je menda zgrabila sósebno hudó.«

Toliko da gospod dovrší, že prihaja od kapelice částnik in ko siloma ustavi konja pred cerkvenikovo hišo, pokliče na pomoč. Prva stopi na prag cerkvenikova mati, stara ženica. Ker ne umeje nemški, stopi h gospodoma v kotu in naprosi starejšega, naj bi ji pretolmačil, kaj částnik hoče. Ta se v tem že sam obrne h gospodoma in jima poroča ves zasopel:

»Jahal sem od gradú in ko pridem na ovinek izpod Rožnika, stopi pred konja smešno opravljena gospá in mi maha z rdečim solnčnikom. Konj se splaši in brcne z železnim kopitom neznano gospó, da se zdajci zgrudi. Prosim, naj gré hitro nekoliko ljudij z menoj, da ji damo prvo pomoč in da jo le-sèm prenesemo; potem jaz urno pojašem v mesto po zdravnika in po voz, da jo popeljemo v bólnico.«

Cerkvenikova mati takoj pošlje svojo hčer s čisto prtenino k nesrečnici, a sinu ukaže, naj zapreže, da lože prenesó ubožico. Častnik se tudi vrne ter sam pomaga izpirati in obézati rano, da je za silo, dokler ne pride zdravnik. Zvečer so nesrečno »Lisjakovo hčer« prepeljali v dežélno bólnico, kjer je skoro potem umrla. —

Pri Svetem Krištofu je že davno rasla trava po grobu, kjer je le preprost lesen križec pričal, da »tukaj počiva Klotilda Mrak, porojena Lisjak.« Tedaj so se v Ljubljani zbirali dobrovoljci, da pojdejo s cesarjem Maksimilijanom v Mehiko. Bilo jih je, ki so razsajali po mestu, da jih je bilo težko krotiti, dočim so hodili drugi mirno in spodobno po ulicah in izprehodih. Med poslednjimi je bil mož lépe visoke rastí. Dolga brada mu je že zeló osivela, a slamnik si je vsak čas potegnil globoko čez čelo, da mu nisi mogel videti v očí. Nekako plašno je hodil po mestu in se ogibal ljudij, kakor bi se bal, da bi ga kdo ne spoznal. In vender se je skoro vsak dan izprehajal po živahnem Starem trgu in se žalostno oziral po nekih oknih, kakor bi mu budila davne spomine. Še rajši pa je hodil k Svetemu Krištofu in tù je po dolge ure stal ob grobu Lisjakove hčere, in često je iz junaškega očesa kanila solza na pozabljeno gomilo. Ko je zvečer pred odhodom zadnjikrat prišel, prinesel je s seboj venec lepih cvetic in ga položil na grob. Tù je nató razoglav dolgo dolgo stal in kar ni se mogel ločiti, dokler ga zvezde na nebu niso opominjale, da se je zamudil že predolgo.

Iz Mehike niso dohajala nič kàj vesela poročila o cesarji Maksimilijanu. Republikanci so zmagovali, in napósled se jim je nesrečni cesar umeknil v trdnjavo Queretaro, kjer se je s svojci hrabro branil, dokler ga ni izdal polkovnik Lopez. Republikanci so, kakor znano, Maksimilijana ustrelili, njega dobrovoljno krdelce pa so pustili, da se je vrnilo čez mórje. Toda niso se vrnili vsi; mnogo jih je umrlo v tujem svetu za dobrega cesarja. Ko so pa časopisi priobčili imena padših junakov, čital si med prvimi ime stotnika Viktorja Ahnenfelsa.

Pavel Knobelj, slovenski pisatelj in skladatelj.

Predavanje v slovanski čitalnici v Trstu dné 23. malega travna 1892. leta

Spisal Gr. Jereb.

III.

Knobeljeve cerkvene pesmi.

(Konec.)

Omenil sem že, da so bile Knobljeve slovenske cerkvene pesmi in jedna latinska maša: »Missa simplex« med tomajsko ostalino. Latinska maša je pisana na navaden notni popir na štirih stranéh, ki ni s slôvenskimi pesmimi v nikaki zvezi. Rokopis šteje sedaj še 17 listov, sešitih v jeden snopič, ki so od različnega popirja in bržkone tudi iz raznih dôb. Razven jedne pesmi, katera je vpisana pozneje, pisane so vse ostale s Knobljevo roko, zakaj pisava je istovetna z óno v vložnem zapisniku ali z drugimi že navedenimi poročili.

Vpraša se, ali so vse te pesmi tudi Knobljeve. Primerjal sem rokopis Redeskinijevi zbirki [1]) iz leta 1775. in óni iz leta 1800 [2]), toda zasledil nisem nobene podobne pesmi. Čitali smo zapisnik Knobljevih knjig, a tam ni druge slovenske knjige nego Kopitarjeva slovnica, in še ta je prav za prav nemška.

Cerkveno petje, namreč takšno, kakor ga je zahteval tridentinski zbor leta 1562., bilo je v Knobljevi dôbi zeló prepadlo, bodisi kar se tiče tekstov ali umetnostne cene napevov. »Znano pa je, da je slovensko ljudstvo rado imelo petje, kakor ga še dandanes rado ima. Petje tedaj so hoteli imeti pri službi božji, pesmij za cerkev pa je bilo prav malo število. Orgljavci in pevci bi radi ustregli ljudstvu, ker pa je manjkalo primernih napevov, so si pomagali sami, kolikor so najbolj znali.« [3]) »V začetku sedanjega stoletja ustanovilo se je največ šol po Slovenskem. Kot učitelji so bili nameščeni zvečine cerkovniki-orgljavci. Kot taki gojili so vzlasti cerkveno petje. Pesmij sicer neso mnogo imeli, pa kedor jih ni imel, ta si jih je sam nakoval.« Dà, tudi Knobelj je sam koval pesmi, katere so mnogo boljše od nekaterih Redeskinijevih. Možno je sicer, da jih je prepisal, vender kakor se je

---

[1]) Šafařik, str. 79. [2]) Ta izdava ni dosedaj nikjer navedena, a ima jo moj prijatelj D. M. v Barkovljah.

[3]) Fran Rakuša „Slovensko petje v preteklih dobah." Ljubljana 1890, str. 37. in 38.

izrekla o njem verodostojna priča, pokojni Anton Hrovatin, verjetno je, da so njegove. V tem mnenji me utrjuje tudi to, da je v vseh pesmih jednak notranji ustroj, kar bi nikakor ne moglo biti, da jih je Knobelj prepisal. In napósled, česar tudi ni prezreti, ima šesta pesem letnico 1830., ker je bila bržkone za to priliko zložena in je gotovo tudi pesnikovo poslednje delo. Da se čitatelji samí uverijo in primerjajo, postavim sèm naslove vseh pesmij, dve v popolnoma neizpremenjenem prepisu, jedno, in sicer prvo, tudi z notami:

1. Zahvala za letno, z napevom; 2. Sveti Ožbald kralj angleški, brez napeva; 3. Na dan sv. Ožbalda, brez napeva; 4. Sveti Jožef, brez napeva; 5. Svečenca, brez napeva; 6. Na prošnjo nedelo 1830., brez napeva; 7. Svet Peter v ketinah, z napevom; Sveti Lorenc, z napevom; 9. Pri tej pesmi bi moralo biti šestnajst odstavkov, pa je le zadnjih sedem. Iz ostalih odstavkov se ne dá določiti, kateremu svetcu je namenjena, brez napeva; 10. Sveti Tiln, z napevom; 11. Sveti Mihael, z napevom.

Med devetim in desetim listom nedostaje jednega, zakaj naslednja pesem se pričenja stoprav s petim odstavkom. Iz ostalih odstavkov se ne dá določiti, kateremu svetcu je namenjena.

12. Sveti Jakob, z napevom; 13. Na dan sv. Jakoba apostola, brez napeva. Tù je zopet jeden list iztrgan iz neke Marijine pesmi, takó da sta ostala samó deveti in deseti odstavek, z napevom; 14. Velki Šmarn, brez napeva; 15. O sveti Just! (druga), brez napeva; 16. Sveti Justus, brez napeva; 17. Sveti Anton abbas, z napevom; 18. Svet Lenart (druga), z napevom; 19. Od Svetiga Leonarda, brez napeva; 20. Prošnja za dobro letno, z napevom; 21. Sveti Križ, z napevom; 22. Prerok Elias, z napevom.

Ker se ni o Knoblji glasbeniku doslej znalo ničesar, utegnejo njega cerkvene pesmi zanimati naše glasbenike. Zató navedem tù besede in napev prve pesmi:

Sahvala za letno.

1.

Dobrotliv nebeſhki Ozhe!
Per tebi je vſe mogozhe,
Vſe ſtvari ſkerbnu rediſh,
Poſebnu sa naſ ſkerbiſh.

Chor:

Bod' sahvalen trojni Bog,
Ozhe, Sin nu ſveti Duh,
Ozha naſh!
Sa vſe gnade, k' nam jih daſh.

2.

Daſh nam pamet, mozh in sdravje,
De vſak ſvoje del' opraule;
Sheguaſh nam shitnu polé,
Drevje, terte, de rodé. —

3.

V' zhaſ pokashe tu in unu,
De bo rodovitu, polnu,
Al pregreha vſe vmori,
De ſe greſhnik pokori. —

4.

Vunder zhudnu vſe regiraſh,
Tukaj vſameſh, tam pogmiraſh;
Zhe naſ danaſ pokoriſh,
Jutri shé nas preſkerbiſh. —

5.

Zhe nam ſuſha, mozha shuga,
Ali bolésni nadloga;
In'te sgrevan' proſimo,
Gnade domu noſimo. —

6.

Zhe ſmo v' grehe sakovani,
K' tebi s' grevanmi ſovsami
Sdihnemo, nam odpuſtiſh,
In oblubiſh paradiſh.

7.

Shegnej Ozha! kar prejmemo
S' tvojih rok, de v'mir vshijemo,
Daj nam tukaj brumni bit,
Enkrat k' teb' v' nebeſa pridt. —

»Vse Knobljeve pesmi so uglašene po istem sistemu, in sicer na jeden glas. Ker so pa gotovo slovenski skladatelji ónega časa uglašali pesmi umetno, to je dvoglasno, triglasno ali čveteroglasno, bil bi jih Knobelj prepisal, ako bi ne bile popolnoma njegova svojina, kakor je tudi prepisal umetno uglašeno latinsko mašo »missa simplex«. Povod temu mnenju mi daje prispodabljanje dveh pesmij, izmed katerih je jedna cerkvena, druga posvetna. Pri obeh je nekaj jednakega, kar je Knobelj sósebno ljubil, namreč »solo« in »tutti«. Dasi ni ohranjen napev rečene posvetne pesmi (ki je bila izvestno uglašena, in sicer po Knoblji samem, zakaj v ónem kraji, kakor sem pozvédel, ni bilo nobenega glasbeno izobraženega možá in tudi on ni imel pra-

vega prijatelja glasbenika) trdim, da je le Knobelj skladatelj omenjene pesmi. Ako bi namreč rečena pesem ne bila uglašena, ne bi imela pravega pomena. Knobelj je bil pesnik in skladatelj zajedno; ne trdim, da pristen skladatelj, vender je imel, kakor dokazuje navedena pesem, zmožnost in nadarjenost skladateljsko.« [1])

Da se naš pokojni kraški učitelj vsaj nekoliko opere pred sodnim stolom naših književnikov, bodi tukaj ponatisnjena njega poslednja pesem iz leta 1830.

Na proſhno Nedelo 1830.

1.

O prelub' nebeſhki Ozhe!
Na kolénih pred tabo
Glej otroke klezhejozhe,
S' nadlogam' obdan' tako;
De od shaloſt ſerzé poka,
Solsé jih salivajo,
Ta sdihuje, drugi joka,
Eden drusga milvajo.

2.

Shivesha povſod smankuje,
Vbogi ſo od vrat do vrat;.
Mati vſmilena sdihuje,
Kér jim nima kaj dajat;
Nekter vboshiz komaj láſi,
Sob ne more vezh sakrit,
Bere ſe mu na obrasi,
De mu je sa konz ſturit.

3.

Soſed ſe ſoſeda vſtraſhi,
V' póti ſrezhat ſe bojé,
Snauzi, shlahta, zlo ti naſhi,
Tirjajo ſvoje dolgé;
Sledni jiſhe, vſakmu manka,
Maloktéri dabi kaj;
Ni bla ſhé nadloga taka
Doſti lejt, kakerſhna sdaj.

4.

Vſe leto, Ozhe nebeſhki!
Smo ſi s' grehi saſlushil';
Persanéſ' ſlaboſt zhloveſhki,
Saj ne bomo vezh grešil';
Daj nam tu ſedanje lejtu
Sveti shegen na polé,
Gmiraj slabo, redko shétu,
Dopolni naſhe shelé.

5.

Ozhe, vſmil' ſe zhes naſ, vſmili,
Proſmo te v' ponishnoſti,
Ne sapuſti naſ v' ti sili;
Ozhe vezhne miloſti!
V' tvojiga Sina imenu
Vupamo poshegnan' bit,
Tukaj ſrezhnu shveti, inu
Po ſmerti v' nebeſa pridt.

[1]) Ta ocena je iz peresa g. *Vekoslava Furlanija*, na čegar prijaznosti se mu tù javno zahvaljujem.

Moja Ana.

Črtica. Spisala J. A. P.

Und hüte deine Zunge wohl,
Bald ist ein böses Wort gesagt;
O Gott, es war nicht bös gemeint —
Der Andre aber geht und klagt.
Freiligrath.

Kakó se je čudila tem stihom, kakor bi bila védela, da bode mehka nje duša okusila njih trpko resnico! . . .

Ob breški trati sva se igrali skupaj, kakor se igrajo otroci. Bila je nekaj let starejša od mêne in rasla je naglo. Mrzlega jesenskega jutra me je pustila sámo na venoči ledini. Zaman sem je čakala — odšla je v šolo samostansko. Prva bolest mi je tedaj preplula dušo, in spominjam se, da sem se bridko razjokala.

Minili sta dve leti, in prišla sem za njo. Tedaj je bila že odrasla in prvo leto se je malo menila za mlajšo prijateljico. Vém, da ne iz ošabnosti, saj je ostala prav takó dobra kakor prej — takisto nedolžnootroški obraz, ista milina v temnomodrih očéh . . .

Res, lepa je bila Ana moja!

»Vitka kakor gorska jela, bela in rdeča kakor mleko in kri, toda predrobna,« takó je trdil gospod davčni prístav Krasnič.

Vedno sem se bala za šibko bitje z mehkim srcem, čutečo dušo.

Vse na nji je bilo nežno, predrobno. Ni se dejalo zaman, da bi jo kàr strl hud duševni vihar! Kadar pa so ji pluli temni lasjé čez beli tilnik, takrat ni poetiški pisár okrajnega sodišča, gospod Mrva, nikdar pozabil recitirati:

»Saj tvoj dom ni tu na sveti,
Ti tam gôri si domá,
Tebe neče svet umeti,
Ti ne moreš pa svetá.«

V koliko sta bila upravičena zadnja stiha, o tem se nisem mogla nikdar povsem razumeti z gospodom Mrvo.

Temu pa ni bilo samó do recitiranja, tudi sam je zlagal nánjo slavospeve. Lepega poletnega jutra jih je mêni siloma čital in mi takó pokvaril ves dan. »Na pomladno šibko rožo vsul se je vihar strašán in porušil mlado cvetje.« Ta misel se je ponavljala v vseh varijantah, in neizmerno ljubezen in spoštovanje ji je obetala pisárjeva duša. Dobro, da ni o tem ničesar védela moja Ana, in še bolje, da ji ni stvaritelj sam usiljeval svojih poezij, ali kakor se je izražal, muze svoje . . .

Ko jo je takó opeval domači naš poet, dovršila je že šolo in ostala domá. Videvali sva se le o počitkih, ali takrat sem bila vedno pri

nji. Zdelo se mi je, dasi mlajši od nje, kakor bi morala braniti to otroško-šibko cvetko. Ljubili sva se, kakor se ljubijo otroci, in otročji sva bili obe. Kakor v letih detinskih sva potekali v gozd in se pozno v mrak vračali upehani domóv; slamnik sva obrobljali s korčki, šmárijnicami, petelinci, gorečo ljubeznijo . . . .

Prišlo je, sáma ne vém, kakó, toda isti čas sem bila grozno nesrečna!

V naš kraj je prišel sodni prístav. Visok človek, nosil se je jako gospôdski, toda ne pretirano. Ljudje so rekali, da je izboren družabnik. Tedaj še nisem hodila med svet in znala nisem, kaj to pomeni. Prístav je prihajal pogostoma k nje očetu — bila je namreč hči sodnikova. Mlada sem bila in umela nisem, kakó se more moja Anica šetati s kom drugim po istih potih, kjer sva takó često pohajali samí. Od te dôbe pa sem prav od srca sovražila tujega »pritepenca.«

Védite, zaljubil se je vánjo! . . .

Ljudje pa so že znali, da bode poroka. Najdelj tega nisva mogla verjeti jaz in nesrečni Mrva. Vsaj delal se je grozno nesrečnega . . .

Ali tudi ona ga je ljubila in srečna je bila in vesela! Samó kadar je posloval v uradu, bila sem ji še dobra. Ne, ljubila me je še vedno takisto, samó ne takó goreče kakor ónega. Kakor prej sva prebirali pesmi in se čitajoč solzili in smijali, vse kakor prej . . . Ali videlo se ji je, da se smeje takó zvonko le tačas, kadar uzrè prístava svojega. Sicer pa je bila silno resna . . .

Takrat sem brala ž njo prvič vrstice, ki so jo pretresle takó čudno:

»Und hüte deine Zunge wohl,
Bald ist ein böses Wort gesagt;
O Gott, es war nicht bös gemeint —
Der Andre aber geht und klagt.«

Sedaj še mi zvení nje mehki, srebrnočisti glasek. Strahoma sem prosila vsaki zli besedi stokrat oprostila. Objela me je in me poljubila. Ali bala sem se zánjo . . .

Minili so počitki, odšla sem v Ljubljano, ona je ostala gôri. Pisala mi je malokdaj, in prav jezna sem bila. Kadar pa je pisala, bil je vedno le on in on . . . Kaj mêni do njega! . . Vse miline in kreposti je prisvajala svojemu Alfonzu, in tudi jaz sem se morala sprijazniti ž njim zaradi nje, vsaj v pismih svojih . . .

O Božiči sem prišla domóv. Iskreno me je poljubila, potem pa mi pravila o ljubezni svoji. Umela sem jo do dobra, poznala vso silo, katera ji je kipela v šibkem telesi. Legla mi je bojazen v dušo, in vsilila se mi je strašna misel, »ko bi jo prestal ljubiti.« Tedaj pa sem védela, da bi se osul nežni cvet, uvèl, kakor list jeseni . . .

K nam je prišla družina iz mesta. Mnogobrojna ni bila: on, ona, sin, hči, in še deklo so imeli. S hčerjo sva se videli nekoliko

krat. Lepó deklè je bila, nekoliko starejša od Ane. Bog ji je podaril omamljivo lepoto, in ni se moglo rêči, da bi jo posebno skrivala. Toda hudobna ni bila, tudi ne izprijena, le brezmerno koketna. Poznala je prístava že od prej. »Bil je lep mladec in nekdaj se mi je laskal.« — Pozabljena stvar! Navzlic temu bi se ne bila preveč protivila še sedaj podati nekdanjemu znancu »roko in srce«. Izpovedala sicer tega ni, toda videlo se ji je, da ji še vedno prija.

Sedele smo skupaj Anica, ona in jaz. Govorica je nanesla na prístava.

»Oh, nekdanji ljubimec moj, kakó mu je?« vzkliknila je in koketno namigala z glavico. Potem pa je pripovedovala povest svoje ljubezni z vsemi malenkostnimi vzdihi, katere poraja hipna razvnetost mlade krví.

Ozrla sem se na Anico. Kakó je poslušala vsako besedico, kakó ji je trepetalo telesce! Na dnò trpeče duše sem zrla tedaj mladi prijateljici in čutila ž njo vred grozno muko, da je morala zakrivati svojo bolest. Obledela je, in vse življenje ji je izginilo z lic. Tujka ni opazila ničesar.

»Napačen ni in morda . . .« — Umolknila je. Rada bi ji bila že prej zatisnila usta, da nisem bila sáma takisto odrevenela kakor Ana.

»Kaj ti je, Anica?« vzkliknila je hipno. Tikali sta se od nedavna. »Ali sem te razžalila?«

Ana se ni genila, jaz pa sem ji rekla:

»Ne, gospodičina, razžalili je niste, umorili ste jo!«

Osuplo me je pogledala, potem pa je hitro odšla s čudnim nasmehom na ustnih. Plašno sem se ozrla po Anici.

»Sedaj mi je dobro,« izpregovorila je zamolklo in se prisiljeno nasmehnila. Smrtnobleda, brezbarvnih usten in drhteča po vsem životu je počasi vstala in se opotekala v svojo sobo. Ondu ji je krčevit trepèt izpreletel teló.

»Glej, umrla bodem, Albina!« vzkriknila je zdajci brezupno in si zakrila obraz. »Naj njo ljubi, Alfonz, čuješ!«

Tešiti je nisem mogla, beseda mi je zastala.

»Ali si jo videla, kakó je lepa in dobra?« vzkipela je zopet, toda govorjenje jo je utrudilo. Položila sem jo rahlo na divan. V tem je prišel v sobo nje oče. Začuden je gledal svojo hčer, jaz pa sem mu šepetajoč razložila vse, kar se je pripetilo. Nì jedna poteza se mu ni genila na resnem lici, toda upàl je stopil k Anici.

»Sedaj sem zopet dobra!« šepnila mu je in ga objela z belo rokó.

Brezglasno ji je zrl v velike modre očí, nató pa se je polagoma obrnil. »Dà, dobra za mamo svojo, ubožica!« dejal je polglasno in sédel kakor uničen.

»Sam, čisto sam!« mrmral je sam v sebi.

Prišel je zdravnik, zapisal zdravila in priporočal mir in zopet le mir. Prišel je tudi Alfonz. Podala mu je roko in rekla iz težka:

»Vzemi jo, rada te ima in lepa je, oh, kakó je lepa!«

Razumel je ni in jo gledal začudeno. Neizmerno togo in angeljsko milino je bral na nje obrazi, ali nikakega očitanja. Stari sodnik pa ga je prijel za róko in dejal zamolklo:

»Vam ne očitam ničesar, ker niste ničesar zagrešili. Mladí ste še, in trdo vas že tepe nesreča. Jaz pa sem sam. Vam se že zaceli rana, mêni je umrlo vse, počasi bodem legel v grob.«

* * *

In prišlo je, kakor sem se bala: duševni vihar jo je strl! Živeti ni mogla delj! . . .

Drugi dan po nje pogrebu je nekdo potrkal na moja vrata; vstopila je Darbenova Julija. Ko je snela sivkaste rokavice, podala mi je rokó, odprla ustna, da si ji videl krasne zobé, in rekla: »Oprostite!« Takó žalostno je izrekla to besedo, da nisem mogla dvojiti o nje istinitosti. Rekši se je naslonila na stol in zrla prédse; zdí se mi celó, da je ihtela. Stopila sem k nji in ji položila roko na ráme. Zdajci se je zgenila kakor iz sanj in širokoodprtih očij zrla na vrata.

Vstopil je Alfonz. »Oh, ta izguba!« hitela je sočutno, ali navzlic nje žalosti sem videla, kakó poželjivo so bile nje oči uprte na njega obraz. »Gospod Alfonz, prosim vas —«

»Hvala, gospodičina,« dejal ji je ledeno, »ne kalite mi spomina nánjo. Molčite, molk čuva srèčo.«

Jeden hip samó je obsedela — osupla, zdajci pa se je zavédela in ponosna vstala.

«Res je, kakor pravite!« dejala je pikro in porogljivo ter zbežala iz sobe. Uvidela je, da je izgubljen zánjo.

Pravijo, da se je že davno utolažila «Julija širokega srca«, kakor jo je nazval sicer poetiški Mrva.

* * *

Od tedaj, ko smo mu pokopali hčer, videla sem sodnika malokrat; menil se ni rad z nikomer. Kadar pa sem ga venderle videla, vselej je sedèl v družbi z Alfonzom. Samá sta bila in malo sta govorila . . .

Alfonz je bled mož, a gospé trdijo, da zanimljiv, le brez pravega življenja.

Vérujem pač: prav takšno je življenje brez nádej, brez namena! —

Jurij Juričič.

Spisal m. p.

Protestantstvo je porodilo našo književnost. Kakó pridno in vztrajno so tiskali Slovencem slovenske knjige! Nad petdeset knjig v razmeroma kratki dôbi petinštiridesetih let! Toda malo, ubogo malo teh glasnih spomeníkov energiške dôbe se je odtegnilo reakcijskemu zublju in ohranilo v deželi, kateri so bili namenjeni; ponajveč jih hranijo ine knjižnice, kjer bi tudi denašnji dan ležali pozabljeni in neznani, da se jih ni usmilil mož, ne Slovenec, niti ne naš rojak, po imeni dr. h. c. Theodor Elze.[1]) Veliko hvalo smo mu dolžni za njega trudoljubivo, vzgledno in požrtovalno zasledovanje protestantske književnosti naše, tembolj ker celó po domačih knjižnicah še sedaj ležé neznane knjige óne vzbudne dôbe, katero so v književnem oziru le prehitro uničili, nikar da bi bili delo prvih književnikov naših nadaljevali v katoliškem duhu.

Kdor količkaj nepristransko sodi slovensko razmerje XV. in XVI. stoletja, mora pritegniti, da je, žàl, katoliško svečeništvo precèj izgubilo izpred očij pravi zmoter svojega poziva, zanemarjaje morálo, vedo in národ. To nezdravo razmerje je moralo prestati, in sicer v prid rimsko-katoliški cerkvi sámi; zató je bilo protestantsko gibanje potrebno in koristno za cerkev. Ali prav takó potrebno in koristno je bilo v národnem oziru. Dasi je rimska stolica večkrat priznala slovansko liturgijo, venderle so jó katoliški svečeniki črtili in preganjali proti papeževi volji. Ker so se zajedno dali zlorabiti po posvetni sili, slovanskim národom pogubni politiki frankovskih vladarjev, in ker jih je tudi zavêdla želja, da bi povišali dohodke[2]) svoje, prezrli so cerkveno korist in verske potrebe med národom. Sila je

[1]) Izmed spisov njegovih naj omenimo: Die Superintendenten d. evang. Kirche in Krain während des XVI. Jahrh. Wien. 1863. — Die Universität Tübingen u. d. Studenten aus Krain. Tüb. 1877. — Die Anfänge d. Prot. in Krain v Jahrbuch der Gesellschaft f. d. Gesch. des Prot. in Oesterr. 1880. — Paul Wiener v Jahrbuchu leto 1882. — Die slovenischen prot. Gesangbücher des XVI. Jahrh. Wien. 1884. — Raztreseni so životopisi slovenskih reformatorjev po raznih knjigah, takó izborni Trubarjev v Real-Encyclopädie Herzoga. Skoro priobči zeló važen spis o katekizmih, postilah i. t. d. v Jahrbuchu.

[2]) Gfrörer: Byzantinische Geschichten II. 90.: Akten der deutschen Reichssynode, welche 852 unter Erzbischof Raban zu Mainz gehalten worden ist, sprechen von einem rohen Christenthum der Mähren: es beschränkte sich allem Anscheine nach auf das Hersagen des Credo, Vaterunser und — vor allem auf Entrichtung der Zehenten.

zmagala. Slovani so se pač pokristjanili, ali meč, krstni boter, zasekal je národnosti globoko rano. Iztirana je bila národnost iz jedinega zavetja, katero je še imela v cerkvi. Slovenske meje se strahovito ožé in krčé. Malo časa še, in o Slovencih bi pravila le še — zgodovina. Toda prišel je protestantizem, prišle so med ljudi knjige, tiskane v domači, vsakomur umevni besedi. Ali tù naj rajši govorita Pypin-Spasović:[1] »(es) entfaltet sich auf einmal eine energische thätigkeit, bildet sich eine schriftsprache aus, erscheint eine ganze reihe bedeutender männer und arbeiten, werden die gelehrten kenntnisse der zeit auf slavische dinge angewendet, wechselseitige slavische verbindungen angeknüpft« . . .

Ali uprav tudi zaradi národnosti moramo zahvaliti óne možé, ki so se uprli novi veri, da so vsaj takó zabranili nadaljno spajenje z Nemci — protestanti. Z druge straní pa moramo rêči, da namesto slepo razdejanega dela protêstantovskega, ki vender ni bilo povsem slabo in okuženo, niso dali boljšega ne v národnem, ne v književnem oziru: drugi dôbi je bilo namenjeno nadaljevati književno delovanje in takó iz nova vzbuditi zazibano národno zavest, speči národni ponos: v tem vsa čast národnemu svečeništvu našemu!

Radi potrdimo, da sta se vladika Hren in novomeški Kastelec, pridno zajemajoča iz tistih »kalnih virov«, pisanih »v malovredni obliki«, trudila dajati ljudstvu boljše knjige, nego so bile istodôbne. Njiju jezik se tudi prijetno razlikuje od drugih pisateljev, ki so ga kazili in pačili, češ, da pišejo »ad majorem populi intelligentiam«, ko so bili v resnici samí nevešči národni govorici. Toda Hren in Kastelec, to je le »blis'k nagel, ki še temnejšo noč storí, ko vgasne.«

Jezik se slabša čimdalje bolj. Umevno. Dečki, zapustivši dom, pozabijo po šolah máterin jezik, in kadar ga jim je najnujneje treba, nedostaje jim besed. Hren, Kastelec sta pošla, o Bohoriči ni duhà ne sluha, in Trubar, Dalmatin, Krelj, Juričič, to so bile izbrane žrtve . . . Še v našem veku, katerega nekamo — kdo vé, ali upravičeno — ponosno imenujemo dôbo prosvete, vpepeljali so skrbno te »luteranske« knjige. Dragocena nam mora biti torej vsaka oteta drobtinica; tem večje pa je veselje, kadar dobí človek v roko dosti dobro ohranjen spomeník iz dôbe, ko se je prvič tiskal slovenski jezik.

Iščočega po Gorici in nje okolici knjig protestantske dôbe, seznani me prijazen slučaj z bratom prerano umršega Valentina Mandelca, s č. očetom Ambrožem, živečim v tukajšnjem samostanu oo. ka-

[1]) Gesch. d. Slav. Lit. übers. von Traugott Pech. I. 376.

pucinov. Vprašam č. o. Ambroža, je li kakova slovenska knjiga v knjižnici kapucinskega samostana, ki je najstarejši na Goriškem, ustanovljen leta 1591., v času, ko je reakcija uničevala vse, kar je bilo v zvezi s protestanti. Morebiti se je katera rešila v samostansko knjižnico. Težko. Zakaj strogo je bilo ukazano požgati vse, in vrhu tega so bili in so še iz večine oo. redovniki laškega rodú. Vender pa mi je č. oče obetal vprašati samostanskega knjižničarja.

In res! V knjižnici se je hranila občinstvu neznana knjiga slovenska z leta 1578.: po Juriji Juričiči poslovenjena Spangenbergova postila.

Prevod je sicer znan,[1] toda znamenita je knjiga, ležeča pred menoj, zató, ker ima vse tri dele, sevéda nepopolne. Prepobožen katoličan ni védel drugače dati duška žaljenemu svojemu prepričanju, kakor da je besede, stavke, cele odlomke zamazal s tinto, da jih večinoma že nikakor ni mogoče brati. Da je liste iztrgal ali jih kolikor toliko poškodoval — zlasti so ga raztogotili naslovni listi — pač ni treba naglašati posebe. Obvaroval se je samó naslovni list drugega dela.

Predno pa opišem knjigo, naj povém ob kratkem o Juriji Juričiči, kar se je dalo dognati o njem. Odveč ne bode. Koliko nam je do književne zgodovine naše danes, ko absorbira malone vso pozornost politika, danes, ko si vse hoče spisati lovorov venec »izvirnega« pisatelja slovenskega!

Jurij Juričič se je porodil na Hrvaškem v Vinodolu.[2] Kdaj in kje se je izobražal (na Reki?), dosedaj ni bilo mogoče zvédeti. V šestem desetletji XVI. veka ga najdemo v Ljubljani katoliškega svečenika-propovedovalca v cerkvi nemškega reda.

Toda pridno občevanje s tajnikom deželnih stanov in jednim najživahnejših spešiteljev protestantstva na Kranjskem, Matejem Klombnerjem, in z Antonom Dalmato, kateri ni bil »ein khleins wenig vrsach seines abfaals vom babstumb«,[3] pridobilo je tudi Juričiča vrsti, ki je neustrašeno z besedo in dejanjem razširjala novo vero po deželi slovenski.

[1] (Čop-) Šafařik: Gesch. d. Süd Slav. Lit. I. 112. — Dimitz: Gesch. Krains 1875 III. 186. — Marn: Jezičnik XXI. 11. — Kopitar: Grammatik. Einleitung XXXV.

[2] Elze: Die slov. prot. Gesangbücher d. XVI. Jahrh. v Jahrbuchu d. Gesellsch. f. d. Gesch. d. Prot. in Oesterr. 1884. str. 6. — Kostrenčič: Urkundl. Beitr. XLVII. str. 74: ». . . Georg Jurisitsch, ein Krabath . . .«

[3] Kostrenčič: Urkundl. Beiträge. XLVII. str. 74.

Zató prepové .dné 25. februvarja leta 1561. Juričiču dežélni komtur Gabrijel Khreutzer delj propovedovati v cerkvi nemškega reda.[1]) Tej prepovedi se je skoro pridružila prepoved generalnega vikarija ljubljanskega, Nikolaja Škofiča.[2])

Ravnanje s strani katoliške pa ni ustavilo delovanja vnetih novoverskih propovedovalcev, ki so se ljudstvu na vso moč prikupili z zgovornostjo, znanjem in moralnim življenjem. Morda je vplivalo tudi sočutje do preganjanih, kakor je navada v ljudstvu, da se jih je oklenilo še tesneje.

Kakó pa so cenili Juričiča protestantje, izvajamo lahko iz tega, da so njemu in Janezu Tulščaku zaupali Trubarjeve posle, ko je le-tá avgusta meseca leta 1561. z obema vskokoma odpotoval v Urah. V tem času sta Juričič in Tulščak poročila drug drugega.

Nasprotno katoliki. Zmerjali so Juričiča: »Jur Kobila«,[3]) takó da so se uprli celó dežélni stanovi.[4])

Ko pa sta podlost in neresnično obrekovanje Štefana Konzula spravili v veliko nevarnost hrvatenje in tisek hrvaških knjig, napoti se Juričič julija meseca leta 1562.[5]) z Zvečičem in pomožnim tiskarskim dečkom v Urah hrvatit verskih knjig. Tù je ostal do meseca avgusta leta 1563.

Za svojega bivanja v Urahu izdá: ENE | DVHOVNE | PEISNI, KATERE | SO | SKVSI PRIMOSHA TRVBERIA VTA | ſlauenski yeſik iſtolmazhene . . . VTVBINGA, | 1563. | [6]) in sicer po naročilu Mateja Klombnerja, ki ni mogel učakati, da bi prišle med ljúdi pesmi,

---

[1]) Elze: Zur Gesch. d. Ref. i. Krain v Jahrbuch leto 1891. str. 174. pod črto.

[2]) Elze: Die slov. prot. Gesangbücher. v Jahrbuch leto 1884. str. 6.

[3]) Ker se je govorilo in se še čujejo glasovi, da je Jur Kobila morda Jurij Dalmatin, bodi tù povedano, da je i Valvasor sam popravil prvotno trditev svojo (pr.: Ehre d. H. Krain II. zv. 6. knjiga. str. 349) v II. zv. 7. kn. str. 435., da si ne smemo misliti Dalmatina, ampak Juričiča pod imenom Jur Kobila. — Sicer pa je v Kostrenčiči (Urkundl. Beitr. LXI. str. 97.) cesarja Ferdinanda odlok iz Podjebrada z dné 30. julija 1562. leta do dež. glavarja, dež. upravnika in do vicedoma, v katerem jim ukazuje zapreti mimo drugih tudi Kobilo. Uvažujé, da je Dalmatin šele leta 1566. po Trubarjevem posredovanji prišel v Tübingen na vseučilišče, dobivši izpraznjeno Tifernovo ustanovo, ne ostaje nam nego še Juričič sam.

[4]) Valvasor: Ehre d. H. Krain II. zv. 7. kn. str. 435.

[5]) Elze: Die slov. prot. Gesangbücher l. c. — Kostrenčič: Urk. Beitr. LVIII. str. 91.

[6]) Po jeden izvod te pesmarice hranita kr. javna knjižnica v Draždanih in vseučiliška v Tübingenu. Juričičevih pesmij je 8.

[6]) Opis te knjige: (Čop-) Šafařik: Gesch. d. Süd. Slav. Lit. I. 76. — Dimitz; Gesch. Krains. III. 277. — Elze: Die slov. prot. Gesangb. Jahrb. 1884. str. 10,

grdeče katoliško svečeništvo. Ne da bi Trubar védel, celó proti njegovi volji, [1]) dal jih je natisniti pod njegovim imenom, dobro vedoč, da bi ne bil Trubar nikdar posodil poštenega svojega imena zbirki takih pesmij. Trubar tudi ni prikrival svojega mišljenja, in to mu je nakopalo Klombnerjevo nasprotstvo, ki se kakor rdeča nit vleče po vseh njega pismih; na korist stvári, za katero se je toliko potezal in trudil, to nikakor ni bilo.

S Štefanom Konzulom in z Antonom ab Aleksandro Dalmata je priobčil Juričič tudi več hrvaških knjig, natisnjenih s cirilico in z glagolico.

Avgusta meseca leta 1563. se vrne v Ljubljano. Toda ker je bil v tem že zopet Trubar prevzel svoje pôsle, pošljejo Juričiča v Kamnik, od koder ga pa leta 1564. zapodé na kneževsko povelje. Nató je podpiral v Ljubljani sušičnega superintendenta Seb. Krelja, Trubarjevega naslednika, ki je, izdavši v Ratisboni prvi del poslovenjene Spangenbergove postile, umrl dné 25. decembra leta 1567. Od leta 1574. do svoje smrti (dné 26. oktobra leta 1578.) je bil dežélne vojske propovedovalec. Pokopali so ga pri Sv. Petru v Ljubljani.

Kratko pred svojo smrtjo je izdal poslovenjeno Spangenbergovo postilo, katero hočemo tù podrobneje opisati.

Knjiga, katero imam pred seboj, ima vse tri dele in je vezana v lesene, z usnjem prevlečene platnice.

I. del šteje 1—136 listov. Našemu iztisku nedostaje: naslovni, 1., 4., 9., 12., 77., 122. (górenja polovica), 136. list.

II. del šteje 1—214 listov. Namesto 1 beri 2; zakaj od 1 preide takoj na 3., ne da bi vmes česa nedostajalo. Takisto preskoči od 175. na 178. in šteje pravilno do konca, ne da bi bilo vmes kàj izpuščenega. Močno poškodovani so nastopni listi: 35., 36., 146. Naslovni list se je, kakor gôri povedano, ohranil, in slôve:

POSTILLA, | To ie | KERSZHAN- | SKE EVANGELSKE | predige, verhu vſakiga Nedel- | skiga Euangelia. | OD PASKE, ALLI VELIKE | Nozhi do Aduenta. | SA HISHNE GOSPODARIE | Shole, mlade inu preproſte liudi. | OD Ioan: Spangenberga, na vprasha- | nie, inu odgouor isloshena. | DRVGI DELL. | Sdai peruizh, verno inu sueiſto Stolmazhe | na: inu opraui Slouenski iesik | prepiſana.

Okolo naslova je pravokoten okrasek s podobami štirih evangelistov in njih znamenj v vsakem oglu. Na górenjem préčniku je obraz Bogá Očeta, v dolenjem pa je narisan golob — podoba sv.

[1]) Elze: Die slov. prot. Gesangb Jahrb. 1884. str. 13.

Duhá. Pod golobom sta črki H. V.[1]) Ob stranéh na sredi pa sta angeljski lici.

Na listu 214. *a* stráni abereš pod arabeskino vinjeto: DRVKANO VLIVBLANI SKOSI | Joannefa Mandelza, Anno | M. D. LXXVIII. |

Lista 214. *b* stran je prazna.

III. del šteje 2—136 listov. Pogrešamo naslovnega lista in 97. V štetji listov je več tiskovnih napak. Mesto 9., 9. beri 9. 10.; — m. 10., b. 12.; — m. 49., 49., b. 49., 50.; — m. 15., b. 51.; — m. 89., 89., b. 88., 89.; — m. 104., 105., 106., b. 114., 115., 116.

Na listu 136. b stráni stojí pod tekstom:

Tebi JESV CHRISTE budi vezh- | na huala, AMEN. |

Nekoliko niže:

Gedruckt in der Fürstlichen Hauptstat | Laybach | durch Hanß Mannel. | Anno Domini, | 1578. |

Na hrbtu platnic je črno vtisnjeno:

Evangelia | Carniolica | (s tinto vpisano:) Exposita | sed | prohibita | N | 30. |

To je Juričičev prevod, katerega se dosedaj v tej celoti ni poznalo. Knjiga je svojina kapucinskega samostana.

Da Juričič močno hrvati, umeje se, saj je rodom Hrvat »wie wol er . . . braucht vil crainerischer wörter«, kakor toži znani Matej Klombner baronu Ungnadu v pismu z dné 7. maja leta 1562.[2])

Jezika ne utegnemo razpravljati, to je stvar jezikoslovcev, le toliko omenimo, da bi bilo vrlo zanimljivo preiskati jezik Juričičev in Kreljev ter primerjati slovenščino Vipavca slovenščini Hrvata.

Ali naj nam morebiti tudi to preskrbí — Nemec?

Spisa pa ne moremo završiti, da ne bi odločno zavrnili insinuacije, češ, kdor raziskuje protestantsko dôbo, kdor daje čast, komur gré, ta namenoma povzdiguje luterstvo v kvar katoliški stvári! Kdo trezno in samostojno mislečih móž podpiše takšen nazor? Zgodovina nas učí jasno in glasno, da je verski preobrat škodil národnosti slovenski. Koliko zemlje slovenske se je potopilo v tujstvu, ko se je uvêdel katolicizem! Postavimo, da je res, kar se trdi, da se denašnje posvetno razumništvo baje klanja samó národnostni ideji, da je vera le postranska reč: ali bi mogli ti národni brezverci hoteti izpodbijati tlà pri Slovencih rimsko-katoliški, do dobra národni veri, ako stojé »zgolj« na

[1]) Dr. Elze misli, da je morebiti inicijalije napravil risar Henrik Vogther. ki je v XVI. veku živel na Dunaji.

[2]) Kostrenčič: Urk. Beitr. l. c.

národnem stališči, kolikor toliko uvažujé usodne posledice verskega preobrata, zvršivšega se v IX. stoletji?

Kaj pa naj si mislimo o trditvi, da je Slovenec, vzprejemši novo vero, onečastil in oblatil pošteno svoje ime? Protestantizem je bil kakor smo že razložili, potreben in koristen, da se je svečeništvo zopet zavédlo svojega poziva, svoje dolžnosti, težke svoje, toda vzvišene naloge. —

Sklepaje pa opozarjamo zlasti slovenske vseučiliščnike, ki se pogostoma razkropé širom naše domovine, naj povprašujejo tod in tam (pri kmetih, po gradéh, v samostanih, sósebno naj pregledajo cerkvene arhive) po »starih« slovenskih knjigah, po rokopisih in drugih listínah, važnih za zgodovino našo, v katere prijazni trgovec čestokrat zavija sir, slanino, svilene robce i. t. d. Naj otmó, kar se sploh še dá oteti! Trud izvestno ne bode brezuspešen.

Ljubezni sreča.

Čutíl mi v prsih stó kipí,
Na té se mislij stó budí,

Budí se mislij stó na té,
Ki moje vnela si srcé.

Krasán s teboj je beli svet,
Ki si takó vabljiv mu cvet.

Veselje mi po žilah vrè,
Kar mêni roža tá cvetè

Zavrisnil kàr glasnó bi rad,
Da zvati smem jo svoj zaklad.

Oj, dèkle, dèkle prelepó
Kakó te ljubim jaz gorkó!

Oj, lep je res ljubezni raj,
Mamèč poljubov cvètnih slaj!

In žar zaljubljenih očij,
Kakó je čároben njih sij!

Zató pa dèkle, ko doslej
Ti ljubi tudi me naprej!

Z menoj presrečna si lahkó,
Ko vzamem te na dom ženó . . .

T. Doksov.

Okolo svetá.

Potopisne črtice. Spisal **A. Dolenec.**

(Konec.)

VII. Punta Delgada, Madejra in pot v domovino.

Punta Delgada je največje mesto na Sv. Miguelu v azorski skupini. Otok je vulkanskega izvira, sicer pa lep in ima tudi dobro rastlinstvo. Prebivalci ga pridno obdelujejo; glavni pridelek je turšica, katero sejejo po vsem otoku. Tudi je precèj obljuden in ima mnogo večjih krajev, n. pr. Ribeira grande in Villa franca. Prebivalci so večinoma Portugalci, ki pa imajo tukaj daleč od domovine svoje posebne šege in navade ter govoré slabo portugalsko narèčje. Kolikor smo jih spoznali za kratkega bivanja na otoku, slabotni so nekamo in v obče nimajo óne zdrave rdečice na lici. Ženske iz nižjih slojev nosijo v mestu višnjeve plašče z veliko kukuljo od jednakega blagá, s katero si pokrivajo glavo. Lepi obraz je malone popolnoma zakrit, le skozi majhno odprtino je môči spoznati fizijognomijo. Moška noša nima ničesar nenavadnega. Imajo dvoje pokrival za glavo. Prvo je podobno čepici z zeló velikim zakriljem in z veliko ruto, da je tilnik zavarovan proti solncu. Drugo pa je čepica s čopom. Za tovorne živali imajo zlasti voli; za manjše tovore pa ovce, mezge in osle, katere tudi rabijo za ježo. Voz za voli je lesen in dvokolesen. Navadno so pri vozu štirje voli in dva gonjača; prvi hodi ob volih, drugi pred njimi. V roki imata dolg drog, kateri je na obeh stranéh obit z rogovi, na jedni stráni pa ima še železen žebelj, s katerim neusmiljeno drezajo trmoglave živali. Prebivalci ne hodijo radi péš, nego največ jahajo. Za ježo jim rabi jako pripravno sedlo, zloženo od dveh lesenih zvezanih križev, na katerih imajo mnogo odej in blazin, takó da sedé prav mehko. Ker jahajo navadno počasi, zató je sedlo izvrstno; kadar pa žival količkaj steče, pretreseš se prav takó kakor na vsakem drugem sedlu.

Punta Delgada šteje okolo 20.000 prebivalcev, večinoma Portugalcev, ima lepo léžo in je tudi precèj čisto. Hiše so ponajveč zgrajene v jedno nadstropje in imajo več balkonov. Cerkve nimajo visokih zvonikov kakor pri nas, najbrže ne zaradi pogostih zemeljskih potresov. Znamenitostij ni skoro nobenih, vrtovi so pa res lepi in imajo mnoge podzemeljske, lepo urejene otline.

Za svojega bivanja v Punto Delgadi smo napravili nekatere izlete, izmed katerih bodi omenjen óni v toplice Furnas in na ognjeník Caldeira di siette cidades. Velikanski ugasli ognjeník je na zapadni stráni otoka, okolo 10—12 morskih milj od mesta. Po dveurni vožnji dospeš do vasi Feteira, na vznožji ognjeníkovega žrela, odkoder je treba na mezgih jahati vkreber. Žrelo je kakor vsako drugo okroglo in ima v premeru poltretjo morsko miljo. Zunaj je porasteno s praprotjo in nizkim grmovjem, notri pa razven na severu z lepim gozdom. V žrelu sta dve lepi modri občujoči jezeri: Lago grande in Lago Azul. Dalje je v žrelu vas s precèj raztresenimi hišami. V velikem žrelu so še druga manjša žrela, ki imajo takisto jezera.

Zupustivši Punto Delgado, dospeli smo dné 30. vinotoka do Madejre. Otok se kaže od morja jako strm; južna brežina je nekoliko obdelana, nekoliko pa rase po nji resje. Na vsi brežini so raztresene hiše, in samó na konci dolin ali zarez je več celokupnih vasij. Peljali smo se okolo rta, in pred nami se je odprl krasen zaliv Funchal. Pozdravili smo portugalsko zastavo z 21 streli in se potem usidrali. — Madejra, »the Ocean Flewer« (cvetica oceana, sevéda samo atlantskega, zakaj mični, tropiški vegetaciji drugih otokov se dá njega vegetacija komaj primerjati), otok je okolo 8 zemljepisnih milj dolg in 3 širok, precèj gorat, jako razpočen in ima veliko dolin. Zató je njega figuracijo težko popisati in skoro se je treba ravnati po Kolumbovem receptu, ko ga je kraljica Izabela vprašala, kakšne podobe je otok Jamaika. Kolumb ga ji ni mogel popisati z besedo in ji je predložil zmečkan popir. Prav taka je Madejra. Ko so prišli prvi ljudje na otok, bil je še porasten z velikim gozdom, in zató so ga imenovali Madejra, t. j. v portugalskem jeziku »les«. Da bi otok lože obdelovali, zažgali so gozd. Bili so pa takó neoprezni, da ni zgorel samó ves les, ampak da je trpela tudi zemlja, ker je bila izpostavljena sapi in solnčnim žarkom ter ni bilo potrebne vlage, katero sedaj umetno dovajajo po prekopih. Velik del otoka je sedaj nerodovit. Na Madejri je bilo mnogo tvornic za sladkor, s katerim so v prejšnjih časih lahko zakladali vso Portugalsko. Toda ko so pozneje v Zapadni Indiji in Braziliji pridelovali sladkor ceneje, prestale so na Madejri malone vse tvornice. Šele v novejšem času, ko je vinska trta zbolela, zopet obdelujejo sladkorni trst. Vinsko trto so neki prinesli na otok jezuvitje iz Kandije. Vina so pridelovali jako mnogo, takó da je bilo kàj ceno, toda ker niso primerno obdelovali vinogradov in je napósled trtna bolezen leta 1852. pokončala do malega vse vinograde, bili so ubogi prebivalci brez zaslužka. Tedanji ameriški konzul se jih je usmilil in je

uvêdel ameriško trto, ki uspeva sedaj jako dobro. Zaradi milega podnebja je otok čislano zdravišče za bolezni na prsih. Sezidali so mnogo bólnic, kjer je življenje zeló po ceni, takó da se lahko zdravijo tudi ubožni ljudje. Vsako leto je prišlo mnogo tujcev na otok, nekoliko zaradi zdravja, nekoliko da so zimo prijetno prebili. Ko je pa leta 1857. razsajala grozna kolera in pobrala več tisoč ljudij, dôkaj let ni bilo nobenega tujca na otok. Umeje se, da se vzpričo vsega tega žalostnega razmerja Madejra ni mogla dovòlj razvijati. V obče pa je na otoku promet z ladjami precèj živahen. Ladje prihajajo, da se oskrbé s premogom in živežem ter zamenjujejo pridelke in izdelke. Prebivalci so delavni in živé jako oskromno; samó da si natlačijo želodec s krompirjem, in zadovoljni so. V gorskih vaséh pa je velika beda. Gorjanci prebivajo v slamnatih kočah, zgrajenih na kolih. Ljudstvo na Madejri je dosti slabotno, malone švepasto; malokje sem videl toliko švepastih prosjakov kakor baš tukaj. Mislijo, da izvira to iz njih pokoljenja. Prvi naseljenci so bili namreč večinoma kaznjenci, kateri so se pozneje pomešali z zamorskimi sužnji iz Afrike. Sedaj ni več črncev na otoku. Noša domačinov, to je gorjancev (ki pa le malokdaj prihajajo v mesto in so torej malo olikani) preprosta je zeló, ker nosijo zaradi svojega siromaštva zgolj ponošene obleke; vender so morali nekdaj imeti svojo nošo, dasi je bila bržkone ubožna. Nosili so neki kratke hlače do kolen, srajco in lanen jopič. Glavo so pokrivali s takó zvanimi »carapuçami«, to so bile višnjeve čepice, rdeče podložene, s 3—4 *cm* visokim pokončnim čopom. Da bi jih nosili, nisem videl, prodajali pa so jih v Funchalu kot nekovo posebnost. — V Funchalu in takisto po vsem otoku so ceste tlakane z ostrimi kameni, kateri zeló ovirajo hojo. Ker so ulice amfiteatralno zidanega mesta in ceste goratega otoka zeló strme in težavne, prebivalci kàj radi jašejo tudi v manjše razdalje. Funchal je največje mesto na otoku in šteje okolo 20—25.000 prebivalcev, večinoma Portugalcev. Zgrajeno je v zalivu jednakega imena na strmem obrežji, ponajveč ob vznožji gorovja. Druge zasebne hiše z dehtečimi vrtovi so amfiteatralno razdeljene v ozadji. Lep je pogled na gorovje v ozadji, kjer je med drevjem vse polno hiš in poslopij, na vrhu 570 *m* visokega hriba pa velika dvostolpna cerkev »Nassa Senhora de Monte«. Ulice se križem križajo in so ozke, toda čiste. Précej za prvo vrsto hiš je izprehajališče, zraven njega pa lep javen vrt z orjaškimi palmami. Čudno, da portugalska vlada ničesar ne storí za izboljšanje ladjarskega prometa. Pred mestom je popolnoma odprto sidrišče, kjer so ladje do cela nezavarovane proti vetrù. Zaradi pogostih neviht je promet s kopnino jako

teżaven, pogostoma celó nemožen, za ladje pa je nevarno, da jih vihar ne vrže na zemljo aii da ne izgubé sidra. Zató je funchalsko sidrišče jako razvpito. V novejšem času so sezidali majhen ključ za čolne, toda tudi ta je neprikladen. Za vožnjo z ladij na kopnino imajo posebne čolne, ki se lahko vozijo po kipečih valovih. Zató smo najeli dva čolna, katera sta se ves dan vozila med »Sajido« in kopnino. Približali smo se obrežju in videli kipeče valove, kateri so se razbijali na obrežji; kakó priti na kopnino, ne da bi se zmočili ali zvrnili? Prišli smo do zidú. Počasi in oprezno smo obrnili čoln, da smo bili z zadnjim delom obrnjeni proti zemlji. Pričakovali smo ugodnega trenutka. Počasi se je valil val proti nam; zdajci nas je dvignil, in že smo bili na kopnini. Dva možá sta ondu prijela čoln in ga pridržala. Sedaj je bilo treba urno skočiti iz čolna, zakaj prihodnji val že potegne čoln zopet v morje. Počasnejši ljudje se dadó v čolnu potegniti na zemljo z volmí.

Prišedši v mesto, videli smo resnično čuden prizor. Poléti vožnja na saněh! Tukaj namreč nimajo vóz, temveč le saní, v katere sta vprežena dva močna vola. Vse ceste so, kakor že rečeno, temu primerno tlakane, in kameni so tudi primerno zbrušeni. Spotoma smo videli takó zvane palankin-nosače. Tukaj namreč prenašajo bolnike v visečih posteljah, privezanih na kolu, katerega nosita dva možá. Ako bi bilo to na Kitajskem ali v Japanu, bil bi prizor prav prijeten; tukaj pa je žalosten, zakaj bolnik ne more drugače pod milo nebó. Z najetim voditeljem smo korakali po ozkih ulicah in zdrsnili malone pri vsakem koraku. Tù nam je udaril vinski duh v nos. Stoj! Čudno bi bilo, ako bi v Madejri ne pokusili žlahtnega vina. Stopili smo v veliko klet in se poživili. Dalje smo prišli iz ravnih ulic, in ceste so se dvigale v kotu 27 – 30°. Po strmem poti in opolzlem tlaku hoditi, to ni ravno šala. Prišli smo precèj visoko nad morsko gladino in imeli krasen razgled po mestu in zalivu. Solnce je že zahajalo, zató smo hoteli zopet počasi v mesto. Toda zakaj počasi, ko je človek lahko zdajci doli! Prišli smo do strmih ulic, kjer je bilo polno ročnih sanij. Za shilling se pelješ v mesto. Saní so majhne, spletene in imajo naslanjalo. Vsake saní spremljata dva možá. Potisnila sta saní, in skoro smo se peljali nizdolu jako hitro. Oba možá imata v rokah vrv, katera je spredi na desni in levi stráni pritrjena na saní, in dajeta saném pravo mer.

Dné 3. listopada smo šli iz Funchala. Do Gibraltarja smo imeli okolo 500 morskih milj, za katere smo potrebovali 8 dnij, ker je bilo vreme precèj neugodno. Dné 10. listopada popóldne smo zopet ugledali suho zemljo, marokansko obrežje, in se prihodnji dan peljali

skozi gibraltarski preliv. Okolo 10. ure smo se usidrali pred mestom Tangerjem v Maroku. Mesto kaže popolnoma orijentalski obraz, ima bele hišice s ploščatimi strehami, obkoljeno pa je z zidom in se razprostira v polkrogu navzgor od morja. Zanimljivo je njega poulično življenje, zlasti na sejmu z velblodi, kjer tudi karavane odlagajo svoje blagó. Dné 13. listopada smo odpluli proti Gibraltarju, na drugi stráni od Tangerja. Isti večer še smo se usidrali na španskih tleh pred mestom Algesiris. To je bilo prej ubožno ribarsko mesto, v zadnjih časih pa se je po trgovini jako povzdignilo, takó da šteje sedaj že okolo 15.000 prebivalcev. Ceste so tlakane s kamenci, hiše so večinoma nizke, jednonadstropne in prijazne. Mesto ima tudi lepa senčnata šetališča in veliko areno za boj z biki, zidano po vzgledu starih grških amfiteatrov, seveda z upravo, kakeršne potrebuje taka arena. Zlasti je omeniti različnih plotov, za katere se skrivajo pikadorji. Prostor za gledalce je precejšen, na sredi pa je prazen prostor za boj. Na stráni so vrata, kjer prihajajo borilci, in zraven je kletka za bike. Predno se začnè predstava, nastopijo vsi udeleženci boja. Spredi stopa matador, in za njim prihajajo pikadorji péš in na konjih. Izprevod je krasen, ker so vsi oblečeni v lepe národne noše, kàj obilo okrašene z zlatom in srebrom. Ko se je pokazal ves izprevod in so navzočni gledalci navdušeno, kakor jim je navada, vzprejeli matadorja, izgine zopet izprevod tja, od koder je prišel. Sedaj se odpró vrata, in skokoma pridreví bik v areno, često pa tudi prikoraka prav leno. Sedaj pridejo péš pikadorji in ga dražijo z različnimi stvarmí, zlasti s sulicami in z rdečimi rutami. Tudi mu zabadajo goreče plamenice v mesó. Zver zdivjá, in gorjé njemu, kogar zasači! Za pikadorji-pešci nastopijo pikadorji na konjih. Bik, krvavèč iz tisoč majhnih ran, bega po areni in večkrat nasadí konja na roge ter ga ukončá. Ker je to Špancu izredna zabava, navdušen je takó, da meče klobuke svojih sosedov v areno, svojega pa trdno drží na glavi. Ko so nekaj ubitih kónj potegnili iz arene, pride glavna točka: matador mora bika ubiti. Matador pride péš, opremljen z rdečo ruto in dolgim bodalom. Sevéda mora biti že zeló spreten, da proti sebi dirjajočega bika précej z bodalom pogodí v srce. Ako izgreší, mora bodalo zopet dobiti v roke, če je ostalo v bikovi koži; zakaj pokončati ga smé samó z jednim bodalcem. Poleg vsega tega pa ga ljudstvo smeši in mu zvižga, dokler ne ubije razljučene živali.

Dné 16. listopada smo se preselili v Gibraltar, da bi se tukaj preskrbeli z vsemi potrebščinami. Pristanišče je le malo obiskano; mimoidoče ladje se usidrájo samó zató, da se založé s premogom ali

drugimi stvarmí, potem pa nadaljujejo vožnjo. Mesto se razprostira poleg obrežja, pa tudi navzgor po hribu. Za njim se dviga precejšnja gora, katera pa se vidi dosti višja, ker je sáma. Po vsi pravici je vredna imena »ognjeniška«; zakaj ako bi pokali vsi topovi, kar jih krije, bil bi to uprav grozen ognjeník. Da so topove in tudi posadko zavarovali tujih krogel, porabili so Angleži vse luknje in predore v skali, naredili pa tudi nekaj umetnih. Mesto Gibraltar je proti morju in španski meji utrjeno z močnim zidom. Vánje prideš skozi vrata, katera pa so odprta samó podnevi. Notranje mesto je zeló čisto, toda tesno. Prebivalci so večinoma Angleži in Španci; vender vidiš tudi mnogo jutrovcev in Marokancev. Poslednji imajo zlasti orijentne bazarje. Angleško posestvo obseza le majhen kos zemlje. Med špansko in angleško zemljo je nekaj sto metrov širok peščen nevtralen svet.

Iz Gibraltarja bi morali po prvotnem načrtu v Palermo in potem v Pulj. Toda ni nam bilo usojeno priti v domovino takó skoro. Dobili smo povelje, da moramo v Smirno, kjer se bodemo kadetje prebarkali na jaderno eskadro, ki pride do konca grudna takisto v rečeno mesto. Ta novica ni bila kàj vesela, toda pomagati si nismo mogli. Dné 20. listopada smo odpluli proti Smirni. Ker smo se malone ves čas okolo svetá vozili zgolj z jadri, hoteli smo tudi na poslednji vožnji ostati Eolu zvesti, in smo takoj razpeli vsa jadra. Toda sapa nam ni bila ugodna, takó da smo krenili od nje. Isti večer še smo prišli pred Ceuto na afriškem obrežji, prihodnjega dné pa smo se zopet približali lepemu španskemu obrežju in se usidrali pred Marbello. Zaradi neugodnih vetrov smo potem le počasi nadaljevali svojo vožnjo in prišli dné 2. grudna šele do otokov zapadno od Sicilije. Razven v mestu Sciacca se nismo ustavili nikjer. Omeniti hočem samó še ónega dné, katerega smo na vožnji proti Smirni križali svoj pot, ko smo se odpeljali iz domovine:

Bil je dan 13. grudna 1891. leta.

„Kaj si gozd šepeče“.

Slika. Spisal **M. H.**

Sanjavo odmevajo ubrani glasovi vojaške godbe po jasni dvorani.

To ljubko šepetanje! Čul sem ga tolikokrat med zelenim bukovjem in temnim jelovjem Vélikega Rovta in njega manjših sosedov. Budí mi dražestne spomine to ljubko šepetanje . . .

Kakó li sem ga ljubil takrat! Saj mi to niso bila mrtva peresa, trepetajoča v lahnem vetriči, nego blagi gozdni duhovi so šepetali, klanjajoč se drug k drugemu in pripovedujé si nežne skrivnosti. In umel sem njih šepet! Pravili so si o trati sredi gozda, o beli hiši sredi zelene divje trte. Govorili so si o žarnih očéh, željno zročih skozi okence, prepreženo s cvetočimi nagelji. Umel sem njih šepet in védel, da te očí prav hrepenèč gledajo po nekom . . .

Vteknil sem za klobuk vejico cvetočega résja in se lahkega srca in lahkih korakov napotil po stezi. Gozdni duhovi pa so šepetali živahno in se veselili sreče moje . . .

Bila pa je tudi pravi angelj, ta moja déklica! V oskromni koči ji je tekla zibelka, — ali bila je kraljica od glave do nóg. Da se je porodila v ponosni palači, slula bi križem svetá in bogati snubači bi se trli med vrati. Obletaval bi jo cvet meščanstva, kakor obletavajo bučele cvetočo rožo. —

»Ostavil me bodeš, Mato! Izbral si bodeš gospôdsko deklè z mehkimi rokavicami in svilenimi krili,« govorila je in mi plašno zrla v očí. — Kakó sem te zaničeval takrat, vélikomestno življenje, s tvojim govoričenjem, lažnivo ljubeznivostjo in licemerskim nasmihanjem! Tukaj prirodnost, dobrota, čustvo — ondu glumstvo, sebičnost, laž! — Tù srce, tam zloba. Tù krepost, ondu kupno prepričanje . . .

»Ne žali me, dèkle moje! Ljubše mi je srce od zlatá in svile,« odgovoril sem ji, in zaupno mi je naslonila glavico na prsi ter me pogledala iskreno in hvaležno.

Za bisere vsega svetá bi ne bil dal jednega teh trenutkov. Gozd pa je bil jedina priča sreče moje. — —

Čimdalje bolj pojemajo zvonki glasovi. Tonejo polagoma in vtonejo do cela. Poznam te, gozd molčeči! Veličasten in strašen si v tihoti svoji! Čas izgine, in duh večnosti zavlada v tvojih prostorih.

Molčal si, gozd, in molčali so dobri tvoji duhovi, ko sem se poslavljal od sreče svoje.

»Ne jokaj se, dete! Za leto dnij se vrne najina sreča, in leto je trenutek.« Gozd, duhovi tvoji pa so molčali, in njih molk mi je oklepal srce z grozno tesnobo: trenutek mi je večnost, pa bi mi bilo leto trenutek! . . .

Oživljajo se iz nova glasovi. Začetkoma nežno šepetajoč, krepé se čimdalje vztrajneje. To ni več óni skrivnostni šepet, budèč mi spomine na srečo mojo, to je vzdihanje blagih gozdnih duhov . . .

Ljubil sem jo iz dnà svoje duše, ali to ljubezen mi je vrnila z nejevero.

»Da se ne vrneš nikdar več, da si me pozabil, pravili so mi. Ne véš, kakó mi je bilo hudó, kakó težkó sem se udala drugemu,« govorila je in trepetala pred pogledi mojimi.

Sreča se mi je razrušila na mah. Srd in obup sta mi napolnila dušo, ali ni mi bilo bitja, da bi se mu potožil. Gozd je bil jedina priča nesreče moje. In njega duhovi so čutili in trepetali z menoj. Pripogibali so grčavo vejevje in me vabili k sebi, toda zvabili me niso. . .

Dolgo te nisem videl, gozd domači, tovariš moje sreče in nesreče! Dolgo nisem čul nì šepetanja nì vzdihanja tvojega. Čustva so se umirila in tudi — ohladila. To šepetanje pa mi budí davne spomine, najblažje in najbridkejše. In vender bi rad večno užival to sladko bolest, katero mi budé ti spomini! . . .

Jesén.

Po zraku listje šepetá:
Jesén, jesén!
In v strugi mirni vir šumljá:
Jesén, jesén!

Po gôri, dolu, vse že vé:
Jesén, jesén!
In moje tudi zná srcé,
Da je jesén!

L. Habétov.

Slavni vojaki slovenski.

Spisal Fridolin Kavčič.

VI.

Leopold Bizjak vitez Wiesenhorst, feldmaršallajtenant.

Porodivši se dné 2. vélikega srpana 1780. leta v Rádgoni, stopil je že šestnajstleten mladenič v tedanjo hrvaško-slavonsko huzarsko krdelo. Ker je bil véšč slovenskemu jeziku, zató se je tudi skoro naučil hrvaškega jezika. V prvem meseci že se je vzpél do praporščáka in bil premeščen k 6. slavonskemu graničarskemu bataljonu. Leta 1797. so ga přemestili k 58. pehotnemu polku. Leta 1800. je bil imenovan za nadporočnika, 1805. leta za stotnika, leta 1813. za majorja, leta 1824. za podpolkovnika, leta 1828. za polkovnika 58. pehotnemu polku, v katerem je do óne dôbe služil 30 let takisto častno pred sovražnikom kakor v dôbi mirú.

Dné 15. prosinca 1834. leta ga imenujejo za generalnega majorja, deset let pozneje za feldmaršallajtenanta. Boril se je v vseh vojnah, počenši od 1796. leta do leta 1815. kot částnik v 58. pehotnem polku. Leta 1800. je bil v bitkah pri Moskirchu in Biberachu dvakrat nevarno ranjen.

Pehotni polk št. 58. se je pa tudi 1800. leta boril izredno hrabro. Imel je takó grozovite izgube in toliko mrtvecev, da je po dokončani vojni od vsega polka ostalo jedva toliko vojakov, da so od teh skrpali jeden bataljon. V vojski 1805. leta je bil Bizjak prideljen vojnemu koru fml. Wolfskehla. Boril se je slavno v krvavi bitki pri Slavkovu, v vojski 1809. leta v bitki pri Ebelsbergu in Znojmu, takisto 1813. leta pri Draždanah, pozneje tudi na Laškem.

V navedenih vojskah je bil še trikrat ranjen. Kot generalni major je načeloval brigadi v trdnjavi Monguciji. Leta 1843. so ga imenovali za divizijonarja na Sedmograškem.

Za izvrstno službovanje in izredno hrabrost mu podelí cesar viteški križec Leopoldovega redú in ga povzdigne v plemeniti stan; dà, celó za drugega imetnika 48. pehotnemu polku imenuje cesar dné 10. vélikega travna 1845. leta hrabrega našega rojaka.

Umrl je feldmaršallajtenant Leopold Bizjak dné 26. malega travna 1852. leta na Dunaji.

VII.

Frančišek baron Wolkensberg, c. k. polkovnik.

Wolkensbergi so potomci stare škofjeloške kmetske rodbine Oblakove. Kakor do malega vsi naši plemiči, izpremenili so tudi Oblaki prvotno ime, ko jim je bilo podeljeno plemstvo. Marko Oblak, sin preprostega kmeta, bil je 1680. leta meščan in mestni sodnik škofjeloški; oženjen je bil s Katarino Škerpinovo. Leta 1683. mu podelí cesar Leopold I. ddo. Dunaj dné 4. malega srpana 1683. leta dedno plemstvo s priímkom »Wolkensberg«.

Vnuk tega Marka Oblaka, Janez Frančišek Anton, povzdignjen je bil dné 14. vélikega srpana 1753. leta v baronski stan. Baroniziranega Janeza Frančiška Antona vnuk, baron Frančišek Henrik, porojen je bil dné 26. ržénega cvéta 1826. leta v Purstalu pri Škofji Loki na Kranjskem. Dvanajstleten mladenič je stopil v dunajsko-novomeško vojaško akademijo. Leta 1846. ga imenujejo za poročnika našemu domačemu 17. pehotnemu polku, 1849. leta za nadporočnika, leta 1853. za stotnika. Dné 1. svečana 1860. leta je bil premeščen k slavonskemu 78. pehotnemu polku barona Šokčeviča v Osek in bil meseca vélikega srpana 1866. leta imenovan za majorja.

V Oseku se seznani z dražestno hčerko Márico virovitiškega vélikega župana Ladislava pl. Delimaniča in jo odvêde pred oltar. Živel je v srečnem zakonu, ali potomcev mu ni bilo.

Wolkensberg je bil lep, čvrst mož, gladko mu je tekel slovenski, hrvaški, nemški in italijanski jezik. Bojeval se je leta 1848. in 1849. v Italiji ter se sósebno odlikoval v nesrečni bitki pri Solferinu; zató mu je podelil cesar križec za vojaške zasluge.

Umrl je kot umirovljen polkovnik dné 12. malega srpana 1880. leta.

V grbu imajo Wolkensbergi visok, z oblaki obkoljen hrib, na katerem stojí divja koza.

VIII.

Frančišek Bizjak pl. Wendenbühl, c. kr. major.

Frančišek Bizjak se je porodil 1787. leta v Hrastovci na spodnjem Štajerskem. Gimnazijo je dovršil v Mariboru. Iz prva se posvetivši učenosti, dovršil je v Nemškem Gradci pravoslovne nauke. Toda burni čas, v katerem je živel, napotil ga je, da si je pripasal »sablenko brušeno« in stopil v stan, kateremu »cesar dá pol hleba in kar je treba«. Prišel je namreč meseca listopada 1805. leta kot c. kr. kadet v 16. pehotni

polk. Pred začetkom vojne 1809. leta povišan za praporščaka, vzpnè se v oslobodilni vojni (1813.—1815.) do nadporočnika in 1824. leta do stotnika v 23. pehotnem polku.

Zaradi težke rane je šel major v zasluženi pokoj.

Frančišek Bizjak se je udeležil vojskâ leta 1805., 1809., 1813. do 1814., in se vêdel vedno pred sovražnikom, kakor se treba vêsti hrabremu poveljniku. Deset let je bil polkovni pobočnik. Leta 1809. so pri Raabi ustrelili konja izpod njega.

Ne samó jednostranski vojaški, nego tudi, kakor je umevno od absolviranega pravnika, v obče visoko naobražen, bavil se je s humanistiškimi studijami.

Leta 1824 izdá času primerno, prav dobro pisano knjigo: »Andeutungen über die Selbstausbildung der subalternen Officiere zu Commandanten«, ki je izšla pri Leykamovih dedičih v Gradci in učakala v kratkem času tri natiske. Uvažujé njega zasluge, podelí mu cesar plemstvo s priímkom »Wendenbühl«. Da si je izbral c. kr. major Bizjak baš »Wendenbühl« za priímek, znači, da se je zavédal svojega slovenskega rodú.

Umrl je v eldoradu vojaških umirovljencev, v Nemškem Gradci dné 19. vélikega travna 1862. leta.

Dravi.

Oj, Drava voda,
Obrni ti valovje,
Zakaj, ne véš?

Kakó je škoda:
K dekletu na domovje
Glej, moram péš!

Na hitrem brôdi
V podgôrsko vás bi rajši
Plul brž od nas.

Po brzi vôdi
Bil mêni pot bi glajši,
In kratek čas!

y.

Drévče — spomin.

Drévče zeleneče
Sredi razvalin,
Ti si moje sreče
Blaženi — spomin!

L. Habétov.

Prof. Magdić in hrvaška stenografija.

V národnem in kulturnem našem delovanji nahajamo oskromnih móž, ki ne marajo, da bi se njih ime razglašalo pri vsaki priliki, dasi so njih zasluge večje nego marsikoga, katerega prav pogostoma slavno omenjajo po časopisih. Takšen natihoma delavėn mož je slovenski naš rojak, profesor Franjo Magdić, pravi ustanovitelj hrvaške in potem tudi jugoslovanske stenografije sploh.

Franjo Magdić se je porodil v Sv. Križi pri Ljutomeru na Štajerskem leta 1830. Gimnazijske in tehniške nauke je dovršil v Gradci, kjer se je viharnega leta 1848. seznanil z raznimi slovenskimi in hrvaškimi rodoljubi ter se z vso gorečnostjo mladega srca poprijel vsakega plemenitega národnega truda. Pozimi leta 1848.—1849. se je prvikrat vadil v stenografiji, katero je v prijateljskem krogu učil Hrvat Ivan Vinković, poznejši profesor na gimnaziji v Vinkovcih. Leta 1849. je Magdić na gimnaziji v Gradci začasno poučeval slovenski jezik in je med svoje učence štel tudi mladega Jakopa Missijo, sedanjega kneza in škofa ljubljanskega.

Leta 1858. je prišel Franjo Magdić v Zagreb k stavbinskemu ravnateljstvu tedanje Vojne Krájine, kjer je služil od dné 1. vélikega travna 1858. leta do dné 21. sušca 1861. leta. Tega dné je prestopil na zagrebško realko kot profesor opisnega merstva in tù je ostal, dokler ni doslužil propisanih let in šel dné 1. vinotoka 1891. leta stalno v pokoj. Toda s tem se prof. Magdić še ni do cela odrekel vsemu delovanju, ampak še je ostal predstojnik »saborskemu stenografskemu uredu« in predsednik prvemu hrvaškemu stenografskemu društvu.

Potrebo hrvaške stenografije so čutili najbolj leta 1861., ko se je vrnilo ustavno življenje in bi se moral v Zagrebu sniti deželni zbor hrvaški. Deželna vlada je takrat javno oklicala, naj se oglasí, kdor je voljan in sposoben stenografski zapisovati razprave deželnega zbora. Oglasil se je prof. Magdić, ki je po Gabelsbergerjevem sistemu v naglici ustanovil nekakšna pravila za hrvaški brzopis, in z dvema diletantoma, gg. Čegetkom in Matkovičem vred je začel prvi stenografirati hrvaške govore. Nató je Magdić vedno premišljal, kakó bi čimdalje bolj završeval hrvaško stenografijo, in se je pri tem oziral na razvoj Gabelsbergerjevega sistema med Čehi. Leta 1862. je na zagrebški realki prvič kot neobligaten predmet poučeval hrvaško stenografijo in leta 1864 je v letnem poročilu zagrebške realke priobčil načrt svojega brzopisnega sistema.

Istega leta je prof. dr. Izidor Kršnjavi, sedanji naučni predstojnik na Hrvaškem, tudi v poročilu oseške gimnazije priobčil razpravo o hrvaškem

brzopisu, dočim je prej omenjeni prof. Vinković v Vinkovcih že leta 1862. v izvestji ondotne gimnazije v nemškem jeziku napisal „nekoliko vodil za jugoslovansko stenografijo.“ Vinković je dolgih dvajset let (1853.—1873.) na vinkovski gimnaziji poučeval v stenografiji, ali poučeval je nemški, in zató gré prvenstvo vsekakor profesorju Magdiču, ki je odslej na zagrebški gimnaziji in realki redno učil hrvaško stenografijo in takó vzgajal čimdalje več hrvaških stenografov, katerim je leta 1871. napisal prvo »hrvaško stenografijo,« ki je izšla leta 1882. v drugi popravljeni izdaji.

Prej je vsak dežélni zbor hrvaški iz nova iskal podjetnika, ki bi prevzel skrb za stenografske zapisnike, in do leta 1875. je to opravilo vselej poveril gospodu Magdiču. Takrat pa se prof. Magdič po neprijetnem naključji ni več oglasil dežélnemu zboru hrvaškemu, ki je nató stenografsko zapisovanje od leta 1875.—1878. izročil gospodu Antonu Bezenšku. Ta slovenski naš rojak je ob istem času predaval stenografijo na zagrebški gimnaziji in tudi izdajal list »Jugoslovenski stenograf«, dokler se ni koncem leta 1878. preselil v Sredec na Bolgarsko. Od leta 1879. do 1882. sta stenografsko zapisovanje v dežélnem zboru hrvaškem vodila gg. Rudolf Fabijani in Slovenec Ljudevit Tomšić.

V tem so se v hrvaškem dežélnem zboru uverili, da stenografskega zapisovanja ni umestno oddajati po dotedanji navadi, zakaj vse težavno opravilo je bilo v rokah dveh ali treh móž in stenografski zapisniki so se mogli tiskati šele nekoliko mesecev po končanem zborovanji. Tedanji predsednik dežélnemu zboru, presvetli gospod Nikola Krestić, delal je torej kàr najodločneje na to, da bi se ustanovila stalna stenografska pisárna, in je zopet pozval vééčega profesorja Magdiča, da bi sestavil takšno brzopisno pisárno. Takó se je tudi zgodilo. Dné 14. sušca 1882. leta je gospod Magdić prvič stopil na čelo novi pisárni, v kateri je zbral šest izurjenih stenografov.

Začetek je bil dober; zapisovanje je šlo čimdalje hitreje izpod rók, in po trudu novega predsednika dežélnemu zboru, presvetlega gospoda Mirka Horvata, posebnega prijatelja hrvaški stenografiji, uredila je dežélna vlada z odpisom z dné 9. malega travna 1885. leta za stalno »saborski stenografski ured« in njega predstojnikom imenovala zaslužnega profesorja Franja Magdića, katerega je oprostila vseh opravil na véliki realki. Poleg njega je imenovala deset stalnih stenografov, ponajveč uradnikov in profesorjev, ki dobivajo razven navadne svoje plače še posebno stalno letno nagrado za stenografsko zapisovanje v dežélnem zboru. Vrsté se po dva in dva vsake tri četrt ure, potem svoje zapiske kàr takoj prepišejo za tiskarno, in že drugi dan čitaš v novinah razprave in govore po stenografskem zapisniku.

Med deželnimi stenografi je tudi Slovenec, gospod Ljudevit Tomšić, ki je nekdaj hodil v Ljubljano zapisovat razprave kranjskega deželnega zbora, dočim je njega tovariš Rudolf Fabijani (umrl dné 24. prosinca 1892. leta) hodil v deželni zbor dalmatinski.

Kakor po drugih večjih mestih so spoznali tudi v Zagrebu, da bi bilo za razvoj hrvaške stenografije treba posebnega središča. Zató so že leta 1882. ustanovili »hrvaško stenografsko društvo«, v katerem bi se prijatelji stenografije vadili v hrvaški stenografiji po sistemu Gabelsbergerjevem in se trudili, da bi se hrvaški brzopis čimdalje bolj razvijal, da bi se njega znanje širilo in da bi se vzgojili dobri stenografi. Žàl, to tolikanj potrebno društvo se ni moglo prav oživiti in hitro je zamrlo. Šele ko se je ustrojil prej omenjeni »hrvatski stenografski ured«, pogrešali so njega udje stenografskega društva, in da bi ga zopet oživili, zbirali so samí med seboj dobrovoljnih prineskov.

Ko so nabrali 159 goldinarjev, sklicali so dné 25. prosinca 1891. leta obči zbor na podlagi starih pravil in so zvedenega prvaka, profesorja Magdiča, izvolili za predsednika. Takoj v tej prvi seji se je zbralo dvajset stenografov, ki so ukrenili, da društvenega delovanja ni omejiti na sam Zagreb, ampak da se morajo ozirati na vse Hrvate. V ta namen se izdajaj posebno društveno glasilo ali časopis »Stenograf«, kateremu so zopet izvolili profesorja Magdiča za urednika. „Stenograf" podaja zunanjim udom ónih koristij, ki jih dobivajo zagrebški udje od rednih poukov in vaj Zató priobčuje »Stenograf« praktične pouke o brzopisu, vaje za čitanje, poročila o društvenem delovanji in o stenografiji sploh, o nje zgodovini in nje napredku zlasti pri drugih Slovanih.

Prav Magdičeva zasluga je, da se je stenografsko društvo okrepilo in da mu je zagotovljen obstanek in daljni razvoj. Udje se množé, hodijo marljivo poslušat Magdičeva predavanja in se po njega vodilu vadijo v brzopisu „Stenograf" izhaja vsak mesec razven meseca vélikega srpana in kimovca in se ne ozira samó na hrvaško, ampak tudi na slovensko stenografijo, kakor nam najbolj priča slovenski članek o slovenski stenografiji, katerega je priobčil gospod Anton Zupan v 6. in 7. številki lanskega tečaja. Uspešno delovanje prerojenega društva je skoro spoznala hrvaška deželna vlada, ki je društvenemu glasilu prisodila 100 goldinarjev letne podpore in ga s posebnim odpisom priporočila vsem hrvaškim šolam in vsem hrvaškim učiteljem, da si ga naročé. „Stenograf" stojí na leto 2 goldinarja, za dijake 1 goldinar, udje pa ga dobivajo brezplačno. Plačujejo pa izvršujoči in podpirajoči udje po 2 goldinarja, dopisujoči po 1 goldinar društvenine na leto.

Zasluge, ki si jih je profesor Magdić pridobil za razvoj hrvaške stenografije, znane so tudi že na tujem, in leta 1890. so mu na jubilarni raz-

stavi v Monakovem podelili častno diplomo. Prav takšno so mu dosodili lani v Pragi na četrtem češkem in prvem vseslovanskem stenografskem shodu.

Ne motimo se, ako štejemo profesorju Magdiču v zaslugo, da se sedaj že po mnogih srednjih šolah hrvaških redno poučuje v stenografiji, in gotovo je veselo znamenje, da se je minulo zimo njega društvenih predavanj udeleževalo šestdeset slušateljev.

Toliko se nam je zdelo potrebno povedati o delovanji tega vrlega in plemenitega našega rojaka, da ga svet ne pozabi in da vsaj nekoliko ocenimo njega zasluge. Ustanovitelj hrvaške in jugoslovanske stenografije sploh je profesor Franjo Magdić. Bog ga požívi še mnogo let!

Josip Starè.

Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.

Spisal **Harambaša.**

Ko sem se pred nekaj leti vračal z lova domóv skozi Polšnik, majhno gorsko župo dekanije litijske (680 *m* absolutne višine), stopil sem mimogredé v ondotno cerkev, posvečeno rojstvu blažene Device. Po stari navadi svoji sem si jo hotel ogledati, dasi nisem pričakoval posebnih zanimljivostij. V kapelici sv. Ane pri vhodu opazim na levem zidu kamenito ploščo. Pri slabi luči sem izbral že ves izlizan napis, ki pripoveduje, da je tù pokopan nekdo Valvasorjevih. To me je zanimalo, in sklenil sem, da o priliki preiščem to stvar.

Spomnil sem se, da dné 13. kimovca prihodnjega leta poslavimo dvestoletnico smrti vélikega kranjskega kronista; domislil sem se tudi óne rakve in ugibal, da bi vsekakor zanimalo ožje rojake slavnega možá, zgodovinarje pa sploh, ako bi se dognalo, kdo njega prednikov, vrstnikov ali potomcev čaka vstajenja v samotnem Polšniku. Zató sem se nedavno novič napotil v Polšnik.

Dotični epitaf je preprosta marmornata ploča od domačega temnomodrega marmorja, prepreženega z belimi žilami. Obseg ji je 80 × 40 *cm*. Na sredi ima izbočen križ, podoben križu vitezov nemškega reda, samó da je vertikalni del vsaj za polovico daljši od horizontalnega. Nad križem in pod njim se čita v latinskih črkah ta-le napis:

Hie líkt begro
wen man lewe
Tohter Barbara
†
Ge: Sig: Valvasor
1650.

Spomeník je bil nekdaj na tleh, zató je močno izbrušen. Ko so pa 1856. leta popravljali cerkev in ji polagali kamenit tlak, izvadili so ploščo iz tal in jo vzidali na sedanji prostor.

Pod tlomi kapeličinimi je rakev pokrita z veliko kamenito ploščo, ki se lahko dvigne. Sedaj je niti précej ne opaziš, ker so po nji razvrščeni cerkveni stoli. Imenovanega leta pa so jo navedenim povodom odprli. Vánjo držé še dobro ohranjene lesene stopnice. Rakev je nekako 12 *m* dolga, 8 *m* široka in 2 *m* visoka Na lesenih kobilah vidiš v nji štiri ali celó šest lesenih krst. Sedanji cerkvenik, ki je bil ondaj navzočen, spominjal se ni več določnega števila.

Izvestno je torej to, kakor je soditi po napisu, rodbinska rakev nekega Valvasorja.

Kdo pač je bil ta Ge: Sig: Valvasor, čegar ime stojí na epitafu? Vsekakor sorodnik našemu historijografu in celó vrstnik!

Krenil sem v župni dvorec. Ali tam ni dobiti nikake beležkc, tičoče se tega rodbinskega počivališča; arhiv je sila oskromen. Akotudi se kot annus erectionis beneficii polšniške župe navaja leto 1509. (vide »Catalogus cleri dioeces. Labac.«), sezajo župne matice samó do leta 1784.; v njih torej nisem našel ničesar. V nekem urbarji sem večkrat naletel ime graščine „Thurn-Gallenstein", kar me je navedlo do misli, da ji je bil morda kdàj lastnik kdo Valvasorjevih in da je imel svojo rodbinsko rakev v Polšniku. Ker pa mí ni pri rokah potrebnih pomočkov, niti mi niso znani, zató ne morem o tem kàj določnega povedati.

Kàj čudno se mi je zdelo, da kronist Valvasor, ki je svojo „Slavo vojvodine Kranjske" izdal šele 1689. leta, torej 39 let kesneje, nego je umrla imenovana Barbara, oziroma nego se ji postavil spomeník (1650. leta), niti ne omenja te rodbinske rakve, dasi v svojem epohalnem delu tudi na drobno opisuje župo polšniško (vide II. izd. II. del VIII. knj. str. 723. do 724.) in dasi v III. delu istega dela, IX. knjigi str. 109. priobčuje rodoslovno drevó svoje rodbine. Prav iz tega drevesa pa sem srečno dognal, da je bil Jurij Žiga (Georg Sigmund) Valvasor izmed štirih otrók tretji sin Adama Valvasorja in žene njegove N. Gusičeve (Gussitschin). Adam baron Valvasor je bil rôdni brat Jerneju, očetu našega zgodovinopisca, torej je bil Jurij Žiga pravi bratranec Ivanu Vajkardu.

Dočim se pri drugih imenih Valvasorjev dalje izvaja rodoslovno drevó, izpuščeno je to pri Juriji Žigi, kakor da se ni nikoli oženil, niti imel legitimnega zaroda. Ob njega imeni: Georgius Sigismundus, stojí samó opazka: ist aus dem Lande gezogen †. Torej izselil se je in umrl?! In vender je morala biti Barbara, pokopana v Polšniku, hči temu Juriju Žigi Valvasorju!

Nova uganka!

V Peritzhoffnovem »Repertorium des landschaftlichen Archivs von Krain« pars II. str. 47. sem našel pod marginalnim naslovom »Valvasor« to-le beležko:

Valvasorisches anbringen an die hochlöbl: Landstände, das leichtfertige Leben, Ehelichung seiner Föttel, abstraffung dessen an Hr. Georg Sigmondten in K. B. sub 3. Aug. 1651 tnd.

Na podlagi tega piše P. pl. Radics v životopisni črtici Ivana Vajkarda barona Valvasorja v Krajčevi II izd. na čelu (vide I. del, str. 4.) doslovno:

. . . „da eben ein entfernter Verwandter des Hauses ein gewisser Georg Sigmund Valvasor ein so leichtfertiges Leben führte, dass die Familie von der hochlöblichen Landschaft seine Bestrafung verlangte, nachdem er dem Geschlechte selbst die Schande angethan und eine leichtfertige Person ‚seine Fötel' zur Gattin genommen hatte«

Sedaj mi je bilo jasno, zakaj naš kronist ne omenja rodbinske rakve v Polšniku in zakaj v rodoslovnem drevesi Valvasorjev ne navaja niti žene, niti potomcev Jurij Žiginih, nego lakoniški pristavlja, da se je izselil in umrl!

Jurij Žiga se ni oženil v plemeniti obitelji, nego poiskal si je soproge pri navadnih ljudeh. To je bil hud greh! Ako celó dandanes plemiči prezirajo vrstnika, ki si v meščanskih krogih poišče družice, kakó ostro je bilo šele tedaj, ko je plemič gojil tolikanj predsodkov proti meščanstvu!

Jurija Žigo so razljučeni sorodniki strogo obsodili zaradi »mesalliance« zatožili ga pri dežélnih stanovih, zahtevali, da bodi kaznovan radi tega nečuvenega zločina, in ga pehnili iz rodbine! On pa je venderle ljubil soprogo in rôdno deco. Izvestno je bil pobožen mož in želel sebi in svojcem mirnega skupnega počivališča. Tedanja duhovščina pa (takó si mislim), ki je hodila družno s plemstvom in posebe še z ostalo rodbino Valvasorjevo, odobravala je korake proti Juriju Žigi zaradi nedostojne ženitve in mu povsod odrekla prostor za obiteljsko rako. In končno, menim, zatekel se je Jurij Žiga v óno gorsko zakotje, v Polšnik, in si ondu pridobil srce tolerantnega duhovnika, ki mu je dovolil, da si v sedanji kapelici sv. Ane zgradí rodbinsko počivališče. — Na epitafu se omenja jedino le hči Barbara,

rakev pa krije štiri, ali celó šest krst. — Bržkone so pomrli Juriju Žigi poleg žene vsi otroci, ki so sedaj pokopani skupno; on pa osamel, zapuščen, zaničevan in preziran, izselil se je in pozabljen umrl na tujem.

Zatorej naš kronist, sramujoč se takega bratranca, niti ne omenja njega rodbinskega počivališča v Polšniku; zató se je Jurij Žiga „izselil in umrl“; zató ni o njega rodbini najti zapisanega ničesar!

Takó strogo so pred dvema vekoma obsojali plemiča, ki se je poročil z meščanko!

Tržáščan, Tržáčan, tržáški.

V 9. zvezku XI. tečaja „Cvetja z vrtov s. Frančiška“ čitam, česar dozdaj nisem vedel, da Ribničani človeku, porojenemu v mestu Trstu, pravijo *Tržáščan*. Denašnje ime Trst je od nekdanjega sela Tergéste, ki je stalo iz početka na istrskih tleh, katera so kesneje osvojili Karni, in je po svojem kraji prilóžneje bilo od sosednih primorskih mest za trgovino čez Alpis Julia v Posavje. Takó pripoveduje Kiepert v svoji knjigi »Lehrbuch der alten Geographie«. Kraj omenja Grk Strabon, pišé: ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ Τεργέστε, κώμης Καρνικῆς, ὑπέρθεσίς ἐστι διὰ τῆς Ὄκρας εἰς ἕλος Λούγεον καλούμενον. Gustav Meyer v »Indogermanische Forschungen« 1.,324 pravi: der Name bedeutet ‚Handelsplatz Marktplatz‘, und lässt ein illyrisches terga- ‚Markt‘ erschliessen, vgl. asl. trъgъ ‚forum‘. Das Suffix este kehrt wieder in den dalmatinischen Städtenamen Bigeste, den liburnischen Inselnamen Λάδεστα oder Λάδεστον, dem venetischen Stadtnamen Ateste (heute Este); vielleicht ist auch Segesta am Saus illyrisch . . . trъgъ war bisher nur im slavischen nachgewiesen, von dem man es ins Litauische (turgus), Lettische (tirgus), Altnordische (torg), Rumänische (tîrg tărg), Albanische (trege Mikl. etym. 436) übergegangen ist. Es ist nicht unmöglich, dass das slavische Wort selbst aus dem Illyrischen stammt. — Po tem takem je Tergéste ilirska beseda. Od Tergéste je nastalo stsl. Trъžьstь po naše Tržèst, Tržst, Trst. Zraven Tržèst se je pa moglo govoriti *Tržást* že zaradi naglasa na zlogu *gé*, kakor za čьst, vьs govorimo čast, vas. Od Tržast je z nastavkom *jan* postalo *Tržáščan* po pravilu, po katerem se *stja* menja na *šča*, kakor gost-ja biva gošča, gorenjski goša, in z nastavkom *ski* je nastal adjektiv *tržáški*. To je najnaravnejša razlaga, in takó tudi razlaže Škrabec. Še drugače bi bilo mogoče izvesti Tržást od Tergéste: naglašeno *ge* se je baš zaradi naglasa moglo podolžati na *gê* in od njega postati *ža*, kakor po-

stavimo v komparativu lъžai od nekega padeža na *ê*: lъgê-j(ъs) v stari slovenščini, pa tudi v denašnji slovenščini je mogoča oblika ložaj. V Rogerijevih pridigah 2.,286 se čita: za tu, de bi skuzi tu ložáj in hitréši uślišana bila molitou. Od Trgéste imamo po takem spet Tržast, in od tega, kakor gori, Tržaščan, tržaški.

Gorenjec pa ne govorí kakor Ribničan Tržaščan, ampak *Tržáčan*. Tudi v Wolfovem besednjaku se čita: Triestiner Teržačan, Triestinerin Teržačanka. Od kod je pa ta oblika? Od Tržaščan ni, od tod bi se glásila gorenjski Tržášan, a takó se ne govorí. Jaz mislim, da je Tržačan napravljeno kakor Ljubljančan, Kropelčan i. t. d. od Ljubljanec, Kroplec i. t. d., od Tržastec preko Tržastecjan Tržastčan brez *st* pred *č*: Tržačan. Dasi ne vem primerka za táko izpadanje, pa mislim, da je oboje dobro, Tržaščan in Tržačan.

Preden sem vedel za Tržáščan, imel sem na mislih osnovo Tržat od umišljanega Tergectum kakor Trsat od Tersactum.

M. Valjavec.

Književna poročila.

II.

Levstikovi zbrani spisi. Uredil Frančišek Levec. I. in II. zvezek. Poezije. Ljubljana. Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1891.

(Dalje in konec.)

V oceni Levstikovih poezij bi moralo vsekakor jemati obilo prostora óno poglavje, v katerem bi se razpravljalo o ognjeviti njegovi dikciji, o kremenitem zlogu, o divnih tropih in figurah, iz kratka, o njega jezikovni umetalnosti. Poudarjati pa bi bilo ocenjevalcu v tem poglavji zlasti to, da vse to okrasje in nakitje ni morda izposojeno tuje blagó — eksotiški biseri — ampak pristna národna svojina; národno mišljenje preveva i vsebino i obliko ter ji druži v nerazkrojno celoto. Toda ker se ta zanimljiva vprašanja dostajejo že tudi Levstika p r o z a j i k a, k r i t i k a in j e z i k o s l o v c a, prihranimo si razgovor o tem predmetu dotlej, da dobimo v roke poslednja dva zvezka zbranih njegovih del. Potrebne pa se nam vidijo že sedaj neke opazke o njegovih poezijah v f o r m a l n e m pogledu.

Čitajočim Levčevo izdajo se je izvestno mnogim čitateljem godilo kakor meni, da so, naslajajoč se s starimi znankami v novem krilu, radi posezali po Levstikovih pesmih iz leta 1854., po Vodníkovem »Spomeniku« i. t. d., kjer so óne znanke prvič izšle ter primerjali óne njih prvotni obliki; uverjen sem, da je vzbujalo to vzporejanje pri različnih čitateljih različna čustva [1]). Jedno mora priznati vsakdo: razloček med istimi poezijami v prvi in zadnji izdaji v formalnem pogledu je velikanski, in razmerje, kakeršno se nam tu razkriva med prvotnim licem in poznejšo obliko poezij istega pesnika, takšno razmerje, pravim, nima jednakosti v slovenskem slovstvu. Skoro štirideset let je minilo, odkar se je oglasil Levstik na slovenskem Parnasu. Štirideset let je že samó ob sebi dolga dôba; kaj pa je nam Slovencem ravno teh zadnjih štirideset let, tega nam do sedaj ni dovoljno raztolmačil še noben slovstvenik. Ravno v tem štiridesetletji se je zvršil na vseh progah slovenskega življa óni velikanski preobrat, katerega ne moremo označiti bolje nego z nazivom slovenskega preporoda. A nosilec preporodnih idej, glava preporodnega pokreta na jezikovnem polji, bil je uprav Levstik sam, in ne moremo si misliti ugodnejšega slučaja, nego je ta, da so nam baš njegove poezije v drugi izdaji merilo o čudovitem vsestranskem napredku knjižne slovenščine.

Toda kakor književni jezik v obče, takó se je silovito povzdignil pesniški jezik; tu pa gré glavna zasluga Stritarju. Njega literarni pogovori, v katerih je podal mladim pesnikom skoro, rekel bi, popolno poetiko, bili so uprav epohalnega pomena. Komu bi tu, mimogredé rečeno, ne prišla na um zanimljiva pravda o »apostrofu«? — Poslej so slovenskim pesnikom v formalnem oziru že odkazana tesna pota, katerih se po pravici nihče ne drzne več popuščati, in Dobravčinove samovoljne skoke je občinstvo odločno odklonilo.

Da Levstik vzorno ustreza tudi najstrožjim formalnim zahtevam pesniškega jezika, to nam svedoči vsaka njegovih „poezij". Te splošne sodbe nikakor ne podirajo nekatere malenkosti, katerih smo si nekoliko zabeležili bolj zaradi »kurijozitete«. Oné takó malo kazé splošni vtisek, da se ti res vidijo, kakor bi bile zaradi lepšega, kakor tisti črni oblepki, katere so si prilepljale časih ženske na obraz, da se je tem bolj odlikovala belota njih kože.

Omenjenim „malenkostim" prištevamo nekaj nepravilnih stikov, n. pr. vodíca — gredíca (I. 24. kot zaporedna stika, tudi I. 31. grédico — vodico); ribice – deklice, plavajo — kopajo (I. 25. v isti kitici, a navskrižno); ljúbiva — vidiva (I. 26. navskrižno). — Neke nepravilnosti v

[1]) Prim. letošnjega „Zvona" 2. številko, str. 118. in 119.

pesmi „Na Pivki“ (I. 67.) ne omenjam, ker nje zlagatelj Prostin menda vender ni Levstik. G. izdajatelj je to prezrl, kakor je tudi to pesem napačno opremil z zvezdico, češ, da doslej še ni bila tiskana, zakaj izšla je v prvem „Zvonu“ Stritarjevem na strani 250. pod naslovom »Drobne pesmi«. [1]) Ugasuje — opasuje (I. 70. navskrižno); vglájena — sénčnica — déklica (I. 72. zaporedno); nikdar — dar (I. 83. zaporedno); minilo — tonilo (I. 114. navskr.), kolere — deželé (I. 193.) i. t. d. — Niti tega ne moremo šteti Levstiku v zlo, da se ni takó strogo, recimo pedantiški kakor Stritar, ogibal apostrofa, zlasti ker mu le-tá nadomešča samó lahke samoglasnike, iz večine nepoudarjen *i*. Nekaj primerov: I. 49.: Poljuba dva al' tri podàt' — Al' vzéti dovolíla; I. 60.: Vse zastonj so, vse 'zgubljene; I. 144.: Ker se tu svet' Rok praznuje; istodi: Tórej množ'ca vas je zbrana; I. 161.: Bog se izmislit' né lepšega znal; I. 59.: Kak' sem bil neskončno srečen. — Toda tega bodi dovòlj; gospôda čitatelji mi bodo vedeli hvalo, ako ne gomilim dalje teh in podobnih primerov, dasi mi je znano, da je baš v popolnem naštevanji take in jednake drobnjave (tudi tiskovnih pomot !) dober del dandanes obljubljene filološko-kritiške akribije. Veliko zanimljivejše in hvaležnejše delo bi se mi videlo vsestranski proučiti prednosti Levstikove oblike, nje finosti, očite in prikrite, in napisati o teh razpravo; a temu bi trebalo mnogo mnogo časa. »Wenn die Könige baun, haben die Kärrner zu thun«. Iz naših vzgledov in takisto iz samosvojega čitanja pa so se čitatelji izvestno uverili, da so navedeni nedostatki res čisto neznatni in nam ne mogó zagreniti krasnega užitka.

Našel pa sem prav često v Levstikovih poezijah drugo hibo, katera je izpahovanju samoglasnikov, apostrofu, uprav nasprotna, a je časih znatnejša od óne — jaz menim hijat med besedami. Primerja pa se hijat Levstiku takó često, da treba sklepati iz te pogostosti, ka se ga niti ni zavédal kot hibe, ki je dostikrat mnogo slaboglasnejša negoli apostrof. In čudno, zavédal se ga ni niti nežnosluhi in tankouhi Stritar, kateremu je bil apostrof tolika gnusoba, da mu je napovedal boj do zatora ter ga je res tudi uničil. Meni vsaj ni znano, da bi se bil Stritar kakorkoli izjavil o hijatu med besedami. Da pa je Stritar zagrešil prilično malo hijatov, to pač priča o prirojenem mu čustvu za blagoglasnost. — V šolah pa so nas pitali s preprostim naukom, da v slovenščini je smeten, naobratno kakor v klasiških jezicih, hijat med besedami, dočim se odpravlja sredi besed. Doslej menda prvi in jedini je tu pogodil pravo Škrabec; jako točno, toda kakor dokazujejo uprav Levstikove poezije, brezuspešno,

[1]) Sicer pa so kitice „Drobnih pesmij“ v „Zvonu“ nekoliko drugače razdeljene in sicer takó, da omenjena nepravilnost izgine. Poslednjih dveh kitic pesmi „Na Pivki“ v „Zvonu“ nisem našel.

dokazal je, da slovenščini, ki ne trpí hijata sredi besed, ne more ustrezati nì hijat med besedami. Na dotičnem mestu (Cvetje, I. 8.) pa razločuje tudi razne vrste hijatov ter navaja tri, kateri se mu vidijo sósebno slaboglasni. Oglejmo si jih tudi mi, ker stvar ni samó važna za naše vprašanje, ampak tudi načelno.

Najprej se Škrabcu vidi zlasti slaboglasen hijat, »keder stoji glasník pred tistim kratkim *u*, ki ga naš narod od nekedaj — gotovo vsaj že čez 300 let — za *v* (na zapadu kakor angleški *w*) izgovarja, ki ga pa naši pesniki po zdaj navadni Metelkotovi pisavi za zlog štejejo. Prim. Jenko, pesmi, str. 45., kit. 2: »Tam se nad gorami — Našim' bo ustavil.« —

»Jako neprijeten je nadalje hijat mej dvema kratkima nepoudarjenima glasnikoma, keder stoji eden od njiju namesti dolgega poudarjenega. Dva taka hijata imata ostala dva verza ravno omenjene kitice: »V zlato se obleko — Zarjino opravil.« Neblagoglasen je še posebno poslednji, ker se začenja druga beseda s tistim glasnikom, s katerim se prejšnja končava.«

Napósled se zdi Škrabcu zlasti neprijeten tudi hijat za nedoločnim ali polglasnim ĭ in ŭ; prim. Jenko, str. 89., posl. kit.: »V tebi odseva — Vsacega dneva — Svit se mi ali tema —«; str. 117., posl. kit.: »Legla je, pa ni več vstala — V Bogu osmi dan zaspala«. — Navedeni članek Škrabčev je pa imeniten in čitanja vreden tudi zategadelj, ker navaja pomočke, kakó naj bi se naši pesniki izogibali hijata.

V Levstiku nahajamo vse tri vrste, ravnokar grajanih hijatov. Takoj na prvi strani: »Pesnij« (I. 11.) nahajamo te-le primere: Misel skrita iz srca; Ž njimi so od nekdaj glavo — Ovijali ti možje; Ovne tolste na oltár; Kaj bi li od mene vzela?; Če utegne ti vgoditi. — I. 12.: Srce si mi obudila; Svet mi ž njimi osladila. — I. 16.: Pesen te ne obogati; — Vsa uvene zelenina. — I. 17.; Le izguba i zamuda. — I. 18.: Mir po delu uživajte, a v prvi izdaji bolje: Zaželjeni mir vživajte. — I. 20.: Vijolice glavo obéšale spet; Ozira v gore se i ravne širjave — V drevesno ozira se brstje mlado. — I. 28.: Ki trdó srcé užgêjo. — I. 30.: V brstji skačejo okoli. — Svitlost se bo dneva unela. — I. 59.: Ure, dní i vse noči. I. 73.: Če mi ugasne ali ne (čitaj jambiški). — I. 85.: Diší izprelepó. — I. 101.: Če zlatocvetno nje teló odbral. — I. 103.: Povéj, kedáj okó o meni tvoje. — I. 106.: Ter dušo mladí i teló. — Medlí i kipi, omaguje. I. 120,: V gostej šumi izgubljen. — I. 138.: Užé se jutri iznevéri. — I. 139.: Smrt bi utegnila priti. — I. 144.: Svoje mu uhó odprl (č. trohajično). — I. 163.: Ako v očéh se ujame okó. — I. 168.: I zato oziramo se k Tebi. — Sinidzezo pa sem si zabeležil samó jedno, namreč I. 169, kjer se nahaja poleg hudega hijata: I blêde mu um se od vročine hudé (čitaj: se‿od).

Toda čemú bi kopičil primere, saj jih čitatelji najdejo skoro na vsaki stráni, po jednega, pa tudi po več, kolikor toliko zevajočih. Želim in upam samó, da bi te opazke o hijatu Škrabčevemu nauku, katerega so doslej vsi pesniki naši z Levstikom vred tako temeljito — prezirali, pomogle vsaj nekoliko do zaslužene veljave.

Živo čutim, da bi se o Levstikovih poezijah utegnila zastaviti še mnoga vprašanja, katera bi pristojalo rešiti vestnemu ocenjevalcu, n. pr.: ali nam bolje ugaja poslednja redakcija njegovih poezij ali prvotna; kako da sodimo o pesnikovih slovniških posebnostih,[1]) o česti porabi »knittelverzov« v šaljivkah in puščicah i. t. d. Toda nekoliko so o teh vprašanjih razpravljali drugi poročevalci in tudi pisatelj teh vrstic sam v podlistku letošnjega »Slov. Naroda«, v 90. in sledečih številkah, nekoliko nam nanese morda še prilika razgovor o tej ali óni točki, kadar izideta še poslednja zvezka Levstikovih del. Vrhu tega so nam iztak preko mere narasle pripomnje o Levstikovih poezijah, ki bi imele biti po prvotnem našem načrtu samó uvod glavnemu predmetu naše razpravice, oceni Levčeve izdaje. Te opomnje pa priobčimo v prihodnji številki. *V. Bežek.*

[1]) Evo jih nekaj: perút poleg per*o*t; grozdijčje, Šmarijno goro; po st*á*zi suhej; z vlasci nam. lasci; vetrov*e*, valov*e*, kristjan*e*, zvezdarj*e*, Tatarje, Tatar*e*, nom. pl.; očesi mokré (I. 54) ležam dat. pl.; v jutranj žar I. 95; mi, vi, nam. mé, ve; jedva srce (nom. sing.) jeden (namreč up. accus. sing.) kupi I, 23; drúže nam. družijo; orodnik brez predloga; pojiti z rodilnikom: Pojíl bi cvét vodé hladéče I. 40.

Češka književnost.

Piše J. L.

(Konec.)

Češka književnost se je razvila v poslednjih dvajsetih letih takó mogočno, da se ji mora čuditi vsakdo, komur je znano, da je iz nova oživela pred 100—120 leti in da so bile še pred 45 leti samó osnovne šole po kmetih češke. Mesta so namreč imela le nemške šole, čeških srednjih šol ni bilo. Sedaj imamo češko vseučilišče, češko politehniko, 16 realnih gimnazij, 24 gimnazij, 11 realek, 11 učiteljišč in 1 višjo dekliško šolo. Na vseh teh učiliščih je nemščina neobligaten predmet in vsi predmetje se razlagajo le češki.

Rekel sem, da je treba za pravo poznanje češke književnosti poznati tudi mnogo takih okolnostij, katere pospešujejo nje razvoj, in da je med

njimi najimenitnejša ta, ker je češki národ čitateljski v taki meri, v kakeršni morda ni drugega. Vzrok temu je sevéda njemu že prirojeno veselje do čitanja in ž njim vedno hrepenenje po znanostih; ali da se mu prebudí to veselje, temu je bilo treba buditeljev, in da se vzgojí za višji namen národnega in političkega življenja, za to je bilo treba zopet vzgojiteljev. Móž je bilo treba, kateri bi bili národu pokazali pot do njega sreče, móž, ki so samí široko cesto gradili čez puste hribe in doline, čez brezdna in prepade. Da se je češko šolstvo pozneje tako razvilo, kakor je vidimo sedaj, to je samó jedna izmed mnogih drugih posledic delovanja tistih móž.

Vsak národ ima v vsaki dôbi svoje prvake, kateri so njega »talentje«; pravi genijalni možje se ne rodé vsake dôbe, dà, marsikdaj mine stoletje in zopet stoletje, predno mu vzide zvezda prve velikosti, katero smé národ po pravici častiti z imenom »genij«. — Tù pa sem zopet dospel k okolnosti, o kateri se ne morem izreči drugače, nego da je bila za češki národ prava **sreča**, kakeršno zgolj slučaj marsikdaj podelí nesrečnim národom. In ta sreča je bila, da so se v prvi polovici tega stoletja prikazali v češkem národu možjé, katere bi takisto vsak národ ponosno štel v svojo diko. S skupnim delovanjem so zgradili pot, po katerem sedaj napreduje češki národ. Njih misli so prešle v misli vsega národa, in njih navdušenje je prešinilo srce vsakega zavednega Čeha. Ti vzgojitelji in nesmrtni voditelji národa češkega so Dobrovský, Jungmann, Palacký in Šafařík, po njih pa velika talenta Kollár in Čelakovský. Dasi je Dobrovský, vidèč, kakó leži národ v smrtni omedlevici pred njim, sam dvojil, da se vzdrami za zdravo, gibično življenje, vender je delal in delal, da mu razveže jezik; slutil pač ni, kakó bode njega delovanje koristno tudi ostalemu slovanskemu svetu. Kaj naj porečem o drugih velikanih? Življenjepis vsakega izmed njih je že velik del zgodovine novočeške književnosti, dà, reči smem: ako bi ne bilo teh šest móž, češki národ bi sedaj umiral in za sto let bi ga ne bilo. Treba je znati, kakó je vsak vplival na ožje in širše kroge po vsem národu in to ne le s književnim delovanjem, ampak tudi z živo besedo. In ti krogi so bili v plemstvu, v višji in nižji duhovščini, v učenjakih, profesorjih in pisateljih, končno tudi v dijaški mladini. S plemstvom sta Dobrovský in Palacký imela povesljive dotike; na pisateljstvo in dijaštvo je močno in kot pravi oče vplival Jungmann; z vsem slovanskim svetom pa so bili v zvezi Šafařík, Kollár in Čelakovský. V češkem národu ni bilo nì jednega izobraženca, kateri bi se ne bil globoko klanjal tem možem; rodoljubje je bilo geslo vsakega zavednega Čeha, in ker je bila duhovščina glavno zastopništvo češkega razumništva in ker se je v nji in po nji tudi v národu rodoljubje gojilo najčvrsteje in najobsežneje, zató je značilno znamenje óne dôbe, da nobeden češki duhovnik ni bil sovražen Palackemu, Šafaříku in Kollárju, dasi so

bili protestantje. Značilno pa je tudi to, da je bila češka duhovščina v kraljevstvu čistega slovanskega mišljenja.

Delovanje imenovanih šestih — naj rečem — novodôbnih apostolov češkega národa je bilo sistematiško, in posledica temu je bila zdrava organizacija v češki književnosti od zdolaj do vzgor. Povsod se vidi širók in trden temelj; vsa literatura počiva na vsem národu, národ je ž njo zrasel, on živí v nji, ona v njem. Velike rečí potrebujejo za svoj razvoj veliko časa, in takó je tudi češka književnost potrebovala 70 let, dokler ni bil národ zánjo takó vzgojen, da bi bila mogla cvesti tudi v strogih znanostih. Dočim so mnogi pisatelji obdelovali polje prostonárodne književnosti, pripravljali so že posamezni učenjaki tlà strogemu znanstvu. Najprej se je to godilo v »učeni společnosti«, ki je bila iz početka (od leta 1768. kot zasebno, od leta 1784. pa kot javno društvo) v prvih desetletjih samó nemško društvo, izdajajoče zgolj nemška dela; ko pa so v njem čimdalje bolj narastali češki člani, izdajalo je tudi čimdalje več čeških del in sedaj se je malone izpremenilo v čisto češko društvo; zakaj med njega rednimi in izrednimi člani (skupaj 175) je dandanes samó 7 Nemcev. To društvo ima na razpolaganje vsako leto 5.300 gld. kot stalen dohodek iz svojega posestva, in njega člani ne plačujejo udnine. Sedaj izdaja »Archiv český« (letos XI. zv.), poleg njega pa manjša dela. — Ker je bilo to društvo v dvajsetih letih tega veka še prenemško in ni bilo lahko videti, kdaj prevlada v njem češki živelj, potrudili so se Palacký, Jungmann, Šafařík in drugi prvaki, da se je za izdajanje le znanstvenih čeških del dné 1. prosinca 1831. leta osnovala Matica češka. O nji izpregovorim prihodnjič več; danes omenim samó to, da ima osnovnega kapitala 100.000 gld. in 4200 članov, da plača vsak član jedenkrat za vselej vánjo 52 gld. 50 kr. ali pa v petih letih (moralna oseba pa 105 gld.) in da dobivajo člani na leto za 7 gld. 50 kr. znanstvenih knjig.

Zavod pa, s katerim venča češko rodoljubje sámo sebe, to je »Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění,« osnovana predminulega leta. Kolik razloček je tù v razmerji denašnjem in pred 40 leti! Še Jungmann († 1847.) je oskromno vzdihal, da bi imel češki národ vsaj jedno češko učiteljišče! Palacký (†1876.) pa niti ni slutil, da bodemo za nekoliko let imeli češko univerzo; in kakó bi mu bilo srce zaigralo, da je videl dozidano mogočno poslopje češkega muzeja; kakó bi mu bila zalesketala solza radosti v očeh, da je v panteonu češkega muzeja začel prvo zborovanje češke akademije kot prvi predsednik njen! Telesno ju ni več med nami, ali duh obeh in njiju sotrudnikov še živí, in kar smo in bodemo, to je in bode zmirom delo novodôbnih naših apostolov!

LISTEK.

† **Andrej Komel pl. Sočebran.** Zopet nam je zabeležiti izgubo neumornega delavca na književnem polji: dné 12. m. m. je umrl v Gradci vpokojeni c in kr. major Andrej Komel pl. Sočebran. Porojen leta 1828. v Solkanu pri Gorici od preprostih roditeljev, prišel je leta 1848. k vojakom, kjer je vzgledno služil petindvajset let in se od prostaka povzdignil do majorja. Leta 1866. je bil odlikovan s srebrnim križcem z vojno dekoracijo in bil zajedno vplemeniten. Pokojnik je spisal vsega skupaj 16 vojaških poučnih knjig za slovenske vojake ter jih tudi izdajal ob svojih troških; lani še je izšla njega poslednja knjiga »Puška repetirka«, v kateri je naznanil, da je poslovenil in za tisek priredil zopet novo knjigo »Poučilo o streljanji«. — Naš list je sicer že v prejšnjih letih zaporedoma poročal o knjigah tega izbornega pisatelja, vender utegnemo še kdàj pozneje iz strokovnjaškega peresa priobčiti posebno poročilo o njega življenji in delovanji. Plemenitemu možu bodi ohranjen iskren in hvaležen spomin!

Književno naznanilo. Začel se je tiskati *„Slovensko-nemški slovar“*, ki bode izdan ob troških rajnega knezoškofa ljubljanskega *Antona Alojzija Wolfa* in ga je uredil prof. *M. Pleteršnik.*

Iz nabranega gradiva se je dal sestaviti tak slovar, ki bode najbolj služil praktičnim namenom. Da bi pa kazal natančnejšo podobo našega jezika, dodala so se še naglasna in izreko nekaterih glasov določajoča znamenja, toda samo le na čelu stoječim tolmačenim besedam, in imenovani so tam, kjer se je potrebno zdelo, s kraticami viri, iz katerih je kaj vzprejeto v slovar; besedam in rekom povsod ali široko po Slovenskem znanim in sploh rabljenim, kakor tudi onim tujkam, ki se največ za znanstvene pojme nahajajo malone v vseh evropskih jezikih ter niso v slovenski obliki malo ali nič izpremenjene, nič ni pristavljeno. Pa umeje se samo ob sebi, da pripisani citati ne morejo imeti tega pomena, da se dotične besede nahajajo samó pri teh pisateljih in v teh spisih ali v teh krajih, ki so omenjeni, drugod pa ne; tako obširno nikakor ni bilo nabrano gradivo.

Naglas se ravna najbolj po načelih razloženih v razpravah profesorja M. Valjavca, priobčenih v „Radu jugoslavenske“ akademije“ („Prinosi k naglasu u novoslovenskom jeziku“), in po govoru kranjskem, zlasti dolenjskem; naglasna znamenja so z neznatno izpremembo od Vuka Št. Karadžića rabljena, izreko določajočih znamenj pa je bilo treba nekoliko novih izmisliti. Gradivo slovarsko je obsezalo rokopisne slovarje, večje in manjše zbirke med narodom nabranih besed in izpiske iz tiskanih slovenskih slovarjev in drugih knjig od najstarejše do najnovejše dobe.

Vzprejeto je v slovar vse besedje, kar ga je ponujalo gradivo, ako se je urednik prepričal, da je narod kje govori ali da se rabi v knjigah. Zato so tudi med narodom in v knjigah navadne in udomačene tujke vzprejete; niso se pa vzprejele v novejšem času in po nepotrebnem iz sosednjih jezikov vzete kakor tudi iz knjig ne one besede, ki so napačno skovane ter si niso po obširnejši rabi pridobile veljave; tudi niso vzprejete brez potrebe iz drugih slovanskih jezikov vzete besede.

Takim besedam, pri katerih je menj jasno, kako so nastale, zlasti tujkam, katere je narod v starejših dobah vzprejel iz sosednjih jezikov, dodajala so se, kjer je bilo mogoče, kratka pojasnila, primerjajoča one besede, iz katerih so nastale ali s katerimi so v zvezi.

Pisava je povsod, tudi v citatih, kolikor mogoče jednaka, ker je delu poglavitni namen praktična porabnost, katero bi različnost v pisavi citatov le ovirala. —

Slovar bode izhajal v sešitkih po pet pôl obsezajočih. Vsakih pet do šest tednov pride po jeden sešitek na svetlo. Prvi sešitek bode izdan koncem meseca decembra. Koliko bode vseh sešitkov, tega ni moči zdaj natančno povedati; utegne pa jih biti okolo dvajset. Cena vsakemu sešitku bodé 50 kr. Naročila vzprejema Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

Janežičev slovensko-nemški slovar. Družba sv. Mohorja je pred nekaterimi leti naprosila g. prof. *Fr. Hubada* (ki je sedaj prideljen naučnemu ministerstvu), da oskrbí tretjo izdajo Janežičevega slovensko-nemškega slovarja. Prof. Hubad je svoje delo do malega zvršil, takó da bode knjiga do novega leta natisnjena. Slovar je slovensko-nemški del k Bartelnovemu nemško-slovenskemu delu in bode obsezal na 55 do 57 pôlah iste oblike, kakor jo ima Bartelnov slovar, nad 60.000 besed. Urednik se je oziral tudi na tujke, katerih se ne moremo izogibati, vender je vsaki dodal tudi pristen slovenski izraz. — Uverjeni smo, da bode novi slovar prav dobro ustrezal vsakdanji rabi, kateri je namenjen.

Venček pravljic in pripovedek. Slovenski mladini spisal *Josip Freuensfeld.* Celje 1892. Samozaložba. Tiskal Dragotin Hribar. — V tej knjižici čitamo dvanajst pravljic in pripovedek, ki se bodo hitro prikupile naši mladini. G. pisatelj piše lep, pravilen jezik in pripoveduje vseskozi živo, časih pesniški nadihnjeno. Sosebno ga moramo pohvaliti, da je povil v svoj »Venček« zgolj takšne pravljice in pripovedke, ki imajo tudi etiški moment. Lepi sta zlasti pripovedki „Sveti vir“ in „Morska roža“, sevéda je poslednja precèj posneta po Andersenovi „Materi“. Zbirko g. Freuensfelda toplo priporočamo šolskim našim knjižnicam. Dobiva se samó pri izdatelji v Ljutomeru in stane 35 kr.

Šaljivi Jaka ali zbirka najboljših kratkočasnic za slovensko mladino. Nabral in priredil *Anton Kosi*, učitelj. I. zvezek. V Ljubljani. Izdal in založil Janez Giontini 1892. 79 str. Cena 24 kr. — Vsebina je razvidna iz naslova, obseza pa „Šaljivi Jaka“ vsega skupaj nad dvesto dobro izbranih kratkočasnic, ki so razdeljene v tri skupine: „Iz vsakdanjega življenja“, „Iz šole“ in „Iz zgodovine“. Zbirka je lična po obliki in pisana v prijetnem, lahko umevnem jeziku; ker mimo tega takšne zbirke doslej še nismo imeli — Brezovnikov „Šaljivi Slovenec“ je namenjen le odraslim Slovencem — zató jo radi priporočamo.

Iskrice. Zbirka pesmij in povestij. Spisal in slovenskej mladini poklonil *Janko Leban*, nadučitelj. III, zvezek. V Gorici. Založil in tiskal Anton M. Obizzi 1892. 76 str. — „Iskrice“ obsezajo poleg predgovora (posvečenega m l a d i n i, ne mladosti!) 16 izvirnih in preloženih pesmij ter 20 povestic. Vsebina je primerna, marsikaj pa je tudi pretiranega, zlasti v pesmih, ki se g. pisatelju sploh niso nič kàj posrečile. Vse prav, da so lepó poučne, toda nekoliko pesniškega zanosa je venderle treba tudi poučni pesmi, da ni zgolj verzificirana proza. Nekatere izraze bi bil g. pisatelj lahko izpustil in takisto zatrl mnogo banalnostij. — Zakáj ni pri „Poslancih smrti“ povedano, da je pripovedka poslovenjena? — Navzlic posamičnim nedostatkom želimo drobni knjižici, da se razširi med mladino; izvod stane 25 kr., po pošti 28 kr.

Illustrovani národni koledar za navadno leto 1893. Celje. Uredil in izdal Dragotin Hribar. — Najnovejši letnik tega koledarja, katerega izdaja g. Dragotin Hribar že peto leto, izvestno je najlepši proizvod koledarske književnosti, kar se jih je kdàj izdalo pri nas. Poleg navadnih koledarskih stvarij prinaša nastopno skrbno izbrano vsebino: 1. „Mihael Vošnjak, oče slovenskih posojilnic“ (s podobama Mihaela in dr. Jožefa Vošnjaka). 2. „Car Vahtáng“. Gruzinska balada. Ruski zložil Vazilij Vjeličko, preložil *A. Aškerc.* 3. „Igra s srečo“. Novela *Pavline Pajkove.* 4. „Iz moje humoristiške mape“.

S. M. 5. „Večerni zvon". Pesem. *Sava.* 6. „Iz popotnih spominov". Spisal *Ahasver.* 7. „Selitev Slovanov proti jugu". Spisal *S. Rutar.* 8. „Kopališče Diana v Celji" (s podobo). Knjigo lepšajo nadalje slike „Visoka politika", „Celje" (po fotografiji S. Magoliča), „Na morskem obrežji" in „Hradčin". Koledar je torej opravljen takó, da je dostojen vsakega salona. Dobiva se pri založniku v Celji in po vseh knjigarnah. Cena ukusno vezanemu izvodu 1 gld.

Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda. VI. izdalo in založilo vodstvo. V Ljubljani Tiskala „Katoliška Tiskarna". 1892. — To najnovejše izvestje naše šolske družbe poroča na uvodnem mestu o redni VII. véliki skupščini v Postojini dné 28. malega srpana t. l., potem pa navaja darove, podružnice, pokrovitelje, družbino vodstvo, nadzorništvo, razsodništvo in društvene zavode. Dohodkov je bilo 1891. leta 9905 gld., troškov pa 8556·77 gld., torej se kaže prebitka 1348·23 gld. Družbino imenje je znašalo koncem 1891. leta 11992·35 gld., ne vštevši posojil raznim šolskim občinam za zgradbo šolskih poslopij. Družba je nabrala doslej 44318 gld., izdala pa 32325 gld. Končni blagajniški ostanek je znašal torej 11992·35 gld. Družbini zavodi so stali minulega leta 5168·48 gld. Podružnic je bilo 105, in sicer na Kranjskem 45 z 2835 družabniki, na Štajerskem 28 z 2464 družabniki, na Koroškem 14 z 2061 družabniki in na Primorskem 18 s 1647 družabniki. Vseh družabnikov je bilo torej 9007, in sicer 83 pokroviteljev, 851 ustanovnikov, 4157 letnikov in 3482 podpornikov. Po véliki skupščini se je ustanovilo še 15 ženskih podružnic. — V družbinem vodstvu so vsi lanski člani. — Družba vzdržuje otroške vrtce v Celji, pri Sv. Jakopu v Trstu, v Rojanu, na Greti (nov), v Pevmi pri Gorici, v Ločniku (nov) in štirirazredno šolo pri Sv. Jakopu v Trstu ter podpira otroški vrtec v Podgori pri Gorici in štiri šolske zavode goriške „Sloge". — O prelepem književnem delovanji naše šolske družbe smo letos govorili že večkrat; iz dotičnih poročil in takisto iz tega kratkega posnetka se vidi vsaj približno, kaj je »Družba sv. Cirila in Metoda« naši književnosti in národu slovenskemu. Daj Bog, da bi nam krepko uspevala tudi odslej!

Muzikalije »Glasbene Matice«. Kakor smo že poročali, izdala je »Glasbena Matica« za leto 1892. svojim članom tri klavirske skladbe: »Kje so moje rožice«; fantazija, zložil *P. Hugolin Sattner*; »Zagorska«, lahka koncertna fantazija na slovensko národno pesem, zložil *Anton Foerster*, op. 51., in »Rapsodija na slovenske národne pesmi«, zložil *Karol Hofmeister*, op. 4. — Sattnerjeva skladba je kratka in lahka fantazija ter se ne vzpenja do glasbe. ki uporablja velike tehniške pomočke — saj kàj takega tudi ni namerjal skladatelj — temveč v prikupni preprostosti podaja prirodno nadarjenost, spojeno z milino národne pesmi.

Prav srečna je bila misel, da nam je »Glasbena Matica« podala ta nežni biser národnega napeva, in. uverjeni smo, da se bode Sattnerjeva skladba našemu občinstvu hitro prikupila takisto po zvokovni lepoti in plemenitem zlogu. — Kar se sploh tiče transkripcij, varijacij, fantazij, rapsodij i. t. d., ki se zlagajo na národne pesmi ali národne motive, mislimo, da sta možni dve obliki. Skladatelju ne kaže jemati pesmi preprostega značaja niti s prebogato harmonizacijo niti s preumetnim spremljevanjem. Druga oblika pa je óna umetna, da skladatelj národne pesmi ali národne motive uporablja takó kakor n. pr. Smetana in Dvořak, ki snujeta iz njih v polifoniji in v umetnih oblikah instrumentalno ali vokalno najkrasnejša dela resnično velike národne umetnosti. Tudi pri nas se je že poskušalo táko obravnavanje, ali kàj dovršenega še nismo dobili. Skladatelju treba, da pozná svojo zmožnost, in potem si vôli, kakó uporabljati národne motive; čim više osnuje skladbo, tem ostreje ga mora sevéda ocenjevati kritika. —

Gg. Foerster in Hoffmeister sta vtisnila svojima skladbama umetnejšo obliko. Prvi imenuje svoje delo koncertno fantazijo, drugi rapsodijo. Priznati pa moramo, da Foersterjeva skladba ni koncertna fantazija višjega zloga, nego zgolj lepó zveneča salonska skladba o národni pesmi »Zagorski zvonovi premilo pojó.« Motivi, vzeti iz melodije, spremljani z razloženimi trizvoki in prepleteni z vrinjenimi akordnimi figurami, ti so uvodni stavek, ki sicer primerno pripravlja na poznejši glavni del, toda v obliki nazadujoče kadence meréč na dominantnoseptakord, v 9., 10. in 11. taktu ni baš skladno razširjen v prilog pesemskemu značaju. Najlepši del vse skladbe je šestnajsttaktovni glavni stavek, pisan več v orgeljskem nego klavirskem načinu; tu nas očaruje oboje: lepota plemenite národne melodije in prirodnojasna skladnja v soglasji z národnim značajem. Nastopne varijacije se gibljejo po načinu izvrševanja in izvajanja nizdolu, ker ne povišujejo vsebine in oblike národne pesmi. Prva varijacija »più animato« je sicer blagoglasna, salonska, toda izvêdena je prejednakomerno z razloženimi trizvoki Srečna je bila misel izpreminjati témo v e-mol po prehodu, ki zakesneva napredovanje, toda stavek ni dovolj klavirski za melodijo. Drugi del tega stavka »più animato« po spremljevanji vse melodije spominja lepega toda precèj suhotnega zloga v znanih etudah Czernega. Poslednji del »allegro moderato« se popolnoma raztvarja v etudno obliko; bistvo nežnonárodnega napeva se polagoma razgublja, in napósled ga zatare forte. Najmenj nam prija končni stavek v grandijoznem »fortissimu«, ki se kàr nič ne ujema s presrčno melodijo. Iz kratka: vtisek glavnega stavka na tretji stráni in nekaterih varijacij je dober, sicer pa se nam vidijo nekateri navedeni deli Foersterjeve skladbe ponesrečeni. — Gospod Hoffmeister je izvêdel svojo rapsodijo umetneje, bodisi po obliki ali po vsebini. Za glavne motive si je izbral krepkejši in ritmiško živahnejši pesmi »Jaz pa pojdem na Gorenjsko« in »Ko sem k nji prišel«, ki mu dovoljujeta večjo ritmiško mnogostranost, živahnost in krepkost. Zamolkli motivi na raznovrstnih oddaljenejših harmonijah najprej le rahlo in nedoločno uvajajo glavno témo prve pesmi, ki je sploh v marsičem jako zanimljiva po ritmiški skladnji in izpremenjenem taktu; tudi je nekaj posebnega, ker jo pojó precèj različno. V rapsodiji jo čujemo najprej pianissimo, spremljano z živahno stakatirano kontrapunktiško figuro, potem pa zvení krepko v »largamentu«; ritmika in spremljevanje krepke téme se izpreminja, in napósled prvo kitico završuje zaúk. Druga kitica (vivo) je izredno ljubka zlasti zató, ker skladatelj lepó razvija in oblikuje óno živahno kontrapunktiško figuro v spremljevanji; konec (largamente) pa je poln in krepak po melodiji in spremljevanji. — Za to pesmijo čujemo témo druge národne pesmi »quasi presto, capriccioso« najprej v basu, potem v prvem glasu s preprostim, toda izbrano ritmiškim spremljevanjem, primernim zaúkom in mirno sklepovno obliko. Z modulacijo v spodnjo dominanto se fantazija razvija in razširja čimdalje slobodneje; polagoma prihajajo iz tehniških pasáž in figur klavirske igre zopet motivi prve pesmi v duru in molu, kopičijo se mogočno v largu in se končno iz čimdalje večjih tematiških in kontrapunktiških zapletkov zmagovito razvijó v efekten konec pesmi »Jaz pa pojdem na Gorenjsko«. Vtisek vse rapsodije je v obče rapsodistiški. Obema krepkima melodijama bi se bil dobro prilegal rahlejši srednji stavek v pesemskem zlogu, ki bi bil primerno obogatil tematiško vsebino. —

Da izrečemo splošno sodbo o teh klavirskih skladbah: Navzlic nekaterim nedostatkom priznavamo drage volje, da je »Glasbena Matica« z letošnjimi muzikalijami dobro ustregla upravičeni želji po národni glasbi v koncertih in domačih salonih. Uverjeni smo torej, da bode naše občinstvo rado sezalo po teh najnovejših glasbotvorih!

Slovensko gledališče. V minulem času je bilo z všteto predstavo dné 29. vinotoka devet predstav, med njimi tri novosti. Prvič se je predstavljala dné 29. vinotoka

francoska Bissonova veseloigra v treh dejanjih »Pokojni Toupinel«, dné 1. listopada »Mlinar in njegova hči«, dné 6. burka »Dve tašči« in »Mornarji na krov«, dné 9. burka (recte veseloigra »Zlati pajek«, dné 12. značajna slika »Gospod Grobski«, dné 17. veseloigra »All right!« in opereta »Cannebas«, dné 20. prvikrat Stroupežnickega národna igra v štirih dejanjih »Naša kri«, dné 23. veseloigra »Išče se odgojnik« in prvikrat Offenbachova opereta v jednem dejanji »Svatba pri svetilnicah«, končno dné 26. dr. Vošnjakova veseloigra »Svoji k svojim« in opera »V vodnjaku«. — Izpregovorimo najprej nekaj malega o reprizah. Brezpametno bi bilo zahtevati, da bi nam gledališki list za vsako predstavo naznanil nov gledališki prikaz, ali novostij — bodi to odkritosrčno povedano — bilo je doslej vsekakor premalo. V deželnem gledališči se je dosihdob vsega skupaj uprizorilo 18 slovenskih predstav, izmed teh pa so bile nove samó štiri igre, oziroma operete. Kdor po teh številkah sodi napredovanje naše dramatike, ne more si ustvariti ugodne slike o nji. Dramatično društvo bode moralo, in sicer čim prej tem bolje, spopolniti svoj repertoar z novejšimi igrami, sosebno ker je resnica, da slovensko občinstvo prav zató, ker vidi le malo novega, naše gledališče precèj zanemarja. Za čitalnico je bilo končno marsikaj dobro, kar se mora v deželnem gledališči korenito izpremeniti. Tudi naš operni in operetni repertoar je dosti nedostaten. Vse prav, da smo videli in slišali »V vodnjaku«, »Mesečnico«, »Vzbujenega leva«, »Pot po nevesto«, »Zaroko v kleti«, »Mornarji na krov«, »Cannebas«, »Svatbo pri svetilnicah« in morda še kàj, česar se hipoma ne spominjamo, toda gledališko občinstvo hoče tudi novejšega glasbenega užitka. Nikar se nam ne ugovarjaj, da je naše razmerje neugodno! Saj imamo nekaj rutiniranih solistov, ko bi se radi učili večjih partij, samó da se jim o pravem času izročé nove naloge, ne pa šele potem, ko je ta ali óna opereta že do dobra — premlačena!

Izmed repriz bodita hvalno omenjeni predstavi »Zlati pajek« in »Gospod Grobski«, ki bi bili resnično lahko privabili več in hvaležnejšega občinstva. Kar se pa dostaje igre »All right«, želeli bi, da se vender že odstavi z našega repertoarja. Ne gledé na to, da je spisana o priliki, ko so leta 1885. ameriški Čehi prišli v Prago, nikakor nima tolike vrednosti, da bi se redno predstavljala v vsaki sezoni; Štolba je spisal dôkaj boljših stvaríj! V Vošnjakovi igri »Svoji k svojim«, ki se od leta 1889. ni več predstavljala na ljubljanskem odru, ugajal nam je sosebno gosp. *Danilo*, kateremu gré vsa zahvala, da je igra uspela navzlic skrajni nerodnosti gosp. *Trnovskega* in navzlic temu, da se gosp. *Verovšku* niti sanjalo ni o njega nalogi.

Da se je vzprejel v repertoar našega gledališča »Pokojni Toupinel«, to le odobrujemo. Snov te igre je sicer precèj lahka, ali v dvogovorih se pojavlja ves francoski esprit, in zapletki nas zanimajo od začetka do konca. Rentirja Duperrona in njega soprogo sta vrlo kakor po navadi predstavljala gosp. *Borštnik* in gospá *Borštnikova*; tudi gosp. *Danilo* je bil dober kapitan Mathieu, gospodičina *Savčeva* pa je iz lahkožive »pastiričice« prav po nepotrebnem in neupravičeno ustvarila honetno meščanko, ne kdo vé kaj prikupno. Krepko jo je podpiral gosp. *Urbančič*, čegar komponist Valory je bil jedna najnesrečnejših figur, kar smo jih kdàj videli.

Stroupežnickega národno igro »Našo kri« (v izvirniku »Naši furianti«) je vzprejelo občinstvo z živo pohvalo, katere je tudi do cela vredna. Jaka Repnik, kmet in prvi svetovalec, ž njim Lipe Dobovec, kmet in župan slemeniške občine, to sta dva izvrstna tipa naših trdoglavih kmetskih velikašev. Obema je prisojena v igri velika naloga, druge osebe so podrejene važnosti Dasi je dejanje precèj oskromno, vender riše pisatelj kmetsko življenje takó zanimljivo in jasno, da se bode »Naša kri« hitro omilila širšemu občinstvu, kakor se je n. pr. »Revček Andrejček«. Velika hvala za lepi uspeh gré gosp. *Fr. Gestrinu*, ki je igro res izvrstno prikrojil našemu razmerju. Želeli bi pa, da se óni prizor,

ko stari Dobovec na dolgo in široko razklada, kakó je dobil svoje zlatnike, primerno okrajša. Predstava je bila jedna najboljših. Gg. *Boršnik* in *Verovšek* st. sta bila izborna v maski in igri, gospodičina *Nigrinova* nam je sosebno ugajala v tretjem dejanji kot jezična županja pri seji občinskega sveta (jako originalen prizor!), epizodisti so zadoščali. Gospodoma *Podgrajskemu* in *Šturmu* bi priporočali več zmernosti, gospodu *Podčavenskemu* pa mimo te še primernejšo masko. —

Razpravljati nečemo, ali je bila dobra misel, da se je presadila k nam Offenbachova opereta »Svatba pri svetilnicah«, ki sicer drugje mirno počiva v gledališkib arhivih; omenjamo samó, da je v nji kakor prej v opereti »Cannebas« in pozneje v operi „V vodnjaku" nastopil gosp. *Pavšek*, novoangažirani naš tenorist. Vajen sicer še ni gledališkega odra, toda prikupil se je občinstvu s prijetnim svojim glasom. Ker imamo torej sploh dobre soliste (g. *Fediczkowskega,* gospó *Grbičevo* in gospodičino *Daneševo;* tudi gospodičina *Nigrinova* bi bila porabna lokalna pevka), bila bi slovenska opera oziroma opereta lahko vse kaj drugega, nego je. Upajmo, da se skoro odpravijo vsaj nekateri nedostatki!

Iz muzejskega društva. Na mnogobrojno obiskanem mesečnem shodu dné 11. listopada je predaval g. prof. *S. Rutar* o najnovejših izkopinah ob dolenjski železnici in na Drnovem pri Krškem. C. kr. osrednja komisija za umetniške in zgodovinske starine je dovolila podporo 100 gld. za preiskavanje ob tej progi. V Kurii Vasi so se odkrili ostanki stare rimske ceste, za streliščem grobovi z žarami, novci cesarja Trajana in svetilnica z znamko »Cassi«, in na mestu, kjer stojí novi kolodvor, cevi rimskega vodovoda. Na vrhu griča, katerega sedaj odkopavajo, stalo je nekdaj gradišče. Sledovi rimskih starin se nahajajo tudi ob daljni progi do Grosupelj. Najimenitnejše so izkopine, katere je izkopal g. predavatelj s pomočjo g. Pečnika na 499 *m* visoki gori Sv. Magdalene pod Šmarijem in v nje okolici. Blizu Paradišča so se odkrili rimski grobovi iz II. stoletja, toda ker so bili preplitvi, niso se ohranili dobro. Najlepše in najbogatejše gradišče je stalo na gori Sv. Magdalene. Okolo cerkve sta dva nasipa, katera sta bila ograjena z dvojnim plotom od smrekovih kolov. Vso zagrajo so bili sovražniki razdejali in zažgali. Tu okrog je pod zemljó polno starin iz prarimske dôbe. G. predavatelj je razkazoval lončeno posodo s čutarico, svetilnice, kelt, sulice, ročnik bronastega kotlička, krasne fibule, kolute in obeske, igle, uhane in zapestnice. Sosebno bogato vsebino sta imela občinski pašnik »Laščeк« in Joštarjeva njiva (ob poti v Slivnico pri Lipoglavu). Tu so našli mnogo lepih rdečih posod, zapestnic, uhanov, korald, fibul; sosebno lep nakras ima 65 *cm* visoko žara, jedinica svoje vrste; razven te je splošno pozornost vzbudila fibula s čolničastim lokom. Mrliče so na tem kraji ali sežigali ali pokopavali cele. Pri nekem ženskem truplu se je našlo po 13 do 15 obnožnih obročkov in nekaj manjših žar z okraski, kakeršni se doslej še niso opazili v kranjskih grobovih. Nápósled je razkazoval g. profesor najnovejše izkopine s Krškega polja, kjer leží pod zemljo še vedno bogati zakladi. Videli smo rimsko kamnoseško šestilo, stil za pisanje na voščene tablice, velik železen lemež, krasne novce, posebno lepo »lucillo« i. dr. Iz doslej odkritih gradišč je sklepati, da je bilo nekdaj na Dolenjskem več gradov in gorskih utrdeb nego dandanes vasij. G predavatelj se je v svojem jasnem in jedernatem govoru oziral na sodobne starine drugih krajev, in primerjajé ocenil znanstveno vrednost kranjskih izkopin. Vsako starino je uvrstil v dotično dôbo in dodal še zanimljive podatke, ki značijo kulturo istega razdobja. Vse izkopane starine je g. prof. Rutar v imeni c. kr. osrednje komisije za umetniške in zgodovinske starine podaril kranjskemu muzeju »Rudolfinumu«, in gospod dr. Papež jih je kot deželni odbornik namesto odsotnega kustosa vzprejel v varstvo. — Mnogobrojno občinstvo je g. profesorja pohvalilo z živahnimi dobroklici.

Anton Kaspret.

V spomin Antona Linharta namerja »Dramatično društvo« dné 28. t. m. uprizoriti igro »Županova Micka«, ki se je prvič predstavljala dné 28. grudna 1789. leta. Pred igro sámo in po nji se bode predstavljal dramatiški prizor »Pred sto leti«, katerega je po temeljitih studijah spisal *dr. Vošnjak*. Ta prizor se vrši isti večer, ko se je predstavljala v gledališči »Županova Micka«. V palači slovenskega mecena barona Cojza se zbirajo diletantje, kateri so prevzeli naloge v »Županovi Micki«. Tudi Vodník, tačas kapelan v Ribnici, prihaja na vabilo Cojzovo, in v mikavnih pogovorih med Cojzom, Vodnikom in Linhartom se slika óna preimenitna dôba, ko je estetiški visoko izobraženi Cojz obema kazal pot, po katerem je urejati književno delovanje, da bi seznalo tudi v preprosti národ. Drugi del prizora se vrši po predstavi zopet pri baronu Cojzu, kjer je na čast predstavljavcem slavnosten večer, katerega se udeležita kot odlična gosta tudi deželni glavar grof Auersperg in tačasni mestni župan Podobnik Vmes so vpletene ljubimske spletke predstavljalcev, katere Cojz povoljno rešuje. — Naš list se je hotel v pričujoči številki dostojno spominjati odličnega zgodovinarja in pisatelja Antona Linharta ter priobčiti o njem korenit članek, katerega nam je nalašč za to priliko spisal znani historijograf *Peter pl. Radics*, toda zaradi nedostatnega prostora smo ga morali odložiti za novoletno številko.

Slovensko planinsko društvo. Nedavno se je osnoval v Ljubljani odbor, da osnuje na zdravi národni podlagi »Slovensko planinsko društvo«, katero bode svetu razkrivalo nadzemeljske in podzemeljske krasote slovenskih dežel, pospeševalo turistiko, popravljalo in napravljalo pota z znamenji in napisi ter olepševalo potovanje po slovenskih krajih. Na shodu dné 14. m m. so bili izvoljeni: za predsednika deželni inženér g Hráský, za odbornike pa gg Jos. Hauptman, Fr. Triller, S. Rutar, Iv. Soklič, J. Mikuš, J. Borštnar, Jernej Žitnik in Fr. Tavčar. Prevažnemu društvu želimo, da si pridobí mnogo prijateljev in podpornikov. Ustanovnik plača jedenkrat za vselej 30 gld., vsak pravi član pa po 3 gld. na leto ali skupaj ali pa v obrokih po 50 kr. prvih šest mesecev. Razven tega doneska mora vsak pravi član plačati 1 gld. vzprejemnine.

Gorotan ali Korotan? V zadnjem času sem zasačil po različnih slovenskih časopisih pogostoma za ime koroške zemlje pisano: „Gorotan" — „tožni Gorotan", dasi je to do cela napačna pisava. V srednjeveških listínah čitamo ime koroške zemlje le v teh oblikah; Carantanum, Charanta, Charantania, Regio Karintana, Charentania." Slovenci tudi nikdar ne govoré „Gorotan, Gorošec, Goroška", nego vedno le „Korotan, Korošec, Koroška"! Pišimo torej Korotan in ne Gorotan! *Fridolin Kavčič.*

Beseda »Sternwarte«. Georg Buchmann v „Geflügelte Worte" („Nach des Verfassers Tode fortgesetzt von Walter Robert-Tornow." 15. natisek. Berlin, 1887.) izpravlja na str. 70.: „Sternwarte ist ein von *Popowitsch* („Untersuchungen vom Meere" Frankfurt und Leipzig 1750. S. 89) geschaffener Ausdruck. Nicht *Haller* bildete das Wort, wie *Jahn* „Deutsches Volksthum" VIII, 1, 6 angiebt." — Žvab tega v „Ljublj. Zvonu" I. na dotičnem mestu str. 425/26. ne omenja. *V. Bežek.*

Romanje Slovencev na Ren. Dné 26. vinotoka je predaval g. *J. Schmidt* na shodu muzejskega društva o »romanji Slovencev na Ren«. Po poročilih nemških listov je predavatelj trdil, da so romali Slovenci v Ahen in druga mesta zató, ker so prebivalci ob spodnjem Renu obljudili naše dežele in ker so prebivalci naših dežel iz stare navade hodili na Ren v nekdanjo svojo domovino častit malike in urejat družinsko razmerje z ondu ostalimi rojaki. Kakó in kdaj so prišli renski Nemci v naše dežele? Po bujni domišljiji g. Schmidta so se bili nemški Trevirci po bitki pri Veroni (leta 69. po Kr.) naselili po sedanjih slovenskih deželah. Loka, Trebnje, Trebelno, Hudinja so bile

nemške naselbine, in po vsi naši domovini so prvotno stanovali Nemci od spodnjega Rena. Ne spuščamo se danes v kritiško oceno Schmidtovega sestavka; samó to omenimo, da ves spis mrgolí od zgodovinskih neresnic, in zató nima nobene znanstvene vrednosti. Metoda, po kateri raziskuje g. Schmidt prošlost naše domovine, ujema se z nekovo drugo metodo, katero zapažamo pri nas posledaje čase; zató so si dotični raziskovalni posledki precèj jednaki. G. J. Schmidt seče arheološke ozle z germanskim, nekdo drug pa s keltskim mečem; prvi se vozi poleg germanske boginje Nerthus po slovenskih deželah, drugi jadra v starodavni ladji poleg najslavnejših junakov črez kranjske hribe in doline . . . Znamenito! *B—č.*

Operni pevec Fr. Bučar. Zadnjič smo poročali o lepem uspehu, katerega je dosegel naš rojak, operni pevec g. Tertnik na gledališči mannheimskem. Veseli nas, da se je tudi o drugem našem tenoristu, g. Fr. Bučarji, ki je angažiran na gledališči v Požunu, izrekla kritika jako ugodno. Nastopil je prvič v Verdijevem »Trubadurji« kot Manrico in pozneje v Mozartovem »Don Juanu« kot don Ottavio. Požunski listi trdé, da si smé g. Bučar po vsi pravici nadevati častni naslov umetnik.

Lotarijska direkcija v Ljubljani. Kolikor je znano iz zgodovine, uvêdli so lotarijo najprej v Genovi l. 1625., potem v Rimu l. 1741. in deset let pozneje tudi v Avstriji, ker je nosila državi velik dobiček. Tudi Kranjska je dobila svojo lotarijo, ali zdi se, da ni posebno uspevala, zato so jo zopet opustili. Ko je prestala na Kranjskem, pošiljali so ljudje stavit v Benetke in v Gradec. Marmont, »kraljestva maršal, pervi poglavar po vsih illirskih deželah, vojvoda Raguze«, spoznal je, »kako potrebno je gotov denar doma prihraniti in ga ne na tuje pustiti«, zató je ukazal »iz poglavarskega dvora v Ljubljani 1. avgusta 1810«, naj se napravi za ilirske dežele posebna »Illirska Loteria«, ki bode obsezala 90 številk in imela „svoje pisavnice ali kancelije" v Ljubljani. Vodja te lotarije bodi jeden „general-direktor" in njemu podrejeni „višji kassir". Zapovedoval je tudi dvema „inspektorjema", izmed katerih je bil jeden v Trstu, drugi v Zadru; podložni so mu bili še trije „kontrolorji" (v Ljubljani, Trstu in Zadru) in vsi „notrijemavci ali loteristi, sem ter tje postavleni po Illirskih deželah".

Zanimljivi so nekateri izrazi v oklici, s katerim se je razglasila ta „ilirska lotarija". Uradni prestavljač, (morda Vodník sam), rabi najprej izraz zdvig za »Ziehung, estratto«. Ambo mu je dvojica, terno trica (hrvaški izraz) in kvaterno šterica. Za „Treffen" piše prav dobro zadetje in za „Treffer" zadetek. Lotariste imenuje razglas tudi prejemavce, „cifre" pa tudi črke. Za kavcijo rabi prav dober izraz zastava, za „zhinsh" pa še ne pozna boljšega izraza, dočim rabi za „kaso" tudi denarnica. Za lotarijsko zdvigo sta bila pripravljena „dva srečosučna kolesa" na dveh koncih dolge mize. V jedno teh koles je pokladal „mladenčič" 90 popolnoma jednakih „tokov" (Papierrollen), v katerih so bile zapisane številke, drugi „mladenčič" je „toke" jemal iz kolesa, tretji jih je metal v drugo kolo, in četrti je končno vzdigal izigrane številke, „z zavezanimi očmi in rokavico na roki." *S. R.*

Z dunajskega vseučilišča. V tekočem semestru predavajo: *dr. V. Jagić* zgodovinsko-metodološki uvod v slavistiko in o izbranih točkah iz gramatike raznih slovanskih jezikov, *dr. K. Štrekelj* o mociji, diminuciji in komparaciji v slovanskih jezikih, in *dr. F. Pastrnek* o staroslovenski gramatiki.

Hrvatsko - slovenski Ciklista. Pred nekaterimi meseci so ukrenili hrvaški in slovenski biciklistiški klubi ustanoviti zavezo hrvaško-slovenskih biciklistov. Pravila so izdelana, in namerjana zaveza se skoro oživotvori. Odločili pa so se tudi izdajati svoje posebno glasilo, čegar prva številka nam je došla minuli mesec. „Hrvatsko-slovenski Ciklista" bode izhajal za sedaj po jedenkrat na mesec, in sicer v hrvaškem in sloven-